

T.C.
İstanbul Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü
Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı

Doktora Tezi

Erzurumlu Mustafa Darîr'in Sîretü'n-nebî'sindeki
Türkçe Manzumeler
(İnceleme-Metin)

Esra EGÜZ

2502090005

Tez Danışmanı
Prof. Dr. Kemal YAVUZ

İstanbul 2013

T.C.
İstanbul Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü
Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı

Doktora Tezi

Erzurumlu Mustafa Darîr'in Sîretü'n-nebî'sindeki
Türkçe Manzumeler
(İnceleme-Metin)

Cilt I

Esra EGÜZ

2502090005

Tez Danışmanı

Prof. Dr. Kemal YAVUZ

İstanbul 2013

Bu çalışma, İstanbul Üniversitesi Bilimsel Araştırma Projeleri Birimi tarafından desteklenmiştir. Proje No: 10621

DOKTORA

TEZ ONAYI

ÖĞRENCİNİN

Adı ve Soyadı : Esra EGÜZ Numarası : 2502090005
Anabilim/Bilim Dalı : Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Danışman Öğretim Üyesi : Prof. Dr. Kemal YAVUZ
Dah Eski Türk Edebiyatı Bilim Dalı
Tez Savunma Tarihi : 30.12.2013 Tez Savunma Saati : 14.00
Tez Başlığı : Erzurumlu Mustafa Darîr'in Sîretü'n-nebî'sindeki Türkçe Manzumeler
(İnceleme-Metin)

TEZ SAVUNMA SINAVI, Lisansüstü Öğretim Yönetmeliği'nin 50. Maddesi uyarınca yapılmış, sorular sorulara alınan cevaplar sonunda adayın tezinin KABULÜ'NE OYBİRLİĞİ / ~~ÖYÇOKLUĞUYLA~~ karar verilmiştir.

JÜRİ ÜYESİ	İMZA	KANAATİ (KABUL / RED / DÜZELTME)
1- Prof. Dr. Kemal YAVUZ		Kabul
2- Prof. Dr. A. Azmi BİLGİN		Kabul
3- Prof. Dr. Ali GÜZELYÜZ		Kabul
4- Prof. Dr. Muhammet Nur DOĞAN		Kabul
5- Prof. Dr. Nihat ÖZTOPRAK		Kabul

YEDEK JÜRİ ÜYESİ	İMZA	KANAATİ (KABUL / RED / DÜZELTME)
1- Prof. Dr. Sebahat DENİZ		
2- Doç. Dr. Murat KARAVELİOĞLU		

Esra EGÜZ

Erzurumlu Mustafa Darîr'in Sîretü'n-nebî'sindeki Türkçe Manzumeler (İnceleme-
Metin)

ÖZ

Erzurumlu Mustafa Darîr, klasik Türk edebiyatının temellenmeye başladığı bir devir olan XIV. yüzyılda yaşamış bir şair ve nâsirdir. **Yûsuf u Züleyhâ**, **Fütuhu's-Şâm Tercümesi**, **Yüz Hadis Yüz Hikâye** gibi eserleri bulunan Darîr'in en önemli eseri, **Sîretü'n-nebî**'sidir. Darîr, bu eseri Memlûk sarayında yazmış ve Sultan Berkuk'a sunmuştur. Hz. Muhammed'in hayatını anlatan eser, nazım ve nesir şeklinde kaleme alınmıştır ve çeşitli kütüphanelerde pek çok nüshası bulunmaktadır.

Bu tezde **Sîretü'n-nebî**'deki manzumeler Latin harflerine çevrilerek şekil ve muhteva açısından incelenmiş, böylece Erzurumlu Darîr'in Türk edebiyatı içindeki şairlik yönü ortaya konmuştur.

Esra EGÜZ

Turkish Poems in *Siretü'n-nebi* by Erzurumlu Mustafa Darir (Analysis -Text)

ABSTRACT

Erzurumlu Mustafa Darir was a poet and writer who lived in the 14th century, when classical Turkish literature first emerged. Though Darir's work also includes *Yusuf u Züleyha*, *Fütuhu's-Şam Tercümesi* and *Yüz Hadis Yüz Hikaye*, his major and most well-known text is *Siretü'n-nebi* which he wrote to offer to Sultan Berkuk. This text takes the form of both poetry and prose to narrate the life of the Prophet Muhammad and overtime has many copies worldwide.

In this thesis, poems in *Siretü'n-nebi* have been translated into the Latin alphabet and analyzed for their form and content to further emphasize Darir's poetic situation and character within Turkish literature.

ÖNSÖZ

Bu tezin amacı, XIV. yüzyılda yaşamış olan Erzurumlu Mustafa Darîr'in Hz. Muhammed'in hayatı hakkında yazdığı **Sîretü'n-nebî** adlı eserinde bulunan şiirlerin Latin harflerine aktarılarak incelenmesidir.

Sîretü'n-nebî, Hz. Muhammed'in hayatını anlatma amacıyla kaleme alınmış bir eserdir. Bu sebeple Peygamber'e yazılan pek çok şiiri ihtiva eder. Bu manzumeler arasında Darîr'in dilinden söylenen şiirler olduğu gibi, sahabenin, kâhinlerin, müşriklerin dilinden söylenenler de bulunmaktadır. Hatta bazı şiirlerde, Hz. Muhammed, kendi dilinden kendini anlatır. Peygamber'le ilgili şiirlerin bir kısmında Hz. Muhammed'in faziletlerinden, bilgisinden, diğer peygamberlere üstünlüğünden bahsedilirken, bir kısmında da onun sabrı, dürüstlüğü, edebi, merhameti, güzel huyları övülür. Bazı şiirlerde ise onun dış güzelliğinden bahsedilir. Bu tür şiirlerde, klasik Türk edebiyatı geleneğine uygun olarak sevgilinin güzellik vasıflarına ve bunların benzetildikleri unsurlara paralel bir anlatım bulunmaktadır.

Biz bundan dolayı, Darîr'in **Sîretü'n-nebî** adlı eserinde yer alan şiirler üzerinde çalışmayı kararlaştırdık. Ayrıca gerek Süleyman Çelebi'nin **Vesîletü'n-necât** adlı eserini konu alan çalışmalarda, gerek siyer ve mevlid türü üzerine yapılan araştırmalarda Darîr'in kendinden sonra kaleme alınan bu eserlere tesirinden bahsedilmekteydi. Bu sebeple edebiyatın başlangıcında yer alan **Sîretü'n-nebî** üzerine bir çalışma yapmanın yararlı olabileceğini düşündük. Fakat eser, altı ciltten meydana gelen hacimli bir eserdirdi ve tamamını yayımlamak bir tezin çerçevesi içine sığmayacaktı. Bununla birlikte eser üzerine bir ön değerlendirme yapıldığında, onun nazım yönüyle de zengin bir görünüm arz ettiği ortaya çıktı. Eserde yer alan toplam beyit sayısı altı bini aşındı. Üstelik Peygamber'in hayatı, baştan sona şiir ile de takip edilebiliyordu. Bunun üzerine **Sîretü'n-nebî**'de yer alan şiirleri ele alarak işlemeye karar verdik. Darîr'in şair yönü daha önce **Yûsuf u Züleyhâ** mesnevisi ve **Fütûhu's-Şâm**'daki manzumelerde ortaya konmuştu; fakat siyerindeki şiirler bir bütün olarak yayımlanmadığı için bu konuda bir eksiklik söz konusuydu. Bu

çalışmada **Sîretü'n-nebî**'deki şiirlerin tamamının metnini verdik; böylece Darîr'in şairlik yönünün daha da aydınlatılmasına gayret ettik.

Çalışmamız, beş bölümden oluşmaktadır. İlk bölümde Erzurumlu Mustafa Darîr'in hayatı, edebî kişiliği ve eserleri incelendi. İkinci bölüm, **Sîretü'n-nebî**'ye ayrıldı. Bu bölümde eserin yazılış sebebi, kaynakları ve konusu hakkında bilgi verildi, nüsha tavsifi yapıldı ve metnin kurulmasında takip edilen yol anlatıldı. Üçüncü bölümde Darîr'in **Sîretü'n-nebî**'sinde yer alan şiirler, şekil yönünden incelendi. Bu bölümde eserdeki şiirlerin nazım şekilleri ve bu nazım şekillerinin kullanım sıklıkları verildikten sonra, şiirlerde kullanılan aruz bahirleri ve kalıpları tablo halinde sunuldu, aruz vezninin eserdeki kullanımını ile ilgili örnekler de verildi. Daha sonra şiirlerin kafiye ve redifleri incelendi. Şiirlerde kullanılan kafiye çeşitleri, sık kullanılan kafiye ve redifler belirtildi. Dördüncü bölümde eserdeki şiirler, muhteva açısından incelemeye tâbi tutuldu. Bu incelemede öncelikle şahıslar hakkında bilgi verildi ve şahısların eserde ne şekilde yer aldıkları beyitlerden örnekler verilerek anlatılmaya çalışıldı. Sonra şiirlerde yer alan konular din, tasavvuf, aşk ve kahramanlık üst başlıkları altında incelendi. Beşinci bölüm, **Sîretü'n-nebî**'deki şiirlerin metinlerine ayrıldı. Transkripsiyonlu ve edisyon kritikli metnin yer aldığı bu bölümde, her şiirin konusu ile ilgili açıklama da yapıldı. Metin bölümünün sonuna, metinde yer alan bazı kelimelerin anlamlarını içeren seçme sözlük ve özel adlar indeksi eklendi. Ayrıca Millet Kütüphanesi'nde yer alan ve neredeyse tamamı diğer nüshalarda bulunmayan şiirleri içeren bir nüshanın Latin harflerine aktarılmış şekline de ekler bölümünde yer verildi.

Bu tezin her aşamasında benden yardımını ve ilgisini esirgemeyen saygıdeğer hocam ve tez danışmanım Prof. Dr. Kemal Yavuz'a, Eski Türk Edebiyatı Anabilim Dalı'ndaki hocalarım Prof. Dr. Muhammet Nur Doğan, Prof. Dr. A. Azmi Bilgin, Prof. Dr. M. A. Yekta Saraç, Yard. Doç. Dr. Cemal Aksu'ya ve tezimle ilgili her sorunda yardımını gördüğüm Doç. Dr. Murat A. Karavelioğlu'na, başta Süreyya Pekşen olmak üzere Eski Türk Edebiyatı Anabilim Dalı Araştırma Görevlilerine, tezimde geçen Farsça ve Arapça ibareler için yardımlarına başvurduğum Doğu

Dilleri ve Edebiyatları Bölümü öğretim üyeleri Prof. Dr. Ali Güzelyüz, Prof. Dr. Mehmet Atalay, Prof. Dr. A. Yaşar Koçak ve Dr. Kadir Turgut'a, hem Konya'daki kütüphane araştırmam esnasında hem de sorunlu beyitlerin çözümünde ve metnin dil açısından kontrolünde bana yardımcı olan Selçuk Üniversitesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü öğretim üyesi Doç. Dr. Orhan Yavuz'a, İÜ Bilimsel Araştırma Projeleri Birimi'ne ve destekleri için aileme ve arkadaşlarıma teşekkür ederim.

İÇİNDEKİLER

ÖZ	iii
ABSTRACT	iv
ÖNSÖZ.....	v
İÇİNDEKİLER.....	viii
TABLolar LİSTESİ.....	xvi
TRANSKRİPSİYON ALFABESİ	xvii
KISALTMALAR LİSTESİ	xviii
GİRİŞ	1
Eserin Yazıldığı Coğrafyaya Genel Bakış.....	1
BİRİNCİ BÖLÜM.....	8
1 ERZURUMLU MUSTAFA DARİR’İN HAYATI, EDEBÎ KİŞİLİĞİ VE ESERLERİ	8
1.1 Hayatı	8
1.2 Edebî Kişiliği.....	15
1.3 Eserleri.....	58
1.3.1 Kıssa-i Yûsuf.....	58
1.3.2 Yüz Hadis Yüz Hikâye	63
1.3.3 Fütûhu’ş-Şâm	65
1.3.4 Sîretü’n-nebî.....	68
İKİNCİ BÖLÜM	69
2 SÎRETÜ’N-NEBÎ	69
2.1 Siyer Kelimesinin Anlamı, Siyer Yazıcılığının Doğuşu ve Gelişimi.....	69
2.2 Sîretü’n-nebî’nin Yazılışı, Kaynakları ve Konusu	71

2.3	Sîretü'n-nebî'nin Dili ve Üslubu	91
2.4	Sîretü'n-nebî'nin Nüshaları	119
2.4.1	Metne Esas Alınan veya Yararlanılan Nüshalar	119
2.4.2	Diğer Nüshalar	143
2.5	Metnin Kurulmasında Takip Edilen Yol	152
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM.....		155
3	ŞEKİL İNCELEMESİ	155
3.1	Nazım Şekilleri.....	155
3.2	Vezin	180
3.3	Kafiye ve Redif.....	187
DÖRDÜNCÜ BÖLÜM		199
4	MUHTEVA İNCELEMESİ.....	199
4.1	ŞAHISLAR	199
4.1.1	Hz. Muhammed.....	199
4.1.2	Hz. Muhammed'in Annesi, Babası ve Yakınları	218
4.1.2.1	Âmine.....	218
4.1.2.2	Abdullah.....	221
4.1.2.3	Abdulmuttalib	222
4.1.2.4	Ebû Tâlib.....	224
4.1.2.5	Hz. Hamza.....	226
4.1.2.6	Hz. Abbas.....	228
4.1.2.7	Zübeyr	229
4.1.2.8	Ebû Leheb	231
4.1.2.9	Hz. Safiyye.....	231
4.1.2.10	Âtike.....	231
4.1.2.11	Halîme.....	232

4.1.3	Hz. Muhammed'in Ailesi.....	233
4.1.3.1	Hz. Muhammed'in Hanımları	235
4.1.3.1.1	Hz. Hatice.....	235
4.1.3.1.2	Hz. Âişe.....	238
4.1.3.1.3	Hz. Ümmü Habîbe	240
4.1.3.1.4	Hz. Safiyye.....	241
4.1.3.2	Hz. Muhammed'in Çocukları ve Torunları.....	241
4.1.3.2.1	Hz. Fâtıma.....	241
4.1.3.2.2	Hz. Zeyneb	243
4.1.3.2.3	Hz. Hasan ve Hz. Hüseyin	244
4.1.4	Dört Halife	245
4.1.4.1	Hz. Ebû Bekir.....	245
4.1.4.2	Hz. Ömer	252
4.1.4.3	Hz. Osman.....	257
4.1.4.4	Hz. Ali.....	259
4.1.5	Hz. Muhammed'in Sahabesi	266
4.1.5.1	Bilâl-i Habeşî	267
4.1.5.2	Zeyd b. Harise	269
4.1.5.3	Hassân b. Sâbit.....	270
4.1.5.4	Abdullah b. Revâha.....	270
4.1.5.5	Abbâs b. Mirdâs	271
4.1.5.6	Abdullah b. Üneys.....	272
4.1.5.7	Abdullah b. Selâm.....	272
4.1.5.8	Selmân-ı Fârisî	273
4.1.5.9	Hâlid b. Velîd.....	275
4.1.6	Hz. Muhammed'in Peygamberlik Alametlerini Haber Veren Şahıslar	
	277	

4.1.6.1	Bahîra.....	277
4.1.6.2	Mucib.....	279
4.1.6.3	Safîh ve Zerka.....	279
4.1.6.4	Sufûriyye.....	281
4.1.6.5	Semî'.....	282
4.1.6.6	Meysere.....	283
4.1.6.7	Varaka b. Nevfel.....	284
4.1.7	Hz. Muhammed'e Düşmanlıkta İleri Gidenler.....	286
4.1.7.1	Ebû Cehl.....	287
4.1.7.2	Ebû Leheb.....	292
4.1.8	Diğer Peygamberler.....	295
4.1.8.1	Hz. Âdem.....	296
4.1.8.2	Hz. Şît.....	298
4.1.8.3	Hz. Nuh.....	299
4.1.8.4	Hz. İbrahim.....	300
4.1.8.5	Hz. İsmâil.....	301
4.1.8.6	Hz. Yakub.....	302
4.1.8.7	Hz. Yûsuf.....	302
4.1.8.8	Hz. Mûsâ.....	303
4.1.8.9	Hz. Dâvûd.....	305
4.1.8.10	Hz. Süleyman.....	306
4.1.8.11	Hz. Lokman.....	307
4.1.8.12	Hz. Yahyâ.....	308
4.1.8.13	Hz. İsa.....	309
4.1.9	Tarihî ve Efsanevî Şahıslar.....	310
4.1.9.1	Bâbertî.....	310
4.1.9.2	Berkuk.....	311

4.1.9.3	Cemşid	314
4.1.9.4	Dârâ.....	314
4.1.9.5	Eflatun.....	315
4.1.9.6	Firavun	315
4.1.9.7	Gazneli Mahmud ve Ayaz.....	317
4.1.9.8	Gîv.....	317
4.1.9.9	Güderz.....	317
4.1.9.10	İbn Yemîn	318
4.1.9.11	İsfendiyar	318
4.1.9.12	İskender.....	319
4.1.9.13	Kahraman	319
4.1.9.14	Kârûn.....	320
4.1.9.15	Keykubad	320
4.1.9.16	Nemrud	321
4.1.9.17	Neriman.....	321
4.1.9.18	Rüstem	321
4.1.9.19	Sâm	322
4.1.9.20	Yezdicerd	322
4.1.9.21	Zâl	323
4.1.10	Aşk Hikâyelerinin Kahramanları	324
4.1.11	Diğer Şahıslar.....	325
4.2	DİN.....	327
4.2.1	Allah.....	327
4.2.2	Melekler	329
4.2.2.1	Cebrâil (Cibrîl).....	330
4.2.2.2	Mikâil.....	331
4.2.2.3	Azrâil (Ecel çavuşu).....	331

4.2.2.4	Rıdvân	332
4.2.2.5	Mâlik	333
4.2.3	Dinî Kitaplar	333
4.2.3.1	Suhf.....	333
4.2.3.2	Tevrat	334
4.2.3.3	Zebûr	335
4.2.3.4	İncil	335
4.2.3.5	Kur'an (Furkân)	336
4.2.4	Âyetler ve Hadisler	337
4.2.4.1	Âyetler.....	337
4.2.4.2	Hadisler	341
4.2.5	Âhiret ve İlgili Mefhumlar	342
4.2.5.1	Âhiret	342
4.2.5.2	Kıyamet.....	343
4.2.5.3	Cennet	343
4.2.5.4	Cehennem	345
4.2.5.5	Ezel	347
4.2.6	Diğer İtikadî Unsurlar	348
4.2.6.1	Ölüm ve Ölü.....	348
4.2.6.2	Cin, Peri	350
4.2.6.3	Hûri	351
4.2.6.4	Şeytan.....	353
4.2.7	Din ile İlgili Mefhumlar	355
4.2.7.1	İman	355
4.2.7.2	Mümin.....	356
4.2.7.3	Ümmet.....	357
4.2.7.4	Kâfir	358

4.2.7.5	Münafık.....	358
4.2.7.6	Put	359
4.2.7.7	Haç	360
4.2.7.8	Mescid.....	361
4.2.7.9	Kilise	361
4.2.7.10	Günah, Cürm.....	361
4.2.7.11	Helal, Haram	362
4.2.7.12	Sünnet	363
4.2.7.13	Tövbe, İstiğfâr.....	364
4.2.8	İbadet ile İlgili Mefhumlar	365
4.2.8.1	Namaz	365
4.2.8.2	Oruç.....	365
4.2.8.3	Zekât	366
4.2.8.4	Hac	366
4.2.8.5	Ka'be.....	366
4.2.8.6	Dua.....	367
4.3	TASAVVUF.....	371
4.3.1	Pir, Şeyh, Kutb	371
4.3.2	Mutasavvıflar	372
4.3.3	Ârif, Zâhid, Âbid, Kâl ehli, Hâl ehli	373
4.3.4	Âlem-i Bekâ, Ma'ânî Âlemi, Âlem-i İliyyîn, Âlem-i Kadîm, Sır Âlemi, Âlem-i Hafî, Ceberût Âlemi.....	373
4.3.5	Âlem-i Beşeriyet, Âlem-i Zulmânî, Âlem-i Cismânî, Âlem-i Kevn ü Fesâd, Dünya.....	374
4.3.6	Mahv, Sahv	376
4.3.7	Nefs	376
4.3.8	Cân	377
4.3.9	Kanaat	378
4.3.10	Şükür, Hamd	379

4.3.11	Himmet.....	380
4.4	KAHRAMANLIK.....	382
4.5	AŞK.....	388
4.5.1	Aşk.....	388
4.5.2	Âşık ve Sevgili.....	389
BEŞİNCİ BÖLÜM		394
5	METİN	394
ALTINCI BÖLÜM.....		1283
6	SEÇME SÖZLÜK	1283
YEDİNCİ BÖLÜM		1315
7	DİZİN.....	1315
SONUÇ		1324
KAYNAKLAR.....		1327
EK 1: Millet Kütüphanesi Ali Emîrî Tarih No: 315 nüshası		1334
EK 2: Şiirlerin Yer Aldığı Nüshalar.....		1432
ÖZGEÇMİŞ.....		1447

TABLULAR LİSTESİ

Tablo 1: Şiirlerde Kullanılan Nazım Şekilleri	158
Tablo 2: Nazım Şekillerinin Şiirlere Göre Dağılımı	159
Tablo 3: Şiirlerde Kullanılan Aruz Bahirleri	181
Tablo 4: Şiirlerde Kullanılan Aruz Kalıpları	182

TRANSKRİPSİYON ALFABESİ

ا	a	ص	ş
ب	b, p	ض	z, d
پ	p	ط	t
ت	t	ظ	z
ث	s	ع	‘
ج	c, ç	غ	ğ
چ	ç	ف	f
ح	h	ق	k
خ	ħ	ك	k, ñ, g
د	d	ل	l
ذ	z	م	m
ر	r	ن	n
ز	z	و	v, u, ü, ū, o, ö
ژ	j	ه	h, a, e
س	s	ی	y, ı, i, ĩ
ش	ş		

KISALTMALAR LİSTESİ

A	:Atatürk Kitaplığı Muallim Cevdet Yazmaları Bölümü No: 31 nüshası.
a.e.	:Aynı eser
a.g.e.	:Adı geçen eser
a.g.m.	:Adı geçen makale
a.g.t.	:Adı geçen tez
b.	:Beyit
B1	:Berlin Staatsbibliothek No: Ms Or Fol 4169/ 3 nüshası
B2	:Berlin Staatsbibliothek, No: Ms Or Quart 1989 nüshası
bkz.	:Bakınız
C.	:Cilt
Ç	:Süleymaniye Kütüphanesi, Çelebi Abdullah Bölümü No: 251 nüshası
Çev.	:Çeviren
E	:Milli Kütüphane, Eskişehir İl Halk Kütüphanesi Bölümü No: 26 Hk 624 nüshası
F	:Süleymaniye Kütüphanesi Fatih Bölümü No: 4272 nüshası
H1	:Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi Hazine Bölümü No: 1222 nüshası
H2	:Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi Hazine Bölümü No: 1223 nüshası
Haz.	:Hazırlayan
HM	:Süleymaniye Kütüphanesi Hacı Mahmud Bölümü No: 4301 nüshası
Hz.	:Hazret-i
İ	:İstanbul Üniversitesi Nadir Eserler Kütüphanesi Türkçe Yazmalar Bölümü No: 2384 nüshası
İÜ	:İstanbul Üniversitesi
K1	:Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi Koğuşlar Bölümü No: 1001 nüshası
K2	:Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi Koğuşlar Bölümü No: 992 nüshası

K3 :Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi Koğuşlar Bölümü No: 993
nüshası
N :Süleymaniye Kütüphanesi, Nuruosmaniye Bölümü No: 3347 nüshası
No. :Numara
NYPL :New York Public Library
s. :Sayfa
S :New York Public Library Spencer Collection No: Ms 3 nüshası
SBE :Sosyal Bilimler Enstitüsü
Sy. :Sayı
T :Türk Dil Kurumu Kütüphanesi No: B 46 nüshası.
TSMK :Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi
vd. :Ve diğerleri
vr. :Varak

GİRİŞ

Eserin Yazıldığı Coğrafyaya Genel Bakış

Sîretü'n-nebî, Memlûk sahasında kaleme alınmış bir eserdir. Bu sebeple öncelikle Memlûk Devleti'nden ve Memlûklerde ilim, sanat ve edebiyat hayatından kısaca bahsetmek gerekecektir.

Arapça “me-le-ke” fiilinden türeyen ve “sahip olunan” anlamına gelen memlûk kelimesi, zamanla savaşlarda esir düşen ya da satın alınan beyaz köle ve bunların kurdukları devlet anlamını kazanmıştır.¹ “Kendi hâkimiyetlerini sağlamlaştırmak amacıyla, İslam Tarihi'nde ilk defa memlûk kullananlar Abbasî halifeleri olmuşlardır.”² El-Me'mûn devrinden itibaren Şiîlerin nüfuzunun artmasını engellemek amacıyla Türk birlikleri kullanıldı, el-Mu'tasım Türk birlikleri için Samarra şehrini kurdu. 868 yılında Türk memlûklerin desteğiyle Mısır'daki ilk Müslüman Türk sülalesi olan Tolunoğulları, 953 yılında ise İhşidîler kuruldu. İhşidîlere 969 yılında son veren Fatımîler de memlûk sistemini kullanmaya devam ettiler.

1171 yılında Fatımîler yıkılınca Eyyubîler Mısır'ı ele geçirdi ve burada Oğuz-Türkmenlere dayanan feodal bir idare sistemi kurdular.³ El-Melik el-Kâmil Muhammed (1218-1238) ve el-Melik es-Salih Necmeddîn Eyyûb (1205-1249) dönemlerinde Memlûk grupları daha muntazam bir şekilde ortaya çıktı.⁴ El-Melik el-Salih, gerek kardeşi ile mücadelesi sebebiyle gerekse Moğol istilasının yarattığı karışıklık sebebiyle pek çok Kıpçak memlûku satın aldı. Kıpçak ve Harezmlerden oluşan bu memlûk grubunu, Nil nehri üzerindeki el-Ravza adasına yerleştirdiği için

---

¹ Kâzım Yaşar Koprıman, **Mısır Memlûkleri Tarihi Sultan al-Malik al-Mu'ayyad Şeyh al-Mahmûdî Devri (1412-1421)**, Ankara, TDK, 1989, s. 1.

² Koprıman, **a.g.e.**, s. 1.

³ Koprıman, **a.g.e.**, s. 3.

⁴ Koprıman, **a.g.e.**, s. 3.

bunlara el-Memâlik el-Bahriyye, yani Bahrî Memlûkler denildi. El-Salih'in 1249 yılında ölümünden sonra, yerine oğlu Turanşah geçti. Oğuz-Türkmen grubu, Bahrî Memlûklerin de desteğiyle Mansûra'da esir edilen IX. Louis ile kendilerine danışılmadan barış müzakerelerine başladığı gerekçesiyle Turanşah'ı 1250 yılında öldürdüler.⁵ Memlûkler Turanşah'ın ölümünden sonra onun annesi Şecere'd-dürr'ü sultan seçtiler. Fakat bu hem içte hem de dışta tepkilere yol açtı. Birtakım karışıklıklardan sonra Şecere'd-dürr, Atabek el-'Asâkir 'İzzeddin Aybek el-Türkmânî ile evlenip idareyi ona bıraktı. Fakat 1257 yılında eşi Aybek'i öldürdü. Bunun üzerine Ali el-Mansur tahta geçti. Küçük yaşta tahta geçen Ali el-Mansur, yaklaşan Moğol tehlikesi yüzünden 1259 yılında tahttan indirildi ve yerine saltanat naibi Kutuz geçti. Moğol istilasını başarıyla durduran Kutuz, 1260 yılında Baybars tarafından öldürüldü ve Baybars, el-Zâhir unvanıyla sultan oldu. 1277 yılına kadar Memlûk Devleti'ni başarıyla yöneten Baybars 1277 yılında öldü. Oğulları Berke ve Sülemiş zamanında Atabekü'l-Asâkir olan Kalavun 1279 yılında sultan oldu.

Kalavun tahta geçince, Çerkeslerden oluşan yeni bir memlûk grubu kurdu. Çerkes memlûklerini Kal'etü'l-cebel'e yerleştirdi. Bu nedenle onlara el-Memâlik el-Burciyye yani Burcî Memlûkler adı verildi. 1289-1293 yılları arasında Kalavun'un oğlu Halil, sultan oldu. Halil'in ölümü üzerine Kalavun'un oğlu Muhammed en-Nâsır kısa süreliğine tahta çıktı; fakat yaşının küçük olması sebebiyle varlık gösteremedi. 1294-1296 yılları arasında Ketboğa sultanlık yaptı. Gerek bu dönemlerde gerekse 1296-1298 yılları arasında sultan olan Laçin döneminde Türk memlûkler ile Çerkes memlûkler arasında mücadele yaşandı. Laçin'in ölümünden sonra Muhammed en-Nâsır ikinci defa tahta çıkarıldı; fakat Baybars el-Çeşnigîr ona karşı çıkınca, Muhammed en-Nâsır tahttan feragat etti ve 1308 yılında Baybars tahta çıktı. Ancak Baybars, Türklerin muhalefeti ile karşılaştı ve 1309'da Muhammed el-Nâsır'ın isyanı ile tahttan indirildi. En-Nâsır Muhammed üçüncü kez tahta geçti, hatta Baybars'ı öldürerek Çerkeslere karşı sert bir tutum izledi. En-Nâsır'dan sonra oğlu Şaban 1345 yılında tahta geçti. İsyân eden Çerkesler 1346 yılında onun kardeşi

---

⁵ Kopruman, a.g.e., s. 4.

Hacı'yı sultan yaptılar. 1347 yılında Hacı öldürüldü ve Türkler onun kardeşi Hasan'ı tahta çıkardılar. 1361 yılında Türk emiri Yelboğa, Hasan'ı öldürüp yerine kardeşi el-Mansûr Muhammed'i geçirdi, fakat kısa süre sonra onu azledip el-Eşref Şa'ban'ı tahta geçirdi. Şa'ban, 1367 yılında Yelboğa'yı öldürttüğü gibi, ona bağlı olan Türk ve Çerkes memlûklerini de ortadan kaldırttı. Yelboğa'nın ölümünden sonra onun emirlerinden olan Çerkes asıllı Berkûk da cezalandırılmış 1368-1371 yılları arasında Kerek'te hapiste kalmış; ancak 1373 tarihinde Mısır'a dönebilmiştir. Berkûk, Mısır'a döndükten sonra Şa'ban'ın öldürülüp yerine el-Mansûr Ali'nin geçmesinde rol oynadı. 1381'de el-Mansûr Ali ölünce Berkûk, Hacı'yı tahta çıkardı. Hacı'nın yaşının küçük olması, Berkûk'un atabeklikten saltanat naipliğine geçmesini sağladı ve Berkûk, 1382 yılında sultanlığını ilan etti.

Bundan sonra 1382-1517 yılları arasında Çerkes asıllı sultanların hüküm sürdüğü Burcî memlûkler dönemi başladı. Burcî Memlûk Devleti'nin ilk sultanı Berkûk'tur. 1382 yılında tahta geçen Berkûk, Çerkeslere imtiyazlar tanıdığından pek çok isyanla karşılaştı. Türklerin Halife'yi sultan yapmak istemeleri üzerine Türklere karşı daha sert bir siyaset takip etmeye başladı. Berkûk'un bu siyaseti tepki çekti. 1388 yılında Malatya nâibi Mintaş'ın başlattığı bir isyan hızla büyüdü, Suriye şehirleri elden çıktı. Yelboğa en-Nâsîrî ve el-Eşref Memlûkleri, isyana destek verdi. 1389 yılında Berkûk'un ordusu yenildi. Bu yıllarda Mısır'da veba salgını da baş göstermişti. Bu hadiseler neticesinde Berkûk azledildi, yerine el-Eşref memlûklerinden Şa'bân'ın oğlu Hacı getirildi. Berkûk, Kerek'e sürüldü. Fakat Yelboğa ve Mintaş arasında anlaşmazlık çıkınca halk, Berkûk'u tekrar sultan ilan etti. Berkûk 1390 yılından, 1399 yılında ölümüne kadar hükümdarlık yaptı.

Burcî Memlûklerin Berkûk'tan sonraki sultanları şunlardır: En-Nâsîr Nâsıruddin Ferec (1398), el-Mansûr İzzeddin Abdülazîz (1405), en-Nâsîr Nâsıruddin Ferec (ikinci kez, 1406), Halife el-Âdil el-Musta'în (1412), el-Mü'eyyed Şeyh (1412), el-Muzaffer Ahmed (1421), ez-Zâhir Seyfeddin Tatar (1421), es-Sâlih Nâsıruddin Muhammed (1421), el-Eşref Seyfeddin Baybars (1422), el-Azîz Cemâleddin Yûsuf (1438), ez-Zâhir Seyfeddin Çakmak (1438), el-Mansûr Fahreddin

Osman (1453), el-Eşref Seyfeddin İnal (1453), el-Mü'eyyed Şihâbeddin Ahmed (1460), ez-Zâhir Seyfeddin Hoşkadem (1461), ez-Zâhir Seyfeddin Yalbay (1467), ez-Zâhir Timurboğa (1467), el-Eşref Seyfeddin Kayıtbay (1468), en-Nâsır Muhammed (1496), ez-Zâhir Kansu (1498), el-Eşref Canbolat (1499), el-Eşref Kansu el-Gavrî (1500), el-Eşref Tumanbay (1516-1517).⁶

Kansu Gavrî'nin tahtta olduğu dönemde Portekiz ve Osmanlı Devleti, Memlûk Devleti için dış tehlike durumuna gelmişti. Ümit Burnu'nun keşfedilmesi ve Portekizlilerin Kalküta'ya ayak basması, Batı Avrupa ile Yakın Doğu arasında ana ticaret yolu olan Mısır'ın ekonomisini kötü yönde etkilemişti.⁷ 1508 yılında deniz savaşında Portekizlilere galip gelen Memlûkler, sonraki sene Portekizlilere yenildiler. 1514 yılında Çaldıran Savaşı ile Osmanlı ve Memlûk Devleti komşu oldu. Yavuz Sultan Selim'in Dulkadiroğlu Beyliği'ne son vermesi üzerine Memlûk sultanı Gavrî, Yavuz Sultan Selim'in kardeşinin oğlu Şehzade Kasım'a destek verdi. Kasım, kaçarak Memlûk Devleti'ne sığındı. Yavuz Sultan Selim ise savaş için hazırlıklara başladı. Gavrî de Kahire'de yerine Tumanbay'ı naip bırakarak Suriye'ye yürüdü. Mercidabık'ta Memlûk ordusu ağır bir yenilgiye uğradı ve Sultan Gavrî öldü. Tumanbay, böyle bir durumda sultan olmanın tehlikesini gördüğü halde ikna edilerek tahta geçirildi. Yavuz Sultan Selim ise Mercidabık'tan sonra Halep, Hama ve Humus'u alarak ilerleyişini sürdürdü. Tumanbay'a mektup yazarak, kendi adına hutbe okutup sikke vurdurması ve Mısır'ın haracını Osmanlı'ya göndermesi şartıyla Tumanbay'ı nâibi olarak görevlendireceğini bildirdi. Fakat Tumanbay onun gönderdiği elçileri öldürttü.⁸ 1517 yılında Ridaniye'de yapılan savaşta Osmanlı ordusu Memlûk ordusunu hezimete uğrattı. Aynı yıl içinde Tumanbay astırıldı ve Memlûk Devleti böylelikle sona erdi.

---

⁶ Philip K. Hitti, **Siyâsî ve Kültürel İslam Tarihi**, Çev. Salih Tuğ, C. 4, İstanbul, Boğaziçi Yay., 1981, s. 1126.

⁷ Kâzım Yaşar Koprıman, "Mısır Memlûkleri (1250-1517)", **Türkler**, C. 5, Ankara, Yeni Türkiye Yay., 2002, s. 118.

⁸ Koprıman, **a.g.m.**, s. 121.

Memlûk dönemi, ilim ve sanatta gelişmelerin yaşandığı bir dönemdir. Sultanlar ilme önem verdikleri için, ülkede çok sayıda genel ve özel mektepler, medreseler açıldı. “Fıkıhla birlikte diğer dinî ilimler ve dil ilimlerinin de okutulduğu medreselerin ekseriyyeti, dört mezhepten birine ait fıkıh medresesi hüviyetini taşıyordu.”⁹ Bunların yanı sıra tıp öğreniminin verildiği medreseler de bulunmaktaydı. Tıp alanında özellikle, göz hastalıklarının tedavisinde büyük ilerlemeler kaydedilmişti.¹⁰ Memlûkler döneminde kıraat, tefsir, hadis ve fıkıh alanlarında da pek çok eser kaleme alınmış, Arap dili ve edebiyatı, tarih, coğrafya, biyografi gibi alanlarda çalışmalar yapılmıştır. Memlûk dönemi âlimlerinin içinde Türk asıllı olanların sayısı oldukça fazladır. Zehebî, Safedî, Aynî, İbnü’l-Hümâm, Muhyiddin el-Kâfiyecî, İbn Kutluboğa, İbn Tagrîbirdî, İbn ‘İyas bunların önde gelenlerindendir.¹¹

Memlûk Devleti’nde edebî ve kültürel faaliyetler de desteklenmiştir. Sultanlar özellikle Türk diline önem vermişlerdir. Memlûk Devleti’nin adı, yöneticilerin ve memlûklerin adları Türkçedir. Hatta Memlûk Devleti, Memlûk tarihçileri tarafından “ed-Devle et-Turkiyye” veya “Devlet et-Turk” yani Türk Devleti olarak adlandırılmaktadır.¹² Devletin resmî dili Arapça olmasına rağmen, Memlûk sarayında gerek Türk gerek Çerkes yöneticiler döneminde hep Türkçe konuşulmuştur.¹³

“Türk diline vâkıf olunması, tarihçiler, devlet görevlileri ve başkaları için saray ve üst yönetimle ilgili olayları birinci elden öğrenmek açısından nasıl önemliyse sultana da haber alma açısından faydalı olabiliyordu. Meselâ Sultan Aybek, vezirin yerine naibi olarak bazen, Türkçe bildiği için Kadı Zeyn ed-Dîn Ya’kûb b. ez-Zubeyr’i devletin ileri gelen emirlerinin

---

⁹ İsmail Yiğit, “Memlûkler Dönemi (1250-1517) İlmî Hareketine Genel Bir Bakış”, **Türkler**, C. 5, Ankara, Yeni Türkiye Yay., 2002, s. 750.

¹⁰ Yiğit, **a.g.m.**, s. 755.

¹¹ Yiğit, **a.g.m.**, s. 755.

¹² Samira Kortantamer, “Memlûklarda Türk Kültürü”, **Prof. Dr. İsmail Aka Armağanı**, İzmir, Beta Basım Yayın, 1999, s. 173.

¹³ Kortantamer, **a.g.m.**, s. 175.

yaptığı toplantılara gönderirdi. Böylece bu kişi orada sultan hakkında neler söylendiğini Sultan Aybek'e yetiştirebilirdi. Memlûk Devleti'nin resmî dili Arapça idi ama memlûkların arasında, üst yönetimde ve sarayda Türkçe konuşulduğu için divanlardaki yüksek memurlar, çok iyi Arapça bilmelerinin yanında Türkçe'yi de bilmek zorundaydılar. Böylece yönetici sınıfı olan Memlûklar ile daha iyi anlaşma şansını elde ediyorlardı. Bazı yüksek memurlar, sultana veya emirlere yaranmak veya başkalarının anlamamaları için onlarla Türkçe konuşurlardı.”¹⁴

Ayrıca Burcî Memlûkların sultanlarından Tatar'ın Türkçe kitaplardan oluşan bir kütüphanesi vardır ve pek çok dinî ve tarihî eseri Türkçeye tercüme ettirmiştir.¹⁵ Memlûk sultanlarının bir kısmı Türkçe şiirler de kaleme almışlardır. Kayıtbay ve oğlu el-Melik en-Nâsir Muhammed b. Kayıtbay ile Sultan Kansu el-Gavrî bunlardandır.¹⁶ Hatta Gavrî'nin **Türkçe Divan**'ı vardır.¹⁷

Bahrî Memlûklar çoğunlukla Türkmen ya da Kıpçak olduklarından, verilen eserler Kıpçak, Oğuz veya hem Kıpçak hem Oğuz Türkçesi ile yazılmıştır. Eckmann'a göre, asıl Memlûk Kıpçakçası ile yazılan eserler, Seyf-i Serâyî'nin **Gülistan Tercümesi**, Berke Fakîh'in **İrşâdü'l-Mülûk**'ü ve yazarı bilinmeyen **Kitâb Baytaratü'l-Vâzih** ve **Münyetü'l-Guzât**'tır. Oğuz-Kıpçak karışık ağızlı eserleri ise iki grup halinde incelemek mümkündür. Bunlardan ilki Kıpçak unsurların hâkim olduğu diyalektir. **Kitâb fi 'ilmü'n-nüşşâb** veya **Hulâsa** (İstanbul yazması) ile **Kitâbü'l-hayl** böyle eserlerdir. İkincisi grupta ise Osmanlı Türkçesinin özellikleri hâkimdir. **Kitâb fi'l-fikh bi-lisâni't-Türkî**, **Hulâsa** (Paris yazması), **Kitâb Mukaddimet Ebi'l-Leys Semerkandî** ikinci grupta yer alan eserlerdendir. Bazı eserlerde ise sadece Oğuz Türkçesinin, Osmanlı Türkçesinin özellikleri bulunur. Kayıtbay, Muhammed b. Kayıtbay ve Kansu Gavrî'nin şiirleri böyledir. Arapça ya da Farsçadan Türkçeye tercüme edilen bazı eserlerde de Oğuz Türkçesinin özellikleri görülür. Şerifi'nin **Şehnâme Tercümesi**, Aynî'nin **Kudûrî Tercümesi**, Kemaloğlu'nun **Ferahnâme**'si,

¹⁴ Kortantamer, **a.g.m.**, s. 175-176.

¹⁵ Koprıman, **a.g.m.**, s. 116.

¹⁶ Kortantamer, **a.g.m.**, s. 182-183.

¹⁷ Bkz. Orhan Yavuz, **Kansu Gavrî'nin Türkçe Divanı (Metin-İnceleme-Tıpkıbasım)**, Konya, 2002.

İbrahim b. Bâlî'nin **Hikmetnâme**'si, üç tane **Yüz Hadis**, **Siyer-i Nebevî**, Darîr'in **Fütûhu'ş-Şam Tercümesi** ile Muhammed Yemenî'nin **Kitâb Fezâ'il-i Mekke ve Medîne ve Beytü'l-makdis ve kabrü'l-İbrâhîmü'l-Halîl 'aleyhi's-selâm** bunlardandır.¹⁸

Mısır'da Anadolu Türkçesinin şekillenmesinde, Anadolu'dan Mısır'a giden şahsiyetlerin de tesiri olmuştur. Bunların başında Erzurumlu Mustafa Darîr gelir.

---

¹⁸ Janos Eckmann, "Memlûk-Kıpçak Edebiyatı", Çev. Günay Karaağaç, **TDAY Belleten**, 1982-1983, s. 87-88.

BİRİNCİ BÖLÜM

1 ERZURUMLU MUSTAFA DARÎR'İN HAYATI, EDEBÎ KİŞİLİĞİ VE ESERLERİ

1.1 Hayatı

Tezkirelerde ve dönemin kaynaklarında Darîr'in hayatı hakkında bilgiye rastlamak güçtür. Bu sebeple, Darîr'in hayatını kendi eserlerinden yola çıkarak aydınlatmaya çalışmak daha doğru olacaktır.

Eserlerinden anlaşıldığı üzere, Erzurumlu Darîr'in tam adı, Mustafa b. Yûsuf b. Ömer ed-Darîr el-Erzenü'r-rûmî'dir. XIV. yüzyılda yaşadığı ve Erzurumlu olduğu bilgisine sahip olduğumuz Darîr'in doğum tarihi hakkında elimizde kesin bir bilgi bulunmamaktadır. **Fütûhu's-Şâm** adlı eserini 1393 yılında tamamladığı göz önüne alınırsa, Erzurumlu Mustafa Darîr'in XIV. yüzyılın ilk yarısında doğduğunu söylemek mümkündür.

Sîretü'n-nebî'yi yazmaya başlamadan önce Ekmeleddin Muhammed el-Bâbertî'ye danışması, Mısır'da bulunduğu sırada Bâbertî'den eğitim almış olabileceği ihtimalini akla getirir. **Sîretü'n-nebî**'de yer alan Arapça ve Farsça söyleyişler de Darîr'in bu dillere hâkim olduğunun göstergesidir. Bununla birlikte Darîr'in **Sîretü'n-nebî**'de kendisi için, "Egerçi taḥṣîlî az u 'ilmi kem idi, illâ 'Arabî kelecilerde zihni muḥkem idi."¹⁹ ve

*Yok-ıdı 'ilmi ki sözde 'ibâret ideydi
Tekellûf itmedi bildüklerini didi hemîn* (301/10)

dediğini görürüz. Ayrıca o,

*Eger Darîr zelîldür ü sözleri 'âmî
Velî ki söyledügi söz sevindürür 'âmî* (17/1)

¹⁹ Darîr, **Sîretü'n-nebî**, TSMK Koşuşlar No: 1001, vr. 6b.

ve

“Miskīn Gözsüz dağı ol Ḥabībullāhuñ sīretinden şūretinden mu‘cizātlarından kerāmetlerinden ‘Arabī kitāblardan añlayubildükçe Türkī dilinde tercüme kıldı kendü bigi bilmezler kim ol Resūl’uñ muḥibbi vü ‘āşıkı-dururlar.”²⁰

diyerek tevazu yolunu seçer. Darīr, **Kıssa-i Yūsuf**’ta da bazen kendinden bahseder ve ilim ve hüner sahibi olmadığını söyler:

Gerçi kim yok bende ‘ilm (ile) hüner
İy hüner ehli kerem kıluñ güzer²¹

Bazen de kendini nâtik, edib, muarraf olarak tanıtır:

Uşanma billāh iy mü’min ü şādık
Resūl’uñ şerḥini söyler bu nâtik (253/ I-16)

***

Edīb eydür ḥamūş ol süflilere
Kim eydür kim ‘alādan şerḥ kılsun (253/ II-7)

***

Gel iy zāhid senüñçün bu mu‘arrif
Bir iki ibtidādan şerḥ kılsun (253/ II-10)

O, gözleri görmediği halde, yolunu gönlünün ışığıyla aydınlatmış bir kimsedir:

Gör Darīr’i gözlüler gibi yürür
Gözlü gibi yürür ü kendü darīr

²⁰ Darīr, **Sīretü’n-nebī**, TSMK Koğuşlar No: 1001, vr. 98a.

²¹ Leyla Karahan, **Erzurumlu Darīr Kıssa-i Yūsuf (Yūsuf u Züleyhâ) İnceleme-Metin-Dizin**, Ankara, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Türk Dil Kurumu Yayınları, 1994, b. 95.

Şol-durur kim gönlinüñ yahtusı var
Hem ezelden ez-ķader bahtusı var (267/10-11)

***

Gözinüñ nürı yoğ-ısa Darîr'üñ
Velî gönli münevverdür hemîşe (431/13)

Darîr'in tasavvufî eğitimine baktığımızda ise, **Fütûhu's-Şâm** nüshalarında karşılaşılan “Darîr-i hakîr Mustafâ bin Yûsuf bin Ömerü'l-Mevlevî el-Erzenü'r-Rûmî” ve “Darîr-i hakîr Mustafâ bin Yûsuf el-Mevlevî” ibarelerinden yola çıkılarak onun Mevlevîlikle ilişkilendirildiğini görürüz.²² Gerçekten de Darîr'in Mısır'da bulunduğu dönem, tasavvufun o bölgede güç kazandığı bir dönem olmalıdır. Bu dönemde sultanların tarikat şeyhlerine büyük hürmet gösterdiklerini ve devlet büyüklerinin yakın ilgi ve destekleri dolayısıyla ülkede tarikat yapılarının arttığını belirtmek gerekir.²³ Bu durum, bazı araştırmacılarda Darîr'in derviş olabileceği düşüncesine sebep olmuştur:

“Dervişler, Mısır ve Suriye memlûk mahfillerinde ilgili bir dinleyici topluluğu buldular. Erzen-i Rûm'dan âmâ bir Mevlevî dervişi Mustafa b. Ömer el-Darîr, buna iyi bir örnektir. O, Çerkez Memlûk döneminin başlarında Kahire'ye geldi. Bizzat kendisi tarafından itiraf edilen ilimdeki kifâyetsizliği gözardı edilerek, dinî metinler yazmadaki kabiliyeti nedeniyle kabul gördü.”²⁴

---

²² bkz. Leyla Karahan, **Erzurumlu Darir**, İstanbul, MEB, 1995, s. 2 ve Alessio Bombaci, **Histoire de la Littérature Turque Libraire**, Paris, 1968, s. 179.

²³ “Tarikat şeyhlerine büyük hürmet gösteren ve bazıları birer mürid olan sultanların ve diğer devlet ricalinin yakın ilgi ve desteğiyle, önce geçtiği gibi, ülkede tarikatlara ait tekke, hangâh, ribat ve zaviyelerin sayısı çok artmıştı. Sultanın tayin ettiği görevlilerin yönetimindeki bu müesseselerin sayısı sadece Kahire'de 58, Dimaşk'ta ise 78 civarında idi.” İsmail Yiğit, “Memlûkler Dönemi (1250-1517) İlmî Hareketine Genel Bir Bakış”, **Türkler**, C. 5, Ankara, 2002, s. 753.

²⁴ Barbara Fleming, “Memlûk Saray ve Garnizonlarında Edebî Faaliyetler”, çev. Cengiz Tomar, **Türk Kültürü İncelemeleri Dergisi**, Sy. 12, İstanbul, 2005, s. 213.

Sîretü'n-nebî'de yer alan,

Ki söyleye Resûl'ün mu'cizin ü sîresin

Yürüye söz-ile doldura Rûm'ı vü Şâm'ı (17/3)

beyti de Darîr'in gezici bir derviş olduğu ihtimalini akla getirmektedir. Bazı araştırmacılar ise onun “efendi” mertebesine çıktığını iddia ederler.²⁵ Fakat bu iddia delillendirilmeye muhtaçtır. Şu an için Erzurumlu Mustafa Darîr'in Mevlevî olduğuna dair somut delillere sahip değiliz. Bununla birlikte **Sîretü'n-nebî'**den yola çıkarak, Darîr'in eserinde Mevlevîliğin ve Mevlânâ'nın tesirinin görüldüğünü söylememiz gerekir.

Kaynaklarda, Darîr'in mesleği hakkında bilgiye rastlanmaz. Bazı araştırmacılar onun kadı olduğunu ileri sürseler de, elimizde bu bilgiyi ispatlayacak bir veri bulunmamaktadır.²⁶

Bu durumda Erzurum'da doğan Darîr'in Anadolu'daki hayatı ile ilgili elimizde yeterince bilgi bulunmadığını söylemeliyiz. Darîr, 1377'de Erzurum'dan Mısır'a gitmiştir. Maksudı, Mısır melikiyle görüşmektir:

“Darîr ol yıl içinde kim Resûl'ün hicretine yidi yüz yitmiş toköz yıl olmuşdı. Darîr'e Mısr seferi ruzî oldı çün Mısr şehrine geldi dilegi ol-ıdı kim Mısr melikine yitişe velîkin kıandan aña ol devlet ya ol ihtişam ve ol hürmet ya ol maķām ve ol menzilet kim mülük hâzretine yol

---

²⁵ “Yine Nuruosmaniye'ye Fatih Kütüphanesi'nden nakl edilen kitaplar içinde Darîr'in melik ez-Zahir Berkûk'a yazdığını bildirdiği Vâkıdî'nin Fütûhu'ş-Şâm tercümesi de bulunur. Bu nüshada sâhib-i tercüme “Darîr-i hakîr Mustafa bin Yûsuf el-Mevlevî” denilir ki bundan Darîr'in “efendi” menzilesine çıkarıldığı anlaşılıyor.” Necib Âsım, “Mısır'da Yazılmış Türkmence Kitap”, **Dârülfünûn Edebiyat Fakültesi Mecmuası**, Sene 1, Mart 1332, s. 59.

²⁶ Bu iddiayı dile getirenlerden biri Nihad Sami Banarlı'dır: “Doğuştan kör olduğu halde hâfız kuvveti ile İslâm dillerini ve İslâm ilimlerini iyi öğrenen Darîr, bu sâyede kadılık payesi de almıştır.” **Resimli Türk Edebiyatı Tarihi**, C. 1, İstanbul, MEB Yay, 2001, s. 367.

bula ya sultānlar şöhetine harîf ola yâhūd bu sa‘adet issi cihānda kim-durur Mısr melikine harîf ü nedîm-durur.”²⁷

Mısır’a giderek ezberindeki hikâyeleri, dinî, tarihî ve menkıbevî hadiseleri anlatan ve kendisini dinleyenlerin ilgisini çeken Darîr, bu şekilde Memlûk sultanının sarayına kadar girer. Fakat melik sohbetinde bulunmanın da zorlukları vardır. Kendisi bu zorlukları **Sîretü’n-nebî**’de şu şekilde dile getirir:

“...Anuñçün kim melikler siyâset heybeti birle vü devlet şalâbeti birle otururlar. Çeriye depinmek, kılıç arasına girmek düşmen-ile karşılaşmağ ğarîm-ile kılıçlaşmak, selâtin şöhetine yitişmekden geñezdür. Zîrâ heybet, ‘aqlı künd ider; şalâbet, fikri tağıdur. Melikler heybetinden, sultānlar salâbetinden havf müstevlî olur; çün korhu ğalebe kıılır. Bâtimî havâslarınuñ kavîleri kesilür, illâ vehm kuvvet tutar, ayruğ havâslarını cem‘ idemez kim meliklerle hitâb-ı müstetâb ide, selâtinüñ su’âline hasen cevâb ide, âb-ı revân söyleye.

Hațar anuñ-içün oldı mülük şöhetini kim
Mülük ma‘den-i ‘ilm ü bilü hazânesidür

Yaķın bilüñ ki selâtin güzînidür halkuñ
Cihānda yig olanuñ bu mülük yegânesidür

Bularda ‘aql u firâset bulardadır hışmet
Hezâr[ân] dürlü nişân bunlaruñ nişânesidür

Cemî‘-i bilmek ü görmek yigi bularda olur
Ne söz ki söyleyeler şanki incü dânesidür

Huşûşa bu müteahhîr zamâne içinde
Ki cümle ‘arîf ü ‘âķillerüñ zamânesidür

Pes ol kişi ki selâtin huzûrını ister
Kemâl-i ‘aql u edeb ‘ilmine inanasıdır

²⁷ Darîr, **Sîretü’n-nebî**, TSMK Koğuşlar No: 1001, vr. 5b.

Key ulu himmet[i] ola olında uvvet ola
V'egeri fırsat ola avf anu bahanesidür

Nieme avfı daı olmasa dilr olsa
Dilrliğine inanan uya ayanasıdur

V'eger dilrlik-ile a diye gider baı
V'eger ilaf-ısa sözi öd oda yanasıdur”²⁸

Bu sözlerle meliklerin heybetinin, karılarındaki kiilerin gönüllerine korku düşürdüğünü ve onların söz söylemesine engel olduğunu belirten Darır, meliklerin huzuruna ıkacak kimsede bulunması gereken vasıfları da haber verir. Ona göre hükümdarın huzuruna ıkacak kii, ya mal mülk sahibi, zengin bir kimse olmalıdır, ya tatlı dilli olmalıdır ya da hile bilmelidir:

“Melikler azretine iren kiilerde üç dürlü al gerekdür ya bilesince oklu mäl gerekdür yäüd dilinde atlu maäl gerekdür ya gönli olu mekr ü ilet gerekdür.”²⁹

Bu durumda Darır, tatlı dilli olduğu ve hoş sözler söylediği için Mısır melikinin sohbetinde bulunabilmitir. O, be yıl boyunca melikin huzurunda Hz. Peygamber'in hayatını, İslam ordusunun gazalarını, am, Mısır ve Irak'ın fetihlerini anlatır. Hz. Muhammed'i anlatan bir eser yazmak üzere emir aldığında da, **Sıretü'n-nebi**'yi yazmaya başlar. 1388 yılında tamamladığı eserini, devrin sultanı Berkük'a sunar. Bu durum Darır'i ok memnun etmitir. Bunu eserin 13-17. iirlerinde kendini anlatarak ortaya koyar.

İsyanlar ve karııklıklar sonucunda Sultan Berkük tahttan uzaklatığında, Darır, önce İskenderiye'ye, oradan da kendi tabiri ile “Karaman milki”ne geçer.

---

²⁸ Darır, **Sıretü'n-nebi**, TSMK Koğuşlar No: 1001, vr. 163a.

²⁹ Darır, **Sıretü'n-nebi**, TSMK Koğuşlar No: 1001, vr. 163b.

Burada dört yıl kalır. 1392 yılında Şam'a ve ardından Halep'e giderek Emir Çolpan'ın himayesine girer.³⁰ 1393'te **Fütûhu's-Şâm** adlı eserini tamamlayarak Emir Çolpan'a sunar. Bunu kendisi şu şekilde anlatır:

“sebeb-i tercüme-i kitâb-ı Fütûhu's-Şâm ol oldu kim Darîr-i haķîr ol Muştafâ bin Yûsuf bin ‘Ömer el-Mevlevî el-Erzene'r-Rûmî kaçan resûl hazretinûn sîresi kitâbını Türkî diline tercüme kılıcaķ ol kitâb evvel ve âhîr tamâm olıcaķ resûl hazretinûn hicretine yidi yüz toķsan yıl tamâm olmuş-ıdı. Çün ol mübârek kitâbuñ tercümesi tamâm olıcaķ Darîr-i haķîr Mıŗır şehrinden İskenderiyye şehrine sefer itdi. İskenderiyye şehrinden dahı göçdi. Ehli ‘ıyâli birle deñiz geçdi dört yıl Yunân vilâyetinde Karaman milkinde muķîm oldu. Andan sene hamse ve tiŗ'îne ve seb'a mi'e olıcaķ Darîr yine Şâm vilâyetine intikâl itdi. Çün Haleb şehrine yitiŗdi. Haleb içinde bir melikûñ şöhetine iriŗdi kim Haleb'e melik olmuş-ıdı ‘adl ü erlik-ile ‘âleme tolmuş-ıdı. .... Melik Çolpan...”³¹

Darîr'in 1393 yılından sonraki hayatı hakkında elimizde bilgi yoktur. Onun ölüm tarihi de kesin olarak bilinmemekte, XV. yüzyıl başlarında öldüğü tahmin edilmektedir. **Sîretü'n-nebî**'de yer alan,

*Darîr'i çün darîr itdün za 'îf itdün ü pîr itdün
İlâhî añâ 'afv itgil işidenler diñüz âmîn* (406/14)

beytinden hareketle, uzun bir ömür sürdüğünü söylemek mümkündür.

³⁰ Erkan, “Darîr”, **DİA**, C. 8, İstanbul, 1993, s. 498.

³¹ Darîr, **Fütûhu's-Şâm Tercümesi**, Millet Kütüphanesi Ali Emirî Tarih No: 314, vr. 1b.

1.2 Edebî Kişiliği

Erzurumlu Mustafa Darîr, şiirlerinde Darîr, Darîrî ve Gözsüz mahlaslarını kullanır. **Kıssa-i Yûsuf**'ta sadece "Darîr" mahlasına yer verir:

Çanı Çârûn ile Hârûn-ı fakîr
Yire giçdi maħrûm oldu iy Darîr³²

Darîr'e aidiyeti şüpheli olan ve mensur olarak kaleme alınan **Yüz Hadis Yüz Hikâye**'de ise Darîr'in ne adı ne de mahlası bulunur.

O, **Sîretü'n-nebî**'de yer alan şiirlerinin bir kısmında mahlas kullanmaz. Bazen

*N'olaydı Gözsüz eydür ben siyeh-rû
Anuñ başduğı yirde toprağ olsam* (59/10)

***

*Darîr bu tercümede ol Resûl'i
Şalâvat-ıla añduğı hemîndür* (98/16)

beyitlerinde görüldüğü gibi Gözsüz veya Darîr mahlasını kullanır. Aşağıdaki beyitlerde ise her iki mahlası birlikte kullanmaktadır:

*Gözsüz'e anuñ ayağı tozını
Rûzî kııl kim Gözsüz aç a gözini*

*Çün Darîr işi zarûretle biter
Bu kadar hâlinden añduğı yiter* (247/10-11)

---

³² Leyla Karahan, **Erzurumlu Darîr Kıssa-i Yûsuf (Yûsuf u Züleyhâ) İnceleme-Metin-Dizin**, Ankara, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Türk Dil Kurumu Yayınları, 1994, b. 2118.

Darîr'in **Fütûhu'ş-Şam**'ında yer alan çoğu şiirde de mahlas bulunmaz. Mahlas bulunan şiirlerde Darîr mahlası tercih edilir. Bunun sebebi bu kelimenin bir açık, bir kapalı heceden oluşması yönüyle aruz veznine uygunluğu da olabilir:

Đarîr gözsüz-ise göñline virildi gözi
Resûl medħin eydür nedîm-i 'âlemdür³³

Darîr'in poetik görüşlerine baktığımızda, onun söze önem veren bir nâsir ve şair olduğunu görürüz. Özellikle söz ile ilgili görüşleri dikkat çekicidir. Ona göre, sözün bir yakıcılığı olmalıdır. İçinde dert olmayan bir söz, yalnızca zâhiri görebilen göz gibidir:

*Diñle billâh bu 'acâyib sözi sen
Söz içinde añla derd-i sūzı sen*

*Söz ki sūzı olmadı ol söz degül
Göz ki bâñın-bîñ degüldür göz degül (294/1-2)*

beyitlerinde bu fikre yer verirken,

*Sözi sūz çekdi getürdi araya
Đarîr kimdür ki sözde sūz araya (312/9)*

beyti ile de bunu teyit eder.

*Çü söz ü sūz ikisi bir yazılır
İkisi bir olıcağ sır yazılır*

*Sözün sūzı nedür ya 'nî ki derdi
Bu derdüñ derdin açduñsa zi-merdî (228/8-9)*

---

³³ Nesrin Altun, **Erzurumlu Darîr'in Fütûhu'ş-Şam Tercümesi Giriş-Metin Açıklamalı Dizin**, MÜ SBE Doktora Tezi, İstanbul 1996, s. 196.

beyitlerinde ise bu durumu imla açısından sanatlı bir şekilde ele alır. Ona göre dertten, melalden anlamayan kişinin sözü hem eksik hem de tuzsuz yemek gibi yavandır:

Sūz añlamaz kişinüñ sözi kemdür
Bişürür aş velîkin tuzı kemdür (228/12)

Söz, yüreğin ateşinden beslendiği için, onda yakıcılık olması şarttır. Şair, bunu,

İşid iy sözinden añlayan eri
Sūzımı dağı gözetgil sözünüñ

Söz yürek odınuñ içinden gelür
Od közi olmuş gözi şu gözünüñ (338/1-2)

beyitleriyle ifade eder. Darîr'e göre sözün birden fazla yüzü, birden fazla anlamı vardır, bunu ancak akıl idrak eder. Söz, mum gibi parlak bir yüz ise, akıl da onu gören gözdür:

Şem' gibi söz cümle yüz-durur
'Aql dağı key görici göz-durur

'Aql gözidür sözüñ yüzün gören
'Aqldur sözüñ deñizine giren

'Aql bilür sözi ne yirden gelür
Ma'nīsini 'aql fehm eyler bilür

Saklayacak söz mi ya söyleyecek
Kaçacak söz mi ya meyl eyleyecek (345/3-6)

Bu açıdan bakılınca Darîr'in sözlerinde farklı manalar bulunduğunu bilmek gerekir:

Biliş bu söz-ile kim sūzı vardur
İçerüden içerü sözi vardur (324/6)

Sözün önemini ve tesirini bilmek ve ona göre konuşmak gerekir. Bazen bir sözle iş bitirmek mümkünken, bazen de bir söz insanın hayatına mâl olabilir. Şair,

Söz ola mı kim anuñla iş biter
Yoğsa ol söz-ile cān u baş yiter (345/7)

derken, Yunus gibi konuşur ve sözün önemini vurgular.

Darîr, eserlerinde kimi zaman kendi şairliğini de över. **Kıssa-i Yûsuf**'ta kendi eserinin diğer Kıssa-i Yûsuf'lardan daha başarılı olduğunu söyler ve bu haliyle eserinin "dâsitân-ı bî-nazîr" olarak adlandırır:

Ꞑuş deñizden ne kadar ş u ağızıla
Alur ise ol kadar geldi dile

Kim yitüre bu söze şerḥ ü beyān
Biñde birisini eyledük hemān

Ben daḥı yüz biñde birin söyledüm
İrdügince kuvvetüm şerḥ eyledüm

Niceler kim söyledi bu dâsitān
Buncılayın kılmadı şerḥ ü beyān

Ben za'îf (ü) ben günehkār (u) faḫîr
Söyledüm bu dâsitān-ı bî-nazîr³⁴

---

³⁴ Karahan, a.g.e., b. 2094-2098.

Sîretü'n-nebî'nin sebep-i telif bölümünde ise tatlı sözler söylediğini, nazım ve nesir alanında yetkin olduğunu ve marifet dolu sözlerle insanlara hakikati öğrettiğini dile getirir:

“Darîr söz söyleyicek tatlu söyler-idi, kuvvetlü ma'rifetlü söyler-idi. Nazm u negr söylemekte 'ibâreti hûb-ıdı; söylese şûr-engîz, haķîkat-âmîz söyler-idi, işâreti hûb-ıdı.”³⁵

Hal böyle olunca, insanlar Darîr'in sözlerine raġbet etmişlerdir: “Ĥalāyık anuñ sözini diñlemege 'azîm raġbet iderlerdi.”³⁶

Böylece Darîr'in **Sîretü'n-nebî**'sinin ünü Anadolu'yu, Şam'ı, Mısır'ı, Bağdat'ı ve Halep'i tutmuştur:

*Anuñ sîresinden Darîr bir niçe söz söyledi pes
Tola gerek-durur Rûm u Şâm Mısr-ıla Bağdād Ĥaleb*

*Bu ma'rifet fâsına ol şaldı bir iki ka'beteyn
Leclâc-ısañ Gözsüz-ile şatranc oyna bir nedeb (402/19-20)*

Darîr'in eseri bu kadar sevilmesine ve şöret bulmasına raġmen, **Sîretü'n-nebî**'deki bazı beyitler, eserinin kendi devrinde yaşayan bir şair tarafından sıkıcı bulunduğunu ve tenkit edildiğini göstermektedir. Darîr, ismini vermediği bu kişiye cevap verirken, siyeri tercüme etmekle ziyan etmediğini, aksine eseri zenginleştirdiğini ifade eder ve şairliğini över. Mevcut eserler bir kale iken, kendisinin bu kaleyi bayındır bir şehir haline getirdiğini söyler:

*Feşâr kendüsi söyler ol deyyûş
Kim diye Gözsüz'e feşâr itmiş*

³⁵ Darîr, **Sîretü'n-nebî**, TSMK Koġuşlar No: 1001, vr. 6b.

³⁶ Darîr, **Sîretü'n-nebî**, TSMK Koġuşlar No: 1001, vr. 6b.

Tercüme kıldı ne ziyân itdi

Bir hışın kal‘a-y-ıdı şār itmiş (400/14-15)

Darîr, sözlerini kendisini dinleyenlerin olduğu meclislerde söylediği için bir nevi meddah gibidir. O, **Sîretü'n-nebî**'de kendisini meddah olarak gördüğünü şu sözlerle ifade eder:

Bi'llāh iy meddāh sen anuñ medhîni

Söyle kim cānum sevinür sözine (94/1)

O, ayrıca Hz. Muhammed'i öven bir medhiye şairidir:

Ḍarîr her niçe kim gücüñ yiterse

Resûl'üñ medhîni it olm[ğıl] epsem (331/10)

Yine **Sîretü'n-nebî**'de yer alan bir şiirinde kendini Türkçe siyer tercümesi yapan bir meddah olarak görür. Ardından eserini bir gül bahçesine, kendini ise bülbüle benzetir:

Anuñ meddāhları içinde Gözsüz

Olupdur Türki sîre tercümānı

Bu gülşen güllerini koçula kim

Teferrüc idesin bu būsitānı

Bu bülbülün fiğānın işidicek

Bilesin kim ne söylemiş lisānı (481/ 15-17)

Darîr, **Fütûhu'ş-Şām** adlı eserinde de kendi şairliğinden bahseder ve eserini şu sözlerle över:

Ḍarîr eydür bu tuhfe şerh-i kışşa

‘Acāyib dāsitān bünyād olupdur

Teferrüc itmege ehl-i başîret
Ne tâze bostân bünyâd olupdur

Bu sözlerin serây-ı sahnını gör
Anuñ bünyâdı cân bünyâd olupdur

Kaçan Şâm fütûhuñ şerhin yazıcak
Şekerçün neysitân bünyâd olupdur

Olar kim cân gıdâsını bilürler
Görürler kim ne hõn bünyâd olupdur

Ne gişi devlete oldı sebep kim
Kaçan kün didi kân bünyâd olupdur³⁷

Darîr'in eserlerinde kullandığı dil ile ilgili olarak ise, onun Arapça ve Farsçayı iyi derecede bilmesine rağmen, eserlerini Türkçe ile kaleme aldığını söylememiz gerekir. Bu durum, bize onun Türkçecilik şuuru ile hareket ettiğini gösterir. O, aynı zamanda eserlerinin daha geniş kesimlere hitap edebilmesi için de Türkçe yazmayı tercih etmiştir. Bunu şu sözlerle açıklar:

“Miskîn Gözsüz dağı ol Hâbîbullâhuñ sîretinden, şüretinden, mu‘cizâtlarından kerâmetlerinden ‘Arabî kitâblardan añlayubildükçe Türkî dilinde tercüme kıldı kendü bigi bilmezler kim ol Resül’uñ muhibbi vü ‘âşığı-dururlar. Anuñ mu‘cizâtuñ şâdıķı-dururlar bu delîlden artuķ delîl bilmezler. ‘Arab luğatını ‘ibâretini fehm kılmazlar, alara yâdigâr olsun diyü dürişdi. Hâķ ta‘âlâ müyesser ide inşâ‘allâhu ta‘âlâ.”³⁸

---

³⁷ Altun, **a.g.t.**, s. 254-255.

³⁸ Darîr, **Sîretü'n-nebî**, TSMK Koğuşlar No: 1001, vr. 98a.

Bununla birlikte Darîr, devrindeki kimi müellifler gibi Türkçenin ifade açısından yetersiz bir dil olduğunu da düşünmektedir.³⁹

“Dağı niçe dürlü kerâmetler, firâsetler ‘Alî-yi Velî’den ü Fâîmatü’z-Zehrâ’dan zühûra gelürdi. Dükelini sîre kitâbınıñ içinde şerh eylese olmaz. N’eylediler n’itdiler ü n’irden geldiler ü kaçaru gitdiler cemî’ini söylese olmaz. Tâ ki Darîr-i haķîr tercüme içinde ne mecâli var. Ol bu hoşka içine nice sıgar kim bu Türkî dili teng dil-durur, anuñçün ‘ibâret teng-durur.”⁴⁰

Darîr’in eserlerinde Türkçenin kullanım şekline baktığımızda, onun sade bir Türkçeyi tercih ettiğini söylememiz gerekir. O, zincirleme tamlamalara çok az yer verir. Türkçenin bugün için arkaik kelimelerini, atasözleri ve deyimleri sıklıkla kullanır. Şiirlerinde aruz vezninin zorlaması ile daha fazla Arapça, Farsça kelimeye yer verirken, nesir dilinde yabancı kelimelere mümkün olduğunca az yer verir. Bu sebeple onun nesir dili, şiir dilinden daha sadedir.

Darîr’in eserlerinde kullandığı dil, bazı araştırmacılara göre Memlûk Türkçesinin Oğuzlaşmasında da tesirli olmuştur.⁴¹

“Sonuç olarak diyebiliriz ki, Memlûk Türkçesinin karışık dil yapısından sıyrılarak Oğuzcaya dayalı bir yazı dili haline geçişi, XIV. yüzyılın ikinci yarısı olarak kabul edilmelidir. Bu durulup gelişmede eldeki kaynakların verdiği imkânlarla göre ilk köprüyü Erzurumlu Darîr

---

³⁹ Türkçe yazan müelliflerin özellikle XIV ve XV. yüzyıllarda Türkçenin yeterince işlenmemiş bir dil olduğunu ifade ettikleri, Türkçe yazmak için zahmetler çektiklerini söyledikleri görülür. Âşık Paşa, Şeyhoğlu Mustafa, Devletoğlu Yûsuf, Sarıca Kemal, Türkçe yazmanın güçlüğünden bahseden şahsiyetlerdendir. Daha geniş bilgi için bkz. Kemal Yavuz, “XIII-XVI. Asır Dil Yedigârlarının Anadolu Sahasında Türkçe Yazılış Sebepleri ve Bu Devir Müelliflerinin Türkçe Hakkındaki Görüşleri”, **Türk Dünyası Araştırmaları Dergisi**, S. 27, Faruk Timurtaş’a Armağan, 1983, s. 9-57.

⁴⁰ Darîr, **Sîretü’n-nebî**, TSMK Koşuşlar No: 992, vr. 244a.

⁴¹ Zeynep Korkmaz, “Erzurum’lu Darîr ve Memlûk Türkçesi’nin Oğuzlaşmasındaki Yeri”, **Şükri Elçin Armağanı**, Ankara, Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yay., 1983, s. 272.

atmış görünüyor. O, bugün eserleri ile katıksız Oğuzcaya dayalı yazı dilinin Mısır ve Suriye bölgesindeki ilk temsilcisi ve öncüsü durumundadır.”⁴²

Erzurumlu Mustafa Darîr, eserlerini daha çok nesir olarak kaleme almıştır. Lakin mensur eserlerindeki lirik ve samimi bir üslupla yazılmış manzum parçalar, onun şairlik kudretini göstermeye kâfidir. Gerek **Fütûhu’ş-Şâm**’daki gerekse **Sîretü’n-nebî**’deki manzumeler, bu eserlere canlılık katmıştır. **Kıssa-i Yûsuf** da mesnevi nazım şekliyle yazılmasına rağmen, yer yer hikâyenin kahramanlarının dilinden yazılmış gazeller içerir.

Darîr’in samimi ve sohbet havasında bir üslubu vardır. **Kıssa-i Yûsuf**’tan alınan aşağıdaki beyitler bunun göstergesidir:

Gitdi Yûsuf bunda kıalsun dâsitân
Diñleyesin bir kıssa idem beyân⁴³

***

Bunda kıalsun bu ikinci dâsitân
Kıalanımı kıılıruz yarın beyân⁴⁴

***

Vaqtuñuz hoş olsun iy şâhib-kâdem
Tañrı irgürürse bākîsin eydem

Kılavuz size yarın şerh ü beyân
Diñleyesin bākîsin hûb dâsitân⁴⁵

---

⁴² Korkmaz, **a.g.m.**, s. 273.

⁴³ Karahan, **a.g.e.**, b. 301.

⁴⁴ Karahan, **a.g.e.**, b. 512.

⁴⁵ Karahan, **a.g.e.**, b. 1088-1089.

Aynı durum **Sîretü'n-nebî**'de de görülür. Darîr, özellikle yeni bölümlere başlarken, okuyucuya hitap eden şiirler söyler:

*Ben yine bir söz diyiserem saña
'Işık-ıla bir dem kulağ urğıl baña* (356/1)

***

*Başladuğ bir söz alduğ [biz] dile
İnşâ'allâh kim Çalab yarı kıla* (350/1)

***

*Anuñ siyerini diñle hikâyetini işit
Ki göñlün içre vire şavk bî-şem' [ü] bî-ğandîl* (238/23)

Darîr'in üslubunda en çok tesiri bulunan şahsiyetlere baktığımızda, bunların başında Mevlânâ'nın geldiğini görürüz. Darîr, **Sîretü'n-nebî**'de Mevlana'nın şiirlerine bazen aynen yer vermiş, bazen onları tercüme etmiş, bazen de benzer söyleyişlerde bulunmuştur. **Sîretü'n-nebî**'de yer alan aşağıdaki beyit, Mevlana'nın **Divan-ı Kebir**'inden alınmıştır:

*Dâned dil-i her pâk-dil âvâz-i dil z'âvâz-i gil
Gurrîden-i şîr est in der şûret-i âhû-yı ü⁴⁶*

Aşağıdaki Farsça beyit de Mevlana'dan alınmış ve Darîr tarafından tercüme edilmiştir:

“...Mevlânâ Celâleddîn buyurur çaddese'llâhu sırrahu'l-'azîz:

Duşmen erçe düstâne güyedet
Dâm dâñ gerçe zi dâne güyedet⁴⁷

---

⁴⁶ Darîr, **Sîretü'n-nebî**, TSMK Koğuşlar No: 1001, vr. 143b. / “Gönlü saf olan herkes, gönlün sesini toprak sesinden ayırır. Bu, ceylan suretindeki bir aslanın sesidir.” Mevlânâ Celâleddîn Muhammed b. Muhammed Mevlevî, **Divân-ı Kebîr, Külliyyât-ı Şems-i Tebrîzî-i Mevlânâ Celâleddîn Muhammed b. Hüseyin Belhî-i Rûmî**, haz. H. Tevfik Subhânî, Tahran, Encümen-i Âsâr u Mefâhir-i Ferhengî, 1386, s. 65.

Zinhâr yâ ‘ammı düşmeden dost işi gelmez...

Eger düşmen saña söz ide tatlu

Sen eyle şanma kim dost oldu düşmen”⁴⁸

Darîr’de tercümelerin dışında, Mevlana’ya üslup olarak benzeyen söyleyişlerin de bulunduğu görülür. Darîr’in,

Anı kim devlet şanur zilletdür ol

Let şanup kaçduğumuz devletdür ol (441/10)

beyti, Mevlana’nın Mesnevî’sinde yer alan

“Şu halde bu âlemin direği gafletten ibarettir... Devlet nedir? Dev yani koş kelimesiyle let yani dayak kelimesinden meydana gelme bir kelime!

Önce koş... Koş da sonunda dayak ye! Bu yıkık yerde devlet sahibine eşekçesine ölümden başka hiçbir şey yok!”⁴⁹

ve Darîr’in

Eydür-iseñ aşlı bilürler bular

Fer’i andan terk kıldılar alar (294/5)

***

Ger inanduñsa Resül’üñ şer’ine

Aşlına yapış yapışma fer’ine (294/10)

beyitleri, Mevlânâ’nın

“İşte insan da görünüşte cihanın fer’idir... Fakat sıfat bakımından insanı, cihanın, aslı bil!”⁵⁰

---

⁴⁷ “Düşman dostça anlatsa da (güvenme); yemden bahsetse bile sen tuzak anla!” Celâleddîn Muhammed b. Muhammed Mevlevî, **Mesnevî-i Ma’nevî**, haz. Reynold A. Nicholson, Tahran, İntişârât-i Hermes, 1382, s. 56.

⁴⁸ Darîr, **Sîretü’n-nebî**, TSMK Koğuşlar No: 1001, vr. 36b.

⁴⁹ Mevlânâ, **Mesnevî**, Çev. Veled İzbudak, C. IV, İstanbul, MEGSB Yay., 1988, s. 109.

sözleriyle uyum içindedir. Darîr, insanların ayıplarını görüp, kendi ayıplarının farkında olmayan kişilerden bahsederken şöyle der:

*Görür ‘aybını halkuñ kendünüñ yok
Cihân halkından anuñ ‘aybıdur çok (432/13)*

Mevlânâ da **Mesnevî**’sinde aynı konu ile ilgili olarak şunları söyler:

“...âlemin aybını söyleyen daha fazla yol kaybeder.

Ne mutlu o kişiye ki kendi aybını görür. Kim birisinin aybını görürse o alınır, o aybı kendisinde bulur.”⁵¹

Darîr, insanları belaya uğratan şeyin göz olduğunu ifade eder:

*Ki gözdür mübtelâ iden kişiyi
Belâya uğradan erkek dişiyi (310/22)*

Mevlana da **Mesnevî**’de gözün önemini şöyle açıklar:

“Bütün âlem nurla, suretlerle dolsa o güzellikten ancak göz haberdar olur.

Gözünü yumar da bir güzelin zülfünü, yüzünü görmek için kulağını açarsan,

Kulak der ki: Ben sureti göremem.. Ancak suret, bir ses verirse o sesi duyarım!”⁵²

Darîr’in aşağıdaki beyitleri de Mevlana’nın söyleyişlerini andırır:

*Ne bilsün serçe ‘anķānuñ kemālin
Ya zerre āfitābuñ hūb cemālin (347/18)*

***

*Deñizdür ol deñiz it diliyle necis olmaz
Alara bildüre kim kim-dur[ur] Lebīb [ü] Habīb (76/12)*

---

⁵⁰ Mevlânâ, **a.g.e.**, C. IV, s. 301.

⁵¹ Mevlânâ, **a.g.e.**, C. II, s. 232.

⁵² Mevlânâ, **a.g.e.**, C. IV, s. 193.

Darîr'de tesiri görülen bir başka şair de Yunus Emre'dir. Darîr'in

'Aybuñı görgil gözetme ayruğı
İşbudur Allāh ta'ālā buyruğı (441/26)

beyti, Yunus Emre'nin

Yūnus senüñ 'aybuñı gözlegil ayruğı ço
Kimsenüñ 'aybına sen bakmağıl yazıkdur⁵³

beytine benzer. Darîr,

Bahrdur illā kaçrede gizlü
Gençdür illā yiri vîrāndur (99/2)

derken, Yunus da

Zihî deryā ki kaçreden görindi
Ne deryādur ne kaçredür gör indi⁵⁴

der. Darîr de tıpkı Yunus Emre gibi söz ve sözün önemi ile ilgili beyitler söyler.

Darîr'in

Söz ola mı kim anuñla iş biter
Yoksa ol söz-ile cān u baş yiter (345/7)

beyti, Yunus Emre'nin meşhur

Söz ola kese savaşı söz ola yitüre başı
Söz ola ağulu aş bal-ıla yağ ide bir söz⁵⁵

beytiyle hemen hemen aynı şeyleri söyler. Darîr'in söz ile ilgili şu beyitlerinde de yine Yunus tesiri görülür⁵⁶:

⁵³ Mustafâ Tatçı, **Yunus Emre Divanı**, s. 69, b. 86/7. (<http://ekitap.kulturturizm.gov.tr/dosya/1-128452/h/metin.pdf>)

⁵⁴ Tatçı, **a.g.e.**, s. 334, b. 411/1.

⁵⁵ Tatçı, **a.g.e.**, s. 81, b. 102/2.

*Bu gözden içerü bir göz dağı var
Bu sözden içerü bir söz dağı var*

*Kim ol göz gördüğü ma'nî yüzüdür
Ol iç söz didüğüm ma'nî sözüdür (437/7-8)*

Sîretü'n-nebî'de öğüt içerikli pek çok manzume bulunmaktadır. Bu yönüyle eser, pendnamelerle benzerlik göstermektedir. Aşağıdaki beyitlerde Attar'ın **Pendname**'sinin etkisi görülür:⁵⁷

*Yüri şabruñ çuçalın geygil evvel
Ki şabr iden muzafferdür hemîşe*

*Sükût itmek ilerü şabr iletmek
Erenlerde muğarrerdür hemîşe*

*Sükût u şabrdur dînüñ şî'arı
Kimüñ şabrı yok ebterdür hemîşe*

*Sen evvel şabr u hîlmi pişe kılgıl
Ki hulķı hoş tüvāngerdür hemîşe*

*Kimüñ tîz olsa hulķı nefsi zālim
Şafā bulmaz mükedderdür hemîşe*

*Cefāya cevre şabr iden kişiler
Fütüvvette tamām erdür hemîşe*

---

⁵⁶ Kemal Yavuz, "Erzurumlu Mustafa Darir Hayatı, Eserleri ve Siyerindeki Manzûmelerin Muhtevası", **Milli Kültür**, Sy. 46, Eylül 1984, s. 40.

⁵⁷ Yavuz, **a.g.m.**, s. 39.

*Selīm olan ḥalīm olan erenler
Kūdūretten muṭahhardur hemīşe*

*Kimūñ kim kem-durur ‘ucbı vü kibri
Anuñ nefsi müsahhardur hemīşe*

*Olar kim şehvetine kul olupdur
‘Azīz olmaz muḥaḳḳardur hemīşe*

*Anuñ kim gönli gözi kör olupdur
Ma ‘ānī diñlemez kerdür hemīşe*

*V’eger diñlerse añlamaz ne dirsın
Ḥar aṭlas çul-ıla ḥardur hemīşe*

*Sözün sūzı olıcaḳ ter görünür
‘Aceb söz kim iḡen terdür hemīşe*

*Gözinün nūrı yoḡ-ısa Ḍarīr’ün
Velī gönli münevverdür hemīşe*

*Alar kim derdi dürdinden içüpdür
Yüzi rengi muza ‘ferdür hemīşe*

*Sen iy derd issi gel bu dürdi içgil
Ki bu şeker mükerrerdür hemīşe (431/1-15)*

Darîr, şu şekilde kibrin kötülüğünden bahsederken,

*İmdi sen daḡı işit iy pāk ü dīn
Tutmaḡıl kibr ü ḥased hem buḡz u kīn (372/1)*

Pendname'nin manzum tercümesinde de benzer bir söyleyiş göze çarpar:

Kibrden kopar bu düşmenlik kamu
Kibr şeytân işidür iy nîk-hû⁵⁸

Darîr, kibir, haset gibi huyların insanı dinden uzaklaştırdığını söyler:

*Bu 'ucb [u] kibr ü hased dîni maḥv ider giderür
Nite ki iblîs ü Bū Cehl ü kııs 'alā hezā* (286/28)

Pendname'de de kibir, yalan, hırs ve hasedin insanı Hak dergâhından uzaklaştırdığı vurgulanır:

Kibr ü kizb ü ğaybet ü hırş u ḥased
Dergeh-i Ḥaḳ'dan kıılır insānı red⁵⁹

Yetim malı yememek gerektiğini Darîr,

*Olmañuz ğammāz hem zūlm itmeñüz
Hem yetîm mālın yiyüben yatmañuz* (496/12)

beytiyle ifade ederken, **Pendname**'de aynı konu

Şunma el māl-ı yetîme iy 'azîz
Olasın āzāde rüz-ı rest-e-ḥîz⁶⁰

şeklinde karşımıza çıkar.

Şeyyâd Hamza da Darîr'in etkilendiği şairlerdendir. Darîr'in şu manzumesi Şeyyâd Hamza'ya bir cevap, yani nazire gibidir:

*Şaña yarı kılan her dem Ḥudâ'dur yâ Resûlallâh
Dileğün Tañrı katında revâdur yâ Resûlallâh*

⁵⁸ Emre, **Terceme-i Pendname-i Attâr**, haz. A. Azmi Bilgin, İstanbul, Enderun Yay., 1998, b. 395.

⁵⁹ Emre, **a.g.e.**, b. 580.

⁶⁰ Emre, **a.g.e.**, b. 695.

*Ki mā zāga'l-başar 'aynuñ yüzüñe ve'd-duhā eydür
Cemālüñ ayı güneşden ziyādur yā Resūlallāh*

*Ezeldendür saña rif'at Çalab'dan 'izzet ü devlet
Şaña bu feth-ile nuşret 'aţādur yā Resūlallāh*

*İçüñde ğıll u ğışş yokdur şafā vü luţufuñ çokdur
Görüben seni sevmeyen a'mādur yā Resūlallāh*

*Güzĩnsin kamu şāhlara adın menşüb cāhlara
Şefā'atuñ günāhlara şifādur yā Resūlallāh*

*Ķabĩleñ Benĩ Hāşim'dür senüñ gibi eyit kimdür
Seni sevmeyenüñ ħāli ħaţādur yā Resūlallāh*

*Ķamu cānlar cānı sensin nebĩler sulţānı sensin
Seni sevenlerüñ cānı şafādur yā Resūlallāh (466/1-7)*

Bu manzume, Şeyyād Hamza'nın

*Senüñ 'ışkuñ kamu derde devādur yā Resūlallāh
Senüñ ħatuñda ħācetler revādur yā Resūlallāh*

*Senüñ nūruñ gören gözler ne ay gözler ne yılduzlar
Nūruñdan gice gündüzler ziyādur yā Resūlallāh*

*Derüñden açılır güller sözüñden şehd ü şekerler
Senüñle ħasta gönüller şifādur yā Resūlallāh*

Ķabĩbsin pādişāhlara ħabĩbsin dertlü āhlara

Şefâ‘atüñ günâhkâra ‘anâdur yâ Resûlallâh

Ay u güneş yidi yılduz seni öger kamu düpdüz
Senüñ sözüñden ayruk söz haţâdur yâ Resûlallâh

Ĥased kıtur sana İblīs zihī aĥmaķ olur telbīs
Seni sevdüg’ için İdrīs ‘alâdur yâ Resûlallâh

Ururlar nevbetüñ dâyim bu beş vaķt sünnetüñ kâyim
Gelürse ĥonuña her kim şalâdur yâ Resûlallâh

Muğaylanlar ĥarîr geydi beriyyeler ‘abîr tıldı
Senüñ cefâlaruñ derdi vefâdur yâ Resûlallâh

Şatıldı Yûsuf-ı Ken‘ân iñen az nesneye penhân
Seni görmeklige biñ cân bahâdur yâ Resûlallâh

Dâvud egninde ĥil‘atuñ Ĥalîl ĥönında ni‘metüñ
Mûsâ elinde ‘ibretüñ ‘aţâdur yâ Resûlallâh

Mübârek türbesi yirde tılu nûr ile perverde
Velî rûĥuñ feleklerde ‘ayâdur yâ Resûlallâh

Maķâmuñ Ka‘be-i Zemzem hemîşe ķâyim ü muĥkem
Ĥızır ümmetüñe her dem saķâdur yâ Resûlallâh

Şeyâd u Ĥamza ol şâhdan diler kim ķurtıla âhdan
Seni medĥ itmek Allâh’dan ‘aţâdur yâ Resûlallâh⁶¹

---

⁶¹ Sadettin Buluç, “Şeyyâd Hamza’nın Beş Manzumesi”, **TDED**, C. 7, Sy. 1-2, 1956, s. 11-12 ve Mecdut Mansuroĥlu, “Şeyyad Hamza’nın Beş Manzumesi”, **Oriens**, Vol. 10, No. 1, 1957, s. 51.

manzumesi ile gerek üslup olarak gerek şekil olarak birbirine çok benzer.

Âşık Paşa da Darîr'in etkilendiği edebî şahsiyetlerdendir. **Garib-nâme**'de dört halife övgüsünde söylenen şu beyitler **Sîretü'n-nebî**'de yer alan dört halife övgüleri ile benzerlik göstermektedir:

Ol yarānlar kim anuñla var-ıdı
Yol içinde yoldaş u hem yār-ıdı

Hak'dan artuğ nesneye şapmadılar
Dutdılar doğru yol şapmadılar

Birisi Şiddîk-ıdı gör hālını
Kim nice terk itdi sevdük mālını

Yağmalatdı māl u mülk ü hānumān
Virdi ol 'ışka gönül ü cism ü cān

Terk ile söyndürdi ol hırş odını
Dutdı şıdkı aldı Şiddîk adını

Ol biri 'Ömer'di kim dād eyledi
Kendü oğlın öldürüp ad eyledi

Oğlını öldürdi muṭlağ dīn-içün
Eyle şanmañ siz anı kim kīn-içün

Dād kıldı 'ālem içre tā-ebed
Hōşnud andan hem Muḥammed hem Aḥad

Birisi 'Oşmān-ı Zî'n-nüreyñ idi
Kim Kelāmullah'ı ol ḥatm eyledi

Muşhaf üzre virdi baş u dökdi an
a yolında t-ebed aldı nişn

Dökdi an u virdi baş aldı rız
oşnd andan hem Resl  hem ud

Birisi kimdi Emr'l-m' minn
Ol 'Al kim adı bu slm dinin

aldı kfir boynına ol Z'l-fir
Z'l-firdan d-nm oladı Z'l-umr

Dn ılıın aldı kfir boynına
Kimse atlanmadı anu oynına

Uşbu işler kim bular işlediler
Ol Resl oşndlıın istediler

Her işi kim ol Resl ıldı abl
Tarı andan rzdur h ek degl

Siz daı iste Resl oşndlıın
Kim bulasız Tarı'nu oş dutduın

Rametiyle oş duta Allh sizi
Dstına baışlaya amumuzu

Dstını sevmek anı sevmek olur
Anı bulan dst rızasıyla bulur

Nite kim Peygamber'e kıldı hitāb
'Āķile ma'nī yiter uşbu cevāb

Her kim anuñ dōstını dōst bilmedi
Haşm içinde kıaldı rahmet bulmadı

Muştafa dōstlıđıçun oldı cihān
Ne ki varsa āşikārā vü nihān

'Āşık'a pes farz u vācib ol-durur
Muştafa şer'i ki doğru yol-durur

Duta ol doğru yolu doğru gide
Ne ki yad endişe varsa terk ide

İy Hudāyā doğru yolda ırmağıl
Ol şefa'atdan bizi ayırmađıl⁶²

Darîr de **Sîretü'n-nebî'**de dört halifeyi Âşık Paşa'ya benzer şekilde över. Aşağıdaki şiirlerde sırasıyla Hz. Ebû Bekir, Hz. Ömer, Hz. Osman ve Hz. Ali övülmektedir:

*Ne tıyneti var-ıdı ya ne toprağ-ıdı 'aceb
Kim ilk tohm[ı] anuñ toprağın[a] şaçdı Resûl*

*Dîn ekdi illā ne bitdi birine biñ dāne
Çü şıdk ekdi yine yüz biñ anca biçdi Resûl*

---

⁶² Kemal Yavuz, **Âşık Paşa Garib-nâme (Tıpkıbasım, karşılaştırmalı metin ve aktarma)**, C. I/ 1, Ankara, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Türk Dil Kurumu Yay., 2000, s. 51-56.

‘Aceb ne kılmış-ıdı gelmedin cihāna henüz
Ki sırrı şerbetini anuñ-ıla içdi Resül

Ne sevgülü kul-ıdı ol halife-i muhtār
Ki Haķ Resül’e ne rāz açdı aña açdı Resül

Kačan ki kāfir elinden maġāraya girdi
Kaşındaşın koyuban anuñ-ıla kaçdı Resül (5)

***

Kačan bātılı haķķı bildi Fārūk
Komadı toġrı yolu elden ayruķ

Koyuban bātıl işi haķķı tutdı
Haķı bildi haķ üzre buyruķ itdi

Anı aldamadı tezvır ü telbīs
Anuñçün gölgesinden kaçdı iblīs

Daġılar istedi vü buldı Haķķ’ı
Velīkin ol bulıcaķ bildi Haķķ’ı

Haķ’ı bilmek ‘Ömer’den ögreneler
Haķ’ı haķ bildürendür dünyada er (6)

***

Ne sırr-ıdı ki Süleymān’a beñzedi ‘Ořmān
Ki düzdi řaņana düzgün ü haşmet-i sultān

‘Ömer bu düzgünü kılmadı [vü] ne hōd řiddīķ
Bu resme āyın ü devlet imāret ü erkān

*Ol iki dīn ulusı Şöyle kıldılar düzgün
Kim ola bāṭını ma‘mūr u zāhiri vīrān*

*Üçünçi geldi vü zāhiri eyledi ma‘mūr
Kim ola Őoñra gelenlerüñ işleri āsān*

*Hoş itdi maşlaḫat itdi gerekli iş itdi
Ki Şer‘i nāyib-i sulṭān gerek ola ulu ḫan* (7)

***

*Fetādan bir fetā virsün ḫaber kim
Mürüvvet ya fütüvvet bilmiş ola*

*‘Alī’ nūñ himmetinden añlayan er
Seḫāvet ya Őecā‘at bilmiş ola*

*‘Alī’den zerrece bir sır tıyanlar
Vilāyet hem nübüvvet bilmiş ola*

*‘Alī cānın ‘ayālin terk kıldı
Nişe n ‘içün ne ḫikmet bilmiş ola*

*‘Alī’ nūñ ‘izzetini bilmeyenler
Cihānda Şanma ‘izzet bilmiş ola* (8)

Âşık Paşa, **Garib-nâme**’de alp tipinin vasıflarını sıralamıştır. Âşık Paşa’ya göre alp olmak için dokuz özellik gerekir. Bunlar sağlam bir yürek, kuvvet, gayret, at, zırh, yay, kılıç, süngü ve arkadaştır.⁶³ **Sîretü’n-nebî**’de Mikdâd’ın dilinden verilen Şu Şiirde de erlik için at ve silahın gerekliliğinden bahsedilir:

⁶³ Yavuz, **a.g.e.**, C. II/ 2, s. 549-561.

*Ben yetimlik defterini dürmişem
Erlık erkânına ben el urmuşam*

*Baňa âlet at gereklüdür hemîn
Bu kemîne gör nice açar kemîn*

*Göresiz erlik-ile er kim imiş
Yig kim-imiş yâhû kemter kim-imiş*

*Kişiye çün ‘avn idici Hağ ola
Endişe itse kişi ahmağ ola*

*Sen baňa atam silâhını getür
Dağı benden ‘ibret al heybet götür*

*Gör ki Rüstem kim-imiş İsfendiyâr
Gör müsellem kime olur bu diyâr*

*Ƙılıcumla Ƙahramân’ı Ƙahr idem
Sırrımı cümle cihâna cehr idem*

*Çün dilîr olsa kişinüñ devleti
Atı ola vü silağı âleti*

*Erlık içinde kim olursa ol er
Taşdur ol hâşâ kim ola ol güher (318/11-19)*

Sîretü’n-nebî’de yer alan şu beyitlerde de Âşık Paşa tesiri görülür:

*Bu yetimlik ne Ƙatı düşvâr-ımış
Kim yetim olsa ne yavlağ hâr-ımış*

*Ölse yig-imiş yetim olunca tıfl
Günde biñ ölür-imiş ölince tıfl*

*Yalımı alçağ gözi [hem] yaş tolu
Derd-ile āh-ile bağı baş tolu* (318/2-4)

Darîr'in aşağıda verdiğimiz beyitlerinde de yine **Garib-nâme**'deki gibi bir söyleyişe rastlanır:

*Kişinüñ elini Hâk tuta meger
Kim bu devlet topını uta meger*

*Yohsa tevfiķ olmayınca cehd-ile
Kandan olur and-ıla vü 'ahd-ile*

*Anı kim Hâk kaldura düşmeye hîç
Ehl-i şerden üstine üşmeye hîç* (79/4-6)

***

*Dağı dil yaradılmadın faşîhdür
Dağı baş olmadın rüşen cebîndür* (98/11)

Darîr'in şiirlerinde etkisi görülen bir diğer şahsiyet Gülşehrî'dir. **Sîretü'n-nebî**'de Abdullah b. Cahş'ın durumunu anlatan şu beyit ile

*Şanasın [kim] aç aşlana şataşdı
Yağūd bir ejdehā ağzına düşdi* (326/6)

Gülşehrî'nin **Mantıku't-tayr**'ındaki Şeyh-i San'an hikâyesinde geçen şu beyit arasında

Şimdi su anuñ başından aşdı diñ

Ejdehâlar kursagina düşdi diñ⁶⁴

söyleyiş benzerliği bulunmaktadır.

Sîretü'n-nebî'de yer alan aşağıdaki beyitlerde de Ahmed Fakih'in **Çarhname**'sindeki söyleyişe benzer bir söyleyiş dikkat çeker:

*Görüñ bu dünya cevriñ iy halâyık
Nice kul idiser sizi 'alâyık*

*Cānuñ kurtılmayısardur i gāfil
Ne hāşıl eyledüñ sen iy bī-hāşıl*

*Gözüñ görmez mi bu aç ejdehāyı
İşitmez mi kulağıñ bu şadāyı*

*Yuṭar halkı bilinmez ağzı kanda
Ağudur illā beñzer tatlu kanda*

*Acıyı ol bilür kim dad añlar
İşüñ bünyādını üstād añlar*

*Kişi kim acıyı tatlıyı bilmez
Kime söylersin ol söz fehm kılmaz*

*Zihī gönli katı kim gördi bir şīr
Tutupdur uçdan uca dünyāyı yir*

*Anuñ bir zerre uşşı başa gelmez
Bu heybetden yüregi taşagelmez*

---

⁶⁴ Kemal Yavuz, **Gülşehrî'nin Mantıku't-tayr'ı (Gülşen-nâme)-Metin ve Günümüz Türkçesine Aktarma-**, C. I, Ankara, Kırşehir Valiliği Yayınları, 2007.

*Bu ef'î kim olaşmış boynuña gör
Ne 'ifritdür giren bir oynuña gör*

*Nice iblîsi sen hürî şanasın
Bütünsin illâ kim bir gün şınasın (85/5-14)*

Darîr, bu şairlerden etkilendiğı gibi, Darîr'in şiirleri de kendinden sonra gelen şairleri etkilemiştir. Darîr'in tesirinde kalan şahısların başında Süleyman Çelebi gelir. Süleyman Çelebi'nin H. 812/ M. 1409-1410 yıllarında kaleme aldığı **Vesîletü'n-necât** adlı eserinin velâdet bahsi ile Darîr'in **Sîretü'n-nebî**'sindeki veladet bahsi üslup ve söyleyiş açısından birbirine benzer. "Şayet ortak kaynakları yoksa Süleyman Çelebi'nin sadece vezin bakımından bir değışiklik yoluna gittiğini ve kelimelerde bazı değışiklikler yaparak, bunu vezne uydurduğunu söylemek gerekir."⁶⁵ Aşağıda italik olarak verilen beyitler Darîr'e, diğeri ise Süleyman Çelebi'ye aittir:

*Ayuñ on ikisi işneyn gicesi
Harâb olmuş evüm ma'mûr oldu (62/I-4)*

Ol rebû'l-evvel ayı nicesi
On ikinci gice işneyn gicesi⁶⁶

***

*Evümden göklere bir nûr çıktı
Ki dünyâ toptolu ol nûr oldu (62/I-5)*

Berk urup çıktı evümden nâgehân
Göklere irdi vü nûr oldu cihân⁶⁷

⁶⁵ Kemal Yavuz, "Erzurumlu Kadı Mustafa Darir ve Türk Kültür Hayatındaki Yeri", **Anma Toplantıları (Hukuk Adamı ve Şair Kadı Darir Paneli)**, Erzurum, Erzurum Kalkınma Vakfı Yay., 2000, s. 133.

⁶⁶ Süleyman Çelebi, **Mevlid (Vesîlet-ün-necât)**, haz. Faruk K. Timurtaş, İstanbul, MEB, 1990, s. 25, b. 187.

⁶⁷ Süleyman Çelebi, **a.g.e.**, s. 26, b. 190.

***

Döşendi bir bisât-ı üns Sündüs
Hevâda illâ kim mestür oldı (62/I-6)

Hem hevâ üzre döşendi bir döşek
Adı Sündüs döşeyen anı melek⁶⁸

***

Yakîn oldı baña kim Muştafâ'nuñ
Vücûda gelmegi destür oldı (62/I-8)

Bildüm anlardan ki ol halkun yeği
Kim yakın oldı cihâna gelmeği⁶⁹

***

Dîvâr yarıldı vü üç hûri geldi
Beni gör kim mûnisüm hür oldı (62/I-10)

Yarı lup dîvâr çıkdı nâgehân
Üç bile hûrî bana oldı ayân⁷⁰

***

Çalab emr eyledi Rıdvân'a kim tîz
Bezegin cennet ehlin cennet-ile (62/II-1)

Didiler Rıdvân'a tîz turma dur
Hoş bezen hûr u kusûr-ı cenneti⁷¹

***

Habîbullâh vücûda geliserdür
Tolısar dünya 'afv u rahmet-ile (62/II-2)

⁶⁸ Süleyman Çelebi, **a.g.e.**, s. 26, b. 192.

⁶⁹ Süleyman Çelebi, **a.g.e.**, s. 26, b. 195.

⁷⁰ Süleyman Çelebi, **a.g.e.**, s. 26, b. 197.

⁷¹ Süleyman Çelebi, **a.g.e.**, s. 28, b. 209.

Kim bu gice ol Habîb-i Hak gelür
Hem yağar halk üzre Hakk'un rahmeti⁷²

***

Bezensün hûrî vü gılmân u vildân
Ķamu saçuya gitsün rağbet-ile (62/II-3)

Ehl-i cennet hûrî vü gılmân kamu
Saçularla kılsun ana rağbeti⁷³

***

Çalab'dan Cebrâ'îl'e emr oldı kim tîz
Ķamu kapuların yap heybet-ile (62/II-4)

Tanrı'dan Cibrîl'e emr oldı ki yap
Tamu kapusını götür heybeti⁷⁴

***

Cemî' vahşe vü tayra var haber kııl
Bu gice Ķalmasunlar ıaflet-ile (62/II-5)

Hem vuhûş ile tuyûra kıl haber
Bu nice gözden götürsün ıafleti⁷⁵

***

Âmine eydür ol-dem oldı kim uş
Vücûda gelür Aımed ıudret-ile (62/II-16)

Âmine eydür çü vakt irdi tamâm
Kim vücûda gele ol Hak vehbeti⁷⁶

⁷² Süleyman Çelebi, **a.g.e.**, s. 28, b. 210.

⁷³ Süleyman Çelebi, **a.g.e.**, s. 28, b. 211.

⁷⁴ Süleyman Çelebi, **a.g.e.**, s. 28, b. 212.

⁷⁵ Süleyman Çelebi, **a.g.e.**, s. 28, b. 213.

***

*Şuşadum şu diledüm içmege ben
Elüme şundılar kıf şerbet-ile* (62/II-7)

Susadum su diledüm içmekliğe
Virdiler bir kıf ki tolu şerbeti⁷⁷

***

*Şovuk kıardan dahı ağ u şekerden
Dahı tatludur içdüm lezzet-ile* (62/II-8)

Kardan ağ idi vü hem soğuk idi
Dahı şîrîndi şekkerden lezzeti⁷⁸

***

*Bu kez bir nûr içinde gark oldum
Bürüdi nûr bini 'işmet-ile* (62/II-9)

Sonra gark oldu vücûdum nûr ile
Bürüdi beni o nûrun ismeti⁷⁹

***

*Bir ak kuş geldi arhamı şığadı
Kıanadı birle kıatı kıuvvet-ile* (62/II-10)

Geldi bir ak kuş kanadıyla benüm
Arkamı şığadı kuvvetle kıatı⁸⁰

***

---

⁷⁶ Süleyman Çelebi, **a.g.e.**, s. 28, b. 214.

⁷⁷ Süleyman Çelebi, **a.g.e.**, s. 28, b. 215.

⁷⁸ Süleyman Çelebi, **a.g.e.**, s. 28, b. 216.

⁷⁹ Süleyman Çelebi, **a.g.e.**, s. 28, b. 217.

⁸⁰ Süleyman Çelebi, **a.g.e.**, s. 29, b. 218.

Ne an gördüm ne u gördüm ne ağrı
oğurmadum ben anı zahmet-ile (62/II-12)

Görmedi ağrı v kan su anası
Çekmedi bir zerre andan zahmeti⁸¹

***

Dile geldi divr u a u opraq
Söze geldi dükeli ikmet-ile (62/II-14)

Söze geldi vah u tayr u a ağa
Sözleri cümle Muhammed midhati⁸²

***

Görürem Mekke ehri nr olmı
Vel gfil yatur er ‘avrat-ıla (62/II-16)

Çn kadem basdı cihna ol Ber
lemn artdı beset behceti⁸³

***

Bu kez kendüme geldüm badum evden
Gidpdr rler cem ‘iyyet-ile (62/II-17)

Çn ki ol kendüzine geldi girü
Gördi gitmi rler cem ‘iyyeti⁸⁴

***

Vel mevldı görmedüm evümde
Yüregüm oda yandı asret-ile (62/II-18)

---

⁸¹ Süleyman Çelebi, **a.g.e.**, s. 30, b. 220.

⁸² Süleyman Çelebi, **a.g.e.**, s. 30, b. 221.

⁸³ Süleyman Çelebi, **a.g.e.**, s. 31, b. 231.

⁸⁴ Süleyman Çelebi, **a.g.e.**, s. 31, b. 234.

Mustafâ'yı görmedi evinde hem
Anı hayrân kıldı oğlı hasreti⁸⁵

***

Görürem Ka'be'ye karşı Muhammed
Bucağda yire urmuşdur yüzini (62/III-1)

Şöyle Beytullâh'a karşı Mustafâ
Yüz yire urmuş u kılmış secdeti⁸⁶

***

Yüzi secdede barmağın götürmüş
Dili söyler bilimezem sözünü (62/III-2)

Secdede başı götürmüş barmağın
Söylenür hem Hakk'a bulmuş vusleti⁸⁷

***

Kesilmiş göbeği sünnet olunmuş
Kimâtlü sürmelemişler gözünü (62/III-3)

Kundağıyla sürmelemişler gözün
Göbeği kesilmiş olmuş sünneti⁸⁸

***

Bir ak şofa tolamışlar vücûdın
Tenini bağlayan saçmış tuzunu (62/III-4)

Tozunu saçmışlar u bir ak sufa
Tolamışlar ol vücûdı rahmeti⁸⁹

---

⁸⁵ Süleyman Çelebi, **a.g.e.**, s. 31, b. 235.

⁸⁶ Süleyman Çelebi, **a.g.e.**, s. 31, b. 238.

⁸⁷ Süleyman Çelebi, **a.g.e.**, s. 31, b. 239.

⁸⁸ Süleyman Çelebi, **a.g.e.**, s. 32, b. 240.

⁸⁹ Süleyman Çelebi, **a.g.e.**, s. 32, b. 241.

***

*Diledüm kim varam elüme alam
Görem ol aydan arı hûb yüzini* (62/III-5)

Diledi ala eline anası
Göre kim n'oldı o sâhib-devleti⁹⁰

***

*Bir ün geldi havâdan heybet-ile
Ki gizleñ halk gözinden özini* (62/III-6)

Saklanuz diyü havâdan bir nidâ
Geldi kim tutdı cihânı heybeti⁹¹

***

*Cemî' enbiyâ hûyı vü hişâlin
Virüñ aña bezeñüz kendüzini* (62/III-8)

Tanrı emr itdi virildi hem ana
Enbiyânun cümle hûy u hasleti⁹²

***

*Yine bir dürlü kavum geldiler tîz
Alup gitdiler ol dîn yılduzını* (62/III-10)

Bir bölük dahı kavim geldi vü tîz
Aluban gitdiler ol meh-sûreti⁹³

***

*Yine ol lahızada ilten getürdi
İşiden aňlaya söz rumüzünü* (62/III-11)

⁹⁰ Süleyman Çelebi, **a.g.e.**, s. 32, b. 242.

⁹¹ Süleyman Çelebi, **a.g.e.**, s. 32, b. 243.

⁹² Süleyman Çelebi, **a.g.e.**, s. 32, b. 244.

⁹³ Süleyman Çelebi, **a.g.e.**, s. 32, b. 246.

İlten ol demde getürdi hem girü
Bilmedi hîç kimse neydi hikmeti⁹⁴

Vesîletü'n-necât'ın mevlid kısmı dışındaki bölümlerinde de Darîr'in tesiri görülür. Aşağıya aldığımız beyitlerden italik olanlar Darîr'e, diğerleri ise Süleyman Çelebi'ye aittir:

*Bu cümle kim vücûda geldi mevcûd
Sebeb oldur bu ne 'izz ü 'atâdur* (61/3)

Bunca varlığa sebep hem ol imiş
Âlem ol olduğu için olmış⁹⁵

***

*Mu'cizâtına anuñ had yok-durur
Zâhir ü bâtında âyât çok-durur* (80/23)

Mu'cizâtına anun yok hîç had
Hadd ü addin bilmez anun hîç ahad⁹⁶

***

*Gözi nûrı gözsüzi gözlü kıılır
Naḥs görürse sa'd ılduzlu olur* (210/11)

Niçe gözsüzleri gözlü kıldı ol
Niçe sözsüzleri sözlü kıldı ol⁹⁷

***

*Kaçan kim barmağıyla bir işâret
Kılıp gökdeki ayı eyledi şaḥ* (404/12)

⁹⁴ Süleyman Çelebi, **a.g.e.**, s. 32, b. 247.

⁹⁵ Süleyman Çelebi, **a.g.e.**, s. 17, b. 111.

⁹⁶ Süleyman Çelebi, **a.g.e.**, s. 42, b. 334.

⁹⁷ Süleyman Çelebi, **a.g.e.**, s. 41, b. 332.

Çün işâret kıldı ol mahbûb-ı Hak
Barmağı ile ay oldı iki şak⁹⁸

***

Muştafâ didi ki üskun yâ Hırî
Epsem oldı kılmadı ol tağ mırı (265/4)

Didi ol tağa ki iy tağ sâkin ol
Sâkin oldı tutdı anun emrin ol⁹⁹

***

Ulu peygamber oldur Hağ resûli
Anı her kim göremez gözi kördür (209/12)

Şeksüz ol hod bir musavver nûr idi
Anı görmezdi şular kim kûr idi¹⁰⁰

***

Biz bilürüz kim du ‘ân maqbûl senüñ
Yırde gökde hâşıl u maşşûl senüñ (83/15)

Her ne hâcet dilesen makbûldür
Cümle maksûdun senün mahsûldür¹⁰¹

***

Aña levlâk lafzı oldı hil‘at
Anuñ tâcı le-‘amrûkdür mükellel (253/III-9)

Hil‘atı Hak’dan anun levlâk idi
Gıll u gışdan kalbi gâyet pâk idi¹⁰²

⁹⁸ Süleyman Çelebi, **a.g.e.**, s. 40, b. 320.

⁹⁹ Süleyman Çelebi, **a.g.e.**, s. 40, b. 323.

¹⁰⁰ Süleyman Çelebi, **a.g.e.**, s. 38, b. 299.

¹⁰¹ Süleyman Çelebi, **a.g.e.**, s. 47, b. 383.

***

‘Aybuñı görgil gözetme ayruğı
İşbudur Allāh ta‘ālā buyruğı (441/26)

Aybın ayruğun ko sen aybunı gör
Cennet olmak diler isen sana gör¹⁰³

Darîr’in **Sîretü’n-nebî**’sinin tesirinde kalan tek eser **Vesîletü’n-necât** değildir. Darîr’den sonra siyer tarzında eserler kaleme alan müelliflerin çoğunda, Darîr’in siyerinin tesiri görülmektedir. Muhammed ya da Abdurrahman adlı bir şaire ait olduğu düşünülen XV. yüzyıla ait bir **Siyer-i Nebî** nüshasının özellikle mevlid bölümlerinde Darîr’in **Sîretü’n-nebî**’sine benzer söyleyişler göze çarpar.¹⁰⁴ Aşağıya aldığımız beyitlerin italik şekilde verilenleri Darîr’e aittir:

Bir aķ kuş geldi arhamı şıgadı
Ķanadı birle Ķatı kuvvet-ile (62/II-10)

Ķanadıyla bir aķ kuş kuvvet-ile
Şıgadı arhamı ki ‘izzet-ile

***

Görürem Ka‘be’ye Ķarşu Muhammed
BucaĶda yire urmuşdur yüzini

Yüzi secdede barmağın götürmiş
Dili söyler bilimezem sözünü

---

¹⁰² Süleyman Çelebi, **a.g.e.**, s. 51, b. 417.

¹⁰³ Süleyman Çelebi, **a.g.e.**, s. 55, b. 451.

¹⁰⁴ Örneklerin alındığı eser için bkz. el-Shamani, **Türk Edebiyatında Siyerler ve İbn Hişâm’ın Siyer’inin Tercümesi**, AÜ SBE Doktora tezi, Ankara, 1982, s. LI, LII.

*Kesilmiş göbeği sünnet olunmuş
Kırmâtlı sürmeleşler gözini* (62/III-1-3)

Yire hoş Ka'be'ye karşı yüz urmuş
Başı secdede parmağın götürmüş

Ne söyler bilmedüñ anuñ sözünü
Sevindim göricek yine yüzünü

...

Bağlamışlar sürmeleşler gözün
Hem kumaşa toplamışlar kendüzin

Sünnet olunmuş kesilmiş göbeği
Cümle erkânı tamâm halkuñ begi

Sîretü'n-nebî''nin tesiri başka mevlidlerde de görülür. **Derviş Mevlidi**, Darîr'in tesirinin görüldüğü eserlerdendir. İtalik olarak verilen beyitler Darîr'e, diğerleri Derviş'e aittir:

*Bir ak kuş geldi arhamı şıgadı
Kandı birle katı kuvvet-ile* (62/II-10)

Geldi ol kuş şıgadı arham benüm
Küllî nûra batdı bu cānum benüm¹⁰⁵

***

*Şovuk kardan dahı ağ u şekerden
Dahı tatlıdur içdüm lezzet-ile* (62/II-8)

---

¹⁰⁵ Özgür Doğan, 16. Yüzyıl Şairlerinden Derviş'in Mevlidi, MÜ Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, Yüksek Lisans tezi, İstanbul, 2007, b. 295.

İçdüm ammā şanasın kand-i nebāt
Südden aķ ķardan şovuk buldum hayāt¹⁰⁶

Münirî İbrahim Çelebi'nin **Manzum Siyer-i Nebî**'sinde de Darîr'in etkisini görmek mümkündür:

Bir aķ kuş geldi arhamı şıgadı
Ķanadı birle ķatı kuvvet-ile (62/II-10)

Anı gördüm ki ben kuş geldi ki aķ
Şıgayup arķamı didi yüzüñ aķ¹⁰⁷

***

Kesilmiş göbegi sünnet olunmuş
Ķımātlı sürmelemişler gözini (62/III-3)

Çekilmiş sürme gördüm sünnet olmuş
Anuñçün ümmetine sünnet olmuş¹⁰⁸

***

Ħadīce Ħatun ol günler kim öldi
Ħabībullāh ķatı ģamġin oldı (237/1)

Velīkin şöyle dil-teng oldı Muhtār
Ki açılmazdı ģamdan ģöñli her bār¹⁰⁹

---

¹⁰⁶ Doĝan, **a.g.t.**, b. 293.

¹⁰⁷ Ümran Ay, **Münirî (Öl. 1521?)'nin Manzum Siyer-i Nebî'si Cilt 1 (İnceleme-Metin)**, MÜ Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, Doktora tezi, İstanbul, 2007, b. 1662.

¹⁰⁸ Ay, **a.g.t.**, b. 1678.

¹⁰⁹ Reyhan Çorak, **Münirî (Öl. 1521?)'nin Manzum Siyer-i Nebî'si Cilt 2-3 (İnceleme-Metin)**, MÜ Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, Doktora tezi, İstanbul, 2010, b. 398.

Ayrıca Münîrî'nin eserinde, onun Darîr'in **Sîretü'n-nebî**'sini okuduğunu kanıtlayan beyitler vardır. Münîrî siyerinde, Hz. Muhammed'in Ebû Tâlib ile sefere çıkmasının anlatıldığı bölümde Darîr'in adı geçer:

Darîrî Bu'l-Hasan'dan rahmetu'llâh
İdüben naql dimiş rahmetu'llah¹¹⁰

Darîr'in mensur olarak anlattığı bölümlerle Münîrî'nin manzum olarak anlattığı bölümler arasında da benzerlikler vardır.¹¹¹ Gâlib b. Âmir'in Hz. Muhammed'in huzurunda, koyun güderken karşılaştığı kurt ile girdiği diyalogu anlattığı aşağıdaki bölümde bu durum gözlemlenebilir. Darîr, bu olayı şöyle anlatır:

“Bir gün yazıda koyun güderken bir kurt geldi, bir koyunumu kapdı kaçdı. Ben dağı bu kurdun ardına düşdüm... Eyitdüm yâ mel'un şakî canâvar n'îçün koyunumu kapduñ kaçduñ didüm. Anı gördüm ki ol kurt koyunumu ağzından bırakdı. Dağı döndi faşîh âdem gibi cevâb virdi.”

Münîrî'de ise aynı hadise manzum olarak yer bulur:

Çoyun güder-idüm günlerde bir gün
'Aceb düşdi serencâm iy yüzi gün

Gelüp kapdı birisin bir 'aceb kurt
Didüm âvâz ile iy bî-edeb kurt

Şakî bed-bahtsın gâyet harâmî
Ki böyle incidürsin hâs u 'âmı

---

¹¹⁰ Ay, a.g.t., b 3179.

¹¹¹ Yılmaz Top, **Münîrî (Öl. 1521?)'nin Manzum Siyer-i Nebî'si (6-7. Cilt) (İnceleme-Metin)**, MÜ Türiyat Araştırmaları Enstitüsü, Doktora tezi, İstanbul, 2011, s. 162.

Şan ol kırt oldu baña Hızr u İlyās
Ki dönüp didi mişl-i efsāh-ı nāş¹¹²

Darîr'in tesiri yalnızca mevlid ya da siyer yazarlarında görülmez. Darîr'in aşağıdaki beyitleri,

*Şol nişe işböyledür bu şöyledür
Hak anı eyle yaratdı eyledür*

*Sen fuzūlhguñ götür git aradan
Hoş yaratmışdur kamusın yaradan*

*Her birinüñ Hak ta'ālā yir ğamın
Sen hased odına yanarsın hemîn* (79/8-10)

bizi Erzurumlu İbrahim Hakkı'nın **Marifetname**'sinde yer alan tefviznameye kadar götürür:

Deme şu niçin şöyle
Yerinedir ol öyle
Bak sonuna sabr eyle
Mevlâ görelim n'eyler
N'eylerse güzel eyler¹¹³

Darîr'in,

*Top senüñ çevgān senüñ meydān senüñ
Söz senüñ devlet senüñ devrān senüñ* (95/4)

beyti de nazire edebiyatımızda yer bulmuş. Tekrarlana tekrarlına Şeyh Gâlib'e kadar ulaşmıştır.

---

¹¹² Top, **a.g.t.**, b. 1957-1960.

¹¹³ Erzurumlu İbrahim Hakkı, **Mârifetnâme**, ter. Faruk Meyan, Bedir Yayınevi, İstanbul, 1999, s. 762.

Darîr'i etkileyen ya da Darîr'in etkisinde kalan edebî şahsiyetlerin bir kısmını yukarıda zikrettik. Bir de Darîr ile hemen hemen aynı dönemde yaşayan müellifler vardır. Onların eserlerinde de Darîr'in söyleyişine benzer söyleyişlere rastlanır. Darîr'in çağdaşı olan Ahmedî'nin **Mevlid**'i ile **Sîretü'n-nebî**'deki mevlid bahsi arasında benzerliklerden bir kısmı aşağıda gösterilmiştir:

Dükeli dînleri mensûh eyledi dîni
Şerî'atın anuñ kâyim eyledi Kur'ân (457/11)

Dîni bunuñ dînleri nesh idiser
Câhiliyyet ahdini fesh idiser¹¹⁴

***

Ne kan gördüm ne şu gördüm ne ağrı
Toğurmadum ben anı zaḥmet-ile (62/II-12)

Anaya andan ağırlıḡ irmedi
Toğar-iken hîç ağrı görmedi¹¹⁵

***

Dîn anuñdur u millet anuñ ancak
Rüsüm ü şer' ü sünnet anuñ ancak (341/10)

Söz anuñdur yüz anuñdur iş anuñ
Hak'a lâyıḡ 'ibâdet cünbiş anuñ (328/11)

Dîn anuñdur bâḡî-yi edyân hebâ
Söz anuñdur daḡı söz bād-ı hevâ¹¹⁶

¹¹⁴Yaşar Akdoğan, **Ahmedî Divanı**,

<http://ekitap.kulturturizm.gov.tr/dosya/1128334/h/ahmedidivaniyasarakdogan.pdf> s. 641, b. 224.

¹¹⁵ Akdoğan, **a.g.e.**, s. 637, b. 162.

¹¹⁶ Yaşar Akdoğan, **a.g.e.**, s. 638, b. 178.

Darîr ile aynı dönemde yaşayan bir diğerk şair, Şeyhoğlu Mustafa'dır. Şeyhoğlu Mustafa'nın **Kenzü'l-küberâ**'sında Hz. Muhammed için,

Niçeme şoñ-istem öñden efzünam
Bayık el-âhirün es-sâbıkünam¹¹⁷

ifadesi yer alırken, Darîr de aynı mânâyı,

Niçeme şoñra yitişür kamudan öñdindür
Egerçi ilerü geldi Halîl ü Nüh u Kelîm (25/8)

beyti ile verir. **Kenzü'l-küberâ**'da padişah için söylenen,

Buyurur ol ki halkuñ yigregidür
Ki sözi begleruñ sözler begidür¹¹⁸

beytine benzer bir söyleyiş Darîr de Hz. Muhammed'i överken kullanır:

Ol yaradılmışlaruñ yigregidür
Âhîret sultân[ı] dünyâ begidür (354/13)

Sonuç olarak, Erzurumlu Mustafa Darîr'in, eserlerini daha çok nesir olarak kaleme aldığını söylemek gerekir. Bununla birlikte o, **Sîretü'n-nebî** ve **Fütûhu's-Şâm** adlı eserlerinde mensur kısımların arasında şiirlere de yer verir. Darîr, sade bir Türkçeyle kaleme aldığı şiirlerinde Darîr, Darîrf ve Gözsüz mahlaslarını kullanır. Şiirlerinde poetikaya dair görüşlerini de dile getirir. O, söze önem veren bir şairdir, sözün yakıcı olması gerektiğini savunur. Zaman zaman kendi şiirini ve şairliğini över. Kendisini Hz. Muhammed'in meddahı olarak görür.

Darîr'in üslubuna tesir eden edebî şahsiyetlerin başında Mevlana gelir. O, Mevlana'nın Farsça beyitlerine bazen aynen yer vermiş, bazen de onları tercüme

---

¹¹⁷ Şeyhoğlu Mustafa, **Kenzü'l-Küberâ ve Mehekkü'l-Ulemâ Büyüklerin Hazinesi Âlimlerin Mihenk Taşı**, haz. Kemal Yavuz, İstanbul, Büyüyenay Yay., 2013, s. 238.

¹¹⁸ Şeyhoğlu Mustafa, **a.g.e.**, s. 316.

etme yoluna gitmiştir. Attar, Yunus Emre, Âşık Paşa, Gülşehrî, Şeyyâd Hamza ve Ahmed Fakih de onun şiirinde tesiri olan şairlerdendir.

Darîr de eserleriyle kendinden sonraki şairlere tesir etmiştir. Özellikle siyer ve mevlid tarzında yazılan eserlerde **Sîretü'n-nebî**'nin tesiri büyüktür. Süleyman Çelebi'nin **Vesîletü'n-necât**'ı ve Münîrî'nin **Manzum Siyer-i Nebî**'sinde bu tesir açıkça görülür. Darîr'le aynı çağda yaşayan Şeyhoğlu Mustafa ve Ahmedî'nin şiirlerinde de Darîr'inkine benzeyen söyleyişler göze çarpar. Bu haliyle Erzurumlu Mustafa Darîr, eserleriyle kendinden sonraki devirlere tesir eden bir edebî şahsiyet olarak görülmektedir.

1.3 Eserleri

1.3.1 Kıssa-i Yûsuf

Kıssa-i Yûsuf, Darîr'in ilk eseridir. Eski Anadolu Türkçesinin dil özelliklerini taşıyan ve mesnevî şeklinde kaleme alınan eserde, Kur'an'da Ahsenü'l-kasas olarak adlandırılan Hz. Yûsuf kıssası konu edilmiştir. Sekiz meclisten oluşan 2126 beyit tutarındaki mesnevi, aruzun fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün kalıbı ile yazılmıştır. Eser, aşağıdaki beyitten anlaşılacağı üzere H. 768/ M. 1367 yılında tamamlanmıştır:

Yidi yüz altmış sekizde söyledüm
Buncılayın dâsitân şerh eyledüm¹¹⁹

Darîr, eserinde kendinden başka pek çok şairin de **Kıssa-i Yûsuf** yazdığını haber verir:

İbn-i Abbâs eyledi şerh ü beyân
Niçeler kim söyledi bu dâsitân

Ben fakîr ü bu du'acı söyledüm
Dâsitân-ı türkî bünyâd eyledüm¹²⁰

O, diğer şairlerin yazdıkları **Kıssa-i Yûsuf** ları da okuyup değerlendirmiştir:

Kışşa-i Yûsuf kışşada görmişem
İy nice üstâda anı şormuşam¹²¹

Darîr, **Kıssa-i Yûsuf** u mesnevi nazım şekli ile yazmasına rağmen, eserde pek çok gazel de yer almaktadır. Bu gazellerin çoğu, hikâyenin kahramanları olan Yûsuf ve Züleyhâ'nın dilinden yazılmıştır. Bununla birlikte Yakub'un, sâkinin ve şairin

¹¹⁹ Leyla Karahan, **Erzurumlu Darîr Kıssa-i Yûsuf (Yûsuf u Züleyhâ) İnceleme-Metin-Dizin**, Ankara, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Türk Dil Kurumu Yayınları, 1994, b. 2099.

¹²⁰ Karahan, **a.g.e.**, b. 93-94.

¹²¹ Karahan, **a.g.e.**, b. 513.

kendi dilinden şiirler de bulunmaktadır. Eserde yer yer dinleyiciye hitap eden beyitlere rastlanması, eserin sözlü olarak anlatıldığını gösterir. Darîr'in bu eserindeki şiirlerde “açık ve fasih bir söyleyişe, halk diline yakın bir edaya sahip olduğunu görürüz.”¹²²

Gerek bu şiirlere gerekse eserin bütününe baktığımızda, Darîr'in **Kıssa-i Yûsuf**'u ile **Sîretü'n-nebî**'si arasında pek fazla benzerlik bulunmadığı görülür. Bunun bir sebebi, **Kıssa-i Yûsuf**'un Darîr'in ilk eseri olmasıdır. Dolayısıyla **Sîretü'n-nebî**'de Darîr'in üslubunun daha gelişmiş olduğu düşünülebilir. Bir diğer sebep, iki eserin muhtevaları arasındaki farktır.

Ayrıca burada **Kıssa-i Yûsuf**'un Darîr'e aidiyeti hususunda şüpheler bulunduğunu da söylememiz gerekir. Bu şüphelerin sebebi, **Kıssa-i Yûsuf**'ta Darîr'in mahlasının sadece bir beyitte geçmesi, **Sîretü'n-nebî**'de çokça yer alan Gözsüz mahlasının bu eserde kullanılmaması, **Sîretü'n-nebî** ve **Fütûhu'ş-Şâm**'ın aksine Darîr'in **Kıssa-i Yûsuf**'ta kendinden bahsetmemesidir. İki eser arasındaki bir diğer fark ise, **Sîretü'n-nebî**'de görme ile ilgili pek çok benzetme varken, **Kıssa-i Yûsuf**'ta böyle bir benzetmeye rastlanmamasıdır. Bu eserde görme ile ilgili unsurlar, yalnızca Hz. Yakub'un ve Züleyhâ'nın gözlerinin kapanması bahsinde karşımıza çıkar. Fakat müellif bu bölümlerde kendi gözlerinin görmemesinden bahsetmez. Oysa **Sîretü'n-nebî**'de sık sık kendi gözsüzlüğünden bahsetmekte, hatta gözlerinin açılması için Allah'a dua etmektedir.

Bu farklara rağmen, iki eser arasında tespit edebildiğimiz birkaç söyleyiş benzerliği bulunmaktadır. Bunlar daha çok **Kıssa-i Yûsuf**'un Hz. Muhammed'den bahsedilen bölümlerinde karşımıza çıkmaktadır. İtalik olarak gösterilen beyitler **Sîretü'n-nebî**'den alınmıştır:

Ol resûl-i evvelîn ü âhîrîn

Ol Muhammed Muştafâ sâlâr-ı dîn¹²³

¹²² Muhammet Nur Doğan, “Erzurumlu Darir'in Edebî Yönü”, **Eski Şiirin Bahçesinde**, İstanbul, Alternatif Düşünce Yay., 2005, s. 65.

¹²³ Karahan, **a.g.e.**, b. 1.

Ƙıdem evvel ƙadem ol oldı izhār
Ki ŧāh-ı evvelīn ü āhirīndür (98/8)

Dört halifeden bahsedilen kısımlarda da benzerlikler bulmak mümkündür:

Ol durur ol pādiŧāh-ı müttakīn
Ol Ebū Bekr-ı ŧafā sultān-ı dīn

Ol ikinci yārı ‘Ömerdür be-nām
Ƙıldı anı evvel-ı ŧāhib-kirām

Birisi ‘Oŧmān ŧafādur bā-ḫayā
Ol birisi ŧāh-ı ‘Alī murtażā

Kim buyurdu kelāmında Hudā
Kim anuñ ḫaḫḫında geldi hel etā¹²⁴

Birisi Ebū Bekr-ı ŧıddīk-durur
Ki işi vü yoldaşı tevfiḫ-durur

‘Ömer’dür biri pehlüvānı anuñ
Kim erlik ŧecā‘at niŧānı anuñ

Üçincisi ‘Oŧmān-ı ‘Affān-durur
Kim ol cāmı‘-ı ŧeml-ı Ƙur’an-durur (391/13-15)

***

O dördincisi yār u ƙarındaşı
Hizebr-ı veġādur ‘Alī’dür ‘Alī (392/1)

---

¹²⁴ Karahan, a.g.e., b. 3-6.

Bir diğer benzerlik, *Sîretü'n-nebî*'de de *Kıssa-i Yûsuf*'ta da öğüt içerikli beyitlere yer verilmesidir:

Görmegil kendüzini iy hoş kişi
Kendüzin görmek olur iblîs işi¹²⁵

Seni görmegil ü görgil resûli
Görenleri göricek şor resûli (203/8)

***

Begligine almaya bu dünyānuñ
Saña anda fā'idesi yok anuñ¹²⁶

Ğarrā olmışdı bu dünyā mālına
Ğarrā olanuñ bauñ ahvāline (245/5)

Aşağıdaki beyitlerde de yine benzer söyleyişler dikkate arpar:

Dest-gîr oldur amu almışlara
Āh u derde mübtelā olmışlara¹²⁷

Dest-gîr oldur düşeni aldura
Yidüre ni'met ü şükrin ıldura (376/6)

***

Ol alāyık ayağına düşdiler
amu Yûsuf evresine üřdiler¹²⁸

Cevr idenler evresine üşdiler
Gice gündüz derisine düşdiler (289/16)

***

---

¹²⁵ Karahan, **a.g.e.**, b. 491.

¹²⁶ Karahan, **a.g.e.**, b. 2121.

¹²⁷ Karahan, **a.g.e.**, b. 285.

¹²⁸ Karahan, **a.g.e.**, b. 296.

Yüsufi kondurdılar i‘zâz ile
Şordı Yüsuf anlara yüz nâz-ıla¹²⁹

Alalar ol mü’mini yüz nâz-ıla
İlteler kaçırına biñ i‘zâz-ıla (230/III-8)

***

Sen bilürsin sırrımı iy pâdişâh
Çamularuñ sırrı saña âşikâr¹³⁰

Eydür iy sulţân iy şâh-ı cihân
Âşikâredür saña cümle nihân (224/1)

Kıssa-i Yûsuf’ta da tıpkı **Sîretü’n-nebî**’deki gibi cinaslı söyleyişlere rastlanır.
Fakat bunların sayısı **Sîretü’n-nebî**’dekinden azdır:

Kimse aña olmadı hiç müşteri
Eytdiler ay mı güneş ya müşteri¹³¹

Yüri evcûñe iriş iy Müşteri
Kim saña Allâh olupdur müşteri (226/13)

Sonuç olarak, **Kıssa-i Yûsuf**’un H. 768/ M. 1366-67 yılında yazılmış bir mesnevi olduğunu, Darîr’in ilk eseri sayılmakla beraber ona aidiyeti hususunda şüphelerin bulunduğunu ve bu eserle **Sîretü’n-nebî** arasında üslup olarak pek fazla benzerlik olmadığını söyleyebiliriz.

---

¹²⁹ Karahan, **a.g.e.**, b. 427.

¹³⁰ Karahan, **a.g.e.**, b. 464.

¹³¹ Karahan, **a.g.e.**, b. 245.

1.3.2 Yüz Hadis Yüz Hikâye

Yüz Hadis Yüz Hikâye, Hz. Muhammed'in yüz hadisinin toplanarak, her hadisin ardından o hadisle ilgili yüz hikâyeye yer verildiği bir eserdir. Eserin baş tarafında “ulu devletli, yüce himmetli bir bey”in isteği üzerine eserini kaleme aldığını söyleyen müellif, bu beyin ismini açıkça zikretmez.¹³² Bununla birlikte, **Yüz Hadis Yüz Hikâye**'de kullanılan “ol begler fahrı ve melikler serveri” gibi ifadelerin benzerlerinin **Fütûhu's-Şâm**'da Emir Çolpan için kullanılmış olması, bu eserin de Emir Çolpan'a sunulduğu kanaatini oluşturmuştur.¹³³ Ancak eserin Emir Çolpan'a sunulduğunu söyleyebilmek için elimizde yeterli bilgi bulunmamaktadır.

Eser, Fazlullah b. Nâsıru'l-Gavrî el-İmâdî'nin **Tuhfe-i Mekkî** yahut **Tuhaf-ı Mekkî** isimli kitabından faydalanılarak yazılmış olup, telifi bir tercüme hüviyetindedir. Müellif, **Tuhfe-i Mekkî**'deki tüm hadisleri almamış, yüz hadis seçmiş ve onların sonuna birer hikâye eklemiştir. Bu hikâyelerin bir kısmında Hz. Muhammed, halifeler, sahabe ve ünlü mutasavvıflar konu edilirken, diğer bir kısmında ise ismi verilmeyen ya da salih, şeyh olarak zikredilen kimselerin anlattıkları ibret verici hadiseler konu edilmiştir. Bazı hikâyelerin sonunda “nasihat” başlığı altında yazarın verdiği öğütler de bulunmaktadır.

Edebiyatımızda **Yüz Hadis Yüz Hikâye**'den önce **Nehcü'l-ferâdis**'te hadisler toplanmış, gerek **Kutadgu Bilig** gerekse **Atebetü'l-hakâyık** gibi eserlerde ise hadislere yer verilmiştir. Ancak **Yüz Hadis Yüz Hikâye**, yüz hadisi ve yüz hikâyeyi birlikte ihtiva etmesi bakımından edebiyatımızda ilktir.

Bununla birlikte, bazı araştırmacılar bu eserin Darîr'e değil, Hatiboğlu Muhammed'e ait olduğunu ileri sürerler. **Ferahname** üzerine çalışan M. Esad Coşan,

---

¹³² Erzurumlu Mustafa Darîr, **Yüz Hadis Yüz Hikâye**, haz. Selahattin Yıldırım, Necdet Yılmaz, İstanbul, Darulhadis Yayınları, 2007, s. 38.

¹³³ Erkan, **Sîretü'n-nebî (Tercümetü'z-Zarîr) Sözlük-İndeks**, AÜ SBE Doktora tezi, Ankara, 1986, s. XII.

Hatiboğlu'nun **Ferahname**'si ile Darîr'in mensur şekilde yazılmış **Yüz Hadis Yüz Hikâye**'si arasındaki benzerlikle ilgili olarak şunları söyler:

“Mensur nüsha ile *Ferahnâme* muhteviyatını tetkik ettiğimizde, hadis ve hikâyelerin, mevzu ve sıra itibarıyla, her iki eserde de aynı olduğunu gördük. Bunun üzerine daha yakından yaptığımız satır satır, kelime kelime karşılaştırmada ise biri manzum olduğu halde, cümlelerin dizilişinde ve kelimelerde dahi ayniyet müşahede ettik. Âdeta mensur nüshanın kelimeleri alınmış, bunların arasına nazmın veya veznin gerektirdiği bazı ilaveler yapılarak manzum *Ferahnâme* meydana getirilmiştir.”¹³⁴

Manzum yüz hadisler üzerine Doktora çalışması yapan Nihat Öztoprak da, **Ferahnâme** ile **Yüz Hadis Yüz Hikâye**'nin aynı hadis ve hikâyeleri ihtiva ettiğini belirtir; fakat **Ferahnâme**'nin **Yüz Hadis Yüz Hikâye**'yi değil, **Yüz Hadis Yüz Hikâye**'ye de kaynaklık eden **Tuhfetü'l-Mekkiyye ve Ahbâru'n-nebeviyye** adlı Arapça eseri kaynak aldığını söyler.¹³⁵

Yüz Hadis Yüz Hikâye'nin nüshaları üzerinde inceleme yapan Coşan, sadece Millet Kütüphanesi nüshasının kenar yüzünde görülen ve müstensih tarafından yazılması ihtimali düşük olan “Mustafa Darîr” yazısı sebebiyle, eserin kütüphane kayıtlarında Darîr'e ait gösterildiğini söylemektedir.¹³⁶ Söz konusu nüshanın sonunda “Mu‘cize-i Nutk-ı Cemel ve Hikâyet-i Âhû” başlıklı bir hikâye bulunmaktadır. Bu hikâyenin **Sîretü'n-nebî**'den alınmış bir hikâye olduğu bilinmektedir. M. Esad Coşan, **Yüz Hadis Yüz Hikâye** değil, **Mu‘cize-i Nutk-ı Cemel ve Hikâyet-i Âhû** sebebiyle, Millet Kütüphanesi'ndeki nüshanın kenarına “Mustafa Darîr” yazıldığını düşünmektedir.¹³⁷ Darîr'in **Yüz Hadis Yüz Hikâye**'de kendi adını zikretmemesi ve eserin sadece bir nüshasında “Mustafa Darîr” kaydının bulunması bu iddiayı güçlendirmektedir. Bununla birlikte kesin bir hükme varabilmek için elimizde halen

¹³⁴ M. Esad Coşan, **Hatiboğlu Muhammed ve Eserleri**, İstanbul, Server İletişim, 2008, s. 106.

¹³⁵ Nihat Öztoprak, **Klasik Türk Edebiyatı'nda Manzum Yüz Hadisler**, Marmara Üniversitesi SBE Doktora tezi, İstanbul, 1993, s. 34.

¹³⁶ Coşan, **a.g.e.**, s. 109.

¹³⁷ Coşan, **a.g.e.**, s. 110.

yeterli derecede somut veri yoktur. Bu durumda şimdilik yalnızca bu iki eserden birinin diğerine esas alındığını söyleyebiliriz.

Sonuç olarak, **Yüz Hadis Yüz Hikâye** adlı eserin, edebiyatımızda yüz hadis ile yüz hikâyenin bir arada toplandığı ilk eser olduğunu, bu eserin büyük ihtimalle Darîr'e ait olmadığını ve **Sîretü'n-nebî** ile karşılaştırıldığında, iki eser arasında kayda değer bir benzerliğe rastlanmadığını belirtmeliyiz.

1.3.3 Fütûhu's-Şâm

Fütûhu's-Şâm, Darîr'in Halep şehrindeyken kaleme aldığı telifi bir tercümedir. Eser, Vâkıdî'nin eserinden faydalanılarak yazılmış olsa da, eserde yer alan “dahı râvîler öyle rivâyet ederler ki” türündeki ifadeler, Darîr'in tercüme yaparken yalnızca Vâkıdî'nin eserine bağlı kalmadığını göstermektedir.¹³⁸ Vâkıdî'nin dilinden anlatılan yerler “Vâkıdî eydür” ifadeleriyle belirtilirken, farklı râvilerden aktarılan rivayetler “pes râvîler bu arada iki dürlü rivâyet iderler”¹³⁹, “râvîler eyle rivâyet iderler kim”¹⁴⁰, “kâle'l-Vâkıdî kâle Żahhâk b. 'Amrû's-Sekâkî”¹⁴¹, “kâle'l-Vâkıdî ĥaddeşenâ Nevfel b. 'Ămil kâle ĥaddeşenâ Ğazafca b. Hâmide's-Şemîmî”¹⁴² gibi ibarelerle belirtilmiştir. Darîr'in bazen de “Darîr ĥaķîr eydür”¹⁴³, “Darîr eydür”¹⁴⁴ gibi söyleyişlerle kendi sözlerine yer verdiği görülür.

Fütûhu's-Şâm'da anlatılan hadiseler, Hz. Ebû Bekir dönemi ile başlar. Hz. Ebû Bekir'in Arap kabilelerine mektup göndermesi, Rum ülkesinin İslam'a davet edilmesi, Bizans ile yapılan savaşlar, Şam'ın fethi gibi konulara yer verilir. Hz. Ebû

---

¹³⁸ Nesrin Altun, **Erzurumlu Darîr'in Fütûhu's-Şâm Tercümesi Giriş-Metin Açıklamalı Dizin**, MÜ SBE Doktora Tezi, İstanbul 1996, s. XX.

¹³⁹ Altun, **a.g.t.**, s. 47.

¹⁴⁰ Altun, **a.g.t.**, s. 127.

¹⁴¹ Altun, **a.g.t.**, s. 116.

¹⁴² Altun, **a.g.t.**, s. 275.

¹⁴³ Altun, **a.g.t.**, s. 54.

¹⁴⁴ Altun, **a.g.t.**, s. 75.

Bekir'in fetihlere gönderdiği kişiler ve bu kişilerin fethine gittikleri yerler ayrıntılı olarak anlatılır. Hz. Ebû Bekir'in ölümünden sonra ise Hz. Ömer'in halife olması, Müslümanların ona biat etmeleri ve Yermük savaşının hazırlıkları gibi hadiselere yer verilir.

Fütûhu'ş-Şâm, nazım-nesir karışık olarak yazılmıştır. Bununla birlikte, eserdeki manzum parçalar **Sîretü'n-nebî**'deki kadar çok değildir. Nesrin Altun'un doktora tezi olarak hazırladığı **Fütûhu'ş-Şâm** metninde otuz beş Türkçe, bir Arapça manzume bulunmaktadır. Eserde yer alan şiirlerden birinde, eserin sunulduğu kişi olan Emir Çolpan'ın ismi de geçer:

Sevgümüz arta Zârîr sözümüz
Bu melik Colbâna irişdi bizüm¹⁴⁵

Fütûhu'ş-Şâm'daki şiirlerle **Sîretü'n-nebî**'deki şiirler arasında benzerlikler bulunmaktadır. Aşağıya aldığımız beyitlerde, benzer söyleyişler görülür. İtalik olan beyitler **Sîretü'n-nebî**'den, diğerleri ise **Fütûhu'ş-Şâm**'dan alınmıştır:

Eydür iy 'aql-ı mükedder kavm siz
Ne sebebden böyle nādānsız 'aceb¹⁴⁶

Eydür iy nādān ebleh kavmsız
Cem '-i bî-temyîz ü bî-tedbîr ü rāy (494/1)

***

Yol sizüñdür fi'l sizüñ[dür] iş sizüñ
Dîn yolında cünbiş [ü] düzgün sizüñ¹⁴⁷

Top senüñ çevgān senüñ meydān senüñ
Söz senüñ devlet senüñ devrān senüñ (95/4)

***

---

¹⁴⁵ Altun, **a.g.t.**, s. 55.

¹⁴⁶ Altun, **a.g.t.**, s. 9.

¹⁴⁷ Altun, **a.g.t.**, s. 14. / Köşeli parantez içindeki kısımlar tarafımızca eklenmiştir.

Ꞑuꞗdı ꞑabrin Sa'ıdüñ ağladı
Hasret odıyla yüregın tađladı¹⁴⁸

Dir-ıdı bu sözleri ağlar-ıdı
Hayf odı yüregını tağlar-ıdı (314/10)

***

İy ꞑamu düşmişüñ elin dutucı
İy yazuğlulara ꞑılan ihsān¹⁴⁹

Ꞑamu düşmişleri ꞑaldurıcı ol
Anuñ fağlı vü ihsānı igen bol (177/9)

***

Pes muṭı' ol hükmine [vü] emrine
Gör ki anuñ hükmi nedür emri ne¹⁵⁰

Eydür iy 'āşī muṭı' ol emrine
Gör ki anda maṑşüdü ne emri ne (40/1)

***

Ben anuñ vaşfin ꞑaçan eydebilem
Anuñ-içün otururam beste-leb¹⁵¹

Anuñ vaşfinı nice şerḥ idem ben
Nice eydem ki nicedür kemāli (106/5)

***

Veger ne bir gişi kim cümle yaradılmışdan
Muṑarreb oldu mu'azzez dağı mükerrermdür¹⁵²

---

¹⁴⁸ Altun, **a.g.t.**, s. 50.

¹⁴⁹ Altun, **a.g.t.**, s. 114.

¹⁵⁰ Altun, **a.g.t.**, s. 171. / Köşeli parantez içindeki kısımlar tarafımızca eklenmiştir.

¹⁵¹ Altun, **a.g.t.**, s. 11.

¹⁵² Altun, **a.g.t.**, s. 195.

Neden oldu mu ‘azzez ol mükerrem
Kim oldu cümlesinden ol mufađđal (253/III-5)

***

Yazuđlu ıullara eydüñ sevüñ resülı sevüñ
Günäh rencine [anuñ] sevgüsü şerbet [ü] emdür¹⁵³

Ol küfr rencürına gerek şerbet içüre
Dĩn derdinüñ emi yine dĩn derdinüñ emi (92/2)

Yazuđlar derdinüñ oldur devāsı
Küfür rencinüñ ol-durur hekımi (423/4)

***

Eyle şandı ol şefā‘atsüz la‘ĩn
Kim bu mü‘minlere olmaya mu‘ĩn¹⁵⁴

Eyle şandı ol Ebü Cehlü’l-la‘ĩn
Kim ol işler söz-ile olur hemĩn (219/1)

Sonuç olarak, **Fütûhu’ş-Şâm**, Darîr’in Halep’te olduğu dönemde yazılmıştır. Vâkıdî’nin eserinden tercüme olmakla beraber, telifi tercüme hüviyetindedir. Nesir şeklinde kaleme alınan eser, şiirlerle süslenmiştir. Eserde yer alan şiirler, **Sîretü’n-nebî**’deki şiirlerle üslup ve söyleyiş yönünden benzerlik göstermektedir.

1.3.4 Sîretü’n-nebî

Eserle ilgili ayrıntılı bilgi, bir sonraki bölümde verilecektir.

¹⁵³ Altun, **a.g.t.**, s. 196. / Köşeli parantez içindeki kısımlar tarafımızca eklenmiştir.

¹⁵⁴ Altun, **a.g.t.**, s. 233.

İKİNCİ BÖLÜM

2 SÎRETÜ'N-NEBÎ

2.1 Siyer Kelimesinin Anlamı, Siyer Yazıcılığının Doğuşu ve Gelişimi

Siyer kelimesi, sözlüklerde yol, âdet, tutum, davranış, ahlak, yaşantı gibi anlamlara gelmektedir.¹⁵⁵ Kelimenin özel anlamı ise, Hz. Muhammed'in hayatını anlatan ilimdir.

Siyer yazıcılığının başlamasına etki eden pek çok unsur vardır. Bunların başında Hz. Muhammed'i örnek insan yapan vasıfların, sonraki nesillere aktarımı gelir.¹⁵⁶ Kuran'ı doğru olarak yorumlayabilme arzusu, İslam öncesi gelenek, hukukî ihtiyaçlar, siyasî ve mezhebî çekişmeler, gayrimüslimlerle yapılan münazaralar ve başka dillerden yapılan tercümelemler de siyer ilminin gelişimine etki etmiştir.¹⁵⁷

Siyer yazıcıları pek çok kaynaktan faydalanır. Bunların ilki ve en önemlisi Kur'an'dır. Fakat Kur'an'da Hz. Muhammed'in hayatı ile ilgili bilgilerin tamamı ayrıntılı olarak aktarılmamış, Peygamber'in başından geçen bazı önemli olaylar tafsilatlı bir şekilde anlatılırken, bazılarında sadece birkaç âyetle işaret edilmiştir.¹⁵⁸ Bu sebeple Hz. Muhammed'in hayat hikâyesini yazmak isteyen siyer yazarları için, Kur'an'dan sonra en önemli kaynak hadislerdir. Bu açıdan bakılınca hadislerin, Kur'an'a göre daha fazla tafsilat verdikleri görülür. "Nitekim Sahih-i Buhari, Sahih-i Müslim ve diğer meşhur hadis kitapları, Hz. Peygamber'in, peygamberlik öncesi dâhil hayatı, savaşları, hususiyetleri, onun ve ashabının faziletlerine dair müstakil

---

¹⁵⁵ Şaban Öz, **İlk Siyer Kaynakları ve Müellifleri**, AÜ SBE Doktora tezi, Ankara, 2006, s. 23.

¹⁵⁶ "Siyer yazıcılığının doğuşuna etki eden birçok unsur vardır. Bunların başında da Müslümanların, Resulullahın örnek ve model (sünnet) insan olma vasıflarını sonraki nesillere bir bütün olarak aktarma arzusu gelmektedir." Öz, **a.g.e.**, s. 29.

¹⁵⁷ Detaylı bilgi için bkz. Öz, **a.g.e.**, s. 25-31.

¹⁵⁸ İsmail Yiğit, "Kur'ân ve Sîretü'n-Nebî", **Kur'ân ve Tefsir Araştırmaları II**, İstanbul, Ensar Neşriyat, 2001, s. 94.

bölümler ihtiva etmektedirler.”¹⁵⁹ Bu sebeple siyer yazıcıları hadislerden faydalanırlar. Fakat onlar, hadis âlimlerinden farklı olarak, ele aldıkları konuyu baştan sona anlatmayı amaç edindiklerinden, genellikle râvilerin listesini vererek, toplu şekilde anlatma ve böylelikle rivayetler arasındaki kopukluğu giderme yolunu tercih ederler.¹⁶⁰ Siyer yazıcıları Kur’an ve hadisin dışında, çeşitli tarihî vesikalar, risaleler, şiirler ve şifahî bilgilerden de yararlanırlar.¹⁶¹ Hatta zamanla diğer dinlere ait unsurlar, Yunan hikmetleri ve mitolojik unsurlar dahi siyer kaynaklarının arasına girmiştir.¹⁶²

Siyerlerin sınıflandırılması meselesine gelindiğinde, araştırmacıların ilk siyerleri aşağıdaki şekilde tasnif ettiği görülür:¹⁶³

1-Başlangıç dönemi: Hz. Muhammed’in hayatı ile ilgili araştırma yapma ihtiyacının duyulduğu dönemdir. Ka’bu’l-Ahbâr (ö. 652), Abdullah b. Selam (ö. 663) bu döneme dâhil edilirler.

2-Risaleler dönemi: Konuyla ilgili bilgilerin ve rivayetlerin, kitaplarda toplanmaya başlandığı dönemdir. Urve b. Ez-Zübeyr (ö. 713), Asım b. Ömer b. Katâde (ö. 737) bu dönem yazarlarındandır.

3-Cem dönemi: Dağınık halde bulunan risalelerin bir araya getirildiği dönemdir. Zührî (ö. 741) bu dönemdedir.

4-Tasnif-telif dönemi: İlk özgün eserlerin verildiği dönemdir. Mûsâ b. Ukbe (ö. 758), İbn İshak (ö. 768) ve Vakıdî (ö. 768) bu dönemdedir.

5-Klasik nakil dönemi: Eserlerin nakledildiği dönemdir. Bu dönemde sadece nakil değil, eklemeler ve şerhler de yapılmıştır. İbn Hişam (ö. 828) bu dönemdedir.

6-Karşılaştırmalı nakil dönemi: Bu dönemde eserler, karşılaştırmalı olarak nakledilmiştir. İbn Sa’d (ö. 844) bu dönemin siyer yazıcılarındandır.

---

¹⁵⁹ Yiğit, **a.g.m.**, s. 95.

¹⁶⁰ Yiğit, **a.g.m.**, s. 93.

¹⁶¹ Detaylı bilgi için bkz. Öz, **a.g.e.**, s. 37-61.

¹⁶² “Ne var ki kaynak gelişmesi bunlarla sınırlı kalmamış, semâil ve delâil edebiyatına bağlı olarak, eski Yunan hikmetlerinden tutun da, Hint mitoloji anlatımlarına kadar geniş bir literatür, siyer kaynakları arasında görülmeye başlanmıştır.” Öz, **a.g.e.**, s. 466.

¹⁶³ Sınıflandırma için bkz. Öz, **a.g.e.**, s. 116-117.

Türk edebiyatında siyer yazıcılığına baktığımızda ise, ilk siyerin Darîr'in **Sîretü'n-nebî**'si olduğunu görürüz. Darîr'in eseri, bu alanda yazılan ilk eser olması sebebiyle, kendinden sonra yazılan eserlere tesir ederek, Türk edebiyatında siyer geleneğinin oluşmasına öncülük etmiştir.¹⁶⁴

2.2 Sîretü'n-nebî'nin Yazılışı, Kaynakları ve Konusu

Sîretü'n-nebî, Erzurumlu Mustafa Darîr'in Hz. Peygamber'in hayatını manzum-mensur karışık olarak anlattığı eseridir. Darîr, siyeri sözlü olarak anlatmış, kâtipler de onun söylediklerini yazıya dökmüşlerdir. Böylece eser, 1388 yılında tamamlanarak Memlûk sultanı Berkuk'a sunulmuştur.

Sîretü'n-nebî ile ilgili yapılan birçok araştırmada, eserin yazılması emrini Melik Mansur'un verdiği belirtilmektedir. Gerçekten de eser yazılmaya başlandığında tahtta Melik Mansur vardır. Melik Mansur, 1377-1381 yılları arasında, kardeşi Melik Salih Zeynüddin de 1381-1382 yılları arasında hüküm sürmüşlerdir.¹⁶⁵ 1382 yılında ise Berkuk iktidarı ele geçirmiş ve 1388 yılında tamamlanan eser, Berkuk'a sunulmuştur.

Fakat burada dikkat edilmesi gereken bir husus vardır. O da eserin yazılış emrini o sırada atabek olan Berkuk'un vermiş olabileceğidir. Bilindiği gibi Berkuk, Türkçeye hizmet etmiş, pek çok eserin Türkçeye tercümesini emretmiş bir

---

¹⁶⁴Türk edebiyatında siyerlerle ilgili genel bilgi için şu eserlere bakılabilir: Ali Öztürk, "Türk Edebiyatında Manzum Siyerler", **H. Muhammed ve Evrensel Mesajı Sempozyumu** (20-22 Nisan 2007), Çorum, İslâmî İlimler Dergisi Yay., 2007, s. 213-216; Mehmet Atalay, "Türk Edebiyatında Sîretü'n-nebeviyye", **İslâmî Edebiyat**, Mayıs-Haziran 1994, s. 61-64; Massad Süveylim Ali el-Shaman, **Türk Edebiyatında Siyerler ve İbn Hişâm'ın Siyer'inin Tercümesi**, AÜ SBE Doktora tezi, Ankara, 1982.

¹⁶⁵Kâzım Yaşar Koprıman, "Mısır Memlûkleri (1250-1517)", **Türkler**, C. 5, Ankara 2002, s. 111.

şahsiyettir.¹⁶⁶ Darîr, eserin yazılış emrinin kendisine atabek tarafından verildiğini şu sözlerle ifade eder:

“Biş yıl ol pâdişāhuñ hazretinde Darîr her gice meclis eyledi. Siyer-i nebî¹⁶⁷ ve ğazā-yı aşhâb ve fütūh-ı Şām ve Mışr ve İraq söyledi, tevārih-i mülük ol ‘ālî hazretde çok şerh kıldı. Şöyle kim ol melikūñ mübârek sem‘ine hoş gelürdi. Bir gün ol şıdkı bütün i‘tikâdı dürüst Ebū’l-fuķarā ve’l-mesākîne melce’ü’z-zu‘efā ve’l-muğallebîne kıtilü’l-kefereti ve’l-müşrikîne atabek-i ‘asâkir-i manşûre Darîr’i işâret kıldı eytdi.”¹⁶⁸

Yukarıdaki ibare, eserin birinci cildinin tespit edebildiğimiz en eski nüshasında yer almaktadır. Fakat aynı bölümün farklı nüshalarda farklı yazımları da mevcuttur. Kanaatimizce, eserin Melik Mansur’un emriyle yazıldığına dair görüşler, farklı nüshalardaki bu farklı istinsahlardan kaynaklanmaktadır. “Atabek-i ‘asâkir-i mansûre”, yani “Allah’ın yardımına mazhar olmuş ordunun başındaki atabek” ifadesi, bazı nüshalarda şu şekillerde yazılmıştır:

“Atabek-i manşûr Darîr’e işâret kıldı eytdi.”¹⁶⁹

“Atabek-i ‘asâkir-i manşûre Darîr’e işâret kıldı eytdi.”¹⁷⁰

“Atabek-i ‘asâkir-i manşûre bu bendeye işâret kıilup eytdi.”¹⁷¹

“İleşker-i ‘asâkir-i manşûre Darîr’i işâret kıldı eytdi.”¹⁷²

“Atabek-i ‘asâkir-i manşûre Darîr’e işâret kıldı eytdi.”¹⁷³

“Atabek-i ‘asâkir-i manşûre Darîr’e işâret itdi eytdi.”¹⁷⁴

---

¹⁶⁶ “Türkçeyi resmî dil kabul eden Berkuk, birçok eserin bu dile tercümesini emretmiş ve bu hususta büyük hizmetler yapmıştır.” M. C. Şehabeddin Tekindağ, “Berkuk”, *DİA*, C. 5, İstanbul, 1992, s. 512.

¹⁶⁷ TSMK Koğuşlar No: 1001 nüshasında sehven “siyer-i mülük” yazılmıştır, SK Fatih No: 4273 nüshasına göre düzeltilmiştir.

¹⁶⁸ Darîr, *Sîretü’n-nebî*, TSMK Koğuşlar No: 1001, vr. 6b.

¹⁶⁹ Darîr, *Sîretü’n-nebî*, SK Fatih No: 4272.

¹⁷⁰ Darîr, *Sîretü’n-nebî*, İÜ Nadir Eserler Kütüphanesi Türkçe Yazmalar No: 2384.

¹⁷¹ Darîr, *Sîretü’n-nebî*, TSMK Hazine No: 1221.

¹⁷² Darîr, *Sîretü’n-nebî*, Mevlana Müzesi Kütüphanesi No: 5212.

¹⁷³ Darîr, *Sîretü’n-nebî*, Berlin Staatsbibliothek No: Hs. Or. 1087.

¹⁷⁴ Darîr, *Sîretü’n-nebî*, Berlin Staatsbibliothek No: Ms. Or. Fol. 4169/1.

“Atabek-i mansûr Darîr’e işâret itdi.”¹⁷⁵

Bu durumda konuyla ilgilenen araştırmacıların, bazı nüshalarda geen “atabek-i mansûr” ibaresini, “mansûr” kelimesini özel isim addederek “Atabek Mansûr” şeklinde okumuş olmaları muhtemeldir. Bu sebeple, eserin yazım emrinin Sultan Mansur tarafından verildiği yanılığına dűřülmüřtür. Gerekten de eserin yalnızca sebab-i telif bölümünü okumak, bu yanılığya sebep olabilir. Dođru bir yargıya varmak için eserin diğer kısımlarına da bakmak gerekmektedir. Nitekim Darîr, **Sîretü’n-nebî**’de yer alan bir şiirinde eserin yazım emrini Berkuk’tan aldığını açıka ifade etmektedir:

*Velî ki Mışr meliki vü şâh-ı şeh Berķûķ
İmâm-ı a’zam u sulţân-ı Mışr u şâm u Yemen*

*Muţî’-i şer’-i Muĥammed muĥıbb-i âl-i Resûl
Şefîķ-ı ĥalk hemîşe refîķ-ı ‘akl u fişen*

*Ķatı dűriřdi Ķatı tâ ki řer’i Ķâ’im ide
Severdi dîni vü ‘ilmi vü ehl-i ‘ilmi iĝen*

*Resûl’i sevdüĝi ĝâyet de sîresin anuñ
Buyurdu Gözsüz’e kim Türkî dilce söylemen*

*Hemîşe ma’nî dili câna tercümân olsun
Hemîşe Mışr şehenşâhı kâmurân olsun (374/8-12)*

Bu sebeplerden dolayı, **Sîretü’n-nebî**’nin Berkuk’un emriyle yazıldığı kanaatindeyiz.

¹⁷⁵ Darîr, **Sîretü’n-nebî**, Milli Kütüphane No: Yz B 640.

Darîr'in siyeri üzerine çalışan araştırmacıların sık sık tekrarladıkları bir diğer husus ise, eserin beş senede yazılmış olduğudur. Kanaatimizce bu da **Sîretü'n-nebî** ile ilgili bir diğer yanılığdır. Bu yanılığya düşölmesinin sebebi, eserin sebab-i telif bölümünde yer alan şu ifadedir:

“Biř yıl ol pâdiřāhuñ ĥazretinde Darîr her gice meclis eyledi. Siyer-i nebî¹⁷⁶ ve ġazā-yı ařĥāb ve fütūĥ-ı řām ve Mıřr ve İraĥ söyledi, tevāriĥ-i mülük ol ‘ālî ĥazretde çok řerĥ kıldı. řöyle kim ol melikūñ mübārek sem‘ine ĥoř gelürdi.”¹⁷⁷

Bize göre buradaki “beş yıl” ibaresi, eser yazılmaya başlanmadan önceki beş yıla işaret etmektedir. Yani Darîr, eserini kaleme almadan önce, beş sene melikin huzurunda Hz. Muhammed'in hayatını, sahabenin gazalarını, şam'ın, Mışr'ın, İraĥ'ın fetihlerini anlatmıştır ve daha sonra kendisine bir siyer kaleme alması emri verilmiştir.

Bu kaniya varmamızın sebebi, **Sîretü'n-nebî**'nin 1388 yılında tamamlanmış olmasıdır. Eser, eğer beş senede yazıldıysa, yazımına 1383 yılında başlanması gerekirdi. 1383'te tahtta olan hükümdar ise Berkuk'tur. Oysa sebab-i telif bölümünden anlaşıldığına göre, eser yazılmaya başlandığında tahtta Melik Mansur bulunmaktadır ve Berkuk o dönemde atabektir. Tarihî verilere baktığımızda, 19 Mart 1381 yılına kadar Melik Mansur'un hüküm sürdüğünü ve 20 Mart 1381-26 Kasım 1382 yılları arasında da Melik Salih'in kısa süreli saltanatının yaşandığını görürüz.¹⁷⁸ Bu durumda **Sîretü'n-nebî**'nin yazımının en geĥ 1381 yılında başladığını ve bu sebeple en az yedi yılda yazıldığını söylememiz gerekir.

Darîr, eserin yazılış emrinin verilmesini, sebab-i telif bölümünde de detaylı olarak anlatır. Bu bölümün tamamını aşağıda veriyoruz:

---

¹⁷⁶ TSMK Koğuşlar No: 1001 nüshasında sehven “siyer-i mülük” yazılmıştır, SK Fatih No: 4273 nüshasına göre düzeltildi.

¹⁷⁷ Darîr, **Sîretü'n-nebî**, TSMK Koğuşlar No: 1001, vr. 6b.

¹⁷⁸ Kopraman, **a.g.m.**, s. 111.

Sebeb-i tercüme-i hâze'l-kitâb

[5b] Efķâr-ı ‘ibādullah ve aĥkaruhum Muşţafâ İbn Yūsuf İbn ‘Ömer eđ-Đarīrū’l-Erzenū’r-rūmī aşlahallāhu aĥvālehu ve belaġa fi’d-dāreyni āmālehu bi-Muĥammedin ve ālihi eydür. Bu faşl içinde kendünüñ sergüzeşinden ĥaber virür daĥı bu kitâb kim Resül’üñ sīret kitâbıdır ‘Arab dilinden Türk diline ne sebebden tercüme olduğunu bildürür. Đarīr ol yıl içinde kim Resül’üñ hicretine yidi yüz yitmiş tokuz yıl olmuşdı. Đarīr’e Mışr seferi rüzī oldu çün Mışr şehrine geldi dilegi ol-ıdı kim Mışr melikine yitişe velīkin ħandan aña ol devlet ya ol iĥtişām ve ol ĥürmet ya ol maĥām ve ol menzilet kim mülük ĥazretine yol bula ya sultānlar şöĥbetine ĥarīf ola yāĥūd bu sa‘ādet issi cihānda kim-durur Mışr melikine ĥarīf ü nedīm-durur. Bu târiĥden iki yıl ilerü kim henüz yidi yüz yitmiş yidi yıl idi sultān Şa‘bān ibn Ĥüseyn kim aña Melik Eşref eydürlerdi. Teġammeddehu Allāhu bi-raĥmetihi ve eskenehu fesīĥe cennetihı. Anı aĥvām-ı mütemerride öldürdiler şehīd kıldılar. [6a] Yirine oġlı merĥūm ma‘şūm Melik el-Manşūr ‘Alī ibn Şa‘bān ibn Ĥüseyn’i atası yirine sultān dikdiler. Līkin yine fitne toĥmın ekdiler. Birbirinüñ bünyādını sökdiler. İşledükleri işi bünyād ĥutmadılar, saçduĥları dāne yirde çüridi nebāt bitmedi.

Ululıķ oldur ol kim Ĥaĥ’dan ola
Anuñ ġibi uludur ĥürmet issi

Alar kim kendüden kıılır ululıķ
Egerçi ola māl u milket issi

Ulalmaz ol cihānda tīz kiçilür
Zīra Ĥaĥ’dan degüldür nuşret issi

Ulalmaĥ kendüden Ĥaĥ’dan ulalmaĥ
Ol iki dürlü ĥāl-i ĥudret issi

Mışır şehrinde gördiler ĥalāyık
Ki görsetdi yüceden ĥikmet issi

Alar kim cehd-i bī-tevfīķ kııldı
Ĥamusı ĥaldı ĥör u zillet issi

Anı kim Hâk ulaltdı gördük anı
Ulu oldı ‘azîm menzilet issi

Muğarrer oldı devlet ol uluya
Melik oldı velî key haşmet issi

Mübârek vaqtı vü hem şubh u şâmı
Görindi bir hümâyün çal‘at issi

Atabek menzilesinde oturdı
Velî ‘âlî-terândan himmet issi

Niçe yıl ‘adl kıldı dâd itdi
Begendiler cemî‘-i millet issi

Dînin isdeyici mezheb güdici
Şerî‘at kılıcıçün kuvvet issi

Ulular sözini vü şöhetini
Sevici bir ne ‘aceb ‘âdet issi

‘İlim añlayıcı ma‘nî bilici
Giceler uyanuq u halvet issi

Şamcı şağınıcı her bir işde
Müdebbir ‘aql eyesi fikret issi

Halâyıq gördiler kim milk içinde
Bir er kopdı ‘azîm ma‘dilet issi

Ra‘iyyet üzre rağbet birle ra‘î
Şefîq u hem refîq u raḥmet issi

Cihānda kim görüpdür aña beñzer
Kulağ urıcı söze rağbet issi

Miskīn Darīr-i fakīr-i haķīr ol sa‘ādetlü meliklerüñ şöhetine söz söylemek sebebinden yol buldı kelimāt bereketinden aña ol hāzrete taķarrüb hāşıl oldı. Zīrā gözsüz kişinüñ egerçi gözi [6b] yoħdur ve görki eksükdür ammā kuvve-i hāfızası katı uludur, sözi göñlinde cem‘ eylemege hıfzınuñ kuvveti olur. Darīr söz söyleyicek tatlu söyler-idi kuvvetlü ma‘rifetlü söyler-idi. Nazm u neşr söylemekde ‘ibāreti hūb-ıdı söylese şūr-engiz haķīkat-āmiz söyler-idi, işāreti hūb-ıdı. Halāyık anuñ sözini diñlemege ‘azīm rağbet iderlerdi. Egerçi taħşīli az u ‘ilmi kem idi illā ‘Arabī kelecilerde zihni muħkem idi. Biş yıl ol pādişāhuñ hāzretinde Darīr her gice meclis eyledi. Siyer-i nebī¹⁷⁹ ve gāzā-yı aşhāb ve fütūh-ı Şām ve Mışr ve Irak söyledi, tevārih-i mülük ol ‘ālī hāzretde çok şerh kıldı. Şöyle kim ol meliküñ mübārek sem‘ine hoş gelürdi. Bir gün ol şıdkı bütün i‘tikādı dürüst Ebū’l-fuķarā ve’l-mesākīne melce’ü’z-zu‘efā ve’l-muğallebīne kātılı’l-kefereti ve’l-müşrikīne Atabek-i ‘asākīr-i manşüre Darīr’i işāret kıldı eytdi

Gel iy Gözsüz baña bir sīre söyle
Kim anda şūret ü hem sīret olsun

Hem anda ‘ilm añılsun ‘adl añılsun
İçinde ma‘nī vü ma‘rifet olsun

Bize eglence olsun diñlemekde
Yüregümüze dahı kuvvet olsun

Hem anda enbiyānuñ evliyānuñ
Sözi söylensün ü hoş raħmet olsun

Ne sözler kim sen anda söyleyesin
Hadīs ü mu‘cizāt u āyet olsun

¹⁷⁹ K1 nüshasında sehven “siyer-i mülük” yazılmıştır, SK Fatih No: 4273 nüshasına göre düzeltilmiştir.

Şecā‘at sözleri anda añılsun
Dilîr olmahlığa bir himmet olsun

Añılsun anda tedbîr ü müdārā
Ki ‘aql endîşesine ālet olsun

Hem andan şabr [u] şükr ögrenelüm biz
Hem anı diñlemeklik tã‘at olsun

Çün ol maṭlûbu’ṭ-ṭulûb ve maḥbûbu’l-ḳulûb Süleymân-sîret Sikender-serîret şāhibü’l-‘aql ve başîret ol ulü’l-emrden Ḍarîr’e anuñ bir işâret irişdi illâ Ḍarîr’uñ gönline ol dem bir hoş beşâset ve beşâret irişdi. Tîz yügürdi Şeyhü’l-İslâm [7a] hulaşatu’l-enâm ol Müsülmânlığa pişvâ ve imâm ol dîn ulusu mezheb-i mu‘teber ‘ulemâ-i ‘âlimân Şeyh Ekmeleddîn ḳatına geldi ḥâl n’eydügin Ḍarîr Şeyh ḥazretine ‘arz eyledi. Ol zamîri rüşen ol gönli gülşen

Ne genc-idi ne ḥazîne idi anuñ gönli
Ki genc-i rûy-ı zemîn ḥarc ḳıldılar yolına

Ne baḥr-ıdı kim anuñ gönli mevc urıcağazın
Hezâr dürr-i şemîni baḥş iderdi yoḥsulına

Çün Ḍarîr’uñ zamîrini bildi maḳşûdın añladı kendü luṭfindan tebessüm ḳıldı daḫı güldi.

Eydür iy miskîn yürigil şād olup
Kim senüñ bir genc açıldı yüzüñe

Göñlüñe bir nûr virdi Ḥaḳ Çalab
Baḥmadı gözsüzligüñe gözüñe

Var Resûl’uñ sîresini söylegil
Şan‘at itgil ol sözi kendüzüñe

Söyler-iseñ ol nûrı şerḥ eylegil
Kim güneş ḥayrân ola gündüzüñe

Andan Dārīr Şeyh'ün ayağına düşdi eytdi: İy müşkil olan işleri hall idici ve iy gözsüzleri gözlüler 'ālemine yidici, Resül'ün sīreti kitābını iki kişi şerh eylemişdür. Her biri elvān 'acāyib ġarāyib söz söylemişdür. Birisi Ebū'l-Ĥasan el-Bekrī birisi İbn Hişām rahmeten-lillāh 'aleyhimā. Dārīr ol iki rivāyetün ħankısını söylemege işāret idersin didi. Andan Şeyh'ün dūrer-bār lafzından müşg-bār nefesinden böyle cevāb geldi kim Ebū'l-Ĥasan-ı Bekrī rivāyetini söyle diyü. N'ichün Şeyh ol rivāyeti işāret eyledi? Anuñcün kim Şeyh eydür İbn Hişām қalan müfessirler bigi ol dağı bir tefsīr idüpdür ammā Qur'an tefsīrini sīre țarīķesinde söyleyüpdür, Qur'anuñ sebab-i nüzulını ħadīş-i nebevīnün sebab-i vürüdını şerh eyleyüpdür. Belig luğatlar müşkil 'ibāretler tañsuķ ħikāyetler kitābında derc idüpdür. [7b] Pes eyle olsa İbn Hişām kitābını tercüme kılmah anı 'ām qavm[a] söylemek qatı müşkildür ola didi. Velīkin Ebū'l-Ĥasan-ı Bekrī'nün rivāyeti ħaber-i vāĥidden ve ħaber-i mütevātirden cem' olupdur tā kim 'ām-ı ħalāyık miskīn mu'teqid qavm kim sözi fehmi idemezler ol 'ām ħalāyık maşlahatıçün ol fāzıl ol kāmīl bu rivāyeti āsān söylemişdür. Pes şeyh-i 'ālem Dārīr'e Bekrī rivāyetini söylemege işāret kıldı Türkī diline tercüme kılmahğa destür virdi. Andan Dārīr Müsülmānlıĥ melikinün ħazretinde Resül'ün sīretini söyledi. 'Arab dilince oĥıyup Türkī dilince şerh eyledi. Çün emr-i Rabbānī ve taqđır-i Sübhānī ve ħükmi-i Yezdānī irişdi kim merĥūm maġfūr Sa'īd şehīd Sulţān Qalavun el-Melik Manşūr ħanedānından sa'ādet-i salţanat ü ħükümet-i devlet intikāl iderler. Destür oldu kim Sulţān Qalavun zürriyetini baĥt-ı raĥtını dirşirüp Mışır taĥtından irtiĥāl ideler. İcmā'-ı ümmet-i nebevī 'ulemā-yı şerī'at-ı Muştafā ile ittifaķ itdiler şöyle maşlahat gördiler kim ol emānet emīni ol şerī'at mu'īni ol za'īfler zāhrı Ebū Sa'īf Berķūķ ibn-i Enes'i Mışır taĥtına sulţān kılalalar.

Diledi cümle ħalāyık kim ol şerīf vücūd
Şehenşeh ola cihāna imām-ı a'zam ola

Otura taĥt üzere tāc-ı salţanat urına
Mışır'da taĥt-ı selāţīn aña müsellemler ola

Qaçan ki taĥta çıķa ola 'āleme sulţān
İmām-ı ulü'l-emr illā key mu'azzam ola

Tevekkül idici Allāh'ma anuñ teg bir
Yaķın [ü] doġrı [vü] anuñ gibi bir dağı kim ola

Bilindi deprenişinden ki pādişāh olıcağ
Zamāne ol melikūñ ‘adli birle hurrem ola

[8a] Çün kim ‘ākıller ‘ālimler bāligler kāmiller gördiler kim ol hulkı hālīm ol gönli selīm ol fikri kerīm ol luḫfi delim melik tāc u tahta sa‘ādete ve bahta lāyık ve erzānīdür. Hāl-i icmā‘-ı ittifāk birle bir mübārek vaq̄tde hūceste sā‘atde meymūn ḫālī‘de tahta çıq̄dı sulṫān oturdı. Ekābir-i İslām bey‘at kıldılar emrine muṫī‘ hūkmine maḫkūm oldılar. Mu‘azzam Ramazān ayınun on toq̄uzında zuhr-ıla ‘aşr arasında salṫanat taḫtında muḫarrer oldu sene erba‘a ve şemānīne ve seb‘a mie hēlladallāhu milkehu ve sulṫānehu ve ebbede devletehu ve erkānehu. Çün Mevlānā sulṫana Ebā Sa‘īd el-Melik ez-Zāhir salṫanat erkānına memleket tertībine meşğul oldu. Darīr-i ḫaḫīr ḫāṫırın cem‘ kıldı bir müddet Resūl’ūñ şallallāhu ‘aleyhe ve sellem sīreti kitābın müṫāla‘a eyledi gördi kim meclisi āsāy maḫfili ārāy cem‘-i müşerref gönli müzeyyen ve münevver kılıcağ sözleri Sīretü’n-nebī kitābıdır. Daḫı bunca dürlü fā‘ideler kim ol kitābuñ muṫāla‘asından ḫāşıl olur. Evvel Resūl’ūñ nūrınuñ şerḫi söylenür daḫı nesebi aşl u ecdādı bilinür daḫı kendüden ilerü niçe dürlü mu‘cizātı āşikāre oldu görindi aları şerḫ eyler. Çün vücūda geldi ne sırlar belürdi ne ‘acāyib ‘alāmetler görindi, andan kırq yaşına degin anuñ ḫalkı ve hulkı, luḫfi, keremi, ḫüsn-i cemāli, kemāli, şabr u zıkrı, şükri, ḫanā‘atı, diyāneti, emāneti, ḫizmeti, ṫā‘atı, heybeti, şalābeti çün risāleti āşikāre kıldı ḫalkı dīne da‘vet eyledi, İslām rüsūmınuñ şerḫ-i bidāyeti Resūl aşḫābınuñ bir bir dīne geldüklerinüñ ḫikāyeti, ezvācınuñ, evlādınuñ aḫvāli, kendünüñ kāfirler zecrinden nice geçerdi vaq̄ti vü ḫālī, [8b] Ḳur‘ān-ı ‘azīm kelām-ı kadīmür nice münzel oldu āyet āyet sebab-i nüzūlını, Resūl ne kim ḫadīş buyurdı sebab-i vürūdını, aşḫābuñ kışşası Resūl’ūñ ḡazāları şerḫi ḫanḫı birin şerḫ eyleyem. Bu bī-pāyān ‘ilmüñ bu bī-kerān baḫruñ nesinden söyleyibilem. Çün Darīr ol gülīstān gülşeninden bir iki gül ḫoḫusın aldı. Ol bostān içinde niçe dürlü reyāḫīn ü semenzār var-ıduğın bildi diledi kim kendü aḫlayıbildüğü ḫadarınca, ol kitāb içinde fehm eyledügince Türkī dilince tercüme kıla kim kendü bigi bilmez miskīnlere bildüre ‘ilm ü ‘ibādet aḫlamaz kişilere aḫlada, ḫaber vire, birkaç muḫtaşar ḫikāyetler, mu‘cizāt-ı nebevīden rivāyetler vüs‘-i ṫāḫatınca bu ‘ibāretsüz dile tercüme kıldı. Ol bī-pāyān ‘ilmüñ bir şemmesin şerḫ eyledi Türkī dilince söyledi. Andan bu Türkī kitāba **Tercümetü’ḏ-Darīr** ad kodı. Tā kim işidenler, görenler, bilenler Gözsüz’i ma‘zūr ṫutalar ‘āmlıgına, sözünüñ ‘ibāreti eksükligine baḫmayalar, daḫı anuñ şikeste gönlinde sözi gözden biraḫmayalar kim

Eger Darîr zelîldür ü sözleri ‘âmî
Velî ki söyledügi söz sevindürür ‘âmî

Zîrâ ki hazret-i ‘izzetden istedi dâyim
Ki Hâk ta‘âlâ kıla kendüye bu in‘âmî

Ki söyleye Resûl’üñ mu‘cizin ü sîresin
Yüriye söz-ile doldura Rûm’ı vü Şâm’ı

Söz illâ gör nice sözdür kimüñ hikâyetidür
Kulağüñ aç u işit bu garîb peygâmî

İşitgil illâ iş itgil ü gördüğünü bilgil
Resûl’i şerh iderem şanma sen ki her hāmî

Ya ol Habîb sözini kim itdi şerh ü beyân
Mücerred adın[ı] añmağ gönüller arāmî

Muhammed adını añğıl şalâvat-ıla müdām
Geçürme gaflet-ile hîç bu hoş eyyāmî

Ümîd[i] kesme anuñ hazretinden iy nevmîd
Şefî‘i cümleñüñ oldur zi-himmet-i sāmî

Zihî ‘atâ vü kerem zihî luğf-ı Rabbânî
Ki nîk-nāmdan öñdin dileye bed-nāmî

Îlâhî ‘izz [ü] celâlünñ haqıyçün iy Allâh
Ecel şunıcağazın elümüze ol cāmî

Bizi Resûl muhabbeti üsdine kabz it
Kim anuñ ümmeti görmeye bed serencāmî

Anuñ risāleti urbi vü ubbi ürmetiyçün
Ki ayr-ıla idesin atm ehl-i İslām'ı”¹⁸⁰

Darîr, **Sîretü'n-nebî**'nin sebeb-i telif bölümünde eserini yazma sebebini, aldığı emre bağlar. Fakat o, eserini kaleme alırken farklı gayeler de gözetmiştir. Bunları zaman zaman eserinde dile getirir ve siyer tercümesi yaparak, Arapça bilmeyen halka Hz. Muhammed'i anlatmayı amaçladığını ifade eder:

“Ammā bu adar kim anuñ şöhretinden şerh eylediler ya anuñ şıfatından sîretinden söylediler bu şādık i' tıadı dürüst ümmetiyçün birkaç añlayacak söz dile geldiler tā kim pas tutmuş gönüllere şafā şaykalı urula, ātırları dünya jenginden şāfī ola. Miskīn Gözsüz daı ol abībullāhuñ sîretinden şüretinden mu'cizātlarından kerāmetlerinden 'Arabī kitāblardan añlayubildükçe Türkī dilinde tercüme ıldı kendü bigi bilmezler kim ol Resül'ün muibbi vü 'āşıkı-dururlar. Anuñ mu'cizātınuñ şādıkı-dururlar bu delīlden artu delīl bilmezler. 'Arab luatını 'ibāretini fehm ılmazlar, alara yādigār olsun diyü dürişdi. a ta'ālā müyesser ide inşa'allāhu ta'ālā.”¹⁸¹

Bu durumda Darîr'in Memlûk sarayından aldığı emir doğrultusunda kaleme aldığı eseriyle, aynı zamanda halka Hz. Muhammed'i anlatmayı amaçladığı ortaya çıkmaktadır. Zaten Darîr, eserini Hz. Muhammed'in medhi olarak görmektedir:

Anuñ şerhine medhine ula ur
'Ömür giçe mu'accel ya mü'eccel (253/III-14)

Hatta bazı beyitlerde **Sîretü'n-nebî**'nin sadece peygamberin methi değil, aynı zamanda onun vasf-ı hali olduğunu belirtir:

Bu siyer vaşfi-dur[ur] Peygamber'ün
atm-i mürsel ol yigāne serverün (373/4)

***

¹⁸⁰ Darîr, **Sîretü'n-nebî**, TSMK Koşular No: 1001.

¹⁸¹ Darîr, **Sîretü'n-nebî**, TSMK Koşular No: 1001, vr. 98a.

Dile alduğ uş yine bir hoş mağāl
Muṣṭafā’nuñ siyerinden vaşf-ı hāl (453/1)

***

Kim siyerdür Muṣṭafā’nuñ vaşf-ı hāl
Kim bu resme kıldılar şerh-i mağāl (484/2)

Bu haliyle **Sîretü’n-nebî**, Hz. Muhammed’den haber veren bir eser olarak karşımıza çıkar:

Hem dahı hatm olısar-durur siyer
Ol Resül’den kim virür görklü haber(490/6)

Darîr’in eserine verdiği isim ise “Tercümetü’ d-Darîr”dir. Bunu sebab-i telif bölümünde şu şekilde belirtir:

“Bu bî-pâyân ‘ilmüñ bu bî-kerân bahruñ nesinden söyleyibilem çün Darîr ol gülistân gülşeninden bir iki gül қоhusın aldı. Ol bostân içinde niçe dürlü reyâhîñ ü semenzâr varıduğın bildi diledi kim kendü añlayıbildügi қadarınca ol kitâb içinde fehm eyledügince Türkî dilince tercüme қıla kim kendü bigi bilmez miskînlere bildüre ‘ilm ü ‘ibâdet añlamaz kişilere añlada haber vire birқаç muhtaşar hikâyetler mu‘cizât-ı nebevîden rivayetler vüs‘-i tақâtinca bu ‘ibâret söz dile tercüme қıldı. Ol bî-pâyân ‘ilmüñ bir şemmesin şerh eyledi Türkî dilince söyledi. Andan bu Türkî kitâba **Tercümetü’ d-Darîr** ad kodı.”¹⁸²

Onun, **Sîretü’n-nebî**’deki şiirlerinde de eseri için “tercüme” ifadesini kullandığını görürüz:

Darîr sîre kitâbını tercüme қıldı
Velîkin lafzını tertîb қılmadı miskîn (301/9)

¹⁸² Darîr, **Sîretü’n-nebî**, TSMK Koğuşlar No: 1001, vr. 8b.

Darîr, **Sîretü'n-nebî**'yi yazarken, çeşitli siyer kitaplarını okumuş, farklı râvilerin rivayetlerini değerlendirmiş ve tercümesini bu şekilde hazırlamıştır:

*Râviler kim bu kitâbı düzdiler
Bir araya cem‘ idüben yazdılar*

*Adını anuñ Siyer eylediler
Muştafâ'dan hoş haber eylediler*

*Hoş gâzâvatlar-durur toğru şahîh
Tatlu sözlürdür içi taşu melîh*

*Râviler irsün Hağ'uhn rıdvânına
Sen dağı digil ki rahmet cânına* (484/5-8)

Aşağıdaki ifadeler de, onun konuyla ilgili kaynakları okuyup mütalaa ettiğini gösterir:

“Ammâ Ebû'l-Hasan-ı Bekrî'nüñ rahmetullâhi ‘aleyh kim Sîret-i Nebî'nüñ kitâbını cem‘ idüp düzdi ve dağı ‘Abdu'l-melik bin Hişâm ve Muhammed ibn İshâk kavlından kim şerh eylemiş ise hağîr Darîr ol nüshaları kim ‘Arabca idi müţâla‘a kırup bildügi kadar Türkî dilinde tercüme kıldı söyledi. ‘Arab dilin añlamaz kişilere bu mu‘ciz-i nebevîden birkaç kelecı añlatdı.”¹⁸³

Görüldüğü gibi eser, tek bir siyer kitabının tercümesi şeklinde değildir. O, eserini yazmadan önce konuyla ilgili pek çok kaynağı başvurmuş, bunları okumuş, değerlendirmiş ve kendi süzgecinden geçirmiştir. Bu durumda **Sîretü'n-nebî**, yalnızca bir tercüme değildir. Darîr, aynı zamanda okuduklarını şerh de etmiştir. Bu da onun,

¹⁸³ Darîr, **Sîretü'n-nebî**, TSMK Hazine No: 1222, vr. 141b.

daha geniş bir açma tarafında olduğunu gösterir. Zaten kendisi de eseri için zaman zaman “şerh” lafzını kullanmaktadır:

Darîr'ün şerhine mi şığa dırsin
Hezārān biñ ğarāyib ü 'acāyib (344/12)

***

Kim saña şerh eyleyem bir söz dağı
Her sözinden bilesin yüz yüz dağı (373/2)

***

Siyerinden şerh idem Peyğamber'ün
Hatm-i mürsel ol yigāne serverün (412/2)

***

İşitgil illā iş itgil ü gördüğünü bilgil
Resül'i şerh iderem şanma sen ki her hāmı (17/5)

***

Ulular sözidür ki söylendi
Gerçi şerh idicisi Gözsüz'dür (121/8)

***

Hele söz üstine süvār olğıl
Sîre şerhinde üstüvār olğıl (122/1)

***

Darîr'dür bu sözi şerh iden gözi görmez
Ümîd[i]dür kim ide gönlini Hudā rüşen (274/30)

***

Uşanma billāh iy mü'mîn ü şādık
Resül'ün şerhini söyler bu nātık (253/I-16)

O, siyer kitaplarını hem şerh etmiş hem de halkın bütün kesimlerine hitap etmesi amacıyla, bu eserlerin bazı kısımlarında kısaltma, özetleme yoluna gitmiştir.

Söylemişdür Darîr Türkî dilin
Seci'ni şi'rine şi'ār itmiş

Hāş u ‘ām añlasun diyü sözi
‘Amīler gibi ihtisār itmiş (400/12-13)

Zaten Darîr, siyerde söz konusu olan Hz. Muhammed’in hayatı olduğu için, her konuyu tafsilatlı bir şekilde anlatmanın mümkün olmadığını söyler. Bu yüzden Kur’an’ın iniş sebebi ve hadislerin söyleniş sebepleri gibi mevzular, Darîr’in eserinde tafsilatlı olarak şerh edilmemiştir. Zira böyle bir işe kalkışmak, ona göre bir ummanı bardak içine sığdırmakla eşdeğerdir:

“Darîr eydür ‘âkil ü ‘ârif kişilere ma‘lûm olsun kim Qur’ân-ı Kerîm ve Kelâm-ı Kadîm Allâh ta‘âlânûñ kelâmı kim Resûl üzere münzel oldu her bir âyetüñ sebab-i nüzûlı vardır. Her bir sûre için bir hikâyet sebab olurdu. Ol sûre ol maşlahat için gelürdü. Ve dahı her bir hadîş kim Resûl hazreti buyurdu anuñ bir sebab-i vürüdü vardır ki Resûl ol hadîşi bir sebab için buyurdu. Eger cemî‘-i Qur’ân’uñ nüzûlını ya ehadîş-i nebevîñ sebab-i vürüdını bu Türkî tercüme içinde kim şerh idiserdür. Bu ‘ulûm-ı dînî ve ehadîş-i nebevî bu kitâb içinde şerh olmak mümkün degüldür. Zîrâ ‘ummân deñizi bir bardak içine kaçan sığısardur. Velî ol bî-pâyân deñizden bir cur‘a kadarınca ‘ıyâna gelüp söylendi.

Deñizden kaçtrece şerh oldu ancak
Güneşden zerrece şerh oldu ancak

Nebîñ sîresi ahebârlarından
Bir iki dâne ğayb anebârlarından

Ki ya‘nî çeşnisini añlayalar
Bu azuñ çoklığını tañlayalar

Anuñ ‘aqlın u ‘ilmin kim ne bilür
Anuñ şabrın u hilmin kim ne bilür

Anuñ cevre taḥammül eyledügin
Ya ḥulḳ-ıla bu ḥalka söyledügin

Anuñ mu‘cizlerini şerḥ idersem
Birin eydüp ikisin tarḥ idersem

Dilüm çengäle ‘aqlum deng ola deng
Ḳo kâğıd u ḳalem ne yeng ola yeng

Biraz tezkîrdür def‘-i melâlet
Zîrâ bî-ḥadd olur şerḥ-i risâlet”¹⁸⁴

O, bu sebeplerden dolayı eserinde, âyetlerin iniş sebeplerinin sadece bir kısmına yer verebilmiştir:

“Her bir âyet-i Ḳur‘ân kim gökden münzel oldı ol âyetüñ sebab-i nüzülü vardur. Sebeplerüñ ḥikâyetleri içinde degüldür. Biraz ḳadarı bu sîre kitâbında şerḥ olinup-durur Hazret-i Resül‘i bilmez miskînler için. Tâ ki muḥiblerinüñ muḥabbeti ziyâde ola daḫı Muḥammed‘üñ üzerine ol kişilerüñ ‘ışkı arta ḫura.”¹⁸⁵

Darîr, bu şekilde Peygamber aşkıyla yanan kimselere, uçsuz bucaksız bir denizden bir parça su getirdiğini söyler:

“Zîrâ Resül ḫazretinüñ ‘ilmi ‘ameli ḫâli vü ḳâli cemî‘ aḫvâli sîre kitâbında şerḥ olinmaz. Anuñ beyânı bürhânı bu Türkî tercüme içinde söylenmez. Belî bir niçe ḥikâyet ef‘âlinden eşgâlınden birkaç muḫaḫḫ rivâyet Türkî dilinde söylenüpdür tâ şuşamış cânları ol bî-pâyân

¹⁸⁴ Darîr, **Sîretü’n-nebî**, TDK Kütüphanesi No: 46, vr. 206b.

¹⁸⁵ Darîr, **Sîretü’n-nebî**, TSMK Hazine No: 1221, vr. 245b.

baħrdan bir Şerbet Şu ŐuvarmıŐola t  gönül gözi birle ma‘ n  g gin n  güneŐini g rmiŐola”¹⁸⁶

Dar r, eserini kaleme alırken yararlandığı kaynaklardan ve onların yazarlarından da bahseder. O, **S ret ’n-neb **’de yer alan rivayetlerin bir kısmında r vinin ismini verir, bir kısmında da “r viler eydür” Şeklinde isim vermeden aktarma yoluna gider. İsmi verdiği r vilerden yola çıkararak, onun daha çok Eb ’l-Hasan b. Ahmed b. Abdullah b. Ahmed el-Bekr , Abdülmelik b. Hişam ve İbn İŐhak’ın Arapça siyerlerinden faydalandığını söylemek mümkündür. Fakat Dar r, eserini yazmadan önce fikir danıŐtıĐı B bert ’nin  nerisi  zerine Eb ’l-Hasan el-Bekr ’nin eserini esas almıştır.

Dar r’in en fazla yararlandığı siyer olan Eb ’l-Hasan Ahmed b. Abdull h el-Bekr ’nin eserinin adı, kaynaklarda **es-S ret ’n-nebeviyye** veya **el-Env r ve Mift h ’s-S r r ve’l-Efk r fi Mevdili’l-Muht r** olarak geçer. Bu eser, siyer araŐtırmacıları tarafından muteber bulunmayan, cahil halka hitap eden ve asılsız hik yeler barındıran bir eser olarak bilinir.¹⁸⁷ Dar r’in yararlandığı bir diğer kaynak İbn İŐhak’ın siyeridir. İbn İŐhak, eserini kendinden önce yazılmış megazi ve siyer kitaplarını inceleyerek meydana getirmiştir. Eser, haberlerin isnat zincirine  zen gösterilmemesi, Ehl-i Kitab’ın rivayetlerine baŐvurulması, uydurma Şiirlere yer verilmesi gibi hususlarda tenkit edilse de, rivayetler arasında bağ kurarak, bir vaka ile ilgili olarak muhtelif rivayetleri bir araya toplaması yönüyle takdir edilen bir

---

¹⁸⁶ Dar r, **S ret ’n-neb **, TSMK Koğuşlar No: 992, vr. 304a.

¹⁸⁷ el-Shamani, **a.g.t.**, s. XLIII. Ayrıca el-Shamani, eserle ilgili Şu eleŐtirilere de yer verir:

“Birinci tenkit, Muhammed b. Ahmed ez-Zeheb  ( l. 748/1348)’nin *Mizanu’l- tid l fi Nakd ’r-Ric l* adlı eserinde bulunmaktadır. Bu tenkid, İbn Hacer el-Askal ni ( l. 852/1449) *Lis nu’l-Miz n ve Tahiru’l-Miz n* adlı eserinde Şu Şekilde naklediyor: “Ahmed b. Abdull h b. Muhammed Eb ’l-Hasan el-Bekr  yalancı bir deccal, hiç vuk  bulmamıŐ hadiseleri uyduran, cahil ve hay s z bir kimsedir. Rivayet ettiği haberleri senetsiz nakletmiŐtir.”

“İkinci tenkit, al-KalkaŐend , Ahmed b. Ali ( l. 821/1418) Subhu’l-A’Ç  kitabında “kendi yaşadığı zamanda eŐsiz olan ve hakkında darbimesel söylenen” başlığı altında Şöyle diyor: “...naiv ilminde Sibevehy, yalan söylemede Eb ’l-Hasan el-Bekr  es-Siyeridir.” el-Shamani, **a.g.t.**, s. XLIII.

eserdir.¹⁸⁸ Darîr'in siyerinde faydalandığı kaynaklardan biri de İbn Hişâm'ın siyeridir. Bu siyerin tam adı **Kitab Sireti Resûlullah** veya **Siretü İbn Hişam** olarak geçer. İbn Hişâm, İbn İshak'ın siyerini esas almış; fakat birtakım değişiklikler ve eklemeler yaparak eserin güvenilir bir kaynak haline gelmesini sağlamıştır.¹⁸⁹ İbn Hişâm'ın siyeri, Ebû'l-Hasan el-Bekrî'nin eserinden daha güvenilir ve bilimsel bir eser olup klasik nakil dönemi içinde değerlendirilen bir eserdir. Darîr, siyer kitaplarında aynı konuyla ilgili farklı rivayetler olduğunda, bunları okuyucuya karşılaştırmalı olarak verebilmek için farklı eserlere de müracaat etmiştir. İbn Seyyidü'n-nâs'ın '**Uyûnu'l-Eser**'i ve İbn Sa'd'ın **Kitâbü't-Tabakatü'l-Kebîr**'i böyle eserlerdendir.¹⁹⁰ Bu durumda Darîr'in Bâbertî'nin işareti doğrultusunda hareket ettiği gibi, diğer kaynakları da ihmal etmeyerek eserini ortaya koyduğunu söylemek mümkündür.

Darîr'in kaynakları, içerdikleri şiirler açısından incelendiğinde İbn Hişâm ve İbn İshak siyerlerinde de Darîr'in siyerinde olduğu gibi manzumeler bulunduğu görülür.¹⁹¹ Fakat bu şiirler, Darîr'in şiirleri ile kıyaslandığında aralarında pek benzerlik olmadığı, Darîr'in şiirlerinin çoğu zaman bu eserlerde yer alan şiirlerden konu ve söyleyiş olarak farklı olduğu ortaya çıkar. Bu durumda Darîr'in manzumelerinin, bu eserlerdeki manzumelerin tercümesi olmadığını, bu şiirlerin Darîr'e ait, orijinal şiirler olduğunu söylememiz gerekir.¹⁹²

---

¹⁸⁸ el-Shamani, **a.g.t.**, s. XV-XVI.

¹⁸⁹ el-Shamani, **a.g.t.**, s. XVIII.

¹⁹⁰ Bkz. Darîr, **Sîretü'n-nebî**, TSMK Koşullar No: 992, vr. 124b-125a ve Darîr, **Sîretü'n-nebî**, NYPL Spencer No: 3, vr. 243a.

¹⁹¹ Yararlanılan eserler: İbn İshak, **Siyer-i İbn-i İshak Hz. Muhammed'in Hayatı**, haz. Muhammed Hamidullah, İstanbul, Düşün Yay., 2012. İbn Hişâm, **Siret-i İbn-i Hişam İslam Tarihi**, C. 1-4, terc. Hasan Ege, İstanbul, Kahraman Yay., 2006. Ebû'l-Hasan'ın siyeri bulunamadığı için değerlendirmeye alınmamıştır.

¹⁹² Ele aldığımız nüshaların sadece birinde "Şi'r-i İbn İshak" şeklinde bir ibareye rastladık. Bu ibare, TSMK Hazine No: 1222 nüshasında yer alan "*Deñizden kaçtrece şerh oldı ancak/ Güneşden zerrece şerh oldı ancak*" matlalı şiirin başında yer almaktaydı. Fakat aynı şiirin bulunduğu diğer nüshalara baktığımızda, bu ibarenin onlarda bulunmadığını, sadece bu nüshada bulunduğunu gördük. İbn İshak siyerindeki şiirleri kontrol etmemize rağmen, böyle bir şiire rastlayamadık. Zaten Darîr'in bu şiirden

Darîr'in **Sîretü'n-nebî**'sinde işlenen konular ise diğer siyer kitaplarıyla büyük ölçüde paralellik gösterir. Eser, tevhid, na't, dört halife övgüsü, Hz. Hasan ve Hz. Hüseyin övgüsü, sebab-i telif ile başlar. Ardından Hz. Muhammed'in nurunun yaratılması ve intikali, Abdulmuttalib'in dünyaya gelişi, Zemzem kuyusunun açılması, Abdullah'ın doğumu, Satih, Şık ve Zerka'nın kehanetleri, Fil hadisesi, Hz. Muhammed'in doğumu, sütannesi Halîme'ye verilmesi, Hz. Muhammed'den harikulade hallerin görülmesi, Amine'nin ölümü, Abdulmuttalib'in ölümü, Hz. Muhammed'in Hz. Hatice'nin kervanı ile ticarete gidişi ile devam eder. İkinci ciltte Hz. Muhammed ile Hz. Hatice'nin evliliği, rahip Bahira hadisesi, Hz. Ali'nin doğumu, Kâbe'nin yeniden inşası, ilk vahyin gelişi, ilk Müslümanlar, müşriklerin Müslümanlara eziyetleri, sahabeden bazılarının Habeş ülkesine sığınmaları ve Hz. Muhammed'in mucizeleri anlatılır. Üçüncü ciltte Miraç hadisesi, Ebû Tâlib'in ve Hz. Hatice'nin ölümü, Hz. Muhammed ile Hz. Ayşe'nin evliliği, Hz. Muhammed'in halkı İslam'a davet etmek için Ukaz panayırına gitmesi, müşriklerin Hz. Muhammed'e çektirdiği eziyetler, hicret hadisesi, Hz. Muhammed'in Hz. Ebû Bekir ile Sevr dağına sığınması, Hz. Muhammed'in Medine'ye yerleşmesi, Hz. Ali'nin Medine'ye Hz. Muhammed'in yanına gelişi, Selmân-ı Farisî'nin hikâyesi, münafıkların Hz. Muhammed'e çektirdiği sıkıntılar anlatılır. Dördüncü ciltte Uhud savaşı, Hz. Hamza'nın şehit oluşu, Hendek savaşı, Benî Kureyza gazası gibi hadiseler anlatılır. Beşinci ciltte Hz. Fatma ile Hz. Ali'nin evliliği, Hz. Muhammed'in mucizeleri, Talha ve Gumeyre'nin evliliği, Bedr savaşı, Ebû Cehl'in ölümü gibi konulara yer verilir. Altıncı ciltte Hısnu'l-akabe gazası, Hz. Ali'nin seferleri, Hz. Muhammed'in şeytan ile mübahasesi, Mekke'nin fethi, Huneyn savaşı, Tebük gazası, Veda Haccı, Hz. Muhammed'in hastalanması ve vefatı anlatılır.

önce, kendi eseriyle ilgili görüşlerinden bahsetmesi, nesirle söylediklerini bir de şiirle aktarmak istediğini göstermektedir. Bu sebeplerden dolayı, bu başlığın müstensihin müdahalesi olduğu kanaatindeyiz.

2.3 Sîretü'n-nebî'nin Dili ve Üslubu

Sîretü'n-nebî'de Türkçenin sade bir hali kullanılmıştır. Bununla birlikte eserin şiir kısımlarının, nesir kısımlarına göre daha ağır bir dille yazıldığını söylemek gerekir. Manzum bölümlerde aruz vezninin de etkisiyle Arapça ve Farsça kelimeleri daha sık kullanan Darîr, mensur bölümlerde akıcılığı sağlamak amacıyla kısa cümlelere yer vererek zincirleme tamlamalardan kaçınmıştır.¹⁹³ Bu durumda o, nesrinde alabildiğine bir genişlik ve rahatlık tarafındayken, nazmında mevzu ile alakalı sınırlı kelimeler kullanmak zorunda kalmıştır.¹⁹⁴

Eserin nesir kısmında, özellikle Miraç hadisesinin anlatımı esnasında Arapça ibarelerin yoğunlaştığını görürüz. Darîr, bu bölümlerin Türkçeye tercümesini vermek yerine Arapça olarak bırakmayı tercih etmiştir. Çünkü ona göre, halkın bu bölümde anlatılan makamları anlaması mümkün değildir. Kendisi bu durumu şu şekilde izah eder:

“Bu birkaç kelimâtlar râvîler dilinden işidildi. Anı halka haber virmediler. Darîr haķîr dahı tercüme kılamak kaşdın eylemedi ve añağa edeb sakladı yine ‘Arabca yazmak maşlahat gördi. Zîrâ ki düşvâr maķâmdu degme kimse aňlayımaz ol kişinüň kim ‘aķlı hâmdur. Zîrâ kelecı var kim ‘aķl aña taħammül ider ‘aķl var ki taħammül idemez taħayyür kıılır. ‘Aķl [u] dâniş anda ki ol vaşf olduğı ķanda bu ķanda.”¹⁹⁵

Eserin geneline baktığımızdaysa Darîr’in, şiir dilimizin açık ve gönülden, sade şeklini kullandığını görürüz. Ancak bu kullanışlarda sanat vardır:

---

¹⁹³ Sîretü'n-nebî'nin iki varağı üzerine sentaks incelemesi yapan Kenan Acar, metinde kısa cümlelerin daha çok yer tuttuğunu, birleşik cümlelerin sayısının az olduğunu ve yazarın akıcılığa önem verdiğini söyler. Bkz. Kenan Acar, “Darîr’in “Sîretü'n-nebî”si Üzerinde Bir Stilistik Sentaks Denemesi”, **TDAY Belleten**, 1997, s. 350.

¹⁹⁴ Kemal Yavuz, “Erzurumlu Kadı Mustafa Darir ve Türk Kültür Hayatındaki Yeri”, **Anma Toplantıları (Hukuk Adamı ve Şair Kadı Darir Paneli)**, Erzurum, Erzurum Kalkınma Vakfı Yay., 2000, s. 148.

¹⁹⁵ Darîr, **Sîretü'n-nebî**, TSMK Koğuşlar No: 992, vr. 24b.

*Gördiler kim bir münevver yüz gelür
Aydur illâ gün bigi gündüz gelür*

*Her ki diler kim göreydi yüzini
Çün ki görür unıdur kendüzini*

*Zîrâ kimse görmedi andan laîf
Görk içinde gelmedi andan zarîf (107/1-3)*

Onun sehl-i mümteni örneği sayılabilecek çeşitli beyitleri de vardır.

*Anasuz atasuz öksüz dir-iken
Yüceldi gök gibi alçağ yir-iken (343/4)*

beyti bunlardandır. Aşağıdaki beyitlerde de Darîr'in devrine göre ele alınacak olursa, çarpıcı söyleyişlerini görmek mümkündür:

*Bulsa-y-ıdı Gözsüz anuñ tozını
Tütüyâ çekeydi iki gözine (94/5)*

***

*'Arş muhtâcdur yüzünüñ nūrına
Hem güneş kuldur anuñ yılduzına (94/3)*

***

*Baña bir çâre kıl bî-çâre kaldum
Seni bî-çârelere çâre buldum (97/17)*

***

*Bir ay toğdı gibi kim güneşi mât itdi
Neye müşebbeh idem anı ol günden ahsen*

*Medîne şehrine çav düşdi kim Resûl gelür
Şaçu anuñ yolına cân saçıldı yok ki beden*

Zehî mekân-ı mübârek zehî ki meymûn baht

Kim anda taht-ı nübüvvet ura Resûl-i zemîn (274/14-16)

***

Dağı dil yaradılmadın faşîhdür

Dağı baş olmadın rüşen cebîndür (98/11)

***

Bağrdur illâ kaçrede gizlü

Gencdür illâ yiri vîrândur (99/2)

***

Muhabbeti okını hüsni yayı çün atdı

Anı ne men ' idebilür zirih ne hõd cevşen (274/22)

***

Ayı alını ayı aydın kılupdur

Güneşe nûr viren [ol] hûb cemâli (106/2)

***

Gördiler kim bir münevver yüz gelür

Aydur illâ gün bigi gündüz gelür (107/1)

***

Güneş katında nice şem ' nûr görsede kim

Hezâr bedr güneş toğıcağ hilâle döner

Niçeme seyl gürülde dağı kayayı yıhar

Kaçan ki bahrı görür mağv olur hayâle döner (112/1-2)

***

Bularuñ gönline yarar söz eydür

Şanasın ay söyler yılduz eydür (132/3)

***

Kimse günü gündüzün gizleye mi

Sini gören göz günü gözleye mi (95/5)

***

İş senüñdür söz senüñdür dil senüñ
Hzretinde mertebe menzil senüñ (224/8)

Darîr, cinaslara da sıklıkla yer verir:

Pes inanmamış olursın kavlına
Bilmemişsin kendü nedür kavli ne (294/9)

***

Gör ne dirlik dirilürlerdi alar
Ne iş üzre dirilürlerdi bular (294/4)

***

Ol-durur analar oda yandığı
Derd ü hasret kanına boyandığı (297/6)

***

İşit iy i'tikâdı pāk işitgil
Dürişgil dîn yolında bir iş itgil (299/1)

***

Sen eyle şanma kim bu 'aql işidür
Yâ ol miqdâr mıdur kim 'aql işidür (299/4)

***

Ya göz-ile kıla bir kez kirişme
Dağı eyde ki bu hüsne girişme (310/8)

***

Qırdı bunca nefsi qahrı kılcı
Qanı bu işleri fikret kılcı (80/24)

***

Mürüvvet böyle olmaz dirşür ögün
Ögerseñüz mürüvvet ehlin ögün (203/3)

Tekrarlar da onun şiirinde geniş yer bulur:

Etek dut bir etek dut bir etek dut
Uşan durma vü devlet tonını ut (330/2)

***

Ķabūldür ol Ķabūldür ol Ķabūldür
Ezelden bahtulu devletlü Ķuldur

Anı kim sevmeler sevmeler
Velîkin Ķahrına hîç ivmediler (70/6-7)

***

Gözün açıl gözün açıl gözün aç
Becid olma becid şehvet esîri (102/5)

Sa‘d’ın dilinden Hz. Peygamber’e hitaben söylenen şu beyit, daha sonra Türk edebiyatında farklı şekillerde aynı ahenkle kullanılmaya devam etmiştir:

Hâşâ li’lîlâh ħükm ü emr ü ad senün
Ķul senün aşhâb senün evlâd senün (339/15)

Aşağıdaki beyit de tesir edebiyatımızda yeri olan bir beyittir. Bu beyit daha sonra bir şairin na‘tında bent sonlarında gramofon plağı gibi dönecektir:

Top senün çevgân senün meydân senün
Söz senün devlet senün devrân senün (95/4)

Bu beyitte ise akis sanatı vardır:

Añlağıl zinhâr zinhâr añlağıl
Ķişi dimegil cihânda kevdeni (296/9)

Darîr, ahengi sağlamak için ses tekrarlarından da faydalanır:

Şataşmaduğün-içün iy fetâ sen
Şanursın sen seni Ķamudan ahsen (322/3)

Sîretü'n-nebî'de atasözleri, deyimler, halk söyleyişleri de büyük yer tutar. Aşağıdaki beyitlerde Darîr'in atasözleri ile anlatımı zenginleştirdiğini görürüz:

*Ben bu 'ışkı bir sehel nesne didüm
Kendü haddümden ulu loğma yidüm*

*Hele düşdüm kendü düşen ağlamaz
Başı agrır yazmağını bağlamaz* (320/10-11)

***

*Yâhû bir ebleh diler kim gün yüzün
Balçığ-ıla örte günü gündüzün* (256/19)

***

*Çıbığı yaş iken egmekdür hüner
Kurıyı niçe kim egersen döner* (261/15)

***

*Hîç aya itler üridügi üni ire mi
Yâ fîli bir qarınca nite eyleye zebün* (164/2)

***

*Baş esen olsa tâc tîz bulunur
Çün ki baş olmaya n'ider tâcı* (216/4)

***

*Anı bilür ki gelen geçdi vü konan göçer
Bir iki gün konuğ oldı yine gönildi gider* (222/7)

***

*V'eger diñlerse añlamaz ne dirsın
Har aţlas çul-ıla ħardur hemîşe* (431/11)

Darîr'in verdiği öğütlerde de vecizelerle karşılaşırız; bunlar, şairin kendi sözleridir:

*Kişiyi kendü cehdi ulu kılmaz
'İnâyetsüz sa 'âdet bâķī kılmaz* (136/11)

***

Sözi bütün degül erden irak yig
Asılsuz söz[lü] serverden irak yig (160/25)

O, aynı zamanda halk söyleyişlerini ve deyimleri de şiirine katar:

Yine ejdehā kuyruğın kaçırsın
Bize oda tutışmak bundan āsān

Uyır arslanı uyarmak dilersin
Kişiye böyle mi söyler söz insān (71/3-4)

***

Bilemezler kim kimünle düşdiler
Ejdehānuñ yalına yapışdılar

Atdılar taş yuħaru baş altına
Kimse tuta mı başın taş altına

Yıkılır dīvāra çıkup turdılar
Baltayı ayaħlarına urdılar

Kimse zehr-i kātīli nūş ide mi
Oda yanan kişi hāmūş ide mi (83/5-8)

***

Ķamudan yukaru oturmak diler
Belki daħı artuğa dişin biler (245/14)

***

Er ol degül ki bıyık bura kendüzün göre
Bir niçe kişiyi öldürdi daħı kan itdi (277/18)

Darîr, satranç terimlerini de sıklıkla kullanır. Aşağıdaki beyitler bunun göstergesidir:

Ṭama‘ kılma daḥı artuḫ i ferzend
Ki ferzînüñ piyāde ola fîl-bend (322/9)

***

Görüñ sizi bu ḫulavuz neye ḫulavuzlar
Görüñ kim paydaḫı ol sürer ya ferzîni (167/4)

***

Devleti dîni vü ḫükmi dünyâyı düpdüz dutup
Şehleri paydāḫ evinde ide ferzîni ḫacîl (285/7)

***

Eger paydaḫ gibi toḡru yürürseñ ferzîn olursın
Sen iy ferzâne-i ferruḫ yürime egri çün ferzîn (406/9)

Darîr’in sade bir Türkçe ile kaleme alıp deyim ve mesellerle süslediği eserinde, nesir kısımlarının aralarına serpiştirilen şiirler de esere farklı bir ahenk ve canlılık katmıştır. Bu şiirlerin bir kısmı Darîr’in dilinden yazılırken, bir kısmı da eserin kahramanlarının dilinden verilir. Nesir ile anlatılan bölümlerin sonunda, konuyla ilgili bir ya da birden fazla şiir bulunur. Bazen nesirde anlatılmayan hadiselerin şiir ile anlatıldığı da olur.

Şiirlerin bazılarında anlatımın tek beyitte bitmeyip, diğer beyitlerde devam ettiğine rastlanır:

Ka‘b tünd oldı ḫaḫıdı ol söze
Eydür iy ebleḫ ḫişiler yüz yüze

Uḡraşıcak şöyle mi söyler sözi
Ya sözüñ bir mi iki midür yüzi (345/1-2)

***

Haḡ resūline muvāfīḡ olduḡuñ
Dīnine ḡavlına ṡādīḡ olduḡuñ

Haḡ ḡatında zāyi‘ olmaz ya ‘Atīḡ
Çün ki peyḡāmbherine olduñ refīḡ (183/2-3)

***

Ki cān emridür anuñ cism içinde
Niceligini cānuñ cism içinde

Bilimezsın sen iy dānā-yı nādān
Pes ol Allāh’ı bilmek saña ḡandan (254/11-12)

***

Ol delüḡi anuñ-ıla dıḡadı
Ef’ī bir aradan daḡı ızhār

Olıcaḡ anı daḡı tutdı ‘Atīḡ
Daḡı yirden görindi ol devvār (268/29-30)

Kimi zaman da **Sîretü’n-nebî**’de yer alan bir şiirde birden fazla nazım türünün bulunduğu görülür. Bu durum ilk defa XII. yüzyıl şairlerinden olan Ahmet Yüknekî’nin **Atebetü’l-hakâyıḡ**’ında, daha sonraysa Darîr ile aynı yüzyılda yaşayan Nesimî’nin na’larında karşımıza çıkar. Gerek Ahmet Yüknekî gerekse Nesimî, Hz. Muhammed övgüsü ile başladığı na’larını Hz. Ali övgüsü ile sürdürür ve on iki imam övgüsü ile sonlandırır.¹⁹⁶ Darîr’in aşağıdaki şiiri de Allah’a hamd ile başlar, ardından na’t ve dört halife övgüsü ile devam eder ve Berkuk övgüsü ile son bulur:

ḡamd-ile şükre mültezim olalum
‘Ācizüñ ḡamd u şüḡr ‘ādetidür

---

¹⁹⁶ bkz. Hüseyin Ayan, **Nesimî, Hayatı, Edebî Kişiliḡi, Eserleri ve Türkçe Divanı’nın Tenkitli Metni**, C.1-2, Ankara, TDK Yay, 2002 ve Edib Ahmet Yüknekî, **Atebetü’l-hakâyıḡ**, haz. Reşid Rahmeti Arat, Ankara, TDK Yay., 2006.

*Ḳādir olan kişi n'ider hamdı
Şükr 'āciz kişiye 'ibādetidür*

*Ḳādire Ḳādir olmayan kiřinüñ
Züllü hamd-ıla şükür tã'atıdur*

*'Ācizüz 'ācizüz yaḳīn bilüñüz
Ayrugı fikret ü ziyādātıdur*

*Dir-iseñ Ḳudretüñi hem görgil
Tã'atuñ ol Kerīm tã'atıdur*

*Ben daḫı anı direm iy 'āḳil
Ḳudretüm ol Ḳadīr Ḳudretidür*

*Çün ki ol Ḳudretin ala benden
Āḫir ol 'aczüñ delāletidür*

*Göremedüğümüz ḳarīb ü yaḳīn
'Aczüñ o key ulu 'alāmetidür*

*'İlmini bir tamām bilici yoḳ
Diye günehinüñ bu ḡāyetidür*

*Her kimi kim nihāyet issi didüñ
Gördüñ anuñ henüz bidāyetidür*

*'Āciz olduḡuña muḳırr ol tīz
'Acz bilmekligüñ nihāyetidür*

*Bize ol bes ki birligin bildük
Bilmek anı anuñ 'ināyetidür*

*Dağı sevmek anuñ Habībini
Kullarına Haq' uñ hidāyetidür*

*Her kişi kim Muḥammed'i sevdi
Bil ki ol sevgü Haq muḥabbetidür*

*Sevdiğin kişiyi bilüp sevmese
Dimese bu fülān rivāyetidür*

*Sevgüsü Muḥtafā'nuñ iy server
Mü'minüñ dünyasında devletidür*

*Sevgil anı vü ālini sevgil
Çün ümīdüñ anuñ şefā'atidür*

*Sevdi Şiddīk u hem 'Ömer sevdi
Važ'-ı dīn anlaruñ hikāyetidür*

*Sevdi 'Osmān u hem 'Alī sevdi
Ol çehār ümmetüñ sa'ādetidür*

*Her biri varlığını aña virdi
Biri hōd bu dīnüñ himāyetidür*

*Biri cānını aña terk itdi
Birinüñ söylenen saḥāvetidür*

*Ol aşhāb-ı ber-güzide anuñ
Merhūme ümmet anuñ ümmetidür*

*Tā ebed kāyim olan ol dīndür
Ki ‘amel ‘ilm anuñ şerī‘atidür*

*Cān içinde Muḥammed’i sevmek
Ol Müsülmānlıguñ ḥaḳīkatidür*

*Çün Resūl’i vü āli aşhābını
Añduḳ ol bu ḥikāyet ḥil‘atidür*

*Añğıl imdi Mışır melikin kim
Yūsuf’uñ taḥtidur ki milketidür*

*Bāḫını tāhir ol melik Zahīr
Kim cihān toptolu şalābetidür*

*Şeref[i] şer‘i kāyim itdügidür
Kılıcı ehl-i fakra da‘vetidür*

*Çün anuñ ‘adli rūzigārında
Kurd u koyın kızınuñ ülfetidür*

*Kendü nefsine düşmeni meşğül
Eyleyen pādişāhuñ himmetidür*

*Biñ kezin biñ kılıçdan artuḳ iden
Heybetidür anuñ mehābetidür*

Ḳādir ü pādişāhā sultānā
Ol melik kim ğazā şanā‘atıdur

Ḥāfızı Nāşırıdur ol melikūñ
Kim dīn ili ili vilāyetidür

Gör ne tāc issidür ol taht issi
Kim Ḥalīl ḥalvetinde ḥulletidür

Biş yıl oldı ki görmedi Gözsüz
Ol ki bu şi‘r anuñ feşāḥatıdur

Yüzini gözsüze mi gösterür ay
Gözsüzüñ bī-hūde şikāyetidür

Yoksa ol şāh-ı ḥādimü’l-ḥarameyn
Gün gibi her seherde ḫal‘atıdur

Devlet issi mülük kulları var
Naşr u fetḫ ü zafer gör rāyetidür (292)

Bilindiği gibi **Sîretü’n-nebî**, bir mecliste toplanan dinleyici kitlesine sözlü olarak anlatılmaktadır. Eserde bu sebeple konuşma havası hâkimdir. Darîr, şiirlerinde kimi zaman dinleyiciye hitap ederek onlardan salavat getirmelerini ister:

Rūḫına bir ḥoş şalavāt virelüm
Söze andan başlayuban girelüm (486/35)

Aşağıdaki beyitlerde de dinleyici ile sohbet havası sezilmektedir:

Eyle dime zinhār iy mü'temen
Gel cevābuñı Đarīr'den diñle sen (294/8)

***

Dağı anlardan yaqīn söz eydeyim
Diñle ger añlar olursañ sen seni (296/5)

***

Anuñ siyerini diñle hikāyetini işit
Ki gönliñ içre vire şavķ bī-şem ' [ü] bī-ķandīl (238/23)

Zaten kendisi de,

Eylece kıldı rivāyet rāvīler
Ol kitāb içre ki adıdur Siyer

Tengri'nüñ gelsün bulara rahmeti
Bu kitāb-ıla iderüz şöħbeti (425/14-15)

beyitleriyle bu durumu doğrular. O, eserinin yeni bölümlerine de dinleyiciye hitap eden şiirlerle başlar:

Başladuķ bir söz alduķ [biz] dile
İnşā'allāh kim Çalab yarı kıla

Yine urduķ bir ğazā bünyādını
Dile alup evvel Allāh adını

Fazl-ı bismillāhi'r-raħmāni'r-raħīm
Eydüben 'avn ile didük ya Kerīm

Ben za'if ķuluñ idesin fetħini
Kim kılam her dem Ĥabīb'üñ medħini (350)

***

*Ben yine bir söz diyiserem saña
'Işk-ıla bir dem kulak urğıl baña*

*İnşâ'allâh Haq Çalab yarı kıla
Hoş gazāvâtdur diyem dile gele*

*Açıla gönlüñ gözün dinleyesin
Hem dağı haq ma'rifet añlayasın*

*Bu kitābuñ adı olmışdur Siyer
Muştafâ'dan kim rivāyetdür meger*

*Rūhına virgil şalavāt cān-ıla
Ben dağı söze girem bürhān-ıla* (356)

Darîr, bazen hikâye kahramanlarından birinin dilinden söylenmiş bir şiirin sonunda sözü kendisi alır ve dinleyicisine öğüt vermeye başlar. Bu sebeple **Sîretü'n-nebî** öğüt yönünden zengindir. Şair, eserinde güzel nasihatler verdiğini söyler:

*Siyer-i Peygamber-i fâhr-ı cihān
Hoş naşîhatler işidüp bisle cān* (363/2)

Onun en fazla öğüt verdiği konu, dünyaya ve dünya malına bağlanmamak gerektiğidir:

*İy karındaş cāha cehd eylemegil
Māl cem'inden dağı söylemegil*

*Māl hırşıyla dirilür bir yire
Cāhı cehti ol ki hüküm ide yire* (245/10-11)

O, kibir, haset, kin gibi huyların kötülüğü ile ilgili öğütler de verir:

İmdi sen dağı işit iy pāk dīn

Ŧutmağıl kibr ü ħased hem buğz u kīn (372/1)

***

Sen eyle şanmağıl iy nefş kılı

Ki cem‘ itdūñ katuñda mülk ü mālī

Evūñ içinde ħūrīler ħarīler

Geyerler ħoş bezerler zülfi ħālī

Ĥasedden kibr-ile ħırş u hevādan

İçüñi kılmaduñ bir laħza ħālī

Göresin kim dükeli arta kalur

Henüz boynuña yüklersin vebālī (298/13-16)

Şaire göre kibir, şeytanın hasletidir (276/3). İlimiyle kibirlenen kimse de âhirette zelil duruma düşecektir:

Her kimüñ kim ‘ilmi ‘ucbın arturur

‘Āķıbet ‘ucbı anuñ boynın urur (276/7)

Zira ilim tahsil edenlerin bir kısmı, kendilerini halktan üstün görürler. Bu halleriyle onlar, içlerinde inci olmayan boş istiridye kabuğu gibidirler. Böyle kişiler bu dünyada ne kadar ilim öğrenirlerse öğrensinler, öbür dünyaya cahil olarak giderler:

‘İlmi dağı çok kişi taħşīl ider

Kendüzin ħalk üstine tafđīl ider

Cisminüñ ger cevheri kāmīl-durur

‘İlm-ile ol ħoş kişi ‘āmil-durur

*Cismi eger şūr-ısa cevheri yođ
Hoş şadefdür ille kim gevheri yoğ*

*‘İlmi cehl olur niçe kim cehd ider
‘Ömri zāyi‘ gidicek cāhil gider (126/21-24)*

Kişi, kimseyi kendinden aşağı görmemeli, bilmediği sözü söylememelidir:

*Bilmedüğüñ söylemegil epsem ol
Kimseyi kem görme kemden sen kem ol (267/5)*

Eserinde kendi dilinden ya da eserin kahramanlarının dilinden pek çok öğüde yer veren Darîr, bazen de öğütten anlamayan kişilerden şikâyet eder. Ona göre, gönü kör kişiler, onun öğütlerini anlayamaz. Zira münkir kimselere verilen öğüt ters teper, onların kaygı ve kederlerinin artmasına sebep olur:

*Göñli kör kişiye öğüt virme
Bî-delîl itmege delâlet añâ*

*Münkire ma ‘nîden haber virmek
Arturur kayğu vü melâlet añâ*

*Añlamaz kişiyi becid tutma
Şoñra hāşıl olur hacâlet añâ (335/9-11)*

Onun eleştirdiği kimselerin içinde, sözden, öğütten anlamayan kişilerin dışında halk için ibadet edenler ve yine halk için ilim öğrenenler de vardır:

*Yoksa ‘ilmüñ cümle anuñçün midür
Kim diyeler bu zihî fâzıl kişi*

*Zerķ u sālūşlıǵuñ anuñçün midür
Kim diyeler budur ol kāmīl kişi* (246/5-6)

***

*Dilegi hōd olmış kim halk aña
Yüz dutalar döneler andan yaña*

*Ol mücerred olduǵı zühd itdüǵi
Halk arasından kaçuban gitdüǵi*

*Ol-ımsı kim halk aña ‘izzet ide
Kanda gitse halk aña uya gide*

*Dīni yoķ dünyā benüm olsa diyü
Çavum adum dünyaya tolsa diyü*

*Kendüzini ‘āmil ü ‘ābid kıllur
Halkı uydurmaǵ-ıçün qāşid kıllur*

*Dīni dünyāya şatanlaruñ işi
Dünya etegin dutanlaruñ işi*

*Ancılayın azǵun olur āhiri
Bātıını boş u müzeyyen zāhiri*

*Zühd ü faķrı ālet eyler bir birer
Cevheri ister ki göstere hūner*

*Bir niçe bilmezleri kul eylenür
Zühd-i sālūşlıķ kerāmet söylenür*

Kendüzini bir kişi oldum şanur
Faqr u dervîşlik ol işi şanur (291/9-18)

Darîr'in eleştirdiği bir diğer kesim, dinî bilgisi eksik olmasına rağmen halkı irşat etmek isteyen din adamlarıdır:

Dîni eksük [ü] 'aql u 'ilmi eksük
'Acebden sen 'aceb gör bu 'acîbi

Diler şeyh ola irşād ide halka
Ola halkuñ imāmı vü haṭîbi

Henüz kāfir elinden dün gelüpdür
Görüñ koynında gizlüdür şalîbi

Çü süfliler yiridür süflî dünyā
Kaçan süflî seviserdür lebîbi

Çü 'ārif 'ulvîdür 'aqlı vü 'ilmi
Yine 'ulvîden olmışdur naşîbi (182/3-7)

Görüldüğü gibi Darîr, bu beyitlerde devrini de tenkit etmektedir. Darîr'in şiirlerinde öğüt ve sosyal tenkit bulunmakla beraber, onun lirik söyleyişlerinin de olduğu görülür. Özellikle Hz. Ebû Bekir'in oğluna gönderdiği manzum mektup, Hz. Hamza'nın şehadetini anlatan mersiye ve Hz. Peygamber için yazılan na'lar, esere olan ilgiyi artıran tesirli şiirlerdir.¹⁹⁷ Hassan b. Sabit'in dilinden Hz. Muhammed'in ölümü üzerine yazılan şu şiirde de duygu yoğunluğu göze çarpar:

İy dirîgā dir nebîler serveri
Qalmadı miskînleruñ peygamberi

¹⁹⁷ Kemal Yavuz, "Erzurumlu Mustafa Darir Hayatı, Eserleri ve Siyerindeki Manzûmelerin Muhtevası", *Millî Kültür*, Sy. 46, Eylül 1984, s. 39.

*Fahrı-y-ıdı biz yetim miskinlerün
Hayra irişdik anuñla serseri*

*Oda yanduk ulu kiçi cümlemüz
Ayrılup olduk sa 'adetden beri*

*Dağ tutup kimdür 'ayıblayan bizi
Ağladuğumçün Resul-i mihteri*

*Ulu kiçi hep aña uymış-ıduğ
Kulağa sem'-idi hem gözün feri*

*Kāşki biz bu güne irmeyeydik
Görmeyeydik gıtdügin ol mehteri*

*Kim yir altında seni gizlediler
Toprak örtüp gıtdiler Peygamber'i*

*N'eyleyelüm n'idelüm Hağ emridür
Bizden aldı sen Şefi'ü'l-mağşeri*

*Nūruñ-ıla cümle dıñlanmış-ıduğ
Küfr karañusından olmışduk beri*

*Çün kıyāmetde kamu nefsi diye
Sen şefā'at idesin mücrimleri (503)*

Darîr'in Hz. Muhammed'in ölümü üzerine yazdığı terci-bendin aşağıdaki bendi de aynı duygusal yoğunluğa sahiptir:

‘Aceb bu çarh işini añlamamışdı öñdin
Ki kıldı rengin[i] evvelden āsümān ezrağ

Ulu muşībet idi halka Muştafā ölümü
‘Aceb mi geyür-ise tonını cihān ezrağ

Ya nişe hırkaların gök kıldı dervişler
Kıla mı cübbesini şūfī-yi rāygān ezrağ

Çaçan ki cānı cihānuñ cihāndan eksildi
Cihān yiridür eger geysel cāvidān ezrağ

Gümānum oldı ki gök ehli kamu gök geydi
‘Aceb mi geydi-y-ise hūr u Rıdvān ezrağ

Resül gülşeninüñ gülleri dökildügi gün
Döşedi bāğ u bahār üstine hazān ezrağ

[Ki] Resülullāh cānını idicek teslīm
Fiğān tıldı cihān geydi ins ü cānn ezrağ

Bükildi billeri halkuñ dökildi kan yaşlar
Tamarlar içre kurıdı vü oldı kan ezrağ

Çağurdu ‘Āişe Şiddīk’a urdu gül yüzini
Ki şöyle zaħm-ıla oldı gülistān ezrağ

Fiğān u gulgule düşdi halāyıka şol-dem
Kim oldı āh düttininden leb ü dehān ezrağ

Ġiriv kıldı ‘ayāli vü ehli aşhābı
Ġarardı dünya kim oldu zemīn ü zamān ezrak (504/II-1-11)

Ezrak, yani gök renginin Türklerde yas rengi olduğunu da ayrıca belirtmemiz gerekir. Hz. Hamza'nın şehadetini anlatan aşağıdaki şiirler de **Sıretü'n-nebi'** nin en tesirli şiirlerindendir:

Cümle aşhāb ağladılar derd-ile
Yār u aḥbāb ağladılar derd-ile

Gördiler kim bir mübāriz ejdehā
Aḳdarılmış ‘ömri olmuş müntehā

İşbu dem ğavġāsı tolmışdı cihān
Kim-idi anuñ gibi bir pehlivān

Naḳş olurdı pençesin ursa taşā
Baḥş olurdı yumruġın ursa taşā

Ġılıcından kimse kırtılmaz-ıdı
Hıç hünerde kendüz’ utılmaz-ıdı

Atluya yügürtüp irişür-ıdı
Kim-ıdı anuñla yirişür-ıdı

Gözlerine karşı ḥalkı cavḳ cavḳ
Ġovalardı ġāḥ taḥt u ġāḥ fevḳ

Kim-ıdı ol şīre karşı şūr iden
Ġurruşına kendüyi maġrūr iden (381/1-6)

***

*Gör bu dehrüñ devrini kim n'eyledi
Ya cihānuñ cevriini kim n'eyledi*

*Gör bu gerdūnuñ ne kej gerdişi var
Gör ne dürlü dürlü ma'kūs işi var*

*Gör bu çarhuñ çarhını ne kej döner
Anuñ-içün geh çıkar u geh iner*

*Rüstem'i bir Zāl zaħmı zār ider
Ḥamza'ya bir qara mūrı mār ider*

*Nākes elinde zebūn eyler kesi
Şöyle kim oldu Muḥammed 'ammusı*

*Aḥdarıldı ancılayın ejdehā
Oldı anuñ daḥı 'ömri müntehā*

*Gelmemiş oldu cihāna ol dilr
Anı daḥı gör ki nice yutdı yir*

*Ne qolı kuvvetlü erdür bu ölüm
Kim ejdehāları eyler üştülüm*

*Ḥahramān'ı qahrı bile qahr ider
Dehr ider bu qamusını zehr ider*

*Ḥāşā lillāh bu qamu rev boş-dur[ur]
İşi ol işler ki leb-ḥāmūş-durur*

*Aña yaraşur ki taqđır issidür
'Āciz oldur ol ki tedbīr issidür*

*Öldüren ol yine diri kılan ol
Kamu fānīdür ü bākī kalan ol*

*Geç sebebden gör müsebbib kim-durur
Maṭlabı kimdür ü ṭālib kim-durur*

*Hük m anuñdur kim kamuya hük m ider
Yoğı var u varı yoğ ider gider* (379)

Abdullah'ın, babası tarafından kurban edilmeye götürülmesi üzerine söylenen şu şiir de **Sîretü'n-nebî**'de yer alan lirik şiirlerdendir:

*Şanasın kim od dökildi cānlara
Od n'olur kim kan koyıldı kanlara*

*Yandı ḥalkuñ yüregi ol söz-ile
Derd-ile vü āh-ile vü sūz-ıla*

*Yaşdaşı oğlanlar ağlarlar-ıdı
Ulular göñlini tağlarlar-ıdı*

*Anası gögsin didip yırtar-ıdı
Varduğınca çığığı artar-ıdı*

*Yalın ayak baş açuk yırtar yüzün
Gāh durur ayağına şalar özin*

*Geh olur toprağı şaçar başına
Geh yürekden kan gelür hem yaşına*

*Cümle hayrân kaldılar bu teşvişe
Hîç kimesne çâre bulmaz bu işe (41/12-18)*

Darîr'in Hz. Muhammed'in annesinin ölümü için yazdığı şiirdeki

*Muhammed eyle ağladı anasın
Kim eydürsem acısından yanasın (85/15)*

beyti de samimi bir söyleyiş örneğidir. Eserde, ölümle ilgili olmayan konularda da duygusal bir söyleyişin hâkim olduğu şiirler vardır. Mikdâd'ın yetimliği ile ilgili söylediği şu sözleri,

*Bu yetimlik ne katı düşvâr-ı mış
Kim yetim olsa ne yavlağ h ̃âr-ı mış*

*Ölse yig-ı mış yetim olunca tıfl
Günde biñ ölü-ı mış ölince tıfl*

*Yalımı alçağ gözi [hem] yaş tolu
Derd-ile âh-ile bağı baş tolu*

*Dostı vü yâri yetimüñ yog-ı mış
Hîç yetimüñ i'tibârı yog-ı mış*

*İlle her kim ol yetim mâlın yiye
Yidügince ol aña dostum diye*

*Çün dükendi mâlı ol kaldı soña
Bu kez öldürmege kaçd ider aña*

Ulalup mālını da ‘vī kılmason
Qalmadı mālı özi hem qalmasun

Yoqsul-ısa kim baqar hōd yüzine
Yaş degül qandur ki tolar gözine (318/2-9)

lirik söyleyişin güzel bir örneğidir. Yine annesinin Şeybe’ye hitaben söylediği şu sözlerde dua ve sitem vardır:

Selāmet birle vargıl qanda varsañ
Uğuruñ hayr u yoluñ açuğ olsun

‘Azīz ü muhteşem hürmetlü olğıl
‘Ayālüñ rızquñ u ‘ömrüñ çoğ olsun

Beni ayrulıg odı yahmış-ıdı
Dağı arturduñ uş qo artuğ olsun

Ben olayım hemīşe derd içinde
Oğul derdüñ dağı kayğuñ yoğ olsun

Hemīşe devlet-ile tut cihānı
İsüñ hüküm-ile halka buyruğ olsun (35)

Hz. Ebû Bekir’in İslamiyet’e girmeyi kabul etmeyen oğlu Abdurrahman’a yazdığı mektupta bir babanın oğluna hem sevgi hem de sitem içeren sözlerini görürüz:

İy oğul qatı unıtduñ bizi sen
Ayrulıqdan biz helāk ü sen esen

*Āh u derd ü ħasret oldu işümüz
Bağrumuzuñ kanıdur göz yaşumuz*

*Nice oğul diyem ü āh eyleyem
Korħaram āh-ı seħergāh eyleyem*

*Korħaram āhum seħerde kār ide
Saña bir zaħm ura sini zār ide*

*Bu ne erlikdür ki biz ata ana
Derdüñ-ile ħasret odına yana*

*Sen revā görür misin iy hoş ħişāl
Kim atasın oda yandura ‘ayāl*

*Çün benüm bağrumda ayrılığ odı
Yana dün gün baña ne rāħat ħodı*

*Sen mürüvvet görmegil kim ben ħazīn
Gice gündüz hem enīn ü hem ħanīn*

*Vālideñ miskīnūñ eydür iy veled
Anı añ kim saña bağrumdı sened*

*Yüregüm yasdanmış-ıduñ bir zamān
Cānum içinde sen-idüñ tatlu cān*

*Soñra saña süd iderdüm ħanımı
Cānuña ħurbān iderdüm cānumı*

*Zaḥmetüñ çekdüm ulalınca senün
Ölür-idüm çoķuñ alınca senüñ*

*Sen beni şöyle unıtduñ iy ‘ayāl
Ben senüñ derdüñden olmuşam ḥayāl*

*Anañuñ ḥālī anuñ bigi ḥanñ
Ben atañ ḥōd gice vü gündüz ḥazñ*

*Sen şanursın kim seni unıtmışuz
Yā senüñ sevgüñi biz terk itmişüz*

*Ḥāřā lillāh sen bizi incitmegil
Ata anayuz bizi terk itmegil (434/2-17)*

Sonuç olarak, örnek beyitlerde de görüldüğü gibi Darîr, **Sîretü’ n-nebî**’de sade bir dil kullanmıştır. Eserin özellikle nesir kısmı, şiir kısmına göre daha sadedir. Şiirlerde vezin ve kafiye gereği Arapça ve Farsça kelimelere daha fazla yer verilmiş olsa da, çoklukla sade bir anlatım yolu tercih edilmiş, zincirleme tamlamalardan mümkün olduğunca kaçınılmış, Türkçe kelimelerle örülü pek çok beyte yer verilmiştir. Cinaslarla, atasözü ve deyimlerle süslenmiş bu şiirlerde sehl-i mümteninin örneklerine rastlanmaktadır.

Eserde yer alan şiirlerin bir kısmı Darîr’in, bir kısmı ise eserin şahıslarının dilinden söylenmiştir. Eserin şahıslarından birinin söylediği şiirlerde, şiirin sonlarına doğru sözü tekrar Darîr’in aldığına da rastlanır. Bunlar genellikle şairin öğüt verdiği beyitlerdir. Özellikle öğüt, şikâyet ve dua içeren beyitlerde Darîr’in dinleyiciyle sohbet havasında olduğu gözlenir. Aynı durum bölüm başlarında yer alan ve yeni konuya girişi sağlayan şiirlerde de görülür.

Sîretü'n-nebî, dinî bir eser olmasına ve Hz. Peygamber'in hayatını anlatma gayesiyle yazılmasına rağmen, sadece didaktik bir eser değildir. Eser, halk için yazılmış, fakat sanat endişesi de elden bırakılmamıştır.

2.4 **Sîretü'n-nebî'nin Nüshaları**

2.4.1 **Metne Esas Alınan veya Yararlanılan Nüshalar**

Tezin yazımı esnasında **Sîretü'n-nebî**'nin her cildi için üç ayrı nüsha esas alındı. Bununla birlikte eksik şiir ve beyitlerin tamamlanabilmesi için farklı nüshalara da müracaat edildi. Tezi hazırlarken esas alınan veya yararlanılan nüshaların tam listesi, cillere göre düzenlenmiş haliyle aşağıda verilmiştir.

1. **Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi, Koğuşlar Bölümü No: 1001**

Varak sayısı: 226

Satır sayısı: 17

Ölçüsü: 315x212

Yazı çeşidi: Nesih (harekeli)

Tarihi: H. 899/ M. 1493

Kütüphane kayıtlarında eserin ismi “Siyer-i Nebî” ve yazarı “Mustafa b. Yûsuf b. Ömer ed-Darîr Erzurumî” olarak geçer. Eserin birinci cildir. Birinci cilde ait 113, ikinci cilde ait 11 şiir içerir.

2. **Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi, Hazine Bölümü No: 1221**

Varak sayısı: 416

Satır sayısı: 13

Ölçüsü: 350x240

Yazı çeşidi: Nesih (kısmî harekeli)

Tarihi: 1595?

Kütüphane kayıtlarında eserin ismi sehven “**Terceme-i Fütûhu’ş-Şâm**” ve yazarı “Mustafa b. Yûsuf b. Ömer ed-Darîr Erzurumî” olarak geçer. Minyatürlü bir nüshadır. Eserin birinci cildir. Birinci cilde ait 99 şiir içerir. Ayrıca bu nüshada diğer nüshalarda bulunmadığı için Darîr’e aidiyeti şüpheli görünen üç şiir de bulunur.

3. Süleymaniye Kütüphanesi, Fatih Bölümü No: 4272

Varak sayısı: 327

Satır sayısı: 15-21

Ölçüsü: 285x185

Yazı çeşidi: Nesih (harekeli)

Tarihi: H. 962/ M. 1554

Kütüphane kayıtlarında eserin ismi “Terceme-i Darir fi’s-Siyer” ve yazarı “Mustafa b. Yûsuf b. Ömer ed-Darîr Erzurumî” olarak geçer. Eserin birinci ve ikinci cildir. Birinci cilde ait 108, ikinci cilde ait 58 şiir içerir.

**4. Süleymaniye Kütüphanesi, Tercüman Gazetesi Kütüphanesi Türkçe Yazmaları
Bölümü No: 15**

Varak sayısı: 125

Satır sayısı: 30

Ölçüsü: 292x195-240x125

Yazı çeşidi: Nesih (harekesiz)

Tarihi: ?

Kütüphane kayıtlarında eserin ismi “Terceme-i Darîr fi’s-Siyer” ve yazarı “Mustafa b. Yûsuf b. Ömer ed-Darîr Erzurûmî” olarak geçer. Eserin birinci cildir.

Birinci cilde ait 102, ikinci cilde ait 9 şiir içerir. Ele aldığımız nüshalarla karşılaştırdığımızda, bu nüshada yer alan şiirlerin beyit sayılarının azaltılmış olduğunu gördük. Ayrıca bu nüshada diğer nüshalarda bulunmadığı için Darîr'e aidiyeti şüpheli görünen yirmi şiir de bulunur.

5. Süleymaniye Kütüphanesi, Fatih Bölümü No: 4403/1

Varak sayısı: 271

Satır sayısı: 17 (düzensiz)

Ölçüsü: 252x171-210x135

Yazı çeşidi: Nesih (harekeli)

Tarihi: ?

Kütüphane kayıtlarında eserin ismi “Terceme-i Darîr fi's-Siyer” ve yazarı “Mustafa b. Yûsuf b. Ömer ed-Darîr Erzurûmî” olarak geçer. Eserin birinci cildir. Birinci cilde ait 109, ikinci cilde ait 11 şiir içerir.

6. Süleymaniye Kütüphanesi, Hacı Mahmud Bölümü No: 4491/4

Varak sayısı: 89

Satır sayısı: 17

Ölçüsü: 190x130

Yazı çeşidi: Nesih (harekesiz)

Tarihi: H. 1069/ M. 1681

Sîretü'n-nebî, bu nüshanın 76-165. varakları arasındadır. Eserin birinci cildir. Eksik bir nüshadır. Birinci cilde ait 10 şiir içerir.

7. Süleymaniye Kütüphanesi, Fatih Bölümü No: 4271

Varak sayısı: 261

Satır sayısı: 17

Ölçüsü: 199x141-138x72

Yazı çeşidi: Nesih (harekeli)

Tarihi: H. 1050/ M. 1640

Kütüphane kayıtlarında eserin ismi “Terceme-i Darir fi’s-Siyer” ve yazarı “Mustafa b. Yûsuf b. Ömer ed-Darîr Erzurumî” olarak geçer. Eserin birinci cildir. Birinci cilde ait 35, ikinci cilde ait 20 şiir içerir. Ele aldığımız nüshalarla karşılaştığımızda, bu nüshada şiirlerdeki beyit sayılarının azaltılmış olduğunu gördük.

8. Süleymaniye Kütüphanesi, Çelebi Abdullah Bölümü No: 251

Varak sayısı: 811

Satır sayısı: 23

Ölçüsü: 322x192-240x105

Yazı çeşidi: Nesih (harekesiz)

Tarihi: H. 1179/ M. 1766

Kütüphane kayıtlarında eserin ismi “Terceme-i Darir fi’s-Siyer” ve yazarı “Mustafa b. Yûsuf b. Ömer ed-Darîr Erzurumî” olarak geçer. 249. varğa kadar eserin birinci cildi yer alır. İkinci cilt 250, üçüncü cilt 420, dördüncü cilt 533, beşinci ve altıncı cilt ise 664. varakla başlar. **Sîretü’n-nebî**’nin birinci cildine ait 105, ikinci cildine ait 73, üçüncü cildine ait 2, dördüncü cildine ait 46, beş ve altıncı ciltlerine ait 66 şiir içerir. Ayrıca bu nüshayı incelediğimizde, **Sîretü’n-nebî**’nin hiçbir nüshasında karşılaşmadığımız, sadece bu nüshada bulunan elliye aşkın şiir olduğunu gördük. Bunların bir kısmı mahlassız şiirlerdi ve bu şiirlerin kime ait olduklarını tespit etmek güçtü. Şiirlerin bir kısmında ise farklı şairlerin mahlasları bulunuyordu. Eserin nesir kısmını okuduğumuzda müstensihin, Darîr’in **Sîretü’n-nebî**’sinin arasına farklı eserlerden aldığı dinî içerikli bölümleri eklediğini gördük. Bu sebeple diğer nüshalarda bulunmayıp yalnızca bu nüshada bulunan şiirlere temkinli yaklaştık ve bunlara çalışmamızda yer vermedik. Bununla birlikte bu nüshada yer alan bir şiirin,

eserin farklı nüshalarında da olduğunu teyit ettiğimiz durumlarda bu nüshadan faydalandık.

9. Millet Yazma Eser Kütüphanesi, Ali Emîrî Tarih Bölümü No: 313

Varak sayısı: 281

Satır sayısı: 23

Ölçüsü: 290x187-225x125

Yazı çeşidi: Nesih (kısmî harekeli)

Tarihi: ?

Kütüphane kayıtlarında eserin ismi “Tercümetü’l-Darîr: Hazâ Kitâbi siyeri nebî ‘aleyhisselâm” ve yazarı “Mustafa Darîr b. Yûsuf b. el-Mevlevî” olarak geçer. Daha çok birinci cilde ait şiirlere yer veren bu nüshanın ikinci ve üçüncü cilde ait şiirlere de yer verdiği görülür. Birinci cilde ait 20, ikinci cilde ait 4, üçüncü cilde ait 3 şiir içerir. Ele aldığımız nüshalarla karşılaştırdığımızda bu nüshadaki şiirlerin beyit sayılarının azaltılmış olduğunu gördük. Ayrıca nüshanın başı ve sonu eksiktir.

10. Millet Yazma Eser Kütüphanesi, Ali Emîrî Şeriyye Bölümü No: 720

Varak sayısı: 262

Satır sayısı: 26

Ölçüsü: 286x176-186x205

Yazı çeşidi: Talik (harekesiz)

Tarihi: H. 977/ M. 1569-70

Kütüphane kayıtlarında eserin ismi “Siyer-i Nebî tercümesi” ve yazarı “Erzen-i Rûmî, Mustafa b. Ömer” olarak geçer. Eser, birinci cilt ile başlar, 98. varaktan itibaren ikinci cilde, 156. varak ile beraber de üçüncü cilde ait şiirlere yer verir. İkinci cilt baştan eksik olduğu gibi, nüshanın sonu da eksiktir. Bu nüsha birinci cilde ait 23, ikinci cilde ait 32, üçüncü cilde ait 62 şiire yer verir.

11. İstanbul Üniversitesi Nadir Eserler Kütüphanesi, Türkçe Yazmalar Bölümü

No: 2384

Varak sayısı: 215

Satır sayısı: 19

Ölçüsü: 289x195

Yazı çeşidi: Nesih (harekeli)

Tarihi: ?

Kütüphane kayıtlarında eserin ismi “Siyerü’n-nebi Tercümesi: Cilt 1” ve yazarı “Darir Mustafa b. Yûsuf Erzurumi” olarak geçer. Eserin birinci cildir. Birinci cilde ait 112, ikinci cilde ait 2 şiir içerir. Nüshada bazı varakların sırası karışmıştır.

12. Milli Kütüphane, Milli Kütüphane Yazmalar Bölümü No: Yz B 41/1

Varak sayısı: 277

Satır sayısı: 19

Ölçüsü: 303x205-218x130

Yazı çeşidi: Nesih (kısımî harekeli)

Tarihi: H. 967/ M. 1559

Kütüphane kayıtlarında eserin ismi “Tercemetü’d-Darîr” ve yazarı “Darîr Mustafa b. Yûsuf Erzurûmî” olarak geçer. Bu nüsha, birinci cilde ait 26, ikinci cilde ait 68 şiire yer verir. Ele aldığımız nüshalarla karşılaştırdığımızda şiirlerdeki beyit sayılarının azaltılmış olduğunu gördük.

13. Milli Kütüphane, Milli Kütüphane Yazmalar Bölümü No: Yz B 640

Varak sayısı: 269

Satır sayısı: 12

Ölçüsü: 285x194-195x120

Yazı çeşidi: Nesih (harekeli)

Tarihi: ?

Kütüphane kayıtlarında eserin ismi “Terceme-i Siyer-i Nebî” olarak geçer. Katalogda yazar ismi bulunmamaktadır, fakat eserin Darîr’e aidiyeti kesindir. Bu nüsha eserin birinci cildir. Birinci cilde ait 104 şiir içerir.

14. Milli Kütüphane, Milli Kütüphane Yazmalar Bölümü No: Yz A 2800

Varak sayısı: 119

Satır sayısı: 21

Ölçüsü: 196x140-175x83

Yazı çeşidi: Nestalik (harekeli)

Tarihi: ?

Kütüphane kayıtlarında eserin ismi “Terceme-i Siyer-i Nebî” ve yazarı “Mustafâ Darîr b. Yûsuf b. Ömer” olarak geçer. Eserin birinci cildir. Birinci cilde ait 37 şiir içerir.

15. Konya Bölge Yazma Eserler Kütüphanesi No: BY 3691

Varak sayısı: 334

Satır sayısı: 27

Ölçüsü: 282x165-210x100

Yazı çeşidi: Nesih (harekesiz)

Tarihi: H. 1227/ M. 1812-1813

Kütüphane kayıtlarında eserin ismi “Tercüme-i Darîrî” ve yazarı “Mustafa b. Yûsuf Ömer ed-Darir el-Erzani er-Rumî” olarak geçer. Eserin birinci ve ikinci cildir. Birinci cilde ait 95, ikinci cilde ait 100 şiir içerir.

16. Konya Bölge Yazma Eserler Kütüphanesi No: BY 1037

Varak sayısı: 331

Satır sayısı: 15

Ölçüsü: 285x190-230-125

Yazı çeşidi: Nestalik (harekeli)

Tarihi: ?

Kütüphane kayıtlarında eserin ismi “Tercüme-i Sîretü'n-Nebî” ve yazarı “Mustafa b. Yûsuf b. Ömer ez-Zarîr el-Erzeni'r-Rumî” olarak geçer. Eserin birinci cildir. Bu cilde ait 110 şiire yer verir. Ayrıca bu nüshada diğer nüshalarda bulunmadığı için Darîr'e aidiyeti şüpheli görünen iki şiir de bulunur. Nüshanın sonu eksiktir.

17. Koyunoğlu Müzesi Kütüphanesi No: 13642

Varak sayısı: 258

Satır sayısı: 17

Ölçüsü:

Yazı çeşidi: Nesih (harekeli)

Tarihi: ?

Sîretü'n-nebî'nin birinci cildine ait 75, ikinci cildine ait 20 şiiri ihtiva eder. Ayrıca bu nüshada diğer nüshalarda bulunmadığı için Darîr'e aidiyeti şüpheli görünen iki şiir de bulunur.

18. Mevlana Müzesi Kütüphanesi No: 5212

Varak sayısı: 221

Satır sayısı: 17

Ölçüsü: 203x135-152x110

Yazı çeşidi: Nesih (kısımî harekeli)

Tarihi: H. 1000/ M. 1591-92

Kütüphane kayıtlarında eserin ismi “Terceme-i Darir fi’s-Siyer” ve yazarı “Mustafa b. Yûsuf b. Ömer ed-Darîr Erzurumî” olarak geçer. Eserin birinci cildir. Birinci cilde ait 82, ikinci cilde ait 5 şiir içerir. Nüshanın sayfaları ve dolayısıyla şiir sıralamaları karışmıştır.

19. Kastamonu İl Halk Kütüphanesi, No: 403

Varak sayısı: 213

Satır sayısı: 15

Ölçüsü: 200x135-165x100

Yazı çeşidi: Sülüs (harekeli)

Tarihi: ?

Kütüphane kayıtlarında eserin ismi “Siyer-i Nebî” ve yazarı “Mustafa b. Yûsuf b. Ömer ed-Darîr Erzurumî” olarak geçer. Eserin birinci cildir. Birinci cilde ait 97, ikinci cilde ait 4 şiir içerir.

20. Berlin Staatsbibliothek No: Ms Or Fol 4169/1

Varak sayısı: 202

Satır sayısı: 21

Ölçüsü: 380x250-255x140

Yazı çeşidi: Nesih (kısımî harekeli)

Tarihi: H. 1032/ M. 1622

Kütüphane kayıtlarında eserin ismi “Terceme-i Darir ve Takdimeti’z-Zahir” olarak geçer, yazar ismi bulunmaz. Eserin birinci cildir. Birinci cilde ait 96, ikinci

cilde ait 10 şiir içerir. Ele aldığımız nüshalarla karşılaştırdığımızda şiirlerdeki beyit sayılarının azaltılmış olduğunu gördük.

21. Berlin Staatsbibliothek No: Hs Or 943

Varak sayısı: 116

Satır sayısı: 21

Ölçüsü: 380x250-255x140

Yazı çeşidi: Nesih (kısmî harekeli)

Tarihi: ?

Eserin birinci cildir. Birinci cilde ait 33, ikinci cilde ait 1 şiir içerir. Ele aldığımız nüshalarla karşılaştırdığımızda şiirlerdeki beyit sayılarının azaltılmış olduğunu gördük. Nüshanın sonu da eksiktir.

22. Berlin Staatsbibliothek No: Hs Or Quart 1087

Varak sayısı: 98

Satır sayısı: 17

Ölçüsü: 270x190-190x125

Yazı çeşidi: Nesih (kısmî harekeli)

Tarihi: ?

Kütüphane kayıtlarında eserin ismi “Terceme-i Darir ve Takdimeti’z-Zahir” olarak geçer, yazar ismi bulunmaz. Eserin birinci cildir. Bu cilde ait 41 şiir içerir. Nüshanın sonu eksiktir.

23. Berlin Staatsbibliothek No: Ms Or Fol 3372

Varak sayısı: 298

Satır sayısı: 19

Ölçüsü: 260x180-220x130

Yazı çeşidi: Nesih (kısımî harekeli)

Tarihi: ?

Kütüphane kayıtlarında eserin ismi “Terceme-i Darir ve Takdimeti’z-Zahir” olarak geçer, yazar ismi bulunmaz. Eserin 1-119. varakları arasında birinci cilt, 120-298 varakları arasında ikinci cilt yer alır. Birinci cilde ait 30, ikinci cilde ait 76 şiir ihtiva eder. Ele aldığımız nüshalarla karşılaştırdığımızda şiirlerdeki beyit sayılarının azaltılmış olduğunu gördük. Ayrıca bu nüshada diğer nüshalarda bulunmadığı için Darîr’e aidiyeti şüpheli olan iki şiir de bulunur.

24. Berlin Staatsbibliothek No: Ms Or Quart 1846

Varak sayısı: 325

Satır sayısı: 15

Ölçüsü: 290x195-200x115

Yazı çeşidi: Nesih (harekeli)

Tarihi: H. 1035/ M. 1625

Kütüphane kayıtlarında eserin ismi “Terceme-i Darir ve Takdimeti’z-Zahir” olarak geçer, yazar ismi bulunmaz. Eserin 1-120. varakları arasında birinci cilde, 121-325 varakları arasında ikinci cilde ait şiirler vardır. Birinci cilde ait 56, ikinci cilde ait 93 şiire yer verir. Ayrıca bu nüshada diğer nüshalarda bulunmadığı için Darîr’e aidiyeti şüpheli görünen bir şiir de bulunur.

25. Berlin Staatsbibliothek, No: Ms Or Quart 1552/1

Varak sayısı: 266

Satır sayısı: 17

Ölçüsü: 240x160

Yazı çeşidi: Nesih (harekeli)

Tarihi: ?

Kütüphane kayıtlarında eserin ismi “Terceme-i Darir ve Takdimeti’z-Zahir” ve yazarı “Mustafa b. Yûsuf b. Ömer ed-Darîr Erzurumî” olarak geçer. Eserin birinci cildir. Bu cilde ait 110 şiire yer verir.

26. Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi, Hazine Bölümü No: 1222

Varak sayısı: 499

Satır sayısı: 13

Ölçüsü: 350x240

Yazı çeşidi: Nesih (kısmî harekeli)

Tarihi: 1595?

Eserin ikinci cildir. Bu cilde ait 92 şiir içerir. Minyatürlü bir nüshadır. Nüshada eksik varaklar bulunmaktadır.

27. Arkeoloji Müzesi Kütüphanesi, No: 464

Varak sayısı: 56

Satır sayısı: 15

Ölçüsü: 260x180

Yazı çeşidi: Nesih (harekeli)

Tarihi: ?

Kütüphane kataloglarında yazar ismi belirtilmeden, “Siyer” ismiyle yer alır. Eserin ikinci cildir. Bu cilde ait 27 şiire yer veren eksik bir nüshadır.

28. Milli Kütüphane, Milli Kütüphane Yazmalar Bölümü No: Yz B 203

Varak sayısı: 258

Satır sayısı: 15

Ölçüsü: 290x210-240x150

Yazı çeşidi: Nesih (harekeli)

Tarihi: ?

Kütüphane kayıtlarında eserin ismi “Siyer-i Nebî” ve yazarı “Darîr Mustafâ b. Yûsuf b. Erzurûmî” olarak geçer. Eserin ikinci cildir. Bu cilde ait 71 şiire yer verir. Nüshanın başı ve sonu eksiktir.

29. Milli Kütüphane, Milli Kütüphane Yazmalar Bölümü No: Yz B 41/2

Varak sayısı:132

Satır sayısı:19

Ölçüsü: 303x205-218x130

Yazı çeşidi: Nesih (harekeli)

Tarihi: H. 967/ M. 1559

Kütüphane kayıtlarında eserin ismi “Tercemetü’ d-Darîr” ve yazarı “Darîr Mustafa b. Yûsuf Erzurûmî” olarak geçer. Eserin ikinci cildir. Bu cilde ait 28 şiire yer verir. Ayrıca bu nüshada diğer nüshalarda yer almayan Darîr’e aidiyeti şüpheli iki şiir de bulunmaktadır.

30. Türk Dil Kurumu Kütüphanesi No: B 46

Varak sayısı: 239

Satır sayısı: 17

Ölçüsü: 255x185-223x112

Yazı çeşidi: Nesih (harekeli)

Tarihi: ?

Kütüphane kayıtlarında eserin ismi “Siyerü’n-Nebî” ve yazarı “Mustafa Darîr b. Yûsuf b. Ömer el-Mevlevî” olarak geçer. Eserin ikinci cildir. Bu cilde ait 83

şiiere yer verir. Nüşanın sonu eksiktir. Varaklar harap halde olup, ciltlenirken bazı sayfalar karışmıştır.

31. Konya Bölge Yazma Eserler Kütüphanesi No: BY 6503

Varak sayısı: 161

Satır sayısı: 19

Ölçüsü: 295x195-215x140

Yazı çeşidi: Nesih (harekeli)

Tarihi: ?

Kütüphane kayıtlarında eserin ismi “Siretü’n-Nebi II. Cilt” ve yazarı “Mustafa b. Yûsuf b. Ömer ed-Darîr” olarak geçer. Eserin ikinci cildir. Bu cilde ait 42 şiiere yer verir. 72-75. varaklar üstten yırtıktır.

32. Berlin Staatsbibliothek No: Ms Or Fol 4169/2

Varak sayısı: 229

Satır sayısı: 21

Ölçüsü: 375x240-255x140

Yazı çeşidi: Nesih (kısımî harekeli)

Tarihi: ?

Kütüphane kayıtlarında eserin ismi “Terceme-i Darir ve Takdimeti’z-Zahir” olarak geçer, yazar ismi bulunmaz. Eserin ikinci cildir. Bu cilde ait 90 şiiere yer verir. Ele aldığımız nüshalarla karşılaştırdığımızda şiiirlerdeki beyit sayılarının azaltılmış olduğunu gördük.

33. Berlin Staatsbibliothek No: Hs Or Oct 871

Varak sayısı: 104

Satır sayısı: 15

Ölçüsü: 195x140-155x100

Yazı çeşidi: Nesih (harekeli)

Tarihi: ?

Kütüphane kayıtlarında eserin ismi “Terceme-i Darir ve Takdimeti’z-Zahir” olarak geçer, yazar ismi bulunmaz. Eserin ikinci cildir. Bu cilde ait 39 şiire yer verir.

34. Berlin Staatsbibliothek No: Hs Or Quart 1099

Varak sayısı: 196

Satır sayısı: 20

Ölçüsü: 285x180-190x105

Yazı çeşidi: Nesih (harekesiz)

Tarihi: ?

Kütüphane kayıtlarında eserin ismi “Terceme-i Darir ve Takdimeti’z-Zahir” olarak geçer. Eserin ikinci cildir. Bu cilde ait 91 şiire yer verir.

35. Berlin Staatsbibliothek, No: Ms Or Quart 1552/2

Varak sayısı: 200

Satır sayısı: 17

Ölçüsü: 275x170-210x12

Yazı çeşidi: Nesih (harekeli)

Tarihi: ?

Kütüphane kayıtlarında eserin ismi “Terceme-i Darir ve Takdimeti’z-Zahir” ve yazarı “Mustafa b. Yûsuf b. Ömer ed-Darîr Erzurumî” olarak geçer. Eserin ikinci cildir. Bu cilde ait 85 şiire yer verir.

36. Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi, Koğuşlar Bölümü No: 992

Varak sayısı: 378

Satır sayısı: 19

Ölçüsü: 325x215

Yazı çeşidi: Nesih (harekeli)

Tarihi: H. 1038/ M. 1628

Kütüphane kayıtlarında eserin ismi “Siyer-i Nebî” ve yazarı “Mustafa b. Yûsuf b. Ömer ed-Darîr Erzurûmî” olarak geçer. Üçüncü cilde ait 69, dördüncü cilde ait 54 şiir ihtiva eder.

37. Süleymaniye Kütüphanesi, Hacı Mahmud Bölümü No: 4301

Varak sayısı: 286

Satır sayısı: 19

Ölçüsü: 290x190

Yazı çeşidi: Nesih (harekeli)

Tarihi: H. 1038/ M. 1628

Kütüphane kayıtlarında eserin ismi “Terceme-i Darir fi’s-Siyer” ve yazarı “Mustafa b. Yûsuf b. Ömer ed-Darîr Erzurumî” olarak geçer. Eserin üçüncü ve dördüncü cildini ihtiva eder. Üçüncü cilt, bu nüshanın 1-179. varakları arasındadır, 180. varak ile dördüncü cilt başlar. Nüshada ayrıca beşinci ve altıncı cildin konularından da parçalar bulunur. Bu nüsha, üçüncü cilde ait 64, dördüncü cilde ait 49, beşinci ve altıncı cilde ait 18 şiire yer verir.

38. Süleymaniye Kütüphanesi, Fatih Bölümü No: 4273

Varak sayısı: 292

Satır sayısı: 27

Ölçüsü: 280x160-210x110

Yazı çeşidi: Nesih (kısımî harekeli)

Tarihi: H. 1126/ M. 1714-15

Kütüphane kayıtlarında eserin ismi “Terceme-i Darir fi’s-Siyer” ve yazarı “Mustafa b. Yûsuf b. Ömer ed-Darîr Erzurumî” olarak geçer. Eserin üçüncü ve dördüncü cildini ihtiva eder. Üçüncü cilt, bu nüshanın 1-153. varakları arasındadır. Arkasından dördüncü cilt başlar. Nüsha, üçüncü cilde ait 69 ve dördüncü cilde ait 54 şiire yer verir. Ayrıca bu nüshada diğer nüshalarda bulunmadığı için Darîr’e aidiyeti şüpheli görünen iki şiir de bulunur.

**39. İstanbul Üniversitesi Nadir Eserler Kütüphanesi, Türkçe Yazmalar Bölümü
No: 1552**

Varak sayısı: 328

Satır sayısı: 15

Ölçüsü: 261x170

Yazı çeşidi: Nesih (harekeli)

Tarihi: ?

Kütüphane kayıtlarında eserin ismi “Siyerü’n-nebi” ve yazarı “Abdurrahman ed-Darîr” olarak geçer. Eserin üçüncü cildir. Bu cilde ait 65 şiire yer verir.

40. Milli Kütüphane, Milli Kütüphane Yazmalar Bölümü No: Yz A 3887

Varak sayısı: 103

Satır sayısı: 19

Ölçüsü: 240x160-210x120

Yazı çeşidi: Nesih (harekeli)

Tarihi: ?

Kütüphane kayıtlarında eserin ismi “Siretü’n-Nebî” ve yazarı “Mustafa Darîr b. Yûsuf b. Ömer” olarak geçer. Eserin üçüncü cildidir. Bu cilde ait 29 şiire yer verir.

41. Milli Kütüphane, Milli Kütüphane Yazmalar Bölümü No: Yz B 377

Varak sayısı: 193

Satır sayısı: 19

Ölçüsü: 295x207-230x133

Yazı çeşidi: Nesih (harekeli)

Tarihi: ?

Kütüphane kayıtlarında eserin ismi “Tercüme-i Siyer-i Nebevi” ve yazarı “Darir Mustafa Erzurûmi” olarak geçer. Eserin üçüncü cildidir. Bu cilde ait 62 şiire yer verir.

42. Milli Kütüphane, Eskişehir İl Halk Kütüphanesi Bölümü No: 26 Hk 624

Varak sayısı: 297

Satır sayısı: 15

Ölçüsü:

Yazı çeşidi: Nesih (harekeli)

Tarihi: H. 931/ M. 1524

Kütüphane kayıtlarında ismi “Siyerü’n-Nebî” olarak geçer, yazar ismi verilmemiştir. Fakat eserin Darîr’e aidiyeti kesindir. Eserin üçüncü cildidir. Bu cilde ait 61 şiire yer verir.

43. Berlin Staatsbibliothek, No: Ms Or Quart 1552/3

Varak sayısı: 274

Satır sayısı: 17

Ölçüsü: 235x165-175x110

Yazı çeşidi: Nesih (harekeli)

Tarihi: ?

Kütüphane kayıtlarında eserin ismi “Terceme-i Darir ve Takdimeti’z-Zahir” ve yazarı “Mustafa b. Yûsuf b. Ömer ed-Darîr Erzurumî” olarak geçer. Eserin üçüncü cildir. Bu cilde ait 50 şiire yer verir.

44. New York Public Library, Spencer Collection No: Ms 3

Varak sayısı: 465

Satır sayısı: 13

Ölçüsü: 350x240

Yazı çeşidi: Nesih (harekesiz)

Tarihi: 1595?

Kütüphane kayıtlarında eserin ismi “Siyar-i Nabi=Life of the Prophet” olarak geçer. Eserin üçüncü cildir. Bu cilde ait 61 şiire yer verir. Minyatürlü bir nüshadır. Sonu eksiktir.

45. Türk ve İslam Eserleri Müzesi Kütüphanesi No: 1974

Varak sayısı: 545

Satır sayısı: 13

Ölçüsü: 380x250

Yazı çeşidi: Nesih (harekesiz)

Tarihi: ?

Kütüphane kayıtlarında eserin ismi “Siyer-i Nebî” ve yazarı “Mustafa b. Yûsuf b. Ömer ed-Darîr Erzurumî” olarak geçer. Eserin dördüncü cildir. Dördüncü cilde ait 54, beşinci cilde ait 17 şiire yer verir. Minyatürlü bir nüshadır.

46. Millet Yazma Eser Kütüphanesi, Ali Emîrî Tarih Bölümü No: 314

Varak sayısı: 163

Satır sayısı: 13

Ölçüsü: 280x195-220x115

Yazı çeşidi: Nesih (harekeli)

Tarihi: H. 938/ 1531-1532

Kütüphane kayıtlarında eserin ismi “Tercümetü'l-Darîr” ve yazarı “Mustafâ Darîr b. Yûsuf b. el-Mevlevî” olarak geçer. Eserin dördüncü cildir. Dördüncü cilde ait 15, beşinci cilde 16 şiire yer verir. İlk şiir baştan eksiktir.

47. Millet Yazma Eser Kütüphanesi, Ali Emîrî Şerîyye Bölümü No: 1287/2

Varak sayısı: 10

Satır sayısı: 11

Ölçüsü: 227x160-168x118

Yazı çeşidi: Nesih

Tarihi: ?

Kütüphane kayıtlarında eserin ismi “Mu’cize-i nutk-ı cemel ve hikâyet-i âhî” ve yazarı “ed-Darîr el-Mevlevî Mustafa b. Yûsuf ” olarak geçer. Eser aslında **Yüz Hadis Yüz Hikâye** nüshasıdır. Fakat nüshada **Yüz Hadis Yüz Hikâye**’den sonra **Sîretü’n-nebî**’den alınmış olan “**Mucize-i Nutk-ı Cemel ve Hikâyet-i Âhû**” bölümü vardır. Bu bölüm, eserin 130-140. varakları arasındadır. Dördüncü cilde ait bir şiiri ihtiva eder.

48. Berlin Staatsbibliothek No: Ms Or Fol 4169/3

Varak sayısı: 243

Satır sayısı: 21

Ölçüsü: 400x255-255x140

Yazı çeşidi: Nesih (kısmî harekeli)

Tarihi: ?

Kütüphane kayıtlarında eserin ismi “Terceme-i Darir ve Takdimeti’z-Zahir” olarak geçer, yazar ismi bulunmaz. Eserin dördüncü cildir. Dördüncü cilde ait 38, beşinci cilde ait 13 şiire yer verir. Ayrıca bu nüshada diğer nüshalarda bulunmadığı için Darîr’e aidiyeti şüpheli görünen üç şiir de bulunur.

49. Berlin Staatsbibliothek, No: Ms Or Quart 1552/4

Varak sayısı: 266

Satır sayısı: 17

Ölçüsü: 240x160

Yazı çeşidi: Nesih (harekeli)

Tarihi: ?

Kütüphane kayıtlarında eserin ismi “Terceme-i Darir ve Takdimeti’z-Zahir” ve yazarı “Mustafa b. Yûsuf b. Ömer ed-Darîr Erzurumî” olarak geçer. Eserin dördüncü cildir. Dördüncü cilde ait 46, beşinci cilde ait 16 şiire yer verir.

50. Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi, Koğuşlar Bölümü No: 993

Varak sayısı: 251

Satır sayısı: 21

Ölçüsü: 285x251

Yazı çeşidi: Nesih (harekeli)

Tarihi: H. 999/ M. 1590

Kütüphane kayıtlarında eserin ismi “Siyer-i Nebî” ve yazarı “Mustafa b. Yûsuf b. Ömer ed-Darîr Erzurumî” olarak geçer. Eserin beşinci ve altıncı cildir. Bu cillere ait toplamda 88 şiire yer verir.

51. Süleymaniye Kütüphanesi, Nuruosmaniye Bölümü No: 3347

Varak sayısı: 227

Satır sayısı: 21

Ölçüsü: 310x213-220x125

Yazı çeşidi: Nesih (kısmî harekeli)

Tarihi: H. 962/ M. 1554

Kütüphane kayıtlarında eserin ismi “Terceme-i Darir fi’s-Siyer” ve yazarı “Mustafa b. Yûsuf b. Ömer ed-Darîr Erzurumî” olarak geçer. Eserin beşinci ve altıncı cildir. Bu cillere ait toplamda 87 şiire yer verir.

52. Atatürk Kitaplığı, Muallim Cevdet Yazmaları Bölümü No: 31

Varak sayısı: 416

Satır sayısı: 15

Ölçüsü: 305x195-230x135

Yazı çeşidi: Nesih (harekeli)

Tarihi: H. 968/ M. 1560-61

Kütüphane kayıtlarında eserin ismi “Siret en-Nebi” ve yazarı “Darir, Mustafa b. Yûsuf Erzurumî” olarak geçer. Beşinci ve altıncı cildin konularını içerir. Ayrıca ikinci cilde ait şiirlere de yer verir. Beş ve altıncı cilde ait 49, ikinci cilde ait 9 şiiri ihtiva eder.

53. Konya Bölge Yazma Eserler Kütüphanesi No: BY 3757

Varak sayısı: 99

Satır sayısı: 17

Ölçüleri: 245x185-205x138

Yazı çeşidi: Divanî (harekesiz)

Tarihi: ?

Kütüphane kayıtlarında eserin ismi “Siyeru’n-nebi” ve yazarı “Mustafa b. Yûsuf b. Ömer ed-Darîr” olarak geçer. Eserin son sayfaları harap haldedir. Beşinci ve altıncı cildin konularını içerir. Bu ciltlere ait 44 şiire yer verir.

54. Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi, Hazine Bölümü No: 1223

Varak sayısı: 270

Satır sayısı: 13

Ölçüsü: 365x270

Yazı çeşidi: Nesih (kısmî harekeli)

Tarihi: H. 1003/ M. 1594

Kütüphane kayıtlarında eserin ismi sehven “**Terceme-i Fütûhu’ş-Şâm**” ve yazarı “Mustafa b. Yûsuf b. Ömer ed-Darîr Erzurûmî” olarak geçer. Beşinci ve altıncı cildin konularını içerir. Bu ciltlere ait 67 şiire yer verir. Minyatürlü bir nüshadır.

55. Berlin Staatsbibliothek, No: Ms Or Quart 1989

Varak sayısı: 325

Satır sayısı: 17

Ölçüsü: 290x195-220x130

Yazı çeşidi: Nesih (harekeli)

Tarihi: H. 939/ M. 1532

Kütüphane kayıtlarında eserin ismi “Siyer-i Nebi” olarak geçer, yazar ismi bulunmaz. Beşinci ve altıncı cildin konularını içerir. Bu ciltlere ait 55 şiire yer verir.

56. Millet Yazma Eser Kütüphanesi, Ali Emîrî Tarih Bölümü No: 315

Varak sayısı: 167

Satır sayısı: 17

Ölçüsü: 270x192-210x120

Yazı çeşidi: Nesih (harekesiz)

Tarihi: H. 976/ M. 1568

Kütüphane kayıtlarında eserin ismi “Tercümetü’l-Darîr”, yazarı Mustafa Darir b. Yûsuf b. el-Mevlevî olarak geçer. Eksik olan ve varaklarında karışıklıklar bulunan bu nüsha, siyerin beşinci ve altıncı cildinin konularını içerir ve toplamda 94 adet şiire yer verir. Bu şiirlerin 85’i diğer nüshalarda bulunmaz. Geriye kalan dokuz şiir, beşinci ve altıncı ciltte yer verdiğimiz şiirlerle paralellik gösterir.¹⁹⁸ Bu nüshadaki şiirlerden yalnızca birinde bir defa Darîr mahlası kullanılmıştır, diğer şiirlerde mahlas yoktur. Nüshada yer alan şiirlerde, aynı beyitlerin bazen farklı şiirlerde tekrar edildiğine de rastlanır. Bu nüshada anlatılan konu, siyerin beşinci ve altıncı cildinde yer alan konularla aynı olmasına rağmen, nüshanın nesir kısımlarını okuduğumuzda aynı hadisenin farklı şekillerde anlatıldığına şahit olduk. Örneğin sefere katılan kişilerin isimleri ve sayıları, bu nüshada diğer nüshaların beşinci ve altıncı ciltlerinden farklı olarak verilmişti. Bütün bu sebepler, bu nüshaya temkinli yaklaşmamızı gerektirdi. Diğer nüshalarda yer almayan çok sayıda şiiri ihtiva etmesi ve şiirlerin yalnızca birinde Darîr’in mahlasının bulunması, nüshada yer alan tüm şiirlerin Darîr’e ait olması ihtimalini zayıflattı. Bu yüzden bu nüshadaki şiirler, tezin ana metni içine dâhil edilmedi ve incelemeye katılmadı, “Ekler” adı altında ayrı bir bölümde verildi.

---

¹⁹⁸ Diğer nüshalarda da bulunan bu şiirler, “Ekler” kısmında yer verdiğimiz 7, 65, 87, 88, 89, 90, 92, 93 ve 94. şiirleridir. Bu şiirler, ana metne aldığımız 445, 417, 352, 353, 354, 355, 357, 358, 362. şiirler ile aynıdır.

2.4.2 Diğer Nüshalar

Yukarıdaki nüshalar, tezin yazım aşamasında metne esas aldığımız veya eksik şiir ve beyitler hususunda yararlandığımız nüshalardı. Bu tezin yazımında faydalanmadığımız nüshalardan tespit edebildiklerimiz ise şunlardır:

1. Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi, Koğuşlar Bölümü No: 991

Varak sayısı: 462

Satır sayısı: 25

Ölçüsü: 290x200 mm

Yazı çeşidi: Nesih

Tarihi: H. 1118/ M. 1707

Kütüphane kayıtlarında eserin ismi “Terceme-i Darîr fi’s-Siyer” ve yazarı “Mustafa b. Yûsuf b. Ömer ed-Darîr Erzurûmî” olarak geçer. Kataloglarda bu nüshanın çoğunun mürekkebin tesiri ile yandığı yazılıdır. Bu nüshaya ulaşmaya çalıştık; fakat kütüphane görevlilerinden eserin dijital ortama aktarılamayacak kadar yıpranmış olduğunu öğrendik.

2. Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi, Revan Bölümü No: 1352

Varak sayısı: 319

Satır sayısı: 13

Ölçüsü: 200x140 mm

Yazı çeşidi: Nesih

Tarihi: ?

Kütüphane kataloglarında eser, siyerlerin arasında yer almakla beraber yazar ismi geçmemektedir. Fakat eser, Darîr’in **Sîretü’n-nebî**’sidir.

3. Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi, Hazine Bölümü No: 1316

Varak sayısı: 260

Satır sayısı: 17

Ölçüsü: 280x210 mm

Yazı çeşidi: Nesih

Tarihi: ?

Kütüphane kataloglarında eser, siyerlerin arasında yer almakla beraber yazar ismi geçmemektedir. Fakat eser, Darîr'in **Sîretü'n-nebî**'sidir.

4. Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi, Hazine Bölümü No: 1234

Varak sayısı: 518

Satır sayısı: 15

Ölçüsü: 310x200 mm

Yazı çeşidi: Nesih

Tarihi: ?

Kütüphane kataloglarında eser, siyerlerin arasında yer almakla beraber yazar ismi geçmemektedir. Fakat eser, Darîr'in **Sîretü'n-nebî**'sidir.

5. Türk Dil Kurumu Kütüphanesi No: B-46a

Varak sayısı: 157

Satır sayısı: 19

Ölçüsü: 300x195-252x160 mm

Yazı çeşidi: Nesih

Tarihi: ?

Kütüphane kataloglarında eser ismi geçmemekte, yazar ismi olarak “Mustafa b. Murad b. Suverî el-Karahisarî” ismi geçmektedir. Fakat eser, Darîr’in **Sîretü’n-nebî**’sidir.

6. Türk Dil Kurumu Kütüphanesi No: A 53

Varak sayısı: 302

Satır sayısı: 13

Ölçüsü: 192x140-145x110 mm

Yazı çeşidi: Nesih

Tarihi: ?

Kütüphane kataloglarında eserin ismi “Siyer-i Nebevî” olarak geçmekte, yazar ismi geçmemektedir. Fakat eser, Darîr’in **Sîretü’n-nebî**’sidir.

7. Atatürk Kitaplığı Muallim Cevdet Yazmaları K 2

Varak sayısı: 148

Satır sayısı: 17

Ölçüsü: 255x165-200x130

Yazı çeşidi: Nesih

Tarihi: ?

Kütüphane kataloglarında eserin ismi “Siyer-i Nebî” olarak geçmekte, yazar ismi geçmemektedir. Fakat eser, Darîr’in **Sîretü’n-nebî**’sidir.

8. Atatürk Kitaplığı Muallim Cevdet Yazmaları K 29

Varak sayısı: 265

Satır sayısı: 13

Ölçüsü: 240x165-185x110

Yazı çeşidi: Nesih

Tarihi: ?

Kütüphane kataloglarında eserin ismi “Siret en Nebî”, yazar ismi “Mustafa b. Yûsuf Erzurumi Darir” olarak geçmektedir.

9. İstanbul Üniversitesi Nadir Eserler Kütüphanesi, Türkçe Yazmalar Bölümü
No: 165

Varak sayısı: 248

Satır sayısı: 19

Ölçüsü: 184x267

Yazı çeşidi: Nesih

Tarihi: ?

Kütüphane kataloglarında eserin ismi “Siyerü’n-nebi tercümesi”, yazar ismi “Ebü’l-Hasan el-Bekrî” olarak geçmektedir. Fakat eser, Darîr’in **Sîretü’n-nebî**’sidir.

10. İstanbul Üniversitesi Nadir Eserler Kütüphanesi, Türkçe Yazmalar Bölümü
No: 3380

Varak sayısı: 197

Satır sayısı: 17

Ölçüsü: 229x163

Yazı çeşidi: Rika

Tarihi: ?

Kütüphane kataloglarında eserin ismi “Siyerü’n-nebi aleyhisselam: cildü’l-rabi”, yazar ismi “Abdurrahman” olarak geçmektedir. Fakat eser, Darîr’in **Sîretü’n-nebî**’sidir.

11. Süleymaniye Kütüphanesi, Fatih Bölümü No: 4274

Varak sayısı: 233

Satır sayısı: 13

Ölçüsü: 253x175

Yazı çeşidi: Nesih

Tarihi: ?

Kütüphane kayıtlarında eserin ismi “Tercümetü’z-Zari ve Mukaddimetü’z-zahir” ve yazarı “Mustafa b. Yûsuf b. Ömer” olarak geçer. Eser, **Darîr’in Sîretü’n-nebî**’sidir.

12. Süleymaniye Kütüphanesi, Hacı Mahmud Bölümü No: 4361

Varak sayısı: 397

Satır sayısı: 15

Ölçüsü: 194x135

Yazı çeşidi: Nesih

Tarihi: ?

Kütüphane kayıtlarında eserin ismi “Siyer-i nebi tercümesi” ve yazarı “Muhammed b. Abdurrahman el-Bekrî” olarak geçer. Fakat eser, Darîr’in **Sîretü’n-nebî**’sidir.

13. Süleymaniye Kütüphanesi, İsmihan Sultan Bölümü No: 301

Varak sayısı: 289

Satır sayısı: 20

Ölçüsü: 200x140

Yazı çeşidi: Nesih

Tarihi: ?

Kütüphane kayıtlarında eserin ismi “Siyer-i nebi” olarak geçer, yazar ismi belirtilmez. Fakat eser, Darîr’in **Sîretü’n-nebi**’sidir.

14. Mertol Tulum Nüshası

Varak sayısı: 154

Satır sayısı: 15

Ölçüsü: 250x180-185x125

Yazı çeşidi: Nesih

Tarihi: ?

15. Dublin Chester Beatty Ms. T 419

Varak sayısı: ?

Satır sayısı: 13

Ölçüsü: 350x240

Yazı çeşidi: Nesih

Tarihi: 1595?

16. Gotha T. 162

Varak sayısı: 213

Satır sayısı: 17

Ölçüsü: 30.5x20.5-23x13

Yazı çeşidi: Nesih

Tarihi: H. 944/ M. 1586

Kütüphane kataloglarında eserin ismi “Siyer-i Darîr” olarak geçmektedir. **Sîretü’n-nebi**’nin birinci cildir.¹⁹⁹

---

¹⁹⁹Gotha ve Dresden nüshaları hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. Gottfried Hagen, “Some Considerations about the Tergüme-i Darîr ve taqdimetü z-zahir, based on Manuscripts in German Libraries”, **Journal of Turkish Studies Türklük Bilgisi Araştırmaları**, Vol. 26/ 1, 2002, Pp 323-337.

17. Gotha T. 163

Varak sayısı: 186

Satır sayısı: 15-19

Ölçüsü: 26x17.5-23x13

Yazı çeşidi: Nesih

Tarihi: H. 857

Kütüphane kataloglarında eserin ismi “Siyer-i Darir” olarak geçmektedir. **Sîretü’n-nebî**’nin beşinci ve altıncı cildidir. 1-149b arası beşinci cildir, 150. varakla beraber altıncı cilt başlar.

18. Ms Dresden Ea 31

Varak sayısı: 138

Satır sayısı: 23

Ölçüsü: 23.6x15.2-21x11.5

Yazı çeşidi: Nesih

Tarihi: H. 833

Kütüphane kataloglarında eserin ismi “Terceme-i Darir ve taqdimet ez-Zahir” olarak geçmektedir. **Sîretü’n-nebî**’nin birinci cildidir.

19. Ms Dresden Ea 35

Varak sayısı: 93

Satır sayısı: 19

Ölçüsü: 27x17.5-23x13.5

Yazı çeşidi: Nesih

Tarihi: ?

20. Ms Dresden Ea 47

Varak sayısı: 146

Satır sayısı: 13-15

Ölçüsü: 25x18.7-19x10.5

Yazı çeşidi: Nesih

Tarihi: ?

21. Ms Dresden Ea 106

Varak sayısı: 143

Satır sayısı: 17

Ölçüsü: 30.7x21.3-21x13.8

Yazı çeşidi: Nesih

Tarihi: ?

Sonuç olarak, **Sîretü'n-nebî**'nin sevilen ve bu sebeple çokça istinsah edilen bir eser olduğunu söylememiz gerekir. Bu durum, nüsha sayısının kesin olarak belirlenmesini imkânsız hale getirmiştir. Buna rağmen yurtiçinde ve yurtdışındaki kütüphanelerde yaptığımız araştırma neticesinde **Sîretü'n-nebî**'nin çok sayıda nüshasını görüp değerlendirme fırsatı bulduk. Bazı kütüphanelerde yanlış kataloglama sebebiyle Darîr'e ait olmayan siyerlerin Darîr adına kayıtlı olduğuna rastladığımız gibi, kataloglarda müellifi belirtilmeyen ve **Siyer, Mevlid, Fütûhu's-Şâm, Tarih-i Taberî** gibi isimlerle kaydedilen eserlerin bir kısmının da aslında Darîr'in **Sîretü'n-nebî**'si olduğunu gördük. Bizim tespit ettiğimiz nüshaların dışında, yurtiçinde ve yurtdışında kataloglarına ulaşamadığımız kütüphanelerde ve şahsî kitaplarda eserin farklı nüshalarının bulunabileceğini belirtmemiz gerekir. Bu durumda **Sîretü'n-nebî**'nin yüze yakın nüshasının bulunduğunu söylemek yanlış olmayacaktır.

Nüshalarla ilgili dikkat çeken bir husus da, birinci ve ikinci ciltten sonraki ciltlerde nüsha sayısı yönü ile bir azalma olmasıdır. Ayrıca her nüshanın kendine has özelliklerinin olduğunu da söylemek gerekir. Bazı nüshalar iki ya da üç cildi tek bir nüsha halinde birleştirirken, bazı nüshalar bir cildin tamamına yer vermelerine rağmen, arada başka bir cilde ait konulara ya da şiirlere de yer vermektedirler. Müstensihlerin bu tasarrufları, bir nüshanın hangi cilde ait olduğunu tespit etmeyi zorlaştırmaktadır.

Ayrıca **Sîretü'n-nebî** nüshalarında yer alan şiirler arasında da farklılıklar vardır. Bazı nüshalar şiir sayılarını azaltarak vermiş, bazı nüshalar ise şiir sayısını azaltmamakla beraber, beyit sayılarını her şiirde sistemli olarak azaltmışlardır.

Eserin beşinci ve altıncı ciltlerinde de sıradışı bir durum görülür. Bu iki cilde ait konular farklı nüshalarda farklı şekillerde işlenmiştir. TSMK Hazine No: 1223, SK Çelebi Abdullah No: 251 ve Berlin Staatsbibliothek No: 1989 nüshaları ile TSMK Koğuşlar No: 993, Atatürk Kitaplığı Muallim Cevdet Yazmaları No: 31, Konya Bölge Yazma Eserler Kütüphanesi No: BY 3757 ve SK Nuruosmaniye No: 3347 nüshaları iki ayrı cilt olması gereken nüshalardır. Bu nüshalar, ortak pek çok konuya yer vermelerine rağmen, söz konusu nüshaların gerek nesir kısımları gerek şiir kısımları birbirlerinden farklıdır. Örneğin ifk hadisesi, her iki grupta yer alan nüshalarda da karşımıza çıkar. Fakat aynı hadise, bu iki grup nüshada farklı şiirlerle aktarılır. Her iki grup nüshanın şiirlerini, nüsha bütünlüklerini bozmadan art arda verdiğimizde, konu bütünlüğü bozulacak ve aynı hadise iki farklı yerde anlatılmış olacaktı. Bu sebeple bu çalışmada hem konu bütünlüğünü bozmamak hem de kronolojik sıranın dışına çıkmamak amacıyla, bu iki grup nüshanın şiirleri konularına göre sınıflandırıldı ve kronolojik sıra takip edilerek ilgili bölümlerde art arda verildi.

Süleymaniye Kütüphanesi Çelebi Abdullah Bölümü No: 251 nüshasında ise, Darîr'in siyerinin arasına farklı eserlerden alınan dinî konuların ve farklı şairlerin şiirlerinin eklendiği görülmektedir. Bu nüshadan yararlanacak araştırmacıların, nüshanın bu durumunu dikkate almaları ve yalnızca bu nüshada yer alan, diğer

nüshalarda karşılaşılmayan konu ve şiirlerin Darîr'e ait olmadığını göz önünde bulundurmaları gerekmektedir.

2.5 Metnin Kurulmasında Takip Edilen Yol

Bu tezde eserin hacmi sebebiyle altı cildin bir arada olduğu tam bir nüshayla karşılaşamadığımız için, her cilt için üç ayrı nüshayı esas alarak edisyon kritik yapma yoluna gittik. Aşağıdaki nüshalar, edisyon kritikli metne dâhil ettiğimiz nüshalardır:

Cildi:	Adı:	Kısaltması:
I.	-Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi Koğuşlar Bölümü No: 1001	K1
	-Süleymaniye Kütüphanesi Fatih Bölümü No: 4272	F
	-İÜ Nadir Eserler Kütüphanesi Türkçe Yazmalar Bölümü No: 2384	İ
II.	-Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi Hazine Bölümü No: 1222	H1
	-Süleymaniye Kütüphanesi Fatih Bölümü No: 4272	F
	-Türk Dil Kurumu Kütüphanesi No: B 46	T
III.	-Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi Koğuşlar Bölümü No: 992	K2
	-Milli Kütüphane, Eskişehir İl Halk Kütüphanesi Bölümü No: 26 Hk 624	E
	-New York Public Library Spencer Collection No: Ms 3	S
IV.	-Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi Koğuşlar Bölümü No: 992	K2
	-Berlin Staatsbibliothek No: Ms Or Fol 4169/ 3	B1
	-Süleymaniye Kütüphanesi, Hacı Mahmud Bölümü No: 4301	HM
V.	-Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi Koğuşlar Bölümü No: 993	K3
	-Atatürk Kitaplığı Muallim Cevdet Yazmaları Bölümü No: 31	A
	-Süleymaniye Kütüphanesi, Nuruosmaniye Bölümü No: 3347	N

VI.	-Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi Hazine Bölümü No: 1223	H2
	-Berlin Staatsbibliothek, No: Ms Or Quart 1989	B2
	-Süleymaniye Kütüphanesi, Çelebi Abdullah Bölümü No: 251	Ç

Çalışmamızda yukarıdaki nüshaları esas almakla beraber, “Nüshalar” başlığı altında, yararlandığımızı belirttiğimiz nüshaları da inceledik ve bu nüshalarda hangi şiirlerin olduğunu belirledik. Bunların bir kısmında bizim edisyon kritik için seçtiğimiz nüshalarda bulunmayan şiirler karşımıza çıktı. Çalışmaya zenginlik katması amacıyla en az iki nüshada geçen şiirleri de metne dâhil ederek, tezde italik harflerle gösterdik.

Yine edisyon kritiğe dâhil etmediğimiz nüshaları incelerken, hem bizim esas aldığımız nüshalarda hem de diğer nüshalarda bulunan ortak şiirlerin bir kısmının beyit sayısının, bizim esas aldığımız nüshalardan farklılık gösterdiğini tespit ettik. Bunun üzerine bizim nüshalarımızda eksik olan bu beyitleri de diğer nüshalardan alarak, metnimizdeki şiirlerin içine italik harflerle dâhil ettik ve söz konusu beyti ya da beyitleri hangi nüshadan aldığımızı dipnotlarda belirttik.

Çalışma sırasında beşinci ve altıncı cildin konularını içeren TSMK Hazine No: 1223, SK Çelebi Abdullah No: 251 ve Berlin Staatsbibliothek No: 1989 nüshaları ile TSMK Koğuşlar No: 993, Atatürk Kitaplığı Muallim Cevdet Yazmaları No: 31, Konya Bölge Yazma Eserler Kütüphanesi No: BY 3757 ve SK Nuruosmaniye No: 3347 nüshalarının benzer konuları farklı şiirlerle anlattıkları ortaya çıktı. Bu şiirleri, nüshadaki şekliyle bırakmak, hem konu bütünlüğünü hem de kronolojik sırayı bozacaktı. Bu sebeple söz konusu şiirleri, ilgili konunun bulunduğu kısımlara kronolojik sırayı bozmadan ekledik.

Edisyon kritikte toplamda on altı farklı nüsha kullandık. Nüsha farklarının sadece anlam ya da vezin yönüyle uygun düşenlerini değil, tamamını dipnotlarda gösterdik. Çalışmada çok sayıda nüshanın kullanılması ve her nüshanın kendine has

dil hususiyetleri göstermesi sebebiyle ayrı bir imla bahsi açmadık ve eklerin yazımında Eski Anadolu Türkçesinin genel özelliklerine riayet ettik.

Sîretü'n-nebî, manzum ve mensur karışık olarak kaleme alındığı için, eserin içinden sadece şiirlerin bulunduğu kısımları almak, konu bütünlüğünü bozacak, muhtevayı anlaşılmasız kılacaktı. Bu sebeple eserin nesir kısımlarını okuyarak, her şiirin altında o şiirin hangi hadise üzerine ve kimin dilinden yazıldığını dipnotlarla açıkladık.

İncelediğimiz nüshalar içinde Millet Kütüphanesi Ali Emirî Tarih Bölümü No: 315 nüshasında 94 adet şiir vardı. Bunların 85'i diğer nüshalarda bulunmuyordu. Bu nüshanın, diğer nüshalarda yer almayan çok sayıda şiiri ihtiva etmesi ve sadece bir şiirde Darîr'in mahlasının bulunması, eserde yer alan bütün şiirlerin Darîr'e ait olması ihtimalini zayıflattı. Bu sebeplerden dolayı bu nüshadaki şiirleri, tezin ana metni içine dâhil etmedik ve incelemeye katmadık. Fakat "Ekler" adı altında ayrı bir bölümde bu şiirlerin tamamını transkripsiyonlu bir şekilde verdik.

Oluşturduğumuz metnin sonuna, eserde geçen özel isimlerin bulunduğu bir dizin ve az bilinen kelimelerden oluşan seçme bir sözlük ekledik.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3 ŞEKİL İNCELEMESİ

3.1 Nazım Şekilleri

Sîretü'n-nebî'de farklı nazım şekliyle yazılmış manzumeler bulunmaktadır. Bunların büyük kısmı mesnevi olarak kaleme alınmıştır. Eserde yer alan mesnevilerin beyit sayıları 2 ila 39 arasında değişmekte ve bu mesnevilerin 11'inde mahlas bulunmaktadır.

Kıt'a ile yazılmış manzumeler de eserde büyük yer tutar. Bunların çoğu kıt'a-i kebireler şeklindedir. Kıt'aların 51'inde mahlas vardır. Bu nazım şekliyle yazılmış şiirlerden biri aşağıda verilmiştir. Ancak aruzun Mefâ'îlün Mefâ'îlün Mefâ'îlün Mefâ'îlün kalıbı ile yazılan bu şiirin matlaı ve sekizinci beyti hariç diğer beyitlerin ilk mısralarında iç kafiye bulunmaktadır. Fakat ikinci mısralarda iç kafiye bulunmaz. Bu söyleyiş Darîr'e mahsus, musammata benzeyen bir söyleyiş olmuştur:

*Erenlerdür ki her biri / bir ejdehâ gibi tırmış
Muhammed yolına başın / u cânını nişâr eyler*

*'Amûsı Hamza durmuşdur / kılıcına el urmuşdur
Ururdur baş u cân terkin / ölümden iftihâr eyler*

*'Ömer 'ömrini terk itmiş / gönülin aña berkitmiş
Yaluñuz hamle eylerse / Kureyş'i târumâr eyler*

*'Alî'yi gördüm er anda / neler var hey neler anda
Degül âdem dîv olursa / ki zûri dîvi zâr eyler*

*Dilâver gördüm ol şîri / ki bilmez durduğu yiri
Şanursız kim Kureyş'e ol / çeri dip i'tibâr eyler*

*Kim eydür bizde er vardur / ‘Alī’ye ol berāberdür
Uşatğıl ağızını anuñ / ki fuḥş eydür fişār eyler*

*Ḳo ol ma‘rūf[u] meşhūrı / gör ol miskinleri ḥōrı
Atı yoğ u silāḥı yoğ / gelüpdür kār u zār eyler*

*Biz eydürdük cihānda kim / dilīr-i pehlvān vardur
Cihānda erligi Rüstem / yaḥūd İsfendiyār eyler*

*Yalıncağ bir ‘Arab gelmiş / demürsüz bir süñü almış
Ḳureyş’i ḳahr idem diyü / içinde iftikār eyler*

*‘Acebden key ‘aceb işler / ki bu gerdün-ı devr işler
Ḳanatsuz serçeler gelmiş / bu ‘anḳāyı şikār eyler (333)*

Eserde nazım ve gazel nazım tarzında yazılmış şiirler de karşımıza çıkar. Gazellerin bir kısmı 15 beyitten fazla olan gazel-i mutavveller şeklindedir. Darîr’in gazellerinde hüsn-i tehallus denen, şairin mahlasını kendi anlamıyla kullanması hadisesine de rastlanır. Bu durumla onun özellikle “Gözsüz” mahlasını kullandığı şiirlerinde karşılaşırız:

*Yüzini gözsüze mi gösterür ay
Gözsüz’üñ bî-hüde şikāyetidür (292/36)*

***

*Gözsüz’üñ gözsüzlüğü ‘ayb olmaya
Göñli içinde var-ısa gevheri (283/33)*

Sîretü’n-nebî’de yer alan şiirlerden üçü ise terci-bend şeklindedir. Üç şiir de üçer bendden oluşur. Bununla beraber, bentlerdeki beyit sayıları değişiktir; ilkinde

21, 20, 16, ikincisinde 16, 16, 15 ve sonuncusunda da 12, 12, 13 şeklindedir. Eserdeki terci-bendlerin ikisinde mahlas kullanılmıştır.

Terkib-bend de yine **Sîretü'n-nebî**'de kullanılan nazım şekillerindedir. Eserde terki-bend tarzında yazılmış iki manzume vardır. İlk terki-bend sekizer beyitlik üç bendden, ikincisi ise on ikişer beyitlik üç bentten meydana gelmektedir.

Dübeyt ya da dübeytî nazım şekli de iki şiirde kullanılmaktadır. Bu şiirler, dübeyt olduklarına dair başlık içermeseler de, kafiye örgüleri aaxa şeklindedir ve iki beyit şeklinde kaleme alınmışlardır.²⁰⁰ Bununla birlikte bu şiirleri iki beyitlik nazımlar olarak kabul etmek de mümkündür.

Sîretü'n-nebî'de ayrıca bir müstezad da bulunur. “Ancılayın kim-durur” şeklindeki ziyade mısraı her beytin sonunda tekrar edildiği için mütekerrir müstezad olan bu şiirin vezni Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün, ziyade mısralarının vezni ise Fā'ilātün Fā'ilün'dür. Bununla birlikte şiirin yer aldığı nüshalardan sadece üçünde ziyade mısralar vardır.²⁰¹ Ziyade mısralara yer vermeyen nüshalarda aynı şiir kıta nazım şekliyle karşımıza çıkar.

Ayrıca eserde yer alan şiirlerde bir murabba ve bir müfred de bulunmaktadır.

Aşağıdaki tablo, eserde kullanılan nazım şekillerini ve bunların ne sıklıkta kullanıldıklarını göstermektedir.

---

²⁰⁰ Dübeyt, iki beyitten oluşan bir nazım şeklidir. Kafiye örgüsü ve vezin bakımından kıta ve nazımla benzerlik gösterse de bunlardan ayrılan yanı, sadece iki beyitle yazılabilir olmasıdır: “...dübeyt nazım şeklinin diğerlerinden en bariz farklılığı sadece iki beyitle yazılabilir olmasıdır. Diğer açılardan ise kıta ve nazım ile benzerlik göstermektedir” Sebahat Deniz, “Dübeyt (Dübeytî) Hakkında”, **Türk Kültürü İncelemeleri Dergisi**, Sy. 14, 2006, s. 83.

²⁰¹ “Ancılayın kim-durur” mısraı SK Fatih No: 4272, SK Çelebi Abdullah No: 251 ve Arkeoloji Müzesi Kütüphanesi No: 464 nüshalarında bulunmaktadır.

Tablo 1: Şiirlerde Kullanılan Nazım Şekilleri

Nazım Şekilleri	Kullanıldıkları Şiir Sayısı
Mesnevi	227
Kıta	214
Nazım	45
Gazel	10
Terci-bend	3
Terkib-bend	2
Dübeyt	2
Müstezad	1
Murabba	1
Müfred	1

Tablo 2: Nazım Şekillerinin Şiirlere Göre Dağılımı

Şiir Numarası	Nazım Şekli	Beyit Sayısı	Kullanılan Mahlas
1.	Kıt'a	5	-
2.	Kıt'a	5	-
3.	Kıt'a	5	-
4.	Kıt'a	5	-
5.	Kıt'a	5	-
6.	Mesnevî	5	-
7.	Kıt'a	5	-
8.	Kıt'a	5	-
9.	Kıt'a	5	-
10.	Kıt'a	2	-
11.	Kıt'a	7	-
12.	Kıt'a	18	-
13.	Kıt'a	8	-
14.	Kıt'a	2	-
15.	Kıt'a	4	-
16.	Kıt'a	5	-
17.	Gazel	12	Darîr (ilk beyitte)
18.	Kıt'a	2	-
19.	Kıt'a	21	Darîr (son beyitte)
20.	Dübeyt	2	-
21.	Mesnevî	5	-
22.	Kıt'a	6	-
23.	Kıt'a	5	-
24.	Mesnevî	5	-
25.	Kıt'a	10	-
26.	Mesnevî	8	-
27.	Kıt'a	2	-
28.	Kıt'a	4	-
29.	Kıt'a	7	-
30.	Nazım	4	-
31.	Kıt'a	3	-

32.	Mesnevî	11	-
33.	Kıt'a	11	-
34.	Mesnevi	11	
35.	Kıt'a	5	-
36.	Kıt'a	2	-
37.	Kıt'a	7	-
38.	Kıt'a	7	-
39.	Mesnevî	9	-
40.	Mesnevî	7	-
41.	Mesnevî	18	-
42.	Kıt'a	8	-
43.	Mesnevî	10	-
44.	Kıt'a	7	-
45.	Kıt'a	6	-
46.	Kıt'a	19	Gözsüz (son beyitte)
47.	Mesnevî	10	-
48.	Kıt'a	16	-
49.	Kıt'a	3	-
50.	Kıt'a	5	-
51.	Nazım	7	-
52.	Kıt'a	10	-
53.	Kıt'a	8	-
54.	Mesnevî	16	-
55.	Kıt'a	11	-
56.	Mesnevî	6	-
57.	Kıt'a	5	-
58.	Kıt'a	13	-
59.	Gazel	10	Gözsüz (son beyitte)
60.	Kıt'a	6	-
61.	Kıt'a	7	-
62.	Terci-bend	57 (3 bent)	Gözsüz (56. beyitte)
63.	Mesnevî	11	-
64.	Mesnevî	2	-
65.	Nazım	11	-

66.	Mesnevî	39	-
67.	Kıt'a	5	-
68.	Kıt'a	18	-
69.	Kıt'a	5	-
70.	Mesnevî	30	-
71.	Nazım	13	-
72.	Kıt'a	7	-
73.	Mesnevî	10	-
74.	Kıt'a	3	-
75.	Kıt'a	3	-
76.	Nazım	14	-
77.	Mesnevî	10	-
78.	Kıt'a	13	-
79.	Mesnevî	10	-
80.	Mesnevî	27	-
81.	Kıt'a	8	-
82.	Kıt'a	9	-
83.	Mesnevî	15	-
84.	Kıt'a	7	-
85.	Mesnevî	15	-
86.	Kıt'a	2	-
87.	Dübeyt	2	-
88.	Kıt'a	5	-
89.	Kıt'a	5	-
90.	Mesnevî	9	-
91.	Kıt'a	10	-
92.	Nazım	5	-
93.	Kıt'a	9	-
94.	Kıt'a	7	Gözsüz (5. beyitte)
95.	Mesnevî	6	-
96.	Mesnevî	3	-
97.	Mesnevî	17	-
98.	Kıt'a	16	Darîr (son beyitte)
99.	Gazel	11	Darîr (son beyitte)

100.	Mesnevî	15	-
101.	Mesnevî	3	-
102.	Kıt'a	9	Darîr (son beyitte)
103.	Kıt'a	10	-
104.	Nazım	10	-
105.	Mesnevî	17	-
106.	Kıt'a	10	-
107.	Mesnevî	18	-
108.	Kıt'a	5	-
109.	Mesnevî	11	-
110.	Kıt'a	5	-
111.	Mesnevî	15	-
112.	Kıt'a	2	-
113.	Mesnevî	18	-
114.	Kıt'a	10	-
115.	Kıt'a	2	-
116.	Nazım	5	-
117.	Mesnevî	13	-
118.	Mesnevî	10	-
119.	Nazım	10	-
120.	Mesnevî	27	-
121.	Gazel	9	Gözsüz (8. beyitte)
122.	Mesnevî	7	-
123.	Nazım	5	-
124.	Mesnevî	19	-
125.	Nazım	10	-
126.	Mesnevî	39	-
127.	Nazım	9	-
128.	Kıt'a	5	-
129.	Kıt'a	5	Gözsüz (son beyitte)
130.	Kıt'a	3	-
131.	Kıt'a	11	-
132.	Mesnevî	18	-
133.	Mesnevî	14	-

134.	Kıt'a	2	-
135.	Kıt'a	10	-
136.	Mesnevî	11	-
137.	Kıt'a	5	-
138.	Kıt'a	7	-
139.	Kıt'a	5	-
140.	Mesnevî	17	-
141.	Müstezad	7	-
142.	Nazım	15	-
143.	Mesnevî	22	-
144.	Kıt'a	4	-
145.	Kıt'a	12	-
146.	Mesnevî	19	-
147.	Kıt'a	8	-
148.	Kıt'a	3	-
149.	Mesnevî	10	-
150.	Nazım	5	-
151.	Kıt'a	3	-
152.	Kıt'a	7	Darîr (son beyitte)
153.	Mesnevî	10	-
154.	Kıt'a	2	-
155.	Nazım	7	-
156.	Kıt'a	10	-
157.	Mesnevî	9	-
158.	Kıt'a	2	-
159.	Kıt'a	7	-
160.	Mesnevî	27	Gözsüz (19. beyitte)
161.	Murabba	14 (7 bent)	-
162.	Kıt'a	9	Darîr (6. beyitte)
163.	Kıt'a	7	Gözsüz (son beyitte)
164.	Kıt'a	16	-
165.	Kıt'a	8	-
166.	Kıt'a	18	-
167.	Kıt'a	10	-

168.	Mesnevî	12	-
169.	Kıt'a	11	-
170.	Kıt'a	3	-
171.	Mesnevî	17	-
172.	Kıt'a	22	-
173.	Kıt'a	3	-
174.	Mesnevî	15	-
175.	Mesnevî	13	-
176.	Nazım	9	-
177.	Mesnevî	17	-
178.	Kıt'a	4	-
179.	Kıt'a	9	-
180.	Nazım	6	-
181.	Mesnevî	12	-
182.	Kıt'a	7	-
183.	Mesnevî	20	-
184.	Kıt'a	5	-
185.	Mesnevî	11	-
186.	Kıt'a	7	-
187.	Mesnevî	13	-
188.	Kıt'a	7	-
189.	Kıt'a	4	-
190.	Mesnevî	19	-
191.	Kıt'a	6	-
192.	Mesnevî	18	-
193.	Kıt'a	16	-
194.	Mesnevî	11	-
195.	Mesnevî	12	-
196.	Mesnevî	15	-
197.	Kıt'a	10	-
198.	Kıt'a	10	-
199.	Kıt'a	8	-
200.	Kıt'a	9	-
201.	Müfred	1	-

202.	Mesnevî	31	-
203.	Mesnevî	14	-
204.	Kıt'a	17	-
205.	Kıt'a	8	Darîr (6. beyitte)
206.	Kıt'a	11	Darîrî (son beyitte)
207.	Mesnevî	13	-
208.	Kıt'a	5	-
209.	Kıt'a	15	-
210.	Mesnevî	22	-
211.	Nazım	9	-
212.	Nazım	10	-
213.	Mesnevî	8	-
214.	Kıt'a	18	-
215.	Mesnevî	15	Gözsüz (13. beyitte)
216.	Nazım	8	-
217.	Mesnevî	19	-
218.	Kıt'a	10	-
219.	Mesnevî	16	-
220.	Nazım	14	-
221.	Mesnevî	18	-
222.	Kıt'a	15	-
223.	Gazel	17	Darîr (15. beyitte)
224.	Mesnevî	15	-
225.	Nazım	22	-
226.	Mesnevî	21	-
227.	Kıt'a	9	-
228.	Mesnevî	22	Darîr (son beyitte)
229.	Mesnevî	13	-
230.	Terkib-bend	24 (3 bent)	-
231.	Mesnevî	8	-
232.	Mesnevî	15	-
233.	Kıt'a	13	-
234.	Mesnevî	19	-
235.	Mesnevî	20	-

236.	Kıt'a	7	-
237.	Mesnevî	5	-
238.	Kıt'a	29	Darîr (28. beyitte)
239.	Mesnevî	18	-
240.	Nazım	8	-
241.	Mesnevî	20	-
242.	Kıt'a	5	-
243.	Mesnevî	17	-
244.	Kıt'a	17	-
245.	Mesnevî	25	-
246.	Kıt'a	10	-
247.	Mesnevî	11	Gözsüz (10. beyitte) Darîr (son beyitte)
248.	Kıt'a	10	-
249.	Mesnevî	16	-
250.	Nazım	23	-
251.	Kıt'a	13	-
252.	Mesnevî	26	-
253.	Terci-bend	47 (3 bent)	Darîr (I/ 14 ve II/15 Beyitte)
254.	Mesnevî	16	-
255.	Kıt'a	23	-
256.	Mesnevî	27	-
257.	Kıt'a	14	-
258.	Mesnevî	14	-
259.	Mesnevî	11	-
260.	Kıt'a	8	-
261.	Mesnevî	20	-
262.	Kıt'a	15	Gözsüz (son beyitte)
263.	Mesnevî	11	-
264.	Kıt'a	7	-
265.	Mesnevî	10	-
266.	Kıt'a	6	-
267.	Mesnevî	12	Darîr (10. beyitte)

268.	Kıt'a	61	Darîr (60. beyitte)
269.	Mesnevî	13	-
270.	Kıt'a	8	-
271.	Mesnevî	14	-
272.	Kıt'a	16	-
273.	Mesnevî	41	-
274.	Kıt'a	30	Darîr (son beyitte)
275.	Kıt'a	2	-
276.	Mesnevî	23	-
277.	Kıt'a	20	-
278.	Gazel	23	Darîr (son beyitte)
279.	Mesnevî	14	-
280.	Gazel	10	Darîr (son beyitte)
281.	Kıt'a	9	-
282.	Mesnevî	19	-
283.	Kıt'a	33	Gözsüz (son beyitte)
284.	Mesnevî	19	-
285.	Kıt'a	10	Gözsüz (son beyitte)
286.	Kıt'a	40	-
287.	Mesnevî	13	-
288.	Kıt'a	10	-
289.	Mesnevî	28	-
290.	Kıt'a	17	-
291.	Mesnevî	26	-
292.	Kıt'a	35	Gözsüz (35. beyitte)
293.	Nazım	27	-
294.	Mesnevî	14	Darîr (8. Beyitte)
295.	Mesnevî	12	-
296.	Kıt'a	16	-
297.	Mesnevî	19	-
298.	Nazım	18	-
299.	Mesnevî	18	-
300.	Kıt'a	19	-
301.	Kıt'a	10	Darîr (9. beyitte)

302.	Kıt'a	9	-
303.	Mesnevî	25	-
304.	Mesnevî	13	-
305.	Kıt'a	5	-
306.	Kıt'a	8	-
307.	Mesnevî	11	-
308.	Mesnevî	13	-
309.	Nazım	3	-
310.	Mesnevî	23	Darîr (son beyitte)
311.	Kıt'a	8	-
312.	Mesnevî	15	Darîr (9. Beyitte)
313.	Kıt'a	7	-
314.	Mesnevî	10	-
315.	Mesnevî	15	-
316.	Kıt'a	10	-
317.	Kıt'a	12	-
318.	Mesnevî	19	-
319.	Nazım	10	-
320.	Mesnevî	19	-
321.	Kıt'a	9	-
322.	Mesnevî	15	-
323.	Kıt'a	10	-
324.	Mesnevî	11	-
325.	Kıt'a	11	-
326.	Mesnevî	17	-
327.	Kıt'a	13	-
328.	Mesnevî	11	-
329.	Kıt'a	7	-
330.	Mesnevî	6	-
331.	Kıt'a	10	Darîr (son beyitte)
332.	Mesnevî	21	-
333.	Kıt'a	10	-
334.	Mesnevî	17	-
335.	Kıt'a	11	-

336.	Kıt'a	23	Darîr (22. beyitte)
337.	Mesnevî	13	-
338.	Kıt'a	14	Darîr (son beyitte)
339.	Mesnevî	15	-
340.	Kıt'a	10	-
341.	Mesnevî	14	-
342.	Kıt'a	22	-
343.	Mesnevî	13	-
344.	Kıt'a	12	Darîr (son beyitte)
345.	Mesnevî	16	-
346.	Mesnevî	15	-
347.	Mesnevî	19	-
348.	Mesnevî	5	-
349.	Nazım	8	-
350.	Mesnevî	4	-
351.	Mesnevî	3	-
352.	Mesnevî	2	-
353.	Mesnevî	3	-
354.	Mesnevî	18	-
355.	Mesnevî	8	-
356.	Mesnevî	5	-
357.	Mesnevî	2	-
358.	Nazım	5	-
359.	Mesnevî	3	-
360.	Mesnevî	2	-
361.	Mesnevî	2	-
362.	Mesnevî	3	-
363.	Mesnevî	4	-
364.	Mesnevî	7	-
365.	Mesnevî	3	-
366.	Mesnevî	2	-
367.	Mesnevî	4	-
368.	Mesnevî	4	-
369.	Mesnevî	8	-

370.	Mesnevî	3	-
371.	Mesnevî	6	-
372.	Mesnevî	5	-
373.	Mesnevî	4	-
374.	Terkib-bend	36 (3 bent)	Gözsüz (35. Beyitte)
375.	Kıt'a	17	-
376.	Mesnevî	18	-
377.	Kıt'a	21	Darîr (20. beyitte)
378.	Kıt'a	6	-
379.	Mesnevî	14	-
380.	Kıt'a	36	Darîr (son beyitte)
381.	Mesnevî	8	-
382.	Gazel	6	Gözsüz (3. beyitte)
383.	Kıt'a	16	Darîr (son beyitte)
384.	Mesnevî	15	-
385.	Mesnevî	34	-
386.	Kıt'a	8	-
387.	Kıt'a	5	-
388.	Kıt'a	21	Darîr (son beyitte)
389.	Mesnevî	29	-
390.	Gazel	20	Gözsüz (18. beyitte)
391.	Mesnevî	15	-
392.	Kıt'a	6	-
393.	Mesnevî	5	-
394.	Nazım	7	-
395.	Mesnevî	14	-
396.	Kıt'a	9	-
397.	Mesnevî	6	-
398.	Nazım	10	-
399.	Mesnevî	20	-
400.	Kıt'a	15	Darîr (12. beyitte) Gözsüz (14. beyitte)
401.	Mesnevî	16	-
402.	Kıt'a	19	Darîr (18. beyitte)

			Gözsüz (son beyitte)
403.	Mesnevî	30	-
404.	Kıt'a	17	Darîr (15. beyitte)
405.	Mesnevî	17	Gözsüz (15. beyitte)
406.	Kıt'a	15	Darîr (14. beyitte)
407.	Mesnevî	19	-
408.	Kıt'a	18	Gözsüz (son beyitte)
409.	Mesnevî	20	Darîr (10.beyitte) Gözsüz (19. beyitte)
410.	Mesnevî	6	-
411.	Mesnevî	8	-
412.	Mesnevî	6	-
413.	Mesnevî	7	-
414.	Nazım	7	-
415.	Nazım	8	-
416.	Nazım	5	-
417.	Mesnevî	4	-
418.	Mesnevî	13	-
419.	Mesnevî	4	-
420.	Mesnevî	12	-
421.	Mesnevî	18	-
422.	Mesnevî	6	-
423.	Kıt'a	17	Darîr (15. beyitte)
424.	Nazım	10	-
425.	Mesnevî	15	-
426.	Mesnevî	14	-
427.	Kıt'a	17	-
428.	Mesnevî	14	-
429.	Kıt'a	13	-
430.	Mesnevî	18	-
431.	Kıt'a	15	Darîr (13. beyitte)
432.	Mesnevî	18	-
433.	Kıt'a	18	Gözsüz (son beyitte)
434.	Mesnevî	27	-

435.	Kıt'a	25	-
436.	Kıt'a	11	-
437.	Mesnevî	18	-
438.	Kıt'a	10	Gözsüz (son beyitte)
439.	Mesnevî	21	-
440.	Kıt'a	14	Gözsüz (son beyitte)
441.	Mesnevî	26	Gözsüz (25. beyitte)
442.	Mesnevî	19	-
443.	Kıt'a	14	Gözsüz (ilk beyitte)
444.	Mesnevî	12	Gözsüz (8. beyitte)
445.	Kıt'a	21	Darîr (20. beyitte)
446.	Kıt'a	21	Darîr (20. beyitte)
447.	Mesnevî	31	-
448.	Mesnevî	18	-
449.	Kıt'a	17	Darîr (9. beyitte)
450.	Mesnevî	16	-
451.	Kıt'a	10	-
452.	Mesnevî	6	-
453.	Mesnevî	4	-
454.	Kıt'a	23	-
455.	Mesnevî	15	-
456.	Nazım	7	-
457.	Kıt'a	18	-
458.	Mesnevî	21	-
459.	Mesnevî	6	-
460.	Mesnevî	5	-
461.	Mesnevî	5	-
462.	Nazım	7	-
463.	Nazım	7	-
464.	Mesnevî	10	-
465.	Mesnevî	6	-
466.	Nazım	7	-
467.	Mesnevî	7	-
468.	Mesnevî	16	-

469.	Kıt'a	8	-
470.	Mesnevî	7	-
471.	Kıt'a	11	Darîr (son beyitte)
472.	Mesnevî	11	-
473.	Kıt'a	24	Darîr (23. beyitte ve son beyitte)
474.	Mesnevî	9	-
475.	Mesnevî	7	-
476.	Nazım	8	-
477.	Nazım	12	-
478.	Mesnevî	18	-
479.	Nazım	4	-
480.	Mesnevî	3	-
481.	Gazel	17	Gözsüz (15. beyitte)
482.	Mesnevî	9	-
483.	Kıt'a	10	-
484.	Mesnevî	8	-
485.	Mesnevî	11	-
486.	Mesnevî	35	-
487.	Kıt'a	15	Gözsüz (14. beyitte)
488.	Kıt'a	29	Gözsüz (18. beyitte)
489.	Mesnevî	17	-
490.	Mesnevî	6	-
491.	Nazım	17	-
492.	Kıt'a	27	Darîr (son beyitte)
493.	Kıt'a	6	-
494.	Kıt'a	16	-
495.	Mesnevî	7	-
496.	Mesnevî	12	-
497.	Kıt'a	16	Darîr (son beyitte)
498.	Mesnevî	19	-
499.	Mesnevî	5	-
500.	Kıt'a	12	Darîr (son beyitte)
501.	Kıt'a	22	Darîr (21. beyitte)

502.	Kıt'a	20	-
503.	Nazım	10	-
504.	Terci-bend	37 (3 bent)	-
505.	Kıt'a	27	Darîr (26. beyitte)
506.	Mesnevî	2	-

Eserde, bu nazım şekillerinin yanı sıra farklı kullanımlar da görülür. Aşağıdaki şiir, mesnevî şeklinde başlayıp nazım olarak devam etmekte ve tekrar mesneviye dönmektedir:

*Sürdi arslan gibi ol meydāna at
Kim kazā anı göricek oldu mat*

*Hoş nazar idüp yürüdü sağ u sol
Aldı başından dizine kodı gül*

*Ol yegāne na‘ra urdu ra‘d-vār
Haydar-ı kerrār benem dir nām-dār*

*Eytdi kim benven ‘Alī-i şīr-i ner
Kim baña Hāk’dan-durur feth ü zafer*

*Eylemişem niçe müşrikler helāk
İtmişem varlıkların zīr ü zeber*

*Ol Muḥammed’dür güzīn-i enbiyā
Enbiyā sultānidur şāh-ı beşer*

*Anuñ-içün yaratılmışdur cihān
Böyle buyurur kelām-ı Hāk haber*

*Ḥazretine okudu Allāh anı
Kābe kavseyne irişdi ser-te-ser*

*Ulu kiçi göz-ile gördi ‘ayān
Ol yegāne eyledi şakku’l-kamer*

*‘Ammusı oğlı benem anuñ güzin
İmdi kanı var mıdur kim gelsün er*

*Çün baña Hağ didi arslanum ‘Alî
Çün baña Hağ’dan olup-durur nazâr*

*Kim-durur baña muğâbil göreyin
Eyleyen varlığını zîr ü zeber*

*Gele baña ceng-ile karşı tura
Nicedür erlik cihân içre göre (418)*

Görüldüğü gibi bu şekil de Darîr’in şiirdeki esnekliğini göstermesi bakımından farklı bir durumdur. Ayrıca bazı şiirler ayrı nazım şekilleriyle yazılmalarına rağmen, nüshalarda herhangi bir şekilde ayrılmadan, bir bütün halinde yazılmışlardır. Bu şiirlerin aralarında nesir kısmı olmadığı gibi, şiirler konu olarak da birbirlerini takip eder vaziyettedirler. Bu şiirler, mesnevi-nazım-mesnevi-gazel-mesnevi (118-122), mesnevi-kıt’a-mesnevi-kıt’a-mesnevi (263-267), mesnevi-nazım-mesnevi-kıt’a (308-311), mesnevi-kıt’a-mesnevi (235-237, 245-247, 328-330, 391-393, 395-397, 450-452, 468-470), nazım-mesnevi (479-480), mesnevi-gazel (381-382) görünümünde iç içe bir durum sergilemektedir.²⁰² Aşağıdaki şiir de mesnevi ile başlar, kıta ile devam edip yine mesnevi ile sonlanır:

*Kim eydür kim anı bilürem tamâm
Ya vaşfin u şerhin kıluram tamâm*

*Takıyydur nağıyydur razîdür vefî
Sağîdür sehîdür seniydür şafî*

²⁰² Bu şiirler, nazım şekilleri birbirlerinden farklı olduğu için tezde ayrı şiirler olarak değerlendirilmiş ve dipnotlarda bu durum belirtilmiştir.

*Cemāli celīldür ü kadri celīl
Ki t̄ā ha vü yāsīn habīb ü halīl*

*Ne tatlu sözi var ne kutlu yüzi
Ne gökde toğupdur anuñ ılduzı*

*Beşerdür dir-isem beşer fehm ola
İşiden beşerse beşer fehm ola*

*Taşı söyledür ü ayı şağ ider
Ne buyruğ kim ider kamu hağ ider*

*Anuñ gibi ‘izzetlü hürmetlüdür
Ezelden sa‘ādetlü devletlüdür*

*Ki üstinde ebr aña sayvān olur
İşiginde derbān keyvān olur*

*Yüzinüñ güneşi tolinmaz güneş
Yüzinüñ nūrından bilinmez güneş*

*Uşanmaz kişi şoħbetinden anuñ
Ki hiç gitmesem dir katından anuñ*

*Erenler ki vardur katında kamu
Mübāriz eren hizmetinde kamu*

*Anuñ teg dilīrler ki her bir eri
Koparur kapusın yıkar Hayber’i*

*Birisi Ebū Bekr-i Şiddīk-durur
Ki işi vü yoldaşı tevfi̇k-durur*

*‘Ömer’dür biri pehlüvānı anuñ
Kim erlik şecā‘at nişānı anuñ*

*Üçincisi ‘Oşmān-ı ‘Affān-durur
Kim ol cāmi‘-i şeml-i Qur’an-durur*

***

*O dördincisi yār u qarındaşı
Hizebr-i veğādur ‘Alī’dür ‘Alī*

*Mürüvvet eyesi saḥī vü kerīm
Şücā‘ ü fetādur ‘Alī’dür ‘Alī*

*İrici urıcı vü öldürici
Uşol Murtażā’dur ‘Alī’dür ‘Alī*

*Vaşīdür vefīdür velīdür ‘Alī
Maḥall-i vefādur ‘Alī’dür ‘Alī*

*Ḳolı kuvveti vü ḳolı heybeti
Ḳatı ejdehādur ‘Alī’dür ‘Alī*

*Cihān ḥalkı düşmen[i] olsa özin
İdici rehādur ‘Alī’dür ‘Alī*

***

*Çerisi ḳamusı dilīrler-durur
Uriş günleri olsa şīrler-durur*

*Çü dîn yolına hânümân terk idüp
Ya ehl-i 'ıyâl baş u cân terk idüp*

*Ölümden kayurmaz kamu leşkeri
Gerekse cihân olsa cümle çeri*

*Biri bir çeriye berâber-durur
Ki Rüstem'den artuk yigin er-durur*

*Kim ayruğ anuñla başa çıkısar
Urışan anuñla evin yıkısar* (391-393)

Darîr'in bu iç içe şiirleri söylemeden önce,

“Darîr bu arada bu hâle münâsib bir niçe beyt söyleyüpdür.”²⁰³

gibi ifadeler kullanması, onun bazen bir konuyla ilgili birden fazla şiir yazdığını ve yeri geldiğinde bu şiirleri arka arkaya sıraladığını göstermektedir.

Sonuç olarak, **Sîretü'n-nebî**'deki şiirler nazım şekli açısından incelendiğinde, mesnevi, kıta, nazım, gazel, terci-bend, terki-bend, dübeyt, müstezad, murabba ve müfred nazım şekilleriyle yazılmış şiirler bulunduğu görülür. Eserde en çok mesnevi nazım şekli tercih edilmiştir. Darîr'in bazen aynı konu etrafında birden fazla karışık nazım şekliyle şiirler kaleme aldığı da olur. Mesnevilerin arasında nazım, gazel veya kıt'aların bulunması şeklinde görülen bu durum, tıpkı kasidelerin tegazzül bölümlerinde olduğu gibi esere canlılık getirmiş ve ahenge katkıda bulunmuştur.

---

²⁰³ Darîr, **Sîretü'n-nebî**, TSMK Koşuşlar No: 992, vr 320b.

3.2 Vezin

Sîretü'n-nebî'deki şiirlerin tamamında aruz vezni kullanılmıştır. Darîr'in en çok kullandığı kalıp Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün kalıbıdır. Bunu Mefâ'îlün Mefâ'îlün Fe'ülün kalıbı takip eder. Uzun mısraların yer aldığı şiirlerde ise daha çok Mefâ'îlün Fe'ülâtün Mefâ'îlün Fe'ülün kalıbının kullanıldığını görürüz. Bunların dışında Fe'ülâtün Mefâ'îlün Fe'ülün, Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün, Fe'ülün Fe'ülün Fe'ülün Fe'ül, Mefâ'îlün Mefâ'îlün Mefâ'îlün Mefâ'îlün, Mef'ülü Fâ'ilâtü Mefâ'îlü Fâ'ilün, Fe'ülâtü Fâ'ilâtün Fe'ülâtü Fâ'ilâtün, Mef'ülü Mefâ'îlün Fe'ülün, Fe'ülün Fe'ülün Fe'ül ve Müstef'îlün Müstef'îlün Müstef'îlün Müstef'îlün vezinleri de **Sîretü'n-nebî**'de yer alan şiirlerde kullanılan aruz kalıplarındandır.

Aşağıdaki tablolar eserde kullanılan aruz bahirleri ile kalıplarını ve bunların ne sıklıkta kullanıldıklarını göstermektedir.

Tablo 3: Şiirlerde Kullanılan Aruz Bahirleri

Aruz Bahirleri	Kullanıldıkları Şiir Sayısı
Remel bahri	206
Hezec bahri	194
Müctes bahri	74
Hafif bahri	19
Mütekârib bahri	8
Muzâri bahri	4
Recez bahri	1

Tablo 4: Şiirlerde Kullanılan Aruz Kalıpları

Aruz Kalıpları	Kullanıldıkları Şiir Sayısı
Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün	193
Mefā'īlün Mefā'īlün Fe'ülün	187
Mefā'ilün Fe'ilātün Mefā'ilün Fe'ilün	74
Fe'ilātün Mefā'ilün Fe'ilün	19
Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün	8
Fe'ülün Fe'ülün Fe'ülün Fe'ül	7
Mefā'īlün Mefā'īlün Mefā'īlün Mefā'īlün	5
Mef'ülü Fā'ilātü Mefā'īlü Fā'ilün	4
Fe'ilātü Fā'ilātün Fe'ilātü Fā'ilātün	4
Mef'ülü Mefā'ilün Fe'ülün	2
Fe'ülün Fe'ülün Fe'ül	1
Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün Fā'ilātün Fā'ilün	1
Müstef'ilün Müstef'ilün Müstef'ilün Müstef'ilün	1

Eserin yazıldığı dönem olan XIV. yüzyıl, aruz vezninin Türkçeye tam uyum sağlayamadığı bir dönemdir. Bu sebeple **Sîretü'n-nebî**'deki şiirlerde aruzun çeşitli hususiyetlerine belirgin olarak rastlanır.

Aşağıdaki beyitlerde altı çizili hecelerde imale yapılmıştır:

Hîç atalar gördüñüz mi dünyada
Kim dileye oğlını qurbân ola (38/4)

***

Kim-idi oddan Halîl'i qurtaran
Baña oldur mûnis ü dildâr olan (82/2)

***

Nâgehân ayrıla ol dirlikden ol
İkilige sürile birlikden ol (239/7)

***

Niçe cehl issini Bû Cehl eylemiş
Küfr ü şirki anlara sehl eylemiş (269/6)

***

Bu ne ma' nîdür ki kendüzin bu taş
Saklayumaz kendü özini bu taş (376/4)

Aşağıdaki beyitlerin altı çizili hecelerinde de zihaf görülür:

Qamusı ma' lûm olur işbu gice
Ümmetüñ merhûm olur işbu gice (221/17)

***

Resûl'i her kişi kim bağdı gördi
Âdem şanmadı anı ay şandı (72/4)

***

Sîmurğî serçeye kul mı qılursın
Cihân bayını yoğsul mı qılursın (77/2)

***

Ki tamuya gire odlara yana
Āzād itdi kamu gōñli selīmi (225/11)

***

Sūz añlamaz kişinüñ sözi kemdür
Bişürür aş velīkin tuzı kemdür (228/12)

Sîretü'n-nebî'deki şiirlerde med hadisesine de sıklıkla rastlanır. Med, bazen Arapça ve Farsça kelimelerde, bazen de Türkçe kelimelerde görülür. Vezin gereği medli okunan Türkçe kelimelerin bir kısmı aşağıda gösterilmiştir:

Bularuñ gōñline yarar söz eydür
Şanasın ay söyler yılduz eydür (132/3)

***

Qıymetin bilmedüñüz ol gevherüñ
Er gerek kim bile kadrin [ol] erüñ (140/11)

***

'Alāmetler belürdi dürlü dürlü
İşāretler belürdi dürlü dürlü
Cihānda çav oldı bu haberler
Ki sensin hatemü'r-rüsül i Habīb (161/2)

***

Sa'd virdüñ naḥs alduñ sen 'ivaz
Gevher aldum taş virdüm ben 'ivaz (187/2)

***

Giç geldüñ tiz irişdüñ iy habīb
Çoq bildüñ az durişdüñ iy Habīb (224/13)

***

Gör illā görmez ol sen kendüzüñ
Bilgil ü bilmez gibi söyle sözüñ (267/8)

***

Çün ki yoqdan var kılmak işidür

Bu ağı hem ar kıлмаđ işidür (284/6)

***

şanasın [kim] a aşlana şataşdı

Yađud bir ejdehā ađzına dūřdı (326/6)

***

Ben kim olam bir zelil ü bir řaķır

Din içinde bay anlar ben faķır (385/21)

***

Götürür aydınım řarañulıđı

Nite kim aķ sunķurlar ğurābı (104/9)

Bazen de vezin gereği Arapa kelimelerin Türkedeki okunuşlarının esas alındığı görülür:

Hayıfdur sen seni maħrūm idesin

Olasın küf-ile aña muķābil (435/23)

***

Sehelce dilkü řanduñuz bu řiri

Siz anı yirdüñüz ol dutdı yiri (343/3)

şeddeli olması gereken kelimelerin, vezin gereği şeddesiz olarak okunması anlamına gelen “tahfif” ya da “kası” hadisesine de zaman zaman rastlanır:

Dağı kendüzini bilmez ki kimdür

Hak'ı bu himmet-ile bilmek ister (2/5)

Benzer şekilde vezin gereği şeddesiz bir kelimenin, tamlama içinde şeddeli olarak okunması, yani “teşdîd” hadisesi ile de karşılaşılır:

Hümā kuşını aña viribidi istemedin

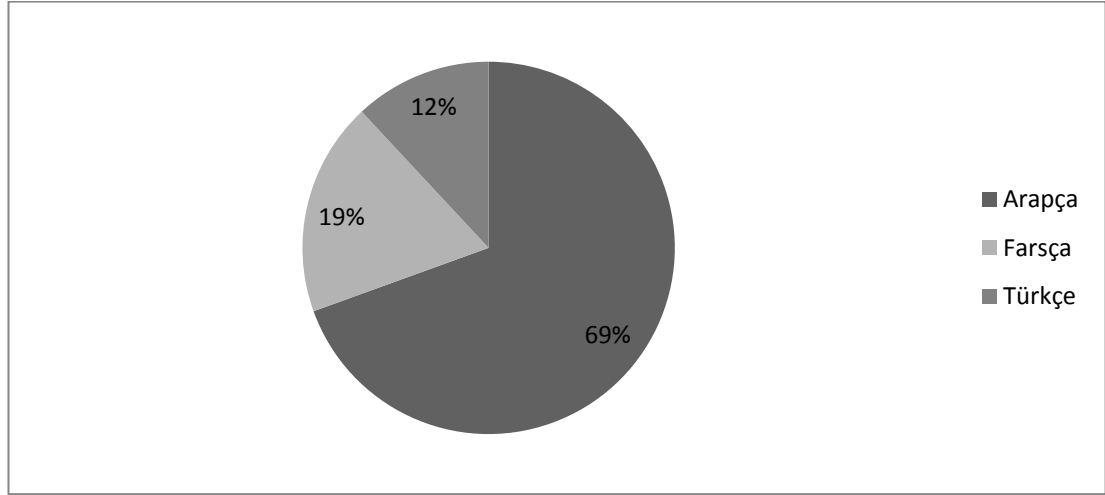
Ki perr-i devlet anuñ üzre sāyebān itdi (277/14)

Sonuç olarak, **Sîretü'n-nebî'**deki şiirlerin tamamında aruz vezni kullanılmıştır. Darîr'in en çok kullandığı kalıp Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün kalıbıdır. Şiirlerde, erken devrin özelliği olarak aruz kusurlarına rastlanır, imale, zihaf ve Türkçe kelimelerle yapılan medler görülür.

3.3 Kafiye ve Redif

Sîretü'n-nebî'de yer alan şiirlerde en sık tercih edilen kafiyeler -ān, -ā, -ār, -t, -āl, -ām, -m, -n, -l, -r, -i, -īn, -īm, -īr kafiyeleridir. Ayrıca -d, -z, -b, -c, -īl, -īb, -īd, -īf, -īs, -āt, -āh, -āc, -ād, -ūr, -ūm, -ūd, -ül, -üb, -āb, -āf da birden fazla kullanılan kafiyelerdendir.

Mesnevi dışındaki nazım şekilleriyle yazılmış şiirleri göz önüne alarak bir değerlendirme yaptığımızda, kafiye yapılan kelimelerin kökenlerinin daha çok Arapça olduğunu görürüz. Bunu Farsça ve Türkçe kelimeler izler:

Sîretü'n-nebî'deki şiirlerde mürdef, müesses, mukayyed ve mücerred kafiyelere rastlanır. Aşağıdaki beyitlerde mürdef kafiye örnekleri görülür. Ridf harfinin altı çizilidir:

‘İsā peygamber elinden bir nişān

Degdi baña kılayın anı beyān (282/12)

***

Şardı barmağını bağladı laīf

Tā ki biraz ağrısı oldu hafīf (265/9)

Bu beyitlerde ise müesses kafiye bulunur. Te'sis harfinin altı çizilidir:

Biri ma 'şūḳ olısar biri 'āşık
Birinüñ sözine ol biri şādık (47/7)

***

Sevmezem hergiz tahāret kıllalar
Dāyimā dün gün 'ibādet kıllalar (366/2)

Aşağıdaki beyitlerde mukayyed kafiye vardır. Kayd harfinin altı çizilidir:

Kaçan sende olursa zerrece deḡd
Gerek kim sini hīç sevmeye nā-merḡd(447/27)

***

Bu 'aceb degül mi kim bir tıfl-ı ḡurd
Baña gele göstere ol dest-i bürd (314/5)

Aşağıdaki beyitler mücerred kafiye örneği verilebilir. Revi harfinin altı çizilidir:

Korḡaram baña eceḡ tiz iriše
'Ömrüme ḡavf u ḡaleḡ tiz iriše (297/3)

***

Ekin ekmedin ol taḡlını biçdi
Gemisüz çok deñizler girdi geḡdi (307/10)

Sîretü'n-nebî'de cinaslı kafiye de çokça yer bulur. Eserde yer alan şiirlerin dörtte üçünde en az bir defa cinas kullanılmıştır. Cinaz kullanılan şiirlerde hem tam cinaz hem de gayr-ı tam cinaz kullanımına rastlanır. Aşağıdaki beyitlerde tam cinaz vardır:

Basit cinaz:

Biliş bu söz-ile kim sūzı vardır
İçerüden içerü sözi vardır (324/6)

Basit cinas:

Anuñ gönlinde yir eyle du‘ā al
Ki bed-baht ider eri mekr-ile āl (442/13)

Mürekkeb cinas (cinas-1 müteşabih):

İrişimez ‘aql anuñ maksūdına
Kim ne bilür kaçdı ne maksūdı ne (389/20)

Mürekkeb cinas (cinas-1 mefruk, cinas-1 müstevfa):

Birisi ulu peygamber olısar
Biri kāmīl mükemmel er olısar (47/8)

Mürekkeb cinas (cinas-1 mümasil):

Bu melāyik cümle anuñ emrine
Muntazırdur kim göreler emri ne (458/10)

Aşağıdaki beyitlerde ise tam olmayan cinas vardır:

Cinas-1 mütekârib (cinas-1 lâhik):

Çü zıddı zıdd-ıla oldı bu dünyada ma‘lūm
Nite ki ‘ākīl ü cāhil ü ‘āşī vü ma‘şūm (87/1)

Cinas-1 mütekârib (cinas-1 muzâri):

Anı kim şerh idesin fehmi idesin
Şol añlamaduğünü vehmi idesin (228/20)

Cinas-1 nâkıs (cinas-1 merduf):

Dağı ne gördüñüz ne añladuñuz
Ki böyle deng olıban tañladuñuz (105/2)

Cinas-1 nâkıs (cinas-1 mutarraf):

*Diledi ol dil-ile kim ka**b**ūldür*
Zirā ol ḳamudan maḳbūl ḳuldu (109/10)

Cinas-1 muharref:

Göreydüñ kim ne söylerler bu halkı
Becid dillerde ḥüsnidür ü hulkı (73/1)

Cinas-1 hattî:

Her kimüñ başına irerse yara
Yire dek eyler-idi iki para (425/2)

Sîretü'n-nebî'deki yoğun cinas kullanımı, metne farklı bir zenginlik ve canlılık katmıştır. "yüz" kelimesinin farklı anlamlarda kullanıldığı aşağıdaki beyitlerde de bu durumu görmek mümkündür:

Çün göñül göziyle göresin gözin
Astarını añlayasın yüzinüñ

Gör ki bāṭın 'ilmi ne yüz gösterür
Çün bu zevkı virdi şevkı yüzinüñ

Bu ḳapudan çün ki ün virdi bular
Ma'nîsi birdür birinüñ yüzinüñ

'Āḳıbet ḡarḳ-ı fenā olmaḳ-durur
Bir niçe gün şu yüzinde yüzinüñ (338/5-8)

Eski Türk şiirinin özelliklerinden olan mısra başı kafiye de **Sîretü'n-nebî**'de karşılaştığımız bir hadisedir. Aşağıdaki beyitleri “zü-kâfiyeteyn” olarak adlandırmak mümkündür:

Ne kuldur ol ki cihân halkı aña kul oldu
Ne dildür ol ki du 'â kılmadan kabül oldu (20/1)
***

Qolı kuvvetlü kimdür dünyada 'ışk
Qatı kıymetlü kimdür dünyada 'ışk (312/5)
***

Niçe gencüñ içi genc-ile tolu
Niçe gencüñ içi renc-ile tolu (324/11)
***

Saklayacak söz mi ya söyleyecek
Kaçacak söz mi ya meyl eyleyecek (345/6)
***

Ne qarâr u ne devr ü ne deyyâr
Ne diyâr u ne deyr ü ne devvâr (346/13)
***

Ol güneşden zerre degülem henüz
Ol deñizden kaçre degülem henüz (489/8)

Eser, erken döneme ait olduğu için kafiye ilmi açısından kusur sayılabilecek kullanımlarla da karşılaşılır. Bunlardan biri aynı kafiyenin iki defa tekrarlanmasıdır. Aşağıdaki beyitlerde “îta-yı celî” olarak adlandırılan bu durum görülür:

Anı âdemdür âdemden toğupdur
Diyenler soñra görüben utandı

Alar kim kendüzin gökçek şanurdu
Resül'ün görkini gördi utandı (72/5-6)
***

*Dutılsun ol yalan dili dutılsun
Kim ef'î gibi şaınar söz deminde*

*Çün ol dilden acı sözler dökülür
Pes anuñ hayrı vardur epseminde*

*Ağulu zahm urur merhem düzedür
Ağu vardur yine hem merheminde*

*Açar mısın sen ol ağzı kim andan
Hayır gelmedi hiç söz deminde (248/1-4)*

Revi harfinin mahreç yakınlığı olan bir başka harfe dönüşmesi anlamına gelen ve kafiye kusuru olarak kabul edilen “ikfâ”²⁰⁴ hadisesi de **Sîretü'n-nebî**'deki şiirlerde karşımıza çıkan bir hadisedir:

*Darîr'e eydüñ i gözsüz ço gözlü sözlerini
Ki gözlü gördüğünü söylemedi şerh kılp*

*Çü halk 'aql irüremez bu fânî fikretine
Ne añlaya mütekellim sözün garîb [ü] 'acîb (223/15-16)*

Aşağıya bazı beyitlerini aldığımız şiirin tamamında aslî olarak “m” sesini bulunduran kelimelerle kafiye yapılmıştır. Fakat son beyitte kafiye yapabilmek için ekten faydalanılmış ve “olsam” kelimesi kullanılarak kafiye kusuru yapılmıştır:

*Anı kim bile kim kimdür Muḥammed
Yaradan bile ol a'lâ vü a'lem*

*Çün anuñ çavuşı Mūsā Kelîmdür
Mübeşşiri anuñ 'İsî'bn-i Meryem*

²⁰⁴ M. A. Yekta Saraç, **Klasik Edebiyat Bilgisi Biçim-Ölçü-Kafiye**, İstanbul, 3F Yay., 2007, s. 274.

N'olaydı Gözsüz eydür ben siyeh-rū

Anuñ başduğı yirde toprağ olsam (59/8-10)

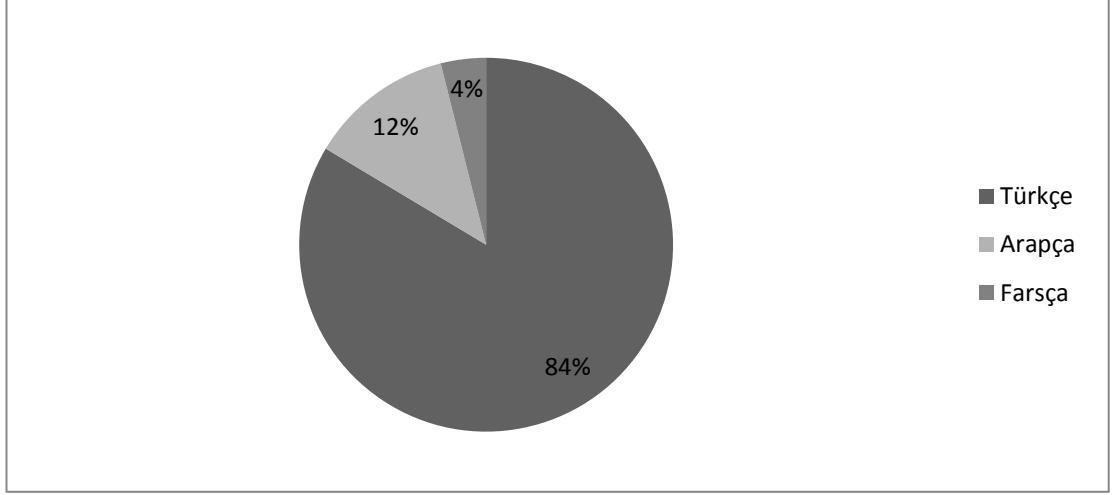
Sîretü'n-nebî'deki redif kullanımına baktığımızda, sadece ekle ve kelimeyle veya hem ek hem kelimeyle yapılan redifler karşımıza çıkar. Mesnevi dışındaki şiirleri göz önüne alarak bir değerlendirme yaptığımızda, ek ile yapılan rediflerde “-a, -dan, -dandır, -dı, -dur, -durur, -i, -ini, -inde, -inden, -ine, -idi, -ile, -muz, -nuñ, -sıdur, -sın, -uñ, -uña, -updur” eklerinin kullanıldığını görürüz. Bu ekler içinde en sık kullanılanlar, “-dur/-dür” ve “-ı/-i” ekleridir.

Yalın halde kelimelerle ya da ek almış isim ve fiillerle yapılan yetmiş üç redif bulunmaktadır: “Aḥmedi’dür, aña, aydınlığıdur, bedbaht, benem, bil, bildi, bildürüpdür, bilmiş ola, birle, biz, bugün, dir, diyici kim, diyü, ehli, emîn, eyledi, eyledüñ, eyler (2 defa), ezrak, görindi, güneşi, dîn, ide (2 defa), ider, iderler (2 defa), idiser, issi (3 defa), isterem, itdi (4 defa), itmiş, itmişdür, kalupdur, katında, kıl, kıldı (2 defa), kılpudur (2 defa), kişi, Muştafa’nuñ, n’içün, nişe, ola (4 defa), olalar, olan, olavuz, oldu (5 defa), olısar, olmağ, olmayısar, olmaz (4 defa), olsun (3 defa), oluñ direm, olur (2 defa), yigdür.”

Bazı redifler ise birden fazla kelime ile yapılmıştır: “Resül oldu, senden oldu, oluñ direm, çoñşı olmağ, diyici kim, bilmiş ola, Hağ nice kıldı, hediye aldıda vardı, ile bilmek ister.”

Ek ve kelime ile yapılan redifler ise şunlardır: “-üñ senüñ, -uñ vaşfını, -uñ key uludur, -ler belürdi dürlü dürlü, -ine irmek, -in gör, -idür pes, -i olmuş-ıdı, -i nāzük, -i kim, -i hoş, -ından utan sen, -ına şıgınur, -ı hacîl, -e döner, -dür saña, -dur iy Ḥabîb, -dür hemişe, -durur şallu ‘aleyhi, -dur yā Resülallāh, -dur ‘Alî’dür ‘Alî, -dı vü zārî eyledi, -dı Resül, -dan şerḥ kılsun, -dan dağı artuğ, -a irdi, -a beñzer, -a andan yana, -e sen, -e virmiş.”

Rediflerde kullanılan kelimelerin kökenlerine baktığımızda, çoğunlukla Türkçe kelimelerin yer aldığını görürüz:

Sîretü'n-nebî'deki şiirlerde redif kullanımı bakımından da bazı tasarruflar bulunmaktadır. Redifin anlam ve fonksiyon bakımından aynı olan ek ve kelimelerden oluşması gerekirken, her zaman bu kurala riayet edilmemiştir. Özellikle akkuzatif ve üçüncü teklik şahıs iyelik eklerinin redif olarak kullanıldığı bazı beyitlerde, aslı olarak "i" sesi bulunduran kelimelere yer verildiğini de görürüz. Bu redif dışı kullanım yalnız farklı kısımlarda kafiyeye yönelik bir durum da göstermektedir. Bu Darîr'in şiirinde ayrı bir tasarruf olmalıdır:

Muhammed adını aňgıl şalāvāt-ıla müdām

Geçürme gāflet-ile hiç bu hoş eyyāmı

Ümīd[i] kesme anuñ hazretinden iy nevmīd

Şefî'i cümleñ oldur zi-himmet-i sāmī (17/7-8)

***

Vücūd[ı] cümle vücūduñ hulāşa-ı mevcūd[ı]

Ve rūhı cümle-i ervāhuñ oldı maḥbūrı

Anuñ cemāl-i celālinden oldı cümle cihān

Anuñ muḥabbeti şevkına sevnişür hūrī (19/2-3)

***

Ḥayrānı firişte ḥūrī birle
Alında Resūl nūrī birle (24/2)

***

Ḳayşer eytdi eylese iy hoş kişi
Ol didügün kişi key Rabbānīdür

Enbiyā yolında yürür ol kişi
Bu şfatlar enbiyā erkānıdur (375/1-2)

***

Bu ne ‘aql ola ele gelmiş-iken
Senün etegünī elden kıoyalı

Bizüm cevrümüzi götürmek-içün
Saña Ḥaḳ virdi şabrı ihtimālī

Zihī görklü Resūl kim adın añsa
Giderür gönli içinden melālī (114/7-9)

***

Görün ne çekdiler kāfir elinden
Cemī’-i enbiyā haşşen Ḥabībī

Sefhler cehl-ile dünyā dutarlar
Begenmez oldılar ‘āḳil edībī

Dīni eksük [ü] ‘aql u ‘ilmi eksük
‘Acebden sen ‘aceb gör bu ‘acībī (182/1-3)

***

Yüri İmān getir ol Muştafā’ya ol mü’min
Kim ola zürriyetün cümle seyyid ü celebī

Ḥükümet ide vilāyetlere senüñ ālüñ
‘İrağ’ı Şām’ı dutalar sevāḥil-i Haleb’i (454/17-18)

***

Baḥā şöyle görünür kim siz ikide bir nişān var
Nişān ol ki sırr içinde siz iki ḥarīf cānı

Sevinürsüz iki seyyid hele bir ḥikāyet üzre
Nesene bulup-durursuz ki ḥazīnedür nihānī (257/1-2)

Aynı durum -e/-a datif eki alan kelimeler ile bünyesinde aslî olarak “e/a” sesi bulunduran kelimeler arasında da görülür:

Yürürler ḥalkı aldarlar söz-ile
Ki biz zühd issiyüz ehl-i kerāme

Ḳanı bir puḥte kim añlaya ḥāmı
Ḳaçan puḥte kişiler uya ḥāma (433/14-15)

***

Niçeler göçdi bu devre irmedin
Sen irişdüñ bu ‘aceb devrāna sen

İy Baḥīra dur bu baḥra ğarḳ ol
Kim bulasın bir ‘aceb dürdāne sen (138/6-7)

***

Ki kendüzümi yakın öldürürem ortada ben
Ne aşşı itmış-[is]em varısar ziyāna bugün

Degüldür ol ki aña ben zebün olam muḥkem
Gerek ki ğarḳ ola cismüm bulaşa ḳana bugün

Ne kim cemā‘atümüz var-ısa melül olalar

Huṣūṣa benüm-içün kardeşüm Kināne bugün

Bile ulalduğum [u] kopduğum kavm cümle

‘Amularum kamu ehlüm ata ana bugün (319/5-8)

Aşağıdaki beyitlerin alındığı şiirde de görülen geçmiş zaman eki “-dı/-di”, redif fonksiyonundayken bir beyitte “huldı” ibaresi kullanılarak bütünlük bozulmuştur:

Ɔoyup haƆkı dutan buṭlāna yüzün

Ne Ɔapuya ki vardıysa sürildi

Kişi kim açdı gözün gördi yolın

Yüridi yolca buldı dār-ı huldı

Ɔarır’uñ gözünü sen aç İlähî

Ki gözsüzlikden ol miskîn oldu (278/21-23)

Aşağıdaki şiirde ise bir beytin haricinde redifin “Muḥammed’e virmiş” şeklinde olduğu, fakat ilk beytin ikinci mısraındaki “Aḥmed’e virmiş” ibaresi ile redifin “-e virmiş” şekline dönüştüğü görülür:

Zihî ‘ināyet ü devlet Muḥammed’e virmiş

O ḥazrete yakın olmak hem Aḥmed’e virmiş

Viribidi anı bu dünyā milkine sultān

Yarınki gün şefî‘ olmak Muḥammed’e virmiş

Bu āyetle bu mu‘cizi ki gösterür bunda

Bu ululuk bu kerāmeti Muḥammed’e virmiş (220/1-3)

Sonuç olarak, **Sîretü'n-nebî**'de kafiye olarak daha çok mürdef ve müesses kafiyelerin kullanıldığını, bununla beraber mücerred ve mukayyed kafiyelere de rastlandığını söylemek gerekir. Kafiyelerde belki devrinin bir özelliği olarak, cinaslı kullanım sıklıkla tercih edilmiştir. Cinasın hemen hemen her çeşidi kullanılmakla beraber, tam cinaslardan basit cinas, mürekkebin cinaslardan cinas-ı müteşabih ve cinas-ı mefruk; tam olmayan cinaslardan cinas-ı mütekaribin cinas-ı lâhik ve cinas-ı nâkısın cinas-ı merduf şekilleri daha sık karşımıza çıkar. Bazı beyitlerde mısra başı kafiye de yer verilmiştir. Kafiye yapılan kelimeler çoğunlukla Arapçadır. Eserde kafiye kusurlarına da rastlanır; özellikle “îtâ”, adı konulan diğer kafiye kusurlarına göre daha fazladır.

Eserde redif kullanımı da oldukça yaygındır. Kelime tekrarı ile yapılan rediflerde genellikle tek kelimenin redif yapıldığı görülür, bununla birlikte iki ya da üç kelimenin tekrarı ile kurulan redifler de vardır. Şiirlerin rediflerindeki kelimelerin büyük çoğunluğu Türkçedir. Bazı şiirlerde kullanılan rediflerin aynı fonksiyonda ve anlamda olmadıklarına da rastlanır. Bu durum, redif ile kafiye arasında karışıklığa sebep olmaktadır.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

4 MUHTEVA İNCELEMESİ

4.1 ŞAHISLAR

4.1.1 Hz. Muhammed

Hz. Muhammed, son peygamberdir. Kendisine Allah tarafından Kur'an-ı Kerim indirilmiştir. O, Kur'an'da Muhammed ve Ahmed isimleriyle anılır.

İslamî inanışa göre ilk yaratılan varlık, Hz. Muhammed'in nurudur. Bu nur, Hz. Âdem'den itibaren babadan oğula geçerek, Hz. Muhammed'e kadar ulaşmıştır. **Sîretü'n-nebî**'de de önce Muhammed nurunun intikalinin anlatıldığını, daha sonra Hz. Muhammed'in doğumundan söz edildiğini görürüz. Darîr, Muhammed nurunun özelliklerinden bahsederken, bu nura sahip olanların belalardan korunduğunu dile getirir (32/7-8) ve Muhammed nuruna düşman olanların işlerinin hiçbir zaman rast gitmediğinden bahseder:

*Ki her kim düşmen oldıysa bu nûra
İşi ma'kûs içi derd ü şakamdur* (48/11)

Muhammed nuru, Hz. Muhammed'de son bulur ve Peygamber, 571 yılında Mekke'de doğar (273/38). Hz. Muhammed'in annesinin ismi Âmine, babasının ismi de Abdullah'tır. Âmine Hatun, Hz. Muhammed'e hamileyken eşi Abdullah, ticaret için Medine'ye gider ve orada vefat eder. Böylece Hz. Muhammed daha doğmadan yetim kalır. Darîr, Peygamber'in yetimliği ile ilgili olarak şunları söyler:

*Yetîmdür illâ kim dürr-i yetîmdür
Müşerrefdür mükerremdür mu'azzam* (59/2)

571 yılının Rebiü'l-evvel ayının on ikincisi gecesinde Hz. Muhammed dünyaya gelir. Onun doğduğu gün, pek çok mucize ortaya çıkar. Bu mucizeler,

Sîretü'n-nebî'de Hz. Muhammed'in annesi Âmine Hatun'un dilinden şu şekilde anlatılır:

*Ayuñ on ikisi işneyn gicesi
Harâb olmuş evüm ma'mûr oldu*

*Evümden göklere bir nûr çıktı
Ki dünyâ toptolu ol nûr oldu*

*Döşendi bir bisâf-ı üns Sündüs
Hevâda illâ kim mestûr oldu*

*Dikildi üç 'alem şarkâ vü garba
Birisî Ka'be'de menşûr oldu*

*Yakîn oldu baña kim Muştafâ'nuñ
Vücûda gelmegi destûr oldu* (62/I-4-8)

Hz. Muhammed doğduktan sonra, annesi tarafından sütanneye verilir. O dönemde Benî Sa'd kabilesinin kadınları, yeni doğan bebeklere ücret karşılığında sütannelik yapmak için Mekke'ye gelmişlerdir. Siyerde anlatıldığına göre bu kadınların hepsi, varlıklı ailelerin çocuklarını almak için rekabete girerler. Âmine Hatun varlıklı bir kimse olmadığından fazla ücret veremeyeceği için, onun bebeğini almaya yanaşmazlar. Benî Sa'd kabilesinden Halîme Mekke'ye gitmekte geç kaldığından, Âmine'nin bebeğini alarak kabilesine geri döner. Halîme, Hz. Muhammed'i aldığı günden itibaren olağanüstü hallerle karşı karşıya kalır. Memleketindeki kurumuş pınarlardan su akar, ticaretten elde edilen kazanç artar, Hz. Muhammed'in yanına gelen hastalar, iyileşip döner. Halîme'nin evi, Peygamber'in nuru ile aydınlanır. **Sîretü'n-nebî'**de bu durum Halîme'nin dilinden şöyle anlatır:

*Halîme eydür iy seyyid şanma
Ki bu aydın çerâ aydınlığıdur*

*Ya şanursın ki kandil mi yanupdur
Yağūd şem‘-i şafā aydınlığıdur*

*Saňa eydem bu nūri kim ne nūrdur
Bu aydın enbiyā aydınlığıdur (251/1-3)*

İki buçuk yıl sonra Halîme, Hz. Muhammed’i Mekke’ye götürerek annesine teslim eder, fakat sonra tekrar kalmasını ister ve Hz. Muhammed, dört yaşına kadar Benî Sa‘d kabilesinde kalır. Ardından tekrar annesine verilir. Darîr, Hz. Peygamber’in çocukken bile diğer çocuklardan farklı olduğunu ifade eder ve onun sözleri ve davranışları çocukça değildi der:

*Görürler anda tıfluñ düzgüni yoğ
Sözi aşıllu sözdür gönli açuğ*

*Tıfillar gibi lu‘b u lehve meşgöl
Anı görmediler bir işde mechöl*

*Otursa yaluñuz oturur-ıdı
Muğāl sözler katı götürür-ıdı*

*Kiçicükdür velî iğen uludur
Zirā bahtı ezelden yahtuludur (70/19-22)*

Hz. Muhammed, altı yaşına geldiğinde annesi vefat eder ve Peygamber hem öksüz hem yetim kalır. Bu tarihten sonra Hz. Muhammed’in bakımını dedesi Abdulmuttalib üstlenir. Abdulmuttalib, Benî Haşim kabilesinin itibarlı bir mensubudur. Kavminin sorunlarını dinler, davalarını çözer. Darîr, Abdulmuttalib’in davalarda hüküm vermek için,

*Söyle iy müşkilleri hall eyleyen
Sensin āhîr müşkil-içün söyleyen (95/1)*

diyerek Hz. Muhammed'e danıştığında bahseder.

Hz. Muhammed sekiz yaşına geldiğinde, dedesi Abdulmuttalib vefat eder. Ölmeden önce Hz. Muhammed'i oğlu Ebû Tâlib'e emanet ettiği için, Hz. Muhammed bu tarihten sonra Ebû Tâlib'in yanında kalmaya başlar. Siyerde anlatıldığına göre, ticaretle uğraşan ve varlıklı bir hanım olan Hz. Hatice'nin kölesi Meysere, bir gün Ebû Tâlib'in hanımı Fâtıma'nın yanına gelerek, Hz. Muhammed'in ticaret yapmak isteyip istemediğini sorar. Fâtıma da bu fikri, Ebû Tâlib'e danışır. Böylelikle Hz. Muhammed'in Hz. Hatice'nin kervanı ile Şam'a ticarete gitmesine karar verilir. Hz. Muhammed, kervanla yola çıktığında ondan yine olağanüstü haller görülür. Seferden döndüğünde, Hz. Hatice, Meysere'den Hz. Muhammed'in vasıflarını ve yolculuk esnasındaki hallerini öğrenir. Bunun üzerine Hz. Peygamber'e olan muhabbeti artar. **Sîretü'-nebi'**de yer alan şu şiirde Hz. Hatice'nin Hz. Muhammed'i babasına şöyle anlattığı görülür:

*Eger hüsün sorarsañ aydan arı
Cemâli Yûsuf'ı unıtdurupdur*

*Emânet hem diyânet hem şıyânet
Bu üç vaşfi bugün sikke urupdur*

*Yigirmi biş yıl oldı kim andan
Cihân halkı 'acâyibler görüpdür*

*Deñizdür zıhn ü 'aklı andan artuğ
Dili hağ sözler üzre pür olupdur* (144)

Bir süre sonra Hz. Muhammed'in akrabaları, Hz. Hatice'yi istemeye giderler. Sonrasında da Hz. Muhammed ile Hz. Hatice evlenir. Hz. Muhammed'in bu evlilikten Zeyneb, Rukiyye, Ümmü Külsûm ve Fâtıma isimli dört kızı ve Kasım ve Abdullah isimli iki oğlu olur. Fakat erkek çocukları küçük yaşlarda vefat ederler.

Hız. Muhammed, evliliğinden sonra da ticaretle uğraşmaya devam etmiştir. O, aynı zamanda kavminin sorunlarını çözen ve doğru sözlülüğüyle, güvenilirliğiyle “Emîn” olarak anılan bir kimsedir. Kendisine peygamberlik verilmeden önce, zaman zaman Hira dağında uzlete çekilir ve tefekkür eder. Yine Hira’da uzlet halinde olduğu bir gün, Cebrâil vahiy getirir ve kendisine peygamberliği müjdelendir. Siyerde bu durum,

*Nübüvvet hil’atin geydi bir ulu
Risâlet hükmini izhâr kıldı*

*Aña vahy indi gökden geldi Cibrîl
Nebîsin diyü istibşâr kıldı*

*Feriştehler aña îmân getürdi
Yir ü gök dağ u taş ikrâr kıldı (169/2-4)*

beyitleriyle anlatılır. Bu sırada Hz. Muhammed kırk yaşındadır. İlk vahiyden sonra evine gider ve başından geçenleri, hanımı Hz. Hatice’ye anlatır. Hz. Hatice, Hz. Muhammed’e inanarak İslam dinine girer. Ardından Ebû Tâlib’in oğlu Hz. Ali ve Hz. Ebû Bekir, Müslüman olurlar. Zamanla İslamiyeti seçenlerin sayısı artar ve müşrikler, bunun sonucunda Müslümanlara eziyetlerini artırırılar. Bu yüzden Hz. Muhammed, kendisine inananların bir kısmının Habeş melikinin yanına sığınmasına izin verir. Hz. Hamza ile Hz. Ömer’in Müslümanlığı seçmeleri, müminlere güç kazandırır ve Habeş melikinin yanına sığınan bazı müminler Mekke’ye geri dönerler. Fakat Ebû Cehl ve Ebû Leheb gibi kimseler, İslam dinine karşı şiddetle mücadele etmeye devam etmektedirler. Bunun sonucunda müşrikler, bir karar alarak Müslümanlarla her türlü ticarî ve insanî ilişkiyi keserler. Bu dönemde müminler maddî olarak da zor zamanlar yaşarlar.

Bir süre sonra Hz. Muhammed’in amcası Ebû Tâlib hastalanır. Hz. Muhammed, ölüm döşeğindeki Ebû Tâlib’in yanına gelerek, ondan Müslüman olmasını ister. Fakat o, halk tarafında dışlanmak istemediğini söyleyerek Müslüman

olmaya razı olmaz ve bu şekilde vefat eder. Ondan kısa bir süre sonra Hz. Hatice de vefat eder. İki ölümün üst üste gelmesi Hz. Muhammed'i ziyadesiyle üzer. Hüzün yılı olarak anılan bu hadise siyerde

*Muṣībet oklarından iki terken
Hadenk iriṣdi kavından każānuñ*

*İki dürlü muṣībet oldu katı
Periṣān oldu vaḳtı Muṣtafa'nuñ*

*Ebū Ṭālib'ün öldügin göricek
Şanasın aḡzın açduñ ejdehānuñ*

*Hadīce Hatun öldügi Resül'e
Şanayduñ perri dökildi hümānuñ (236/1-4)*

beyitleriyle dile getirilir. Bu hadiselerden sonra Hz. Muhammed'in en büyük mucizelerinden biri olan Miraç gerçekleşir. Mekke'den Kudüs'e yürütülen ve oradan göğe çıkarak Hakk'ın huzuruna yükselen Hz. Muhammed, o gece Cebrâil'in dahi geçemediği makamları geçer ve sır âlemlerine yol bulur. Darîr bunu,

*Seyr kılduñ 'ālem-i esrārı sen
Şoñra çün kim göresin Cebbār'ı sen*

*Saña ma'lüm ola maḳşūd n'eydügi
Ol maḳām-ı şadr-ı maḳmūd n'eydügi (226/19-20)*

beyitleriyle dile getirir. Hz. Muhammed o gece cenneti, cehennemi, gelmiş geçmiş bütün peygamberleri görür ve tekrar Mekke'ye indirilir. Bu hadisenin ardından da insanları İslamiyete davet etmeye devam eder. I. Akabe Biatı ile Evs ve Hazrec kabilelerinde İslamiyet yayılmaya başlar. Ertesi sene Medineliler Mekke'ye gelir ve II. Akabe Biatı gerçekleşir. Bu sıralarda Mekke halkı, Müslümanlara eziyetlerini

artırır ve Müslüman halk, onlara kapılarını açan Medine'ye hicret etmeye başlarlar. Mekke'de sadece Hz. Muhammed, ailesi, Hz. Ali ve Hz. Ebû Bekir kalır. Bu dönemde müşrikler, Hz. Muhammed'i öldürmeye karar vererek hazırlıklara başlarlar. Bu durumdan haberdar olan Hz. Muhammed, yerine Hz. Ali'yi bırakarak Hz. Ebû Bekir ile birlikte Medine'ye doğru yola çıkar. Hz. Muhammed'in evine giden, fakat onu bulamayan müşrikler, Peygamber'in şehirden ayrıldığını anlayarak şehrin dışına Hz. Muhammed'i aramaya çıkarlar. Bu sırada Hz. Muhammed, Hz. Ebû Bekir ile birlikte Sevr dağında bir mağaraya sığınmıştır. Onlar mağaraya girdikten sonra, mucize eseri olarak bir örümcek, mağaranın girişine ağ örer. Müşrikler, mağaranın önüne kadar gelmelerine rağmen, örümcek ağından dolayı içeride kimsenin olmadığını zanneder ve geri dönerler. Bu hadiseden sonra yollarına devam eden Hz. Muhammed ve Hz. Ebû Bekir, Medine civarındaki Kuba denilen yere gelirler. Hz. Muhammed, burada Medineli müminlere Kuba mescidini inşa ettirir. Kısa süreli bir konaklamadan sonra, tekrar Medine'ye doğru yola çıkarlar. Hz. Muhammed Medine'ye girdiğinde halk tarafından coşkuyla karşılanır. Darîr onun Medine'ye gelişini

Müzeyyen eyledi Yeşrib'i ol mübârek rûy

Müşerref eyledi ol ili ol mükerrerem ten

Bir ay toğdı gibi kim güneşi mât itdi

Neye müşebbeh idem anı ol günden ahsen

Medîne şehrine çav düşdi kim Resûl gelür

Şaçu anuñ yolına cân saçıldı yok ki beden (274/13-15)

beyitleriyle anlatır. Bütün Medine halkı sokaklara dökülmüş, Hz. Muhammed'i kendi evlerinde misafir etmek için birbirleriyle yarışmaktadır. Hz. Muhammed, devesi onun evinin önünde durduğu için, Ebû Eyyûb'un evinde misafir olur. Bir süre sonra Hz. Ali de Peygamber'in ehl-i beyti ile beraber Medine'ye gelir.

Mekkeli müşrikler, Hz. Muhammed'e ve müminlere karşı düşmanlıklarına devam ederler. Bu sebeple İslam ordusu onlara karşı birkaç seriyye düzenler. 624 yılına gelindiğinde Bedir savaşı gerçekleşir. Aşağıdaki beyitler, bu savaşa hazırlanan İslam ordusunun hâlini anlatır:

*Erenlerdür ki her biri bir ejdehâ gibi tırmış
Muhammed yolına başın u cānını nişār eyler*

*'Amūsı Hamza durmuşdur kılıcına el urmuşdur
Ururdur baş u cān terkin ölümünden iftiḥār eyler*

*'Ömer 'ömrini terk itmiş gönülin aña berkitmiş
Yaluñuz ḥamle eyleyse Kureyş'i tārūmār eyler*

*'Alī'yi gördüm er anda neler var hey neler anda
Degül ādem dīv olursa ki zūri dīvi zār eyler* (333/1-4)

İslam ordusu, Bedir savaşından büyük bir galibiyetle çıkar. Bu savaştan sonra Benî Kaynuka isimli Yahudi kabilesi, Müslümanlara eziyet edip Mekkeli müşriklere yardım eder. Bu durum İslam ordusunun onların üzerine sefer kılmasını zorunlu hale getirir. Düzenlenen sefer neticesinde, Benî Kaynuka kavmi teslim olur ve şehirden ayrılır.

625 yılında, Uhud savaşı gerçekleşir. Kureyşliler, Bedir savaşının intikamını almak için, Mekke dışındaki Arapları da toplayarak büyük bir ordu meydana getirirler. İslam ordusu ile müşrik ordusu, Uhud dağının yakınında karşı karşıya gelirler. Savaşın sonunda İslam ordusundaki okçular yerlerini bırakınca savaş üstünlüğü müşriklere geçer. Uhud savaşında Hz. Hamza, Vahş isimli Habeşli bir köle tarafından şehit edilir. Hz. Muhammed ise müşriklerin attıkları taşlarla yaralanır. Darîr, Hz. Muhammed'in yaralanması ile ilgili olarak şu beyitleri söyler:

*Bu ḫamu menzilet ü 'izzet-ile ol server
Görüñ ne vāḫı'alar gördi ne 'aceb aḫvāl*

*Şıdı dişini anuñ taş-ıla urup kâfir
Bu söz için ki çirā yok-durur ne kıl u ne kâl*

*Yarıldı alnı yañağı tudağı ol günde
Bulaşdı kana ol aydan güneşden arı cemâl* (380/10-12)

Aynı yıl Benî Nadir adlı Yahudi kavmi üzerine de sefer düzenlenir. Benî Nadir kavmi, Benî Kaynuka kavminin Müslümanlara yenilerek şehirden sürülmesi yüzünden Müslümanlara düşman olmuştur. Fakat onlar da İslam ordusunun on beş gün süren kuşatmasından sonra, mallarıyla birlikte Medine'yi terk etmeye razı olurlar.

627 yılında Benî Mustalik gazası gerçekleşir. Bu kabile, Medine'deki Müslümanlarla savaşmaya hazırlanmaktadır. Bunun üzerine İslam ordusu, Hz. Muhammed'in önderliğinde sefere çıkar. Savaş, İslam ordusunun galibiyeti ile son bulur.

Yine 627 yılında Hendek savaşı yapılır. Yahudiler, Kureyşliler ve diğer Araplarla ittifak ederek, büyük bir ordu toplarlar. Hz. Muhammed bu haberi alınca, sahabe ile nasıl bir tedbir almak gerektiği hususunda istişare eder. Bunun üzerine Selmân-ı Farisî, bir hendek kazılması teklifinde bulunur. Hz. Muhammed ve sahabe onun bu teklifini kabul ederler. Böylece şehrin etrafına hendek kazılmaya başlanır. Savaş zamanı geldiğinde iki ordu karşı karşıya gelir. Hz. Ali, kahramanlığıyla ünlü Amr adlı müşrik askerini öldürür. Bir ay kadar süren kuşatmanın ardından, müşrik ordusu geri çekilmek zorunda kalır.

Uhud savaşında İslam ordusuyla aralarında anlaşma olmasına rağmen, Benî Kureyza Yahudileri müşriklere açıkça yardım etmişlerdir. Bu sebeple Hendek gazasından hemen sonra Benî Kureyza üzerine sefere çıkılır. Bu seferde İslam

ordusu galip olur. Benî Kureyza kavminin yetişkin erkeklerinin boynu vurulur, kadınları ve çocukları esir edilerek, mallarına ganimet olarak el konur.

628 yılında Hz. Muhammed, sahabesiyle birlikte Kâbe'yi ziyaret etmek için Mekke'ye doğru yola çıkar. Fakat Kureyşliler, savaş için geldiklerini düşünerek onları Mekke'ye sokmazlar. Uzun süren görüşmelerin ardından iki taraf arasında Hudeybiye anlaşması imzalanır. Buna göre Müslümanlar o yıl Kâbe'yi ziyaret edemeyecek, ancak bir sene sonra ziyaret edebileceklerdi. Müminlerle müşrikler on yıllık bir sulh dönemine girecek, bu dönem içinde Medine'deki Müslümanlardan Mekke'ye iltica edenler Müslümanlara iade edilmeyecek, fakat Mekke'den Medine'ye iltica edenler, istendiği takdirde geri verileceklerdi. Bu anlaşma kabul edildiğinde Hz. Ömer, bütün şartların Müslümanlar aleyhine olduğunu düşünerek mahzun olur. Fakat **Sîretü'n-nebî**'de anlatıldığına göre Hz. Ebû Bekir, ona Hz. Muhammed'in her şeyin en iyisi bildiğini şu sözlerle açıklayarak onu ikna eder:

Ol Resûl-i müctebâdur Muştafâ

Ol ulü'l-'azim nebîdür bî-hilâf

Bizden ol artuk bilür her bir işi

Biz anuñ dürdi vü oldur şâf-ı şâf

Biz kamu süflî vü 'âciz kalmışuz

'Ulvî oldur 'ulvîden 'âlî maţâf

Ol Süleymân'dur u biz qarıncalar

Serçecüklerüz ü ol sîmurğ-ı Kâf

Ne bilürüz biz anuñ endîşesin

Kim diyevüz bu ne fe'dür ol ne kâf (440/2-6)

Aynı yıl Hayber'in fethi gerçekleşir. Hayber, kalelerden meydana gelmektedir. Bu kalelerin içinde özellikle Vatih ve Sülalim, diğerlerine göre daha

zorlu kalelerdir. Buna rağmen İslam ordusu bu savaştan büyük bir galibiyetle ayrılır. Özellikle Hz. Ali, büyük kahramanlıklar gösterir. Bu savaştan sonra Hz. Muhammed, Safiyye binti Huyey ile evlenir.

629 yılında Mute savaşı yapılır. Hz. Muhammed, Hâris b. Umeyre'yi Busra melikine elçi olarak gönderir. Fakat Şurahbil b. Amr el-Gassânî, Hâris b. Umeyre'yi öldürür. Bu hadise üzerine aralarında savaş çıkar. Mute'de İslam ordusu büyük bir orduya karşı savaşmıştır. Bu savaşta Zeyd b. Harise, Cafer b. Ebû Tâlib gibi kimseler şehit düşmüş ve Hâlid b. Velîd'in önderliğindeki İslam ordusu, yavaş yavaş geri çekilerek Medine'ye dönmek zorunda kalmıştır. Fakat karşı taraf da çok zayıf verdiğini için, geri çekilen İslam ordusunu takip etmemiştir.

630 yılında Hz. Muhammed, Mekke'yi fethetmeye karar verir ve Müslüman kabilelere mektup yazarak asker göndermelerini ister. Darîr, diğer kabilelerden gelen Müslüman askerlerin, Hz. Muhammed'i şöyle gördüklerini anlatır:

*Gördiler yirde görindi bir güneş
Gökdeki gündend bunuñ revnağı hoş*

*Zîra gök günü gözün nûrın kapar
Kişi baksa ol güne gözün kıpar*

*İllâ her kim bu güneş yüzün görür
Göñlini gündüz güninden götürür*

*Güneşe çok baksa göz gözsüz olur
Ol yüzi görende yüz biñ göz olur*

*Gördiler kim geldi bir ay bedr olup
Zâhir ü bâtın anuñ nûrı tolup*

*Degül ol ay gibi kim nokşānı var
Bu ayuñ ol aya çok ihsānı var*

*Ol yüzüñ nūrı nūrından aldı ay
Yüzine karşı tırıcak tıldı ay*

*Görmese nūrın bedir olmaz hilāl
Yañağından oldı gülüñ rengi al*

*Tuṭağındandır ḥayāt-ı tayyibāt
Sözlerinden cānlara degdi ḥayāt*

*Gözler anuñ gözleridir bî-gümān
Daḥı gözlerüñ adı gözdür hemān*

*Anı kim görmek gerekdi gördi ḥaḳ
Gördi diyicek anı eydüñ şadaḳ (455/1-11)*

İslam ordusu savaş hazırlıklarını tamamlar ve yola çıkar. Ordunun başında Hz. Muhammed vardır. Darîr, bu durumu

*Sancaḳ öñinde gelür şadr-ı şafā
Ol cihān fahrı Muḥammed Muştafā*

*Düldülüñ üstine olmuşdur süvār
Yüzi mişl-i māh dü-penç ü çihār (465/1-2)*

beyitleriyle anlatır. İslam ordusunu karşılarında gören Mekke halkı, Müslüman olmaya yanaşmayarak savaşmaya karar verirler. Yapılan savaşta, İslam ordusu galip gelerek Mekke'yi fetheder. Hz. Muhammed, Kâbe'ye girer ve Kâbe putlardan temizlenir.

Mekke'nin fethinden sonra pek çok Arap kabilesi Müslümanlığı kabul eder. Fakat aralarında Müslüman olmayanlar da vardır. Bunlar birleşerek Müslümanlarla savaşmaya hazırlanırlar. Bunun üzerine Huneyn savaşı yapılır. Müşrik ordusunun başında Benî Havazin kabilesinden Mâlik b. Avf bulunmaktadır. İslam ordusu bu savaştan da zaferle çıkar. Huneyn savaşı sonucunda esir alınanların içinde, Hz. Muhammed'in sütanesi Halîme'nin kızı da vardır. Hz. Muhammed, bu durumdan haberdar olunca onu serbest bırakır. Onun bu davranışı Benî Havazin kabilesinden birçok kişinin Müslüman olmasını sağlar.

Aynı yıl Hz. Muhammed'in kendisine mektup göndererek İslam dinine davet ettiği, fakat olumsuz cevap aldığı Rum kayseri üzerine Tebuk seferi düzenlenir. Bu sefer için hazırlıklar sürerken, münafıklar bir mescid inşasına başlarlar. Amaçları Müslümanların arasına nifak tohumu ekmektir. Mahsul toplama vakti olduğunu bahane ederek sefere de katılmazlar. İslam ordusu, Tebuk'e vardığında, Bizans ordusu savaşmaya yanaşmaz. Bunun üzerine ordu, muharebe yapılmadan geri döner. Münafıklar, Medine'ye dönen Hz. Muhammed'i inşa ettikleri mescide çağırırlar. Hz. Muhammed onların davetlerine icabet etmez ve Müslümanlara zarar verme amacını taşıdığı için "mescid-i dırar" olarak anılan bu mescidi yıktırır.

632 yılında Hz. Muhammed, son kez hacca gider. Bu hac, Veda Haccı olarak da bilinir. Hz. Muhammed burada bir veda hutbesi verir. Bu hutbede vefatının yaklaştığını işaret ederek Müslümanlara çeşitli nasihatlerde bulunur. Daha sonra hastalanır ve 63 yaşında iken vefat eder. Aşağıdaki şiir, Darîr'in Hz. Muhammed'in ölümü için yazdığı mersiyyeden alınmıştır:

Gönildi dünya sarâyından ol Habîb-i İlâh

Ölümi iki cihân üzre ihtiyâr itdi

Yıkıldı dünya çün dünyadan güzer kıldı

Dükeli düzgünü dirnegi tārūmār itdi

*Ne şanular ki şanurlar-ıdı halâyıklar
Cemî'i şanusı şandukın inkisâr itdi*

*Büridi burka'ını yine ol güneş yüzine
Cemâli gülşeninüñ güllerin nişâr itdi*

*Cihân gözgüsine şaykal urmuş-ıdı şafâ
Velî ne aşşı çü reng urdı vü ğubâr itdi*

*Cihân cemâline bir çeşme zaĥm irdi 'aceb
Ki dünya ĥalkına ĥamu anı i'tibâr itdi*

*Cihândan eksile az iş midür Resûl-i mübîn
'Aceb ne sırr diyü iş ki Kirdigâr itdi (504/ I-1-7)*

Hz. Muhammed'in huyu ve ahlakı da **Sîretü'n-nebî'**deki şiirlerde yer bulur. Peygamber'in huyu güzeldir. O, edepli ve ahlâklıdır (195/1). Dünya malına tamah etmez. Softan bir aba giyip, hasır üstünde yatar. Tevazu sahibidir (166/15-16), hiçbir zaman kibirlenmez (167/7-8). Adaleti emreder, kimseye zulmetmez (341/6-7). Kendisine kötülük edenlere dahi kötülükle karşılık vermez ve kötü söz söyleyerek kimseyi incitmez (195/3). Sabırlıdır, kendisine inanmayanlardan türlü eziyetler gördüğü halde sabreder (238/9-12, 301/4-5). Onun bu sabrının bir sebebi de müşriklerin Müslüman olabileceğine dair ümididir:

*Bu Muĥammed daĥı şöyle bir zamân
Şabr ider ivmez nice görse 'anâ*

*Eydür ola kim Müsülmân olalar
Yoksa soñra ine bir mübrem belâ (255/13-14)*

Hz. Peygamber'in konuşması fasih, sözü tatlıdır (132/1, 242/1-2). Şeker ve bal, onun sözleriyle tatlılık bulur (114/4). Onun sohbetini dinleyenler, kendilerinden geçerler (132/7, 141/5). Fesahat ona ezelden bahşedilmiştir. O, daha dil yaratılmadan fasihtir:

Dağı dil yaradılmadın faşihdür
Dağı baş olmadın rüşen cebîndür (98/11)

Hz. Peygamber'in sözleri derde derman gibidir (117/8). Bununla birlikte onun sözlerinin iç yüzünü anlamak kolay değildir. Çoğu insan, onun sözünün sadece zâhirini, dış yüzünü anlar, iç yüzündeki derin anlamlara vâkıf olamaz:

Sözini aňladuñuz Peygamber'üñ
İllâ sözde maqşüdü kendüzinüñ

Kim bilür çün zâhirin aňlamazuz
Ne bilevüz sözini rumûzinüñ

Ol risâlet güneşin ne bilelüm
Çün nişânın bilmedük yılduzınüñ (338/10-12)

Allah, bütün sırları ona malum etmiştir (268/7-8). Fakat onun bilgisi, dünyada elde edilebilen bilgilerden değildir. O ezelden bilgili, faziletlidir (81/2). Onun ümmîliği, ilim aynasını kimse göremesin diye giydirilmiş bir nemeddir:

İlm gözgüsini kimse görmesün
Diyü ümmiligin itmişdür ğılâf (440/11)

Sîretü'n-nebî'de Hz. Muhammed için kullanılan pek çok tavsif de vardır. Bunlardan biri "şeriat güneşi"dir (286/31). Darîr'e göre Hz. Muhammed aynı zamanda akıl gözüne ışık veren bir saadet güneşidir:

Nāgehān irdi sa 'ādet güneşi
Nūr virdi 'aql gözine hemîn (463/3)

***

*Sa'adet güneşi karşuda durmuş
Biz ağlaruz ki düşdi yılduzumuz (155/3)*

Kıyamet gününde diğer peygamberler, “nefsî” derlerken, o “ümmetî” diyerek kendi ümmetine şefaet edecektir (283/25-27). Bu haliyle o, cennete gidecekler için güçlükleri ortadan kaldıran bir rehberdir:

*Rehber olup uçmağa getürici
Dîn yolında dürlü güç götürici (354/15)*

Hz. Muhammed, küfür hastalığını din ile tedavi eder (92/1-2). Bu durumda o, aynı zamanda günah yaralarını iyileştiren bir merhem gibidir:

*Anuñ etegini elden komasın
Ki yazuk zaħmına ol oldı merhem (331/9)*

Düşmüşün elinden tutar, çaresizlere çare olur (97/16-17). Yoldan çıkanları, doğru yola yönlendirir (171/13). Ümitsizlerin ümididir. Koruyucusu olmayanları, o korur (269/3). Rahmet hazinesinin anahtarıdır. Günah levhasını silip parlatandır:

*Çü rahmet gencinüñ miftāhı oldur
Yazuk levhin silici māhî oldur (328/10)*

Hz. Muhammed, bütün yaratılmışların önderidir (289/15). Peygamberlere de o önder olmuştur:

*Cemî'-i enbiyâlar evliyâlar
Cemâ'atdür uyupdur ol imâma (103/7)*

O, insanlığa gönderilen son peygamberdir. Vahiy onunla son bulur (146/4). Kur'an'da Hz. Muhammed için “(Ey Muhammed!) Seni ancak âlemlere rahmet olarak gönderdik.” (Enbiya 21/107) denilmektedir. Darîr de Peygamber'in âlemlere rahmet olarak yaratıldığını şöyle ifade eder:

Budur ol ‘ālemlere rahmet gelen
Ḥaḳ ta ‘ālādan aña ḥil‘at gelen (196/6)

Allah’ın insanları yaratma sebebi, Hz. Muhammed’dir. Yerin, göğün, levh ü kalemin yaratılması da onun içindir:

Çün ol ki ḥalkı anuñçün yaratdı ol Ḥallāk
Ol-ıdı evvel ü āḥir Ḥaḳḳ’a ḥabīb ü ḥalīl (238/22)

***

‘Adem vücūda neden geldi şūrete maḥlūḳ
Sebeb kim oldu tene geldi cān Resūl oldu

Zuhūra geldi ki kürsi vü ‘arş levḥ ü ḳalem
Sebeb ki durdı bu heft āsumān Resūl oldu (159/3-4)

***

Cemī‘-i maḥlūḳuñ maḳşūdı oldur
Ḳamu maḳşūdlaruñ maḥmūdı oldur

Dilek oldur cihānuñ olduğından
Bu kevn-ile mekānuñ olduğından (21/1-2)

İlk yaratılan insan, Hz. Âdem’dir. Fakat o sadece cismen ilk yaratılandır. Akıl ve can yönünden bakıldığında, ilk yaratılan Hz. Muhammed’dir (22/3-4) O yaratıldığında, daha hiçbir şey yaratılmamıştır:

Niçeme soñra yitişür ḳamudan öñdindür
Egerçi ilerü geldi Ḥalīl ü Nūḥ u Kelīm

Ḳaçan risāletinüñ ḥil‘atın geyicegezin
Ne ‘aḳ[ı]l var-ıdı anda [vü] ne şer‘ ü ta‘līm

*Ne ‘arş u kürsi [vü] ne yir ü gök ne devr-i zamān
Ne cism ü cān ne elif var-ıdı ne dāl ne mīm* (25/8-10)

Hz. Muhammed, yaratılmışların en seçkinidir, âhiret sultanı, dünya beyidir. Bu haliyle o, herkesten ve her şeyden kıymetlidir (289/8-9, 71/12, 62/III-7). Bu durum Hz. Muhammed’in kendi dilinden söylenmiş bir beyitte şu şekilde ifade edilir:

*Benem āhir iḥtiyārı ḥalkınuñ
Benem āhir ḳamudan muḥtār olan* (82/6)

Hz. Muhammed’in diğer peygamberlerden sonra dünyaya gelmesi, onun diğer peygamberlerden daha yüce olması sebebiyledir (273/35-36). Diğer peygamberler istiridyeye kabuğu ise, o istiridyenin içindeki incidir:

*Baña gerekli kişi ol-durur didi Ḥallāk
Şadef siz olduñuz aña ol oldu dürr-i yetīm* (25/6)

Onun ismi bütün kutsal kitaplarda övgüyle anılır (486/18, 273/40). Onun dini bütün dünyayı kaplamıştır (302/2). O, putları kırmış, cihat ile pek çok yeri fethetmiştir (48/12-13). Allah ona din kılıcını vermiştir (476/2); bu yüzden o, kılıç peygamberidir (233/10). **Sîretü’n-nebî**’de Hz. Muhammed’in dilinden yazılmış bir şiirde bu durum şu sözlerle ifade edilir:

*Ḳıldı Ḥaḳ Peyğamber-i seyf beni
Didi server eyledüm ḥalka seni*

*Ḥalka benüm birligüm bildür didi
Tā‘atın ḳamu baña ḳıldur didi*

*Her ki senüñ emrüne girmezse gör
Ḳılc-ıla didi anuñ boynın ur* (485/9-11)

Hız. Muhammed'i sevmek, Müslümanlığın hakikatidir (292/24). Onu seven kişinin işleri kolaylaşır (69/2). Hız. Muhammed'e yakın olan, Allah'a yakın olur (3/4) ve Hız. Muhammed'i bilen, Allah'ı bilir:

Her kişi kim Muhammed'i bildi
Hakk'ı bildi çün Ahmed'i bildi (120/8)

Onun her hareketi ibadettir (99/7). Onun aklı, ilmi, şeriatı ebedîdir (300/17). O, aklın aklı, canın canıdır:

Ya aydın arı alını nûrı anuñ
Kim oldur 'aklı 'akluñ cānı cānuñ (341/13)

Sîretü'n-nebî'de ayrıca Hız. Muhammed'in dış görünüşü ile ilgili tavsifler de bulunur. Darîr, Hız. Muhammed'in güzellik açısından Yûsuf'tan daha zengin olduğunu söyler (127/2, 1441/1). Onun yüzü sabah gibi aydın, saçları akşam gibi karanlıktır (125/5). Alını aydan daha parlaktır (243/9, 166/2). O, alınının ayı ile karanlık dünyayı aydınlatır (170/1). Güneş, onun alınının parlaklığından zekât aldığı için bu kadar parlaktır:

Senüñ alnuñ zekâtından degüpdür
Baña bu nûr u aydın ihtisâbı (104/10)

Onun kaşları nun harfî gibidir (210/9). Dudağı lal rengindedir. Güle, kırmızı rengi onun yanağı verir (114/6, 141/3). Onun gözünün nuru, körün bile gözünü açar:

Gözi nûrı gözsüzi gözlü kıılır
Naş görürse sa'd ılduzlu olur (210/11)

Onun teri, dünyayı hoş kokularla doldurur (206/6). Misk ve amber gibi kokan saçları (206/8, 465/5), sümbülün değerini düşürür (285/5). Onun saçı, sümbülden, yüzü de gülden güzeldir. Boyu tubadan daha düzgün, huyu meleklerden daha iyidir:

Yüzi günine hacîldür gül anuñ
Kul yazılır saçına sünbül anuñ (465/4)

***

Ḳul yazılır tūbā anuñ boyına
Ḳul yazılurlar melekler hūyına (465/6)

***

Yüzi ḳutlu sözi ṭatlu alnı ay
Ḳāmeti ḳaddi ḳolaylu sini hoş (270/7)

Darîr, Peygamber’le ilgili tüm bu beyitleri söyledikten sonra, onu söz ile anlatmanın mümkün olmadığını ifade eder. Zira onun yüceliği söze sığmaz. Akıl da onun halini anlamaktan âcizdir:

Anuñ vaşfinı nice şerḥ idem ben
Nice eydem ki nicedür kemāli

Ne feh̄m itdüm ki feh̄m itdürem andan
Zîrā ki ‘aḳla şıḡmaz şerḥ-i ḥālî

Şıfâtın vaşf idemez kimse anuñ
Dile şıḡmaz anuñ cāh u celālî (106/5-7)

***

Diller anuñ şerḥin itmez lāl olur
Anuñ-içün ben de vaşfin dimezem (42/8)

4.1.2 Hz. Muhammed’in Annesi, Babası ve Yakınları

4.1.2.1 Âmine

Âmine, Hz. Muhammed’in annesidir. Künyesi, Âmine bint Vehb’dir. Kureyş’in önde gelen ailelerinden birine mensuptur. Benî Hâşim’in reisi olan Abdulmuttalib’in oğlu Abdullah ile evlenir ve bu evlilikten Hz. Muhammed dünyaya gelir.

Sîretü'n-nebî'de Abdulmuttalib'in Âmine'yi, oğlu Abdulah'a istemesi ve Âmine ile Abdullah'ın evlilikleri ayrıntılı olarak anlatılır. Âmine hamile kaldığında, Muhammed nuru onun alınına geçer. Satih ve Zerka isimli kâhinler, gökyüzüne bakarak bir peygamberin doğacağını öğrenirler. Mekke'ye gelip Âmine'yi gördüklerinde de, Peygamber'in annesinin Âmine olacağını anlarlar. Bunun üzerine Zerka, Âmine'nin meşşâtası olan Tükna'ya para vererek ondan Âmine'yi öldürmesini ister. Fakat Âmine, Allah'ın yardımıyla kurtulur.

Hız. Muhammed'in doğumuna kısa bir süre kala Abdullah, ticaret için Medine'ye gider ve orada vefat eder. Eşinin vefat haberini duyan Âmine, üzülen bu sözleri söyler:

*Henüz dünyāya gel[e]medin ol yetīm incü
Atası öldi arañuzda ol yetīm oldı*

*'Ayālüm öksüz [ü] ben tul [u] zî-zelîl oldum
Muşîbet oldı baña illā key 'azîm oldı (57/1-2)*

Artık Hız. Muhammed'in doğumu yaklaşmıştır. Peygamber'in doğacağı gün Âmine, pek çok olağanüstü hâl ile karşılaşır. O gün ortaya çıkan hadiseler, **Sîretü'n-nebî'**nin mevlid bahsinde Âmine'nin dilinden şöyle anlatılır:

*Nebînüñ anası Âmine Hatun
Haber virdi bu sözi meşûr oldı*

*Ayuñ on ikisi işneyn gicesi
Harāb olmuş evüm ma'mûr oldı*

*Evümden göklere bir nûr çıkdı
Ki dünyā toptolu ol nûr oldı*

*Döşendi bir bisât-ı üns Sündüs
Hevāda illā kim mestûr oldı*

*Dikildi üç 'alem şarğa vü garba
Birisî Ka'be'de menşür oldı*

*Yaķın oldı baña kim Muştafâ'nuñ
Vücûda gelmegi destür oldı (62/I-3-8)*

Eserde, Hz. Muhammed'in doğumunu konu edinen başka şiirler de vardır. Aşağıdaki beyitler, hürilerin dilinden Âmine Hatun için söylenmiştir ve bu şiirde Âmine Hatun'un sadef, oğlu Hz. Muhammed'in ise inci olarak vasedildiği görülür:

*Zihî ferzâne ferruḥ yüzlü ḥatun
Ki raḥmuñdan gelen ḥulḳ-ı raḥîmdür*

*Sen ol şâfî şadefsin kim sülâleñ
Yaluñuz dānedür dürr-i yetîmdür (60/1-2)*

Bir süre sonra, Hz. Muhammed, Halîme isimli bir sütanneye verilir. Kabilesindeki kadınlar, "bu çocuğun düşmanı çoktur, onu sütanne ile göndermeye korkmuyor musun?" diye sorduklarında Âmine onlara bu sözlerle cevap verir:

*Henüz dünyāya gelmedin bu mevlūd
Anuñ düşmenleri ebter görindi*

*Kaçan dünyāya geldügi gicede
'Acāyibden 'acāyib-ter görindi*

*Baña oğlumdan ayruḥ kayḡu yoḡdur
Ki maḥlūkāt aña çāker görindi (68/16-18)*

Hız. Muhammed altı yaşına geldiğinde, annesi Âmine vefat eder. **Sîretü'n-nebî**'de Âmine'nin ölümü üzerine Darîr'in dilinden söylenmiş bir şiir de yer alır. Aşağıdaki beyitler, bu şiirden alınmıştır:

*Atasından yetîm kalmışdı evvel
Felek cevrin aña kılmışdı evvel*

*Ata ölmüş-idi öldi ana hem
Nebî kaldı yetîmlik birle epsem*

*Anasından dahı öksüz kaldı
Şanasın gitdi 'aql ögsüz kaldı*

*Atadan yad kaldı anadan yad
Bu kez döyemedi çok kıldı feryād (85/1-4)*

4.1.2.2 Abdullah

Abdullah, Hız. Muhammed'in babasıdır. Künyesi Abdullah b. Abdulmuttalib b. Hâşim b. Abdimenâf el-Kureşî el-Hâşimî'dir. Babası Abdulmuttalib, on erkek çocuğu olduğu takdirde birini kurban etmeyi adanmıştır. On erkek çocuğa sahip olduğunda, bir rüya ile kendisine adağı hatırlatılır. Bunun üzerine Abdulmuttalib, hangi oğlunu kurban edeceğine karar vermek için, oğulları arasında kur'a çeker. Kurada Abdullah'ın ismi çıkar. Sonuç, bütün halkı üzüntüye boğar. **Sîretü'n-nebî**'de bu hadise şu sözlerle anlatılır:

*Şanasın kim od dökildi cânlara
Od n'olur kim kan koyıldı kanlara*

*Yandı halkuñ yüregi ol söz-ile
Derd-ile vü âh-ile vü süz-ıla*

*Yaşdaşı oğlanlar ağlarlar-ıdı
Ulular gönlini tağlarlar-ıdı*

*Anası gögsin didip yırtar-ıdı
Varduğınca çığılığı artar-ıdı*

*Yalın ayak baş açuk yırtar yüzün
Gāh durur ayağına şalar özin*

*Geh olur toprağı şaçar başına
Geh yürekden kan gelür hem yaşına* (41/12-17)

Abdullah'ın annesi olan Fâtıma'nın akrabaları, Abdullah'ın kurban edilmesini engellemek için bir araya gelerek, Abdulmuttalib'i, Ümmü Melcan isimli bir kadına danışmaya ikna ederler. Ümmü Melcan, bilge bir hanımdır. Abdulmuttalib'e deve ile Abdullah arasında kur'a çekmesini, kur'a Abdullah'a çıktıkça deve sayısını artırmasını söyler. Abdulmuttalib bu şekilde kur'a çeker ve neticede bin deve kurban eder. Böylece Abdullah kurban edilmekten kurtulmuş olur.

Abdullah, yetişkin olduğunda Âmine bint Vehb ile evlenir. Âmine, Hz. Muhammed'e hamileyken, alışveriş maksadıyla Medine'ye giden Abdullah, yolda vefat eder.

4.1.2.3 Abdulmuttalib

Abdulmuttalib, Hz. Muhammed'in dedesidir. Asıl adı Şeybe, künyesi Ebü'l-Hâris Abdulmuttalib b. Hâşim b. Abdimenâf b. Kusayy'dır. Babasının ölümünün ardından amcası Muttalib, Şeybe'yi kendi yanına alır. Muttalib, yolda karşılaştığı kişilere, onu kölesi olarak tanıttığı için Şeybe'nin ismi Abdulmuttalib olarak anılır.

Sîretü'n-nebî'de Abdulmuttalib'in doğumu ve Muhammed nurunun kendisine intikali ayrıntılı bir şekilde anlatılır. Annesini Medine'de bırakarak, kendisini almaya gelen amcası Muttalib ile beraber Mekke'ye gidişi, gördüğü rüya üzerine zemzem kuyusunu bularak açması, evlilikleri ve çocukları, oğullarından Abdullah'ın alınanda Muhammed nurunun belirmesi, adadığı adak sebebiyle Abdullah'ı kurban etmeye hazırlanırken kura çekmesi ve oğlu yerine bin deveyi kurban etmesi **Sîretü'n-nebî'**de onunla ilgili konu edilen hadiselerdendir.

Fil vakasının anlatıldığı bölümde de Abdulmuttalib'den bahsedilir. Ebrehe, Kâbe'yi yıkmak üzere Mekke'ye geldiğinde, Mekke'nin ileri gelenleri Abdulmuttalib'e akıl danışır. Abdulmuttalib, onlara aileleri ve mallarını alarak Mekke'den uzaklaşmalarını tavsiye eder. Kendisi ise Mekke'de kalır. Mekke'ye gelen Ebrehe, Abdulmuttalib'e hürmet göstererek ondan bir dileği olup olmadığını sorar. Abdulmuttalib, Ebrehe'nin ordusunun yağmaladığı iki yüz devesini geri ister. Ebrehe buna şaşırır ve neden Kâbe'yi ya da kendi ev halkını kurtarmayı dilemediğini sorar. Abdulmuttalib, yalnızca iki yüz devenin kendisine ait olduğunu söyleyerek, Kâbe'yi de Kâbe'nin sahibinin koruyacağını belirtir. Neticede Allah'ın yardımıyla Ebrehe'nin ordusu hezimete uğrar.

Bir süre sonra Hz. Muhammed doğar. Torununun adını Muhammed koyan Abdulmuttalib, Arap kabilelerine ziyafetler verir. Hayatı boyunca Hz. Muhammed'i korur, gözetir. Onun mucizelerine ve verdiği hükümlerin sağlamlığına tanık olduğu için, bir konu hakkında hüküm verirken ona danışır. Ölüm döşeğindeyken de Hz. Muhammed'i oğlu Ebû Tâlib'e emanet ederek vefat eder.

Sîretü'n-nebî'de Abdulmuttalib'in ölümü üzerine Darîr'in dilinden söylenmiş iki şiir bulunmaktadır (101-102). Bunlardan birinde Darîr, Abdulmuttalib'in hiçbir zaman putlara secde etmediğini, bu yüzden peygamberlikten önce de ölmüş olsa kâfir olarak ölmediğini dile getirir:

Ol dağı sürdi cihândan rahtını

Âhir itdi tâc u taht u rahtını

*Böyle dimişdür anı bilün imām
Aşla kāfir olmamışdur ol hümām*

*Putı secde kılmadı hergiz özi
Dağı yatlu söylememişdi sözi* (101)

4.1.2.4 Ebû Tâlib

Ebû Tâlib, Hz. Muhammed'in amcasıdır. Künyesi Ebû Tâlib b. Abdulmuttalib b. Hâşim el-Kureşî el-Hâşimî'dir. Abdulmuttalib'in ölümünden sonra Hz. Muhammed'e bakım görevini Ebû Tâlib üstlenmiş ve hayatı boyunca Hz. Muhammed'i himaye ederek koruyup kollamıştır. Bu durum siyerde şu sözlerle anlatılır:

*Biri kāfirlerün şerrin şavardı
Şi'ārın gösterür-idi vefānuñ*

*Zirā kāfirlerün fil-bānı idi
Şavardı cevriñi ehl-i cefānuñ* (236/5-6)

Ebû Tâlib, Hz. Muhammed'i öldürmek isteyenlere karşı da onu müdafaa etmiş ve kavminin sultanı olarak gördüğü Hz. Peygamber'i korumak için onun düşmanları ile savaşmıştır. Aşağıdaki şiir, Ebû Tâlib tarafından Benî Haşim ve Benî Abdulmuttalib'e hitaben söylenmiştir. Bu, onun Hz. Muhammed'e verdiği değeri göstermesi açısından önemlidir:

*Bilürsüz yā Benî Hâşim kim Aḥmed
Sizüñ seyyidüñüz sulṭānuñuzdur*

*Nicesi sevgülüdür ḳatunuñuzda
Muḥammed cism içinde cānuñuzdur*

Yaķınıñuz-durur sizüñ Muħammed
Cānuñuzdur etüñüz ķanuñuzdur (179/1-3)

Ebû Tâlib, Hz. Muhammed'i hayatı boyunca koruyup gözetmesine rağmen, İslam dinine girmemiştir. Hz. Muhammed, onu defalarca İslamiyet'e davet etmiş; fakat o kınanacağından korkarak bu davete yanaşmamıştır. Darîr, bu durumu şu sözlerle anlatır:

Bislemiş-idi Resül'i tıfl-iken
Kim sever-idi Muħammed'i igen

Hiğmet itmişdi Resül'e yıllar ol
Bunca hiğmetle Ĥaķ'a bulmadı yol

Zîrā çün kim Ĥaķ anı redd eyledi
Küfri anuñ göñline sed eyledi

Çok dürişdi Ebü Tâlib'le Ĥabîb
Aña İslām dîni olmadı naşîb

Ne nebî avladı anı ne velî
Ĥaķ tanuķlık söyleyemedi dili

Kāfirin gitdi cihāndan soñ ĥāl
Çün hidāyet bulmadı azdı yolu (234/11-16)

Ebû Tâlib, Hz. Hatice ile aynı yıl vefat etmiştir. Her iki ölüm de Hz. Muhammed'i çok üzdüğü için, o sene "hüzün senesi" olarak bilinir. Ebû Tâlib'in ölümünden sonra müşrikler, Hz. Muhammed'e eziyetlerini daha da artırmışlardır.

4.1.2.5 Hz. Hamza

Hz. Hamza, Hz. Muhammed'in amcasıdır. Künyesi Hamza b. Abdulmuttalib b. Hâşim b. Abdimenâf el-Kureşî el-Hâşimî'dir. Hz. Hamza da tıpkı Ebû Tâlib gibi Hz. Muhammed'i koruyup kollamıştır. Bir defasında Ebû Cehl'in Hz. Peygamber'in kafasını yayla vurarak kanattığını duyunca, kendisi de Ebû Cehl'i yayla yaralamış ve bu hadiseden sonra da Müslüman olmuştur. Onun İslamiyet'i seçmesi, müminlere güç kazandırmış ve müşriklere korku vermiştir.

Hz. Hamza savaş meydanındaki cesareti ve gücü ile ünlüdür. Siyerde, özellikle Bedir Savaşı'ndaki kahramanlıkları ile öne çıkar. Savaş hazırlıkları esnasında müşrik ordusunun casusu, İslam ordusundaki asker sayısını öğrenmeye geldiğinde, Hz. Hamza'yı şöyle görür:

*'Amûsı Hamza durmuşdur kılıcına el urmuşdur
Urupdur baş u cān terkin ölümünden iftiḥār eyler (333/2)*

Hz. Hamza, Uhud savaşına da katılmıştır. Bu savaştan önce Cübeyr b. Mutim, Vahş isimli Habeş asıllı kölesine Hz. Hamza'yı öldürürse onu azat edeceğini söylemiştir. Ebû Süfyân'ın hanımı Hind de Hz. Hamza'yı öldürerek babasının ve amcasının intikamını alması için Vahş'a mükâfat vaadinde bulunmuştur. Neticede Hz. Hamza, Uhud savaşında Vahş tarafından şehit edilmiştir. Darîr, Hz. Hamza'nın öleceği gün zırh giymediğini söyler:

*Daḥi ulular añupdur ki Hamza ol günde
Tenine geymedi cevşen ölüme kıldı penāh*

*Şahābī şordılar andan ki iy hizebr-i vegā
Zirih geymedügüñ nişe kıl bizi āgāh*

*Yigütligüñde zirih geymedin urışmazduñ
Bugün bu pīrlikle kılmaduñ zirih āgāh*

*Cevābı Ḥamza'nun ol oldu bu kamu halka
Ben ölümü şanur-ıdum kıllur kişiyi tebāh*

*Resūl hazreti eyidür şehīd olan kişiyçün
Ki göz yumup açıcak kendüzin görür nāgāh*

*İrişmiş Allāh'a ol dem ol sa'īd ü şehīd
Beķā maķāmı olur ol kişiye halvetgāh*

*Hilāl gibi kişi inceldüğine ne kayurur
Çü soñra nūr-ıla toptolu bedr olur çün māh (377/10-16)*

Sîretü'n-nebî'de Hz. Hamza'nın şehit olması üzerine Darîr'in dilinden söylenen iki mersiye bulunur. Aşağıdaki beyitler bu mersiyelerden alınmıştır:

*Gör bu çarhuñ çarhını ne kej döner
Anuñ-içün geh çıkar u geh iner*

*Rüstem'i bir Zāl zaħmı zār ider
Ḥamza'ya bir kara mūrı mār ider*

*Nākes elinde zebūn eyler kesi
Şöyle kim oldu Muḥammed 'ammusı*

*Aḫdarıldı ancılayın ejdehā
Oldı anuñ daħı 'ömri muntehā (379/3-6)*

***

*Naķş olurdı pençesin ursa taşā
Baḫş olurdı yumruğın ursa taşā*

*ılıcından kimse urtulmaz-ıdı
Hi hünerde kend z' utulmaz-ıdı*

*Atluya y g r p irişür-ıdı
Kim-ıdı anu la yirişür-ıdı*

*Gözlerine arŐ  halkı cav cav
ovalardı g h taht u g h fev*

*Kim-ıdı ol Ő re arŐ  Ő r iden
urruŐ na kendüyi maqr r iden (381/4-8)*

Eserde ayrıca kız kardeŐ  Safiyye Hatun'un dilinden Hz. Hamza'nın ölümü üzerine söylenen bir mersiye de vardır. AŐ ğıdaki beyitler bu mersiyeden alınmıŐ tır:

* y Ő c 'atde naz ri b -naz r
 y seh vetde 'aŐısı b -'aded*

*Sen ol arslan-ıdu  iy hizebr-i d n
Sa na arslanum didi Rabb-i Ő amed*

* n Res l' n H lık' n arslanısın
Sa na All h'dan iriŐ miŐ d r meded (383/9-11)*

4.1.2.6 Hz. Abbas

Hz. Abbas, Hz. Muhammed'in amcasıdır. Künyesi Eb 'l-Fazl el-Abbas b. Abdilmuttalib b. H Ő im el-KureŐ  el-HaŐ im'dir. Cahiliyye döneminde K be'ye gelen ziyaretilere su dağıtma görevini yapmıŐ tır. Ticaretle meŐ gul olduğu iin madd  durumu iyidir.

Hız. Abbas, Hız. Muhammed'e her zaman hürmet etmiş ve onu koruyup kollamıştır. Bir rivayete göre, Hız. Muhammed'in İslamiyet'i yaymaya başladığı dönemde hemen Müslüman olur; fakat bunu gizler. Hatta Peygamber'in ensar ile yaptığı anlaşmada bulunur. Diğer bir rivayete göre ise, Bedir savaşına kadar müşriktir. Bedir savaşında müşrik ordusunda yer alır, esir düşürerek Hız. Muhammed'in katına getirilir ve fidye vererek kurtulur. Bedir savaşından hemen sonra Müslüman olur ve Mekke'ye giderek olup bitenleri Peygamber'e bildirir. Hız. Abbas, 653 tarihinde Medine'de vefat etmiştir.

Sîretü'n-nebî'de Hız. Abbas, Hız. Muhammed'e yardımlarıyla yer bulur. Hız. Muhammed'e babasından kalan emanet parayı almak için Ebû Leheb'e gider. Fakat Ebû Leheb, bu olayı inkâr ederek parayı vermez. Başka bir gün Ukaz panayırında Hız. Muhammed, halkı dine davet ederken, Ebû Cehl'in Ebû Leheb ile birlikte onun peşinden gidip halkın karşısında Peygamber'i küçük düşürdüklerini duyar ve Ebû Cehl'in üstüne yürür. Ebû Süfyân'ın Hız. Peygamber hakkındaki kötü sözlerine karşılık verir.

Eserde Hız. Abbas'ın dilinden Hız. Muhammed'in övüldüğü şiirler bulunmaktadır (448, 457). Hız. Abbas ile ilgili olarak Darîr,

Birinüñ nesli vü evlâdı opdı

alîfe oldu cümle ümmetine (10/2)

der. Onun bu beyti söylemesinin sebebi, Hız. Abbas'ın adıyla anılan Abbasî Devleti'nin halifelerinin Hız. Abbas'ın oğlu Abdullah'ın soyundan gelmesidir.

4.1.2.7 Zübeyr

Zübeyr, Hız. Muhammed'in amcasıdır. Diğer amcaları gibi o da Hız. Muhammed ile ilgilenmiş, ona yardım etmiştir.

Sîretü'n-nebî'de Hız. Muhammed'in, annesinin ölümünden sonra çok ağladığı için gözlerinin ağrıdığı, bu sebeple Abdulmuttalib'in Zübeyr ve Ebû Tâlib ile beraber

onu Semî isimli bir rahibe götürdüklerinden bahsedilir. Bu sırada Sükkân b. Azîz isimli bir kişi Hz. Muhammed'in ileride peygamber olup putları yıkacağını öğrenmiştir. Hz. Muhammed'i öldürmek kastıyla onların karşısına çıkar. Bunun üzerine Zübeyr, Hz. Muhammed'i koruyarak şunları söyler:

*Nice tenüm içre cānum dīridür
Komayam ki kuş uça andan yaña*

*Elümden gelürse komayam yili
Ki toprağ u toz şaçā andan yaña*

*Çü benüm elümde kılıcum ola
Kişi mi koyam geçe andan yaña (88/1-3)*

Hz. Muhammed, on altı yaşındayken, amcası Zübeyr ile birlikte Yemen'e ticarete gitmiştir. Siyerde bu hadiseden de bahsedilir. Darîr, Hz. Muhammed'in kervanı nuruyla aydınlattığını dile getirir (106/1-2). Kervan yoluna devam ederken, bir devenin yolu kestiğini ve oradan geçen bir kişiyi öldürdüğünü görürler. Hz. Muhammed, deveye doğru yönelince, Zübeyr onu gitmemesi yönünde uyarır. Hz. Muhammed'e zarar gelmesinden korkmaktadır. Fakat Hz. Muhammed, deveyi ehlileştirir ve deve dile gelerek onun peygamber olduğunu söyler. **Sîretü'n-nebî**'de yer alan şu şiir, Zübeyr'in dilinden söylenmiştir:

*Eydür iy yüzi münevver tolu ay
Aydan arıdur şemāyilüñ senüñ*

*Dağı gelmedin cihāna sen henüz
Şerh olınmışdur evāyilüñ senüñ*

*Çamu peygamberlere ma'lüm-ıdı
'İzz ü iqbāl ü fazāyilüñ senüñ*

*Çok begler bahş kıldılar seni
Hall olunmadı mesâyilüñ senüñ*

*Hâşâ kim cāzû olasın iy Habîb
Kamu bürhân ü delâylüñ senüñ* (137)

4.1.2.8 Ebû Leheb

Bkz. Şahıslar/ Hz. Muhammed'e düşmanlıkta ileri gidenler.

4.1.2.9 Hz. Safiyye

Safiyye bint Abdulmuttalib, Hz. Muhammed'in halasıdır. İlk Müslümanlar arasındadır. Hayatı boyunca Hz. Muhammed'i yalnız bırakmamış, hicret zamanında da oğlu Zübeyr b. Avvâm ile birlikte Medine'ye hicret etmiştir. Uhud savaşı esnasında bir müşriği öldürmüş ve geri çekilme eğilimi gösteren İslam askerini gazaya teşvik etmiştir.

Sîretü'n-nebî'de kardeşi Hz. Hamza'nın şehit düşmesi üzerine söylediği bir mersiye bulunmaktadır (383).

4.1.2.10 Âtike

Hz. Muhammed'in halasıdır. Künyesi Âtike bint Abdulmuttalib b. Hâşim el-Hâşimiyye'dir. Âtike, daha çok Bedir Savaşı öncesinde gördüğü rüya ile ilgili olarak konu edilir. Buna göre Âtike, rüyasında devesiyle Mekke'ye gelerek insanları savaşa çağıran bir adam görür. Bu kişi, Ebû Kubeys dağından bir kaya alarak aşağıya doğru yuvarlamakta ve kayanın parçaları Mekke'deki her eve isabet etmektedir. Âtike bu rüyayı gördükten üç gün sonra, Ebû Süfyân'ın habercisi şehre gelerek, Kureyş

kervanına Müslümanların baskın yapacağını haber verir ve Âtike'nin rüyası çıkmış olur.

Sîretü'n-nebî'deki şiirlerden biri, Âtike'nin dilinden Abdulmuttalib'e hitaben söylenmiştir. Bu şiirden önce Abdulmuttalib'in Hz. Muhammed'i mektebe gönderdiği anlatılır. Hz. Muhammed mektebe gittiğinde öğretmen, önündeki levhaya birkaç harf yazar ve Hz. Muhammed'e önce bismillahirrahmanirrahim de, sonra bunları oku der. Hz. Muhammed, öğretmene besmelenin anlamını sorar. Fakat öğretmen, "sen daha bugün mektebe geldin, anlamını bilemezsin" diye cevap verir. Hz. Muhammed sorusunda ısrar edince de ona kızar. Abdulmuttalib'in kızı Âtike, bu durumu öğrenince,

Deñize kaçreden kesb it mi dirsın

Güneşe zerreden kesb it mi dirsın

Sîmurğî serçeye kul mı kılırsın

Cihân bayını yoğsul mı kılırsın

Zihî müşkil kim Eflâṭūn bigi er

Vara bir tıfl öñinde ola ebter

Bilig bilmeyene ta'lîm iderler

Bilüre bilmezi teslîm iderler (77/1-4)

diyerek Abdulmuttalib'e, Hz. Muhammed'i mektebe göndermekle iyi bir iş yapmadığını ifade eder, bunun üzerine Hz. Muhammed bir daha mektebe gitmez.

4.1.2.11 Halîme

Halîme, Hz. Muhammed'in sütannesidir. Künyesi Halîme bint Ebî Züeyb Abdillâh b. el-Hâris es-Sa'diyye'dir. Benî Sa'd kabilesine mensup olan Halîme,

kavminin diğer kadınları ile beraber Mekke'ye yeni doğan bir bebeği alıp ücret karşılığında sütannelik yapmak için gelir. Âmine'den Hz. Muhammed'i alarak kabilesine geri döner. **Sîretü'n-nebî**'de anlatıldığında göre Halîme, Hz. Muhammed'i aldıktan sonra pek çok olağanüstü hal ile karşılaşır. Kurumuş pınarlardan su akar, ticaretten elde edilen kazanç artar, Hz. Muhammed'in yanına gelen hastalar, iyileşip dönerler. Halîme'nin evi her daim aydınlık ve ışık içinde olur. Hatta bir gün onun evinde ışık olduğunu gören Mutî isimli bir kişi, Halîme'den çerağ istemeye gelir. Halîme de o ışığın Peygamber'in nurundan kaynaklandığını şu beyitlerle anlatır:

Saňa eydem bu nûrı kim ne nûrdur

Bu aydın enbiyâ aydınlığıdır

Şacı leyl ü yûzi gündüz güneşi

*Bu **ta hâ ve'd-duhâ** aydınlığıdır*

Sen eyle şanma od yanar evümde

Bu aydın ol liķā aydınlığıdır

Bu aydın aya güne nûr bağışlar

Bu ol aşlî ziyâ aydınlığıdır (251/3-6)

Daha sonra Halîme, Hz. Muhammed'i Mekke'ye götürerek annesine teslim eder. Eserde, bu hadiseden sonra Halîme ile ilgili bir şiir bulunmaz. Fakat Huneyn savaşının anlatıldığı bölümde, Halîme'nin kızının İslam ordusuna esir düştüğünden ve Hz. Muhammed tarafından affedilerek kabilesine geri gönderildiğinden bahsedilir.

4.1.3 Hz. Muhammed'in Ailesi

Hz. Muhammed'in ailesi için ehl-i beyt kavramı kullanılır. Sözlükteki karşılığı "ev halkı" olan ehl-i beytin kimlerden meydana geldiği hususunda çeşitli görüşler vardır. Bir görüşe göre ehl-i beyt yalnızca Peygamber'in hanımları, bir

görüŖe göre Hz. Muhammed'in hanımları, çocukları ve torunları, bir diğer görüŖe göre ise Hz. Fâtıma, Hz. Ali ve Hz. Hasan ile Hüseyin'i kapsar.

Sîretü'n-nebî'de ehl-i beyt için Allah'ın has kulları denilir:

Hâş kullaruñ işidüñ hâlini

MuŖtafâ evlâdınuñ ahyâlini (294/3)

Darîr'e göre onlar aslı buldukları için ferî terk etmişler, can âlemini gördükleri için de bu dünyada fakirliği tercih etmişlerdir (294/5-6). Bu halleriyle onlar, dünya nimetlerini bir kenara itmiş kanaat ehli kimseler olarak karşımıza çıkarlar:

Ƙamu Ƙâni' Ƙamu Ƙılduđı tâ'at

Götürmüşler halâyıƘdan su'âli

Tena'um terkini urmuş Ƙamusı

Haşır döşediler şanma ki Ƙalı

'Abâ geydiler ü aç yürüdiler

Görüñ ol şabrı vü ol ihtimâli (298/8-10)

Hz. Muhammed, "Size iki şey bırakıyorum. Onlara temessük etseniz necat bulursunuz. Bunlar Kitabullâh ve âl-i beytimdir" (Tirmizî, Menakıb 31) buyurmuştur. Bu hadis, ehl-i beyt sevgisinin önemini göstermektedir. Darîr de Hz. Muhammed'in şefaatine nail olmak isteyenlerin, Hz. Muhammed'i ve onun soyunu sevmeleri gerektiğini ifade eder:

Sevgil anı vü âlini sevgil

Çün ümîdüñ anuñ şefâ'atidür (292/17)

Sîretü'n-nebî'deki şiirlerde, Hz. Muhammed'in hanımlarından Hz. Hatice, Hz. Âişe, Hz. Ümmü Habîbe ve Hz. Safiyye; çocuklarından Hz. Fâtıma ve Hz. Zeyneb, torunlarından ise Hz. Hasan ve Hz. Hüseyin konu edilir.

4.1.3.1 Hz. Muhammed'in Hanımları

4.1.3.1.1 Hz. Hatice

Hz. Hatice, Hz. Muhammed'in ilk hanımıdır. Tam adı Hatice bint Huveylid b. Esed b. Abdüluzza b. Kusay el-Kureşiyye'dir.

Hz. Hatice, Mekke'de yaşamakta ve ticaretle uğraşmaktaydı. Hz. Muhammed de Hz. Hatice'nin kervanı ile Şam'a ticarete gitmişti. Kervan, Mekke'ye geri döndüğünde Hz. Hatice'nin kölesi Meysere, yolculuk esnasında Hz. Muhammed'den zuhur eden hadiseleri ona anlatmış, böylece Hz. Muhammed'in ahlakına ve verdiği hükümlerin sağlamlığına şahit olan Hz. Hatice, Hz. Peygamber'le evlenmek istemiştir. Bu evliliğe karşı çıkanlara da onun yetimliğine, fakirliğine bakmamalarını söyler ve onun aklını ve Hak katındaki yüceliğini görmelerini ister:

Kişinüñ mālına mülkine bakma

Kişinüñ 'aklını gör himmetin gör

Anuñ fakrını ne başa kaçarsın

Anuñ Hağ hazretinde 'izzetin gör

Anuñ öksüzlüğine bakma zinhār

Anuñ bahşāyişin ü devletin gör (145/1-3)

Bu hadiseden önce Hz. Hatice'nin amcasının oğlu Varaka, Hz. Hatice'nin gördüğü bir rüyayı tabir ederek onun bir peygamber ile evleneceğini müjdelemiştir. Bu hadise, **Sîretü'n-nebî'**de şöyle anlatılır:

*Varķa eydür pes beşâretdür saña
Hak ta 'âlâdan işâretdür saña*

*Ol düşün gerçek olısar bellü bil
Seni peygamber alısar şükr kııl (146/1-2)*

Hz. Hatice'nin Hz. Muhammed'e olan ilgisi sonucunda, Hz. Muhammed'in akrabaları Hz. Hatice'yi istemeye giderler ve böylelikle Hz. Muhammed ile Hz. Hatice evlenir. Hz. Hatice, evlilikleri sırasında Hz. Muhammed'e her zaman inanmış ve saygı göstermiş, ondan desteğini esirgememiştir. Siyerde anlatıldığına göre, Hira Dağı'nda Hz. Muhammed'e ilk vahiy geldiğinde, Hz. Muhammed duyduğu sesin heybetiyle kendinden geçer. Bunu gören Ebû Cehl, Hz. Hatice'nin yanına gelerek, ona Hz. Muhammed'in aklını kaçırdığını söyler. Fakat Hz. Hatice onu şu sözlerle reddeder:

*Hâşâ anuñ cemâl-i kemâlınden iy sefih
Kim aña nakş ola veyâhüd ire cünün*

*Hîç aya itler üridügi üni ire mi
Yâ fîli bir qarınca nite eyleye zebün*

*Pes maķşüdü cānuñ cihānuñ pes ol-durur
Ol olduğıyçün oldı işâret-i kâf [u] nün*

*'Akl-ıla fehm [ü] fikr anı nice añlasun
Çün şerh-i 'aql u fehm [ü] fikirden-durur birün*

*Ger gönlüñe hayâl düşer-ise kim ol Resül
Bu ululıg-ıla nite yiñdi anı bir ün*

*Bir ün işitmek-ile n' için 'aklı kem olur
Ol 'akl kim cemî'-i 'akıldan-durur füzün*

*Bir müşkilüñ su 'āline çok dürlüdür cevāb
İllā fenā sözini kaçan bile zū-fünūn* (164/1-7)

Hz. Hatice, Hz. Muhammed'e gelen vahyi Varaka b. Nevfel'e anlatmış ve âlim bir kimse olan Varaka, Hz. Muhammed'e görünen meleğin vahiy meleği olduğunu bildirmiştir. Hz. Hatice bu hadise üzerine şahadet getirip Müslüman olur.

Hz. Hatice, Hz. Muhammed ile yirmi beş sene evli kalmış ve 620 yılında vefat etmiştir. **Sîretü'n-nebî**'de Hz. Hatice'nin ölümünün Hz. Muhammed'i çok üzdüğü ve onun bir süre inzivaya çekilmesine sebep olduğu anlatılır:

*Hadīce Hatun ol günler kim öldi
Habībullāh katı gamgīn oldi*

*Oturdı evde taşra çıkmaz oldi
Becid halkuñ yüzine bakmaz oldi*

*Gözinüñ yaşı durmaz oldi düzgün
Zamānlar şöyle mehmūm oldi düzgün* (237/1-3)

***

*Resūl'üñ yüregi çün mūm oldi
Çü gitdi mūnisi maǧmūm oldi* (235/16)

Sîretü'n-nebî'de ayrıca Hz. Hatice'nin ölümü üzerine Darîr'in dilinden söylenmiş bir şiir de bulunmaktadır. Aşağıdaki beyitler bu şiirden alınmıştır:

*Helāli oldi vü hem rāzdārı
Resūl'üñ mihrübānı gam-güsārı*

*Şefîk-ıdı refîk-ıdı raḥîme
Zi şabr u şıdk eyesi ol raḥîme*

*Vezîriydi müşîriydi Resûl'üñ
Beşâretçün beşîriydi Resûl'üñ*

*Fidâ kıldı Resûl'e milk ü mâlın
Dün ü gün kıble kıldı ḥüb cemâlin*

*Resûl'e ol getürdi evvel ikrâr
Ḥöd evvel göricek kılmadı inkâr (235/5-9)*

4.1.3.1.2 Hz. Âişe

Hz. Âişe, Hz. Muhammed'in hanımı ve Hz. Ebû Bekir'in kızıdır. Kaynaklarda Hz. Muhammed ile evlenmeden önceki hayatı hakkında çok bilgi yoktur. Hz. Muhammed ile evlendikten sonra Uhud savaşında geri hizmette çalıştığı, Hudeybiye anlaşmasına katıldığı, Hayber'in fethinden sonra Peygamber'in hanımlarına verilen hisseden aldığı bilinir. Hz. Muhammed'in Mekke'ye düzenlemek istediği seferi herkesten gizlediği, sadece Hz. Âişe'ye söylediği rivayet edilir. Darîr de onun Hz. Muhammed'in gönlünde yer ettiğini, onun dostu ve sohbet arkadaşı olduğunu söyler:

*Zîra ol Şiddîka Ümmü'l-mü'minîn
Gör kimüñledür enîs ü hem-nişîn*

*Gör kimüñ gönlinde yir itmiş-durur
Sır sözün gör kimden işitmiş-durur*

*Şâhib-i vahy-ıla hem-şoḥbet-durur
Anuñ-ıla Muştafâ ülfet-durur (409/1-3)*

Hz. Âişe, Benî Mustalık gazasına da katılmıştır. Bu gaza esnasında münafıklar Hz. Âişe'ye iftira atarlar ve ifk hadisesi denilen hadise vuku bulur. Bu konu **Sîretü'n-nebî**'de de geniş yer bulur. Buna göre, Hz. Âişe, Benî Mustalık gazasına Hz. Peygamber ile beraber katılır. Yol esnasında konakladıkları bir menzilde gerdanlığını düşürür ve onu ararken kervanın kendisini unutup uzaklaştığını fark eder. Bu sırada Safvan b. Mu'attal isimli, göçün sonunda yürüyen sahabe Hz. Âişe'yi görür ve onu devesine bindirerek kafileye ulaştırır. Fakat bu durum, Hz. Âişe ile Safvan b. Mu'attal arasında bir yakınlık olduğu dedikodusuna yol açar. Bu söylentiler sonucunda Hz. Muhammed, Hz. Âişe'den uzaklaşır. Fakat daha sonra bir vahiy ile Hz. Âişe'nin suçsuzluğu kanıtlanır. Hz. Âişe, sevinerek Allah'a şöyle şükreder:

*Ağzın açup söze geldi hoş nihād
Hağ ta 'ālā birliğini kıldı yād*

*Bir-durur hem evvel āhir hem ebed
Aña ne mevlūd olupdur ne veled*

*Çamu 'ālem halkınuñ Hallāk'ıdur
Şāni 'idür çamunuñ Rezzāk'ıdur*

*Eylemişdür beni Hatm-i mürselīn
Cümle peygamberlere kıldı güzīn*

*Böyle ihsān eyledi ol Zü'l-celāl
Arılar virdi baña çüft helāl*

*Cümle mü'minler anası arıdur
Zīrā Hağ peygamberinüñ yāridur*

Arı toħmuñ ħāşılı arı olur
Arılara Ħağ Çalab yarı kılır

Āyet-ile gör ne iħsān eyledi
Ķayğudan ħurtardı şādān eyledi (411)

Hz. Āişe, bu hadise dışında siyerdeki şiirlere konu olmaz.

4.1.3.1.3 Hz. Ümmü Habîbe

Ümmü Habîbe, Hz. Muhammed'in hanımlarındandır. Aynı zamanda Ebû Süfyân'ın kızıdır. İlk evliliğini Ubeydullah b. Cahş ile gerçekleştirmiştir. Eşi de kendisi de Müslümanlığı kabul etmiş ve müşriklerden gördükleri eziyet yüzünden Habeşistan'a göç etmek zorunda kalmışlardır. Fakat bir süre sonra eşi Abdullah b. Cahş Hristiyan olmuş ve Ümmü Habîbe ondan ayrılmıştır. Bu hadiseden haberdar olan Hz. Muhammed, Ümmü Habîbe ile evlenir.

Sîretü'n-nebî'de Ümmü Habîbe'nin dilinden de bir şiir bulunmaktadır. Bu şiirden önce, Ebû Süfyân'ın Hudeybiye anlaşması ile ilgili bir hususta Hz. Muhammed ile görüşmek üzere Medine'ye gelmesi anlatılır. Ebû Süfyân, kızı Ümmü Habîbe'nin evinde misafir olur. Ümmü Habîbe, babasını içeri aldıktan sonra, Hz. Muhammed'in yattığı yatağı kaldırarak götürür. Ebû Süfyân oturacak yer bulamaz ve alınarak kızına "o yatak benden değerli mi" diye sorar. Ümmü Habîbe de yatağın değil, yatağın üzerinde oturanın ondan değerli olduğunu söyler ve bu sözleri söyler:

Senüñ 'ayālühnem uş benüm sa 'ādetüm gör
İnandum ol Resül'e olmadum sağar ħağabı

Henüz 'avratam iy pîr sen ħōd er kişisin
Ħatun kişiden olur artuğ er kişi rütebi

Yüri İmān getir ol Muştafa'ya ol mü'min

Kim ola zürriyetüñ cümle seyyid ü çelevi (454/15-17)

4.1.3.1.4 Hz. Safiyye

Hz. Safiyye'nin tam adı Safiyye bint Huyey'dir. Benî Nadir kabilesinden Huyey b. Ahtab'ın kızıdır. Hayber'in fethi sırasında esir alınmış, daha sonra Müslüman olarak Hz. Muhammed ile evlenmiştir. **Sîretü'n-nebî**'de onun dilinden söylenmiş bir şiir bulunmaz. Fakat Ebû Eyyûb'un Safiyye daha yeni Müslüman olduğu için onun Peygamber'e zarar vermesinden korktuğu ve bu sebeple Hz. Muhammed'in çadırının kapısında beklediği anlatıldıktan sonra Ebû Eyyûb'u öven bir şiire yer verilir (447).

4.1.3.2 Hz. Muhammed'in Çocukları ve Torunları

4.1.3.2.1 Hz. Fâtıma

Hz. Peygamber'in Hz. Hatice'den olan kızıdır. Künyesi Fâtıma bint Muhammed ez-Zehrâ'dır. Betül ismi ile de anılır.

Hz. Hatice, kızı Fâtıma'ya çok düşkündür. **Sîretü'n-nebî**'de de bu durumdan bahsedilir. Buna göre Hz. Hatice, kendisi öldüğünde Fâtıma'nın öksüz kalacağını düşünerek üzülür ve bu endişesini şu sözlerle dile getirir:

Fâtıma küçük kala ola yetîm
Benüm içümde 'azâb ola elîm (297/4)

Ardından, Esmâ bint Ümeys'ten kendisi öldüğünde kızı Fatma ile ilgilenmesini, düğün gecesi ona hizmet etmesini ister. O, Esmâ'yı kendisinin vekili olarak görür:

Ola kim kısmet 'Alî'nüñdür Betül
Fatma'yı 'Alî'ye çift ide Resül

*Ben vaşiyet iderem bu gün saña
Ol gice gerdek giceleri aña*

*Hidmet idesin anı şaklayasın
Cân içinde ol cânı şaklayasın*

*‘Özr ü ‘ayb üküş yitişür ‘avrata
Bir gün eylüge vü bir yıl miñnete*

*Tā ki yaluñuz bulınmaya Betül
Tā ki söylemeye nükte söz fuzül*

*Kim anuñ bağı yufkadur anasuz
Şem‘dür ol seyyide pervānesüz*

*Ana pervāne gibi yansa gerek
Kız işini anaya tansa gerek*

*Sen benüm kâyim-mağāmum olasın
Ecrüñi Hağ hazretinde bulasın (297/12-19)*

Hicret sırasında Hz. Fâtıma, Hz. Muhammed’in geri kalan ehl-i beyti ile birlikte Hz. Ali tarafından Medine’ye getirilir. Hz. Fâtıma, evlilik çağına geldiğinde pek çok sahabe onunla evlenmek ister; fakat Hz. Muhammed onları kabul etmez ve kızını Hz. Ali ile evlendirir. **Sîretü’n-nebî**’de Hz. Fâtıma ile Hz. Ali’nin düğün hazırlıkları ve düğünü de anlatılır. Darîr, onların düğün yemeklerinin mucizevî bir şekilde tükenmediğini şu sözlerle dile getirir:

*Ol mezîd[ler] aña kandan olduğı
‘Aql-ı cüz’î kanda şerh itsün anı*

Nirede bişdi qarışdurıldı ol

Kaṭrede ‘ummānı gösterdi Ğanī (296/1-2)

Darır, **Sîretü'n-nebî**'de Fâtıma'nın bazı kerametlerinden de bahseder. Bunlardan biri, Hz. Fâtıma'nın Yahudiler tarafından bir düğüne davet edilmesi esnasında meydana gelir. Hz. Fâtıma'yı düğüne davet eden kişilerin amacı, onun fakirliğini yüzüne vurmaktır. Fakat Fâtıma, düğüne Hz. Muhammed'in kendisine verdiği bir cennet giysisi ile gider. Düğündeki kadınlar onu bu halde gördüklerinde çok şaşırırlar. Hz. Fâtıma, onlara kıyafetinden parçalar kesip verir. Fakat Fâtıma ne kadar keserse kessin, elbisesi tekrar bütün olmaktadır. Düğündeki Yahudi kadınların çoğu bu hadise karşısında İslam dinini kabul eder. **Sîretü'n-nebî**'de bu hadiseyle ilgili bir şiir de yer alır (299).

Hz. Ali ile Hz. Fâtıma'nın evliliklerinden Hasan, Hüseyin, Muhassin, Ümmü Külsûm ve Zeyneb dünyaya gelir. Hz. Fâtıma, Hz. Muhammed'in ölümünden beş ay sonra vefat eder.

4.1.3.2.2 Hz. Zeyneb

Hz. Zeyneb, Hz. Muhammed'in Hz. Hatice'den olan kızlarındanıdır. Ebû'l-Âs ile evlenmiştir. Hz. Zeyneb Müslüman olmasına rağmen, Ebû'l-Âs müşriktir. Bu sebeple Hz. Zeyneb, hicret esnasında eşini bırakıp Medine'ye gidememiştir. 624 yılında gerçekleşen Bedir savaşında Ebû'l-Âs, müşriklerin safında savaşır ve İslam ordusuna esir düşer. Hz. Zeyneb, Ebû'l-Âs'ın fidyesinin ödemek için, annesi Hz. Hatice'ye ait olan bir gerdanlığı gönderir. Bunu gören Hz. Muhammed mahzun olsa da sahabeye fidyeyi alıp Ebû'l-Âs'ı bırakmalarını söyler. Ebû'l-Âs böylelikle evine döner; fakat Hz. Muhammed, ondan kızı Zeyneb'i Medine'ye göndermesini ister. Çünkü o sıralarda Müslüman kadınların müşrik erkeklerle evlenmesini yasaklayan bir âyet inmiştir.

Sîretü'n-nebî'de anlatıldığına göre, Hz. Zeyneb, babasının yanına gitmek için hazırlanırken, Ebû Süfyân'ın eşi Hind yanına gelerek ona nereye gittiğini sorar. Hz. Zeyneb, durumunu anlatır ve Hz. Muhammed'in isteğinin kendisi için ev bark, eş ve çocuktan daha önemli olduğunu ifade eder:

*Huşûşâ kim benüm atam Resûl'dür
Resûldür hem imâmü'l-mürselîndür*

*Yaradılmışdan anuñ kadri 'âlî
Anuñ câhı İlähü'l-'âlemîndür*

*Anuñ yüzini görmek dîn ü dünyâ
Anuñ hazretine irmek hemîndür (340/1-3)*

Hz. Zeyneb, Hz. Muhammed'in yanına gittiğinde Ebû'l-Âs pişman olarak Müslümanlığı kabul eder ve sonrasında Medine'ye hicret eder. Böylelikle Hz. Zeyneb ile tekrar bir araya gelir. Bu hadiseden bir sene sonra yani 630 yılında Hz. Zeyneb vefat eder.

4.1.3.2.3 Hz. Hasan ve Hz. Hüseyin

Hz. Hasan ve Hz. Hüseyin, Hz. Ali'nin Hz. Fâtıma'dan olan oğullarıdır. Peygamber, henüz onlar çok küçükken öldüğü için **Sîretü'n-nebî'**de kendilerine pek fazla yer verilmemiştir. Bununla birlikte zaman zaman Darîr'in Hz. Hasan ve Hüseyin övgüsünde beyitler kaleme aldığı görülür. İlk cildin başında dört halife övgüsünden sonra Hz. Hasan ve Hüseyin'in övüldüğü şu şiir yer alır:

*Ol ikiden netîce bir görindi
Velî eydimezem kim nedür ol bir*

*İkisi dahı cânın terk kıldı
Velîkin bilmedüm kim neydi taqđîr*

*'Aceb ne ululğa irdi bunlar
Kim itdiler bu ululığı te'ħır*

*Ulu güç gördiler ol iki server
Ulu yük çekdi ol iki cihān-gīr*

*İlāhī ol iki ma'sūm imāma
Bağıslana kim oldı bizde taqşīr (9)*

Hz. Hasan ve Hz. Hüseyin'in Hz. Muhammed'in ölümü üzerine üzülerək ağlamaları ise şiirde şu şekilde yer bulur:

*Hasan Hüseyin göricek kim ağladı ceddin
Dökildi yaşı degül kim tolu tamla vü nem*

*İkisinüñ gözi yaşından iki kaçtre hemīn
Dökilse yidi tamunuñ 'azābı söne direm (504/III-11-12)*

4.1.4 Dört Halife

4.1.4.1 Hz. Ebû Bekir

Hz. Ebû Bekir, ilk halifedir. O, aynı zamanda Hz. Peygamber'in kayınpederidir. Künyesi Ebû Bekr Abdullah b. Ebî Kuhâfe Osman b. Âmir el-Kureşî et-Teymî'dir. Atık lakabı ile de bilinir. Atık, soylu, eski, azat edilmiş gibi anlamlara gelen bir kelimedir. Hz. Muhammed, Hz. Ebû Bekir'in cehennemden azat edildiğini söyledikten sonra, onun adının halk arasında Atık olarak anıldığı rivayet edilir. Hz. Ebû Bekir'in en çok bilinen lakabı ise, çok sadık anlamına gelen Sıddîk'tır. Hz. Ebû Bekir, **Sîretü'n-nebî**'de de sık sık Sıddîk ismiyle anılır. Eserde anlatıldığına göre, Hz. Muhammed, Miraç gecesinde gördüklerini anlattığında, Hz. Ebû Bekir onun

söylediklerine hiç tereddütsüz olarak “gerçektir” der. Bunun üzerine ismi “Sıddık” olarak kalır. Hz. Ebû Bekir tarafından Hz. Peygamber’e hitaben söylenen aşağıdaki beyitlerde bu durum dile getirilir:

Ben senüñ inanuram mi‘rācuña

Hil‘at u levlāk le-‘amrük tācuña

Ben şadağ direm ne kim sen söyledüñ

Gördüğüñ şerh eyledüñ cümle sıruñ

Cümle gerçektür sözüñ degül yalan

Kāfir ola kim saña dutsa gümān (232/13-15)

Hz. Ebû Bekir’in İslamiyeti kabulüyle ilgili farklı rivayetler vardır. **Sîretü’n-nebî**’de anlatıldığına göre Hz. Ebû Bekir, gördüğü bir rüyayı Rahip Bahira’ya yorumlatır; Bahira da ona Müslüman olacağını söyler. Ardından Mekke’ye dönen Hz. Ebû Bekir, Müslümanlığı kabul eder ve Hz. Muhammed’e karşı bu sözleri söyler:

Muhabbet göñlüm içre ol kemişdi

Ki Aḥmed sevgüsi göñlüme düşdi

Küçücükden baña sevdürdi anı

Ol imiş bu dīnüñ evvel nişānı

Düşümde gördüğüm üç kez işāret

Baña bu devleti kılmış beşāret

‘İnāyet Ḥağ ta ‘ālādan yitişdi

Ki şıdḡum i‘tikāduma yitişdi

İnandum kavlına Peyğamberümüñ

Dīnine girdüm uş ol serverümüñ (168/4-8)

Hz. Ebû Bekir, ticaretle uğraşan, varlıklı bir kimsedir. Aynı zamanda Kureyş'in ileri gelenlerindedir. O, bu özellikleri sayesinde İslamiyetin yayılmasında önemli rol oynamıştır. Hz. Osman dâhil olmak üzere pek çok kişi, onun aracılığıyla Müslüman olmuştur. O, servetini İslam yolunda harcamaktan çekinmemiş, Müslüman olan pek çok köleyi satın alarak azat etmiştir. Bunlardan biri de Bilâl-i Habeşî'dir. Müslüman olduğu için sahibi Ümeyye b. Halef'ten eziyet gören Bilâl-i Habeşî'yi Hz. Ebû Bekir kendi parasıyla satın alır. **Sîretü'n-nebî**'de anlatıldığına göre Hz. Muhammed, Bilâl için harcanacak paranın yarısını kendisi vermek istemektedir. Bu yüzden Hz. Ebû Bekir'e neden bütün parayı tek başına ödediğini sorar. Hz. Ebû Bekir ise ağlayarak ona şöyle cevap verir:

Bilâl'i aldum [u] āzād eyledüm yoluña

'Atîk kıılma 'Atîk'i kullığı eyle kabûl

'Atîk anuñ-içün oldum ki kullar eskisiyem

Bu kamu kullığıdur baña hâşıl u maşşûl

Çü hulkı hūyı senüñ kullığıñda öğrendi

'Ataqtu dime 'Atîk'e kullığa meşşûl

Benüm cihānda murādum senüñ vişālüñdür

Dağı rızāda rızām olsa olmasun maqbûl (188/3-6)

Hz. Ebû Bekir, Hz. Muhammed'i övmesi için şairlere de yüklü miktarda para ve değerli kumaş vermektedir. **Sîretü'n-nebî**'deki bir şiirde Hz. Muhammed için harcadığı paranın ve malın hiçbir değerinin olmadığını kendi ifadeleriyle şu şekilde dile getirir:

*Nedür cevher nedür cism ü nedür cān
Anuñ yolına kim ĩşār iderler*

*Anuñ miqdārını bilen kişiler
Nite dūnyelige miqdār iderler*

*Anuñ katında dūnyā yād idenler
Hezārān biñ kez istiġfār iderler*

*Benüm başum u cānum aña ħurbān
Eger günde beni yüz dār iderler* (186/1-4)

Hz. Ebû Bekir, Müslüman olduğu, halka İslamiyeti anlattığı ve müminlere yardım ettiği için müşriklerden çok zulüm görmüştür. Darır, Hz. Ebû Bekir'in müşrikler tarafından tartaklandığı bir gün, Hz. Muhammed'in şu sözlerle onun hatrını sorup teselli ettiğini bildirir:

*Şiddīk'a eydür ki hālūñ nicedür
İllā ħadrūñ Haħ katında yücedür*

*Haħ resūline muvāfiħ olduđuñ
Dīnine ħavlına şādīħ olduđuñ*

*Haħ katında zāyi' olmaz yā 'Atīħ
Çün ki peygāberine olduñ refīħ*

*Göñlüñi hoş dut cefādan iñleme
Kāfirūñ herze sözini diñleme* (183/1-4)

Lakin müşrikler, gün geçtikçe Hz. Ebû Bekir'e ve ailesine ettikleri eziyetleri artırırılar. Bunun üzerine Hz. Ebû Bekir de diğer bazı müminler gibi çareyi Habeş

ülkesine gitmekte bulur ve bu maksatla yola çıkar. Fakat yolda fikrini değiştirerek tekrar Mekke'ye dönmeye karar verir. Çünkü o, Hz. Muhammed'in yüzünü görüp sohbetini dinlemek için her türlü cefaya ve çevre razı olmuştur. **Sîretü'n-nebî**'de onun bu durumu, kendi dilinden söylenen şu sözlerle anlatılır:

*Cefâ kim anuñ-içün görürem cefâ mıdur ol
Anuñ firâķ odıdur cefâ vü renc ü belâ*

*Anuñ cemâlini görmek atında oturmak
Hezâr derde devâdur [u] hezâr rence şifâ*

*Eger dögerlerdi beni v'eger sögerlerdi
Çün anuñçün-idi ol 'azâb u zecr ü 'anâ*

*Hezâr 'ıyş u temâşâdan ol baña yıgdür
Ki arturur gönül içinde bunca zevķ u şafâ (204/1-4)*

Hicret zamanında Hz. Ebû Bekir, Hz. Muhammed ile Mekke'den Medine'ye doğru yola çıkar. Müşrikler de Hz. Muhammed'i öldürmek için onları takip etmektedirler. Hz. Muhammed ve Hz. Ebû Bekir, Sevr dağına sığınmak mecburiyetinde kalırlar. Bu dağ, yılanlarının çokluğuyla bilinmektedir. Hz. Ebû Bekir, yılanlar Hz. Muhammed'e zarar vermesinler diye mağaradaki delikleri kapatır. Bu arada bir yılan, Hz. Ebû Bekir'in ayağını sokar. Bu durumu gören Hz. Muhammed, yılanı öfkelenir ve ona Hz. Ebû Bekir'i şu sözlerle över:

*Eytdi pes nite sen bu şâhabime
Zahm urup eyledüñ anı âzâr*

*Her maķâmda benüm ikincümdür
Anın oldı muķaddem-i ebrâr*

*Ben idicek ħalāyıkı da‘vet
Evvel ol kıldı dīnūme ikrār*

*Dīn-i İslām’ı ħalka bildüricek
Ol bilemce ider-idi inzār*

*Beni incidicek benüm ħavmum
Anı yavlağ döger-idi füccār*

*Mālını yoluma fidā kıldı
Cānını daħı eyledi ĩşār*

*Beni bu bildi dünyada ancak
Beni bu gördi daħılar āşār (268/46-52)*

Hz. Muhammed ve Hz. Ebû Bekir mağarada iken, mucize eseri olarak bir örümcek, mağaranın girişini ağı ile kapatır. Bundan dolayı müşrikler, mağaranın önüne kadar gelmelerine rağmen, içeride kimsenin olmadığını zannederek geri dönerler. Hz. Muhammed ile Hz. Ebû Bekir ise bir süre mağarada saklandıktan sonra yollarına devam ederler. Darîr, **Sîretü’n-nebî**’de Hz. Ebû Bekir’in, Hz. Muhammed’e mağara arkadaşı olduğunu anlattıktan sonra onu bu sözlerle över:

*Ne tıynetı var-ıdı ya ne toprağ-ıdı ‘aceb
Kim ilk toħm[1] anuñ toprağın[a] saçdı Resûl*

*Dīn ekdi illā ne bitdi birine biñ dāne
Çü şıdk ekdi yine yüz biñ anca biçdi Resûl*

*‘Aceb ne kılmış-ıdı gelmedin cihāna henüz
Ki sırrı şerbetini anuñ-ıla içdi Resûl*

*Ne sevgülü kul-ıdı ol halîfe-i muhtâr
Ki Hağ Resûl'e ne rāz açdı aña açdı Resûl*

*Kaçan ki kâfir elinden mağāraya girdi
Karındaşın koyuban anuñ-ıla kaçdı Resûl (5)*

Hz. Ebû Bekir, Medine'deki günlerinde de Hz. Muhammed'in yanından ayrılmamış, onunla birlikte pek çok savaşta yer almıştır. O ayrıca annesi, babası ve çocuklarının da Müslüman olmasını sağlamış bir kimsedir. **Sîretü'n-nebî**'de özellikle Hz. Ebû Bekir ile oğlu Abdurrahman arasındaki ilişkiden bahsedilir. Buna göre, oğlunun İslamiyeti kabul etmemesi, Hz. Ebû Bekir'i ziyadesiyle üzmektedir. Bu sebeple oğluna bir mektup yazarak onu İslam dinine davet eder. Aşağıdaki beyitler, onun bu mektubundan alınmıştır:

*Sen dahı hağ dîne uyğıl mü'min ol
Hüsn-i zan itgil bu dünyā muhsin ol*

*Sen foğullık ider olduñ iy veled
Senden itdiler gile ehl-i beled*

*Niçe küfr-ile geçiserdür günüñ
Niçe gâfil olısar ayuñ günüñ*

*Şerrüñ irişdi Müsülmānlara çok
Senden artuğ bizde hiç şirk ehli yok*

*Korğaram incine senden bu Habîb
Saña Hağ'dan kahr irişe naşîb*

*Ger gönülden Hağğ'a bir söz söyleye
Hağ seni mel'un u mañrüd eyleye*

Tîz yitiş Peygamber'e göñlini al

Yiter olduñ put-perest ü bed-fi'âl (434/21-27)

Hz. Ebû Bekir, Hz. Muhammed'in ölümünden sonra halife olur. Halifeliği esnasında isyanlarla, sahte peygamberlerle ve zekât vermek istemeyen kabilelerle mücadele eder, İslam dinini tebliğ etme gayesiyle çeşitli fetihler gerçekleştirir. 634 yılında vefat eder.

Sîretü'n-nebî'de Hz. Ebû Bekir'e yönelik pek çok övgü beyti vardır. Bu beyitlerde ondan peygamber âşığı (19/12, 98/12) ve Hz. Muhammed uğruna canını ve malını vermeye razı bir kimse olarak bahsedilir (317/5). Eserde ayrıca Hz. Ebû Bekir'in kendi dilinden kendini anlattığı beyitler de vardır. Bu kısımlarda özellikle onun alçakgönüllü tavrı dikkat çeker:

Ben hōd eksük bir kemîne kul zelîl

Hîç-i hîçden dahı bir yohsul zelîl

Bir yaramaz kalb kıymetsüz hakîr

'Aklı eksük 'ilmi eksük ben fakîr

Ne elümden ne dilümden iş gelür

Ne hōd Allāh'a yarar cünbiş gelür (183/15-17)

4.1.4.2 Hz. Ömer

Hz. Ömer, ikinci halifedir ve Hz. Peygamber'in kayınpederidir. Künyesi Ömer b. el-Hattâb b. Nüfeyl b. Abdüluzâ el-Kureşî el-Adevî'dir. Hz. Ömer, Faruk ismi ile de bilinir. Darîr, **Sîretü'n-nebî**'de onun batılla hakkı birbirinden ayırdığını ve batılı bırakıp hak yolunu tuttuğunu, bu sebeple de Faruk adını aldığını şu şiirle dile getirir:

*Kaçan bâtilı haqqı bildi Fārūk
Komadı toğrı yolu elden ayruq*

*Qoyuban bâtil işi haqqı tutdı
Haqqı bildi haq üzre buyruq itdi*

*Anı aldamadı tezvîr ü telbîs
Anuñçün gölgesinden kaçdı iblîs*

*Dahılar istedi vü buldı Haqq'ı
Velîkin ol bulıcaq bildi Haqq'ı*

*Haq'ı bilmek 'Ömer'den öğreneler
Haq'ı haq bildürendür dünyada er (6)*

Kaynaklarda Hz. Ömer'in Müslüman olmadan önceki hayatına dair çok fazla bilgi yoktur. Fakat Hz. Ömer'in önceleri İslamiyete ve Hz. Peygamber'e düşman olduğu bilinmektedir. **Sîretü'n-nebî**'de onun İslamiyete düşmanlığı da konu edilir. Buna göre Hz. Ömer, bir gün Hz. Muhammed'i öldürme isteğiyle yola çıkar. Önce putları ziyaret eder ve bütün putların Hz. Muhammed'in peygamberliğini tebliğ ettiğini işitir. Oradan ayrılıp tekrar yola koyulduğunda ise kız kardeşinin Müslüman olduğunu öğrenir. Öfkeyle kardeşinin evine gider. Kızkardeşi, eşiyle birlikte Kur'an okumaktadır. Hz. Ömer öfkeye kapılarak onları tartaklar. Fakat sonra onların okuduğu Kur'an'ı dinler ve kendisi de Müslüman olur. Darîr, Hz. Ömer'in dine düşman iken doğru yolu bulup Müslüman olmasını şöyle anlatır:

*'Ömer ilkin ulu düşmendi dîne
Kim-idi ki aña söyleye tına*

*Müsülmānı ne yirde kim görürdi
Öñinden kaçmasaydı öldürürdi*

*Ḳatumda dīn adın añmañ dir-idi
Müsülmān bulsa etini yir-idi*

*Resül'e 'ākıbet ḳaşd eyledi ol
Anı ben öldürem dip söyledi ol*

*Ḳılıç aldı vü ḳaşdına yürüdi
Anuñ ben dökeyin ḳanın dir-idi*

*Anuñçün ğarra olmış-ıdı özine
Kimesne mi görünürdi gözine*

*Ḳaçan Ḥaḳ'dan 'ināyet yār oldı
Küfür gitdi hidāyet var oldı*

*Dīnine düşmen-idi Muştafā'nuñ
Bu kez dīn ma'deni kân-ı vefānuñ*

*Çalab ol mertebe virdi aña kim
Müsülmānlığuñ üzre oldı ḥākim (190/2-10)*

Aynı hadise, farklı şiirlerde de dile getirilir. Darîr, bir başka şiirde Hz. Ömer'in küfür karanlığının din güneşi ile aydınlandığını söyler:

*İrişdi 'avn u ināyet ol ulu ḥazretten
Küfür ḳarañulığını giderdi dīn güneşi*

*Sürildi göñli göginden küfür bulıdı ḳamu
Ṭulū' ḳıldı meger şıdḳ-ıla yaḳın güneşi*

*Egerçi gök güneşi dünyâyı kılar aydın
Velî gönülleri aydın kılar dîn güneşi*

*Tecellî kıldı ‘Ömer gönline karañu gice
Ol aydan aydın olan Aḥmed-i Emîn güneşi (189)*

Siyerde anlatıldığına göre, Hz. Ömer’in Hz. Muhammed’i öldürmek üzere yola çıktığını bilen Ebû Cehl, ona Hz. Muhammed’i öldürüp öldürmediğini sorar. Hz. Ömer ise küfür karanlığından çıkarak Müslüman olduğunu söyler (191). Bunun üzerine Ebû Cehl ve diğer müşrikler öfkelenerek Hz. Ömer’i döverler. Fakat Hz. Ömer hiç sesini çıkarmaz. Onlara Peygamber’i övdükten sonra, kendi başından geçenleri kendi dilinden şöyle anlatır:

*Ben anı şayd ider-idüm çü şaydı oldum anuñ
Bu işi aña kılan ol İlâh ü ol Rabb’dür*

*Ben aña düşmen-idüm illâ gör nice düşmen
Ne kıatı dostı olupvan ‘acebden ‘acebdür*

*Beni gerekse didi koñ gerek uş öldürüñüz
Çü dîn âyîni baña âyîn [ü] mezhebdir*

*Boyumca eyle şanasın biçildi hil‘at-ı dîn
Ki ‘ışk-ıla dikilüp şıdık-ıla maṭrabdur (193/13-16)*

Hz. Ömer Müslüman olduktan sonra, İslam dini güç kazanır. Hz. Muhammed’i ve müminleri, müşriklerin saldırılarına karşı korur. O, bir anlamda ömrünü Hz. Muhammed’in yoluna sarf etmiştir. Darîr, onun bu haliyle Muhammed ümmetinin rehberi olduğunu söyler:

*‘Ömer çün ‘ömrini anuñ yolına şarf itdi
Anuñçün ümmetinüñ ol rehberi oldı (317/6)*

Hız. Ömer Müslümanlığını açıkça ilan ettiği gibi, Mekke'den Medine'ye hicret edileceği zaman da gizlenmeden hicret eder. Bedir, Uhud, Hendek, Hayber gibi savaşlarda yer alır. Hudeybiye anlaşmasında da bulunur; fakat sulhun şartlarını beğenmez ve müşriklerin sözlerinin Müslümanların sözlerinden üstün tutulduğunu düşünerek kederlenir. Hız. Ebû Bekir, ona Hız. Muhammed'in kendi kendine karar almadığını, yaptığı her işin Allah'ın emriyle olduğunu söyler. Bu durum, siyerde Hız. Ebû Bekir'in dilinden söylenen bir şiirle anlatılır:

*Ya 'nî eydür iy 'Ömer 'aqluñı dir
Her ki 'âkıldür aña bir söz kifâf*

*Ol Resûl-i müctebâdur Muştafâ
Ol ulü'l- 'azim nebîdür bî-hilâf*

*Bizden ol artuğ bilür her bir işi
Biz anuñ dürdi vü oldur şâf-ı şâf (440/1-3)*

Hız. Ömer, Hız. Ebû Bekir'in ölümünden sonra halife olmuştur. Halifeliğinde İran ve Mısır topraklarına seferler düzenlemiş, yaptığı fetihlerle İslamiyetin yayılmasını sağlamıştır. 644 yılında ise azatlı bir köle tarafından şehit edilmiştir.

Hız. Ömer'in en önemli özelliği cesareti ve yiğitliğidir. O, Müslüman olduğunu açıkça tebliğ etmiş, hicret zamanında da Mekkeli müşriklerin korkusuyla gece ve gizliden değil, güpegündüz ve açıkça Medine yolunu tutmuştur. Darîr, **Sîretü'n-nebî**'de onun yiğitliğinden şöyle bahseder:

*'Ömer 'ömrini terk itmiş göñülin aña berkitmiş
Yaluñuz hamle eylerse Kureyş'i tārūmār eyler (333/3)*

***

*'Ömer'dür biri pehlüvānı anuñ
Kim erlik şecā'at nişānı anuñ (391/14)*

Hz. Ömer'in bir diğeri özelliği adaletidir. O, halifeliği esnasında halktan karşılaştıkları haksızlıkları şikâyet etmelerini istemiş ve haksızlık yapan her kim olursa olsun onu mutlaka cezalandırmıştır. Savaş ganimetlerinin taksim edilmesinde büyük titizlik göstermiştir. "Fırat nehrinin kenarında bir koyun kayboldu, Allah onun hesabını benden sorar" diyecek kadar sorumluluk sahibidir. Darîr onun adaletini "adl-i bî-kerân" olarak tanımlar:

Gör Ebû Bekr hâlini n'oldu
Ya 'Ömer 'adl-i bî-kerân issi (502/6)

4.1.4.3 Hz. Osman

Hz. Osman, üçüncü halifedir ve Hz. Peygamber'in damadıdır. Künyesi Osman b. Affân b. Ebi'l-Âs b. Ümeyye el-Kureşî el-Ümevî'dir.

Hz. Osman, ilk Müslümanlardandır. O, Hz. Ebû Bekir vesilesiyle Müslüman olmuştur. **Sîretü'n-nebî'**de de onun Müslüman oluşu anlatılır. Buna göre Hz. Ebû Bekir, Hz. Osman'a İslamiyet'i şu sözlerle anlatır:

Gel iy 'Oşmân sözüm dut sen dağı tîz
Bu toğrı dîne ikrâr eylegil tîz

Bu bâtıl dîni terk itgil unitğil
Erenler gibi merdâne iş itgil (171/16-17)

Hz. Muhammed, İslam dinini tebliğ etmeye başlayınca Ebû Leheb'in oğlu Utbe, o zamana kadar evli olduğu Hz. Muhammed'in kızı Rukiyye'yi boşar. Bunun üzerine Hz. Osman, Hz. Rukiyye ile evlenir. Hz. Osman ve Hz. Rukiyye, müşriklerin zulmü sebebiyle Habeş ülkesine göç edenlerdendir. Onlar daha sonra Mekke'ye dönmüşler ve buradan da Medine'ye hicret etmişlerdir.

Bedir savaşı sırasında Hz. Rukiyye hastalanır ve ardından vefat eder. Hz. Muhammed bunun üzerine kızı Ümmü Külsûm'u Hz. Osman ile evlendirir. Hz.

Muhammed'in iki kızı ile evlendiği için Hz. Osman'a iki nur sahibi anlamında "Zinnureyn" de denmiştir.

Hız. Osman, Hz. Ömer vefat ettikten sonra halife olur. Halifeliğinin ilk yıllarını fetihlerle geçiren Hz. Osman, bu fetihlerden gelen ganimetler sayesinde İslam ülkesinde refah seviyesini yükseltmiştir. Hz. Osman'ın halifeliği sırasında Kur'an nüshaları da çoğaltılmıştır.

Sîretü'n-nebî, Hz. Muhammed'in vefatıyla son bulduğu için Hz. Osman'ın halifelik dönemi eserde yer almaz. Bununla birlikte Darîr, bir şiirinde Hz. Osman'ın, halifeliği döneminde Hz. Ebû Bekir ve Hz. Ömer'den farklı olarak sultanlara has bir düzen kurduğunu söyler ve o zamana kadar İslam ülkesinin içi mamur dışı viran iken, onun devrinde hem içinin hem dışının mamur hale geldiğini dile getirir:

*Ne sırr-ıdı ki Süleymân'a beñzedi 'Oşmân
Ki düzdi tañtana düzgün ü haşmet-i sultân*

*'Ömer bu düzgünü kılmadı [vü] ne hüd Şiddîk
Bu resme âyîn ü devlet imâret ü erkân*

*Ol iki dîn ulusı şöyle kıldılar düzgün
Kim ola bātını ma'mûr u zâhiri vîrân*

*Üçünçi geldi vü zâhiri eyledi ma'mûr
Kim ola şoñra gelenlerüñ işleri âsân*

*Hoş itdi maşlahat itdi gereklü iş itdi
Ki şer'i nāyib-i sultân gerek ola ulu kan (7)*

Hız. Osman'ın halifeliğinin son dönemlerinde çeşitli karışıklıklar meydana gelir ve Hz. Osman, çıkan fitne sonucunda Kur'an okurken şehit edilir. Bu hadise

Sîretü'n-nebî'de anlatılmasa da Darîr, şu beyitlerde Hz. Osman'ın öldürülüşünden bahseder:

Anuñ muḥabbeti yolına gör ki Zî'n-nüreyn
Şehîd oldu oḥur-iken Kitâb-ı meşûrî (19/13)

***

Resûl 'ıṣṣına ḳurbân olmağa 'Osmân
Dürişdi oldu şehîd dünyadan berî oldu (317/7)

4.1.4.4 Hz. Ali

Hz. Ali, Hz. Muhammed'in amcasının oğlu ve damadıdır. O aynı zamanda dördüncü halifedir. Künyesi Ebû'l-Hasan Ali b. Ebî Tâlib el-Kureşî el-Hâşimî'dir. **Sîretü'n-nebî**'de Tanrı arslanı, Zevcu'l-Betûl, Emîr-i nahl gibi isimlerle de anılır:

Tengri arslanı 'Alî zevcü'l-Betûl
Girmiş-idi er içine sağ u şol (420/9)

***

Anuñçün oldu 'Alî'nüñ Emîr-i nahl ismi
Ki bal aruları cümle leşker[i] oldu (317/1)

Hz. Ali'nin babası, Ebû Tâlib, annesi ise Fâtıma'dır. Hz. Muhammed, amcası Ebû Tâlib'in yükünü hafifletmek amacıyla, Hz. Ali henüz beş yaşındayken onu kendi yanına alır ve büyütür. Hz. Muhammed'e peygamberlik tebliğ edildiğinde Hz. Ali, Hz. Hatice'den sonra iman ederek Müslüman olur. Bu sıralarda Hz. Ali'nin dokuz-on yaşlarında olduğu düşünülürse, onun çocuklar arasında ilk iman eden olduğunu söylemek gerekir.

Hz. Ali, hicret zamanında en son hicret edenlerin arasında yer alır. Müşrikler, Hz. Muhammed'i öldürmeye teşebbüs ettiklerinde Hz. Muhammed ile Hz. Ebû Bekir Medine'ye doğru yola çıkmış, Hz. Ali'yi ise müşrikleri oyalamak için Hz.

Muhammed'in evinde bırakmışlardır. Hz. Ali, daha sonra Hz. Muhammed'in ehl-i beyti ile birlikte Medine'ye hicret etmiştir.

Hz. Muhammed, Medine'ye hicret ettikten iki yıl sonra Hz. Ali'yi, kızı Hz. Fâtıma ile evlendirir. **Sîretü'n-nebî**'de Hz. Ali'nin mehir parasını denkleştiremediği ve Peygamber'in heybetinden çekindiği için başta Hz. Fâtıma'ya talip olamadığı, kendi dilinden verilen şu beyitlerle anlatılır:

*Ben ilerü durmaduğum oldur
Kim olmışam iki dürlü ma'zür*

*Bir ol ki Resül heybetinden
'Aqlum beni söylemege mi çor*

*Bî-şerm kişi kim ol anda
Kendü bilüsine ola mağrūr*

*Degme sözi söylemege anda
Çanda ola olmayınca destūr*

*Bir 'özü dağı budur iy aşhāb
Kim fāka vü fākr beyti mehcūr*

*Çıldı beni ol dilekden ayru
Ol ucdan oldı şirinüm şūr*

*Kābīn dilese Resül-i muhtār
Yoçdur yöremüzde fūls-i meksūr*

*Bir aqçaya yitmedi gücüm kim
Hālūmi çılam anuñla mestūr*

Uş rızķ-ıçün ücrete yerışdüm
Olmışam iş işlemege me'cür (293/6-14)

Daha sonra Hz. Ali, Hz. Fâtıma'ya talip olur ve onunla evlenir. Siyerde onların düğünlerinden bahsedilen şiirler de bulunmaktadır (294-296). Hz. Ali, Hz. Fâtıma hayattayken başka bir kadın ile evlenmez. Bu evlilikten Hasan, Hüseyin, Muhsin, Zeyneb ve Ümmü Külsûm isimli çocukları olur. Onun ölümünden sonraysa farklı hanımlarından pek çok çocuğu olur.

Hz. Ali, Bedir, Uhud, Hendek, Hayber, Huneyn gibi pek çok savaşta yer almıştır. Bedir savaşında pek çok yararlılık göstermiştir. Bunu **Sîretü'n-nebî**'de yer alan kendi dilinden yazılmış bir şiirde şöyle ifade eder:

Bedr ğazvında neler eylemişem
Tîğ urup müşriklerini kırmışam

Niçe dirnekleri itdüm tārūmār
Benüm elümde ölüpdür Zü'l-ħumār (464/5-6)

O, Uhud ve Hendek savaşlarında da aynı şekilde yiğitçe savaşmış, Hayber savaşında ağır bir kapıyı tek başına kopararak kalkan olarak kullanmıştır. **Sîretü'n-nebî**'de de Hz. Ali'nin savaş ve seriyyelerdeki kahramanlıkları geniş yer tutar. Bu kısımlarda Darîr, menkıbevî bir anlatım tarzına başvurur. Onun anlatımında Hz. Ali, iki yüz kişiye karşı tek başına mücadele eder, zorda kalan sahabeye yetişerek onları kurtarır, ejderhalarla ve aslanlarla savaşır. Namı dillere destan olur. Her savaşta, müşrik ordusunun en yiğit askeri, meydana Hz. Ali'yi davet eder ve onunla vuruşmak ister. Aşağıdaki beyitler, Hz. Ali'nin savaşdaki cesareti ve cengâverliğinin konu edildiği beyitlerdendir:

Fütüvvet kapısı andan açıldı
Anuñçün adı dillerde fetādur (325/3)

***

*Ol başın kesen niçe gürbüz erüñ
Ol kapusını kıparan Hayber'üñ (422/1)*

***

*'Alī'yi gördüm er anda neler var hey neler anda
Degül ādem dīv olursa ki zūrī dīvi zār eyler (333/4)*

***

*Bir mübārız kim nazīri yok-durur
Dünya halkından kamu artuğ-durur*

*Ƙılıcına kimse karşı mı tura
Kimdür ol kim kendüyi aña ura (315/2-3)*

***

*Hıç bilür misiz 'Alī'yi kim-durur
Erlık-ile 'āleme hākim-durur (315/6)*

Sıretü'n-nebı'deki kimi şıirlerde ise Hz. Ali'nin kendi dilinden kendini övdüğü görülür. Aşağıdaki beyitler bunlardandır:

*Mürüvvet ma'deni kıldı beni Hıak
Şecā'at bahrın itdi beni muılağ (279/7)*

***

*Benüm gönüm deñizi mevc urursa
Ya bir dür dānesini gösterürse*

*Ƙamu 'ilm ü hikem ma'kül u menkül
Şanasın kıatredür kıatında bir kul*

*Ƙolum kuvvetlüdür kıalbüm kıavīdür
'Ale'l-hıak gelmişem adum 'Alī'dür (279/12-14)*

***

Benven ol ŧir-i Hudā arslan-ı Haḫ
Hel etā didi baña ender-varaḫ (355/6)

***

Eytdi kim benven ‘Alī-i ŧir-i ner
Kim baña Haḫ’dan-durur fetḥ ü zafer

Eylemişem niçe müşrikler helāk
İtmişem varlıkların zīr ü zeber (418/4-5)

***

Çün baña Haḫ didi arslanum ‘Alī
Çün baña Haḫ’dan olup-durur nazar

Kim-durur baña muḫābil göreyin
Eyleyen varlığını zīr ü zeber

Gele baña ceng-ile karşı tura
Nicedür erlik cihān içre göre (418/11-13)

***

Eytdi kim benven ‘Alī zevcu’l-Beḫül
Şāh-ı merdān benven ü ‘amm-ı Resül

Ben ḫoparmışam ḫapusın Hayber’üñ
Kim benem güyegüsi Peyğamber’üñ(464/1-2)

Hz. Ali, Tebük gazasına katılmayarak Medine’de Hz. Peygamber’in vekili olarak kalmıştır. O, Hz. Muhammed’in ölümünden sonra, ilk üç halife döneminde idarî bir görev almadığı gibi, savaşlara da katılmamıştır. Hz. Osman 644 yılında şehit edilince, halifelik makamına geçmiştir. Onun halifeliğı dönemindeki en önemli hadiselerden biri Cemel vakasıdır. 657 yılında vuku bulan Siffîn savaşı da onun dönemindeki bir diğeri önemli hadisedir. Bu savaşın sonunda hakem kararına

başvurulmuş ve Hz. Ali'nin ve Muaviye'nin seçtiği hakemlerin, savaşın nihaî kararını vermesi konusunda uzlaşmıştır. Hz. Ali'nin bu tutumunu yanlış bulan ve Muaviye biat edene kadar onunla savaşılması gerektiğini düşünen kişiler ise Haricîler olarak anılacak bir grup kurarak Hz. Ali'den ayrılmış ve Hz. Ali, Haricîlerden Abdurrahman b. Mülcem tarafından hançerlenerek 661 yılında şehit edilmiştir.

Hz. Ali, savaşçılığı ve cesareti ile tanınan bir kişidir. Onun öne çıkan bir diğer özelliği ise ilmî konulara vâkıf olmasıdır. O, Kur'an, hadis ve fıkıh alanlarında geniş malumat sahibidir. Darîr de bunu şu beyitlerle dile getirir:

*Ola mı 'ilm kim ol bilmeyiser
Ya müşkil var mı kim hall kılmayısar*

*Hakîkatden hakâyık şerh idiser
Tarîkatden dakâyık şerh idiser (153/8-9)*

Hz. Muhammed'in, Hz. Ali hakkında "Ben ilmin şehriyim, Ali ise kapısıdır." buyurduğu rivayet edilir. Darîr de Hz. Ali'nin ilmin kapısı olduğunu şu beyitlerle ifade eder:

*Çü 'ilmüñ şehri kapusıdur ol şâh
Hayâ vü hilm ü şabr anda bālâdur (325/7)*

***

*Anuñçün didi ol Aḥmed tapusı
'İlim şehri benem Haydar kapusı (347/19)*

Hz. Ali'nin Hz. Muhammed'den gayb ilmini öğrendiği rivayet edilir. Darîr de bu rivayete yer verir ve Hz. Ali'nin aynı zamanda keramet sahibi bir veli olduğunu ifade ederek onun kerametlerini dil ile anlatmanın mümkün olmadığını söyler:

*Darîr dilerdi 'Alî'nüñ kerâmetin eyde
Velî süküt-ı güzîn kıldı vü hamûş itdi (152/7)*

Darîr'e göre, Hz. Ali, Hakk'ın gammazıdır; çünkü manevî sırları halka ayan etmiştir (120/21). Onun bu sırları açık etmesinin sebebi, Hz. Muhammed'e olan sevgisidir:

*'Alî ki âli-durur ol Resûl-i muhtârûñ
Muhabbeti yolına fâş oldu mestûrî (19/14)*

Hz. Ali'nin şeyhi, Hz. Muhammed'dir (325/11). Bu yüzden Hz. Ali'den zerre kadar sır öğrenenler veliliği de peygamberliği de bilir (8/3). Hz. Ali'yi en iyi anlayan kişi, Hz. Muhammed'dir:

*'Alî'yi bir kişi bildi cihânda
Meger ol kişi kim Peygamber-idi*

*Nebîden soñra mañlûkât içinde
Kamu serverler üzre server-idi*

*Ne bañr-ıdı anuñ gönli 'aceb kim
Sözünüñ her biri bir gevher-idi (151)*

Hz. Ali, Hz. Muhammed'in ehl-i beytindedir ve ehl-i beyt sevgisi, Peygamber sevgisinin bir parçasıdır. Bunun için Darîr, Hz. Ali'yi seven kişiye Tanrı'nın rahmet edeceğini ve o kişiyi cennetiyle mükâfatlandıracağını söyler:

*Her kişi kim seni seve bañtlu cān anuñ canı
Vire Allāh uçmağ içinde aña mülk-i beķā*

*Her ki seni sevmeye bed-bañt ola kendü la'îñ
Rañmetinden bulmaya Haķ Tañrı'nuñ hergiz şafā (349/6-7)*

4.1.5 Hz. Muhammed'in Sahabesi

Sahabe, dost, arkadaş anlamındaki “sahabî” kelimesinin çokluk halidir. Dinî bir kavram olarak, Hz. Muhammed devrinde yaşayan, onun sohbetinde bulunan ve Müslüman olan kimselere denir. Onlar, Hz. Peygamber'in arkadaşı olan seçkin kimselerdir. Kur'an'da onlar hakkında “İslam'ı ilk önce kabul eden muhâcirler ve ensar ile iyilikle onlara uyanlar var ya, Allah onlarda razı olmuş; onlar da O'ndan razı olmuşlardır. Allah onlara içinden ırmaklar akan, içinde ebedî kalacakları cennetler hazırlamıştır. İşte bu büyük başarıdır” (Tevbe 9/100) buyrulmuştur. Darîr de onlarda hem Hak, hem Peygamber, hem de halk râzıdır der:

*İy halk güzîdesi siz aşhâb
Maqbûl siz olduñuz mağfûr*

*Hoşnûd siz on kişiden Allâh
Hem Resûl râzî [vü] halk meşkûr (293/2-3)*

***

*Şahabî eyledi Allâh aları
Güzîde itdi nîk-encâm kıldı (78/10)*

Âyette de buyrulduğu gibi onlar, âhirette aziz olacaklardır (204/16-17). Fânî dünyayı terk edip âhirete yönelen (194/11), mala mülke, mevkiye makama önem vermeyen bu kişilerin her biri birer din sultanıdır. Allah, onları cennetiyle müjdelemiştir:

*Kim bular dînüñ selâîñleridür
Çöpe şaymazlar cihân fağfûrını*

*Bunlaruñ 'arşa degin hükmi irer
N'eyesünler âb u gil ma'mûrını*

*Hak bulara va'de kıldı dünyada
Âhiretde cennetini hûrını (212/7-9)*

Darîr, ashab-ı suffanın Hz. Muhammed'in her daim yanında olduğunu, bu uğurda büyük sıkıntılara katlandıklarını (211/6-9) anlatır. Onlar, Allah'ı Peygamber'in aynasında görmüşlerdir der:

Olar kim bakdı Resûl gözgüsünde gördi Hâk'ı

Nicesi olmasun ol kavm ıstıfâ ehli (176/3)

Hz. Muhammed'in sahabesi aynı zamanda ilim sahibi, bilgili ve akıllı kimselerdir (334/1-3) Savaş zamanlarında önemli başarılar göstermişlerdir. **Sîretü'n-nebî**'de onların savaştaki hallerini anlatan pek çok beyit bulunmaktadır.

Aşağıda ele alınan kişiler, **Sîretü'n-nebî**'deki şiirlerde yer alan belli başlı sahabedendir.²⁰⁵

4.1.5.1 Bilâl-i Habeşî

Bilâl b. Rebâh, Habeş asıllı bir köledir. Bilâl-i Habeşî olarak da bilinir. Ümeyye b. Halef'in kölesidir. Müslüman olduğu için sahibi tarafından eziyete uğramıştır. Onun bu haline şahit olan Hz. Ebû Bekir, hem beyaz bir kölesini takas edip hem de üstüne para vererek Bilâl'i satın alır. **Sîretü'n-nebî**'de de Bilâl'in Hz. Ebû Bekir tarafından satın alınıp azat edilmesi anlatılır. Eserde yer alan bir şiirde Hz. Ebû Bekir, Bilâl'i cevhere benzetir ve onu Ümeyye b. Halef'e karşı şu sözlerle över:

Bilmedüñ İbn-i Halef sen şatduğüñ

Gevheri bir taş-ıla uşatduğüñ

Sa'd virdüñ naḥs alduñ sen 'ivaz

Gevher aldum taş virdüm ben 'ivaz (187/1-2)

²⁰⁵ Şiirlerde yer alan diğer sahabe için bkz. Diğer Şahıslar.

Hız. Ebû Bekir beyaz bir köle verip, zenci bir köle olan Bilâl'i almıştır. Bu yüzden Ümeyye b. Halef, onun zarar ettiğini düşünmektedir. Fakat Hız. Ebû Bekir bu fikirde değildir. Ona göre takas ettiği beyaz kölenin gönlü kara iken, Bilâl'in gönlü aydınlıktır:

*Cismi ağ u gönli kara kuldur ol
İki 'âlemde dahı yohsuldur ol*

*İllâ bu bir genc-durur vîrânede
'Aql-ı küll cem ' oldı bu dîvânede*

*Gönlünüñ aydınlığın göre-y-idüñ
Yâ bilürden bir su'âl şora-y-ıduñ*

*Bile-y-idüñ kim münevver dil nedür
Bu karadan dünyâda hâşıl nedür (187/3-6)*

Bilal-i Habeşî, ilk defa ezan okuyan müezzindir. O, hayatı boyunca Peygamber'in müezziniğini yapmıştır. **Sîretü'n-nebî'**deki bir şiirde, onun okuduğu ezan, sihr-i helal olarak vafedilir:

*Ne şehirler açısar şubh-ı Bilâl
Sihr okuya illâ kim sihr-i helâl*

*Râzdâr ola şehinşâha gerek
Sen n'idersin anı Allâh'a gerek (187/12-13)*

Bilal-i Habeşî, Bedir, Uhud, Hendek gibi pek çok savaşa katılmıştır. Hız. Muhammed'in cennetle müjdelediği kimselerden olan Bilâl, Peygamber'in vefatından sonra ezan okumak istememiştir. Rivayete göre bu tarihten sonra yalnızca bir defa ezan okumuş ve onu dinleyen Medine halkı Peygamber'in hasretiyle ağlamıştır.

Bilal-i Habeşî, 641 yılında Şam'da vefat etmiştir.

4.1.5.2 Zeyd b. Harise

Zeyd'in tam adı Zeyd b. Harise'dir. Daha çocukken esir alınıp köle yapılmıştır. Zeyd, Hz. Hatice'nin yeğeni Hâkim b. Hizân tarafından satın alınıp Mekke'ye götürülmüş, ardından Hz. Hatice'ye hediye edilmiştir. Hz. Hatice, evlendikten sonra Zeyd'i Hz. Muhammed'e hediye eder ve Hz. Muhammed de onu azat eder. Bir gün Zeyd'in ailesi, oğullarının izini bulur ve onu görmeye gelirler. Durumlarını Hz. Muhammed'e anlatıp Zeyd'i geri almak istediklerini bildirdiklerinde Hz. Muhammed, kararı Zeyd'e bırakır. Zeyd de ailesiyle gitmek yerine Hz. Muhammed ile kalmayı tercih eder. Bunun üzerine ailesi üzülen geri döner. **Sîretü'n-nebî**'de bu durum Zeyd'in dilinden şu sözlerle anlatılır:

*Baňa Resûl cemâlini görmek ü sevmek
Degül kim ata ana benden ol baňa yigdür*

*Sizüñ karañu-durur gönlüñüz göremezsiz
Anuñçün oğluñı kılmak taleb saña yigdür*

*Cihân milkine sulţân olunca bir 'ârif
Resûl kullarınuñ kullığı aña yigdür* (173)

Zeyd, Hz. Muhammed'in oğlu gibidir, bu yüzden Zeyd'i herkes uzun süre Zeyd b. Muhammed olarak çağırır. Fakat "Onları babalarına nispet ederek çağırın..." (Ahzab 33/ 5) âyeti indikten sonra Zeyd, Zeyd b. Harise olarak anılmaya başlar. Zeyd, 629 yılında yapılan Mute savaşında şehit edilmiştir.

4.1.5.3 Hassân b. Sâbit

Künyesi Hassân b. Sâbit b. el-Münzir el-Hazrecî el-Ensârî'dir. Hz. Muhammed'in şairi olarak bilinir. Hassân b. Sâbit, Cahiliyye döneminde Ukaz panayırındaki şiir müsabakalarına katılmış, Gassanî ve Hîre hükümdarlarına methiyeler yazmış, Evs ve Hazrec arasındaki çarpışmalarda kendi kabilesi olan Hazrec'i övmüştür.²⁰⁶ 622 yılında Müslüman olarak bu kez İslam dinini ve Hz. Peygamber'i eleştirenlere şiirleri ile cevap vermiştir.

Sîretü'n-nebî'de Hassân b. Sâbit'in dilinden söylenen şiirler bulunmaktadır. Bu şiirlerden biri Hz. Ali övgüsüdür ve şu beyitlerle başlar:

*Eytdi kim iy şâh-ı merdân [u] 'Aliyy-i Murtażâ
Hak ta 'âlâdan senüñ şānuña geldi **hel etâ***

*Kendü luṭfindan saña diyüp-durur Hak arslanum
Hem halâyıklar senüñ haḳkuñda didi **lâ fetâ** (349/1-2)*

Şiirlerden ikisi Hz. Muhammed övgüsünde kaleme alınmıştır (415, 466). Sonuncusu ise Hz. Muhammed'in vefatı üzerine yazılan ve

*İy dirîgâ dir nebîler serveri
Kalmadı miskînlerüñ peygamberi (503/1)*

beytiyle başlayan mersiyedir.

4.1.5.4 Abdullah b. Revâha

Abdullah b. Revâha da Hassân b. Sâbit gibi şair olan sahabedendir. Şiirleriyle İslam dinini ve Hz. Peygamber'i övmüş, müşrikleri hicvetmiştir. O ayrıca Bedir, Uhud, Hendek, Hayber, Mute savaşlarına da katılmıştır. 629 yılında yapılan Mute

²⁰⁶ Hüseyin Elmalı, "Hassân b. Sâbit", **DİA**, C. 16, İstanbul, 1997, s. 399-400.

savaşında Zeyd b. Harise ve Cafer b. Ebû Tâlib'in şehit olmalarının ardından, İslam ordusunun sancağını devralmış, fakat o da aynı savaşta şehit düşmüştür.

Sîretü'n-nebî'de onun dilinden yazılan şiirler, Mute savaşının anlatıldığı bölümde yer alır. Bu şiirlerden biri Hz. Muhammed övgüsü ile başlar ve Abdullah b. Revâha'nın dilinden gazaya katılan askerlere hitaben söylenen şu sözlerle devam eder:

Yürüñ korqmañ gazāya varalum biz

Yaradan Allāh'a yalvaralum biz

Ṭuralum ol kamu küffāra qarşu

Yüz uralum yüce Cebbār'a qarşu

Ṭurışalum şalīb ehli dīniyle

Urışalum biz ol dīn düşmeniyle (450/ 10-12)

Abdullah b. Revâha'nın dilinden söylenen diğer iki şiir de aynı şekilde savaşa giden orduyu cesaretlendirme amacı taşımaktadır (451, 452).

4.1.5.5 Abbâs b. Mirdâs

Abbas b. Mirdâs, şair sahabedendir. Künyesi Abbâs b. Mirdâs b. Ebî Âmir es-Sülemî'dir. Mekke'nin fethi, Huneyn savaşı ve Tâif seferinde bulunmuştur. Ölüm tarihi tam olarak bilinmemektedir.

Sîretü'n-nebî'de onun dilinden yazılmış bir şiirde Abbâs b. Mirdâs'ın kendini şu sözlerle övdüğü görülür:

Eytdi kim 'Abbās-ı Mirdās-ı emîr

Benven ol cem'e eyleyen çok çeri dir

*Muṣṭafâ ‘ıṣkına yola girmişem
Kâfir ile varup idem dâr [u] gîr*

*İy niçe başlar kesüp kanlar dökem
Niçeleri eyleyem hõr u esîr*

*Dîn yolına cānumı kurbān kılam
Çün ki Allāh bilürem dir bir* (462/1-4)

4.1.5.6 Abdullah b. Üneys

Künyesi Ebû Yahyâ Abdullah b. Üneys el-Cühenî’dir. Yahudi lideri Hâlid b. Süfyân’ı öldürmek üzere görevlendirildiği “Abdullah b. Üneys seriyyesi” olarak bilinen seriyye ile ünlüdür. Bu seriyyede Abdullah b. Üneys, Hâlid’e yaklaşabilmek için asıl kimliğini saklamış, kendisinin de Hz. Muhammed’e düşman olduğunu söylemiş ve bu sayede onu öldürmüştür. Uhud savaşına ve Mısır’ın fethine de katıldığı bilinen Abdullah b. Üneys, 674 yılında vefat etmiştir.

Sîretü’n-nebî’de yer alan beş şiirde Abdullah b. Üneys seriyyesi anlatılır (389-393).

4.1.5.7 Abdullah b. Selâm

Tam adı Abdullah b. Selâm b. el-Hâris’tir. Yahudi bir âlim iken, sonradan Müslümanlığı seçmiştir. Uhud ve Benî Nadir gazalarına katılan ve Hz. Ömer döneminde Kudüs’ün fethine iştirak eden Abdullah b. Selâm, 663 yılında Medine’de vefat etmiştir.

Sîretü’n-nebî’de onun münzel kitapları okuduğu ve Peygamber’in vasıflarını bildiği anlatılır. Abdullah b. Selâm’ın dilinden verilen aşağıdaki şiirde o, âhir zaman

peygamberinin geleceğini bildiğini ve diğer Yahudilerin aksine kendisinin kibirlenmeyip Peygamber'e inanacağını söyler:

*Bilürdüm anı kim ol Hâtem-i rüsül gelicek
Muhabbeti çerisi gönlümi kıılır yağma*

*Ben anı eydür-idüm kendüzüme iy miskîn
Anuñ yüzün göricek andan özüñi yığma*

*Çalan Yahūdîler anı görüp kibr ideler
Sen olmasun kim alar-ıla olasın hem-tā (286/1-3)*

4.1.5.8 Selmân-ı Fârisî

Selmân-ı Fârisî, Hz. Muhammed'in İran asıllı sahabisidir. Doğum tarihi bilinmemektedir. Babası Mecusîdir. Selmân, evlerindeki ateşkedenin sönmeden yanmasını sağlamakla görevlidir.

Selmân-ı Fârisî, bir gün babasının bir işi için dışarı çıktığında, kilisenin yanından geçer ve içerideki insanların ibadetlerini izler. Bunun üzerine Hıristiyanlığa meyyleder. Eve dönünce babasına Hıristiyanlığın Mecusîlikten daha iyi bir din olduğunu söyler. Babası, onun sözlerine öfkelenir ve onu eve hapseder. Selmân bir süre sonra, evden kaçır ve bir kervanla beraber Suriye'ye gider. Burada bir rahibin yanına sığınır ve ondan Hıristiyanlığın esaslarını öğrenir. Rahip öldükten sonra, yerine geçen başka bir rahiple yaşamaya devam eder. Bu rahip, ölüm döşeğindeyken Selmân'a Musul'daki bir rahibi tavsiye eder. Selmân, Musul'a gider ve söylenen rahibi bularak ona tâbi olur. Musul'daki rahip de ölmeden önce Selmân'a kendinden sonra Nusaybinli bir rahibe gitmesini tavsiye eder. Selmân, Nusaybin'e gider ve o rahibi de bulur. Nusaybinli rahibin ölümü yaklaştığında, Selmân'a Rum diyarına gitmesini söyler. Ayrıca ona diğer dinleri mensuh edecek bir peygamberin geleceğini ve Selmân'ın onun devrine yetişeceğini şu sözlerle müjdeler:

*Sen irişisersin ol sulţāna bil
Yitisersin sen i mūflis kāna bil*

*Bu te‘aţtuř kim senūñ iĉūñdedür
Baħr olısar göñlüñ iĉi ıolu nūr*

*Bu dūriřmek kim dūriřürsin i cān
Ol Resūl’e iriřürsin bī-gümān*

*‘Ömrüñ uzun olısar-durur senūñ
Görisersin ĥūb cemālini anuñ (282/8-11)*

Selmân, bunun üzerine Rum diyarına gider. Oradaki rahip de bir süre sonra hastalanır. Selmân, ona kendinden sonra kime gitmesi gerektiğini sorduğunda, rahip, yakında bir peygamberin dünyaya geleceğini müjdeler ve bu peygamberin üç özelliğini sıralar. Buna göre, o peygamber sadaka kabul etmeyecek, fakat hediye kabul edecektir ve sırtında nübüvvet mührü bulunacaktır. Selmân, Hz. Muhammed’in hicretine kadar Kuba mevkiindeki hurmalıklarda köle olarak çalışır. Hz. Muhammed, hicret esnasında Kuba’dan geçerken Hz. Peygamber’in namını duyarak onun yanına gider. **Sîretü’n-nebî**’de Hz. Muhammed’i ilk defa gören Selmân’ın dilinden Peygamber övgüsünde söylenen şu beyitler yer alır:

*Gördüm ol ĥalkuñ begini ĥalk iĉinde oturur
Kim yüzünüñ aydınından gündüz aydını ĥacîl*

*Evs ü Ĥazrec uluları ĥidmetinde mecma‘ı
Resm ü āyîninden anuñ kayşer āyîni ĥacîl*

*Ĥalk[1] sâkit eylemiş-durur nübüvvet heybeti
Cümle dîn ehlini ĥılmıřdur anuñ dîni ĥacîl (285/1-3)*

Selmân, Peygamber'e sadaka olarak hurma getirdiğini söyler; fakat Hz. Peygamber, hurmadan yemez. Bir başka seferinde yine hurma verir ve hediye ettiğini söyler, bunun üzerine Hz. Peygamber hurmadan yer. Başka bir gün de onun sırtındaki mühür-i nübüvveti görür ve ağlayarak Hz. Muhammed'e başından geçenleri anlatır. Böylelikle Müslüman olur ve Hz. Peygamber'in yanında kalır.

Selmân-ı Farisî'nin katıldığı ilk savaş Hendek savaşıdır. Bu savaşta şehrin etrafında hendeklerin kazılması fikrini o verir. O, daha sonraki savaşlarda da İslam ordusunda yer alır ve Hz. Peygamber vefat edene kadar onun yanından ayrılmaz. Hz. Ömer zamanında Medain'de valilik yapar. Selmân-ı Farisî 656 yılında vefat eder.

Sîretü'n-nebî'de yer alan 281-285. şiirlerde onun hayat hikâyesi kısım kısım verilmiştir.

4.1.5.9 Hâlid b. Velîd

Künyesi Hâlid b. Velîd b. el-Mugîre el-Mahzûmî el-Kureşî'dir. Ticaretle uğraşan itibarlı bir kimsedir. Başlangıçta babası Velîd b. Mugîre gibi İslam düşmanıdır. Bedir savaşında kardeşi Velîd b. Velîd, Müslümanlara esir düşer. Hâlid b. Velîd onu fidyesini ödeyerek kurtarır. Bir süre sonra Velîd b. Velîd Müslüman olmak ister ve Medine'ye gider. Hâlid, onu zorla Mekke'ye götürse de, Velîd kaçarak tekrar Medine'ye döner.

Hâlid b. Velîd, Uhud ve Hendek savaşlarında müşriklerin safında yer alır. Hudeybiye anlaşmasından sonra gerçekleşen kaza umresinde, Mekke'ye gelen kardeşi Velîd, ona bir mektup bırakır. Mektupta Hz. Peygamber'in onun hâlâ neden İslamiyeti seçmediğini kendisine sorduğunu söyler. Bu mektuptan sonra, Hâlid b. Velîd, Hz. Muhammed'in huzuruna giderek Müslüman olur. **Sîretü'n-nebî**'de onun Müslümanlığı kabul etmesini anlatan şiirler de bulunur. Aşağıdaki beyitler bu şiirlerden alınmıştır:

*Didi kim bildüm ol Allāh bir
Oğlı kıızı yoğ nā'ib ü vezīr*

*Ol Muħammed hem resūli hem ıulı
Āyīni muħkem anuñ toğrı yolu (348/1-2)*

***

*Niıeyeye deđin olısar bende inkār u cūhūd
Vaıtidür kim tevbe idem terk idem inkārımı*

*Niıeyeye değin ıalayım bağlu küfrüñ bendine
Vaıtidür kim yād idem dāyım istiđfārımı*

*Niıeyeye değin ıarañu ıala göñlüm küfr-ile
Vaıt oldı raħmet-ile nūr ide nārımı (436/1-3)*

***

*Hele baña 'ināyet Haı' dan irdi
Muıdill-idüm hidāyet Haı' dan irdi (437/14)*

Onun İslam ordusunun safında katıldığı ilk savaş Mute'dir. Bu savaşta askeri yavaş yavaş geri ıekerek, ordunun zayıat vermesini engellemiştir. O, Mekke'nin fethinde de kumandanlık vazifesi yapmıştır. Mekke fethedildikten sonra Uzza putunu o kırmıştır. Hālid b. Velid, Huneyn savaşında da bulunmuştur. **Sīretü'n-nebī'** den alınan aşağıdaki beyitler, onun Huneyn savaşına giderken söylediği beyitlerdir:

*Kim ğazāya varuruz işbu zamān
Ol Resūlullāh bile faħr-ı cihān*

*Kāfirüñ hem başlarını kesevüz
İltüben Mekke řārında asavuz (475/1-2)*

Tebük gazasına ve Veda Haccına da katılan Hâlid b. Velîd 642 yılında vefat etmiştir.

4.1.6 Hz. Muhammed'in Peygamberlik Alametlerini Haber Veren Şahıslar

4.1.6.1 Bahîra

Bahîra, bilgin bir rahibin adıdır. Rivayete göre, bir gün bir kervanın kendi kilisesinin yakınında konakladığını görür. Kervanın konduğu yerin üstünde bulut olduğunu, kervanın durduğu yerdeki kuru ağacın yeşerdiğini ve kurumuş kuyudan su çıktığını fark eder. Kitaplarda okuduklarından yola çıkarak, bu belirtilerin âhir zaman peygamberine ait olduğunu anlar. **Sîretü'n-nebî**'de anlatıldığına göre Bahîra bu durum üzerine şu sözleri söyler:

*İy gönül dur cânuñı kırbāna vir
Secde-i şükr eylegil Sübhān'a sen*

*Kim irişdüñ hasretüñe ölmedin
Şükr kııl vir cânuñı şükrāne sen*

*Ḳamu 'ilmüñ irdi uş ma'lūmına
Ḳullığı irürdüñ uş sulṭāna sen*

*Cānuñ ayrılrsa bu cismüñden ne ğam
Çün kim irdüñ ol ezeli cāna sen*

*Dağı müflislik mi göre gözlerüñ
Gör ne gence uğraduñ hem kāna sen*

*Niçeler göçdi bu devre irmedin
Sen irişdüñ bu ‘aceb devrāna sen*

*İy Bahīra dur bu bahra ğarķ ol
Kim bulasın bir ‘aceb dūrdāne sen (138)*

Sonra Bahira, kervan halkını yemeğe davet eder. Kervandaki herkes gelir; fakat Hz. Muhammed’i malların ve develerin başında bekçi olarak bırakırlar. Bahira, gelenlerin hiçbirinin peygamberlik vasfı taşımadığını görünce, geride kimsenin kalıp kalmadığını sorar. Onlar da Hz. Muhammed’in gelmediğini söylerler. Bahira, onlara Hz. Muhammed hakkında sorular sorar. Verilen cevaplardan, onun peygamber olduğuna kanaat getirir ve onu Hz. Muhammed’i şu beyitlerle över:

*Seyyid oldur server oldur ulu ol
Baht anuñdur taht anuñdur bahtlu ol*

*Ol Muḥammed kim anı şerḥ eyledük
Bir iki ḥāşiyetini söyledük*

*Ya ‘nī kavlı şādık u kendü emīn
Pes içüñüzde ulu oldur hemīn (140/15-17)*

***

*Eydür iy kavm-ı celīl ü muḥterem
Sizde bu ḥüsn issi vü şāḥib-cemāl
Ancılayın kim-durur*

*Yüzini görse hilāl ay bedr olur
Cem‘ ide bir yirde ol bedri hilāl
Ancılayın kim-durur (141/1-2)*

Sîretü'n-nebî'de Bahira ile ilgili olarak nakledilen bir diğler hadise ise Hz. Ebû Bekir'in rüyası ile alakalıdır. Buna göre Hz. Ebû Bekir gördüğü bir rüyayı Bahira'ya yorumlatır ve Bahira, ona Hz. Muhammed'in dinine gireceğini ve halife olacağını müjdelir.

4.1.6.2 Mucib

Mucib, **Sîretü'n-nebî'**de Selmân-ı Farisî'nin hikâyesinin anlatıldığı bölümde yer alan bir rahibin adıdır. Bu rahip, yakın zamanda âhir zaman peygamberinin vücuda geleceğini bilerek, Selmân-ı Farisî'den ona şunları demesini ister:

*Çün göresin ol ulu sulţānı sen
Ol Resül'e tapşurasın anı sen*

*Beni ol Hâzretde sen yād idesin
Ben Müsülmân olduğumı eydesin*

*Hō nedür kim ol aña ma'lūm degül
Her ki anı sevdi ol maħrūm degül*

*Biz anı sevdük inanduk dīnine
Gerçi irmedük anuñ āyīnine* (282/15-18)

Eserde anlatıldığına göre, Mucib bu hadiseden sonra Selmân-ı Farisî'ye bir başka rahibe gitmesini tavsiye eder ve ardından vefat eder.

4.1.6.3 Satfih ve Zerka

Satfih, bir kâhinin ismidir. Gaipten haber vermesi ve rüya yorumlaması ile tanınır. O, Hz. Muhammed'in peygamber olacağını da önceden bilmiştir. **Sîretü'n-nebî'**de anlatıldığına göre, gökyüzüne bakarak Hz. Muhammed'in ana rahmine

düştüğünü anlamış ve bunun üzerine Mekke'ye gelmiştir. Eserde Satih'in dilinden söylenen şu beyitlerde Hz. Muhammed müjdelendir:

*Geliser dünyaya bir şāhib-i dīn
Geyiserdür nübüvvet hil'atını*

*Anuñ dīni tutıcağ dünyā mülkin
Götüriser dağı dīn milletini*

*Yetimlik dağı miskīnlik şī'arı
Faķirler bigi düzer ziynetini*

*Anı seven kişiler bulısdur
İki cihānda Haķķ'uñ rahmetini*

*Aña kavmı kamusı kaşd ideler
Komayalar kim arta hürmetini* (46/1-5)

Eserde ayrıca Satih'in dilinden Abdullah'ın ve Ebû Tâlib'in övüldüğü bir şiir de bulunmaktadır (47).

Zerka da Hz. Muhammed'in doğacağını önceden bilen kâhinlerdendir. **Sîretü'n-nebî**'de anlatıldığına göre, Zerka Hz. Muhammed'in dünyaya geleceğini anladığında Mekke'ye gider. Âmine'nin alnındaki nurdan, onun peygamber annesi olacağını anlar. Bunun üzerinde Âmine'nin yanında çalışan Tükna isimli bir kadına para vererek ondan Âmine'yi öldürmesini ister. Tükna, Âmine'yi öldürecekken Allah'ın yardımıyla, gaipten bir harbe Tükna'nın eline vurur ve Tükna kan içinde kalarak kendini kaybeder. Bu hadiseler **Sîretü'n-nebî**'de Âmine'nin dilinden şu şekilde anlatılır:

*Saīh kaçan Yemen'den geldüginde
Kureyş içinde şūr u şer görindi*

*Baňa aşd itdiler kim öldüreler
Hevādan ün irişdi er görindi*

*amu bī-hūř dūřdi uřřı gitdi
Dağı evremde hī kāfer görindi*

*Ya Zera cāzū kim Mekke 'ye geldi
Ki fi 'l-i fitneye mazhar görindi*

*Düzüp Tūkñā 'yı baňa viribidi
Görüñ ol gün ne kerr ü fer görindi*

*Eline arbe zağmı nirden irdi
Yiñinden şıradı aner görindi*

*Henüz dünyāya gelmedin bu mevlūd
Anuñ dūřmenleri ebter görindi (68/10-16)*

4.1.6.4 Sufūriyye

Sufūriyye, řam'da yaşayan Yahudi bir ālimin adıdır. **Sīretü'n-nebī'**de anlatıldığına göre o, Araplar arasında bir peygamberin ortaya ıkacağını kavmine řu sözlerle anlatır:

*ün ki mařūdı İlāh 'uñ ol-[1]dı
Sevgülü ul pādiřāhuñ ol-[1]dı*

*Yirde gökde abl anuñün alınur
Cümle aña yalvarur u yalınur*

*Andan artuḡ Ḥazret'e kimdür yaḡın
Ancılayın 'izzete kimdür yaḡın*

*İş anuñdur söz anuñdur yol anuñ
Aşl oldur ḡāşıl u maḡşül anuñ*

*Kimse ansuz Ḥazret'e yol bulmadı
Anı bilmeyen Ḥaḡ'ı hıç bilmedi (43/1-5)*

4.1.6.5 Semî'

Semî', bir rahibin adıdır. **Sîretü'n-nebî'**de anlatıldığına göre, Hz. Muhammed, annesinin ölümünden sonra çok üzölüp gözyaşı döktüğü için gözleri ağrır. Dedesi Abdulmuttalib ve amcaları Zübeyr ile Ebû Tâlib onu Semî' isimli rahibe götürürler. Semî', Hz. Muhammed'i

*Semî'eydür zihî 'avn u ināyet
Ki bu gün ḡapuya geldi sa'adet*

*'Aceb düş midür iy Ḥatm-i risālet
Yā devletden mi oldı bu delālet*

*Kim uyır baḡt u ḡālî'üm uyandı
Ḡararmış göñlüm uş nūra boyandı (90/3-5)*

sözleriyle karşılar ve kendisinden Hz. Muhammed'i iyileştirmesi istendiğinde şaşırarak, kendisinin buna muktedir olmadığını, zira Hz. Muhammed'in peygamber olduğunu söyler:

*Ḥāşā nübüvvet ehli kim ayruḡa yüz ura
Ya derdine devā şora ya ola hemdemi*

Çün yir ü gögi 'ışkına yaratdı ol Çalab
Añla bu sözi sözde igen olma 'acemî (92/4-5)

4.1.6.6 Meysere

Meysere, Hz. Hatice'nin kölesidir. Hz. Muhammed, Hz. Hatice'nin kervanı ile birlikte ticarete gittiğinde Meysere de onun yanındadır. Meysere, yolculuk boyunca Hz. Muhammed'i gözlemlemiş, döndüğünde de bunları Hz. Hatice'ye anlatmıştır.

Sîretü'n-nebî'de Meysere'nin dilinden yazılmış bir şiir bulunmaktadır. Bu şiirde Meysere, Hz. Hatice'ye Hz. Muhammed'i şu sözlerle anlatır:

Henüz iy seyyide ben bildüğümdür
Bu şerh ü bu beyāndan dağı artuğ

Dilerseñ kim bilesin kimdür Aħmed
Anı kim bilür andan dağı artuğ

Sen ol cānsın ki cānı sen bilürsün
Canı kim bile cāndan dağı artuğ

Şadef dürrüñ ne bilsün kıymetini
Nite kim la'li kāndan dağı artuğ

Didiler anuñ-içün kim cihānı
Kılısardur cihāndan dağı artuğ (128)

Meysere'nin Hz. Muhammed'in İslam'ı tebliğine yetişip yetişmediği bilinmemektedir.

4.1.6.7 Varaka b. Nevfel

Varaka b. Nevfel, Hz. Hatice'nin amcasının oğludur. Künyesi Varaka b. Nevfel b. Esed b. Abdu'l-uzzâ b. Kusay'dır. Kaynaklarda hayatı hakkında fazla bir bilgi bulunmayan Varaka b. Nevfel'in kutsal kitapların hepsini okumuş bilge bir zat olduğu bilinmektedir.

Sîretü'n-nebî'de anlatıldığında göre o, çok defa Hz. Muhammed'in peygamber olacağını müjdelemiştir. Aşağıdaki beyitlerde, onun Kureyş halkına Hz. Muhammed'in ileride peygamber olacağını bildirdiği görülür:

*Yiñi dîn âşikâre kıla kendü
Ululardan ululuk ala kendü*

*Aña münzel ola vahy-i İlähî
Olısar dünyānuñ ol pâdişâhı*

*Kimesne anuñ-ıla başa çıkmaz
Anuñ dîni evini kimse yıkmaz*

*Degül kim kendü devrinde ulala
Dağı kendü gidicek dîni çala*

*Kendüden soñra kıyāmete degin
Ola dîni çamu dînlerden yigin*

*Dutısar mağrib ü maşrıķı dîni
Kılıcı birle milk ide zemîni* (105/9-14)

Yine **Sîretü'n-nebî**'de anlatıldığına göre Varaka b. Nevfel, Hz. Hatice'nin gördüğü bir rüyayı tabir ederek onun bir peygamber ile evleneceğini müjdelemiştir. Hz. Muhammed, **Sîretü'n-nebî**'de Varaka b. Nevfel'in dilinden şöyle anlatılır:

Kim Muḥammed ulu peygamber-durur
Ḳamulardan ol ulu server-durur

Ḥātemü 'r-rüsl oldı ol sulṭān-ı dīn
Vahy anda ḥatm olısdur yakīn

Ne bilür bu 'aḳlı eksük ḳavmumuz
Gözsüzüz görmezüz anı kamumuz

Yoḥsa ol raḥmet gelüpdür 'āleme
Secde andan ötrü oldı Ādem'e (146/3-6)

Sîretü'n-nebî'de ayrıca, Hz. Hatice'nin babası Huveylid'in vekâletini Varaka b. Nevfel'e verdiği ve Varaka'nın da Hz. Hatice ile Hz. Muhammed'i evlendirdiği anlatılır. Bunun üzerine Kureyş uluları, Varaka'ya Hz. Hatice'yi neden Hz. Muhammed'e verdiğini sorarlar. Varaka, onların bu soruları karşısında öfkelenir ve Hz. Muhammed'i överek onlara şöyle cevap verir:

Ḳureyş'üñ çün emīni şādıḳıdur
Ḳureyş'üñ sen emīninden utan sen

Ol İbrāhīm dīnini dīnlenüpdür
Anuñ ol aşl dīninden utan sen (150/4-5)

Varaka b. Nevfel, başka bir gün de Hz. Muhammed'in gördüğü rüyayı yorumlar ve bu rüya üzerine onun âhir zaman peygamberi olduğundan emin olarak şunları söyler:

Gümānum ḳalmadı ayruḳ i server
Ki sensin ḥatemü 'r-rüsül i Ḥabīb
Ḥaḳıḳat ma'lüm oldı iy Peyamber
Ki sensin ḥatemü 'r-rüsül i Ḥabīb (161/1)

Hz. Muhammed'e ilk vahiy geldiğinde, Hz. Hatice, bunu Varaka b. Nevfel'e anlatır. Varaka ona, Hz. Muhammed'e görünen meleğin vahiy meleği olduğunu söyler, ardından Hz. Muhammed'in yanına gider. Aşağıdaki beyitler Varaka'nın dilinden Hz. Muhammed'in peygamberliğini müjdelemektedir:

*Varķa döndi gördi karşıdan gelür
Eydür ehlen merħabā sen iy beşîr*

*Ėutlu olsun ol nübüvvet ĥil'atı
Kim saña Cibrîl getürdi iy nezîr*

*Ėün risālet tācın urıduñ Ėabîb
Niçe tāc issin idisersin esîr*

*Ėātemü'r-rüsl olduñ iy sultān dir
Yaradılmış ĥalkķa sensin dest-gîr*

*Maşrıķı mağribi duta buyruğuß
Cümle maħlūķ ola me'mür sen emîr (166/7-11)*

Varaka b. Nevfel'in Hz. Peygamber'e gelen ilk vahiyden kısa süre sonra öldüğü, Peygamber'in İslam'ı tebliğine yetişemediği bilinmektedir.

4.1.7 Hz. Muhammed'e Düşmanlıkta İleri Gidenler

Mekke halkının büyük kısmı başlangıçta İslamiyet'e düşmanken, zamanla Müslümanların sayısı artmış ve İslam dininin güç kazanmasıyla birlikte pek çok kişi, Müslümanlığı seçmiştir. Bazı müşrikler ise ömürleri boyunca şirk içinde kalmış ve Peygamber'e olan düşmanlıklarını devam ettirmişlerdir. **Sîretü'n-nebî**'deki şiiirlerde bu kişilerden özellikle Ebû Cehl ve Ebû Leheb üzerinde durulur.

4.1.7.1 Ebû Cehl

Ebû Cehl, Hz. Muhammed'e olan düşmanlığı ile bilinir. Künyesi Ebû'l-Hakem Amr b. Hişâm b. Mugîre el-Kureşî el-Mahzûmî'dir. İslamiyete olan düşmanlığı sebebiyle Ebû'l-Hakem olan adı, Hz. Peygamber tarafından Ebû Cehl olarak değiştirilmiştir. Kureys'in Mahzum koluna mensuptur. Ticaretle uğraşan, güç ve itibar sahibi zengin bir kimsedir. Hz. Peygamber, onunla ilgili olarak "Yâ Rabbi, İslam dinini Amr b. Hişâm veya Ömer b. Hattab ile kuvvetlendir" buyurmuş, ancak bu duada Hz. Ömer seçilmiş ve Ebû Cehl müşrik olarak kalmıştır.

Ebû Cehl, hayatı boyunca Hz. Muhammed'e ve Müslümanlara eziyet etmiştir. Hz. Muhammed'in İslam'a davet ettiği kişileri ona inanmamaları için zorlamış, iman edenleri yollarından döndürmek için çabalamış, Ammâr b. Yâsir gibi kimselere Müslüman oldukları için işkence etmiş, Hz. Muhammed'i görmek ve İslam dinine girmek için Mekke'ye gelen kişilerin şehre girmelerini engellemiştir. Bununla da kalmayarak Hz. Muhammed'i her gördüğünde ona kötü sözler söylemiş, üstelik onun büyücü, kâhin, cadı olduğunu iddia etmiştir. Darîr'e göre, gördüğü mucizeler dahi ona tesir etmemiş ve ısrarla küfür içinde kalmaya devam etmiştir:

*Bû Cehl elli yıl oldu Resûl-ile hem-dem
Hemân şakî vü hemân kâfir [ü] ebleh maḥrûm*

*Görür şunuñ gibi şakḳ-ı kamer şakî bed-baḥt
Sa'âdet ipine irmedi elin ol meşûm (214/8-9)*

Ebû Cehl'in Müslümanlığa düşman olmasının bir sebebi, Peygamber'in kendi kavminden değil de başka bir kavimden çıkmasıdır. Darîr de onun İslam'a girmemekte inat etmesini kıskançlığına bağlar:

*Ebû Cehl andan ötri oldu gümrâh
Ki Aḥmed n'îçün oldu ḥâşş-ı Allâh*

*Ne lâyiğdur kim ol peygamber ola
Cihân halkına n' için server ola*

*Ne istihkākı ola bir yetīmüñ
Kimüñ 'aklı kabül eyleye kimüñ*

*Kim öksüz dahı yoğsul ulalupdur
Okumağ bilmedi ümmī kalupdur (202/8-11)*

***

*Hasūdlık gör Ebū Cehl'i ne kıldı
Ki şöyle kāfir ü mel'un kaldı*

*Dalālet birle küfr içinde kaldı
Hased birle tamu içinde kaldı (202/22-23)*

***

*Ebū Cehl-ile iblīsüñ hasedden
Olupdur yirleri tamuda oddan*

*Ebed kaldı tamuda anları gör
Bulardan 'ibret almaz gözleri kör*

*Kimüñ içinde kim zerre hased var
Od içinde Ebū Cehl'e olur yār (202/27-29)*

***

*Hased küfre yakın kıılır kişiyi
Hased dīnsüz hazīn kıılır kişiyi (202/1)*

Ebû Cehl'in İslamiyet'e girmemesinin bir sebebi de kibridir. O, kendini Hz. Muhammed'den de diğer müminlerden de üstün görür. Darîr, onun kibri sebebiyle ulu kişilere düşman olduğunu şöyle anlatır:

*Ḳamu dūṣmānlıḡa ‘afv ola illā
Ululıḡ istemekden ḡıl tevellā*

*Ki her kim ululıḡa ola dūṣmen
Ululıḡdan ıraḡ ola ol elgen* (136/1-2)

***

*Kibr-ile ḡoldı Ebū Cehl-i la‘īn
Cāhilūñ işi hemīṣe kibr ü kīn* (332/8)

Ebū Cehl’in küfür içinde kalmasının başka bir sebebi de onun akılsızlığıdır. Darîr, bu durumu şu beyitlerle dile getirir:

*Her ki fehmi fikri nāḡıṣdur hemīn
‘Aḡl[ı] dīni olur ol fikre yaḡın*

*Pes anuñ cānı cehāletde ḡalur
Bū Cehl gibi ḡacāletde ḡalur*

*Lā-cerem ḡōr u ḡasīs olur zelīl
Her kime kim fikri nāḡıṣdur delīl* (219/5-7)

Sîretü’n-nebî’de Ebū Cehl ile alakalı pek çok hadiseye yer verilmiştir. Ebū Cehl’in Hz. Muhammed’in başını yayla vurarak kanatması, Kesir isimli bir şaire onu hicvetmesi için para vermesi, Peygamber’i öldürmek için planlar yapması bunlardan bazılarıdır. Şiire de konu olan bir hadise ise Ebū Cehl’in dilinin tutulmasıdır. Siyerde anlatıldığına göre bir gün Ebū Cehl, Hz. Peygamber’e kötü sözler söylemek üzere ağzını açtığında Hz. Muhammed’in mucizesi ile dili tutulur. Darîr, bu hadise üzerine şunları söyler:

*Dutılsun ol yalan dili dutılsun
Kim ef‘î gibi şaḡar söz deminde*

*Çün ol dilden acı sözler dökilür
Pes anuñ hayrı vardur epseminde*

*Ağulu zaħm urur merhem düzedür
Ağu vardur yine hem merheminde*

*Açar mısın sen ol ağzı kim andan
Hayır gelmedi hiç söz deminde (248/1-4)*

Sîretü'n-nebî'de diğerk şahısların ağızlarından Ebû Cehl'e hitaben söylenmiş şiirler de vardır. Mesela Ebû Tâlib, bir şiirde Ebû Cehl'i şeytan olarak görür:

*Eytdi iy cehl-ile mağrūr hasīs
Şüretüñ âdem velī fi'lüñ iblīs*

*Çün ki bu şerr şür toħmın ekdiler
Fitneden bir ton boyuñca dikdiler*

*Balçığuñ ağıyla yoğrılmış senüñ
Meger anañ efî toğurmuş senüñ*

*Sözüñ ağudur yüzüñ gibi şovuk
Ben işitmedüm sözüñ gibi şovuk*

*Cānuñ ağır himmetüñ yoğdur neden
Kendüzüñde lezzetüñ yoğdur neden*

*Sencileyin bir hasīs ü bir pelīd
Dünyā içinde kimesne **lem-yelīd** (217/1-6)*

Aynı şekilde Abbas da onu akli eksik, cahil ve bilgisiz olarak vasıflandırır (255/1-3). Bahira, Ebû Cehl'in akılsız ve cahil olduğunu söyler (140/4-5). Habeşli bir rahip, onun cehalet ve sapkınlık içinde bulunduğunu belirtirken, kibir ve kinle dolu olduğu için hak dini görmediğini söyler (210/1-6).

Sîretü'n-nebî'de Ebû Cehl'in dilinden yazılmış bir şiir de bulunmaktadır. Bu şiirde Ebû Cehl, Hz. Muhammed'i öldürme arzusundan bahseder (332/6).

Ebû Cehl, 624 yılında Bedir savaşında öldürülmüştür. **Sîretü'n-nebî**'de Ebû Cehl'in ölümü üzerine Darîr'in dilinden söylenen bir şiir bulunur. Darîr, bu şiirde Ebû Cehl'in arkasından şunları söyler:

*'Âkıbet gitdi küfr-ile ol mel'ün
Aşşı itmedi ol celâlet aña*

*Ƙaldı şöyle ƘarañulıƘda ebed
HilƘat u hüy-ıdı dalâlet aña*

*Şunca kim anı da'vet itdi Resûl
Aşşı itmedi ol risâlet aña*

*Her kimüñ Ƙalb olur-ısa Ƙalbi
Fâ'ide eylemez maƘâlet aña*

*Ƙara rengin kimsene döndüremez
Ne Ƙadar harc olursa âlet aña*

*Şümdur cehl cehl eri meşüm
'İlm-ile Ƙılma istimâlet aña*

*Şol yüzi bedir olan ayı görüp
Hâşıl olmadı vecd ü hâlet aña*

*Gördi şakk-ı kamer kamer yüzden
Kısmet olmadı ol hidāyet aña (335/1-8)*

4.1.7.2 Ebû Leheb

Ebû Leheb, Hz. Muhammed'in amcasıdır. Künyesi Ebû Utbe Abduluzza b. Abdulmuttalib b. Hâşim'dir. Ebû Leheb, alev babası anlamına gelen bir lakaptır ve o, müminlere eziyetlerinden dolayı bu adla anılmıştır. Hz. Muhammed'e olan düşmanlığı ile tanınır. Hz. Muhammed, Ebû Leheb'i İslamiyete davet etmesine rağmen, Ebû Leheb onun bu çağrısını kabul etmemiş, ayrıca atalarının dininden döndüğü için Hz. Muhammed'e düşman olmuş, Peygamber'e ve müminlere eziyet etmiştir. Darîr, onun İslam'a düşmanlığını şu beyitlerle anlatır:

*Zîrâ maḥcûb-ıdı mağlûb küfre
Gözi gönli karañu kör bedbaht*

*Göremez ancılayın mu'cizâti
Kalupdur küfr-ile mağrûr bedbaht*

*Anuñ bigi Habîbi sevmedi ol
Olupdur lâ-cerem meşhûr bedbaht (74)*

Ebû Leheb'in hanımı Ümmü Cemil de İslam dinine düşmandır. Hz. Muhammed'in geçeceği yollara dikenler atar. Kur'an'da Tebbet suresinde Ebû Leheb'den ve hanımından şöyle bahsedilir: "Ebu Leheb'in elleri kurusun. Zaten kurudu. Ona ne malı fayda verdi, ne kazandı. O, bir alevli ateşe girecektir. Boynunda bükülmüş hurma liflerinden bir ip olduğu halde sırtında odun taşıyarak karısı da (o ateşe girecektir)."

Ebû Leheb, Hz. Muhammed'in peygamberliğini inkâr ettiği gibi, etrafındaki insanlara da onun büyücü olduğunu söyler. Hz. Muhammed, diğer Arap kabilelerine İslamiyeti anlatmak için Ukaz'a gittiğinde, halkı Hz. Muhammed'e karşı kışkırtır. Darîr, onun küfre yenildiğini, Hz. Muhammed'in mucizelerini göremediğini söyler. Bu sebeple onu gözsüz olarak adlandırır:

Kıymetüñ bilimez-ise ne 'aceb

Çün ki gözsüzdür Bū Cehl ü Bū Leheb (232/12)

***

Güneş bigi yüzini gör[i]mez zihî gözsüz

Ne çāre çün kim aña Allāh eyle kıldı naşīb (76/4)

Ebû Leheb'in Hz. Muhammed'e ettiği kötülükler bununla da kalmaz. Siyerde anlatıldığına göre, Hz. Muhammed'in babası Abdullah, Medine'ye gitmeden önce Ebû Leheb'e para emanet etmiştir. Abdullah'ın ölümünden sonra, Hz. Peygamber'in amcası Abbas, Ebû Leheb'in yanına giderek kendisine emanet edilen bu parayı Hz. Muhammed'e geri vermesini söyler. Fakat Ebû Leheb, Abbas'ı yalancılıkla suçlar ve emanet aldığı parayı Hz. Muhammed'e vermez. Bunun üzerine Abbas, onun hasis, fitneci, hilekâr olduğunu söyler:

Eydür iy buhl-ıla meşhūr hasīs

Şūreti ādem velī fi 'li iblīs

Görmedüm sencileyin fitnesi bol

Şerri üküş kendü mekkār u necīs

Ne ziyān itdi saña ol dīni pāk

Kim anuñla bir dem olmazsın enīs

Hāşā andan kim senüñle iy habīs

Ol muşāhib ola ya üns-i celīs

*Bu tekebbürlük ü mel'ünlîg-ıla
Sen cehennem halkına olduñ re'îs*

*Şüretüñ çirkîn ü hulkuñ ziştsin
Köti olısarsın [u] murdâr u pîs*

*Seni ol gün kim atamız qarğadı
Gözlerüñ kör oldı vü gönlüñ tamîs*

*Ka'be'ye varmaq ne lâyıqdur saña
Sen turacaq yir keniştdür ya kenîs (240)*

Sîretü'n-nebî'deki şiirlerde Ebû Leheb'in isminin çoğu zaman Ebû Cehl ile birlikte anıldığı görülür (402/16, 454/12, 232/12).

4.1.8 Diğer Peygamberler

Sîretü'n-nebî'nin konusu Hz. Muhammed'in hayatı olsa da, eserde Hz. Muhammed'den önce gönderilmiş peygamberlerle ilgili beyitler de bulunmaktadır. Siyerde bütün peygamberlerin Allah tarafından gönderildikleri ve insanları Allah yoluna davet ettikleri anlatılır (486/8). Darîr, Hz. Muhammed'den önce gönderilen peygamberlerin Hz. Muhammed ile şeref bulduklarını, diğer peygamberlerin sadef, Hz. Muhammed'in ise inci olduğunu dile getirir:

Baña gerekli kişi ol-durur didi Hallāk

Şadef siz olduñuz aña ol oldı dürr-i yetîm (25/6)

***

Niçeme soñra yitişür kamudan öñdindür

Egerçi ilerü geldi Halîl ü Nüh u Kelîm (25/8)

Eserin çeşitli bölümlerinde Hz. Peygamber'in çektiği cefa ve eziyetler anlatılırken, diğer peygamberlerin çektikleri sıkıntılardan örnekler verme yoluna gidilir:

Dañı bundan ilerü çok peyāamber

Cihāna geldi vahy issi resüller

Oқurlardı bu halkı toğrı dīne

Тutardı halk olara kibr ü kīne

Yalansın cāzūsın dirlerdi aña

Nesin sen kim halāyık uya saña

Sürerlerdi sögerlerdi halāyık

Becid dutsa dögerlerdi halāyık (174/9-12)

Kimi zaman diğer peygamberlerin çektikleri eziyetler, Hz. Muhammed'in dilinden aktarılır. Hz. Muhammed, kendinden önce gelen peygamberlerin,

gönderildikleri kavimler tarafından ne tür cefa ve zulümlere maruz kaldıklarını şu sözlerle anlatır:

*Kimini dögdiler illā ne dögmek
Sögerlerdi velī gör nice sögmek*

*Yağın biñ yıl az eksük Nūh dögildi
Cefā vü cevır odı anı sögildi*

*Kimi mancılığ-ıla oda düşdi
Kimi kaynadı kaṭrān içre bişdi*

*Kimini başdılar boğazladılar
Kimini kaçır-iken izlediler*

*Bulıcağ bıçku-y-ıla biçdiler tiz
Kanını şu yirine içdiler tiz*

*Birinçeler şusuz açın kırtıldı
Kimisi niçe kez öldi dirildi (181/1-6)*

Eserde ayrıca Hz. Muhammed'in Miraç esnasında, kendinden önceki peygamberleri gördüğünden de bahsedilmektedir (227/3). Bazı peygamberler de bizzat isimleri ile şiirlerde yer alırlar. Bunlar Hz. Âdem, Hz. Şit, Hz. Nuh, Hz. İbrahim, Hz. İsmâil, Hz. Yûsuf, Hz. Mûsâ, Hz. Dâvûd, Hz. Süleyman, Hz. Lokman ve Hz. İsa'dır.

4.1.8.1 Hz. Âdem

Hz. Âdem, ilk insan ve ilk peygamberdir. Allah, Hz. Âdem'i yarattığında, meleklerle ona secde etmelerini emretmiştir ve şeytan hariç bütün melekler Âdem'e

secde etmişlerdir. Şeytan, büyüklük tasladığı için, Âdem'in önünde eğilmemiş ve bu yüzden cennetten kovulmuştur. Allah, Âdem'e ve onun kaburga kemiğinden yaratıldığına inanılan Havva'ya cennet nimetlerini sunmuş; fakat cennette bulunan bir ağaca kesinlikle yaklaşmamalarını emretmiştir. Âdem ve Havva, şeytanın yoldan çıkarması neticesinde, Allah'ın emrine riayet etmeyerek yasak ağacın meyvesinden yemiş ve bu sebeple cennetten kovularak yeryüzüne gönderilmişlerdir.

Sîretü'n-nebî'de şeytanın büyüklenerek Hz. Âdem'e secde etmemesi, şu şekilde anlatılır:

*Nite ki göricegez Âdem'i la'în iblīs
Ki buldı hil'at u teşrîf[ü] 'alemü'l-esmā*

*Ĥased odına dutışdı vü yandı ol kâfir
Didi n'îçün ola ol bir ĥalîfe-i a'lā*

*Daĥı bu dūn yaradıldı bu ĥandan oldı ulu
Benüm gibi kişi var kim re'is-i 'arz [u] semā*

*Ĥamu yir ehli vü gök ehli beni ulu görđi
Benem 'ibâdet ü 'ilm-ile ĥamuya usta*

*Ben oddanam benüm aşlum 'anāşır-ı a'lā
Anuñ ĥöd aşlı türāb oldı ĥamudan ednā*

*Bu süfliden yaradıldı neden olur 'ulvī
Ne ma'niden ola ol ĥayr aĥsenü'l-eşyā (286/10-15)*

Darîr'e göre, meleklerin Hz. Âdem'e secde etmelerinin sebebi, onun Hz. Muhammed'in nurunu taşımasından ileri gelmektedir:

*Yoĥsa ol raĥmet gelüpdür 'āleme
Secde andan ötrü oldı Âdem'e*

*Çün melāyik sırrını Muḥammed'üñ
Gördiler Ādem'de nūrın Aḥmed'üñ*

*Ḳamu secde anuñ-içün kıldılar
Çün ki maḳşūd n'eydügini bildiler (146/6-8)*

***

*'Āşıkıdur cümle maḥlūḳāt anuñ
İlle iblīsı ki ḥāsıd eyledi*

*Ādem'üñ şulbına naḳl itdükde ol
Nūrına emlāki sācid eyledi (469/6-7)*

Yeryüzündeki insan nesli, Âdem ve Havva'dan türemiştir. Darîr, Hz. Âdem'in, insanların atası olduğunu; fakat onun yalnızca cismen, yani bedenen bu vasfi taşıdığını belirtmektedir. Zira can yönüyle ata, Hz. Muhammed'dir:

*Egerçi ata Ādem'dür velīkin
Bu cismüñdür degüldür 'aḳl u cānuñ (22/3)*

***

*Gel iy Ādem atanuñ sen atası
Senüñ cānuñ ḳamu cāndan muḳaddem (125/3)*

***

*Egerçi atadur Ādem velī ki cisme durur
Ve illā cān cihānında ḳamuya ol ceddür (488/17)*

4.1.8.2 Hz. Şît

Şît ya da Şîs, Hz. Âdem'in oğludur. İkinci peygamber olmasına rağmen, Kur'an'da adı geçmez. Kendisine Suhf gönderildiği rivayet edilmektedir. Hz. Şît, Hz. Âdem'den kendisine geçen Muhammed nurunun taşıyıcısıdır.

Sîretü'n-nebî'de de Hz. Şî't'in alnında Hz. Muhammed'in nuru ile doğuşunun anlatıldığı bir şiir yer almaktadır:

*Ādem katı şādumān oldı
Çün [ki] Şî't yüzinde nūrı buldı* (24/5)

4.1.8.3 Hz. Nuh

Hz. Nuh, putlara tapan bir kavmi, Hakk'a davet etmek için gönderilen peygamberlerdendir. Kur'an'da onun için "Şüphesiz biz Nûh'u, kavmine, 'Kendilerine elem dolu bir azap gelmeden önce kavmini uyar' diye peygamber olarak gönderdik" (Nuh 71/1) buyrulmuştur. Hz. Nuh, hiç durmadan halkını dine davet etmesine rağmen, halkının pek azı ona inanmıştır. İnanmayanlarsa, ona gitgide şiddetlenen eziyetlerde bulunmuşlardır. Neticede Hz. Nuh, kavmini yola getiremeyeceğini anlayarak, onları Allah'a havale etmiştir. Bunun üzerine Allah'tan kendisine bir gemi yapması hususunda vahiy gelir. Hz. Nuh, gemi yapımını tamamlayınca her cinsten birer çift alarak gemiye bindirir, Allah da tufanla gemidekiler dışında kalan halkı helak eder.

Sîretü'n-nebî'de, Hz. Nuh'a inanmayarak, onu yalancılıkla suçlayan ve neticede Allah tarafından helak edilen kavmi şöyle anlatılır:

*Nûh geldi da 'vet itdi halkını
Dîv gibi halk kıldı aña hulqını
Hakk'a da 'vet kıldığıyçun dögdiler
Sen yalansın didiler hem sögdiler
Hak ta 'ālā cümlesin garq eyledi
Mü'mininden kâfiri farq eyledi* (273/17-19)

Darîr, Hz. Nuh'un kavmi tarafından eziyet gördüğü zamanlarda Hz. Muhammed'i andığını ve böylelikle feraha kavuştuğunu söyler:

*Kaçan ki Nūḥ buñaldı Muḥammed'i añdı
Necât buldı çü fevvâre oldı tennûrı (19/7)*

4.1.8.4 Hz. İbrahim

Hz. İbrahim, ulü'l-azm peygamberlerdendir. Allah'ın dostu anlamına gelen Halilullah ismiyle de bilinir. Kur'an'da kendisine Suhf gönderildiği bildirilmektedir. Hz. İbrahim de Hz. Nuh gibi halkını doğru yola davet eder, onları putlara tapmamaları konusunda uyarır. Fakat halkı ona inanmayarak putlara tapmaya devam eder.

Kur'an'da bildirildiğine göre, Hz. İbrahim, bir gün gizlice bütün putları kırıp, sadece bir tanesini bırakır. Kendisine putları kıranın kim olduğunu sorduklarında, onlara sağlam olan puta danışmalarını söyler. Halk, putların konuşamayacağını belirtince Hz. İbrahim, “öyleyse kendilerinden hiçbir zarar gelemeyecek olan putlara neden tapıyorsunuz?” diye sorar. Bunun üzerine kavmi, öfkelenerek Hz. İbrahim'i suçlar ve onu ateşe atarak öldürmek ister. Fakat ateş, Allah'ın lutfuyla Hz. İbrahim'e zarar vermez.

İnanışa göre, Hz. İbrahim'in ateşe atılmasını teklif eden kişi, bu kavmin reisi olan Nemrud'dur. **Sîretü'n-nebî**'de de Nemrud'un Hz. İbrahim'i ateşe attırdığı, fakat ateşin ona zarar vermediğinden bahsedilir:

*Geldi İbrâhîm Ḥalîl-i Kirdigâr
Yağdı Nemrûd anı yandurmağa nâr*

*Oda atdı kim nice ḥaḳ söyledüñ
N'îçün Allâh birligin şerḥ eyledüñ*

*Degmedi bir ḳılınâ oddan ziyân
Aña bûstân oldı od içi hemân (273/21-23)*

Darîr, Hz. İbrahim'in yanmaktan kurtulmasını, onun yoldaşının Hz. Muhammed olmasına bağlar:

Halîl'e od n'îçün hürmet itdi

Zîrâ ol-ıdı yoldaşı Halîl'üñ (4/2)

***

Anuñ muhabbeti odı Halîl'de olduğıçün

Halîl'e Nemrûd odı oldı hoş gül-i sūrî (19/8)

4.1.8.5 Hz. İsmâil

Hz. İsmâil, Kur'an'da adı geçen peygamberlerdendir. Aynı zamanda Hz. İbrahim'in oğludur. Kur'an'da Hz. İsmâil'in peygamberliği ile ilgili olarak "Kitap'ta İsmâil'i de an. Şüphesiz o sözünde duran bir kimse idi. Bir resul, bir nebi idi." (Meryem 19/54) buyrulmuştur. Hz. İbrahim, gördüğü bir rüya üzerine, Hz. İsmâil'i Allah yolunda kurban etmek istediğinde, Allah, gökten bir koç indirmiş ve Hz. İbrahim, oğlunun yerine bu koçu kurban etmiştir.

Sîretü'n-nebî'de Hz. İsmâil'in kurban edilmesi ile ilgili bir rivayetten bahsedilir. Buna göre şeytan, Hz. İbrahim'in oğlunu kurban etmesini ve böylelikle Allah yolunda büyük bir fedakârlıkta bulunmasını istememektedir. Bu yüzden Hz. İbrahim'i, oğlunu kurban etmekten vazgeçirmeye çalışır; fakat bunu başaramaz. Ardından Hz. İsmâil'in annesi Hacer'in yanına gider, ama Hacer de ona uymaz. Bunun üzerine şeytan, Hz. İsmâil'in yanına gelerek, babasının kendisini kurban edeceğini haber verir. Fakat Hz. İsmâil, şeytana uymayarak, Allah'ın emrine itaat ettiğini söyler. Şeytan, onu kandırmak için ısrar ettiğinde, yerden bulduğu bir taşı ona doğru atarak şeytanın bir gözünü kör eder. Bu hadise eserde:

Bir gözün İsmâ'îl anuñ çıkarur

Çün ki la'net taşıla anı urur (364/2)

beytiyle anlatılır.

4.1.8.6 Hz. Yakub

Hz. Yakub, Kur'an'da adı geçen peygamberlerdendir. Babası Hz. İshak, dedesi ise Hz. İbrahim'dir. Kur'an'da Hz. Yakub "(Ey Muhammed!) Güçlü ve basiretli kullarımız İbrahim'i, İshak'ı ve Yakub'u da an. Şüphesiz biz onları, ahiret yurduunu düşünme özelliği ile (temizleyip) ihlâslı kimseler kıldık." (Sad, 38/46) âyetiyle övülmüştür. Yûsuf suresinde onun da oğlu Yûsuf gibi rüya tabir etme özelliğinin olduğu belirtilir. O, sabrı ve tahammülü ile de bilinir.

Sîretü'n-nebî'deki şiirlerde Hz. Yakub'un ismi geçmez. Fakat eserde, onun dilinden yazılmış bir şiir bulunur. Bu şiirde Hz. Yakub, Kaydar'ın yanına gelerek ona oğlunun dünyaya geldiğini söyler. Kaydar, Hz. Yakub'a bunu nereden bildiğini sorunca, Hz. Yakub, o gece göğün kapısının açıldığını, gökten rahmet ve bereketle meleklerin indiğini, göğe nurdan bir direk dikildiğini anlatır ve Muhammed nurunun, yeni doğan bu çocuğun alnında olduğunu söyler (27).

4.1.8.7 Hz. Yûsuf

Hz. Yûsuf, Kur'an'da adı geçen peygamberlerdendir. Hz. Yakub'un oğludur ve yüzünün güzelliği ile ünlüdür. Hz. Yûsuf'un hikâyesi Kur'an'da Yûsuf suresinde anlatılır. Buna göre Hz. Yûsuf, Hz. Yakub tarafından çok sevildiği için, diğer kardeşleri onu kıskanır ve bir kuyuya atarlar. Hz. Yakub'a da onun bir kurt tarafından öldürüldüğünü söylerler. Daha sonra kuyunun yanına su içmeye gelen bir kervan, Yûsuf'u bulur ve kuyudan çıkarır. Yûsuf, bu kervanla beraber Mısır'a gider. Burada Mısır azizine köle olarak satılır. Aziz'in hanımı (Züleyhâ), Yûsuf'a âşık olur, fakat Hz. Yûsuf ona karşılık vermez. Bir gün Züleyhâ, onun odasına girer. Hz. Yûsuf, ondan kaçarken gömleği yırtılır. Aziz, Hz. Yûsuf'un odadan çıktığını görünce Züleyhâ, Hz. Yûsuf'un kendisine saldırdığını söyleyerek iftira atar ve onun zindana atılmasına sebep olur. Hz. Yûsuf, zindanda iken Mısır hükümdarının rüyasını

yorumlayarak, yedi yıl bolluk ve yedi yıl kıtlığın hüküm süreceğini söyler. Bu tabir sayesinde zindandan çıkar ve devletin malî işlerinin başına getirilir. Bu sırada kıtlık yaşandığı için, pek çok kişi zahire almaya Hz. Yûsuf'un yanına gelmektedir. Yûsuf'un kardeşleri de gelenler arasındadır. Hz. Yûsuf, onlara gömleğini verir ve babalarına götürmelerini ister. Hz. Yakub'un gözleri, Hz. Yûsuf'un hasretiyle ağlamaktan görmez olmuştur. Yûsuf'un gömleğini alıp yüzüne sürünce gözleri açılır. Böylelikle kardeşleri ve babası, Hz. Yûsuf'u tanırlar, sonra da Hz. Yûsuf'un yanına, Mısır'a yerleşirler.

Sîretü'n-nebî'de Hz. Yûsuf'un güzelliğinden bahsedilir. Darîr'e göre, onun güzelliğinin sebebi, Hz. Muhammed'in cemalinin ışığıdır:

*Cemâl-i Yûsuf anuñ cemâli pertevdür
Ki gönleği çoğusı gözlü eyledi kūrı (19/9)*

Eserde Hz. Yûsuf'un gömleğinin Hz. Yakub'un gözlerini açtığından da bahsedilir. Darîr, kendi gözleri de görmeyen biri olarak, Hz. Yûsuf'u sevdiğini dile getirir. Çünkü Hz. Yûsuf'un gömleği âmâların gözlerine ışık verir, onların gözlerini açar:

*Ben ol Yûsuf'ı anuñcün severem
Ki gönleği a'mâ aydınlığıdur (251/13)*

4.1.8.8 Hz. Mûsâ

Hz. Mûsâ, kendisine kitap indirilen peygamberlerdendir. Ona Allah tarafından Tevrat indirilmiştir. İsrailoğullarını Hak yoluna davet etmek için gönderilen Hz. Mûsâ'nın adı, Kur'an'da pek çok yerde geçmektedir. Buna göre, Hz. Mûsâ doğmadan önce Firavun bir rüya görür. Gördüğü rüyayı yorumlattığında, o sene doğacak bir çocuğun kendi saltanatına son vereceğini anlar ve bu yüzden yeni doğan çocukların hepsini öldürtür. Hz. Mûsâ'nın annesi, Allah'tan gelen emir doğrultusunda, o sene doğan Hz. Mûsâ'yı bir sepete koyarak nehre bırakır. Sepet,

Firavun'un sarayına ulaşır. Firavun'un eşi Asiye'nin çocuğu olmamaktadır. Bu yüzden Hz. Mûsâ'yı yanına alarak kendi büyütür. Hz. Mûsâ, yetişkinlik çağına geldiğinde, aralarında anlaşmazlık olan iki kişinin kavga ettiğini görür. Kendi tarafından olan kişiye yardım ederek, onun düşmanına yumrukla vurur ve ölümüne sebep olur. Bunun üzerine memleketinden uzaklaşıp Medyen'e gitmek zorunda kalır. Bir süre Medyen'de çobanlık yapar ve orada evlenir. Tekrar Mısır'a dönmek için ailesiyle yola çıktığında, Tur dağının yakınlarında bir ateş görür, ateşe doğru yürüdüğünde kendisine "Ey Mûsâ! Şüphesiz ben âlemlerin Rabbi olan Allah'ım" şeklinde ilk vahiy gelir. Sonrasında Mısır'a giderek Firavun'u ve halkını dine davet eder. Çeşitli mucizeler göstermesine rağmen, Firavun ona inanmaz. Hem Firavun hem de halkı Hz. Mûsâ'ya zulmeder. Hz. Mûsâ da bir gece Allah'tan gelen emir doğrultusunda kendi kavmiyle beraber Mısır'dan çıkar ve Kızıldeniz'e doğru hareket eder. Firavun, ordusuyla onların peşlerinden gider. Kızıldeniz'e geldiklerinde, Hz. Mûsâ, asasını yere vurur ve deniz ikiye ayrılır. Hz. Mûsâ, kavmiyle beraber karşıya geçer. Firavun ve ordusu da onları takip eder; fakat sular tekrar bir araya gelir ve Firavun ile ordusunda bulunanların tamamı boğularak helak olurlar.

Hz. Mûsâ'nın mucizeleri **Sîretü'n-nebî'**de de yer bulur. Darîr, Allah'ın Hz. Mûsâ'yı koruyup, Firavun'u ve kavmini suya gömdüğünü ve Nil nehrinin Kıptilere kan olduğunu şöyle anlatır:

*Nişe şerbet siz[e] zehrîn âb olur
Şöyle kim Kıbtî'ye kan olurdı Nîl (336/11)*

***

*Kim-idi Fir'avn'ı bahra garķ iden
Mûsâ'ya saklayıcı Settâr olan (82/3)*

***

*Şoñra Mûsâ geldi Fir'avn'a nezîr
Münkir oldu añâ Fir'avn-ı haķîr*

*Ķavmı-y-ıla şuya garķ oldu Ķamu
Şu içinde tamuya taldı Ķamu (273/25-26)*

Ayrıca **Sîretü'n-nebî**'de Hz. Mûsâ'nın Tevrat'ta Hz. Muhammed ile ilgili yazılanları gördüğü ve Allah'a onun kim olduğunu sorduğundan bahsedilir (66/17). Allah, Hz. Mûsâ'ya Hz. Muhammed'in kendisinden ve diğer peygamberlerden üstün olduğunu söyler (66/24-25). Hz. Mûsâ, bu sözleri duyunca Allah'a, Hz. Muhammed'in ümmetinden olmak için yalvarır:

*Kelîm eydür İlahî sen bilürsin
Ne kim diler-iseñ anı kılırsın*

*Anuñ 'izz ü celâli hürmetiyçün
Anuñ aşhâb u âli hürmetiyçün*

*Kelîmüñe bu 'izz ü hürmeti kııl
Beni ol Muştafâ'nuñ ümmeti kııl (66/28-30)*

Darîr, Hz. Mûsâ'yı Hz. Muhammed'in çavuşu olarak görür (59/9). Bir beyitte de Hz. Mûsâ'nın Tur Dağı'nda Hz. Muhammed aşkı ile kendinden geçtiğini ifade eder:

*Anuñ muhabbeti şevkı Kelîm'i mest itdi
Ki kendüyi delü kııldı vü turduğı Tûr'ı (19/10)*

4.1.8.9 Hz. Dâvûd

Hz. Dâvûd, kendisine kitap gönderilen peygamberlerdendir. O, hem hükümdar hem peygamberdir. Allah, ona demiri yumuşatıp zırh yapmayı öğretmiştir. O ayrıca, güzel sesiyle de bilinir. Kur'an'da Hz. Dâvûd ile ilgili olarak "Kendisiyle tesbih etsinler diye biz, dağları ve toplanıp gelen kuşları Dâvûd'un emrine verdik. Onların her biri Allah'a yönelmişlerdi" (Sad 38/18-19) buyrulmuştur.

Darîr, siyerinde Hz. Dâvûd'un Zebur'da Hz. Muhammed'in adını görerek, onun kim olduğunu Cebrâîl'e sorduğunu anlatır. Buna göre Cebrâîl, Hz. Dâvûd'a Hz. Muhammed'i anlatmış ve Allah'ın ona güzel bir ses bağışlamasının sebebinin Hz. Muhammed olduğunu söylemiştir. Bu haliyle Hz. Dâvûd, siyerde güzel sesi ile Hz. Muhammed'i metheden bir meddah olarak karşımıza çıkar:

Aña Cibrîl eydür iy halîfe

Saña eydeyim işit bir laîfe

Bu kamu 'izz ü iqbâl ü hilâfet

Bu âvâz u nağam lafz u feşâhat

Saña anuñ-içün Haq rûzî kıldı

Bu hoş üni muhakkiq rûzî kıldı

Kim anuñ menzilin kadrin bilesin

Aña medh idici meddâh olasin (66/13-16)

4.1.8.10 Hz. Süleyman

Hz. Süleyman, hem güçlü bir hükümdar hem de peygamberdir. Aynı zamanda Hz. Dâvûd'un oğludur. Kur'an'da onun pek çok mucizesine yer verilir. Bunlardan en bilinenleri kuşlarla konuşması, ordusunda cinleri kullanması, rüzgâra hükmetmesi ve Seba melikesini dine davet etmesidir. Kur'an'da "Süleyman'ın cinlerden, insanlardan ve kuşlardan meydana gelen orduları onun önünde toplandı. Hep birlikte düzenli olarak sevk ediliyorlardı" (Neml 27/17) âyetinde Hz. Süleyman'ın ordusunda cinleri kullandığı ve "Süleyman, Dâvûd'a varis oldu ve 'Ey insanlar, bize kuş dili öğretildi ve bize her şey verildi. Şüphesiz bu, apaçık bir lütuftur' dedi." (Neml 27/16) âyetinde de hayvanlarla konuşabildiği bildirilmiştir.

Sîretü'n-nebî'de onun bu mucizelerinden şu şekilde bahsedilir:

Ta ‘accüb itme ger kırd u kış Süleymān’a
Muṭī‘ oldı yahūd leşkeri perī oldı (317/2)

Hz. Süleyman’ın ordusu bir gün sefer için yola çıktığında, karıncaların olduğu bir yerden geçer. Karıncalar, ezilmemek için kaçırlar. Bu durum Kur’an’da “Nihayet karınca vadisine geldikleri vakit bir karınca, ‘Ey karıncalar! Yuvalarınıza girin, Süleyman ve ordusu farkına varmadan sizi ezmesinler’ dedi” (Neml 27/18) âyetiyle belirtilir. Rivayete göre, Hz. Süleyman, karıncaların konuşmalarını işitir ve karıncaların beyini huzuruna çağırır. Hz. Süleyman’ın yanına gelen karınca beyi ona, yanında getirdiği çekirge budunu hediye eder. Bu hadise **Sîretü’n-nebî**’de benzetme unsuru olarak şu şekilde geçer:

Senün cehdüñ karınca cehdidür kim
Süleymān’a hediye aldı vardı (329/1)

İnanişaya göre, Hz. Süleyman’ın, üstünde ism-i azamın yazılı olduğu bir yüzüğü vardır. O, bu yüzükle hüküm sürer. Hz. Muhammed de, tıpkı Hz. Süleyman gibi dünyaya hükmeder; fakat onun dünyaya hükmetmesi için yüzüğe ihtiyacı yoktur:

Ol Süleymān gibi dünyā dutısar
Hācet olmaya añña engüşterī (283/17)

4.1.8.11 Hz. Lokman

Lokman, Allah tarafından kendisine hikmet verilmiş bir kimsedir. Kur’an’da onunla ilgili olarak “Andolsun biz Lokmān’a ‘Allah’a şükret’ diye hikmet verdik. Kim şükrederse ancak kendisi için şükretmiş olur. Kim de nankörlük ederse, bilsin ki Allah her bakımdan sınırsız zengindir, övülmeye lâyıktır” (Lokman 31/12) buyrulmuştur. Bununla birlikte Lokman’ın peygamber olup olmadığı konusunda farklı görüşler vardır. Onun peygamber olduğunu iddia edenler olduğu gibi, sadece hikmet sahibi bir kimse olduğunu söyleyenler de vardır.

Darîr, Hz. Muhammed'in Lokman hikmetini bilen kimseleri bile şaşkınlığa düşürecek kadar hikmet sahibi olduğunu söyler:

*Olar kim hikmet-i Loqmân bilürdi
Senüñ hikmetüñe hayrân kalupdur*

*Sen ol hikmet sözinden söyleyli
Cihânda hikmet-i Loqmân kalupdur (131/2-3)*

4.1.8.12 Hz. Yahyâ

Hz. Yahyâ, Kur'an'da ismi geçen peygamberlerdendir. Onun Hz. Zekeriyya'nın oğlu olduğu "(Allah şöyle dedi) 'Ey Zekeriyya! Haberin olsun ki biz sana Yahyâ adlı bir oğul müjdeliyoruz. Daha önce onun adını kimseye vermedik.'" (Meryem 19/7) âyetiyle bildirilmiştir. Hikmet, merhamet ve takva sahibi olması, onun Kur'an'da bildirilen özelliklerindendir.

Sîretü'n-nebî'de

*Muhammed leyletü'l-mi'râc-ı Esrâ
Maqâmın istedi maqmûda irdi*

*Hicâblar geçdi kaç' itdi mesâfât
Nice maqbûl u merdûda irdi*

*Süleymân Mûsâ vü 'Îsâ vü Yahyâ
Dağı İbrâhîm [ü] Dâvûd'a irdi (227/1-3)*

beyitleri ile Hz. Yahyâ'nın Miraç gecesinde Hz. Muhammed'in gördüğü peygamberlerden biri olduğu bildirilir.

4.1.8.13 Hz. İsa

Hz. İsa, ulü'l-azm peygamberlerdendir. Kendisine Allah tarafından İncil indirilmiştir. Hz. Meryem'den mucize eseri olarak babasız olarak doğan Hz. İsa, İsrailoğullarına Hakk'ın emirlerini bildirerek, onları doğru yola sevk etmeye çalışmıştır. Fakat Yahudiler, ona uymamış ve Hz. İsa'yı Romalı Kudüs valisine şikâyet etmişlerdir. Bunun üzerine Hz. İsa'nın çarmıha gerilerek öldürülmesine karar verilmiştir. Hz. İsa'nın ölümü hususunda dinler arasında görüş ayrılıkları vardır. Hristiyan inancına göre Hz. İsa, çarmıha gerilmiştir; İslam inancına göre ise Hz. İsa değil, onu şikâyet eden havarisi çarmıha gerilmiş ve Hz. İsa, Allah tarafından göğe yükseltilmiştir.

Sîretü'n-nebi'de Hz. İsa'nın Allah'ın kulu ve peygamberi olduğu, halka Hakk'ın birliğini bildirdiği anlatılır (486/5-7, 273/27-28). Darîr'e göre Hz. İsa, İncil'de Hz. Muhammed'in vasfını okumuştur (66/31-33, 283/12). Bu bakımdan o, Hz. Muhammed'in müjdeleyicisidir:

*Çün anuñ çavuşı Mūsā Kelîmdür
Mübeşşiri anuñ 'İsî'bn-i Meryem (59/9)*

Hz. İsa'nın en bilinen mucizelerinden biri, ölüleri diriltmesidir. Bu durum Kur'an'da "Allah onu İsrailoğullarına bir Peygamber olarak gönderecek (ve o da onlara şöyle diyecek) 'Şüphesiz ben size Rabbinizden bir mucize getirdim. Ben çamurdan kuş şeklinde bir şey yapar, ona üflerim. O da Allah'ın izniyle hemen kuş oluverir. Körü ve alacalıyı iyileştiririm ve Allah'ın izniyle ölüleri diriltirim. Evlerinizde ne yiyip ne biriktirdiğinizi size haber veririm. Eğer mü'minler iseniz bunda sizin için elbette bir ibret vardır.'" (Âl-i İmran 3/49) âyetiyle bildirilir. Darîr, de Hz. İsa'nın, Hz. Muhammed'in adını söyleyerek ölüleri dirilttiğini ve hastaları iyileştirdiğini söyler:

*Muhammed adını 'İsî dilinden oğur-ıdı
Ölü dirilür-ıdı şağ ıderdi rencürü (19/11)*

4.1.9 Tarihî ve Efsanevî Şahıslar

4.1.9.1 Bâbertî

Bâbertî'nin tam adı Ekmelüddin Muhammed b. Mahmud b. Ahmed el-Bâbertî er-Rumî el-Mısrî'dir. Bâbertî nisbesi, memleketi olan Bayburt'a işaret etmektedir. O, tahsil hayatına Anadolu'da başlamış, Halep ve Kahire'de devam etmiştir.²⁰⁷ Fıkıh, hadis, kelam ilimlerine vâkıftır. Bu konularda kaleme aldığı kırkı aşkın eseri bulunmaktadır.²⁰⁸ Sultan Berkuk ve Emir Şeyhu gibi devlet adamlarıyla iyi ilişkiler kuran Bâbertî, 1384 yılında vefat etmiştir.²⁰⁹

Sîretü'n-nebî'de anlatıldığına göre Darîr, kendisine Hz. Muhammed'in hayatını anlatan bir eser kaleme alması emredildiğinde, hangi siyerlerden yararlanması gerektiğini sormak için Bâbertî'nin yanına gitmiştir. Bâbertî ona Ebû'l-Hasan'ın siyerinden yararlanmasını söylemiş ve onu

*Eydür iy miskîn yürigil şād olup
Kim senüñ bir genc açıldı yüzüñe*

*Göñlüñe bir nūr virdi Hâk Çalab
Baħmadı gözsüzlüğüñe gözüñe*

*Var Resül'ün sîresini söylegil
Şan'at itgil ol sözi kendüzüñe*

*Söyler-iseñ ol nūri şerħ eylegil
Kim güneş hayrān ola gündüzüñe (15)*

diyerek kutlamıştır. **Sîretü'n-nebî**'de ayrıca Bâbertî'nin övgüsünde söylenen şu şiire de yer verilir:

²⁰⁷ Arif Aytekin, "Bâbertî", **DİA**, C. 4, İstanbul, 1991, s. 378.

²⁰⁸ **a.g.m.**, s. 378.

²⁰⁹ **a.g.m.**, s. 378.

*Ne genc-idi ne hazîne idi anuñ göñli
Ki genc-i rûy-ı zemîn harc kıldılar yolına*

*Ne baħr-ıdı kim anuñ göñli mevc urıcağazın
Hezâr dürr-i semîni baħş iderdi yoħsulına (14)*

4.1.9.2 Berkuk

Berkuk, Memlûk sultanlarındandır. O, ilk Çerkes asıllı sultan olduğu için, 1382-1517 yılları arasında devam edecek olan Burcî Memlûkler döneminin de ilk sultanı kabul edilir. Berkuk'un doğum tarihi kesin olarak bilinmemekte; fakat öldüğünde altmış yaşlarında olduğu kaynaklarda kaydedildiği için, 1340 yılında doğduğu tahmin edilmektedir.²¹⁰ Onun esir olarak Kırım'a, oradan da Mısır'a getirilerek Emir Seyfeddin Yelboğa'ya satıldığı, Yelboğa öldürülünce Kerek'e sürüldüğü, fakat Melik Eşref Şaban'ın affıyla tekrar Kahire'ye gelerek sultanın hizmetine girdiği bilinmektedir.²¹¹ Berkuk, Melik Eşref Şaban öldürüldükten sonra, Melik Mansur Ali'nin emrine girmiş ve bu dönemde Çerkeslerden oluşan kendi memlûk grubunu kurmuştur. Zeyneddîn Berke ona karşı Türk menşeli bir memlûk grubu kursa da, Berkuk, Berke'yi yenerek atabek-i asâkirliğe kadar yükselmiş ve mevcut sultanın yaşının küçük olması dolayısıyla da devlette nüfuz sahibi olmuştur.²¹² Melik Mansur öldüğünde sultan olmak isteyen, fakat başaramayınca Melik Eşref'in oğlu Hacı'yı tahta geçiren Berkuk, daha sonra Hacı'nın yaşının küçük olduğunu ve sultanlık için yetersiz kaldığını ileri sürmüş ve böylece meclis tarafından el-Melikü'z-Zâhir unvanıyla 1382 yılında sultan ilan edilmiştir.²¹³ Saltanatı esnasında Malatya naibi Mintaş'ın ve sonrasında Yelboğa en-Nasırî'nin isyanlarını bastıramadığı için tahttan uzaklaştırılarak Kerek'e sürülmüş ve Hacı

²¹⁰ M. C. Şehabeddin Tekindağ, "Berkuk", *DİA*, C. 5, İstanbul, 1992, s. 511.

²¹¹ *a.g.m.*, s. 511.

²¹² *a.g.m.*, s. 511.

²¹³ *a.g.m.*, s. 511.

tekrar tahta çıkarılmıştır. Fakat bir süre sonra Berkuk tekrar atabekliğe getirilmiş, Yelboğa ile Mıntaş arasında anlaşmazlık çıkınca Mıntaş'ın ordusunu yenerek tekrar sultan olmuştur.²¹⁴ Böylece Berkuk, 1390 yılından 1399 yılına kadar ikinci saltanat dönemini sürmüş, 1399 yılında hastalanarak vefat etmiştir.

Memlûk Devleti, Berkuk'tan önce 1361-1382 yılları arasında Melik en-Nâsır Muhammed'in torunlarının devrini yaşamıştır. Bu dönemde Melik Mansur Selâhaddin Muhammed (1361-1363), Melik Eşref Zeyneddin Şaban (1363-1367), Melik Mansur Ali (1377-1381) ve Melik Salih Zeyneddin Hacı (1381-1382) hüküm sürmüşlerdir. Bu dönem de tıpkı Melik en-Nâsır Muhammed'in oğullarının dönemindeki gibidir, yani çocuk yaştaki sultanlar sebebiyle, ümerâ gücünü artırmış ve ümerâ arasındaki rekabetin memlûk sınıfına sıçraması ile ülke kargaşaya sürüklenmiştir.²¹⁵ Bu sebeple Berkuk, kendi devrinden önceki karışıklıklara son veren, Memlûk Devleti'ni yeniden âbâd eden bir sultandır. Bu durum Darîr'in şiirlerinde de yer bulur:

*Ṭururdu ḥürmetini tâc u tahtuñ
Yıhılmış milki âbādân kılpudur* (11/5)

Bununla beraber Berkuk, savaşçılığı ile de öne çıkmış bir hükümdardır. Gerek atabek iken Berke'ye karşı verdiği mücadele, gerek sultanlığı sırasında Malatya naibi Mıntaş'ın ordusunu yenilgiye uğratması bunun göstergesidir. **Sîretü'n-nebî**'de de Berkuk'un savaşçı kişiliğinden bahsedilir:

*Ḳādir ü pâdişāhā sultānā
Ol melik kim ğazā şanā'atıdur* (292/32)

***

*Ḥaḳḳı zāhir kılan melik-i Zāhir
Düşmeni üzre ḳādir ü ḳāhir* (122/3)

²¹⁴ a.g.m., s. 512.

²¹⁵ Kâzım Yaşar Koprıman, "Mısır Memlûkleri (1250-1517)", **Türkler**, C. 5, Ankara, 2002, s. 111.

Kaynaklarda anlatıldığına göre Berkuk, haftada iki defa Emir Candar'ın huzuruna getirdiği kişilerin şikâyetlerini dinleyen ve halkına adaletle hükmeden bir hükümdardır.²¹⁶ **Sîretü'n-nebî**'de yer alan beyitlerde de Berkuk'un adaleti övülür:

Çün anuñ 'adli rûzigârında
Şurd u koyın şuzinuñ ülfetidür (292/29)

***

Güninde 'adl u ruşş u emn ü emân
Evin şâlimlerüñ vîrân şılupdur (11/6)

***

Niçe yıl 'adl şıldı dâd itdi
Begendiler cemî'-i millet issi (12/11)

Berkuk aynı zamanda dindar bir kimse olarak bilinir. Kahire'deki cami, hankah ve türbelere de çok para tashih etmiştir.²¹⁷ Berkuk'un dindarlığı da **Sîretü'n-nebî**'deki şiirlere konu olmuştur:

Hâfızı Nâşırıdur ol meliküñ
Kim dîn ili ili vilâyetidür (292/33)

***

Dînin isdeyici mezheb güdici
Şerî'at şılıcıçün şuvvet issi (12/12)

***

'İlim añlayıcı ma 'nî bilici
Giceler uyanuğ u şalvet issi (12/14)

***

Şağ ta 'âlâ 'inâyet itdi añâ
'Ağl u 'ilmin hidâyet itdi añâ

---

²¹⁶ Tekindağ, **a.g.m.**, s. 512.

²¹⁷ Tekindağ, **a.g.m.**, s. 512.

Aña dîn virdi vü devlet-i dünyâ
Dağı ‘aql u ‘ibâdet ü ‘uqbâ (122/5-6)

Eserde ayrıca, Berkuk’un dilinden Darîr’e hitaben söylenen ve **Sîretü’n-nebî**’nin yazım emrinin verildiği

Gel iy Gözsüz baña bir sîre söyle
Kim anda şûret ü hem sîret olsun (13/1)

beyti ile başlayan bir şiir de bulunur:

4.1.9.3 Cemşid

Cemşid veya Cem, Pişdâdiyan sülalesinin dördüncü hükümdarıdır. Rivayete göre Cemşid, kendisi için mücevherlerle süslü büyük bir taht yaptırarak yüksek bir yere koydurmuş ve güneş doğarken işlemeli kaftanıyla bu tahta oturmuştur. Halk, onun tahtının, tacının ve kaftanının parlaklığını görerek hayran olmuş ve ona ışık şahı anlamında Cemşîd, tahta geçtiği güne ise yeni gün anlamında nevruz demiştir. Cemşid, büyük ve güçlü bir padişah olmasına rağmen, kibre kapılarak tanrılık iddiasında bulunduğu için cezalandırılmış ve bunun sonucunda tahtını Dahhâk’a kaptırmıştır.

Cemşid, **Sîretü’n-nebî**’de nübüvvet izharının anlatıldığı bölümde Hz. Muhammed’in benzetileni olarak büyük hükümdar anlamında kullanılır:

Nice bulıtda gizlü dura ħurşîd
Nice dalğ-ı kühen geye bu Cemşîd (160/8)

4.1.9.4 Dârâ

Dârâ, İran’ın Keyâniyân sülalesinin dokuzuncu ve son hükümdarıdır. Darius olarak da bilinir. On dört yıl İran hükümdarlığı yaptıktan sonra, Büyük İskender ile yaptığı savaşta yenilerek ölmüştür. Cesareti ve kahramanlığıyla ünlüdür. **Sîretü’n-**

nebî'de o da tıpkı İskender gibi Hz. Muhammed ile karşılaştırılır ve onun kulu olarak görülür:

Haşem yoğ illā ki kendüsi muhteşem server

Hadem yoğ illā ki kıltı-durur anuñ Dārā (286/33)

4.1.9.5 Eflatun

Eflatun, Aristo'nun hocasını yapan Yunan filozoftur. Platon olarak bilinir. M.Ö. 427-347 yılları arasında yaşamıştır. Üniversitenin temeli sayılabilecek olan Akademia'yı kurmuştur. Akademia, dokuz yüz seneye yakın faaliyet göstermiş ve burada felsefe, siyaset, geometri, coğrafya, zooloji, botanik gibi alanlarda dersler verilmiştir.

Eflatun, klasik Türk edebiyatında akıl, bilgi ve zekâyla ilişkili olarak geçer. **Sîretü'n-nebî**'de de Hz. Muhammed, akıl ve ilim yönünden Eflatun ile kıyaslanır:

Zihî müşkil kim Eflâṭūn bigi er

Vara bir tıfl öñinde ola ebter (77/3)

***

Anuñ sırrına kim sır irürüpdür

Çün Eflâṭūn katında bir cenîndür (98/10)

***

Eger Eflâṭūn-ısa ol bilülü

Senüñ karşıñda bir nādān kalupdur (131/4)

4.1.9.6 Firavun

Firavun, Mısır hükümdarlarına verilen isimdir; fakat bu ifadeyle genelde Hz. Mûsâ'nın döneminde yaşayan Firavun kastedilir.

Firavun, halkına zulmeden bir hükümdardır. Hz. Mûsâ doğmadan önce, düşünde Beyt-i Makdis tarafından bir ateş çıktığını ve büyüyerek Kıptîleri yaktığını görür. Kâhinler bu düşü, yeni doğacak olan bir çocuğun Firavun'un saltanatını sona

erdireceği şeklinde yorumlarlar. Firavun da bu sebeple, o dönemde doğan erkek çocukların öldürülmesi emrini verir. Darîr, Firavun'ın rüyalarını şöyle anlatır:

*İlle Fir'avn kendüsi götürdi düş
Kim özine sözler eydürdi vuḥūş*

*Geh işidürdi hevādan dürlü ün
Geh asaḳorlardı anı ser-nigün*

*Geh muḥabbaḫ gördi düşler ol ḥasīs
İllā anlar kim olurlardı celīs*

*Aña eydürlerdı iy şāh-ı güzīn
Düş degül azgāş u aḥlāmdur hemīn (332/11-14)*

Hız. Mûsâ, Allah'ın emriyle annesi tarafından bir sepete konularak Nil nehrine bırakılarak ölmekten kurtulur. Ona otuz yaşındayken peygamberlik tebliğ edilir ve Allah, Hız. Mûsâ'dan Firavun'u ve kavmini imana davet etmesini ister. Hız. Mûsâ, Firavun'a ve kavmine Allah'ın birliğini anlatır, Allah'tan başka bir şeye tapmamaları gerektiğini bildirir. Fakat kavmi de Firavun da onun sözlerine inanmaz ve Hız. Mûsâ'ya türlü eziyetler ederler. Hız. Mûsâ, kavmi ile birlikte Mısır'dan ayrılıp Kızıldeniz'e doğru yola çıkar. Bu haberi duyan Firavun da bir ordu ile onların peşlerinden gider. Hız. Mûsâ, asası ile Kızıldeniz'i ikiye yarıp geçtiğinde, Firavun ve ordusu da onları izler. Fakat onlar geçerken sular tekrar yükselerek Firavun'u ve ordusunu boğar. Bu durum **Sîretü'n-nebî**'de şu şekilde anlatılır:

*Atını sürdi deñize Cebra'il
Yüridi ardınca Fir'avn-ı zelīl*

*Ġarḳ oldı bile ḳamu leşkeri
Bedr üzre çün ki cem' oldı çeri (337/4-5)*

4.1.9.7 Gazneli Mahmud ve Ayaz

Gazneli Mahmud, Gazne Devleti'nin hükümdarıdır. Ayaz ise Gazneli Mahmud'un zekâsını, konuşmasını, firasetini takdir ettiği ve hizmetine aldığı kulu ve mahbubudur. Başta Attar ve Mevlana olmak üzere birçok şair, Gazneli Mahmud ve Ayaz arasındaki sevgi ve bağlılık ile ilgili hikâyelere eserlerinde yer vermişlerdir. Onların arasındaki sevgi, **Sîretü'n-nebî**'deki bir beyitte de şu şekilde karşımıza çıkar:

*İledüñ kâşıdını maşşüdına
Kim irişe Ayâz'ı Maḥmūd'ına (215/15)*

4.1.9.8 Gîv

Gîv, İran'ın efsanevî kahramanlarından biridir. Güderz'in oğlu ve Rüstem'in damadıdır. Şehname'de özellikle Turan ülkesine giderek Keyhusrev'i bulması ve onu İran'a getirip tahta çıkartması yönüyle konu edilir. Gücü ve kahramanlığıyla ünlüdür. Darîr, **Sîretü'n-nebî**'de Gîv'i yiğitlik açısından Hz. Ali ile kıyaslar ve Hz. Ali'yi ondan üstün bulur:

*Nedür Rüstem nedür Güderz nedür Gîv
Kim añalar bu pehlevân katında (493/1)*

4.1.9.9 Güderz

Güderz, Efrasiyab'a karşı mücadele eden İran kahramanlarındanıdır. Gîv'in babasıdır. İran ile Turan arasındaki savaşta Piran'ı ve onun başında bulunduğu orduyu Harezm'de mağlup eder. **Sîretü'n-nebî**'de Hz. Ali'nin pehlivanlığı, Güderz'in pehlivanlığından üstün tutulur:

*Nedür Rüstem nedür Güderz nedür Gîv
Kim añalar bu pehlevân katında (493/1)*

4.1.9.10 İbn Yemîn

İbn Yemîn, asıl adı Emîr Fahrüddin Mahmud olan Türk soylu İranlı bir şairdir. XIV. yüzyılda yaşayan İbn Yemîn, Feryûmed'de doğduğu için Feryûmedî, tuğra yazma görevinde bulunduğu için Tuğrayî isimleriyle de anılmıştır. Kaside, gazel, terkiib-bend, kıta ve rubailerden oluşan bir Divan'ı vardır. **Sîretü'n-nebî**'de yümn ve yemîn kelimeleri arasında sanat yapılarak, Hz. Muhammed'in uğurunun ve talihinin İbn Yemîn'i bile utandıracacağı söylenir:

Yūsuf'ũñ hüsnine kıılmañ nisbet anuñ hüsniñi
Yümni anuñ hõr kıılupdur İbn Yemîn'i hacîl (285/6)

4.1.9.11 İsfendiyar

İsfendiyar, Keyâniyân sülalesinden Güştasb'ın oğlu olan İran kahramanıdır. Lakabı, tunç beden anlamına gelen Rûyînten'dir. Kendisine silah ve ok işlemediği için bu adla anılmıştır. Savaşçılığı ile meşhurdur. Rüstem ile yaptığı savaşta, Rüstem'in çift başlı bir okla gözlerini kör etmesi üzerine kahırdan ölmüştür. **Sîretü'n-nebî**'de Mikdâd b. Esved'in kahramanlık bakımından kendisini İsfendiyar'la kıyasladığı görülür:

Gör ki Rüstem kim-imiş İsfendiyâr
Gör müselleme kime olur bu diyâr (318/16)

Siyerde, Hz. Ali de savaştaki mahareti ve cesareti sebebiyle İsfendiyar'dan üstün görülmüştür:

Eger Rüstem ü ger İsfendiyâr'ı
N'icün aña kişi bu han katında (493/4)

4.1.9.12 İskender

İskender, II. Filip'in oğlu olan Makedonyalı hükümdardır. Büyük İskender olarak anılır. M.Ö. 356-323 yılları arasında yaşamıştır. Hükümdar olduğu kısa dönemde, büyük fetihler gerçekleştirerek önemli zaferler kazanmıştır. Pers İmparatorluğunu yıkıp Makedonya'dan Hindistan'a kadar uzanan bölgede güçlü bir imparatorluk kurmuştur. İskender, **Sîretü'n-nebî**'de büyüklük ve yücelik bakımından Hz. Muhammed ile karşılaştırılır ve Hz. Muhammed'in kulu olarak nitelenir:

*Çün ki tahtı 'arş [u] kürsidür anuñ
Tañ mı kul kıılır-ısa İskender'i* (283/20)

4.1.9.13 Kahraman

Kahraman, İran'ın mitolojik şahsiyetlerindedir. Kahraman-ı kâtil olarak da bilinir. Üç yaşındayken devler tarafından Kaf dağına kaçırılmış ve onlar tarafından büyütülmüştür. Gücü ve pehlivanlığı ile ünlüdür. Kahraman, **Sîretü'n-nebî**'de de savaşçılığı ve yiğitliği ile benzetmelere konu olur. Gumeyre'nin babası Abbas, kendinden bahsederken, yiğitlik ve heybet yönünden kendini Kahraman'dan üstün gördüğünü söyler:

*Heybetümden kuş hevâda per döger
Kılıcumdan Kahramānlar der döker* (314/4)

Aynı şekilde Mikdâd da savaşta Kahraman'dan daha iyi olduğunu anlatmak için, kılıcıyla Kahraman'ı bile kahredeceğini söyler:

*Kılıcumla Kahramān'ı kahr idem
Sırrımı cümle cihāna cehr idem* (318/17)

4.1.9.14 Kârûn

Kârûn, Hz. Mûsâ zamanında yaşamış, zenginliğiyle ünlü bir kişidir. Kur'an'da onun hakkında “Şüphesiz Kârûn, Mûsâ'nın kavmindendi. Onlara karşı azgınlık etti. Biz ona, anahtarlarını (bile taşımak) güçlü bir topluluğa ağır gelecek hazineler verdik. Hani, kavmi kendisine şöyle demişti: ‘Böbürlenme! Çünkü Allah böbürlenip şımaranları sevmez.’” (Kasas 27/76) buyrulmuştur. Buna rağmen Kârûn, bu hazinelere Allah'ın lutfu sayesinde değil, kendi bilgisi sayesinde sahip olduğunu düşünerek kibre kapılmıştır. Neticede Allah tarafından cezalandırılmış ve sarayı ile birlikte yerin dibine geçirilerek helak edilmiştir. Kârûn'un başına gelenler, **Sîretü'n-nebî**'de mala mülke düşkün olan kimselere örnek gösterilir:

*Sen Kârûn tena ‘umın idersin
Eydürsin ki göğstüm içidür Tûr*

*Tûr issi du ‘ası derde dârû
Saña sağ irerse ola rencûr (293/25-26)*

4.1.9.15 Keykubad

Keykubad, İran hükümdarlarındanır. Keyâniyân sülalesinin ilk hükümdarıdır, Key lakabını ilk o kullanmıştır. Adaletiyle tanınır. **Sîretü'n-nebî**'de de de yücelik ve ululuk bakımından söz konusu edilir. Darîr, insan yücelikte Keykubad gibi de olsa sonunda ölecek, hiç olacaktır der:

*Hürmet ü ‘izz ü vazîfe hüküm [ü] dād
Dut ki sulţân-ı selâţîn Keykubād*

*Âhîr ölürsin hiç olursın kamu
İtdügüñ boynuña yihılur kamu (295/4-5)*

4.1.9.16 Nemrud

Hz. İbrahim, putları kırdığı için, kavmi tarafından cezalandırılmış ve ateşe atılarak öldürülmesine karar verilmiştir. Bu emri veren kişinin Nemrud olduğu rivayet edilir. Bu sebeple Nemrud, **Sîretü'n-nebî**'de kötülük sembolü olarak yer alır. Darîr, Hz. Muhammed'in eteğini tutmayan kişilerin işinin Firavunluk ve Nemrutluk olduğunu söyler:

*Ol etek dutmayan mu'cib kişidir
Anuñ Nemrūd u Fir'avnlık işidir (330/3)*

4.1.9.17 Neriman

Neriman, İran'ın efsanevî şahsiyetlerindedir. İsminin anlamı, pehlivandır. Sâm'ın babası, Zâl'in dedesidir. Kahramanlığı ve yiğitliği ile ün kazanmıştır. **Sîretü'n-nebî**'de Neriman da yücelikleri, güç ve kuvvetleriyle ünlü diğer İran kahramanları gibi Hz. Muhammed'in kullarıyla kıyaslanır:

*Kemîne kullarınuñ kullarına kul oldu
Hezâr Sām u Nerīmān u Rüstem-i Destān (457/13)*

4.1.9.18 Rüstem

Rüstem, İran'ın mitolojik kahramanlarından biridir. Zâl'in oğludur. Lakabı uzun boylu, iri yapılı anlamlarına gelen Tehemten'dir. Rüstem-i Dâstân olarak da bilinir. Buradaki Dâstân kelimesi, hile anlamına gelir. **Şehname**'de adı en çok geçen kahramanlardandır. Özellikle Bijen'i kuyudan çıkarması, İran hükümdarlarını zor durumlardan kurtarması, devlerle ve diğer yaratıklarla savaşları, onu İran'ın İslamiyet öncesinde en ünlü efsanevî kahramanı haline getirmiştir. Rüstem, klasik Türk edebiyatında yiğitliği ve gücü sebebiyle benzetmelere konu olur. **Sîretü'n-nebî**'de Mikdâd'ın savaş meydanındaki kahramanlığı Rüstem'e benzetilir:

Cihāna çok gele Rüstem velīkin

Ḳanı kim Rüstem-i Destān'a beñzer (321/5)

***

Gör ki Rüstem kim-imiş İsfendiyār

Gör müselleme kime olur bu diyār (318/16)

Darîr, başka şiirlerde de Hz. Muhammed'in sahabesinin Rüstem'den daha iyi savaşçılar olduğunu ifade eder (327/9, 333/8). Bir şiirde ise Hz. Muhammed, Mühelhel tarafından Rüstem'den daha yiğit bir pehlivan olarak görülür:

Aña inkār idenüñ boynın ura

Çü Rüstem pehlivān öñinde tura (124/17)

4.1.9.19 Sām

Sām, İran'ın efsanevi kahramanlarından. Neriman'ın oğlu, Zâl'ın babası, Rüstem'in dedesidir. Oğlu Zâl'ı, saçları, kirpikleri ve kaşları beyaz olarak doğduğu için Kaf dağına bırakıp gitmiştir. Kahramanlığı ile ünlüdür. Sām, **Sîretü'n-nebî**'de Hz. Muhammed'in kulları ile kıyaslanarak, onun en alçak kulunun kulundan bile değersiz görülür:

Kemîne kullarınun kullarına kul oldı

Hezār Sām u Nerīmān u Rüstem-i Destān (457/13)

4.1.9.20 Yezdicerd

Yezdicerd, İran kiserlerinden birinin ismidir. Sâsâniyân sülalesinden olup, Yezdgird ismi ile de bilinir. Kuvveti ve cesareti ile ünlüdür. **Sîretü'n-nebî**'de Darîr'in Hz. Muhammed'in ululuğunu İran Yezdicerd'i ve Rum kayseri ile kıyasladığı görülür:

Çün dikeler dîni tuğını anuñ

Ḳahr ideler Yezdicerd'i Ḳayşer'i (283/16)

4.1.9.21 Zâl

Zâl, Rüstem'in babasıdır. Saçı, kaşları ve kirpikleri beyaz olarak doğduğu için “kocakarı” anlamına gelen bu adı almıştır. Babası Sâm, Zâl'ı kabul etmeyerek bir dağa bırakmış ve Zâl, dağda simurg tarafından beslenip büyütülmüştür. **Şehname**'de oğlu Rüstem'e verdiği öğütle onun İsfendiyar'ı yenmesini sağladığı anlatılır. Darîr ise **Sîretü'n-nebî**'de Rüstem'in Zâl derdine müptela olduğunu söyler:

*Ġaraż issi eger Rüstem olursa
Ki bir Zâl derdine ol mübtelâdur* (325/4)

***

*Rüstem'i bir Zâl zaħmı zâr ider
Ĥamza'ya bir ħara mûrı mâr ider* (379/4)

Sonuç olarak **Sîretü'n-nebî**'de yer alan tarihî şahsiyetlerin başında, eserin sunulduğu kişi olan Berkuk'un olduğu görülür. Eserde bunun yanı sıra Cemşîd, Dârâ, Gîv, Güderz, İsfendiyâr, İskender, Kahraman, Keykubad, Neriman, Rüstem, Sam, Yezdicerd gibi İran'ın tarihî ve efsanevî şahsiyetlerine yer verilmiştir. Bu kişilerden özellikle Rüstem, güç ve kuvvet açısından benzetilen ya da kıyaslanan olarak şiirlerde sıklıkla yer almıştır. Kârûn, Nemrud, Firavun gibi dinî menşeli anlatılarda geçen şahsiyetler ise, özellikle öğüt içerikli şiirlerde karşımıza çıkar. Eserdeki şiirlerde Yunan filozoflarından yalnızca Eflatun'a akıl ve ilim yönünden kıyaslama yapmak için başvurulur. Yalnızca bir şiirde Gazneli Mahmud ile Ayaz arasındaki sevgi konu edilirken, bir şiirde de İran şairi İbn Yemîn'den bahsedilir.

4.1.10 Aşk Hikâyelerinin Kahramanları

Sîretü'n-nebî'deki şiirlerde çeşitli aşk hikâyelerinin kahramanları da yer alır. Gumeyr ve Talha'nın aşkının anlatıldığı bölümde, iki âşık Leyla ve Mecnun'a, Ferhad ile Şirin'e, Veys ve Râmin'e benzetilir:

Ne hûbdur Leylî Mecnûn 'la otursa

Dağı Veyse vü Râmin konuşu olmağ

Gerek Ferhâd isteye Şîrîn 'i

Diler Ferhâd'a Şîrîn konuşu olmak (309/2-3)

***

'Aqlumı iletdüñ iy Leylî-şîfat

Beni Mecnûn gibi şeydâ eyledüñ (313/2)

Ümmü Mabed'in hikâyesinin anlatıldığı bölümde ise, Müslüman olmaya karar veren Ümmü Mabed, kendini Veys'e, Hz. Muhammed'i de Râmin'e benzetir:

Gireyim ben dînüñe milletüñe

Ben olayım Veyse kim Râmin 'i hoş (270/8)

Bu durumda **Sîretü'n-nebî'**deki şiirlerde aşk hikâyelerinin kahramanlarına pek fazla yer verilmediğini, yalnızca Leyla ve Mecnun, Ferhad ile Şîrîn ve Veys ile Râmin'den benzetme amaçlı olarak birkaç beyitle bahsedildiğini söylemek gerekir.

4.1.11 Diğer Şahıslar

Sîretü'n-nebî'de Darîr'in dışında, asıl şahıs olarak ele aldığımız Hz. Muhammed, Âmine, Abdullah, Abdulmuttalib, Atîke Hatun, Ebû Tâlib, Zübeyr, Tâlib, Hamza, Abbas, Hz. Safiyye, Halîme, Hz. Zeyneb, Hz. Hatice, Hz. Âişe, Ümmü Habîbe, Hz. Ebû Bekir, Hz. Ömer, Hz. Ali, Hâlid b. Velîd, Hassân b. Sâbit, Abdullah b. Revâha, Abbas b. Mirdâs, Abdullah b. Üneys, Selmân-ı Fârisî, Zeyd b. Harîse, Ebû Cehl, Bahîra, Abdullah b. Selâm, Meysere, Mucib, Satih, Sufuriyye, Varaka b. Nevfel, Hz. Yakub, Bâbertî ve Berkuk'un dilinden şiirler bulunmaktadır.

Bununla birlikte eserde, bu şahısların dışında kalan kişilerin de birbirlerine, Allah'a veya Hz. Muhammed'e hitaben yazdıkları şiirler vardır. Ammâr (115), Âs b. Vâil (114), Âsım b. Sâbit (394), Atkelânî (169), Beşîr b. Ubbâde (351), Ebû Süfyân (461), Enes b. Râfi (257), Fâtıma (Ebu Tâlib'in hanımı) (100), Fâtıma (Abdullah'ın annesi) (38), Fuzala (468, 469, 470), Gâlib b. Abdullah (498), Hâris (31), Hâşim (29), Hubeyb b. Adıyy (398), Hudâne (97), Huleys b. Alkame (439), Ka'b b. Eşref (345), Ka'b b. Mâlik (385), Ka'b bint Reyhâne (386), Mikdâd b. Esved (320, 463), Miyâse (319, 321), Mus'ab b. Umeyr (260), Mühelhel (124, 125), Nâci b. Münzir (215), Nâciye b. Cündüb (438), Naîme (424), Nebiyye (114), Necya (477), Nufeyl (256), Osman b. Maz'ûn (203), Sa'd b. Muaz (339, 414, 427), Sa'd b. Ubbâde (427, 467), Selmâ (35), Seyf (197), Ömer b. Ümeyye (352, 353, 354), Ömer b. Zeyd (304, 306), Sellâm b. Müşkem (343), Semât b. Zeyd (476), Talha (315), Umeyr b. Vehb (342, 471), Urve b. Mes'ûd (494), Übeyy b. Halef (376, 378), Ümmü Mâbed (270), Ümmü Melcân (42), Ümmü Rummân (408), Üseyd b. Hudayr (258), Velîd b. Mugîre (155, 156), Yuhanna b. Rube (488) ve Zeyd b. Desine'nin (395, 396, 397) dilinden yazılan şiirler bunlardandır.

Eserde ayrıca isimleri verilmeyen şahısların dillerinden şiirler de bulunur. Bu şiirler, kızı kaçırılan bir tacir (113), Müslüman olan Yahudi kadın (300), Müslüman olan kale halkı (360), Habeşli bir rahip (210), Kureyş halkı (157), Mekke halkı (154), Kureyş uluları (84), Benî Hevâzin uluları (482), Necâşi meliki (435), Rum kayseri (375), Benî Humeyr kavminden bir kadın (421, 422), Ebû Eyyûb'un annesi (276),

Câbir b. Abdullah'ın hanımı (428), Seyf'in amcası (196), Huneyn savaşında mağlup olan askerler (483), Mekkeli bir tutsak (472), Mekke müşrikleri (261), yoldan geçen bir atlı (358), muhacir ve ensar (377), sahabe (301, 327, 491), bir köle (252), bir rahip (416), bir kâhin (153), taşradan gelen bir Arap (376), Arap cariye (347), iki âlim (273) gibi isimleri tam olarak verilmeyen kimselerin dillerinden yazılmıştır.

Bazen de meleklerin, hûrilerin, şeytanın, bitkilerin, hayvanların ya da cansız varlıkların dilinden şiirlerin söylendiğine rastlanır. Cebrâil (221, 226), Mâlik (224), melekler (63), hûriler (60), şeytan (365, 366, 367, 368, 369, 370, 371), hurma ağacı (290), bir kurt (413) ve Uzza adlı putun (71) dilinden söylenen şiirler böyledir.

Sîretü'n-nebî'deki şiirlerde ismi geçen, fakat kendi dillerinden söylenen şiirlere yer verilmeyen şahıslar da vardır. Abdurrahman b. Ebû Bekr (169/1), Abdümenâf (454/8), Amr b. Vedd (422/4), Ca'fer (233/12, 317/10, 317/11), Ebû Eyyûb (275/1, 275/2, 276/11), Guveylem (419/4), Habîb b. Mâlik (214/6), Hanzale, Hasan (374/III-3, 504/III-11), Hüseyin (317/10, 317/11, 374/III-3, 504/III-11), İbn Selûl (277/3), Kinâne (319/7), Kussâ (454/8), Mâlik b. Avf (494/3, 494/7), Safvân (471/3), Rikâne (208/2, 209/1), Tavk (425/13), Tükânâ (68/14), Ukâşe (492/13), Ukbe (278/11), Ümmü Ammâr (200/9), Ümmü Eyyûb (409/4), Zü'l-humâr (454/6) bunlardandır.

Ayrıca eserde haklarında bilgi verilen ya da şiir söylenen şahısların bir kısmının isimleri şiirlerde geçmediği gibi, bu kişilerin dillerinden söylenen şiirlere de yer verilmez. Örneğin Darîr, Kaydar hakkında şiir söylerken (26), eserde Kaydar'ın dilinden yazılmış bir şiir bulunmaz ve Kaydar ismi de şiirde geçmez.

Bu durumda, **Sîretü'n-nebî**'de Peygamber'in dostu ve düşmanı olan pek çok şahsa yer verilmiştir. Bu sebeple eserde sadece Darîr'in dilinden değil, esere konu olan şahısların dillerinden yazılmış şiirler de vardır. Hatta kimi zaman insansüstü varlıkların, hayvanların, bitkilerin ve cansız nesnelere dillerinden yazılan şiirlerle de karşılaşılır.

4.2 DİN

4.2.1 Allah

Allah, bütün varlığı yoktan var eden yaratıcıdır (337/1, 413/1, 485/4). O, tektir. Doğmamış ve doğrulmamıştır, oğlu, kızı yoktur (348/1, 485/3, 486/2, 357/1). Yemeden içmeden, uyumadan münezzehtir:

*Ol münezzehdür ki yatmaz uyumaz
Kullara ni'met virür kendü yimez (459/4)*

Yerler ve gökler, Allah'ın emrindedir (486/21). Gece ve gündüz de onun iradesindedir. Su, hava, ateş ve toprağı, o yaratmıştır (273/11-12). İnsan, cin, cennet, cehennem hep onun eseridir (353/2). hûriler, melekler, Âdem, Havva, canlı ve cansız her şeyin yaratıcısı odur:

*Yirler ü cümle semāvāt u felek
Ol yaratmışdur kamu hūr u melek*

*Âdem ü Havvā'yı vü dīv ü perī
Bu yaradılmış ki vardur her biri*

*Demür [ü] taş [u] ağaç her bir nebāt
Cümlesi andan bulurlardı hayāt (354/3-5)*

Allah, insanların sırlarını, daha onlar gönüllerinden geçirmeden bilir. Henüz ağızdan çıkmamış sözler ve niyetler ona malumdur (459/1-3). O, karanlık gecede kara yerin altındaki kara karıncayı görür:

*Çāresüz kalanlara hem çāre andandur yine
Aña ma'lūmdur kamu iş ol Semī' ü ol Başīr*

*Ķarañu gice içinde Ķara yir altındağı
Ol Ķara Ķarıncayı görür yatur mı ya yürir (305/2-3)*

O, bütün sırları bilmesine rağmen, bunları örter. Zira onun bir adı da Settâr'dır (83/2). Allah'ın rahmeti ve nimeti boldur (111/8). Allah, bir kimseye yardım ederse, artık o kimsenin hiçbir şeyden korkmaması gerekir (318/14). Her işe kâdir olan Allah'tır. Allah'ın isimlerinden biri de Kahrî'dir. Bu yüzden akıllı olan herkes, Allah'ın heybetinden ve kahrından korkmalıdır:

*Meliklik saña yaraşur i Sübhân
Ki kahrûñ katı kahr ider i Sulţân*

*Alar kim korkmadılar heybetüñden
Meger câhil olalar hikmetüñden (54/2-3)*

Allah'ı bilmek için, akıl yeterli değildir. "Nefsini bilen Rabbini bilir" sözü uyarınca, önce insanın kendisini bilmesi, tanınması gerekir. Kendini bilmeyen kişi, Allah'ı hiç bilemez:

*Çürük endîşe dirşürmiş ögine
Hakîmi hikmet-ile bilmek ister*

*Dağı kendüzini bilmez ki kimdür
Hak'ı bu himmet-ile bilmek ister (2/4-5)*

***

*Höd-şinâs olmayınca bir âdem
Eyle şanma kim ol Hudâ bildi (119/4)*

Allah'ın birliğini idrak etmek, Allah'ın inayeti ile olur (292/12). Fakat onun zatına ermek ve onu hakkıyla bilmek mümkün değildir. Yaradana bilmek için, onun yarattıklarına bakmak gerekir:

*Yoğsa zâtına kanda irişesin
'Akl-ıla bir hayâl vehm idesin*

*Çün senüñ fehm ü fikrün ü zātuñ
'Akl-ıla vehmüñ ü hayālātuñ*

*Fānidür cümlesi degül bākī
Halk-ı fānī ne bile Hallāk'ı (118/5-7)*

***

*Ol melik kim mülki ma'mūr eyledi
Kendü kendüzini mestür eyledi*

*Tā ki şun'ımdan bileler şāni'i
'Āşiden fārķ eyleyeler tābi'i (273/6-7)*

4.2.2 Melekler

Melekler, Allah tarafından nurdan yaratılmış, yemeyen içmeyen, uyumayan, erkeklik ve dişilikleri olmayan varlıklardır. Günah işlemezler ve her daim ibadet ile meşgul olurlar. Meleklerle inanmak, imanın şartlarındanındır.

Melekler, İslam ordusuna savaşlarda yardım etmişlerdir. Kur'an'da bununla ilgili olarak "Andolsun, siz son derece güçsüz iken Allah size Bedir'de yardım etmişti. O halde Allah'a karşı gelmekten sakının ki şükretmiş olasınız. Hani sen mü'minlere, 'Rabbimizin, indirilmiş üç bin melek ile yardım etmesi size yetmez mi?' diyordun. Evet, sabrettiğiniz ve Allah'a karşı gelmekten sakındığınız takdirde; onlar ansızın üzerinize gelseler bile Rabbimiz nişanlı beş bin melek size yardım eder" (Âl-i İmran 3/123-125) denmektedir. Darîr de meleklerin Bedir Savaşı'nda İslam ordusuna yardım ettiklerini şu sözlerle anlatır:

*Biñ ferişteh dahı atlu indiler
Her biri heybetlü vü kuvvetlüler*

Heybet-ile kâfiri korkıtdılar
Gözleri önünde heybet itdiler (339/4-5)

***

Biñ ferişteh bile indi ceng-içün
Ya ‘nî kâfirlerle bir âheng içün

Ḳahr iden müşrikleri anlar-ıdı
Ġâzilerle ol melekler yâr-ıdı (337/7-8)

İslam inancına göre dört büyük melek, Cebrâil, Mikâil, Azrâil ve İsrâfil’dir. Bunlardan Cebrâil, Mikâil ve Azrail, **Sîretü’n-nebî**’deki şiirlerde yer alır.

4.2.2.1 Cebrâil (Cibrîl)

Cebrâil, peygamberlere vahiy getirmekle yükümlü melektir. İsmi Cibrîl, Rûhu’l-emîn ya da Rûhu’l-Kudüs olarak da geçer. O, bazen aslî şeklinde bazen de insan suretinde görünür. Hz. Muhammed, onu Hira Dağı’nda ve Miraç gecesinde aslî şekliyle görmüştür. Hz. Meryem’e müjdeci olarak geldiğinde ise insan şeklindedir. Kur’an’da Cebrâil’in üstün güçlere sahip olduğu belirtilir: “(Kur’an’ı) ona, üstün güçlere sahip, muhteşem görünümlü (Cebrâil) öğretti. O, en yüksek ufukta bulunyorken (aslî sûretine girip) doğruldu.” (Necm 53/6).

Sîretü’n-nebî’de Hz. Muhammed’in, bir konuda hüküm vermeden önce Cebrâil’i beklediği, kendiliğinden söz söylemediği belirtilir (336/3) ve Cebrâil’den Hz. Muhammed’in peyki olarak bahsedilir:

Peyki çün kim Cebrâ’îl ola anuñ
‘Ayb ola aña çeri olmağ perî (283/18)

Kur’an’da “...Eğer Peygamber’e karşı birbirinize arka çıkarsanız bilin ki Allah onun yardımcısıdır, Cebrâil de, salih müminler de. Bunlardan sonra melekler

de ona arka çıkarlar” (Tahrim 66/4) denilerek Cebrâil ve diğer meleklerin Hz. Peygamber’in yardımcıları olduğundan bahsedilir. Darîr de **Sîretü’n-nebî**’de Hz. Muhammed ile Cebrâil arasındaki yakınlığı, Hz. Muhammed’in dilinden söylenen şu beyitlerle ifade eder:

*Baña Cibrîl karındaş [u] yine oldur baña yoldaş
Bilüñ hâdim baña oldur u ben oldum aña maḥdüm (302/4)*

4.2.2.2 Mikâil

Mikâil, dört büyük melekten biridir. Vazifesi, tabiat hadiselerini düzenlemektir. Kur’an’da sadece bir âyette “Her kim Allah’a, meleklerine, peygamberlerine, Cebrâil’e ve Mikâil’e düşman olursa bilsin ki, Allah da inkâr edenlerin düşmanıdır” (Bakara 2/98) şeklinde geçer.

Sîretü’n-nebî’de Mikâil ile ilgili bir beyit bulunmaktadır. Bu beyitte Mikâil’in, Hz. Muhammed’in önünce yürüdüğünden bahsedilir:

*Aña Cibrîl dili birle ine vaḥyi
Öñince yügürür anuñ Mikâ’îl (435/15)*

4.2.2.3 Azrâil (Ecel çavuşu)

Azrâil, dört büyük melekten biridir. İnsanların canlarını almakla görevlidir. Kur’an’da melekü’l-mevt yani ölüm meleği olarak geçer ve “De ki: Sizin için görevlendirilen ölüm meleği canınızı alacak, sonra Rabbinize döndürüleceksiniz” (Secde 32/11) âyetiyle vazifesinden bahsedilir.

Azrâil, **Sîretü’n-nebî**’de “ecel çavuşu” olarak geçer. Eceli gelen kişileri, ölüme o çağıracaktır ve o zaman kişiye ne ailesi, ne askerleri ne de dünyada topladığı mal mülk yardım edebilecektir:

*Kaçan kim irdi ecel çavuşı çağurdu katı
Ki iy ḥayâli çürük gir bu yire yat çüri*

Ne çāre saña çerüñden ya dirdügüñ mālдан

‘Ayāl u māl u țavar senden oldı cümle berī’ (505/10-11)

4.2.2.4 Rıdvân

Rıdvân, cennetin bekçisi olan meleğin ismidir. Kur’an’da cennet bekçileri ile ilgili olarak “Rablerine karşı gelmekten sakınanlar da grup grup cennete sevk edilirler. Cennete vardıklarında oranın kapıları açılır ve cennet bekçileri onlara şöyle der: ‘Size selam olsun! Tertemiz oldunuz. Haydi, ebedi kalmak üzere buraya girin.’” (Zümer 39/73) buyrulmuştur.

Sîretü’n-nebî’de Rıdvân’dan, öncelikle Hz. Muhammed’in doğumunun anlatıldığı bölümde bahsedilir. O gece Allah, Rıdvân’dan cennet ehlini, hûri ve gılmanları süslemesini ister:

Çalab emr eyledi Rıdvân’a kim tîz

Bezegil cennet ehlin cennet-ile

Ĥabîbullāh vücūda geliserdür

Ȥolısar dünya ‘afv u rahmet-ile

Bezensün hûri vü ğılmân u vildân

Ķamu saçuya ğitsün raĝbet-ile (62/II-1-3)

Miraç hadisesinin anlatıldığı bölümde de cennetten ve Rıdvân’dan bahsedilir. Miraç gecesinde Rıdvân, cennetin kapılarını açarak Hz. Muhammed’e cenneti gezdirmiş, Peygamber’in cennetle ilgili sorularına cevap vermiştir (229). Bazı beyitlerde Rıdvân’ın hûri ile birlikte güzellik açısından benzetilen olarak kullanıldığı da olur (465/3, 321/6). Rıdvân’dan son defa bahsedilen bölüm ise, Hz. Muhammed’in vefatının anlatıldığı bölümdür. Darîr, Hz. Muhammed öldüğünde Rıdvân’ın hûrilerle beraber yas tuttuğunu anlatır:

Gümānum oldı ki gök ehli kamu gök geydi

‘Aceb mi geydi-y-ise hūr u Rıdvān ezrak (504/II-5)

4.2.2.5 Mâlik

Mâlik, cehennemın bekçisi olan meleğin ismidir. Kur’an’da cehennem azabından bahsedilirken “(Görevli meleğe şöyle seslenirler) ‘Ey Mâlik! Rabbin bizim işimizi bitirsin’ O da ‘Siz hep böyle kalacaksınız’ der” denilmektedir.

Sîretü’n-nebî’de

Ṭamu Mâlik’i tamunuñ kapusın

Açduğı sâ‘at kamunuñ kapusın (303/2)

beytiyle Hz. Muhammed’e Miraç gecesinde cehennemın kapılarını Mâlik’in açtığından bahsedilir.

4.2.3 Dinî Kitaplar

4.2.3.1 Suhf

Suhf kelimesi, Arapçada “sayfalar” anlamına gelmektedir. Dinî bir kavram olarak ise, bazı peygamberlere indirilen sayfaları, küçük risaleleri ifade eder. Kur’an’da Hz. İbrahim’e ve Hz. Mûsâ’ya suhf indirildiği bildirilmektedir: “Şüphesiz bu hükümler ilk sayfalarda, İbrahim ve Mûsâ’nın sayfalarında da vardır” (Ala 87/18-19). Onların dışında Hz. Âdem, Hz. Şit ve Hz. İdris’e de sayfalar indirildiği rivayet edilmektedir. **Sîretü’n-nebî’de** Hz. Muhammed’in adının ve vasıflarının Suhf içinde yazılı olduğu söylenir:

Olupdur Şuhf içinde adı meşûr

Dağı Tevrât içinde adı mezkûr (66/10)

4.2.3.2 Tevrat

Tevrat, Hz. Mûsâ'ya indirilen kutsal kitaptır. Ahd-i Atik'in en önemli kısmı olan Tevrat, Yahudi inancına göre Tekvin, Huruç, Levililer, Sayılar ve Tesniye isimli beş kitaptan oluşur.

İslam inancına göre Tevrat, tıpkı İncil gibi tahrif edilmiş bir kutsal kitaptır. Kur'an'da çeşitli âyetler vesilesiyle Tevrat'ın tahrif edildiğinden bahsedilmiştir (Bakara 2/75, Nisa 4/46, Maide 5/41). İslam inancına göre, Tevrat'ın bozulmamış şeklinde Hz. Muhammed'in vasıfları yazılıdır. Darîr de, Tevrat'ta Hz. Muhammed'in peygamber olduğuna dair pek çok delil olduğunu söyler (435/5). Hz. Muhammed'in adının ve vasıflarının Tevrat'ta yazılı olduğunu (66/10), hatta onun sabrının ve tahammülünün övüldüğünü belirtir (238/12). Siyerde anlatıldığına göre, Hz. Mûsâ, Tevrat'ta Hz. Muhammed'in adını görmüş ve Allah'a onun kim olduğunu sormuştur:

*Kaçan Tevrât kitâbı indi gökden
Kelîm şordı cevâbı indi gökden*

*Su'âl kıldı anı Mûsâ ibn 'İmrân
Ki iy Hallâk u iy Sübhân u Sulţân*

*Muhammed ibn-i 'Abdullâh kimdür
Şorar müşkilini zîrâ Kelîm'dür (66/17-19)*

Allah da Hz. Mûsâ'ya Hz. Muhammed'in peygamber olduğunu, onun herkesten üstün ve makbul olduğunu söylemiştir:

*Kelîmümsin ulu peygamberümsin
Kamu rüslüm içinde serverümsin*

*Velîkin server ü sâlâr oldur
Kamudan muqbil ü muhtâr oldur (66/24-25)*

4.2.3.3 Zebûr

Zebûr, Hz. Dâvûd'a indirilen kutsal kitaptır. Mezâmîr ya da mezmurlar olarak da bilinir. Tamamen manzumdur. Tevrat'tan sonra gönderilen Zebûr, Ahd-i Atîk'te yer alır.

Kur'an'da "...Dâvûd'a da Zebûr vermiştik" (Nisa 4/163) âyetinde Dâvûd Peygamber'e Zebûr'un gönderildiği bildirilmiştir. İslam inancına göre Zebûr, tahrif edilen kutsal kitaplardandır. **Sîretü'n-nebî'**ye göre Hz. Muhammed'in adı Zebûr'da geçmektedir. Eserde yer alan,

*Zebûr'ı Dâvûd oħıdı vü gördi
Muħammed adını Cibrîl'e Şordı*

*Ki bu kimdür ki ta'zîmi 'azîmdür
Bu 'izz-ile añılan kişi kimdür* (66/11-12)

beyitlerine göre Hz. Dâvûd, Zebûr'u okuduğunda Hz. Muhammed'in adını ve vasıflarını görmüş ve onun kim olduğunu Cebrâil'e sormuştur

4.2.3.4 İncil

İncil, Hz. İsa'ya indirilen kutsal kitaptır. Müjde anlamına gelir. En çok kabul gören İnciller Matta, Markos, Luka ve Yuhanna İncilleridir. Bu İnciller Kitâb-ı Mukaddes'in Yeni Ahit kısmını meydana getirirler.

İslam inancına göre İncil, sonradan tahrif edilmiştir. Kur'an'da bildirildiğine göre İncil'in aslî Şeklinde Hz. Muhammed'den bahsedilmektedir: "Hani Meryem oğlu İsa, 'Ey İsrailoğulları! Şüphesiz ben, Allah'ın size, benden önce gelen Tevrat'ı doğrulamayı ve benden sonra gelecek Ahmed adında bir peygamberi müjdeleyici (olarak gönderdiği) peygamberiyim' demişti. Fakat (İsa) onlara apaçık mucizeleri getirince, 'Bu apaçık bir sihirdir' dediler" (Saf 61/6). **Sîretü'n-nebî'**de de,

*Kaçan 'İsâ-yı Rûhullâh geldi
Aña İncîl kitâbı münzel oldu*

*Kitâbında Muhammed şerh-i hâlin
Ohıdı bildi kurb u ittîşâlin*

*Beşâret kıldı kendü ümmetine
Çü bildi Aḥmed'i kim himmeti ne (66/31-33)*

***

*Anuñ taḥammülîni ögdi Muşḥaf-ıla Tevrât
Anuñ belâlara şabrını şerḥ eyledi İncîl (238/12)*

beyitleriyle Hz. İsa'nın, İncil'de Hz. Muhammed'in vasıflarını görüp okuduğundan bahsedilir.

4.2.3.5 Kur'an (Furkân)

Kur'an-ı Kerim, Allah tarafından Hz. Muhammed'e vahiy yolu ile yirmi üç senede indirilen kutsal kitaptır. Yunus suresinde Kur'an için, "Bu Kur'an, Allah'tan (indirilmiş olup) başkası tarafından uydurulmamıştır. Fakat o kendinden öncekileri doğrulayıcı ve Kitabı (Allah'ın levh-i mahfuzdaki yazısını) açıklayıcı olarak indirilmiştir. Bunda hiçbir şüphe yoktur. (O) âlemlerin Rabbi tarafındadır" (Yunus 10/37) buyrulmaktadır.

Kur'an'ın bir diğer adı da Furkân'dır. Furkânın kelime manası, ayıran demektir. Darîr, Kur'an'ın mümin ile kâfiri birbirinden ayırdığı için Furkân olarak adlandırıldığını dile getirir:

*Aña Furkân olısar münzel kitâb
Farḳ idiser mü'mîni vü kâfiri (283/22)*

Müslümanların Kur'an'ın hükümlerine göre hareket etmeleri gerekmektedir. Kur'an'ın insanları doğru yola sevk ettiği “Gerçekten bu Kur'an en doğru yola götürür” (İsra 17/9) âyetinde de belirtilmiştir. Darîr de Kur'an-ı Kerim'e inanan ve Hz. Muhammed'in sünnetine uyan kişinin doğru yolda olduğunu ifade eder:

*Ol ki Ƙur'ân ƙavlına inandı ol
Sünnetin dutdı vü gitdi toğru yol*

*Mağbûn olası degüldür ol hümâm
Çün ki Ƙur'ân'dur aña her dem imâm (294/12-13)*

“Kur'an okunduğu zaman ona kulak verip dinleyin ve susun ki size merhamet edilsin” (Araf 7/204) âyeti, Kur'an'ı dinlemenin ve okumanın ehemmiyetini vurgulamaktadır. **Sîretü'n-nebî**'de de insanlara, ümitlerini Kur'an'a tutmaları öğütlenir:

*Anuñ ihsânına dut sen ümîdüñ
Dağı Ƙur'ân'ına dut sen ümîdüñ (328/7)*

4.2.4 Âyetler ve Hadisler

4.2.4.1 Âyetler

Sîretü'n-nebî'deki şiirlerde yer alan âyetler şunlardır:

- Hel etâ: “Hakikatte (kesin, şüphesiz) geldi” (İnsan, 76/ 1).

*Eydi kim iy şâh-ı merdân [u] 'Aliyy-i Murtażâ
Hağ ta 'âlâdan senüñ şânuña geldi **hel etâ** (349/1)*

***

*Benven ol şîr-i Hudâ arslan-ı Hağ
Hel etâ didi baña ender-varağ (355/6)*

- Kâbe kavseyn (Kâbe kavseyni ev-ednâ): “İki yay aralığı kadar yahut daha az (kaldı)” (Necm, 53/ 9).

Ĥazretine oĥudı Allāh anı

***Ķābe kavseyne** irişdi ser-te-ser (418/8)*

***

Anuñ ĥurbı muĥarreblerden evvel

*Yaĥını **Ķābe kavseyn-i** ĥarīndür (98/9)*

***

Niĥe tebdīl görđi ‘ayn-ber-‘ayn

*Kim oldı menzili ol **Ķābe kavseyn** (228/19)*

***

*Anuñ maĥāmı-iken **Ķābe kavseyni ev-ednā***

N’iĥün yir altına topraĥa ĥodılar ol eri (505/5)

***

*Anuñ ĥurb-ı maĥāmı **Ķābe kavseyn***

Hemān bir mīm-idi ortada ĥāyil (435/16)

***

*Gözi ĥün kim **Ķābe kavseyn** gözledi*

Oĥı atdı daĥı yayı gizledi (210/10)

- Mâ zāĥa’l-basar: “(Muhammed’in) gözü şaşmadı” (Necm, 53/ 16-18).

*Ki **mā zāĥa’l-basar** ‘aynuñ yüzüñe **ve’d-duĥā** eydür*

Cemālūñ ayı güneřden ziyādur yā Resūlallāh (466/2)

- Ve’d-duĥâ: “Kuşluk vaktine and olsun” (Duhâ, 93/1-5).

*Ki **mā zāĥa’l-basar** ‘aynuñ yüzüñe **ve’d-duĥā** eydür*

Cemālūñ ayı güneřden ziyādur yā Resūlallāh (466/2)

***

Meger gözsüz göremeye ol ayı

*Saĥı **ve’l-leyli** yüzi **ve’d-duĥāyı** (174/5)*

***

*Bu ne teşrîf ü ne ta'zîm olur kim
Yüzi nûrına andı **ve'd-duhâ**dur (61/4)*

***

*Şaçı leyl ü yüzi gündüz güneşi
Bu **tâ hâ ve'd-duhâ** aydınlığıdur (251/4)*

***

*Gözinüñ yaşı tamdı ol yüze kim
Ve'd-duhâ diyüp and içer Cebbâr (268/36)*

- Ve'l-leyl: “Geceye andolsun” (Duhâ, 93, 1-5).

*Meger gözsüz göremeye ol ayı
Şaçı **ve'l-leyli** yüzi **ve'd-duhâ**yı (174/5)*

- Tâ hâ: Sûre başlarındaki harflerdendir.

*Şaçı leyl ü yüzi gündüz güneşi
Bu **tâ hâ ve'd-duhâ** aydınlığıdur (251/4)*

***

*Ol yüze indi sûre-i **tâ hâ**
Kurtulur ol yüzi seven min-nâr (268/37)*

- Kün fe-yekûn: “Ol (der) hemen olur” (Bakara 2/ 117, Âl-i İmrân 3/ 47, 59, En'âm 6/ 73, Nahl 16/ 40, Meryem 19/ 35, Yâsîn 36/ 82, Mü'min 40/68).

*Kaçan ki kâf [u] nûn irdi ol oldı **kün fe-yekûn**
Yine kıyâm anuñdur kaçan nefh ide şırı (19/5)*

***

*Geliserdür cihâna bir peyember
Kim oldur maşşüdü bu **kün fe-kânuñ** (22/1)*

- Len terânî: “Beni (asla) göremezsin” (A'râf 7/ 143).

Gel anda salţanat u  aşmet ü hey aheli g r

* ic b-ı men   yok anda **ter n d r b -len** (274/10)*

- Min ledün: “Allah katından” (Hud 11/ 1, Neml 27/ 6).

Ki iden Mu tafa ’nu  gönline  a 

*‘Ul m-ı **min ledün** in  am  ıldı (78/12)*

- Le amr k: “ mr ne andolsun ki” (Hicr 15/ 72).

*A a **levl k** lafzı oldu  il’at*

*Anu  t ci **le-‘amr k**d r mükellel (253/III-9)*

***

Ben senu  inanuram mi  r cu a

* il’at u **levl k le-‘amr k** t cu a (232/13)*

-   n ye neyni iz hum  fi’l-g r: “mağarada ikisi oldu  zaman iki kişinin ikincisi” (Tevbe 9/ 40).

Anı Őer  eyledi bize S bh n

***  n ye neyni iz hum  fi’l-g r** (268/55)*

-  hl s suresi: “De ki: O, Allah’tır, bir tektir. Allah sameddir (Her Şey ona muhtaçtır, o, hiçbir Şeye muhtaç değildir.) Ondan  ocuk olmamıştır (Kimsenin babası değildir). Kendisi de do mamı tır (kimsenin çocuğu değildir). Hiçbir Şey ona denk ve benzer değildir.”

 ulh vall hu a addur hem Şamed

Ol  an d r hergiz istemez meded

***Lem yelid** oldur ve **lem-yuled** bilün*

Yok-durur m nend a a  g h olu 

Didi lem-yekün lehu küfven aḥad

Ḥayy-durur ol Bākī-durur hem ebed (354/8-10)

***

Didi kim oldur Hüvallahū Aḥad

Ḥayy u Ḳayyūm Hüvallahū'ş-Şamed (485/2)

- lā-teḥāf: korkma (Neml 27/10).

Her ki teslīm oldı emrine anuñ

*Muştılañuz aña eydüñ **lā-teḥāf** (440/12)*

- ve sekāhum Rabbuhum şarāben tahūra: “Rableri onlara tertemiz bir içecek içirecektir” (İnsan 76/ 21).

Ḳavl-ı ta‘ālā ve sekāhum Rabbuhum şarāben tahūra

4.2.4.2 Hadisler

Sîretü'n-nebî'deki şiirlerde yer alan hadisler şunlardır:

- Mûtû kable ente mûtû: “Ölmeden önce ölünüz”

*Mûtû **ḳable ente mûtû** oluñuz*

İleyümde ölü gibi oluñuz (334/11)

- Lâ fetâ (lâ fetâ illâ Alî lâ seyfe illâ Zülfikâr): “Ali'den başka yiğit, Zülfikâr'dan keskin kılıç yoktur.”

*Kendü luḫfindan saña diyüp-durur **Ḥaḳ arslanum***

*Hem ḫalāyıklar senüñ ḫaḳḳuñda didi **lā-fetā** (349/2)*

***

*Ḳaçan kim **lā fetā** lafzı sürildi*

Fütüvvet defteri ol vaḳt dürildi (279/8)

- Levlâk (Levlâke levlâk lemâ halaktu'l-eflâk): “Sen olmasaydın felekleri (kâinâtı) yaratmazdım.”

Aña levlâk lafzı oldı hil‘at

Anuñ tâcı le-‘amrûkdür mükellel (253/III-9)

***

Ben senüñ inanuram mi‘râcuña

Hil‘at u levlâk le-‘amrûk tâcuña (232/13)

4.2.5 Âhîret ve İlgili Mefhumlar

4.2.5.1 Âhîret

Âhîret, dünyanın sonu anlamındadır, ölümden sonra insanların tekrar dirilerek yaşayacağı ebedî âlemi ifade eder. Dünya hayatı geçici, âhîret hayatı ise kalıcıdır. Darîr bunu şu şekilde ifade eder:

Âhîret çün bâķî-dur[ur] hayr u şer

Kim olısar âhîretde iy püser (303/14)

Hız. Muhammed, bu dünyada sultan olduğu gibi âhîrette de sultan olacaktır (71/12, 125/8, 289/8). Hız. Muhammed’i seven kişiler, âhîret vebalinden kurtulurken (142/8, 277/8-9), dünya endişesiyle dolu kimselerin âhîretteki halleri hoş olmayacaktır:

Pes anuñ kim ırte gıce kaygusı

Dünya ola ol zihî câhil kişi

Âhîretde âhîrin hoş bulmaya

Hakķı koyup bâķıla mâyil kişi (246/8-9)

4.2.5.2 Kıyamet

Sözlük anlamı ayağa kalkmak anlamına gelen kıyamet, dinî bir terim olarak bütün ölenlerin Allah tarafından tekrar diriltilerek mahşerde toplanması hadisesidir. Kıyamet, İsrâfil adlı meleğin suru üflemesiyle başlayacaktır. İsrâfil, sura ikince defa üflediğinde de bütün ölümler dirilecektir. Kıyametin ne zaman kopacağı bilinmemekte; fakat öncesinde küçük ve büyük alametlerin zâhir olacağı belirtilmektedir. Kıyamet gününde Hz. Muhammed, ümmetine şefaate edecektir. Darîr, bunu şu şekilde ifade eder:

*Çün kıyâmetde kamu nefsi diye
Sen şefâ'at idesin mücrimleri* (503/10)

“Kişi, sevdiğiyle beraberdir” hadis-i şerifi uyarınca, müminlerin kıyamette sevdikleri ile beraber olacaklarına inanılır. Darîr de bir beytinde, Hz. Muhammed’i seven kimselerin kıyamette onunla beraber olacaklarını müjdeler:

*Kişi çü sevdiğiyle kopısar kıyâmetde
Muhammed’i sevene muştıla geh ü bî-gâh* (497/9)

4.2.5.3 Cennet

Cennet, iman eden ve iyilik yapanların öldükten sonra mükâfat olarak gidecekleri yerdir. **Sîretü’n-nebî**’de Miraç hadisesinin anlatıldığı bölümde, cennet tasviri de yapılır. Miraç gecesinde cennetin bekçisi olan Rıdvân, Hz. Muhammed’e cennet kapılarını açar. Cennette, bu dünyada iyilik yapanlar ve hayır sahipleri bulunmaktadır:

*Ol cihânda hayr [u] ihsân kılduğuñ
Bunda uçmağ[a] kefaretdür saña* (230/I-3)

Allah yolunda savaşan ve şehit olanların mekânları da cennettir. Onlar, hem dünyadan iyi adla gidecek hem de cennetle mükâfatlandırılacaklardır:

*Sizüñ-içün bezene uçmağ u ħür
Ger ki bunda kazanasız nām dir*

*Eyü adla dünyadan [siz] gidesiz
Bulasız cinān içre ārām dir (479/3-4)*

Peygamber'in hadislerinden yola çıkılarak, cennete giden insanların orada otuz üç yaşında olacaklarına inanılır. Darîr de cennet ehline yaşlılık yoktur, onlar hep genç kalacaklardır ve önlerine türlü türlü nimetler gelecektir der:

*Şol yigitlerüz ki yoğ pîrligümüz
Dāyimā pāyendedür dirliğümüz*

*Şöyle rāhatuz ki yoğ zahmetümüz
Ġayb ħönından gelür ni'metümüz (229/6-7)*

***

*Tāze vü ter tā-ebed 'ıyş u ma'āş
Yimek içmek dā'imā geymek ħumāş (303/17)*

Kur'an'da cennet ehli için "Rableri onlara tertemiz bir içecek içirecektir" (İnsan 76/ 21) buyrulmuştur. Naim cenneti ile ilgili olarak da "Onların etrafında cennet pınarından doldurulmuş berrak ve içenlere lezzet veren kadehler dolaştırılır. Onda baş döndürme özelliği yoktur. Onlar, onu içmekle sarhoş da olmazlar" (Saffat 37/45-47) denilmiştir. Darîr de cennette cennet şarabı içileceğini söyler:

*Bir ħadeğ uçmağ şarābı toptolu
Çün olar mü'min öñinde bahtulu (231/3)*

***

*Şayru içer ölür-ise sağ ola
Yüzi Allāh ħazretinde ağ ola*

Hak ta 'ālā ol şarābuñ adını

Nite kim Kur'an'da eydür yādını (231/6-7)

Kur'an'da cennet anlatılırken “Orada ne güneş (yakıcı sıcak) görürler, ne de dondurucu soğuk” (İnsan 76/13) buyrulmuştur. **Sîretü'n-nebî**'de de cennette yaz-kış, sıcak-soğuk, gece-gündüz yoktur denilmektedir:

Anda yoğdur gice gündüz ay u gün

İssı sovuğ kış u yaz u dün ü gün (303/16)

Kur'an'da da belirtildiği gibi, cennete giden müminlere hûriler hizmet edeceklerdir. Darîr, bu hûrilerin gölgelerinin olmadığını ve onların yüzlerinin daima genç kalacağını ifade eder:

Hûrîler dutmağ u kuçmağdur işüñ

Leblerinden büse gâretdür saña (230/I-5)

***

Ol hûrîñüñ gölgesi hîç olmaya

Yüzlerinüñ tâze rengi şolmaya (231/8)

Cennette ibadet, oruç, namaz yoktur. Orada müminler türlü türlü yiyecek ve içeceklerden nimetlenerek vakitlerini geçireceklerdir:

Yimek içmekdür 'ibâdet bunda pes

Zühd [ü] takvâ pes hasâretdür saña (230/I-7)

***

Bunda oruç dutmağ u kıлмаğ namâz

Cümlesi sehv ü hağâdur iy Habîb (230/II/2)

4.2.5.4 Cehennem

Cehennem, iman etmeyenlerin daimî olarak; iman eden, fakat dünyadayken çeşitli günahlar işleyenlerin ise günahları oranında belirli bir süre cezalandırılacakları

yerdir. **Sîretü'n-nebî**'de Miraç bahsinde cehennemden ve cehennem ehlinin özelliklerinden bahsedilir. Darîr, Mâlik adlı melek cehennem kapısını açtığında, Hz. Muhammed'in gördüklerini şöyle anlatır:

Eyle gördüm dir Resûl-i rabb-i dîn

Baña görsetdükte Cibrîl-i emîn

Ṭamu Mâlik'i ṭamunuñ kapusın

Açduğı sâ'at ṭamunuñ kapusın

Hâviye ṭamusı içinde yürir

Heybetinden görenüñ cismi erir

Degme bir ılan ki bir ṭağa manend

Dimegil bu sözüme sen çün ü çend (303/1-4)

Sîretü'n-nebî'de cehennem halkının, zakkum yiyip katran içtikleri anlatılır (225/4). Bu kişiler, nefislerine uymuş, dünyada iken kıyamete inanmamışlardır (225/12-14). Mazluma zulmeden ve yetim malı yiyenlerle eli sıkı, cimri kişiler de cehennemde cezalandırılacaklardır (225/5-7). Kibir, insanı küfre yönelttiği için, kibirli insanların yeri cehennemdir:

'Âkıbet kibri anı küfre çeker

Kibr idenlerdür cehennemde ḥulūd (262/10)

Cehennemde sürekli olarak kalacak kimseler, iman getirmeyip küfür içinde kalanlardır. Kur'an'da onlarla ilgili olarak "Onlar, orada ebedi kalacaklardır. Hiçbir dost, hiçbir yardımcı bulamayacaklardır" (Ahzab 33/65) buyrulmuştur. Darîr de iman getirmeyenlerin âhirette cehenneme gideceklerini söyler:

Her ki dünyâda Müsülmân olmadı

Mü'min olup ehl-i îmân olmadı

Āhiretde oda yanısar müdām

Ṭamu içinde göriser intikām (385/6-7)

Akıllarına aldanıp, her şeyi akıllarıyla anlamaya çalışan, fakat Allah'a inanmayanlar, bu dünyanın kalıcı olduğunu sanırlar. Bu kişiler dünyada izzet içinde de olsalar, âhirette cezalandırılacaklardır. Darîr bu durumu

Olar kim 'aqlına ğarra olurlar

Ki biz bildük şaḥîhi vü şakîmi

N'îçün añlamadılar işidicek

Nebîden soñra Qur'ân-ı 'azîmi

Ḳadîmdür didiler bu fânî mülke

Ḥavâdişden bilimezler ḳadîmi

Okıdı çok kişi hikmet velîkin

Ḥakîmem didi bilmedi Ḥakîm'i

Mu'azzam oldu ḥükmi itdi cihāna

Velî bilmedi kendüden 'azîmi (225/16-20)

beyitleriyle dile getirir.

4.2.5.5 Ezel

Ezel kelimesinin sözlük anlamı, başlangıcı olmayandır. Darîr, Hz. Muhammed'in ezelden sevgili olduğunu söyler:

Ezelden çün ki maḥbûb oldu maḳbûl

Ḳamu taḥşîli anuñ oldu maḥşûl (70/1)

Hz. Muhammed ezelden sevgili olduğu gibi, ezelden bahtlı ve talihli bir kuldur (70/6, 89/4). Onun bilgisi de dünyada elde edilen bilgilerden değildir. Allah ona ilmi, irfanı, fazileti ezelden vermiştir:

Ezelde her ne kim öğretdilerse

İşüñ aşlın aña görsetdilerse

Mu'allimdür mu'arrifdür tamām ol

Bu cümle halk me'mūmdur imām ol(77/6-7)

***

Cihāna gelicek kesb itmedi ol

Ezelden fāzlı fāzıllardan efzal (81/2)

4.2.6 Diğer İtikadî Unsurlar

4.2.6.1 Ölüm ve Ölü

Ölüm, hayatın son bulmasıdır. Dünyaya gelen her canlı, sonunda ölecektir. Kur'an'da "Her nefis ölümü tadacaktır. Sizi bir imtihan olarak hayır ile de şer ile de deniyoruz. Ancak bize döneceksiniz." (Enbiya 21/35) buyrulmaktadır. **Sîretü'n-nebî**'de de ölümden kaçmanın mümkün olmadığı söylenerek, ölümün genç-yaşlı, büyük-küçük, bey-tebaa, zengin-fakir ayrımı yapmadığı belirtilir:

Cihāndan gitdi ol pîr-i mübārek

Ki dünyā ne cüvānı kor ne pîri

'Aceb menzil-durur bu dünyā mülki

Kim öldürür şağîri vü kebîri

Ne beg kurtulur andan ne ra'ıyyet

Döker toprağa mün'îmi fakîri

Ecelden kimse amān bulmadı hīç
Ḳulından tīzcek öldürür emīri (102/1-4)

Ölüm, güçlü bir pehlivan gibidir, şimdiye kadar kimse, onun elinden kurtulamamıştır (379/8-9). Ölüm, Hz. Muhammed'e bile hürmet etmemişken, bu dünyadaki insanların ölümü düşünmemeleri ve şehvete kapılarak mala mülke tamah etmeleri tuhaftır:

Gözün açğıl gözün açğıl gözün aç
Becid olma becid şehvet esīri

Ölürsin 'ākıbet gerek gerekmez
Yirinde ḳorsın altını ḥarīri

İşidürsin Muhammed Muştafā'yı
Ki oldur Ḥaḳ beşīri vü nezīri

Çün ölüm aña ḥürmet ḳılmadı pes
Ḳaçan ḥürmetleye şāhı vezīri (102/5-8)

İnsanlar, öldükten sonra dünyada yaptıklarının hesabını vereceklerdir. İslamî inanişaya göre, önce Münker ve Nekir isimli melekler, kabirde insanları sorgulayacak ve onların mümin mi, münafık mı yoksa kâfir mi olduğunu bildireceklerdir. Darîr, din divanında “mümin değil” denilecek kişilere acıyarak onları uyarır:

Āḥir ölürsin hīç olursın ḳamu
İtdügün boynuña yihılur ḳamu

Ḳorḳum oldur gidesin sen añsuzın
Gitmeseñ ḥōd iledürler geñsüzün

Dīn dīvānında aduñ isteyeler

ƘorƘum ol mü'min degüldür diyeler (295/5-7)

Şehitlerin ölüm karşısındaki durumları, diğere insanlara göre daha farklıdır. Kur'an'da Allah yolunda şehit olanlar için "O halde, dünya hayatını ahiret hayatı karşılığında satanlar Allah yolunda savaşsınlar. Kim Allah yolunda savaşır da öldürülür veya galip gelirse, biz ona büyük bir mükâfat vereceğiz." (Nisa 4/74) ve "Allah yolunda öldürülenlere 'ölüler' demeyin. Hayır, onlar diridirler. Ancak siz bunu bilemezsiniz" (Bakara 2/154) buyrulmuştur. Bu sebeple Hz. Muhammed'in sahabesi, ölüme razı olmuş ve şehit olmakla iftihar etmişlerdir.

Ancılayın ölüme rāzı olup

Şehīd ölmege iftiḥār itmiş

Toprağa bulanup yatur kamu

Rüzilerini zamāne zār itmiş

Her biri dirliğinde ol ölümü

Yeg ölümdür diyü şümār itmiş

Daḥı cānın Ḥaḫ'a fidā kılmış

Tenini ḥār u ḥāksār itmiş (400/5-8)

beyitlerinde Darîr bu durumu anlatır.

4.2.6.2 Cin, Peri

Cinler, gözle görülmeyen varlıklardır. Kur'an'da onlar için "Cinleri de daha önce dumansız ateşten yaratmıştık" (Hicr 15/27) buyrulmuştur. Darîr de cinlerin tıpkı insanlar, hayvanlar ve melekler gibi Allah tarafından yaratıldığını söyler:

Muḥarriki bu tılısmātuñ ancak ol pīr-durur
Egerçi gökde ferişte hevāda kuş itdi

Egerçi yirde şeyātīn [ü] cinn ü ins oldı
Yā yir ü baḥr içini toptolu vuhūş itdi (152/4-5)

Peri, cinlerin dişilerine verilen isimdir. Periler de tıpkı insanlar, melekler ve diğer bütün varlıklar gibi Hz. Muhammed'in ululuğunu bilmek için yaratılmışlardır (505/15) ve bu varlıkların hepsi Hz. Muhammed'in emrindedir:

Vaḥş u ṭayr u cinni vü ins cümle Ḥaḳ
Bunuñ emrinde ḳodı Rabbü'l-felāk (458/9)

***

Hazīnesidür anuñ yidi baḥr u yirdeki genc
Çerisi vaḥş-ıla ṭayr u melā'ik ins-ile cānn (457/8)

Hz. Süleyman, cinlere ve perilere hükmedebilen bir peygamberdir. "Süleyman'ın cinlerden, insanlardan ve kuşlardan meydana gelen orduları onun önünde toplandı. Hep birlikte düzenli olarak sevk ediliyorlardı" (Neml 27/17) âyetiyle, onun ordusunda cinlere de yer verdiği haber verilir. Darîr de Süleyman Peygamber'in ordusunda perilerin bulunduğunu şu sözlerle belirtir:

Ta'accüb itme ger ḳurd u kuş Süleymān'a
Muṭī' oldı yaḥūd leřkeri perī oldı (317/2)

4.2.6.3 Hûri

Hûri, cennet kadınları anlamında kullanılan bir tabirdir. Kur'an'da onlar için "Oralarda bakışlarını sadece eşlerine çevirmiş dilberler vardır. Onlara eşlerinden önce ne bir insan, ne bir cin dokunmuştur" (Rahman 55/56) denilmiştir.

Sîretü'n-nebî'de Hz. Muhammed'in doğacağı gece, cennetten gelen hûrilerin Âmine'ye, Peygamber'e anne olacağını müjdeledikleri bir şiir bulunmaktadır. Aşağıdaki beyitler bu şiirden alınmıştır:

*Zihî ferzâne ferruh yüzlü hatun
Ki rahmuñdan gelen hulķ-ı rahîmdür*

*Sen ol şāfî şadefsin kim sülāleñ
Yaluñuz dānedür dürr-i yetîmdür*

*Bu mevlüduñ ki senden hāşıl oldı
Çalab katındağı cāhı 'azîmdür*

*Şeff'i cümle maħlūkātuñ oldur
Raħîm-durur Ra'ûf-durur Kerîm'dür* (60/1-4)

Darîr ayrıca, Miraç hadisesinin anlatıldığı bölümde hûrilerden bahseder. Onun anlatımına göre hûriler, cennete giren müminleri karşılayarak onlara izzet ve ikramda bulunacak, tatlı sözler söyleyecekler ve mümini kucaklayıp öpmek için birbirleriyle yarışacaklardır:

*Ol iki hūrî çekişe mü'mini
Kim helâliyem anuñ ben hem diyü*

*Bir daħı irişe vü eyde n'ola
Girü dursañ ben daħı öpsem diyü*

*Bir daħı gele vü eyde iy helâl
Bir benüm daħı tudağum em diyü*

*Alalar ol mü'mini yüz nāz-ıla
İlteler kaşırına biñ i'zāz-ıla* (230/III-5-8)

Hurilerin hep genç kalacaklarına inanılır. Darîr de hûrilerin gölgelerinin olmadığını ve yüzlerinin renginin de hiç solmadığını şöyle anlatır:

Ol hūrînüñ gölgesi hîç olmaya
Yüzlerinüñ tâze rengi şolmaya (231/8)

4.2.6.4 Şeytan

Şeytanın ilk ismi Azâzil'dir. Allah, Hz. Âdem'i yarattığında ve meleklerle ona secde etmelerini emrettiğinde, Azâzil bu emre itaat etmemiş ve bu sebeple cennetten kovularak "şeytan" adını almıştır. Darîr, şeytanın önceleri ibadet ettiğini, fakat bu ibadeti muhabbetle, aşkla yapmadığını belirtir:

Bilîs 'ibâdet iderdi muhabbeti yoğ-ıdı
Sürükdi gör nite oldı şoñ ucu ol merdūd (58/6)

O, Hakk'ın huzurundan kovulduğu için, insanları Hak'tan uzaklaştırmaya çalışır (86/2). Darîr'e göre, şeytanın insanları kötülüğe sevk etmesinin bir sebebi de, onun Hz. Muhammed'in ululuğunu görmesidir:

Bunuñ ululuğın göricek iblîs
Qulavuzladı ümmetin fesâda (91/6)

Müşriklere kılavuzluk yapan da şeytandır (269/4-5). Fakat o, kalbinde Hz. Muhammed sevgisi olanları yoldan çıkaramaz (497/2), Kur'ân okunan yerlere de yaklaşamaz:

İRte gice dāyimā Kur'ān oquñ
Qur'ān-ıla şeytānuñ boynın toquñ (496/3)

Sîretü'n-nebî'de Hz. Muhammed ile şeytan arasında geçen mübahasenin yer aldığı bir bölüm de bulunmaktadır. Bu bölümde şeytan, kendi dilinden kendini anlatır. Âlimleri, dervişleri, cömertleri, ibadetle meşgul kişileri sevmediğini söyler.

Namazını kılan ve dünya düşüncesini aklından çıkaran kimselere düşman olduğunu dile getirir:

*Her ki Haqq'ı bir bile seni Resûl
Niyyet idüp tura abdest ala ol*

*Dünya fikrini getürmeye dile
Hem namâzını imâm-ıla kıla*

*Eyle şangıl beni şıtmalar tutar
Taş-ıla başımı yancıban utar*

*Bundan özge baña olmaz hem cefâ
Kim namâzdan bulalar bunlar şafâ (367)*

Şeytan, ibadet etmeyen, şarap içen ve zina yapan kimseleri sever. Bütün günahlar onun için güzeldir; fakat özellikle şu günahlar onun hoşuna gider:

*Her yazuk bil göñlümüñ ma'mûrıdur
İllâ üç yazuk gözümüñ nûrıdur*

*Bir hasüdlük biri kîn iy dîn-penâh
Biri bu kim yohsul ölse ide âh*

*Cümle işleyen günâh yârüm-durur
Cânum içindeki sulţânum-durur (370)*

Kini, hasedi, cimriliği, yalanı seven şeytan, acele edenlerden de hoşlanır (371/2-4). Kalpleri kararmış insanlar da şeytanın yolunun yolcusudur:

*Ol kişiler kim olur göñli kıra
Ol-durur kim yoluma toğru vara (371/6)*

4.2.7 Din ile İlgili Mefhumlar

4.2.7.1 İman

İman, İslamiyeti kabul ederek, Hz. Muhammed'in Allah'ın resulü olduğuna inanmak anlamına gelir. İman etmek için, kalp ile tasdik edip dil ile ikrar etmek gerekir. Allah'ın varlığına ve birliğine, meleklerine, peygamberlerine, kitaplarına, âhiret gününe, kaza ve kadere, hayrın da şerrin de Allah'tan geldiğine inanmak, imanın şartlarından. Darîr, **Sîretü'n-nebî**'de, Hz. Muhammed'i sevmenin, imanın delili olduğunu ifade eder:

*Anı kim sevmediyse oldu merdūd
Delîli anı sevmekdür ĩmānuñ* (22/6)

***

*Ne kim eydürsin sen iy sultān-ı dīn
Hüccet-i ĩmāndur ol bürhān-ı dīn* (232/3)

***

*Anı şöyle mücerreden sevmek
Kişiye dīn-durur u ĩmāndur* (99/6)

***

*Birinçe sevdi bini cānı birle
Bezedi dīnini ĩmānı birle* (109/5)

İmanın bir diğerk göstergesi de, aklın aklını ve canın canını anlayabilmektir. Darîr'e göre bu vasıflara sahip olmayanların dini, imanı yoktur:

*Bu 'aqluñ dağı bir 'aqla nihāndur
Bu cāna ol didüğüm 'aql-ı cāndur*

*Kimüñ ol 'aqlı yokdur cānı yokdur
Anuñçün dīni vü ĩmānı yokdur* (437/5-6)

Akıl, iman nuru ile birleştğinde, kişinin kendi içindeki mücadeleler son bulur (495/7). Kıskançlık ve yalancılık gibi kötü huylar ise, insanların imanlarının zedelenmesine sebep olur (286/39, 332/21). Kişi, bu kötü huylardan kaçınarak, kalbinde iman nuru ile ölürse, ona “öldü” demek doğru değildir, zira onun yoldaşı imandır:

*Öldi dimeñ ol kişiyi kim anuñ
Öldüginde yoldaşı ĩmān olur* (398/10)

4.2.7.2 Mümin

Mümin, iman etmiş kimse demektir. **Sġretü'n-nebġ**'de mümin kişi için, selġm olur, kin ve hile bilmez, kanaat ehlidir, Őkredicidir, sabırlıdır, insanları doğru yola sevkeder, kimseye zulmetmez, vefalıdır, gönöl kırmaz denilir:

*Gerek mü'min selġm ola hemġŐe
ĖiŐ u ġıldan ħalġm ola hemġŐe*

*MüŐülmān ħāni' [ü] Őākir ħul olur
Ėanā'atsüz Şükürsüz yohsul olur*

*Ėamu cevre cefāya Şabr idici
Ėamu mü'minleri ħayra yidici*

*Yavuz endġŐe mü'minde bulunmaz
Ėmānı ayı mü'minüñ Őolinmaz*

*MüŐülmān kimse zulm itmeye ħiĖ
Duz ekmek ħaħħını unıtmaya ħiĖ*

*MüŐülmānuñ MüŐülmānlar dilinden
UŞanmaya gerek hergiz elinden* (192/4-9)

Müminler için en büyük saadet, Hz. Muhammed sevgisidir (292/16). Hz. Muhammed'i seven kişi, mümin olur (328/9). Müminler cehenneme girmeyecekleri için, kahr denizi onlara zarar vermeyecektir:

Ḳahr baḥrīnuḥ kerānı yoḡ-durur
İlle mü'mine ziyānı yoḡ-durur (303/22)

4.2.7.3 Ümmet

Ümmet, bir peygambere inanan cemaat demektir. **Sîretü'n-nebî**'de Hz. Muhammed'in ümmeti hayırlı, muzaffer ve saadetli ümmet olarak anılır (488/4-5). Hz. Muhammed, diğer peygamberlerden üstün olduğu için, onun ümmeti de diğer peygamberlerin ümmetlerinden üstündür. Onlar, Allah'ın rahmetine kavuşacak olan seçkin ümmettir:

Cemî'-i enbiyānuḥ ḥātemidür
Anuḥ ümmeti a'lā-yı ümemdür (48/6)

***

Ḥayr-ı küllî Çalab aña virmiş
Anuḥ-içündür ümmeti aḥyār (300/16)

***

Ol aşḫāb-ı ber-güzide anuḥ
Merḥūme ümmet anuḥ ümmetidür (292/22)

Çünkü Hz. Muhammed, diğer peygamberlerin aksine âhirette kendini değil ümmetini dileyecek, “nefsî” yerine “ümmetî” diyerek kendi ümmetine şefaathedecektir:

Ümmetin diledi Ḥaḡ'dan ol saḥî
Terk kıldı atasın u anasın (463/6)

4.2.7.4 Kâfir

Kâfir, Allah'ın varlığına ve birliğine inanmayan, Hz. Muhammed'in peygamberliğini inkâr eden kişilere denir. Darîr, Hz. Muhammed'in sözlerine inanmayan ve onların doğruluğundan şüphe duyan kişilerin kâfir olacağını söyler:

Cümle gerçektür sözüñ degül yalan

Kâfir ola kim saña dutsa gümân (232/15)

Kâfirlerin içi dışı bir değildir (384/7), onların sözlerine güvenilmez (40/5). Kötü huyludurlar, söyledikleri sözlerle insanların kalplerini kırarlar (192/13). Yetimleri ve fakirleri hor görür, haram yemekten çekinmezler (192/12). Ezelden dinleri olmadığı için, din yoluna giremez, küfür içinde kalırlar:

Ol ki kâfirdür ezelden dîni yok

Dîn içinde hiç anuñ temkîni yok

Çün ki aşlı küfr-ile sîriştedür

İblîs olur ol eger firiştedür (234/6-7)

Onlar aynı zamadan hasetçi ve bencildirler. İnsanların arkalarından kuyularını kazarlar. Bu kişilerin bilgileri arttıkça, sapkınlıkları da artar:

Hasedden başlarına tâc iderler

Özin bay ayruğın muhtâc iderler

Yürürler ayruğa kuyı kazarlar

Niçe kim çok bilürler çok azarlar (192/14-15)

4.2.7.5 Münafık

Münafık, iman etmiş gibi görünen, ama aslında küfür içinde olan kimselere denir. Kur'an'da onlardan "(Ey Muhammed) Münafıklar sana geldiklerinde, 'Senin,

elbette Allah'ın peygamberi olduğuna şahitlik ederiz' derler. Allah senin, elbette kendisinin peygamberi olduğunu biliyor. (Fakat) Allah o münafıkların hiç şüphesiz yalancılar olduklarına elbette şahitlik eder" (Münâfikûn, 62/9) sözleriyle bahsedilir. **Sîretü'n-nebî'** de de münafıklar, iki dilli, ikiyüzlü kimseler olarak vasfedilirler:

Bir münâfiķ kim iki yüzlü-durur
İki dillüdür iki sözlü-durur (384/5)

Bu yüzden münafıkların sözlerine güven olmaz (401/1). Onların içleri fitne doludur (401/14). İstedikleri kadar ibadet etsinler, hacca gidip, oruç tutup, namaz kılsınlar, yine de onlara güvenilmez (407/6-7). Onlar, dedikodu yapar, halkın ayıbını gözetir ve insanlara iftira atarlar:

Ġaybet ü yalandur anuñ sözleri
Halk 'aybını gözedür gözleri

İşi şerr ü şür-ıla kan eylemek
Yāhū mü'minlere bühtān eylemek (407/4-5)

Böyle durumlarda mümin kimseler, münafıkların sözlerini duyup kedere kapılmamalı, ya sabretmeli ya da onlardan uzaklaşmalıdırlar:

Kaçan velīyi münâfiķ sözi melül idicek
Seni ya bini melül itse olmağıl melül

Ya şabr eyle münâfiķ kişilerüñ sözine
Ya 'uzlet id ü ma'āni sözine ol meşğül (487/5-6)

4.2.7.6 Put

Put, ilkel toplumların taptıkları canlı veya cansız nesnelere verilen addır. İslamiyetten önce Arap halkı, putlara tapmaktaydı. **Sîretü'n-nebî'** de, putların içine

giren cinlerin konuştukları ve halkı yoldan çıkardıklarından bahsedilir. Bu sebeple putlar, şeytan işi olarak görülürler:

Ol şanemler kim taparsız dün [ü] gün
Ol cemî'i şan'at-ı şeytânîdür (375/7)

Darîr, Allah'ı bilmeyip, kendilerini putların yarattığını düşünen insanlara, insan denemeyeceği düşüncesindedir:

Sen şanursın cümlemüzi yaradan şanem-dur[ur]
Bunu böyle zann iden insân degül hayvân-durur (413/6)

Hız. Muhammed, halkı hak dine davet etmiş, putlara tapmamaları hususunda onları uyarmıştır. Mekke'nin fethinden sonra da Kâbe'deki putları kırmıştır. **Sîretü'n-nebî**'de Hız. Peygamber, bu sebeplerden dolayı put kırıcı olarak geçer (48/12). Hız. Muhammed'e peygamberlik tebliğ edilmeden önce dahi, onun adını duyan putlar kendiliğinden yere düşerek paramparça olmuşlardır:

Çün ki putlar vaşfını Muḥammed'üñ
İşidürler cümle vaşfin Aḥmed'üñ

Çün Muḥammed adını işitdiler
Ol şanemler diñle ne iş itdiler

Toprağa dökildi ol putlar kamu
Diñle bu sözleri göñülde 'amū (80/17-19)

4.2.7.7 Haç

Haç, Hristiyanlığa ait dinî bir semboldür. Hız. İsa'nın çarmıha gerilişini sembolize eder. **Sîretü'n-nebî**'de "Hız. Muhammed dünyaya geldiğinde ne haç kaldı ne put" denerek, onun son peygamber olduğu ve kendinden önceki dinleri neshettiği belirtilir:

Çün cihāna ol Resūl yüz görsede
Ne şalīb kıala cihānda ne şanem (42/4)

4.2.7.8 Mescid

Mescid, secde edilen yer anlamına gelir. İslam dininde Mescid-i Haram'ın ayrı bir önemi vardır. Mescid-i Haram, Mekke'de ortasında Kâbe'nin olduğu mesciddir. Kur'an'da "Şüphesiz insanlar için kurulan ilk ibadet evi elbette Mekke'de, âlemlere rahmet ve hidayet kaynağı olarak kurulan Kâbe'dir" (Âl-i İmrân 3/96) buyrulmuştur. **Sîretü'n-nebî**'de de Mekke övülürken, İslam mescidinin bu şehirde bulunduğu belirtilir:

Zihî iklīm ol iklīm ki anda
Binā-yı mescid-i İslām kıldı (78/5)

4.2.7.9 Kilise

Kilise, Hristiyanların ibadet mekânıdır. Hz. Muhammed, kâfirlere eğer İslam dinine girmezlerse, kiliselerini yıkacağını söyler:

Hep kilisālaruñuz yıkam tamām
Yirine mescid yapam her bir maķām(486/29)

4.2.7.10 Günah, Cürm

Günah, ilahî emir ve yasaklara aykırı davranış anlamına gelir. Kur'an'da "Şüphesiz biz sana apaçık bir fetih verdik. Tâ ki Allah senin geçmiş ve gelecek günahlarını bağışlasın, sana olan nimetini tamamlasın, seni doğru yola iletсин ve Allah sana, şanlı bir zaferle yardım etsin" (Fetih, 48/1-3) denilerek Hz. Muhammed'in günahsız olduğu belirtilmiştir. **Sîretü'n-nebî**'de de Hz. Muhammed'den günah sâdır olmadığından bahsedilir:

Günāh şadr olmadı andan haṭā iş
Cihānda ma ‘şūm ol oldı muhaḫḫak (404/2)

***

Hāş-ı Hazretdür du ‘āsı red degül
Bizcileyin yazuğı bî-ḥad degül (439/12)

Şeytan, insanları günaha sevk eder ve onların günah işlemelerinden memnun olur (370/3). Fakat Hz. Muhammed, müminlerin günahlarına şefaathçi olacaktır. Günahlar, onun nurunun hürmetine bağışlandığı için (44/6, 466/5), Hz. Muhammed sevgisi, affedilmeye vesiledir:

Ne deñlü çok yazuḫ işledüñ-ise
Anı sev kim ola müzde mübeddel (253/III-11)

***

Egerçi sürçe yolında haṭā vü yazuḫ ide
Resül’i sevdügiçün yarlıgar anı Allāh (497/3)

4.2.7.11 Helal, Haram

Helal, dinen caiz olan ve yapılmasında sakınca olmayan davranış demektir. Yenilip içilmesi yasaklanmayan, serbest bırakılan şeye de helal denir. Helal yemek, dinin delilidir:

Kesb idüp loḫma-ı helālden yimek
İster-iseñ dünyāda bürhān-ı dīn (130/3)

Haram ise helalin zıddıdır ve dinen yasaklanan şeyler bütünüdür. Batılı hak görenler, haramı da helal gibi yerler (245/13). Hatta harama meyleder ve helalden kaçarlar (298/18). Haram yiyen bu kişilerin yoldaşı şeytandır. **Sîretü’n-nebî**’de şeytanın dilinden verilen aşağıdaki beyitte bu durum anlatılır:

Hem ögütçüm diñü diñleyen müdām
Yoldaşumdur her ki yir-[i]se ḥarām (368/2)

Hz. Muhammed, insanlara haram yememeleri yolunda nasihat eder (496/9). Zaten Hz. Muhammed'i seven kimseler helalden bile geçmişlerdir; kalpleri onun aşkıyla doluyken, gözlerini çevirip harama bakmazlar:

Helâli terk ider anı sevenler

Nite meşgûl ola anlar harâma (433/12)

4.2.7.12 Sünnet

Sünnet, Hz. Muhammed'in söz, fiil ve takrirleri anlamına gelir. Kavî sünnet, Hz. Peygamber'in bizzat söylediği sözler; fiilî sünnet, Hz. Peygamber'in yaptığı işler; takrirî sünnet ise Hz. Peygamber'in kendi huzurunda söylenen sözleri ya da yapılan davranışları onaylamasıdır.

Kur'an'da "Allah'a ve Peygamber'e itaat edin ki size merhamet edilsin" (Âl-i İmrân, 3/132) denmektedir. Bunun için Müslümanlar Hz. Muhammed'in sünnetlerine riayet etmelidir. Onun sünnetine uyan kişi doğru yoldadır:

Ol ki Kur'ân kavlına inandı ol

Sünnetin dutdı vü gitdi toğru yol

Mağbûn olası degüldür ol hümâm

Çün ki Kur'ân'dur aña her dem imâm (294/12-13)

***

Düriş zinhâr anuñ sünnetini tut

Ki taqşîrlık kılanlara nedemdür (48/16)

Hz. Muhammed'in sünnetine uyanlar, iki dünyada da yücelir ve ululuk kazanırlar (46/10), uymayanlarsa cennete girmekten mahrum kalırlar: (80/25). Darîr, **Sîretü'n-nebî**'de Hz. Muhammed'in sünnetinin kendisine yoldaş olması için dua eder:

Sünneti olsun bizüm yoldaşumuz
Dīnine şer‘ine fidā başumuz (295/11)

***

Resūl’uñ şer‘ine vü sünnetine
Bizi rāğıb kıl anuñ milletine (299/18)

4.2.7.13 Tövbe, İstiğfâr

Tövbe ya da istiğfâr, kişinin işlediği günahdan pişman olması ve bir daha o günahı işlemeyeceğine dair söz vermesidir. Allah’ın emirlerine uymayıp, onun yasakladıklarından kaçınmayanlar, günahları için tövbe etmelidirler. Aksi takdirde küfre düşerler:

Cehd-ile tevfiķ yoldaş olsa yig
Tevbe taķşīr talbına baş olsa yig

Tevbesüz taķşīr küfrüñ âleti
Cehd-i bī-tevfiķ şeytān hāleti (241/11-12)

Kur’an’da da “Ancak tövbe edip durumlarını düzeltenler ve gerçeği açıkça ortaya koyanlar (lanetlenmekten) kurtulmuşlardır. Çünkü ben onların tövbelerini kabul ederim. Zira ben tövbeleri çok kabul edenim, çok merhamet edenim” (Bakara 2/159) denilerek, insanlara tövbe etmeleri buyrulmuştur. Bunun için akıllı kimseler, iyiliklere şükredip, günahları için tövbe etme yolunu seçerler:

Kimüñ bahtı cüvāndur ‘aķlıdur pīr
Bilür kañkı işinde var taķşīr

İşüñ hayırına şükri yār eyler
Haṭā işlere istiğfār eyler (432/7-8)

4.2.8 İbadet ile İlgili Mefhumlar

4.2.8.1 Namaz

Namaz, Miraç gecesinde Müslümanlara farz kılınan bir ibadettir ve İslam'ın şartlarından biridir. Bu sebeple herhangi bir özrü olmadan namazı terk edenler, Peygamber'in sözüne uymamış olurlar:

*Ki 'özrüñ yok namāzuñ terk idersin
Nebī sözin şıduñ yolda hezār bār (200/3)*

Şeytan, abdest alıp niyet ederek namaza duranlara yaklaşmaz (367/1-4). Bu yüzden namaz kılmak, şeytanın oyununu bozmak demektir (496/5). **Sîretü'n-nebî'**de yer alan bir beyitte, şeytan, namaz kılmayanların sohbet arkadaşı olduğunu kendi diliyle şu şekilde ifade eder:

*Şohbet itdügüm benüm iy ser-firāz
Kāhil olanlar ki kılmaya namāz (369/1)*

4.2.8.2 Oruç

Oruç, Müslümanlara farz kılınan ibadetlerdendir. Kişinin, her yılın Ramazan ayında, güneşin doğuşundan batışına kadar kendini yeme içmeden alıkoyması hâline denir. Hz. Muhammed, her zaman oruç ibadetini yerine getirir:

*Āyini erkānı togru dīni hūb
İşi zühd ü tã'at u şavm u şalāt (415/5)*

Oruç ve namaz, bu dünyada farz olan ibadetlerdir. Cennette oruç ve namaz olmayacaktır:

*Bunda oruç dutmağ u kıлмаğ namāz
Cümlesi sehv ü haṭādur iy Habīb (230/II-2)*

4.2.8.3 Zekât

Zekât, sahip olunan malın belli bir kısmının ibadet amacıyla, dinen zekât alabilecek durumdaki kişilere verilmesi anlamına gelir. Zekât, İslam'ın şartlarından biridir. Bu sebeple Hz. Muhammed'in ümmeti zekât verir:

*Anuñ muħabbet ü Őevķı-durur [ki] 'ālemde
Zekāt u Şavm Şalavat ümmeti mükerrer ider (206/7)*

4.2.8.4 Hac

Hac, ibadet amacıyla Kâbe'yi ve etrafındaki kutsal yerleri, belli bir vakit içinde usulüne uygun olarak ziyaret etmek anlamına gelir. Madden ve bedenen gücü yeten Müslümanların, ömürlerinde bir defa hacca gitmeleri farzdır. Darîr, gerçekte iman etmemesine rağmen kendini mümin gibi gösteren münafıklar, bin kere de hacca gitseler, onların yaptıkları ibadet sayılmaz der:

*Ol münāfıķdur eger biñ ĥacc ide
Yalın ayaķ yūriye ĥacca gide (407/6)*

4.2.8.5 Ka'be

Kâbe, İslam dininin en kutsal yapısıdır. Hz. İbrahim ve oğlu İsmâil tarafından Mekke'de inşa edilmiştir. Kâbe, İslamiyetten önce de kutsal kabul edilmiş ve insanların sığındığı yerlerden biri olmuştur. **Sîretü'n-nebî**'de Abdumuttalib'in dilinden yazılmış bir beyitte bu durum Şu sözlerle ifade edilir:

*KiŐi kim dūŐmeninden kaçsa gitse
Geltir Ka'be civārına Őıĥınur (50/1)*

Yemen valisi olan Ebrehe, bir kilise inşa ettirerek Araplardan Kâbe'yi değil, kendi yaptırdığı kiliseyi ziyaret etmelerini istediğinde, halk onun emrine riayet etmeyerek Ebrehe'nin kilisesini yakıp yıkmıştır. Bu hadise üzerine öfkeye kapılan

Ebrehe, bir ordu hazırlayarak Kâbe'yi yıkmaya teşebbüs etmiş; fakat bu sırada gökyüzünde ağızlarında balçıktan taşlar tutan kuşlar belirmiş ve attıkları taşlarla Ebrehe'nin ordusunu helâk etmişlerdir. Tarihe fil vakası olarak geçen bu hadiseyle, Kâbe'nin bir taşına bile kastedildiğinde, Allah'ın azabına maruz kalınacağı anlaşılmıştır:

*Çü Ka'be taşına kaçd itdi gör kim
'Azābı taşla oldı aña tenzīl* (53/8)

Cahiliyye döneminde putperestler tarafından kullanılan Kâbe'de bulunan putlar, ancak İslam ordusu Mekke'yi fethettiğinde temizlenmiştir (464/9).

Kâbe aynı zamanda Müslümanların kıblesidir. Allah, Kâbe'nin kilidini Hz. Muhammed'e vermiştir:

*Kıblesi Ka'be olısdur ebed
Ka'be miftāhın viribidi Aḥad* (63/9)

4.2.8.6 Dua

Dua, Allah'a yalvarma, niyaz etme, hâlini anlatıp ondan yardım istemedir. Dua, aynı zamanda kulluk vazifesidir. Allah, Kur'an-ı Kerîm'de "Rabbiniz şöyle dedi: Bana dua edin, duanıza cevap vereyim. Bana kulluk etmeyi kibirlerine yediremeyenler, aşağılanmış bir halde cehenneme gireceklerdir." (Mümin 40/60) buyurmaktadır. **Sîretü'n-nebi'** de de duasız kişilerden şöyle bahsedilir:

*Du'ādan her ki yüz dönderdi kaçdı
Yaḳīn bil dünyadan murdār göçdi*

*Du'ā vü himmet ider eri altun
Du'āsuz kişilerüñdür yiri tun* (442/11-12)

Duanın Allah katındaki yeri ve önemi büyüktür. Fakat herkesin her duası kabul olmaz. Bazı kişilerin duaları, diğerlerine göre daha makbuldür. Bütün duaları

makbul olan kişi ise Hz. Muhammed'dir. Onun duaları, o daha dua etmeden kabul olur:

*Her ne kim isterdi Ėazretten Resül
Ol du 'ā kılduğda olurdu kabül (271/3)*

***

*Ne kıldur ol ki cihān halkı aña kul oldu
Ne dildür ol ki du 'ā kılmadan kabül oldu (20/1)*

***

*Anuñ taşşılı oldu cümle maşşül
Du 'ā kılmadan oldu kamu maşbül (307/9)*

Sîretü'n-nebi'de Darîr'in dilinden yazılmış pek çok dua beyti bulunur. Darîr bu duaların çoğunda Allah'tan Hz. Muhammed'in hürmeti için rahmet diler (280/10, 490/3, 17/10-11):

*Ol Muhammed hürmetiyçün yā Kerîm
Ehl [ü] āli 'izzetiyçün yā Kerîm*

*Sünneti olsun bizüm yoldaşumuz
Dînine şer'ine fidā başumuz*

*Gönlümüzi sevgüsüyle ülfet it
Bize anuñ hürmetiyçün rahmet it (295/10-12)*

Bazı şiirlerde ise gözlerinin açılması için Allah'a yalvarır (274/30, 278/23). Aşağıdaki beyitler bunlardandır:

*Ėālıkā Perverdigārā Rāzıkā
Dün ü gün yalvaruram sen Ėālık'a*

*Gözsüz'e anuñ ayağı tozını
Rūzî kııl kim Gözsüz açā gözünü (247/9-10)*

Darîr'in dualarında, eseri **Sîretü'n-nebî** de yer bulur. O, Allah'tan kitabını yazıp tamama erdirmek için yardım ister:

Ben za'îf kuluñ idesin fethini

Kim kılam her dem Habîb'üñ medhini (350/4)

***

İlâhî ol Muhammed hürmetiyçün

İürgil bu kitâbumı tamâma (103/10)

Darîr, kendisi için ettiği bu duaların yanı sıra, kendisini duayla yâd eden kimseler (102/9) ve bütün müminler için de dua eder (267/12, 412/3, 17/12). O, kimi zaman da dinleyicilerden kendi ettiği duaya “âmin” demelerini ister:

İlâhî Gözsüz'i gözsüz kişiden

İrağ eyle işiden diye âmîn (163/7)

Sîretü'n-nebî'de Darîr'in dışındaki şahısların dillerinden de dualara yer verilmiştir. Bu dualar, çoğunlukla münacatlarda karşımıza çıkar. Aşağıdaki beyitler, Hz. Muhammed'in dilindedir:

Raḥîmâ vü Kerîmâ sen bilürsin

Yazuḥlu kullara rahmet kılırsın

Ḥacîl kıлма beni bu kavm içinde

Bugün bildür seni bu kavm içinde

Du'âmı müstecâb eyle İlâhî

Egerçi çok-durur ḥalkuñ günâhı (111/13-15)

Eserde Hz. Hatice'nin (143/19), Selmân-ı Fârisî'nin (284/15-19), Ebû Tâlib'in eşi Fâtîma'nın (100/13-14), Ebû Eyyûb'un (276/1) ve daha pek çok şahsın dilinden dualar bulunmaktadır.

Sonuç olarak **Sîretü'n-nebî**, dinî bir eser olması sebebiyle, eserde dinî kavramlara sıklıkla rastlandığını söyleyebiliriz. Çeşitli şahısların dilinden söylenmiş çok sayıdaki tevhid ve münacatta Allah'ın birliğinden, isimlerinden, vasıflarından bahsedilmiştir. Özellikle Hz. Muhammed'in doğumunun ve Miraç hadisesinin anlatıldığı bölümlerde meleklerden söz edilir. Diğer dinlerin kutsal kitapları ise genelde Hz. Muhammed'in ismine ve vasıflarına yer vermeleri sebebiyle söz konusu edilir. Kimi zaman diğer peygamberler, Hz. Muhammed ile kıyaslanır ve Hz. Muhammed'in onlardan üstün olduğu belirtilir; kimi zaman da bu peygamberlerin, kendilerine indirilen kitaplarda Hz. Muhammed'in ismini gördükleri ve Allah'a ya da Cebrâil'e onun kim olduğunu sordukları anlatılır. Âhret ve ölüm kavramları, daha çok dünyaya bağlanmamak gerektiği hususunda, öğüt amaçlı olarak yer verilen kavramlardandır. Cennet ve cehennem, Miraç dolayısıyla tafsilatlı olarak anlatılır. Eserde mümin, münafık ve kâfirlerin özellikleri ile ilgili pek çok beyit bulunur. İbadetler, özellikle öğüt içerikli şiirlerde karşımıza çıkar ve bu beyitlerde Allah'ın farz kıldığı ibadetleri aksatmadan yerine getirmek gerektiği vurgulanır. Eserde duanın önemi hakkında beyitler bulunduğu gibi, özellikle münacatlarda Darîr'in ya da eserdeki şahsiyetlerin dillerinden söylenmiş dualara da sıklıkla rastlanır.

4.3 TASAVVUF

4.3.1 Pir, Şeyh, Kutb

Pîr, tarikat büyüklerine verilen isimlerdendir. Tarikat silsilesinin başında Hz. Ali vardır. Bu sebeple o, bütün evliyaların pîridir (293/20-23). Hz. Ali'nin piri ise Hz. Muhammed'dir. Bu durum, **Sîretü'n-nebî**'de şu şekilde yer bulur.

*'Alî'nün hulķı huyı n'olisardur
Çün anuñ pîri şeyhi Muştafâ'dur* (325/11)

Şeyh de pîr gibi tarikat büyüğü demektir. **Sîretü'n-nebî**'de, malı mülkü ve mevkiî olduğu için şeyhlik iddiasında bulunan cahil şeyhler eleştirilir. Darîr'e göre bu kişiler, dinî meseleleri layıkıyla bilmezler:

*Zihî turfê 'acâyib hâl gördüm
Ki cāhil cāh birle māl birle*

*Velîlik şeyhliḡ da 'visin ider
Nice utanmaz ol bu hāl birle*

*Dîninden şorsa bir mes'ele bilmez
Diler görine hāl ü kāl birle* (67/1-3)

Buna rağmen şeyh olduklarını iddia ederek Kârûn gibi mal toplarlar. Böyle kişilerin dinleri, akılları ve ilimleri eksiktir (182/3-4). Bu kişilere şeyh demek, siyaha beyaz demek gibidir (293/25-27). Fakat cahil insanlar, kimin gerçek ârif olduğunu bilmediklerinden bu kişilere değer verirler (163/5-6).

Kutb ise en büyük veli demektir. Âlemde Allah'ın nazar kıldığı kişi olan kutb, firaset sahibidir, dolayısıyla kimin makbul kul olduğunu, kimin hor, zelil ve günahkâr olduğunu bilir:

*Bilür kûtb anı kim maqbûl kimdür
Şakî kim mücrim ü maḥzûl kimdür*

*Egerçi sen bu sözi añlamazsın
Sen ol kûtbı görüben diñlemezsın*

*Ol añlar seni ırakdan göricek
Bilürsın sen seni ḥaḫ bildüricek*

*Nişānı ol ki anları sevesin
Yüzün görmege anlaruñ ivesin*

*Göricegez velî şād olasın
Eger öl dise öñinde ölesin (447/21-25)*

4.3.2 Mutasavvıflar

Sîretü'n-nebî'de zaman zaman mutasavvıfların isimleri de yer bulur. Bunlardan bazıları Sırrî-i Sekâtî, Cüneyd-i Bağdâdî, Ebû Bekr Şiblî, Hasan-ı Basrî, Ma'rûf-ı Kerhî, Zünnûn-ı Mısrî, Hallâc-ı Mansûr, Bâyezid-i Bistamî (Tayfûr), Dâvûd-ı Tâi'dir. Onlara icazeti, bütün tarikat silsilelerinin piri olan Hz. Ali vermiştir (293/20-23). Bu mutasavvıflar, Peygamber aşkını tatmış kişilerdir:

*Anuñ muḥabbetinüñ şerbetin içen kişiler
Cihānı şūrîşe getürdi anlaruñ şûrı*

*Kimisi döymedi 'ışkı odına fâş oldu
İşitdüñ ola nice dāra çıkdı Manşûr'ı*

*Cüneyd [ü] Şiblî vü Ma'rûf u Dâvûd-ı Tâi
İşitdüñ ola neler kıldı şeyḫ-i Tayfûr'ı*

Hisābı haddi mi vardır anuñ muhiblerinüñ
Saña delîl-içün añdum bir iki meşhūrı (19/16-19)

4.3.3 Ârif, Zâhid, Âbid, Kâl ehli, Hâl ehli

Ârif, irfan sahibi kimse demektir. Bilgisini keşif ve müşahede yoluyla elde etmiştir. Âriflerin ilmi de aklı da yücedir (182/7). Fakat cahil kimseler onların makamlarını idrak edemezler (163/5).

Ârif aynı zamanda firâset sahibidir, gördüğü insanları tanır, onların içyüzlerini bilir:

Şeh yürür kullar ortasında bile
‘Ârif oldur ki gördüğünde bile (120/6)

Zâhid, kaba sofu; âbid ise ibadet eden anlamlarına gelmektedir. Zâhid ve âbid, âriften farklı olarak, cennet arzusu ve cehennem korkusu sebebiyle ibadet ederler. Dinin şekil tarafındadırlar, özüne nüfuz edememişlerdir. Bu yüzden klasik Türk edebiyatında genelde menfi bir şekilde ele alınırlar. Bu kişiler **Sîretü’n-nebî**’de halkı cehennemle korkutan kimseler olarak yer alırlar (100/12). Kâl ehli ile hâl ehli de birbirine zıt kimselerdir. Bu sebeple kâl ehli, hâl ehlini anlayamaz:

Ne şerh ide kişi ol hâli kâli
Ki kâl ehli kaçan añlaya hâli (298/1)

4.3.4 Âlem-i Bekâ, Ma’ânî Âlemi, Âlem-i İlliyyîn, Âlem-i Kadîm, Sır Âlemi, Âlem-i Hafî, Ceberût Âlemi

Bekâ âlemi, dünya hayatı bittikten sonra başlayacak olan kalıcı âlemdir. Ebed mülkü ya da kadîm âlem olarak da adlandırılır (500/8, 274/6). Bekâ âlemi, insanın ana vatanıdır:

Hakîkat aña vaţan ol ‘âlem-i beķâdur ħöd
Ki cümle varlıġuñ aşlı [vü] varlıġı andan (274/5)

Maânî âlemi, sûret âleminin zıddıdır. Ruhânî âlemdir. Mânâ âlemine yol bulanlar, sûrete takılıp kalmazlar. Onların canları âlem-i illiyyine ulaştığı için, halkın kınamasından da korkmazlar:

Ma ‘ânî ‘âlemine her kim ol nazar kıldı
Sen eyle şanma ki şüretde istikâmet ide

Çü cānı ‘âlem-i ‘illiyyîne irişdi anuñ
Ne bāk cismini ger ħalk anuñ melâmet ide (374/I-10-11)

Sır âlemi ise, oraya sefer kılmayan kişinin bilemeyeceği bir âlemdir (222/11-12). Bu dünyayı dahi anlayamayan kişinin, sır âlemini anlaması mümkün değildir (222/8-9). O âlemi sadece Hz. Muhammed görmüş ve anlamıştır:

Seyr kılduñ ‘âlem-i esrârı sen
Şoñra çün kim göresin Cebbâr’ı sen (226/19)

Âlem-i hafî, gizli âlemdir. Hafî; kalp, ruh ve sırdan sonra gelen mertebedir. Âlem-i hafîyi bilmek için, öncelikle sırrı bilmek gerekir. Bu âlem, Hakk’ın halktan gizli tuttuğu, bu sebeple gönül ehlinde başka kimsenin bilmediği bir âlemdir. Başka bir deyişle ceberut âlemidir:

Çü sırrı bildi bu kez ‘âlem-i ħafî kıldı
Ĥafî nedür ceberüt ‘âlemidür iy dilber (222/13)

4.3.5 Âlem-i Beşeriyet, Âlem-i Zulmânî, Âlem-i Cismânî, Âlem-i Kevn ü Fesâd, Dünya

Bu dünya, âlem-i beşeriyettir, yani insanların makamıdır. Âlem-i zulmânî veya âlem-i ecsâd olarak da adlandırılır (222/4, 222/10). Âlem-i beşeriyet, geçici bir

âlemdir (303/11-12). **Sîretü'n-nebî**'de dünya kısa ömürlü ve geçici olması yönüyle gölgeliğe benzetilmiştir:

*Cihānda ger gedā vü ger melikdür
Bu dünyā bir nazar bir gölgelikdür*

*Cihān gölge-durur zāyil olıcı
Zevāle tîz irer gölgenüñ ucı (506)*

Dünya, tıpkı aç bir ejderha gibi insanları yutar (85/5-8). Fakat gözleri, gönülleri kör olan insanlar bunu fark edemezler (246/10) ve şeytana benzeyen dünyayı, hûri zannederler (85/14). Oysa dünya hayatında güzel sanılan hiçbir şeyin, bütünüyle güzel olmadığını bilmek gerekir. Her sevincin sonu matemken, dünyanın iyi bir yer olduğunu iddia etmek, çocukça bir düşüncedir (289/6-7). Dünya, hazansız bir bahar ya da dikensiz bir gül bahçesi değildir. Aksine bir iyiliğin etrafında, yüz bela sunar. Onun hazinelerinde yılan, nurunda ise ateş gizlidir:

*Şöyledür dünyānuñ ahvāli kamu
Dünya ehli cümlesinüñ hāli bu*

*Kim bir eyelük çevresinde yüz belā
Kontlupdur añlağıl iy mübtelā*

*Şanmağıl bu būsitānı bî-ḥazān
Olmaya hālī dikenden gülsitān*

*Genci zāhir illā mārı gizlüdür
Nūrına aldanma nārı gizlüdür (289/1-4)*

Dünya, geçici bir menzildir. Bu yüzden dünyaya gelen herkes, sonunda bu menzilden göçecektir. Eğer dünya, geçici bir mülk olmasa, Peygamber de ölmez,

dünyada kalırdı (274/8). O halde dünya, bir köprüye benzer. Kimsenin köprüyü vatan tutup yerleştiği görülmemiştir:

*Bu dünya kahtaradur [u] gelen geçer andan
Vaṭan mı dutdı bu kahtarada ehl-i fiṭen* (274/7)

Ebedî âlem olan bekâ âlemi ise, bu âlemden sonra başlayacaktır (282/4-5). Hem dünyayı hem de bekâ âlemini bilen kişi ise Hz. Muhammed'dir (224/3).

4.3.6 Mahv, Sahv

Mahv, tasavvufta kulun fiillerinin Hakk'ın fiillerinde fâni olması demektir. Sahv ise, sekr hâlinin zıddı olup, cemâl tecellisinde kendinden geçmiş kimsenin tekrar kendine gelmesine denir. Hz. Muhammed, ruhlar âleminde cismini mahv edip, mahv içinde sahv bulmuştur:

*Ol ki bî-çün 'âleminde maḥv olur
Maḥv içinde saḥv bulur saḥv olur* (489/5)

4.3.7 Nefs

Sözlük anlamı ruh, can olan nefis kelimesi, tasavvufta kulun kötü huyları ve vasıfları anlamında kullanılır. Nefsin dereceleri vardır. Bunların en aşağısı nefis-i emmâredir. Nefis-i emmâre, insanı kötülüğe sevk eder. Bu yüzden kulun, nefsiyle mücadele etmesi gerekir. Fakat nefisle mücadele etmek ve onu yenmek zordur (162/9, 496/9). Bununla birlikte can, nefis zindanının içinde hapsoldüğü için (398/4), nefsi öldürmeden canı beslemek de mümkün değildir:

*Nice ki nefis-ile meşgûlsın iy 'azîz vücûd
Henüz velâ bilesin ḳanda bilesin illâ*

*Bu cevr [ü] ḳahr u cefâ birle nefsi öldüresin
Ki cān mücerred ola semriye ola ra'nā* (204/7-8)

Dünya malına önem vermek, insanı nefsin kölesi haline getirir (298/13).
Çünkü nefis, nimetleri yedikçe büyür ve kuvvet bulur:

Na'īm ü nāz-ıla ni'met yir-idi nefis-i leyīm

Anuñçün olmış-ıdı şöyle tāmmetü'l-kübrā (204/5)

Nefsinin kölesi olanlar ve nefislerini kendilerine iman edinenler, âhirete inanmazlar (225/12-13). Onların sözleri acı, sohbetleri ağırdır (399/12). Darîr, böyle kişilerin yokluklarının, varlıklarından iyi olduğunu düşünür:

Kaçan 'aql eksük ü nefis artuğ olsa

Ol âdem var olunca yig yok olsa (399/13)

4.3.8 Cân

Can, insana hayat veren ruhtur. Allah, yarattığı bedenlere can vermiş ve böylelikle teni can ile aydınlatmıştır:

Bu cemî' mecma'a cān cem' idüpdür

Bu muzlem yire cānı şem' idüpdür

Hayât ol cān-ıladur hōd bilürsin

Sözün maşşūdını fikret kılırsın (254/7-8)

Can azizdir, menzili yücedir (204/6). Bu sebeple de değerlidir. Fakat canı ele geçirebilmek için, nefsi yenmek, nefsin isteklerinden ve dünyaya ait olan şeylerden vazgeçmek gerekir. Zaten cana erişen kişi, sonrasında dönüp de dünyaya bakmayacaktır:

Çü cān cevher-i dīndür sehel ele mi girür

Ya kılmayınca 'ayāl māl [u] hānumān yağma (204/9)

***

Kişi kim irişdi cāna dağı kılmadı bahāne
Zīrā çün ki cāna irdi dağı n'ider ol cihānı (257/4)

Aklı olmayanın canı yoktur (437/6); fakat canı, akıl ile anlamak da mümkün değildir. Can ilmini, ancak can anlayabilir:

Cān 'ilmin 'aql bilmez cān bilür
Cānı kim bilür meger cānān bilür

Kimse cānuñ niteligin bilmedi
'Aql anuñ zātında fikret kılmadı (219/13-14)

Ten ehli, canı bilemez (458/4, 254/9-11). Canın ne olduğunu bilen, Hz. Muhammed'dir:

Cān nedür [ü] cān olan kimdür
Ol 'aceb 'ilmi Muştafā bildi (119/6)

Hız. Muhammed, cismi can, canı ise canın canı haline getirmiştir (224/4). O, bütün mahlûkatın canının canı olduğu gibi (69/5), cihanın da canıdır. Aklın ve canın atası odur:

Hulāşa ol-durur maħlûk içinde
Cihān ten ol-durur cānı cihānuñ

Egerçi ata Ādem'dür velîkin
Bu cismüñdür degüldür 'aql u cānuñ (22/2-3)

4.3.9 Kanaat

Kanaat, azla yetinip, fazlasına tamah etmeme hâlidir. Müslüman, kanaat sahibi olmalıdır (192/5). Hız. Muhammed, kendisine peygamberlik verilmeden önce de kanaatkâr bir insan olarak yaşamıştır:

Anuñ bu kırk yıl içinde tağyır olmadı hıç
Ḳanā'ati [vü] taḥammüli şabr u temkini (167/6)

Hz. Muhammed, “Kanaat tükenmez bir hazinedir” buyurmuştur. Darîr de kanaatin hazine olduğunu belirtir, ehl-i beytin ve sahabenin de Hz. Peygamber gibi kanaat ehli olduğunu söyler:

Ḳamu ḳāni' ḳamu ḳılduđı tã'at
Götürmişler ḥalâyıkdan su 'âli (298/8)

***

Ḳanā'at ḳıldı Resül'üñ şaḥābı
Anuñ gibi ḳanā'at genc ü kândur (327/5)

4.3.10 Şükür, Hamd

Şükür, yapılan iyilik karşısında memnun olma durumudur. Şükretmek, insana mahsustur (291/1-2). Kullar, Allah'ı her daim zikretmeli ve onun verdiği nimetler için şükretmelidirler:

Her nefes dili zâkir olsa gerek
Ni'meti üzre şâkir olsa gerek (118/3)

Darîr, müminlerin Müslüman olarak dünyaya geldikleri için şükretmeleri gerektiğini söyler:

Dāyimā şükr idüñüz yâ mü'minān
Kim hidāyet virdi size bî-gümān

Geldüñüz ĩmān-ıla bu dünyaya
Virmeyesiz dīnüñüz bu dünyaya (234/17-18)

4.3.11 Himmet

Himmet kelimesinin sözlük anlamı, gayret ve yüksek iradedir. Kelimenin tasavvufî anlamı ise, ermiş kişilerin maksadı hâsıl eden, iş bitiren ve dilediklerini yerine getiren manevî güçleridir.²¹⁸

Sîretü'n-nebî'de Hz. Muhammed'in himmetinin yüce olduğu söylenir (438/7). Onun himmeti, mala mülke, orduya bağlı değildir (46/6). O, ümmeti bütün dünyaya yayıldığı için yüce himmetlidir:

Kim cihānı dutırsardur ümmetüm
Anuñ-içün 'ālī-durur himmetüm (183/6)

Hz. Muhammed, himmetiyle memleketler fethederek, doğuya ve batıya hükmetmiştir:

Tutırsar pādişāhlar tāt u tahtın
Alırsar kıamusınuñ milketini (46/7)

***

Mağrib ü maşrıķı tuta devleti
Bundan artuķsıdur anuñ himmeti (80/27)

Darîr'e göre hilesi olmayan kişilerin himmetleri de yücedir (388/10). Fakat bu kişiler, himmeti alçak kişilerle oturlarsa, kendi himmetlerini de alçaltırlar:

Nāķışu'l-'aklı saña kıılma ħarîf
Dün himmetle oturan dün olur (429/6)

Sonuç olarak, **Sîretü'n-nebî'**deki şiirlerde tasavvufî unsurlara da yer verildiği, bununla birlikte bu kısımların eserde çok büyük bir yer tutmadığı söylenebilir. Eserde dergâh, tekke ya da tarikatlarla ilgili hususi bilgilere rastlanmaz. Bununla birlikte zaman zaman bazı mutasavvıf isimlerine yer verilir ve bütün tarikatların

²¹⁸ Süleyman Uludağ, **Tasavvuf Terimleri Sözlüğü**, İstanbul, Kabcacı Yay., 2005, s. 170.

pirinin Hz. Ali; Hz. Ali'nin pirinin ise, Hz. Muhammed olduğu söylenir. Ruhanî âlem ve cismânî âlem ile ilgili bilgi verilir ve her iki âlemi de anlayabilen kişinin Hz. Muhammed olduğu belirtilir. Nefs, can ve akıl kavramları da, üzerinde durulan kavramlardandır. Darîr, tasavvufî şahsiyetlerden bahsederken, sahte şeyhleri de eleştirir. Bu kısımlarda mal mülk sahibi oldukları için şeyhlik iddiasında bulunanları ve şeyh olduğunu söyleyerek Kârûn gibi mal toplayanları hedef alır.

4.4 KAHRAMANLIK

Sîretü'n-nebî'de kahramanlıkla ilgili şiirler geniş yer bulur. Zira Darîr'in **Sîretü'n-nebî'**deki hikâyeler için kullandığı kelimelerden biri de “gazavat”tır. Bu açıdan bakılınca eser, bir nevi gazavatname ya da megazi olarak da düşünülebilir:

Bir gâzâvat hem ser-âgâz idelüm

Ol siyerden biz yine şâz idelüm

Vaşf-ı hâlûñ bu gâzâvat şerhidür

'Işk-ıla diñle bunı iy sözi dür (412/5-6)

Sîretü'n-nebî'de savaş, kahramanlık ve erlik ile ilgili pek çok şiir vardır. Bunların büyük bir kısmında Hz. Ali, Hz. Hamza gibi İslam ordusunun önde gelen savaşçılarının kahramanlıkları anlatılırken, bir kısmında da erlik ve erliğin gerekleri konu edilir.

Erliğin gerekleri ile ilgili şiirlere baktığımızda, er olmak için öncelikle at ve silahın gerekli olduğunu görürüz (318/18). Fakat at ve silah, tek başlarına yeterli değildir. Er olmak isteyen kişi, cesur da olmalıdır. Can korkusu duyan kişiden er olmaz:

Kişi kim endîşe eyleye qorha cānından

Ol erlik idesi yirlerde qahramān olmaz (471/9)

Erlik, sadece öldürdüğü kişilerin çokluğuyla övünmek de değildir. Erlik için firaset bilmek gerekir (322/13-14). Ayrıca er kişi, aklını kullanmalı, bu dünyanın geçici olduğunu fark ederek dünyaya ve dünya malına gereğinden fazla değer vermemelidir:

Er ol degül ki bıyık bura kendüzin göre

Bir niçe kişiyi öldürdi dahı kan itdi

Er oldur ki gönüli tamı üzre çıqmağ-ıçun

'Aqıl tedārügini aña nerdübān itdi

Çü kaçan-ısa virān olısar bu tāk u revāk
Er ol-durur ki virān olmadın virān itdi (277/18-20)

Bu durumda erlik, sadece güç kuvvet ile ilgili değildir. Bir de din yolunda erlik vardır. Böyle erler, güçlerini dine sarf ederek, zalimler ve kâfirlerle mücadele ederler:

Erligi dahı iki şerh itdiler
Ol erenler kim söz eydüp gitdiler

Biri ol kim yahşı dirliklü ola
Dīn yolında katı erliklü ola

Aşlı arı dīne şarf ide gücin
Zālim ü kâfirden alur ol öcin (126/33-35)

Asılsız erlerse güç sahibi de olsalar, halka fayda yerine zarar verir, zalim yerine mazlumu incitirler:

Aşlı yoç güçlü hemīşe yol keser
Boğa gibi güçlüdür halkı süser

Miskini mazlūmı dögen er midür
Degme taşuñ adı ya gevher midür (126/33-37)

Sîretü'n-nebî'de genel olarak er ve erlik kavramının anlatıldığı bu bölümlerin dışında, savaşların anlatıldığı kısımlarda da kahramanlık içeren pek çok şiir bulunmaktadır. Aynı bir cilt tutacak kadar fazla olan bu şiirlerin içinde, özellikle Hz. Hamza ve Hz. Ali'nin savaştaki vaziyetlerini anlatanlar dikkat çekicidir. Aşağıdaki beyitler, Hz. Hamza'nın cesaretini ve savaştaki maharetini anlatan beyitlerdendir:

*‘Amūsi Ħamza durmışdur kılıcına el urmışdur
Urupdur baş u cān terkin ölümünden iftiĦār eyler* (333/2)

***

*Ħamza ger iñrar-ısa arslan gibi
Sen şu diyü kaşanasın kan gibi* (217/17)

Hamza'nın ölümünün ardından söylenen bir şiirde de, onun yiğitliği şöyle övölmektedir:

*Naķř olurdu pençesin ursa şaşa
Baķř olurdu yumruğın ursa şaşa*

*Kılıcından kimse kurtılmaz-ıdı
Ħiç hünerde kendüz' utılmaz-ıdı*

*Atluya yügürüp irişür-ıdı
Kim-ıdı anuñla yirişür-ıdı*

*Gözlerine karşu Ħalkı cavķ cavķ
Kovalardı gāĦ taĦt u gāĦ fevķ* (381/4-7)

Hz. Hamza gibi Hz. Ali de **Sîretü'n-nebi'**deki savaş tasvirlerinde sıkça yer alır. Öyle ki eserin savaş bölümlerinde en ayrıntılı olarak anlatılan şahsiyet, Hz. Ali'dir. Bu şiirlerde Hz. Ali, sadece insanları değil, devleri bile yenecek kadar güçlü olarak tasvir edilir. O, karşısındaki ordu ne kadar güçlü olursa olsun, cesaretini yitirmez. Hiçbir kavmin ordusunda ona denk bir savaşçı yoktur:

*‘Alî'yi gördüm er anda neler var hey neler anda
Degül ādem dīv olursa ki zūrı dīvi zār eyler*

*Dilāver gördüm ol řīri ki bilmez durduğı yiri
şanursız kim Kureyş'e ol çeri dip i'tibār eyler*

Kim eydür bizde er vardur ‘Alī’ye ol berāberdür
Uşatğıl ağızını anuñ ki fuḥş eydür fişār eyler (333/4-6)

Hz. Ali’nin bir özelliği de, savaşta naralar atarak düşmanın üzerine hücum etmesidir. Aşağıdaki beyitlerde onun bu durumu anlatılır:

Ol kağan arslan bigi çün iñraya
Ejdehālar heybetinden iñreye

Çün kılıca el ura Rüstem bigi
Niçeleri öldüre Rüstem bigi

Sen anı sencileyin er şanmağıl
Yā aña beñzer daḥı var şanmağıl (315/9-11)

Hz. Ali, Hayber’in fethinde pek çok yararlılıklar göstermiştir. O, Hayber’in kapısını koparan bir pehlivandır. Bu durum şiirde şu şekilde yer bulur:

Ol başın kesen niçe gürbüz erüñ
Ol kapusını koparan Hayber’üñ

Mancınığa koyup atan kendüzin
İrmeyüp gök üzre yüriyen güzİN

Kuş gibi ol Hayber üstine konan
Feth idüben cümle kavumu kıran

‘Amr bin Vedd’üñ dutup başın kesen
İledüben Hayber üstine aşan (422/1-4)

Hz. Ali'nin savaşçı kişiliği kendi dilinden söylenen Şiirlerde de işlenir.
Aşağıdaki beyitler onun dilinden söylenmiştir:

*Ol yegāne na'ra urdı ra'd-vār
Ėaydar-ı kerrār benem dir nām-dār*

*Eytdi kim benven 'Alī-i řīr-i ner
Kim baña Ėaę'dan-durur feťh ü zafer*

*Eylemiřem nięe mūřrikler helāk
İtmişem varlıklarım zīr ü zeber (418/3-5)*

***

*Eytdi kim benven 'Alī zevcu'l-Beťul
Őāh-ı merdān benven ü 'amm-ı Resūl*

*Ben ęoparmıřam ęapusın Ėayber'üñ
Kim benem güyegüsi Peyęamber'üñ*

*Yaluñuz aldum Őecāre ęal'asın
Ėırmıřam kāfirlerni ęamusın*

*'Amr ibn Vedd-i la'īn ü bed-gümān
Benüm elümde helāk oldu i cān*

*Bedr ęazvında neler eylemişem
Tīę urup mūřriklerini ęırmıřam*

*Nięe dirnekleri itdüm tārūmār
Benüm elümde ölüpdür Zü'l-Ėumār*

Her kaçan elüme alam Zü'l-fiķār
Seksenin kāfirlerüñ ol dem kırar (464/1-7)

Sonuç olarak, **Sîretü'n-nebî'**de kahramanlıkla ilgili pek çok beytin bulunduğunu söylemek gerekir. Eserde yer alan bazı şiirlerde erliğin, kahramanlığın tanımı yapılmış ve böyle kimselerin sahip olmaları gereken özellikler sıralanmıştır. Herkesin bildiği erlerin dışında, bir de din yolunda erlerin olduğu dile getirilmiş, güç kuvvet sahibi olan herkese er denilmemesi gerektiği vurgulanmıştır. Eserde, sahabenin gazalarının anlatıldığı bölümler de bulunmaktadır. Bu bölümlerde eser, gazavatname hüviyetine bürünmüş ve hem nesir hem de şiirle gazalar ve sahabenin savaştaki hâlleri anlatılmıştır. Savaş hazırlıkları, orduların karşı karşıya gelmesi, her iki ordunun en ünlü cengâverlerinin savaş meydanına çıkarak birbirleriyle vuruşmaları, arkasından iki ordunun çarpışması canlı bir şekilde tasvir edilmiştir. Savaş tasvirlerinde en çok öne çıkan kişi Hz. Ali'dir. Darîr, Hz. Ali'nin savaştaki maharetine, diğer kahramanlardan çok daha fazla yer vermiş, onun savaş meydanındaki heybeti, düşman ordusunun en ünlü pehlivanlarını yenmesi, zor durumda kalan sahabeye yardım etmesi, ejderhalarla, aslanlarla savaşarak onları mağlup etmesi eserde ayrıntılı olarak anlatılmıştır. Hz. Ali'nin dışında Hz. Hamza ve Mikdâd b. Esved de savaşlardaki yararlılıklarıyla bu tür şiirlerde en fazla yer alan şahsiyetlerdendir.

4.5 AŞK

4.5.1 Aşk

Sîretü'n-nebî'de beşerî aşkı konu edinen şiirler de bulunur. Özellikle Talha ile Gumeyr'in arasındaki aşkın anlatıldığı bölümde, beşerî aşk ve bu aşkın özellikleri işlenmiştir. Bu kısımlarda aşkın karşısında hiçbir şeyin duramayacağı dile getirilir. Darîr'e göre aşk, İran'ın kuvveti ve yiğitliğiyle ünlü kahramanı Rüstem'den daha güçlüdür. Aşkın karşısında ne güç kuvvet işe yarar, ne de akıl. Aşk söz konusu olduğunda, ejderha dahi bir karınca kadar âcizdir. Dünyadaki en güçlü ve en değerli şey aşktır. Aşkla başa çıkmaya çalışmak mümkün değildir; çünkü o, karşısına çıkan her şeyi alt eder:

*Degül Talha eger Rüstem olursa
Ya Rüstem'den dahı muhkem olursa*

*Kaçan 'ışka irişürler kalurlar
Bilimezler n'iderler ne kılurlar*

*Ne arslanları kim 'ışk erneb itdi
Ne 'âkılleri şît ü şebşeb itdi*

*Degül mâr ejdehâyı mür ider 'ışk
Ya nice şağ kala çün zür ider 'ışk*

*Kolı kuvvetlü kimdür dünyada 'ışk
Katı kıymetlü kimdür dünyada 'ışk*

*Güreşme 'ışk-ıla tîz başılırsın
Kurılma yay gibi tîz yasilursın (312/1-6)*

4.5.2 Âşık ve Sevgili

Sîretü'n-nebî'de âşığın ve sevgilinin hâlleri de anlatılır. Özellikle Gumeyr ile Talha, Naîme ile Tavk ve Mikdâd ile Miyâse'nin hikâyelerinin anlatıldığı bölümlerde bu durum görülür.

Gumeyr ve Talha'nın aşkının anlatıldığı bölümde, Leyla ve Mecnun, Veys ve Ramin, Ferhat ve Şirin gibi aşk hikâyelerinin kahramanlarıyla kıyaslanan âşık ve sevgili (309/1-3, 313/2), birbirini tamamlar bir şekilde servi ile sümbül, menekşe ile gül, güneş ile ay olarak tavsif edilir:

*Ta'accübdür ki beni güldürtür uş
'Aceb olmasa ay u gün der-âgüş*

*Bilürem servüñe stünbül tolaşur
Benefşe şöhetine gül ulaşur*

*Gel iy server şalın serve berāber
Güneşsin sen ol ay üzre berāber* (308/9-11)

Ayrıca **Sîretü'n-nebî**'de âşığın ve sevgilinin vasıflarının ayrı ayrı ele alındığı beyitler de bulunmaktadır. Bu beyitlerde âşık ve sevgili arasındaki ilişkinin, klasik Türk edebiyatı geleneğine paralel bir şekilde işlendiği görülür. Âşık, sürekli olarak sevgilinin elinden deva ister:

*Tîmār ister aña ma'sūķ elinden
Söz işitmek diler ma'sūķ dilinden* (312/11)

Âşığın gönlünde bir sultan gibi karargâh kuran ve onun gönlünü yağmalayan sevgilinin (313/1), güzellik askeri çoktur (310/3). Fakat âşığı, sevgiliye en çok kul eden, sevgilinin yüzü ve gözleridir (310/16). Onun yüzü ay gibi parlak (308/3), yanakları al aldır (310/10-11). Gümüş gibi beyaz gerdanı karşısında, âşığın dili

tutulur (310/14-15). Sevgilinin kaşları yay, kirpikleri ok gibidir; dudakları ise lal ve mercana benzer (310/6-7). Halka halka olan saçları, âşık için tuzaktan farksızdır:

*Ya zülfi halkasın çenber görürsem
Saçından saçtlur ‘anber görürsem*

*Dutılam ol duzağa dānesüz ben
Düşem kuş gibi ağa dānesüz ben* (310/12-13)

Sevgilinin gülüşü ve konuşması, âşığın kanını kaynatır. Onun sesi bülbül gibi, gülüşü gül gibidir:

*Güle gülşenleyin ol gül gibi yüz
Çü dili söyleye bülbül gibi söz*

*Anuñ elhānı hūb şavtı hurūşı
Yüregüñ kaynada kanını cūşı* (310/18-19)

Sîretü’n-nebî’de âşığın, sevgiliyi bu şekilde methettiği şiirler bulunmakla beraber, bir başka şiirde ise sevgilinin, kendisine benzetilen unsurların hepsinden daha güzel olduğuna değinilir. Bu sebeple sevgilinin saçını sümbüle, boyunu serviye, dudağını lal ve mercana benzetmek, onun güzelliğine haksızlık etmek olur; zira ummanı katreye benzetmek doğru değildir denir:

*Muhibb oldur ki maḥbūbın göricek
Dimeye hūrî vü Rıdvāna beñzer*

*Ya saçı sünbüle ya serve boyı
Lebi la‘le yaḥūd mercāna beñzer*

*Pes ol beñzetdüğüñ yig olmuş olur
Kim eydürsin gül-i ḥandāna beñzer*

Gerek sevdüğüñ ola yig kamudan
Ne kaçtre dünyada ‘ummāna beñzer (321/6-9)

Sîretü'n-nebî'de bir zenginlik olarak, sevgilinin yani hikâyenin kadın kahramanının gözünden, âşğın anlatıldığına da rastlanır. Bu durum, öncelikle Hz. Hatice ile Hz. Muhammed arasındaki aşkın konu edildiği kısımlarda karşımıza çıkar. Hz. Hatice, âşık olduğu Hz. Muhammed'in hem dış görünüşünü hem de huyunu, ahlâkını över. Önce Hz. Peygamber'in güzelliğinin Yûsuf'u unutturduğundan bahseder:

Eger hüsniñ şorarsañ aydan arı
Cemāli Yûsuf'ı unıtdurupdur(144/1)

***

Hüsni melâhatıyla cihān bāy ola bugün
Kim Mısr Yûsuf'ı bu ganīden faķīr ola (127/2)

Sonra da şu sözlerle onun güvenilirliğini, dindarlığını, huyunun güzelliğini över:

Emānet hem diyānet hem şıyānet
Bu üç vaşfi bugün sikke urupdur (144/2)

***

Hulķı ‘azīm [ü] kalbi selīm kendüzi kelīm
İllā ki hüküm [ü] heybet-ile mülk-gīr ola (127/5)

Talha ile Gumeyr'in aşkının anlatıldığı bölümlerde de benzer şekilde kadın kahraman olan Gumeyr'in Talha'yı övdüğü görülür. Gumeyr, âşğının boyunu serviye benzeter (311/1); fakat onun dış görünüşünden çok, davranışlarını, huyunu, ahlâkını över. Talha'nın yiğitliğini dile getirir (311/4-16), edepli olmasını ve gözünü yerden kaldırmamasını takdir eder:

*Gözin önünde dutmuşdur mü'eddeb
Ki erlikden bu fi'lüm bir nişāndur (311/7)*

Aynı şekilde Mikdād b. Esved ile Miyâse arasındaki aşkın anlatıldığı bölümde de Miyâse'nin, aslana benzettiği Mikdād'ı, sultan ve hakan vasıflarıyla övdüğü görülür:

*Ola mı iy 'aceb ol gün ki Miḳdād
Görine bu kağan aşıana beñzer*

*Bu er yigide ben Miḳdād diyem
Velīkin bu ḳatı sulṯāna beñzer (321/1-2)*

Eserde yer alan bir diğer aşk hikâyesi, Naîme ile Tavk arasında geçer. Tavk ve Naîme birbirlerine âşıktırlar. Fakat babası, Naîme'yi bir başkasıyla evlendirmek istemektedir. Naîme, âhirette herkesin sevdiğiyle beraber haşrolacağını düşünerek teselli bulur:

*Bunda ger maḥrūm olursam ğam degül yarın baña
Haşr olam senüñ-ile zīrā ki sensin baña yār (424/6)*

Sîretü'n-nebî'de bu hikâyelerin dışında, bir de beşerî aşk ile başlayıp Peygamber aşkıyla devam eden bir hikâye bulunmaktadır. Bu hikâyenin kahramanı Fuzala, sevgilisine olan aşkı ile meşhur bir kimsedir. Önceleri, her gün sevgilisini görmeye gitmekte, sürekli onu düşünmekte ve gece gündüz onu anmaktadır:

*'Işkuña ben mübtelā olmış-idum
Dāyimā derdüñ-ile ṭolmış-idum*

*Gice gündüz sen-idüñ fikrüm sözüüm
Senden artuḳ kimse görmezdi gözüm*

*Şöyle yağma kılmış-ıduñ sen beni
Ölür-idüm görmesem bir gün seni*

*Gözlerüñ şol sihri kılmışdı baña
Kim kılordum cānumı kurbān saña*

*Beñlerüñ yağmalamışdı cānumı
Leblerüñ içerdı her dem şanımı*

*Bağlu boynum zülfüñüñ zencīrine
Deng kalmışdum anuñ tedbīri ne (468/2-7)*

Fakat daha sonra Hz. Peygamber'i görerek hidayete ermiş ve sevgilisinin aşkından vazgeçmiştir. O, bu hâlini sevgilisine şöyle izah eder:

*Şimdi ma 'şūkum benüm Aħmed-durur
Göñlüm içindeki Muħammed-durur*

*Sen daħı benden ümīdüñ kes hemīn
Ol fesāda mūla ' olma pes hemīn (470/6-7)*

Sonuç olarak, **Sîretü'n-nebî'**de az sayıda da olsa beşerî aşkı ve özelliklerini anlatan beyitlerin bulunduğunu, kimi şiiirlerde klasik Türk edebiyatı geleneğine sadık kalınarak âşğın ve sevgilinin güzellik unsurlarından bahsedildiğini ve zaman zaman âşık ile sevgilinin karşılıklı olarak birbirlerine söyledikleri şiiirlere yer verildiğini söylemek gerekir.

BEŞİNCİ BÖLÜM

5 METİN

1.

Mefā‘īlün Mefā‘īlün Fe‘ülün

1. Gel iy fikr idici fikr-ile añla
Ki baña bendeki ben diyici kim
2. Benüm benligümi bende unıdup
Saña meşgül olup sen diyici kim
3. Senüñ senden haberüñ yok ki kimsin
Ki cāna cān tene ten diyici kim
4. Bir üyez kim havā yüzinde uçar
Nedendür aşlı neden diyici kim
5. Kaçan bir zerreden ‘āciz kalıcağ
Pes anı yaradandan diyici kim

2.

Mefā‘īlün Mefā‘īlün Fe‘ülün

1. Fenānuñ fehmi vü fikri nedür kim
Beķāyı fikret-ile bilmek ister

---

(1)

K1 2b, F 2b, İ 3a.

*Bu şiir, Darîr’in dilinden söylenmiştir. Sîretü’n-nebî’nin ilk cildinin ilk şiiridir.

2. bende: benden K1, İ// sen: ben K1.

3. yok: yoğ F, İ.

4. neden: ya neden F.

5. kalıcağ: kalıcağ F// pes: ben F.

(2)

K1 3a, F 2b, İ 3a.

*Bu şiir, Darîr’in dilinden söylenmiştir.

2. Çün ol ‘illet degül zihî ‘alîl kim
Dürîşür ‘illet-ile bilmek ister
3. Zihî mükşir kişi kim yaradanı
Bu kamu keşret-ile bilmek ister
4. Çürük endîşe dirşürmiş ögine
Hakîmi hikmet-ile bilmek ister
5. Dağı kendüzini bilmez ki kimdür
Hağ’ı bu himmet-ile bilmek ister

3.

Mefâ‘îlün Mefâ‘îlün Fe‘ûlün

1. İ kendüden habersüz diñle sözüm
Saña ne bildürürlerse hemîn bil
2. Saña Deyyân ‘ilmin bil dimezler
Saña dîn bil didiler ‘ilm-i dîn bil

---

1. ister: isder K1.

2. ister: isder K1.

3. ister: isder K1.

4. dirşürmiş; dirmiş F.// ister: isder K1.

5. ister: isder K1.

(3)

K1 3b, F 3a, İ 3b.

*Bu şiir, Darîr’in dilinden söylenmiştir.

1. hemîn: sen anı F.

3. Henüz yolda yürürsün çanı menzil
Velî yollarda rāh-ı rāstın bil
4. Resûl'e çün yakın olduñ i 'ākıl
Yaradan Allāh'a sini yakın bil
5. Saña ol hoş yol aňlatdı yürigil
Bilürseñ anı saña rāh-bīn bil

4.

Mefā'īlün Mefā'īlün Fe'ūlün

1. Muħammed'dür Muħammed'dür Muħammed
Kulavuzuñ u yoluñda delīlün
2. Ĥalīl'e od n' için ĥürmet itdi
Zīrā ol-ıdı yoldaşı Ĥalīl'ün
3. Ĥabībidür aña müştāk olanuñ
Ṭabībidür kamu nāsūr 'alīlün
4. Şefī'idür kamu yazuĥlularuñ
Ümīdidür ümīdsüzüñ zelīlün

---

4. Allāh'a: Tañrı'ya F, İ.

5. aňlatdı: aňıldı K1./ yürigil: yüri hoş İ.

(4)

K1 3b, F 3a, İ 4a.

*Bu şiir, Darîr'in dilinden söylenmiştir. Hz. Muhammed övgüsüdür.

1. yoluñda: yolda K1, yoluna F.

3. nāsūr: yasūr K1.

4. yazuĥlularuñ: yazuĥlularuñ F.

5. Aña baħmaz ki cürm itdi ya ʃā‘at
Elin dutar keşirüñ ü ƣalilüñ

5.

Mefā‘ilün Fe‘ilätün Mefā‘ilün Fe‘ilün

1. Ne ıyneti var-ıdı ya ne ıprağ-ıdı ‘aceb
Kim ilk toħm[1] anuñ ıprağın[a] ıaçdı Resül
2. Dīn ekdi illā ne bitdi birine biñ dāne
Çü şıdķ ekdi yine yüz biñ anca biçdi Resül
3. ‘Aceb ne ıılımış-ıdı gelmedin cihāna henüz
Ki sırrı şerbetini anuñ-ıla içdi Resül
4. Ne sevgülü ıul-ıdı ol ģalīfe-i muħtār
Ki Ĥaķ Resül’e ne rāz açdı aña açdı Resül
5. ıaçan ki kāfir elinden mağāraya girdi
ıarındaşın ıoyuban anuñ-ıla ıaçdı Resül

---

5. baħmaz: baķmaz F.// dutar: ıtutar İ.

(5)

K1 4a, F 3a, İ 4b.

*Bu şiir, Darır’in dilinden söylenmiştir. Hz. Ebû Bekir övgüsüdür.

1. ‘aceb: ‘acīb F.// kim ilk toħm[1]: ki ol ki ilk F.

4. - F.

5. girdi: ıaçdı K1.// ıaçdı: gitdi F, İ.

6.

Mefā‘ilün Mefā‘ilün Fe‘ülün

1. Kaçan bātılı haqqı bildi Fārūḳ
Komadı toğrı yolu elden ayruḳ
2. Koyuban bātıl işi haqqı tutdı
Haḳı bildi haḳ üzre buyruḳ itdi
3. Anı aldamadı tezvîr ü telbîs
Anuñçün gölgesinden kaçdı iblîs
4. Dağılar istedi vü buldı Haḳḳ’ı
Velîkin ol bulıcaḳ bildi Haḳḳ’ı
5. Haḳ’ı bilmek ‘Ömer’den öğreneler
Haḳ’ı haḳ bildürendür dünyada er

7.

Mefā‘ilün Fe‘ilâtün Mefā‘ilün Fe‘ilün

1. Ne sırr-ıdı ki Süleymân’a beñzedi ‘Oşmân
Ki düzdi tañtana düzgün ü haşmet-i sulţân

---

(6)

K1 4a, F 3b, İ 4b.

*Bu şiir, Darîr’in dilinden söylenmiştir. Hz. Ömer övgüsüdür.

1. kaçan: kaçan kim K1./ bātılı: bātıl F. /haqqı: haḳdan F.

2. koyuban: ḳodı F./ haqqı: vü haqqı F.

4. istedi: isdedi K1.

(7)

K1 4b, F 3b, İ 5a.

*Bu şiir, Darîr’in dilinden söylenmiştir. Hz. Osman övgüsüdür.

2. ‘Ömer bu düzgünü kılmadı [vü] ne hüd Şiddik
Bu resme āyīn ü devlet imāret ü erkān
3. Ol iki dīn ulusı şöyle kıldılar düzgün
Kim ola bāṭını ma‘mūr u zāhiri vīrān
4. Üçünçi geldi vü zāhiri eyledi ma‘mūr
Kim ola şoñra gelenlerüñ işleri āsān
5. Hoş itdi maşlahat itdi gereklü iş itdi
Ki şer‘i nāyib-i sulṭān gerek ola ulu ḳan

8.

Mefā‘īlün Mefā‘īlün Fe‘ūlün

1. Fetādan bir fetā virsün ḳaber kim
Mürüvvet ya fütüvvet bilmiş ola
2. ‘Alī’nüñ himmetinden añlayan er
Seḫāvet ya şecā‘at bilmiş ola
3. ‘Alī’den zerrece bir sır ṭayanlar
Vilāyet hem nübüvvet bilmiş ola

---

2. ne hüd: ulu K1.// resme: resm K1, İ. / ü: -K1, -F.

3. kıldılar düzgün: düzdiler erkān F.// kim: ki F.

4. kim: ki F.

5. ḳan: ḳan F.

(8)

K1 4b, F 4a, İ 5a.

*Bu şiir, Darîr’in dilinden söylenmiştir. Hz. Ali övgüsüdür.

4. ‘Alī cānın ‘ayālin terk kıldı
Nişe n’içün ne hikmet bilmiş ola
5. ‘Alī’nüñ ‘izzetini bilmeyenler
Cihānda şanma ‘izzet bilmiş ola

9.

Mefā‘īlün Mefā‘īlün Fe‘ūlün

1. Ol ikiden netīce bir görindi
Velī eydimezem kim nedür ol bir
2. İkişi daḥı cānın terk kıldı
Velīkin bilmedüm kim neydi taḫdīr
3. ‘Aceb ne ululıḡa irdi bunlar
Kim itdiler bu ululıḡı te’ḥīr
4. Ulu güç gördiler ol iki server
Ulu yük çekdi ol iki cihān-gīr
5. İlāhī ol iki ma‘şūm imāma
Baḡışlana kim oldu bizde taḫşīr

---

5. ‘izzetini: ‘izzetinden F.

(9)

K1 4b, F 4a, İ 5b.

*Bu şiir, Darīr’in dilinden söylenmiştir. Hz. Hasan ve Hz. Hüseyin övgüsüdür.

1. netīce bir görindi: bir netīce gör bir itdi F.// eydimezem: eydimez K1.

4. ulu güç: niçe kez F.

10.

Mefā'īlün Mefā'īlün Fe'ūlün

1. Birisi cānını kurbān kıldı
Resūl'ūñ dīnine vü milletine
2. Birinüñ nesli vü evlādı kopdı
Halīfe oldı cümle ümmetine

11.

Mefā'īlün Mefā'īlün Fe'ūlün

1. Hezārān şükr ü minnet ol İlāh'a
Ki halka rahmetin ihsān kılpdur
2. Cihān halkına bir 'aqlı mükemmel
Firāset issini sulţān kılpdur
3. Ne fehm issi ne fikr issi ne 'ārif
'Aceb hüküm ü 'aceb fermān kılpdur
4. İştidi dünyā sulţānları cümle
Ki Mışır içre 'aceb erkān kılpdur

---

(10)

K1 5a, F 4a, İ 5b.

*Bu şiir, Darîr'in dilinden söylenmiştir. Hz. Hamza ve Hz. Abbas övgüsüdür.

(11)

K1 5a, F 4b, İ 6a.

*Bu şiir, Darîr'in dilinden söylenmiştir. Ebû Sa'îd b. Berkûk b. Enes övgüsüdür.

1. rahmetin: rahmeti K1, rahmet ü İ.

2. kılpdur: kılpdur K1.

3. -F.

4. kılpdur: kılpdur K1.

5. Țururđı ħürmetini t̄ac u taĥtuñ
Yıĥılımlıř milki ābādān ħılupdur
6. Güninde ‘adl u ruĥř u emn ü emān
Evin źalimlerüñ v̄irān ħılupdur
7. Özi kendüden olmadı imām ol
İmām ĥalka anı Raĥmān ħılupdur

12.

Mefā‘īlün Mefā‘īlün Fe‘ūlün

1. Ululuĥ oldur ol kim Ĥaĥ’dan ola
Anuñ gibi uludur ĥürmet issi
2. Alar kim kendüden ħılur ululuĥ
Egerçi ola māl u milket issi
3. Ulalmaz ol cihānda t̄iz ħiçilür
Zira Ĥaĥ’dan degüldür nuşret issi

---

5. Țururđı ĥürmetini t̄ac u taĥtuñ: dururđı t̄ac u taĥtuñ ĥürmetini F./ yıĥılımlıř: yıĥılımlıř F./ ħılupdur: ħılupdur K1.

6. ħılupdur: ħılupdur K1.

7. ħılupdur: ħılupdur K1.

(12)

K1 6a, F 5a, İ 7a.

*Bu şiir, Darır’in dilinden söylenmiştir. Bu şiirden önce Sultan şaban b. Hüseyin’in 777 yılında şehit edilmesi ve yerine oĥlu Ali b. şaban b. Hüseyin’in getirilmesinden bahsedilir. Bunu yapan ħiřiler, fitne tohumu ekmiş, fakat saçtıkları taneler yerde çürümüş nebat vermemiştir. Fitne çıkarmak istemelerine raĥmen emellerine ulaşamayan bu ħiřiler hakkında Darır bu şiiri söyler. şiirin devamında Melik Mansur Ali ve o esnada atabek makamında olan Berkuk övülür.

1. ululuĥ: ululuĥ K1.

2. -F./ anuñ gibi: anıñ bigi K1./ ululuĥ: ululuĥ K1/ ħılur: ħıla K1.

4. Ulalmağ kendüden H̄ağ'dan ulalmağ
Ol iki dürlü ħāl-i ħudret issi
5. Mışır şehrinde gördiler ħalāyık
Ki görsetdi yüceden ħikmet issi
6. Alar kim cehd-i bī-tevfık kıldı
Ėamusı ħaldı ħōr u zillet issi
7. Anı kim H̄ağ ulaltdı gördük anı
Ulu oldı 'aẓīm menzilet issi
8. Muğarrer oldı devlet ol uluya
Melik oldı velī key ħaŝmet issi
9. Mübārek vağtı vü hem ŝubĥ u ŝāmı
Görindi bir ħümāyün tal'at issi
10. Atabek menzilesinde oturdı
Velī 'ālī-terāndan himmet issi
11. Niçe yıl 'adl kıldı dād itdi
Begendiler cemī'-i millet issi

---

3. -F.

4. ulalmağ: ulalmağ İ./ H̄ağ'dan ulalmağ: hem ulu olmağ F.

5. görsetdi: gösterdi F.

6. alar kim: olaruñ F./ cehdi: cehdini F.

10. atabek: atanuñ F.

11. -F

12. Dīnin isdeyici mezheb güdici
Şerī‘at kılıcıçün kuvvet issi
13. Ulular sözini vü şöhetini
Sevici bir ne ‘aceb ‘ādet issi
14. ‘İlim añlayıcı ma‘nī bilici
Giceler uyanuğ u ħalvet issi
15. Şanııcı şağımıcı her bir işde
Müdebbir ‘aql eyesi fikret issi
16. Ħalāyık gördiler kim milk içinde
Bir er kopdı ‘azīm ma‘dilet issi
17. Ra‘iyyet üzre rağbet birle ra‘ī
Şefīk u hem refīk u raħmet issi
18. Cihānda kim görüpdür aña beñzer
Kulağ urıcı söze rağbet issi

---

12. isteyici: isdeyici K1./ şerī‘at kılıcıçün kuvvet issi: giceler uyanuğ u ħalvet issi İ.

13. -F

14. -F

15. her bir işde: her işini F, her bir işi İ./ fikret: hikmet İ.

16. milk: mülk F// ‘azīm: velī F.

17. raħmet: rağbet F.

18. urıcı: urucu F.

13.

Mefā‘īlün Mefā‘īlün Fe‘ūlün

1. Gel iy Gözsüz baña bir sīre söyle
Kim anda şūret ü hem sīret olsun
2. Hem anda ‘ilm añılsun ‘adl añılsun
İçinde ma‘nī vü ma‘rifet olsun
3. Bize eglence olsun diñlemekte
Yüregümüze dağı kuvvet olsun
4. Hem anda enbiyānuñ evliyānuñ
Sözi söylensün ü hoş raḥmet olsun
5. Ne sözler kim sen anda söyleyesin
Ḥadīş ü mu‘cizāt u āyet olsun
6. Şecā‘at sözleri anda añılsun
Dilīr olmaḥlığa bir himmet olsun
7. Añılsun anda tedbīr ü müdārā
Ki ‘aql endīşesine ālet olsun

---

(13)

K1 6b, F 5b, İ 7b (İ nüshasındaki karışıklık nedeniyle şiirin ilk dört beyti 7b’de, sonrası 10a’dadır.)

*Bu şiirde, atabekin Darīr’den bir siyer yazmasını istediği anlatılır.

1. söyle: başla F// şūret ü hem sīret: sīret ü şūret F.
2. ‘ilm añılsun ‘adl añılsun: ‘adl añılsun ‘ilm añılsun F.
3. yüregümüze: yüregümize K1.
4. enbiyānuñ evliyānuñ: evliyānuñ enbiyānuñ F.// sözi söylensün: sözini söylegil F.
5. -F.
6. -F.

8. Hem andan şabr [u] şükr öğrenelüm biz
Hem anı diñlemeklik ʔāʔat olsun

14.

Mefāʔilün Feʔilātün Mefāʔilün Feʔilün

1. Ne genc-idi ne ʔazāne idi anuñ göñli
Ki genc-i rüy-ı zemīn ʔarc ʔıldılar yolına
2. Ne baʔr-ıdı kim anuñ göñli mevc urıcağazın
Hezār dürr-i şemīni baʔş iderdi yoʔsulına

15.

Fāʔilātün Fāʔilātün Fāʔilün

1. Eydür iy miskīn yürigil şād olup
Kim senüñ bir genc açıldı yüzüñe
2. Göñlüñe bir nūr virdi ʔaʔ Çalab
Baʔmadı gözsüzlüğüñe gözüñe

---

8. şabr u şükr: şükr ü şabrı F.// ʔāʔat: ālet F.

(14)

K1 7a, -F, İ 10a.

*Bu şiir, Darîr'in dilinden söylenmiştir. Darîr, siyer yazma emrini aldıktan sonra, Şeyhülislam Ekmeleddin Bâbertî'ye durumunu anlatmaya gider. Bu şiir, Şeyh Ekmeleddin Bâbertî övgüsüdür.

(15)

K1 7a, F 6a, İ 10a.

*Bu şiir, Şeyh Ekmeleddin Bâbertî'nin dilinden Darîr'e hitaben söylenmiştir.

1. yürigil: yürü gel F.

3. Var Resûl'ün sîresini söylegil
Şan'at itgil ol sözi kendüzüne
4. Söyler-iseñ ol nûrı şerh eylegil
Kim güneş hayrân ola gündüzüne

16.

Mefâ'ilün Fe'ilâtün Mefâ'ilün Fe'ilün

1. Diledi cümle halâyık kim ol şerîf vücûd
Şehenşeh ola cihâna imâm-ı a'zam ola
2. Otura taht üzere tâc-ı saltanat urına
Mışır'da taht-ı selâtin aña müsellemler ola
3. Kaçan ki tahta çıka ola 'âleme sultân
İmâm-ı ulû'l-emr illâ key mu'azzam ola
4. Tevekkül idici Allâh'ına anuñ teg bir
Yağın [ü] doğru [vü] anuñ gibi bir dağı kim ola
5. Bilindi deprenişinden ki pâdişâh olıcağ
Zamâne ol melikün 'adli birle hurremler ola

---

3. itgil: eyle F, İ.

4. söyler-iseñ ol nûrı şerh eylegil: şerh iderseñ ol sözi şerh eylegil F.// kendüzüne: gündüzüne F, yılduzuña İ./ ola: olur F.

(16)

K1 7b, F 6b, İ 11a.

*Bu şiir, Darîr'in dilinden söylenmiştir. Berkûk'un tahta çıkışını anlatır.

1. kim: ki F.// şehenşeh: şehenşâh F.

2. Mışır'da: Mışır K1, İ.

3. ulû'l-emr illâ key mu'azzam ola: ulû'l-'azm key mu'azzam ola F, ulû'l emr key mu'azzam ola K1.

4. anuñ teg bir: anuñ teg şîr K1, vü dîni dürüst İ.// doğru: toğru F.

17.

Mefā‘ilün Fe‘ilātün Mefā‘ilün Fe‘ilün

1. Eger Ɖarīr zelīldür ü sözleri ‘āmī
Velī ki söyledügi söz sevindürür ‘āmı
2. Zīrā ki Һazret-i ‘izzetden istedi dāyim
Ki Һağ ta‘ālā kıla kendüye bu in‘āmı
3. Ki söyleye Resül’üñ mu‘cizin ü sīresin
Yürıye söz-ile doldura Rüm’ı vü Şām’ı
4. Söz illā gör nice sözdür kimüñ Һikāyetidür
Kıulağüñ aç u işit bu ğarīb peygāmı
5. İşitgil illā iş itgil ü gördüğüñi bilgil
Resüli şerğ iderem şanma sen ki her ğāmı
6. Ya ol Һabīb sözini kim itdi şerğ ü beyān
Mücerred adın[1] añmağ göñüller ārāmı
7. Muğammed adını añğıl şalāvāt-ıla müdām
Geçürme ğaflet-ile hıç bu hoş eyyāmı

---

(17)

K1 8b, F 7b, İ 11b (İ nüshasındaki karışıklık sebebiyle şiirin ilk beyti 11b’de, geri kalanı 8a’dadır.)

*Bu şiir, Darīr’in dilinden söylenmiştir.

3. doldura: ıoldura F./ Rüm’ı vü Şām’ı: Mışır u Şām’ı F.

4. söz: sözi İ.

5. gördüğüñi: gördüğüñ İ.

6. ya: ğöd K1./ itdi: ide K1.// anmağ: anmağ F.

8. Ümîd[i] kesme anuñ hazretinden iy nevmîd
Şefî‘i cümleñüñ oldur zi-himmet-i sāmî
9. Zihî ‘aṭā vü kerem zihî luṭf-ı Rabbānî
Ki nîk-nāmdan öñdin dileye bed-nāmı
10. İlāhî ‘izz [ü] celālüñ haḳıyçün iy Allāh
Ecel şunıcağazın elümüze ol cāmı
11. Bizi Resül muḥabbeti üsdine ḳabz it
Kim anuñ ümmeti görmeye bed serencāmı
12. Anuñ risāleti ḳurbı vü ḥubbı ḥürmetiyçün
Ki ḥayr-ıla idesin ḥatm ehl-i İslām’ı

18.

Mefā‘ilün Fe‘ilātün Mefā‘ilün Fe‘ilün

1. Bu henüz nūrınadır ḥil‘at u baḥşîş ü ‘aṭā
Cānına biz ne bilürüz ki ‘aṭā Ḥaḳ nice ḳıldı
2. Daḫı diller yoğ-iken da‘vetini ḳıldı ḳabül
Ḥācetin ‘arza getürmedi revā Ḥaḳ nice ḳıldı

---

11. kim: ki F.

12. idesin ḥatm: ḥatm idesin F.

(18)

K1 10b, F 9a, İ 9b.

*Bu şiir, Darîr’in dilindendir. Bu şiirden önce, Hz. Muhammed’in nurunun yaratılışı konu edilir. Hz. Muhammed’in nuru, yetmiş sekiz bin yıl boyunca on iki hicab içinde ibadet eder. Sonra Allah, Hz. Muhammed nuruna on iki hil’at verir. Bunlar saadet, şeref, minnet, rahmet, inayet, keramet, hidayet, menzilet, rif‘at, şefa‘at, heybet ve ma‘dilettir.

1. birinci mısra: bu hüner nūrına ḥil‘at-ı baḥşîş ü ‘aṭā F, bu henüz nūrınadır bu ḳamu baḥşîş ü ‘aṭā İ.// nice: ne F.

19.

Mefâ'ilün Fe'ilâtün Mefâ'ilün Fe'ilün

1. Zihî ḥabīb [ü] zī-maḥbūb zihî güzīde vücūd
Ki cümle varlıguñ aşlı-durur anuñ nūrı
2. Vücūd[1] cümle vücūduñ ḥulāşa-ı mevcūd[1]
Ve rūhı cümle-i ervāḥuñ oldı maḥbūrı
3. Anuñ cemāl-i celālinden oldı cümle cihān
Anuñ muḥabbeti şevkına sevnışür ḥūrı
4. Çün aşlı ol olıcağ cümle maḥlūkātuñ pes
Anuñ elini tutan ola ḥalk magfūrı
5. Kaçan ki kāf [u] nūn irdi ol oldı **kün fe-yekün**
Yine kıyām anuñdur kaçan nefḥ ide şūrı
6. Anuñ darīḥini her kim ziyāret eyler-ise
N'ider bu gökleri 'arşı ya beyt-i ma'mūrı

---

2. Ḥağ: -F.// ikinci mısra: -İ.

(19)

K1 11a, F 9b, İ 12a

*Bu şiir, Darîr'in dilinden söylenmiştir. Aynı bölümde yer alır.

1. -İ./ zihî: zī K1.

2. -İ.

3. birinci mısra: -İ./ şevkına: nūrına F.

4. çün: çü F.// tutan: dutan F.

5. ol oldı: oldı K1./ kaçan: ele alınan nüshalarda "kaçan ki" şeklinde yazılmasına rağmen, vezin gereği bu şekilde yazdık./ **kün fe-yekün**: "Ol (der) hemen olur" (Bakara 2/ 117, Âl-i İmrân 3/ 47, 59, En'âm 6/ 73, Nahl 16/ 40, Meryem 19/ 35, Yâsîn 36/ 82, Mü'min 40/68).

6. yâ: vü F, ü yâ İ.

7. Kaçan ki Nūḥ buñaldı Muḥammed'i añdı
Necāt buldı çü fevvāre oldı tennūrı
8. Anuñ muḥabbeti odı Ḥalīl'de olduğıçün
Ḥalīl'e Nemrūd odı oldı hoş gül-i sūrī
9. Cemāl-i Yūsuf anuñ cemāli pertevیدür
Ki gönleği қоһusı gözlü eyledi kūrı
10. Anuñ muḥabbeti şevkı Kelīm'i mest itdi
Ki kendüyi delü kıldı vü turduğı Tūr'ı
11. Muḥammed adını 'İsī dilinden oḥur-ıdı
Ölü dirilür-idi şağ iderdi rencūrı
12. Muḥammed-ile muḥibb olduğı-[i]çün Şiddīk
Ḥalīfe oldı 'Ömer andan aldı menşūrı
13. Anuñ muḥabbeti yolına gör ki Zī'n-nūreyn
Şehīd oldı oḥur-iken Kitāb-ı meştūrı
14. 'Alī ki āli-durur ol Resül-i muḥtāruñ
Muḥabbeti yolına fāş oldı mestūrı
15. 'Alī'yi öldürüben oğlını boğazladılar
Ne sırr-ıdı ki bular oldı 'ışkı maḥhūrı

---

10. şevkı: 'ışkı F.// vü: bu F.

11. oḥur: oḥur F.// dirilür-idi: dirildürdi F.

15. maḥhūrı: mağfūrı F.

16. Anuñ muḥabbetinüñ şerbetin içen kişiler
Cihānı şūrīşe getürdi anlaruñ şūrı
17. Kimisi döymedi ‘ışkı odına fāş oldu
İşitdüñ ola nice dāra çıkdı Manşūr’ı
18. Cüneyd [ü] Şiblī vü Ma‘rūf u Dāvūd-ı Tāī
İşitdüñ ola neler kıldı Şeyḫ Tayfūr’ı
19. Ḥisābı ḥaddi mi vardur anuñ muḥiblerinüñ
Saña delīl-içün añdum bir iki meşhūrı
20. Meger bu gözsüze andan şefā‘at irişe kim
Raḥīm[i] raḥmet ide kırtara bu ma‘zūrı
21. Zīrā Darīr zelīldür ü zillet issi-durur
Degül[dür] ta‘āti mesti vü zühdi mağrūrı

20.

Mefā‘ilün Fe‘ilātün Mefā‘ilün Fe‘ilün

1. Ne kıldur ol ki cihān ḥalkı aña kıul oldu
Ne dildür ol ki du‘ā kıılmadan kıabül oldu

---

16. muḥabbetinüñ: muḥabbeti F.

17. kimisi: ki nice K1, İ./ odına: odında F.

18. Tayfūr’ı: meşhūrı F.

19. -F.

21. -K1, -İ. / ta‘āti mesti: F nüshasında “ta‘ātümüz” şeklinde yanlış olarak yazılmıştır. TSMK Hazine Bölümü No: 1221 nüshasına göre düzeltilmiştir.

(20)

K1 13a, F 11a, İ 13a.

*Bu şiir, Darīr’in dilinden söylenmiştir. Hz. Muhammed’in nesebinin ve isimlerinin zikredildiği bölümden sonra yer alır. Hz. Muhammed övgüsüdür.

2. İřāret idicegez luřfi kāf-ı nūn birle
Çü nūn[1] kāfa iriřdi hemān dem ol oldu

21.

Mefā'īlūn Mefā'īlūn Fe'ūlūn

1. Cemī' -i maħlūķuñ maķřūdı oldur
Kamu maķřūdlaruñ maħmūdı oldur
2. Dilek oldur cihānuñ olduğından
Bu kevn-ile mekānuñ olduğından
3. Anı her kim severse ħāř oldur
Aña iķrār idüñ ihlāř oldur
4. Baña irdi kişi kim aña irdi
Beni görđi kişi kim anı görđi
5. Baña ansuz kimesne irmeyiser
Beni ansuz kimesne görmeyiser

---

2. nūna řāfi: nūnı kāfa iriřdi K1.

(21)

K1 13a, F 11b, İ 13b.

*Bu şiir, Allah'ın dilinden söylenmiştir. Bir önceki şiir ile aynı bölümde yer alır, Hz. Peygamber hakkındadır.

**Bu řiir, K1 ve SK Fatih No: 4403/1 nüshasında altı beyittir. Fakat altıncı ve son beyit, fā'ilātūn fā'ilātūn fā'ilūn vezni ile yazıldıđı için řiirin veznine uymamaktadır. Bu sebeple metne eklenmeyen beyit řudur: *Anuñ etegine yapıřan kiři yad olmaya / Anı sevmeyen kiři řamudan āzād olmaya.*

1. maħlūķuñ: maħlūķātuñ F.

3. severse: sevdise K1.

22.

Mefā‘īlün Mefā‘īlün Fe‘ülün

1. Geliserdür cihāna bir peyember
Kim oldur maqşūdı bu **kün fe-kānuñ**
2. Hūlāşa ol-durur maḥlūk içinde
Cihān ten ol-durur cānı cihānuñ
3. Egerçi ata Ādem’dür velīkin
Bu cismüñdür degüldür ‘aql u cānuñ
4. Aşıldan ḥōd ata oldur key añla
Esāsıdur zemīnūñ ü zamānuñ
5. Ol oldı andan oldı ḳamu varlıḳ
Bu söze olmasun hergiz gümānuñ
6. *Anı kim sevmediyse oldı merdūd*
Delīli anı sevmekdür ĩmānuñ

---

(22)

K1 13b, F 11b, İ 13b.

*Bu şiir, Allah’ın dilinden söylenmiştir. Hz. Peygamber’i anlatır.

1. peyember: peygamber K1.// bu kün-fekānuñ: kevn-i mekānuñ K1./ **kün fe-kān**: “Ol (der) hemen olur” (Bakara 2/ 117, Āl-i İmrān 3/ 47, 59, En’ām 6/ 73, Nahl 16/ 40, Meryem 19/ 35, Yâsîn 36/ 82, Mü’min 40/68).

4. aşıldan: aşılđa K1.

6. Bu beyit, edisyon kritiğini yaptığımız üç nüsha içinde yer almamaktadır. Bu sebeple TSMK Hazine Bölümü No: 1221 nüshasının 22b sayfasından alınarak metne dâhil edilmiştir.

23.

Mefā‘īlün Fe’ilātün Mefā‘īlün Fe‘ülün

1. Zihī güneş ki ne şarkī-durur ne ğarbīdür
Zihī kamer kim anuñ bedri olmadı noķşān
2. Degül bu gün gibi her günde bir zevāli ola
Degül bu ay bigi bī-ķarār u sergerdān
3. Bu ay u gün ü bu ılduzlara şu‘ā-ı ziyā
Anuñ cemāli tecellāsı eyledi ihsān
4. Anuñ niyāzı vü nāzı vü dost-ıla rāzı
Ķaçan ola saña ma‘lüm çün bilmedüñ Ķur’ān
5. Anı seven kişiyē bir rumüz şerh iderem
V’egerni bardağ içine kaçan sığa bir ‘ummān

---

(23)

K1 14a, F 12a, İ 14a.

*Bu şiir, Darîr’in dilinden söylenmiştir. Hz. Peygamber’i anlatır.

1. ne şarkī-durur ne ğarbīdür: ne şarkī ne ğarbī-durur F.

2. zevāli: zevāli K1, F.// bigi: gibi F.

3. bu ılduzlara: yılduzlara K1.

4. nāzı: -F.// çü: çün K1./ ma‘lüm: hāşıl F, İ.

5. bardağ: bardağ F.

24.

Mef'ülü Mefâ'ilün Fe'ülün

1. Toğdı yine bir kamer-muşavver
İllâ ki kamerden ol münevver
2. Hayrânı firişte hūrî birle
Alında Resûl nûrı birle
3. Güneş aña bakmağa utandı
Ay bir dahı ay[ı] toğdı şandı
4. Çün perdeyi nûr yüzinden açdı
Nûr pertevin oldı 'arşa saçdı
5. Âdem katı şādumân oldı
Çün [ki] Şît yüzinde nûrı buldı

---

(24)

K1 14b, F 12b, İ 14b.

*Bu şiir, Darîr'in dilinden söylenmiştir. Hz. Muhammed'in nuru Hz. Âdem'e, ondan da Hz. Şît'e aktarılmıştır. Burada Hz. Şît'in doğumu anlatılır.

1. toğdı: doğdı İ.

5. Şît: Şîş K1./ yüzinde: yüzinden K1.

25.

Mefā‘ilün Fe‘ilātün Mefā‘ilün Fe‘ilün

1. Cevāb eyle yitişdi ol ulu Hāzretten
Ki iy Şāfiyy veledi sen Hālīl-i İbrāhīm
2. Hābībī vaşfını diñle muhibb-iseñ girçek
Ki dosta nice öger dostını Kerīm ü Raḥīm
3. Hāber virür ḥālīline kim ol ḥābībümdür
Anuñçün oldı bu düzgün bu şevket-i ‘azīm
4. Anuñçün oldı bu eyvān-ı künbed-i gerdün
Aña teferrüc içündür bu hey’et-i tencīm
5. Anuñ üzerine sayvān qurıldı bu gökler
Aña bisāṭ döşendi bu yir arz-ı edīm
6. Baña gereklü kişi ol-durur didi Hālāk
Şādef siz olduñuz aña ol oldı dürr-i yetīm

---

(25)

K1 18b, F 15b, İ 18b.

*Bu şiir, Allah’ın Hz. İbrahim’e cevabıdır. Allah, Hz. İbrahim’e kendinden önce ve sonra gelecek peygamberleri gösterir. Hz. İbrahim, Hz. Muhammed’i sorduğunda, Allah Hz. Muhammed’i ona bu sözlerle anlatır.

1. ol ulu: yüce K1, yuḥaru İ// ḥālīl: ḥālīlüm İ.

2. dosta: dostı: K1, F./ ü raḥīm: -F.

3. kim: ki F// düzgün: düzen F./ şevket-i ‘azīm: şevket ü ta‘zīm İ.

4. gerdün: ḥadrā F// hey’et: heybet K1.

5. yir: yidi F, İ.

7. Emīn-i vahy Muhammed muḡarrib-i ḡazret
Sehel işāreti birle ḡılupdur ayı dü nīm
8. Niçeme şoñra yitişür ḡamudan öñdindür
Egerçi ilerü geldi Ḥalīl ü Nūḡ u Kelīm
9. Ḥaçan risāletiniñ ḡil‘atın geyicegezin
Ne ‘aḡ[ı]l var-ıdı anda [vü] ne şer‘ ü ta‘līm
10. Ne ‘arş u kürsi [vü] ne yir ü gök ne devr-i zamān
Ne cism ü cān ne elif var-ıdı ne dāl ne mīm

26.

Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilün

1. Kendünüñ ḡavmı içinde şāh-ıdı
Mālı birle ḡükm-ile āḡāh-ıdı
2. Canavarlar şayd iderdi ḡayd-ıla
Çün ki meşḡül-ıdı dün gün şayd-ıla
3. Hem ḡuş avlardı elinde bāz-ıla
Ne ḡadar kim uḡsa ḡuş pervāz-ıla

---

(26)

K1 19b, F 16b, İ 19b.

*Bu şiir, Darīr’in dilinden söylenmiştir. Yine Hz. Muhammed’in nurunun intikali bölümünde zikredilmiştir. Hz. İbrahim’in oğlu Hz. İsmâil’in Kaydar isimli bir oğlu vardır. Hz. Muhammed’in nuru ona da aktarılmıştır. Bu şiir, Kaydar’dan bahseder.

1. ḡükm-ile: ḡükmden F.

4. Erlik içinde şecā‘at adını
Ol qomıŝdı erligün bünyādını
5. Şöyle heybetlü er-idi kim eger
Heybet itse ĥall olurdu şır-i ner
6. Güçlü-y-idi qatı kuvvetlü-y-idi
Ĥalk içinde adı heybetlü-y-idi
7. Bilmek içinde biliglü er-idi
Her bir işde añlamağı var-ıdı
8. Māl u rüzı [vü] davarı çoq-ıdı
Hem kerimlikde mişāli yoq-ıdı

27.

Mefā‘ilün Fe‘ilātün Mefā‘ilün Fe‘ilün

1. Qaçan Ĥabīb cemāli diler ki cilve kıla
İner melā’ike gökden bezer bu yir yüzini
2. İşāret-ile beşāret kılor biri birine
Yaqın zuhūra geliser ol enbiyā güzini

---

8. davarı: tavarı F./ çoq: çoğ F.// yoq: yoğ F.

(27)

K1 21a, F 18a, İ 21b.

*Bu şiir, Hz. Yakub’un dilinden söylenmiştir. Kaydar, Hz. Yakub’un yanına gelir. O esnada Kaydar’ın hanımı hamiledir. Hz. Yakub, Kaydar’a oğlunun dünyaya geldiğini söyler. Kaydar, Yakub’a bunu nereden bildiğini sorunca, Hz. Yakub, o gece göğün kapısının açıldığını, gökten rahmet ve bereketle meleklerin indiğini, göğe nurdan bir direk dikildiğini anlatır. Muhammed nuru, yeni doğan o çocuğun alınıdadır.

28.

Mef'ülü Fā'ilätü Mefā'ilü Fā'ilün

1. *Şorar mısın ki bu ikinüñ n'oldı ħälleri*
Kim Kıadr olmış-ıdı [mü]zey[ye]n olup gıce
2. Selma sorar kim iy yüzi aydan arı yigit
Kim yüzüñ-ile aydın olur kıarañu gıce
3. Hâşim misin ki aşılđa 'ālemde ulusın
Aduñ cihānda ma'rūf [u] hem mertebēñ yüce
4. Bu nūr [u] bu cemāl u celālet ki sende var
Hāşā ki eyle ola ki söyledi ol kıoca

---

(28)

K1 28a, F 23b, İ 29b.

*Bu şiir Darîr'in dilinden söylenmiştir. Hz. Muhammed'in nuru, pek çok kişiye intikal ettikten sonra, Amr b. Abdimenâf'ın alnında görülür. Amr, kendi kabilesinde Hâşim adıyla da bilinir. Hâşim'in pek çok çocuğu olmasına rağmen, onların alnlarında nur zuhur etmez. Bir gün gâibden gelen bir ses ona Amr'ın kızı Selma'yı almasını söyler. O da Selma ile evlenmek için yola çıkar. Selma'nın ailesi bu evliliğe onay verir. Fakat şeytan, ihtiyar bir adam kılığında Selma'nın çadırına gelerek ona Hâşim'in cimri olduğunu, savaştan kaçtığını, evlendiği kadınlardan çok çabuk sıkılıp onları on gün içinde boşadığını söyler. Selma'nın dadısına da, "Haşim ile evlenmesin, Haşim her evlendiğini boşar" der. Selma bunları duyunca üzülür. Haşim'in çadırına doğru giderken, yolda Haşim ile karşılaşır. Bu şiir, onların karşılaşmalarını ve Selma'nın işin aslını Haşim'e sormasını anlatır.

1. Bu beyit, edisyon kritiğini yaptığımız üç nüsha içinde yer almamaktadır. Bu sebeple TSMK Hazine Bölümü No:1221 nüshasının 57b sayfasından alınarak metne dâhil edilmiştir.

2. kim: ki F.// kim: uş F.

3. aşılđa: aşı-ıla K1, İ.

4. bu nūr: bir nürdur ki F./ celālet: celāl F.

29.

Mefā‘īlün Mefā‘īlün Fe‘ülün

1. Selām olsun saña iy Selma her dem
Selāmet al ki men gitdüm cihāndan
2. Sefer ıldum ki aşşı eyleyem ço
Haberüm olmadı bu ço ziyāndan
3. Ğarıblı milki içinde u ölürem
Yüregüm asret-ile olu andan
4. Harem'den Yeşrib'e geldüm ki ya'nī
Nişān bulam bu bendeki nişāndan
5. Seni alıbanı nūr ısmarlamaa
İraq düşdüm evümden hānümāndan
6. Saña ol nūrı hōd tapşurdum illā
Bu fikret geçmedi hergiz gümāndan

---

(29)

K1 32b, F 27b, İ 34b.

*Bu şiir, Haşim'in dilinden söylenmiştir. Şeytanın oyunu işe yaramamış, Selma ile Haşim evlenmiştir. Selma, hamile kaldığında nur, Selma'nın alnında parlamaya başlar. Haşim, bir gün Gazze şehrine alışverişe gider. Orada iken hastalanır ve öleceğini anlayarak vasiyetini yazar. Bu şiir, onun Selma'ya yazdığı mektuptur.

1. birinci mısra: selām olsun saña benden iy Selma F, selām olsun saña her dem i Selmā İ. // men: ben F, İ.

2. ço: ço F.// ki: kim İ.

3. arıblı: arıblı F.

5. alıbanı: almaa K1./ iraq: iraq İ.

7. Ben ayrılām senüñ bigi ħurīden
Hem ayrıla tenüm bu ıatlu cāndan

30.

Mefā'ılün Mefā'ılün Fe'ülün

1. İ yüzi ıutlu meh yañağı ıamer
V'i sözi ıatlu şeh ıuıağı şeker
2. Yañağıñdan ıamer devām utanur
ıuıağıñdan şeker müdām ıamar
3. *Yüzüñüñ nūrı günü māt itmış*
Eylemiş al[ni]nuñ ayını enver
4. *Yüzüñi göreli günüsinden*
Anı düşmeni itdi zır ü zeber

---

7. ben: ki F.// ıatlu: baıtlı F.

(30)

K1 33b, F 28b, İ 36a.

*Bu şiir, Hâris'in dilinden söylenmiştir. Selma'nın çocuğı doğar, adını Şeybetü'l-hamd koyarlar. On yaşına geldiğinde güçlü kuvvetli olur. Bir gün Hâris isimli bir yiğit, onu görür ve kim olduğunu sorar. Bu şiir, bu hadise üzerine söylenmiştir.

1. i yüzi ıutlu meh: i yüzi ıutlu F.// i sözi ıatlu şeh: v'iy sözi ıatlu F.

2. ıamar: utanur F, İ.

3-4. Bu beyitler, edisyon kritiğini yaptığımız üç nüsha içinde yer almamaktadır. Bu sebeple TSMK Hazine Bölümü No: 1221 nüshasının 70b sayfasından alınarak metne dâhil edilmiştir.

31.

Mefā‘īlün Fe‘ilātün Mefā‘īlün Fe‘ilün

1. Revā mıdur ki Harem'den bir ay toğmış ola
Dağı münevver ide ayruḡ illeri nūrı
2. Harem vilāyeti ḡasret ki göre bir yılduz
Güneş bigi toğa Yeḡrib'de Ka'be'den ḡūrı
3. Kaçan ki dūr yetīm ola cān içre saklanur ol
'Aceb 'aceb ki siz ol dürden itdünüz dūrī

32.

Mefā‘īlün Mefā‘īlün Fe‘ülün

1. İlāhī 'izzetün ḡaḡkıyçün iy ḡaḡ
ḡaḡıḡat ḡaḡ'sın u ḡaḡ üzre muḡlaḡ

---

(31)

K1 34a, F 28b, İ 36b.

*Bu şiir, Hâris'in dilinden söylenmiştir. Hâris'in sorusu üzerine, Şeybe kendini tanıtır ve Haşim'in oğlu olduğunu söyler. Hâris de kendisinin Şeybe'nin amcasının oğlu olduğunu haber verir. Sonra Mekke'de Abdimenâf oğullarını toplayarak durumu bu şiirle onlara anlatır.

1. ayruḡ: ayruḡ F./ ide: idi F.

2. Ka'beden: Mekke'de F, İ./ toğa: doğa F, İ.

3. yetīm: yetīmüm F./ itdünüz: olduñuz F.

(32)

K1 35b, F 30a, İ 38b.

*Bu şiir, Şeybe'nin dilinden söylenmiştir. Hâris, Şeybe'nin durumunu akrabalarına anlattığında, Şeybe'nin amcası Muttalib onu alıp kendi yanına götürmek için gelir. Şeybe de amcasıyla gitmeye razı olur. Fakat bu sırada Yahudiler, Şeybe'yi öldürmek için peşlerinden gelmektedir. Şeybe, Allah'a sığınarak bu sözleri söyler.

1. ḡaḡsın: sensin F.

2. Semî'sin ü 'Alîm'sin hem Hâbîr'sin
Görürsin kullaruñ işin Başîr'sin
3. Yetîmem yalğuzam tıflam za'îfem
Egerçi seyyidem aşlam şerîfem
4. Ne kılıç aldugum vardur elüme
Ne karşı turduğum vardur ölüme
5. Ne düşmen karşusına turduğum var
Ne oğ atmağa yayı kurduğum var
6. Nicesi düşmene karşı turayım
Ya n'eyle düşmeni atup urayım
7. Velî dünyâda bu meşhûr oldı
Kimüñ kim yoldaşı bu nûr oldı
8. Anı cümle belâdan kılduñ îmîn
Kamu şerr ü 'anâdan kılduñ îmîn
9. Benüm dahı ümîdüm oldur iy Hâk
Ümîdümi bu halka bildür iy Hâk

---

2. hem: ü K1, İ.

3. yalğuzam: yalıñuz K1, İ./ aşlam: aşlım F.

4. turduğum: durduğum F.

5. turduğum: vardugum F./ oğ: oğ F.

6. ya neyle: neyile F.

7. birinci mısra -K1. // velî dünyada bu meşhûr oldı: velî bu dünyada karşı turayım F.

8. 'anâdan: 'inâdan K1.

10. Bu nūrun hūmetiyçün hūmet eyle
Baña baħma bu nūra ‘izzet eyle
11. Bizi kırtar bu düşmen heybetinden
Kamu yavuz kişinüñ miħnetinden

33.

Mefā‘ılün Mefā‘ılün Fe‘ülün

1. Eger düşmen saña söz ide tatlu
Sen eyle şanma kim dost oldı düşmen
2. *Hazer kııl şol elindeki gülinden
Ne dostlık gele düşmānuñ elinden*
3. Bu dilkülikde bir fitnesi vardur
Ağudur ger şeker döker dilinden
4. *Eger fırsat bulursa yir etüñi
Oğul olup gelürseñ de bilinden*

---

10. baħma: baħma F./ nūra: nūrun F.

(33)

K1 36b, F 31a, İ 39a.

*Bu şiir, Şeybe'nin dilindedir. Yahudiler, Şeybe ve amcasına, Şeybe'ye zarar vermeyeceklerini, onu annesine götürmek istediklerini söyler. Amcası, onların sözlerine inansa da Şeybe inanmaz ve Yahudilerin, alnındaki nurdan dolayı kendisine düşman olduklarını, bu yüzden onu öldürmek istediklerini söyleyerek bu şiiri okur.

1. şanma: şan F.

2. Bu beyit, edisyon kritiğini yaptığımız üç nüsha içinde yer almamaktadır. Bu sebeple TSMK Hazine Bölümü No: 1221 nüshasının 78a sayfasından alınarak metne dâhil edilmiştir.

3. döker: döke F.

4-11. Bu beyitler, edisyon kritiğini yaptığımız üç nüsha içinde yer almamaktadır. Bu sebeple Koyunoğlu Kütüphanesi No: 13642 nüshasının 217b-218a varaklarından alınarak metne dâhil edilmiştir.

5. *Seni āl-ıla dostından ayırur*
Yalan sözine inanur mısın anuñ [sen]
6. *Eger biñ kez içerse and inanma*
Alup dostlıg-ıla dādını senden
7. *Saña vü oğluña vü kavmuña hep*
Geçürmez fırsat olursa deminden
8. *Seni öldürmege biñ hîle düzer*
Sen aña dost olam şanma i kevden
9. *Katı ebleh kişi ahmaq kişidür*
Eyü sözine agyāruñ inanursan
10. *Ezelden tohm-ı düşmenlik ekildi*
Götürdügüñ ziyāndur hāşılından
11. *İşitmedüñ mi bunu ululardan*
Firişte hūlu yüzi şululardan

34.

Mefā‘İlün Mefā‘İlün Fe‘ülün

1. *Bilüyi ol araya ırgürürler*
Biri birisine öğüt virürler

---

(34)

*Bu şiir, edisyon kritiğini yaptığımız üç nüsha içinde yer almamaktadır. Bu sebeple Koyunoğlu Kütüphanesi No: 13642 nüshasının 217b-218a varaklarından alınarak metne dâhil edilmiştir. Bir önceki şiirin devamı şeklindedir, arada nesir kısmı bulunmamaktadır.

2. *Bunı dirler ki iy yār-i vefā-dār
Ki düşmen birle dostlık itme zinhār*
3. *Kaçan ırakda dursañ varmasañ sen
Saña mekr idemez olasin ahsen*
4. *Hazer kılursañ andan yol bulmaz
Açıñup sırruñı görüp bilimez*
5. *Kaçan kim dostlık itseñ iy bilüsüz
İçin söyleşseñ anuñ-ıla bir söz*
6. *Sen aña her ne söylerseñ haberden
Ġaraž añlar sözüñden dağı senden*
7. *Güle güle saña bir fitne düzer
Şoñ ucı kanuñ içer gücüñ üzer*
8. *Bir iş ider saña kim ölüm itmez
Acısı zāyil olmaz derdi ğitmez*
9. *Eyü sözine düşmenüñ inanma
Ġased gide içinden yuna şanma*
10. *Sözüm eslemeyüp dostlık iderseñ
Yanına düşüben yıkılık iderseñ*
11. *Şaķın şerrinden imdi key hazer kı
V'egerni başuñ al ğit bir sefer kı*

35.

Mefā'īlün Mefā'īlün Fe'ūlün

1. Selāmet birle vargıl anda varsañ
Uğuruñ hayr u yoluñ açuğ olsun
2. 'Azīz ü muhteşem hürmetlü olğıl
'Ayālūñ rızkuñ u 'ömrūñ çoğ olsun
3. Beni ayrulıg odı yaħmıř-ıdı
Daħı arturduñ uş o artuğ olsun
4. Ben olayım hemīşe derd içinde
Oğul derdüñ daħı ayğūñ yoğ olsun
5. Hemīşe devlet-ile tüt cihānı
İřūñ hūkm-ile halka buyruğ olsun

---

(35)

K1 37b, F 32a, İ 40b.

*Bu şiir, Selma'nın dilinden söylenmiştir. şeybe, küçük yaşına rağmen, Yahudilerle vuruşur, onların adamlarını öldürür. O sırada annesi gelir. Oğlunun, amcası ile Mekke'ye gitmek istemesine izin verir ve bu şiiri okur.

3. ayrulıg: ayruluğ F./yaħmıř: yağmış F.

4. derdüñ daħı ayğūñ: derdüñ-ile 'aybuñ F.

5. tüt: dut F.

36.

Mefā'īlün Mefā'īlün Fe'ülün

1. Hazer kıl düşmenüñ şerrinden iy dost
Velī kavm olsa düşmen key hazer kıl
2. Eger yad olsa düşmen hīç kayurma
Kavum düşmen olursa dur sefer kıl

37.

Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün

1. Her biri kendü 'ayāli üsdine
Bir şiven kurdı vü zārī eyledi

---

(36)

K1 44a, F 37a, İ 48a.

*Bu şiir, Darîr'in dilinden söylenmiştir. Şeybe, amcasıyla Mekke'ye gider. Yolda amcası Muttalib onu kölesi olarak tanıttığı için Şeybe'nin adı Abdulmuttalib kalır. Abdulmuttalib, Mekke'de evlenir, Hâris isimli bir oğlu olur. Bir gece rüyasında hâtiften ses duyar. Hâtif ona zezem kuyusunu kazmasını buyurur. O da oğlu Haris ile Hz. İsmail zamanında kapanan zezem kuyusunu kazarak tekrar açar. Adıyy b. Nevfel, Abdulmuttalib'in amcasının oğludur, ona kuyuyu beraber kazmayı teklif etse de Abdulmuttalib onun teklifini kabul etmez. Zezem kuyusunun kazılması Araplar arasında Abdulmuttalib'in itibarını yükseltir. Adıyy, bundan hoşnut olmaz ve Adıyy ile Abdulmuttalib'in arasında düşmanlık hâsıl olur. Bu şiir, bu durum üzerine söylenmiştir.

1. key: çok K1, İ.

2. yad olsa: yad-ısa F.// dur: var F.

(37)

K1 47a, F 39b, İ 51b.

*Bu şiir, Darîr'in dilinden söylenmiştir. Abdulmuttalib'in Fâtıma isimli hanımından Abdullah isimli bir oğlu olur ve Muhammed nuru ona intikal eder. Abdulmuttalib, daha önce on oğlu olursa birini kurban edeceğine dair adakta bulunmuştur. On oğlu olduğunda, hâtif ona adağını yerine getir diye seslenir. Abdulmuttalib, kur'a çekerek oğullarından birini kurban etmeye karar verir. Bunu duyan Fâtıma ile Abdulmuttalib'in diğer hanımları toplanarak ağlar, feryat ederler.

1. üsdine: üsdüne K1.

2. Bir ‘aceb gün oldu ol gün Mekke’de
    Çamusı tırdı vü zārī eyledi
3. Her biri kendü ‘ayāli yüzine
    Yüzini urdı vü zārī eyledi
4. Analar toprağa yüzün emcegin
    Urdı vü sürdi vü zārī eyledi
5. *Her ki irakdan işitdi çığlığı
    Geldi vü gördi vü zārī eyledi*
6. *Cümlesiniñ gözlerinden yaş akıup
    Āh oğul di[r]di vü zārī eyledi*
7. *Bu oğul ayrılıđınıñ odına
    Kim döye di[r]di vü zārī eyledi*

38.

Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilün

1. Eytdi iy Mekke uluları gelün
    Bir görün bu derde ne dermān ola

---

2. tırdı: durdı F.

3. -K1, -F.

5. Bu beyit, edisyon kritiğini yaptığımız üç nüsha içinde yer almamaktadır. Bu sebeple Berlin Staatsbibliothek No: Ms Or Quart 1846 nüshasının 36b sayfasından alınarak metne dâhil edilmiştir.

6-7. Bu beyitler, edisyon kritiğini yaptığımız üç nüsha içinde yer almamaktadır. Bu sebeple Berlin Staatsbibliothek No: Hs Or 943 nüshasının 27b sayfasından alınarak metne dâhil edilmiştir.

(38)

K1 47a, F 39b, İ 51b.

*Bu şiir, Fâtıma’nın dilinden aynı hadise üzerine söylenmiştir.

2. Hîç revā göre mi kimse bu işi
Kim cihānda buncılayın an ola
3. anı millet mezhebinde var-durur
ol güleryüz opraa yeks n ola
4. H i atalar gördünüz mi dünyada
Kim dileye olını urb n ola
5. *Kişi diler H k ta  al dan m d m*
Olı ok ya yaaya sult n [ola]
6. *Bu ne bid'atd r cih nda hem ala*
H k iinde ya'n  bir erk n ola
7. *Y  rev  ola mı bu n r s yine*
Cümle d menler amu and n ola

---

3. var-durur: vardur K1.

5-6. Bu beyitler, edisyon kritiini yaptığımız  n sha iinde yer almamaktadır. Bu sebeple TSMK Hazine Bölümü No: 1221 nüshasının 105b sayfasından alınarak metne d hil edilmitir.

7. Bu beyit, edisyon kritiini yaptığımız  n sha iinde yer almamaktadır. Bu sebeple Berlin Staatsbibliothek No: Hs Or 943 nüshasının 28a sayfasından alınarak metne d hil edilmitir.

39.

Mefā‘īlün Mefā‘īlün Fe‘ūlün

1. Yanar yaqılur illā nice yanmaq
Ola mı ana oğlından usanmaq
2. Başar bağrına kuçuban anı
Şanasın gevidesinden gitdi cānı
3. Gider ‘aqlı yumılurdu gözi
Qurır gövdesi vü kesilür sözi
4. Qaçan kim gelür ‘aqlı feryād ider
Bu tañsuk hikāyetleri yād ider
5. İy kavmlar kimse hīç görmiş midür
Ata oğlını öldürmiş midür

---

(39)

K1 47a, F 39b, İ 52a.

*Bu şiir, Darîr’in dilinden söylenmiştir. Fâtıma ile Abdullah birbirlerine sarılır. Bu şiirde anne-oğulun bu durumu anlatılır.

1. F nüshasında bu beyit ile bir sonraki beyit yer değiştirmiştir.// ikinci mısra: K1 nüshasında “hīç ola mı ana oğlından usanmaq”, F nüshasında “ilāhī analar ‘ayālinden uşanmaq”, İ nüshasında “ola mı analar ‘ayālinden uşanmaq” şeklinde yazılmasına rağmen, her üç nüshadaki yazım şekli de vezne uymadığından “ola mı ana oğlından uşanmaq” şeklinde okunmuştur.

2. başar: basıpdur K1./ kuçuban: kuçupdur K1.// gitdi: çıqıpdur K1.

3. gider ‘aqlı: gider ‘aqlı bir dem K1, İ./ gözi: gözleri K1.// gövdesi: gövdesinde K1; gövdede İ.

5. birinci mısra: F nüshasında “dir iy kavm hīç kimse görmiş midür”, K1 ve İ nüshalarında “Kim iy kavm hīç kimse görmiş midür” şeklinde yazılmasına rağmen bu yazım şekilleri, vezne uymamaktadır. Bu sebeple SK Tercüman No: 15 nüshasının 28a varağındaki okunuş tercih edilmiştir.// ikinci mısra: F nüshasında “bunuñ gibi zaħmete girmemişdür”, K1 ve İ nüshasında “ata öz ‘ayālin öldürmiş midür” şeklinde yazılmasına rağmen bu yazım şekilleri vezne uymamaktadır. Bu sebeple SK Hacı Mahmud No: 4491/4 nüshasının 125b varağındaki okunuş tercih edilmiştir.

6. ‘Aceb hāl ü ‘acāyib iş degül mi
‘Aceb fikr tedbîr ü teşvîş degül mi
7. Ki bir tıflı boğazlaya kıan kıla
Ata öz oğlını kıurbân kıla
8. *Atanuñ cihānda dahı nesi var*
N’içün ağlamaya ya dār u dīvār
9. *Gāhî ‘aqlı gelüben gāhî gidüp*
Halāyıklar aña naşîhat idüp

40.

Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilün

1. Eydür iy ‘āşî muṭî‘ ol emrine
Gör ki anda maqşūdı ne emri ne

---

6. birinci mısra: F nüshasında “ ‘aceb hāl degül mi ‘aceb iş-ile”, K1 ve İ nüshalarında “‘aceb hāl degül mi ‘aceb iş degül mi” yazılmasına rağmen, bu nüshalardaki okuyuşlar vezne uymamaktadır. Bu sebeple SK Tercüman No:15 nüshasının 27b varağındaki “‘aceb hāl ü ‘acāyib iş degül mi” yazımı tercih edildi. // fikr: fikret ü K1./ teşvîş degül mi: teşvîşle F.

7. ikinci mısra “ata kendü oğlını kıurbân kıla” şeklinde yazılmasına rağmen, vezin gereğı “kendü” kelimesi “öz” ile değiştirilmiştir.

8. Bu beyit, edisyon kritiğini yaptığımız üç nüsha içinde yer almamaktadır. Bu sebeple TSMK Hazine Bölümü No: 1221 nüshasının 106b sayfasından alınarak metne dâhil edilmiştir.

9. Bu beyit, edisyon kritiğini yaptığımız üç nüsha içinde yer almamaktadır. Bu sebeple SK Hacı Mahmud Efendi Bölümü No: 4491/4 nüshasının 125a sayfasından alınarak metne dâhil edilmiştir.

(40)

K1 48b, F 40b, İ 53b.

*Bu şiir, Abdulttalib’in dilinden söylenmiştir. Abdulttalib, oğulları arasında kimi kurban edeceğini belirlemek için kur’a çeker ve kur’a Abdullah’a çıkar. Bu neticeye dayanamaz, mahzun olur. Sonra Allah yolunda sevdiğini feda etmeyen kimse, ona nasıl yol bulur diye düşünerek istiğfar eder ve bu sözleri söyler.

2. Çün dilek oldur ki ol kurbān ola
Kim anı terk itse bī-īmān ola
3. Ya'nī bu sevdüğüñ andan yig midür
Yaradılmış yaradandan yig midür
4. Neẓr kılduñ tiz tutğıl neẓrüñi
Kim Çalab artura cāh u kadrüñi
5. Söz didüñ tutğıl sözüñi er bigi
İki dillü olmağıl kāfer bigi
6. Söz kim ağzuñdan çıha bekle anı
Yoḥsa senden ü işüñden Ḥaḳ ğanī
7. Ol nefes kim geldi dilden kesmegil
Yil bigi her bir yañada esmegil

41.

Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün

1. *Didi kim iy cānumuñ cānı baba*
Yüregüm yağı gözüm kanı baba

---

2. ki: kim F.

4. tutğıl: dutğıl F.

5. bigi: gibi F.

6. çıha: gele F, çıhar İ// ü işüñden: hem işüñden F, uş gider K1.

(41)

K1 49b, F 41a, İ 54b.

*Bu şiir, Abdullah'ın dilinden söylenen beyitlerle başlar, Darîr'in söyleyişi ile devam eder. Abdullah kurban olmadan önceki son sözlerini söyler, bunu duyan herkes ağlar.

2. *Şabr kıl boğazlamadın bini sen*
‘Aklıñı dirşür öginde sini sen
3. *Gögsüñi tut [u] biraz oht ağla sen*
Şoñra kurbān kıлмаға bil bağla sen
4. *Bağla elümi saña doğunmasun*
Tā ki ‘Abdullāh günahkār olmasun
5. *Çal boğazuma gözüñi yum gözüñ*
Bini görüben köyünmesün özüñ
6. *Ben ölince gözüñi açmayasın*
Senligüñden mañv olup giçmeyesin
7. *TONUñı sakla şanumdan degmesün*
Sini bu toğru yoluñdan egmesün
8. *Bir dañı evlenmege kıлма heves*
Bu sözi göñlüñde ırma her nefes
9. *Bir baña beñzerce oğlancuğ görüp*
Kim öñünden geçicegez yügürüp
10. *Hasret odına düşüp yanmayasın*
Oda düşüp derde boyanmayasın

1-11. Bu beyitler, edisyon kritiğini yaptığımız üç nüsha içinde yer almamaktadır. Bu sebeple Koyunoğlu Kütüphanesi No: 13642 nüshasının 235b sayfasından alınarak metne dāhil edilmiştir.

11. *Çün bunı işitdiler ağlaşdılar*
Suya gark oldılar oda düşdiler
12. Şanasın kim od dökildi cānlara
Od n'olur kim kan koyıldı kanlara
13. Yandı halkuñ yüregi ol söz-ile
Derd-ile vü āh-ile vü sūz-ıla
14. Yaşdaşı oğlanlar ağlarlar-ıdı
Ulular göñlini tağlarlar-ıdı
15. Anası gögsin dögüp yırtar-ıdı
Varduğınca çığlığı artar-ıdı
16. Yalın ayak baş açuk yırtar yüzün
Gāh durur ayağına şalar özin
17. Geh olur toprağı şaçar başına
Geh yürekden kan gelür hem yaşına
18. Cümle hayrān kaldılar bu teşvişe
Hīç kimesne çāre bulmaz bu işe

---

12. n'olur: n'olar F.

14. ulular: ulularuñ K1.

15. Bu beyit F nüshasında üçüncü sıradadır./ dögüp: didip K1.// çığlığı: çağılığ F.

16. açuk: açuğ İ.// durur: gelür K1, İ.

17. toprağı: toprak F.//gelür hem: katılır F, İ.

18. bulmaz: bulmas İ.

42.

Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün

1. Ümmü Melcân eydür iy sādāt-ı dīn
Kim 'Arab dīninde sızız muhterem
2. Bu münevver yüzlü oğlandan gerek
Bir resül gele cihāna muhteşem
3. Hâtemü'r-rüsl olısdur ol nebî
Anuñ ümmeti ola hayrū'l-ümem
4. Çün cihāna ol resül yüz görsede
Ne şalīb kıala cihānda ne şanem
5. Dīn ü mezheb millet anuñdur hemān
Bākī dīn ü millet ü mezheb 'adem
6. Yeşrib ilinde olısar meskeni
Mazharı vü mevlidi milk-i Harem
7. Mekke'de toğa Medīne'de öle
Andan artuğ vaşfını söylemezem

---

(42)

K1 51a, F 42a, İ 56a.

*Bu şiir, Ümmü Melcân'ın dilinden söylenmiştir. Fâtıma'nın akrabaları, Abdullah'ın kurban edilmesini engellemek için bir araya gelir ve Abdumuttalib'i, Ümmü Melcân isimli bir kadına danışmaya ikna ederler. Şiirde, Ümmü Melcân'ın söyledikleri anlatılmıştır.

3. anuñ ümmeti ola: kim anuñ ümmetidir F.

4. görsede: göstere F./ resül: nebî F.

5. millet ü mezheb: mezheb ü millet F.

6. ilinde: içinde F.// mevlid: mevlüd F./ mülk: milk F.

8. *Diller anuñ şerhin itmez lâl olur*
Anuñ-içün ben de vaşfin dimezem

43.

Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün

1. Çün ki maqşudı İläh'uñ ol-[1]dı
Sevgülü kul pâdişahuñ ol-[1]dı
2. Yirde gökde tabl anuñçün çalınur
Cümle aña yalvarur u yalınur
3. Andan artuq Hâzret'e kimdür yakın
Ancılayın 'izzete kimdür yakın
4. İş anuñdur söz anuñdur yol anuñ
Aşl oldur hâşıl u maşşül anuñ
5. Kimse ansuz Hâzret'e yol bulmadı
Anı bilmeyen Hâk'ı hîç bilmedi

---

8. Bu beyit, edisyon kritiğini yaptığımız üç nüsha içinde yer almamaktadır. Bu sebeple TSMK Hazine Bölümü No: 1221 nüshasının 115a sayfasından alınarak metne dâhil edilmiştir.

(43)

K1 54b, F 45a, İ 59b.

*Bu şiir, Sufuriyye'nin dilinden söylenmiştir. Bundan önceki bölüm şu şekilde biter: Ümmü Melcân, Abdullattalib'e deve ile Abdullah arasında kur'a çekmesini, kur'a Abdullah'a çıktıkça deve sayısını artırmasını söyler. Abdullattalib bu şekilde kur'a çeker ve neticede bin deve kurban eder. Böylece Abdullah kurban edilmemiş olur. Bu bölümde ise Şam'da bulunan Sufuriyye isimli bir Yahudi âlimden bahsedilir. Çevresindekiler ona Araplar içinde ortaya çıkacak olan peygamberin özelliklerini sorarlar. O da Hz. Peygamber'in vasıflarından bahseder.

2. yalvarur u yalınur: yalvaruban yalınur F.

3. 'izzete: hâzrete F/ yakın: emîn F.

6. Ol Kelīmullāh ki Mūsī'dür adı
Yüz tütup Allāh'ına eyle didi
7. Hāḡ ta'ālādan diledi ol Kelīm
K'iy Kerīm ü iy Raḡīm ü iy Hākīm
8. Ol Muḡammed ḡürmetiyçün iy Ğanī
Ol Resül'ün ümmetinden ḡıl beni
9. Çün Kelīmullāh bu nālišdedür
Var ḡiyās it ayruḡı ne işdedür
10. Çün kim ol pīr bu ḡadar söz söyledi
Ol ḡadar bulara ma'lūm eyledi

44.

Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün

1. Eytdi ben saña şıḡındum yā Kerīm
Senden artuḡ baña kimse yoḡ penāh

---

6. tütup: dutup F.

7. k'iy: iy F. /iy Raḡīm ü iy Hākīm: iy Hākīm ü iy Raḡīm F, İ.

9. çün: ol F.

10. kim: ki F.// ol ḡadar: bu ḡadar F./ bulara: bunlara: F, İ.

(44)

K1 57a, F 47a, İ 62b.

*Bu şiir, Abdullah'ın dilinden söylenmiştir. Yahudiler, Abdullah'ı öldürmek için onun etrafını sardıklarında, Abdullah bu sözleri söyleyerek Allah'a sığınır.

1. eytdi: didi F./ yā: iy F, İ.// baña kimse yoḡ: kimse yoḡ baña F.

2. Sen Semî'sin ü Habîr'sin ü Başîr
Ben ne eydem sen bilürsin yâ İlâh
3. Bende degüldür murâdı bularuñ
Bu nûrı eylemek isderler tebâh
4. Saḡla şerrinden bularuñ nûrumı
Âh eger nâ-gâh ölem zî derd ü âh
5. Cümle maḡlûḡ ḡalısardur bî-ümîd
Daḡı nedür işleri vâ ḡâsretâh
6. Zîrâ bu nûr issine baḡışlanur
Ne ki maḡlûḡ itdiler cürm ü günâh
7. Beni bu ḡarlıḡdan âzâd eylegil
Bu nûr issi ḡaḡḡıçün iy pâdişâh

---

2. Semî'sin ü Habîrsin: Semî'sin hem Habîr F.

3. bende: dünya F.

4. bu nûrı eylemek: çün bu nûrı itmek F.

6. bu: -K1.

45.

Mefā‘īlün Mefā‘īlün Fe‘ülün

1. İşitgil ‘ākili gör kim ne eydür
Egerçi ‘akluñ irişmez sözine
2. Sözin diñle sözin añla sözin bil
Kiřinüñ baħma şekline yüzine
3. Güneş secde kıllur ‘ākil kiřinüñ
Her āyine ayına yılduzına
4. Ķazāsı gelmiş olsa bir kiřinüñ
Erenler ħör görünürler gözine
5. *Sözin işitmeyen ‘ākil kiřinüñ
Ziyān eylemez illā kendüzine*
6. *Sözin işit didügin dut özüñ bil
Yüzüñ sür ‘ākilüñ izi tozına*

---

(45)

K1 65a, F 53a, İ 71a.

*Bu şiir, Darīr’in dilinden söylenmiştir. Bir önceki hikāye, Abdullah’ın kardeşleri ve amcasının oğulları tarafından kurtarılması ile son bulur. Ardından Abdullah, Vehb’in kızı Āmine ile evlenir. Āmine hamile kaldığında, Hz. Peygamber’in nuru onun alınına gezer. Bu bölümde ise Satih, şikk ve Zerka isimli kâhinlerden bahsedilir. Zerka, üç günlük yoldan gelen kimseleri dahi görme yeteneğine sahiptir. Bir gün uzaktan düşman askerlerinin geldiğini görür. Askerler, görünmemek için ellerine ağaçlar almışlardır. Zerka, bunu kavmine söylediğinde kavmi ona inanmaz. Sonunda düşman gelerek o memleketi yağmalar. Darīr, bu şiiri bu hadise üzerine söylemiştir.

2. baħma: baħma F.

4. Ķazāsı: Ķazā çün F./ kiřinüñ: kişiye F.

5-6. Bu beyitler, edisyon kritiğini yaptığımız üç nüsha içinde yer almamaktadır. Bu sebeple TSMK Hazine Bölümü No: 1221 nüshasının 149b-150a varaklarından alınarak metne dâhil edilmiştir.

46.

Mefā'īlün Mefā'īlün Fe'ūlün

1. Geliser dünyaya bir şāhib-i dīn
Geyiserdür nübüvvet hil'atını
2. Anuñ dīni tutıcağ dünyā mülkin
Götüriser dağı dīn milletini
3. Yetimlik dağı miskīnlik şi'arı
Faķīrler bigi düzer ziynetini
4. Anı seven kişiler bulısardur
İki cihānda Hakk'ıñ rahmetini
5. Aña kavmı kamusu kaşd ideler
Komayalar kim arta hürmetini
6. Yaluñuz ne çeri ne milk ü ne māl
Görüñüz ol Resül'ün himmetini

---

(46)

K1 66a, F 53b, İ 72a.

*Bu şiir, Satih'in dilinden söylenmiştir, şiirin son beyitleri ise Darîr'in dilindedir. Satih, göğe bakarak Hz. Muhammed'in ana rahmine düştüğünü anlar ve Mekke'ye gider. Mekke'ye neden geldiğini soranlara bu şiirle cevap verir.

1. geliser dünyaya: geliserdür cihāna K1.
2. tutıcağ: dutıcağ F.
3. düzer: düze F, İ./ bigi: gibi İ.
4. bulısardur: bulısarlar F.
5. kim: ki F./ hürmetini: şevketini İ.

7. Țutisar pādişāhlar tāc u tahtın
Alısar amusınuñ milketini
8. Ne ‘izzetlü ‘azizler hōr olısar
Çün ol görsede halka ‘izzetini
9. Anuñ miskīnliginden Hā ta‘ālā
Cihānda görsediser udretini
10. Şunuñ bigi ulu ola cihānda
Ki her kim ider-ise sūnnetini
11. *İki ‘ālemde ola taı bāı*
Ki her ki terk iderse sūnnetini
12. Uralar boynını icmā‘-ı ümmet
Bozalar düzgünini haşmetini
13. Bileler sīretinden sırrı nedür
açan kim göreler hūb şūretini
14. Ne aa ne şuşaya dünyā içre
Alar kim seveler hūb şūretini

---

7. utisar: dutisardur F.

8. ne: şu F

9. görsediser: gösteriser F.

10. bigi: gibi F.// ider-ise: terk iderse F, İ.

11. Bu beyit, edisyon kritiini yaptığımız üç nüsha içinde yer almamaktadır. Bu sebeple TSMK Hazine Bölümü No: 1221 nüshasının 151b sayfasından alınarak metne dāhil edilmiştir.

12. haşmetini: āyīnini F.

13. sırrı nedür: cünbişinden F.// şūretini: sīretini F, İ.

15. Ebed ala anuñ hkmi v er‘i
ılalar dn ü mezheb ‘adetini
16. Anuñ ‘ilminde bir harf alayanlar
N’iderler hikmet ehli hikmetini
17. amu hşıl anuñ atında maşl
Kişi tek bulsun anuñ şobetini
18. Resl’uñ sevgsi Gzsz’e yiter
Eger bulmazlar-ısa t‘atını

47.

Mef‘ln Mef‘ln Fe‘ln

1. Hkat oldu bell bildm iy cn
Siz ikiden geliser iki sultn
2. Biri hkim birisi ana makm
Biri ‘alim birine ‘ilm ma‘lm
3. Biri er‘ issi v dn bildrici
Biri dnden aanı ldrici

---

15. hkmi v er‘i: er‘i v hkmi F.

16. ‘ilminde: ilminden K1./ harf: ‘ilm F, İ.

(47)

K1 66b, F 54b, İ 73a.

*Bu Őir, Satih’in dilinden sylenmiŐtir. Satih, Mekke’ye geldiğinde Abdullah ve Eb Tlib’i grr. Onlara hitaben bu szleri syler.

1. hkat oldu bell bildm iy cn: hkat bell bildm işde iy cn F.// sultn: oğlan F.

4. Biri sālār u sulṭān u şerī‘at
Birisi kân-ı erkân u ʔarīḳat
5. Birinden zāhir olısar nübüvvet
Birinden hem mürüvvet hem fütüvvet
6. Biri cān olısar cümle cihāna
Birisi ʔalmayısar başa cāna
7. Biri ma‘şūḳ olısar biri ‘āşık
Birinuñ sözine ol biri şādık
8. Birisi ulu peygamber olısar
Biri kāmıl mükemmel er olısar
9. Bularuñ çün çirāğı yaḫtuludur
Buları kim severse baḫtuludur
10. Cihāna çün bular sālār oldı
Daḫı sulṭānlar işi zār oldı

---

4. sālār u sulṭān: sulṭān u sālār F./ sulṭān-ı şerī‘at: sulṭān u şerī‘at K1.// kân-ı: kānu K1.

5. F nüshasında birinci ve ikinci mısralar yer değıştirmiştir.

9. çirāğı: çerāğı F.

48.

Mefā'īlün Mefā'īlün Fe'ūlün

1. Zihī gözsüz kavumdur bu ḥalāyık
Degül baş gözi göñli gözi kemdür
2. Kamunuñ fehmi eksük 'aqlı eksük
Şanasın cümle ebkemdür aşammdur
3. Niçe kez dimişem kim iy ḥalāyık
Benüm bu mu'cizāt bu nūr n'emdür
4. Cemī'-i millet anı bildiler kim
Bu nūr issi Nebī-i muḥteşemdür
5. Ḥabībullāh-durur ma'rūf u meşhūr
İki cihānda anın muḥteremdür
6. Cemī'-i enbiyānuñ ḥātemidür
Anuñ ümmeti a'lā-yı ümemdür

---

(48)

*Bu şiir, Abdullattalib'in dilinden söylenmiştir. Satih, Âmine'yi görünce onun Peygamber annesi olacağını anlar. Ardından Zerka gelir, o da Âmine'yi görür. Ondan doğacak çocuğun putları kıracağını, kavminin başına bela olacağını söyler ve Âmine'yi öldürmenin yollarını arar. Âmine'nin meşşatası olan Tükna isimli kadına, Âmine'yi hançerlemesi için para verir. Tükna da bu teklifi kabul eder, ama tam Âmine'yi hançerlemek üzereyken, gaipten bir harbe Tükna'nın eline vurur ve Tükna kan içinde kalarak kendini kaybeder. Tükna'nın çılgınlığını duyanlar eve gelirler. Âmine onlara hadiseyi anlatır. Abdullattalib, durumu öğrenince bu sözleri söyler.

K1 72b, F 59a, İ 80a.

1. göñli: göñül İ.
4. nebiyy-i muḥteşem: nebī key muḥteşemdür F.
5. cihānda: 'ālemde F.
6. ḥātemidür: ḥātimidür K1.

7. Neden oldu du‘āmuz derde dārū
Nedendür kim sözümüz rence emdür
8. Nedendür kim bize kim kaçd iderse
Alara miḥnet ü renc ü elemdür
9. amusı ol Resūl’ūñ ‘izzetidür
Kim aşlı amu āzī-yi arem’dür
10. Bu nūruñ ḥürmetiyçün iy cemā‘at
Ki nūr anda igen ulu asemdür
11. Ki her kim düşmen oldıysa bu nūra
İşī ma‘kūs içi derd ü saamdur
12. Geliserdür cihāna ol Resūl kim
Gice gündüz işi kesr-i şanemdür
13. Cihād-ile cihānı fetḥ idiser
Şi‘ārı şevketi abl u ‘alemdür
14. Siyāset aṅṅana ‘adl u ḥükümet
Cihānda sūnneti seyf ü alemdür
15. Bu amu devlet ü ‘izz ü celālet
Degül şimdi aña evvel ademdür

---

7. -F.

8. miḥet: zaḥmet K1.

10. anda: andı K1.// igen: key K1, İ.

16. Dürîş zinhâr anuñ sünnetini tut
Ki takşîrlîk kılanlara nedemdür

49.

Mefâ'îlün Mefâ'îlün Fe'ülün

1. Kişi kim zâhire meşgûl oldu
Haber isdemegil hiç bâtından
2. Yağîn bilüñ kim ol kişi cihânda
Halâvet bulmadı kendü dîninden
3. Ne şüret kim görürsin sırrını şor
Ki sırrın añlayasın yakınından

50.

Mefâ'îlün Mefâ'îlün Fe'ülün

1. Kişi kim düşmeninden kaçsa gitse
Gelür Ka'be civârına şığınur

---

16. nedemdür: şedemdür F.

(49)

K1 76a, F 62a, İ 84a.

*Bu şiir, Darîr'in dilinden söylenmiştir, Mekke halkının düşüncelerini dile getirir. Ebrehe'nin hikâyesinin anlatıldığı bölümde yer alır. Ebrehe bir kilise yaptırır ve Araplardan Kabe'yi değil, o kiliseyi ziyaret etmelerini ister. Halka kilisenin mi Kabe'nin mi daha iyi olduğunu sorarlar. Halk, Kâbe bizim için iyidir der. Kureyşliler, kilisenin değerli taşlarla süslenmiş olduğunu söylediğinde, Mekke halkı onları surete bakıp, manayı görememekle suçlar.

(50)

K1 78a, F 64a, İ 86b.

*Bu şiir, Abdulmuttalib'in dilinden söylenmiştir. Mekke halkı, Ebrehe'nin kilisesini yakıp yıkar, içindekileri yağmalar. Bunun üzerine Ebrehe bir ordu hazırlayarak Mekke'ye doğru yola çıkar, amacı Mekkelileri kılıçtan geçirip Kâbe'yi yıkmaktır. Bunu duyan Mekkeliler şehri terk ederler. Ama Abdulmuttalib, ölürsem Harem içinde öleyim diyerek oradan ayrılmaz.

2. Ben anı koyuban kaçaru varam
Çü halk anuñ dīvārına şıgınur
3. Eger bir yāra bir vāqı‘a gelse
Yügürür yine yārına şıgınur
4. Ğarıblıhda kaçā gelse kişiye
Dönüben yine şārına şıgınur
5. *Yüzi şuyını şaqlar şol kim erdür
‘Ār itmez kişi ‘ārına şıgınur*

51.

Mefā‘īlün Mefā‘īlün Fe‘ülün

1. Zihī cāh u celālet Muştafā’nuñ
Zihī kāl u maķālat Muştafā’nuñ
2. Zihī cāh issi vü hürmet eyesi
Bu iki dürlü hālet Muştafā’nuñ

---

1. civārına: dīvārına F.

2. kaçaru varam: kaçanca varuram F.

3. -F.

4. Ğarıblıhda: Ğarıblıhda F.// dönüben: döniben K1.

5. Bu beyit, edisyon kritiğini yaptığımız üç nüsha içinde yer almamaktadır. Bu sebeple TSMK Hazine Bölümü No: 1221 nüshasının 181b sayfasından alınarak metne dâhil edilmiştir.

(51)

K1 81a, F 66a, İ 79a.

*Bu şiir, Darfır’ın dilinden söylenmiştir. Ebrehe şehre girer, yolda önüne çıkan her şeyi yağmalar, bunların içinde Abdulmuttalib’in iki yüz devesi de vardır. Abdulmuttalib, Ebrehe ile görüşmek ister. Önce Ebrehe’nin ordusundaki Mahmûd isimli fili görür. Filin kulağına kendisinin Hz. Peygamber’in cediti olduğunu söyler. Bunu duyan fil yere yüz sürer.

3. Nebīlikdür ululuk hem velīlik
Vilāyet hem risālet Muşţafā'nuñ
4. Cemī'-i enbiyāya evliyāya
Kulavuzlık delālet Muşţafā'nuñ
5. *Ķamu cinne vü inse vaħş u tayra*
Çü tenbīh istimālet Muşţafā'nuñ
6. *Ķamu maħv oldı nām u 'izzetinden*
Çü ħüzn-ile melālet Muşţafā'nuñ
7. *Ol nūruñ ħāmiline ħiç zarar yok*
Bu ħikmetle kemālet Muşţafā'nuñ

52.

Mefā'ilün Fe'ilātün Mefā'ilün Fe'ilün

1. Degül ki fil kıla ħürmet bize ya şāhib-i fil
Gerek ki ehl-i semāvāt u arz ħürmet ide

---

3. ululuk: ululuħ K1, İ.

4. enbiyā vü: enbiyāya K1.// hem:-F.

5-7. Bu beyitler, edisyon kritiğini yaptığimiz üç nüsha içinde yer almamaktadır. Bu sebeple Berlin Staatsbibliothek No: Hs Or 943 nüshasının 50a sayfasından alınarak metne dâhil edilmiştir.

(52)

K1 82a, F 67a, İ 90b.

*Bu şiir, Abdulmuttalib'in dilinden söylenmiştir. Abdulmuttalib, Ebrehe'nin yanına gittiğinde, Ebrehe ona ħürmet eder ve ne istediğini sorar. Abdulmuttalib, Ebrehe'nin aldığı iki yüz devesini geri istediğini söyler. Ebrehe buna şaşırır, ona neden Kâbe'yi ya da kendi ev halkını kurtarmayı dilemediğini sorar. Abdulmuttalib, yalnızca iki yüz devenin kendisine ait olduğunu söyleyerek, Kâbe'yi de Kâbe'nin sahibinin koruyacağını belirtir. Bu cevaba şaşırın Ebrehe, kendi filinin neden ona secde ettiğini sorar. Abdulmuttalib bu durumun Hz. Muhammed nurunun mucizesinden kaynaklandığını açıklar ve bu şiiri okur.

1. ki: kim F./ bize: -K1, -İ.// semāvāt: semāvāta F./ ki:- F.

2.   Çaçan ki nŭr muşavver olup cihāna gele
      Ne kim firifte yaradılmış aña ‘izzet ide
3.   Cihān melikleri ger ‘izz ũ ħŭrmet isder-ise
      Gerek kim aşlına anuñ yŭz ura ħizmet ide
4.   Kim aña toğru inansa yāĥŭd anı sevse
      Cānını ħurtara oddan aña ne minnet ide
5.   Henŭz anuñ şıfatıdır ki sŭylenŭr ivme
      Çaçan vŭcŭda gele da‘vŭ-i nŭbŭvvet ide
6.   Çaçan gŭneř bigi gŭndŭz mŭnevver ola toğa
      Selām vire gŭneř aña niçe ki şal‘at ide
7.   Niçe melikleri anuñ muĥabbeti řevĥı
      Anuñ bigi ħıla kim bir ħŭta řanā‘at ide
8.   Anuñ řefā‘atine irmek isdeyen kişiler
      Anuñ muĥabbetini gŭñline řanā‘at ide
9.   Sevŭñŭz ol Resŭl’i kim anuñ muĥabbetine
      Lāyıĥ olana bu bir sŭzŭmŭz kifāyet ide
10.   Sevŭñ Muĥammed’i kim sevilesiz anda yaĥın
      Çŭ sende sevgŭ niřānın gŭre řefā‘at ide

---

2. firifte: -F./ gerek ki: aña F.

3. melikleri: milkinde F.// ki: kim F./ ura: ũzre F.

4. toğru: toğrı K1.

5-9. -F.

53.

Mefā'īlün Mefā'īlün Fe'ülün

1. Fenā oldı cemī'i qahr elinde
Ne fil qaldı velā aşhābu'l-fil
2. Tekebbürler tecebbürler dirildi
Niçe millet niçe ehl ü qabā'il
3. Degül kim māl mülk qaşdı iderler
Ya iller tütmağa oldı taḥvīl
4. Degül kim kendü bigi bir kişiye
Barabarlıq kılalar bī-qāl bī-qıl
5. Sıya ya şınığa ya düşe tura
Ya ḥaşıl terk ide ya ide taḥşıl
6. Zihī kāfir kim Allāh Ka'be'sini
Yıḥam diyü çeri çekdi niçe māl

---

(53)

K1 87b, F 71a, İ 97a.

*Bu şiir, Darîr'in dilinden söylenmiştir. Ebrehe'nin ordusu Kâbe'yi yıkmak istediğinde Ebrehe'nin fili Kâbe'ye yönelmez. O sırada gökte, ağızlarında balçıktan taşlar tutan kuşlar belirir ve bütün orduyu helâk ederler. O ordudan yalnızca fil ve filin iki bakıcısı kurtulur.

1. aşhābu'l-fil: aşhab-ı fil F.
2. ehl-i qabāil: ehl ü qabāil K1.
3. māl mülk: māl u millet F.
4. bigi: gibi İ// barabarlıq: barabarlık F, İ.
5. sıya ya şınığa: sınaya şıgaya F./ tura: dura F.
6. çekdi: göçdi F.

7. Yıhıldı bir kiçücük taşcağazdan
Ki şaldı üsdine tayrān ebābīl
8. Çü Ka‘be taşına kaşd itdi gör kim
‘Azābı taşla oldı aña tenzīl

54.

Mefā‘īlün Mefā‘īlün Fe‘ūlün

1. Tazarru‘ itdi eytdi iy Hudāvend
Ki mişlüñ yoḡ-durur bir saña mānend
2. Meliklik saña yaraşur i Sübhān
Ki qahruñ qatı qahr ider i sulṭān
3. Alar kim qorqmadılar heybetüñden
Meger cāhil olalar hikmetüñden
4. Eger dünyāyı düpdüz qahr idesin
Yā her bir taş dibin bir şehri idesin
5. Neñ arta yāḡu neñ eksile iy şāh
Velīkin vāy aña kim qaldı gümrāh

---

7. kiçücük: küçücük F./ yıhıldı: yıkıldı F.// tayrān: tayērān F.

8. taşla: taş F.

(54)

K1 88a, F 71b, İ 97b.

*Bu şiir, Abdulmuttalib’in dilinden söylenmiştir. Ebrehe’nin ordusunun halini gören Abdulmuttalib, Allah’a şükrederek bunları söyler.

1. eytdi: didi F.// yoḡ-durur: yoq-durur F.

5. neñ: ne K1./ yāḡū: yāḡūd F.// qaldı: qala F, İ.

6. Anuñ atında kim dũnyā yarada
Āh̄iret bigi hem ‘ubā yarada
7. Yaradan azretinden yaradılmış
Ne adri var anı ol yaradurmış
8. ũn aña ortada aşşı ziyān yo
Gerek bir ulı a yatsun biri to
9. Gerekse bir ulı şağ biri şayru
Yā bir ulı viřālde biri ayru
10. Yā mũlkinden yııldı bir vilāyet
Yā bir ul řũkr ider biri řikāyet
11. Bulardan ol mũnezzehdũr ğanĩdũr
Kimũñ bu fikri eksũkse denĩdũr
12. Yine yirden uruban řũkr ıldı
açan kim řeybetũ’l-amd anı gũrdi
13. Ki yũz biñ řũkr saña iy Ĥudāyā
Bizi baęıřladuñ ol Muřtafā’ya

---

6. bigi: gibi F.

7. azretinden: azretinde Ā.

8. aña: -F.// biri: gerek F.

10. mũlkinden: milkinden F.// ider: iderdi F.

11. fikri: fikr K1.

12. uruban: urıban K1.

13. ĥudāyā: ĥudāvend F.

14. Muḥammed nūrına sen ‘izzet itdūñ
Bu birkaç yoḥsuluña raḥmet itdūñ
15. Anuñ nūrını kılmaduñ ḥacil sen
Ne ehlümdür buña lāyık ne ḥōd ben
16. Bize bağışladuñ bu gün şuçumuz
Çü bildük kim za‘īf oldu gücümüz

55.

Mefā‘īlün Mefā‘īlün Fe‘ūlün

1. Bu ne ḳurb u yaqınlıḥdur Ḥudā’ya
Bu ne ‘izzet-durur şallu ‘aleyhi
2. Ḥayātı vü memātı öñde soñda
Bize raḥmet-durur şallu ‘aleyhi
3. Ḳoya nefsin dileye ümmetini
Bu ne himmet-durur şallu ‘aleyhi
4. Cihāna gelmedin henüz vücudı
Ḳatı ḥürmet-durur şallu ‘aleyhi

---

14. -F.

16. kim: -F.

(55)

K1 90a, F 73a, İ 99b.

*Bu şiir, Darfır’ın dilinden söylenmiştir. Allah’ın, Hz. Muhammed yeryüzündeyken onun kavmine, daha önceki kavimlere gönderdiği tufan gibi belaları vermeyeceği anlatılır ve ardından bu şiire yer verilir.

1. u: ve K1./ yaqınlıḥdur: yaqınlıḥdur F.

3. nefsin: alın K1.

5. Ki bir iqlīm halkın oda yağdı
Zihī heybet-durur şallu ‘aleyhi
6. Anuñ şehrine kaçd idenleri gör
Ki ne ‘ibret-durur şallu ‘aleyhi
7. Anuñ zātına hōd kim kaçd idiser
Kemāl-ķudret-durur şallu ‘aleyhi
8. *Aña irişen irdi Hakk’a lā-şekk*
‘Aceb vuşlat-durur şallu ‘aleyhi
9. *Anı gören beni görür didi Haķ*
Ķatı hikmet-durur şallu ‘aleyhi
10. *Dutagör sünnetini ümmet iseñ*
Saña devlet-durur şallu ‘aleyhi
11. *Eger şer‘ine uydurmazsañ özüñ*
Ķatı fūrķat-durur şallu ‘aleyhi

---

5. ki: -F./ yağdı: yağdı F, İ.// heybet: himmet K1.

8-11. Bu beyitler, edisyon kritiğini yaptığımız üç nüsha içinde yer almamaktadır. Bu sebeple Berlin Staatsbibliothek No: Hs Or 943 nüshasının 55b sayfasından alınarak metne dâhil edilmiştir.

56.

Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün

1. *Düşmenini Haḳ ta'ālā ḳahr ider*
Yidügi aşuñı anuñ zehr ider
2. *Düşmen olma Haḳ ta'ālāya şaḳın*
Kim ḳazādan bekleye seni mu'īn
3. *Ol Muḫammed Muştafā'nuñ sevgüsün*
Ṭut gönülde tā Hudā seve seni
4. *Sevecegez anı cān bulur amān*
Haşr olursın Aḫmed-ile bī-gümān
5. *Aḫmed ile haşr olıcaḳ cān u dil*
Hoş maḳāmāta irersin şöyle bil
6. *Ol Habīb'i ger severseñ cān ile*
Vir şalavāt bile ol ĩmān ile

---

(56)

*Bu şiir, Darır'in dilinden söylenmiştir. Edisyon kritiğe dâhil ettiğimiz nüshalarda bulunmadığı için, Berlin Staatsbibliothek No: Ms Or Fol 3372 nüshasının 62b, Milli Kütüphane No: Yz A 2800 nüshasının 63a varaklarından alınarak metne dâhil edilmiştir.

6. ger: -Mil Yz A 2800.

57.

Mefā‘ilün Fe‘ilātün Mefā‘ilün Fe‘ilün

1. Henüz dünyāya gel[e]medin ol yetīm incü
Atası öldi arañuzda ol yetīm oldı
2. ‘Ayālüm öksüz [ü] ben ʔul [u] zī-zelīl oldum
Muşībet oldı baña illā key ‘azīm oldı
3. Sevinürdük ikimüz daħı bir yire gelicek
Ki ‘izz ü devletümüz ʔatı müstaʔīm oldı
4. Oğul ʔazandı üküş ʔalk biz ʔazandugumuz
Resül-i mürsel ulü’l-‘azm key kerīm oldı
5. Sevincüm oldı yirinmek ü şādılıħ ʔayġu
Zelīl ü h̄ār ki ben oldum cihānda kim oldı

---

(57)

K1 91a, -F, İ 100b.

*Bu şiir, Âmine Hatun’un dilinden söylenmiştir. Hz. Muhammed’in doğumu yaklaşmıştır. Abdullah, birkaç deve yükü hurma almak ve gerekli alışverişi yapmak için Medine’ye doğru yola çıkar. Fakat Medine’ye vardığında vefat eder. Bu haber, Mekke’ye ulaşınca kavmi çok üzülür. Yedi gün sonra, Abdulluttalib, Âmine Hatun’un yanına gelir. Âmine Hatun ağlayarak ona bunları söyler.

4. üküş ʔalk: ʔalk üküş K1./ biz ʔazandugumuz: nüshalarda “illā biz ʔazandugumuz” şeklinde olmasına rağmen vezin gereği bu şekilde okunmuştur.

5. yirinmek: nemek K1.

58.

Mefā‘ilün Fe‘ilātün Mefā‘ilün Fe‘ilün

1. Kulağun aç kim işidesin ol Habīb sözün
Nicesi oldı cihānda hikāyet-i mevlūd
2. Vücūda gelmek-içün ol Muḥammed-i muḥtār
Vücūda geldi ‘ademden bu cümle-i mevcūd
3. Zihī ḳabūl u zihī sevgü vü zihī ḥürmet
Kim ol şerīf vücūda virüp-durur Ma‘būd
4. Muḥammed ol-durur Aḥmed ḥamīd ü ḥāmid ol
‘Aceb mi ümmetine olsa ‘āḳıbet maḥmūd
5. Sev anı sünnetini dut muḥabbeti birle
‘İbādetünden anuñ sevgüsü-durur maḳşūd
6. Bilīs ‘ibādet iderdi muḥabbeti yoğ-ıdı
Sürükdi gör nite oldı şoñ ucı ol merdūd
7. Zihī yetīm ki ‘ayālīdür ehl-i arz u semā
Zihī faḳīr ki ḳamulara degdi andan cūd

---

(58)

K1 91b, -F, İ 101b.

*Bu şiir, Darfır’ın dilinden söylenmiştir. Hz. Muhammed’in doğumunun anlatıldığı bahiste yer alır. Hz. Muhammed’in doğacağı gece, Âmine Hatun şaşılacak hallerle karşılaşır. Bu hadiselerin râvisi bizzat Âmine Hatun’dur.

1. nicesi: nice K1.

4. ol-durur: oldur u İ.

5. dut: tut İ.

6. bilīs: iblīs K1.

8. Yetimligi aña hergiz ziyān eylemedi
Yā faqr u fāqa kılabildi mi anı mefkūd
9. Anuñ çü ‘izz ü şeref evc-i burcına irdi
Anuñçün oldı hümāyün-ı tālî‘i mes‘ūd
10. Anuñ celāletinüñ qadr ü kıymetin görüñüz
Kim anı her ki severse kıılır Çalab’a sücūd
11. Aña bu medh ü şenā bes ki Hāq Çalab eydür
Sen olmasañ yaqĩn olmaz-ıdı bu cümle vücūd
12. Alardan olma ki görür gözi vü gözsüzdür
Sözi işidür ü illā kulaqları mesdūd
13. Muḥammed’i yaradupdur hāş kendü-y-içün
Seni Muḥammed-içün yaradup-durur Vedūd

59.

Mefā‘ılün Mefā‘ılün Fe‘ülün

1. Ne ulu gicedür ne kıutlu aḥşam
Vücūda gelür ol Resül-i aḥşem

---

8. faqr: faqĩr K1./ kılabildi mi: kılabilmedi K1.

9. şeref: şerefĩ K1./ irdi: irmiş K1.

11. olmaz-ıdı: olmas-ıdı İ.

12. kulaqları: kulaqları İ.

13. durur: tırur İ.

(59)

K1 92b, F 74b, İ 102b.

*Bu şiir, Darĩr’in dilinden söylenmiştir. Hz. Muhammed’in doğumunun anlatıldığı bahiste yer alır.

1. vücūda gelür: ki vücūda gelür F.

2. Yetĩmdür illā kim dürr-i yetĩmdür
Müşerrefdür mükerrermdür mu‘azzam
3. Ne ıutlu gicedür Őubĥ-ı mübārek
Kim olısar gicelerden mükerrerem
4. Ne ıutlu Őubĥ olısar bu seĥer kim
Güneş gökden selām ide muıaddem
5. Ayaı başar cihāna ol Resũl kim
Aña oldu iki cihān müselleem
6. Müşerref ola Mekke ol Őerĩfden
Mu‘azzez ola Baıĥa bĩr-i zemzem
7. Müzeyyen ola dũnyā dĩn nũriyla
Mübeyyen ola mu‘cizāti her dem
8. Anı kim bile kim kimdür Muıĥammed
Yaradan bile ol a‘lā vũ a‘lem
9. Çũn anuñ çavuşı Mũsā Kelĩmdür
Mübешşiri anuñ ‘İsĩ’bn-i Meryem
10. N’olaydı Gözsüz eydür ben siyeh-rũ
Anuñ başduğı yirde ıoprağ olsam

---

2. kim: -F.

3. olısar: olısardur K1./ mükerrerem: mübārek: K1.

4. olısardur: Őubĥ olısar K1, İ.

8. yaradan: yara F.

10. ıoprağ: ıopraı F.

60.

Mefā'īlün Mefā'īlün Fe'ülün

1. Zihī ferzāne ferruḥ yüzlü ḥatun
Ki raḥmuñdan gelen ḥulḳ-ı raḥīmdür
2. Sen ol şāfī şadefsin kim sülāleñ
Yaluñuz dānedür dürr-i yetīmdür
3. Bu mevlūduñ ki senden ḥāşıl oldı
Çalab ḳatındağı cāhı 'azīmdür
4. Şefī'ı cümle maḥlūḳātuñ oldur
Raḥīm-durur Ra'ūf-durur Kerīm'dür
5. Ne ḥürmetlü yaratmışdur anı Ḥaḳ
Ki birlik perdesi ortada mīmdür
6. Velī Ḥaḳ ḥazretinde ḳadri anuñ
Dile şıgmaz nice eydem ki kimdür

---

(60)

K1 93b, F 75a, İ 103a.

*Bu şiir, hürilerin dilinden söylenmiştir. Hz. Muhammed'in doğacağı gece, Âmine Hatun odasında yalnızdır. Odasına üç cennet hürisi girer ve ona Allah'ın habibine ana olacağını müjdeliler.

1. ḥatun: ḥātem F.

3. oldı: olur F, İ// ḳatındağı: ḳatında key K1, İ.

4. Raḥīm-durur u Ra'uf-durur Kerīm'dür: Raḥīmdür ü Rā'ufdur u Kerīmdür K1, İ.

61.

Mefā‘īlün Mefā‘īlün Fe‘ülün

1. N’içün sevinmesün ol bī-ümīd kim
Ümīdi ancılayın Muştafa’ dur
2. Anuñ-içün var oldı cümle maḥlūk
Kim eyle bilmese küfr ü ḥaḫādur
3. Bu cümle kim vücūda geldi mevcūd
Sebeb oldur bu ne ‘izz ü ‘aḫādur
4. Bu ne teşrīf ü ne ta‘zīm olur kim
Yüzi nūrına andı **ve’ḍ-ḍuḫā**dur
5. Ne arı cismi olur ne şāfī cevher
Kalan cāndan anuñ cismi şafādur
6. N’ider ayruḫ cihānuñ ‘ıyş u nūşın
Çün anuñ ‘ıyşına cān mübtelādur
7. Baña sevmek anı dünyāda dīndür
Dīni derdüme rencüme şifādur

---

(61)

K1 94a, F 75b, İ 104a.

*Bu şiir, Darır’in dilinden söylenmiştir. Hz. Muhammed’in doğacağını bütün yer ve gök ehlinin birbirine müjdelemesi hadisesinden sonra yer yer alır.

2. küfr ü ḥaḫādur: küfr-i ḥaḫādur K1, İ.

4. ü: ve K1.// andı: eytdi F./ **ve’ḍ-ḍuḫā**: “Kuşluk vaktine and olsun” (Duhâ, 93/1-5).

5. arı: ay K1.

7. dünyāda dīndür: dünyā vü dīndür F, İ.

62.

Mefā'īlün Mefā'īlün Fe'ūlün

I.

1. Rebī'ü'l-evvel ayı kıtlu olsun
Hemīşe dil ü dīn kıuvvetlü olsun
2. Resül'ün mevlüdü bu ay içinde
Cihānda ma'rūf u meşhūr oldu
3. Nebīnün anası Āmine Hatun
Haber virdi bu sözi meşūr oldu
4. Ayuñ on ikisi işneyn gicesi
Harāb olmuş evüm ma'mūr oldu
5. Evümden göklere bir nūr çıkdı
Ki dünyā toptolu ol nūr oldu
6. Döşendi bir bisāt-ı üns Sündüs
Hevāda illā kim mestūr oldu
7. Dikildi üç 'alem şarka vü garba
Birisi Ka'be'de menşūr oldu

---

(62)

K1 94b, F 76a, İ 105a.

*Bu şiir, Darîr'in dilinden Hz. Muhammed'in doğumu için söylenmiştir. Bununla birlikte şiirin büyük kısmı Āmine Hatun'un anlatımındandır.

I/ 2. ma'rūf u meşhūr: ma'rūf-ı meşhūr K1, İ.

I/ 4. ayuñ: k'ayuñ K1, İ.

I/ 5. F nüshasında bu beyit sekizinci beyittir./ çıkdı: çıhdı İ// harāb olmuş evüm ma'mūr oldu: cihān ol nūr-ıla mesrūr oldu F.

8. Yaķın oldu baña kim Muştafa'nuñ
Vücūda gelmegi destūr oldu
9. İñildedüm yaluñuzlık elinden
Ki 'avrat 'özü-ile ma'zūr oldu
10. Dīvār yarıldı vü üç hūri geldi
Beni gör kim mūnisüm hūr oldu
11. Oturdılar yanumda vü öñümde
Didiler menzilūñ çün Tūr oldu
12. Vücūda gelür ol sulţān-ı 'uķbā
Nazar ehline key manzūr oldu
13. Ana olduñ anuñ bigi resūle
Kim anuñ ümmeti mağfūr oldu
14. Beni tatlu dil-ile toyladılar
Cānum ol sözlere mağrūr oldu
15. Bu kez bölük bölük geldi hūrīler
Çamu ol söz-ile mesrūr oldu
16. Bu öñ gelen şorar ol şoñ gelenden
Kim uçmağdan sizi kim қor oldu

I/ 9. yaluñuzlık: yaluñuzluğ K1, İ.

I/ 10. vü: -K1.

I/ 14. mesrūr: mağrūr F, İ.// ikinci mısra: çamu ol söz-ile mesrūr oldu K1.

I/ 15. -K1./ söz-ile: sözlere F.

I/ 16. ol: o K1, -F./ gelenden: gelene K1.// kim: o kerīm F.

17. Ki 'ıtrũñuz ousından yir ü gk
Tolu hem mũşg ü hem kfũr oldu
18. Sizũñ yũzũñũz aydının grũben
Bu gice ay u gũn mehcũr oldu
19. Didiler kim ta'l vũ taaddes
Kim emrine amu me'mũr oldu
20. Sınuh gñũlleri Cebbr-ı 'lem
amu cebr eyledi mecbũr oldu
21. Reb'ũ'l-evvel ayı utlu olsun
Hemse dil ü dn uvvetlũ olsun

II.

1. alab emr eyledi Rıdvan'a kim tz
Bezegin cennet ehlin cennet-ile
2. Hbbullh vucũda geliserdũr
Tolısar dũnya 'afv u rahmet-ile
3. Bezensũn hũri vũ glmn u vildn
amu sauya gitsũn rabet-ile
4. alab'dan Cibrl'e emr oldu kim tz
Tamu apuların yap heybet-ile

I/ 17. ousından: ousından F.// hem mũşg ü hem kfũr: hem mũşg ü kfũr K1.

I/ 18. bu beyit F nũshasında on altıncı sıradadır./ birinci mısra: sizũñ gũn yũzũñũz gũn aydınından F.

I/ 20. sınıh: sını: F./ 'lem: 'lim .// cebr: hyr K1, F./ mecbũr: mabũr K1.

II/ 4. tz: in F.

5. Cemî‘ vahşe vü tayra var haber kı
Bu gice kalmasunlar ğaflet-ile
6. Āmine eydür ol-dem oldı kim uş
Vücūda gelür Aḥmed kudret-ile
7. Şuşadum şu diledüm içmege ben
Elüme şundılar kıf şerbet-ile
8. Şovuk kıardan daḥı aĝ u şekerden
Daḥı tatlıdur içdüm lezzet-ile
9. Bu kez bir nūr içinde ğarkı oldum
Büridi nūr bini ‘işmet-ile
10. Bir aķ kuş geldi arḥamı şıĝadı
Kıanadı birle kıatı kıuvvet-ile
11. Vücūda geldi şol dem ol vücūd kim
‘Azīzdür kıamulardan ‘izzet-ile
12. Ne kıan gördüm ne şu gördüm ne aĝrı
Tıoĝurmadum ben anı zaḥmet-ile
13. İşidürem ki dünyā tıoldı ğulĝul
Götürildi kıicāblar zulmet-ile

II/ 6. var: -F.

II/ 8. şovuk kıardan daḥı aĝ u şekerden: şovuk kıardan daḥı aĝ şekerden K1, şovuk kıardan daḥı şırın şekerden F.

II/ 9. ğarkı: ğarka İ.

II/ 10. arḥamı: arkıamı F./ aķ: aĝ İ.

14. Dile geldi divār u taş u toprak
Söze geldi dükeli hikmet-ile
15. Beşāret kıldılar biribirine
Ki Aḥmed dünya tutdı ümmet-ile
16. Görürem Mekke şehri nūr tolmış
Velī gāfil yatur er ‘avrat-ıla
17. Bu kez kendüme geldüm baḥdum evden
Gidüpdür ḥüriler cem‘iyyet-ile
18. Velī mevlüdü görmedüm evümde
Yüregüm oda yandı ḥasret-ile
19. Gümānum oldu kim ḥüriler aldı
Gözüm dört yañadur bu fikret-ile
20. Rebī‘ü’l-evvel ayı kutlu olsun
Hemīşe dil ü dīn kuvvetlü olsun

III.

1. Görürem Ka‘be’ye karşı Muḥammed
Bucaḳda yire urmuşdur yüzini
2. Yüzi secdede barmağın götürmüş
Dili söyler bilimezem sözünü

II/ 16. yatur er: yaturlar K1.

II/ 17. geldüm: -F/ baḥdum: baḳdum F.

3. Kesilmiş göbeği sünnet olunmuş
Kırmâtlı sürmelemişler gözünü
4. Bir ak şofa tolamışlar vücūdın
Tenini bağlayan saçmış tuzunu
5. Diledüm kim varam elüme alam
Görem ol aydan arı hûb yüzünü
6. Bir ün geldi havādan heybet-ile
Ki gizleñ halk gözinden özünü
7. Ne kim mürsel nebī geldi cihāna
Muhammed'dür dükelinüñ güzünü
8. Cemī' enbiyā hūyı vü hişālin
Virüñ aña bezeñüz kendüzünü
9. Anı üç güne degin gizlü saħlañ
Hemīşe gicesin ü gündüzünü
10. Yine bir dürlü kavum geldiler tiz
Alup gitdiler ol dīn yılduzunu
11. Yine ol laħzada ilten getürdi
İşiden añlaya söz rumūzunu

III/ 3. olunmuş: olmuş F.// kırmâtlı: kırmâtlı K1.

III/ 9. saħlan: saħlan F.// gicesin: gicesini K1, gicesi F.

III/ 10. alup: alıp K1./ yılduzını: ılduzını F.

III/ 11. ol: o K1.

12. Sa‘ādet ol kişinüñ kim Resül’üñ
Gözine çeke ayağı tozını
13. *Ne kıutlu aññ kim fāñī cihānda*
Hemāñ topraķda bile kendüzini
14. *Ĥalāş oldu ŧamu odından ol kim*
Rūz u şeb izleye anuñ izini
15. Ümīdi ol-durur bu Gözsüz’üñ kim
Ümīdsüz kıomaya ol Gözsüz’ini
16. Rebī‘ü’l-evvel ayı kıutlu olsun
Hemīşe dil ü dīñ kıuvvetlü olsun

63.

Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilün

1. Pes yine şordı birisi birine
Kim elindeki kilīdler sırı ne
2. Eydür ol üçden biri nuşret dili
Nāşır ola kim ŧuta bu menzili

III/ 13-14. Bu beyitler, edisyon kritiğini yaptığımız üç nüsha içinde yer almamaktadır. Bu sebeple Berlin Staatsbibliothek No: Hs Or 943 nüshasının 58a sayfasından alınarak metne dâhil edilmiştir.

(63)

K1 97a, F 78a, İ 107a.

*Bu şiir, meleklerin dilinden söylenmiştir. Hz. Muhammed doğduğunda Âmine Hatun’un yanına bir bölük melek gelir. Elllerinde üç anahtar vardır. Bir melek, diğerine o kilitlerin ne olduğunu sorar. Melek, o kilitleri Allah’ın dünyaya gönderdiğini söyler. Bu melekler, kilidin ne kilidi olduğunu bildikleri halde birbirlerine sorarlar ki, Âmine Hatun duyup öğrensün, halayıkda da bildirsün.

3. Nāşır-ı dīndür Muḥammed bil yaq̄īn
Nuşret-ile t̄utısardur yiryüzin
4. Biri miftāḥ-ı zaferdür key bilüñ
Ḥaḳ ta‘ālā ḥikmetin fikret kıluñ
5. Kim muẓaffer-fer olısar bu Emīn
Ne ḳadar kim aça düşmenler kemīn
6. Cümle dünyā ḥalkı eger bir ola
Çün ki bunuñ mu‘cizi zāhir ola
7. Nāşır u manşūr muẓaffer olısar
Dünyada ulu peyember olısar
8. Birisi ḳible kilīdi dilidür
Bu Resül’üñ kim ‘Arabca dilidür
9. Ḳıblesi Ka‘be olıсарdur ebed
Ka‘be miftāḥın viribidi Aḥad
10. Āmine her neyi kim gördi gözi
T̄utdı öginde işitdügi sözi
11. İllā dili söylemez epsem-durur
‘Aḳlı fehmi fikreti muḥkem-durur

---

5. olısar: olıсарdur F./ emīn: İmīn F.// aça: açar F.

6. eger: egerçi F.

9. ka‘be miftāḥın viribidi Aḥmed: hükm-rev şer‘i ḳalupsar hem ebed F.

11. durur: t̄urur K1.

64.

Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün

1. Zerre ne bile güneş nic'eydügin
Kaatre ne bile deñiz n'eydügin
2. *Nerre şîr bir dilküye başıla mı*
Deve igne yurdusına sığa mı

65.

Fe'ilätü Fā'ilātün Fe'ilätü Fā'ilātün

1. Budur ol hülāşa-i hāş budur ol Emīn-i hāzret
Bunuñçün eylediler bize dünyā ehli 'izzet
2. Kāluram bu işe hayrān ki bu cümle cāh birle
Ne sebebden öksüz oldu hele zī-ğarīb hikmet

---

(64)

K1 97b, F 78b, İ 107b.

*Bu şiir, Darîr'in dilinden söylenmiştir. Hz. Muhammed'in rütbesini, menziline, hikmetini kimse bilemez dedikten sonra bu şiire yer verir.

1. niceydügin: n'eydügin F.

2. Bu beyit ele aldığımız nüshalarda bulunmamaktadır. Bu sebeple SK Fatih Bölümü No: 4271 nüshasının 98b sayfasından alınarak metne dâhil edilmiştir./ deve: nüshada "ya deve" şeklinde yazılmasına rağmen, vezin gereği bu şekilde okunmuştur.

(65)

K1 103b, F 82b, İ 114b.

*Bu şiir, Abdulmuttalib'in dilinden söylenmiştir. Abdulmuttalib, Hz. Muhammed'in doğumundan sonra çok para harcamış, bütün Arap kabilelerine ziyafet vermiş, kurbanlar kesmiştir. Arap kabilelerinin uluları ona neden bu kadar çok harcama yaptığını sorduklarında, Abdulmuttalib onlara şimdiye kadar babadan oğula geçen nurun onda son bulduğunu, Hz. Muhammed'in o nurun sahibi olduğunu söyler.

1. F nüshasında bu beytin ilk mısraı ile ikinci mısraı yer değiştirmiştir./ hülāşa-i hāş: hāşu'l-hāş F.

3. Dağı ilderü zamānda ne kim enbiyā gelüpdür
Diledi kamu Çalab'dan kim olalar aña ümmet
4. Ne ki viribidi gökden haber[i] hulāşa münzel
Dükeli kütübde aña ki kıllalar aña hürmet
5. Dağı mevlüdi gicesi gerek-idi göz göreydi
Aña nice kıllıg itdi meleküt u ehl-i cennet
6. Ne ki yidi gökde vardur melek-i muşarrebīnler
Kamusına destür oldı kim ide anı ziyāret
7. Bu kamu celālet-ile bu kamu kerāmet-ile
Bu yetimlik-ile neyçü dirile çeke mezellet
8. Dilegin ne bilelüm kim nice olısar Çalab'ın
Hele dürlü dürlü gördük niçe mu'ciz ü kerāmet
9. Ne 'aceb nişānları var ne 'aceb beyānları var
Kaçan-ısa olısdur bu cihānda ehl-i da'vet
10. Aları ki mevlidinde göz-ile görüp dururam
Dile gelür olur-ısam kopa dünyāda kıyāmet
11. Bāri epsem olayım çün ol iş issi işin işler
Görelüm ki bu vücūddan ne göriniser işāret

---

3. zamānda: zamāndan İ./ gelüpdür: gelipdür K1.

4. hulāşa münzel: hulāşa-i menzile K1.// dükeli kitābda: kamu kütüb içinde K1, İ.

5. gerek idi göz göreydi: ger kendüñüz göreydi K1, gerek-idi göreydi F.// u: -K1, -F.

7. neyçü: niçün F, İ.

10. görüp: görüp K1./ dururam: tururam İ.

66.

Mefā'îlün Mefā'îlün Fe'ûlün

1. Degül benden ya atamdan işitdüm
Ya kendü kendüzümden bir iş itdüm
2. Ne kim Peyğamber-i mürsel gelüpdür
Anı cümle ħalâyıklar bilüpdür
3. Ne kim gökden kitāb indi alara
Ya vahy u ya ħiṭāb indi alara
4. Alara Cebra'îl bildürdi anı
Ki dünyā cisminüñ kim oldı cānı
5. Bu cümle mevcüduñ mevcüdı kimdür
Bu cümle maḳşüduñ maḳşüdı kimdür
6. Bu nūr ne nürdur kim vāriş olur
Ḳaçan bu nūr issi bā'iş olur

---

11. olayım: olayın F, İ// görüniser: görünür F.

(66)

K1 108b, F 86a, İ 120a.

*Bu şiir, Abdulmuttalib'in dilindedir. Abdulmuttalib, Hz. Peyğamber'e Muhammed ismini verdiğinde, ona neden bu ismi verdiğini sorarlar. Abdulmuttalib de bu ismi kendisinin vermediğini, onun nurunun yaratıldığından beri bu isimle anıldığını, dedesi Haşim b. Abdimenaf'ın vasiyetinin de bu yönde olduğunu söyler.

2. gelüpdür: gelipdür K1./ bilüpdür: bilipdür K1.

3. kitāb: ħiṭāb F// u: -K1.

4. alara: olara F// dünyā: -K1./ kim: ol F.

6. bu: ol F, İ.

7. Adı kimdür kimüñ oğlı olısar
Kimüñ şulbından iniser geliser
8. Cemī‘-i enbiyāya söylenüpdür
Muḥammed ibn-i ‘Abdullāh diyüpdür
9. Dağı münzel kitāblarda yazılmış
Degül taşnīf olupdur ya düzilmiş
10. Olupdur Şuḥf içinde adı meşṭūr
Dađı Tevrāt içinde adı mezkūr
11. Zebūr’ı Dāvūd ođıdı vü gördi
Muḥammed adını Cibrīl’e şordı
12. Ki bu kimdür ki ta‘zīmi ‘azīmdür
Bu ‘izz-ile añılan kişi kimdür
13. Aña Cibrīl eydür iy ḥalīfe
Saña eydey,m işit bir laṭīfe
14. Bu ḳamu ‘izz ü ikbāl ü ḥilāfet
Bu āvāz u nağam lafz u feşāḥat
15. Saña anuñ-içün Ḥaḳ rūzī ḳıldı
Bu hoş üni muḥaḳḳık rūzī ḳıldı

---

11. oğıdı: oğıdı F.

12. ta‘zīmi ‘azīmdür: ta‘zīm ü ‘azīmdür İ.

13. eydeyim: eydeyüm F.

14. bu āvāz u nağam lafz u feşāḥat: bu āvāz lafz u bu feşāḥat F.

15. üni: ün F.

16. Kim anuñ menzilin adriñ bilesin
Aña medḡ idici meddāḡ olasın
17. açan Tivrāt kitābı indi gkden
Kelīm Şordı cevābı indi gkden
18. Su'āl ıldı anı Mūsā ibn 'İmrān
Ki iy Ḥallā u iy Sūbhān u sulṫān
19. Muḡammed ibn-i 'Abdullāh kimdr
Şorar mşkilini zırā Kelīm'dr
20. Cevāb indi Mūsā'ya Ḥa alab'dan
Ki maşūduñ nedr işbu ūalebden
21. Ne isdersin neyi bilmek dilersin
Geh aqlarsın gehī glmek dilersin
22. Şorar mısın ki Aḡmed ne kişidr
Nebīlerde Muḡammed ne kişidr
23. Anı bir mīm-ile maḡcb ıldum
Sizi ūalib anı maṫlb ıldum
24. Kelīmmsin ulu peyambermsin
amu rslm iinde servermsin

---

19. mşkilini: mşkilin K1.

20. işbu: uşbu: F.

21. ne isdersin neyi bilmek dilersin: ne istersin neyi ūaleb idersin F.

22. ki: kim İ.

25. Velīkin server ü sālār oldur
    Çamudan muq̄bil ü muhtār oldur
26. Şefī‘ oldur refī‘ oldur yaq̄īn ol
    Dürişgil zinhār aña yaq̄ın ol
27. Kim ol maḥlūk içinde muhteremdür
    Anuñ ümmeti merḥūm-ı ümemdür
28. Kelīm eydür İlähī sen bilürsin
    Ne kim diler-iseñ anı kılırsın
29. Anuñ ‘izz ü celāli ḥürmetiyçün
    Anuñ aşḥāb u āli ḥürmetiyçün
30. Kelīmüñe bu ‘izz ü ḥürmeti kııl
    Beni ol Muştafā’nuñ ümmeti kııl
31. Қақан ‘İsā-yı Rūḥullāh geldi
    Aña İncİL kitābı münzel oldı
32. Kitābında Muḥammed şerḥ-i ḥālin
    Oḥıdı bildi kıurb u ittişālin
33. Beşāret kııldı kendü ümmetine
    Çü bildi Aḥmed’i kim himmeti ne

---

24. peygamberümsin: peygambersin K1.

27. ol: -K1./ merḥūm: merḥūme İ.

32. oḥıdı: oḥıdı F.

33. beşāret: k’işāret F./ ümmetine: ḥürmetine F.

34. Felek ‘ilmin bilenler gök yüzünden
Haber virdiler anuñ yılduzından
35. Adını eytdiler atası adın
Anuñ şerhin ü şeklin hem nihādın
36. Niçe biñ yıl ilerüden bilindi
Kitāblarda anuñ şerhi kılmıdı
37. *Muḥammed’dür Muḥammed’dür Muḥammed*
Mü’ebbedür anuñ dīni mü’ebbed
38. *İlāhī sen kerīmsin luṭfuñ işle*
Beni dahı aña luṭf it bağışla
39. *Ne kadar çoğ-ısa cürm ü günāhum*
Kerem kıilup bağışla pādişāhum

67.

Mefā‘ılün Mefā‘ılün Fe‘ülün

1. Zihī turfe ‘acāyib ḥāl gördüm
Ki cāhil cāh birle māl birle

---

34. yılduzından: ılduzından F.

35. şeklin hem nihādın: şeklin ü nihādın K1.

37-39. Bu beyitler, edisyon kritiğini yaptığımız üç nüsha içinde yer almamaktadır. Bu sebeple TSMK Hazine Bölümü No: 1221 nüshasının 248b sayfasından alınarak metne dâhil edilmiştir.

(67)

K1 111b, F 88b, -İ.

*Bu şiir, Darfır’ın dilinden söylenmiştir. Bundan önce, cahil kişilerin akıllarının ve dinlerinin eksik olduğundan, bu kişilerin mala ya da mevkiye kavuştuklarında kibirlendiklerinden, üstüne üstlük şeyhlik ve velilik tasladıklarından bahsedilir.

2. Velîlik şeyhlik da'visin ider
Nice utanmaz ol bu hâl birle
3. Dîninden şorsa bir mes'ele bilmez
Diler görine hâl ü kâl birle
4. Keçinüñ nice kim vardur saçalı
Kişi ola mı ol saçal birle
5. Müsülmân ol Müsülmân ol Müsülmân
Dirilme mekr ü hîlet âl birle

68.

Mefâ'îlün Mefâ'îlün Fe'ülün

1. Size ma'lûm degül midür bu işler
Kim Aḥmed aydan enver görindi
2. Görindi ğayb 'âlemden cihâna
Görindi key muzaffer fer görindi

---

2. velîlik: velîkin F./ şeyhlik: şeyhlik F./ ider: eyler F.// hâl: hâl-i sū F.

3. şorsa: şorarsa K1.

4. nice kim: niçeme K1.

5. dirilme mekr ü hîlet âl birle: dirilince mekr ü hâl ü âl birle F.

(68)

K1 114a, F 89b, İ 124a.

*Bu şiir, Âmine Hatun'un dilinden söylenmiştir. Hz. Muhammed, Halîme isimli bir sütaneye verilir. Benî Abdimenâf kabilesinin kadınları, Âmine Hatun'a "bu çocuğun düşmanları çoktur, bunu sütanne ile göndermeye korkmuyor musun" diye sorarlar. Âmine de onlara "bu çocuğun koruyup gözeteni, düşmanından çoktur" diye cevap verir.

2. 'âlemden: 'âleminden F.// görindi key: ol qadem ol F.

3. Baña ma‘lûm ki bu mevlûd gicesi
Gözüme ol gice neler görindi
4. Alar kim yirden [ü] gökden uluydı
Anuñ atında bir kemter görindi
5. Yaluñuz bir üsünde bir ıfatda
Hezārān biñ hezār ‘asker görindi
6. Cevāhir açdılar gökden aaa
açan kim yirde ol gevher görindi
7. Yaradılmış amu ulule geldi
Baña ol gicede maşer görindi
8. ulaum iidür aşdan dīvārdan
Sevinürler kim ol server görindi
9. Bu gice āfil olma kim cihāna
‘Aīm bir ulu peyamber görindi
10. Saīh açan Yemen’den geldüginde
ureyş içinde şūr u şer görindi
11. Baña aşd itdiler kim öldüreler
Hevādan ün iridi er görindi

---

3. baña ma‘lûm ki bu mevlûd gicesi: baña oruñ ki mevlûd gicesi K1.

4. atında: atına F.

5. hezār: hezārān F.

7. gicede: gice bir F İ.

9. bu gice āfil olma kim cihāna: āfil olman bu gice cihāna K1.

12. amu bī-hūş dūşdı uşşı gıtdı
Dağı çevremde hīç kāfer görındı
13. Ya Zera cāzū kim Mekke'ye geldi
Ki fi'l-i fitneye mazhar görındı
14. Düzüp Tūknā'yı baña viribidi
Görün ol gün ne kerr ü fer görındı
15. Eline arbe zahmı nirden irdi
Yiñinden şıçradı ançer görındı
16. Henüz dünyāya gelmedin bu mevlūd
Anuñ düşmenleri ebter görındı
17. açan dünyāya geldügi gicede
'Acāyibden 'acāyib-ter görındı
18. Baña oğlumdan ayru kaygu yodur
Ki malūkāt aña çāker görındı

---

13. Bu beyit F nüshasında son beyittir.

15. nerden, yirden K1.

18. ayru: ayru F./ yodur: yodur F.

69.

Mefā‘ilün Fe‘ilātün Mefā‘ilün Fe‘ilün

1. Zihī ḳabūl u zihī sevgü vü zihī virmek
Zihī ‘aṭā vü zihī baḫşīş ü zihī iḫsān
2. Anuñ yüzini gören kişinüñ işi oñdı
Anı seven kişinüñ müşkili olur āsān
3. Ne yire başdı ḳadem ya oturdısa bir dem
Bulındı derde devā daḫı rencūra dermān
4. ‘Aceb ne sevgülü ḳuldur ki ḳullıg eylemedin
Cemī‘-i ḳullarına ḳıldı ol ḳulı sultān
5. Bu cümle cism eger cān-ıla-durur dirlik
Velī ki cümle-i maḫlūḳ cānlarına ol cān

---

(69)

K1 116a, F 91a, İ 126a.

*Bu şiir, Darīr’in dilinden, Halīme’nin anlattıklarından yola çıkılarak söylenmiştir. Hz. Muhammed, sütanesi Halīme ile Sa’doğulları kabilesine geldiğinde, birçok mucize gösterir. Kurumuş pınarlardan su akar, ticaretten elde edilen kazanç artar, Hz. Muhammed’in yanına hasta gelen kişi, iyileşip döner.

1. ü: -K1// vü: -K1.

2. anuñ yüzini gören kişinüñ işi oñdı: anı gören kişinüñ dāyimā işi ondı F.

3. yā oturdısa bir dem: ne yirde oturdu bir dem F.

4. ḳullıg: ḳulluḳ F, ḳulluḳ İ// ḳıldı ol ḳulı sultān: anı eyledi sultān F.

5. cism: cisme K1// ol: -F. Kelime, ele alınan nüshalarda “oldur” şeklinde yazılmasına rağmen, vezin gereği “ol” şeklinde okunmuştur.

70.

Mefā'īlün Mefā'īlün Fe'ülün

1. Ezelden çün ki maḥbüb oldu maḥbül
Ḳamu taḥşīli anuñ oldu maḥşül
2. Daḥı la'ı ü daḥı incü taş olmaz
Ḳurımış köklü ağaçlar yaş olmaz
3. Daḥı yir gök ola mı yāḥū gök yir
Bu eblehler ne dürlü dürlü söz dir
4. Kimi kim Ḥaḳ ta'ālā sevdi evvel
Gerekse söyle yüz dürlü mü'evvel
5. Daḥı redd olası degüldür ayruḳ
Çün anuñ sa'dına sürildi buyruḳ
6. Ḳabüldür ol Ḳabüldür ol Ḳabüldür
Ezelden baḥtulu devletlü Ḳuldur
7. Anı kim sevmediler sevmediler
Velīkin ḳahrına hīç ivmediler

---

(70)

K1 117a, F 91b, İ 127b.

*Bu şiir, Darır'ın dilinden söylenmiştir. Bir önceki şiirle aynı bölümde yer alır, Hz. Muhammed övgüsüdür.

1. ezelden: ezelde F// taḥşīli: taḥşil K1, F.

2. olmaz: olmas İ// olmaz: olmas İ.

4. mü'evvel: maval K1.

5. sürildi: sürüldi İ.

7. anı kim sevmediler sevmediler: anı kim sevdiler sevdiler anı F.

8. Aña ta‘āt u ne ‘ilm aşşı itdi
Cihāna reddi geldi reddi gitdi
9. Qabūl olan kiři red olmadı hıç
Niçe kim küfr kıldı anı derpiç
10. Qızıl altun-ıdı ise boyanmış
Biraz yatmış uyumışdı uyanmış
11. Bu qamu ‘ilm ü taşnıf ü kelecı
Bu qamu terbiyetler tatlu acı
12. Ol uyardı uyur-ıduq hemın pes
Dimegil nākes ola cehd-ile kes
13. Ezelden kim şaķı geldi uludur
Şaķınüñ cünbüşi hōd bilgülüdür
14. Şaķı çün kim ölüdür hıç uyanmaz
Ölüm ne hōd özin uyğuda sanmaz
15. Ölüyi ‘ilm-ile kimse uyarmaz
Kesilmiş eli kimse qola şarmaz

---

8. ne: lā K1./reddi: redd F, İ.

10. boyanmış: bulaşmış F.

11. terbiyetler: zīnetler K1.

12. uyur-ıduq: uyarmağdur K1, İ.// dimegil nākes ola cehd ile kes: dimegil cehd-ile kes ola nākes F, İ.

14. F nüshasındaki karışıklık sonucu bu beyit, “Ölüm ne olur özin uyğuda sanmaz/ Ölüyi ‘ilm-ile kimse uyarmaz” şeklindedir. / uyanmaz: uyanmas İ.// sanmaz: sanmas İ./ ölüm ne hōd özin uyğuda sanmaz: şaķı hōd özünü uyğuda sanmaz K1.

16. Ne kim Peygamber irdi her zamāna
Uyırı uyarugeldi cihāna
17. Ezelden enbiyā bīdār geldi
Anuñçün her ne menzil geçdi bildi
18. Nite kim Muşafā’nuñ sīretinde
Uyanuqluğ görürler şüretinde
19. Görürler anda tıfluñ düzgüni yoğ
Sözi aşıllu sözdür göñli açuğ
20. Tıfillar gibi lu‘b u lehve meşğül
Anı görmediler bir işde mechül
21. Otursa yaluñuz oturur-ıdı
Muğāl sözler çatı götürür-ıdı
22. Kiçicükdür velī igen uludur
Zīrā bahtı ezelden yahtuludur
23. Zīrekler her bir işi tañlayanlar
Kişiyi cünbişinden añlayanlar

---

16. irdi: indi K1./ zamāna: zamānda K1.// cihāna: cihānda K1./ uyırı: uyurdu K1.

17. menzil: menzile K1./ bildi: buldı F.

18. sīretinde: sīretinden K1.// uyanuqluğ: uyanıklıq F./ şüretinde: şüretinden K1.

19. düzgüni yoğ: menzili yoğ F.// sözi aşıllu sözdür göñli açuğ: aşillusızdur göñli açuğ F.

20. lu‘b u lehve: la‘ba lehve K1./ gibi: bigi K1.

21. muğāl: mağal K1.

22. kiçicükdür: küçücükdür K1.

23-25. -F.

24. Görürlerdi Resül'ün deprenişin
Begenürlerdi her n'eylese işin
25. Sözi tatlu yüzi kıtlu işi şağ
Tıfildur illā ululardan uyağ
26. Eger söyletseler kim yā Muḥammed
Ne hoş ḥulḳuñ u ḥūyuñ var yā Aḥmed
27. Ne 'āḳilsin ne 'ārifsin nesin sen
Ki görmedük tıfilda senden aḥsen
28. Sözüñ derde devādur zaḥma merhem
İçüñ söyler neçündür dilüñ epsem
29. Yaluñuzlık saña 'ādet olupdur
Senüñ gönlüñ 'aceb nirden tölupdur
30. İşidürdi tebessümler iderdi
Ya tırurdı vü arḥuncağ giderdi

---

26. söyletseler: söylenseler F.

27. ne 'āḳilsin ne 'ārifsin: ne 'āḳil ne 'ārifsin K1.

28. neçündür: niçündür F.

30. ya tırurdı vü arḥuncağ giderdi: ya tırur diyü arḳıncağ giderdi F.

71.

Mefā‘īlün Mefā‘īlün Fe‘ülün

1. ‘Aceb söz söyledüñ iy pīr-i nādān
Meger eblehsin ü bī-‘aql u hayvān
2. Bilür misin ki şorduğuñı kimdür
Cihānda ne kişi kıpar ol oğlan
3. Yine ejdehā kıyruğın kışırsın
Bize oda tıtışmağ bundan āsān
4. Uyır arslanı uyarmağ dilersin
Kışıye böyle mi söyler söz insān
5. Bizi ma‘zül iden bu menziletten
Zelīl ü hōr iden toprağa yeksān
6. Bu olısdur āhır iy hıredmend
Cihānda şāhīb-i mu‘ciz ü Kıur’ān

---

(71)

K1 122b, F 95a, İ 133b.

*Bu şiir, Uzza’nın dilinden söylenmiştir. Bir gün Halıme, kendi oğlu Haris’i ve Hz. Muhammed’i Kabe’ye getirir. Kabe’de Hz. Muhammed’i kaybeder ve feryat eder. Orada bulunan yaşlı bir kimse ona yardım etmek için, Uzza adlı putun önüne gidip, Hz. Muhammed’in nerede olduğunu sorar. Bunun üzerine Uzza ve diğer putlar yere düşerler. Uzza dile gelerek bu sözleri söyler.

1. pīr-i nādān: pīr ü nādān F.// hayvān: hayrān K1.
2. şorduğuñı: şorduğuñ K1.
3. kışırsın: başarsın F.// bize oda tıtışmak bundan āsān: yanar oda düşmek bundan āsān F.
4. uyır arslanı uyarmağ dilersin: uyur arslanı uyarmağdur iy pīr F, İ.
5. menziletten: menziletür K1.// toprağa yeksān: toprağ u yiksān K1.
6. şāhīb-i mu‘ciz ü Kıur’ān: şāhīb-i mu‘ciz-i vird-i Kıur’ān F.

7. Kamu erkānları maḥv idiserdür
Yiñi düzgün düziser yiñi erkān
8. Deñizler kaçredür anuñ katında
Tıfildur mektebinde pīr-i Keyvān
9. Anı sultān kılp tururlar-ıdı
Daḥı düzgüne gelmedin bu eyvān
10. Anı yavu mı vardı şanduñ iy pīr
Çün anuñ ḥāfızıdur yüce Sübhān
11. Nite yavu varısardur ol er kim
Yaradılmış anuñ zātında pinhān
12. Bu dünyānuñ begi ol olısdur
Āhiretde daḥı ol ola sultān
13. *Anı şormak baña ḥācet degüldür*
Yüri var işüñe iy pīr-i nādān

---

7. idiserdür: idiser-durur F.// yiñi: yeñi F.

8. pīr-i keyvān: pīr-i ken‘ān F.

9. kılp: kılp K1./ tururlar-ıdı: dururlar-ıdı F.

10. yavu: yavı K1./ anı yavu mı vardı şanduñ: anı sen yavu kalduñ şanduñ F.// ḥāfızıdur: bekçisidir İ.

11. nite: nice K1./ yavu: yavu K1.

13. Bu beyit, edisyon kritiğini yaptığımız üç nüsha içinde yer almamaktadır. Bu sebeple Berlin Staatsbibliothek No: Hs Or 943 nüshasının 72a sayfasından alınarak metne dâhil edilmiştir.

72.

Mefā'īlün Mefā'īlün Fe'ūlün

1.   Kamusı kaldı hayrān ol cemāle
       Ki bu ay yüzlü ādemden mi indi
2.   Beşer diye mi kimse bu hūriye
       Melāyikdür ola mı gökden indi
3.   Kimesne görmedi kim ay geye ton
       Ya güneş kim görüpdür ata bindi
4.   Resūli her kişi kim baḥdı gördi
       Ādem şanmadı anı ay şandı
5.   Anı ādemdür ādemden toḡupdur
       Diyenler şoñra görüben utandı
6.   Alar kim kendüzin gökçek şanurdu
       Resül'ün görkini gördi utandı
7.   Kim anuñ bir dem oturdu çatında
       Cihānuñ cümle 'ıyşından uşandı

---

(72)

K1 124a, F 96a, İ 134b.

*Bu şiir, Darır'in diliden söylenmiştir. Abdulmuttalib, Hz. Muhammed'i bularak yanına alır, şehre getirir. Şehirdeki herkes toplanarak onu görmeye gelir ve onun cemaline hayran kalırlar.

1. indi: toḡdı F.

2. diye mi: dimesdi F.// ola mı: şanasın F./ melāyikdür: firıştedür İ.

3. görüpdür: görüpdür K1.

4. baḥdı: baḥdı F.

5. diyenler: diyene F, İ.

6. alar: eger F.

73.

Mefā‘īlün Mefā‘īlün Fe‘ülün

1. Göreydüñ kim ne söylerler bu halkı
Becid dillerde hüsni-dür ü hülkı
2. Kimi sözini söyler kim cemālin
Kimi kadrin ü ‘izzin ü celālin
3. Alar kim sözde söz añlarlar-ıdı
Resül’üñ sözini tañlarlar-ıdı
4. Yaşı küçük sözi tatlu nedendür
Feşahatlü ‘ibāretlü nedendür
5. Bu ne kutlu şemāyil kim kopupdur
Halāyık gönlini küllī kapupdur
6. ‘Arab’da kopmadı bu teg sülāle
Dağı kandasın ivme kim ulala

---

7. kim anuñ bir dem oturdı çatında: anuñ kim bir dem oturdı yanına F.// cihānuñ cümle ‘ıyşından uşandı: cihānuñ varlığına cümle şandı F.

(73)

K1 126b, F 97b, İ 137b.

*Bu şiir, Darfır’in dilinden söylenmiştir. Araplar her sene Hac vaktinde Arafat dağına çıkar ve her kavim burada kendi telbiyesini söyler. Abdumuttalib o sene Hz. Muhammed’i de yanında götürür. Oradaki kişiler Hz. Muhammed’in fesahatına, belagatına hayran kalırlar.

1. söylerler: söylerdi F.// hüsni-dür: hüsni-durur F.
2. sözini: hüsni-dür F.// ‘izz ü celālin: ‘izz ü hem celālin F.
3. alar: olar F.
4. yaşı küçük: yüzi gökçek F.
5. kopupdur: kopıpdur K1.// kapupdur: kapıpdur K1.
6. ‘Arab’da: ‘Arab’dan F./ teg: teg F.// ivme kim: ivmegil F.

7. Anı bir kez gören ayrılmasam dir
Ya bir dahı görünce ölmesem dir
8. İşidürdük evāyilde ‘aceb söz
Ki toĝa Mekke’de bir sa’d yılduz
9. Ki nūrı dünyāyı küllī tıtsar
Sa’ādet topın oynayup utısar
10. ‘Acebdür ol degül-ise bu server
Kim oldu dünyā nūrından münevver

74.

Mefā’īlün Mefā’īlün Fe’ūlün

1. Zīrā maḥcūb-ıdı maĝlūb küfre
Gözi göñli qarañu kör bedbaḥt
2. Göremez ancılayın mu‘cizāti
Qalupdur küfr-ile maĝrūr bedbaḥt
3. Anuñ bigi Ḥabībi sevmedi ol
Olupdur lā-cerem meşhūr bedbaḥt

---

8. sa’d: sa’dı K1

9. küllī: düpdüz F.// tıtsar: dutısar F

10. bu: ol F.

(74)

K1 128b, F 98b, İ 140a.

*Bu şiir, Darır’in dilinden Ebû Leheb hakkında söylenmiştir. Hz. Muhammed’e kavmindeki herkes saygı gösterir, itibar ederken, Ebû Leheb onu sevmez.

2. ancılayın: şuncılayın F.// qalupdur: qabüldür F.

3. ol: hıç F./ bigi: gibi İ.

75.

Mefā'ilün Fe'ilātün Mefā'ilün Fe'ilün

1. Daḥı teferrüc[i] n'eyler kişiyeye el viricek
Resül yüzini görmek vişāline irmek
2. Vişāle irmege kıandan bize velī ki bugün
Sa'ādet-i ebedīdür ḥayāline irmek
3. Yaḳīn-i şıdk bütün ululardan işitdük
Resül'e irmek olur anuñ āline irmek

76.

Mefā'ilün Fe'ilātün Mefā'ilün Fe'ilün

1. Görüñ ki zālīm elinden neler çekerdı Ḥabīb
Kimesne ancılayın olmadı Çalab'a qarīb
2. Anuñ bigi yaḳın iken Ḥaḳ'a Ḥabībullāh
Cihānda gör ki nice oldı ol yetīm ğarīb

---

(75)

K1 129b, F 99a, İ 141a.

*Bu şiir, Darır'in dilinden söylenmiştir. Araplarda her yıl bisat vakti denilen zamanda, yere bisat serilir ve herkes o bisatı görmeye gider. O sene Hz. Muhammed de gider ve bisatın baş köşesine oturur. Her sene bisatı seyreden Araplar o sene Hz. Muhammed'i seyreder, onun yüzünün nuruyla aydınlanırlar.

2. irmege: irmek K1, İ./ kıandan bize velī ki: velī ki size F.

3. işitdük: işitdüm F.

(76)

K1 130a, F 99b, İ 141b.

*Bu şiir, Darır'in dilinden söylenmiştir. Hz. Muhammed'in başköşede oturduğunu gören Ebû Leheb, onu kaldırır ve onun oturduğu yeri bilmeyen bir edepsiz olduğunu söyler. Bu sözler Hz. Muhammed'i utandırır ve mahzun eder.

1. ki: kim F.

3. Dükeli derde devā rence ol şifā eyler
Velī ki kendüzi ḥasta hemīşe kendü ṭabīb
4. Güneş bigi yüzini gör[i]mez zihī gözsüz
Ne çāre çün kim aña Allāh eyle kıldı naşīb
5. Diler ki ya'nī edeb ögrede aña kāfer
Ḥōd oldur ehl-i semāvāt u ehl-i arza edīb
6. Anuñ gözi yaşını göricek muḳarrebler
Ḳamusı secde kılup eytdi iy ḳarīb ü mucīb
7. Cemī'-i rüsl ulü'l-'azmi ve enbiyā ulusu
Şefī'-i eşref-i maḥlūk u Ḥazretüñde Ḥabīb
8. Çü aşl oldur u maḥlūk ḳamu anuñ fer'ı
Aña vekīl ü aña kefīl Allāh oldı raḳīb
9. Bu ḳamu 'izzet-ile ol Resül'e bir kāfir
El ura zaḥmet ide anı incide zi-'acīb
10. Firiştehlere cevāb irdi Ḥaḳ ta'ālādan
Ki yā melāyiketi ene el-'Alīm ü Ḥasīb

---

2. cihānda gör ki nice oldı ol yetīm ğarīb: cihānda kim nice oldı hem ol yetīm ğarīb F.

3. kendüzi: kendüsi F.

4. zihī: ü her gözsüz K1.

5. kāfer: kāfir F, İ.

6. eytdi: didiler F.

8. çü: çün F./ ḳamu: -F.

9. resüle: resüli K1, F.

10. firiştehlere: feriştehlere F.// ene: anın K1./ **yā melāyiketi ene el-'Alīm ü Ḥasīb**: Ey melekler, ben Alīm ve Hasīb'im.

11. Ben aña ‘ilm ü edeb şabr u hılmi bol virdüm
Biline şoñra ki kimdür zevi’l-‘uķül u lebīb
12. Deñizdür ol deñiz it diliyle necis olmaz
Alara bildüre kim kim-dur[ur] lebīb [ü] ħabīb
13. Cihān melikleri anuñ ululuğın göricek
Kimisi çavuş olalar kimi öñinde naķīb
14. Bilig bilenler anı bileler göricegezin
Ĥiķābın añlayalar her kaçan kim ola ħaķīb

77.

Mefā‘īlün Mefā‘īlün Fe‘ūlün

1. Deñize kaçrededen kesb it mi dirsın
Güneşe zerreden kesb it mi dirsın
2. Sīmurgı serçeye ķul mı ķılursın
Cihān bayını yoķsul mı ķılursın

---

11. bol virdüm: bulurdum F.

12. olmaz: olmas İ.// alara: olalı K1, ulala İ./ lebīb ü ħabīb: ħasīb ü nesīb K1, İ.

14. bilig: bilü F, İ.// kim: -K1.

(77)

K1 132a, F 100b, İ 143b.

*Bu şiir, Atike Hatun’un dilinden söylenmiştir. Abdumuttalib, Hz. Muhammed’i mektebe gönderir. Öğretmen, Hz. Muhammed’in önündeki levhaya birkaç harf yazar ve önce bismillahirrahmanirrahim de, sonra bunları oku der. Hz. Muhammed, öğretmene besmelenin anlamını sorar; ama öğretmen ona sen daha bugün mektebe geldin, anlamını bilemezsin diye cevap verir. Hz. Muhammed ısrar edince de ona kızar. Abdumuttalib’in kızı Atike, bu durumu öğrenince Abdumuttalib’e, Hz. Muhammed’i mektebe göndermekle iyi bir iş yapmadığını söyler.

2. -K1, -F.

3. Zihī müşkil kim Eflāṭūn bigi er
Vara bir ıfl öñinde ola ebter
4. Bilig bilmeyene ta‘līm iderler
Bilüre bilmezi teslīm iderler
5. Ṭur imdi bir ‘acāyib gör bu demde
Ki baḥşīş kime virmişler kıdemde
6. Ezelde her ne kim öğretdilerse
İşüñ aşlın aña görsetdilerse
7. Mu‘allimdür mu‘arrifdür tamām ol
Bu cümle ḥalk me’mūmdur imām ol
8. Anuñ mu‘cizlerini görmedüñ mi
Niçe kez düş görüben yormaduñ mı
9. Çün ol server nişānı bī-nişāndur
Pes anuñ şānı igen ulu şāndur
10. Gel imdi diñle gör ne söyler Aḥmed
Key añla sözi kim söyler Muḥammed

---

3. kim: ki F.

4. bilig: bilü F.

5. ṭur: gel F.// virmişler: virdiler F.

6. her ne kim: her kime F.// görsetdilerse: gösterdilerse F.

7. mu‘allimdür mu‘arrifdür: mu‘arrifdür mu‘allimdür F.

8. görüben: görüben K1.

78.

Mefā'īlün Mefā'īlün Fe'ülün

1. Zihī buḡ'a mübārek menzil ol yir
Kim ol yirde Resül ārām kıldı
2. Müşerref Mekke'de ḡopdı ulaldı
Muẓaffer fer-ile iḡdām kıldı
3. Zihī topraḡ u šu kim Resül anda
Yüridi yöndi vü iḡrām kıldı
4. Zihī topraḡ zihī taş u zihī yir
Kim anda šer' ü dīn i'lām kıldı
5. Zihī iḡlīm ol iḡlīm ki anda
Binā-yı mescid-i İslām kıldı
6. Daḡı tıfl-ıdı kim baḡş eylediler
Mu'allimi yiñüp ilzām kıldı
7. Ḥalāyık heybet aldılar Resül'den
Ki çok puḡteleri ol ḡām kıldı

---

(78)

K1 133b, F 101b, İ 145a.

*Bu šiir, Darır'in dilinden söylenmiştir. Hz. Muhammed'in halk tarafından sevildiğini, itibar gördüğünü anlatan bölümde yer alır.

2. Mekke'de: mülk içinde F, İ// iḡdām: iḡlām F.

4. yir: yire K1.// šer' ü dīn: šer' ü dīnle F.

5. -F.

6. mu'allimi yiñ-p ilzām kıldı: mu'allimi yiñip ol ilzām kıldı K1, mu'allimi pīr kim ilzām kıldı F.

8. Kureyş'i Mekke'de Allāh ta'ālā
İki kısım itdi hāş u 'ām kıldı
9. Alar kim hāş-ı hāşu'l-hāş oldu
Alardı kim dīne ikrām kıldı
10. Şahabī eyledi Allāh aları
Güzīde itdi nīk-encām kıldı
11. Olar kim 'ām ıopdı 'ām ulaldı
Aları küfr-ile bed-nām kıldı
12. Kiçiden Muştafā'nuñ gönline Hāķ
'Ulūm-ı **min ledün** in'ām kıldı
13. Yidi yaşında 'aķlından Kureyş'e
Siyāset hūkm idüp ihkām kıldı

---

9. alar: olar F.// alardı: olardı F.

10. eyledi: oldılar K1./ aları: oları F.// itdi: kıldı K1.

11. alar: olar F./ 'ām ıopdı 'ām ulaldı: ıopdı vü hem 'ām ulaldı K1.// aları: oları F.

12. kiçiden Muştafā'nuñ gönline Hāķ: kiçiden Hāķ ta'ālā Muştafā'nuñ F.// **min ledün**: "Allah katından" (Hud 11/ 1, Neml 27/ 6).

79.

Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün

1. Şandı ol mel'ün u merdūd-ı ebed
Kim Ebū Cehl'e ola 'avn u meded
2. Ya'nī oğlu kıamudan ulu ola
Bilmedi kim cümleden alu ola
3. Allāh ulu kılmayınca ādemi
Kıandan olur ol ulular hemdemi
4. Kışinüñ elini Hıaķ tuta meger
Kim bu devlet tıpını uta meger
5. Yoħsa tevfiķ olmayınca cehd-ile
Kıandan olur and-ıla vü 'ahd-ile
6. Anı kim Hıaķ kıaldura dūşmeye hıç
Ehl-i Şerden üstine üşmeye hıç

---

(79)

K1 136a, F 103a, İ 147b.

*Bu Őiir, Dar'r'in dilinden Őöylenmiřtir. Hz. Muhammed'e gōsterilen sevgi ve saygının kendisine gōsterilmediđini fark eden Ebū Cehil, babası Hařim'in yanına gelir ve Hz. Muhammed'in etrafında dostlarının, ona hizmet eden kişilerin olduğunu Őöyler, babasından kendisine hizmet edecek kişiler ister. Hařim de oğlunun bu isteğini kabul eder.

1. ü: ve K1.// 'avn u meded: 'avn-ı meded F.

2. cümleden: kıamudan F.

3. olur: -F.

4. Hıaķ tuta: duta Hıaķ F.

5. 'ahd-ıla: cehd-ile F.

6. kim: -K1.// üstine: üsdine F.

7. Kimseyi kim ol begendi yirmegil
Ol hōmı kim Hāḡ döşedi dirmegil
8. Şol nişe işböyledür bu şöyledür
Hāḡ anı eyle yaratdı eyledür
9. Sen fużüllıḡuñ götür git aradan
Hoş yaratmışdur ḡamusın yaradan
10. Her birinüñ Hāḡ ta‘ālā yir ḡamın
Sen ḡased odına yanarsın hemīn

80.

Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilün

1. Bildüñüz mi kim bu seyyid kim-durur
Ya aña kim bekçi vü ḡākim-durur
2. Añladuñuz mı bu sırdan bir ḡaber
Kim neler gördük bu seyyidde neler
3. Ana ḡarnına düşelden bu Hābīb
Niçe mu‘cizātını gördük ḡarīb

---

8. bu: yā F.

9. sen fużüllıḡuñ götür git aradan: sen fużullıḡı götürgil aradan F.

(80)

K1 139b, F 105a, İ 150b.

*Bu şiir, Abdulmuttalib’in dilinden söylenmiştir. Hz. Muhammed’in varlığından ve vasıflarından haberdar olan kişiler, ordu toplayarak yola çıkarlar. Ama yolda kendi aralarında anlaşmazlığa düşerek birbirlerini kırarlar. Abdulmuttalib, bu durumu öğrenince, Mekke ulularına, Hz. Muhammed’in Allah katındaki şerefının, rütbesinin ne olduğunu gördünüz mü diye sorar ve bunları söyler.

1. yā aña kim bekçi vü ḡākim-durur: ya aña kim bekçi ḡākim kim-durur F.

2. sırdan: sözden F.// seyyidde: seyyidden F, İ.

4. Gördüñüz aşhāb-ı filūñ hālını
Ahı siz yağmaladuñuz mālını
5. Şoñra ol kāhin Saṭīh' uñ sözleri
Kim bilürdi gökde ol yılduzları
6. Ne haberler viridi bu sulṭān-içün
Çok delīl getürdi bu bürhān-içün
7. Tā ki şöyle oldı hāli kim kavmuñuz
Āmne'ye kaçd eyledüñüz kamuñuz
8. Tā ki gökden yire yitişdi bir ün
İşidenler oldılar şar' u cünün
9. Tā ki Zerka düzdügi ol 'avrati
Niçe gözetdi vü buldı fırsatı
10. Hañçer-ile Āmne'ye kaçd eyledi
Harbe kolını nite kaçd eyledi
11. Yāhū mevlüdü gicesi kim diye
İşiden ölince hey hasret yiye

---

4. yağmaladuñuz: yağma kılursız F.

5. sözleri: sözlerin F.// yılduzları: yılduzların F.

6. haberler: haber K1.

7. -F.

8. -F.

9. tā: yā K1.

10. kolını: kolunu K1./ nite: niçe F.

11. yāhū mevlüdü gicesi: yāhūd mevlüdü gicesin F.// hey: hā F.

12. Yā Ḥalīme gördügi mu‘cizleri
Kim ğanī oldu kamu ‘acizleri
13. Çün ki getürdi Ḥalīme Aḥmed’i
Ka‘be’den taşra kodı Muḥammed’i
14. Ya‘nī Ka‘be’yi tavāf itmek diler
Andan Aḥmed’i alup gitmek diler
15. Çün girü çıkdı bulımadı anı
Ḥasretinden yandı yakıldı canı
16. Geldi bir koca delālet eyledi
Putlar öninde bu ḥālī söyledi
17. Çün ki putlar vaşfını Muḥammed’ün
İşidürler cümle vaşfin Aḥmed’ün
18. Çün Muḥammed adını işitdiler
Ol şanemler diñle ne iş itdiler
19. Toprağa dökildi ol putlar kamu
Diñle bu sözleri gönülde ‘amū

---

12. -İ.

13-15. -K1, -İ

16. -İ./ putlar: put K1.

17. -İ./ vaşfin: şerhin K1.

18. -İ.

19. -İ./ dökildi ol: döküldiler F.// gönülde: gönülüñden F.

20. Siz bilürsüz baña ün geldi çatı
Ki falā[n] yirdedür işde hazreti
21. İki kez kuru ağaçdan tāze ter
Hurma yidürdi vü görsetdi hüner
22. Uş yine bir ulu mu‘cizāt dağı
Bir ulu bürhān u bir āyet dağı
23. *Mu‘cizātına anuñ had yok-durur*
Zāhir ü bātıında āyāt çok-durur
24. Kırdı bunca nefsi kahrı kılıcı
Kanı bu işleri fikret kılıcı
25. *Kim ki anuñ sünnetini tutmaya*
Hak ta‘ālā cennetine koymaya
26. Dağı kanda siz anuñ mu‘cizleri
Dünyāya hākim kıla ‘ācizleri
27. Mağrib ü maşrıķı tuta devleti
Bundan artuqsıdur anuñ himmeti

---

20. -İ./ falān: fülān F.

21. -İ./ görsetdi: gösterdi F.

22. -İ./ bürhān: nişān F.

23. Bu beyit, edisyon kritiğini yaptığımız üç nüsha içinde yer almamaktadır. Bu sebeple TSMK Hazine Bölümü No: 1221 nüshasının 307b sayfasından alınarak metne dâhil edilmiştir.

24. -İ./ bunca: nice K1.

25. Bu beyit, edisyon kritiğini yaptığımız üç nüsha içinde yer almamaktadır. Bu sebeple TSMK Hazine Bölümü No: 1221 nüshasının 307b sayfasından alınarak metne dâhil edilmiştir.

26. -F, -İ.

81.

Mefā‘īlün Mefā‘īlün Fe‘ülün

1. Eger şüretde tıfl-ıdı Muhammed
Velī ‘aql-ıla kāmildür mükemmel
2. Cihāna gelicek kesb itmedi ol
Ezelden fazlı fāzıllardan efzal
3. Resül’üñdür kamudan pīşvālīk
Haber eyle virüpdür cümle mürsel
4. Görüpdür Şeybe çok dürlü ‘acāyib
Ki kılmışdur çok işleri mu‘aṭṭal
5. Niçe ‘aql issi kendü rāyıyla
Anuñ işini gördi oldı mu‘tell
6. *Aña ma‘lüm oldı cümle esrār*
Dağı kalmadı hīç bāb-ı muḳaffel

---

27. -İ./ ṭuta: duta F./ bundan artuqsıdur: benden artuqçıdur K1.

(81)

K1 144a, F 108a, İ 155a.

*Bu şiir, Darîr’in dilinden söylenmiştir. Hz. Muhammed, çocukken dahi pek çok olağanüstü hal göstermiştir.

3. virüpdür: viripdür K1.

4. görüpdür: görüpdür K1.// çok: çoğ F.

5. rāyıyla: eyle K1, ebleh İ.

6. Bu beyit, edisyon kritiğini yaptığımız üç nüsha içinde yer almamaktadır. Bu sebeple TSMK Hazine Bölümü No: 1221 nüshasının 317a sayfasından alınarak metne dâhil edilmiştir.

7. Bu Һarq-ı ‘ādeti kim mu‘ciz içre
Bu görsetdi daҺı kim ҡıldı evvel
8. Yine kim bile kim ne görsedisir
Ol arada mufaşsal ya muvaşsal

82.

Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilün

1. Eytdi yā ceddī henüz sen bilmedüñ
Kim baña kimdür mu‘īn ü yār olan
2. Kim-idi oddan Һalīl’i ҡurtaran
Baña oldur mūnis ü dildār olan
3. Kim-idi Fir‘avn’ı baҺra ğarq iden
Mūsā’ya saqlayıcı Settār olan
4. Kim-idi Mekke’nüñ ehlin bekleyüp
Fil ҡavumı üstine Ҷahhār olan

---

7. bu Һarq-ı ‘ādeti: mu‘aҺhar ādeti F.// bu görsetdi daҺı kim ҡıldı evvel: bu gösterdi daҺı kim gösterdi evvel F.

8. görsedisir: görsediserdür İ.// yine kim bile kim ne görsedisir: yine kim bile ol ҡuşanırsardur F./ ol: o K1, F.

(82)

K1 146a, F 109b, İ 157b.

*Bu şiir, Hz. Muhammed’in dilinden söylenmiştir. Ebrehe’nin oğlu, Kureyş kavminden intikam almak için bir ordu kurar ve başına Tavil b. Heccâr’ı getirir. Hz. Muhammed de onlara karşı savaşmak için hazırlanır. Dedesi Abdulmuttalib’e, Tavil geldiğinde elçi olarak onun yanına gitmek istediğini söyler. Abdulmuttalib, elçi olarak giderse, ona tuzak kurulabileceği endişesine kapılır. Hz. Muhammed, Abdulmuttalib’e bu sözlerle cevap verir.

2. -F.

3. baҺra: şuya F.

4. bekleyüp: şaqlayup F.// üstine: üsdine K1.

5. Nuşret andandur baña sen şanmağıl
Kim senüñ kavmuñ-durur enşār olan
6. Benem āhir ihtiyārı halkınuñ
Benem āhir қамудan muhtār olan
7. ‘Ārif oldur kim beni bilmiş ola
Bini bilmeyen-durur küffār olan
8. Beni añlayan kişi añlar işi
Añlamayan-durur işi zār olan
9. Baña evvel қаşd iden bunlar-durur
Yine bunlardur sınığup h̄ār olan

83.

Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilün

1. Göñli birle sırrımı söyler Hақ’a
Eydür iy sultān v’iy Hаyy u Beқā

---

6. aһir: āһi F.// aһir: āһi F.

8. beni añlayan kişi añlar işi: beni añlayan kişiler işler iş F.// 2. mısra: añlamayanlardur işi zār olan F.

9. bunlar-durur: anlar durur F.// yine bunlardur sınığup h̄ār olan: yine anlardur za‘if-i h̄ār olan F.

(83)

K1 150b, F 112a, İ 162a.

*Bu şiir, Hz. Muhammed’in dilinden söylenmiştir, şiirin devamında Darfır’in ve Taviil’in dilinden beyitler de bulunur. Hz. Muhammed, Taviil’in yanına elçi olarak gittiğinde, Taviil onu öldürmek ister; fakat atı hareket edemez. Hz. Muhammed ona geliş sebebini sorar. Taviil de Ebrehe’nin intikamını almak için geldiklerini söyler. Hz. Muhammed, Ebrehe’yi Mekkelilerin öldürmediğini, onun Allah’ın gazabı ile öldüğünü anlatır. Taviil, döner ve ordusundakilere Hz. Muhammed ile aralarında geçen konuşmayı aktarır. Allah’ın gazabına uğramaktan korktuğunu belirterek savaşmaktan çekindiğini dile getirir. Taviil’in amcasının oğlu olan Şehâb, bu söze itiraz eder ve savaşmak gerektiğini söyler. Taviil de komutanlığı ona verir. Şehâb, sulh yapacağız diyerek Hz. Muhammed’i ve Mekkelileri yanına çağırır, amacı onları öldürmektir. Hz. Muhammed, onun maksadını anlar ve Allah’a böyle dua eder.

2.   Kullaruñ sırrın bilürsin iy ‘Alīm
          Setr idersin ħilmüñ-ile iy Ħalīm
3.   Bir niçe kullar şekāvet işleri
          Küfr-i tuğyāndur kamu cünbişleri
4.   Kaşd iderler ben yetīmüñ kanına
          Sa‘y iderler illā kimüñ katlına
5.   Bilemezler kim kimüñle düşdiler
          Ejdehānuñ yalına yapışdılar
6.   Atdılar taş yuħaru baş altına
          Kimse tuta mı başın taş altına
7.   Yıqılur dīvāra çıkup turdılar
          Baltayı ayaħlarına urdılar
8.   Kimse zehr-i kātili nüş ide mi
          Oda yanan kişi ħāmüş ide mi
9.   Hīç göremedi bu nūrı gözleri
          Zihī dünyā aħiret gözsüzleri

---

1. v’iy: iy K1.

2. setr idersin ħilmüñ-ile iy ħalīm: setr idersin iy ħabīr ü iy ħalīm F.

3. küfr-i tuğyāndır kamu cünbişleri: küfr ü tuğyān qahrıdur cünbişleri F.

4. ben: bu F./ kanına: katlına F.

5. -F./ bilemezler: bilmezler K1.

6. yuħaru: yukaru F.// tuta: duta F, İ.

7. yıqılur: niceler F./ turdılar: dururlar F, durdılar İ. //ayaħlarına: ayaklarına F./ urdılar: ururlar F.

8. kimse zehr-i kātili: zehr-i kātili kimse F.

10. İbn-i Heccār gördi Resül söylenür
Göz göge tutup şikāyet eylenür
11. Çün Tavîl gördi münācatın anuñ
Çok işitmişdi kerāmātın anuñ
12. Bildi kim gökden ‘azāb ister yine
Da‘vetini müstecāb ister yine
13. Eytdi iy yüzi münevver alnı ay
İy du‘āsı müstecāb u kendü bay
14. Allāh’a bizden şikāyet kıılmağıl
Kahr kıılmağa bidāyet kıılmağıl
15. Biz bilürüz kim du‘āñ maqbül senüñ
Yırde gökde hāşıl u maşşül senüñ

---

10. resül: resüli K1.

11. çok: haq K1./ işitmişdi: işitmişdür F.

12. ister: isder İ.

13. eytdi: didi F.// iy du‘āsı müstecāb u kendü bay: senden artuq kimse var mı hoceste bay F.

14. -F.

15. kim:-K1.

84.

Fe‘ilātü Fā‘ilātün Fe‘ilatü Fā‘ilātün

1.   Çamu yüz yire uruban didiler kim iy güler yüz
      Bu sa‘adet [ü] bu devlet bize senden oldu hâşıl
2.   Atalarumuza evvel şeref ü ululıg iy cān
      Aħı senden ötürüdür bu kerāmet ü fezāyil
3.   Senüñ-ile faħr iderdi ne kim enbiyā gelüpdür
      Senüñ-ile ‘izzet issi olur uş çavm u çabāyil
4.   Seni senden ilerüler ögüben haber virürdi
      Ki geliser uş cihāna çamu ‘ilm içinde kāmil
5.   Hele çahr idersin işde nice çahr iden mülüki
      Daħı kim bile n’idesin sen i aħsenü’ş-şemāyil
6.   Yaluñuz bugün degüldür görürüz biz iy cüvān baħt
      Geleli cihāna senden niçe mu‘ciz [ü] delāyil

---

(84)

K1 152b, F 113a, İ 163b.

*Bu şiir, Kureyş ulularının dilinden söylenmiştir. Hz. Muhammed’in Allah’a yakardığını gören Tabil, korkar ve geri dönmek ister. Şehâb itiraz edince onun başını keser ve orduyla birlikte geri çekilir. Fakat sonra yine asker gönderir. Ama Allah’ın gazabı ile o askerler de ölür. Konakladıkları yerlerde kalanlar helak olur. Mekke uluları, bu durumun Hz. Muhammed’in mucizesinden kaynaklandığını bilirler.

1. kim: -İ.

2. şeref ü ululıg: şeref ululuğını F.// ötürüdür: ötürü oldu F.

3. iderdi: ider F.// çavm u: çamu K1.

4. uş: bu F.

5. iden: ider F.

7. Yaķın oldu kim sen olsun ne ki vaşf iderler-idi
Şıfatuñ kitāblar içre hem oħur-ıdı evāyil

85.

Mefā'īlün Mefā'īlün Fe'ūlün

1. Atasından yetīm qalmışdı evvel
Felek cevrin aña qılmışdı evvel
2. Ata ölmüş-idi öldi ana hem
Nebī qaldı yetīmlik birle epsem
3. Anasından daħı öksüz qaldı
Şanasın gitdi 'aql ögsüz qaldı
4. Atadan yad qaldı anadan yad
Bu kez døyemedi çok kıldı feryād
5. Görüñ bu dünya cevrin iy ħalāyık
Nice qul idiser sizi 'alāyık
6. Cānuñ qurtılmayısdur i ġāfīl
Ne ħāşıl eyledüñ sen iy bī-ħāşıl

---

7. sen olsun: sen olasın K1, uş olısar F./ hem oħur-ıdı evāyil: oķınurdu hem evāyil F.
(85)

K1 153b, F 113b, İ 164b.

*Bu şiir, Darî'ın dilinden, Âmine Hatun'un ölümü üzerine söylenmiştir.

1. F nüshasında birinci ve ikinci mısra yer deġiştirmiştir.
2. -F, -İ.
3. -K1.
5. qurtılmayısdur: qurtulısar mı K1, qurtulmayısar mı İ.
6. bu: işbu F.

7. Gözüñ görmez mi bu aç ejdehāyı
İşitmez mi ulağıñ bu şadāyı
8. Yuar halkı bilinmez ağızı anda
Ağudur illā beñzer tatlu anda
9. Acıyı ol bilür kim dad añlar
İşüñ bünyādını üstād añlar
10. Kişi kim acıyı tatlıyı bilmez
Kime söylersin ol söz fehm ılmaz
11. Zihī gönli atı kim gördi bir şır
utupdur uçdan uca dünyāyı yir
12. Anuñ bir zerre uşşı başa gelmez
Bu heybetden yüregi aşagelmez
13. Bu efī kim olaşmış boynuña gör
Ne ‘ifritdür giren bir oynuña gör
14. Nice iblīsi sen hūrī şanasın
Bütünsin illā kim bir gün şanasın
15. Muammed eyle ağladı anasın
Kim eydürsem acısından yanasın

---

7. yutar: yudar F.

8. dad: ad İ.

9. acıyı atluyı: acıdan atluyı F.// fehm: fehme K1.

10. zihī: zehī F.// utupdur: dutupdur F.

86.

Mefā'ilün Fe'ilätün Mefā'ilün Fe'ilün

1. Ki her kişi ki ḥasūd u ḥasīs ü şuḥḥ oldı
Dilemez ol ki daḥı kişiler sa'īd olalar
2. Ba'īd oldı Çalab ḥazretinden ol merdūd
Dilegi ol ki daḥılar daḥı ba'īd olalar

87.

Mefā'ilün Fe'ilätün Mefā'ilün Fe'ilün

1. Çü zıddı zıdd-ıla oldı bu dünyada ma'lüm
Nite ki 'ākıl ü cāhil ü 'āşī vü ma'şüm
2. Nite ki küfr-ile dīn oldı қараñu aydın
Nite ki қараñu aḥ oldı hem sa'd-ıla şüm

---

(86)

*Bu şiir, Darîr'in dilinden söylenmiştir. Şeytanın neden şeytanlık ettiği sorusuna cevap aranan bu kısımda, Darîr iki görüşe yer verir. Bunların ilkinde göre, şeytan Hz. Muhammed'e zarar veremeyeceğini bilir, fakat kâfirlerin Hz. Muhammed'i bilmelerini, gafletten uyanmalarını istemez, onların kâfir kalıp yanmalarını ister. Bu şiir, bu ilk görüş ile ilgilidir.

K1 155a, -F, İ 166a.

1. ki: -K1./ şuḥḥ: şaḥ K1.

(87)

K1 155b, F 115a, İ 166a.

*Bu şiir, Darîr'in dilinden söylenmiştir. Darîr'in şeytanın neden şeytanlık ettiğine sorusuna cevap ararken yer verdiği bir diğer görüşe göre, Hz. Muhammed'in peygamberliğinin bilinmesi için kâfirlere ihtiyaç vardır. Bu şiir, bu görüş ile ilgilidir.

1. çü: çün K1.

2. hem: -K1, -İ./ aḥ: aḥ F.

88.

Fe‘ülün Fe‘ülün Fe‘ülün Fe‘ül

1. Nice tenüm içre cānum diridür
    Çomayam ki kuş uça andan yaña
2. Elümden gelürse çomayam yili
    Ki toprağ u toz şaça andan yaña
3. Çü benüm elümde kılıcum ola
    Kişi mi koyam geçe andan yaña
4. Benī Hāşim’üñ heybetinden bugün
    Kim ağız yuma aç aça andan yaña
5. Benüm şaṭvetümden kişi kırtıla
    Ki çorçuban ol kaç aça andan yaña

---

(88)

K1 157a, F 116a, İ 168a.

*Bu şiir, Zübeyr b. Abdulmuttalib’in dilinden söylenmiştir. Hz. Muhammed, annesinin ölümüne çok üzölmüş, çok ağlamıştır. Bu yüzden gözleri ağırır. Dedesi Abdulmuttalib ve onun iki oğlu Zübeyr ve Ebû Tâlib, Hz. Muhammed’i tedavi ettirmek için Semî’ isimli bir Yahudi rahibe götürmeye karar verirler. Onlar yoldayken şeytan, yaşlı bir adam kılığında girerek bir Arap kabilesinin yanına gider ve onlara Hz. Muhammed’in yaklaşmakta olduğunu haber verir. Hz. Muhammed’in ileride putlarını kıracağını, mallarını yağmalayacağını söyleyerek, onları Peygamber’i öldürmeye ikna eder. Bunun üzerine Sükkân b. Aziz, Hz. Muhammed’in yolunu keser. Zübeyr, Sükkân’a Hz. Muhammed’i öldüremeyeceklerini bu şiirle söyler.

1. Ele alınan nüshalarda “nice kim tenüm içre cānum diridür” şeklinde okunan mısra, vezin gereği düzeltilmiştir.// andan: andın İ.

2. andan: andın İ.

3. andan: andın İ./ çü: çün K1, F.// kişi mi koyam: kişi çoram ki F.

4. Benī Hāşim’üñ heybetinden bugün: Benī Hāşim heybetinden kim-durur K1, İ. //kim ağız yuma aç aça: ki yavuz ağız aç aça K1, İ.// andan: andın İ.

5. benüm şaṭvetümden kişi kırtıla: şaṭvetümden ol kişi kırtıla kim K1.// ki çorçuban ol kaç aça andan yaña: çorça benden ve kaç aça andan yaña K1./ andan: andın İ.

89.

Mefā'ilün Fe'ilätün Mefā'ilün Fe'ilün

1. Zihī cemāli cemīl [ü] zihī şemāyili hūb
Ki Hāḡ seni yaradupdur i sevgülü server
2. Güneş yüzi niceme aydan müşa'sa'dur
Senüñ yüzüñ nūr-ı Hāḡḡi senüñ yüzün enver
3. Bu gün şecā'at-ıla hem daḡı şalābet-ile
Sınıḡdı gitdi ḡatuñdan iki bölük leşker
4. Saña İlāhī 'ināyet [ü] şecā'at [u] devlet
Ezelden olduḡı-içün sa'ādetüñ artar
5. Senüñle oldı Ḳureş'üñ sa'ādeti mes'ūd
Saña kim olsa 'adū oldı ḡamudan kemter

---

(89)

K1 158b, F 117a, İ 169b.

*Bu şiir, Abdulmuttalib, Zübeyr ve Ebü Tâlib'in dilinden Hz. Muhammed'e hitaben söylenmiştir. Zübeyr, yollarını kesip Hz. Muhammed'i öldürmek isteyenlerin içinden ikisini öldürür. Hz. Muhammed de gözü ağrımaya rağmen dokuz kişiyi öldürür. Bu onun ilk gazasıdır. Bu hadise üzerine dedesi ve iki amcası ona bunları söyler.

1. cemāli cemīl: cemāl ü cemīl F, İ.

2. aydan: aydın F, İ.

3. bugün şecā'at-ıla hem daḡı şalābet-ile: bugün şuce'ātüñ-ile daḡı şalābetüñ-ile K1. //sınıḡdı: sınıḡdı F.

90.

Mefā'īlün Mefā'īlün Fe'ülün

1. Yüzini toprağa urdı öñinde
Sağalını yire sürdi öñinde
2. Zihī ferruḥ-ruḥ u ferḥunde ṭāli'
Zihī 'izz ü şeref pāyende ṭāli'
3. Semī' eydür zihī 'avn u ināyet
Ki bu gün kapuya geldi sa'ādet
4. 'Aceb düş midür iy Ḥatm-i risālet
Yā devletden mi oldı bu delālet
5. Kim uyır baḥt u ṭāli'üm uyandı
Çararmış göñlüm uş nūra boyandı
6. Ne luṭf olur saña kim Ḥaḫ virüpdür
Saña ne ulu menzil gösterüpdür

---

(90)

K1 160b, F 118a, İ 171a.

*Bu şiir, Darîr'in dilinden söylenmiş, sonrasında Rahip Semî'nin dilinden anlatıma geçilmiştir. Sükkân ve sağ kalan adamları, önceden Semî'nin mabedine gelerek saklanmışlardır. Amaçları Hz. Muhammed'i öldürmektir. Semî onları bu fikirden vazgeçirmek istese de onu dinlemezler. Hz. Muhammed, mabede girer ve bu sırada orada saklanan kâfirlerin hepsi ölür. Hz. Peygamber'i gören Semî ise onun heybeti ve cemali karşısında bu sözleri söyler.

2. zihī: zehī F.// zihī 'izz ü şeref pāyende ṭāli': zehī 'izz ü zehī pāyende ṭāli' F.

3. zihī: zehī F, İ.

4. düş midür: düşmişdür F./ delālet: hikāyet F.

5. kim uyır: uyurken F.// çararmış: çurumış F.

6. virüpdür: viripdür K1.

7. Ki cümle yaradılmış tesbîhi sen
Ki bir kıl dahı yoğdur senden ağsen
8. Kim öñdin geldi senden aña ‘aşık
Sen itdüñ kullığ ancağ aña lāyık
9. Ne sevgülü yaratmışdur seni Hıak
Senüñ kavluña vü fi‘lüñe şaddak

91.

Mefā‘ılün Mefā‘ılün Fe‘ülün

1. ‘Aceb fikr eyledüñüz iy ulular
Gerekdi fikrüñüz bundan ziyāde
2. Kaçan ‘ankā karaquşdan alıpdur
Hüner ya ma‘rifet ya istifāde
3. Göğüñ yir yüzine yoğ ihtiyācı
Cihānda olmadı hergiz bu ‘āde
4. Ya sultān isteye mi bir gedādan
Ululığ haşmet ü māl u sa‘āde

---

7. yoğdur: yoğdur F

8. kullığ: kulluğ F// ancağ: ancağ F.

9. seni: sini İ.

(91)

K1 161a, F 119a, İ 172a.

*Bu şiir, Semî'nin dilinden söylenmiştir. Abdulmuttalib, Semî'den Hz. Muhammed'in gözünü iyileştirmesini istediğinde, Semî şaşırarak bunları söyler.

2. alıpdur: alıpdur K1.

3. yoğ: yoğ F.

5. Cihānda bundan ulu kimse yoḥdur
Budur raḥmet ḳamu bilişe yada
6. Bunuñ ululuĝın göricek iblīs
Ḳulavuzladı ümmetin fesāda
7. Şanurdi ümmeti fişḳ idicegez
Bir oĝurdan ola dīnden fütāde
8. Şefi‘ül-müznibīn çün adı oldu
Baḥuñ iy ‘āşiler bu görklü ada
9. Eger azdurduĝından şād mıssaydı
Aña la‘net ola mıdı ḳılāde
10. Bu sözi āşikāre itse olmaz
Tā bāde her çı bādā her çı bādā

---

4. isteye: isdeye K1.// ululuĝ: ululuk F.

5. yoḥdur: yoḥdur F.

7. şanurdi ümmeti fişḳ idicegez: sanur ki ümmeti fişḳ idicegezin F.// fütāde: ḳınada K1.

8. adı: ad F.// baḥun: baḥuñ F.

9. şād mıssaydı: şād mıssaydı K1.// aña la‘net ola mıdı ḳılāde: aña la‘net miydi ḳılāde F.

10. tā bāde: me bāde F./ **tā bāde her çı bādā her çı bādā**: “Ne olursa olsun.”

92.

Mef'ülü Fā'ilātü Mefā'ilü Fā'ilün

1. Derdlülerüñ devāsı vü renclülerüñ emi
Hem göze tütüyādur u hem zaḥm merhemi
2. Ol küfr rencūrına gerek şerbet içüre
Dīn derdinüñ emi yine dīn derdinüñ emi
3. *Añla bu sırrı sözden igen olma azamī*
Severseñ anı olmayasın ademüñ kemi
4. Hāşā nübüvvet ehli kim ayruğa yüz ura
Ya derdine devā şora ya ola hemdemi
5. Çün yir ü gögi 'ışkına yaratdı ol Çalab
Añla bu sözi sözde igen olma 'acemī

---

(92)

K1 161b, -F, İ 172b.

*Bu şiir, Semî'nin dilinden söylenmiştir. Semî, Hz. Muhammed'in peygamber olduğunu belirterek, kendisinden derman istenmesini tuhaf bulur ve bu sözleri söyler. Bu hikâyenin sonunda Semî'nin tavsiyesiyle Hz. Muhammed'in gözüne kendi ağzından alınan tükürük damlatılarak hastalık tedavi edilir ve Semî de Hz. Muhammed'in dinine girer.

1. vü: ve K1.

3. Bu beyit, edisyon kritiğini yaptığımız üç nüsha içinde yer almamaktadır. Bu sebeple Koyunoğlu Kütüphanesi No:13642 nüshasının 99b sayfasından alınarak metne dâhil edilmiştir.

93.

Mefā‘ilün Fe‘ilātün Mefā‘ilün Fe‘ilün

1. Hıtar anuñ-içün oldı mülük şöhet kim
Mülük ma‘den-i ‘ilm ü bilü hazānesidür
2. Yaķın bilüñ ki selātin güzīnidür halkuñ
Cihānda yig olanuñ bu mülük yegānesidür
3. Bularda ‘aql u firāset bulardadır hışmet
Hezār[ān] dürlü nişān bunlaruñ nişānesidür
4. Cemī‘-i bilmek ü görmek yigi bularda olur
Ne söz ki söyleyeler şanki incü dānesidür
5. Huşuşa bu müteahhır zamāne içinde
Ki cümle ‘ārif ü ‘āķillerüñ zamānesidür
6. Pes ol kişi ki selātin huzūrını ister
Kemāl-i ‘aql u edeb ‘ilmine inanasıdur

---

(93)

K1 163b, F 120b, İ 174a.

*Bu şiir, Darîr’in dilinden söylenmiştir. Melik Seyf b. Zü’l-yezen isimli melikin hikâyesinin anlatıldığı bölümde yer alır. Seyf b. Zü’l-yezen, Yemen melikidir. Yılda bir iki kere Mekke’de yüce bir yerde bulunan yaylağına gelir. Seyf, Mekke’ye geldiğinde, Harem’in ulusunun kim olduğunu sorar. Bunun üzerine Abdumuttalib’i melikin yanına gönderirler. Melik, Abdumuttalib’e meliklerle söyleşebilir misin diye sorar. Bu sorunun sorulma sebebini izah eden ve meliklerle sohbet etmenin zorluğundan bahseden Darîr, bu şiire yer verir.

1. hıtar: hıtır F./ mülük şöhet kim: melik-i şöhet F.//‘ilm ü bilü: ‘ilm-i dīn F.

2. yig: biñ K1.

3. bulardadır: bilürdedür K1.

4. yigi: yegi F.//ne söz ki: söz ki K1., ne ki söz ki F.

5. zamāne: zamānuñ F.

7. Key ulu himmet[i] ola olında uvvet ola
V'egeri furat ola avf anu bahnesidür
8. Nieme avfı daı olmasa dilr olsa
Dilrliğine inanan uya ayanasıdur
9. V'eger dilrlik-ile Ha diye gider baı
V'eger ilf-ısa szi d oda yanasıdur

94.

F'iltn F'iltn F'iln

1. Bi'llh iy meddh sen anu medini
Syle kim cnum sevinür szine
2. asretm oldur ki n'olaydı eger
Dşde grp baa-y-ıdum yzine
3. 'Ar mutcdur yzin nrına
Hem gne uldur anu yılduzına

---

8. avfı: avf K1, F.// inanan: inanup F.

9. d: -K1, -.

(94)

K1 165a, F 121b,  175b.

*Bu Şiir, Darr'in dilinden sylenmiŐtir. Hz. Muhammed'in mucizelerinin anlatıldığı blmde yer alır. Abdulmuttalib, hkm verirken Hz. Muhammed'e danışır, insanlar mhim işleri konusunda Hz. Muhammed'in fikrini sorarlar, yola ıkacak kişiler nce Hz. Peygamber'in yzn grmeye gelir, sonra yola ıkarlar, Hz. Muhammed'i gren hastalar iyileşir, gam keder iinde olanlar onu grnce ferahlık bulurlar.

1. sen: -K1, -.

2. n'olaydı: yolında F.// dşde: dnyada F.

4. Çok melikler yayağ u yalın ayağ
Yügrişüben bulaşurlar tozına
5. Balsa-y-ıdı Gözsüz anuñ tozını
Tütüyā çekeydi iki gözine
6. Ben ne añlaram kim eydem şerhini
Kendüzi meddāh-durur kendüzine
7. Günde biñ kez ‘ömrüme irse elüm
Kurbān olaydum hemīşe özine

95.

Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilün

1. Söyle iy müşkilleri hall eyleyen
Sensin āhir müşkil-içün söyleyen
2. Ol cihānda söyleyen sensin girü
Sen irişürsin hem anda ilerü

---

4. yayağ u yalın ayağ: baş açık yalın ayak F, yayağ u yalın ayağ İ// yügrişüben: yügrişürler K1, İ.

6. añlaram: añladum F.// meddāh-durur: meddāhdur K1, İ.

7. biñ: bir F.

(95)

K1 170b, F 125a, İ 180b.

*Bu şiir, Abdumuttalib’in dilinden söylenmiştir. Abdumuttalib’e çözülmesi için bir dava gelir. Halife adlı bir erkek ile Hudane isimli bir kadının arasında anlaşmazlık vardır. Halife, karısının kendisini aldattığını ve çocuğunun kendisinden olmadığını düşünmektedir. İlk iki çocuğu siyahken, yeni doğan üçüncü çocuğunun beyaz tenli ve kızıl saçlı olması onu bu şüpheye düşürmüştür. Hudane ise bu iddiayı kesinlikle reddetmektedir. Abdumuttalib, işin içinden çıkamaz ve Hz. Muhammed’e danışır.

1. söyle iy müşkilleri: söylegil iy müşkili K1, İ.

3. Cümlesi ol Һazrete Һayrān ola
Kendüden ‘āciz ü sergerdān ola
4. Top senüñ çevgān senüñ meydān senüñ
Söz senüñ devlet senüñ devrān senüñ
5. Kimse günü gündüzin gizleye mi
Sini gören göz günü gözleye mi
6. Söyle bu düşvārī āsān eylegil
Mu‘cizātuñ Һalka bürhān eylegil

96.

Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilün

1. *Saňa idem bir beyān iy müstemi‘
Cān içinde yir ide aňa semī‘*
2. *Ol kerāmāt ile mu‘ciz kim Resūl
Gösterüpdī söyleyem bir bir uşūl*
3. *N’eyledi n’itdi saňa idem beyān
Vir şalavāt sen dağı iy pāk cān*

---

5. gizleye: gözleye F.

(96)

*Bu şiir, Darîr’in dilinden söylenmiştir. Edisyon kritiğe dâhil ettiğimiz nüshalarda bulunmadığı için, Berlin Staatsbibliothek No: Ms Or Fol 3372 nüshasının 101b, Milli Kütüphane No: Yz B 41/1 nüshasının 99b, Milli Kütüphane No: Yz A 2800 nüshasının 98b varaklarından alınarak metne dâhil edilmiştir.

1. bir: bir bir Mil Yz A 2800.// semī‘: olgıl semī Mil Yz A 2800.

2. gösterüpdī: gösterüpdür Mil Yz A 2800.

3. iy pāk cān: pāk eyle cān Mil Yz A 2800.

97.

Mefā‘īlün Mefā‘īlün Fe‘ülün

1. Resül'ün düşüben öpdü ayağın
Yüzün toprağa sürdü vü yañağın
2. Ağaç yaprağı bigi ditrer-idi
Teni yağ bigi qorğudan eridi
3. Gözinden yaş yirine bağıri qanın
Döker ağlar işidürler fiğānın
4. Yitişdi tıtdı Resül'ün etegin
Dağı 'aqlını dirşürdü vü ögin
5. Yüz urdı ol yüzi aydan münīr
Şefī' ü hem beşīr ü hem nezīr
6. Ki iy dest-gīr[i] dermāndelerün
Benem uş biri dermāndelerün

---

(97)

K1 172a, F 126a, İ 182a.

*Bu şiir, Darīr'in anlatımıyla başlar, fakat şiirin devamında anlatım Hudane'nin dilinden verilir. Hz. Muhammed, Abdulmuttalib'den karşı tarafı da dinlemesini ister. Abdulmuttalib, Hudane'nin babasını çağırır ve ondan kızıyla konuşup gerçeği öğrenmesini ister. Hudane'nin babası kızıyla konuşur, fakat Hudane suçlamaları kabul etmediğini, masum olduğunu söyler. Abdulmuttalib tekrar düşünür, yanındakilere de sorar ve Hudane'nin reem edilmesine karar verir. Bu karar üzerine Hudane, Hz. Muhammed'in yanına gelerek ondan yardım ister.

1. düşüben: düşiben K1.

2. bigi: gibi İ// qorğudan: qorğudan F.

3. qanın: qanı F// fiğānın: fiğānı F.

4. yitişdi tıtdı resülün etegin: resülün irişüp dutdı etegin F// dağı 'aqlını dirşürdü vü ögin: dağı 'aqlın u hem devşürdü ögin F.

5. hem: -K1.

7. Beni kurtarıcı kalmadı kimse
Çü düşdüm elümi almadı kimse
8. Saña yüz tutmuşam sensin ümîdüm
Seni dün göricek ben baña didüm
9. Ki senden çâre olısar baña pes
Saña tutdum ümîdümi saña pes
10. Senüñ alnuñdağı nür hürmetiyçün
Senüñ aşluñ u âlüñ ‘izzetiyçün
11. Bu Ka‘be ‘izzetiyçün iy güler yüz
Ki benden gelmedi bir fi‘l-i yavuz
12. Beni zulm-ıla öldürmek dilerler
Baña düşmeni güldürmek dilerler
13. Baña feryâd iriş bî-çâre kaldum
Elüm almaz-ısañ zulm-ıla öldüm
14. Degül ol kim ölümden kayururam
Ya oğlancuqlarumdan ayrıluram

---

6. -İ./ uş biri. işde buyur F.

8. tutmuşam: dutmuşam F.

9. ki: çü F./ tutdum: dutmuşam F.

10. u: nüshada “ve” şeklinde harekelenmiştir.

11. izzetiyçün: hürmetiyçün K1, İ// bir: bu K1.

14. kayururam: ayrıluram F.

15. Şınuķ ad-ıla öldüğüm yamandır
Benüm derdüm budur bâķī hemāndur
16. Elüm tütğıl ki düşmişem bugün ben
Ki sensin düşmişî ıaldurıcı sen
17. Baña bir çāre kıl bī-çāre ıaldum
Seni bī-çārelere çāre buldum

98.

Mefā‘īlün Mefā‘īlün Fe‘ūlün

1. Zihī raħmet zihī raħmet ki Aħmed
Ezelden raħmeten li’l-‘ālemīndür
2. Cihānuñ müşkilini ħall iden ol
Anuñçün kim mübeyyindür mübīndür
3. Egerçi yaşı kırħa irmeyince
Dimedi dīnini kim dīn bu dīndür

---

16. ki: -K1./ tütğıl: dutğıl F.

17. buldum: bildüm F.

(98)

K1 174a, F 127b, İ 184a.

*Bu şiir, Darîr’in dilinden söylenen Hz. Muhammed övgüsüdür. Hudane, Hz. Muhammed’e kendisine yardım etmesi için yalvarır. Hz. Muhammed de Halife’yi çağırarak Hudane’nin onu aldatmadığını, çocuğun kendisinden olduğunu söyler. Çocuğun kızıl saçlı olmasını da Hudane’nin âdet döneminde iken Halife ile münasebette bulunmasına bağlar. Böylelikle taraflar barışır ve dava çözülmüş olur. Bu şiir, bu bölümün sonunda yer alır.

2. ħall iden: ħall eyleyen F.

3. anuñçün kim mübeyyindür mübīndür: anuñçün ol emīndür ol mübīndür F. / kırħa: kırça F.// dīn:-F.

4. Degül kim tıfl-iken toğmazdan öndin
Resüldür ol imāmü'l-mürselîndür
5. Velî destür-ıla söylerdi sözin
V'egerni cümle hıfzında hazîndür
6. Anuñ menziletin kim ne bile kim
Ayağı basduğı yir 'illiyîndür
7. Kimüñ etegini tatalum ayruğ
Kim ol ol Hazrete andan yakındur
8. Kıdem evvel kadem ol oldı izhâr
Ki şâh-ı evvelîn ü âhirîndür
9. Anuñ qurbı muqarreblerden evvel
Yakını **kâbe kavseyn**-i qarîndür
10. Anuñ sırrına kim sır irürüpdür
Çün Eflâṭun katında bir cenîndür
11. Dağı dil yaradılmadın faşîhdür
Dağı baş olmadın rüşen cebîndür

---

4. toğmazdan: toğmağdan K1, toğmağdan İ// ol: ü K1, İ.

5. hıfzında: hıfzından F.

6. ne bile kim: kim ne biliser F//yir: -F, K1 nüshasında “yirler” şeklinde yazılmış; fakat vezin gereği bu şekilde düzeltilmiştir.

7. tatalum: dutalum F./ ayruğ: ayruğ F// andan: ol ol F.

8. kıdem: -F// ki şâh-ı evvelîn ü âhirîndür: kim ol şâh-ı evvelîn ü âhirîndür F.

9. **kâbe kavseyn** (Kâbe kavseyni ev-ednâ): “İki yay aralığı kadar yahut daha az (kaldı)” (Necm, 53/9).

10. anuñ sırrına kim sır irürüpdür: anuñ sırrına sır irirüpdür K1.

12. Aña oldaş olan Şiddik-ı Ekber
Aña yoldaş olan Rūhū'l-emindür
13. Anuñ kemter ulı Őāh-ı zamāne
Anuñ müŐtāķı sultān-ı zemindür
14. Anuñ gibi resūli Őerħ idicek
İŐitmeyenlere ĥayf u ĥabindür
15. Őalāvāt vir sözün[i] diñle anuñ
Ki Őād ola eger ĥōñlūñ ĥazindür
16. Đarir bu tercümede ol Resul'i
Őalāvāt-ıla añduĥı hemindür

99.

Fe'ilātün Mefā'ilün Fe'ilün

1. Kim ne bilür anı kim ol kim-durur
Ne ĥabibdür ü nice sultāndur
2. Baħrdur illā ĥaħrede gizlü
Gencdür illā yiri vırāndur

---

11. faşihdür: faşih ol F.

12. olan: iken F.

14. gibi: bigi F.// iŐitmeyenlere: iŐidmeyenlere F.

16. Đarir bu tercümede: Đariri tercümede K1.

(99)

K1 176a, F 128b, İ 185b.

*Bu Şiir, Đarir'in dilinden söylenmiştir. Hz. Muhammed övgüsüdür.

1. kim-durur: kimdür K1.// ü: ve K1./ nice sultāndur: ol nice sultān-durur F.

3. Şanmañuz kim bu bir yetīm ü zelīl
Kalışar şöyle şimdi oğlandur
4. İvme bir kim ulala dünya tuta
Görelər kim bu nicesi cāndur
5. Şer‘-i dīn issi dünyānuñ ulusı
‘Aql-ıla ‘ilm ma‘deni vü kāndur
6. Anı şöyle mücerreden sevmek
Kişiye dīn-durur u ĩmāndur
7. Harekātı kaması tã‘atdur
Söyledügi hadīş ü Qur‘ān’dur
8. Zihī kıl kim kamu yaradılmış
Aña cümle muṭī‘-i fermāndur
9. Kamu maḥlūka öğredicidür ol
Aña ta‘līm idici Raḥmān’dur
10. Sev anı kim seve seni Sübhān
Sev diyü emr idici Sübhān’dur

---

2. kaṭrede gizlü: gizlü kaṭrede İ// gencdür illā yiri vīrāndur: genc-durur ille bir vīrān-durur F.

3. -F/ yetīm ü zelīl: yetīmdür bu zelīl İ.

4. cān-durur: cismān-durur F.

5. ma‘deni vü kāndur: ma‘den-i kān-durur F.

6. ĩmāndur: ĩmān-durur F.

7. hadīş ü Qur‘ān’dur: kaması cān-durur F.

8. kıl: -F// fermāndur: fermān-durur F.

9. Raḥmāndur: Raḥmān-durur F.

11. Kaçan-ısa Darîr anuñ yolına
Dağı âli yolına qurbândur

100.

Mefâ'îlün Mefâ'îlün Fe'ülün

1. Bu ne kıtlu haberdür kim getürdüñ
Yire toprağa düşmişi götürdüñ
2. Karañu evümi aydın kılduñ
Benüm yirümi 'illiyyîn kılduñ
3. Beni bir menzile irürdüñ iy er
Kim oldum cümle halk içinde server
4. Anı kim gökde isterdüm baña Haq
Evümde virdi **āmennā vü şaddağ**
5. Bu şükre cānumı qurbān kılırsam
Yā yüzüm toprağa yeksān kılırsam

---

10. seni: sini İ.// Sübhān'dur: Sübhān-durur F.

11. qurbāndur: qurbān-durur F.

(100)

K1 176b, F 129a, İ 186a.

*Bu şiir, Fâtıma'nın dilinden söylenmiştir. Abdulluttalib, hastalanıp öleceğini anladığında, Hz. Muhammed'i oğlu Ebû Tâlib'e emanet eder. Ebû Tâlib, Hz. Muhammed'i alıp evine götürür. Peygamber'i gören Ebû Tâlib'in hanımı Fâtıma, bu sözleri söyler.

1. yire toprağa düşmişi götürdüñ: yire düşmişi toprağdan getürdüñ F.

3. -F./ beni menzile irürdüñ iy er: beni bir menzile irürdüñ iy er İ./ bir: -K1, -İ.

4. isterdüm: isderdüm F, İ.

5. kılırsam: idersem F.//kılırsam: idersem F.

6. Yirine getürem mi şükriñ anuñ
Hõ ne miqdârı var atında cānuñ
7. Anuñ dünyā vü āhıret tufeyli
Sa‘ādet ‘ızzet ü devlet tufeyli
8. Cihāna añı yodur ol Hābīb’uñ
Cihān teg mülki çodur ol Hābīb’uñ
9. İ yazulu ul arturma sözüñi
Fidā ıl Mutafā’ya kendüzüñi
10. Tut anuñ etegin kim urtılasın
Ola kim derdüñe dermān bulasın
11. Yaradılmı amu ‘ulvī vü süflī
Ata oldur anuñ bu amu tıflī
12. Hālā ol buldı oldur anca āzād
alanı oruda ‘ubbād u zühhād
13. İlāhī ol Resūl’uñ hürmetiyçün
Anuñ ‘ızzı vü adri kıymetiyçün
14. Anuñ cāh u celāli hāı iy āh
Bizi anuñ yolında ılma gümrāh

---

7. vü: ve K1.// ‘ızzet ü devlet: devlet ü ‘ızzet F.

8. yodur: yodur F.// çodur: çodur F.

10. tut: dut F.// bulasın: ılasın F.

11. anuñ bu amu tıflı: anuñdur amu tıflı F.

12. ol buldı: ol yolda F.// oruda: orudan F.

15. Elümüz ol ʔutısardur hemīn bes
Şefī‘ oldur eger pīş ü eger pes

101.

Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilün

1. *Ol dağı sürdi cihāndan rahtını*
Āhır itdi tāt u taht u rahtını
2. *Böyle dımişdür anı bilün imām*
Aşla kāfir olmamışdur ol hümām
3. *Putı secde kılmadı hergiz özi*
Dağı yatlı söylememişdi sözi

102.

Mefā‘ilün Mefā‘ilün Fe‘ülün

1. Cihāndan gitdi ol pīr-i mübārek
Ki dünyā ne cüvānı ʔor ne pīri
2. ‘Aceb menzil-durur bu dünyā mülki
Kim öldürür şağīri vü kebīri

---

14. ʔaqqı: ʔaqq F.

15. ʔutısardur: dutısardur F.

(101)

*Bu şiir, Darīr’in dilinden Abdulmuttalib’in ölümü üzerine söylenmiştir. Edisyon kritiğe dâhil ettiğimiz nüshalarda bulunmadığı için, Berlin Staatsbibliothek No: Ms Or Fol 3372 nüshasının 106b, Milli Kütüphane No: Yz B 41/1 nüshasından alınarak metne dâhil edilmiştir.

(102)

K1 177a, F 129b, İ 186b.

*Bu şiir, Darīr’in dilinden söylenmiştir. Abdulmuttalib’in ölümünü anlatır.

3. Ne beg urtulur andan ne ra'iyet
Döker oprağa mün'ĩmi fairi
4. Ecelden kimse amān bulmadı hĩ
ulından tĩzcek öldürür emĩri
5. Gözüñ açĐıl gözüñ açĐıl gözüñ aç
Becid olma becid Şehvet esĩri
6. Ölürsin 'āıbet gerek gerekmez
Yirinde orsın altunı ħarĩri
7. İŞidürsin Muħammed Muştafa'yı
Ki oldur Ħa beŐĩri vü nezĩri
8. ün ölüm aña ħürmet ılmadı pes
açan ħürmetleye Őāhı vezĩri
9. Ölüm vatinde ĩmān bula ol kim
Du'a birle aña miskĩn Đarĩr'i

---

3. döker: deger K1.

4. tĩzcek: tĩz K1, ĩ.

5. becid olma becid Şehvet esĩri: igen olma becid dünyā esĩri F.

6. gerek: kārũñ F.// orsın: orsun K1.

7. oldur: ol-durur F, ĩ.

8. Őāhı vezĩri: Őāh u vezĩri F.

103.

Mefā‘īlün Mefā‘īlün Fe‘ülün

1. Hālāyık gördiler bir ay bedrin
Geyüpdür ʔon urnupdur ‘imāme
2. Bu ay u gün anuñ yüzi nūrından
Olupdur gök yüzinde bir ‘alāme
3. Nice kim gündüzin gökde ʔoğa gün
Resül’e ol gerek gele selāma
4. Göricek halk ol yüzi münīri
Ayağ üsdine ʔurdılar kıyāma
5. Ululuk çün aña erzānī oldı
Çü lāyık ancak oldur ihtirāma
6. Müşerref oldı el-ħaħ ol gelicek
Hicāz u Yeşrib ü arz-ı Tihāme
7. Cemī‘-i enbiyālar evliyālar
Cemā‘atdür uyupdur ol imāma

---

(103)

K1 181b, F 132a, İ 190a.

*Bu şiir, Darîr’in dilinden söylenmiştir. Hz. Muhammed henüz on yaşındayken, güreşte başarılı olan ve pek çok kişiyi yenen Amr b. Hişâm yani Ebû Cehil, Hz. Muhammed ile güreşmek ister. Güreşi seyretmek için toplanan Mekke halkı, Hz. Muhammed’in yüzünü görünce ona hayran olurlar.

2. u: -K1.

4. ʔurdılar: durdılar F.

5. ululuk: ululuħ K1, İ// çü lāyık ancak oldur ihtirāma: lāyık ol-durur ancak ihtirāma K1, İ.

6. arz-ı Tihāme: arz u Tihāme F.

8. Yürimedi bu yir yüzinde andan
Yigirek ādemī inan kelāma
9. Henüz yaşı vü ‘ömri ona irdi
Tolupdur mu‘cizātı Rūm’a Şām’a
10. İlahī ol Muḥammed ḥürmetiyçün
İrürgil bu kitābumı tamāma

104.

Mefā‘īlün Mefā‘īlün Fe‘ūlün

1. Kaçan mum bigi meydāna dikildi
Münevver kıldı şem‘-i āfitābı
2. Yüzi nūrı güneşden şorar eydür
Ne nūrsın kim geçersin çok ḥicābı
3. Kılursın karañu yirleri aydın
İdersin hem ‘imāret her ḥarābı
4. Eger söz añlar-ısañ bir kulağ ur
Cevāb eydür güneş işit cevābı

---

7. enbiyālar evliyālar: evliyālar enbiyālar F.

8. andan: ansuz F.

9. henüz yaşı vü ‘ömri ona irdi: henüz uş yaşı anuñ ona irdi F.// tolupdur: tölüpdür K1.

(104)

K1 182b, F 133a, İ 191a.

*Bu şiir, Darîr’in dilinden söylenmiştir. Hz. Muhammed’in meydandaki halini anlatır.

1. bigi: gibi F, İ.

5. Ki iy cismi cihāna cān olan cān
Ki ol cisme degen görmez ‘azābı
6. Yüzüñden bir niķāb düşmiş ezelde
Muķarrebler işitmişler hiķābı
7. Ki ‘arşa ol niķābı hil‘at iltüñ
Yarım göz gördüm çün ol niķābı
8. Bağışlandı baña bir nūr-ı ıal‘at
Cihāna ben kemişdüñ inķılābı
9. Götürür aydınım ķarañulıķı
Nite kim aķ sunķurlar ğurābı
10. Senüñ alnuñ zekātından degüpdür
Baña bu nūr u aydın ihtisābı

105.

Mefā‘īlün Mefā‘īlün Fe‘ülün

1. Daħı ķandasız iy ķavm-ı muğaffel
Ķalısar işlerüñüz hep mu‘atıal

---

5. degen: gören K1.// görmez: görmes İ.

7. iltüñ: itdüñ F.// gördüm: gördi kim F, gördüğüm İ.

8. bu nūr-ı ıal‘at: bir nūr-ı hil‘at F, bu nūr u ıal‘at İ.// cihāna ben: cihān tā ben K1.

9. götürür: ķovalar F, İ.// aķ sunķurlar: sunğurlar F.

10. senüñ: sizüñ F./ degüpdür: degipdür K1.

(105)

K1 184b, F 134a, İ 193a.

*Bu şiir, Varaka b. Nevfel’in dilinden söylenmiştir. Hz. Muhammed, ğüreştiği Ebû Cehil’i yener. Varaka b. Nevfel de bunu görür. O, münzel kitaplardan Hz. Peyğamber’in vasıflarını okumuş bir kimsedir. Kureyş ulularına bunları söyler.

2. Dağı ne gördüñüz ne añladuñuz
Ki böyle deng olıban tañladuñuz
3. Bu birkaç dürlü mu‘cizler ki gördük
Şanasın hırmeninden dāne dirdük
4. Henüz bu gülşeninden bir varağdur
Deñizlerden bu bir kaçre ‘arağdur
5. Bir avuç çāšnī anbārlarından
Görürsüz bir şerer envārlarından
6. Ulalsun ivme bir görsede işler
Göresiz bu yetīm kim neler işler
7. Ne sulţānlar buña karşı yüzini
Yire süre kul ide kendüzini
8. Ne müşkiller ki hall ola katında
Ulular cem‘ olalar hazretinde
9. Yiñi dīn āşikāre kıla kendü
Ululardan ululuk ala kendü
10. Aña münzel ola vağy-i İlāhī
Olısar dünyānuñ ol pādişāhı

---

3. ki: -F.

5. görürsüz: görürüz F.

6. ivme bir görsede: ivmeñüz bir göstere F.// neler işler: ne işler işler F.

9. yiñi: yeñi F.// ululuk: ululuk K1.

11. Kimesne anuñ-ıla başa çıkmaz
Anuñ dīni evini kimse yıkmaz
12. Degül kim kendü devrinde ulala
Dağı kendü gidicek dīni kıala
13. *Kendüden soñra kıyāmetde degin*
Ola dīni kıamu dīnlerden yigin
14. Dutısar mağrib ü maşrıķı dīni
Kılıcı birle milk ide zemīni
15. Olısar kesr kistrā taht u bahtı
Yirinde kıoya kıaça kistrā tahtı
16. Ala ol kistrānuñ tahtın elinden
Çıkara anı milkinden ilinden
17. Mışır milkini milk eyleniserdür
Bu sözler dünyāda söyleniserdür

---

10. vaħy-i ilāhī: vaħyü'l-ilāhī F.// pādışāhı: pāşāhı K1.

11. dīn evini: dīn ü āyīni F.// yıkmaz: yıkmaz F.

13. Bu beyit, edisyon kritiğini yaptığimiz üç nüsha içinde yer almamaktadır. Bu sebeple Berlin Staatsbibliothek No: Ms Or Quart 1846 nüshasının 106b sayfasından alınarak metne dâhil edilmiştir.

14. dutısar: duta K1, tuta İ.

15. -F./ taht u bahtı: taht-ı bahtı K1.

16. ala ol kıayserüñ tahtın elinden: alısar kistrānuñ tahtı vü bahtın F.// milkinden: mülkünden F, İ.

17. Mışır milkini milk eyleniserdür: Mışır mülkünü mülk idiniserdür F.// bu sözler dünyāda söyleniserdür: bu sözler dünyada şöyle söyleniserdür F.

106.

Mefā‘īlün Mefā‘īlün Fe‘ūlün

1. Bu bir ayuñ nūrıdur kim cihāndan
Tolınmaz bedri vü tölmez hilāli
2. Ayı alını ayı aydın kılpudur
Güneşe nūr viren [ol] hūb cemāli
3. Göñüller görkini eglence kılmış
Sevindürür halāyıkı hayāli
4. Anuñ ‘ilmi vü hilmı vü hayāsı
Anuñ şabrı vü şükri ihtimāli
5. Anuñ vaşfını nice şerh idem ben
Nice eydem ki nicedür kemāli
6. Ne fehm itdüm ki fehm itdürem andan
Zīrā ki ‘aqla şıgmaz şerh-i hāli
7. Şıfātın vaşf idemez kimse anuñ
Dile şıgmaz anuñ cāh u celāli

---

(106)

K1 187a, F 135b, İ 195a.

*Bu şiir, Darîr’in dilinden söylenmiştir. Hz. Muhammed, amcası Zübeyr ile beraber ticaret amacıyla sefere çıkar. Kervana katılanlar, bir aydınlık görür ve bu aydınlığın nereden geldiğini merak ederler.

1. tölünmaz: tölünmaz K1.

2. ayı alını ayı: ayı ay alını F./ kılpudur: kılpudur K1.// viren: virenden F.

4. şükri ihtimāli: şükri vü ihtimāli İ.

5. vaşfını: vaşfın K1.

6. itdüm: idem F./ itdürem: irgürem F.// ki: -İ.

8. Yüzi çün arañuyı aydın eyler
Görüñ ne rahmet ola ittişāli
9. Mükerrerem kim mu‘azzam kim mufaẓẓal
Muḥammed’dür daḥı evlādı āli
10. Anuñ zıkrı mecālis maḥfil-ārāy
Anuñ sevgüsi ḥāl ider muḥālī

107.

Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilün

1. Gördiler kim bir münevver yüz gelür
Aydur illā gün bigi gündüz gelür
2. Her ki diler kim göreydi yüzini
Çün ki görür unıdur kendüzini
3. Zırā kimse görmedi andan laṭīf
Görk içinde gelmedi andan zarīf
4. İndi deveden ilerü yürüdi
Rabbi sellim Rabbi sellim dir-idi

---

8. görüñ: erüñ F.

9. mu‘azzam kim mufaḍḍal: mufaḍḍal kim mu‘azzam F.
(107)

K1 188a, F 136b, İ 196a.

*Bu şiir, Darır’ın dilinden söylenmiştir. Hâtif, bir kabileye Hz. Muhammed’in o yoldan geçeceğini söylediği için, o kavim hazırlık yapıp Hz. Muhammed’i bekler. Bu şiir, onların Hz. Muhammed’i gördüğü andan bahseder.

1. bigi: gibi F, İ.

2. her ki diler kim göreydi yüzini: her ki irişdi vü gördi yüzini F.// görür: gördi F.

3. gelmedi: görmedi F.

5. İlerü gelip ziyâret kıldılar
Budur ol diyü işâret kıldılar
6. Halk cem‘ olup kamu oturdılar
Ol ta‘âmı ilerü getürdiler
7. Bir kişi katı ırakdan çağurur
Ol ‘Arablara gelüñ dir kığurur
8. Bir niçe kişi yügürdi ol yaña
Kim ne çağurduñ nedür n’oldı saña
9. Tîz yügürüñ gelüñüz dir ol ‘Arab
Kim size görsedeyüm bir iş ‘aceb
10. Kuyılarında şu şoğılmış-ıdı
Alaruñ çok halkı tağılmış-ıdı
11. Şuları tavarlarına yitmedi
Halkı biraz gitdi biraz gitmedi
12. Ol çağıran ‘Arab eydür kuyılar
Kurımış-ıdı şoğılmışdı şular

---

4. **Rabbi sellim:** Allah’ım bizi selamete erdir.

5. diyü: diyüp F.

7. katı: durmuş F./ ırakdan: ırakdan İ.// kığurur: kığırır K1.

8. yügürdi: yügürdür F.

9. görsedeyüm: göstereyim F.

10. kuyılarında: kuyularında F.// alaruñ: anlaruñ F./ çok: çün F.

11. tavarlarına: davarlarına F.//biraz gitmedi: birazı gitmedi K1.

13. Yine şular kuyıdan taşra ahar
Ol şular degdügi yirde ot çıhar
14. Bu ‘aceb kim şu degicek ot biter
Cümle hayvân otlasa ol ot yiter
15. Eytdiler dün ni şu var-ıdı ni ot
Bugün oldu bize şu hayvâna küt
16. Ol kişiler gördiler bu ni‘meti
Yine döndiler yügürdiler katı
17. Muştıladılar cemâ‘atlarına
Sevnişüben bindiler atlarına
18. Vardılar cümle temâşâ kıldılar
Kimden idi ol kerâmet bildiler

---

12. ol çağıran Arab eydür kuyılar: ol çağıran dir ki cümle kuyılar F.// kırımış-ıdı şöğülmışdı şular:
kırıyup şöğülmışdı hep bular F.

13. yine şular kuyıdan taşra ahar: kuyılardan şu daşup taşra ahar F.// ol şular degdügi yirde ot çıhar:
ol şular ahdügi yirden ot biter F.

14. degicek: taşıcak F.

15. didiler: eytdiler F./ ni: ne F.// şu: küt F.

17. sevnişüben: seviniben K1.

108.

Mefā‘īlün Mefā‘īlün Fe‘ülün

1. Henüz iş n’eydügin añlamaduñ sen
Ki bu işlenen işler fā‘ili kim
2. Benüm ne kudretüm var ben kimem kim
Haber virem ki kālūñ kâ‘ili kim
3. Qarībdür ol saña senden yaqındur
Gör imdi vāşılıñ sen fāsılı kim
4. Hāq’ı hāzır gören hergiz yañılmaz
Velī bu muqbil işūñ qābili kim
5. Neye qorhayam iy ‘ammı bu yolda
Çü bildüm maqtūlı vü qātili kim

---

(108)

K1 190a, F 138a, İ 198a.

*Bu şiir, Hz. Muhammed’in dilinden söylenmiştir. Hz. Muhammed’in de içinde bulunduğu kervan yoluna devam ederken, ağlaşan bir toplulukla karşılaşırlar. Zübeyr, onlara neden ağladıklarını sorar. Onlar da reislerinin yolu kesen bir deve tarafından öldürüldüğünü söyleyerek, kervanı o yoldan geçmemeleri konusunda uyarırlar. Aynı devenin başka bir kimsenin elini kopardığını da anlatırlar. Hz. Muhammed, deveden tarafa yönelince Zübeyr endişe eder ve ona “o devenin sıfatını işittiğin halde neden o tarafa gidiyorsun” diye sorar. Hz. Muhammed de amcasına bu sözlerle cevap verir.

1. -K1, -İ.

5. qorhayam: qorqarsın F// maqtūlı vü qātili: muqbīli vü qābili F.

109.

Mefā‘īlün Mefā‘īlün Fe‘ülün

1. Resül eydür ki iy hayvân-ı şāmit
Dilidür yoḥsa degül cānı şāmit
2. Saña bir söz şoraram hoş cevāb it
İlāhī da‘vetümi müstecāb it
3. Birinçe ḥalk bini ḥaḳ bilürler
Emīn ü şādıḳ u muṭlaḳ bilürler
4. Birinçe sāḥir ü bāṭıldur ol dir
Birinçe ‘ārif ü ‘ādildür ol dir
5. Birinçe sevdi bini cānı birle
Bezedi dīnini ĩmāmı birle
6. Birinçe sevmedi inkār kıldı
Çalab ol ḳavmı ehl-i nār kıldı

---

(109)

K1 190b, F 138b, İ 198b.

*Bu şiir, Hz. Muhammed’in dilinden söylenmiştir, son iki beyit ise Darîr’in dilindedir. Hz. Muhammed, devenin yanına gidip ona işaret ettiğinde deve, yüzünü yere sürer. Görenler şaşkınlık içinde kalırlar, bunun sihir olduğunu düşünürler. Sonra Hz. Muhammed, elindeki hurma dalıyla deveye işaret ederek bunları söyler.

1. ki: kim F, İ// degül: degil K1.

2. it: id İ// it: id İ.

3. bini: beni F.

4. sāḥir ü bāṭıldur: bāṭıl u sāḥirdür İ.

5. sevdi bini cānı birle: cānı sevdi bini birle K1, anı sevdi cānı birle F.

7. Dilerem ben ki bu Һayvān dilinden
Tanuqlık işideler cān dilinden
8. Ki mu‘ciz ü kerāmet mi görürler
Yā sāhirden ‘alāmet mi görürler
9. İ Һařa Һađa dil viren İlāh’um
İ Һamu işe Һādir pādiřāhum
10. Diledi ol dil-ile kim Һabūldür
Zirā ol Һamudan maħbūl Һuldur
11. Һaçan Һılsa göñülden ol münācāt
Һabūldür niče kim dilerse Һācāt

---

7. Һanuqlık: Һanuqluħ K1.

9. Һařa Һađa: Һađa Һařa F.

10. kim: -F.// maħbūl: baħtulu F

11. dilerse: dilese K1, İ

110.

Mefā'īlün Mefā'īlün Fe'ülün

1. Nice vaşf eyleyelüm vaşfuñı kim
Senüñ vaşfuñ şıfātuñ key uludur
2. Şıfātuñdan diyeler bir niçe söz
Şıfatdan dañı zātuñ key uludur
3. Dañı çok mu'cizātuñ gördük illā
Senüñ bu mu'cizātuñ key uludur
4. Yağınüñ katı muhkemdür bu yolda
Tevekkülde şebātuñ key uludur
5. *Ümīdisin cemī' mañlūqātuñ*
Ki düşvārdan necātuñ key uludur

---

(110)

K1 193b, F 140a, İ 201b.

*Bu şiir, Zübeyr'in ve kervanda bulunanların dilinden söylenmiştir. Deve, dile gelerek Hz. Muhammed'in sihir yapmadığını, onun peygamber olduğunu söyler. Hz. Muhammed, deveyi ehlileştirir. Yolda Müşârif isimli bir kimsenin komutasındaki askerlerin o deveyi öldürmeye gittiğini gördüklerinde, devenin artık zararının kalmadığını anlatırlar. Bunu duyan Müşârif, kervan halkına ikramlarda bulunur. Fakat daha sonra şeytan, ihtiyar bir adam kılığında girerek onların yanına gelir ve Hz. Muhammed'in Satih, Zerka ve Şıkk'ın bildirdiği kişi olduğunu ve onun putları yıkacağını söyleyerek, onları Hz. Muhammed'i öldürmeleri konusunda kışkırtır. Onlar da bu fikre uyar ve Peygamber'i öldürmek isterler. O sırada Peygamber ve kervan halkı, yağmur sularının kapattığı bir yerden geçmektedirler. Müşârif'in askerleri de aynı yerden geçmeye çalışırlar. Fakat Peygamber ve yanındakiler geçerken iki tarafa doğru açılan su, onlar geçerken tekrar kapanır ve askerler o suda boğulurlar. Bunu gören Zübeyr ve kervan halkı şaşkınlık içinde kalır.

3. dañı çok:dañı ğağ K1, dañı kez F.// senüñ: velī F.

4. bu yolda: yoluñda İ.

5. Bu beyit, edisyon kritiğini yaptığımız üç nüsha içinde yer almamaktadır. Bu sebeple Koyunoğlu Kütüphanesi No: 13642 nüshasının 130b sayfasından alınarak metne dâhil edilmiştir.

111.

Mefā‘îlün Mefā‘îlün Fe‘ûlün

1. İlahî sen İlahü'l-‘âlemînsin
Ki Rezzâksın u Hayrû'l-râzıkînsin
2. Bilürsin işidürsin ü görürsin
Ne fi'l işler bu kullaruñ bilürsin
3. Senüñ in‘âmuñı sen ‘âm kılduñ
Seni bilmezlere in‘âm kılduñ
4. Ğanîsin cümleden ger kâfir ola
Münezzehsin eger müstağfir ola
5. Anuñçün cümle emrüne zebündür
Ki aşlı cümlenüñ bir kâf u nündür
6. Bu ‘âciz kullaruñ miskîn çalupdur
Çamu gümrâh olup bî-dîñ çalupdur

---

(111)

K1 194b, F 141a, İ 202b.

*Bu şiir, Hz. Muhammed'in dilinden söylenmiştir. Uzun süredir yağmur yağmadığı için halk, Hz. Muhammed'den yağmur duası etmesini ister, Hz. Muhammed de Allah'a yakararak bunları söyler.

1. ki rezzâksın: zîrâ rezzâk F, rezzâksın İ.

2. işidürsin vü görürsin: varursın işidürsin F.// fi'l: -F.

3. sen: -F./ in‘âmuñı sen: in‘âm-ı ‘âmuñ İ.// seni: sini İ.

5. kâf u nün: kâf-ı nün K1, F./ aşlı: ehli F.

6. çalupdur: nüshalarda “çalıpdur” şeklinde harekelenmesine rağmen, devrin dil özelliğine bağlı kalarak bu şekilde okundu.

7. Bu amu cürm ü eksüklik bularda
Ulu aqlardan ulu yük bularda
8. Velî ‘afv u kerem rahmet atuñda
Ki Mün‘imsin amu ni‘met atuñda
9. açan kim ben yetim yohsul uluñı
Keremle bay ılduñ yohsuluñı
10. Bular añladılar uydılar anı
Ki ben bir gencem ü gencüm nihānī
11. Elüm utdılar u yalvardılar ço
Ki bize senden artu hīç meded yo
12. Yaınsın ol ulu sultāna urıl
Şefi‘ olıl yüce Sübhān’a urıl
13. Raimā vü Kerimā sen bilürsin
Yazulu ullara rahmet ılursın
14. Hacil ılma beni bu avm içinde
Bugün bildür seni bu avm içinde

---

7. eksüklik: eksüklük K1.

8. atuñda: senüñdür F.// atuñda: senüñdür F.

9. yohsul: yoqsul F.// yoqsuluñı: yohsuluñı F.

11. utdılar: dutdılar F./ ço: ço F.//hīç: bir F./ senden: sinden İ./ artu: artu İ./ yo: yo F.

12. yaınsın: yaınsın F./ urıl: durıl F.// urıl: durıl F.

13. raimā vü kerimā: kerimā iy raimā K1, İ.// yazulu: yazulu F.

14. avm: alk F.// seni: sini İ.

15. Du‘āmı müstecāb eyle İlahī
Egerçi çok-durur halkuñ günāhı

112.

Mefā‘ilün Fe‘ilātün Mefā‘ilün Fe‘ilün

1. Güneş katında nice şem‘ nūr görsede kim
Hezār bedr güneş toğıcağ hilāle döner
2. Niçeme seyl gürülder dağı kayayı yıhar
Kaçan ki bahrı görür mağv olur hayāle döner

113.

Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilün

1. Eytdi iy dünyāda ‘izzetlü ‘azīz
İki cihānda sa‘ādetlü ‘azīz

---

(112)

K1 197a, F 142b, İ 205a.

*Bu şiir, Darîr’in dilinden söylenmiştir. Darîr, halk içinde Zübeyr ve Hamza’nın yiğitlikleri, pehlivanlıkları ile Hz. Muhammed’in mucizelerinden bahsedildiğini anlattıktan sonra bu şiire yer verir.

1. nice şem‘: şem‘ nice F./ görsede: göstere F.// döner: düşer F./ bedr güneş: bedr ü güneş İ.

2. dağı: nice F.// döner: düşer F.

(113)

K1 198b, F 144a, İ 206a.

*Bu şiir, kızı kaçırılan bir tacirin dilinden söylenmiştir. Nebiyye isimli bir kişi, hileyle bir tacirin kızını kaçıtır. Kızın babası, Hz. Muhammed’e gelerek ondan yardım ister. Hz. Muhammed, sorunu çözmek için Nebiyye’nin evine geldiğinde anlaşmazlık çıkar. Hz. Muhammed’in kavmi ile Nebiyye’nin kavmi arasında neredeyse savaş çıkacaktır. Bunun üzerine iki kavmin uluları kızın, babasına teslim edilmesi karşılığında sulh etmeye karar verirler. Kızın babası, bu kararı duyunca Hz. Muhammed’in ayağına kapanır ve bunları söyler.

1. cihānda: ‘ālemde F.

2. Düşmişün tutan kolını kalduran
Zulm elinden ağlayanı güldüren
3. ‘Adl-ıla ‘ālemde inşāf görseden
Küfr derdinden dīn-i şāf görseden
4. Zālimi kahr eyleyen mazlūm-içün
Sözleri haq söyleyen mazlūm-içün
5. Olmasun ol zālīm-i mel‘ūn tura
Kaşd ide ol kız ‘ayāle el ura
6. Eyle olsa oda yandırur beni
Kendü cānumdan uşandırur beni
7. Ben dahı kendüzümü öldürürem
İşbudur sırrum saña bildürürem
8. Çün Nebī anuñ sözini diñledi
Kim niçe derd-ile tırdı iñledi
9. Muştafā yüzini tıtdı Hazrete
Ne iş içün kim Haq’a ol yüz tıta

---

2. kolını: kolunu K1.// tutan kolını: dutup elini F.

3. görseden: gösteren F, gösderen K1.// küfr derdinden: küfri dīnden F.

5. tura: dura F.

7. sırrum: sırrımı F.

8. tırdı: durdu F, derdi K1.

9. yüzini tıtdı: dutdu yüzini F.// iş içün: iş çün K1, nālišçün F.

10. Du‘āsı maḳbūl u sözi red degül
Sözi red olan ḥō Muḥammed degül
11. Göñli dilinden henüz söylenmedin
Ḥazrete dil birle söz söylenmedin
12. Ol diledügi dilek bitmiş-durur
Anı Allāh şöyle yaratmış-durur
13. Çün göñülden Ḥaḳḳ’a ‘arz itdi işi
K’iy ‘Azīm sen ḥōd bilürsin bu kişi
14. Ne diler maḳşūdı nedür iy Kerīm
Sen revā kııl ḥācetini iy Raḥīm
15. Ol-ıdı geldi evine ol la‘īn
Kim kıza ḳaşd ide uzada elin
16. Ditremek düşdi tenine cānına
Deprenimedi yanından yanına
17. Yatdı ol gün ol gice oda düşüp
Cemā‘ati ehli üsdine üşüp

---

10. maḳbūl: maḳbūldür K1.// ḥō: ḥōd K1, F.

11. söylenmedin: söylenmedi K1.// birle: ile F./ söylenmedin: söylenmedi K1.

12. -F.

13. ki’y: kim iy K1, iy F.

15. ulıdı: ol daḫı F.

16. deprenimedi: deprenemedi K1.

17. yatdı: yandı F.// cemā‘ati ehli: cemā‘at-ıla ḳavm F./ üsdine: üstine İ.

18. Ancılayın rence oldı mübtelâ
Çün Nebiyye üsdine geldi belâ

114.

Mefâ'îlün Mefâ'îlün Fe'ülün

1. Seni sencileyin kâmil bilür pes
Ne bilür degme bir nâķış kemâli
2. Sen ol bedr-i münîr-i muhteşemsin
Kim ol bedri gören n'ider hilâli
3. Senüñ yüzüñ güneşi ol güneşdür
Kim anuñ yoķ-durur hergiz zevâli
4. Senüñ hüsnuñe hayrân oldı havrâ
Sözüñ şîrîn kılpudur şehd ü balı
5. Meger gönli gözi kör ola ol kim
Göricek sevmeye ol hûb cemâli

---

18. belâ: ol belâ K1, İ./ üsdine: üstine İ, mel'un F.

(114)

K1 200a, F 145a, İ 208a.

*Kızı, babasına teslim ettikten sonra başta Nebiyye olmak üzere, Âs b. Vâil, Ümeyye b. Halef, Hz. Muhammed'in önünde tövbe eder ve seni bize Allah gönderdi ama biz senin kıymetini bilmiyoruz diyerek bu sözleri söylerler.

1. bilür pes: bilürsin K1./ F nüshasında bu beytin ikinci mısraı ile ikinci beytin ikinci mısraı yer değiştirmiştir.

3. kim: ki F./ yoķ-durur: yoķ-durur F.

4. havrâ: gözler F.// kılpudur: kılpudur K1, F./ şehd ü balı: şehd-i balı K1.

5. sevmeye ol: sevmeye sen K1, sevmeyesin İ.

6. Tuṭaḡuñ la‘li rümmānī kılpudur
Yañaḡuñ virdi güle reng-i alı
7. Bu ne ‘aql ola ele gelmiş-iken
Senüñ etegüñi elden qoyalı
8. Bizüm cevrumüzi götürmek-içün
Saña Haq virdi şabrı ihtimāli
9. Zihī görklü Resül kim adın ańsa
Giderür gönli içinden melāli
10. Sen anı cehd idüp sevgil gönülден
N’idersin dağı artuq kı̄l ü qāli

115.

Mefā‘ilün Fe‘ilātün Mefā‘ilün Fe‘ilün

1. Saña yüz urdum u yalvardum iy yüzi qutlu
Beni ḡasīs ü ḡacil kı̄lmağıl sen iy Maḡbüb

---

6. tuṭaḡuñ: dudaḡuñ F./ kılpudur: kılpudur K1, F.

7. bu: -İ/ gelmiş: girmiş F.// etegüñi: haq etegüñ F.

8. şabrı ihtimāli: şabr u ihtimāli F.

9. zihī: zehī F.// gönli: gönül K1.

10. artuq: artuḡ İ.

(115)

K1 201b, F 146a, İ 209a.

*Bu şiir, Ammâr’ın dilinden söylenmiştir. Hz. Ebû Bekir, evinde bir toplantı düzenleyip ziyafet verecektir. Herkes ondan Hz. Muhammed’i de davet etmesini ister. O da Ammâr’ı, Hz. Muhammed’i davet etmesi için gönderir. Ammâr, Hz. Muhammed’in yanına geldiğinde bu şiiri okur.

1. sen: -K1.

2. ‘Atîk mālını ħarc eyledi velîme kıılır
Senüñçün eyledi sensin aña hemîn maṭlûb

116.

Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilün

1. Kim müşerref ola menzilgâhumuz
Zîrâ biz kıullaruñuz sen şâhumuz
2. Biz ne bilürüz senüñ kıadrüñ nedür
Yâ ne yaratdı seni Allâh’umuz
3. Dünyâda dîn bildüricisin bize
Âĥiretde daĥı sensin câhumuz
4. Saña ne eksüklik ola iy Ĥabîb
Seni bilmez bir niçe gümrâhumuz
5. Şimdi bilelük senüñ kıadrüñi biz
Şoñra aşşı kıılmayısar âhumuz

---

2. kıılır: için F./ aña hemîn: hemîn aña F.

(116)

K1 202b, F 146b, İ 210a.

*Bu şiir, Hz. Ebû Bekir’in dilinden söylenmiştir. Hz. Muhammed, Ammâr ile birlikte Hz. Ebû Bekir’in davetine icabet etmek için yola çıkar. Hz. Ebû Bekir onu yolda karşılayarak evine davet eder ve bunları söyler.

1. kim: hem F.
2. neye: yâ ne K1, F.// seni: sizi F.
3. bildürücisin: bildüren sensin F.
4. iy: yâ F.
5. bilelük: bilelüm F, İ.

117.

Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün

1. Çok saçular saçdılar üstine çok
Şiddik öñince yürir gönli açuk
2. 'Anber [ü] 'ūd [u] komār [u] müşg-i nāb
Tütsi virürler saçarlar hem gül-āb
3. Kīseler ağzın açarlar üstine
Altunı saçu saçarlar üstine
4. Ulular ikrām u 'izzet kıldılar
Gördiler ol yüzi hayrān kaldılar
5. Ayağı altına döşenmiş harīr
Kim yürürdi üstine bedr-i münīr
6. Çün içerü girdi ol sultān-ı dīn
Şanki ol ev oldı firdevs-i berīn
7. Geçdi şadrında oturdu menzilūñ
Revnağın görkin getürdi menzilūñ

---

(117)

K1 203a, F 147a, İ 210a.

*Bu şiir, Darīr'in dilinden söylenmiştir. Hz. Muhammed, Hz. Ebû Bekir'in evine girdiğinde herkes ona hayran olur, üstüne saçılar saçarlar.

1. çok saçular: çün saçular F, çoğ saçular İ.// yürir: yürür K1, F.

2. tütsi: dütsi F, tütsü İ./ hem: -F.

3. üstine: üsdine F.// üstine: üsdine F.

4. u: -F.

5. ayağı: ayağ F.// üstine: üsdine F./ yürürdi: yürüye F, yürirdi K1.

6. ol: o K1.// firdevs-i berīn: firdevse qarīn F./ şanki: şan kim İ, çün ki F./ ev: ol İ.

8. Hem yüzi hoş hem sözi hoş hem özi
Derde dermān rence dārūdur sözi
9. Halkı hulķı birle düpdüz toyladı
Çün şekerden tatlu sözler söyledi
10. Halka ayruķ hōn-ı ni‘met kayğusu
Kalmadı kimseye ‘izzet kayğusu
11. İllā anuñ yüzine karşı kamu
Söyleyicek sözine karşı kamu
12. Vālih ü hayrān olurlar cümlesi
Dilese kurbān olurlar cümlesi
13. *Bir ferahlık hāşıl oldu bunlara*
Şādī hurrem tıldı kamu cānlara

118.

Fe‘ilātün Mefā‘ilün Fe‘ilün

1. Hamd-ile söze ibtidā idelüm
Pişvālara iktidā idelüm

---

8. hem sözi hoş hem özi: hem özi hoş hem sözi K1.

10. hōn-ı ni‘met: hōn u ni‘met İ.

12. cümlesi: kamu F./ cümlesi: kamu F.

13. Bu beyit, edisyon kritiğini yaptığımız üç nüsha içinde yer almamaktadır. Bu sebeple Berlin Staatsbibliothek No: Ms Or Quart 1846 nüshasının 121a sayfasından alınarak metne dâhil edilmiştir.

(118)

H1 1b, F 164b, T 1b.

*Darîr’in dilinden söylenmiştir. Bu cildin ilk şiiridir. Tevhid başlığını taşır.

2. Her kiřinüñ ki nutķı nâtıķdur
Dîni yolında řıdķı řadıķdur
3. Her nefes dili zâkir olsa gerek
Ni‘meti üzre şâkir olsa gerek
4. Şâni‘üñ şun‘ını temâşâ kııl
Bu ķamu şun‘a anı şâni‘ bil
5. Yoĥsa zâtına ķanda irişesin
‘Aķıl-ıla bir ĥayâl vehm idesin
6. Çün senüñ fehm ü fikrünü ü zâtuñ
‘Aķıl-ıla vehmüñ ü ĥayâlâtuñ
7. Fânidür cümlesi degül bâķī
Ĥalk-ı fânī ne bile Ĥallâķ’ı
8. ‘Aķıl-ıla bildi bilici her işi
‘Aķla yoldaş ķılma teřvīři
9. ‘Aķlı vehm [ü] ĥayâlden eyle temyīz
Fikrünü hem muĥâlden eyle temyīz

---

2. F nüshasında birinci ve ikinci mısra yer değiştirmiştir.// dîni: dîn F.

3. dili: bil F, dil-ile T.

4. bil: kııl T.

5. irişesin: fehm idesün F, fehm idesin T.// idesin: idesün F.

6. vehmüñ: vehm F.// ikinci mısra: -T.

7. -T/ cümlesi degül: degül cümlesi F.// bile: bilür F.

8. birinci mısra: -T.// ‘aķla: ‘aķlla T./ kıılma: kıılmağıl F.

9. -F.

10. Tā ki endiŝeñ ola Rabbānī
Yoħsa sen fānī endiŝeñ fānī

119.

Fe‘ilātün Mefā‘ilün Fe‘ilün

1. Her ki evvel nedür fenā bildi
Ol ھاķıķat nedür beķā bildi
2. Sen seni bilicek anı bildüñ
Ten bilen cānı muṭlaķā bildi
3. Cismini bilmeyen daħı cāhil
Ŗanmağıl cānı ol a‘mā bildi
4. Hūd-ŝinās olmayınca bir ādem
Eyle ŝanma kim ol Hūdā bildi
5. Sen seni bilmegi geñez şanma
Kim anı ancak enbiyā bildi
6. Cān nedür [ü] cān olan kimdür
Ol ‘aceb ‘ilmi Muŝtafā bildi

---

(119)

H1 2a, F 164b, T 1b.

*Darır’in dilinden söylenmiştir. Bir önceki şiirin devamı niteliğindedir, arada nesir kısmı yoktur.

2. ikinci mısra: şanmağıl anı ol ‘āmī bildi K, ten bilen cānı Muŝtafā bildi F.

3. -H1./ cismini bilmeyen daħı cāhil: zī cismini bilmeyen cāhil T.

4. olmayınca: olmayıcaķ F.// kim: ki T.

5. geñez: geñiz H1.// enbiyā: evliyā vü enbiyā F./ anı ancak: ancak anı T.

6. cān nedür: cāndur H1, cāndur cāna F.

7. 'Ālemūñ 'ilmi ma'lūma iricek
Bildügin cümle bî-riyā bildi
8. Kamu taḥṣīli oldı bî-ḥāşıl
Ol ki illāyı ḳavl-i lā bildi
9. Bildi illā ki bilmedi aşlın
Kibr-ile şanma kibriyā bildi
10. Ḥaḳ'dan artuḳ ne ki bildi bilmedi
Biliser şoñra kim hebā bildi

120.

Fe'ilātün Mefā'ilün Fe'ilün

1. Ḥāliḳ'ı bil ki ḥalkı añlayasın
Nice bî-şahş dalkı tañlayasın
2. Dalk içinde gerek ki şahş-şinās
Şeh-şinās ola yok ki ehl-i kıyās
3. Ḳullaruñ tonını geyür sultān
Ya'nī kim kendüzin ḳılur pinhān

---

8. ḥāşıl: bî-ḥāşıl T// ikinci mısra: -F.

9. -T// birinci mısra: -F.

10. ne ki bildi bilmedi: ne kim bildi F, ne kim bilig bildi T// bildi: ḳıldı F.

(120)

H1 2a, -F, T 1b.

*Darır'in dilinden söylenmiştir. Bir önceki şiirin devamı niteliğindedir, arada nesir kısmı yoktur.

1. bî-şahş: bir şahş H1.

2. ola: ol H1.

4. Ne bile kendüyi bilen kimdür
Tonına ‘izzeti kılan kimdür
5. Kani ol kul kim h̄āceyi tañlar
Kul tonından h̄ācesini añlar
6. Şeh yürür kullar ortasında bile
‘Ārif oldur ki gördüğünde bile
7. Bile bu sebebde Resül-i muhtârı
Her ki añladı bildi Cebbâr’ı
8. Her kişi kim Muhammed’i bildi
Haqq’ı bildi çün Ahmed’i bildi
9. Ol sebebden göriceg[iz] Şiddîk
Bildü vü añladı anı taḥkîk
10. Eydür eger beşerdür ibn-i beşer
İllâ degül beşer gibi yaşar
11. Bu tılısmuñ kişileri ayruğdur
Şaḥş ol illâ edâ ayruğdur

---

3. pinhân: nihân H1.

4. -T.

5. kim: ki H1./ h̄āceyi: h̄āce H1.// h̄ācesini: h̄ācesin T.

7. sebebde: sebebden H1.

8. bildi: -T.

10. yaşar: yaşardur T.

12. Genc üstinde mārı mihr itmiş
Kendüdür kendü aradan gitmiş
13. ‘Ömer anı göricegiz derhāl
Bildi kim hāl nicedür aḥvāl
14. Ḥarf zarfında ṭolu ol deryā
Serçe gözinde oturan ‘anḳā
15. Şāh ḳul şekline müşekkeldür
Milke mālīk velī müvekkeldür
16. ‘Işḳ ol demde mezīd oldı aña
Ol murāddan mürīd oldı aña
17. Çün ki ‘Oşmān irdi ol deñize
İncü dirmege girdi ol deñize
18. Görđi ol baḥrı ḳaṭrede pinhān
Bildi derhāl kimdür ol ‘Oşmān
19. Görđi ṭon degşirüp-durur sultān
Göñlinüñ içi ṭolu ol Sübhān

12.birinci mısra: genci üstinde mārı mihter almış H1./ mārı: māhı T.

13. göricegiz: göricek H1.

14. ṭolu: dolu T.

15. şāh: şeh T.// milke mālīk: melek melek H1.

16. oldı: ola T.// murāddan: murādın H1.

17. incü dirmege: incüdür nāgeh H1.

19. sultān: Süleymān H1./ degşirüp-durur: degşirüpdür T.

20. ‘Işk-ıla ol şāha esīr oldı
Şühüdü şehre irişdi şīr oldı
21. ‘Alī ğammāzıdur şehinşāhuñ
Çağdı sırrını halka Allāh’uñ
22. Kim libāsında añlañuz şāhı
Nebī göñlinde isteñ Allāh’ı
23. Evdenem baña şoruñ sırrı
Resül eyitdi aña şoruñ sırrı
24. Lā-cerem terk-i cān kıldı ‘ayāl
Kim yaqınında qalmamışdı hayāl
25. Yā Kerīm ü yā Raḥīm [yā] Allāh
Yā ‘Alīm ü yā Ḥalīm [yā] Allāh
26. Ol Nebī yūzi şuyı haqqıyçün
Kim anuñ hulķı hūyı haqqıyçün
27. Kim anuñ sırrına bağışla bizi
Birliĝi birine bağışla bizi

---

20. şühüdü şehre: şeh-i şehīd T.

22. kim: -T.// isteñ: istemeñ H1.

24. qalmamışdı: qalmışdı T.

121.

Fe‘ilātün Mefā‘ilün Fe‘ilün

1. Çün senüñ hazretünde ol uzdur
Bu kamu qalmıſa kulavuzdur
2. Kamularuñ yüzi var arqası var
İllā ol kim kamu yanı yüzdür
3. Nice kim kendüzin ol servere
Kiçi gördi velī ki yavuzdur
4. Ol güneş gibi gösterür ziyā
Sen aña eydesin ki yılduzdur
5. Ol beşer sen beşer zi-müşkil hāl
Sözdedür ſanma ma‘nidedür özdür
6. Saña güç gelmesün ger añlamaduñ
Dimegil sözüme bu ne sözdür
7. Sen beşer bir degül yüzi ne gibi
Ol beşer biri biñ-durur yüzdür

---

(121)

H1 3a, -F, T 2a.

*Darır’ın dilinden söylenmiştir. Bir önceki şiirin devamı niteliğindedir, arada nesir kısmı yoktur.

2. kamu yanı: kamulara H1.

3. -H1.

4. gibi: bigi T./ ziyā: rahşān T.// ki. -H1.

5. özdür: -H1.

6. añlamaduñ: añlamañ T.

7. yüzi: bizi H1/ gibi: bigi T./ ikinci mısra: ol ſer birinüñdür yüzdür H1.

8. Ulular sözidür ki söylendi
Gerçi şerh idicisi Gözsüz'dür
9. Söz içinde ne söz söylemişem
Şür olan bilür bu ne tuzdur

122.

Fe'ılātün Mefā'ilün Fe'ilün

1. Hele söz üstine süvār olğıl
Sīre şerhinde üstüvār olğıl
2. Hoş du'ā kııl şehinşāha her dem
Mısr sulṭānı pādişāh-ı a'zam
3. Haqqı zāhir kıılan melik-i Zāhir
Düşmeni üzre kādır ü kāhir
4. Kā'im [ü] şer' ü 'ālim ü 'ādil
'Ārif-i dīn ü 'ābid ü 'āmil
5. Haq ta'ālā 'ināyet itdi aña
'Aql u 'ilmin hidāyet itdi aña
6. Aña dīn virdi vü devlet-i dünyā
Dağı 'aql u 'ibādet ü 'uqbā

---

9. ne söz: şen H1./ şür: şürü T.

(122)

H1 3b, F 165a, T 2a.

*Darır'in dilinden söylenmiştir. Bir önceki şiirin devamı niteliğindedir, arada nesir kısmı yoktur.

3. Zāhir: Ṭāhir H1.

7. *Bu cihān t̄urduğınca t̄ursun özi*
Dillere dāsītān olsun sözi

123.

Fe‘ilātün Mefā‘ilün Fe‘ilün

1. Dīni dūnyāsı müstedām olsun
‘Ömr-ile ‘adli hem devām olsun
2. Kendü H̄aḡ ḡazretinde ḡāṣ oldı
H̄alka in‘ām u cümle ‘ām olsun
3. Dūnyā düzgünleri tamām oldı
Āhiri ḡayr-ıla tamām olsun
4. Dūnyā ehline ḡākim ü sulṡān
Dīn [ü] cemā‘atde imām olsun
5. Kim T̄ürkī kitābı oğur-ısa
Eyde kim ol Şāh’a selām olsun

---

6. vü: -F// ‘ibādet ü ‘uḡbā: ‘ibādet-i ‘uḡbā H1.

7. Bu beyit, ele aldığımız nüshalar arasında bulunmamaktadır. Bu sebeple Berlin Staatsbibliothek No: Ms Or Fol 4169/2 nüshasının 2a-b, Berlin Staatsbibliothek No: Hs Or Quart 1099 nüshasının 2b, Berlin Staatsbibliothek No: Ms Or Quart 1552/2 nüshasının 2b sayfasından alınarak metne dâhil edilmiştir./ t̄urduğınca t̄ursun: durduğunca dursun Berlin Staatsbibliothek No: Ms Or Fol 4169/2./ sözi: özi Berlin Staatsbibliothek No: Ms Or Fol 4169/2, Berlin Staatsbibliothek No: Hs Or Quart 1099.

(123)

H1 3b, -F, T 2a.

*Bu şiir, Darîr’in dilinden söylenmiştir. Sultan Berkuk övgüsüdür.

1. ‘ömrle ‘adli: ‘ömr ü ‘adli T.
2. olsun: oldı T.

124.

Mefā'îlün Mefā'îlün Fe'ûlün

1. Mühelhel eydür iy kavm-ı muğaffel
Ki görmedüm cihānda sizden echel
2. Sizi aḥmak ılupdur cehl-ile māl
Ne ḥāl içindesiz nedür bu aḥvāl
3. Ne evvel añladuñuz siz ne āḥir
Ne bāḥını bilürsiz siz ne zāḥir
4. Kişinüñ añlayamazsız sözini
açan añlayasız pes kendüzini
5. Anı kim Ḥa ta'ālā ulu ıldı
Eger ḥayvān-ısa çün gördi bildi
6. N'ičün gönlüñüzüñ gözi yumılmış
Sizi nādān u cāhil kör ılmış

---

(124)

H1 5b, F 166b, T 3a.

*Bu şiir, Mühelhel'in dilinden söylenmiştir. Mühelhel, İncil ve Tevrat'ı iyi bilen bir kimsedir. Kureyşlilere, bir peygamberin geleceğini haber vererek, onun vasıflarından bahseder. Kureyşliler ona, "senin söylediklerini kâhinler de daha önce söyledi, onlar ölüp gittiler ama Kureyş'e bir şey olmadı, senin söylediğin nişanlara sahip biri gelmedi, acaba sen bu söylediklerini onlardan mı duydun yoksa kitaplardan okuduklarını mı anlatıyorsun" derler. Bunun üzerine Mühelhel bu sözleri söyler.

1. sizden: senden F.
2. cehl-ile māl: Ḥa tebārek F.
3. siz: -H1.
4. añlayamazsız: añlayamazsuz F.
6. yumılmış: körelmiş T.

7. Haberler kim virürler diñlemezsiz
Nişānlar söylediler añlamazsız
8. İçüñüzden sizüñ bir er görünür
Şadef siz sizden ol gevher görünür
9. Dikensiz siz gülüñüz ol kamerdür
Yaradılmış kamudan mu‘teberdür
10. İçüñüzden dağı anuñ gibi bir
Sülāle kıpmadı tayyib ü tahir
11. Emīn ü şādık u kıāni‘ mü‘eddeb
Kamu faız u hüner birle müretteb
12. Şecā‘at pīşesi vü mu‘ciz issi
Hūyı hulķı laṭīf ü kıāni‘ issi
13. Yüzi nūrı anuñ gökler güneşi
Henüz ivme ki kırķa ire yaşı
14. Göresiz dünyā dutmaķ iller açmaķ
Melikler mülki terk itmek ü kaçmaķ

---

7. diñlemezsiz: diñlemezsüz F, diñlemezsiz siz T.// añlamazsız: añlamazsuz F.

8. görünür: görindi F.// şadefsiz: şadefsüz F./ görünür: görindi F, T.

9. dikensiz: dikensüz F.

11. kıāni‘: şāni‘ F.

12. vü mu‘ciz: mu‘ciz H1, mu‘cizāti T.// issi: işi F.

13. ivme: umar K./ kırķa: kırķa F.

14. dutmak: tütmaķ F, T.

15. Kılıcı mağribi maşrıkı duta
Göñüller milkini hōd ‘ışkı uta
16. Kopa bir dahı kendüye ola yār
Dilīr ü fāris ü seyf issi sālār
17. Aña inkār idenüñ boynın ura
Çü Rüstem pehlüvān öñinde tura
18. ‘Aceb sözler didüm añlar-ısañuz
Bilürsiz ger bilüp tañlar-ısañuz
19. Eger maħlūķına ħalbüñüz iy ħavm
Biline naħdüñüz ħalbuñuz iy ħavm

125.

Mefā‘īlün Mefā‘īlün Fe‘ülün

1. Gel iy sulţān sālār server-i a‘zam
Cihāna gelmedi senden yig ādem
2. Ne hūb şüretlūsın zī hoş sīretlü
Mu‘azzezsin mükerremsin mu‘azşam

---

15. duta: tuta F, T// uta: duta H1, tuta F.

16. ola: -F.

17-19. -F.

19. iy: ey H1.

(125)

H1 8b, F 167b, T 4a.

*Bu şiir, Mühelhel’in dilinden söylenmiştir. Mühelhel, bir gün otururken yakınından Hz. Muhammed’in geçtiğini görür, ona selam vererek bu sözleri söyler.

1. server-i a‘zam: server F, T//yig: yeg H1.

3. Gel iy Ādem atanuñ sen atası
Senüñ cānuñ kamu cāndan muḳaddem
4. Senüñ sırruñı kim bilür ki kimsin
Seni sen bilesin vallāhü'l-a'lem
5. Gel iy gönüllere nūr-ı hidāyet
Yüzüñ şubḥ-ı mübārek saçuñ aḥşām
6. Zihī gözsüz kişi seni göremez
Güneş nice'ydügin ne bilür ebkem
7. Zihī baḥtulu kişi kim hemīşe
Gice gündüz senüñle ola hem-dem
8. Dutısarsın cihānı bī-muḥābā
Saña çün milk olupdur āḥiret hem
9. Zihī 'izz ü sa'ādet ol kişiye
Kim emrüne muḫī' ola vü mülzem

---

2. birinci mısra ele aldığımız nüshalarda şu şekildeydi: kamer sīretlūsın iy ḥüb şüretlü H1, kamer sīretlūsın zī ḥoş sīretlü F, kamer sīretlūsın ḥoş sīretlü T. Fakat anlam açısından daha uygun olduğu düşünülerek bu nüshalar yerine TSMK Koğuşlar No: 1001 nüshasındaki “ne ḥüb şüretlūsın zī ḥoş sīretlü” yazımı metne alındı.// mu'azzezsin mükerremsin: mu'azzezsun mükerremsün F.

3. -H1.

5. nūr-ı hidāyet: nūr u hidāyet H1, envār-ı hidāyet T.// saçuñ: yüzüñ T./ şubḥ-ı mübārek: şubḥ u mübārek H1.

6. -F./ seni göremez: kim bilür kim sensin nebī bilesiz T.// ne bilür: bilsün T.

7. baḥtulu: gözsüz F, T./ hemīşe: ol hemīşe F, T.

8. dutısarsın: ḫutısarsun F, T.// çün: ḥöd F, T.

9. zihī: zehī H1.// kim: ki T.

10. Senüñ dīnün olısar cāvidānī
Senüñ hükümün olısar hük-m-i muhkem

126.

Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün

1. Yağşı kişi añdurı virdün baña
Hoş haberdür āferīn gelsün saña
2. Çok kişinün mālı rızkı var-durur
İllā kendü yaramaz ebter-durur
3. Kendüzine hayr[1] yoğdur mālınun
Zabtı yoğdur hālinun aḥvālinun
4. Ayruğa ne hayr ide ol şüm kişi
İki 'ālemde dahı maḥrūm kişi
5. Māl aña hoş yaraşur kim hayr ide
Kendü aḥvālini kendü seyr ide
6. Fikr ide mülki vü mālı n'olduğın
Oğlı kıızı mālı kime kalduğın

---

10. cāvidānī: cāvidānī dīn F.

(126)

H1 11a, F 170a, T 5a.

*Bu şiir, Ebû Tâlib'in dilinden söylenmiştir. Ebû Tâlib'in hanımı Fâtıma, Meysere'nin Hz. Muhammed'in halini sorduğunu, onun neden ticaret yapmadığını merak ettiğini söyler. Ebû Tâlib'e bu fikir hoş gelir.

1. añdurıvirdün: añdurdı birdiñ F, añdurdı virdi T.

4. kişi: işi H1, T.

5. aña: anuñ F.// kendü seyr ide: kendüsi ide H1.

7. Gördi kendü ayruğuñ n'oldı hâlin
Körligine nice yidiler mâlın
8. 'İbret al iy 'âkil ü dānā kişi
Kim cihānuñ ol-durur āhir işi
9. İlle 'âkiller 'aceb söz söyledi
Māl u cāh u 'ilmi hoş şerh eyledi
10. Erligi ol üçe yoldaş kıldılar
İlle 'ilmi kamuya baş kıldılar
11. Eytdi bunlar şuya beñzerler şuya
Her ki erdür ma'nalı sözden tuya
12. Bir kişi şu ile şuvarsa yiri
Bir niçe günden sen ol yirde yüri
13. Gör niçe dürlü nebāt bitmiş durur
Şanma şu bir tohmın unıtmış-durur
14. Yirlerüñ cevherlüsinden cān biter
Ya'nī süsen sünbül ü reyḥān biter

---

6. mülki mâlı: mülki ve gelen H1, mâl u milki T.// ikinci mısra: oğlı vü kıızı vü mâlı ıalduğın H1, T.

8. ol-durur: bu-durur F.

9. ille: illā H1./ cāh u 'ilmi: cāh-ı 'ilm H1.

10. ol: -H1.// ille: illā H1.

11. eytdi: eytdiler F, T./ beñzerler: benzer F, T.// ma'nalı sözden: ma'nī sözlerden F.

12. yirde: yirden T.

13. bitmiş durur: bitmiş tırur F, bitmişdür T.// unıtmış-durur: unıtmış tırur F, unıtmışdur T.

15. Kût olur [ol] hayvāna insāna hem
Kuvvet olur ol nebātlar cāna hem
16. Yine ol toprak ki gühersiz-durur
Niçe şu içer-ise şusuz-durur
17. İçdügi şudan dağı diken biter
Aşşısı yok ele ayağa batar
18. Şu hemān bir şu virür büstānlara
Arg oluban ağıdı gülistānlara
19. Yir yüzinde niçe dürlü tohm eker
Nār ekşi dağılu bir şudan biter
20. Serv ağacı vü benefşe nesteren
Bir şudan ol pādīshāhdur gösteren
21. ‘İlmi dağı çok kişi taşşıl ider
Kendüzin halk üstine tafđil ider
22. Cisminüñ ger cevheri kāmīl-durur
‘İlm-ile ol hoş kişi ‘āmil-durur

---

15. hayvāna insāna: insāna hayvāna F.

16. gühersiz: hünersiz H1.

17. ele: illā T.

18. ağıdı: ağıar F.

19. niçe dürlü: dürlü dürlü T.// ekşi nār u tağılu: nār ekşisi datlu H1, T.

20. gösteren: gösterden T.

21. taşşıl: hāşıl T.

23. Cismi eger şūr-ısa cevheri yođ
Hoş şadefdür ille kim gevheri yoğ
24. ‘İlmi cehl olur niçe kim cehd ider
‘Ömri zāyi‘ gidicek cāhil gider
25. Çün ki cāh [u] salṭanat kāmīl olur
Bir ere kim ululıķ ḥāşıl olur
26. Gevheri arı olursa ol erüñ
Dāyim aydınlıkdur işi gevherüñ
27. ‘Adl ider zālimlerüñ boynın urur
Dīn için kāfirlere karşı durur
28. Yoğ eger aşlı ḥabīs ü şüm ise
Zālīm olur ne kadar mazlüm ise
29. Māl daḥı bil şu gibidür iy aḥī
Gevheri arı kişi olur saḥī
30. Tatlı ağac-ısa māl şuyın içer
Ḥalk anuñ baḥşışlerinden hoş geçer
31. İllā aşlı naḥş[a] kaçan ol māl dege
Kanda olsa yūriye özin öge

---

23. -H1./ ille kim: illā ki T.

24-26. -F, -T.

27. zālimlerüñ: ol zālimler H1.// durur: turur F.

28. ḥabīs ü şüm: ḥabīs-i şüm H1, T.

29. bil: -H1, hem T./ gibidür: bigidür T.// olur: ol olur T.

32. Gevheri yoq kişi kaçan bay olur
Mümsik ü mu‘cib şoñ işi vāy olur
33. Erligi dağı iki şerħ itdiler
Ol erenler kim söz eydüp gitdiler
34. Biri ol kim yağşı dirliklü ola
Dīn yolında ıatı erliklü ola
35. Aşlı arı dīne şarf ider gücin
Zālīm ü kāfirden alur ol öcin
36. Aşlı yoq güçlü hemīşe yol keser
Boğa gibi güçlüdür ħalkı süser
37. Miskini mazlūmı dögen er midür
Degme taşuñ adı ya gevher midür
38. Gör bu dörd[in]den senüñle var mıdur
Dağı saña aşl-ı gevher yār mıdur
39. Yoısa ol bir ayrusınuñ yārısın
Yüri kim sen ādemī[ler] ħārisın

---

31. naşs: yoısa H1, F./ māl: mālın F.// ıanda: yirde F, nerde T./ öge: kese F.

32. şoñ işi vāy olur: şoñı işi ol olur T.

33. iki şerħ: ikişer H1.

34. biri: biter F, T.

35. gücin: çün T.// ol: -F.

36. gibi: bigi T.

37. ikinci mısra: dağı aña aşl-ı cevher yār mıdur H1.// taşuñ: daşuñ T.

38-39. -H1, -F.

127.

Mef'ülü Fā'ilātü Mefā'ilü Fā'ilün

1. Cān[ı] yolına fedā kıılur-ısam haķır ola
Ben görmedüm beşer [ki] güneşden münir ola
2. Hüsni melāhatıyla cihān bāy ola bugün
Kim Mışır Yūsuf'ı bu ğaniden faķır ola
3. Baña Mühelhel eyitdi bu Habīb-içün
Kim dünyāda gerek beşir ü nezir ola
4. Şöyle ulu ola ki cihānı duta kamu
Kim bir kemine kulu kamudan kebir ola
5. Hülķi 'azim [ü] kalbi selim kendüzi kelim
İllā ki hüküm [ü] heybet-ile mülk-gir ola
6. Bir 'ammusunuñ oğlı gerek bir fetā kopa
Kim baş [u] cān oynamağa key dilir ola
7. Hem kendüye vaşir vü vefi vü veli-durur
Hem 'aql [u] 'ilmle gerek aña vezir ola

---

(127)

H1 13b, F 171b, -T.

*Bu şiir, Hz. Hatice'nin dilinden söylenmiştir. Ebû Tâlib, Hz. Muhammed'i alarak Hz. Hatice'nin evine gelir. Hz. Muhammed'i gören Hz. Hatice bunları söyler.

1. kıılur-ısam: kılsam H1.

2. melāhatıyla: melāhatı birle F./ bay ola: māt-durur F.

3. eyitdi: didi F.// ü: -H1.

5. mülk-gir: melek kebir F.

6. bir: -H1.

8. Mağribi maşrıkı duta dīni vü mezhebi
Kimde ki devlet olsa bu işden hab̄ir ola
9. Muştulañ ol kişiye kim ancılayın H̄abīb
Mālına maḥrem [ü] hem işine müş̄ir ola

128.

Mefā‘ilün Mefā‘ilün Fe‘ülün

1. Henüz iy seyyide ben bildüğumdür
Bu şerḥ ü bu beyāndan daḥı artuḳ
2. Dilerseñ kim bilesin kimdür Aḥmed
Anı kim bilür andan daḥı artuḳ
3. Sen ol cānsın ki cānı sen bilürsin
Canı kim bile cāndan daḥı artuḳ
4. *Şadef dürrüñ ne bilsün kıymetini*
Nite kim la‘li kāndan daḥı artuḳ

---

7. -F.

8. mağribi maşrıkı: mağribi vü maşrıkı F.

9. muştulañ: muştulañuz F./ ancılayın: buncılayın F.// hem işine müş̄ir: işine daḥı beş̄ir F.

(128)

H1 19a, F 175a, -T.

*Bu şiir, Meysere'nin dilinden söylenmiştir. Bir Yahudi, Hz. Peygamber'e bazı sorular sorar, Hz. Peygamber de ona cevap verir. Sonra Yahudi, Peygamber'in sırtına bakar ve mühr-i nübüvveti görür, onun peygamber olduğunu anlayarak iman getirir. Hz. Hatice, Yahudi ile Hz. Muhammed'in arasındaki konuşmaya şahit olur. Ardından kölesi Meysere'den, Hz. Muhammed'i kendisine anlatmasını ister. Meysere ona bu sözlerle cevap verir.

1. henüz: hüner H1./ bildüğumdür: bildüğüm bu H1.

3. cānı: cāhı H1.// bile: -F.

5. Didiler anuñ-içün kim cihānı
Kılısdur cihāndan dağı artuğ

129.

Mefā'ılün Mefā'ılün Fe'ülün

1. Anı ol bildi ancak andan artuğ
Kimesne bilmedi bu sırr u hāli
2. Cemāle şöyle müstağrak olurdu
Ki fikr itmez-idi hergiz hayāli
3. Kıyās ol yirde kaçır ider bilürsin
Hayāle gelmege yok ihtimāli
4. Cevāba kimse muhtāc olmayıcağ
N'iderler anda pes bunca su'āli

---

4. Bu beyit, ele aldığımız nüshalar arasında bulunmamaktadır. Bu sebeple Berlin Staatsbibliothek No: Ms Or Quart 1846 nüshasının 130b, Arkeoloji Müzesi Kütüphanesi No: 464 nüshasının 13a vараğından, TSMK Koğuşlar No: 1001 nüshasının 213b, SK Fatih No: 4272 nüshasının 154b sayfasından alınarak metne dāhil edilmiştir.

(129)

H1 22a, F 178a, -T.

*Bu şiir, Darîr'in dilinden söylenmiştir. Hz. Muhammed, Hz. Hatice'nin kervanı ile Şam'a ticarete gidecektir. Öncesinde Hz. Muhammed Kabe'yi tavaf eder ve ardından Hira dağına gelir. Hira dağı, Hz. Muhammed'in halvetgahı ve münacat yeridir. Darîr, peygamberlik gelene kadar Hz. Muhammed o dağda ne yapardı, nasıl vakit geçirirdi, bu sırrı kimse bilmez, o makamın menzillerini kimse söylemezdi der ve bu şiiri verir.

2. cemāle: cemāli F.// ki: -F./ hayāli: helāli F.

3. bilürsin: bilürsün F.// gelmege: gelmeye H1.

4. H1 nüshasında birinci mısra ile ikinci mısra yer değıştirmiştir./ kimse: kimsene F.// bunca: nice H1.

5. Vişāl isteme vaşl iken i Gözsüz
V'egerçi fūrķate döner vişāli

130.

Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün

1. İşit iy ehl-i tena'um diñlegil
Kim ne işe varur ol sulţān-ı dīn
2. Taş u toprak darta ya balçık çeke
Ya'nī kâ'im olmağa erkān-ı dīn
3. Kesb idüp loķma-i helālden yimek
İster-iseñ dünyāda bürhān-ı dīn

---

5. v'egerçi: v'egerni H1.

(130)

H1 23a, F 178b, -T.

*Bu şiir, Darîr'in dilinden söylenmiştir. Hz. Muhammed'in sefere giderken giyeceği bir ayakkabısı yoktur. Bulunduğu yerde işçilerin ücret karşılığında taş kırdığı, su taşıdığı bir pazar vardır. Hz. Muhammed de bu pazara gidip çalışarak, o parayla ayakkabı almaya karar verir.

1. H1 nüshasında ikinci mısra sehven ikinci beytin ilk mısraı olarak yazılmıştır.

2. H1 nüshasında birinci mısra, ikinci mısra olarak; ikinci mısra ise sehven birinci beytin ikinci mısraı olarak yazılmıştır. /yā: vü H1.

3. helālden: helāldendür F./ yimek: yemekdür H1.// dünyāda: dünyada F.

131.

Mefā‘īlün Mefā‘īlün Fe‘ülün

1. Ne sırruñ vardır iy sulṭān senüñ kim
Ḳamu sözüñde sergerdān ḳalupdur
2. Olar kim ḥikmet-i Loḳmān bilürdi
Senüñ ḥikmetüñe ḥayrān ḳalupdur
3. Sen ol ḥikmet sözinden söyleyli
Cihānda ḥikmet-i Loḳmān ḳalupdur
4. Eger Eflāṭün-ısa ol bilülü
Senüñ ḳarşuñda bir nādān ḳalupdur
5. Senüñ faḫluñdan iḥsānuñdan iy nūr
‘Arab’da faḫl u bu iḥsān ḳalupdur
6. Velīkin bu bir avuç ḥalk içinde
Nite kim dünyada erkān ḳalupdur

---

(131)

H1 27b, F 179b, -T.

*Bu şiir, Hz. Hamza'nın dilinden söylenmiştir. Hz. Muhammed'i işçi pazarında ücret karşılığı çalıştırmaya kimsenin gönlü elvermediği için, Hz. Muhammed oradan eli boş döner ve Hira dağına gider. Bunu duyan Hamza, yanına gelerek onu Ebû Tâlib'in yanına götürür. Ebû Tâlib de Hamza da Hz. Muhammed'in kendilerinden para istemek yerine, işçilik yapmak istemesine çok üzölmüşlerdir. İkiisi de Hz. Muhammed'e biner miskal altın verirler. Sonra Hz. Hamza, Hz. Muhammed'e neden kendileriyle konuşup sohbet etmediğini ve yalnız başına Hira dağına çekildiğini sorar.

1. ḳalupdur: ḳılupdur H1.

2. ḳalupdur: ḳılupdur H1.

3. ḳalupdur: ḳılupdur H1.

4. bilülü: bilgülü F.// ḳalupdur: ḳılupdur H1.

6. -H1.

7. Yürigil şöyle kim bir iki maḥdūm
Yürürler ‘ādet-i insān ḳalupdur
8. Dimesünler ki n’içün seyyidüñüz
Faḳīr ü müflis ü ‘uryān ḳalupdur
9. Bizüm ‘izzetümüz ḥalḳ ortasında
Senüñçün şöyle cāvidān ḳalupdur
10. Seni sen ḥōr ḳılıcaḳ ḥalḳ içinde
Ki ḳavmuñ baḡrını ḳandan ḳalupdur
11. Sen eyle şanma kim il nüktesinden
Öñümde māl u ḥānumān ḳalupdur

132.

Mefā‘īlün Mefā‘īlün Fe‘ūlün

1. Feşāḥat ḥoḳḳasından ‘anber-āmīz
Şeker dilden ne söyler ol şeker-rīz

---

7. yürigil: yürü gel H1.// ḳalupdur: ḳılupdur H1.

8. ḳalupdur: ḳılupdur H1.

9. ḳalupdur: ḳılupdur H1.

10. ḳılıcaḳ: idicek F.//ki ḳavmuñ baḡrını ḳandan ḳılupdur: ḳavmuñ baḡrı ḳandan ḳan ḳolupdur F.

11. kim il: ili H1.// ḥanūman: ḥān u cān F./ ḳalupdur: ḳılupdur H1.

(132)

H1 28b, F 180b, -T.

*Bu şiir, Darīr’in anlatımı ile başlar, Hz. Muhammed’in anlatımıyla devam eder. Amcaları, Hz. Muhammed’e neden işçi pazarına gittiğini sorar, diğer insanların kendilerini ayıplayacağından endişe ettiklerini bildirirler. Sonra da Hz. Muhammed’e ihtiyaçlarını karşılaması için para verirler. Hz. Muhammed de onlara bu sözlerle cevap verir.

1. ol: gör F.

2. Leṭāfet birle ŧöyle söz açdı
Ki ḳahr u ḳayḡu yıllıḳ yol ḳaçdı
3. Bularuñ göñline yarar söz eydür
Şanasın ay söyler yılduz eydür
4. Ḳaçan kim Muştafā söz söyleyicek
Yā söz söylemege meyl eyleyicek
5. Yüzinden nūr aydınlıḳ virürdi
'Aceb ŧekl ü ŧemā'il gösterürdi
6. Yañaḡından inerdi dür gibi der
Dilinden söyleyicek ŧekker iner
7. İŧidenler anuñ ṭatlu sözini
Şanursın ḡall olupdur kendüzini
8. Götürdi baş[ın] eydür iy ulular
Ezelden devlet issi baḡtulular
9. N'ičün ben oḡlan iken her bir işi
Eger bāṭın eger zāhir i ḳişi
10. Diledüḡüm bigi işlerdüm anı
Bu aşşınuñ bilinmezdi ziyānı

---

2. söz açdı: sözi uçdı F.// yıllıḳ: ile H1.

3. yarar: yelerer F.// ay: anı F./ yılduz: yulduzdan F.

6. gibi: bigi F.

7. olupdur: olurdu F.

9. iy ḳişi: her bir işi F.

11. Begenür-idüñüz ol işümi siz
Baña qor-ıduñuz teşvîşümi siz
12. Kim aña söylemesün kimsene hîç
Ki ne bilsün bunu bir fikreti giç
13. Ulular kiçiye ögüt virürdi
Beni kiçilerine gösterürdi
14. Bugün n'ichün işümden 'ārlanursız
Benüm bu cünbüşümden 'ārlanursız
15. Yaramaz iş elümden gelmedi hîç
Yavuz sözler dilümden gelmedi hîç
16. Benüm fi'lüm size sünnet olısar
Beni seven baña ümmet olısar
17. Şınaduñuz benüm fi'lüm ḥasendür
Sa'ādetlü kişi beni sevendür
18. Beni qoñ ḥālüme kim ben bilürem
Baña emr olunan fi'li qıluram

---

10. -H1.

12. ikinci mısra: ki bilsün bunu bu fikrini hîç H1.

13. -F.

14. 'ārlanursuz: erlenürsin H1.// 'ārlanursuz: 'arlanursın H1.

17. şınaduñuz: şınaruñuz H1.

18. beni qoñ ḥālüme: beni baña qoñuz F./ bilürem: bilür men F.// fi'li: işi F./ qıluram: qılur men F.

133.

Mefā‘īlün Mefā‘īlün Fe‘ülün

1. Ebū Cehl’e haber yitişdi ol dem
Ki tur gör kāruvānı oldu derhem
2. Muḥammed bir kerāmet kıldı zāhir
Nübüvvetden bir āyet kıldı zāhir
3. Ebū Cehl örü turdı tīz yirinden
Görür halkı ki şorar birbirinden
4. Bu halka gulgule düşmiş tamāmet
Kim oldu aşikāre bir kerāmet
5. Yüridi tünd oluban halka söger
Resūli şındurur kendüzin öger
6. Yakın geldi çağurdı halka kim hey
Ki ahmaş şey şanur gördügi lā-şey

---

(133)

H1 33b, F 184b, -T.

*Bu şiir, Darīr’in dilinden söylenmiştir. Hz. Muhammed, amcalarına, ticaret yapıp kendi parasını kazanmak istediğini söyler. Bu maksatla Hz. Hatice’nin yanına gelir, Hz. Hatice ona kıyafet ve deve verir ve Hz. Muhammed, Hz. Hatice’nin kervanı ile yola çıkar. Yol boyunca başında bir bulut ona gölgelik etmektedir.

1. yitişdi: yetişdi H1.// tur: dur H1.

3. örü turdı tīz yirinden: örü durdı yerinden H1.// ki: -H1.

4. kim: ki H1./ bir: bu H1.

5. şındurur: sindürür H1.

6. gördügi: gördükçe H1./ lā-şey: velā-şey H1.

7. İy aḥmaḳlar bu cāzu işine siz
Ne ḥayrānsız bī-‘aḳl u bī-temyīz
8. Niçe kez gördüñüz Aḥmed’den işler
Ki anı siḥr-ile cāzūlar işler
9. Zamānında ulu kāhin ḳopupdur
Cihānda siḥr-ile meşhūr olupdur
10. Delūdūr bu meger hīç uşşı yoḳdur
Ki siḥrinden aña hīç aşşı yoḳdur
11. Ne üstinde geyesi ṭonı vardur
Ne evinde yeyesi ḥōnı vardur
12. Ḥayālāt gösterür siḥr-ile her dem
Kim aña uyalar bu ḥalḳ-ı ‘ālem
13. Ne yirde kim gele ne‘āmdan [ol] ‘ām
Şana kim aña Ḥaḳ’dandur bu in‘ām
14. Aña kimdür inanan degme bir ḥām
Velī ḳanda bile in‘āmı en‘ām

---

7. işine: sözine F.// ne ḥayvānsız: neye ḥayrānsuz F.

8. H1 nüshasında bu beytin ikinci mısraı ile dokuzuncu beytin ilk mısraı yer deḡiştirmiştir.

10. siḥrinden: siḥrinüñ F.

11. geyesi: geyecek F.// yeyesi: yeyecek F.

12. uyalar: uyar H1.

13. ne‘āmdan ‘ām: in‘āmdan in‘ām K.

134.

Mefā‘ilün Mefā‘ilün Fe‘ülün

1. Ulu oldur ki yaradandan ola
Ki kendüden ulalan ulu olmaz
2. Ulu kim Tañrı’ dandur ululuğı
Anı halk alu görse alu olmaz

135.

Mefā‘ilün Fe‘ilätün Mefā‘ilün Fe‘ilün

1. Saña yaraşur ulu olmak iy şerif-vücüd
Saña ‘aţadur İlâhî büzürg-vâr olmak
2. Seni bilülü kişiler göricegez eytdi
Kişiyе zihî sa‘âdet senüñle yâr olmak

---

(134)

H1 36b, F 186b, -T.

*Bu şiir, Darîr’in dilinden söylenmiştir. Darîr, Hz. Muhammed’in yerine, Ebû Cehl’in kervan ulusu olmasını anlattıktan sonra, halkın çoğunun, kendinden ulu olanı gerçekten ulu sandığını belirterek bu şiiri söyler.

1. yaradandan: yaradıldan H1.
2. Tañrı’ dandur ululuğı: Tañrı’ dan ululuğıdur F.// alu: ulu H1.

(135)

H1 45b, F 193a, T 9b.

*Bu şiir, Abbas b. Abdulmuttalib’in dilinden söylenmiştir. Hz. Muhammed övgüsüdür. Kervan, yoluna devam ederken, Hz. Muhammed pek çok olağanüstü hal gösterir. Yolu kapayan bir ejderhanın yoldan çekilmesini sağlar, yağmurun yağacağını önceden bilir. Yağmur yağıp sel suları yolu kapadığında, kervandakilere “bismillâh ve billâh” diyerek suyun üstünden geçmelerini söyler. Bu sözü söyleyerek geçenler kurtulur, “bismillât u ‘uzzâ” diyen Amr b. Süheyl ise develeriyle beraber suya gömülür. Abbas, bu hadise üzerine Hz. Muhammed’i böyle metheder.

1. ulu olmak: ululuk H1.
2. bilülü: bilen F./ eytdi: didiler T.// senüñle: bunuñla F, T./ kişiyе zihî sa‘âdet: kişi ki zihî sa‘âdet F, zehî sa‘âdet ol kişiyе H1.

3. Bunuñ cemāl ü celālinde vardur ol sīmā
Ulalmaq ehl-i cihān üzre ihtiyār olmaq
4. Bu ikiden birisi olısar-durur mutlaq
Resül şāhib-i da‘vet [ü] ya şehryār olmaq
5. Kimesne kim seni hūr görse iy ‘azīz kerīm
Görelər anı cihānda hasīs [ü] h̄ār olmaq
6. Kişi ki görmedi seni vü sevmedi cāndan
Ne aşşı aña bu dünyā içinde var olmaq
7. ‘Aceb ne mu‘ciz idi ki dünki gün senden
Ol ecdehā ileyinde bī-i‘tibār olmaq
8. Bugün bunuñ gibi şudan geñezlikle geçüp
Sa‘ādet-ile şunca nite süvār olmaq
9. Olar ki sözüñ işitmedi münkir oldı saña
Ġarīķ māl[1] [vü] tavarı vü kendü zār olmaq
10. Kimsene kim göre sevmeye ol münīr yüzi
Revādur ancılayın kişi ehl-i nār olmaq

---

3. cemāl ü celālinde: celāl cemālinde H1, cemāli celālinden F.

4. olısar-durur: olıсарdur H1, T.// da‘vet: devlet F.

5. kim: -H1, -F./ görse: göre H1, F.

6. vü: -H1./ ki: kim T.// dünyā içinde aña: aña bu dünyā içinde H1.

7. birinci mısra: ne mu‘ciz idi ‘aceb dünki gün gösterdüñ H1, ne mu‘ciz idi ‘aceb dünki gün görseydüñ F.// ileyinde bī-i‘tibār olmaq: elüñde i‘tibār olmaq F, T.

8. ki: kim F.// nite süvār olmaq: nişān olmaq H1.

9. māl[1] [vü] tavarı: māl develer H1.

136.

Mefā‘īlün Mefā‘īlün Fe‘ülün

1.   Kamu düşmānlığa ‘afv ola illā
       Ululuk istemekden kıl tevellā
2.   Ki her kim ululuğa ola düşmen
       Ululıktan ırağ ola ol elgen
3.   Ululuk istese alu kişiler
       Diri mi qor anı ulu kişiler
4.   Saña bu bir meşeldür añlar-ısañ
       Sözi cāndan gönülden diñler-iseñ
5.   İki dürlü ululuk baħrından
       İki dürlü ululuk ağacından
6.   Yemişler kim biter işitgil adın
       Bilesin dadıcağ tu‘mın u dadın

---

(136)

H1 46b, F 194a, T 9b.

*Bu şiir, Darîr’in dilinden söylenmiştir. Ebû Cehl, Hz. Muhammed’in gösterdiği bunca olağanüstü hale rağmen ona inanmamakta, çevresindekilere de Hz. Muhammed’in bunları sihir ve büyüyle yaptığını söylemektedir. Darîr, Ebû Cehl’in bu davranışının arkasında yatan sebebin haset olduğunu belirtir ve büyüklerin “ululuk düşmanlığından ulu düşmanlık yoktur.” sözünü hatırlatarak bu şiiri söyler.

1. düşmānlığa: düşmenlige T.
2. ululuğa: ululukçün H1, F// elgen: erken H1, irken T.
4. diñler-iseñ: tañlar-ısañ F.
5. -T./ baħrından: ağacından F.
6. -T./ yemişler: yimişler F// ta‘amın dadın: ta‘amın u dadın F.

7. Birinüñ hāşılı ‘ucb u tekebbür
Birinüñ yemişi züll ü tekessür
8. Birinden biteni yiyen olur tîz
Birinüñ yemişin yiyen dil-āvîz
9. Ululîk isteme miskîn olugör
Çamudan kendüzüñi sen alu gör
10. Kimi Hâk ulu kılsa ulu oldur
Sa‘âdetlü dahı bahtulu oldur
11. Kişiyi kendü cehdi ulu kılmaz
‘Înâyetsüz sa‘âdet bâkî kalmaz

137.

Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilün

1. Eydür iy yüzi münevver tolu ay
Aydan arıdur şemâyilüñ senüñ
2. Dahı gelmedin cihâna sen henüz
Şerh olınmışdur evâyilüñ senüñ

---

7. -T.

8. -T./ yemişin: yimişin F.

9. -T.

10. -T./ kılsa ulu oldur: kıldı ol uludur F.

11. -T./ kişiyi kendü cehdi: kişi kendü cānını F.// ‘ināyetsüz: ‘ināyetsiz H1.

(137)

H1 49b, F 196a, -T.

*Bu şiir, Hz. Muhammed’in amcası Zübeyr b. Abdulmuttalib’in dilinden söylenmiştir. Hz. Muhammed övgüsüdür.

1. yüzi münevver: nūr-ı münevver H1.// aydan: aydın H1.

3. Kamu peygamberlere ma'lûm-ıdı
‘İzz ü iķbāl ü fażāyilüñ senüñ
4. *Çok begler baħş kıldılar seni*
Hall olinmadı mesāyilüñ senüñ
5. Hāşā kim cāzū olasın iy Hābīb
Kamu bürhān ü delāyilüñ senüñ

138.

Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilün

1. İy gönül dur cānuñı ķurbāna vir
Secde-i şükr eylegil Sübhān’a sen

---

2. gelmedin: gelmedi H1.

3. ü: -H1.

4. Bu beyit, ele aldığımız nüshalar arasında bulunmamaktadır. Bu sebeple Berlin Staatsbibliothek No: Ms Or Fol 4169/2 nüshasının 7a, Berlin Staatsbibliothek No: Hs Or Oct 871 nüshasının 8a, Berlin Staatsbibliothek No: Hs Or Quart 1099 nüshasının 6b, Berlin Staatsbibliothek No: Ms Or Quart 1846 nüshasının 143b, Milli Kütüphane No: YzB 203 nüshasının 204b sayfasından alınarak metne dâhil edilmiştir./ birinci mısra: çok bilüler ki baħş itdi seni Berlin Staatsbibliothek No: Hs Or Oct 871, çok bilgilü baħş kıldılar senden Berlin Staatsbibliothek No: Ms Or Quart 1846, çok bilgülü baħş kıldılar seni Milli Kütüphane No: YzB 203.

5. hāşā kim cāzū olasız iy hābīb: çün bilgülü baħş kıldılar seni F.// bürhān ü delāyilüñ: bürhāndur delāyilüñ F.

(138)

H1 54b, F 200a, T 10b.

*Bu şiir, Bahira’nın dilinden söylenmiştir. Bahira çok bilgili bir rahiptir, Hz. Muhammed’in vasıflarını kutsal kitaplardan okuyarak öğrenmiştir. Bir gün bir kervanın kendi kilisesinin yakınında konakladığını görür. Kervandakilerden birinin başının üstünde bulut olduğunu, kervan oraya gelince kuru bir ağacın yeşerdiğini ve kurumuş kuyudan su çıktığını fark eder. Bu belirtilerden yola çıkarak, şimdiye kadar merak edip gelmesini beklediği âhir zaman peygamberinin orada olduğunu anlar ve sevinerek bu şiiri söyler.

1. secde-i şükr: secde şükrin H1.

2. Kim iriřdüñ ĥasretüñe ölmedin
Şükr kı1 vir cānuñı şükrāne sen
3. Ŗamu ‘ilmüñ irdi uş ma‘lūmına
Ŗullıđı irürdüñ uş sulţāna sen
4. Cānuñ ayrılrsa bu cismüñden ne ġam
Çün kim irdüñ ol ezeli cāna sen
5. Dağı müflislik mi göre gözlerüñ
Gör ne gence uğraduñ hem kāna sen
6. Niçeler göçdi bu devre irmedin
Sen iriřdüñ bu ‘aceb devrāna sen
7. İy Bağıra dur bu bağra ġarķ ol
Kim bulasın bir ‘aceb dürdāne sen

---

2. ĥasretüñe: maķşüduña F./ kim: uş T.

3. uş ma‘lūmına: uşda ma‘lūma T.

4. ezeli: ezel H1./ cāna: cānāna H1.

5. hem: vü H1.

6. irmedin: irmedi H1.// sen: ĥoş T.

7. bir ‘aceb: bir iki H1.

139.

Mefā‘ilün Fe‘ilātün Mefā‘ilün Fe‘ilün

1. Yene mi sır sarāyından eyā sülāle-i pāk
Hulāşa mu‘cize gösterdüñ iy Hābīb-i emīn
2. Bu kudret [ü] bu kerāmet bu tañsıg işler kim
Sen işledüñ kim idüpdür iy edīb-i emīn
3. Yene mi ‘aqlını hālkuñ bu sır sarāyından
Delü [vü] vālihe kılduñ sen iy lebīb [ü] emīn
4. Yağīnüm oldu dağı kalmadı gümānum hīç
Ki sen Resül-i ulü'l-‘azmsın hağīb-i emīn
5. Şeff‘i cümle yaradılmışuñ yağını sensin
Şefik ü hālķ üzere hem rağīm ü rağīb emīn

---

(139)

H1 55b, F 200b, T 11a.

*Bu şiir, Abbas b. Abdulmuttalib’in dilinden söylenmiştir. Hz. Muhammed’in sırtını dayadığı ağacın yeşerdiğini ve onun mucizesiyle kurumuş kuyudan su çıktığını gören kervan halkı, gördüklerine hayran kalırlar. Abbas da bu hadise üzerine bu sözleri söyler.

1. yene mi: yine çü T.// gösterdüñ: gösterür F.

2. tansıg işler: tutduğı işler F.// sen işledüñ kim idüpdür: senüñ işlerüñ kim idüp-durur F.

3. ‘aqlını hālkuñ: hālkuñ ‘aqlını F./ sarāyından: sīretde F.

4. kalmadı: olmadı H1, tamām dağı T.

5. -F./ rağīb: qarīb H1.

140.

Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün

1. Baş kaldırdı Bahirā söyledi
Ol söze kıatı ta'accüb eyledi
2. Eydür iy ğāfil kişi söz söyleyen
Gicedür diye mi gündüz söyleyen
3. Hīç 'ākil söyleye mi bu sözi
Gicedür diye mi gözlü gündüzi
4. Hoş cemālün hoş şüretün var-durur
İllā ma'kūs ma'rifetün var-durur
5. Anda bildüm 'aqluñı kim kem-durur
Cehl [ü] cür'et sende key muhkem-durur

---

(140)

H1 59a, F 203a, T 12a.

*Bu şiir, Bahira'nın dilinden söylenmiştir. Bahira, kervandakilere ziyafet vermek ister ve onların hepsini yanına çağırır. Hz. Muhammed, kervandaki develerin ve malların başında kalır, geri kalanlar Bahira'nın davetine icabet ederler. Bahira, gelenlerin içinde peygamber vasfını taşıyan kimsenin bulunmadığını görünce, neden kervandaki herkesin gelmediğini sorar. Ebû Cehl, sadece bir kişiyi geride bıraktıklarını, o kişinin de malı mülkü olmayan bir yetim olduğunu, o yüzden onu mallarının ve develerinin başına bekçi koyduklarını söyler. Bahira, o kişinin adı nedir, babası ölünce ona kim baktı, daha sonra onu kime emanet etti, o kişinin başında bir bulut var mıdır diye sorar. Ebû Cehl de bu sorulara cevap verir, bunun üzerine Bahira gülerek bu sözleri söyler.

1. Bahirā: bu hayra H1.
2. ğāfil: 'ākil F, T// söyleyen: söylese F, T./ iy: ey H1.
3. -F./ iy: ey H1.
4. var-durur: vardur H1./ma'rifetün: ma'rifātuñ F.
5. anda: andan F// ikinci mısra: her biri epsem edeble oturur F.

6. Yoḥsa n'ıçün senden ulular durur
Her biri epsem edeble oturur
7. Sen baña karşı duruban söyledüñ
Bilmedüñ kim bî-edeblik eyledüñ
8. Ben kim 'ilmüñ baḥrı 'aḳluñ kânıyam
Cümle millet mülkinüñ erkânıyam
9. Kimse müşkil ḥall idici var mıdur
Bundan artuḳ yol gidici var mıdur
10. Hîç bilür misin ki kimdür ol yetîm
Gözsüze tuş olmuş ol dürr-i yetîm
11. Kıymetin bilmedüñüz ol gevherüñ
Er gerek kim bile ḳadrin [ol] erüñ
12. Ancılayın raḥmete yoldaş olan
Ol ezeli devlete ḳoldaş olan
13. Daḫı anı bilmeye kim kimdür ol
Bir taşavvur ḳılmaya kim kimdür ol

---

6. ulular-durur: ulular ḫurur F, olurlar ḫurur T./ yoḥsa: yoḳsa T.

7. duruban: durup H1, ḫuruban T.

8. ben kim: nîkî H1.

9. gidici: güdici F.

10. kimdür: kim-durur T.// tuş olmuş ol dürr-i yetîm: tuş durur yetîm T.

11. erüñ: anuñ F.

12. ḳoldaş: yoldaş F, T.

13. kimdür ol: kim-ile durur T.

14. Zihī aḥmak ‘aqlı eksük kişidür
Er degül ol erligüñ teşvîşidür
15. Seyyid oldur server oldur ulu ol
Baḥt anuñdur taḥt anuñdur baḥtlu ol
16. Ol Muḥammed kim anı şerḥ eyledük
Bir iki ḥāşiyetini söyledük
17. Ya‘nī kavlı şādık u kendü emīn
Pes içüñüzde ulu oldur hemīn

141.

Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilün

Fā‘ilātün Fā‘ilün

1. Eydür iy kavm-ı celīl ü muḥterem
Sizde bu ḥüsn issi vü şāḥib-cemāl
Ancılayın kim-durur
2. Yüzini görse hilāl ay bedr olur
Cem‘ ide bir yirde ol bedri hilāl
Ancılayın kim-durur

---

14. zihī: ol zihī T.// ikinci mısra: baḥt anuñdur taḥt anuñdur işidür F.

15. ikinci mısra: cümle ḥalka ḫoḡru yol gösteren ol F.

16. birinci mısra: ol Muḥammed’dür ki sen şerḥ eyledüñ H1, F.

(141)

-H1, F 207a, -T.

*Bu şiir, Bahira’nın dilinden söylenmiştir. Hz. Muhammed övgüsüdür.

3. Gül yañağın gördügiyçün güldi gül
Tudağından vire la'l[e] reng-i al
Ancılayın kim-durur
4. Alnı nūrından cihān aydın olur
Bir güneş kim nūrına yoqdur zevāl
Ancılayın kim-durur
5. Şoħbetinden yüz şafā hāşıl olur
Karşusunda bağlanur nuṭṭ u maḳāl
Ancılayın kim-durur
6. Bir nazār ḳıl seyrine vü sırrına
Şūreti ma'nī içindedür kemāl
Ancılayın kim-durur
7. 'Ālemüñ müşkilini ḥall eyleyen
Kendü hāmüş göñli ṭolu ḳıl u ḳāl
Ancılayın kim-durur

142.

Fe‘ilātün Mefā‘ilün Fe‘ilün

1. Hāşā lillāh anuñ cemālinden
Yā anuñ ‘aqlınuñ kemālinden
2. Ki kimseneye ol ziyān irüre
Yaḥūd ḥalk içine fi‘ālinden
3. Ol bu iḳlīme geleliginden
Şoraram ben anuñ ḥişālinden
4. Duruşın oturuşın işidürem
Ki bilem sırr u cehr ḥālinden
5. Cümle bu ḳavm şākir ol kişiden
Rāzı şehr ehli ḥāli ḳālinden

---

(142)

H1 70b, F 212a, T 16b.

*Bahira, Hz. Muhammed’in peygamber olacağını müjdelere ve kervan oradan ayrılarak Basra şehrine gelir. Burada bir Yahudi, Hz. Muhammed’i görerek Müslüman olur. Onun Müslüman olduğunu gören bir başka Yahudi, Hz. Muhammed’i öldürmek ister. Bir plan kurar ve önce Hz. Muhammed’den çuval satın alır, sonra da parasını vermek için onu evine davet eder. Evine gelince damdan Hz. Muhammed’in üstüne bir kaya yuvarlar. Ama Cebrâil o kayayı tutarak, Yahudi’nin çocuklarının üzerine bırakır ve Yahudi’nin iki çocuğu ölür. Bunun üzerine Yahudi, Hz. Muhammed’in, çocuklarını öldürdüğünü söyleyerek, halkı onunla savaşmaları için kışkırtır. Yahudiler, meliklerine gidip durumu anlatırlar. Melik, onlara “o güzel suretli kişinin ardından casus gönderdik, onu gözledik ama ondan kötü bir hareket gelmedi” der ve bu sözleri söyler.

2. ikinci mısra: yā ki ḥalk içine anuñ fi‘ālinden F.

3. geleliginden: geledi günden F, T.// ḥişālinden: ḥüy-ı ḥişālinden F.

4. işidürem: isterem H1.// kim bile: ki bilem F.

5. birinci mısra: ḳamu ḥalk şākirdür ol kişiden H1, ḥalk ḳamusı şākirdür ol derden F. //rāzı şehr ehli: rāzıdur cümle T.

6. Kendüden ulu dünyāda yokdur
Kendüden şoñra dahı ālinden
7. Utanur cümle millet ol kişiden
Edebi şabrı ihtimālinden
8. Yāhūd ol hüsni kim anı seve
Kurtulur āhiret vebālinden
9. Güneşün gündüz aydını anuñ
Yüzinün nūrı ittişālinden
10. Ay iki dürlü görünür her ay
Ol Ḥabīb'ün yüzi hayālinden
11. Bedr olur bir ay yüzi gibi
İncelür kaşları hilālinden
12. Eli kutlu yüzi [vü] tatlu sözi
Halk üküş aşşı gördi mālından
13. Biz anı görmedük göriserdük
Fāriğ olduqda iştiğālinden

---

6. yokdur: yok-durur F.

7. kişiden: kişinün T.// şabrı ihtimālinden: şabrı vü ihtimālinden F.

8. hüsni: ḥabībi H1, ḥasen F./ āhiret: cümle āhiret F.

9. -H1, -F.

11. bir: bedr F, T.

12. -H1.

13. görmedük göriserdük: görmedin göriser-idük F.

14. Bugün uş fitne düşer aramuza
Gör bu şerîrlerüñ kıtālinden
15. Görmeyiserüz ol yüzi ayruķ
Maħrûm olduķ anuñ cemālinden

143.

Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilün

1. Çün Ĥadīce gördi Ümmü’l-mü’minîn
Ĥaķ ta‘ālā aña gösterdi hemîn
2. Maķşüd ol-ıdı kim ol göreydi pes
Kim bu nūruñ issi kimdür muķtebes
3. Gördi ol envār-ı işrāk-ı ziyā
Şām yolından görindi dünyaya
4. Gördi bir ķubbe münîr ü müstażā
Ĥubbe içinde oturur Muştafā
5. Ĥulle geymiş tāc urınmış başına
Nūr tölmişdur içine taşına

---

14. -F./ düşer: düşdi T.

(143)

H1 73a, F 214b, T 18a.

*Bu şiir, Darîr’in dilinden söylenmiştir. Melikin araya girmesi ile sorun çözülür. Kervan dönüş yoluna çıkar. O gece Hz. Muhammed uyurken, Allah’ın emri ile Cebrâil yeryüzüne iner, Hz. Muhammed’in devesinin üzerine yakuttan bir kubbe örter ve Hz. Muhammed’e cennet giysisi giydirerek başına nurdan bir taç takar. Allah, o gece bütün Mekke halkına gaflet vermiş, sadece Hz. Hatice’yi uyanık tutmuştur. Hz. Muhammed’i bu şekilde gören, Hz. Hatice şaşkınlık içinde kalır.

4. ķubbe: anuñ H1.

6. Yüzi ol nürdan dahı aydın-durur
Bir ‘aceb resm ü ‘aceb āyīn-durur
7. Ay şüretlü çok ferişteh her biri
Yügrüşürler bir hisābı yok çeri
8. Nür saçarlar yine ol nür üstine
Şan tecellīdür iner Tūr üstine
9. Çün Hadīce Hatun ol sırrı görür
Ol Habīb’uñ nūrına hayrān kalur
10. Çün Resül’uñ gördi ‘izz ü cāhını
Yāda getürdi anuñ Allāh’ını
11. Secde kıldı ağladı zārī ile
Bir niyāz eyledi Cebbār’ı ile
12. Eytdi iy Hallāk u Rezzāk u Hakīm
İy yazuqlar yarlıgayıcı Raḥīm
13. İy kamunuñ sırrı n’eydügin bilen
Cümlesinüñ ḥācetin revā kılan

---

5. ʔolmuşdur: ʔoldurmuş H1.

6. bir: bu H1./ ü: -H1.

7. çok ferişteh: feriştehler H1, feriştedür F.// bir: ol F.

8. saçarlar: saçar u F.// Tūr: ol Tūr H1.

9. kalur: olur F.

12. Hakīm: Kerīm F, T.// yazuqlar: günāhlular F.

14. Birligüñ haqqıyçün iy birlikde ferd
Çok zamāndandur içümde işbu derd
15. Mübtelāyam bu Ḥabīb'üñ derdine
Kimse bilmez göñlümüñ bu derdi ne
16. Ne od içinde yanaram ben haq̄ır
Tek şuretdür bir hayāl gibi yürir
17. Kimseye sırrımı söylemez dilüm
Bāri aña iriše 'ilmüm bilüm
18. Kim müsebbibisin esbābuñ kamu
Hem mü'ellifisin aḥbābuñ kamu
19. Ben zelīli ol 'azīze rüzī kııl
Anı benümle bile çift eylegil
20. Gerçi anuñ qadr u cāhı uludur
Ol ezelden sevgülü bahtuludur
21. Ben ne lāyıkam anuñ dergāhına
İllā yüz urdum anuñ Allāh'ına
22. Ḥāşā lillāh kim beni maḥrūm qoya
Ben za'īfi maḥrūm itmege kıya

---

14. çok zamāndandur: kim ne zamāndur F, çok zamāndur T.

16. tek: yigi F./ süretdür: zarüretdür H1.

17. sırrımı: sırrum H1.// iriše: irişür H1, F.

20. qadr u cāhı: cāhı qadri F, T.// bahtuludur: hem bahtuludur F.

22. kıya: qoya H1, T.

144.

Mefā‘îlün Mefā‘îlün Fe‘ûlün

1. Eger hüsünin şorarsañ aydan arı
Cemāli Yūsuf’ı unıtdurupdur
2. Emānet hem diyānet hem şıyānet
Bu üç vaşfi bugün sikke urupdur
3. Yigirmi biş yıl oldı kim andan
Cihān halkı ‘acāyibler görüpdür
4. *Deñizdür zıhn ü ‘aqlı andan artuğ*
Dili hağ sözler üzre pür olupdur

---

(144)

-H1, F 221a, T 21b.

*Bu şiir, Hz. Hatice’nin dilinden söylenmiştir. Hz. Hatice, babasına kervanın döndüğünü ve çok kâr ettiğini anlatır, ardından ona Hz. Muhammed’den bahseder.

1. unıtdurupdur: unuta düpdüz F.

2. hem: ya T.// bu üç vaşfi: ol üç veche T.

3. yigirmi biş yıl oldı kim: yigirmi beş yaşına irdi T.

4. Bu beyit, ele aldığımız nüshalar arasında bulunmamaktadır. Bu sebeple Berlin Staatsbibliothek No: Ms Or Fol 3372 nüshasının 141b ve Arkeoloji Müzesi Kütüphanesi No: 464 nüshasının 55a sayfasından alınarak metne dâhil edilmiştir./ birinci mısra: ‘aqlı kāmildür vü zıhni hādıkdur Arkeoloji Müzesi Kütüphanesi No: 464.// ikinci mısra: dili hağ üzre nāıkdur Arkeoloji Müzesi Kütüphanesi No: 464.

145.

Mefā‘īlün Mefā‘īlün Fe‘ülün

1. Kişinüñ mālına mülkine bakma
Kişinüñ ‘aqlını gör himmetin gör
2. Anuñ faqrını ne başa kaçarsın
Anuñ Haq hazretinde ‘izzetin gör
3. Anuñ öksüzlüğüne bakma zinhār
Anuñ bahşāyişin ü devletin gör
4. Bulıdı gölge kıldı mu‘cizātı
Pes anuñ qurbın u menziletin gör
5. Yaluñuz ejdehāya qarşu vardı
Sen anuñ devletin gör himmetin gör
6. Yetimligin görürsin illā n’içün
Yetim-ise ne var sen kıymetin gör

---

(145)

H1 83b, F 222a, T 22b.

*Bu şiir, Hz. Hatice’nin dilinden söylenmiştir. Hz. Hatice, babasına Hz. Muhammed ile evlenmek istediğini söyler. Babası Huveylid, Hz. Hatice’nin bu fikrine itiraz eder, “şimdiye kadar pek çok Kureyş ulusu seni istedi varmadın, şimdi bu yetime mi varacaksın, insanlar seni ayıplar” der. Hz. Hatice ise, Hz. Muhammed’in Kureyş uluları gibi malda mülkte gözünün olmadığını söyleyerek onun vasıflarını sayar.

1. mülkine: milkine T./ ‘aqlını gör: ‘aqlına bak F, T.
2. faqrını: faqrın H1./ kaçarsın: kaçarsun F.
3. öksüzlüğüne: yetimliğine H1, T.
4. qurbın u menziletün: qurbın vü menzilin F, qurbını mnrzilin H1.
5. ejdehāya: ejderhāya H1, T.// devletün gör himmetün gör: himmetin ü devletin gör T.
6. N’içün: ancak T.// yetim-ise ne var sen: yetim olsa sen anuñ H1.

7. Yüzinden ya sözünden kimse doymaz
Otur bir dem anuñla şöhetin gör
8. Ne iversin biraz yıl dahı kaldı
Bu kez sulţānlığın cem'iyetin gör
9. Sen anuñ yoqlıg u yoğsullığına
Ne bakarsın Çalab' uñ kudretin gör
10. Anı sulţān kılsar Hāq ta'ālā
Bu kez gelgil Hākīm' uñ hikmetin gör
11. Kaçan kim hükm ide şarka vü garba
Gel imdi ism ü resm ü haşmetin gör
12. Hele ol dem olıcağ añlayasın
Bugünkü günümüzüñ fırsatın gör

146.

Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün

1. Varğa eydür pes beşāretdür saña
Hāq ta'ālādan işāretdür saña

---

7. yā: hem F, T./ doymaz: çoymaz F, T.

8. iversin: uyursın H1, F.

9. yoqlıg u: yoğluğı vü F, yoqluğ T.

11. imdi: anuñ T.

12. olıcağ: uyıcağ H1, T.

(146)

H1 85b, F 223b, T 23a.

*Bu şiir, Varaka b. Nevfel'in dilinden söylenmiştir. Hz. Hatice, Varaka'ya Hz. Muhammed ile evlenmek istediğinden bahseder. Varaka daha önce Hz. Hatice'nin gördüğü rüyayı yorumlamış ve ona ya bir peygamber doğuracağını ya da bir peygamberle evleneceğini söylemiştir.

2. Ol düşüñ gerçek olısar bellü bil
Seni peygamber alısar şükr kı1
3. Kim Muḥammed ulu peygamber-durur
Ḳamulardan ol ulu server-durur
4. Ḥātemü'r-rüsl oldı ol sulṭān-ı dīn
Vaḥy anda ḥatm olıсарdur yakīn
5. Ne bilür bu 'aqlı eksük ḳavmumuz
Gözsüzüz görmezüz anı kamumuz
6. Yoḥsa ol raḥmet gelüpdür 'āleme
Secde andan ötrü oldı Ādem'e
7. Çün melāyik sırrını Muḥammed'üñ
Gördiler Ādem'de nūrın Aḥmed'üñ
8. Ḳamu secde anuñ-içün ḳıldılar
Çün ki maḳşüd n'eydüğini bildiler
9. Çün ki maḥlūḳātuñ oldur yigregi
Zihī maḥlūḳ kim göremezler yigi

---

1. pes beşāretdür: pes beşāret H1, hoş beşāretdür T.

2. ol: kim H1, F.

3. kim: bu T.

4. ḥātemü'r-rüsl oldı: enbiyālar ḥātemi T.// olıсарdur yakīn: olıсар bellü bil H1.

5. 'aqlı: 'aql H1.// anı: biz H1.

7. nūrın: sırrın T.

8. -T./ n'eydüğini: olduğını F.

10. Bunca mu‘cizler ki gösterdi ‘ayān
Bunca dürlü şerḥ ü taqrīr ü beyān
11. Çün ki kerr ü kör olupdur ḥalkumuz
Lā-cerem münkirlük oldı ḥulkumuz
12. Zinhār iy seyyide ḥalka uymağıl
Sözlerini kulağuña koymağıl
13. Zihī kim hoş niyyet itmişsin katı
Olmasun terk idesin bu niyyeti
14. Göresin āḥirde işüñ n’olduğın
İki cihānda yüzüñ ağ olduğın
15. Māluñı cānuñı terk it yolına
Āhiretde rahmet ide Haḫ saña
16. *Yüzüñi sür ayağına eline*
Niçeler soñra şaçalın yolına

---

9. oldur: oldı H1./ maḥlūkātuñ oldur yigregi: oldur kamu ḥalkuñ yigregi T.// maḥlūk: gözler F, T./ yigi: nīki F.

10. taqrīr ü beyān: taqrīr bir beyān T.

11-18. -H1.

12. ikinci mısra: ḥalk sözün kulağuña hiç koymağıl H1.

13. ol: bu T.

15. ikinci mısra: Ele aldığımız nüshalarda bulunmamaktadır. Bu sebeple Berlin Staatsbibliothek No: Hs Or Oct 871 nüshasının 28a sayfasından alınarak metne dâhil edilmiştir.

16. birinci mısra: Ele aldığımız nüshalarda bulunmamaktadır. Bu sebeple Berlin Staatsbibliothek No: Hs Or Oct 871 nüshasının 28a sayfasından alınarak metne dâhil edilmiştir.

17. Derd-ile işleri āh ola kamu
Hak katında rū-siyāh ola kamu
18. Eylük-ile añısarlar aduñı
Söyleyeler şıdk u i'tikāduñı
19. Ana olasın kamu mü'minlere
Kim yakındur çü Çalab muhsīnlere

147.

Mefā'ilün Fe'ilātün Mefā'ilün Fe'ilün

1. Kaçan sa'adet ü devlet kişiye yüz dutdı
Revā mıdur ki o yüz döndüre sa'adetten
2. Bu bir 'ināyet-idi Hak ta'alādan geldi
Zihī ḥabīs kişi kim kaçā 'ināyetden
3. Sen eydüdüñ āhiri bilgilü 'ağıllu er
Dutan etegin anuñ kırtılur dalāletden
4. Anuñ kerāmātını dürlü dürlü şerḥ kıılır
Kureş uluları kim gelür-idi ticāretten

---

18. eylük: eylik H1.

(147)

H1 89b, F 226b, T 24a.

*Bu şiir, Hz. Hatice'nin dilinden söylenmiştir. Hz. Muhammed, akrabaları ile Hz. Hatice'yi istemeye gelir. Varaka, kendisini istemeye geldiklerini Hz. Hatice'ye bildirdiğinde, Hz. Hatice bunları söyler.

1. dutdı: tutdı F.// revā mıdur ki o yüz döndüre: revā mıdur kim yüzün döndüre F, revā degül yüzün döndüre T.

2. ḥasīs: ḥabīs K, T.

3. sen: dāyim sen T./ eydüdüñ: aydurduñ H1./ bilgölü 'ağıllu er: iy bilgölü 'ağıl H1.

5. Cihāna geleli günden berü bilürüz kim
Ne dürlü dürlü sevinç oldı bu beşâretiden
6. İşâret itdi Baḥîra nübüvvetine anuñ
Müzeyyen oldı benüm cānum ol beşâretiden
7. Bu vaşfi kim bugün uş sen baña ḥaber virdüñ
Ne māl kayğusı qaldı baña bu ḥâletden
8. Anuñ gibi beni ğâret kırup-durur ‘ışkı
Zihî ğanî vü mālî olmuşam bu ğâretiden

148.

Mefâ‘îlün Mefâ‘îlün Fe‘ülün

1. Zihî cevher-şinās u zihî şarrāf
Kim ol añlaya aşlı ğayr-ı aşlı
2. Bile kim kimüñ ile şoḥbet eyler
Yā kimden ayrılır kimüñle vaşlî

---

4. -H1./ şerḥ: medḥ T./ gelür-idi: ele alınan nüshalarda “gelürlerdi” şeklinde yazılmasına rağmen vezin gereği bu şekilde okunmuştur.

5. geleli günden berü bilürüz: geleliğinden berü bilürler H1.// ikinci mısra: ne dürlüdür resül nice oldı işâretiden H1.

6. -T./ nübüvvetine anuñ: anuñ nübüvvetine H1.

7. -H1, -T.

8. -T.

(148)

-H1, F 233a, T 31a.

*Bu şiir, Darîr’in dilinden söylenmiştir. Huveylid, Hatice’yi Hz. Muhammed’e vermeye razı olmayınca, bin miskal altın karşılığında vekâletini Varaka’ya verir. Varaka da Hatice’yi Hz. Muhammed ile evlendirir. Hz. Hatice, Ebû Tâlib’in mehr için verdiği malları da Hz. Muhammed’e bağışladığını söyler, halk sevinir.

1. kim: ki T.

3. Olar kim aşınuñ aşlın bilürler
N'iderler bundağı vaşlı vü faşlı

149.

Mefā'īlün Mefā'īlün Fe'ūlün

1. Zihī devlet ki dünyāda göz-imiş
İgen eşekk kişiler gözsüz-imiş
2. Göz ol degül kim anuñ gözi görmez
Göz oldur kim gözin ol yüzden ırmaz
3. Karañuyı görür nūrı göremez
Fehimsüz kişi bu söze iremez
4. Gice dünya vü gündüz ol cihāndur
Bu ten iqlīm ü ol iqlīm-i cāndur
5. Kişi kim cism[i] görür cānı görmez
Pes ol küfri görür ĩmānı görmez
6. Gözüñ var mı bu iki dürlü halkı
Görüp bil kankısınuñ yahşı hulkı

---

3. aşınuñ: aşluñ T.// vaşlı: ehli T.

(149)

H1 98a, F 233a, T 31a.

*Bu şiir, şairin dilinden söylenmiştir. Darîr, Hz. Hatice'nin cevher-şinas olduğunu, bu yüzden dürr-i yetimi görünce tanıyıp ona müşteri olduğunu söyler.

1. eşekk: 'âkil F.

2. ikinci mısra: kör oldur kim gözi ol yüzi görmez F, T.

3. görür: gözi T.

4. -H1.

7. Aşıl anısıdur bī-aşl anı
Vaşıl olan kişi kim faşl anı
8. Ol aşlī ‘ālemūñ alkı nicedür
Kim ol ‘ālem bu ‘ālemden yücedür
9. Bu fānī ‘ālemūñ alkın göre hem
Görüp aşlın u fer‘in ola epsem
10. Olardan olma kim aydını görmez
Görür ini velikin dīni görmez

150.

Mefā‘īlün Mefā‘īlün Fe‘ūlün

1. Anuñ üsni atında üsni añarsın
Cemālin gör cebīninden utan sen
2. Göricek görklü yüzün gün utanur
Ay alınınıñ ayından utan sen

---

6. -H1.

7. -H1./ faşl: vuşul F.

8. -H1./ aşli: aşl u F.

9. -H1./ görüp: göre F.

10. olma: olmaya T.

(150)

-H1, F 236b, T 28b.

*Bu şiir, Varaka b. Nevfel’in dilinden söylenmiştir. Kureysliler Varaka’ya Hz. Hatice’yi neden Hz. Muhammed’e verdiklerini sorarlar, Hz Hatice’nin güzel ve zengin olduğunu, Hz. Muhammed’in ise fakir olduğunu dile getirirler. Varaka da onlara Hz. Muhammed’in huyunun, ahlâkının güzelliğinden bahseder.

1. üsni: üsni mi T.// cebīninden: abībinden F./ utan sen: utanğıl T.

3. Ne dirseñ h̄öd dirsın sen ırakdan
Bugün bārī yakınından utan sen
4. ẖureyş'üñ çün emīni şādıķıdur
ẖureyş'üñ sen emīninden utan sen
5. Ol İbrāhīm dīnini dīnlenüpdür
Anuñ ol aşl-ı dīninden utan sen

151.

Mefā'īlün Mefā'īlün Fe'ūlün

1. 'Alī'yi bir kişi bildi cihānda
Meger ol kişi kim Peygamber-idi
2. Nebīden soñra maħlūkāt içinde
ẖamu serverler üzre server-idi
3. Ne baħr-ıdı anuñ göñli 'aceb kim
Sözünüñ her biri bir gevher-idi

---

2. ikinci mısra: ay alını aydınından utanğıl T.

3. h̄öd: hoş T./ sen. -T.// yakınından: gel yüzünden H1./ utan sen: utanğıl T.

4. birinci mısra: çün yakīni şādıķıdur T.// utan sen: utanğıl T.

(151)

H1 105b, F 239a, -T.

*Bu şiir, Darīr'in dilinden söylenmiştir. Hz. Ali'nin doğumunun anlatıldığı bölümde yer alır. Hz. Ali övgüsüdür.

1. kim: -F.

152.

Mefā‘ilün Fe‘ilātün Mefā‘ilün Fe‘ilün

1. Ne tatlu söze gönül muştıgıl ola başlar
Meger ki ‘ışk [u] muhabbet gönülde hoş itdi
2. Meger kim İmām ‘Alī’nüñ gönül sözün söyler
Anuñçün iñradı arslan gibi hurüş itdi
3. Bu aşıl birdür ahī līk birden iki gürüh
Görindi ‘ālem içinde hūb u cūş itdi
4. Muħarriki bu tılısmātuñ ancağ ol pīr-durur
Egerçi gökde ferişte hevāda kuş itdi
5. Egerçi yirde şeyāṭīn [ü] cinn ü ins oldı
Ya yir ü baħr içini toptolu vuħuş itdi
6. Bunı bilüñ ki bu cümle nuķuşuñ naķķāşı
Gümāna düşme[di] ger muħtelif nuķuş itdi
7. Darīr dilerdi ‘Alī’nüñ kerāmetin eyde
Velī sükūt-ı güzīn kıldı vü hāmūş itdi

---

(152)

-H1, F 240b, -T.

*Bu şiir, Darīr’in dilinden söylenmiştir. Hz. Ali övgüsüdür.

6. birinci mısra: nüshada “bilüñ bu cümle nuķuşuñ bir-durur naķķāşı” şeklinde yazılmıştır, fakat bu şekli ile vezne uymamaktadır. Bu sebeple Berlin Staatsbibliothek No: 1099 nüshasındaki yazılışı aldık./ ger: nüshada “gerçi” şeklinde yazılmasına rağmen, vezin gereği bu şekilde düzeltildi.

153.

Mefâ‘îlün Mefâ‘îlün Fe‘ülün

1. Anuñ şerhin dile kimse getürmez
Getürse degme ‘aql anı götürmez
2. Nice eydem anuñ şerhi nicedür
Kim anuñ vaşfi ‘âlemde yücedür
3. Biline ol er añıla cihānda
Tola k̄orkusu anuñ cümle cānda
4. Kılıcı k̄amunuñ k̄anın dökiser
Nübüvvet sancagın kendü dikiser
5. ‘İmādü’ d-dīn olısar nāşıru’ d-dīn
Zīrā seyf ile olur zāhirü’ d-dīn
6. Kemāl ü ‘aql u ‘ilm ü hem firāset
Şecā‘at hem kerāmet hem seḫāvet

---

(153)

H1 108a, F 241a, T 178a.

*Bu şiir, bir kâhinin dilinden söylenmiştir. Ebû Tâlib’in hanımı Fâtıma’nın çocuğu olmamaktadır. Bir gün bir rüya görür. Rüyasında ona dört kılıç verirler ve bu kılıçlardan biri aslana döner, Hz. Muhammed de o aslanın sırtını sıvazlar. Fâtıma, rüyasını yorumlatmak için Ebû Kedden isimli kâhine gider. Kâhin, ona dört oğlunun olacağını söyler, ama bunlardan birinin şerhini yapmanın zor olduğunu da sözlerine ekler.

1-6. T nüshasındaki karışıklık sebebiyle şiirin ilk altı beyti bu nüshada bulunmamaktadır. Altıncı beyitten sonrası ise 178a varağındadır.

2. yücedür: nicedür H1.

3. er añıla cihānda: erlikle cihāna F./k̄orkusu: k̄orḫusu F./ cānda: cāna F.

5. -H1./ olısar: nüshalarda “olısar hem” şeklinde yazılmasına rağmen vezin gereği düzeltilmiştir.

7. Mübārek ʔal‘at u meymūn Őemāyil
Yenābī‘ū‘l-ḥikem baḥr-ı fezāyil
8. Ola mı ‘ilm kim ol bilmeyiser
Ya müşkil var mı kim ḥall ḳılmayısar
9. Ḥaḳīkatden ḥaḳāyık Őerḥ idiser
Ṭarīkatden daḳāyık Őerḥ idiser
10. Dutısar dīn ü dünyādan beri ol
Düriş sen daḥı dünyādan berī ol

154.

Mefā‘īlün Mefā‘īlün Fe‘ülün

1. Yine muḥtāc olup yalvaru geldük
Kime sen var-iken yalvaralum biz
2. Çün ulu Ḥazrete sensin yaḳın sen
Kime yüz uralum yalvaralum biz

---

6. hem kerāmet hem Őeḥāvet: hem Őeḥāvet hem kerāmet F

7. -H1./ baḥr-ı fezāyil: baḥru‘l-fezāyil T.

8. -H1.

9. -H1.

10. -H1./ dutısar dīn: ṭuta dünyāyı F.// dünyādan: dünyā T.

(154)

H1 116b, F 246b, T 126a.

*Bu Şiir, Mekke halkının dilinden ŐöylenmiŐtir. Hz. Muhammed’in otuz beş yaşına girdiği sene, Mekke’de çok yağmur yağar ve sel sularıyla her yer harap olur. Kabe’nin duvarı da sel suyuyla yıkılınca, halk, Hz. Muhammed’den yardım istemeye gelir.

1. sen var-iken yalvaralum: yalvaralum sen var-iken H1, T.

2. sen: pes F, T./ çün: ol T.// yalvaralum: varalum H1, F

155.

Mefā'îlün Mefā'îlün Fe'ûlün

1. Zihî nādān u ebleh kavmmışuz
Ki gündüz güneşi görmez gözümüz
2. Biz aydınlık içinde güne karşı
Kayururuz ki kanı gündüzümüz
3. Sa'âdet güneşi karşıda durmuş
Biz ağlaruz ki düşdi yılduzumuz
4. N'îçün tedbîrümüz fikrümüz azdı
Neden ötrü yañıluruz sözümüz
5. N'îçün şükrini bilmezüz biz anuñ
N'îçün toprağa urmazuz yüzümüz
6. Dirilelüm kamumuz yalvaralum
Aña kul yazılalum biz kamumuz

---

(155)

H1 124a, F 251a, T 130a.

*Bu şiir, Velid b. Mugire'nin dilinden söylenmiştir. Kabe'yi onarmak için içeri giren halk orada bir ejderha olduğunu görür. Ne yapacaklarını bilemeyerek, "zarara uğradık, zelil olduk" diye ağlaşırlar. Velid b. Mugire onlara bu sözleri söyler.

1. u: -H1.

2. biz: bir H1, F.

3. durmuş: çürmüş F.// yılduzumuz: ılduzumuz T.

4. tedbîrümüz fikrümüz: tedbîr ü fikrümüz T.

5. şükrini: şükrin H1./ bilmezüz: çılmayazuz T.// urmazuz: urmayavuz F./ toprağa: doprağa T.

6. biz kamumuz: biz cem'ümüz F, hep biz özümüz T.

7. Baş oldur kamu ayakdur kalanı
Ol aşluñ fer‘iyüz biz düpdüzümüz

156.

Mefā‘īlün Mefā‘īlün Fe‘ülün

1. Cihān kavmı cemī‘i bildiler kim
Bize ‘izz ü sa‘ādet senden oldu
2. Atalarumuza bizden ilerü
Ululıg u siyādet senden oldu
3. Kureyş’e ‘izz ü hürmet māl u ni‘met
‘Arab içre ziyāret senden oldu
4. Cemī‘i düşmānuñ şerrinden iy dost
Dükelümüz selāmet senden oldu
5. Benī Hāşim ki fahrıdur Kureyş’üñ
Olara bu riyāset senden oldu
6. Melikler kim cihān mülkin bilürler
Olara bu niyābet senden oldu

---

7. düpdüzümüz: kamumuz T.

(156)

H1 125a, F 252a, T 130b.

*Bu şiir, Velîd b. Mugire’nin dilinden söylenmiştir. Kureyş uluları ve Velîd b. Mugire, Hz. Peygamber’den yardım istemeye giderler.

2. ululıg: ululuk F, ululuğ H1.

3. -H1.

4. düşmānuñ: düşmenüñ T.

5. -F./ ki: kiim T.

7. Kaçan vaşfuñı işitdi kâmusı
Zelîl ü h̄ör tamāmet senden oldı
8. Bu ejderhā ki k̄opdı Ka‘be içre
Bilürüz bu melālet senden oldı
9. Zîrā k̄adrüñi bilmedük senüñ biz
Haṭā bizden kerāmet senden oldı
10. Yine bil bağla kim bilsün ḥalāyık
Ḥarāb olmış ‘imāret senden oldı

157.

Mefā‘îlün Mefā‘îlün Fe‘ülün

1. Ulu sensin yakın sensin emîn sen
Hemîn sensin dilek ancak hemîn sen
2. Hemîn sensin hemîn maṭlûb u maḥbûb
Kalan maḥlûk hemîn maḡlûb [u] maḥcûb

---

6. bu: ol F.

7. -T.

8. -F./ ejderhā: ejdehā T./ melālet: melāmet F, H1.

9. k̄adrüñi: k̄adrüñ H1.

(157)

H1 127b, F 253b, T 132a.

*Bu şiir, Kureyş halkının dilinden söylenmiştir. Hz. Muhammed, Kabe'ye girer ve ejderhayı görür. Ejderha, kuyruğunun üstünde ayağa kalkarak heybetle bağırırken, Hz. Muhammed'in işareti üzerine susar. Sonra Hz. Muhammed dua eder ve gökten bir alıcı kuş inerek ejderhayı kapıp gider. Bu hadiseye şahit olan Kureyşliler, Hz. Muhammed'i böyle överler.

1. ikinci mısra: sen imişsün dilek ancak hemîn sen F, bu dünyā da o dünyā da hemîn sen T.

3. Sen olmuşsin Hâk'ın hükmine maḥkûm
Saña olmuş Çalab'ın 'ilmi ma'lûm
4. Anuñcün yaradılmış nâr u hem nûr
Sen emîrsin bular emrüne me'mûr
5. Ne sirruñ var seni biz bilimezüz
Senüñ şerhüñ dil-ile kılmazuz
6. İşârātuñ nice añladı şu'bân
Neden maḥkûm olupdur saña iy cân
7. Bulıda emr idersin sözüñ esler
Kuru ağaç yeşerür hurma besler
8. Buyurursuñ dur diyü durur seyl
Yüzüñden aydın olur qarañu leyl
9. Göñüllerde yirüñ cândan içerü
Ne cevhersin 'aceb kândan içerü

---

2. T nüshasında birinci mısra ve ikinci mısra yer değiştirmiştir./ hemîn sensin: sen imişsün F, sen olmuşsin T.// hemîn mağlûb u maḥcûb: hemîn maḥcûb u mağlûb F, qamu mağbûn u maḥcûb T.

3. olmuşsin: olmuşsun F.

4. nâr u hem nûr: nâr u yâ nûr F, T.

5. bilimezüz: bilmeyevüz H1.// kılmazuz: kılmayavuz H1.

6. işârātuñ: işâretüñ H1.// saña: emre H1, F.

7. -F.

8. -F./ birinci mısra: buyurursuñ seyle durdı bu seyl H1, buyurursuñ seyle dur diyü durur seyl T. Her iki nüshadaki yazılış da vezne uymadığı için, bu mısra vezne uygun olarak düzeltildi.

9. cevhersin: cevhersün F.

158.

Mefā'îlün Mefā'îlün Fe'ûlün

1. Bulutdan çıkmış ol bedr aya beñzer
Yüzi nûrı güneş nûrından aydın
2. *Ziyâsın İslâm üzre saçu kıldı*
Anuñla âşikâre oldı bu dîn

159.

Mefā'îlün Fe'îlâtün Mefā'îlün Fe'îlün

1. Degül kim yaluñuz oldı Kureys'e şulha sebeb
Cemî'-i şulha sebeb bî-gümân Resül oldı
2. Muḥâlif-idi 'anâşır-ı erba'a evvel
Buları şulh kılan râyegân Resül oldı

---

(158)

-H1, F 256a, T 134a.

*Bu şiir, Darîr'in dilinden söylenmiştir. Kabe'nin yeniden yapımı tamamlanmış, sıra Hacerü'l-esved'in yerine konulmasına gelmiştir. Kureyşliler Hacerü'l-esved'i kimin taşıyıp yerine koyacağı konusunda anlaşmazlığa düşerler. Âs b. Vâil, "yönümüzü şehre dönelim, o yönden gelecek ilk kişiye bu işi danışalım, o ne derse onu yapalım" der. Bu fikir, herkes tarafından kabul görür. Sonra o yönden Hz. Muhammed'in geldiğini görürler.

1. bulutdan: bulıtdan T.

2. Bu beyit, ele aldığımız nüshalar arasında bulunmamaktadır. Bu sebeple Berlin Staatsbibliothek No: Ms Or Quart 1846 nüshasının182b sayfasından alınarak metne dâhil edilmiştir.

(159)

-H1, F 257a, T 135a.

*Bu şiir, Darîr'in dilinden söylenmiştir. Hz. Muhammed, ridasını yere serer ve üstüne Hacerü'l-esved'i koyar. Ridanın dört ucundan dört kabile reisi tutarak onu taşırlar. Hz. Muhammed de Hacerü'l-esved'i kendi eliyle alarak yerine yerleştirir. Böylelikle kabileler arasındaki anlaşmazlık son bulur, herkes bu çözümden memnun kalır.

3. ‘Adem vücūda neden geldi şūrete maḥlūḳ
Sebeb kim oldu tene geldi cān Resūl oldu
4. Zuhūra geldi ki kürsi vü ‘arş levḥ ü ḳalem
Sebeb ki durdı bu heft āsumān Resūl oldu
5. Yir üzre başt u küşād ol Ḥabīb gösterdi
Gök üzre çıḳmağ-ıçün nerdübān Resūl oldu
6. Raḥīm Muḥammed adıdur kerīm ü ḥalḳa ra’ūf
Yine ḳılıç urıcı pehlīvān Resūl oldu
7. Çalab’dan indi aña vaḥy münzil oldu kitāb
Ledün ‘ilmine yine tercümān Resūl oldu

160.

Mefā‘īlün Mefā‘īlün Fe‘ūlün

1. Yaḳīn oldu kim ol sulṭān-ı ‘uḳbā
Müzeyyen ola andan dīn ü dünyā
2. Müşerref ḳıla vaḥy-ıla cihānı
Ki münzel ola vaḥy-i āsumānī

---

2. ‘anāşır-ı erba’a: ‘anāşır-ı erba’ā gibi F.

4. resūl: -F.

7. ikinci mısradaki “tercümān yine” şeklindeki yazılış, vezin gereği “yine tercümān” olarak düzeltilmiştir./ yine: -T.

(160)

H1 142a, F 262a, T 139a.

*Bu şiir, Darfır’ın dilinden söylenmiştir. “Nübüvvet izhârının şerhi”nin anlatıldığı bölümün başında yer alır.

1. sulṭān-ı ‘uḳbā: sulṭān-ı ‘ālem F.// ü: -H1.

3. Dalāletden ḥalāyık kırtılalar
Kamu ehl-i ḥaḳāyık kırtılalar
4. Seçile küfr dīnden ḥayr şerden
Ferişte ṭā‘ati gele beşerden
5. Biline ḥaḳ nedür bāṭıl nicedür
‘Amel ne dürlüdür ‘āmil nicedür
6. Nübüvvet ṭablı çalıma cihānda
İmānuñ sancağı dikile cānda
7. Müsülmānlık şī‘arı duta şöhret
Kim itse dīne yarı duta şöhret
8. Niçe bulıtta gizlü dura ḥurşīd
Niçe dalğ-ı kühen geye bu Cemşīd
9. Şadef içinde dür dursa ne aşşı
Ya gence kıfl u mühr ursa ne aşşı
10. Yaḳīn oldı ki yana dīn çerāğı
Biline kim-durur ṭağī vü bāğī

---

2. müşerref: müzeyyen T.

4. küfr dīnden ḥayr şerden: küfri dīnden ḥayrı şerden F, küfr ü dīnden ḥayr u şerden H1.

7. itse: inse F./ duta: duya F.

8. dalğ-ı kühen: kemn H1.

9. -H1.

10. ki: kim T.

11. İrişdi vaqt u sâ‘at kim Muḥammed
Zuhūr ide nübüvvet birle Aḥmed
12. Ala dīn kılcın duta elinde
Mübīn ḥüccet ola Ḳur’ān dilinde
13. Oқыya ḥalkı toğru dīn yolına
‘İbādet şer‘ ü ḥaḳ āyīn yolına
14. Seçile ehl-i dīn ehl-i fesāddan
Bilişler biline ayrıla yāddan
15. Şimāl ehli yemīn ehli biline
Ay u gün bigi dīn ehli biline
16. Göreler dünyada kim ol yetīmden
Yetīmler ḳaldılar dürr-i yetīmden
17. Anuñ mersūmı çoḳ mersūmı yigdi
Raḳam urdı ḳamu merḳūmı yekdi
18. Rumūzından anuñ añlandı çoḳ rāz
Henüz azdur didiler bildüğüñ az

---

12. ala: ille F./ duta: tuta F.

13. oқыya: oқууа H1./ ḥalkı toğru: doğru ḥalkı T.// yolına: yolında F, bulına T.

14. fesāddan: fesāddın F./ yāddan: yāddın F.

15. ehli: ehl H1.// bigi: gibi T./ biline: yolına H1.

16. dünyada: dünyāda H1.// ḳaldılar: ḳıldılar H1, T.

17. mersūmı: mersūm H1.// merḳūmı yek-idi: merḳūmı yig-idi T.

18. añlandı çoḳ rāz: añladı çoḳ az F.// bildüğüñ: geldüğüñ H1.

19. Anuñ şerhini kim eydür i Gözsüz
Velī gözsüz olur gözsüz [ü] yüzüz
20. Gözi yokdur göre gündüzle tağı
Ki halkuñ yolına kıra tızağı
21. Görine dilkülene halk öñinde
Hezārān la‘net işide şöñinda
22. Yüzi yokdur ki bir yüz dağı bula
İki yüzlü ola andan dirile
23. Kāğıd gibi iki yüzlü olunca
Kalem gibi iki dillü olunca
24. Olam gözsüz [ü] miskīn ü hazīn pes
Kānā‘at-pīşe girem men ezīn pes
25. Sözi bütün degül erden ırak yig
Aşısuz söz[lü] serverden ırak yig
26. *Ki bakar gözle illā gönli kördür
Şureti yigin ü sīreti hōrdur*

---

19. şerhini: şerhin F./ velī gözsüz olur gözsüz yüzüz: gözsüzüñ olur sözi nürsuz H1.

20. -H1./ kıra: kırar T.

21. -H1./ dilkülene: dilkilene F.

22. -H1.

23. olunca: olunca F./ kāğıd gibi: ki kāğıd gibi T.// olunca: olunca F./ kalem: yā kalem T.

24. pes: -T.// pīşe: bilişe H1./ men ezīn pes: men pes ezīn T.

25. -H1./ ikinci mısra: aşısuz kişiden server ırak yig T.

26-27. Bu beyitler, ele aldığımız nüshalar arasında bulunmamaktadır. Bu sebeple Berlin Staatsbibliothek No: Ms Or Quart 1846 nüshasının188a sayfasından alınarak metne dâhil edilmiştir.

27. *Anuñ gibi olunca ten gözin yum*
Ki halkuñ ‘aybını görmek olur şüm

161.

Mefā‘ilün Mefā‘ilün Fe‘ülün

1. Gümānum alması ayrı i server
Ki sensin hātemü’r-rüsül i Hābīb
Hāıat ma‘lüm oldu iy Peyamber
Ki sensin hātemü’r-rüsül i Hābīb
2. ‘Alāmetler belürdi dürlü dürlü
İşāretler belürdi dürlü dürlü
Cihānda av oldu bu haberler
Ki sensin hātemü’r-rüsül i Hābīb
3. amu peygāmbere Hā bildürüpdür
amu malūa mutlak bildürüpdür
Bilindi ün senüñdür havz-ı Kevser
Ki sensin hātemü’r-rüsül i Hābīb

---

(161)

H1 149a, F 267b, -T.

*Bu şiir, Varaka b. Nevfel’in dilinden söylenmiştir. Hz. Muhammed’in gördüğü bir rüyayı yorumlayan Varaka, onun âhir zaman peygamberi olduğundan emin olur ve Hz. Muhammed’i böyle metheder.

1. sensin hātemü’r-rüsül i hābīb: sensün hātem-i rüsl iy hābībī F.// peyamber: peygamber H1.
2. sensin hātemü’r-rüsül i hābīb: sensün hātem-i rüsl iy hābībī F.
3. -F.

4. Cihānda şāhib-i seyf ü qalemsin
Resül-i muhteşem hem muhteremsin
Olırsın mü'ebbed hem muzaffer
Ki sensin hâtemü'r-rüsül i Hâbîb
5. Haber Mūsā vü 'İsā'dan gelüpdür
Senüñ şerhüñ-ile dünyā dolupdur
Anuñçün alnuñ aydandur münevver
Ki sensin hâtemü'r-rüsül i Hâbîb
6. Senüñ ümmetüñe biñ biñ beşâret
Ki senden bunlara olur şefâ'at
Bilürem sensin iy cismi muṭahhar
Ki sensin hâtemü'r-rüsül i Hâbîb
7. Cihānda gelmedi hîç saña mânend
Saña vahy iniserdür iy Hudāvend
Senüñdür 'izz ü gâret kîş ü leşker
Ki sensin hâtemü'r-rüsül i Hâbîb

---

4. qalemsin: qalemsün F.// muhteşem hem muhteremsin: muhteşemsün ü hem muhteremsün F.//
sensin hâtemü'r-rüsül i hâbîb: sensün hâtem-i rüsl iy hâbîbî F.

5. sensin hâtemü'r-rüsül i hâbîb: sensün hâtem-i rüsl iy hâbîbî F.

6. sensin: sensün F.// sensin hâtemü'r-rüsül i hâbîb: sensün hâtem-i rüsl iy hâbîbî F.

7. hîç: bir F.// kîş ü leşker: güçlü işler F.// sensin hâtemü'r-rüsül i hâbîb: sensün hâtem-i rüsl iy hâbîbî F.

162.

Mefā'īlün Mefā'īlün Fe'ūlün

1. Götürürler girü toprağı yirden
İledürler şahāne tāc iderler
2. Yetīmi gör yetīm ni'metinden
Ṭoyurup düşmenini aç iderler
3. Ne işikdür ki cān muştulığıdur
Ne yeklerdür ki 'aqlı māc iderler
4. Ne yakın yoldur ol kim bu seferde
Degül bir biñ kezin Mi'rāc iderler
5. Anuñ şākirdleri şākirdlerin gör
Örümcegi dutup derrāc iderler
6. Darīr'e eydüñüz kim epsem olsun
Ki haq söz diyeni Ḥallāc iderler
7. Ne kayurur kişi çün cāna irdi
Bu kühen dalkı ger tārāc iderler
8. Kimin kim bay iderler bāṭını
Anuñ zāhirini muhtāc iderler

---

(162)

-H1, F 268b, -T.

*Bu şiir, Darīr'in dilinden söylenmiştir. Varaka b. Nevfel'in Hz. Muhammed'in peygamber olacağını, Hz. Hatice'ye söylemesinden sonra yer alır.

9. Kişi kim nefsinı şah māt kıldı
Bu naı‘ üzre anı Leclâc iderler

163.

Mefâ‘îlün Mefâ‘îlün Fe‘ülün

1. Tıfıl tıflâne görür her bir işi
Velî kâmil bilür işüñ tamâmın
2. Tığanuñ tu‘mesin yiye mi serçe
İçe mi tıfl hamruñ şırf-ı cāmın
3. Dirîgâ ‘âkıł ü dānā dükendi
İşitmez kimse bir ‘ârif kelāmın
4. Kişinüñ diñlemez kimse sözini
Gözetmez illā cāhın ihtişāmın
5. Çü cāhil-durur ‘ilmi yoķ ne bilsün
Ne bilsün ‘ârifüñ seyrin maķāmın
6. Özi gibi bir aķmak diler kim
İde kendüzini şeyhın imāmın

---

(163)

H1 153a, F 269b, -T.

*Bu şiir, Darîr’in dilinden söylenmiştir. Darîr, Allah resulünün sözünü işitip cûşa gelmeyenlerin taştan katı olduklarını anlattıktan sonra bu şiiri verir.

1. her bir işi: her işini H1.

3. ‘âkıł ü dānā: ‘aķıl añlamak F.

5. birinci mısra: çü cāhildür ü ‘āmī görkli görmez F.

6. -H1.

7. İlahî Gözsüz’i gözsüz kişiden
İraç eyle işiden diye âmîn

164.

Mef’ülü Fā’ilätü Mefā’ilü Fā’ilün

1. Hāşā anuñ cemāl-i kemālinden iy sefih
Kim aña naqş ola veyāhüd ire cünün
2. Hîç aya itler üridügi üni ire mi
Yā fîli bir qarınca nite eyleye zebün
3. Pes maqşüdi cānuñ cihānuñ pes ol-durur
Ol olduğıyçün oldı işāret-i kâf [u] nün
4. ‘Aql-ıla fehm [ü] fikr anı nice añlasun
Çün şerh-i ‘aql u fehm [ü] fikirden-durur birün
5. *Ger gönülüne hayāl düşer-ise kim ol Resül*
Bu ululıg-ıla nite yîndi anı bir ün

---

7. -F.

(164)

H1 155b, F 271b, -T.

*Bu şiir, Hz. Hatice’nin dilinden söylenmiştir. Hira dağına gittiğinde Hz. Muhammed’in kulağına bir ses gelir. Gökten gelen bu sesin heybeti karşısında Hz. Muhammed kendinden geçerek bayılır. Oradan geçen Ebû Cehl, Hz. Muhammed’i görür ve Hz. Hatice’nin yanına gelerek, “senin evlendiğin kişi deli olmuş, dağ arasında bir taş dibinde yatıyor” der. Hz. Hatice de ona bu sözlerle cevap verir.

1. iy sefih: -H1.// veyāhüd: veyā H1./ ire cünün: zevāl ire yā cünün F.

2. üridügi: nüshalarda “üridüginün” olarak yazıldığı halde vezin icabı değiştirilmiştir.// fîli: fîl H1.

3. cānuñ cihānuñ: cihānuñ cānuñ F./ pes: çün H1.// olduğıyçün: olmağ-ıçün F.

4. birün: zebün F.

5. Bu beyit, ele aldığımız nüshalar arasında bulunmamaktadır. Bu sebeple Berlin Staatsbibliothek No: Ms Or Quart 1846 nüshasının 193b, Milli Kütüphane No: YzB 203 nüshasının 86b sayfasından alınarak metne dâhil edilmiştir./ ol: -Berlin Staatsbibliothek 1846.

6. Bir ün işitmek-ile n' için 'aklı kem olur
Ol 'akl kim cemî'-i 'akıldan-durur füzün
7. Bir müşkilüñ su'āline çok dürlüdür cevāb
İllā fenā sözini kaçan bile zū-fünün
8. Baḥş u maḳāl-i fen-[i]le fazl isteyen fuzül
Kaçan fenā ola ki bile fāni-i künün
9. Ol ḥamse-i ḥavāş ki beşer heykelindedür
Beş dürlü daḥı ancılayın ḥisler enderün
10. Tebdīl ideler beşerī ḥisleri tamām
Zīrā ki vaḥye ḳābil ol[a]maz bu ḥiss-i dūn
11. Sen şanma ḳorḫudan gider uşşı Muḥammed'ün
Aşlına döndi cümle ḥavāş oldu rāci'ün
12. Ol üni dir-[i]señ [ki] degüldür nefirden ol
İşitdi anı ki iremez aña zunün
13. *Rūḥü'l-emīn idi aña emr itdi Zü'l-celāl*
Vaḥy indür ol Resül'e ki anda gelürdi ün

---

6. işitmek-ile: işitmeklikle H1.

7. bir müşkilüñ: bu müşkil H1.// illā: ille F.

8. fāni: kāf H1.

9. enderün: birün F.

10. "iderler" şeklinde yazılan kelime vezin gereği "ideler" olarak okunmuştur.// ḳābil: ḳā'il F.

11. ḳorḫudan gider: ḳorḳudan H1.

12. üni dir-[i]señ [ki] degüldür: ol ün degüldür ki degüldi F.// iremez: irmez F.

14. *Çün andan ola his anı bu hassa-i havāş*
İşide şabr ide degül ol hiss-i erġanün
15. Görmez misin bu ‘aql-ı ma‘āşī nite kaçar
Kaçan ki işidür-ise āvāz-ı erġanün
16. İy kāfir-i bī-dīn i cāhil [ü] aĥmāk
Dalālet sende ĥatm oldu iy Ebū Cehl-i mel‘ün

165.

Mefā‘ilün Fe‘ilātün Mefā‘ilün Fe‘ilün

1. İrişdi Aĥmed’e devlet ‘ināyet itdi Aĥmed
Ne naĥd kim aña degdi ħamu Allāh’dandur
2. Zihī sa‘ādet [ü] ni‘met zihī kerāmet-i Ĥaĥ
Yiñi degül bu ‘aĥā ki aña ezeldendür
3. Zihī kemāl-i kerāmāt aña gelen şalavāt
Degül kim ins [ü] melekden yāĥūd Cebbār’dandur

13-14. Bu beyitler, ele aldığımız nüshalar arasında bulunmamaktadır. Bu sebeple Milli Kütüphane No: YzB 41/2 nüshasının 9a sayfasından alınarak metne dâhil edilmiştir.

16. -H1./ ikinci mısra: Nüshalarda “Dalālet sende ĥatm oldu iy Ebū Cehl-i mel‘ün” şeklinde yazılmasına rağmen, vezin gereği bu şekilde düzeltili.

(165)

-H1, F 274a, T 104b.

*Bu şiir, Darīr’in dilinden söylenmiştir. Hz. Muhammed’e ilk vahyin gelişi anlatıldıktan sonra bu şiir verilir.

1. Allāh’dandur: ol evveldendür H1.
2. ni‘met: devlet F./ yiñi: yeñi T./ ki: hem F.
3. Cebbār’dandur: ĥiyeldendür T.

4. *Anuñ kerāmetine gözi añlayan inanur*
İnanmayan aña şol gözdeki sebeldendür
5. *Benüm bu sözüme sen key i‘timād kııl kim*
Bu söze şübhe vü şekk dīne haleldendür
6. *Anuñ nübüvvetine pāk i‘tikād itgil kim*
Kim i‘tikād aña key ulu ‘ameldendür
7. *Çü Tañrı bir [ü] Resül haq didük dağı ne gerek*
Bu sözi kişilere dimemek zeläldendür
8. *Bu sözdin ebedī zindedür degül bu kim*
Anuñ gibi kişinüñ qorqusı eceldendür

---

4. Bu beyit, ele aldığımız nüshalar arasında bulunmamaktadır. Bu sebeple Berlin Staatsbibliothek No: Ms Or Fol 1846 nüshasının 196a ve Milli Kütüphane No: YzB 41/2 nüshasının 11b, Milli Kütüphane No: YzB 203 nüshasının 90a, SK Çelebi Abdullah Bölümü No: 251 nüshasının 294a sayfasından alınarak metne dâhil edilmiştir./ kerāmetine: nübüvvetine Milli Kütüphane No: YzB 41/2./ sebeldendür: zebeldendür Milli Kütüphane No: YzB 41/2.

5. Bu beyit, ele aldığımız nüshalar arasında bulunmamaktadır. Bu sebeple Berlin Staatsbibliothek No: Ms Or Fol 1846 nüshasının 196a ve Milli Kütüphane No: YzB41/2 nüshasının 11b, Milli Kütüphane No: YzB 203 nüshasının 90a, SK Çelebi Abdullah No: 251 nüshasının 294a sayfasından alınarak metne dâhil edilmiştir./ birinci mısra: benüm bu sözlerüme key sen i‘timād eyle Milli Kütüphane No: YzB 41/2, benüm sözlerüme i‘timād kıılğıl kim Milli Kütüphane No: YzB 203, benüm sözüme sen i‘timād kıılğıl kim SK Çelebi Abdullah No: 251./ dīne: dīnüne Milli Kütüphane No: YzB 41/2, key SK Çelebi Abdullah No: 251/ söze: sözde Milli Kütüphane No: YzB 203.

6. -T.

7. ilk mısra T nüshasındaki tahribat sebebiyle okunamamaktadır./ bir: nüshada “birdür” şeklinde yazılmıştı ve vezne uymamaktaydı. Bu sebeple Berlin Staatsbibliothek No:1099 ve 1846 nüshalarına bakılarak “bir” şeklindeki yazılış tercih edildi./ zeläldendür: zekeldendür F.

8. ilk mısra T nüshasındaki tahribat sebebiyle okunamamaktadır./ qorqusı: qorqusı T.

166.

Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün

1. Gördi kim girdi apudan ierü
Ber-kemāl olmiş münİR ü müstenİR
2. anda beñzer gül yañağı rengine
Hāřā kim ay ola ol yüzden münİR
3. Gördi bir yüz kim nūrından ay u gün
Gök yüzinde gice vü gündüz yürir
4. Biri bedr olur yüzi bedri gibi
Çün görür kim iremez döner erir
5. Biri gündüz görk içinde bay olur
İlle gice olıca olur faİR
6. Zihİ yüz kim gice gündüz ay u gün
Ol yüze arşu haİL olur haİR

---

(166)

H1 163b, F 276a, T 100a.

*Bu şiir, DarİR'in dilinden söylenmiştir, şiirin devamında anlatım Varaka'nın dilindedir. Hz. Muhammed, kendisine vahiy geldiğini Hz. Hatice'ye bildirdiğinde, Hz. Hatice de bu durumu Varaka'ya haber verir. Varaka sevinerek, Hz. Muhammed ile Kâbe'de buluşup konuşmak istediğini söyler. Hz. Muhammed bu teklifi kabul ederek Kâbe'ye gider.

1. müstenİR: müstedİR T.

3. gök: gün T.

4. erir: irir H1, F.

5. görk: gök F.// faİR: haİR H1./ ille: illā H1, T.

6. yüz: göz F./ yüz kim: -T.

7. Varḳa döndi gördi ḳarşudan gelür
Eydür ehlen merḥabā sen iy beş̄ir
8. Ḳutlu olsun ol nübüvvet ḥil‘atı
Kim saña Cibrīl getürdi iy nez̄ir
9. Çün risālet tācın urıduñ Ḥabīb
Niçe tāc issin idisersin es̄ir
10. Ḥātemü’r-rüsl olduñ iy sulṫān dir
Yaradılmış ḥalḳa sensin dest-ḡir
11. Maşrıḳı mağribi duta buyruḡuñ
Cümle maḥlūḳ ola me’mür sen em̄ir
12. Bu ḳamu ululıḡ-ıla iy Em̄in
İrdüñ irmedi enbiyādan daḫı bir
13. *İşbu cāhuñ kim senüñ var ‘an-ḳadīm*
Olmaya nefsuñ bu ḥalḳ üzre keb̄ir
14. Dünyā mālin cāh birle iy ‘az̄iz
Dirmeyesin ne ḳalīl ü ne keş̄ir

---

7. birinci mısra: varḳa durdı yügrüdi ol ḳarşudan F, varḳa durdı yügürdi ḳarşudan T.// sen: sun F.

9. idisersin: idisersün F.

10. birinci mısra: ḥātemü’r-rüsl olduñ iy sulṫān-ı d̄in F, enbiyānuñ ḥatmisin iy şāh-ı d̄in T.// sensin: sensün F.

11. maşrıḳı mağribi: mağribi maşrıḳı F, mağrib ü maşrıḳ T.

12. iy: sen T./ birinci mısra: Bu mısra, ele aldığımız nüshalarda bulunmamaktadır. Bu sebeple Milli Kütüphane No: YzB 41/2 nüshasının 13b sayfasından alınarak metne dâhil edilmiştir.

13. keb̄ir: nefsuñ keb̄ir T.// ikinci mısra: Bu mısra, ele aldığımız nüshalarda bulunmamaktadır. Bu sebeple Milli Kütüphane No: YzB 41/2 nüshasının 13b sayfasından alınarak metne dâhil edilmiştir.

15. Bir ‘abādur geydügüñ şofdan hemīn
Döşegüñ olmaya illā bir haşīr
16. Meskenet birle tevāzu‘dur işüñ
Kūt u rızkuñ günde bir çurş-ı şa‘īr
17. Mu‘cizātuñ göklere hükme eyleye
Emrūñ altında ola çarḥ-ı dā‘ir
18. Senden ulu kul yaratmadı dahı
Yirde gökde Haḫ Çalab Rabb-i kadīr

167.

Mefā‘ilün Fe‘ilātün Mefā‘ilün Fe‘ilün

1. Bu ol güneş degül [i kavm] kim toğa tolna
Yā gice olıcağaz yire bata aydını
2. Bu dīn güneşi-durur hīç münkeşif olmaz
Bunuñ kıyāmete dek müstedām olur dīni

---

14. dirmeyesin: durmayısar H1, dirmeyiser F.

15. F nüshasında bu beytin ikinci mısraı yerine bir sonraki beytin ikinci mısraı yazılmıştır.

16. -F.

17. hükme eyleye: hükmi geçer T.// çarḥ-ı dā‘ir: çarḥ esīr H1.

18. Rabb-i kadīr: Ḥayy u Kadīr F.

(167)

H1 287a, F 283b, T 111a.

*Bu şiir, Ebû Tâlib’in dilinden söylenmiştir. Hz. Muhammed’e vahiy gelmesi, halk arasında yayılır. İnsanlar Ebû Tâlib’e gelip, senin kardeşinin oğlu peygamber olduğunu iddia ediyormuş, bu doğru mu diye sorarlar. Ebû Tâlib de onlara böyle cevap verir.

1. i kavm: mısra, mevcut haliyle vezne uymadığı için Berlin Staatsbibliothek No: 1846 nüshasında bulunan “i kavm” ibaresi eklenmiştir.

3. N' için size katı gelür henüz görmedüñüz
Bu da'vet [ü] bu risālet bu resm ü bu āyīni
4. Görüñ sizi bu kılavuz neye kılavuzlar
Görüñ kim paydağı ol sürer ya ferzīni
5. Henüz da'vetini añlamaduñuz iy kavum
'Aceb kim gönlüñüze taldı buğz u kīni
6. Anuñ bu kırk yıl içinde tağyīr olmadı hīç
Kānā'ati [vü] taħammüli şabr u temkini
7. Anuñ tevāzu'ını hulkını vü hidmetini
Görürdi cümle hālāyık kılurdi taħsini
8. Ululuk eylemedi 'ucb-ıla yürimedi hīç
Yürürdi meskenet-ile severdi miskīni
9. *Kaçan ki 'arş üzere çıkdı ol Resül-i mübīn
Diledi kim ayağından çıkara na'lini*
10. *Nidā yitişdi çıkarma diyü garīb ü qarīb
Kim aña kevkeb iderler nebāt yezdini*

---

2. güneşi-durur: güneşidür H1./ münkeşif: münkesir T.

3. -H1./ size: bize F.// bu āyīni: āyīni T.

4-5. -H1, -T.

6. -T./ şabr u temkini: şabr itmegini T.

7. hulkını: hulkı T.// kılurdi: iderdi F.

8. hīç: ol T.

9-10. Bu beyit, ele aldığımız nüshalar arasında bulunmamaktadır. Bu sebeple Berlin Staatsbibliothek No: Ms Or Quart 1846 nüshasının 203b sayfasından alınarak metne dâhil edilmiştir.

168.

Mefā'îlün Mefā'îlün Fe'ûlün

1. Baña gör ne kerem kıldı İlah'um
Beni düşmiş iken kaldırdı şahum
2. Dalâlet beriyyesinde ulaldum
Velî rahmet şuyına şoñra taldum
3. Benüm cehdümnden olmadı bu in'âm
Ki şerh ide benüm şadrumı İslâm
4. Muhabbet gönüm içre ol kemişdi
Ki Aħmed sevgüsi gönüme düşdi
5. Küçücükden baña sevdürdi anı
Ol imiş bu dînüñ evvel nişanı
6. Düşümde gördüğüm üç kez işâret
Baña bu devleti kılmış beşâret

---

(168)

H1 295a, F 289b, T 115b.

*Bu şiir, Ebû Bekir'in dilinden söylenmiştir. Hz. Muhammed'e peygamberlik geldiğinde ona önce Hz. Hatice, sonra Hz. Ali inanır. İlk Müslümanlar onlardır. Hz. Ebû Bekir de bir rüya görmüş ve rüyasını Bahira'ya yorumlatmıştır. Bahira, Hz. Ebû Bekir'in Hz. Muhammed'in dinine gireceğini ve ona halife olacağını söyler. Hz. Ebû Bekir, Mekke'ye döndüğünde Hz. Muhammed'in yanına gelerek İslamiyeti kabul eder ve Hz. Peygamber'e karşı bu şiiri okur.

1. İlah'um: Allâh'um H1.

2. beriyyesinde: perverişinde F, T.

4. ol kemişdi: çün ulaşdı T.

5. küçücükden: çü küçükden H1.// bu dînüñ: dünyânuñ F.

6. üç kez: evvel bir T.// kılmış: kıldı T.

7. ‘İnāyet Hāḡ ta‘ālādan yitişdi
Ki şıdḡum i‘tiḡāduma yitişdi
8. İnandum ḡavlına Peyḡamberümüñ
Dīnine girdüm uş ol serverümüñ
9. Kişi gün göricek gözin yuma mı
Güneşden hıç ḡarañulıḡ uma mı
10. Şuşuz yanmış kişi bir şuya irse
Daḡı şabr eyleye mi şuyı görse
11. Baña çün dīn ü devlet ḡapu açdı
Kūfür vesvāsı raḡtın ḡodı ḡaçdı
12. *Çü bildüm Hāḡ ta‘ālādan ‘ināyet
O Ma‘būd’um baña ḡıldı hidāyet*

---

7. ikinci mısra: baña bu baḡt ḡoşluḡlar irişdi T.

9. -T.

11. çün dīn ü devlet: çoḡdan devlet H1.// ḡodı: döḡdi F, T./ vesvāsı: sevdāsı H1.

12. Bu beyit, ele aldığımız nüshalar arasında bulunmamaktadır. Bu sebeple Berlin Staatsbibliothek No: Hs Or Oct 871 nüshasının 79a sayfasından alınarak metne dâhil edilmiştir.

169.

Mefā'īlün Mefā'īlün Fe'ülün

1. İşid iy 'Abdurrahman sen bu sırrı
Ki bu dünyâyı pür envār kıldı
2. Nübüvvet hil'atın geydi bir ulu
Risālet hükmini izhār kıldı
3. Aña vaḥy indi gökden geldi Cibrīl
Nebīsin diyü istibşār kıldı
4. Ferişteler aña ĩmān getürdi
Yir ü gök dağ u taş ikrār kıldı
5. İştigil ol Resül'e tābi' olğıl
Ki Ḥağ ol serveri muḥtār kıldı
6. Anuñla ol kişiler bi'at eyler
Birisin sen şaña Ḥağ yār kıldı
7. Zihī devlet anuñ kim aña uydı
Şaḳīdür kim aña inkār kıldı

---

(169)

H1 301b, F 293b, T 118b.

*Bu şiir, Atkelānî'nin dilinden söylenmiştir. Abdurrahman b. Avf'ın Müslüman oluşunun anlatıldığı bölümde yer alır. Atkelānî isimli yaşlı bir kimse, kutsal kitapları okuyarak Hz. Muhammed'in vasıflarını öğrenmiştir. Bu yüzden Hz. Muhammed'e peygamberlik verildiğini bilmektedir. Bunu Abdurrahman b. Avf'a da anlatır.

1. pür: hoş T.

3. geldi: indi F.

4. aña: -H1.// dāğ: tağ F, T.

6. kişiler: kişi kim F./ eyler: itdi T.// birisin sen: biri sen kim H1, biri sensin T.

8. Velî anuñ dînine girdügünde
Anı kıl kim kamu ebrâr kıldı
9. Taḥammül kılğıl u şabr eyle dâ'im
Nite kim ol gelen ikrâr kıldı
10. 'Atîk irişdi aña senden öñdin
Müsülmân oldu istiğfâr kıldı
11. Yürî sen daḥı îmân getir aña
Çü seni cebr ol Cebbâr kıldı

170.

Fe'ilâtü Fâ'ilâtün Fe'ilâtü Fâ'ilâtün

1. Meger ol yüzi münevver ki göñüli evin aydın
Anuñ alını ayı kıldı qarañu cihānı rüşen
2. Çü emîn [ü] şādık oldur nebîlige lâyıq oldur
Daḥı kimdür andan ecmel daḥı kimdür andan aḥsen

---

7. kim: her kim H1, F.

8. girdügünde: girdügünde H1.// kamu: anı H1.

9. ol: öñ F, T./ ikrâr: iḥrâr F, aḥrâr T.

10. öñdin: evvel F.

11. -H1./ ikinci mısra: ki seni ḥöd ol Ḥayyâr kıldı T.

(170)

H1 303a, F 295a, T 119b.

*Bu şiir, Hz. Ebû Bekir'in dilinden söylenmiştir. Abdurrahman b. Avf, Atkelâni'den bu sözleri işitince, arkadaşı Hz. Ebû Bekir'in evine gelir. Hz. Ebû Bekir ona Müslüman oluşunu anlatır ve peygamberin kendi aralarından çıkmasına sevindiğini söyler. Peygamberliğe Hz. Muhammed'den daha layık kimsenin olmadığını da sözlerine ekler.

1. -F./ ki: -H1.

3. *Didiler gelüp gidenler bunu didi ol erenler*
Ḳamu icthād idenler ‘ilim oḳuyup bilen fen

171.

Mefā‘īlün Mefā‘īlün Fe‘ūlün

1. Kimüñ kim ‘aḳlı vardur cānı vardur
Kimüñ kim dīni var ĩmānı vardur
2. Kişinüñ dīnidür dīn olmayıcaḳ
Ḳarañu ḳaldı aydın bulmayıcaḳ
3. Bize bir ‘āḳil irdi kim dīn añlar
Müsülmānlıḳ bilür [ü] āyīn añlar
4. N’iderüz Tañrı bilmez ‘aḳl u fikri
Yiye ni‘met daḫı ḳılmaya şükri
5. Yaradan Tañrı’yı bilmeye bir er
Yaḳīn bildük ki ‘aḳlı kemdür ebter
6. Biz ol ḳavmuz didi ‘Oşmān’a Şıddīḳ
Ki dīnin Tañrı’sın bilmedi taḫḳīḳ

---

3. Bu beyit, ele aldığımız nüshalarda bulunmamaktadır. Bu sebeple Milli Kütüphane No: YzB 41/2 nüshasının 29a sayfasından alınarak metne dâhil edilmiştir.

(171)

H1 309a, F 298b, T 122b.

*Bu şiir, Hz. Ebû Bekir’in dilinden söylenmiştir. Hz. Ebû Bekir, Hz. Osman’a Hz. Muhammed’i ve İslamiyeti anlatır.

2. dīnidür dīn: derdin H1.// bulmayıcaḳ: olmayıcaḳ: F, T.

3. irdi kim: di kim ol H1.

4. n’iderüz: nedür: F./ ‘aḳl u fikri: ‘aḳlı fikri T.

5. bilmeye: bilmese F.// kim: ki H1.

7.   Karañulıķda almışuz amumuz
       Dinũn terkini urmışuz amumuz
8.   Kara taşa aparuz tañrı diyũ
       Taş ayağın operũz tañrı diyũ
9.   Eger ‘aqlumuz olsaydı bilũmũz
       Kũfũr mi sũyleyeydi hĩ dilũmũz
10.   Bu kez bir yol gũrici dũn eyesi
       Ulu peygamber ũ ayĩn eyesi
11.   Gũnũl aydını vũ gũz yaħtusıdur
       amu yaħtusuzuñ ol yaħtusıdur
12.   amu azmışları oldur oñaran
       Aña uyan kiřidũr toğru varan
13.   Dutar dũřmiřlerũn elini durur
       Yol azan kiřilerũn boynın urur
14.   ũn anuñ mu‘cizin gũrdũm iřitdũm
       Dağı eglenmedũm bir ĥoř iş itdũm

---

6. Tañrı’sın bilmedi: Tañrı’sun bilmeye F.

7-18. T nũshasındaki sayfa eksikliği sebebiyle bu beyitler bulunmamaktadır.

9. hĩ: -H1.

11. -H1.

11. gũz: kũr H1.// ikinci mısra: amu baħtusuzuñ ol baħtusıdur F.

13. durur: şurur F.// azan: uran H1.

14. gũrdũm iřitdũm: gũrdũn iřitdũn F.// iş: uş H1.

15. Dīnine girdüm ü ikrār kıldum
Bu bâtı̄l dīne ben inkār kıldum
16. Gel iy ‘Oşmān sözǖm dut sen dağı tīz
Bu ı̄ğrı dīne ikrār eylegil tīz
17. Bu bâtı̄l dīni terk itgil unıtđıl
Erenler gibi merdāne iş itgil

172.

Mefā‘īlün Mefā‘īlün Fe‘ūlün

1. İy ‘ākı̄ller iy ‘ārifler bilenler
Kıluñ ol Şāni‘ūñ şun‘ın temāşā
2. Sen evvel kendüñ añlađıl ki kimsin
Saña ne luţf idüpdür Hağ ta‘ālā
3. Kırañu yirde ne kıdret kılupdur
Bu şüret kıandan oldu bu heyūlā
4. Bu gizlü yire bir kıatre şu şamdı
Nice tedrīc-ile ol oldu deryā

---

16. dut: şut F.// ikinci mısra: bu dīne ı̄ğrı ikrār eyle hergiz F.

17. dīni: milleti H1./ itgil: it H1.// gibi merdāne iş: gibidür uş H1.

(172)

H1 314a, F 301b, T 189a.

*Bu şiir, Hz. Muhammed’in dilinden söylenmiştir. Hz. Ebû Bekir, amcasının oğlu Talha b. Ubeydullah ile birlikte Hz. Muhammed’in yanına gelir. Hz. Ali de yanlarındadır. Hz. Muhammed, onlara karşı bu sözleri söyler.

1. iy ‘ākı̄ller iy ‘ārifler: iy ‘ārifler iy ‘ākı̄ller T.

2. kendüñ: seni H1, T.// luţf: şun‘ H1, F.

3. kılupdur: kılup-durur F.// bu: yā F, -T.

5. Kaçan cism oldu cān geldi dirildi
Ki şūret el ayak bağladı a‘zā
6. Bu hisler ‘aql u cān kıandan dirildi
Dürüst bir tıfl oluban geldi taşra
7. Göze görmek kıulağa hem işitmek
Fırāset fehm oldu nef[s[e] gūyā
8. Ulaldı añladı ħayrı vü şerri
Cihānı gördi bir milk-i müheyyā
9. Mu‘allaķ bir zümürüd kıubbe gördi
Yüceden döndürilmiş bī-muĥābā
10. Döner dün gün çü durmaz [çarĥ-ı gerdün]
Hi çarĥ içindedür bu çarĥ-ı mīnā
11. Toğar ay u güneş yılduzlar-ıla
Tolınur cümle şan kim yokdur ašlā
12. Gelür güneş kıılır dünyāyı rüşen
Gider gündüz gelür leyl-i süveydā

---

4. bu: bir T./ol oldu: oldu bu H1.

5. cism oldu cān geldi cān geldi cism oldu T.// F nüshasında bu beytin ikinci mısraı ile bir sonraki beytin ikinci mısraı sehven yer değiştirmiştir.

6. oluban: oldu F, T.

7. T nüshasında bu beytin bulunduğu kısım tahrip olmuştur.

8. ħayrı vü şerri: vü ħayrı şerri F.

10. -H1, -F./ çarĥ-ı gerdün: T nüshasında bu kısım tahrip olmuştur. Berlin Staatsbibliothek No: 4169/2, 871, 1099 ve 3372 nüshalarından yararlanılarak tamamlandı.

11. toğar: doğar F./ yılduzlar-ıla: ılduzlar-ıla T.// tolınur: dolanur F./ şan kim: sen T.

13. Dirilür gündüzin cümle ḥalāyık
Gice olup ölür mecmū‘-ı ihyā
14. Gel imdi gör bu yiryüzini daḥı
Niçe deryā vü taḡ u niçe şahrā
15. Aḡaçlardur yimişlerdür bınarlar
Çiçeklerdür çemenler cümle ḥadrā
16. Uçar kuşlar yürür ḥayvān [u] insān
Buları bir teferrüc kı l i dānā
17. Daḥı şun‘ından añla şāni‘ini
Ki kimdür ḥāliķı bu cümle eşyā
18. Bularuñ ḥāliķı kim rāzıķı kim
N’içün ‘aķluñ kem olur gözüñ a‘mā
19. Nedür put kim sen aña tañrı dirsın
N’içün bir taşı kılduñ saña mevlā
20. Beni size resül viribidi Ḥaķ
Eger ‘aķluñ var-ısa sözüñ añla

---

12. -T.

13. olsa: olup H1, F.

15. çemenler: çemenlerdür T./ ḥadrā: şahrā T.

17. şāni‘ini: şāni‘i sen T.

19. dirsın: dirsün F.

20. viribidi: virip-durur T.

21. Benüm dilümden anı söyleyen ol
Benüm yüzümden ol kıılır tecellā
22. Beni gözsüz kişiler görebilmez
Meger kāfir kıılır benden teberrā

173.

Mefā'ilün Fe'ilātün Mefā'ilün Fe'ilün

1. Baña Resül cemālini görmek ü sevmek
Degül kim ata ana benden ol baña yigdür
2. Sizüñ karañu-durur gönlüñüz göremezsiz
Anuñçün oğluñı kıılmaq taleb saña yigdür
3. Cihān milkine sulţān olınca bir 'arif
Resül kıullarınmuñ kıullığı aña yigdür

---

21. -T.

22. kıılır: kııla T.

(173)

H1 320a, F 305a, T 107a.

*Bu şiir, Zeyd b. Harise'nin dilinden söylenmiştir. Zeyd, Hz. Muhammed'in kölesidir. Küçük yaşta kaçırılarak köle olarak satılmıştır. Bir gün annesi ve babası onun izini bulup yanına gelir ve onu götürmek isterler. Hz. Muhammed, Zeyd'e anne ve babasıyla gitmek isteyip istemediğini sorar. Zeyd, Hz. Muhammed ile kalmak istediğini söyler.

1. cemālini: cemālin F, T.// kim: key H1, ki T./ ata ana: etemm T. / yigdür: nüshalarda "yigrek" şeklinde yazılmasına rağmen vezin gereği bu şekilde okundu.

2. karañu-durur: karañudur H1./ gönlüñüz: gözünüñüz H1.// oğlunu: oğul H1./ kıılmaq taleb: taleb kıılmak F.

3. -F./ aña: baña T.

174.

Mefā'īlün Mefā'īlün Fe'ūlün

1. Hāşā lillāh kim ol avlı muşadda
Yalan sz syleye ya ola amak
2. Nebīdūr mula ol mürsel resūldūr
Aña inanmayan kişi fouldur
3. Aña vay indi Hā'dan yo gümānum
Fedā olsun aña mālum u cānum
4. Ulū'l-'azm ulu peyamber-durur ha
Anuñ avlına vū fi'line şadda
5. Meger gzsüz gremeye ol ayı
Saı **ve'l-leyli** yūzi **ve'd-duhāy**
6. V'egerni gzi grenler greler
Ol aydın yūzi grenler greler

---

(174)

H1 323b, F 307b, T 108b.

*Bu Őir, Hz. Ebū Bekir'in dilinden sylenmiřtir. Hz. Muhammed'e peyamberlik geldikten sonra, Hz. Hatice, Hz. Ali, Hz. Ebū Bekir, Abdurrahman b. Avf, Hz. Osman, Talha b Ubeydullah ve Zeyd b. Harise Mūslūmanlıı kabul etmiřlerdir. Ebū Ubeyde ve Sa'd b. Vakkās, Hz. Ebū Bekir'in evine giderek, ona neden Hz. Muhammed'in dinine girdiini sorarlar. Hz. Ebū Bekir, Hz. Muhammed'in halk iinde emin ve sadık olarak bilindiini, o ana kadar hep doru syleyen birinin Őimdi yalan sylediini iddia etmenin akıllıca olmadıını syler ve bu Őiiri okur.

1. ya: vū H1, F.

2. kişi: bil key T.

3. Hā'dan: gkden H1, T.

4. peyamber-durur ha: peyamberdūr el-hā F.

5. gremeye: grmeye H1, T.// **ve'l-leyli**: "Geceye andolsun" (Duhā, 93, 1-5). / **ve'd-duhā**: "Kuşluk vaktine and olsun" (Duhā, 93/1-5).

7. Kim ol hayrū'l-verā sulṭān-ı dīndür
Yaradılmış ḥalāyıkdan güzīndür
8. Bile 'aql eyesi vü fikret issi
Kim ol gerçek resüldür da'vet issi
9. Daḥı bundan ilerü çok peyāmbere
Cihāna geldi vahy issi resüller
10. Oḡurlardı bu ḥalkı ṭoḡrı dīne
Ṭutardı ḥalk olara kibr ü kīne
11. Yalansın cāzūsın dirlerdi aña
Nesin sen kim ḥalāyık uya saña
12. Sürelerdi sögerlerdi ḥalāyık
Becid dutsa dögerlerdi ḥalāyık
13. Zihī devlet sa'ādet issi ol er
Ki göre ol yüzi güneşden enver
14. Ḳulavuzdur size yol gösterür ol
Kim uyarsa aña ol gösterür yol
15. Mubaşşırlar anuñ sırrını ṭuya
İşide ḳavlımı vü aña uya

---

8. bile 'aql eyesi: belāḡat issi H1.// ol gerçek: gerçek ol F, ol mürsel T.

9. bundan: benden F./ peyāmbere: peygamber H1, F.// resüller: server T.

10. ṭoḡrı: ṭoḡru F, T.// ṭutardı: dutardı H1./ ü: -H1.

12. sürelerdi sögerlerdi: sögerlerdi sürelerdi T.

14. size: bize F.

175.

Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün

1. Ben benüm emrüm-ile iş kılmazam
Hak ta'alānuñ dilegin gözlerem
2. Dilek anuñ emr anuñdur iş anuñ
Ben kim olam bu kamu cünbiş anuñ
3. Nām u neng ü fahr [u] 'ārdan fāriğem
Hayr u şerden şulh u cengden fāriğem
4. Hocam oldur ben anuñ bir kılıyam
Hocadan kullarına resūliyem
5. Benden emrin tebliğ itmekdür hemīn
Baña böyle ta'līm eyledi emīn
6. Benden öñdin enbiyānuñ sünneti
Böyle kılmışdur nebīler da'veti

---

15. sırrını: sözün T.// vü: hem F.

(175)

H1 335b, F 314b, T 161a.

*Bu şiir, Hz. Muhammed'in dilinden söylenmiştir. Hz. Muhammed, gelen âyet üzerine İslam'ı tebliğ etmeye başlar. Fakat kavmi ona ağır sözler söyler. Ashabı Hz. Muhammed'e bu durum karşısında ne yapmak gerektiğini sorar. Hz. Muhammed de her şeyi Allah'ın emriyle yaptığını, Allah, dini yalnız başına tebliğ et derse yalnız, cemaatle tebliğ et derse cemaatle tebliğ edeceğini söyler.

1. gözlerem: bilürem F, bilmezem T.

2. -H1.

3. -T./ ikinci mısra: nām u nengden qorqu 'ārdan fāriğem H1, fahr u 'ārdan nām u nengden T.

4. -F.

5. tebliğ: bellig H1.// ta'līm eyledi: terbiyet kıldı F.

7. Kim eger red ola ger kıla kabül
Olmaya Resül bulardan melül
8. Hür olmak ya ‘aziz olmak sehl
Sehl ola ehle cefâ kılsa nâ-ehl
9. Her kişinüñ kendü miqdârıncadur
Ululığı himmeti varıncadur
10. Şabr idelüm görelüm kim ol İlâh
Nice fermân idiser ol pâdişâh
11. *Bir gün ola emr ide ol Zü'l-celâl*
Yüklerüm kâfirlere kahr u melâl
12. *Dîn-i İslâm duta dünyâyı tamâm*
Ṭola mağrib-ile maşrıķ iy hümâm
13. *Urıla nevbeti dînüñ bî-gümân*
Tâ kıyâmet kıala İslâm câvidân

---

6. öñdin: evvel F./ sünneti: sünnetin T.// kılmışdur: kalmışdur F./ da‘veti: ‘âdeti F, da‘vetin T.
7. kıla: ola F./ kim: ger T.// ikinci mısra: olmaya resül hergiz bunlardan melül H1, olmaya rüsül
bunlardan resül F, rüsül bunlardan melül T. (Ele aldığımız üç nüshadaki yazım şekli de vezne
uymamaktadır. Bu sebeple Berlin Staatsbibliothek No:4169/2 nüshasındaki yazım esas alınmıştır.)
11-13. Bu beyitler, ele aldığımız nüshalar arasında bulunmamaktadır. Bu sebeple Berlin
Staatsbibliothek No: Hs Or Oct 871 nüshasının 99a-b varaklarından alınarak metne dâhil edilmiştir.

176.

Mefā'ilün Fe'ilātün Mefā'ilün Fe'ilün

1. Zihī şafālu gönüller zihī vefā ehli
Resül hizmetine cem' olan şafā ehli
2. Güzīde āli vü aşhāb[1] ümmeti vardur
Nite güzīde olmaya Muştafā ehli
3. Olar kim bağdı Resül gözgüsünde gördi Hāķ'ı
Nicesi olmasun ol kavm ıştıfā ehli
4. Anuñ ki gözleri bađlu [vü] gönli maħcūbdur
Nite 'ayān görine aña ihtifā ehli
5. Çü kibr-iledür işüñ niyyetüñ āyā ğāfil
Nicesi görine gözüñe kibriyā ehli
6. Olar kim hāş-ı hāş oldılar bu ħazretde
Olardur aşl [u] olar aħz [u] hem 'aţā ehli
7. *Ĥaţā idersin i miskīn sen şanursın kim*
'Aţā ya naķd idesin olasın ĥaţā ehli

---

(176)

H1 342a, F 318a, T 164b.

*Bu şiir, Dar'ir'in dilinden yazılmıştır. Hz. Muhammed'in sahabelisini anlatır.

1. şafā: vefā H1, şuffā T.

2. āli: āl H1./ aşhābı: etba'ı T.// nite: nişe F./ olmaya: olmaya H1, olmaya çü ola T.

3. -F./ birinci mısra: anlar ki bağdı resüle gördi Hāķķ'ı H1.

4. -F./ gönli: gönülleri T.

5. -F.

6. -F./ birinci mısra: olar ki hāş iken hāş oldu ħazretinde H1.// olar: olardur H1.

8. Şusama anına misk nler n iy merd n
Ç  bilmed n kim-idügin[i] Murtaza  ehli

9. *Zih  sa ‘adet anu  kim Muammed’e uydı*
Yarınki gün olısardur M cteb  ehli

177.

Mef ‘ l n Mef ‘ l n Fe‘ l n

1. Res l eydür i ‘ammu hem nd r
Ba a yarıcı Rabbü’l-‘ lem nd r
2. Eger sen da ı yüz d nderd n-ise
ureyş’i böyle dip g nderd n-ise
3. Ki ben ayru omayam kim Muammed
Sizi da‘vet ide d nine Amed
4. Sekidem vara epsemcek otura
Bu da‘vet zametin sizden götüre

---

7. Bu beyit, ele aldığımız nüshalarda bulunmamaktadır. Bu sebeple Milli Kütüphane No: YzB 41/2 nüshasının 45a, Milli Kütüphane No: YzB 203 nüshasının 43a sayfasından alınarak metne d hil edilmiştir./ olasin: terk ider Milli Kütüphane No: YzB 41/2.

8. -F./ merd n: murd r T.

9. Bu beyit, ele aldığımız nüshalar arasında bulunmamaktadır. Bu sebeple Berlin Staatsbibliothek No: Hs Or Oct 871 nüshasının 102b sayfasından alınarak metne d hil edilmiştir.

(177)

H1 348b, F 321b, T 168a.

*Bu Şiir, Hz. Muhammed’in dilinden söylenmiştir. Kureyşliler, Eb  T lib’e gelerek Hz. Muhammed’in, taptıkları putlara hakaret ettiğini söylerler. Eb  T lib de Hz. Muhammed’in yanına gelerek ona, s ylediğın sözler halka hoş gelmemiş, kendi kavminle düşman olma der. Hz. Muhammed, Eb  T lib’e bu sözlerle cevap verir.

2. ureyş’i: ureyş’e H1, F.

3. d nine: d ne H1./ ide: ıla T.

5. Eger zannuñda sözüñ bu ise pes
Bulara utlu ol benden sözüñ kes
6. Ben aña şıgınam kim ulu oldur
Kim aña şıgına bahtulu uldur
7. Baña yarıcı oldur meded andan
Kim andan buldı ‘izzet Amed andan
8. Kerım oldur Raım oldur Ğafur ol
alım oldur akım oldur Şekur ol
9. amu düşmişleri aldurıcı ol
Anuñ fazlı vü ihsanı igen bol
10. Yetim ü hür [u] miskin almış-ıdum
Tevekkül ol İlâh’a ılmış-ıdum
11. Ne mälum var-ıdı ne cäh u cehdüm
Velikin a-ıla var-ıdı ‘ahdüm
12. Ki ayru kimseye yalvarmayam hi
Daı özge apuya varmayam hi

---

4. sekidem: seyyidem H1.

5. bulara: bunlara T.

6. ulu oldur: ol uludur F, T.// ikinci mısra: kim aña şıgınersa yahtuludur T.

7. ‘izzet Amed: Amed ‘izzet H1.

8. ikinci mısra: -T, akım oldur şekur oldur akım ol H1.

9. birinci mısra: -T./ fazlı ve ihsanı: fazlı ulu anca H1, fazl u ihsanı T.

11. H1 nüshasında iki mısram yerleri değişmiştir./ ne cäh u cehdüm: benüm ne cähüm T.// a-ıla var-ıdı: var-ıdı a-ıla T.

13. Ben ol ‘ahdi unıdası degülem
Hocamuñ emrine ‘āşī degülem
14. Baña ‘avn u ‘ināyet kıılmağ andan
Baña yarı [vü] nuşret kıılmağ andan
15. Yüri sen kendü kavmuñ göñlin egle
Dağı sen Aħmed’i ne añ ne añla
16. Baña senden gelen Hıağ’dan yitişe
Benümle dutışan Hıağ’la dutışa
17. Benüm öz nefşüm işmarladum aña
Anuñ hizbi ne muħtāc ola saña

178.

Mefā‘ılün Mefā‘ılün Fe‘ülün

1. Kişiden çün sa‘ādet yüz çevürdi
Yüzinde ħayr kıalmaz ol kişinüñ

---

12. ki ayruğ kimseye: kim Hıağ’dan ayruğa F, ki Hıağ’dan ayruğa T.

13. emrine: ‘ahdine H1.

14. -H1./ T nüshasında beytin mısralarının yeri değışmiştir.

15. göñlin: göñli H1.

16. dutışan: tutışan F, dutuşan H1./ dutışa: tutışa F, dutışa H1.

17. benüm: ben T.

(178)

H1 351b, F 323b, T 170a.

*Bu şiir, Ebû Tâlib’in dilinden söylenmiştir. Kureyş uluları, Velid b. Mugîre’nin oğlunu alarak Ebû Tâlib’in yanına gelirler ve “bu çocuğu al, bunun karşılığında bize Muhammed’i ver” derler. Ebû Tâlib, “bana bir başkasının çocuğunu verip karşılığında Muhammed’i istiyorsunuz ki öldüresiniz, bu olacak iş midir” der ve bu şiiri okur.

2. Sa'ādetsüz kişinüñ reyi şūmdur
Mübārekligi yokdur cünbişinüñ
3. Hūşūşā bir cemā'at mücrim olsa
Ne hayrı ola ol cem'-i işinüñ
4. Kişinüñ 'akse dönicek her işi
Hemīşe şer olur hayrı düşünüñ

179.

Mefā'īlün Mefā'īlün Fe'ūlün

1. Bilürsüz yā Benî Hāşim kim Aḥmed
Sizüñ seyyidüñüz sulṭānuñuzdur
2. Nicesi sevgülüdür ḳātuñuzda
Muḥammed cism içinde cānuñuzdur
3. Yaḳınuñuz-durur sizüñ Muḥammed
Cānuñuzdur etüñüz ḳanuñuzdur

---

2. reyi: hayrı H1.

3. cem'-i işinüñ: cem'inüñ işinüñ F, ḳavmuñ işinüñ T.

4. -H1.

(179)

H1 352b, F 324a, T 170b.

*Bu şiir, Ebû Tâlib'in dilinden söylenmiştir. Kureyş uluları mahcup olarak gittikten sonra, Ebû Tâlib Benî Haşim ve Benî Abdulmuttalib'i çağırarak durumu onlara anlatır. Onlardan kılıç kuşanarak Hz. Muhammed'i öldürmek isteyen kişileri öldürmelerini ister ve bu sözleri söyler.

1. bilürsüz yā: bilürsüz iy F, T.// seyyidüñüz sulṭānuñuzdur: seyyidüñüz [ü] sulṭānuñuz H1, seyyidüñüzdür sulṭānuñuzdur F.

2. nicesi sevgülüdür: nice cān sevgülüdür F.// Muḥammed: Muḥammed kim H1.

3. etüñüz ḳanuñuzdur: tenüñüz ḳanuñuzdur H1, etüñüzdür ḳanuñuzdur T.

4. Aña kaşd eyledi bir niçe evbaş
Kureyş içre ulu şeytānuñuzdur
5. Sizi birbirüñüze düşmān eyler
Ebū Cehl ortada fettānuñuzdur
6. Eger peygamber oldıysa Muḥammed
Sizüñ faḥruñuz ad u şanuñuzdur
7. Yücele ḥürmetüñüz ḥalk içinde
Cihāna ḥükm iden fermānuñuzdur
8. V'eger sulṭān olursa ḥükm eyesi
Varuñ dutuñ cinān meydānuñuzdur
9. Ne bürhān kim cihānda gösterür ol
Sizüñ ḥüccetüñüz bürhānuñuzdur

180.

Mefā'īlün Mefā'īlün Fe'ülün

1. İlāhī saña ma'lūmdur bilürsin
Bu ḥalkuñ fi'lin ü hem i'tikādın

---

4. aña: eger H1, T.// ulu: eger F, olur T.

6. faḥruñuz ad u şanuñuzdur: faḥruñuzdur şanuñuzdur H1.

8. urun: varuñ F, T.

9. gösterür: göstere T.

(180)

H1 364b, -F, T 150a.

*Bu şiir, Hz. Muhammed'in dilinden söylenmiştir. Kureyş halkı, Hz. Muhammed'i sınamak için ondan mucize göstermesini ister ve "eğer melekler gökten yeryüzüne inip şهادet ederlerse sana inanırız" derler. Bunun üzerine Hz. Muhammed, onların arasından ayrılır ve iki rekāt namaz kılarak Allah'a böyle dua eder.

2. Senüñ emrüñi bildürdüm bulara
Bular añlamadılar dīn dadın
3. Ümīdüm ol arıdaydum küfürden
Bu Ka‘be şehrini çevre bilādın
4. Dürişürem meger kim Ka‘be’den ben
Götürem kāfirüñ zulmın fesādın
5. Nice kim dīn yolına da‘vet itdüm
Yalancı urdılar Resül’üñ adın
6. Yüzüme söylediler acı sözler
Saña ısmarladum biliş ü yadın

181.

Mefā‘īlün Mefā‘īlün Fe‘ülün

1. Kimini dögdiler illā ne dögmek
Sögerlerdi velī gör nice sögmek

---

1. fi‘lin ü hem i‘tikādın: fi‘lini vü i‘tikādın H1.

2. dadın: varın H1.

3. ol arıdaydum: bu ayıraydum T.// Ka‘be: Mekke T./ çevre bilādın: çevreledin T.

5. urdılar: itdiler H1.

(181)

H1 369b, -F, T 153a.

*Bu şiir, Hz. Muhammed’in dilinden söylenmiştir, Darîr’in anlatımı ile devam eder. Kureyş kavmi, Müslümanlara eziyetlerini artırınca Habbâb b. Eret gelerek, Hz. Muhammed’e şikâyetinde bulunur. Hz. Muhammed de tebessüm ederek, kendinden önceki peygamberlerin ve onlara inananların çok daha fazla cefa gördüğünü söyler.

1. kimini: miskini H1.// sögerlerdi: sögerdi T.

2. Yakın biñ yıl az eksük Nüh döğildi
Cefâ vü cevr odı anı söğildi
3. Kimi mancılığ-ıla oda düşdi
Kimi kaynadı kaṭrān içre bişdi
4. Kimini başdılar boğazladılar
Kimini kaçır-iken izlediler
5. Bulıcağ bıçqu-y-ıla biçdiler tiz
Ḳanıñ şü yirine içdiler tiz
6. Birinçeler şusuz açın kırıldı
Kimisi niçe kez öldi dirildi
7. Muḥıbb olan cefâ vü cevr ṭartar
Cefâ gördükçe ‘ışkı daḥı artar
8. Dīnūñ derdi devāsı derd-i dīndür
Cefâya şabr iden er merd-i dīndür
9. Geñezlik birle ḥaşıl olmadı dīn
Dīn ehlinde ne kibr olur velâ kin
10. Ḥaḳ’ı sevmek resūline inanmaḳ
Cihānuñ ‘ıyş [u] nüş[ın]dan uşanmaḳ

---

2. birinci mısra: yakın biñ az eksük nevhâ degüldi H1.

5. bıçkuyıla: bıçkıyıla T.

6. birinci mısra: bir nicesi susuz [u] aç kırıldılar T.

7. cefâ vü cevr ṭartar: cefâ çok cevr dutar H1.

9. ola: olur T.

11. Acı sözleri nūş iden erenler
İşidüben ḥamūş olan erenler
12. Olardur sevgülü server olanlar
Bu dīn yolında adlu er olanlar

182.

Mefā‘īlün Mefā‘īlün Fe‘ūlün

1. Görüñ ne çekdiler kāfir elinden
Cemī‘-i enbiyā ḥaşşen Ḥabībī
2. Sefīhler cehl-ile dünyā dutarlar
Begenmez oldılar ‘āqil edībi
3. Dīni eksük [ü] ‘aql u ‘ilmi eksük
‘Acebden sen ‘aceb gör bu ‘acībi
4. Diler şeyḥ ola irşād ide ḥalkā
Ola ḥalkūñ imāmı vü ḥaṭībī

---

11. işidüben: işidicek T./ olan: iden T.

12. adlu er: adlular H1.

(182)

H1 372a, -F, T 154a.

*Bu şiir, Darfır’ın dilinden söylenmiştir. Hz. Muhammed’in insanları İslam’a davet etmesine sinirlenen Ebû Cehil, Kabe’den bir put getirir ve önünde secde ederek ondan Hz. Muhammed’i hicvetmesini ister. O putun içine giren bir cin dile gelerek Hz. Muhammed’i kötüler, bu hadise üzerine müşrikler sevinerek güler.

1. kāfir: kāfirler H1.

2. dünyā: dīni H1.

3. sen ‘aceb: -H1.

4. birinci mısra: diler irşād ide tesbīḥ ḥalkā H1.

5. Henüz kâfir elinden dün gelüpdür
Görüñ koyunda gizlüdür şalıbi
6. Çü süfliler yiridür süflî dünyā
Kaçan süflî seviserdür lebîbi
7. Çü ‘arîf ‘ulvîdür ‘aklı vü ‘ilmi
Yine ‘ulvîden olmışdur naşîbi

183.

Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilün

1. Şiddîk’a eydür ki hālün nicedür
İllā kadrün Haq katında yücedür
2. Haq resūline muvāfîk olduġuñ
Dînine kavlına şadıq olduġuñ
3. Haq katında zāyi‘ olmaz yā ‘Atîk
Çün ki peygamberine olduñ refîk
4. Göñlüñi hoş dut cefādan iñleme
Kāfirün herze sözini diñleme

---

5. görüñ: daġı H1.

7. ‘ilmi: fi‘li H1.// olmışdur: almışdur H1.

(183)

H1 380a, -F, -T.

*Bu şiir, Hz. Muhammed’in dilinden başlar, Hz. Ebû Bekir’in dilinden devam eder. Müşrikler sinirlenerek, Hz. Muhammed’i ve Hz. Ebû Bekir’i döverler. Hz. Ebû Bekir daha fazla yara almasına rağmen, kendine gelir gelmez Hz. Muhammed’in katına gider. Hz. Muhammed ona bu sözleri söyler.

5. Hâk ta‘âlâ baña çok va‘d eyledi
Cebrâ’îl birle baña çok söyledi
6. Kim cihânı dutısardur ümmetüm
Anuñ-içün ‘âlî-durur himmetüm
7. *Her ki cevre şabr ider tartar cefâ*
Ol-durur ehl-i şafâ ehl-i vefâ
8. Döndi Bū Bekr eytdi k’iy sulţān-ı dīn
Sırrına Allāh ta‘ālānuñ emīn
9. Sen ki Sübhān’uñ resūlisin Ḥabīb
Ol ulu ḥānuñ kabūlisin Ḥabīb
10. *Gör ne dürlü dürlü zaḥmetler görüp*
Şabr idersin bunca miḥnetler görüp
11. Kahr odıyla kavrulursın dün [ü] gün
Çarḥ-ı gerdün görse olurdu zebün

---

5. va‘d: “va‘de” şeklinde yazılmasına rağmen vezin gereği “va‘d” şeklinde okundu.

7. Bu beyit, ele aldığımız nüshalarda bulunmamaktadır. Bu sebeple Milli Kütüphane No: YzB 41/2 nüshasının 64a, Milli Kütüphane No: YzB 203 nüshasının 122a, SK Çelebi Abdullah No: 251 nüshasının 332b sayfasından alınarak metne dâhil edilmiştir./ tartar: dartar Milli Kütüphane No: YzB 203.

9-10. Ele aldığımız nüshada sehven “Sen ki Sübhān’uñ resūlisin ḥabīb/ Şabr idersin bunca miḥnetler görüp” şeklinde tek beyit halinde yazılmıştır. Berlin Staatsbibliothek No: Hs Or Quart 1099 nüshasının 96b varağından, Berlin Staatsbibliothek No: Ms Or Quart 1846 nüshasının 248b varağından, Milli Kütüphane No: Yz B 41/1 nüshasının 187a, Milli Kütüphane No: YzB 203 nüshasının 122b, SK Çelebi Abdullah No: 251 nüshasının 332b varağından yararlanılarak düzeltildi. / ḥabīb: ḥabīb Berlin Staatsbibliothek No: Ms Or Quart 1846./ ol:- SK Çelebi Abdullah 251./ kabūlisin: kapusısın Berlin Staatsbibliothek No: Hs Or Quart 1099, Berlin Staatsbibliothek No: Ms Or Quart 1846./ ḥānuñ: ḥānda Milli Kütüphane No: YzB 41/1.// dürlü dürlü: dürlü SK Çelebi Abdullah No: 251.

12. Bunca acı sözleri nüş itdüğüñ
Şabr idüp ol cevre hāmüş itdüğüñ
13. Şābır u şākır ü sākin ü selīm
Hem raḥīm ü hem kelīm ü hem ḥalīm
14. Bir gün inlemedüñ ü ağlamaduñ
Bir mükāfātına bil bağlamaduñ
15. Ben ḥöd eksük bir kemīne kul zelīl
Hīç-i hīçden daḥı bir yoḥsul zelīl
16. Bir yaramaz kalb kıymetsüz ḥakīr
‘Aklı eksük ‘ilmi eksük ben faḳīr
17. Ne elümden ne dilümden iş gelür
Ne ḥöd Allāh’a yarar cünbiş gelür
18. Yine sendendür baña luḫ u kerem
Kim bu deñlü ḥazretüñde söz direm
19. *Ben ne olam ya n’ola binüm bilüm
Bunca dürlü söz diye yāḥūd dilüm*
20. *‘Işkuñuñ şevkıdur anı söyledür
Kim bu aḥvāli aña şerḫ eyledür*

---

15. eksük bir: nüshada “bir eksük” şeklinde yazılmasına rağmen vezin gereği “eksük bir” şeklinde okundu.

19-20. Bu beyitler, ele aldığımız nüshalarda bulunmamaktadır. Bu sebeple Milli Kütüphane No: YzB 41/2 nüshasının 64b sayfasından alınarak metne dâhil edilmiştir.

184.

Mefā'îlün Mefā'îlün Fe'ülün

1. Ta'accüb içre aldı cümle emlāk
Didiler ulu dīn izhār olısar
2. 'Aceb erkān opırsardur cihānda
Ümemden ümmeti muhtār olısar
3. Nice kim dūnyanuñ bünyādı vardur
Anuñ dīni vü űer'i var olısar
4. Anuñ aűhābı her anda otursa
Dilinde āyet ü aħbār olısar
5. Resūl'üñ zārılıđı heybetinden
Göresin kim niçeler zār olısar

---

(184)

H1 384b, -F, T 33a.

*Bu űiir, Darīr'in dilinden söylenmiűtir. Allah'ın emriyle Cebrāil ve melekler Hz. Muhammed'in yanına gelir ve ondan emir beklerler. Ancak Hz. Muhammed, kavminin cezalandırılması için deđil, hidayete ererek rahmet bulması için dua eder.

2. opırsardur: alırsardur F.

3. dūnyanuñ: dūnyada T.

4. otursa: olursa F.

5. zār: var T.

185.

Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün

1. Eydür iy 'ammu yüri terk it beni
Sen beni unıd seni gör sen seni
2. Kıo anı kim düşmeni çokdur anuñ
Hak'dan artuğ dostı hıç yokedur anuñ
3. Terk it ol miskın[i] kim bī-ehl ola
Hāşşā anuñ düşmeni Bū Cehl ola
4. Unıd ol öksüzi kim kaldı yetim
Kim yetimlikden 'azāb çokdur elim
5. Çün ğarībem benüm ehlüm yokedurur
Ol sebebden benüm āhum çokdurur
6. Anuñ-içün gözümi nem kıluram
Yaşımı zaħmuma merhem kıluram

---

(185)

H1 388a, -F, T 179b.

*Bu şiir, Hz. Muhammed'in dilinden söylenmiştir. Ebû Cehl, elindeki yay ile vurarak Hz. Muhammed'in başını kanatır. Bunu duyan Hamza da eline yay alır ve Ebû Cehl'in kafasını yaralar. Ardından Hz. Muhammed'in yanına Kubeys dağına gider. Seslenmesine rağmen, Hz. Muhammed ona cevap vermez. Hamza, "neden bana cevap vermiyorsun, ben ne yaptım" dediğinde, Hz. Muhammed ona bu sözlerle cevap verir.

1. 'ammu: 'ammı H1.// unıd: unut T.
2. hıç yokedur: yokedurur H1.
3. birinci mısra: terkin ur ol kişinüñ kim ehl olsa T.
4. unıd: unut T.// elim: delim H1.
5. dāyim: benüm H1.
6. zaħmuma: gözüme H1.

7. Baña qurılan yayı yasıcı yoğ
Başumı ağrıyıcak basıcı yoğ
8. Bārī derdüm odına ben yanayın
Bađrumuñ qanına ben boyanayın
9. Siz esen oluñ iy ‘ammu şād oluñ
Beni koñ kayğuda siz āzād oluñ
10. Çün ğarībem pes dögilem sögilem
Yüregümi qahr odına sögilem
11. Siz temāşalarda yürüñ sağ oluñ
Zađmetümden kamuñuz ırağ oluñ

186.

Mefā‘īlün Mefā‘īlün Fe‘ülün

1. Nedür cevher nedür cism ü nedür cān
Anuñ yolına kim ĩşār iderler

---

8. T nüshasındaki sayfa karışıklığı nedeniyle bu beyit T nüshasında 142. varakta yer almaktadır./ yanayın: yanayım H1.// boyanayın: boyanayım H1.

9. T nüshasındaki sayfa karışıklığı nedeniyle bu beyit T nüshasında 142. varakta yer almaktadır./ esen oluñ: esen olup T./ ‘ammu: ‘ammı H1.

10. T nüshasındaki sayfa karışıklığı nedeniyle bu beyit T nüshasında 142. varakta yer almaktadır./ dögilem sögilem: dögülem sögülem H1.

11. T nüshasındaki sayfa karışıklığı nedeniyle bu beyit T nüshasında 142. varakta yer almaktadır.

(186)

H1 396b, -F, T 34b.

*Bu şiir, Hz. Ebû Bekir’in dilinden söylenmiştir. Ebû Cehl, Hz. Muhammed’i hicvetmesi için Kesir isimli bir şaire altın ve kumaş verir. Bunu duyan Hz. Ebû Bekir, Kesir’in evine gider ve ona Ebû Cehl’in verdiği kadar daha fazla mal ve para vererek, ondan Hz. Muhammed’i övmesini ister. Kesir, bu teklifi kabul eder ve daha sonra Müslüman olur. Hz. Ebû Bekir’in kölesi ‘Âmir, Hz. Ebû Bekir’e birkaç beyit için neden bu kadar mal verdiğini sorduğunda, Hz. Ebû Bekir ona bu sözlerle cevap verir.

2. Anuñ miqdārını bilen kişiler
Nite dünyelige miqdār iderler
3. Anuñ qatında dünyā yād idenler
Hezārān biñ kez istiġfār iderler
4. Benüm başum u cānum aña qurbān
Eger günde beni yüz dār iderler
5. Muḥammed kim idügin ben bilürem
Eger yüz ta‘n aña küffār iderler
6. Muḥammed ‘izzeti Ḥaḳ’ dan bulupdur
Nice kāfirler anı ḥ̣ār iderler
7. Resül-i Ḥaḳ’ dur ol aña ziyān yoq
Eger inkār eger ikrār iderler

---

2. ikinci mısra: nite vü niyeligi İşār iderler T.

3. iderler: ideler H1.

4. iderler: ideler H1.

5. -H1.

6. Ḥaḳ’ dan: çoqdan H1.// iderler: ideler H1.

7. iderler: ideler H1./ v’eger: eger H1.

187.

Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün

1. Bilmedüñ İbn-i Halef sen şatduğūñ
Gevheri bir taş-ıla uşatduğūñ
2. Sa'd virdüñ naḥs alduñ sen 'ivaż
Gevher aldum taş virdüm ben 'ivaż
3. Cismi ağ u göñli kara kıldur ol
İki 'ālemde daḥı yoḥsuldu ol
4. İllā bu bir genc-durur vīrānede
'Aḳl-ı küll cem' oldı bu dīvānede
5. Göñlinüñ aydınlığın göre-y-idüñ
Yā bilürden bir su'āl şora-y-ıduñ
6. Bile-y-idüñ kim münevver dil nedür
Bu qaradan dünyāda ḥāşıl nedür

---

(187)

H1 405a, -F, T 39a.

*Bu şiir, Hz. Ebû Bekir'in dilinden söylenmiştir. Ümeyye b. Halef'in kölesi Bilâl-i Habeşî, Hz. Muhammed'i görüp onunla konuşarak Müslüman olmuştur. Ümeyye, bu durumu öğrendiğinde ona eziyet eder. Hz. Ebû Bekir, Bilâl'in halini görür ve ona acır. Ümeyye b. Halef'e giderek, kendi beyaz kölesini verip, Bilâl'i almayı teklif eder. Ümeyye, bu takasın yanı sıra para da ister. Ebû Bekir onun bu şartını da kabul eder. Bu şekilde Bilâl'i satın aldığıında, İbn Halef güler ve ona zarar ettiğini, takas ettiği beyaz kölenin Bilâl'den çok daha değerli olduğunu söyler. Hz. Ebû Bekir İbn Halef'e bu şiirle cevap verir.

3. ağ: aḳ T.// 'ālemde: cihānda H1.

4. genc-durur: gencdür T.

5. bilürden: bilenden T.

6. dünyāda: dünyaya T.

7. İllā çün örtülüdür gözüñ senüñ
Lā-cerem bî-ṭa‘mdur sözüñ senüñ
8. Sen mināre göremezsın gündüzın
Ne bilesın degme sözüñ sen yüzın
9. Sen güneşüñ göremezsın nūrını
Ne bilesın perdeler mestūrını
10. İvme bir kim bir niçe günden Bilāl
Bedr-ile kavışa bu ince hilāl
11. Göresın kim sen bu esvedliligin
Hıdmetünde bir ‘acız bu velıkin
12. Ne seherler açısar şubḥ-ı Bilāl
Sihr okuya illā kim sihr-i helāl
13. Rāzdār ola şehinşāha gerek
Sen n’idersın anı Allāh’a gerek

---

8. sen: -T.

10. Bilāl: hilāl H1./ ikinci mısra: bedre dönışe şanki ince hilāl H1.

13. -H1.

188.

Mefā‘ilün Fe‘ilātün Mefā‘ilün Fe‘ilün

1. Dökerdi gözyaşını eydür-[i]di o Şiddīk
Ki iy Ḥabīb-i İlāh sen i güzīde Resūl
2. Sen iy kemāl-i mükemmel i ḥāşş-ı ḥazret-i Ḥaḳ
Bu fi‘lümi görüben benden olma hīç melūl
3. Bilāl’i aldum [u] āzād eyledüm yoluña
‘Atīk kılma ‘Atīk’i ḳullıǵı eyle ḳabūl
4. ‘Atīk anuñ-içün oldum ki ḳullar eskisiyem
Bu ḳamu ḳullıǵıdur baña ḥāşıl u maḥşūl
5. Çü ḥulḳı ḥūyı senüñ ḳullıǵuñda öğrendi
‘**Ataḳtu** dime ‘Atīk’e ḳullıǵa meşǵūl
6. Benüm cihānda murādum senüñ vişālüñdür
Daḫı rızāda rızām olsa olmasun maḳbūl
7. Zihī muḥibb ü zī-maḥbūb zī-sādıḳ-ı Şiddīk
Zihī şeyḫ ü mürīd ü zī-ḥ~āce vü zihī ḳul

---

(188)

-H1, -F, T 39b.

*Bu şiir, Ebû Bekir’in dilinden söylenmiştir, son beyit ise Darîr’in dilindedir. Ebû Bekir, Bilâl’i alıp Hz. Muhammed’in yanına götürür. Hz. Muhammed, “Bilal için harcayacağın paranın yarısını da ben vereyim demiştim, neden onu yalnız başına aldın” dediğinde, Ebû Bekir ağlayarak bu şiiri okur.

5. ‘**ataḳtu**: “azat ettim.”

189.

Mefâ'ilün Fe'ilatün Mefâ'ilün Fe'ilün

1. İrişdi 'avn u ināyet ol ulu Hāzretten
Kūfür qarañulıgını giderdi dīn güneşi
2. Sürildi gönli göginden kūfür buldı kamu
Tulū' kıldı meger şıdķ-ıla yaqīn güneşi
3. Egerçi gök güneşi dünyāyı kıllur aydın
Velī gönüllerini aydın kıllur dīn güneşi
4. Tecellī kıldı 'Ömer gönline qarañu gice
Ol aydan aydın olan Aḥmed-i Emīn güneşi

---

(189)

H1 257a, -F, T 46b.

*Bu şiir, Darîr'in dilinden söylenmiştir. O vakitte müşrik olan Ömer b. Hattâb, Hz. Muhammed'i öldürmek için yola çıkar. Önce putların yanına gider ve onların Hz. Muhammed'in peygamberliğini tebliğ ettiklerini duyar. Sonra yolda karşılaştığı Na'îm'den kendi kız kardeşinin de Müslüman olduğunu öğrenir ve sinirlenerek kız kardeşinin evine gelir. Kızkardeşi Fâtıma ve eşi Sa'd b. Zeyd'in Kur'an okuduklarını duyar. Kızgınlıkla onları hırpalar; fakat sonra yaptığına pişman olur ve Kur'an'ı görmek ister. Biraz okuyunca, küfürden uzaklaşır.

3. ikinci mısra: velī gökleri aydın kıllur zemīn güneşi H1.

4. qarañu: qara H1./ aydın: arı H1./ Emīn: zemīn H1.

190.

Mefā'īlün Mefā'īlün Fe'ülün

1. Zihī hikmet zihī kudret İlah'uhn
Ne görklü işleri var pādişāhuñ
2. 'Ömer ilkin ulu düşmendi dīne
Kim-idi ki aña söyleye tına
3. Müsülmānı ne yirde kim görürdi
Öñinden kaçmasaydı öldürürdi
4. Șatumda dīn adın añmañ dir-idi
Müsülmān bulsa etini yir-idi
5. Resül'e 'ākıbet kaçd eyledi ol
Anı ben öldürem dip söyledi ol
6. Șılıç aldı vü kaçdına yüridi
Anuñ ben dökeyin qanın dir-idi
7. Anuñçün garra olmuş-ıdı özine
Kimesne mi görünürdi gözine
8. Kaçan Hıaç'dan 'ināyet yār oldu
Küfür gitdi hidāyet var oldu

---

(190)

H1 260a, -F, T 48b.

*Bu şiir, Darır'in dilinden söylenmiştir. Hz. Ömer'in Müslüman oluşunu anlatır.

1-14. -H1. (Sayfa eksikliği sebebi ile bu beyitler H1 nüshasında bulunmamaktadır.)

9. Dīnine düşmen-idi Muştafa'nuñ
Bu kez dīn ma' deni kân-ı vefānuñ
10. Çalab ol mertebe virdi aña kim
Müsülmānlıguñ üzre oldı hākım
11. Resül didi dağı peygamber olsa
Nübüvvet da'vasın ider er olsa
12. 'Ömer peygamber olaydı şoñumda
Nebī ger dağı geleydi şoñumda
13. Bu ne sır olur iy sırlar bilen Hāk
Ki düşmen dost ola [şöyle] muħakkağ
14. Irağ-iken yaqın olmağ nedendür
Bu müşrik ehl-i dīn olmağ nedendür
15. Senüñdür ol 'ağā evvelden iy pīr
Hem eyle kılmış-ıduñ anı tağdīr
16. Küfür kibr-ile hışm u kīn 'Ömer'de
Ezelden [var-ıdı] temkīn 'Ömer'de
17. 'Ömer dīn hil'atın geymişdi evvel
Hağıqatdür bu söz şanma mü'evvel

---

13. şöyle: Bu kelime Berlin Staatsbibliothek No: 1846 nüshasından yararlanılarak vezin gereği eklenmiştir.

15. evvelden iy pīr: vü dağı tedbīr H1.// hem: seni H1./ anı: o H1.

16. kīn: kīn ü H1./ var-ıdı: Ele aldığımız nüshalarda “kılmaduñ” şeklinde yazılmıştı; fakat anlam gereği Berlin Staatsbibliothek No: 1846 nüshasındaki “var-ıdı” ibaresi tercih edilmiştir.

18. Kızıl altun idi ise boyanmış
Biraz yatmış uyumuşdı uyanmış
19. Açıldı isden altunı belürdi
Resül ol hâli evvelden bilürdi

191.

Mefâ'îlün Mefâ'îlün Fe'ülün

1. 'Ömer eydür igen hûb iş başardum
Kim ola bencileyin himmet issi
2. Dâlâlet kuyusunda kalmış-ıdum
Kuyudan çekdi beni kuvvet issi
3. Küfür küncinde müflis kalmış-ıdum
Beni genc issi kıldı devlet issi
4. Beni viripmiş-idüñ kim Resül'i
Varam öldürem olam ni'met issi
5. Benüm nefsumüñ urdı boynını ol
Diri kıldı beni ol da'vet issi

---

18. uyumuşdı uyanmış: uyumuş u unıtılmış T.

19. isden: isinden T.

(191)

H1 260b, -F, T 49b.

*Bu şiir, Hz. Ömer'in dilinden söylenmiştir. Hz. Ömer, Müslüman olduğunu söylemek için Ebû Cehl'in yanına gelir. Ömer, Ebû Cehl'in kardeşinin oğludur. Ebû Cehl, Ömer'e Hz. Muhammed'i öldürme işini başarıp başaramadığını sorar. Ömer ona bu şekilde cevap verir.

3. kalmış-ıdum: olmuş-ıdum T.

6. Müsülmān oldum [u] ĩmān getürdüm
Dīn ehli oldum u hem t̄ā‘at issi

192.

Mefā‘īlün Mefā‘īlün Fe‘ūlün

1. ‘Ömer bildi ki dīn issi kim-imiş
Ya dīne dünyaya kim hākīm-imiş
2. Müsülmānlık nişānı vü şī‘ārı
Anı k̄ul eyleyüpdür ihtişārı
3. Gerek k̄ula muvāfiķ şıdķı ola
İkisinden ziyāde ‘ışkı ola
4. Gerek mü‘min selīm ola hemīşe
Ĝış u ğıldan hālīm ola hemīşe
5. Müsülmān k̄āni‘ [ü] şākīr k̄ul olur
K̄anā‘atsüz şükürsüz yoĥsul olur
6. K̄amu cevre cefāya şabr idici
K̄amu mü‘minleri ĥayra yidici

---

(192)

H1 266b, -F, T 54a.

*Bu şiir, Darīr’in dilinden söylenmiştir. Hz. Ömer’in Hz. Muhammed’in sohbetinden feyizlenmesi bahsinden sonra yer alır.

1. ki: kim H1// ikinci mısra: yā dünyāya kim hā’il imiş H1.
2. anı: hemān T.
3. ikinci mısra: -H1.
4. selīm: hākīm T.// hālīm: selīm T.
5. yoĥsul: yoķsul T.

7. Yavuz endîşe mü'minde bulunmaz
İmānı ayı mü'minüñ tōlinmaz
8. Müsülmān kimse zūlm itmeye hīç
Duz ekmek haqqını unıtmaya hīç
9. Müsülmānuñ Müsülmānlar dilinden
Uşanmaya gerek hergiz elinden
10. Gerek kāfirler andan renc olalar
Degül kim ehl-i dīn kōrkunc olalar
11. Velī 'aksince oldu bu halāyık
Ġış u Ġıl birle tōldı bu halāyık
12. Yetīmleri faķīrleri yirerler
Harāmı kuş gibi yirden direrler
13. Dil-ile halk gōñülünü yıkarlar
El-ile halk evin oda yakarlar
14. Hasedden başlarına tāc iderler
Özin bay ayruĠın muhtāc iderler
15. Yürürler ayruĠa kuyı kazarlar
Niçe kim çok bilürler çok azarlar

---

6. ikinci mısra: kamu mü'minleredür hayr idici H1.

7. bulunmaz: bulunmaz H1.// tōlinmaz: tōlunmaz H1.

8. zūlm itmeye: şer itmedi T.// duz: tuz T./ unıtmaya: unıtmadı T.

9. elinden: dilinden T.

11. Ġış u Ġıl birle: kibr ü kīn-ile T.

16. Kimüñ cāhı vü mālı olsa erdür
‘Azīzdür halk içinde mu‘teberdür
17. Çü dīnsüz kişinüñ dünyāsı çoğdur
Anuñ kim dīn[i] var dünyāsı yoğdur
18. Dīn ehlinüñ hemīşe göñli baydur
Velī dīn yoğsulınuñ işi vāydur

193.

Mefā‘ilün Fe‘ilātün Mefā‘ilün Fe‘ilün

1. Muḥammed’i ne bilür her ḥasīs ü kör [ü] pelīd
Kim ol laṭīf sülāle neden mürekkebdür
2. Egerçi ‘abdi-dur[ur] Ḥaḳ ta‘ālā ḥazretinüñ
Çü ol şefī‘i-durur Muştafā muḳallebdür
3. Ḥabībīdür yaradan Ḥaḳ ta‘ālā ḥazretinüñ
Velī Resül’i-durur tıynetī muṭayyebdür

---

15. yürürler: yürüyüp T.

18. yoğsulınuñ: yoğsulınuñ T.

(193)

H1 271a, -F, T 55a.

*Bu şiir, Hz. Ömer’in dilinden söylenmiştir. Ebû Cehl ve diğer müşrikler Hz. Ömer’e neden Müslüman olduğunu sorarak, onu dininden döndürmeye çalışırlar. Hz. Ömer de İslam’dan dönmeyeceğini, putlara tapmanın mantıksız olduğunu, önceki peygamberlerin de puta tapmadıklarını söyler. Bunun üzerine müşrikler Hz. Ömer’i döverler, ama Hz. Ömer sesini çıkarmaz. Ebû Cehl, Hz. Ömer’e “Hz. Muhammed kim ki sen ona tâbi oldun” diye sorunca, Hz. Ömer bu sözleri söyler.

1. ü: -H1// ikinci mısra: kim ol sülālenüñ cismi neden mürekkebdür H1.

2. Bu beyit T nüshasında bir sonraki beyit ile yer değiştirmiştir./ ḥazretinüñ: ḥazretinde T// çü ol şefī‘i-durur: velī resüli-durur H1./ muḳallebdür: muḳaḳabdur T.

4. Yetīm ulaldı faķır dirilür Resül illā
Velī cemī‘-i cihān halkı üzre ağlebdür
5. Dağı biz epsemüz ivme [ki] üç yüz olıcağaz
Şahābe mü’mine t̄alib ü dīne ergābdur
6. Göresin anda bizi nice şaf-şiken şīrüz
Ki şīr-i ner katumuzda kemīne şa‘lebdür
7. Duta cihānı tamāmet dinümüz āyīnümüz
Irak degül bu didüğüm yakında aķrebdür
8. Benüm kifāyetüme fikrüne zeyrekligüme
Baķan kişi dir-idi kim ‘Ömer mürettebdür
9. Ben aña kaçd iderdüm kim anı öldürem
Ki ya‘nī ben katı şayyadam [u] ol ernebdür
10. Kačan ki karşıma bir ecdehā çıkdı [şandum]
Yā kangı urıcı ‘uşfüre bāz-ı eşhebdür
11. Nice ben aña esīr olmayam anuñ yüzine
Ki ay u gün yüzi katında sehel kevkebdür

---

3. birinci mısra: ħabībidür ol ilāhuñ bilürler ehl-i kitāb T.// resūli-durur: resūlidür T./ t̄ıynetı: anuñ t̄ıynetı H1.

4. dirilür: dirildi T./ illā: ilāh T.//ikinci mısra: -T.

5. ü dīne ergābdur: ki ergābdur H1.// epsemüz: epsem T./ ivme [ki]: ivmeñüz T.

6. birinci mısra: göresiz anda nice şaflar söküp geçevüz T.

7. yakında: kim yakından T.

8. ikinci mısra: baķan kişidür kim ‘Ömer mürekkebdür H1.

10. eşhebdür: şebdür H1.// ikinci mısra: kaçan ki karşıma çıkdı men ejdehādı ol T./ şandum: vezin gereği, Berlin Staatsbibliothek No: 1846, 1099, 4169 nüshalarından yararlanılarak eklenmiştir.

12. Bu delü gön'lüme baqđum gön'ül baña eydür
Muqırr ol aña inan kim inanmaq ensebdür
13. Ben anı şayd ider-idüm çü şaydı oldum anuñ
Bu işi aña kılan ol İlāh ü ol Rabb'dür
14. Ben aña düşmen-idüm illā gör nice düşmen
Ne qatı dostı olupvan 'acebden 'acebdür
15. Beni gerekse didi qoñ gerek uş öldürüñüz
Çü dīn āyīni baña āyīn [ü] mezhebđür
16. Boyumca eyle şanasın biçildi hıl'at-ı dīn
Ki 'ışk-ıla dikilüp şıdğ-ıla maṭrabdur

194.

Mefā'ılün Mefā'ılün Fe'ülün

1. Zī gözsüz kim gözi gündüzi görmez
Kişinüñ cāhili ma'nīye irmez
2. Gözi görmez olur ince hilāli
Budur cāhillerüñ ḥāli vü qāli

---

11. yüzi qatında: yüzüne H1.

12. delü: dille H1./ baña: beni T.

13. çü: -H1./ aña: -H1.

14. ikinci mısra: ne qatı dost oldum men 'acebden 'acebdür H1.

15. qoñuz gerekse: qoñ gerek uş T.// ikinci mısra: ki dīn āyīni bu-durur dīne mezhebđür H1.

16. maṭrabdur: muṭarrabdur T.

(194)

H1 275a, -F, T 58a.

*Bu şiir, Darīr'in dilinden söylenmiştir. Hz. Muhammed'in ve sahabenin fakirlik içinde olduğu anlatıldıktan sonra bu şiir verilmiştir.

3. Batupdur dünya murdârına dün gün
Kalupdur kamusı maħrûm u maġbûn
4. Cihân serverlerine ħôr baġarlar
Velîlere yaramaz ad daġarlar
5. Göremezler olaruñ ay yüzini
'Acebleñüz gönüller gözsüzini
6. Gönül gözsüz yavlaġ yüzüz olur
Sefîh oldur ki gönli gözsüz olur
7. Göz oldur kim gözede âġirini
Bu ten gözi gözedür âġurını
8. Bu ġayvân bigi zâhiri görür pes
Anuñçün câhil oldu ġaldı nâkes
9. Olar kim aşl[1] gördi aşla irdi
Fırâġa uġramadı vaşla irdi
10. Gönül baylıġını buldılar ol ġavm
Çün işüñ aşlını bildiler ol ġavm

---

2. gözi: günü H1.

4. daġarlar: taġarlar T.

7. âġurını: âġirini H1.

8. bu: çü T./ bigi: gibi T.

9. aşl[1]: -T./ aşla: ehle H1.

11. Bu fānī zīneti terk itdiler tīz
Göñül āhirete berkitdiler tīz

195.

Mefā'īlün Mefā'īlün Fe'ūlün

1. Zīrā kim hūlkı hūyı enbiyānuñ
Hayāsı yüzi suyu enbiyānuñ
2. Taḥammül şabr u cevr-ile cefāya
Bilini bağlamak 'ahd ü vefāya
3. Yavuzlığa yavuzlık eylemeye
Kimesneye yavuz söz söylemeye
4. Ḥalāyıklar suçın bağışlayalar
'İvāz şer işlere ḥayr işleyeler
5. *Ḥuşūşā Ḥaḳ ta 'ālā bunca raḥmet*
Ḳılupdur Ḥātemü 'r-rüsl-i nübüvvet

---

11. göñül: göñüller T.

(195)

H1 281a, -F, T 61a.

*Bu şiir, Darîr'in dilinden söylenmiştir. Servâd isimli bir Arap kabilesinin Seyf b. Haldece isimli bir ulusu vardır. Bu kişi, Hz. Muhammed'e düşmandır. Bir gün Mesna isimli, henüz Müslüman olmamış fakat Hz. Muhammed'e muhabbet besleyen bir kişi, Seyf'in Hz. Muhammed hakkında kötü sözler söylediğini ona haber verir. Hz. Muhammed de Seyf'in söylediklerinden haberinin olduğunu, buna rağmen onun kötülüğüne iyilikle karşılık verdiğini söyler.

2. ahd ü: ahde T.

3. yavuzlığa: yavuzluğa H1./ yavuzlık: yavuzluk H1.

5-10. Bu beyitler, ele aldığımız nüshalar arasında bulunmamaktadır. Bu sebeple Berlin Staatsbibliothek No: Ms Or Fol 3372 nüshasının 229a varağından, Milli Kütüphane No: YzB 41/1 nüshasının 209a varağından, Millet Kütüphanesi No: AE Sry 720 nüshasının 117b sayfasından alınarak metne dâhil edilmiştir.

6. *Şefî'î maḥlūkātuñ bunı kıldı*
Beyānı müşkilātuñ bunı kıldı
7. *Şolar kim acı dil birle sögerse*
Ya her kim el şunup anı dögerse
8. *Benüm işüm aña ḥayr du 'ādur*
Zīra adı Muḥammed Muştafā'dur
9. *Baña şabrı vü ḥilmi Ḥaḫ ta 'ālā*
Virüpdür cümle 'ilmi Ḥaḫ ta 'ālā
10. *Benüm bu dīn[üm] ümmetüm selāmet*
Ḳalısar tā ḳopinca ol ḳıyāmet
11. *Benüm zātum şıfātum cümle raḫmet*
Benüm mevtüm ḥayātum cümle raḫmet
12. *Sa 'ādet ol kişiye yarı kıldı*
Kim ol gördi benı gördükde bildi

---

5. bunca: beni Millet Kütüphanesi No: AE Sry 720.

7. şolar kim: niceme Millet Kütüphanesi No: AE Sry 720./ anı: beni Millet Kütüphanesi No: AE Sry 720.

8. adı: adum Millet Kütüphanesi No: AE Sry 720.

10. ol: -Millet Kütüphanesi No: AE Sry 720.

11-12. Bu beyitler, ele aldığımız nüshalar arasında bulunmamaktadır. Bu nedenle Millet Kütüphanesi No: AE Sry 720 nüshasının 117b sayfasından alınarak metne dâhil edilmiştir.

196.

Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilün

1. Döndi Seyf’e ‘ammusı eydür i Seyf
Gördüğüni bilimezsın [sen] zi-ḥayf
2. Kimse anuñ gibi ay yüzi göre
Nite anı bilmeye ilden şora
3. Şol cemālün cilvesin gören kişi
Ancılayın seyyide iren kişi
4. Nite anı bilmeye ol ol-durur
Ḥaḳ ta‘ālādan gelen Resül-durur
5. Budur āḥir ol Muḥammed Muştafā
Bilesindeki ‘Alīyyü’l-Murtażā
6. Budur ol ‘ālemlere raḥmet gelen
Ḥaḳ ta‘ālādan aña ḥil‘at gelen

---

(196)

H1 182b, -F, T 68a.

*Bu şiir, Seyf’in amcasının dilinden söylenmiştir. Hz. Ebû Bekir, kumaş satmak için Seyf’in memleketine gider, fakat Seyf’e almak istediği kumaşı satmaz. Bunun üzerine Hz. Ebû Bekir’i döverler, o da Süheyl’in evine sığınır. Hz. Muhammed, Hz. Ali ile beraber Seyf’in yanına gitmeye karar verir. Seyf, kim olduklarını bilmemesine rağmen onlara büyük saygı gösterir, evinde ağırlar. Ama Seyf’in amcası, Hz. Muhammed’i daha önce görmüştür, onu tanıır ve Seyf’e dönerek bunları söyler.

1. Seyf’e: Seyf’ün T.

2. ilden: elden H1.

4. ol ol-durur: kim kim-durur T.// resül-durur: ḥākim-durur T.

6. gelen: olan T.

7. Budur ol kim Hâtemü'r-rüsl oldı ol
Hâk ta'âlâdan risâlet buldı ol
8. Bir faķır-idi cihânda dânesüz
Bir yetim-idi atasuz anasuz
9. Gör ne güherlik virildi taşına
Kim risâlet tâcın urdı başına
10. Ber-güzide kıldı anı ol İlâh
Halka anı şâh kıldı pâdişâh
11. Gökden aña vahy iner âyet gelür
Her yîni gün bir yîni hil'at gelür
12. Bir gözün aç sen i Seyf gör ol eri
'İzzet eyle ulula Peygamber'i
13. Ayağına düş kim ol sulţân-ı dîn
Hâk ta'âlâya seni kıla yakın
14. Saña key devlet degül mi kim Resül
Seni isteyü gele kıla kabül
15. Tiz dînine gir fermân ol aña
Ayağına düş kurbân ol aña

---

7. Hâk ta'âlâdan risâlet: Hâk Çalab'dan hoş risâlet T.
8-15. -H1, -F.

197.

Fe‘ülün Fe‘ülün Fe‘ülün Fe‘ül

1. Dilerseñ bilesin benüm seyyidüm
Ki kimdür ne erdür ne server-durur
2. Mubaşşır kişiler görürler anı
Ki dürler içinde ne gevher-durur
3. Yüzini göricek bilürler yaķın
Ki aydan güneşden ol enver-durur
4. Dīn için bilini tamām bağlayan
Mürüvvet yolında tamām er-durur
5. Yaķın oldu baña gümān kalmadı
Ki Aħmed ulu haķ peyamber-durur
6. Biz öyle şanurduķ Muħammed yetīm
Faķīr ü haķīr [ü] bir ebter-durur

---

(197)

H1 185a, -F, T 69b.

*Bu şiir, Seyf'in dilinden söylenmiştir. Seyf, Hz. Muhammed'in karşısında şهادet getirerek Müslüman olur. Amcası da önceden Müslüman olmuş, fakat Seyf'in korkusundan söyleyememiştir. Hz. Muhammed, Seyf'ten Hz. Ebû Bekir'i getirmesini ister. Seyf, Süheyl'in evine gidip, "bir seyyidin emri ile geldim" deyince Süheyl ona, "sen zaten kavminin seyyidisin, senin seyyidin kim" der. Seyf de bu şiiri okur ve Hz. Muhammed'i över.

1. server-durur: serverdür H1.

2. gevher-durur: gevherdür H1.

3. enver-durur: enverdür H1.

4. birinci mısra: Muħammed diniyçün bilin bağlayan T

5. peyamber-durur: nüshalarda "peyğamber-durur" şeklinde yazılmasına rağmen, vezin gereği bu şekilde okunmuştur.

7. Selāṭīn anuñ ḥazretinde kemīn
Ḳalupdur daḥı ‘abd-i kemter-durur
8. Ḳamu ḳurd u ḳuṣ yūrūr canavar
Esen yil aḳar Şu çü leşker-durur
9. Ḳamu ‘aḳl u cāndan görür göz nūrı
Anu[ñ] cism[i] daḥı muṭahhar-durur
10. Cihān bir [yaña]dur Nebī bir yaña
Olursa ḳamudan muṣaffer-durur

198.

Fe‘ilātün Mefā‘ilün Fe‘ilün

1. Zihī devlet-durur bu emn-i emān
Kim bilür anı ne ni‘met-dur[ur]
2. Anuñ-içün dīn uluları didi
Bu ḥaber kim Őaḥīḥ rivāyet-durur

---

8. yūrūr: virūr H1.// esen: eser H1.

9. ikinci mısra: ki cismi anuñ key mutahhar-durur T.

10. -H1.

(198)

H1 196b, -F, T 75b.

*Bu Şiir, Darīr’in dilinden söylenmiştir. Kureyşliler, Müslüman olanlara eziyeti artırınca, sahabeden bir kısmı Habeş ülkesine sığınır. Fakat bazı Kureyşliler, Necaşi’ye mektup yazarak sahabeyi ülkesinden sürmesini isterler. Ebû Tālib bir mektup yazarak, oḒlu Cafer’i durumdan haberdar eder.

1. devlet-durur: ni‘met-durur H1.// anı: T nüshasında “anı ki”, H1 nüshasında “anı kim” Şeklinde yazılmasına raḒmen vezin gereḒi bu Şekilde okunmuştur.

2. kim: -H1.

3. *‘Adl kıılmağ cihānda bir sā‘at*
Bir yılıñ yetmişince t̄ā‘at-durur
4. ‘Adl işi ulu işdür iy server
Şanma āhır sehel hikāyet-durur
5. Ne bilür degme zālīm ü cāhil
‘Adl u inşāf neden ‘ibāret-durur
6. ‘Adl u ‘ādil melikler işi olur
‘Adl hōd enbiyāya ‘ādet-durur
7. *Sen şanursın ki degme bir ‘avānuñ*
Kim anuñ işi nehb ü gāret-durur
8. ‘Adl iden añlar u bilür ‘adli
Çün görürsin dimek ne hācet-durur
9. ‘Adl Allāh’dan ulu in‘ām-durur
‘Adl bilmek ulu firāset-durur

---

3. Bu beyit, ele aldığımız nüshalar arasında bulunmamaktadır. Bu sebeple Berlin Staatsbibliothek No: Hs Or Quart 1099 nüshasının 132b varağından, SK Çelebi Abdullah No: 251 nüshasının 365 sayfasından alınarak metne dāhil edilmiştir.

4. hikāyet-durur: hikāyetdür T.

5. zālīm ü cāhil: cāhil ü zālīm H1.// ‘adl ü inşāf neden: ‘adl-i inşāfından H1./ ‘ibāret-durur: ‘ibāretdür T.

6. ‘ādet-durur: ‘ādetdür T.

7. Bu beyit, ele aldığımız nüshalar arasında bulunmamaktadır. Bu sebeple Berlin Staatsbibliothek No: Ms Or Fol 4169/2 nüshasının 154a varağından, Berlin Staatsbibliothek No: Hs Or Quart 1099 nüshasının 133a varağından, SK Çelebi Abdullah No: 251 nüshasının 365 sayfasından alınarak metne dāhil edilmiştir./ bir: -SK Çelebi Abdullah No: 251.// ikinci mısra: kim nehb işi nehb gāyet-durur Berlin Staatsbibliothek No: Hs Or Quart 1099, Berlin Staatsbibliothek No: Ms Or Fol 4169/2.

8. iden: olan T.// hācet-durur: hācetdür T.

10. Hâkimüñ ‘aqlı fehmi arı gerek
Zîrâ kim râ‘iye râ‘iyyet-durur

199.

Fe‘ilâtün Mefâ‘ilün Fe‘ilün

1. Çün ki rüşvet gönülde yol buldı
Bâtlı hâk görür hâkķı bâtlı
2. Hâk-içün söyleyici az kaldı
Söz anuñdur ki eyledi bertıl
3. Ol ki hâk söyler ü dinin ister
Hôr u dervîş [ü] yoķsul u ‘âtlı
4. *Her ki ğammâz bertıl ildecidür*
Gör nice oldı taķşîli hâşıl

---

9. in‘âm-durur: ilhâmdur T.// firâset-durur: firâsetdür T.

10. fehmi: fikri H1.// râ‘iyyet-durur: râ‘iyyetdür T.

(199)

H1 198b, -F, T 76b.

*Bu şiir, Darîr’in dilinden söylenmiştir. Mekke uluları, Habeş melikine hediyeler gönderir. Amaçları, sahabenin o memleketten gönderilmesini sağlamaktır. Melik Necaşinin beyleri ve nâipleri, Necaşi’ye “o kişileri kavimlerine gönderip, Kureyş ulularının gönüllerini kırmayalım” derler.

1. ki: kim H1./ gönülde: gönülden H1.

2. kaldı: kıldı H1.

3. ol: şol H1.// ikinci mısra: hôr u dervîş yoķsul gerek ‘âdil H1.

4. Bu beyit, ele aldığımız nüshalar arasında bulunmamaktadır. Bu sebeple Berlin Staatsbibliothek No: Ms Or Fol 4169/2 nüshasının 155a, Berlin Staatsbibliothek No: Hs Or Quart 1099 nüshasının 133b, Berlin Staatsbibliothek No: Ms Or Fol 3372 nüshasının 240a, Berlin Staatsbibliothek No: Ms Or Quart 1846 nüshasının 286a, Milli Kütüphane No: YzB 41/1 nüshasının 220a, Milli Kütüphane No: YzB 203 nüshasının 55a, SK Çelebi Abdullah No: 251 nüshasının 365b sayfasından alınarak metne dâhil edilmiştir./ birinci mısra: her ki ğamz ehli vü fesâd ehli Milli Kütüphane No: YzB41/1./

5. Bildügin dutıcı anı kim-durur
anı bir ‘ilm-ile olan ‘āmil
6. ün [ki] nā-ehlūñ işin ehl işler
añ mı Peyğamber’e dise cāhil
7. Cāhile cāh u māl viridi-y-ise
Gid anuñ çevresinden iy ‘āil
8. Cehl-ile cāh u māl cem‘ olıca
Mısr’a Fir‘avn olur ol hāyil

200.

Mefā‘ilün Mefā‘ilün Fe‘ulün

1. Zihī ‘avrat ki dīnün dürdin içdi
Teni derdinden olmadı aberdār
2. Gel erlikden oyu viren arındaş
Sen ol ‘avrata olmaduñ zihī ‘ār

---

ikinci mısra: her ki amz ehli vü fesād ehli Berlin Staatsbibliothek No: Ms Or Fol 3372, ör anuñ taşili nice oldu āşıl Berlin Staatsbibliothek No: Ms Or Quart 1846.

5. kim-durur: kimdür T.// bir ‘ilm ile olan: ‘ilm-ile olasıñ H1.

6. birinci mısra: ü ne ehl işin işler H1.// añ: dan T./ peyğambere: peyğamberem T.

7. -H1.

8. ol: -H1.

(200)

H1 209a, -F, T 82a.

*Bu şiir, Darīr’in dilinden söylenmiştir. Kāfirler, Müslüman oldukları için Ammār b. Yāsir ve annesini döverler. Ammār’ın annesi yapılan işkencelere dayanamayarak can verir. Bu şiir, bu hadise üzerine söylenmiştir.

1. derdin: dürdin H1.

3. *Ki 'özüñ yoğ namāzuñ terk idersin
Nebī sözin şıduñ yolda hezār bār*
4. *Ťutarsın dünyāyı dīñüñden öñdin
Ĥabīb 'üñ tesbihindür şatu bāzār*
5. *İşitmezsin hadīs ġıybet idersin
Çü nefsuñ ġālib oldu 'ađluñ uyar*
6. *Muĥammed ümmetisin sünnetin Ťut
İşit sırrın u ol ĥālden ĥaberdār*
7. *Muĥammed'den ne yig ma 'şük bulasın
Kim ola ol āĥiretde saña yār*
8. *Şalāt 'ışkla vir eger 'āşık-ısañ
Ki tūsüñ ürpüre çāk ola aġyār*
9. *Resülçün dünyā ĥomazsın degül cān
Sen ersin dağı 'avrat Ümmü 'Ammār*

---

2. oyu: oyu H1.

3-9. Bu beyitler, ele aldığımız nüshalar arasında bulunmamaktadır. Bu sebeple Berlin Staatsbibliothek No: Ms Or Quart 1846 nüshasının 290a sayfasından alınarak metne dâhil edilmiştir.

201.

Mefā'ilün Fe'ilātün Mefā'ilün Fe'ilün

1. *Kimi ki Haḡ kabūl itdi güzīde kıldı anı*
Tefāvüt olmaz eger Türk ola ya Rūm Habeş

202.

Mefā'ilün Mefā'ilün Fe'ülün

1. Ḥased küfre yakın kıılır kişiyi
Ḥased dīnsüz ḥazīn kıılır kişiyi
2. Ḥasūd Allāh ta'ālānuñ işini
Begenmedügiçün eksildi dīni
3. Ki nişen virdi aña baña virmez
Anı n'içün görür ü beni görmez

---

(201)

*Bu şiir Darîr'in dilinden söylenmiştir. Müslümanlara yardımlarda bulan Habeş meliki Necaşî'nin ölümü anlatıldıktan sonra bu şiir verilir. Edisyon kritiğe aldığımız nüshalarda bulunmadığı için Milli Kütüphane No: Yz B 203 nüshasının 56b, Berlin Staatsbibliothek No: Hs Or 1099 nüshasının 140b, Berlin Staatsbibliothek No: Ms Or Fol 4169/2 nüshasının 163a, Konya Bölge Yazmalar No: 3691/2 nüshasının 126a, SK Çelebi No: 251 nüshasının 371b sayfasından alınarak metne dâhil edilmiştir.

1. olmaz: itmez Berlin Staatsbibliothek No: 4169/2, Konya Bölge Yazmalar No: 3691/2./ yâ: ü yâ Konya Bölge Yazmalar No: 3691/2.

(202)

H1 216b, -F, T 86a.

*Bu şiir, Darîr'in dilinden söylenmiştir. Ebû Cehl'in sırf kıskançlığı sebebiyle Hz. Muhammed'i kötülediği anlatıldıktan sonra bu şiire yer verilir.

1. kıılır: eyler T.// ḥazīn: ḥasūd T.

3. birinci mısra: ki nişe aña virdi baña virmez T.

4. Anı Allāh n'ıçün ulu kııupdur
Beni andan nişen alu kııupdur
5. Ne lāyıkdur ki benden yig er ola
N'ıçün ben taş olam ol gevher ola
6. N'ıçün bay oldu ol ben yoısul oldum
N'ıçün ol tahta bindi ben kul oldum
7. Nice virmek-durur bu ne 'aıadur
Bu kullar bislemek degül haıadur
8. Ebü Cehl andan ötri oldu gümräh
Ki Aımed n'ıçün oldu hāşş-ı Allāh
9. Ne lāyıkdur kim ol peygamber ola
Cihān halkına n'ıçün server ola
10. Ne istiııkākı ola bir yetimün
Kimün 'aklı kabül eyleye kimün
11. Kim öksüz daıı yoısul ulalupdur
Oıumaı bilmedi ümmi kalupdur

---

4. nişen: nişe T.

5. yig: yeg H1./ taş: taşra H1.

6. yoısul: yoısul T.// bindi: geıdi T.

7. bislemek: beslemek H1.

8. ötri: ötrü T.

9. kim: ki H1.

10. ola: oldu H1./ ne: ki T.

11. birinci mısra: çü öksüzlük hem yoısul olupdur T.// oıumaı: oıumaı T.

12. Ol Allāh kim anı hāş eylemişdür
Anuñ dīnini ihlāş eylemişdür
13. Anı kendüye rāzdār eyleyen Hāḡ
Aña Cebrā'īl'i yār eyleyen Hāḡ
14. Baña bu iş midür ki işledi dir
Yiri gök eyledi [hem] gökleri yir
15. Lebīb ü 'ārif ü 'āḡil erenler
Bilenler añlayanlar u görenler
16. Yazıcı oḡuyucu ḡikmet ehli
Taḡammül issi māl u ni'met ehli
17. Oları ḡodılar bilmez kişiye
Elif'den be'den añlamaz kişiye
18. Nübüvvet virdi vü Ḳur'ān viribir
Şerī'at ḡükm-i dīn erkān viribir
19. Ben ol Allāh'a n'içün bir diyeyin
Ya her işe anı ḡādir diyeyin

---

13. rāzdār: dildār T.

14. H1 nüshasında bu beytin ikinci mısraı yerine sehven bir sonraki beytin ikinci mısraı yazılmıştır.

15. birinci mısra: -H1. H1 nüshasında farklı beytlere ait olan birer mısradan sehven tek bir beyit oluşturulmuştur. Yirminci sırada olan bu beyit şu şekildedir: "Lebīb ü 'āḡil ü 'ārif erenler/ Yiri gök eyledi dir gökleri yir"

16. taḡammül issi: taḡammül ehli H1.

17. oları: ilerü H1.

18. virdi vü: virüben ü T.// ḡükm: ḡikmet H1.

20. Ki bir eksük kişiyi kıldura ol
Ḥalāyığı aña kul kıldura ol
21. Resūl ol diye bir bilmez kişiye
Bir etmek yiyesi bulmaz kişiye
22. Ḥasūdlik gör Ebū Cehl'i ne kıldı
Ki şöyle kāfir ü mel'ün kaldı
23. *Dalālet birle küfr içinde kaldı*
Ḥased birle tamu içinde kaldı
24. *Hidāyet ehli haḫ söyledi Resūl'i*
Olar buldılar uçmağa sebīli
25. *İlāhī cümle imān ehlini sen*
Girür uçmağa āsān u āsān
26. *Ḥasedden sen emīn eyle İlāhī*
Ḳamu mü'minleri gide günāhı
27. *Ebū Cehl-ile iblīsūñ ḥasedden*
Olupdur yirleri tamuda oddan
28. *Ebed kaldı tamuda anları gör*
Bulardan 'ibret almaz gözleri kör

---

20. kıldura: kıldura H1.// ḥalāyığı: ḥalāyığı H1.

22. Ebū Cehl'i: Ebū Cehl'e T.

23-28. Bu beyitler, ele aldığımız nüshalar arasında bulunmamaktadır. Bu sebeple Millet Kütüphanesi No: AE Sry 720 nüshasının 128a sayfasından alınarak metne dâhil edilmiştir.

29. *Kimüñ içinde kim zerre Һased var*
Od içinde Ebü Cehl'e olur yār
30. *Һasüdlük key yamandır iy Һarındaş*
Gider Һased ucından hem dīn ü baş
31. *Һased [ü] kibridür küfrüñ tohumı*
Fođul kişilerüñ oldur suhumı

203.

Mefā'ılün Mefā'ılün Fe'ülün

1. Revā mıdur ki bir mü'min Müsülmān
Cefā içinde iče Һahr-ıla Һan
2. Yüriyem ben ferāğat şād u Һurrem
Bular ağlayalar ben olam epsem
3. Mürüvvet böyle olmaz dirşür ögüñ
Ögerseñüz mürüvvet ehlin ögüñ

29-31. Bu beyitler, ele aldığımız nüshalar arasında bulunmamaktadır. Bu sebeple Berlin Staatsbibliothek No: Ms Or Quart 1846 nüshasının 293b-294a sayfasından alınarak metne dâhil edilmiştir.

(203)

H1 219a, -F, T 88a.

*Bu şiir, Osman b. Maz'ün'un dilinde söylenmiştir. Osman b. Maz'ün, Habeş ülkesine hicret eden sahâbedendir. Tekrar Mekke'ye döndüğünde, kâfirlerin Müslümanlara eziyet ettiklerini görür. Dostu Velîd b. Muğîre'den aman ister, Velîd de kabul ederek onu güvenli bir şekilde kendi evinde ağırlar. Fakat kendisi yabancı bir memlekette yiyip içerken, kardeşlerinin azap içinde olmasına gönlü elvermez ve bu sözleri söyler.

1. kim: ki H1.

2. ben: -H1.// "bunlar" kelimesi vezin gereği bular olarak düzeltilmiştir./ olam: şöyle T.

3. böyle: añla böyle H1./ dirdür: devşir H1.

4. Bular Allāh civārında sen iy kör
Eger kör degül-iseñ sen seni gör
5. N'ıçün kāfir civārında olasın
Şāyed ölüm gele anda ölesin
6. Eger yüz kez ölüp girü dirilseñ
Haķır ü hōr olup yine sürilseñ
7. Resül işigini terk itme ayruķ
Dağı ayruķ atından gitme ayruķ
8. Seni görmegil ü görgil Resül'i
Görenleri göricek şor Resül'i
9. Ki ne dürlü belālar darta ol şāh
Belāya şabrını arturur Allāh
10. Cihānda andan ulu kimse var mı
Yolında benden alu kimse var mı
11. Anı maħbūb idüpdür ol İlāh'um
Benüm hōd tağdan artuğdur günāhum
12. Yüri terk it civārını Velīd'üñ
Götürme minnetini ol pelīdün

---

4. "bunlar" kelimesi vezin gereği bular olarak düzeltilmiştir.//seni: dağı T.

5. ikinci mısra: resülallāh şehriden olasın H1.

7. dağı: dağı H1.

8. birinci mısra: seni ayru oğıl u gör resüli H1.// şor: gör H1.

10. benden alu: bundan ulu H1.

13. Resül'ün ayağınıñ toprağı ol
Gülistānuñ gülünüñ yaprağı ol

14. *Yilicek sen dağı kâfir elinden*
Ki nāgāh çıkmayasın Haq yolından

204.

Mefā'ılün Fe'ilātün Mefā'ılün Fe'ilün

1. Cefā kim anuñ-içün görürem cefā mıdur ol
Anuñ firāk odıdur cefā vü renc ü belā
2. Anuñ cemālini görmek katında oturmak
Hezār derde devādur [u] hezār renc şifā
3. Eger dögerlerdi beni v'eger sögerlerdi
Çün anuñçün-idi ol 'azāb u zecr ü 'anā
4. Hezār 'ıyş u temāşādan ol baña yigdür
Ki arturur gönül içinde bunca zevk u şafā

---

13. toprağı: doprağı T.// gülistānuñ: gülistānı T.

14. Bu beyit, ele aldığımız nüshalar arasında bulunmamaktadır. Bu sebeple Berlin Staatsbibliothek No: Ms Or Quart 1846 nüshasının 295a sayfasından alınarak metne dâhil edilmiştir.

(204)

H1 222b, -F, T 89b.

*Bu şiir, Hz. Ebû Bekir'in dilinden söylenmiştir. Hz. Ebû Bekir ve ailesi, kâfirlerin gittikçe artan zulmü sebebiyle Habeş ülkesine gitmeye karar verirler. Yolda, Hz. Ebû Bekir'i gören Da'sa, onun şehirden ayrıldığını öğrenince, kendisiyle şehre geri dönerse, ona mal vermeyi ve ailesine bakmayı teklif eder. Ebû Bekir, dönmeye karar verir; ama hanımı Ümmü Rummân, ona "neden dönüyorsun, kâfirlerin eziyetlerinden usanmadın mı" diye sorar. Hz. Ebû Bekir de iki gündür Hz. Peygamber'in yüzünü görmediğini ve onun sohbetinde bulunmadığını söyleyerek üzüntüsünü dile getirir.

1. gördüm: -H1.// renc: cevr T.

2. şifā: şifādur H1.

3. dögerlerdi: dögelerdi H1./ v'eger sögerlerdi: eger sögelerdi H1.// çün: çün ki H1./ zecr: -H1.

5. Na‘īm ü nāz-ıla ni‘met yir-idi nefsi leyīm
Anuñçün olmış-ıdı şöyle tāmmetü’l-kübrā
6. Bu kez riyāzet-ile cān semirdüñ didi Hāk
Ki cān ‘azīz-dur[ur] [u] menzil[i] dahı a‘lā
7. Nice ki nefsi-ile meşgūlsın iy ‘azīz vücūd
Henüz velā bilesin kanda bilesin illā
8. Bu cevri [ü] kahr u cefā birle nefsi öldüresin
Ki cān mücerred ola semriye ola ra‘nā
9. Çü cān cevher-i dīndür sehel ele mi girür
Ya kılmayınca ‘ayāl māl [u] hānumān yağma
10. Bu dünyā ‘izzetini kim kabūl eyler-ise
Hākīr ü hōr olısar hō bunda hō anda
11. Kişi ki bunda hākīr olayım diyü dürişür
Ecel hō kaçan-ısa kılısar anı rüsvā
12. Kılısar oğlı kıızı māl mülketi bunda
Dağılur ol ulu düzgün fenā olur bu fenā

---

4. zevk u şafā: zevk şafā H1.

6. -T./ birinci mısra: Bu beytin ilk mısrası, H1 nüshasında “bu kez riyāzetle cān hemrdür derdüñ hāk” şeklinde yazılmıştır. Mısra bu haliyle anlamlı olmadığı için Berlin Staatsbibliothek No: Ms Or Quart 1846 nüshasındaki yazım kullanıldı.

7. velā: lā H1.

8. nefsi öldüresin: teni öldürürüz H1.// ki cān mücerred ola: ki Muhammed ola H1.

9. çün: çü H1./ ele mi girür: ele gire mi H1.// ‘ayāl: ‘ayān H1.

10. dünyā: dīn T.// hō: hāh T.

11. olayım: olayın T.// kılısar anı: anı kılısar T.

13. Bu kez kıyāma durıcağ göre ulu h̄ōrlıķ
Bu kibr-ile ki telef geçdi oldı ‘ōmr hebā
14. Çü nağd-i h̄ōrlıķ u miskinlik[i] görem şimdi
Ki āhıretde bulam rahmet-ile ‘izz ü beķā
15. Anuñ ‘azīz nūrı h̄ürmetiyçün iy ihvān
Ki ol haķīrlıķ [u] h̄ōrlıķ ki geçdiler ‘ahdā
16. İki cihānda daħı oldılar ‘azīz ü kerīm
Mülük-i arz [u] ulü’l-emr [ü] a‘lem-i ‘ulemā
17. Resül birle bile oldılar olısarlar
İki cihānda bular oldı seyyidü’l-a‘lā

205.

Mefā‘ilün Fe‘ilātün Mefā‘ilün Fe‘ilün

1. Severseñ iy dīn eyesi Resül’i sev bārī
Nite ki sevdiler-idi Resül’i ehl-i kirām

---

12. birinci mısra: kıalısar oğul kıızı māl u milk miskīn H1.//ulu: -H1.

13. ki: -H1./ oldı ‘ōmr: ‘ōmr oldı H1. // ulu’l-emr: ulu’l-‘azm T.

14-15. -T.

16. daħı: -T./ kerīm: cūd T.

17. oldılar olısarlar: oldı ulu serler H1.// seyyidü’l-‘alā: seyyid ü mollā H1./ bular: bunlar şeklinde yazılmasına rağmen vezin gereği değıştirilmiştir.

(205)

H1 240b, -F, T 95a.

*Bu şiir, Darīr’in dilinden söylenmiştir. Bu şiirden önce, Ebû Leheb’in hanımının Hz. Peygamber’in geçeceğı yollara diken koyarak onu yaraladığı anlatılır.

1. ikinci mısra: nite ki sevdiler anı şaħāb-ı ehl-i kerem H1.

2. Muḥallid olma yoluñda muḥaḳḳıḳ ol er-iseñ
Ki puḥte kim-idügin bilesin ya kimdür ḥām
3. Bu niçe derd-ile ki dārū istemezler aña
Zīrā bu derd-iledür dīn-i devlet-i İslām
4. Bu dürlü derdini ḳanda bulasın iy bī-derd
Ki derdlü kişi ile bile olmaduñ bed-nām
5. Muḥabbetidür anuñ dīni derdinüñ derdi
Çü sen muḳallid olasın saña bu derd ḥarām
6. Darīr kendü sözüñ[i] söyle artuḳ urma ḳadem
Niçeme ol virür-ise feṣāḥat-ıla kelām
7. *Bilürem anı ki gönül Resül'i şevḳıyla*
Diler ki taşa velī tartaraḳ durur cām
8. Ḳulıyam ol kişinüñ kim bilür bildi hemīn
Kişi didükleri oldur ḳalanı keşret-i 'ām

---

2. muḥaḳḳıḳ: muḥaḳḳaḳ H1.// ki puḥte: ki kim H1.

3. ki: kim T.

4. dürlü: derd T.// kişi ile: alınan nüshalarda "kişiler ile" yazılmıştı, vezin gereği düzeltili./ olmaduñ: olmaduḳ H1.

5. -H1.

6. urma: irme H1.// ol virür-ise: ile varursa H1.

7. Bu beyit, ele aldığımız nüshalar arasında bulunmamaktadır. Bu sebeple Berlin Staatsbibliothek No: Ms Or Quart 1846 nüshasının 303b sayfasından alınarak metne dâhil edilmiştir.

206.

Mefā‘ilün Fe‘ilātün Mefā‘ilün Fe‘ilün

1. İşitseler bārī dost sözün[i] işitmek yig
Ki uyur gönü[i] gözünü dağı münevver ider
2. Nite ki dost yüzünü göricek göz aydın olur
Sözünü dağı işitse dimāğı key ter ider
3. Hıuşūsā dost-ı haķıķī Resül-durur haķ
Kim ol Habīb'i severse isini gevher ider
4. Sev ol resüli ki Allāh sevüp yaratdı anı
Kim anı sevmese [Haķ] la‘net-ile kāfer ider
5. İki cihānda muħıbb ol-durur maħbüb ol
Kim andan ayruğı sevmek gönül mükedder ider
6. Cemāl anuñdur [u] hūblıķ kemāl-i hūsn anuñ
Ki gül yañağı derinden cihān mu‘aţtar ider

---

(206)

H1 242b, -F, -T.

*Bu şiir, Darîr'in dilinden söylenmiştir. Bu şiirden önce Ümeyye b. Halef'in Hz. Muhammed'e kötü sözler söyleyip, onun arkasında alay etmesi anlatılır ve onun için bir âyet indiğinden bahsedilir. Darîr, her âyetin iniş sebebinin olduğunu belirterek, bunların siyer kitabında yer almasının nedeninin, insanların kalplerindeki Hz. Muhammed aşkını artırmak olduğunu söyler.

2. göz: H1 nüshasında "güvâh" şeklinde yazılmasına rağmen, vezin ve anlam gereği Berlin Staatsbibliothek No: Ms Or Quart 1846 nüshasındaki "göz" kelimesi tercih edilmiştir.

4. sevüp: H1 nüshasında "sever" şeklinde yazılmasına rağmen, anlam gereği Berlin Staatsbibliothek No: Ms Or Quart 1846 nüshasındaki "sevüp" kelimesi tercih edilmiştir.

6. derinden: H1 nüshasında sehven "yerinden" şeklinde yazılmıştır./ cihān: nüshada "cihānı" yazılmasına rağmen vezin gereği bu şekilde okunmuştur.

7. Anuñ muḥabbet ü şevkı-durur [ki] ‘ālemde
Zekāt u şavm şalavat ümmeti mükerrer ider
8. Anuñ saçı қоқusını şabā yili uladur
Cihānda müşk-ile kāfūr [u] ‘ūd [u] ‘anber ider
9. Yüzi güneş ü alını ay u bu ay u günü
Yügürür irte gice gör nice müyesser ider
10. Resül[üñ] sevgüsini cān içinde arturgıl
Ki göñlümüzi ğıl u ğışdan ol muṭahhar ider
11. Darīr[ī] söyle Resül medḥini göñül diliyle
Kaçan kim söyleyicek söz göñülde eşer ider

207.

Mefā‘īlün Mefā‘īlün Fe‘ülün

1. Kureyş adını mecmū‘-ı cihāna
Ḥaḳīr [ü] ḥör kıldı bu zamāna
2. Adumuz erlik-ile söylenürken
Kamumuz birlik-ile söylenürken

---

10. muṭahhar: H1 nüshasında “mu‘aṭṭar” şeklinde yazılmasına rağmen, anlam gereği Berlin Staatsbibliothek No:1846 nüshasındaki “muṭahhar” kelimesi tercih edilmiştir.

(207)

-H1, -F, T 192a.

*Bu şiir, Ebû Cehl’in dilinden söylenmiştir. Ebû Cehl, Hz. Peygamber’in amcasının oğlu olan yiğitliğiyle meşhur Rikâne’ye Hz. Muhammed’i kötüler ve Peygamber’in dinlerini bātıl kıldığını, kavimlerinin adını kötüye çıkardığını söyler.

3. Şecā‘at birle bellü olmış-ıduķ
Kerem birle cihāna ʔolmış-ıduķ
4. ‘Azīz-idük melikler Һazretinde
Mükerrem muhteremdük Һalk Һatında
5. Bizüm bildüğümüz añladüğumuz
Ҳalāyık ‘aqlını ʔañladüğumuz
6. Begenmedüğümüz Һalkuñ sözini
Biz-idük Һamu milletler güzīni
7. Ҳaçan kim āşikāre oldu AҺmed
Bizi Һör u Һacīl kıldı MuҺammed
8. Anuñ siҺri bizi rüsvāy kıldı
Bizüm ‘ömrümüz üzre vāy kıldı
9. Ҳureyş içinde cāzū Һopduğı yok
‘Arab cāzū dīnine dapduğı yok
10. Hele ne Һopdısa kendüsi bilsün
Ne Һılursa bārī bunlara Һılsun
11. Gelür Һavmına ʔa‘n urur ‘acebdür
‘Arab’dan nişe Һaçar çün ‘Arab’dur
12. ‘Arab’dandur anuñ aşlı vü fer‘i
Putı tapmaқ-durur dīni vü şer‘i

13. Şanemden kendü kaçduğı nedendür
Çü aña aşl[1] dapduğı veşendür

208.

Mefā‘ilün Fe‘ilātün Mefā‘ilün Fe‘ilün

1. Benüm sıgıncağum [u] melce’üm hem iy ‘ammı
Anuñ kerīmligi ‘avn [u] ‘ināyetidür pes
2. Baña hayır yitişüpdür ol ulu Sübhān’dan
Rikāne küfri bugün hem ‘ināyetidür pes
3. Bugün nübüvvetüme ol muķīm olısdur
Bu dem dalāletüñüñ hadd-i ğāyetidür pes
4. İş issi işini işler arada ben sebebem
Kulavuzı kılına Hāķ hidāyetidür pes
5. Kimi ki dīne oķır ol oķır kulavuzlar
Resül’e da‘vet-i dīn resm ü ‘ādetidür pes

---

(208)

H1 432b, -F, T 196b.

*Bu şiir, Hz. Muhammed’in dilinden söylenmiştir. Rikāne, Hz. Muhammed’i güreş tutmaya davet eder. Güreşte kim yenerse, o diğerrinin dininin doğru olduğunu kabul edecektir. Rikāne, güreşçiliğıyle ünlü, güçlü, kuvvetli bir kimse olduğu için Ebû Tâlib, Hz. Muhammed için endişe eder. Hz. Muhammed de kendi başına bir iş yapmadığını, Allah’ın emri ile geldiğini ve yardımcısının Allah olduğunu söyleyerek bu şiiri okur.

1. melce’üm: mültecām H1.

2-5. -H1.

209.

Mefā‘īlün Mefā‘īlün Fe‘ülün

1. Şabır kı1 ivmegil sen iy Rikâne
Ki şabruñ āhiri fetḥ ü zaferdür
2. Her işe şabr ideni şoñra gördük
Ki ol kişi cihānda mu‘teberdür
3. Bu kāfirler işin şoñra göresin
Ki bunlaruñ şoñı ḥavf u ḥaṭardur
4. Bularuñ ‘aqlı nāķış fehmi nāķış
Bilüleri anuñçün muḥtaşardur
5. Mubaşşırlar gerek gördüklerini
Bileler taş mıdur yoḥsa güherdür
6. Kimüñ kim gönli gözi görmez anuñ
Gözi n’itsün çü gönli bī-başardur

---

(209)

H1 440a, -F, T 201a.

*Bu şiir, Hz. Muhammed’in dilinden söylenmiştir, şiirin devamında anlatım Darîr’e geçer. Hz. Muhammed, Rikâne’yi güreşte yener. Rikâne, Hz. Muhammed’e bir mucize gösterip, orada duran bir ağacı yürütürse Müslüman olacağını söyler. Hz. Muhammed, Rikâne’ye bir söz söyler ve o sözü ağaca söylerse ağacın harekete geçeceğini belirtir. Gerçekten de Rikâne o sözü söyleyince ağaç yürümeye başlar. Bunun üzerine Rikâne, Müslüman olur ve “bu mucizeyi görüp de Müslüman olmayan varsa boynunu keseyim” diyerek kılıcını eline alır. Hz. Muhammed onu “daha o vakit gelmedi, sabret” diyerek durdurur.

1. sen: dir H1.// ikinci mısra: ki ol kişi cihānda mu‘teberdür H1.

2. H1 nüshasında bu beytin mısraları ile bir önceki beytin mısraları karışmıştır./ birinci mısra: ki şabruñ āhiri fetḥü zaferdür H1.// ikinci mısra: her işe şabr ideni şoñra gördük H1.

3. ḥavf u ḥaṭardur: ḥavf-ı ḥaṭardur H1.

4. ‘aqlı nāķış fehmi nāķış: fehmi eksük ‘aqlı nāķış T.

7. İşüñ aşlın bilen uşlı kişidür
Aşıl bilen kişi şāhib-nazardur
8. Muşavvirdür velī görmez muşavver
Beşerdür ille kim eyde beşerdür
9. Anuñ gibi resüli bu ‘acebdür
Görürler bilemezler kim ne erdür
10. Anuñ hizmetine sa’y itdi geldi
Faşih dil birle söyleyen şecerdür
11. Ağaçdan ün işitdiler halāyık
Ki Aḥmed ḥüsn-ile şems ü kamerdür
12. Ulu Peyğamber oldur Ḥaḳ Resüli
Anı her kim göremez gözi kördür
13. Ne añlasun anı taşa tapanlar
Çü tapduqları dün ü gün ḥacerdür
14. Anı anlar bilürler kim göricek
Bilürler kim bu ne şāhib-hünerdür
15. Resül’üñ sevgüsü kullığı emri
Bulara taht-ıla tāc u kemerdür

---

6. kim: ki H1// bī-başardur: muhtasardur H1.

7. bilen uşlı kişidür: bilmegi aşl işidür T.

8-15. -H1.

210.

Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün

1. Eydür iy cehl ü dālâletde қalan
Küfr birle ednâ hâletde қalan
2. Nice güneşden yüzüñ gizleyesin
Nice yılduz yüzini gözleyesin
3. N'îçün şöyle küfr ü şirk ü kibr ü kîn
Toptolusın ki şığışmaz nūr-ı dîn
4. Niredendür bu yavuz endîşeler
Kim hayâli hırşı tolu pîşeler
5. Niçe na'lnuñ sen oddan geyesin
Muştafâ ardınca çok söz diyesin
6. Niçe yavuz zann idesin haқ dîne
Zihî [kim] beñzer bu dîn muṭlaқ dîne

---

(210)

H1 443a, -F, T 204a.

*Bu şiir, Habeşli bir rahibin dilinden söylenmiştir. Habeş memleketinden yirmi rahip, Peygamber'i sınamaya gelirler. Onun gerçek bir peygamber mi yoksa kâhin mi olduğunu merak ederler. Hz. Peygamber'in cemalini görüp sohbetini dinleyince onun peygamber olduğunu anlayarak Müslüman olurlar. Bunu duyan Ebû Cehl, onların yanına gelerek "hiç utanmıyor musunuz, onda ne peygamberlik alameti gördünüz de Müslüman olup dininizin bünyadını yıktınız" diye sorar. Rahiplerden biri ona bu sözlerle cevap verir.

1. ikinci mısra: küfr ü şirk-ile hacâletde қalan T.

2. nice: nişe T./ gizleyesin: gözleyesin H1.

3. n'îçün: nişe T./ küfr ü şirk: şirk ü küfr H1.// nūr-ı dîn: nūr u dîn T.

4-17. -H1.

5. oddan: T nüshasında "anda" şeklinde yazılmasına rağmen, mânâ gereği Berlin Staatsbibliothek No: Ms Or Quart 1846 ve SK Çelebi Abdullah No:251 nüshalarındaki "oddan" yazımı tercih edildi.

7. Dīni İslām dīni kendü haḳ Resūl
Ḳavlı girçek sözi da‘veti ḳabūl
8. Ol münevver yüz münevver ay alın
Daḫı yigrek ay u günden bay alın
9. İki nūn gibi yazupdur ḳaşını
Sen temāṣā ḳıl anuñ naḳḳāşını
10. Gözi çün kim **ḳābe ḳavseyñ** gözledi
Oḳı atdı daḫı yayı gizledi
11. Gözi nūrı gözsüzi gözlü ḳılır
Naḫs görürse sa‘d ılduzlu olur
12. Ne ḳatı gözsüz-imiş gözün senün
Ya‘nī sa‘d ola mı yılduzuñ senün
13. Sen şusuz ol āb-ı ḫayvān çeşmesi
Sen ölü ḳatuñda ol cān çeşmesi
14. Çıḳsun ol göz kim göricek bilmeye
İstedübine iricek bulmaya
15. Şükr aña kim anı gösterdi bize
Vāy size çün görmedünüz vāy size

---

10. **ḳābe ḳavseyñ** (Kābe kavseyni ev-ednâ): “İki yay aralığı kadar yahut daha az (kaldı)” (Necm, 53/9).

16. Hele biz bu dem başarduk işümüz
Dīn yolında kalmadı teşvīşümüz
17. Sen öğüdüñ saña vir iy cehli çok
Kim yolını gözedür gözi açuk
18. *Başuñı alur Muḥammed bil senüñ
Var ĩmān getürigör kırtar cānuñ*
19. *Yoḵsa olduñ küfr-ile gümrāh sen
Ḥaḵ sözi dut olmağıl eblāh sen*
20. *Kimse bu Aḥmed-ile çıkışamaz
Cümle ḥalkı dīnine kıoyar kıomaz*
21. *Girmeyeni kırar u alur mālın
Oğlını kızın esīr ider varın*
22. *Uşlu kışi aña ĩmān getüre
Yoḵsa kendü başını tīz yitüre*

211.

Mefā‘ilün Mefā‘ilün Fe‘ülün

1. Bularuñ kıt-ı rūḥı ‘ıyş u nūşı
Resül’üñ ḥüb cemāli olmış-ıdı

18-22. Bu beyitler ele aldığımız nüshalarda bulunmamaktadır. Bu sebeple Millet Kütüphanesi No: AE Sry 720 nüshasının 141b sayfasından alınarak metne dâhil edilmişlerdir.

(211)

H1 444a, -F, T 205a.

*Bu şiir, Darîr’in dilinden söylenmiştir. Ashâb-ı suffanın durumunu anlatır.

2. ‘İyāl u ehl olara yār u dilber
Resūl’uñ ittişāli olmış-ıdı
3. *Vesāvisden çürük endişelerden*
Ḳamunuñ göñli ḥālī olmış-ıdı
4. Yüzi gündüz olara ‘ıyd [u] nevrüz
Gice bayrām hilālī olmış-ıdı
5. Göremezlerdi gice gün yüzini
Velī mūnis ḥayālī olmış-ıdı
6. Bularuñ zıkr ü fikri dūni günü
Resūl’uñ ḥāl ü ḳālī olmış-ıdı
7. Temāşādur anuñ ḥüsni olara
Teferrüc ḥadd ü ḥālī olmış-ıdı
8. *Eger her birisi tağlarca cevri*
Götürse ihtimālī olmış-ıdı

---

1. bularuñ: olaruñ T.

3. Bu beyit, ele aldığımız nüshalar arasında bulunmamaktadır. Bu sebeple Berlin Staatsbibliothek No: Ms Or Quart 1846 nüshasının 317b varağından, Millet Kütüphanesi No: AE Sry 720 nüshasının 142a sayfasından alınarak metne dâhil edilmiştir./ vesāvisden: nüshada “vesveseden” şeklinde yazılmasına rağmen vezin gereği düzeltilmiştir.

4. olara: ola T.

6. birinci mısra: bularuñ fikri vü zıkrı dün ü gün T.// ḥāl ü ḳālī: ḳālī ḥālī T.

7. anuñ: ḥasen T./ ḥadd: ḥall H1.

8. Bu beyit, ele aldığımız nüshalar arasında bulunmamaktadır. Bu sebeple Berlin Staatsbibliothek No: Ms Or Quart 1846 nüshasının 317b varağından, Millet Kütüphanesi No: AE Sry 720 nüshasının 142a sayfasından alınarak metne dâhil edilmiştir.

9. Olaruñ adıdur aşhâb-ı şuffa
Resül'üñ anlar âli olmuş-ıdı

212.

Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün

1. Eydür iy gümrâh [u] kâfir [ü] şaķī
Kim göremez gündüzün göz nürını
2. Hâķ güneşden zâhir ü görmez hâķı
Bâtınuñ nite görür mestürını
3. Zihî şerbetdür bu ölüm şerbeti
Tiz giderür dünyanuñ mağrürını
4. Mağrür oldur kim diler meşhür ola
Görmiş-iken 'âlemüñ meşhürını
5. Ki yire girüp belürsiz oldılar
İsteyüben bulımazlar gürını

---

9. Millet Kütüphanesi No: AE Sry 720 nüshasının 142a varağında bu beyitten sonraa bir beyit daha bulunmaktadır. Kafiye uymadığı için metne dâhil edilmeyen bu beyit şudur: “*Maķâm olmuş-ıdı anlara şuffa/ Anuñcün didiler aşhâb-ı şuffa*”

(212)

H1 445a, -F, T 205b.

*Bu şiir, Hz. Muhammed'in dilinden söylenmiştir. Kureş kâfirleri, Hz. Muhammed'e birini göndererek isteklerini bildirirler. Ona “Eğer etrafında toplanmamızı istiyorsan, çevrendeki fakirleri uzaklaştır. Çünkü biz ulu seyyitleriz, hürmet sahibi kimseleriz, onlarla bir arada oturamayız” derler. Hz. Muhammed bu sözleri duyunca tebessüm ederek bunları söyler.

1. alaruñ: bularuñ H1./ kâfir [ü] şaķī: kâfir ol şaķī H1.// göz nürını: gözi nürı H1.

3. ikinci mısra: tiz uyandırur cihân mağrürını T.

4. kim diler: ki dile H1.

5. ki: kim T./ belürsiz: bellüsüz T.// bulımazlar: göremezler T.

6. Hāşā lillāh kim bular yoḥsul ola
Yazdı Allāh bunlaruñ menşürını
7. Kim bular dīnūñ selāṭīnleridür
Çöpe şaymazlar cihān fağfūrını
8. Bunlaruñ ‘arşa deġin ḥükmi irer
N’eylesünler āb u gil ma‘mūrını
9. Hāḫ bulara va‘de kıldı dūnyada
Āhiretde cennetini ḥūrını
10. Siz Hāḫ’uñ merdūdısız iy ehl-i küfr
Hāḫ bilür merdūdını mağfūrını

213.

Mefā‘īlün Mefā‘īlün Fe‘ülün

1. *Deñizden kaçrece şerḥ oldı ancaḫ*
Güneşden zerrece şerḥ oldı ancaḫ
2. Nebīnūñ sīresi aḥbārlarından
Bir iki dāne ġayb anbārlarından

---

6. yoḥsul: yoḫsul T.

8. irer: ider H1./ n’eylesünler: n’eylesün H1.// gil: gilūñ H1.

9. ikinci mısra: āḫiret cennetini vü ḥūrını H1.

(213)

H1 446a, -F, T 206b.

*Bu şiir, Darfır’in dilinden söylenmiştir. Darfır, “bütün âyetlerin iniş sebepleri ve bütün hadislerin söyleniş sebepleri bu kitap içine sığmaz” diyerek bu şiiri söyler.

1. Bu beyit, ele aldığımız nüshalar arasında bulunmamaktadır. Bu sebeple Berlin Staatsbibliothek No: Ms Or Quart 1846 nüshasının 318b sayfasından alınarak metne dâhil edilmiştir.

3. Ki ya'nī çeşnisini añlayalar
Bu azuñ çoqlıgını tañlayalar
4. Anuñ 'aqlın u 'ilmin kim ne bilür
Anuñ şabrın u hilmin kim ne bilür
5. Anuñ cevre taħammül eyledügin
Ya hulq-ıla bu halka söyledügin
6. Anuñ mu'cizlerini şerh idersem
Birin eydüp ikisin tarh idersem
7. Dilüm çengäle 'aqlum deng ola deng
Ço kâğıd u kalem ne yeng ola yeng
8. Biraz tezkirdür def'-i melâlet
Zîrâ bî-ħadd olur şerh-i risâlet

---

2. sîresi: sîreti H1.

3. çeşnisini: çāšnīsin T.

4. u 'ilmin: 'ilm H1.// u hilmin: hilmin H1.

7. 'aqlum: vü 'aqlum T.// ço kâğıd u kalem: çuru kâğıda kalem H1.

8. T nüshasındaki tahribat sebebiyle okunamamaktadır.

214.

Mefā‘ilün Fe‘ilātün Mefā‘ilün Fe‘ilün

1. Zihī kamer ki kamer ol kamer yüzi göricek
Muṭī‘ emrine oldı vü hükmine maḥküm
2. İşāret idicegez ayı iki pāre kıılır
Beşāreti iricek sa‘d olur kamu mezmüm
3. Ne ‘izz olur bu ne iḳbāl u devlet ü iclāl
Ki cümle ḥalk aña ḥādım oldı ol maḥdüm
4. Göñül kulağı-y-ıla işidüpdür anı kim
Dil-ile oḳımadın aña cümle ‘ilm [ma‘lüm]
5. Zihī Resül-i İlāh ol raḥmet-i Raḥmān
Ki her ki sevdi anı oldı ‘āḳıbet merḥüm

---

(214)

H1 468a, -F, T 224a.

*Bu şiir, Darır’ın dilinden söylenmiştir. Kureyşli kâfirler, Habib b. Mâlik isimli melike giderek Hz. Peygamber’i şikâyet ederler. Habib b. Mâlik, askerleri ile Mekke’ye gelir. Hz. Muhammed’i yanına çağırır ve ondan eğer peygamber olduğunu iddia ediyorsa, mucize göstermesini ve kendisinin elleri, ayakları olmayan kör ve sağır kızını iyileştirmesini ister. Hz. Muhammed, o kızı iyileştirir. Sonra Habib b. Mâlik, Hz. Muhammed’den aya hükmetmesini, önce etrafı karartıp, sonra dolunay haline getirmesini, aya işaret ederek Kabe’yi tavaf ettirmesini, sonra Arap diliyle selam verdirmesini, ayı parmağı ile ikiye bölmesini ve son olarak bu iki parçayı tekrar bir araya getirmesini ister. Hz. Muhammed bütün bunları yapar ve Habib b. Mâlik bu mucizeler karşısında yanındaki askerleri ile birlikte Müslüman olur.

1. kamer yüzi: yüzi nûrı H1.// vü: -H1.

2. beşāreti: işāreti H1./ kamu: zihī H1.

3. u: -H1.

4-18. -H1.

4. ma‘lüm: nüshada “aña ḥilm” şeklinde bir yazım olmasına rağmen, kafiye ve anlam gereği bu şekilde düzeltildi.

6. Hābīb Mālīk'ün ođlı Resūl'i bir gördi
İkinç[i] göricegez bu imām u ol me'mūm
7. İnandı ıavlına anuñ ĩmān getürdi aña
Küfürden oldu berī oldu mü'min [ü] ma'sūm
8. Bū Cehl elli yıl oldu Resūl-ile hem-dem
Hemān şaķī vü hemān kāfır [ü] ebleh maħrūm
9. Görür şunuñ gibi şaķķ-ı kamer şaķī bed-baħt
Sa'ādet ipine irmedi elin ol meşūm
10. 'Aceb degül mi bu ĥikmet-i enbiyā oğımış
'Aşāyı ejdehā kıldı demüri eyledi mūm
11. İşāret-ile ayı eyledi iki pāre
Ölü dirildi vü şađ oldu ebrāş u meczūm
12. Velī birisi ezelden şaķī olan kişi
Sa'īd kılmadı ne zūlm[-ıla] olanı mazlūm
13. Kimüñ ki baħtı kilīmi siyāh oldu-y-ısa
Sen eyle şanma ki yār ola lā-şekk oldur yum
14. Hīç iblīs Ādem ola mı ya Nemrūd İbrāħīm
Ne Rūm Zengī olur iy aħī ne Zengī Rūm
15. Eger şorar-ısa bir 'āmī kim ya n'ıçündür
Bu ceħd ü cidd ü bu efġān u lāzım u melzūm

16. Cevāb ol ki gūmiş[i] alb-ıla arışmışdur
Nuās [u] altun arasında oldu ol mektūm
17. Meekk dařını ū dařra ıardı ol řarrāf
Ki nadi albı see oldu mı size mefhūm
18. alanını bilūrūz ūn ki řoñra dopradan
Gōtūre bařumuzu ayy ide bizi ayyūm

215.

Mefā‘īlūn Mefā‘īlūn Fe‘ūlūn

1. açan hātifden iřitdūm bu rāzı
Yaīn bildūm ki adur ne mecāzī
2. İlahīdūr bu řeytānī degūldūr
Feriřtehdendūr insānī degūldūr
3. Baña pes ma‘lūm oldu kim aīat
Resūldūr ol Nebī řāhib-řerī‘at
4. Aña gōkden iner vay-ı risālet
Aña ācet degūldūr alk [u] ālet

---

(215)

H1 473b, -F, T 227a.

*Bu řiir, Nāci b. Mūnzir’in dilinden sōylenmiřtir. Nāci’nin babası Mūnzir ōlūm dōřeđindeyken, ođluna hazinedeki malları Mekke’ye, Hz. Muhammed’e gōtūrmesini vasiyet eder. Babası ōldūkten sonra, bir sūre bařka iřlerle meřgul olan Naci, bir gūn hatiften bir ses iřitir. Hatif ona, babasının vasiyetini hatırlatır. O da malları develere yūkleyerek yola ıkar. Kendisine nereden ve ne maksatla geldiđini soran Ebū Cehl’e bōyle cevap verir.

1. ne: bu T.

2. ferištehdendūr: firiřtedendūr T.

3. pes: -H1./ kim: ki T.

5. Anuñdur bu emānet māl anuñdur
Bu ta‘yīn ü bu ḥāl ü ḳāl anuñdur
6. Gerekdür kim düzeven yol yarağın
Ḳılayın ger yağın u ger ırağın
7. Uşanmayam niçe gün zaḥmetinden
Ki ırağ düşmişem Ḥağ raḥmetinden
8. Cihāna server oldur biz ‘abīdüz
Murād oldur u biz ḳamu mürīdüz
9. Ṭama‘ ḳılsam bu mālā ben ḥasīsem
Bu mālsuz dağı ben bayam re’isem
10. Çü gördüm kim dağı mālum delimdür
Ṭama‘ boynın uran kişi selīmdür
11. Ṭurugeldüm bilümi bağladum çüst
Resül’e gelmege n’içün olam süst
12. Kişi kim ḳulı Tañrı’ya irüre
İrürse dağı bī-riyā irüre

---

4. ḥalk: hīç T.

5. ta‘yīn ü: ta‘yīndür T.

6. birinci mısra: edeb birle düzeyim yol yarağın H1.// ikinci mısra: ḳılayım ḳayırumadın ırağın H1.

7. ırağ: ayru T.

8. server: seyyidi H1.// u: ki H1.

9. ben bayam: beyem ben H1.

10. gördüm: bildüm T.// uran: vuran T.

11. ṭurugeldüm: durugeldüm T.// n’içün: nice T.

13. Vire Gözsüz'e gözi görmek-içün
Delîl ola haķı bildürmek-içün
14. Küfürden dîne kulavuzlar eri
Hayır işler kılan kılmaya zārî
15. İledüñ kâşidını maķşūdına
Kim irişe Ayāz'ı Maħmūd'ına

216.

Fe'ilatün Mefā'ilün Fe'ilün

1. Çü Resül'den yoluñ nişānlarını
Kulağ urdı vü diñledi Nāci
2. Çün dīnūñ tatlu dadını tatdı
Andan bildi ki küfürdür acı
3. Kaldı hayrān Resül sözlerine
Şöyle kim Ka'be yüzine hācı
4. Baş esen olsa tāc tīz bulınur
Çün ki baş olmaya n'ider tācı

---

13. vire: virüñ H1.

15. Ayaz'ı: Ayas'ı H1.

(216)

H1 474b, -F, T 228a.

*Bu şiir, Darîr'in dilinden söylenmiştir. Naci, Hz. Muhammed'in katına gelir. Hz. Muhammed onun ne için geldiğini bilir ve o söylemeden onun hakkında bildiklerini anlatır.

2. dadını: tadını T.// andan bildi ki: anda bildi T.

3. -T.

5. Bāc elinden yüki olan kaçsun
Yüki yoğ neye kayurur bācı
6. Mülk içinde melik aña dirler
Kim elinden götüre tāracı
7. Hāğ sözi söylemekden ol kaçā kim
Görmedi dārı üzre Hāllāc'ı
8. *'Işk sihāmına 'āşık u şādık*
N'ola ger özin ide omacı

217.

Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün

1. Eytdi iy cehl-ile mağrūr ḥasīs
Şüretüñ ādem velī fi'lüñ iblīs
2. Çün ki bu şerr şūr toğmın ekdiler
Fitneden bir ÷on boyuñca dikdiler

---

5. ikinci mısra: yüki yoğ-ısa kayıra bācı H1.

7. kaçā: kaçar H1.// dārı: dār T.

8. Bu beyit, ele aldığımız nüshalar arasında bulunmamaktadır. Bu sebeple Milli Kütüphane No: YzB 41/2 nüshasının 90a sayfasından alınarak metne dāhil edilmiştir.

(217)

H1 479a, -F, T 230b.

*Bu şiir Ebû Tālib'in dilinden söylenmiştir. Ebû Cehl ve Kureyşliler Ebû Tālib'e giderek Hz. Muhammed'e develerle gelen malların aslında kendilerine geldiğini, Hz. Muhammed'in büyüyle onları aldığını söylerler. Ebû Tālib, Hz. Muhammed ile konuşur ve o malların hepsinin Naci'nin babasının vasiyeti doğrultusunda Hz. Muhammed'e verildiğini öğrenir. Dönüp durumu Ebû Cehl'e bildirdiğinde, Ebû Cehl kızarak Ebû Tālib'in artık sözünün dinlenmediğini söyler. Bunun üzerine Ebû Tālib, Ebû Cehl'e bu sözlerle karşılık verir.

3. Balçıguñ ağıyla yoğrılmış senüñ
Meger anañ ef'î çoğurmış senüñ
4. Sözüñ ağıdur yüzüñ gibi şovuk
Ben işitmedüm sözüñ gibi şovuk
5. Cānuñ ağır himmetüñ yoğdur neden
Kendüzüñde lezzetüñ yoğdur neden
6. Sencileyin bir hasīs ü bir pelīd
Dünyā içinde kimesne **lem-yelīd**
7. Ancılayın bir Habīb-ile n' için
'Ārif ü 'āqıl lebīb-ile n' için
8. Yār u yoldaş u enīs olmayasın
Şöyle çirkīn fi'l ü hūlu qalasın
9. Zihī katı yüzlü yüzsüz kişisin
Gözlüsin illā gözsüz kişisin
10. Yüri 'aqluñ dir ü epsemcek otur
Fitne vü şerrüñi ortadan götür

---

2. bu şerr şūr: şer ü şer H1.

3. ağıyla: zehr-ile T.// çoğurmış: doğurmış T.

4. ağıdur: acıdur T.

8. yoldaş: dildār T.// fi'l ü hūlu: fi'llü T.

9. yüzlü: -H1.

10. şerrüñi: şerri H1.

11. Yoḥsa Hāṣimīlere bir ğamz idem
Esrimiş buğralara bir hemz idem
12. Anlara bir kez işāret eyleyem
Cümle-i cem‘üñi ğāret eyleyem
13. *Ḳılalar seni hemīn zīr ü zeber*
Baṣuña urmağ-ıla tīğ ü teber
14. *Gelse biri tağıdur cem‘iyyetüñ*
Şīre karşı tākatı var mı itüñ
15. Fil ayağınıñ öñinde dilküler
Sīl öñinde çalıcıklar ilkiler
16. Hīç muḳābil ola karşı dura mı
Serçecük kendüyi bāza ura mı
17. Ḥamza ger iñrar-ısa arslan gibi
Sen şu diyü қаşanasın қan gibi
18. Didüm uşda şerri terk ider misin
Yoḥsa ceng itmek yaraқ ider misin

---

11. buğralara: ayğırlara H1.

12. eyleyem: idem eyleyem T.

13-14. Bu beyit, ele alınan nüshalarda bulunmamaktadır. Bu sebeple Millet Kütüphanesi No: AE Sry 720 nüshasının 150a sayfasından alınarak metne dâhil edilmiştir.

16. ola: -T.

17. arslan: aslān T.// қаşanasın қan gibi: қan қаşансан şu gibi H1.

18. didüm: direm T./ yoḥsa: yoқsa T./ yaraқ: yarağın T.

19. Var yarağ eylegil imdi el idem
Göresin kim ben saña neler idem

218.

Mefā'îlün Mefā'îlün Fe'ûlün

1. Şafiyye Hatun'a eydür ki Resûl
Göñül hoş dut u iy 'amme sevingil
2. Ki Hâk celle celâlüh öz resûlin
Kaçan eyleye 'âciz hûr u 'âtı
3. Beni çün kıldı muhtâr u güzîde
Hâkı bâtı
4. Benümle 'avn yoldaşdur hemîşe
'Înâyet baña olmışdur hamâyil
5. Baña çāvüş Cibrîl-i emîndür
Benüm yollarda yoldaşum Mikâ'îl

---

19. Bu beyit, ele alınan nüshalarda bulunmamaktadır. Bu sebeple Millet Kütüphanesi No: AE Sry 720 nüshasının 150a sayfasından alınarak metne dâhil edilmiştir.

(218)

H1 483a, -F, T 233a.

*Bu şiir, Hz. Muhammed'in dilinden söylenmiştir. Naci'nin getirdiği hediyelerde müşrikler de hak iddia etmektedir. Sorunu çözmek için, malları getiren develere sormaya karar verirler. Hem Ebû Cehl hem de Hz. Muhammed develere malın kime getirildiğini soracak ve develer ne cevap verirse ona göre hareket edeceklerdir. Ebû Cehl, Hübel isimli puta hediyeler götürerek ona develeri konuşturması için yalvarır. Hübel'in içindeki şeytan da ona dileğini kabul ettiğini söyler. Hz. Muhammed'in halası Safiyye Hatun, Hz. Muhammed'in yanına gelerek bu durumu haber verir. Hz. Muhammed de ona böyle der.

1. ki: nüshalarda "kim" şeklinde yazılmasına rağmen, vezin gereği bu şekilde okundu.// dut: tüt H1.

6. Sözüñ özi baña Allāh ta‘ālā
Olupdur nāşır u hāfız [u] kefl̄
7. Hele bir taş-durur ne gele andan
Hübel’den söyleyen kimdür ‘Azāzīl
8. Fırıştelerden eydürsem birine
Ki bu kāfirlere olğıl muķābil
9. Ne iblīs ķala ne aña uyanlar
Taķa boynına bunlaruñ selāsıl
10. Velī şabr iderem ķahr u cefāya
Ki olam enbiyā hulķında kāmıl

219.

Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilün

1. Eyle şandı ol Ebū Cehlü’l-la‘īn
Kim ol işler söz-ile olur hemīn
2. Cehli anuñ aña müstevlī idi
Kim anuñ fikri igen süflī idi

---

6. birinci mısra: sizi ide mi baña Hāķ ta‘ālā H.// u: çü T.

9. taķa: daķa T.

(219)

H1 487a, -F, T 235b.

*Bu şiir, Darīr’in dilinden söylenmiştir. Ebū Cehl, deveye seslenir ama deve ses vermez. Ebū Cehl utanır ve keder içinde kalır.

3. Fikri a‘lā olan a‘lā er olur
Taş-ısa taşdur velī gevher olur
4. Fikr baħrında yüzicilik bulan
Hem haķıķat dürrini oldur bulan
5. Her ki fehmi fikri nāķışdur hemīn
‘Aķl[1] dīni olur ol fikre yaķın
6. Pes anuñ cānı cehāletde ķalur
Bū Cehl gibi ĥacāletde ķalur
7. Lā-cerem ĥōr u ĥasīs olur zelīl
Her kime kim fikri nāķışdur delīl
8. ‘Aķluñı dir kendüzüñi añlağıl
Ulu sözler işidicek tañlağıl
9. ‘Aķluñ irür söze münkir olmağıl
Cāhil ü fācir müdebbir olmağıl
10. ‘Aķl nefsuñden ĥafīdür iy refīķ
‘Aķl bilmez illā kim fikri daķīķ
11. Bir nefes nefsuñi bilmedi bilüñ
‘Aķluñı pes nice şerĥ ide dilüñ

---

3. fikri: zikri H1./ gevher olur: gevher-durur H1.

5. ‘aķl[1]: ‘aķl fikri T.

9. ü: -H1./ müdebbir: müdbir T.

10. ĥafīdür: ĥakīrdür T.

12. Cān kim anlardan ierüdüür yiri
Yüri cānı bilür-iseñ sen yüri
13. Cān ‘ilmin ‘aql bilmez cān bilür
Cānı kim bilür meger cānān bilür
14. Kimse cānuñ niteligin bilmedi
‘Aql anuñ zātında fikret kılmadı
15. Pes anı kim bile kim cān yarada
Bir avuç toprağdan insān yarada
16. Ol gönül kim bu lezzetden cān yağar
‘Aql u fikr ol göge andan ağar

220.

Mefā‘ilün Fe‘ilātün Mefā‘ilün Fe‘ilün

1. *Zihī ‘ināyet ü devlet Muḥammed’e virmiş*
O Ḥazrete yakın olmak hem Aḥmed’e virmiş
2. *Viribidi anı bu dünyā milkine sultān*
Yarıncı gün şeff‘ olmak Muḥammed’e virmiş

---

12. n’eyler-iseñ: bilür-iseñ T.

16. yağar: yağar H1 // fikr: fikri T.

(220)

*Bu şiir Darîr’in dilinden söylenmiştir. Hz. Muhammed övgüsüdür. Edisyon kritiğe aldığımız nüshalarda bulunmadığı için, Berlin Staatsbibliothek No: Hs Or 1099 nüshasının 193b, Berlin Staatsbibliothek No: Ms Or Fol 4169/2 nüshasının 227b, Konya Bölge Yazmalar No: 3691/2 nüshasının 164b sayfasından alınarak metne dâhil edilmiştir.

1. o: nüshalarda “ol” şeklinde yazılmasına rağmen, vezin gereği bu şekilde okunmuştur.

3. *Bu āyetle bu mu ‘cīzi ki gösterür bunda
Bu ululuk bu kerāmeti Muḥammed’e virmiş*
4. *Niçeler istedi ol menzili ol mertebeyi
Naşīb anuñ idi Allāh Muḥammed’e virmiş*
5. *‘Aceb ne işledi ol Allāh’a yakın oldu
Kul olmağa ay u güneş Muḥammed’e virmiş*
6. *Nefesi derde devādur u rence merhem hem
Ne didiyse kabūl olmak Muḥammed’e virmiş*
7. *Yidinci gök üzere kamu melā’ikeler
Çaguruban du ‘ā kılmak Muḥammed’e virmiş*
8. *Yarınki gün kamu nefsi diyü durugelicek
Şefi’i rahmetenlillāh Muḥammed’e virmiş*
9. *Ol olmasa yir ü gök ‘arş u kürsī levḥ ü qalem
Yaratmaz idi o Ma‘būd Muḥammed’e virmiş*
10. *Gel imdi sen daḥı sevgil Muḥammed’i cān-ıla
Velī vü nebī kamosın Muḥammed’e virmiş*

---

2. viribidi: virüpdü Konya Bölge Yazmalar No: 3691/2. / birinci mısra: nüshalarda “viribidi bu dünyā milkine anı sultān” şeklinde yazılmasına rağmen, vezin gereği bu şekilde okunmuştur.

4. ol menzili ol mertebeyi: ol menzili vü ol mertebeyi Konya Bölge Yazmalar No: 3691/2.

7. çağıruban: çağruşuban Konya Bölge Yazmalar No: 3691/2./ virmiş: kalmış Konya Bölge Yazmalar No: 3691/2.

9. o: nüshalarda “ol” şeklinde yazılmasına rağmen, vezin gereği bu şekilde okunmuştur

11. *Yarın ol Hâzrete karşı vü nebî dura*
Dükeli buyruğı anda Muḥammed'e virmiş
12. *Ol ulu kendü yürkiye Muḥammed ü muḥtâr*
Gel ümmetüm diyü çağurmağı Muḥammed'e virmiş
13. *Ol ümmetüm diyücegiz kamu melâ'ikeler*
'İlâveti bir oğurdan Muḥammed'e virmiş
14. *Gel imdi sen daḥı çağur Muḥammed'e şalavât*
Şalât Allāhu ta'âlâ Muḥammed'e virmiş

221.

Fe'ilâtün Mefâ'ilün Fe'ilün

1. Eydür iy Muştafâ selâmü 'aleyk
Murtażâ müctebâ selâmü 'aleyk
2. Hâḫ ta'âlâ saña selâm kıılır
'Arşını Hâḫ saña maḫâm kıılır
3. Seni oḫur Çalab'uñ iy Aḫmed
Mîmi Aḫmed'den ayru olsun Aḫad

---

11. dura: tura Konya Bölge Yazmalar No: 3691/2.

12. kendü: günde Konya Bölge Yazmalar No: 3691/2.// ikinci mısra: bu mısrada vezin aksamaktadır.
(221)

K2 2a, E 2b, S 3a.

*Bu şiir, Cebrâil'in dilinden söylenmiştir. Miraç hadisesinin anlatıldığı bölümde yer alır. Bir gece Cebrâil, yanında yetmiş bin melek ile yeryüzüne iner ve Hz. Peygamber'in katına gelerek ona selam verir.

1. murtażâ müctebâ: murtażâ vü müctebâ K2, E.

2. Hâḫ saña: saña Hâḫ S.

3. oḫur: oḫur S.// ayru: ayru K2.

4. Seni Allāh ta‘ālā kıldı taleb
Sır sözün söyleşür senüñle Çalab
5. Dur yarağuß kıl iy Emīn tīz dut
Mağşūdum bu-durur hemīn tīz dut
6. Saña viribidi beni Allāh
Hāzrete oğudı seni Allāh
7. Yüri mi‘rāca gel mağāmuñı gör
Hem imām ol u hem imāmuñı gör
8. Mertebeñ nedür anda gör ki senüñ
Kim bilür kıymetüñi bunda senüñ
9. Bir yire irişürsin iy server
Ki ne ol yirde ne pay var ne ser
10. Ne ben ü sen var anda ne sen ü ben
Sen ben olursın anda vü ben sen

---

4. Allāh: Hāğ E, S.

5. iy: -K2./ dur: şur S./ tīz: tez K2./ bu-durur: budur E./ tīz: tez K2.

6. E nüshasında beyitlerdeki karışıklık sebebiyle “Saña viribidi beni Allāh hāzrete oğudı/ Seni Allāh yüri mi‘rāca gel mağāmuñı gör” şeklinde bir yazım vardır./ birinci mısra: hāzrete oğudı Allāh seni K2./ ikinci mısra: Uş saña viribidi Allāh beni K2.

7. u: -K2, -S.

8. nedür anda gör ki: gör ki nedür anda K2.

9. irişürsin: irişürsin K2./ ki ne ol yirde: ki ol yirde K2.

10. birinci mısra: sen ben olursın anda vü ben sen S./ ikinci mısra: bir yire irişürsin anda sen K2, ne ben ü sen var anda ne sen ü ben S.

11. Bu henüz daşra söylenen sözdür
Yüzi arқadur arқası yüzdür
12. Kim saña olur üns ol Sübhān
Āferīniş kıllur saña қamu cān
13. Gerçi Hақ қамulardan aқrebdür
Biline kim Hақ'a muқarrebdür
14. Ne diyem çün dimek yitişmez aña
Hаrf [u] şavt u nefes yitişmez aña
15. Hele iy hāş-ı Hāzret-i 'izzet
Yarlıғанur bu gicede ümmet
16. Raḥmet-i 'ām [u] hil'at-ı hāşān
Mertebe-i 'ām u 'izzet-i hāşān
17. Қamusı ma'lūm olur işbu gice
Ümmetüñ merḥūm olur işbu gice
18. Sa'y kıll iy sa'īd-i her dü cihān
Çün saña āşikāre oldı nihān

---

11. -K2./ daşra: taşra S.

12. birinci mısra: bir yire irişürsin iy sulţān E, S.// ikinci mısra: ki saña üns olur ol Sübhān E, ki saña üns olur çü ol Sübhān S.

14. u nefes: -S.

15. yarlıғанur: yırлаğındı K2./ gicede: gice K2, E.

16. 'ām u: қamu K2.

18. nihān: hemān K2.

222.

Mefâ'ilün Fe'ilâtün Mefâ'ilün Fe'ilün

1. Kaçan ki baħr-ı hayât şerhine irişdi Resül
Süküt kıldı [vü] daħı söylemedi ol server
2. Zîrâ ki 'âlem-i ervâh u 'âlem-i ceberût
Dükel bu milk ü maķâm gibi bî-şebât u maķarr
3. Kimesne görmedin anı nice taşavvur ide
Kaı ki gözle göre kaı ki işide ħaber
4. Bu 'âlem-i beşeriyet cihân-ı neşv ü nemâ
Kesîf-i 'âlem-i zılmânîdür maķâm-ı beşer
5. Nebât u ma'den [ü] ħayvân yiri bu kevn-i fesâd
'Anâşır-ı mütezadü'l-fitende oldu şudür
6. Bu 'aķl-ı cüz ki ta'lîm için senüñ vardur
Ne añladı bu cihândan neye irürdi fikir

---

(222)

-K2, E 9a, S 11a.

*Bu şiir, Darîr'in dilinden söylenmiştir. Hz. Muhammed, Burak isimli binite binerek Cebrâil ile göğe çıkar. Diğer peygamberleri görür, onlara imamlık yapar ve beraber namaz kılarlar. Hz. Muhammed, büyük bir deniz görür ve Cebrâil'e bu denizin ne denizi olduğunu sorar. Cebrâil, de onun bahru'l-hayvân olduğunu söyler.

1. ol server: resül S.

2. maķarr: -S.

3. kimesne: kimse E.// ħaber: -S.

5. bu: yâ E.

6. -S.

7. Anı bilür ki gelen geçdi vü konan göçer
Bir iki gün konuk oldu yine gönildi gider
8. Ne tıydı aıladı bu dünyāya gelen ya giden
Ki sırr ‘ālemini daıı aılamak ister
9. Bu milkin nice[-y-i]düğini bilmeyen gāfil
Ne aılasın melekūt ‘āleminden ol ebter
10. Bu niçe şerı ü beyān birle ‘ālem-i ecsād
Henüz fehmüne şıg[a]maz ki nicedür bu semer
11. Ya sırr ‘ālemini kim bilür nice’ydüğünü
Tā kılmayınca kişı ol cihāna seyr ü sefer
12. Melek maıāmını ancak melā’ike bildi
Beşerde kimsene bilmedi illā Peygamber
13. Çü sırrı bildi bu kez ‘ālem-i hafı kıldı
Hafı nedür ceberūt ‘ālemidür iy dilber
14. Çü sır söylemedi ğayra ol Hābīb-i ğayūr
Hafıyı kıanda haber viriser size mecher

---

7. göçer: geçdi E.// iki: ayuñ E.

8. yā: -S.

10. -S.

12. melā’ike: meliki E.// kimsene: kimse E.

13. sırrı: sır E.

14. S nüshasında bu beyit ile önceki beyit yer deđiřtirmiřtir./ hābīb-i ğayūr: ğayūr hābīb S.

15. Şefâ‘at itdi bize söylemedi ol ilden
V’egerni ‘aql u ‘ibâret olur zîr ü zeber

223.

Mefâ‘ilün Fe‘ilâtün Mefâ‘ilün Fe‘ilün

1. Ğarîb söz işidürsin sen iy ğarîb ü qarîb
Ğarîb görmedügin[i] gördügiyçün oldı ğarîb
2. Sen ol işitmedüğüñ sözleri işidicegez
Ğarîb şekl gelür fehmüñe iy yâr-i qarîb
3. Ya ol bilü ki anı dağı bilmemiş olasın
Ne cehd-ile biliş idersin iki yârı edîb
4. V’eger şana‘ât-ısa bir nihân hayâlâtı
Ne zahmet-ile olur ol firâsetüñe naşîb
5. Kaçan bu kevn ü fesâd ta‘lîmi vü taşşîli
Anuñ gibi ta‘ab-ıla olur bize taqrîb

---

15. ‘aql u: ‘aqlı E.

(223)

K2 10a, E 13b, S 16a.

*Bu şiir, Darîr’in dilinden söylenmiştir. Hz. Muhammed, büyük bir deniz görür, bu denizin bir kenarında çok büyük bir melek vardır. Melek, bu denizin rızık denizi olduğunu, kendisinin de yanındaki meleklerle beraber insanlara bu denizden rızık paylaştırdığını söyler.

1. söz: henüz K2.

2. qarîb: ğarîb K2./ şekl: şekl ü E.

3. -S./ birinci mısra: ne ola ol bilü ki anı bilmemiş olasın K2.// ikinci mısra: ne cehd ki bilmiş idersin iki yâr edîb K2./ edîb: naşîb E.

4. -E, -S.

5. taşşîli: maşaşâli E./ kevn ü fesâd: çünkü fesâd K2.

6. Pes ol maḳām-ı felek kim bu göz göremez anı
Ne añlayasın eger şerḥ iderse anı lebīb
7. Birinçe ‘ilm eyesin şerḥini bu mi‘rācuñ
Kitāba yazmadı kılmadı sözlerin tertīb
8. Çü söz ḥarf ü [nefes ü] şavt-ıla mürekkebdür
Maḳām-ı ‘ulvī vü süflī gibi degül terkīb
9. Ne gün ne gice var anda ne ölmek ü dirilmek
Ne aşşı vü ne ziyān ü ne māl u ne terġīb
10. Ne fevḳ u taḥt u ne erkān ne maġrib ü maşrıḳ
Velā su‘āl var anda velā ḥiṭāb u ḥaṭīb
11. Pes ol sözi nice söyleye şerḥ ide şāriḥ
Bu ‘āmī ‘aḳl aña irmez ü kılır tekzīb
12. Bu bir niçe keleciler ki söylenür dil-ile
Meger ki rencümüze bir devā düzdi ṭabīb
13. Fenā vilāyetine ol beḳā vilāyetinden
Meşāmumuza yitürdi bizüm mu‘anber ü ṭīb

---

6. felek: melik E, S.

7. birince: niceme K2./ şerḥini: şerḥin K2.

8. -E, -S./ birinci mısra: K2 nüshasında bu mısra vezne uymadığı için Milli Kütüphane No: YzB 377 nüshasından yararlanılarak mısraya “nefes ü” ifadesi eklenmiştir.

9. ü: -K2.// ikinci mısra: ne aşşı ne ziyān anda vardur ne terġīb K2.

10. u: -K2.

11. birinci mısra: pes sözi nice söyleye şerḥ idüp şāriḥ K2.// bu ‘āmī: çü ‘ām K2, çü ‘ālem E.

12. dil-ile: dilde E, S.// düzdi: başardı E, S.

13. -K2.

14. Kaçan ki anda varavuz biline hâl nedür
Hele bu bir niçe gün kı1 dimāguña tertîb
15. Darîr'e eydûñ i gözsüz ço gözlü sözlerini
Ki gözlü gördüğünü söylemedi şerh kı1up
16. Çü halk 'aql irüremez bu fânî fikretine
Ne añlaya mütekellim sözün garîb [ü] 'acîb
17. Var-ısa cân kulağı cân haberlerin diñle
Ki Cebrâ'îl-ile andan ilerü gitdi Hâbîb

224.

Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün

1. Eydür iy sulţân iy şâh-ı cihân
Âşikâredür saña cümle nihân
2. Sensin ol kim cism-ile cân milkini
Seyr idersin dîn ü İmân milkini

---

14. ki: kim K2.// dimāguña: dimāguñi E, S./ kı1: sen S.

15. -S./ gözlü sözlerini: gözlüler sözünü E.// gözlü: göz E.

16. -E, -S./ fânî: K2 nüshasında bu kelimenin olduğu kısım, tahribat nedeniyle okunamamaktadır. Bu sebeple Milli Kütüphane No: YzB 377 nüshasından yararlanılarak okunmuştur.

(224)

K2 12b, E 17a, S 19b.

*Bu şiir, Mâlik'in dilinden söylenmiştir. Hz. Muhammed ve Cebrâil, cehennem kapısına gelirler. Hz. Muhammed, cehennemdeki kavmi merak eder ve cehennem bekçisi Mâlik'den onların hallerini sorar.

1. iy şâh-ı cihân: sâlâr-ı cihân E, S.

2. cism-ile cân milkini: cümle cihân milkini K2, cümle cân milkini E.// milkini: mülkini K2.

3. Sensin ol kim ‘ālem-i cismānīyi
Seyr idersin ‘ālem-i rūḥānīyi
4. Cismi cān kılduñ u cānı cān-ı cān
Mülküñ oldu ol cihān hem bu cihān
5. Ol kim istedi bulımadı seni
Ol seni ister bu ıanı ol ıanı
6. Ne ‘aceb baḥt u sa‘ādet issisin
Ola mı artuğ sa‘ādet issisin
7. Tāli‘uñ ne yılduzuñ ne iy ‘aceb
Kim seni Ḥađ kendüsi kıldı taleb
8. İş senüñdür söz senüñdür dil senüñ
Ḥazretinde mertebe menzil senüñ
9. Kim mađāmuñ oldu mađmūd iy şerīf
Pādişāha sırr-ıçün sensin ḥarīf
10. Ekmedin bıçduñ hele sen iy ‘azīz
Kimseden öğrenmedin kılduñ temīz

---

3. -K2.

4. u cānı cān-ı cān: cānı cān-ı cānı K2, u cāna cān E.// ikinci mısra: ol kim istedi bulımadı anı K2, ol seni ister bu ıanı ol ıanı E.

5-6. -K2, -E.

7. yılduzuñ: ılduzuñ E./ iy: idi E.

9. oldu mađmūd: mađmūd oldu E, S.

10. -S./ sen: yurt E.// öğrenmedin: öğrenmedüñ E.

11. Bu kamu hayrān u sergerdān aña
    Çutlu olsun ol saña vü sen aña
12. Lāyık ol işlere hem erzānīsın
    Zīrā kamu cismdür sen cānısın
13. Giç geldüñ tīz iriřdüñ iy Habīb
    Çok bildüñ az dūriřdüñ iy Habīb
14. Kısmetüñdür Haç saña kıldı nařīb
    Sen ğarīb-iken bugün olduñ çarīb
15. Ben daħı ısmarladum saña beni
    Tek řefā‘atden unıtmağıl beni

225.

Mefā‘īlün Mefā‘īlün Fe‘ülün

1. Çaçan kim gördi ol heybet maçāmı
    Ki kimler olısar ol yir muçīmi
2. Özi köynüp ü göñli oldu ğamğīn
    Gözi yaş tıldı gördükde çahīmi

---

11. u: -K2.// ol saña vü sen aña: sen aña vü ol saña K2.

12. hem: sen K2, E.// cismdür sen cānısın: cism-i şuret cānısın K2.

13. iriřdüñ: irişdi E.// bildüñ: bulduñ E.

14. sen: hem K2./ bugün olduñ çarīb: sen olduñ hem çarīb K2.

15. ısmarladum saña beni: Haçç’a ısmarladum seni E, S.// tek: dek K2.

(225)

K2 14b, E 20a, S 25a.

*Bu şiir, Darīr’in dilinden söylenmiştir. Hz. Muhammed, cehennemi gezer ve oradaki günahkārları görür.

3. Cehennem odına nice yanarlar
Görürler intikāmı vü elīmi
4. Nicesi yirler ol zaqqūm ta‘āmı
İçerler kı̄r ü kaṭrān u ḥamīmi
5. Alar kim bunda maẓlūm incidürdi
Daḥı yirler-idi māl-ı yetīmi
6. T̄olupdur içleri oddan yılanlar
Semūm olmuş ḳamusınuñ nesīmi
7. Cebābirler tekebbürler baḥıllar
Alar kim sevdi şeyṭān-ı racīmi
8. Alar kim bunda Fir‘avnlık iderdi
Yine Fir‘avn’dur anlaruñ nedīmi
9. Kimesne görmedi ṭamu içinde
Ne ‘ādil kişiler ne ḥōd kerīmi
10. Revā görmedi Ḥaḳ celle celāle
Saḥiū’l-kefi ya ḥulkı ḥalīmi

---

2. ü: çü E, S.

3. intikāmı vü elīmi: intikāmāt elīmi K2.

4. u: -K2, -E.

5. alar: şular E.// māl-ı yetīmi: her mālı yetīmi S.

6. oddan yılanlar: otdan ılanlar E.

7. alar: şular E, S.

8. alar: olar E, S.// Fir‘avn’dur: Fir‘avn E, S.

9. ikinci mısra: ne ‘ādil kişileri ne kerīmi S.

11. Ki ʔamuya gire odlara yana
Āzād itdi ʔamu gōñli selīmi
12. Şular kim işbu dūnyā milketinde
Īmām olmış-ıdı nefsi behīmi
13. Olar kim münkir olurlardı ʔaşra
Ki ʔandan dūrişerdür remīmi
14. Bu ölenler yine ʔandan dirilür
Ya kim göre caḥīmi vü na‘īmi
15. Bu söz tehdīd için tertīb olupdur
Görün neler ider her bir la‘īmi
16. Olar kim ‘aqlına ğarra olurlar
Ki biz bildük şaḥīhi vü saḥīmi
17. N’içün añlamadılar işidicek
Nebīden şoñra ʔur‘ān-ı ‘azīmi
18. ʔadīmdür didiler bu fānī mülke
Ḥavādişden bilimezler ʔadīmi

---

10. birinci mısra: saḥīü’l-kef yaḥūd ḥulḥ-ı ‘azīmi K2, saḥīü’l-kef veyā ḥulḥ-ı ḥalīmi E.

12. şular: olar E, S./ işbu: -E, -S.// nefsi behīmi: hem nefsi behīmi E, S.

13. olar: şular E, S./ olurlardı: olmuşlardı E.// dūrişerdür: dirşeriser E, biliserdür S.

14. caḥīmi vü na‘īmi: raḥīm ü hem na‘īmi K2./ dirilür: dirilir K2.

15. tertīb: terkīb K2.// neler ider: ne ʔann ider E, S

16. biz bildük: bildük uş S.

19. Okıdı çok kişi hikmet velikin
Hakimem didi bilmedi Hakim'i
20. Mu'azzam oldu hukm itdi cihana
Velı bilmedi kendüden 'azimi
21. Bulur rahmet girür uçmağa ol kim
Bilüpdür bunda Rahmanü'r-rahimi
22. Kamu 'ilmini ma'lüma irürdi
Kişi kim aıladı bildi 'Alim'i

226.

Fa'ilätün Fa'ilätün Fa'ilün

1. *Sen irişürsin her işüñ aşlına*
Sen bilürsin aşlı ne vü fer'i ne
2. Anı kim sen bildüñ ayruğ bilmedi
Anı kim kılduñ sen ayruğ kılmadı

---

19. ikinci mısra: E nüshasındaki varak eksikliği sebebiyle nüshada bulunmamaktadır.

20. -E.

21. -E./ girür: gider K2.// bunda: ol K2.

22. -E.

(226)

K2 19b, -E, S 33a.

*Bu şiir, Cebrâil'in dilinden söylenmiştir. Göğün bütün katlarını gezen Cebrâil ve Hz. Muhammed, Sidretü'l-müntehâ'ya gelirler. Cebrâil, kendisi dâhil hiç kimsenin Sidretü'l-müntehâdan ileri geçemeyeceğini, yalnızca Hz. Muhammed'in geçebileceğini söyler.

1. Bu beyit, ele aldığımız nüshalarda bulunmamaktadır. Bu sebeple İÜ Nadir Eserler Kütüphanesi No: 1552 nüshasının 28b, Milli Kütüphane No: YzB 377 nüshasının 20b, Millet Kütüphanesi No: AE Sry 720 nüshasının 166a, Berlin Staatsbibliothek No: Ms. Or. Quart 1552/3 nüshasının 7b sayfasından alınarak metne dâhil edilmiştir./ aşlı ne vü fer'i ne: fer'i nedür aşlı ne Milli Kütüphane No: YzB 377, her işüñ pes aşlı ne Millet Kütüphanesi No: AE Sry 720.

3. Her biri ‘āciz ü sergerdān-durur
Gerdişinde gerdūnuñ gerdān-durur
4. Kimsene bilmedi ḥālī n’eydügin
Sırr-ı ‘ilm-i ‘ālemi nic’eydügin
5. Her birümüz bir iş ucın dutmuşuz
Kendümüzü kendümüz unıtmuşuz
6. Bilmezüz kim n’olısar aḥvālümüz
Ḥazretinde nice ola ḥālümüz
7. Ḳorḳudan ḳurıdı ḳanumuz bizüm
Saña yalvarmaḳdur işümüz bizüm
8. Senüñ etegüñ dutan ḳurtılısar
Dīn ü dünyādan anın ḳurtılısar
9. Sen Emīnsin hem Resūlsın iy Ḥabīb
Senden artuḳ kime oldu bu naşīb
10. Uş benüm budur maḳāmum menzilüm
Buña degindür benüm ‘ilmüm bilüm

---

2. bildüñ: bilmedüñ K2./ S nüshasında birinci ve ikinci mısranın yerleri değişmiştir.

4. bilmedi: bilmezdi S.

5. kendümüzü kendümüz: kendümüz kendüzümüz K2, E.

6. aḥvālümüz: aḥvālımız K2.// ḥālümüz: ḥālımız K2.

7. ḳurıdı: gideydi S./ ḳanumuz: ele aldığımız nüshalarda “ḳuvvetümüz” şeklinde bir yazılış olmasına rağmen, mısra bu haliyle vezne uymamaktadır. Bu sebeple SK Fatih No:4273 nüshasındaki “ḳanumuz” yazımını tercih ettik.

8. anın: uş S.

9. birinci mısra: sen emīnsin ḳorḳudan ancak ḥabīb S.

11. Muntehādur tahtgāhum iy şerīf
Bundan artuḡ olmazam saña ḡarīf
12. Kim baña bundan yuḡaru yoḡ gūzer
Yūri saña ḡutlu olsun bu sefer
13. Yūri evcūñe iriḡ iy Müşteri
Kim saña Allāh olupdur müşteri
14. Ol menāziller senūñdür iy münīr
Senden artuḡ ‘arş üzre kim yürir
15. Ḥaḡ saña senden yaḡındur bilürem
İllā ben bu emri fikret ḡıluram
16. Kim ne maḡşūd idi mi‘rācuñ senūñ
Yoḡ-ıdı bu seyre muḡtācun senūñ
17. Senden ayru degül ol sulḡānumuz
Ḥanda olsañ biledür Sübhānumuz
18. Līkī bu mülki temāşā ḡılduḡuñ
Ḥayrān olup her arada ḡalduḡuñ
19. Seyr ḡılduñ ‘ālem-i esrārı sen
Şoñra çün kim göresin Cebbār’ı sen

---

12. S nüshasında birinci ve ikinci beyit yer deḡiştirmiştir.

16. bu seyre: boşın K2, E.

17. birinci mısra: senden artuḡ ḡōd degül sulḡānumuz S./ ḡanda olsañ biledür: şöyle bildürdi bize K2, E.

18. ikinci mısra: ḡayr olup her yirde ḡayrān ḡalduḡun K2, E.

20. Saña ma'lûm ola maşşûd n'eydügi
Ol maşâm-ı şadr-ı maşmûd n'eydügi

21. Çok 'acâyib sırr u esrâr söyledi
Kılduğını anda ma'lûm eyledi

227.

Mefâ'îlün Mefâ'îlün Fe'ülün

1. Muşammed leyletü'l-mi'râc-ı Esrâ
Maşâmın istedi maşmûda irdi
2. Hicâblar geçdi kaç' itdi mesâfât
Niçe maşbûl u merdûda irdi
3. Süleymân Mûsâ vü 'İsâ vü Yaşyâ
Dağı İbrâhîm [ü] Dâvûd'a irdi
4. Vücûdın intihâ maşdûm kıldı
Ki andan cânları mevcûda irdi
5. Muşammed'dür ki cism ü cân birle
Aña va'd olduğı mev'ûda irdi

---

20. şadr-ı maşmûd: şıdğ-ı maşmûd S.

21. Bu beyit, ele alınan nüshalarda bulunmamaktadır. Bu sebeple Millet Kütüphanesi No: AE Sry 720 nüshasının 166a sayfasından alınarak metne dâhil edilmiştir.

(227)

K2 23a, -E, S 40a.

*Bu şiir, Darîr'in dilinden söylenmiştir. Hz. Muhammed, Cebrâil'den ayrıldıktan sonra Refref ile pek çok hicap geçer.

2. geçdi: göçdi K2.

3. İbrâhîm [ü] Dâvûd: İbrâhîm'e vü Dâvûd'a S.

4. intihâ maşdûm: enbiyâ ma'dûm S.

6. Bu dürlü dürlü şerh-i vaşfi diñle
Ki ol size neden ‘unķūda irdi
7. Bī-ħad va‘de olur birlik ħicābı
Sen eyle şanmağıl ma‘dūda irdi
8. Kaçan kim kendüzinden geçdi ol şāh
Murādın buluban maķşūda irdi
9. ‘Ubūdiyyet maķāmını çü geçdi
Gör ol ‘abdi nice Ma‘būd’a irdi

228.

Mefā‘īlün Mefā‘īlün Fe‘ūlün

1. Taħayyür kıldı ‘aql u dāniş anda
Ki ol vaşf olduğı kanda bu kanda
2. Egerçi bāzgüne na‘l urupdur
Velī engüşt hem bir na‘l urupdur

---

5. ü: -K2.

6. ki ol size: ki sen kimsin K2.

7. birlik: benlik S.

8. ikinci mısra: murāda degdi vü maķşūda irdi S.

9. -K2.

(228)

K2 24b, -E, S 43b.

*Bu şiir, Darîr’in dilinden söylenmiştir. Darîr, Allah’ın Hz. Muhammed’e hitap ettiğini, onunla konuştuğunu anlatır. Fakat bu kısımları siyerde Arapça olarak verir, Türkçeye tercüme etmez. Zira bu sözleri herkesin anlayamayacağını düşünür.

1. kıldı: kılmadı K2.// ki: kim S.

2. na‘l urupdur: naql eridür K2.// ikinci mısra: velī engüştürüm bir naql eridür K2.

3. Rumūz añlar kiři hōd añlar anı
Sözinden añladı vü bildi anı
4. Dağı kim söyledi anun bigi söz
Kim oldu Hakk'a andan yig kulavuz
5. Anuñ sözin bilen [hem] bildi anı
Sözinden istedi vü buldı anı
6. V'egerni rāvīler adın diyüben
Kitāblar naqlin açup gösterüben
7. Kaçan sen añladasın 'aqla anı
Bu baş gözi kaçan göre nihānı
8. Çü söz ü sūz ikisi bir yazılır
İkisi bir olıcağ sır yazılır
9. Sözüñ sūzı nedür ya'nı ki derdi
Bu derdüñ derdin açduñsa zi-merdī
10. Velī anuñ sözi dermān-ı bī-derd
Ne bilür bu sözi hayvān-ı bī-derd

---

3. añlar: -S.// añladı vü bildi: istedi vü buldı S.

4. bigi: gibi S.// kulavuz: kulavuz K2.

5. birinci mısra: anuñ sözi beni bilen bilür anı K2.// ikinci mısra: ne hācet revāsı ola Yemānī K2.

6. diyüben: dirüben S./ naqlin: naql S.

8. sır yazılır: söz bunı bilür K2.

9. ya'nı ki derdi: ki ya'nı düzdi K2.// zī: -K2.

11. Pes ol dermān-ı bī-derd issi añlar
Ki derdsüz rāvisi çok söz tañlar
12. Süz añlamaz kişinüñ sözi kemdür
Bişürür aş velikin tuzı kemdür
13. Ger añlarsañ Resül'üñ sözün añla
Ya añlardan kulağ ur ma'nī diñle
14. Çü bilmezsin bilenden diñlemezsin
Anuñçün sen işidüp tıñlamazsın
15. Anı kim gördi kim işitdi Aḥmed
Ne bildi gördi ne iş itdi Aḥmed
16. Kaçan şerhe gele ya añlaya 'aql
Ki nuqla döner ol meclisde yüz naql
17. Niçe dürlü fenā gördi beḳāsuz
Kim andan söyledi bākī fenāsuz
18. Niçe sözler bu yolda kıldı hālik
Niçe mülk geçdi vü gördi memālik

---

11. revāsı: rāvisi S.

13. kulağ ur ma'nī: kulağın urmağı S.

14. sen: söz S.

15. bildi gördi: gördi bildi S.

16. yā: yāḥū K2.// naql: 'aql K2.

18. sözler: söyler S.

19. Niçe tebdîl gördi ‘ayn-ber-‘ayn
Kim oldu menzili ol **kābe kavseyn**
20. Anı kim şerh idesin fehm idesin
Şol añlamaduğunu vehm idesin
21. Söz artuğ eksük ola halk içinde
Qo bu şüfî otursun dalk içinde
22. Çü gözsüzler göremez hüb cemāli
Darîr’e eydüñüz kessün maqāli

229.

Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilün

1. Böyle buyurur Resûl-i ser-firâz
Uçmaq içinde işitdüm dir āvâz
2. Çağrışurlar dürlü nağmeler ki çün
Qulağuma işbu resme gelür ün
3. Kim biz ol tâzelerüz dir bu zamân
Bize şolmaq yoğ-durur dir cāvidân

---

19. **kābe kavseyn** (Kābe kavseyni ev-ednâ): “İki yay aralığı kadar yahut daha az (kaldı)” (Necm, 53/9).

20. idesin: ide kim S.

21. dalk: talk S.

22. gözsüzler: gözler K2./ hüb: hoş S.

(229)

K2 27a, -E, -S.

*Bu şiir, Hz. Muhammed’in dilinden söyleyişle başlar, cennetin bekçisi Rıdvan ile Hz. Muhammed’in karşılıklı konuşmaları şeklinde devam eder. Hz. Muhammed, cenneti gezer ve cennetin tabakalarını, oradaki köşkleri, hürileri, ağaçları, atları, develeri görür.

4. Bizde dāyim şādılıklar çok-durur
Bizde hergiz şayrılıklar yoğ-durur
5. Ol dirilerüz ki bizüz şādmān
Bizde ölmek yoğ dirilmek cāvidān
6. Şol yigitlerüz ki yoğ pīrligümüz
Dāyimā pāyendedür dirliğümüz
7. Şöyle rāhatuz ki yoğ zağmetümüz
Ėayb hōnından gelür ni‘metümüz
8. Rıđvāna şordum dir ol hayrū’l-beşer
Bu çağuranlar nedür bildür Ėaber
9. Rıđvān eydür yā Resūl-i nīk-nām
Ėūrīler āvāzıdur anlar tamām
10. Resūl eydür Rıđvān’a didüm revān
Anları görsem didüm n’ola ‘ayān
11. Ėün dilüñ eyledüğümi bildi dir
Rıđvān anlara işāret kıldı dir
12. Kim geleñdür Allāh’uñ peygamberi
Sizleri görsün didi dīn serveri
13. Ol Ėūrīler Ėün anı işıtdiler
Geldiler kendüleri ‘arz itdiler

230.

Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün

I

1. Eydür iy mü'min beşâretdür saña
Çün behiştîsin işâretdür saña
2. Çün ki ehl-i dîn-idüñ dünyâda sen
Cennete girmek 'ibâdetdür saña
3. Ol cihânda hayr [u] ihsân kılduğün
Bunda uçmağ[a] kefaretdür saña
4. Çün ki girdüñ cennete iy ehl-i hayr
Şimdiden girü şeâretdür saña
5. Hürîler dutmağ u kuçmağdur işüñ
Leblerinden büse gâretdür saña
6. Mülk oldı bu muhalled memleket
Emrüñ irdükçe emâretdür saña

---

(230)

K2 27b, -E, S 48a.

*Bu şiir, Darîr'in dilinden söylenmiştir. Cennetteki hürîlerin yüzleri nurludur, başlarında taşlar takılıdır, nazik sözlerle ve gülümseyerek müminlerin yanlarına gelirler.

I/ 2. idüñ: aduñ S.

I/ 3. uçmağı: uçmağ K2.

I/ 4. cennete: uçmağa K2.

I/ 6. -S.

7. Yimek içmekdür ‘ibâdet bunda pes
Zühhd [ü] takvâ pes hasâretdür saña
8. Mü’minüñ işi tena‘‘umdur hemîn
Hürînüñ nâz u tebessümdür hemîn

II

1. Size Allâh’dan ‘aṭâdur iy Ḥabîb
Ḥidmet ü tâc u rızâdur iy Ḥabîb
2. Bunda oruç dutmaḡ u kıılmaḡ namâz
Cümlesi sehv ü ḥaṭâdur iy Ḥabîb
3. Fânî mülke beñzemez bilgil bunı
Bu ebed mülk-i beḡâdur iy Ḥabîb
4. Ne durursın ayak üstince yürü
Tâca vü taḡta şaladur iy Ḥabîb
5. Beni saña Ḥaḡ ta‘âlâ kııldı çift
Ger öpem kuçam revâdur iy Ḥabîb
6. Ben saña va‘de olalıdan berü
‘İşkuña cân mübtelâdur iy Ḥabîb

I/ 7. pes: yoḡ K2.

II/ 1. iy: ey K2.

II/ 2. dutmak: dutmaḡ S./ iy: ey K2.

II/ 3. beñzemez bilgil bunı: beñzedür misin bunı S./ iy: ey K2.

II/ 4. iy: ey K2.

II/ 5. iy: ey K2.

II/ 6. olalıdan: olalı günden S.

7. Benden artuḡ daḡı niçe ḡüriler
Uş saña Ḥaḡ'dan 'aṡādur iy Ḥabīb

8. Bunı didi vü şalındı boynına
Gel baḡadur ikisinüñ oynına

III

1. Aḡzına şuna ṡudaḡın em diyü
Kim senüñ derdüñe benem em diyü

2. Mü'min eyle şana dünya bigidür
Ḳorḡup eyde ḡürīye epsem diyü

3. Çün ṡudaḡdan çeşnī dada ṡatlucak
Söyleye kim dün ü gün öpsem diyü

4. Bir daḡı gele çıḡıra kim benem
Derdüñe em zaḡmuña merhem diyü

5. Ol iki ḡürī çeḡişe mü'mini
Kim ḡelāliyem anuñ ben hem diyü

6. Bir daḡı irişe vü eyde n'ola
Girü dursañ ben daḡı öpsem diyü

II/ 7. iy: ey K2.

II/ 8. baḡadur: bakasın S.

III/ 1. ṡudaḡın: dudaḡın S.

III/ 2. bigidür: gibidür S.

III/ 3. ṡatlucak: -K2.// dün ü gün öpsem diyü: dön girü epsem diyü K2

III/ 4. -S.

III/ 5. ben hem: hem ben K2

7. Bir dağı gele vü eyde iy ęelâl
Bir benüm dağı ęudađum em diyü

8. Alalar ol mü'mini yüz nâz-ıla
İlteler ęaşırına biñ i'zâz-ıla

231.

Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün

1. Ol ħürîlerden birisi nâgehân
Mü'mine ęarşu durugele hemân
2. Ƙızıl altundan ya yâķûtdan ķızıl
Görse vâlih ola anı cân u dil
3. Bir ķadeĥ uçmaķ şarâbı ęoĥtolu
Ĉün olar mü'min öñinde baĥtulu
4. Eydür al iç ki cānuña ola nüş
Ƙuvvetüñ arta dağı hem 'aĥl [u] ĥüş
5. Ol şarâb degül ki kimsene içe
'Amālını vire bir kezden ĥiçe
6. Şayru içer ölü-ise şağ ola
Yüzi Allāĥ ĥazretinde ağ ola

III/ 7. ęudađum: dudağum S.

(231)

K2 28b, -E, -S.

*Bu şiir, Darîr'in dilinden söylenmiştir. Cennete giden müminin orada her arzusunun yerine getirilmesi bahsinde geçer.

7. Hâk ta‘âlâ ol şarâbuñ adını
Nite kim Qur‘ân’da eydür yādını

Qavlu ta‘âlâ ve seḳâhum Rabbuhum şarâben ṭahūra

8. Ol hūrīnūñ gölgesi hīç olmaya
Yüzlerinūñ tâze rengi şolmaya

232.

Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilün

1. Gerçek eydürsin ne kim dirseñ Ḥabīb
Saña kısmet olmuş-ıdı bu naşīb
2. Kim göreydüñ ol görünmez ‘âlemi
Senden artuḳ görmeyiser âdemī
3. Ne kim eydürsin sen iy sulṭân-ı dīn
Hüccet-i ĩmāndur ol bürhân-ı dīn
4. Qavluña her kim yalandur dir-ise
‘Arşa çıḳduḡuñ gümāndur dir-ise
5. Kâfir ü müşrikdür eyden bu sözi
Kendüzinūñ yolın urur kendüzi

---

(232)

K2 32b, E 21b, S 59a.

*Bu şiir, Hz. Ebû Bekir’in dilinden söylenmiştir. Hz. Muhammed, miraca çıktığı geceyi ve orada gördüklerini anlattığında müşrikler ona inanmazlar. Hz. Ebû Bekir ise Hz. Muhammed’in söylediği her şeye “gerçektir, doğrudur” diye cevap verir. O andan itibaren Hz. Ebû Bekir’e “Sıddık” adı verilir.

3. ne kim eydürsin: her ne kim dırsin S.

5. eyden: diyen S.

6. Yoḥsa ḳavluñ ḥaḳdur iy server senüñ
Ger inanmaz ḳavluña kāfer senüñ
7. Ne ziyān olur senüñ iclālūñe
Kim iriřür sırruña vü ḥālūñe
8. Bizüm oldur kim saña inanavuz
Biz bizi nādān u ‘āciz şanavuz
9. Biz bilimezüz ki nedür ḥālümüz
Yāḥū nice olısar aḥvālümüz
10. Sen ne dir-iseñ senüñdür ḳavl-ı ḥaḳ
Bizden ol kim eydevüz saña řadaḳ
11. Bir avuḳ azmış u metrük u a‘mā
Ḥaḳ arasında eger iy Muřtafā
12. Ḳıymetüñ bilimez-ise ne ‘aceb
Ḫün ki gözsüzdür Bū Cehl ü Bū Leheb
13. Ben senüñ inanuram mi‘rācuña
Ḥil‘at u **levlāk le-‘amrük** tācuña

---

6. ḥaḳdur: ḥaḳ-durur K2.

7. birinci mısra: kim irişe sırruña vü dāruña K2.

10. eydevüz saña: saña eydevüz E, S.

11. azmış: ḳall K2.

12. ne: iy E, S.

13. senüñ inanuram: inanuram senüñ E, S.// ḥil‘at u levlāk: ḥil‘at levlākdür K2.// **le-‘amrük**: “Ömrüne andolsun ki” (Hicr 15/ 72)./ **levlāk** (levlāke levlāk lemā halaktu’l-eflāk): “Sen olmasaydın felekleri (kâinâtı) yaratmazdım.”

14. Ben şadağ direm ne kim sen söyledüñ
Gördüğüñ işitdügüñ şerh eyledüñ
15. Cümle gerçektür sözüñ degül yalan
Kâfir ola kim saña dutsa gümân

233.

Mefâ'îlün Mefâ'îlün Fe'ülün

1. İşitgil saña benden bir naşîhat
İ Tâlib diñle sözüñ olma gâfil
2. Kaçan ben dünyadan geçem i ferzend
Re'is olmağa zinhâr olma mâ'il
3. Ki bende hatm oldu bu re'islik
Çü ben girdüm riyâset oldu 'âfil
4. Benüm atam yiridür ben re'isem
Dime kim ol ululuk oldu bâfil
5. Kureyş'üñ düzgünü tağıldı cümle
Dağı ne meclis olur ne maḥâfil

---

14. ikinci mısra: şerh eyledüñ cümle sıruñ E, S.

15. -K2./ dutsa: duta E.

(233)

K2 35a, E 25a, S 63a.

*Bu şiir, Ebû Tâlib'in dilinden söylenmiştir. Ebû Tâlib, ölüm döşegindedir, oğlu Tâlib'i çağırarak ona vasiyet eder.

1. diñle sözüñ: diñlegil şüm K2.

2. geçem: geçsem E.// mâ'il: kâyil K2.

3. 'âfil: bâfil S.

4. dime kim ol: ama şimdi E.

6. Zīrā bir seyyid ü server opupdur
Ululuk maşūş aa oldu Őamil
7. Degül milk-i ‘Arab milk-i cihāna
Ululuk idiser ol hoş Őemāyil
8. ü ol sulān olısar Şarka arba
Ha münkir oldu ut birkaç abāyil
9. Aa dūŐmen olanlar ahr olısar
ılıcın ılıca ol Őāh amāyil
10. Nebī-i seyf-durur ma‘rūf u meŐhūr
Mücāhid olısar avmı muābil
11. Kii arındaŐu dīni yolında
Olısar ‘ārif ü ‘ālim ü ‘āmil
12. Biri arındaŐu Ca‘fer görürsin
Dīnine girdi nice oldu fāzıl
13. Anu etegini dut ullıgın ıl
Ki dīn ü dūnyā ola saa āŐıl

---

6. ü: K2.// ululuk: ululuk E, S./ aa: -S.

8. ü: ün E.// ut: dut E.

9. dūŐmen: dūŐmān E.// ol Őāh: uŐa E.

10. birinci mısra: nebīyy ü seyyid ü ma‘rūf u meŐhūr S.// muābil: muātil S.

12. S nüshasında bu beyit ile bir soraki beyit yer deiŐirmiŐtir./ nie: vü E.

234.

Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün

1. Çok dürişdi çāre bulmadı Resül
Cehd-i bī-tevfīk olmadı kabül
2. Cehde Hāḡ tevfiḡ[1] yoldaş olmasa
Yā ten olsa illā kim baş olmasa
3. Başı yok cismüñ çü olmaz dirligi
Cehd tevfiḡıyla hoşdur birliği
4. Ol ki bahtınuñ kilimi qaradur
Ol sa'ādetsüz igen āvāradur
5. 'İlm ü ḡā'at aña aşşı eylemez
Hīç sa'ādet aña aşşı eylemez
6. Ol ki kāfirdür ezelden dīni yok
Dīn içinde hiç anuñ temkīni yok
7. Çün ki aşlı küfr-ile sīriştedür
İblīs olur ol eger firiştedür

---

(234)

K2 37b, E 29a, -S.

*Bu şiir, Darîr'in dilinden söylenmiştir. Hz. Muhammed, ölüm döşegindeki Ebû Tâlib'in yanına gelir. Onun Müslüman olmasını ister; ama Ebû Tâlib razı olmaz, "halk içinde hor olmak istemiyorum, Kureyş dini içinde ölmek istiyorum" der.

1. cehd-i bī-tevfīk: cehd-ile tevfiḡ K2.

2. Hāḡ: -S.// kim: ki K2.

3. başı: baş E.

6. ezelde: ezelden S.

8. Bunca şoĥbet bunca raĥbet bunca ‘ıyş
Kılmış-iken Muřtafā birle Kureyş
9. Çün ezelden yār oldu ol ferīk
Bulmadılar Hāzrete toĥrı tarīk
10. Hāřā kendünüñ ‘amūsı ol re’īs
Kim Resūl birle çok olmuřdı enīs
11. Bislemiř-idi Resūl’i tıfl-iken
Kim sever-idi Muĥammed’i igen
12. Hıđmet itmiřdi Resūl’e yıllar ol
Bunca hığmetle Hāķ’a bulmadı yol
13. Zīrā çün kim Hāķ anı redd eyledi
Kūfri anuñ göñline sed eyledi
14. Çok düriřdi Ebū Tālib’le Hābīb
Aña İslām dīni olmadı nařīb
15. Ne nebī avladı anı ne velī
Hāķ řanuķlıķ söyleyemedi dili
16. *Kāfirin ĥitdi cihāndan soñ ĥālī*
Çün hidāyet bulmadı azdı yolu

---

8. raĥbet: ũlfet E, ķurbet S.

9. toĥrı: bellü K2, doĥru E.

12. resūle yıllar ol: hem resūle ol E.// bunca hıđmetle: řunca hıđmetler E.

13. kim: ki K2.

14. Ebū Tālib’le: Ebū Tālib’e K2.

17. *Dāyimā şükr idüñüz yā mü'minān*
Kim hidāyet virdi size bī-gümān
18. *Geldüñüz ĩmān-ıla bu dünyaya*
Virmeyesiz dīnüñüz bu dünyaya
19. *Āhiretde aķ ola yüzlerüñüz*
Ĥūr-ıla cennāt ola yirlerüñüz

235.

Mefā'ılün Mefā'ılün Fe'ülün

1. Çü Ümmü'l-mü'minān geçdi cihāndan
Cihāndan geçdügiyçün geçdi cāndan
2. Ki her ki cāna ¼aldı cānı yo¼dur
Ne var insān-ısa insānı yo¼dur
3. Ol ol seyyidedür kim dīn yolında
Anuñ teg bir da¼ı temkīn yolında
4. Ne öñ geldi ne soñ geldi cihāna
Ki fidā milk ü māl u ¼ānumāna

16-19. Bu beyitler ele alınan nüshalarda bulunmamaktadır. Bu sebeple Millet Kütüphanesi No: AE Sry 720 nüshasının 176b sayfasından alınarak metne dāhil edilmiştir.

(235)

K2 39a, E 31a, S 70b.

*Bu şiir, Darfır'in dilinden söylenmiştir. Ebû Tālib'den sonra Hz. Hatice de hastalanarak ölür. Hz. Muhammed buna çok üzülür.

1. çü: çün S.

2. her ki: her kim E, şular kim S./ yo¼dur: yo¼dur E, S.// yo¼dur: yo¼dur E, S.

3. ol ol: o ol S.

5. Helâli oldı vü hem rāzdārı
Resül'ün mihrübānı ğam-güsārı
6. Şefîk-idi refîk-idi raḥîme
Zi şabr u şıdķ eyesi ol raḥîme
7. Vezîriydi müşîriydi Resül'ün
Beşâretçün beşîriydi Resül'ün
8. Fidâ kıldı Resül'e milk ü mālın
Dün ü gün kıble kıldı hûb cemālin
9. Resül'e ol getürdi evvel ikrār
Hûd evvel göricek kılmadı inkār
10. Delîl ol kim fidâ kıldı özini
Göricek ırmadı bir dem gözini
11. Yaķın bildi ki peygamber olısar
Yaradılmışa ol server olısar
12. Diledi Ḥaķ ta'ālādan vişālin
Ki izhār ide evlādın u ālin
13. Degül söz aķçasında altunında
Erenler bigi 'avratlar ũonında

---

4. ikinci beyit: ki kayd-ı milke mālā ḥānümāna S.

6. refîk: raḥîm K2./ zi: zihî K2./ raḥîme: kerîme S.

7. müşîriydi: beşîriydi K2, münîriydi E.

8. ü: -K2, -S.

10. -S./ ol kim: oldı E.

14. Bilini bağladı dīni yolına
Resūl'ūñ ŧer' [ü] āyīni yolına
15. Vefādār-ıdı hem yār-i dil-ārām
'Aceb mi olmasa ansuz dil ārām
16. Resūl'ūñ yūregi çün mūm oldu
Çü gitdi mūnisi mađmūm oldu
17. Firākı lezzeti acı görindi
Ĥadīce fūrķati acı görindi
18. ŧaçardı gözlerinden yaşı her dem
İderdi secde yirin yaşı her dem
19. Vefādār yārūñ ayruđdur acısı
Velī dildāruñ ayruğdur acısı
20. Ĥuᧁᧁᧁā dīn ü dünyāda dil-ārām
Ki anuñla ide cān u dil ārām

---

13. bigi: gibi E, S.

14. ŧer': ŧer'i E.

16. yūregi: dilūñ K2.// mađmūm: mehzūm K2.

17. fūrķati: lezzeti K2.

18. gözlerinden: gözleri S.// yirin: yerin S.

20. ide: ola E./ dil: göñül S.

236.

Mefā'īlün Mefā'īlün Fe'ülün

1. Muşībet oğlarından iki terken
Hadenk irişdi kavsından kazānuñ
2. İki dürlü muşībet oldı qatı
Perīşān oldı vaqtı Muştafā'nuñ
3. Ebū Tālib'üñ öldügin göricek
Şanasın ağızın açduñ ejdehānuñ
4. Hadīce Hatun öldügi Resül'e
Şanayduñ perri dökildi hümānuñ
5. Biri kāfirlerüñ şerrin şavardı
Şi'ārın gösterür-idi vefānuñ
6. Zirā kāfirlerüñ fīl-bānı idi
Şavardı cevriñi ehl-i cefānuñ
7. Biri tedbīr ü rāy u baḥşīş issi
Meger kānı-y-ıdı cūd u seḥānuñ

---

(236)

K2 39b, E 32a, S 71a.

*Bu şiir, Darīr'in dilinden söylenmiştir. Ebū Tālib ve Hz. Hatice'nin ölümü ile ilgilidir. Bir önceki şiirden hemen sonra yer alır, arada nesir kısmı yoktur.

1. terken: tirkeş E.

4. şanayduñ: şanasın K2, E.

6. -K2, -E.

7. u: -K2, S// u: -E.

237.

Mefā'īlün Mefā'īlün Fe'ūlün

1. Hādīce Hātun ol günler kim öldi
Habībullāh katı ğamgīn öldi
2. Oturdu evde taşra çıkamaz öldi
Becid halkuñ yüzine bakmaz öldi
3. Gözinüñ yaşı durmaz öldi düzgün
Zamānlar şöyle mehmüm öldi düzgün
4. *Niçe gün halvetinde şöyle kaldı*
Oturup hātırını cem' kıldı
5. *Ḳamu 'ammūları tedbīr iderler*
Melāli def'ine taḳrīr iderler

---

(237)

K2 40a, E 32a, S 71b.

*Bu şiir, Darîr'in dilinden söylenmiştir. Hz. Hatice'nin ölümü ile ilgilidir. Bir önceki şiirden hemen sonra yer alır, arada nesir kısmı yoktur.

2. taşra: daşra E.

3. -S.

4-5. Bu beyitler, ele aldığımız nüshalarda bulunmamaktadır. Bu nedenle Millet Kütüphanesi No: AE Sry 720 nüshasının 177b sayfasından alınarak metne dâhil edilmiştir.

238.

Mefā‘ilün Fe‘ilātün Mefā‘ilün Fe‘ilün

1. Ne sırdur iy kamu sırları bilici Settār
Ki seyyid[i] kamu maḥlūkuñ ola ḥōr [u] zelīl
2. İ ḥikmet issi ne ḥikmet-durur ki ‘arş üzre
Çıkarduñ anı ‘azīz itdūñ iy ‘Azīz ü Celīl
3. Qatūnda ancılayın bir daḥı muḥarreb ḳul
Kim oldı ya kime oldı aña olan tafḍīl
4. Anı kim ol didi işitdi vü görđi vü bildi
Daḥı ne kişıye oldı aña olan taḥşīl
5. Qoḡıl qalan melekūt ehli ḳullıḡını aña
Sen anı di ki anuñ ḥādimi-durur Cibrīl
6. Anuñ şefā‘atine cümle ‘ulvī vü süflī
Ümīd dutup küyer ol güne kim ola tedbīl

---

(238)

K2 47a, E 43b, S 85b.

*Bu şiir, Darır’in dilinden söylenmiştir. Hz. Muhammed, Taif seferine çıkar ve insanları dine davet eder. Fakat İslam dinine girmek istemeyen halk, Peygamber’e kötü sözler söyleyerek döver ve onu şehirlerinden kovarlar.

1. -S./ iy: ey K2.

2. ḥikmet issi ne: -E.// ü: -K2.

3. ancılayın: -E.// tafḍil: tenzīl E, S.

4. -K2, -S.

5. qalan melekūt ehli: aña qallan melekūt K2./ ḳullıḡını: -S.

6. küyer: ger S.

7. Bu cümle ‘izzet-ile ol hülâşa-i hâzret
Zelîllik-ile sürildi nedür bu söze delîl
8. N’içün melûl ola ol dünyada gözi yaşlu
Ki şehr-i Mekke’den eyleye Tâif’e taḥvîl
9. Şu zecr [ü] cevri ki kıılır-ıdı aña Kureyş
Ki Nûḥ görmedi ancılayın belâ ya Ḥalîl
10. Olar egerçi ki yüz yıl oldılar maḥzûn
Resûl muḥîṭ-i Mekke içinde on üç yıl
11. Bu azaçuk yıl içinde görüñ neler gördi
Ki şabrın kamu Resûl üzre kııldılar tafḍîl
12. Anuñ taḥammûlini ögdi Muşḥaf-ıla Tevrât
Anuñ belâlara şabrını şerḥ eyledi İncîl
13. Nişe bu sevgülü maḥbûb [u] seyyid-i kevneyn
‘Azîm ḥulḳı [vü] ḥasen sîreti ḥüsni cemîl
14. Şefî‘-i her dü cihân ḥâs-ı hâzret-i ‘izzet
Cemî‘-i zâhir ü bâṭın[ı] ḥayr-ıla tekmîl

---

7. ‘izzet: hâzret K2.// zelillik-ile: zelillüg-ıla E.

8. ola ol: olan S.// tâife: tâifeyi E.

9. şu: şol E./ zecr ü cevri: cevr ü qahrıE, cevri qahrı S.//ya: ne S.

10. ki: -K2./ yüz: bir S.// muḥîṭ: miḥnet S.

11. şabrın: şabr K2, şabrını S.

12. şerḥ eyledi: itdi şerḥ E, S.

14. ü: -K2.

15. Kaçardı kâfir elinden çekerci cevri ü cefâ
Helâk kılmaga kavmin[ı] kılmadı ta'cîl
16. Ki ya'nî şabr kıla ümmeti dahı cevri
Ki dîn yolında gerek peşse cevrini çeke fil
17. Kimüñ ki mertebesi Hâk katında a'lâdur
Gerek ki şabr ide olmaya 'aklı bî-temhîl
18. Nişânı şabr [u] taḥammüli çok olan kişinüñ
Dirile ḥalk-ıla bî-zahmet [ü] bî-kâl [u] bî-kîl
19. Çü bir nedîm ü laṭîf bulmazuz ḥafîfu'r-rûḥ
Ne çâre dise gerek her ne dirse cân-ı şakîl
20. Çü aşı u kâbiliyet olmasa bir âdemde
Ne aşşı ide aña terbiyet keşîr ü kalîl
21. Gözüñ nûrı olıcaḳ derdine devâ vardur
Ne aşşı gözsüze çok tütîyâ-y-ıla tekḥîl
22. Çün ol ki ḥalkı anuñçün yaratdı ol Ḥallâk
Ol-ıdı evvel ü âḥir Ḥakḳ'a ḥabîb ü ḥalîl

---

15. kaçardı: kaçır S.

16. gerek: görüñ E.

17. olmaya: ölmege K2.

18. bî-kîl: kîl K2.

20. âdemde: âdemîde K2./ u: -K2.

22. çün: çü K2.

23. Anuñ siyerini diñle hikāyetini işit
Ki gönülün içre vire şavķ bī-şem‘ [ü] bī-ķandīl
24. Bu dünyā hōrlıgını göricek ırak kaçma
Ki āhiretde hōr olanlara budur temşīl
25. Bu dünyānuñ ķamu ‘izzi vü cāhı vü mālı
Anuñ ķatında çü Bağdād bir köhen zenbīl
26. Gör anı nice dirildi nelere şabr itdi
Bu gönül ārzūsını hele bir zamān koğıl
27. Mütāba‘at ķıl anuñ şer‘ine vü sünnetine
Kerīm ü himmet eri ol dirilme şuhķ u baħıl
28. Darīr anuñ etegin gözsüzāne tutmuşdur
Zīrā kim ol ķamu ķalmışlar-içün oldı kefīl
29. Resūl nūrı-y-ıla gönüller aydın olduğıçun
Gözine çekmedi sürme vü tūtīyā bir mīl

---

23. ikinci mısra: ki gönülün yaķa şavķ şem‘ bir ķandīl E, ki gönülünde yaķıla şavķ şem‘ bir ķandīl S./ vire şavķ: nüshada “şavķ vire” şeklinde yazılmasına rağmen, vezin gereği bu şekilde düzeltilmiştir.

24. -K2, -E.

25. -S.

26. gönül: dünyā K2.

27. ķıl: idüp K2./ sünnetine: buyruğına S.// ikinci mısra: kerīm himmet eri olsa gerek ne buħıl u baħıl K2, kerem himmet eri ol dirile şeyh ü naħīl E.

28. tutmuşdur: dutmuşdur E, S.// kim: ki K2, -E.

29. -E, -S.

239.

Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün

1. Çün ki geldi menziline ol Ḥabīb
Gördi ehlini kamu olmuş ğarīb
2. Bağrı baş olmuş kamunuñ kahr-ıla
N'eylesün birkaç kişi bir şehir-ile
3. Bir belā ol kim sefer kılmış Resül
Ya'nī birkaç gün hāzer kılmış Resül
4. Güni gün mi oldu halkuñ dün [ü] gün
Oda yandı kamu 'ālem dün [ü] gün
5. Bir ulu kahr ol ki gitdi Muştafā
Kalmadı düzgünlerinde hiç şafā
6. Ol kişi kim görmüş ola Aḥmed'üñ
Ülfetin ü şoḥbetin Muḥammed'üñ
7. Nāgehān ayrıla ol dirlikden ol
İkilige sürile birlikden ol

---

(239)

K2 51a, E 48b, S 92b.

*Bu şiir, Darîr'in dilinden söylenmiştir. Hz. Muhammed, Taif'ten dönüp Mekke'ye geldiğinde, ashabı onu karşılar.

4. -S./ 'ālem: köynüp E.

1. ehlini: ehlin E.

3. kılmış: kıldı K2, E.// kılmış: kıldı K2, E.

4. -S./ 'ālem: köynüp E.

8. Balığı şudan kuruya atsalar
Suçluyu öldürmege letseler
9. Ejdehā ağzına düşse bir kişi
Ol dem içinde n'olur anuñ işi
10. Muştafā'nuñ şoĥbetinden ayrılan
Ĥaĥ ta'ālā raĥmetinden ayrılan
11. Sen kıyās it kim nicedür ĥāllerin
Şorma benden anlaruñ aĥvāllerin
12. Bir daĥı ĥahrı Ĥureyş'üñ anlara
Dir ĥaçurduĥ Aĥmed'i yabanlara
13. Daĥı size dinçlik ü dirlik mi var
Yā daĥı cem'iyet ü birlik mi var
14. Zehresi var mıdı taşra çıĥmaĥa
Bir Ĥureyş'e bir Müsülmān baĥmaĥa
15. Üstine üşerler-idi ol erüñ
Düşmeni taşdur hemişe gevherüñ
16. Dīne vü millete sögerler-idi
Söylese ölince dögerler-idi

---

9. düşse: düşe S.// n'olur anuñ: anuñ n'olur E, S.

12. ĥaçurduĥ: ĥaçurduñ K2.

13. dinçlik: dinçlĥg K2.

15. üstine: üsdine E, üstüne S.// taşdur: daşdur E.

16. ölince: ölünce S.

17. Ancılayın ahr u minet ayrulık
asıl oldu ayrulıktan ayrulık
18. Zār u bīmār u nizār olmuş amu
Ölümüne intizār olmuş amu

240.

Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilün

1. Eydür iy bul-ıla mehür asīs
üreti ādem velī fi‘li iblīs
2. Görmedüm sencileyin fitnesi bol
erri üküş kendü mekkār u necīs
3. Ne ziyān itdi saa ol dīni pāk
Kim anula bir dem olmazsın enīs
4. āsā andan kim senüle iy abīs
Ol muāib ola ya üns-i celīs

---

17. ayrulık: ayrılık K2, ayruluk S.// ayrılıktan: ayrılıktan K2.

18. zār u bīmār u nizār: zār u nizār bīmār K2.

(240)

K2 54a, E 53b, -S.

*Bu iir, Hz. Muhammed’in amcası Abbas’ın dilinden söylenmiştir. Abbas, Hz. Muhammed zor durumda olduu için Ebû Leheb’den para istemeye gider. Hz. Muhammed’in babası Abdullah, Medine’ye gitmeden önce Ebû Leheb’e para emanet etmiştir, ama orada öldüü için o para Ebû Leheb’de kalmıştır. Abbas, bunu Ebû Leheb’e hatırlatıp o parayı iade etmesini istediğinde, Ebû Leheb sinirlenerek Abbas’ın yalan söylediini iddia eder.

1. iy: ey K2.

2. kendü mekkār u necīs: mekkār ‘abīs K2.

4. üns-i celīs: i celīs E.

5. Bu tekebbürlik ü mel‘ünlüĝ-ıla
Sen cehennem halkına olduñ re’îs
6. Şüretüñ çirkîn ü hulkuñ ziştsin
Köti olırsarsın [u] murdâr u pîs
7. Seni ol gün kim atamız kargadı
Gözlerüñ kör oldu vü gönlüñ tamîs
8. Ka‘be’ye varmak ne lâyıkdur saña
Sen tıracağ yir kenıştdür ya kenîs

241.

Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilün

1. N’eylesüñ çün kısmet olmadı aña
Cehd[i] aşşı kılmağı öñden şoña
2. ‘Aklı anuñ deng olup hayrân kılur
Bu ‘aceb işlere sergerdân kılur

---

5. mel‘ünlüĝ-ıla: mel‘ünlük-ile E.// halkına: ehline E.

6. -E.

8. -E.

(241)

K2 58b, E 60b, S 108a.

*Bu şiir, Darîr’in dilinden söylenmiştir. Hz. Muhammed, evlenmeye karar verir. Bunu duyan Taif vilayetinden Berîre isimli bir kişi Hz. Peygamber ile evlenmek istediğini bir mektup ile bildirir. Bunun üzerine Hz. Muhammed’in amcaları kızı istemeye giderler. Fakat Berîre, Müslüman olmayı kabul etmez ve evlenmekten vazgeçer.

1. çün: ki K2.

2. kılur: kıılır K2.

3. Kim birince cehd ider bitmez işi
‘Ömri zāyi‘ hīçe gider cünbişi
4. Niçenüñ cehdi cihādı yok-durur
‘Iyş[1] hoş ıarnı hemīşe tok-durur
5. Ol biri cehd-ile tã‘at kıldı çok
Dün ü gün zühd ü riyāzet kıldı çok
6. İlle aşşı kılmadı ol tã‘atı
Sa‘d sã‘at olmadı hīç sã‘atı
7. Niçeler küfr-ile giçürdi günin
Bir nefes cehd itmedi dünin günin
8. Şoñra dīn ehline sultān oldu ol
Bil ki ‘ayn u dīn ü ĩmān oldu ol
9. Bu ‘aceb taq̄dīre yokdur çāre hīç
‘Aql bu derde bulımadı ‘alıç
10. Cidd ü cehdi terk iderseñ yol degül
Yine muṭlaḳ ol dir-iseñ ol degül
11. Cehd-ile tevfiḳ yoldaş olsa yig
Tevbe taḳṣīr ṭalbına baş olsa yig

---

3. bitmez: yetmez K2, bilmez S.

4. yok-durur: ḫaḳ-durur K2./ nicenüñ: niceler K2, E.

6. ol: anuñ K2./ kılmadı: itmedi K2, E.

7. giçürdi: geçürdi E, S.// dünin günin: günin dünin E.

9. ‘alıç: ‘ilīç K2.

12. Tevbesüz taqşîr küfrüñ âleti
Cehd-i bî-tevfîk şeytân hâleti
13. Tâ'atuñ zevkî muhabbetdür yaqîn
Zevkuñ şevkî muhabbetdür yaqîn
14. Görgil ol cehd-ile tã'at itdügüñ
Şevk u zevk-ıla 'ibâdet itdügüñ
15. Göñlüñ içinde muhabbet var mıdur
Tã'atuñdan sende lezzet var mıdur
16. Var-ısa tevfiq yoldaşuñ-durur
'İlm ü hikmet ma'rifet işüñ-durur
17. Yoksa 'aksince olursa vây-durur
İki cihân yoqsulı ol bay-durur
18. Bize tevfiq-ıla tevbe ruzî kııl
Biz neyüz kimüz bilürüz kııl-be-kııl
19. İy Hudâvendâ Kerîmâ 'izzet it
Muştafâ'nuñ ümmetine rahmet it

---

11. yig: yeg K2.

13. zevkî: şevkî K2, S.// zevkuñ: tevfiquñ K2.

14. görgil: göñli K2.// u: -K2.

15. -E.

16. ma'rifet: ma'rifeti K2.

17. yoqsa: yoqsa E, S.// yoqsul: yoqsul S.

18. kııl-be-kııl: kııl kııl K2.

19. iy: ey K2.

20. *Kim ŧefā‘at ide cümle ‘āŧīye*
Hem haḡā idenlere hem nāsīye

242.

Mefā‘ilün Fe‘ilātün Mefā‘ilün Fe‘ilün

1. Zihī zarīf ü laḡīf-idi ol ŧerīf vücūd
Mülāḡafa idicegez leḡāfeti nāzūk
2. Kaḡan ki söyler-idi sözi ḡatlu söyler-idi
‘İbārātı kaḡı ŧīrīn feŧāḡatı nāzūk
3. Mizāc iderdi velīkin igen ḡarāvet-ile
Kim oldu ancılayın bir ḡarāveti nāzūk
4. Cihāna gelmedi bir daḡı ḡulḡı gibi ‘azīm
Cemāli cilvesi zībā melāḡatı nāzūk
5. Kaḡan ḡikāyet iderdi için yārānlarına
İderdi ŧerḡi laḡīf ü ḡikāyeti nāzūk

---

20. Bu beyit ele aldığımız nüshalarda bulunmamaktadır. Bu sebeple Millet Kütüphanesi No: AE Sry 720 nüshasının 185a sayfasından alınarak metne dâhil edilmiştir.

(242)

K2 60a, E 63a, S 111a.

*Bu ŧiir, Darīr’in dilinden söylenmiştir. Bir gece Cebrâil, Hz. Muhammed’in katına gelerek, onun evlenmesi gereken kiŧinin vasıflarını ve suretini bildirir. Bunun üzerine Hz. Muhammed, kavmi içinde o özelliklere kimin sahip olduğunu bulmak için, Ümmü Hakīm isimli bir kadından yardım ister. Bu ŧiir, Hz. Muhammed’in Ümmü Hakīm ile konuşması anlatılırken verilir.

1. zarīf: ŧerīf K2, E./ ŧerīf: -S.// idicegiz: idicegin S.

2. söyler-idi: söyleyeydi S.// ŧīrīn: nāzūk K2.

3. igen: zarīf K2.// oldu: -E.

4. cilvesi: cülüsü E, S.

243.

Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün

1. İlerü vardı oturdı ol Ḥabīb
Aña olan kime olmışdur naşīb
2. Yüzi şavkından münevver cem' içi
Şanasın ıoldı ıamunuñ şem' içi
3. Çok dirildiler 'Arablar ol yire
Kim Resül'ün ḥüb cemālini göre
4. Zīra kimse ancılayın bir beşer
Görmedi kim olmaya cisminde şer
5. ıamu endāmı yirinde her biri
Cism ü cāndur şanasın nūrdan diri
6. Her ne 'uzvın kim göreydüñ cān gibi
İlle cānı cān-ı cān cānān gibi
7. Çün 'Arablar baıdılar ol şūrete
Ol vaıār u ol mu'azzez sīrete

---

5. yārānlarına: yārānlar-ıla E, S.// ü: -K2.

(243)

K2 69b, E 78a, S 129a.

*Bu şiir, Darır'in dilinden söylenmiştir. Hz. Muhammed, Hz. Ebû Bekir'in kızı Ayşe ile evlenir ve o sene Ukaz panayırına gider. Amacı, halkı İslam'a davet etmektir.

1. olmışdur: olmışdı E.

2. yüzi: yüz E./ cem': cemī' E.// ıoldı: ıolu E.

5. diri: idi E. / cism ü cāndur: cismi cāndur K2.

8. Şekline karşı kamu deng oldılar
Hūşe hūşe cümle āveng oldılar
9. Baḥdılar ol aydan aydın alına
Vir şalavāt kendüye vü āline
10. ‘Āşık oldılar anuñ aydınına
Dilediler kim gireler dīnine
11. Eytdiler kimdür kim ol yüzi göre
Daḥı anuñ dīnine ʔa‘ne ura
12. Bile bir kulaḫ uruñuz sözine
Kim güneş kullıḫçıdur ılduzına
13. Çün ‘Arab uluları oturdılar
Bir iki ulusu baş göturdiler
14. Eytdiler iy meclisi iden şerīf
Nişe sen bize bugün olduñ ḫarīf
15. İctimā‘umuz neden oldu bile
Hīç kimesneden kıılır mısın gile

---

7. vaḫār u: vaḫāra S.

8. aveng: anuñ K2, deng E.

9. baḥdılar: baḫdılar E, baḫ S.

11. birinci mısra: didiler kimdür ki bu yüzi göre K2, eytdiler kim kim-durur ol bir göre E.

12. bile: billāhi E, S.// ılduzına: yılduzına S.

13. Arab uluları: ekābir-i ‘Arab E, S.// göturdiler: ḫaldurdılar S.

14. birinci mısra: didiler ey cem‘-i şem‘ aydan şerīf K2, eytdiler iy cem‘-i seml aydan şerīf E. //bize bugün: bugün bize E, S./ nişe: nite S.

16. İhtiyācuñ var mı atumuzda hıç
Var mı derdüñ kim ılavuz biz ‘alıç
17. Şöyle atluca dilüñden sözüñi
Söylegil kim bildüresin özüñi

244.

Mefā‘ilün Fe‘ilātün Mefā‘ilün Fe‘ilün

1. Taammül itmegi Şabr eylemegi ümmetine
Şu dürlü dürlü belā göricek ılur irŐād
2. Anuñ gibi ulu cāh issi menzilet eyesi
Senüñ gibi hacıl olmada ılmadı feryād
3. Rüstem aña dimezler ki Şaf-Őikenlik ide
Özini Őındurana Rüstem ad virür üstād
4. açan kim da‘vı ider tulumı olar yilden
Çü ma‘niden Őorasın hayli boş-durur birbād

---

17. atluca: datluca E.

(244)

K2 73b, E 83a, S 137a.

*Bu Şiir, Darır’ın dilinde söylenmiştir. Hz. Peygamber’in insanları dine davet etmek için yola ıktıını haber alan Ebü Leheb de Ukaz’a gider ve halkı Hz. Muhammed’e karşı kışkırtır. Halk, Hz. Muhammed’i taşlar. Cebrıl, onun sabrına ve tahammülüne hayran kalır.

1-12. Varak eksiklii sebebiyle bu beyitler S nüshasında bulunmamaktadır.

2. olmada: olduda E.

3. Şaf-Őikenlik: K2 nüshasında “safda sükünlik”, E nüshasında “Őunlik” Şeklinde yazılmasına ramen dier nüshalardan yararlanılarak bu Şekilde okunmuştur.// Őındurana: sinlere K2.

4. ulumı olar yilden: ulum K2.// boş-durur birbād: tehidür ü berbād E.

5. Hüner çoğ olsa velīkin taḥammül az olsa
Dükeli yoḳdur anı erlik-ile kıılmañ yād
6. Nişānı ‘āqıl [ü] dānālaruñ taḥammülidür
Ki şabr-ıla qazanur her ki qazanur eyü ad
7. Taḥammüli az olan cehl çoqlıgındandır
Ne pāyidār olısar aḥmaḳ urduğı bünyād
8. Taḥammül itmek igen ulu kıullıg itmekdür
Resül eytdi anı kııldı ‘ālemi ābād
9. Taḥammül itse faḳīr ādemī vü şabr itse
Ya milk [ü] māl eyesi mālīk-i diyār u bilād
10. Faḳīre şabr u taḥammül ‘acz elinden olur
Velī ki cāh u celālet eyesi şāh-ı kıubād
11. Taḥammül itse her işe vü şabr kıılsa müdām
Mürüvvet ehli olur ol cihānda nīk-nihād
12. Eli irerse daḫı dek duta elin dilin
Cefā vü cevre mükāfat kıılmaz ol āzād
13. Nite ki cāh [u] ululıḳ Resül ḫāzretine
Müyesser oldu kemālāt u kıurb ‘izz ü dād

---

5. hüner: henüz E./ çoğ: çoḳ E.// kıılmañ: kıılmaḳ E.

8. kıullıg: kıılmaḳ E.// eytdi: idi E.

9. faḳīr ādemī vü şabr itse: faḳīr kıışilere çü şabr itse E.// bilād: birād E.

12. irerse daḫı: irişıecekleyin E.

13. -K2.

14. Taḥammül ider-idi cümle cevre ol sulṭān
Sükût ‘ādet olur-ıdı añā vü şabr evrād
15. Üküş kişi bu ḥalāyığā ‘adl [u] dād eyler
Velī ki nefesine kılmadı bir gün ol er dād
16. *Kişi bir şabr u taḥammül ile şıfatlanmaḵ*
Daḥı bu ḥüsn ü ḥulḵ-ıla biliş olmaḵ pes yād
17. *Ḥudā’yı sevin didügiçün Resül’e*
Varupdur anuñ-ıla anı kıılır çün yād

245.

Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilün

1. Nice-y-idi dünyada ḥālī anuñ
‘Āḳıbet gör n’oldı aḥvāli anuñ
2. Āḥiretde ḥöd naşībi nār-ıdı
İlle dünya devleti ḥoş var-ıdı

---

14. cevre: derde S.// vü: bu E, S.

15. ḥalayığa: ḥalayığa K2.// er: ir K2.

16-17. Bu beyitler ele alınan üshalarda bulunmamaktadır. Bu sebeple Millet Kütüphanesi No: AE Sry 720 nüshasının 190b sayfasından alınarak metne dâhil edilmiştir.

(245)

K2 78b, E 90b, S 145b.

*Bu şiir, Darîr’in dilinden söylenmiştir. Hz. Peygamber, dine davet etmek için Sasaoğullarının kavmine gider. Bu kavmin ulusu Zilzâl b. Abbad ve Ravh b. Mifdal, Hz. Muhammed’in sözlerinden etkilenir, onun dinine girmeye karar verirler. Ama o sırada Nâcire b. Firâş isimli bir kimse gelir ve Hz. Muhammed’in kendi kavmi ve akrabalarının dahi ona iman etmediğini, onun Ukaz panayırından taşlanarak kovulduğunu söyler. Bunun üzerine iman etmekten vazgeçerler. Hz. Muhammed, Nâcire’ye beddua eder ve bu beddua neticesinde Nâcire bütün malını mülkünü kaybeder, kötürüm ve kör olur. Bu şiirde, onun hâli anlatılır.

2. naşībi: naşīb E.

3. Ol daḥı ƙahr-ıla ün oldu fenā
Yandı oda dūnyada dōne dōne
4. Gitdi mālı ni‘meti oldu zelīl
‘İzzetinden ayrılup ƙaldı zelīl
5. Ğarrā olmışdı bu dūnyā mālına
Ğarrā olanuñ baƙuñ aḥvāline
6. Her ki bu ‘āriyyet [ü] devletlere
Sevinürse bu fenā ḥāletlere
7. Tīz yıƙılur devleti bünyādı tīz
Tağılur ḥalkı evi evlādı tīz
8. Bu hūy u hāy [u bu] ƙumturāk ƙamu
Bir sehel sā‘atda giçer iy ‘amū
9. Sen ƙalursın yine bir ‘āciz kişi
Çoğ dūriřmiş daḥı bitmemiş işi
10. İy ƙarındař cāha cehd eylemegil
Māl cem‘inden daḥı söylemegil

---

3. ƙahr-ıla ün: ƙahr odı-la S.

4. mālı ni‘meti: māl u ni‘meti K2.// ƙaldı: oldu K2.

5. mālına: ḥāline E.// baƙuñ aḥvālına: baƙuñuz ḥāline E.

6. ki: -E.

8. birinci mısra: S nüshasında “bu ƙumturāk [u] hūy u hāy ƙamu” K2 ve E nüshalarında ise “bu tarab bu tāğ [u] hūy u hāy ƙamu” řeklinde yazılmasına rağmen, vezin gereğii bu řekilde düzeltildi.

9. ‘āciz: ‘āçiz K2.

10. iy: ey K2./ cāha: cāhi E.// māl: mālı E.

11. Māl hırşıyla dirilür bir yire
Cāhı cehdi ol ki hüküm ide yire
12. Pes niçeler boynını urmağ gerek
Hışm u qahruñ yayını kırmağ gerek
13. Hakkı bātıı bātııı hıkdur dimek
Ol harāmı şol helāl gibi yimek
14. Qamudan yuqaru oturmağ diler
Belki dağı artuğa dişin biler
15. Dağı ne dīn qayusı qalsun aña
Cümle halkadur degül yalñuz saña
16. Hırş-ıla mālı dağı cem‘ eyleyen
Sevgüsini göñline şem‘ eyleyen
17. Hırşı qurda beñzedüpdür ehl-i dil
Er misin gel hırşı nefşüñden qoğıl
18. Yoqsa niçe yırtışasın halk-ıla
Hāşşa bir şāhib-‘abā vü dalk-ıla

---

11. cāhı cehdi: cāh u cehdi S, cāl cehdi K2.

12. pes: bir E.// ikinci mısra: cism-i qahruñ yayını kırmağ gerek K2.

14. dişin biler: hem diş biler E.

15. ikinci mısra: cümle halka yalñuz degül saña E.

17. qurda: gürge S, gör ki E.// ikinci mısra: er iseñ gel hırşı göñlüñden qoğıl E.

18. yoqsa: yoqsa E, S.

19. anda bir misk n bulursa n yırtasın
Şo ra aam diyü ağzu n ortasın
20. Yırtmağ u amağ tutmağ ayđusı
Tıfl gibi s d   aymağ ayđusı
21. Sa a andan  h ret a durısar
Yırtmağa yimege  yim durısar
22. Bir nie cehd   ceh let itd ğ n
Şo ra yirinde oyuban gitd ğ n
23.  n ki oprakda yine uyandurur
Ol pe  m nlık odına yandurur
24. asret    h-ile yanar d n gün
 h retde göre anı anar düğün
25.  h retde erms r olmağ gerek
Şerms rlık odına yanmağ gerek

---

19. bulursa n bulursa n K2.

20. yırtmağ u amağ: yırtmağ u amağ E, S.// ayđusı: ayđusın E.

22. -E.

23. oprakda: oprakdan S./ uyandurur: od yandurur E.// odına: odını K2, E.

24. anı: -E./ anar: ana K2.

25. yanmağ gerek: yanar yüzün E, yanar yürek S.

246.

Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün

1. Bir günü biñ yıldur ol yevmü'l-cezā
İşid añlar-ısañ iy 'āķil kişi
2. Āz u hırşa çün ki şarf itdi 'ömür
Eydeler uş geldi ol bāṭıl kişi
3. Dimeyeler mi kim ol bir sâ'atı
Hīçe mi şarf itdi ol 'āṭıl kişi
4. Sen mu'allim ḥalka dīn öğredici
Nişe ṭapuñ olmadı 'āmil kişi
5. Yoksa 'ilmüñ cümle anuñçün midür
Kim diyeler bu zihī fāzıl kişi
6. Zerķ u sālūşlıġuñ anuñçün midür
Kim diyeler budur ol kāmīl kişi
7. Allāh'a vaşl olur ehl-i faķr u dīn
Aña irendür bugün vāşıl kişi

---

(246)

K2 79b, E 91b, S 148a.

*Bu şiir, Darîr'in dilinden söylenmiştir. Bir önceki şiirden hemen sonra gelir, arada nesir kısmı yoktur.

1. kişi: günü K2./ biñ yıldur: bir yıldur S./ iy: ey K2.

2. birinci mısra: her ki hırşa tama' şarf itdi 'ömür E, her ki ṭama'a şarf itdi 'ömrini S.

3. -S./ ol 'āṭıl kişi: iy 'āķil kişi E.

4. nişe: nite S.

5. 'ilmüñ cümle: cümle 'ilmüñ E, S.// bu zehī fāzıl: zihī bu fāzıl E.

6. zerķ u sālūşlıġuñ: zerķ-ı sālūşlıġuñ K2, E.// kāmīl: 'āmil S.

8. Pes anuñ kim irte gice aygusı
Dünya ola ol zihı cāhil kişi
9. Āhiretde āhirin hoş bulmaya
Haqqı koyup bātıla māyil kişi
10. Dünya meyli gözi göñli kör ider
Gırçek eydür bu sözi āyil kişi

247.

Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün

1. Şöyle kim ol kāfir ü bedbaht u şüm
Olmış-iken ol cemā'at göñli müm
2. Dīn yolından yüridi ol avmı amu
Şoñra anı gördi ol avmı amu
3. Kim hayrdan men' iden halkı n'olur
Şüreti vü sīreti hulķı n'olur

---

7. u: -K2.// aña: cāha K2.

8. birinci mısra: pes anuñ kim her yānededen aygusı E, pes anuñ kim her yānededen aygusı S.// ol zihı: zihı ol S.

9. āhirin: āhiret K2.

10. gözi göñli: göñli gözi E, S.// gırçek: gerçek E, S.

(247)

K2 79b, E 91b, S 148b.

*Bu şiir, Darır'in dilinden söylenmiştir. Bir önceki şiirden hemen sonra gelir, arada nesir kısmı yoktur.

1. u: -K2, -E./ göñli: küllı K2, S.

2. birinci mısra: dīn yolında men' eyler halkı amu S.

4. Göñli gözi kūr-ıdı hem oldı kūr
Ölmedin oldı aña dünyāsı gūr
5. Görmedi hıç şuncılayın gündüzi
Kim yüzinden utanurdı gün yüzi
6. Alnı ayı ayı aydınlandurur
Sözi şusuzları şuya şandurur
7. Gözsüz anı göricek gözlü olur
Naḥs irerse sa'd ılduzlu olur
8. Gör nice kördür ki göremez anı
Göz degül bezdür şanı şaḥḥ göz şanı
9. Ḥālīkā Perverdigārā Rāzīkā
Dün ü gün yalvaruram sen Ḥālīk'a
10. Gözsüz'e anuñ ayağı tozını
Rūzī kııl kim Gözsüz açā gözini
11. Çün Darīr işi zarüretle biter
Bu şadar ḥālinden añduğı yiter

---

4. birinci mısra: göñli kūr-ıdı gözi hem oldı kūr E, S.// dünyāsı: bu dünyā E, S.

5. hıç: -E, -S.

6. irerse: irürse E.

8. gör: ol E, S./ kördür: gözdür E. // saḥḥ: sağ S.

9. yalvaruram: yalvaruruz S.

10. ikinci mısra: rūzī kıılğıl Gözsüz'e açsun gözini E, rūzī kıılğıl kim kör açsun gözini S.

11. ḥālinden: ḥālını E, ḥālın S.

248.

Mefā'īlün Mefā'īlün Fe'ülün

1. Dutılsun ol yalan dili dutılsun
Kim ef'ī gibi şaınçar söz deminde
2. Çün ol dilden acı sözler dökilür
Pes anuñ hayrı vardur epseminde
3. Ağulu zaım urur merhem düzedür
Ağu vardur yine hem merheminde
4. Açar mısın sen ol ağızı kim andan
Hayır gelmedi hiç söz deminde
5. Sevindürmek elüñden çün ki gelmez
Bārī şād olmağıl kimse ğamında
6. Kayurursın kimesne şād olıcağ
Toy eylersin hālāyık māteminde

---

(248)

K2 84b, E 97b, S 158a.

*Bu şiir, Darîr'in dilinden söylenmiştir. Hz. Muhammed, Arap kabilelerini dolaşarak onları dine davet etmeye devam etmektedir. Bunu Hübel adlı putun içine giren şeytandan öğrenen Ebû Cehl ve diğer müşrikler, Ebû Leheb ile beraber Hz. Muhammed'in olduğu yere giderler. Ebû Cehl, Hz. Muhammed'e kötü söz söylemek üzere ağzını açar, fakat sesi çıkmaz. Kendini ne kadar zorlasa da konuşamaz, yanındakiler Hz. Muhammed'in sihir ile onun dilini bağladığını söylerler. Hz. Ebû Bekir, Hz. Muhammed'e, "bırak Ebû Cehl'in dili böyle kalsın" der.

1. dutılsun: tutılsun S.// gibi: bigi E./ kim: ki S.
2. dökilür: dökülür S.
3. ağulu: ağular K2.
4. açar mısın: ne açarsın E, S.// deminde: 'âleminde K2.
6. kayurursın: ğuşşa yirsın S.// eylersin: idersin E.

7. Ne ersin ne Müsülmānsın nesin sen
‘Aceb sen bu zamāne ādeminde
8. Senüñ gibi ḥasīs ü dūn himmet
Daḥı mekr issi var mıdur keminde
9. Bu daḥı ḳalmayısar geçiserdür
Yazılmışdı Süleymān ḥāteminde
10. Çi senüñ varlıḡuñ çi yoḡlıḡuñdur
Çü ‘ārif olmaduñ Ḥaḳ maḥreminde

249.

Mefā‘īlün Mefā‘īlün Fe‘ülün

1. Ḳaçan yüzine ol şudan saçıldı
Dutılmış dili Bū Cehl’üñ açıldı
2. Çü açıldı dili baḳuñ sözine
Sözi daḥı lāyıḳdur kendüzine

---

8. senüñ: anuñ K2.

10. çi yoḡlıḡuñdur: ḥo yoḡlıḡuñdur K2.// maḥreminde: ‘āleminde E, S.
(249)

K2 86b, E 100b, S 162a.

*Bu şiir, Darfır’ın dilinden söylenmiştir. Halk, Hz. Muhammed’den şefaât dilemesi ve Ebû Cehl’in eski haline gelmesi için Tâlib’e yalvarırlar. Tâlib de Hz. Muhammed’den Ebû Cehl’in dilinin açılmasını ister. Hz. Muhammed kabul eder ve ayaḡını yere vurarak bastıḡı yerden su çıkarır. O suyu Ebû Cehl’in yüzüne, göḡsüne serper. Böylelikle Ebû Cehl’in dili açılır. Ebû Cehl dile gelince, Hz. Muhammed’in cadılık yaptığını söyler.

1. dutılmış: tütülmüş S.

2. çü: çün K2.// ikinci mısra: görüñ ol ilüñe anuñ sözine K2, sözi daḥı lāyıḳ-durur yürine E.

3. Çağurdu eydür iy ehl-i kabāyil
Ve yā aşhāb-ı ‘ilmü’l-fezāyil
4. Gelüñ bu dürlü dürlü hāli görüñ
Bu siħri mekri fi‘l-i āli görüñ
5. Kimesne görmedi bu deñlü sāħir
Kim oldu siħr-ile ‘ālemde māhir
6. Tutar siħr-ile dilümüzi bağlar
Anuñ efsūmyla yirden şu çağlar
7. Aña uymañuz iy miskīn hālāyık
İşi bātıł-durur şanmañ haķāyık
8. Yalan sözler-ile diler tuta yir
Bizüm dīnümüzi bātıł-durur dir
9. Anuñ sözlerine aldanmañuz hıç
Anı girçek resüldür şanmañuz hıç
10. Görüñ ol fitne ma‘deni şer issi
Ne yire irse sū’ü’l-maħzar issi
11. Hālāyık mu‘cize hayrānlığında
Kamusı deng ü sergerdānlığında

---

3. çağurdu: çığırdı K2.// āli: hāli S.

6. tutar: dutar E.

8. tuta: duta E.

9. girçek: görüp E, göricek S.

10. ma‘deni: ma‘denin S.// issi: işi K2.// issi: işi K2.

12. Şunuñ gibi söz añlatdı bu halka
Baķuñ ol dirlige ol naħs hulķa
13. Ğasīslerüñ anuñ gibidür işi
Aşılsuzlar hem olmaz eyü kişi
14. *Zihī sulţān yürür şanmaz Ğasūda*
Ğodi anı yarın yana ŧamuda
15. *İşāretdür anuñ Ğilmine görüñ*
Beşāretdār-durur mü'mine görüñ
16. *Ne yavuzlara itmeye yavuzlık*
Yavuz kendü bulur fi'line lāyık

250.

Mefā'īlün Mefā'īlün Fe'ūlün

1. 'Acebdür bu naşīb-i 'ām n' için
Olupdur 'āmīlık bed-nām n' için

---

11. ü: -S.

12. bu: -K2.

13. Ğasīslerüñ: Ğasīs kişi K2.// aşılsuzlar: aşılsızlarda K2, S.

14-16. Bu beyitler ele aldığımız nüshalarda bulunmamaktadır. Bu sebeple Millet Kütüphanesi No: AE Sry 720 nüshasının 196b sayfasından alınarak metne dâhil edilmişlerdir.

(250)

K2 88a, E 102b, S 164b.

*Bu şiir, Darīr'in dilinden söylenmiştir. Hz. Muhammed, Benî Hanzala kavmini dine davet eder. Ama Ebû Cehl gelerek onlara Hz. Muhammed'in büyüğü olduğunu, kendi kavminin bile ona inanmadığını söyler. Benî Hanzala kavminin uluları da, Ebû Cehl'in sözlerine inanır, "Hz. Muhammed eğer gerçekten peygamberse önce kendi kavmini inandırın, sonra gelip bizi dinine davet etsin" diyerek onun yanından ayrılırlar.

2. Uyarlar hayra vü şerre berāber
N'îçün yoǵdur şebāt-ı 'ām n'îçün
3. 'Aceb in'ām-ı hāş-ı Hāq ta'ālā
N'îçün olmaz bulara 'ām n'îçün
4. 'Aceb 'aqlı mı eksükdür bularuñ
Ki her söze olurlar rām n'îçün
5. Göresin kim kulavuzlarsa 'āmı
Uyarlar tutmadın ārām n'îçün
6. N'îçün böyle bular bed-baht olurlar
Hasīs ü hūr u huşk ü hām n'îçün
7. Ne hayra şābit olurlar ne şerre
Şanurlar dāneyi bī-dām n'îçün
8. Uyarlar dīne küfri terk iderler
Olur ehl-i dīn-i İslām n'îçün
9. Yine küfre kulavuzlarsa 'āmı
Ururlar ol yaña ikdām n'îçün
10. Ne hayr añlar bu 'āmu'n-nās ne şer
Beşer tonında 'ām en'ām n'îçün

---

1. 'ām: 'ār E.// 'āmīlık: 'āmīlık S.

3-23. Sayfa eksikliği sebebiyle bu beyitler S nüshasında bulunmamaktadır.

4. -K2.

5. tutmadın: dutmadın E.

11. Görürler ancılayın hüb cemāli
Çekerler yüzine şamsām n' için
12. Ki sen dağı beşersin bizcileyin
Getürürsin bize peygām n' için
13. Bu kez mu'cize gösterdi Muḥammed
Ki siz cümle ḳalīl-ifhām n' için
14. Göresin göñli yumşanur 'avāmuñ
Ki bir teşne elinde cām n' için
15. Temīz itmedüñüz bāṭıl [u] ḫaḳḳı
Urur yoluñuzı evhām n' için
16. İçelüm dīn şarābını dilinden
Bize şeyṭān ḳıla ilzām n' için
17. Dir-iken i'tiḳād-ıla göresin
Yine küfre ururlar kām n' için
18. Eger söylerse bir kāfir ki dönüñ
Dönerler kāmī ya nā-kāmī n' için
19. Bu 'āmuñ şimdi dağı 'ādeti ol
Ol öñdin geçene düşünām n' için

---

10. -K2.

11-23. -K2.

20. Seçile hāşş çıksa ‘ām içinden
Sen eydüdüñ ‘āma ikrām n’içün
21. Bu ‘ām ger hāşşlaruñ tonın geyerler
V’alāhī ‘āmīlere in‘ām n’içün
22. Çü taqlīd-ile ‘ām izhār oldu
Dağı ‘ām ‘ilmine i‘lām n’içün
23. Bularuñ eyü yavuz didüğinden
Müşevveş olmağ u ihmām n’içün

251.

Mefā‘īlün Mefā‘īlün Fe‘ūlün

1. Halīme eydür iy seyyid şanma
Ki bu aydın çerā aydınlığıdır
2. Ya şanursın ki kandīl mi yanupdur
Yağūd şem‘-i şafā aydınlığıdır
3. Saña eydem bu nūrı kim ne nürdur
Bu aydın enbiyā aydınlığıdır

---

(251)

K2 94a, E 111b, S 178b.

*Bu şiir, Halīme’nin dilinden başlar, Darīr’in dilinden devam eder. Hz. Muhammed, Benî Seleme kavmini dine davet etmek üzere yanlarına gider. Bu kavimde Mutî b. Kuşem isimli bir kimse vardır. Hz. Muhammed’i daha önce bir kez dedesi Abdulmuttalib’in yanında, bir kez de sütannesi Halīme’nin yanında görmüştür. Mutî bir gün چراغ istemek için Halīme’nin yanına gelir. Herkesin evi karanlık içindeyken, Halīme’nin evinden dışarıya aydınlık yayılmaktadır. Halīme, چراغ isteyen Mutî’ye bu sözlerle cevap verir.

2. ya: ne E./yanupdur: yaçupdur S.// şem‘-i şafā: şem‘ ü şafā K2.

4. Şacı leyl ü yüzi gündüz güneşi
Bu **ṭā hā ve'd-duḥā** aydınlığıdır
5. Sen eyle şanma od yanar evümde
Bu aydın ol liḳā aydınlığıdır
6. Bu aydın aya güne nūr bağışlar
Bu ol aṣlī ziyā aydınlığıdır
7. Bu şimdi sende kim göñül nūrı var
Gine hem ol 'aṭā aydınlığıdır
8. Velīler ol cemālūñ cilvesidür
Ma'ānī evliyā aydınlığıdır
9. Anuñ nūrında bir sır var mu'ammā
Ki ol nūr iḥtifā aydınlığıdır
10. Birince er ki yüzinde ḥayā var
Bilüñüz ol vefā aydınlığıdır
11. Güneş toğduḳda ılduzlar görünmez
Dün ehline cefā aydınlığıdır

---

3. nūrı: nūr K2.

5. -S.

6. aya güne: aya gör ne K2.

7. gine: gene S.

9. nūrında: yüzünde K2, S.// iḥtifā: ıṣtifa E, S.

11. -E, -S.

12. Faķırũñ göñli nrını diyem mi
Hemn Şabr u rızā aydınlığıdur
13. Ben ol Ysuf'ı anuñçün severem
Ki gñlegi a'mā aydınlığıdur

252.

Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün

1. Eydür ol 'abd iy münevver yüzlü Őāh
Seni ulu çul yaratmışdur İlāh
2. Bir gün İncl oķur-ıdı bir keşış
Řulađ urmışlar aña yad u biliş
3. Ben dağı vardum şulağ urdum aña
Zrā ĥalkuñ rağbetin gördüm aña
4. Oķır illā kim seni řerĥ eyler ol
Kim senndr şoğru dn  şoğrı yol

---

(252)

K2 98b, E 117b, S 188b.

*Bu Şiir, bir kölenin dilindedir. Hz. Muhammed yolda giderken bir kölenin, sahibi tarafından dövüldüğünü görür ve sahibinden o köleyi affetmesini ister, sahibi de onu affeder. Hz. Muhammed tekrar yola çıkacakken yine kölenin sesini duyar ve geri döner. Kle, Hz. Peygamber'in vasfını Ben Seleme kavminin halkından duyduğunu, evini barkını bırakıp onu görmeye gittiğini, bu sırada evde su bulamayan sahibinin kendisini dövdüğünü anlatır.

1. eydür ol 'abd: eydür ol S, 'abd eydür K2.// yaratmışdur: yaradupdur K2.

2. şulağ: řulaķ E, S.

3. ben dağı: durdum E, şurdum S./ şulağ: řulaķ E, S.

4. oķır: oķur E, oķu S.// şoğrı: doğru E./ : -S.

5. Hâtemi sensin amu mürsellerüñ
Kāmili sensin amu kümmellerüñ
6. amu varlıklar senüñçün olduğın
Yirler ü gökler nūruñla olduđın
7. Sen-imişsin amu varlığa sebep
Sensin evvel şoñra geldüğüñ ‘aceb
8. Sen muarreb amudan ol Hâzrete
Seni sevmeyen düşiser asrete
9. Eydimezem kim neler didi ol er
Kim şadefdür cümle Amed’dür güher
10. Dinüñi şer itdi ol rāhib senüñ
Kim olısar ümmetüñ ğālib senüñ
11. Dīnleri mensū idiserdür dīnüñ
Olmayısar kimseye kibrüñ senüñ
12. Hüsñüñi uluñı atlu sözüñi
Aydan u günden münevver yüzüñi
13. amusın bir bir beyān eyler-idi
Mu‘cizüñ şerın ‘ayān eyler-idi

---

5. ikinci mısra: kāmilisin amu mükemmellerüñ E, S.

6. olduđın: olduđı E.// t olduđın: olduđı E./ nūrunla: yüzüñle K2, senüñçün S.

8. sen: ey K2, iy E.

10. itdi: eyledi S.// ikinci mısra: -S.

11. E nüshasında birinci ve ikinci mısra yer değiştirmiştir.// ikinci mısra: -S.

14. Ol benüm göñlüme kılmışdı eşer
Çün bu kutlu günde işitdüm haber
15. Kim Resül-i Mekkî ol Hatm-i rüsül
Hâş-ı Hâzret kullarından ulu kul
16. Uş gelüpdür dīnini izhār ider
Bahtulu ol kim aña ikrār ider
17. Ulularumuz heves itdi kamu
Dirilüp sini göre gitdi kamu
18. Bini raht u bahta bekçi qodılar
İllā kim göñlüm seni görmek diler
19. Zīrā vaşfuñı işitmişdüm delim
Görmesem göñlümde derd-idi elīm
20. Ben dahı qodum qumāşı rahtı hep
Sini görmekligi eyledüm taleb
21. Gördüm anda hūb cemālūñı senūñ
Diñledüm baḡş u maqāluñı senūñ

---

13. beyān: ‘ayān S.// ‘ayān: beyān S.

14. göñlüme: göñlümde K2.// işitdüm: işitdük K2.

15. kim: ol S.// kullarından: kullarında K2./ hâş-ı: hâşşa S.

17. dirilüp: derilüp E./ gitdi: getdi E.

18. bini: beni E, S./ raht u bahta: bunda rahta E.// kim: -K2.

19. işitmişdüm: işitmişem E.// ikinci mısra: çün ki gördüm nūruñı oldum selīm K2.

20. qumaşı rahtı: qumaş u raht K2.// sini görmekligi: seni görmeklige E, seni görmekligi S.

21. -S.

22. Gördüm ol dem mu‘cize gösterdiğün
Fehm kıldum n’eyledüğün n’itdiğün
23. Çün haqīkat oldı ol sözler baña
Mü’min oldum u inandum ben saña
24. Yine döndük menzile geldük kamu
Issı gündür şanki bir kızğun kamu
25. Geldi h̄ācem şu diledi içmege
Bulmadı kaşd itdi bini biçmege
26. Kim nişe şu şaklamaduñ baña dir
Bulsa kanımı içer etümi yir

253.

Mefā‘ilün Mefā‘ilün Fe‘ülün

I

1. Elif aşl ittişāl-i Aḥmedīdür
Hā-yı Aḥmed hō hāl-i Aḥmedīdür

---

22. birinci mısra: gördüm ol mu‘cizeyi görsedegün K2, gördüm ol mu‘cizeyi gösterdiğün S.

24. döndük: dönüp E, S./ ıssı gündür: ıssıdur gün E, ıssıdur S.

25. bini: beni E./ bulmadı: bilmedüm S.

26. kim nişe: sen nişe E, sen nite S.// ikinci mısra: bulsa kanım içer ü bağrumı yir E, S.

(253)

K2 103b, E 125a, -S.

*Bu şiir, Darîr’in dilinden söylenmiştir. Hz. Muhammed, insanları dine davet etmek için Ukaz’a gitmeye devam eder. Bu sefer Benî Kende kabilesinin yanına gelir. Kendeoğullarının uluları ona bazı sorular sorarlar. Bu sorulardan biri cennetin nasıl bir yer olduğudur. Hz. Muhammed, onların sorularına fasih bir dille cevap verir.

I/ 1. elif: ulu K2.// hā-yı: hı-yı K2.

2. Mīm ol milk-i musahhurdur müsellemler
Nümūzeci cemāl-i Aḥmedīdür
3. Elifle hā vü mīmden söylemezler
Şürūḥlar şerḥi dāl-ı Aḥmedīdür
4. Daḥı dāl iki kāt olduḡını şerḥ
İderler kim fi‘āl-i Aḥmedīdür
5. Çü mīm mücmel kılpdur cümle milki
‘Ubūr andan ḥiṣāl-i Aḥmedīdür
6. Henüz dāl gibi rükū‘da degülsin
Şanursın her cidāli Aḥmedīdür
7. Ḥayāli fāsıd itme iy müfekkir
Ki fikrūñ zıddı kāl-i Aḥmedīdür
8. ‘Aded-i enfās ḥalk ol yaña yoldur
Velī şehre vişāli Aḥmedīdür
9. İy zāhir-bīn gönül gözini bir aç
Kim ol ‘aks-i ḥayāl-i Aḥmedīdür
10. Senüñ gibi kişidür cevır çekmek
Bilürler ihtimāl-i Aḥmedīdür

I/ 2. milk: mülk K2.

I/ 3. elifle: elif ki E.

I/ 5. -K2.

I/ 7. -K2.

I/ 8. -E.

11. Şuşa kim içesin bu şerbeti sen
Ki bu baħruñ zülâli Aħmedîdür
12. Nişe faħruñ ħayâli ħalvetinde
Oturmayam ki ħâl-i Aħmedîdür
13. Hemîşe câhilüñ cânına dâĝ ur
Ki ol dâĝ infi‘âl-i Aħmedîdür
14. Darîr bir niçe söz cem‘ itdügiyçün
Şanur mı kim kemâl-i Aħmedîdür
15. Ne bilsün zerrecük gökde güneşi
Çün ol güneş hilâl-i Aħmedîdür
16. Uşanma billâh iy mü’mîn ü şâdık
Resûl’üñ şerħini söyler bu nâţık

II

1. Bir iki Muştafâ’dan şerħ kılsun
Vefâ issi şafâdan şerħ kılsun
2. Tekebbürligi terk itmekçün ol dost
Bir iki kibriyâdan şerħ kılsun
3. Ƙo ol mürâyîyi kim Ƙanda olsa
Otursun bî-riyâdan şerħ kılsun

I/ 13. dâĝ: ƞaĝ K2.// dâĝ: ƞaĝ K2.

I/ 15. çün: çü E.

II/ 3. ƞo ol mürâyîyi: mürâyîleri ƞo E./ bî-riyâdan: hâ riyâdan E.

4. Çün aña mu‘tî kılmadı ‘atā hîç
Niçesi ol ‘atādan şerh kılsun
5. Melûl olduñ-ısa ço ol şuglı
Biraz gelsün vefādan şerh kılsun
6. Mürüvvet çeşmesinden şu içürsün
Fütüvvetden hayādan şerh kılsun
7. Edîb eydür hamüş ol süflilere
Kim eydür kim ‘alādan şerh kılsun
8. Kazā ehline kâzî buyruğ itdi
Ki vā‘izler kazādan şerh kılsun
9. Faķîhe eydüñüz kim bu ‘avāmdan
Bāl almakçün bālādan şerh kılsun
10. Gel iy zāhid senüñçün bu mu‘arrif
Bir iki ibtidādan şerh kılsun
11. Velî ol puhteler kim hām olupdur
Biraz ol intihādan şerh kılsun
12. Dağı ol kavm-içün kim bî-ħaberdür
Dağı bed-ter fenādan şerh kılsun

II/ 4. çün: çü E.

II/ 5. ol şuglı: ol bellü fâlı E.// gelsün: bize E.

II/ 10. iy: ey K2.

II/ 11. puhteler: puhteye K2.

II/ 12. bed-ter: biter K2.

13. Fenāyuz biz fenāyuz biz fenāyuz
İden şerh ol beḳādan şerh kılsun

14. Niçe bu şekli hoş u içleri boş
Bize bir hoş likādan şerh kılsun

15. Darīr'e eydüñüz iy sözde mükşir
Bize ol Muştafā'dan şerh kılsun

16. Uşanma billāh ey mü'min ü şādık
Resül'ün şerhini söyler bu nāṭık

III

1. Ne şerh itsün degül şerhi mü'evvel
Ya anlar kim anı şerh itdi evvel

2. Çok eytdiler iştdiler cihānda
Düzetdiler şürūhı pes muṭavvel

3. Şol öñden tā şoña degin ḳamu söz
Ne kim söylendi birdür olma aḫvel

4. Ne bilsün fehmi eksük 'aḳlı eksük
Kim ol kāmīl neden oldı mükemmel

5. Neden oldı mu'azzez ol mükerrerem
Kim oldı cümlesinden ol mufaḫḫdal

II/ 15. iy: ey K2.

III/ 1. itdi: ide K2.

III/ 2. cihānda: bu sözden E.// şürūhı: şürūḡı E.

III/ 3. söylendi: söyledi K2.

6. Ne ‘ilm oqıdı kim ma‘lūma irdi
Ne yirden hāşıl oldu ol muhaşşal
7. Ne tıydı bildi gördi ol Resūl kim
İmām oldu vü me’mūm cümle mürsel
8. Eger bunda göñüle vaşl olursañ
Olursın anda ol şāha muvaşşal
9. Aña **levlāk** lafzı oldu hil‘at
Anuñ tācı **le-‘amrük**dür mükellel
10. Zihī bahtulu kıldur ol kişi kim
Anuñ sevgüsü birledür müselsel
11. Ne deñlü çok yazuk işledüñ-ise
Anı sev kim ola müzde mübeddel
12. Resūl’üñ sevgüsüdür şoñra sinüñ
Elüñ dutan kalan sevgü mu‘atçal
13. Ol oldu muhterem Mi‘rāc gicesi
Ol oldu aq bulut birle muzallel
14. Anuñ şerhine medhine kulağ ur
‘Ömür giçe mu‘accel ya mü’accel

III/ 6. oqıdı: oqudı E.// ne yirden: nireden K2.

III/ 7. tıydı bildi: bildi tıydı K2.// vü me’mūm: ma‘lūm K2.

III/ 9. **levlāk** (levlāke levlāk lemā halaktu’l-eflāk): “Sen olmasaydın felekleri (kâinâtı) yaratmazdım.”/ **le-‘amrük**: “Ömrüne andolsun ki” (Hicr 15/ 72).

III/ 12. sinüñ: senüñ E.// kalan: kılan E.

15. Uşanma billāh iy mü'min-i şādık
Resül'ün şerhini söyler bu nāţık

254.

Mefā'ılün Mefā'ılün Fe'ülün

1. Nice söylesün anı dil ne bilsün
Ya 'aql anı nicesi şerh kılsun
2. Kadîmi hâdiş añlamak muhâldür
Ki gözsüz hüsni tañlamak muhâldür
3. Çü fikr aña irişmez iy qarındaş
'Aql ol yaña olmaz fikre yoldaş
4. Pes anı söz-ile şerh itse olmaz
Ki kaçre baħrı hergiz vezn kılmaz
5. Zîrâ 'aqlı hayâli fehmi fikri
Firâset birle lafzı zihni zikri
6. Kuvâlar hisler olmağ cümle maħfûz
Kim insân her birinden ola maħfûz

---

(254)

K2 106b, -E, S 201a.

*Bu şiir, Darîr'in dilinden söylenmiştir. Benî Kende kabilesi, Hz. Muhammed'e Allah'ın sıfatlarını sorarlar. Hz. Muhammed de anlatır. Fakat o âlemi söz ile anlatmak zordur.

2. gözsüz: gözümüz S.

4. baħrı: baħr K2.

7. Bu cemī‘ mecma‘a cān cem‘ idüpdür
Bu muzlem yire cānı şem‘ idüpdür
8. H̄ayāt ol cān-ıladur h̄öd bilürsin
Sözüñ maqşūdını fikret kılırsın
9. Velī cān n’eydügin h̄iç kimse bilmez
Şıfātın kimse cānuñ şerh kılmaz
10. Kaçan bilmeyicek sırrını cānuñ
Nice añlayasın şerhını anuñ
11. Ki cān emridür anuñ cism içinde
Niceligini cānuñ cism içinde
12. Bilimezsın sen iy dānā-yı nādān
Pes ol Allāh’ı bilmek saña kıandan
13. H̄ayāt andan memāt andan bu h̄alka
Yaratdı h̄alkı maḥkūm itdi h̄ulka
14. Bu h̄ilkatları birbirine mānend
Bu cümle taşvirātı ol H̄udāvend
15. Hemān bir kāf u nūndan kııldı mevcūd
Bilindi mi ‘aceb saña bu maqşūd

---

9. ikinci mısra: şıfāt-ı rūhı kimse şerh kılmaz K2.

10. şerhını: sözünü S.

11. niceligini: niteligin S.

12. iy: ey K2.

14. bu h̄ilkatleri: ne h̄il‘atlar S.

16. Kim idrāk itmedi hīç kimse anı
Çün oldur bākī ayruḡ cümle fānī

255.

Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün

1. Eydür iy naḥs u ḥasīs ü zişt-rū
Münkir ü cāhil bilüsüz bed-liḡā
2. Görmedüm ben sencileyin bir pelīd
'Aḡlı eksük gözi vü göñli a'mā
3. Ḳarañulıḡda ḡalısarsın ebed
Görmeyiser gözlerüñ nūr-ı zıyā
4. Sen daḡı ol kim yanuñda oturur
Ḳalduñuz cehlüñ içinde mübtelā
5. Ḳaçan-ısa size ol inkāruñuz
Getüriserdür başıñuza belā
6. Nice göremezsiz ol Peyḡamber'i
Kim cemī' aña ḡılurlar ilticā

---

15. 'aceb saña bu maḡşūd: saña bu cümle maḡşūd S.

16. kim: çü S.// çün: ki S.

(255)

K2 110b, E 134a, S 207b.

*Bu şiir Tâlib ve Abbas'ın dilinden söylenmiştir. Ebû Cehl, Ebû Leheb'e Ukaz panayırında Hz. Muhammed'in ardınca gittiğini ve halk içinde onu hor ve hakir düşürdüğünü anlatmaktadır. Tâlib ve Abbas bu sözleri duyunca Ebû Cehl'in üzerine yürürler.

1. iy: ey K2.// bilüsüz: bilgüsüz K2.

2. gözi vü göñli: göñli vü gözi E.

7. Mürtecādur murtażādur muştafā
Muḳtedādur mühtedādur müctebā
8. Çok gele Aḫmed Muḫammed dünyaya
İllā kim budur Muḫammed Muştafā
9. Uş tıyıldı vü bilindi kimdügi
Az ıaldı kim kıla ḫalk iḳtidā
10. Ol kadar kim zaḫmete şabr eyler ol
Ḫāşşā kim siz iki mel‘ūndan cefā
11. Gördügince çok taḫammül eyledi
Ya‘nī kendüden ilerü enbiyā
12. Sizcileyin cevri den kāfirlere
Şabr idüp oldu kamu ehl-i rızā
13. Bu Muḫammed daḫı şöyle bir zamān
Şabr ider ivmez niçe görse ‘anā
14. Eydür ola kim Müsülmān olalar
Yoḫsa şoñra ine bir mübrem belā

---

6. nice: nite S.// kılırlar ilticā: kılır ictibā S.

7. birinci mısra: murtażādur mürtecādur muḳtedā S.// ikinci mısra: mühtedādur müntehādur müctebā S.

9. kimdügi: kimdügin E.

11. çok: ḫoş S.

14. yoḫsa: yoḫsa E, S./ belā: ıazā S.

15. Ol hō dünyāyı dutisar bī-gümān
Dīni vü şer‘i dutisardur beķā
16. Dağı bu pişmānlık aşşı kılmaya
‘Ömrüñüz çün küfr-ile ola fenā
17. Maşrıķa mağribe ıola ümmeti
Dīn yolında ķamusı ehl-i vefā
18. Anı mı istersiz iy şüm yüzlüler
Kim bulam ben bu küdüretten şafā
19. Size vaşluma faşluma ķamu
Māla milke ehlüme uram şafā
20. Şirki küfri terk idem mü’min olam
Küfrümi ĩmān nūrı ide hebā
21. Dīn hidāyetdür ķulına Tengri’den
Sevdügi ķulına ider ol ‘aķā

---

15. S nüshasında bu beyit ile bir sonraki beyit yer değiştirmiştir./ hō: hōd S./ dutisardur: oısar-durur S.

16. pişmānlık: peşimānlığı S./ ola: oldı K2.

17. maşrıķa mağribe ıola: maşrıķa vü mağribe ıola K2, mağrib ü maşrıķ ıolısar S.

18. iy: ey K2.

19. -K2, -E.

20. şirki küfri: şirk ü küfri S./ Millet Kütüphanesi No: AE Sry 720 nüshasında bu beyitten sonra iki beyit daha yer alır; fakat büyük ihtimalle bir karışıklık söz konusudur. Bu sebeple konu bütünlüğünü bozan bu iki beyti metne eklemedik.

21. Tengri’den: Tañrı’dan S.// ider: irer E, irişür S.

22. Çün haṭā ehli yaratdı Haḫ bizi
Hīç haṭā kılmayırsardur ol haṭā
23. Ol haṭādan kimse kırtılmayısar
İllā ol kim eyde her dem Rabbenā

256.

Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün

1. Çün oḫur ol ulu ḫabīr ol sözi
Ḥalk ḫayrān oldı vālih kendüzi
2. Bir zamān barmağın urdı dişine
Deng ü ḫayrān ḫaldı ḫudret işine

---

23. ol kim: her kim S.

(256)

K2 116b, E 142b, S 221a.

*Bu şiir, Nufeyl'in dilinden söylenmiştir. Benî Selîm kabilesinden bir Yahudi, Ukaz'da Ebû Cehl'in dilinin tutulması hadisesini görerek Müslüman olmuş ve tekrar Medine'ye dönmüştür. Oradaki Yahudilerin Nufeyl isimli bir uluları vardır. Nufeyl, diğer Yahudi uluları ile gizli bir toplantı yapar ve onlara Hz. Muhammed'in gerçekten peygamber olduğunu açıklar. Bununla birlikte, Hz. Muhammed'in kendilerinin düşmanı olduğunu belirterek, halka onu büyücü, yalancı ve kâhin olarak bildirmek gerektiğini söyler. Diğer Yahudilere de bu durumu anlatan bir mektup yazar. Bu arada Ebû'l-Heysen onların konuşmalarını gizlice dinler ve gönlüne Hz. Muhammed'i görme arzusu düşer. Şam Yahudileri, Nufeyl'e bir mektup yazarak yeni bir peygamberin zuhur ettiğine dair mucizeler gördüklerini söylerler. Üzerinde âyet yazılı bir testi bulduklarını, o testi kırmak isteyip kıramadıklarını, yazısını da kazıyıp silemediklerini anlatırlar. Nufeyl de kendi şahit oldukları mucizeleri onlara yazar. Onlar da Yahya Peygamber'den kalan bir cübbenin üzerinde kelime-i tevhid yazısının belirmediğini görmüşlerdir. Bu yazının olduğu kısımları kesmeye çalışsalar da, yazı yeniden ortaya çıkmış, kumaş tekrar bütün olmuştur. Nufeyl, kavmine Şam'dan gelen mektubu tekrar okur ve ardından bu sözleri söyler.

1. oḫur: oḫıdı S.// oldı vālih: vālih oldı S.

2. S nüshasında birinci mısra ile ikinci mısra yer değiştirmiştir.

3. Ol Yahūdīler kamu māt oldılar
Belki heybetden iki kat oldılar
4. Kamunuñ yüzi şarardı ol zamān
Birbirine baqışurlardı hemān
5. Çün ki taldı göñline heybet odı
Pes Nufeyl ol bitigi elden qodı
6. Didi andan gördüñüz mi iy kirām
Kim imāmsuz ümmete geldi imām
7. Uşda bürhān gösterür dürlü delīl
Qalduñuz siz iy Yahūdīler zelīl
8. Gördüñüz bu mu' cizātını anuñ
Ger şanular şanur-ısañuz şanuñ
9. Adı anuñ cerre üzre yazılır
Ne şınur ol cerre ne hōd qazılır
10. Uş görürsüz ileyüñüzde bu ton
Kesdük anı niçe kez bir [ü] biş on

---

3. ikinci beyit: guşşadan bükilüp dört kat oldılar S.

4. yüzi: rengi S.

5. ol bitigi: ol bitiyi E, bitiyi S.

6. birinci mısra: pes eytdi gördüñüz mi iy hümām S./ iy: ey K2.

7. uşda: işte K2, E./ iy: ey K2.

8. bu: siz S./ şanular: şanu S.

9. cerre: cerren K2./ şınur: şanur K2.

10. ileyüñüzde: ileyü E, öñüñüzde S./ bir [ü] biş on: dört bir beş on E.

11. Yine bütün oldu kudretten kumaş
Biz görelden anı olduk irti‘aş
12. Yazu bir yirde yazılmış görürüz
Şındu birle yazuyı götürürüz
13. Görürüz bir yirde dağı nakş olur
‘Aqlumuz başumuz üzre başş olur
14. Gördüñüz mi böyle mu‘cize ‘aceb
Gör ne eydür taşradan gelen ‘Arab
15. Ol cemā‘at eydür iy hab̄ir-i keb̄ir
Dil-güşā vü reh-nümā vü dest-ḡir
16. Müşkilümüzi bizüm hall eylegil
Maşlahat neyse bu işde söylegil
17. Ulu hab̄ir eydür iy kavm-ı cel̄il
Güneşe isteye mi göz h̄iç del̄il
18. Ol ki eksükdür degül ehl-i hüner
Güne gündüzdür del̄il iy b̄i-hüner

---

11. kudretten: h̄azretten S.// biz: bir K2, E.

12. yazuyı: yazusı K2.

14. birinci mısra: gördüğümüz mu‘cize bile ‘Arab K2, gördüğümüz mu‘cize böyle ‘aceb E.

15. eydür: didi S.// reh-nümā vü: reh-nümādur K2, E.

16. neyse: nedür K2, E.

17. cel̄il: hal̄il E.// ikinci mısra: güneşe isteye mi gözlü del̄il E, güneşe her kişi kim ister del̄il S./ Bu beyitten sonra Millet Kütüphanesi No: AE Sry 720 nüshasında iki beyit daha vardır; fakat bütünlüğü bozduğu için metne dâhil edilmedi. Bu beyitler şunlardır: “Gözi vardur diyeñ aña bir göz/ Açuk olsa pes ne vardur kör göz// Kimsene irgüremez aña zevâl/ Bekler anı dā’imā Z̄ü’l-cel̄il.”

19. Yāhū bir ebleh diler kim gün yüzün
Balçığ-ıla örte günü gündüzün
20. Hīç güneş ola mı gilden munţamıs
Hīç ide mi gündüzi dün mültebis
21. Bu Muḥammed uş güneş gibi ‘ayān
Ṭoġageldi gördiler bellü beyān
22. Mu‘cizātın uş görürüz göz-ile
Bu degül kim aldanavuz söz-ile
23. Maşrıķı maġribi dutar seyf-ile
Biz ölürüz ḥasret-ile ḥayf-ıla
24. Elümüzden nesne gelmez hīç bizüm
Ṭāli‘ümüz hem yarı kılmaz bizüm
25. Ne kadar kim dürişürüz düşerüz
Üşerüz dek kıru söze üşerüz
26. Ben kimem cem‘üm benüm tefriķadur
Ḳaşdı anuñ maġribe maşrıķadur

---

18. -S./ güne: gör ne K2.

20. gilden: günden S.// ide mi: ola mı S.

22. görürüz: görürsüz S.

23. maşrıķı maġribi dutar: maġribi maşrıķı tutar S.

24. hīç: -K2, -E.

25. dek: tek E, S.

26. maġribe maşrıķadur: maşrıķa maġribedür E.

27. Ol cihān-gīrdür cihāna aşd ider
Māl ne olur baa cāna aşd ider

257.

Fe‘ilātü Fā‘ilātün Fe‘ilātü Fā‘ilātün

1. Baa öyle görünür kim siz ikide bir niān var
Niān ol ki sırr içinde siz iki arīf cāmı
2. Sevinürsüz iki seyyid hele bir ikāyet üzre
Nesene bulup-durursuz ki azīnedür nihānī
3. Kerr ü ferrüñüz beāret ılır ol yaa iāret
Ki ol illeri görenüñ atı berk olur lisānı
4. Kii kim iridi cāna daı ılmadı bahāne
Zīrā çün ki cāna irdi daı n’ider ol cihānı

---

27. ne olur: n’olur S.

(257)

K2 121b, E 149b, S 231a.

*Bu iir, Enes b. Rāfi’nin dilinden söylenmiti, son beyitlerde anlatım Darīr’in dilindedir. Yahudilerin kendi aralarındaki gizli konumalarını duyan Ebū’l-heysem, Hz. Muhammed’i görmek istemektedir. Amcasının olu Esad’a giderek durumu anlatır. Esad da, Evs ve Hazrec kabilelerinin Hz. Muhammed’e karı ibirlii yapmak amacıyla, Kureyililere adam göndereceklerini söyler. Hazreclilerin reisi, bu görevi Esad’a teklif etmitir. Esad da kendi ile beraber Ebū’l-heysem’in gitmesini teklif eder. Hazrec reisi, bu teklifi kabul eder, yanlarına üçüncü bir kii olarak da Enes b. Rāfi’yi verir. Böylelikle Esad, Ebū’l-heysem ve Enes b. Rāfi, Mekke’ye doru yola ıkarlar. Ebū’l-heysem yolda Enes’e haber vermeden Hz. Peygamber’in yanına gider. Hz. Peygamber, onu tanır, baından geçenleri o daha anlatmadan bilir. Ebū’l-heysem orada Müslüman olur ve tekrar Esad ve Enes’in yanına gider. Hz. Muhammed ile olan konumalarını gizlice Esad’a anlatırken Enes gelir. Enes’i görünce konumayı kesip susarlar. Bunun üzerine Enes onlara bu sözleri söyler.

1. birinci mısra: Enes eydür iy yarenler siz ikide bir niān var S.

3. iāret: iāret ılır K2.// illeri: elleri K2.

5. İy iki nedīm-i hem-dem iy iki ḥarīf-i maḥrem
Nişe kesdūñüz kelāmı eyidūñ bu dāsītānı
6. Beni yār u hem-niṣīn bil rāz-dār u hem emīn bil
Beni yār-ı nānī bilmeñ yār-ı cānīyem ne nānī
7. Ölüm ol kiṣiye yigdūr ki için olıcağaz söz
Biribirine baqıṣa ki sürūñüz ol fülānı
8. Kimūñ erligi kemāldür eyü dirliḡi kemāldür
Cān içinde yiri vardur anda çok olur ma‘ānī
9. Çü refīk u ‘ārifem ben ṣanmañuz muḥālifem ben
Beni bir bilūñ sizūñle giderūñ bu bed gümānı
10. Bu gönülden ol gönüle çü derīçe var görünür
Ki nedür senūñ zamīrūñ **tu ez-īnī yā ez-ānī**
11. Dükeli gönülde aydın mı olur iy gönül aydın
Çanı ol dil-i zemīnī çanı dil ki āsumānī
12. Fānīden biten gönüller tolu fānī endīşedür
Bāqīnūñ maḥalli bāqī gerek ol olmaya fānī

---

5. iy: ey K2./ nedīm-i hemdem: nedīm ü hemdem E.// ikinci mısra: nite kesdūñüz sözūñüz eyidūñ bu dāsītānı S.

6. -S.

7. -S./ sürūñüz ol fülānı: serūñüz ol çalanı K2.

8. -S.

10. -S./ **tu ez-īnī yā ez-ānī**: “ondansın ya da bundansın.”

11. -S./ birinci mısra:K2 ve E nüshalarında “dükeli gönülde aydın olur iy gönül ki ne tīn” şeklinde yazılmıştır. Fakat anlam gereği İÜ No: TY 1552 nüshasındaki yazım tercih edilmiştir.

12. -S./ fānīden: fānīdür K2.

13. Çün ol iki yār-i muhliş göricek refîk-i hāliş
Ki delîl diler dīnine kōdı aşşı vü ziyānı
14. Bileler ki Hāḡ'dan aña irişüp-durur 'ināyet
Didiler ki gel ilerü bile yiyelüm bu ḡ'ānı

258.

Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün

1. Eydür iy ḡavm-ı foḡül u bed-fi'āl
İřüñüz mekr ü ḡiledür fi'l-i āl
2. Nireden geldüñ yūri var anda git
Siḡr ü aldaḡuḡlığı var anda it
3. Ne bu ḡalkā teřvīř idersin gelüp
Niçe biñ yıllık dīni bāḡıl ḡılıp
4. ḡalkı aldamaḡdur iřüñüz hemīn
Anı istersin ki şimdi bi'l-yemīn

---

13. -S./ ol: -K2./ dīnine: dīne E.

14. irişüp-durur: irişüpdür E./ bileler: ele aldığımız nüshalarda "bildiler" şeklinde yazılmasına raḡmen, vezin gereḡi İÜ No: TY 1552 nüshasındaki "bileler" okunuşu tercih edilmiştir.

(258)

K2 127b, E 158b, S 247a.

*Bu şiir, Üseyd b. Hudayr'ın dilinden söylenmiştir. Ebû'l-heysem'den sonra Enes ve Esad da Hz. Muhammed'i görerek Müslüman olurlar. Hz. Muhammed ertesi sene de Ukaz'a giderek insanları dine davet eder. Medine'de bazı kimseler Müslüman olur ve birinci Akabe biatı gerçekteşir. Sonraki yıl Hz. Muhammed yine Ukaz'a gider. Bu sırada Mus'ab b. Umeyr, Medine'de İslam'ı yaymaktadır. Sa'd b. Muaz bu durumdan rahatsız olmakta, fakat Mus'ab, Sa'd'ın akrabası olan Esad'ın evinde konuk olduğu bir şey yapamamaktadır. Bunun üzerine Sa'd, Üseyd b. Hudayr'dan Mus'ab'ın yanına gidip durumu öğrenmesini ister. Üseyd, hiddetle Mus'ab'ın evine gelir ve bunları söyler.

1. iy ḡavm-ı fuḡül: ey ḡavmu fuḡül K2.// fi'l-i āl: fi'l ü āl K2.

2. birinci mısra: ne yerden geldüñ-ise var anda git S.// ü: -K2./ aldaḡuḡlığı: aldamacılığı S.

5. İşbu harbe birle sini öldürem
Şanma kim sögmeg-ile epsem duram
6. Mekke ehli gibi mi şanduñ bizi
Uş niçe yıldur diri qorlar sizi
7. Biz Qureyş-ile qasame yazmışuz
Biz sizüñ bünyāduñuzı qazmışuz
8. Uş tanışuruz ki el bir idevüz
Sizi qahr itmege tedbīr idevüz
9. Ya'nī anları başarduñuz mı kim
Yeşrib'e geldüñ kim olasın qakīm
10. Tīz yarağüñ qıl u durma git girü
İkiledin beni görme git girü
11. Yoqsa mühlet virmezem öldürürem
Kim-idügümi saña bildürürem
12. Bu qadar dağı kelecı qıldığum
Dil-ile göñlüñi acı qıldığum

---

4. istersin: istersiz S.

5. -S./ sini: seni K2.

7. qasame yazmışuz: yemīn itmişüz S.

9. kim: ki S.

10. durma: qurma S.// ikinci mısra: yoqsa sen bilürsin iy turşī-rū S.

11. yoqsa: yoqsa E, S.// kim-idügümi: kim idügüzümi K2.

12. -S.

13. Es‘ad’a hürmet iderem yoḡsa ben
Hāzır itmişem saña gūr u kefen

14. Kim konuḡsın anuñ evinde bu gün
Yoḡsa cānuña urur-idüm dügün

259.

Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilātün

1. *Kendüyi yaradanı kimse ḡoya
Vara kendü eyledüğine uya*
2. *‘Aḡlumuz ol sözi eyledi ḡabül
Bellü bildük kim anuñdur toḡru yol*
3. *Pes Muḡammed ḡaḡ resüldür sözi ḡaḡ
Aña uyan[a] uçmaḡ olur müsteḡaḡ*
4. *Putā ḡapanuñ yiri ḡamu-durur
Dünya ḡoşlıḡı aña aḡu-durur*
5. *Bunı diyüp oḡudı Ḳur‘ān‘ı ḡüb
Añladı Üseyd pes Sübhān‘ı ḡüb*

---

13. yoḡsa: yoḡsa E, S.

14. yoḡsa: yoḡsa E, S.

(259)

*Bu şiir, Mus‘ab‘ın dilinden başlar, Darır‘ın dilinden devam eder. Mus‘ab, Üseyd b. Hudayr‘a Allah‘ı ve Peygamber‘i anlatır. Allah dururken, puta tapmanın yanlışlığından bahseder.

Bu şiir ele aldığımız nüshalarda bulunmamaktadır. Bu sebeple İstanbul Üniversitesi Nadir Eserler Kütüphanesi No: 1552 nüshasının 192a ve Millet Kütüphanesi No: AE Sry 720 nüshasının 215a-b sayfasından alınarak metne dâhil edilmiştir.

2-11. - İstanbul Üniversitesi Nadir Eserler Kütüphanesi No: 1552

6. *Didi beñzemez bu maħlūk sözine*
Maħlūkuñ bunda yitişür sözi ne
7. *Terkībini hīç kimse düzemez*
Ma'nisin işitmeyen hīç dirimez
8. *Pes bize Ĥağ'dan 'ināyet irdi uş*
Göñlümüze pes hidāyet irdi hoş
9. *Barmağın götürdi oldı Müslümān*
Ķalmadı göñlinde zerrece gümān
10. *'Işķla didi şahādet kelīmesin*
Mü'mine hergiz noķşān irmesin
11. *Vir şalavāt şād olsun ol Resūl*
Sözüm hep ma'nī-durur bir uşūl

260.

Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün

1. İy emīr-i muħterem şānı ulu ĳadri celīl
Bir ĳulağ urğıl işitgil kim ne direm ben za'īf

---

(260)

K2 129b, E 161b, S 251a.

*Bu şiir, Mus'ab b. Umeyr'in dilinden söylenmiştir. Mus'ab'ın yanına giden Üseyd, onunla konuştuğça İslam'a yakınlık duyar ve Müslüman olur. Sa'd b. Muaz, Üseyd'in Müslüman olduğunu öğrenince sinirlenerek Esad'ın evine gelir. Mus'ab, Sa'd'a hitaben bunları söyler.

1. iy emīr: ey esīr K2./ birinci mısra: Muş'ab eydür iy emīr-i muħterem ĳadri celīl S.

2. ‘Ārif ü ‘āqıl kişisin añlayıcı bilici
Sehl olur düşvār işler çün kim ehl ola ħarīf
3. Māl-ıla mün‘im olurlar erlig-ile pehlevān
İlle kişi ħalk içinde ‘aql-ıla olur şerīf
4. Tīz-ṭab‘ olmak yavuzdur kibr ü kīn andan biter
Şabr [u] ħilmi artuğ olan kişinüñ ħulķı laṭīf
5. Her ki ħalka iḥtilāṭ itmek diler miskīn gerek
Olmak isterseñ elif sen ħalk-ıla olğıl elīf
6. Çün ki ħulķuñ ħalk içinde hem ħaşin ola ħulķ
Ĥalk-ıla ülf olmayasın şöyle kim olmaz elīf
7. Çün ki birkaç söz işitdi anda Sa‘d bin Mu‘āz
Gitdi ħışm [u] kibr ü kīnüñ şıķleti oldı ħafīf
8. Göñli açıldı yüzi güldi gülef gibi anuñ
Çün gelür ilk yaz günü [vü] gönülür berd ü ħarīf

---

2. -S.

4. ħulķı: ħilmi S.

5. olmak isterseñ elif: olmağ isterseñ elif E, ülf olmak isterseñ S.

6. -K2, -E./ Bu beyitten sonra Millet Kütüphanesi No: AE Sry 720 nüshasının 215b-216a varağında dört beyit daha bulunmaktadır. Fakat anlam bütünlüğü gözetilerek bu beyitler metne dâhil edilmemiştir. Bu beyitler şunlardır: “Dīn Muḥammed dīnidür pes ħaķķı bil sen iy emīr/ Bāṭıla virme göñül sen tā ola ‘aķluñ ṭarīf/ Altuna gümişe ṭaşa ağaca tengri dime/ Anları düzen-durur tengri bilürseñ iy ‘aff/ Hem kitāb içinde görüp hem işitdüñ Muşṭafā/ K’eline dünyāyı dutar kimsene olmaz ħarīf/ ‘Āqıl olan iḥtiyār ile aña dönme gerek/ Yoķsa İslām kılıcıyla dāl ol eyler elīf”

7. birkaç: anda S.// ħışm: ħışmuñ S.

8. gülef: kelef K2./ göñli: güldi S.// gelür: güler K2./ gönülür: günleri K2, E.

261.

Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün

1. Ellerin ururlar eydürler zihī
Kim anuñ yayına bulunmaz zihī
2. Bir ağacuñ şāhı budağında bir
Yapracuğ çıkmışdı oldu müstemir
3. Gör ne köklendi ulu ağac olup
Seyri anuñ leyletü'l-Mi'rāc olup
4. Şem'-idi illā degül-idi kebīr
İlduz-ıdı bir aracuğda münīr
5. Şimdi hūrşīdem diyü da'vī ider
Gör niçe ılduzları maḥfī ider
6. Güneş oldur kim cihān-ārāy ola
Pes nebī oldur ki cān-ārāy ola

---

(261)

K2 133a, E 166b, S 259a.

*Bu şiir, Mekke müşriklerinin dilinden söylenmiştir. Sa'd b. Muaz Müslüman olmuş, ikinci Akabe biatı gerçekleşmiştir. Birinci ve ikinci Akabe biatlarında bulunan kişiler ile Evs ve Hazrec'in reisleri Ukaz'da Hz. Muhammed ve amcası ile buluşurlar. Üçüncü Akabe biatı gerçekleşir. Hz. Peygamber orada bulunanların içinden on iki nakib seçer. Şeytan, bu biatı yüksek sesle bağırarak Mekke müşriklerine haber verir. Aralarında Ebû Cehl, Ebû Süfyân, Ukbe gibi kişilerin olduğu bir topluluk, bu haberi duyunca üzülererek bu sözleri söylerler.

1. zihī: zehī K, E./ yayına: yanına K2, E./ bulunmaz: bulmaz K2.

2-3. -S.

4. bir: bu K2./ ikinci mısra: yılduz-ıdı bir küçücük müstenīr S.

5. ılduzları: yılduzları S.

6. -S.

7. Görmemissiz nice çavlandı çavı
Avlar illā gör neler avlar avı
8. Biz şanur mıyduğ ki böyle iş ola
Ulala kalka bize teşvîş ola
9. Çok yetîmler kaldı ata anadan
Ferruḥ u ferḥunde vü ferzāneden
10. Ol yetîmlig-ile kaldılar zelîl
Devlete bulmadılar hergiz delîl
11. İllā bu ‘Abdullāh oğlı çün yetîm
Kaldı illā oldu hoş dürr-i yetîm
12. Ber-güzîde oldu kıymet dutdı hoş
Hürmet issi oldu ‘izzet dutdı hoş
13. Kāmu ḥalkı kendüye kul eyledi
Kendüyi bay bizi yoḫsul eyledi
14. Kōlî kuvvetlü işe irdi eli
İşde kendüzine döndürdi ili
15. Çıbıgı yaş iken egmekdür hüner
Kırıyı niçe kim egersen döner

---

7. -S.

9. vü: -E.

13. kamu halkı: halkı cümle S.// yoḫsul: yoḫsul E, S.

14. döndürdi: dönderdi K2.

16. Biz atı uşşuzlık itdük bilmedük
Göze öp düşdüği demde silmedük
17. Lā-cerem kör eyledi gözümüzi
Kim işidürse güler sözümüzi
18. ün ki aşdı Şu başumuzdan bizüm
Yaş olur on uş yaşumuzdan bizüm
19. Buña āre ol-durur kim cem‘ olup
Erlük ü ğayretle içümüz olup
20. Bir oğurdan baş terkin uralum
Ya ölelüm ya anı öldürelüm

262.

Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilün

1. Mecma‘-ı cühhāl ü küffārı görüñ
Ortalarında bellüdür ol asüd

---

15. -S.

16. uşşuzlık: uşşızlık E, eblehlik S.

17. işidürse: işitdiyse S.

18. -S.

19. ol-durur: yok-durur K2, E.// ğayretle içümüz: ğayret içümüzde S.

(262)

K2 143b, E 182b, S 284b.

*Bu Şiir, Dar‘r’in dilinden söylenmiştir. Mekke’deki müminlerin çoğu, Medine’ye hicret ederler. Müşrikler, onların Medine’de asker toplayıp Kureyşlilerin üzerine göndermesinden endişe ederler. Bunun üzerine Utbe, Şeybe, Ebû Cehl gibi kimseler durumu müzakere etmek için toplanırlar. Şeytan da yaşlı bir adam kılığına girerek o topluluğa katılır. Ebû Cehl, özüm olarak birkaç kişinin toplanıp, gece gizlice Hz. Muhammed’i öldürmesi gerektiğini söyler, diğerleri de bu kararı yerinde bulurlar.

2. Gör ne tedbîr eylediler mekr-ile
İttifâk itdi kâmusı bi'l-'uhûd
3. Kim Resûl'i öldüreler ol gice
İlle kâtlîne bulunmaya şühûd
4. Anı kim öldürdi bellü olmaya
Anı bilmezler ki bilür ol Vedûd
5. Dil ne söyleye ki bilmez 'aql anı
Cism ü cân-ıla kıyâm eyler ku'ûd
6. El gönülden gizlü iş işleye mi
Şayd n'eydügin nite bilmez usûd
7. Lîki ol cehl ü 'amî küfr ü dâlâl
Eylemişdür ol cemâ'at-i 'anûd
8. Kibr kör ider kişinüñ gönîlini
Kibr-ile küfr arasında yok hüdûd
9. Câhilüñ çün kibrdür hem-şoḥbeti
Anuñ-[i]çün câhile yokdur vücûd

---

1. bellûdür: biledür S.

2. mekr-ile: Mekkîler K2, E.

3. ikinci mısra: illâ kâtlî ideni bilmeye şühûd S.

5. söyleye: söyler S.// eyler: ider E, S.

6. el: ol K2, E.

8. kibr: kibri K2, E.

10. ‘Ākıbet kibri anı küfre çeker
Kibr idenlerdür cehennemde hulūd
11. Şoḥbeti cāhillerüñ duzaḥ-durur
Yigrenür cāhil cemālinden cühūd
12. Cehlidür iblīsı iblīs eyleyen
Cehl idüpdür kör Ebū Cehl’i kebūd
13. Yoḫsa bir ancılayın peygamberi
Göre vü kılmaya Allāh’a sücūd
14. ‘Arşı ferşi Haḫ yaradaldan berü
Gelmemişdür Muştafā gibi vücūd
15. Ol Resül’üñ ‘ışkı odı Gözsüz[üñ]
Göñlini yaḫdı vü koḫdı hem-çü ‘ūd

---

10. anı: anuñ K2./ ‘ākıbet kibri anı: kibr anı elbette S.

12. birinci mısra: cehldür kim iblīs itdi iblīsı S.

13. yoḫsa: yoḫsa E, S./ bir ancılayın: ancılayın bir S.// kılmaya: almaya K2./ kılmaya Allāh’a: Allāh’a kılmaya S.

14. gibi: bigi S.

15. -S.

263.

Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün

1. Billāh iy şādık erenler añlañuz
Bu 'acāyib sergüzeşti tañlañuz
2. İ'tikād-ıla işidüñ sözini
Açuñuz şıdık-ıla gönül gözini
3. Görüñüz ol sevgülü sulţanı siz
Kim aña ümmetlige erzānısiz
4. Gör ki kâfirler elinden ol Hābīb
'Ākıbet gitdi ilinden ol Hābīb
5. Gitdi ehlini 'ayālin terk idüp
Kanda gider ol 'aceb kaçup gidüp
6. Bu ne ma'kūs iş-durur zihī 'aceb
Kim güneş zerreden olur muhteceb

---

(263)

K2 147a, E 187b, S 292a.

*Bu şiir, Darîr'in dilinden söylenmiştir. Cebrâil, Hz. Muhammed'e Kureyşlilerin kendisini öldürmek istediklerini haber verir. Hz. Muhammed, Hz. Ebû Bekir ile Medine'ye hicret etmeye karar vererek yola çıkar.

1. iy: ey K2.

2. sözini: sözünü S.// gözini: gözünü S.

3. ümmetlige: ümmetüne K2.

4. kâfirler: kâfir E, S.// gitdi: getdi E.

5. gitdi: getdi E.// ehlini 'ayālin: ehlin ü 'iyālin S.

6. ma'kūs iş-durur: fi'l-i ma'kes işdür S.

7. N'ıçün ernebden kıılır şır ihtirāz
Pīl peşşeden n'ıçün gizledi rāz
8. Ne sebebden [kim] ay ılduzdan kaçır
Rüstem-i Destān sehel sözden kaçır
9. Çün ki gökler aña sayvāndur yaķın
Yırlar ü göklerde sulţāndur yaķın
10. Bir iki hıç kişilerden kaçduğı
Kaşuyı arķuncağazın açduğı
11. Dün içinde yüriye yalın ayak
Tağlar u taşlarda yügüre yayak

264.

Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün

1. Hıç kimesne bilmedi sırrın anuñ
Kim nedendür bu kāmı havf u hazer
2. Nişe gizlenür bunuñ gibi 'aceb
Ol ki yidi gökden eyledi güzer

---

7. birinci mısra: niçün bundan kıılırsız ihtirāz E.// peşşeden: pīşeden E.

8. ılduzdan: yılduzdan S.

9. gökler aña: gönüller saña S.

11. yüriye: yürüye S.// yügüre: yüriye K2, E.

(264)

K2 147a, E 188a, S 292a.

*Bu şiir, Darfır'in dilinden söylenmiştir. Bir önceki şiirden hemen sonra yer alır, arada nesir kısmı bulunmamaktadır.

1. bu kāmı: bu kadar S.

3. Bir avuç toprakla bir leşker şıyan
Nişe bir şınuk oğa duta siper
4. Ol ki Cebrā'ıl anuñ peyki-durur
Cümle maḥlūqātdan oldur mu'teber
5. Gice gizlenmege yir ister yürir
Baña bu müşkili ḥall itse bir er
6. Bir iki mekr issi mekr ü keyd idüp
İdeler mi gökleri zīr ü zeber
7. Ol ki göklerden dahı çıqdı yüce
Aña n'idebiliser birkaç ḥaşer

265.

Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün

1. Çün göneldi Ḥīrā tağından yaña
Vaḥy indügi otağından yaña
2. Tağa çıkarken işit bu kudreti
Ayağı bir taşta tokındı kıtı

---

2. nişe: nite S.// ki: ya S.

3. toprakla: toprağla K2, S.// nişe: nite S./ duta: tutar S.

4. -S.

5. yir: yer S.

7. yüce: yüce K2.

(265)

K2 147b, E 188a, S 292b.

*Bu şiir, Darîr'in dilinden söylenmiştir. Bir önceki şiirden hemen sonra yer alır, arada nesir kısmı bulunmamaktadır.

1. göneldi: gönüldi E, yöneldi S.// o tağından: o dağından E.

3. Ayađınıñ barmağından indi an
Hġrā ağı ditredi bir key zamān
4. Mutafā didi ki ūskun yā Hġrġ
Epsem oldu ılmadı ol ağ mırġ
5. Āh Őiddġk'ũn yũreginden ıup
Kendũyi Resũl ayağına yıup
6. ũn ki gũrdi ditredi Hġrā ağın
Ağladı udı Resũl'ũn ayağın
7. Ayađını yũzi ūstinde odı
Őoñra yine dizi ūstinde odı
8. Yırtdı Őiddġk kendũ rġdāsını tġz
Ayağın bağlar ki ideler girġz
9. Şardı barmağını bağladı laġf
Tā ki biraz ağrısı oldu ħafġf
10. Yũzine urdı ayağın bir zamān
oprađa sũrdi yañanın bir zamān

---

2. oındı: doundı E.

3. indi: adı S.// ikinci mısra: ditredi Hġrā ağı ħayli zamān S.

4. mırġ: hiri E./ ılmadı: alması S.

6. ağın: ağın K2, ağı S.// ayağı: ayağı K2, ayağı S.

7. yine: anı S.

8. ayağın: ayağı S./ ideler: gideler S.

9. barmağını: parmağın S.

10. yũzine: yũzũne K2.// sũrdi: urdı S.

266.

Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilün

1. Eydür iy ‘arş üzre yüriyen kadem
Nişe taşā tōkūnursın sen nişe
2. Saña ağrıdan elem irişmedin
Saña kurbān olmaduğum ben nişe
3. *Çün ki emrine kamu fermān-durur*
Halk arasında kamu lem len nişe
4. Ol ki kamudan yig ü ahsen-durur
Hīç bilür misin kim ol ahsen nişe
5. Mübtelā olur bu dünyā derdine
Bulmaz diñlenmege mesken nişe
6. Çün ki cānlar cānına zaħm irişür
Kibr itmek bize her elgen nişe

---

(266)

K2 147b, E 188b, S 293a.

*Bu şiir, Hz. Ebû Bekir’in dilinden başlar, Darîr’in dilinden devam eder. Bir önceki şiirden hemen sonra yer alır, arada nesir kısmı bulunmamaktadır.

1. iy: ey K2./ yüriyen: yürüyen K2.// nişe: nite E, S./ tōkūnursın: doçunursın E, S.

2. irişmedin: irişmedi K2.// nişe: nite S.

3. Bu beyit ele alınan nüshalarda bulunmamaktadır. Bu sebeple İstanbul Üniversitesi Nadir Eserler Kütüphanesi No: 1552 nüshasının 219b, Berlin Staatsbibliothek No: Ms Or Quart 1552/3 nüshasının 169b sayfasından alınarak metne dâhil edilmiştir./ emrine: fermāna İÜ Nadir Eserler Kütüphanesi No: 1552.

4. nişe: nite S.

5. nişe: nite S.

267.

Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün

1. Çün ki Şiddīk barmağını bağıladı
Kuçdı ayağını bir dem ağıladı
2. Dünyādan sen hīç murād istemegil
Yavuz işden eyü ad istemegil
3. Şol kamu zecri senüñçün çekdi ol
Hulķ u şabr u şükr toħmın ekdi ol
4. Ümmet-iseñ aña beñzet kendüzüñ
Bildüğüñce söylegil bārī sözüñ
5. Bilmedüğüñ söylemegil epsem ol
Kimseyi kem görme kemden sen kem ol
6. Dökdi göz yaşını ol Şiddīk-ı Hāķ
Baña üstādum anı virdi sebaķ

---

6. ikinci mısra: rāhat içre ola ehl-i ten nite S./ Bu beyitten sonra İstanbul Üniversitesi Nadir Eserler Kütüphanesi No: 1552 nüshasının 219b, Berlin Staatsbibliothek No: Ms Or Quart 1552/3 nüshasının 169b varağında bir beyit daha bulunmaktadır. Bu beyitle hemen hemen aynı anlamda olduğu için metne dāhil edilmeyen bu beyit şöyledir: “Çün Hābībullah ki bu nālišdedür/ Kibr itmek bize her elgin nişe”

(267)

K2 147b, E 188b, S 293a.

*Bu şiir, Darîr'in dilinden söylenmiştir. Bir önceki şiirden hemen sonra yer alır, arada nesir kısmı bulunmamaktadır.

1. barmağını: parmağını S.

2. birinci mısra: hīç dünyādan murād istemegil E, S.// yavuz: yaramaz S.

3. ikinci mısra: çekdi ol şabr u şükr hulķ toħmın S.

4. bārī: arı E.

7. İ'tirāf it munşif ol iy hoş kişi
Yoksa epsemçük otur hāmūş kişi
8. Gör illā görmez ol sen kendüzüñ
Bilgil ü bilmez gibi söyle sözün
9. Gözsüz olğıl illā gözsüz olmağıl
Dillü dilsiz ol u yüzüz olmağıl
10. Gör Darīr'i gözlüler gibi yürir
Gözlü gibi yürür ü kendü darīr
11. Şol-durur kim gönlinüñ yahtusı var
Hem ezelden ez-ķader bahtusı var
12. Bahtulu olsun hemīşe ehl-i dīn
Dāyim olsun ehl-i dīn tā yevm-i dīn

268.

Fe'ilātün Mefā'ilün Fe'ilün

1. Çü mağāra işigine irdi [ol]
Ol Resül-i İlāh ü ol muhtār

---

7. ol: -S./ iy: -K, -E./ munşif ol: ol muşannif K2, E.// yoksa: yoħsa E, S./ epsemçük: epsemcek E.

10. yürir: yerir S./ yürür ü: görür K2.

11. -S./ gönlinüñ: kendünüñ E.

(268)

K2 148b, E 189b, S 294b.

*Bu şiir Darīr'in dilinden söylenmiştir. Hz. Muhammed ve Hz. Ebû Bekir, Medine'ye hicret ederlerken Sevr dağında bir mağaraya girerek, bu gizli yerde dinlenmek isterler. Sevr dağı, yılanlarının, haşeratının çokluğu ile bilinen bir dağdır.

2. Diledi ol mağāraya girmek
Kim eger isteyü gele küffār
3. Ol mağāra içinde gizleneler
Kendüzi dahı şāhabī nāçār
4. arañu gicedür ü issüz tağ
ayalar oltuğı ‘azīm kühsār
5. Diledi kendüzi gire evvel[ā]
Ol mağāra içinedür şeb-i tār
6. omadı geldi ilerü Şiddī
Eydür iy şāh [u] server ü sālār
7. Cümlenüñ cümle maşüdü sensin
amunuñ amu varı senden var
8. Saña ma‘lüm-durur amu sırlar
Bildürür saña ‘Ālimü’l-esrār
9. Kim bile bunda dahı sır ne-durur
Bāzgüne urur na‘li süvār

---

2. girmek: girmeklige E.// kim: ki S.

3. kendüzi: kendüsi S.

4. birinci mısra: arañu gice durur size tağ E.// ‘azīm kühsār: küh u kühsār S.

5. kendüzi: kendüsi S.// içinedür: içindedür E.

6. iy: ey K2.

7. cümle: amu S.// amu: -K2./ amunuñ: dünyānuñ S.

8. birinci mısra: söze sermāye vü sırta sen sāye S.// ikinci mısra: saña ma‘lüm-durur amu esrār S.

9. sır: söz S.// urur: ider E.

10. Varlıguñ aşlı vü mahlūkuñ yigi
Bir niçe ululardan oldı qarār
11. ‘Arşa vü kürse sıǵmayan server
Gire gizlene otura sūtvār
12. Hāşā kim i‘tikād idem bu söze
Kim Resūl ‘āciz oldı yoǵ zinhār
13. ‘Aql-ı küldür ü devr-i a‘zamdur
Gerçi Haǵ söyleyen olur berdār
14. Haǵ-şinās ol [u] haǵķı haǵ söyle
Gerçi çün noǵta çevzine pergār
15. Geldi Şiddīķ [u] eytdi iy mahtūm
Ben gireyim içerü evvel bār
16. İlerü ğār içine ben gireyim
Göreyim anda mūr var u ya mār
17. Kim ılanlar maķāmıdır bu cebel
Hāşşa kim bu maġāra-yı hūn-hūār

---

10. ululardan: alulardan E./ oldı qarār: ola firār S.

11. ‘arşa vü kürse: ‘arşa kürsiye E, S./ server: sulţān E, S.

12. i‘tikād idem: i‘tikādum ola K2.

13. ikinci mısra: E ve S nüshalarında bu mısra ile bir sonraki beytin ikinci mısraı yer deġiştirmiştir./

haǵ: ele alınan nüshalarda “çün” şeklinde yazılmıştır. Fakat anlam gereġi SK No: Fatih 4273 nüshasındaki “haǵ” yazılışı tercih edildi.

15. eytdi: didi S.

16. gireyim: gireyin S.// ikinci mısra: göreyin mūr mıdır anda yā mār S.

18. Cānını terk kıldı girdi içeri
Gördi kim **leyse ğayruhu fi' d-dār**
19. Zīra her yirde kim Resūl-i mübīn
Kadem urdı yürüdi kıldı güzār
20. Ol aradan kaçardı şer ehli
Ne hevāmm görünür-idi ne eşrār
21. Bir kişi baş terkin urıcağaz
Dağı göze mi görünür deyyār
22. Taşları yıkdı arasın açdı
Kim gire otura kebīr ü kibār
23. Çün mağāra içine girdi Resūl
Toldı ol karañu yire envār
24. Geçdi ol ara yirde oturdı
Rāhat olmağ diledi ol dildār
25. Şiddīk' uñ bir dizini yastandı
Gözi uyıdı göñli hūd bīdār
26. Yüzi nūrından ol yir aydıdur
Belüren yirde bilinür seyyār

---

17. kim: ki S.// mağara-yı: mağaradur S.

19. yirde: yerde K2.// yürüdi: yürüdi S.

22. yıkdı: yıgıdı S.

23. yire: yere S.

25. Şiddīk' uñ: şāhabenüñ K2, E.// uyıdı: uyudı S.

27. Şiddîk'ün gözi dört yaña gözedür
Görür bir ef'î görünür tekrâr
28. Biline bağlu futası yemeni
Kesdi anuñ birazın ol huşyâr
29. Ol delügi anuñ-ıla dıķadı
Ef'î bir aradan dağı izhâr
30. Olıcaķ anı dağı tıtdı 'Atîķ
Dağı yirden görindi ol devvâr
31. Hem ridâsını yırttı tıtdı anı
Şöyle kim yıķuđı yapar mi'mâr
32. Yine görindi bir delükden hem
Yađın idi Resül'e ol sūfâr
33. Bir ayagınuñ ökçesin delüğe
Ėarşu urdı ki def' ola mekkâr
34. Ėaķıdı urdı ef'î ökçesini
Ėıldı Şiddîk'ı zehr-ile efkâr

---

26. nürından: yüzinden K2./ yir: yer S.// bilinür: bilünür K2.

27. yaña: yanın S.// görür: görü S.

29. dıķadı: tıtdı S.

30. yirden: yerden S.

31. yıķuđı yapar: yıķıđını yapar E, yıķıđ u yapa S.

32. yağın: yağın E, S.

34. birinci mısra: kaçdı ilan K2, E.// efkâr: evkâr K2./ kıldı Şiddîk'ı zehr-ile: zehr-ile kıldı Şiddîk'ı S.

35. Yüridi ağı cismine derhâl
İñiledi katı be-zârı vü zâr
36. Gözinüñ yaşı tamdı ol yüze kim
Ve'd-đuhâ diyüp and içer Cebbâr
37. Ol yüze indi süre-i **tâ hâ**
Kurtulur ol yüzi seven min-nâr
38. Uykusından uyandı vü durdı
Gördi Şiddîk'ı şādıku'l-aḫyâr
39. Gözi yaşlu vü rengi ayruḫsı
Didi ḫâlüñ nedür senüñ iy yâr
40. Şiddîk ol ef'înüñ ḫikâyetini
Söyledi gerçi olmış-ıdı nizâr
41. Bir yılını delükde def' iderem
Olmasun yâra zaḫm ura aḡyâr
42. 'Ākıbet ayaḡuma zaḫm urdı
Aḡusı yaḫdı beni hem-çü şerâr

---

35. vü: -E, S.

36. **ve'd-đuhâ**: "Kuşluk vaktine and olsun" (Duhâ, 93/1-5).

38. uykusından: uyhusından E./ uyandı vü durdı: uyanuban tırdı S.// aḫbâr: aḫrâr S.

39. ayruḫsı: ayruḫsı E./ ü: -S.

40. ef'înüñ: ılanuñ K2, E.

41. birinci mısra: diledüm bir ılanı def' kılam S.// ura: ide E./ olmasun: ki olmasun E, S.

42. ayaḡuma: ayaḡuña K2.

43. Seyyid ol ef'īye nazar itdi
Didi **ci'ti ileyye bi'l-inkār**
44. Ol ılan eydür iy Ḥabīb-i aqdem
Beni şanmañuz illā min-züvvār
45. Ben senüñ gelmişem ziyāretüñe
Sırrumı bilür ol yüce Settār
46. Eytdi pes nite sen bu şāḥabime
Zahm urup eyledüñ anı āzār
47. Her maqāmda benüm ikincümdür
Anın oldı muqaddem-i ebrār
48. Ben idicek ḥalāyıkı da'vet
Evvel ol kıldı dīnüme ikrār
49. Dīn-i İslām'ı ḥalka bildüricek
Ol bilemce ider-idi inzār
50. Beni incidicek benüm qavmum
Anı yavlaq döger-idi füccār

---

43. ef'īye: ılana K2, E./ **ci'ti ileyye bi'l-inkār**: "Bana inkārla geldin."

44. ḥabīb-i aqdem: ḥabībullāh S.

45. birinci mısra: gelmiş-idüm senüñ ziyāretüñe S.

46. şahābime: şāḥibüme K2, E./ eytdi: didi K2.// eyledüñ anı: anı eyledüñ S.

47. ebrār: aşvār K2, emvār E.// ikincümdür: ekencem-durur E, bekçümdür S.

49. bildüricek: bildürici S.// ider-idi: eydürdi E, kıldı S.

50. döger-idi: dögdiler S.

51. Mālını yoluma fidā kıldı
Cānını daḥı eyledi ĩṣār
52. Beni bu bildi dūnyada ancak
Beni bu gördi daḥılar āṣār
53. ‘Aḳl-ıla bilüñ iy ulü’l-elbāb
Göz-ile görüñ iy ulü’l-ebṣār
54. Kim ulü’l-‘azm menzilinden hem
Degdi Şiddīḳ’a şoñra oldu mīḳdār
55. Anı şerḥ eyledi bize Sübhān
Şānīyeşneyni iz humā fi’l-gār
56. Anı her kim ki buḡż ider sevmez
Ḳahr-ıla ḳahr ider anı Ḳahhār
57. Hele Şiddīḳ şıdḳ-ıla irdi
Sen eger andan olasın bīzār
58. Ol ḥōd işin bitürdi vü gitdi
Sen ḥasīs ü pelīd [ü] iy murdār

---

51. cānını daḥı eyledi: eyledi cānını daḥı S.

52. āṣār: ĩṣār K2.

53. iy: ey K2.

54. degdi Şiddīḳ’a: Şiddīḳ’a degdi S./ oldu: ol S.

55. **şānīyeşneyni iz humā fi’l-gār**: “maḡarada ikisi olduḡu zaman iki kişinin ikincisi” (Tevbe 9/ 40).

56. ki: -S.

58. ol: o E./ gitdi: getdi E.// iy: ey K2.

59. Aña buğz idüben n'idem dirsın
Çün anı yarlığadı ol Ğaffār
60. İy Darīr-i zelīl ağlamağıl
Kim diyüpdür 'Atīķ şeyh-i vaķār
61. Kim Resül'ün yazuķlu ümmetiyçün
Ben ideven hemīşe istiğfār

269.

Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün

1. Düşdi Şiddīķ'ün içine ru'b havf
Ağlayu tırdı Resül'i kıldı tavf
2. Çevrinür çevresine ditrer teni
Eydür iy aķsenlerün sen aķseni
3. İy ümīdi cümle ümmīdsüzlerün
Ta'vizisin cümle ta'vīzsüzlerün

---

61. kim: -E.// ideven: iderem S.

(269)

K2 151b, E 194b, S 301b.

*Bu şiir, Darīr'in dilinden söylenmiştir. Kureyşliler Hz. Muhammed'i öldürmek için evine gider; fakat onu bulamazlar. Bunun üzerine mağaralarda saklanmış olacağını düşünerek, aramaya başlarlar. Şeytan onlara kılavuzluk eder ve onları Sevr mağarasının kapısına kadar getirip, Hz. Muhammed'in ve Hz. Ebû Bekir'in içeride olduğunu söyler. Bu sözleri duyan Hz. Ebû Bekir korkar.

1. düşdi Şiddīķ'ün içine: Şiddīķ'ün gönline düşdi S.// ikinci mısra: durdı resüli ağlayu kıldı tavāf K2, E.

2. çevrinür: çevzinür S.// iy: ey K2./ aķsenlerün sen aķseni: aķsenlerinün aķseni S.

3. ümmīdsüzlerün: ümmīdsizlerün S.// ta'vīzsüzlerün: ta'vīzsizlerün S.

4. Geldiler küffâr cem‘ olup kamu
Cümle-i eşrâr cem‘ olup kamu
5. Hâşşa şeytândur kulavuz anlara
Baş olupdur gör niçe şeytânlar
6. Niçe cehl issini Bū Cehl eylemiş
Küfr ü şirki anlara sehl eylemiş
7. Geldiler kaçduña senüñ yâ Habîb
Şöyle miydi size evvelden naşîb
8. Dilerem kim bini öñdin göreler
Öldüricek öñ beni öldüreler
9. Görmeyem kimse saña el şunduğın
Yâ ümîdüm servi talın şunduğın
10. İy dirîgâ kim ümîdsüz kaldı halk
Cânlaruñ cânını yavu kıldı halk
11. İy dirîgâ çok şağincum var-ıdı
Yidi deñiz tolu incüm var-ıdı

---

5. şeytândur: şeytân S.// gör: ol S.

6. sehl: cehl S.

7. şöyle: söyle E./ size: bize S.

8. kim bini: beni E, ki beni S.

9. talın: talı E, dalı S.

10. iy: ey K2./ kim: ki K2, E.// cânlaruñ: cânları K2, E.

11. şağincum: sevincüm S.

12. Ben niçe benüm gibiler ahr olur
Yidügi içdügi dün gün zehr olur
13. Ağlar oturur durur hā söylenür
Dürüşür ya'nī ki çāre eylenür

270.

Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün

1. Ümmü Ma'bed eydür iy sulān-ı dīn
Niše dīne girmeyem iy dīni hoş
2. Sensin āhır ol Resül-i mu'teber
Hulı hūb hūsnī zībā āyīni hoş
3. Bunca yıldur kim işidürüz seni
Şabr u hilmī düzgünü temkīni hoş

---

12. ben nice benüm gibiler: ben nice benem bigiler K2, kimse nice bencileyin S.// yidügi içdügi dün ü gün: yidük içdük dün ü günler K2, E.

13. durur: urur S.// dürüşür: dürüşür S.

(270)

K2 158a, E 204b, S 318a.

*Bu şiir, Ümmü Mabel'in dilinden söylenmiştir. Hz. Muhammed ile Hz. Ebû Bekir'in gizlendiği mağaranın önündeki ağaç dalına bir güvercin yuva yapmış, kapısına da bir örümcek ağ örmüştür. Müşrikler bu sebeple Hz. Muhammed'in orada olmayacağını düşünmüş, mağaraya girmemişlerdir. Hz. Muhammed ve Hz. Ebû Bekir, bir süre orada saklandıktan sonra tekrar yola koyulurlar. Bu arada Mekke müşrikleri, Hz. Muhammed'in peşinden Süraka isimli birini gönderirler. Süraka tam Hz. Muhammed'e yetişmişken, bindiği at hareket edemez. Süraka bunun mucize olduğunu fark ederek Müslüman olur ve yolundan döner. Hz. Muhammed, yol kenarında Ümmü Mabel isimli bir kadınla karşılaşır; kadın onları misafir eder. Bu sırada Hz. Muhammed'in elini sürdüğü koyun semirir ve süt verir, ardından kelime-i şahadet getirir. Hz. Muhammed, Ümmü Mabel'den de şahadet getirmesini ister, Ümmü Mabel şahadet getirerek Müslüman olur.

1. iy: ey K2.// nişe: nite S./ iy: ey S.

2. ol: iy E.// hulı hūb hūsnī zībā: hūsnī zībā hulı hūb S.

3. bunca: nice K2, E.// u: -K2.

4. ‘Ucb u kibr issini sevmez didiler
Hoş görür dervîşi vü miskîni hoş
5. ‘Aklıñı ‘ilmüñi ögdiler senüñ
Didiler ta‘lîmi vü telķîni hoş
6. Görmedüm ben saña beñzer bir H̄abîb
Şāh-ı ferruḥ-ruḥ fer ü ferzîni hoş
7. Yüzi ḳutlu sözi ṭatlu alnı ay
Ḳām̄eti ḳaddi ḳolaylu sîni hoş
8. Gireyim ben dînüñe milletüñe
Ben olayım Veyse kim Rāmin’i hoş

271.

Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilün

1. Çün du‘ā ḳıldı H̄abîbullāh aña
Diñlediler da‘vetin öñden şoña
2. Ne didi vü nice da‘vet eyledi
Dost dostına ne resme söyledi

---

4. issini: isteyeni S.

5. -S.

6. ü: -K2, -E.

7. ḳolaylu: laṭîf ü S.

8. gireyim: gireyin S.// olayım: olayın S.

(271)

K2 159b, E 207a, S 321b.

*Bu şiir, Darîr’in dilinden söylenmiştir. Ümmü Mabed, Hz. Muhammed’in duasının kabul olduğunu görünce, ondan Mabed isimli oğluna da dua etmesini ister. Mabed’in gözleri kör, kulakları sağırdır, ayakları da tutmaz. Hz. Muhammed, dua ederek onu iyileştirir.

3. Her ne kim isterdi Һazretten Resül
Ol du‘ā kılduğda olurdı kabül
4. Ol elin açduğda Һazretten yaña
Gör ne ta‘zīm irdi Allāh’dan aña
5. Ol zemin oğlan ayağı eli yok
Gözi görmez ü kulağı dili yok
6. Bir kesek et bitmiş-iken kıldı çiz
Nuṭqa geldi durdı bu söyledi tiz
7. Didi Allāh bir-durur sensin Resül
Haḳ ҡatında da‘vetüñ sözüñ kabül
8. Çün dürüst ādem durugeldi örü
Şıdķ-ıla dili şahādet getirü
9. Er ü ‘avrat üstine üşdi ҡamu
Muştafā ayağına düşdi ҡamu
10. Didiler ne hūb cemālüñ var senüñ
Ne ulu ‘izzüñ celālüñ var senüñ

---

2. birinci mısra: kim ne didi nice du‘ā eyledi E, ol ne didi nice du‘ā eyledi S.// resme: dürlü E, S.

3. kılduğda: kılmadan E, S.

4. ol elin: elini E.// aña: yaña K2.

5. kulağı dili: kulağı vü dili S.

6. kesek: kesük K2.// durdı bu: tırdı S.

7. didi: eytdi E./ bir-durur: birdür E./ sensin: sen haḳ K2.

9. üşdi: üşti S.// ol resül: Muştafā K2, resülüñ E.

10. ulu: ҡatı E./ ‘izzüñ: izz ü S.

11. uru emcek ola vü sd sağıla
Dura ktrm yriye v sağ ola
12. Bir kesek et bir beşer ola tamām
Göre v işide söyleye kelām
13. Pes haıat sen Reslsin didiler
ulsın illā ulu ulsın didiler
14. Menzilñ ‘ālī v midāruñ yüce
utlu onusın bize sen bu gice

272.

Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘iln

1. İy ki sen nas u necis kr  zemīm
Amaq u hār u hasīs  zişt-r
2. Kāfir  müşrik cehennem dutruğı
Tarı’ya peyđambere sensin ‘ad
3. Sensin ol kim Tarı’dan eymenmedñ
Ha resli üstine bıraduñ haz

---

11. ola:  olu K2.// ikinci mısra: kötürüm ādem yüriye ya hoş sağ ola E, S.

12. kesek: kesik S.

14. midāruñ: mertebēñ E, S.

(272)

K2 165b, E 215b, S 334a.

*Bu Şiir, Hz. Ali’nin dilinden söylenmiştir. Ukbe fkelenerek, Hz. Muhammed’in, insanların emanetlerini toplayıp gittiğini söyler. Hz. Ali ona bu sözlerle cevap verir.

1. necis: -E./ iy ki sen: eydür iy S.// hār: kr S.

2. dutruğı: tutruğı E.// Tarı’ya peyđambere sensin: Tengri’ye peyđamberine sen K2, Tarı’ya peyđamberine sen E.

4. Ol tükürdüğüni Hâk yine senüñ
Yüzüne saçdurdı yıl-ile kamu
5. Anın oldı şüretüñ cismüñ cüzām
Abraş olduñ il içinde bilgülü
6. Dağa mı söylersin artuqsı bu kez
Kim tıram üstüne eyleyem ğulü
7. Boynuñı uram derüñi hem yüzem
Cifeñi itlere idem kim kulü
8. Kañkı mel'un kim senüñçün söyleye
Bilini şınduram eyleyem dutu
9. Bū Leheb'den yaña döndi söyledi
Tañrı arslanı 'Alī eydür 'amū
10. Sen n'içün düşmen olursın Aħmed'e
Dīnine çün girmedüñ bāri delü
11. Dağılar gibi dinüñde epsem ol
Nişe düşmenlik idersin sen 'atū

---

3. Tañrı'ya: Tengri'ye K2./ eymenmedün: -S.// üstine bırağduñ: üsdine bırağduñ E.

4. tükürdüğüni: tükürüğüni E, tükürdügi S./ Hâk yine: yine Hâk S.// saçdurdı: şaңdurdı K2, E./ yıl-ile: yel-ile K2.

6. dağa: dağı K2./ artuqsı: artuğsını K2, artuğ sen S.// tıram: duram E, direm S.

7. derüñi hem yüzem: u derüñi yüzem S.// kulü: gelü K2./ idem: ide kim S.

8. kañkı: kañğı S.

9. yaña: tā ki E.// Tañrı: Tengri K2.

10. düşmen: düşmān S.// dīnüñe çün: hūb dīnine S.

12. Hāṣṣa kim ancılayın peygambere
Kim melek öñince eydür ıarriķu
13. Kimde vardur ancılayın hūb cemāl
Kimde gördüñ ancılayın yahşı hū
14. Cehl hāmırından igen mest olmañuz
Yoķsa başıñuzda uşanur sebū
15. *Ķahrumuzı çekesiz siz dünyadan
Āhıretde yirüñüz ola ıamu*
16. *Az zamānda göresiz siz hālüñüz
Kim ne kıılır ol Muħammed baħtulu*

---

11. düşmenlik: düşmanlık E./ idersin: dersin S.

12. ikinci mısra: ki melekler dir öñince ıarriķu S.

14. yoķsa: yoħsa E, S./ uşanur: uvanur S.

15-16. Bu beyitler, ele aldığımız nüshalarda bulunmamaktadır. Bu sebeple Millet Kütüphanesi No: AE Sry 720 nüshasının 233b sayfasından alınarak metne dâhil edilmiştir.

273.

Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün

1. İy Yemen sultānı iy şāh-ı kerīm
Çok hikāyetler işitmişsin delim
2. İllā bu tañsuk hikāyetdür işit
Biz ikiden key rivāyetdür işit
3. Bu cihānı yaradandan vākıf ol
Hoş meliksin 'ākıl illā 'ārif ol
4. Taşa tapmağıl ki taş cāmid-durur
Ne kişidür kim taşā sācid-durur
5. Hağ ta'ālāya inan ĩmān getür
Geçmiş ümmetleri añ ibret getür

---

(273)

K2 168b, E 220a, -S.

*Bu şiir, iki âlimin dilinden söylenmiştir. Hz. Muhammed, Medine'ye geldiğinde ilk olarak Kuba'da konaklar. Burada bir mescid inşa edilmesine karar verilir. Mescid inşaatı için toprak kazılırken, toprağa gömülü bir sandık bulunur. Sandığın içinden bir mektup çıkar. Mektup, Yesrib meliki Abdullah'ın dilinden yazılmıştır. Melik Abdullah'ın anlattığına göre, Yemen Meliki Tubba, bir gün hastalanır, kimse derdine çare bulamaz. Ancak Abdullah, âhir zaman peygamberinin hürmetine dua edince Melik Tubba iyileşir. Abdullah da Melik Tubba'ya hastalığının cisminde değil, gönlünde olduğunu söyleyerek, gönlünde Hakk'a hoş gelmeyen teşvişlerin bulunduğunu haber verir. Tubba ona, her memleketi gezdiğini ve her yerde itibar gördüğünü, sadece Mekke halkının kendisine hürmet göstermediğini, bu sebeple öfkelenmiş ve Kabe'yi yıkıp Yemen'de yeni bir Kabe yapma fikrine kapıldığını anlatır. Bu fikri gönlünden çıkardığı an hastalığı iyileşir. Melik Tubba, Abdullah'ın dışında iki âlime daha fikrini sorar, onlar da Abdullah'ın söylediklerine katılırlar.

1. işitmişsin: işidmişsin E.
2. key: -E.
3. 'ākıl: ġāfil E.
4. ne: kim E.
5. añ: gör E.

6. Ol melik kim milki ma‘mūr eyledi
Kendü kendüzini mestür eyledi
7. Tā ki şun‘ından bileler Şāni‘i
‘Āşiden farq eyleyeler řābi‘i
8. amu mařlūķuñ ĥōd oldur Ĥālīķ’ı
Girü oldur cümle ĥayyuñ Rāzīķ’ı
9. Ortaķı yoķ milkinüñ tedbīrine
Tedbīr irişmez anuñ taķdīrine
10. Ol adīmdür ĥādiř andan ayruğı
Geçer anuñ muĥdiřāna buyruğı
11. Dün iledür gün getirür ol İläĥ
Yoķdur aña kimse ılmaķ iřtibāĥ
12. Cümle varı yoğ-iken var eyledi
oprağ u şu yıl-ile nār eyledi
13. ün lehu’l-ĥalķ u lehu’l-emr iy řerīf
Sen seni ĥiç nesneye ılma ĥarīf

---

6. milki: milkini E.

7. farq eyleyeler: ayru seçile E.

8. girü: yine E.

9. ortaķı: ortağı E./ milkinüñ: Tañrılık E.

10. ikinci mısra: muĥdiřüñ ĥādise olur buyruğı E.

11. ikinci mısra: kimse olmaz anuñ-ıla iřtibāĥ K2.

12. varı: varlık E.// ikinci mısra: ĥalķı yaratdı emrine yār eyledi E.

13. iy: ey K2.

14. ullarından bir niçe serverleri
Viribidi ulu peygamberleri
15. Kim beni ullaruma bildürüñüz
ullaruma ullıgum ılduruñuz
16. Çün ki ulları azıtdı dirligin
Kāfir oldılar unıdup birligin
17. Nūh geldi da‘vet itdi alkımı
Dīv gibi alk ıldı aña ulkımı
18. aqq’a da‘vet ıldıgıyçun dögdiler
Sen yalansın didiler hem sögdiler
19. ağ ta‘ālā cümlesin ğarğ eyledi
Mü‘mininden kāfiri farğ eyledi
20. Yine üredi bu ‘ālem oldı alk
Yine gümrāh oldı kāfir oldı alk
21. Geldi İbrāhīm alīl-i Kirdigār
Yağdı Nemrūd anı yandurmağa nār

16.dirligin: dirligi K2.// birligin: birligi K2.

17. ikinci mısra: her biri dīv gibi ıldı ulkımı E.

18. aqq’a: alkı K2.

19. birinci mısra: ğarğ ıldı ağ ta‘ālā cümlesin E.// ikinci mısra: Şu içinde gördiler od amlesin E.

20. oldı kāfir: yine kāfir E.

21. ikinci mısra: Nemrūd anı dutdı dayandurdı nār E.

22. Oda atdı kim nice haq söyledün
N' için Allāh birligin şerh eyledün
23. Degmedi bir kılına oddan ziyān
Aña bŭstān oldu od içi hemān
24. Peşseyi kıldı havāle anlara
Kamusın kırdı vü bırağdı yire
25. Şoñra Mŭsā geldi Fir'avn'a nezīr
Mŭnkir oldu aña Fir'avn-ı haqīr
26. Kāvı-y-ıla şuya ğarğ oldu kamu
Şu içinde tamuya taldı kamu
27. Gine müşrik oldu halkuñ ekşeri
Haq viribidi 'İsā peygamberi
28. Ol dağı gösterdi halka toğru yol
Halk kıldı dīnine anuñ duğul
29. Bir niçe vaqt oldu şer'i müstaķīm
Şöyle kim andan ilerüde kelīm
30. Azdı andan şoñra gine halk-ı şüm
Kāfir oldu ekşer-i halk-ı 'umŭm

---

22. nice: nişe E.// n' için: nişe E.

24. peşseyi: pīşeyi E.

27. gine: yine E.

28. toğru: doğru E.

30. gine: yine E

31. Az alupdur Halik'ı bilür kişi
anı Tengri ullıgın ılur kişi
32. Uş geliserdür yine bir şah-ı dn
Dni dnyayı dutısdur yan
33. Maşud ol-ıdı cihn olduğunun
Bu vucud [u] cism ü cn olduğunun
34. Enbiyaya pişvdur ol Habib
Muştafdur muctebdur ol Habib
35. Allh anı ulu ul ılmış-durur
Ol sebebden ol şoa almış-durur
36. Kim anu şer'ı vü dni alısar
Hkmi hir vata dek ol ılısar
37. şer'ı mensüh olmaz anu t ebed
Ümmetine Ha'dan olısar meded
38. Mekke şehrinde vucuda geliser
Doğduğı demde sücuda geliser
39. Ol sa'adetlü şergdur yahtulu
ılmış anı Ha ezelden bahtulu

---

31. alupdur: alıpdur K2.// Tengri: Allh E.

33. ikinci mısra: cism-i mevcudında cn olduğunun E.

36. hir vata dek: hire degin E.

37. mensüh olmaz anu: anu mensüh olmaz E.

40. Gökden inen cümle münzel şuhf kütüb
Şerh kıldı kim kamu aqtāb kuṭb

41. Ol olısdur imāmü'l-mürselīn
Pīşvā-yı evvelīn ü āhirīn

274.

Mefā'ilün Fe'ilātün Mefā'ilün Fe'ilün

1. Çün irdi Yeşrib'e ol şāh-ı mağrib ü maşrıķ
Medīne şehrini kıldı özine hoş mesken
2. Egerçi sa'b-ıdı ol Mekke'den hūrūc itmek
Zīrā ki var-ıdı göñli içinde hubb-ı vaṭan
3. Velīkin aşl vaṭan hūd Medīne şehridür
Ki oldı anda maķām aña merķad u memken
4. Egerçi Mekke içinde zuhūra geldi Resül
Velī ki oldı Medīne içinde sırrı 'alen
5. Haķīķat aña vaṭan ol 'ālem-i beķādur hūd
Ki cümle varlıġuñ aşlı [vü] varlıġı andan

---

39. kılmış anı Haķ: ol irişüpdür E.

(274)

K2 171b, E 224b, -S.

*Bu şiir, Darır'in dilinden söylenmiştir. Hz. Muhammed, Medine'ye girdiğinde, halk onu yollarda karşılayarak hürmet gösterir.

1. mağrib ü maşrıķ: maşrıķ mağrib K2.

3. hūd Medīne şehridür: aña bu Medīne-y-idi K2.// ikinci mısra: kim anda oldı maķāmı vü merķād u memken E.

4. ikinci mısra: Velī Medīne'de kıldı beyān sırrı 'alen E.

6. Fenā vilāyetini muhtaşar vilāyet bil
Maṭiyye rūḥa bu cism ü bu cisme dünya ‘aṭan
7. Bu dünya қаңтарадur [u] gelen geçer andan
Vaṭan mı dutdı bu қаңтарada ehl-i fiṭen
8. Eger maḳām-ı muḥalled bu dünyā-missa hemīn
Eyit Resūl muḳīm olmadı vü geçdi neden
9. Yaḳīn bilūñ kim anuñ mu‘teber vilāyeti var
Maḳāmı milki mü’ebbed menāzil[i] me’men
10. Gel anda saltanat u ḥaşmet ü heyāheli gör
Ḥicāb-ı men‘ yok anda **terānī**dür bī-len
11. Zehī mekān ki anuñ toprağında ‘aḳl biter
Yazılarında anuñ cān biter be-cāy-i çemen
12. Zehī vilāyet-i aṣlī zehī maḳām-ı senī
Ki ṭağı ṭaşı ‘aḳīḳ oldı bī-süheyl-i Yemen
13. Müzeyyen eyledi Yeşrib’i ol mübārek rüy
Müşerref eyledi ol ili ol mükerrerrem ten

---

5. aña: -E.// ikinci mısra: geldi cümle-i mevcūd varlığı andan K2.

6. fenā: -K2./ vilāyetini: vilāyetini anuñ E.

7. қаңтарадur: köpridür E.// қаңтарada: қаңтара üzre E.

8. neden: andan K2.

9. kim anuñ: ki anuñ E./ vilāyeti: vilāyet E.

10. men‘: şan‘ E./ yok: yoğ E./ heyāhel: hā vü hū K2.// **len terānī**: “Beni (asla) göremezsın” (A’râf 7/143).

11. be-cāy-i çemen: bahā-yı çemen E.

12. bī-süheyl-i Yemen: bī-sehl-i Yemen K2.

14. Bir ay oğdı gibi kim güneşi mt itdi
Neye müşebbeh idem anı ol günden ağsen
15. Medne şehrine av düşdi kim Resl gelür
şau anuğ yolına cn şaıldı yok ki beden
16. Zeh mekn-ı mbrek zeh ki meymn bağt
Kim anda tağt-ı nübüvvet ura Resl-i zemen
17.  toprağına ayak bağdı ol Rağm Ra'f
Ėubr-ı 'ağl[a] mfd oldu hem- müşk-i Ėoten
18. Hevsı yeyni degüldi 'ufneti var-ıdı
Olurdu ehli anuğ her yıl ehl-i renc [] miğen
19. şab yili saınuğ 'ıtrını kaan sadı
Medne şayyibe oldu nedür şab 'ıtr-ı 'Aden
20.  halk şarşu yügürdiler ol cemli göre
Görindi ill ne görindi eydemezem ben
21. Kaan ceml  cellini gördiler ol şavm
Er erligini unıtdı özini bilmedi zen

---

13. ry: r K2.

14. gibi: bigi E.

16. ura: ele alınan nüshalarda "eyledi" şeklinde yazılmıştır; fakat mısra bu şekliyle vezne uymamaktadır. Bu sebeple İ Nadir Eserler Kütüphanesi No: 1552 nüshasından yararlanılarak "ura" şeklinde okunmuştur.

17. ayak: şadm E.

18. ehli anuğ her yıl: her yıl anuğ şavmı E.

19. nedür Yemen ya Aden: nedür şab 'ıtr-ı 'Aden K2.

22. Muḥabbeti oḡını ḥüsni yayı çün atdı
Anı ne men‘ idebilür zirih ne ḥöd cevşen
23. Çıgırdılar ḡamusı yā emīn-i vaḡy-i Allāh
Sen iy Resūl-i mu‘azzam i ḥüsni ḡulḡı ḡasen
24. Gel iy raḡīm ü i raḡmet getürücü ḡalḡa
Gel iy mu‘ayyin-i erkān u dīn [ü] şer‘ [ü] sünen
25. Duḡūl[ı] ḡün yüzi nūrı tecellī eylerdi
Çü şem‘ gibi yüzi ḡalḡa cümle zīr ü leken
26. Yüriyenüñ biri Şiddīḡ birisi Fārūḡ’dur
Biri ḡayāya birisi mürüvvete ma‘den
27. Bu dört e’imme-i dīndür ulu şaḡābeleri
ḡamusı bir yire mecma‘ arada yoḡ sen ü ben
28. Gözede ol yüzi añlamaya zehī ḡözsüz
İşide diñlemeye bu sözi zehī kevden
29. Yüridiler ileyince muḡācir ü enşār
Vir aña sen şalavāt u olmaḡıl elgen
30. Darīr’dür bu sözi şerḡ iden ḡözi görmez
Ümīd[i]dür kim ide ḡöñlini Ḥudā rüşen

---

21. celālini: celālin E.

23. çıgırdılar: çağırdılar K2.

24. iy: ey K2.

25. -K2.

26. birinci mısra: yürür-idi Şiddīḡ şevḡ-ıla Fārūḡ E.// biri ḡayāya: biri ḡayā vü E.

275.

Mefā'īlün Mefā'īlün Mefā'īlün Mefā'īlün

1. Sa'ādet buldı ol dervîş Ebū Eyyüb-i Enşārī
Şınıuķ göñli anuñ mecbūr oluban şādumān oldı
2. Kimüñ göñlinde var-ıdı kim aña źayf ola Aħmed
Dinildi Ebū Eyyüb'a ki Aħmed miħmān oldı

276.

Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün

1. Eydür iy Sübhān i dānā-yı rāz
Ĥazretüñde Ĥiç red olmaz niyāz
2. *Ben za'īfün kim du'āsını kabūl*
Eyledün gerçi fākīr-durur bu ĵul

---

30. kim: ki E.

(275)

K2 174b, E 229a, S 349a.

*Bu şiir, Darîr'in dilinden söylenmiştir. Herkes, Hz. Muhammed'i kendi evine davet etmek istemektedir. Ebū Eyyüb ve annesi de Medine'de yaşamaktadır ve onlar da Peygamber'in kendilerinde misafir olmasını dilemektedirler. Fakat Medine'nin zenginlerinin Hz. Muhammed'i konuk edeceğini düşünerek, kendileri yoksul oldukları için ümitsizliğe kapılırlar. Bunun üzerine Allah'ın emri ile Cebrâil, Hz. Muhammed'e o evde konaklamasını söyler. Hz. Muhammed, devesi ile giderken, Cebrâil, deveyi o kişinin evinin önünde durdurur.

1. şınıuķ: şınıķ K2.

(276)

K2 175a, E 229b, S 350a.

*Bu şiir, Ebū Eyyüb'un annesinin dilinden söylenmiştir, şiirin devamında Darîr'in söyleyişi görülür. Ebū Eyyüb'un annesi Hz. Muhammed'in kendi evlerine konuk olduğunu öğrenince çok sevindir ve Allah'a şükreder.

1. birinci mısra: ey ulu Sübhān v'ey dānā-yı rāz K2.

3. Her ki ‘ucb-ıla atuñda sz ider
Kendüzin ibls-ile enbz ider
4. Nz terk eyle niyz itgil hemn
Göz yaın dkmeqi sz itgil hemn
5. arra olma ‘aluña vü ‘ilmüñe
Kendüzüñde ilmüñe ba selmüñe
6. Kim selmü’l-alb-ısa oldur kii
Kim alm-ise anuñ oñdı ii
7. Her kimüñ kim ‘ilmi ‘ucbn arturur
‘ıbet ‘ucb anuñ boynn urur
8. Eksük ol eksüklik-ile var aña
Dutar-ısañ key nahatdur saña
9. Ol arı atun kii yosul-ıdı
Oğlı daı at miskn ul-ıdı
10. Kendü misknliklerin ‘arz itdiler
Gör ne ululıga ‘izze yitdiler

---

2. Bu beyit ele alınan nüshalarda bulunmamaktadır. Bu sebeple Millet Kütüphanesi No: AE Sry 720 nüshasının 239a sayfasından alınarak metne dhil edilmitir.

3. sz: nz E, S.// kendüzin: kendüzeni S./ ibls-ile: iblse S.

4. itgil: eyle K2.// dkmeqi sz itgil: dk ü sz eyle K2.

5. selmüñe: simüñe K2./ ilmüñe: ilm-ile E.

8. key: bu E./ dutar: utar S.

10. yitdiler: irdiler S.

11. Medīne'de Ebū Eyyūb'dan faķīr
Yoğ-ıdı miskīn ü eksüklü haķīr
12. Aşlı ulu līki vaķtı ıar-ıdı
Oğlı kıızı vü 'ayāli var-ıdı
13. Gör Resūl'üñ mu'cizātın himmetin
Kim ıabūl itmedi kimse da'vetin
14. Ol ululardan birin ıılsa ıabūl
Birinüñ evine ıonsadı Resūl
15. ıalanınuñ göñli ıalurdı ıamu
Birbirine buđđ ıılurdı ıamu
16. Her ki da'vet eyledi Peyđamber'i
Dir-ıdı biz olalum saña ıeri
17. Mālumuz ıoķ mülkümüz ıoķ yā Resūl
Bize ıoñıl hem bizi ıılđıl ıabūl
18. Kimsenüñ ıatında ıonmadı Habīb
Görelüm dir-ıdı kimüñdür naşīb

---

11. birinci mısra: ıayyibede ol kışiden özge faķīr K2.

12. līki: illā E, S./ ıar-ıdı: dar-ıdı S.// oğlı kıızı vü 'ayāli: oğlı vü kıızı 'ıyāli S.

14. ol: -K2, S.// ıatına: evine K2, S.

15. ikinci mısra: birbirine fikr ü buđđ-ıdı ıamu K2.

16. eyledi: ııldısa S.// dir-ıdı: eydür-ıdı E./ olalum: ulum S.

17. mülkümüz: ıalkumuz K2, E.// hem: vü K2.

18. dir-ıdı: dirdi E./ kimüñdür: kime-durur E, kimedür S.

19.   K̇onmadı ḣiç kiřinũn maḥḟiline
      K̇ondı ol misk̇in erũn menżiline
20.   Ol ulular ṁal-ıla ṅaz eyledi
      Bu za'ifler Ḥaḳḳ'a niẏaz eyledi
21.   'Āḳıbet devlet bulara dutdı yüz
      Ḥürmet ü 'izzet bulara dutdı yüz
22.   Kimsenũn göñlinde 'ucbı ḳalmadı
      Çün Neḃi meyli alara ḳılmadı
23.   Bildiler kim iş 'iṅayetdür heṁin
      Ḋin ḳulavuzı hiḋayetdür heṁin

277.

Meḟa'ilũn Fe'il̇atũn Meḟa'ilũn Fe'ilũn

1.   İş̇aret ḳıldı Ḥaḃibũ'l-ḳulũb Peyḡamber
      Ki terk idũn anı kim kendũye ziẏan itdi

---

19. ḳonmadı: varmadı S.

20. eyledi: itdiler E, S.// eyledi: itdiler E, S./ Ḥaḳḳ'a: ḋürlü S.

21. -K2/ dutdı: ḫutdı S.// dutdı: ḫutdı S.

22. alara: olara E, ululara S.

(277)

K2 179b, E 236a, S 361a.

*Bu şiir, Daṙir'in dilinden söylenmiştir. Evs ve Hazrec kabilesinin ulularının Hz. Muhammed'e biat ettiğini duyan Yahudiler, endişeye kapılırlar. Uluları Abdullah b. Übeyy b. Selũl, Hz. Muhammed'i öldürmeleri için Mel̇ih-i Teṁim ve Mecma-i Kelḃi ile anlaşır. Hz. Muhammed'i su kenarında öldürüp, suçu da Mekkeli müşriklere atmaya karar verirler. Allah, Cebṙail ile haber göndererek, Hamza ve Abdullah b. Ḣaris'in de Hz. Muhammed'in yanında olmasını ister. Hamza ve Abdullah, su kenarına gelen Yahudileri öldürür. Bunu duyan halk, Abdullah b. Übeyy b. Selũl'un yanına geldiğinde, Abdullah b. Übeyy olanlardan haberi olmadığını söyleyerek, yaptıklarını ink̇ar eder. Hz. Muhammed, halka ondan uzaklaşmalarını söyler.

2. Benüm yoluma uyu azdı kendüsi düşdi
Beni güneş gibi Ha ‘āleme ‘ayān itdi
3. Bilürdi İbn-i Selül[i] kim ol yalan söyler
Velī ki hīlmi Resül’uñ anı nihān itdi
4. Medīne ehli amu Şāhib-i nübüvvetden
Bu heybeti görüben cümlesi fiğān itdi
5. Olar ki mü’min-idi i‘tiādı berkitdi
Alar ki kāfir-idi cümle bīm-i cān itdi
6. amusı bildi ki Allāh hāfızıdur anuñ
Celāl ü cāhını dünyada cāvidān itdi
7. Belā vü miḫnet irişdi Yahūd üzerine
açan Medīne’yi kendüzine mekān itdi
8. Şular ki sevdi Resül’i İmān getürdi aña
Cihān içinde anı bellü pehlüvān itdi
9. Bağışladı aña dünyā vü āḫiret gencin
Anuñ derūnını dīne vü ‘ilme kān itdi

---

1. ıldı: itdi S.// ikinci mısra: ki terk idüñ anları kim atı ziyān itdi E, ki terk oları kim atı ziyān itdi S.

3. kim ol yalan söyler: ki ol münāfiıdur E, S.

4. ehli amu: ehli yine E, ehline S.// cümlesi: amusı E, S.

5. olar: ol K2./ berkitdi: berkti S.// alar: olar E, S.

6. ü: -E, -S.

7. mekān: ‘ayān E, S.

8. birinci mısra: anı ki sevdi resül ü aña inandı pes K2.// sevdi: severlerdi S.

10. Kimer kişiler anı gördiler illā bilmediler
Zīrā ki Hāḡ aları ʔoṗtolu gūmān itdi
11. Ḍalālet-ile ḡamu ḡaldılar ḡasīs ü zelīl
Yavuzluk itdi iden illā bir zamān itdi
12. Çü geçdi ‘ömr ne dīn ḡaldı bile ne dūnyā
Bu šimdiki ḡased iden daḡı hemān itdi
13. Anuñ ki Hāḡ elini dutdı dutdı ḡalḡ elini
Cemī‘-i ḡoşlıḡı Hāḡ aña rāyigān itdi
14. Hümā ḡuşını aña viribidi istemedin
Ki perr-i devlet anuñ üzre sāyebān itdi
15. Resūllerin viribidi cihān ḡalḡına evvel
Bu gizlü sırları bir bir bize beyān itdi
16. Cihān fenālḡını āḡiret beḡālḡını
Bilüp unutmaḡ-ıçün bize tercümān itdi
17. Kimüñ ki cevheri var-ıdı ‘aḡlı kāmīl-idi
Çü gördi dīn gūneşi ılduzın ḡıran itdi

---

10. birinci mısra: olar ki gördi anı illā ki görmediler E, olar ki gördi anı illā kim göremediler S.//
aları: anları E./ ʔoṗtolu: ʔolu S.

11. ikinci mısra: yavuzluḡ iden ille ḡū bir zamān itdi K2.

12. ne dīn ḡaldı bile ne dūnyā: ne dīn ḡaldı ne dūnyā K2, ne dīn bilür ne dūnyā E.

13. dutdı: -K2, ʔıtdı S.

14. istemedin: istemedi K2, isdemedin E.// perr-i: bir E.

15. -E, -S.

16. beḡālḡını: beḡālḡına E, S.// ikinci mısra: bu ḡalḡa añladıvirdi zī tercümān itdi E, S.

18. Er ol degül ki bıyık bura kendüzin göre
Bir niçe kişiyi öldürdi dağı kan itdi
19. Er oldur ki gönüli tamı üzre çıkmag-ıçun
'Aqıl tedärügini aña nerdübän itdi
20. Çü kaçan-ısa virän olısar bu taş u revāk
Er ol-durur ki virän olmadın virän itdi

278.

Mefā'ılün Mefā'ılün Fe'ülün

1. İşit aña Kıreyş'e gör ki n'oldı
Ne resme içleri kan-ıla tıldı
2. İrişdi anlara bir hāl-i müşkil
Ki anlara cihānuñ ehli güldi
3. Ne kim yavuz şanu şanurlar-ıdı
Cem'ıyyen her biri kendüde buldı
4. Çü gitdi gördiler göçin Resül'ün
Didiler kim belā çetri qurıldı

---

17. ki: -K2, E.// ılduzın: yıldızı K2, ılduzı S.

18. -K2./ bir niçe: ya bir niçe S.

19. gönüli: -K2, gönül S.// 'aql tedärügini: 'uqul muqtezäyätın K2.

20. virän: ören K2.// ikinci mısra: er ol ki ölmedin öñdin anı cinän itdi K2./ olmadın: itmedin S.

(278)

K2 186b, -E, -S.

*Bu şiir, Darır'in dilinden söylenmiştir. Hz. Ali, Hz. Muhammed'in ehl-i beytini alıp Medine'ye doğru yola çıkar.

5. Ebū Cehl-i la'īn ol kelb-i müfsid
Saçın u şağalın çekdi vü yoldı
6. Didi kim iy dirīgā gülbünümüz
Ṭarī vü aḥmer-iken dutdı şoldı
7. Bizüm evvelki yaş u şevketümüz
Ḳamusı hīç olup defter dürildi
8. Resūl'ūñ işde vardı gitdi göçi
Anuñ ol bulanuḡ şuyı durıldı
9. Ebū Süfyān'ı gör kim nice ğamdan
Melāletden özini yavu kıldı
10. Anuñ oĝlını gör ol Ḥanzale'yi
Ki nice ḳayĝudan bili bükildi
11. Mu'iz atası oĝlı 'Uḳbe'yi gör
Ne resme cānınuñ ḫablı üzildi
12. Ḥacālet her birine oldı lāzım
Ḳamusınuñ yüzi şuyı dökildi
13. Çü gördi her birisi kim gider göç
Baḳaḳaldı göçe boynı burıldı
14. Bular burduḳları muḫkem ipi gör
Ki nice döndi süst oldı çezildi

15. Bularuñ fitnesi girü bulara
Kažā oldı belā vü miḥnet oldı
16. ‘Umeyr’e devlet oldı raḥmet oldı
Müsülmān oldı vü derdi ḥoş oldı
17. Zehūka oldı ne kim vardı bāḫıl
Çü ḥaḫkuñ ḫablı ‘ālemde urıldı
18. Nebī şer‘inüñ erkānı müretteb
Olup mecmū‘-ı esbābı düzildi
19. Ḳureyş uluları müşriklerinüñ
Ḥağıldı dirnegi işi bozıldı
20. Sen iy ‘ākil gözet ḥaḫkı ki ḥaḫdan
Ḥaberdār olan er kişi sevildi
21. Ḳoyup ḥaḫkı dutan buḫlāna yüzün
Ne ḫapuya ki vardıysa sürildi
22. Kişi kim açdı gözin görđi yolın
Yüridi yolca buldı dār-ı ḥuldı
23. Darīr’üñ gözini sen aç İlähī
Ki gözsüzlikden ol miskīn oldı

279.

Mefā'īlün Mefā'īlün Fe'ülün

1. Kişi özin Hâk'a ışmarlayıcağ
Hâk'a yalvarsa yigdür yalvarıcağ
2. Bize çün nâşır oldur hâfız oldur
Mu'ın ol rāfi' oldur Hâfız oldur
3. Tevekkül birle aña dutmışam yüz
Biñem ben ger olursañuz siz üç yüz
4. Yaluñuzlara yarı Hâk'dan olur
Çamunuñ kâr u bāri Hâk'dan olur
5. Yağınuñ berkit Allāh'a hemīn pes
Ki ol-durur saña senden yağın pes
6. Baña ol devlet ü nuşret virüpdür
Baña devlet yüzini gösterüpdür

---

(279)

K2 191a, E 251a, S 384a.

*Bu şiir, Hz. Ali'nin dilinden söylenmiştir. Kureyşliler, Hz. Ali'nin peşine düşerler, niyetleri onu öldürmektir. Fakat Hz. Ali, onların çoğunu öldürür, kalanlar da mecburen geri çekilirler. Kureyşlilerin sayısı fazla olmasına rağmen Allah, Hz. Ali'ye yardım etmiş ve onu muzaffer kılmıştır.

1-10. Sayfa eksikliği sebebiyle S nüshasında bu beyitler bulunmamaktadır.

1. özin: kendüyi K2.

2. -K2.

3.dutmışam: dutmışuz E.

4. birinci mısra: yaluñuzlara Hâk'dan yarı ulum K2.

5. berkit Allāh'a: Allāh'a berkit E.// ki ol-durur: zīra oldur E./ pes: sen E.

6. ol: hōd E.

7. Mürüvvet ma‘deni kıldı beni Hâk
Şecā‘at baħrın itdi beni muṭlak
8. Kaçan kim **lā fetā** lafzı sürildi
Fütüvvet defteri ol vaḳt dūrildi
9. Benüm naḳdüm ḳamusı naḳd-ı naḳlī
Yaluñuz ol degül hem ‘aḳd-ı ‘aḳlī
10. Ne kim fehmi anı añladı vü bildi
Ya ol kim ‘aḳl anı hem şerḥ kıldı
11. Yaḳīnüm baħrınıñ ol sāhilidür
Zamīrüm būsitānınıñ gülidür
12. Benüm gönüm deñizi mevc urursa
Ya bir dūr dānesini gösterürse
13. Ḳamu ‘ilm ü ḥikem ma‘ḳül u menḳül
Şanasın ḳaṭredür ḳatında bir ḳul
14. Ḳolum ḳuvvetlüdür ḳalbüm ḳavīdür
‘Ale’l-ḥaḳ gelmişem adum ‘Alī’dür

---

8. ol vaḳt: bende K2./ **lā fetā** (lâ fetâ illâ Alî lâ seyfe illâ Zülfikâr): “Ali’den başka yiğit, Zülfikâr’dan keskin kılıç yoktur.”

9. naḳlī: fi‘lī K2.// ikinci mısra: benüm ‘aynum bilmez ‘ilm ü ‘aḳlı E.

10. birinci mısra: ne kim vehm itdi fehmi añlayu bildi E.// ya ol kim ‘aḳl anı: ya ol ‘aḳlı kim ol E.

11. ol: hem ol E.

13. ḥikem: ḥilm S.// şanasın ḳaṭredür: görine ḳaṭrece K2.

280.

Mefā‘īlün Mefā‘īlün Fe‘ülün

1. Selām oꞑuñ Resül’e soñra āla
Ki hāşıl ola size dürlü elā
2. Bihişt içinde hoş hil‘at geyesiz
Ki bakmayasız ayruꞑ aĝa ala
3. Olasız bī-nihāyet ni‘met issi
Ne kimse isteye sizden ne ala
4. Virüñ adın işidicek selāmı
Kimüñüz sākıt olup olmañ ala
5. Diñüz kim eş-şalātu es-selāmı
‘Aleyke yā resülallāh mealā
6. Ya‘tedu’l-ādu ev yaḥzihi muḥzi
Muḳayyed olmañ özge ḳīl u ḳāla
7. Revā görür mi kişi kendüzine
Ki yol varan vara ol yolda ḳala
8. Ögüd dutan ḳaçan kim dura sa‘āt
Baĝal altından ol dühlini çala

---

(280)

K2 192b, -E, -S.

*Bu şiir, Darîr’in dilinden söylenmiştir. Hz. Ali sağ salim Hz. Peygamber’in yanına gelir.

6. birinci mısra: “düşman saldırır, üzen üzer.”

9. Kulağında söz eglenmez kişiler
Ulular öğüdini kanda ala
10. Ümîd oldur Muhammed hürmetine
Darîr'e rahmet ide Hağ ta'âlâ

281.

Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün

1. İy dirîğâ ben ne kılam n'eyleyem
Kim bu 'ömrüm pâyidâr olmayısar
2. Görmeyiserem anuñ devrini ben
Ol deme dek 'ömr var olmayısar
3. Bahtulu ol göz ki anı göriser
Buncılayın intizâr olmayısar
4. Zî-celâl ü qadr u câh u menzilet
K'ancılayın şehriyâr olmayısar
5. Her kim anı ihtiyâr idinmedi
Ol cihânda ihtiyâr olmayısar

---

(281)

K2 194a, E 253a, S 387b.

*Bu şiir, Selmân-ı Fârisî'nin dilinden söylenmiştir. Mecusi bir babanın oğlu olan Selmân-ı Fârisî, daha sonra İncil'i, Tevrat'ı, Zebur'u okuyarak, hocasından âhir zaman peygamberinin vasıflarını öğrenir. Hz. Muhammed'in zamanına yetişemeyeceğine üzülererek bu sözleri söyler.

1. birinci mısra: eytdi âh âh hezârân âh pes S./ iy: ey K2.// kim: ki S.

2. ol deme dek: ana degin S.// ikinci mısra: girmeyiserven anuñ devrânını K2, görmeyiserem anuñ rüyını S.

3. buncılayın: bencileyin E.

4. k'ancılayın: ancılayın S.

6. Baht u dīn ü devlet anuñ sevgüsi
Sevmeyenler bahtiyār olmayısar
7. Her kimüñ içinde yoqdur sevgüsi
Ol kişiye i‘tibār olmayısar
8. Ol Muḥammed ol Resūlullāh gibi
Kimse şāhib-iftihār olmayısar
9. Ƙamu peygamberlerüñ a‘lāsıdur
Kimse ansuz kām-kār olmayısar

282.

Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilün

1. Didi iy devletlü bir söz eydeyin
Saña illā anı mermüz ideyin

---

6. birinci mısra: dīn ü devletdür anuñ sevgüsi naqd S.

7. yoqdur sevgüsi: anuñ sevgüsi S.// ol kişiye: olmaz aña S.

8. birinci mısra: ol resūl-i Ḥaḳ Muḥammed bendeşi K2./ şāhib: andan S.

9. a‘lāsıdur: seyyidi ol S.// ansuz: hīç S.

(282)

K2 197a, E 257b, S 394a.

*Bu şiir, Rahip Mucib’in dilinden söylenmiştir. Selmân-ı Fârisî, Zerdüşť dininden vazgeçince, babası sinirlenerek onu hapseder. Durumunu hocasına anlattığında, hocası ona Yuhanna adlı bir din adamının yanına gitmesini söyler. Selmân, o kişiyi bulur ve bir süre onun yanında kalır. Yuhanna ölüm döşeginde iken, Selmân’a Mucib isimli bir rahibe gitmesini tavsiye eder. Bu amaçla yola çıkan Selmân, yolda casus sanılarak yakalanır, köle edilir. Yirmi yıl süren kölelikten sonra, sahibine Mucib isimli rahibin yanına gitmek istediğini söyler. Sahibi, onun yanına bir kişi vererek, rahibin mabedine gönderir. Rahip Mucib, durumu öğrenince onu satın alır. Kırk yıl da Rahip Mucib ile kalır. Rahip Mucib ölüm döşeginde iken Selmân’a bunları söyler.

1. iy: ey K2./ didi: eydür S./ eydeyin: eydeyim K2, E.// ikinci mısra: saña zāhir yoq ki mermüz ideyim K2, E.

2. N'eydügin işin bize bildürdiler
Ol ki vâcibdür anı kıldurdılar
3. Vaqit oldı kim dükânı götürevüz
Tefriķasuz cem' olup oturavuz
4. Terk idevüz 'âlem-i kevn ü fesâd
Görevüz varavuz ayruķsı bilâd
5. Vaqıt oldı kim fenâlar fevt ola
Ol beķâ mülke delîlüm mevt ola
6. Âhire irişdi 'ömrüm giderem
Bu fenâ mülkin bugün terk iderem
7. Lîki saña bir vaşıyyet kılıram
Çün ulu kişi olursın bilürem
8. Sen irişisersin ol sulţâna bil
Yitisersin sen i müflis kâna bil
9. Bu te'aţtuş kim senüñ içüñdedür
Baħr olısar göñlüñ içi ıolu nür

---

2. birinci mısra: n'eydüğini iş bize bildürdiler E, bize iş n'idüğünü bildürdiler S.// vâcibdür: kıılmaķdur S.

3. ikinci mısra: hoş ferağat cem' -ile otururuz K2, hoş ferağat cem' -ile oturavuz E.

4. 'âlem-i kevn ü fesâd: bu fesâduñ kevnini S.// ikinci mısra: sevmeyevüz bu cemâduñ kevnini S.

5. mülke: milke E, S.

6. mülkin: mikin E, milki S.

7. çün: sen S.

8. bil: pes S.// yitisersin: yetişürsün E./ ikinci mısra: sen i müflis irisersin kâna pes S.

10. Bu dürişmek kim dürişürsin i cān
Ol Resül'e irişürsin bī-gümān
11. 'Ömrüñ uzun olısar-durur senüñ
Görisersin hūb cemālini anuñ
12. 'İsā peygamber elinden bir niřān
Degdi baña kılayın anı beyān
13. Bir bakırdan levh-durur üstinde var
Yazulu birkaç satır iy nām-dār
14. Anı saña tapşururam şimdi ben
Kılma zāyi' şakla anı sende sen
15. Çün göresin ol ulu sulţānı sen
Ol Resül'e tapşurasın anı sen
16. Beni ol hāzretde sen yād idesin
Ben Müsülmān olduğumı eydesin
17. Hō nedür kim ol aña ma'lūm degül
Her ki anı sevdi ol maħrūm degül

---

9. te'atıuş: şusuzlık S.

12. kılayın anı beyān: key işitgil iy fülān S.

13. levh-durur üstinde var: levh yazılmış içi S.// ikinci mısra: saña tapşururam anı iy aħī S./ iy: ey
K2.

14. -S.

15. S nüshasında birinci ve ikinci mısra birbiriyle yer değiştirmiştir./ tapşurasın: iledesin S.

16. idesin: eylegil S.// eydesin: söylegil S.

17. hō: hōd S.// ki: kim S.

18. Biz anı sevdük inanduk dīnine
Gerçi irmedük anuñ āyīnine
19. Sen urursın ʔop aramızda hemīn
Hem anuñla olırsarsın hem-nişīn

283.

Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilün

1. Geldi ol pīr-i mübārek ʔākaya
Söyledi Selmān’a ol dīn mihteri
2. Eydür iy derdine dermān isteyen
Geş̄t iden gezen bu ʔamu kiş̄veri
3. İy hevāsın terk iden şādık mürīd
İy ki cānlar cānınuñ sen çākeri
4. ‘Āşık olan görmedin ma‘şūķını
Gevheri görmedin olan müş̄terī

---

19. birinci mısra: sen irersin tevliye müzde hemīn K2, E.// hem: kim K2, E.
(283)

K2 200b, E 262a, S 401a.

*Bu şiir, rahibin dilinden söylenmiştir. Rahip Mucib, ölüm döşeğindeyken Selmān’a İstanbul’da bir rahibe gitmesini söyler. Selmān o rahibi bulur ve kırk yıl onun yanında kalır. Rahip, ölmek üzereyken Selmān’a Kudüs’e dönüp orada başka bir rahibin yanına gitmesini tavsiye eder. Selmān onu da bulur. Bu rahip Selmān’a, Hz. Muhammed’e iletmesi için bir bakır levha verir. Kendisinin yalnız dolaştığını söyleyerek, Selmān’a Beytül-mukaddes’teki bir rahibe gitmesini öğütler. Selmān, Beytül-mukaddes’teki rahibi bulduğunda, rahip onu kendi makamına almaz. Selmān da onun duvarının dibinde oturarak kırk yıl ibadet eder. Kırk yıl sonra rahip, âhir zaman peygamberinin vücuda geldiğini Selmān’a müjdelir.

2. geş̄t iden: geş̄t idüp S.

3. iy: ey K2./ şādık: -E./ hevāsın: murādlarını S.// iy ki: ey ki K2, iki S.

4. olan: oldı E.

5. Saña muştulayu geldüm iy Rûzbiḥ
Bu gice āḥir zamān peygamberi
6. Geldi dūnyāya görindi ol Ḥabīb
Ṭoğdı anadan nebīler serveri
7. Ol ki günden gül yüzi aydın-durur
Ol ki sa‘d andan olupdur Müşteri
8. Ol ki ḳamunuñ şeff‘i ol-durur
Ol ki bildi evveli vü āḥiri
9. Aña ma‘lūm oldı işler n’eydügi
Gören oldur bāḫımı vü zāhiri
10. Raḥmete’n-lil-‘ālemīn oldur hemīn
Aña maḥşüş itdi ḥavz-ı Kevşeri
11. Ay u gün alnı nūrınuñ zerresi
Yir ü gök anuñ bisāḫı çadırı
12. İncīl ü Tivrīt anuñ şerḫin ḳılur
Mūsā vü ‘İsā’nuñ oldur rehberi

---

5. muştılayı geldüm: muştılanı geldüm K2, muştılayayın E./ iy: -K2, S.

6. ṭoğdı anadan: anadan doğdı E, anadan ṭoğdı S.

7. birinci mısra: ol ki gülden gül yüzi enver-durur K2.

8. ḳamuñun: cümleñün S.// evveli vü āḥiri: bāḫımı vü zāhiri E.

10. ikinci mısra: oña Ḥaḳ maḥşüş ḳıldı gevheri K2.

11. zerresi: ḥādimi K2./ u: -K2, -E.

12. birinci mısra: şerḫ ider Tivrīt İncīl anı kim K2.

13. Mīm ü ḥādan maḥv olupdur küfr-i dīn
Mīm ü dāldan medd olur dīn leşkeri
14. Ol Muḥammed kim dilersin göresin
Bu gice oldı cihāna mazharı
15. Mensūḥ idiser ḫamu edyānı ol
Çün düzile mescid-ile minberi
16. Çün dikeler dīni tuḡını anuñ
Ḳahr ideler Yezdicerd'i Ḳayşer'i
17. Ol Süleymān gibi dünyā dutısar
Ḥācet olmaya aña engüşterī
18. Peyki çün kim Cebrā'ıl ola anuñ
'Ayb ola aña çeri olmaḫ perī
19. Ol muṭahhardur nüfūs-ı ṭayyibe
İleyince olısar anuñ çeri
20. Çün ki taḫtı 'arş [u] kürsidür anuñ
Ṭañ mı ḫul ḫılur-ısa İskender'i

---

13. küfr-i dīn: küfr-hā K2.// ikinci mısra: ol olupdur ḥüsn-i ḫalkuñ mazharı K2.

14. -K2.

15. birinci mısra: idiser mensūḥ edyanı ḫamu K2./ mensūḥ: nesh S.

16. dikeler dīni tuḡını: dīni tuḡını dikeler S.// Yezdicerd'i: Nüşirevān E, S.

17. dutısar: ṭıtsar S.

18. kim: ki K2, E.// ikinci mısra: çerī aña 'ayb ola dīv ü perī S.

19. nüfūs-ı ṭayyibe: nüfūs u ṭayyibe E.// ikinci mısra: aña ola dünya ṭoṭolu çeri S.

20. 'arşı kürsidür anuñ: 'arş-ı kürs ola anuñ E, S.

21. Ol bu cism içinde cevherdür şemîn
Anı bilmez gine illā cevherī
22. Aña Furkân olısar münzel kitāb
Farq idiser mü'mini vü kâferi
23. Anı dünyāda bilen mü'min-durur
İvme bir çün haşr ideler maḥşeri
24. Göreler iki cihān sulṭānını
Kim cihān-dārān olupdur kemteri
25. Ol gün içinde bu cümle enbiyā
Nefsī vü nefsi diyeler yekseri
26. Oğul atadan yüzini döndüre
Atalar ola oğullardan berī
27. Kamusı anun etegin dutalar
Eydeler iy cümle ḥalkuñ mefḥarı
28. Çäre sendendür bu çāresüzlere
Sen şefā'at eyle ilerü yüri

---

21. cevherdür şemîn: cevher dürr-i şemîn E.// bilmez gine: yine bilmez S.

23. çün: kim S.

24. cihān: cihānda K2.

25. bu: ki K2.// ikinci mısra: nefse nefsi siye cümle yek-seri K2.

26. oğul atadan: kız anadan E.// oğullardan: oğullarından K2.

27. dutalar: tütalar S.// iy: ey K2.

28. birinci mısra: çäre sensin bu çāresüzlere pes E, çäre sensin bu çāresüzlere hemîn S.// yüri: yeri E.

29. Sen elümüz dutmaz-ısañ iy ulu
Cümlemüzüñ tamu olısar yiri
30. Anda biline Muḥammed kim-durur
Bunda añlamaya ḥalkuñ ekşeri
31. Devlet issi ḳul bu ḳuldur kim bugün
Göricek añlaya ol ḥüb-manzarı
32. Server olısar anı her kim sever
Sevmeyenler olısarlar serserī
33. Gözsüz'üñ gözsüzligi 'ayb olmaya
Göñli içinde var-ısa gevheri

---

29. -S./ sen: ger E./ ey ulu: yā resūl E.

30. ikinci mısra: göricek añlaya ol ḥüb manzarı S.

31. -S.

32. anı her kim sever: anı seven kişi S.

33. gözsüzligi: gözsüzlügi K2.// göñli: göñlüñ S.

284.

Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün

1. Gitdi ol kāfir yolına söylenü
Çaldı Selmân yaluñuz fikr eylenü
2. Didi ben çandan başaruram anı
Çanı ben bir çeynem et bu taşğ çanı
3. Ne gücüm var kim bu taşğı götürem
Daşıyam anı bu yaña getürem
4. 'Acz-ile bir nâliş ideyim aña
Ol Raḥīm'dür raḥmet eyleye baña
5. Yalvaram aña ki ol Raḥmân-durur
Çādir ü Çāhir çavī sultān-durur

---

(284)

K2 203a, E 265b, S 406a.

*Bu şiir, Darîr'in dilinden söylenmiştir. Rahip ölmeden önce Selmân'a Hz. Muhammed'e iletmek üzere bir levha verir. Selmân, bir gün Kureş Araplarından bir bölüğün develeriyle oradan geçtiklerini görür. Hz. Peygamber'in onların memleketinde olduğunu öğrenir. Bunun üzerine kendisinin de Taif'i, Yemen'i görmek istediğini, fakat yalnız olduğunu söyleyerek onların kervanına katılır. Yolda Selmân'a et ve şarap ikram ederler; fakat Selmân bunları almaz. Bunun üzerine Selmân'ın Hz. Muhammed'in dinine girmiş olabileceğinden şüphelenirler ve ondan puta secde etmesini isterler. Selmân secde etmeyince onu döver, hatta öldürmeye teşebbüs ederler. Selmân, öldürülmek yerine köle olarak satılmayı kabul eder. Bunun üzerine Selmân'ı bir Yahudi'ye satarlar. Yahudi, onun Müslüman olduğunu öğrenince sinirlenir ve bir bahane ile öldürmek ister. Selmân'ı kumdan bir dağın yanına getirir ve oradaki kumun tamamını bir gece içinde taşıyıp, bahçe haline getirmesini, bir de hurma ağacı dikmesini emreder. Dediklerini yapmazsa onu öldüreceğini söyleyerek gider.

2. anı: buni S.// çeynem: çiyнем E.

3. daşıyam: taşıyam S.

4. ideyim: ideyin S.

5. ki: kim S.

6. Çün ki yokdan var kılmak işidür
Bu ıağı hem ıar kılmak işidür
7. Varlık içinde yine varlıkları
Hendesesüz niçe mi'marlıkları
8. Kudretidür gösteren bu şan'atı
Yine yok kılmaga yiter kudreti
9. Ben aña yalvarayım zārı bile
'Abdi söyler sırrı Settār'ı bile
10. Yüzini derhāl yire urdı tız
Eytdi iy emrinden olan rüsteḥız
11. İy şuyı şun'ı muşavver eyleyen
Küfr dārın dīne minber eyleyen
12. Bir avuç toprağda hikmet gizleyen
'Aql u fehm ü 'ilm ü himmet gizleyen
13. N'ola dutarsañ bu düşmişüñ elin
Dağı bu giden Yahūdī'nüñ dilin

---

6. ıar: dar E, var S./ bu ıağı hem: hem bu ıağı S.

7. -S.

9. zārı bile: zārı-y-ile E, S./ yalvarayım: yalvarayın S.// settārı bile: settārı-y-ıla E.

10. yire: yere S.// eytdi iy: didi iy E, didi ey K2.

11. birinci mısra: -S./ iy: ey K2./ muşavver: münevver K2.// küfr: küfri K2./ eyleyen: gösteren S.

13. dutarsañ: ıtarsañ S.// ikinci mısra: -S.

14. Bu baña güç ü saña āsān-durur
Saña yalvarmak baña āsān-durur
15. Ol Resūl'ün hürmetiyçün iy Raḥīm
Kim atunda 'izzet anudur 'azīm
16. Ben esīre yire almıa meded
Ma'iyetler ok ılmıa meded
17. Ol ūmīde kim yūz urup gelmiem
Dūmiem ok yine durup gelmiem
18. Ḥasretūm ol kim Resūl'ūnī gōrem
ullarunda ulu ulunī gōrem
19. İtme andan beni maḥrūm iy İlāh
Geez it dūvārumı iy pādiāh

---

15. Raḥīm: Kerīm S.// ikinci mısra: hem atunda 'izzeti anu 'azīm S.

16. ben: pes K2, E.// ma'iyetler: ma'iyeler K2, E.

17. ol: ol S.

18. ulu ulunī: ol ulu ulı S.

19. iy: ey K2./ birinci mısra: yarın anda maḥrūm itme yā İlāh S.// iy: ey K2./ geez it dūvārumı: sen geez it arp iūm S.

285.

Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün

1. Gördüm ol halkuñ begini halk içinde oturur
Kim yüzünü aydınından gündüz aydını hacîl
2. Evs ü Hazrec uluları hizmetinde mecma'ı
Resm ü âyîninden anuñ kayşer âyîni hacîl
3. Halk[1] sâkit eylemiş-durur nübüvvet heybeti
Cümle dîn ehlini kılmışdur anuñ dîni hacîl
4. Görki gündüzden münevver gül yüzi günden münîr
Şeklinüñ şuhlığı kılmış mâh yüzini hacîl
5. Saçı yoğ itmiş gidermiş sünbülün miqdârını
Gül binâgüşm kılpdur aq nesrîni hacîl
6. Yûsuf' uñ hüsniye kılmâñ nisbet anuñ hüsniyi
Yümni anuñ hõr kılpdur İbn Yemîn'i hacîl

---

(285)

K2 204b, E 267b, S 409a.

*Bu şiir, Selmân'ın dilinden söylenmiştir, son beyit Darîr'in dilindedir. Selmân'ın Allah'a ettiği dua kabul edilir ve o dağı yemyeşil bir hale getirir. Bunu gören sahibi, onu öldürmekten vazgeçer ve amcasının oğluna satar. Selmân, onunla birlikte Medine'ye gider. Bir hurmalıkta çalışırken, insanlardan Hz. Muhammed'in Medine'ye geldiğini haber alır. Hemen biraz hurma alarak, Hz. Muhammed'in yanına gider.

1. aydınından: aydınında S.

2. ikinci mısra: hâşmetinden âyîninden kistrâ âyîni hacîl S.

3. -S.

4. görki gündüzden münevver: görki haddi bî-nihâyet K2, E.// yüzini: yüzünü K2./ mâh yüzini hacîl: mâh-ı pervîn hacîl S.

5. birinci mısra: saçları sünbül ya servî süseni sevdâ kılp S.// ikinci mısra: boynu binâgüş kılmış aq nesrîni hacîl S.

7. Devleti dīni vü hūkmi dünyāyı düpdüz dutup
Şehleri paydāk evinde ide ferzīni hacīl
8. Gördüm ol gürbüzleri kim kükreşür-idi kamu
Eylemiş ol cümlesin bende kamuşın[1] hacīl
9. Ol ulular oturupdur çevresinde cem' olup
Mu'cib ü miskīn olupdur dağı miskīn[i] hacīl
10. Gözsüz elgin-dur[ur] anuñ işiginde bī-gümān
Hāşā andan kim kıla kapuda elgini hacīl

286.

Mefā'ilün Fe'ilātün Mefā'ilün Fe'ilün

1. Bilürdüm anı kim ol Hātem-i rūsül gelicek
Muhabbeti çerisi göñlümi kıılır yağma

---

6. birinci mısra: şanma kim hüsni hasendür Yūsuf' uñ andan hāşā S.// yümni: boynu K2, E./ kıılıpdur: kıılıpdur K2./ anuñ hōr: hōr anuñ E.

7. dünyāyı: rütebi K2.// ide: itdi E.

8. cümlesin bende kamuşın[1] hacīl: şabr-ı temkīni hacīl S.

9. ü: -K2, -E.

10. -S/ anuñ: zātuñ K2.// kapuda: kapuya K2.

(286)

K2 207b, E 272a, S 416a.

*Bu şiir, Abdullah b. Selâm'ın dilinden başlar, şiirin devamında ise Darîr'in anlatımına geçilir. Bir önceki hikâye şu şekilde biter: Selmân, Hz. Muhammed'e getirdiği hurmaları "sadaka olarak getirdim" dediğinde Hz. Muhammed yemez, başka bir sefer "hediye olarak getirdim" dediğinde ise yer. Selmân, bu iki davranışın peygamberlik alameti olduğunu bilir. Başka bir gün de Hz. Peygamber'in sırtındaki mühr-i nübüvveti görür. Böylelikle onun peygamber olduğuna dair üç alameti görmüş olur ve daha önce yanlarında bulunduğu rahiplerin verdiği levhaları Hz. Muhammed'e sunar. Hz. Muhammed onun başından geçenleri dinler. Selmân'ın bedelini ödeyerek onu kölelikten kurtarır. Bu şiirin bulunduğu bölümde ise, Abdullah b. Selâm'ın hikâyesi anlatılır. Abdullah b. Selâm, münzel kitaplardan Hz. Peygamber'in vasıflarını okumuş, öğrenmiştir.

1. kim: ki S.// göñlümi kıılır: göñli kıılısar K2, E.

2. Ben anı eydür-idüm kendüzüme iy miskīn
Anuñ yüzün göricek andan özüñi yığma
3. Qalan Yahūdīler anı görüp kibr ideler
Sen olmasun kim alar-ıla olasin hem-tā
4. Eger hased kıllalar uymayalar ol şāha
Sen i'tikād-ıla ĩmān getür aña 'amdā
5. Yahūdī cümlesi bildi ki haq resüldür ol
Velī ki kıldı hased göñli gözlerin a'mā
6. Hased didükleri bir ulu qahrıdur Haqq'uñ
Hasedlü kişinüñ olmaya ğarrası ğarrā
7. Özini yig görür ayruq kişileri dilemez
Hased kıılır ve dağı halk-ıla kıılır ğavġā
8. Hasüd kişi hemīşe kıılır Hudā'ya hitāb
Ki n' için ol kuluña eyledüñ bu deñlü 'aṭā

---

2. iy: ey K2./ eydür-idüm: ider-idüm S.

3. Yahūdīler anı görüp: Yahūd çün görüp K2, E.// ikinci mısra: sen olmasun kim olaruñla olasin hem-tā E, sen olmasun ki olaruñla olasin hem-tā S.

4. birinci mısra: olar hased kıllarlar dīnine milletine S.// sen: pes S.

5. -K2, -E.

6. ğarrası ğarrā: ğarrā bī-ġarrā E.

7. ayruq kişiler: ü toq kişiler S.// ikinci mısra: hased olan anın halk-ıla kıılır ğavġā K2, hasüd olan anın halk-ıla kıılır ğavġā E.

8. birinci mısra: hased kişi ırışur hemīşe Allāh'a S.

9. Nişe meliklik ü beglik virürsin ol kuluña
N'içün beni sen anuñ üzre kılmaduñ ülā
10. Nite ki göricegez Ādem'i la'īn iblīs
Ki buldı hil'at u teşrīf [ü] 'alleme'l-esmā
11. Hased odına dutışdı vü yandı ol kāfir
Didi n'içün ola ol bir halīfe-i a'lā
12. Dağı bu dūn yaradıldı bu kıandan oldı ulu
Benüm gibi kişi var kim re'is-i 'arz [u] semā
13. Kāmu yir ehli vü gök ehli beni ulu gördi
Benem 'ibādet ü 'ilm-ile kāmuya usta
14. Ben oddanam benüm aşlum 'anāşır-ı a'lā
Anuñ hōd aşlı tūrāb oldı kāmudan ednā
15. Bu süfliden yaradıldı neden olur 'ulvī
Ne ma'niden ola ol hayr aḥsenü'l-eşyā
16. Hased anı görüñüz kim nice ḥasīs itdi
Kim oldı t̄ā'at u cehdi vü 'ilmi cümle hebā

---

9. nişe: niçün S.// ülā: vālā S.

10. ikinci mısra: ki rüzī kıldı aña Hāq ve 'allemü'l-semā S.

11. vü yandı: -S.// ikinci mısra: ki niçün halīfe nedendür ol a'lā S.

12. dūn: denī S./ bu kıandan: vü kıandan S.// ikinci mısra: benüm gibi kişi üzre re'īs 'arz u semā S.

13. kāmı: yedi S.

14. a'lā: a'lāyī S.

15. bu: hō E, çü S.// ola ol: olur ol S.

16. kim: -K2, -E.// kim: ki S./ vü 'ilmi: -S.

17. Dağı anuñ gibi çoqlar Һasedden oldı la‘ın
Bū Cehl’i gör ki Һasedden temerrüd ü eṭḡā
18. Henüz bu dīn Һaberin virmedi[n] Resūl-i mübīn
Һased ucından iderdi Resūl’e cevr ü cefā
19. Ki nişe ol ola maḡbūl [u] ben olam merdūd
Neden beni süreler anı ilteler anda
20. Nişe neden ötürü ol imām u ben me’mūm
Sebeb nedür ben olam cuḡd u ol ola ‘anḡā
21. Kemāl ü ‘izz ü şeref māl u milket ü Һışmet
Benüm Һatumda müheyyā vaḡār u ‘ahd ü vefā
22. Dimek işitmek ü her işüñ aşlını bilmek
Baña yaraşur tedbīri her işüñ Һaḡḡā
23. N’içün yetīm-i Ebī Ṭālib ola böyle ‘azīz
Ki ol dirildi yetīm ü faḡīr ü bī-ser ü pā
24. Ne māl u memleket [ü] Һaşmet ne cāh u Һürmet ‘izzet
Neden Һabūl düşüpdür bu öksüz iy ‘acabā

---

17. Һasedden: -S.

18. bu: -K2, E.// iderdi: irerdi S.

19. nişe: niçün S.// neden: niçün S.

20. nişe neden ötürü: niçün ‘aceb neden S.// cuḡd u: büm K2, E.

21. milket: meknet S.

22. -S.// ikinci mısra: bu mısrada vezin aksamaktadır.

23. birinci mısra: Bū Ṭālib öksüzi niçün ‘azīz ben degilem S.// ki ol dirildi yetīm: kim ol yetīm dirildi S.

24. birinci mısra: bī-cāh u memleket ü Һışmet bī-faḡr u Һürmet ü ‘izz S.// öksüz: seyyid S./ iy: ey K2.

25. Yüzini göstericek taş u taşdan ol işidür
Ki iy şerîf ü kerîm ki i Resûl-i Hudâ
26. Nedendür aña bu ‘izzet baña degül n’içün
Hasûd olduñ anuñ-içün i kâfir-i kerrâ
27. Bu cümle bilgülü aḥbâr fazıl u ‘ilm ehli
Ḥasedden ötürü qaldı Yahūdî vü Tersâ
28. Bu ‘ucb [u] kibr ü ḥased dîni maḥv ider giderür
Nite ki iblîs ü Bū Cehl ü kıs ‘alâ hezâ
29. Ḥicâz memleketinde ‘Arab içinde tamâm
Yahūdîlerüñ-idi ‘ilm ü şer‘ ü ḥükm ü kazâ
30. Egerçi puta tapardı şanem-perest idiler
Yahūdî anlara qâdî vü ḥâkim ü ḥukemâ
31. Qaçan ki şems-i şerî‘at ufukdan itdi tulû‘
Qarañulıqluya hoş gelmedi bu nûr-ı zîyâ
32. Qaçan ki gördiler ol pâdişâh salṭanatın
Ki cümle ehl-i riyâset anuñ qatında gedâ

---

25. iy: ey K2./ ki i: iy ki sen S.

27. bilgülü aḥbâr fâzıl u ‘ilm ehli: bilgülü ruhbân bilgülü aḥbâr K2, E.// ikinci mısra: ḥased ucından olındı dükelcügi tersâ S.

28. kibr ü ḥased: ḥased ü kibr S.

29. kazâ: şafâ S.

30. egerçi büte tapardı: olar ki büt öper-idi S.

31. qarañulıqluya: qarañu ehline S.

32. qaçan: hemân S./ salṭanatın: salṭanat S.

33. Haşem yoğ illā ki kendüsi muhteşem server
Hadem yoğ illā ki ulı-durur anuñ Dārā
34. Yürür yaluñuz[ın] illā Medīne şehri olu
Anuñ-ıla yir ü gök hem i şehri ü i şahrā
35. Yahūdī uluları gördiler bir er geldi
Ki ululuk cihān içinde hōd aña ola
36. abīle uluları muhteşem aşıl begler
ula dutmuş edeb-ile ya‘nī ne buyura
37. Kimesne kendülerüñ bamaz oldu yüzlerine
Haıat oldu bulara cihān evürdi afa
38. Hased omadı oları ki Ha’ı ha bileler
Cihān içinde bular şöyle aldılar rüsvā
39. Hased gönülden ĩmān iledür işid i fetā
Ne bahtlı ol kişinüñ cāmı ki haşedsüz ola

---

33. illā: ille K2./ yoğ: yoğ S.// illā: ille K2./ ulı-durur anuñ Dārā: ulınuñ ulıdur Dārā S.

34. birinci mısra: yürür yaluñuzın ille ki Medīne şehrinde olu K2, yürür yaluñuzun illā Medīne şehrinde olu E.// ikinci mısra: yir-ile gök olu oldur ne şehri ü ne şahrā S.

35. ikinci mısra: kim aña fahr u riyāset münāsib ola K2.

36. aşıl: ulu S.// dutmuş: utmuş S./ edeb-ile: nüshalarda “edeb birle” şeklinde yazılmasına rağmen, vezin gereği bu şekilde düzeltilmiştir.

37. evürdi afa: cevr ü cefā S.

38. oları: bunları E.// bular: bunlar E./ ikinci mısra: zelīl iki cihān içre aldılar rüsvā S.

39. S nüshasında birinci ve ikinci mısra yer değiştirmiştir./ bahtlı: ümīdlü K2, bahtiyār S/ ikinci mısra: haşed gönülden olur şıd ekser ĩmānı K2, E.

40. Resül siyerine dön sen yine söze girgil
Ço gözsüzâne hayâlât[1] i derünü safâ

287.

Mefâ'îlün Mefâ'îlün Fe'ülün

1. Zehî devlet ki dutdı yüz alara
Güneş görindi her ılduz alara
2. Bir avuç toprağı gör göge ağdı
Tolınmaz gün alar üstine toğdı
3. Kamu ögsüzler öglü oldı öglü
Yirinden sürinenler oldı göklü
4. Zelîl-iken 'azîz oldı çamusı
Aruğ-iken semîz oldı çamusı

---

40. resül siyerine dön sen: resül sîresine dön K2, E.

(287)

K2 211b, E 285a, -S.

*Bu şiir, Darîr'in dilinden söylenmiştir. Ebû Cehl, kısıraya bir mektup yazarak, Hz. Muhammed'in kendini peygamber ilan ettiğini, kısıranın tahtına göz diktiğini söyler. Mektubu alan kısıra, Bâzân adlı melikine bir mektup yazar ve Hz. Muhammed'i öldürmesi için emir verir. Bâzân, âlim ve akıllı bir kişidir, bu mektubu bir elçi ile Hz. Muhammed'e gönderir. Hz. Muhammed, Bâzân'a bir mektup yazar ve kısıranın yakın zamanda oğlu tarafından öldürüleceğini bildirir. Bâzân da kısıra ölürse Müslüman olmayı düşünmektedir. Bir süre sonra kısıra Perviz, oğlu Şuriye tarafından öldürülür. Bâzân ve gönderdiği elçi Müslüman olur. Fakat Bâzân, Hz. Muhammed'e tekrar İran'a dönemeyeceklerini söyler. Hz. Muhammed de onlara "Sizin celaliniz, câhınız ben olayım, dünyada ahirette melikiniz ben olayım. Siz Farisiler bana mensup olun, benim ashabımdan sayılın, Araplar içinde siz aziz olun" der.

1. alara: olara E./ yüz dutdı: dutdı yüz K2.// ılduz: yılduz E./ alara: olara E.

2. ikinci mısra: tolunmazken olaruñ üzre toğdı E.

3. sürinenler: sürülenler E.

5. Kāmu Fars ehline fāhr oldı söz
‘İnāyet oldı anlara kılavuz
6. Ere devlet olursa şöyle olsa
Nice Selmān’a oldı eyle olsa
7. Kara balçığı aya tāc kılmak
Gözin yumduqça er Mi‘rāc kılmak
8. Ra‘iyyet rā‘isinden eyemenürken
Du‘āsı dā‘isinden eyemenürken
9. Gelüp sulṭān-ıla sırdaş olmak
Ayağ-iken varuban baş olmak
10. Ḥarīme maḥrem olmak ehil olmak
Şusuz kaṭre dilerken baḥra ṭalmak
11. Zehī baḥt-ı cüvān zihī cüvān-baḥt
Ki aña qarşu gele tāc-ıla taḥt
12. Umusı yoğ-iken gence şataşa
Anı şanma daḥı rence şataşa
13. Ümīdüh kesme sen ümīdvār ol
Ümīdsüz olma sen ümīdvār ol

---

5. söz: ol söz K2.

7. yumduqça: yumduqda E.

10. şusuz: sözi E.

288.

Fe‘ilātün Mefā‘ilün Fe‘ilün

1. Gör nice cebr kıldı ol avma
Kim size iy avum naıb benem
2. Emın olsun baa yaın kiiler
Kim benüm-ise aa raıb benem
3. Kimi kim sevgüm odı ayru ider
Yine dermānına abıb benem
4. Beni gör baa yiti iy miskın
Kim su‘āl idene mūcib benem
5. Ne ayursın benüm muıbbüm olan
ün ki Allāh’uma abıb benem
6. Geri ben dūr gibi yetım oldum
amudan mūfteir nesıb benem
7. Geri hicret ılup arıb oldum
Tufeden tufeyem arıb benem

---

(288)

K2 215a, E 287b, S 435b.

*Bu iir, Darır’in dilinden söylenmitir. Es’ad b. Zūrare vefat eder. O kabilenin uluları gelerek Hz. Muhammed’e “Esad bizim nakibimizdi, nakibsiz kaldık” derler. Hz. Muhammed de onlara bu sözleri söyler.

1. avma: avmı S.// iy: ey K2.

2. yaın: yaın E.// raıb: naıb K2, E.

3. kimi kim: her kimi S./ ider: ıla S.

4. iy: ey K2.// kim: ki S.

5. ayursın: ayurursın K2./ muıbbüm: muabbetüm E./ iken: olan K2.

8. İrağ olma benüm yaqınundan
Qamudan qamuya qarīb benem
9. Ol hıtabātı kim işıtdüm ben
Ol hıtabdan size haṭīb benem
10. ‘Acebe kıılma tañsuq işlerüme
İşlerümden dahı ‘acīb benem

289.

Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilün

1. Şöyledür dünyānuñ aḥvāli qamu
Dünya ehli cümlesinüñ ḥālī bu
2. Kim bir eylük çevresinde yüz belā
Qonılupdur añlağıl iy mübtelā
3. Şanmağıl bu būsitānı bī-ḥazān
Olmaya ḥālī dikenden gülsitān

---

7. gerçi: egerçi K2.// tuḥfeden tuḥfeyem: tuḥfeyem qamudan K2, E.

8. Bu beyit S nüshasında son beyittir./ ırağ: ıraç S.

9. hıtabātı: hıtabet E.

10. -S.

(289)

K2 219a, E 279a, S 446a.

*Bu şiir, Darır’in dilinden söylenmiştir. Hz. Muhammed’in münafıklar yüzünden çektiği sıkıntılar anlatıldıktan sonra bu şiire yer verilir.

1. ikinci mısra: dünyāya gelenlerüñ ḥālī qamu E, S.

2. iy: ey K2.// qonılupdur: qonıludur E.

3. ikinci mısra: qaçan-ısa göresin berg-i rezān E, S.

4. Genci zāhir illā mārı gizlüdür
Nūrına aldanma nārı gizlüdür
5. Anlaruñ kim tahtı var hem bahtı var
Hāzır olsun şöñrasında lahtı var
6. Dünyā hoşın hoş dimek tıfl işidür
Şanma dünyāya kalan er kişidür
7. Bil ki şādılık şöñi mātem-durur
Pes bu derde yine bu derd em-durur
8. Ol ki yaradılmışuñ yigregidür
Āhiret sultāni dünyā begidür
9. Cānidur cümle cihānuñ ol cemīl
Kamulardan kıymeti kadri celīl
10. Gör ne miñnetler görüpdür ol Hābīb
Ancılayın Hālik’a kimdür qarīb
11. Doğmadın oldı yetīm dür dānesi
Atası öldi şöñında anası

---

4. nūrına: nūr-ıla K2.

5. kim: ki S.// olsun: ol kim K2./ lahtı: bahtı E.

6. dimek: -K2./ tıfl: tıflıdır K2./ hoşın hoş: hoş hoş S.// kişidür: metinde “kişi-durur” yazılmasına rağmen vezin gereği bu şekilde okunmuştur.

7. bil ki: çün ki E, S.// ikinci mısra: şāf-ı derdi dürd-i derde em-durur K2, pes bu derde yine bu dermān-durur E.

9. kıymeti: kudreti S.

10. ancılayın Hālik’a: andan artuğ Allāh’a E, S.

11. birinci mısra: toğmadın ol bir yetīm dür dānesi K2, toğmadın oldı yetīm dür atası S.

12. aldı yalnuz atasuz u anasuz
Oldı ferzend illā kim ferzānesüz
13. ün yetīm oldı mezellet yoldaşı
Faqr u fāqa ‘acz u kılllet yoldaşı
14. Ol kim-imiş aña kim dirler-idi
Bilmeyenler şol yetīm dirler-idi
15. ün nübüvvet hil‘atın geydi tamām
Cümle yaradılmışa oldı imām
16. Cevr idenler çevresine üşdiler
Gice gündüz derisine düşdiler
17. Anı öldürmege kaçd eylediler
o anı kim herzeler söylediler
18. ün ki hicret itdi geldi Yeşrib’e
Mālik olup hākim oldı Yeşrib’e
19. oq münāfıqlar dirildi bir yire
Kim anı sevmeye قاموسى yire

---

12. u: -S.// ikinci mısra: likīn ol cān almadı cānānesüz K2./ ferzānestüz: ferzānesiz S.

13. ün yetīm oldı: ulalur-ıdı E, olurlar-ıdı S.

14. birinci mısra: kim-idi ol kim aña dirler-idi K2./ dirler-idi: derler-idi S.// bilmeyenler: bilmeyene K2, S./ şol: bir K2.

16. derisine: der-pāyma E.

18. olup: oldı S.

19. oq: pes E, S./ yire: yere S.// ikinci mısra: kimi söge peygamberi vü kimi yire E, tā ki bir mekr ideler peygambere S.

20. Bunca mekrūh fi‘l ü aşd-ı cān ılıp
Mü‘min olup yine terk ĩmān ılıp
21. Nükteleri daı acı sözleri
ahr-ıla an yutdurup yüzüzleri
22. İerüden ol münāfıklar işi
aşradan kāfir erisi teşvīši
23. Daı eksüklik ü yosullı odı
Gice gündüz ā‘at u ullı udı
24. Gör ne zametler görüpdür Muştafa
Gör ne minetler eküpdür Muştafa
25. Sen dilersin kim ola dīnūñ selīm
Hem ola cāh-ıla āyīnūñ selīm
26. Hem tena‘‘um ılasın şöyle müdām
Hem olasın kāşif-i ‘ālī maām
27. andan olur bu emirler müstevī
Birlik iline sefer ılma revī

---

20. yine: şoñra E.

21. an yutdurup: yutdurdı an K2.// yüzüzleri: yüzüzleri S.

22. aşradan: daşradan E.

23. eksüklik ü yosullı: eksüklük yosullı E.

24. eküpdür Muştafa: eküpdür ol şafa E.

25. ola dīnūñ: dīnūñ ola E, S.// ikinci mısra: daı cāhuñ āyīnūñ ola selīm E, S.

26. birinci mısra: hem ola mālīk tena‘‘umuñ tamām E, hem ola mālīk tena‘‘umuñ müdām S.// ikinci mısra: -S.

28. Sen ikilik mülkini sevdüñ yüri
Göge ağmaz yir idinenler yiri

290.

Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün

1. Gör ne dir Һannāne iy 'ārif kişi
Kim yirümi ben muħalled isterem
2. Bu fenāya neye göñül bağlayam
Ben mađāmumı mü'ebbed isterem
3. Senüñ-ile sa'd idüm dünyāda ben
Āhiretde bunda[n] es'ad isterem
4. Yüzüñi anda dağı rüşen görem
'Ömrümi her gün mücedded isterem

---

27. olur: ola K2./ emīrler müstevī: umūrlar müstedām S.// iline: ilinden E./ kıлмақ: kılmaз K2.

28. yüri: yeri S.// idinenler: eylen E.

(290)

K2 220b, E 281a, S 449b.

*Bu şiir, hurma ağacının dilinden başlar, Darīr'in dilinden devam eder. Müminler çoğalınca Hz. Muhammed'in sesinin daha iyi duyulması için, mescide minber eklenir. Hz. Muhammed, o vakte kadar bir hurma ağacına dayanarak vaaz vermiştir. Minber yapılıncı, oraya geçer. Bunun üzerine hurma ağacı ağlayıp inlemeye başlar. Hz. Muhammed, ona neden ağladığını sorar, o da Hz. Muhammed'den ayrı kaldığı için ağladığını söyler. Bunun üzerine Peygamber ona, dünya var olduğunca var olması ve dünyada da cennette de insanlara meyvelerinden sunması için dua eder. Bu şiirde hurma ağacının Hz. Muhammed ile konuşması yer alır.

1. iy: ey K2, S./ Һannāne: Һanāde E./ dir: der S.

2. -K2.

3. bunda: ben de S, benden E.

4. yüzüñi: nūruñı S.

5. Bunda halk öñinde beni kim göre
Boyumu anda mümedded isterem
6. Çün ölümsüz dirlige irişürem
Çabr içinde ben mulahhad isterem
7. Bir kuru ağacūñ işit da'vīsin
Dime bu da'vīye mesned isterem
8. Ol hele bir nāliš itdi derd-ile
Ancılayın devlet ü cedd isterem
9. İlle derd istese gerek der[d] eri
Gerçi kim ben derd-i bī-ħadd isterem
10. Şorsa derd üstādumı ħannāne
Ma'nīye bu yolda münkad isterem
11. Pes cevābın işit iy şoran kişi
Ben dahı bir merd-i müfred isterem
12. Kim işitdürem size söz ma'nīsin
Ancılayın bir mücerred isterem

---

5. beni kim göre: kim yire beni K2, beni kim yire E.// boyumu: yirümi S.

6. -S./ irişürem: irem beni K2.// çabr içinde ben: beni çabr içinde E.

7. bir kuru: bu kuru S.

8. -S./ ol hele bir: hele ol bir E.// devlet ü cedd: derdi ben cedd E.

9. -S./ istese gerek derd eri: isdese gerekdür idi E.

10. -S./ üstādumı: istedi mi K2.

11. -S./ iy: ey K2.

12. -S./ işitdürem size: aña işitdürem E.

13. Derdi evvel var[dı] didi ben senüñ
Boynuña bendden muqalled isterem
14. Derdi dermāndan dahı yig gördi ol
Eytdi ben hōd derd-i Aḥmed isterem
15. Ākıbet maḥmūd oldı ol baña
Çün ki ben ‘ışk-ı Muḥammed isterem
16. Ben Resül’ün derdin isterem hemīn
Bu degül kim hāl ü ya ḥadd isterem
17. Derd eger istemese ol cāmīdī
Eyde miydi ‘ömr-i bī-ḥad isterem

---

13. -S./ birinci mısra: derdi ol viridi eytdi ben senüñ E.// boynuña: boynuñı K2./ bendden: beni E.

14. gördi ol: gördüğün E.// eytdi ben hōd: didi ben hōd K2, eytdi hōd ben E.

15. ol baña: uş baña K2, ol yaña E.

16. isterem: isderem S, istedüm K2.

17. -K2, -S.

291.

Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün

1. Şöyle oldı ol ħabīşūñ soñ işi
Ancılayın olmasun hergiz kişi
2. Oldı yoqsul ol ġarīb ü yaluñuz
Öldi ġitdi dünyadan ħālī yavuz
3. Put-perest ü müşrik-idi öñdin ol
Gördi kim toġru degül ol egri yol
4. Terk kıldı put-perest olmaġı tız
Putı tapanları kıldı sitız
5. Ĥalvete ġirdi oturdı yaluñuzın
Ĥalk arasından ġirü çekdi özin

---

(291)

K2 227a, E 288a, S 465a.

*Bu şiir, Darîr'in dilinden söylenmiştir. Abdullah b. Übeyy b. Selûl ile Rahip Ebû Âmir'in hikâyesinin anlatıldığı bölümde yer alır. Ebû Âmir, Hz. Muhammed'in yanına gelerek onun getirdiği dinin nasıl bir din olduğunu sorar. Hz. Muhammed de "İbrahim dinidir" diye cevap verir. Rahip Ebû Âmir, kendi dininin de İbrahim dini olduğunu söyler. Hz. Muhammed ona itiraz eder. Bunun üzerine Ebû Âmir, "kim yalan söylüyorsa, yalnız başına, gariblik içinde ölsün" der. Hz. Muhammed de "batıla hak diyen kişi, hakir ve zelil bir şekilde can versin" der. Ebû Âmir bu şekilde Hz. Muhammed'in makamından ayrılır ve ömrü boyunca Hz. Muhammed'e düşmanlık ederek insanlar arasında fitne çıkarır. En sonunda Şam'da yalnız başına ölür ve böylelikle Hz. Muhammed'in sözü yerine gelmiş olur.

2. yoqsul: yoqsul E./ ol: u S.// ikinci mısra: oldı ħalvet ġitdi dünyāda yavuz S./ dünyādan: dünyānuñ K2./ ġitdi: ġetdi E.

3. -S./ toġru: doġru E.

4. ikinci mısra: put tapan kişileri kıldı sitız K2, E.

6. Bir palās geydi ḥaşır döşendi pes
Kıldı ḥalvetde özini muḥtebes
7. Kendü kendüden dilerdi yol vara
Oğumadın anı Allāh ol vara
8. Daḥı şākird olmadın üstād olur
Biliş olmadın bilişden yad olur
9. Dilegi ḥōd olmuş kim ḥalk aña
Yüz dutalar döneler andan yaña
10. Ol mücerred olduğı zühd itdügi
Ḥalk arasından kaçuban gitdügi
11. Ol-ımiş kim ḥalk aña ‘izzet ide
Kanda gitse ḥalk aña uya gide
12. Dīni yok dünyā benüm olsa diyü
Çavum adum dünyaya ṭolsa diyü
13. Kendüzini ‘āmil ü ‘ābid kıılır
Ḥalkı uydurmağ-içün kâşid kıılır

---

7. oğumadın anı Allāh: oğumadın anı Allāh E, Allāh anı oğımadın S.

9. dilegi: maqşūdı S.// andan: andın E./ dutalar: ṭuta vü S.

10. gitdügi: getdügi E.

11. kim: ki S.// ikinci mısra: kaçanba gitse ḥalk daḥı bile gide S.

12. Ṭolsa: ṭolsun K2, E.

13. ü: -S./ ‘āmil: ‘ālim K2.

14. Dīni dünyāya şatanlaruñ işi
Dünya etegin dutanlaruñ işi
15. Ancılayın azğun olur āhiri
Bātımlı boş u müzeyyen zāhiri
16. Zühd ü faqrı ālet eyler bir birer
Cevheri ister ki göstere hüner
17. Bir niçe bilmezleri kıl eylenür
Zühd-i sālūşlık kerāmet söylenür
18. Kendüzini bir kişi oldum şanur
Faqr u dervişlik ol işi şanur
19. *Çün ki daşını tanıya cevheri*
Bile anda kim taş-ımlış gevheri
21. Eydür eyvāh bu benüm yañıldığum
Ol-ımlış kim bildüğümüz bul[duğum]
22. *Halk-ıçün imiş bu kamu hulq u hilm*
Hālik-ıçün olmamış bu zühd ü ‘ilm

---

14. ikinci mısra: -S.

16. -K2, -E./ Bu beyit ele aldığımız nüshalardan sadece S nüshasında şu şekilde bulunmaktadır: “Zühd ü faqrı ālet eyler her biri/ Cevheri ister ki göstere hüner” Beyit bu haliyle kafiye açısından sorunlu olduğu için, bu beyitte Milli Kütüphane No: YzB 377 nüshasındaki yazılışı esas aldık.

17-18. -K2, -E.

19. Bu beyit, ele aldığımız nüshalarda bulunmamaktadır. Bu sebeple Milli Kütüphane No: YzB 377 nüshasının 192b sayfasından alınarak metne dâhil edilmiştir.

21. -K2, -E.

23. *Şoñra Һasret yimegüñ aşşısı yok*
Anlara inananuñ hıç uşşı yok
24. *Şöyle kim ol kâfirüñ rāhıblığı*
Kendü ‘aklı birle şāhıblığı
25. *Һalkı kendüzine rām eyledügi*
Ol-ıdı kendüyi hām eyledügi
26. *Çün ki halkuñ yüzi döndi haq yola*
Qaldı ol kâfir saqalını yola

292.

Fe‘ilätün Mefā‘ilün Fe‘ilün

1. Һamd-ile şükre mültezim olalum
‘Ācizüñ Һamd u şükr ‘ādetidür
2. Ƙādir olan kişi n’ider Һamdı
Şükr ‘āciz kişiyе ‘ibādetidür
3. Ƙādire Ƙādir olmayan kişinüñ
Züllü Һamd-ıla şükür tã‘atıdur

22-26. Bu beyitler, ele aldığımız nüshalarda bulunmamaktadır. Bu sebeple İstanbul Üniversitesi Nadir Eserler Kütüphanesi No: 1552 nüshasının 328b, Millet Kütüphanesi No: YzB 377 nüshasının 192b sayfasından alınarak metne dâhil edilmiştir.

26. halkuñ yüzi döndi: döndi yöni halkuñ İstanbul Üniversitesi Nadir Eserler Kütüphanesi No: 1552. (292)

K2 228a, B1 1b, HM 179b.

*Bu şiir, Darîr’in ağzından yazılmıştır. Bu cildin ilk şiiridir.

1. olalum: olalım B1.
2. ‘ibādetidür: ‘ādetidür B1.

4. ‘Ācizüz ‘ācizüz yaq̄īn bilūñüz
Ayruḡı fikret ü ziyādātıdur
5. Dir-iseñ kudretüñi hem görgil
Ṭā‘atuñ ol Kerīm ṭā‘atıdur
6. Ben daḥı anı direm iy ‘āq̄il
Ḳudretüm ol Ḳadīr kudretidür
7. Çün ki ol kudretin ala benden
Āḥir ol ‘aczümüñ delāletidür
8. Göremedüğümüz qarīb ü yaq̄īn
‘Aczüñ o key ulu ‘alāmetidür
9. ‘İlmini bir tamām bilici yoq̄
Diye günehinüñ bu gāyetidür
10. Her kimi kim nihāyet issi didüñ
Gördüñ anuñ henüz bidāyetidür
11. ‘Āciz olduġuña muq̄ırr ol tiz
‘Acz bilmekligüñ nihāyetidür

---

3. ḥamd-ıla şükr: ḥamdi vü şükre B1.

4. ziyādātıdur: ziyādātdur B1.

5. ṭā‘atıdur: ṭāq̄atıdur B1.

6. iy: ey K2.

8. ‘alāmetidür: ‘alāletidür K2.

9. birinci mısra: ‘ilmini bu tamām bilici bu kim B1.// diye: ki diye K2, HM.

10. -HM.

12. Bize ol bes ki birligin bildük
Bilmek anı anuñ ‘ināyetidür
13. Dağı sevmek anuñ Ḥabībini
Ḳullarına Ḥaḳ’uñ hidāyetidür
14. Her kişi kim Muḥammed’i sevdi
Bil ki ol sevgü Ḥaḳ muḥabbetidür
15. Sevdügin kişiyi bilüp sevmese
Dimese bu fülān rivāyetidür
16. Sevgüsi Muştafa’nuñ iy server
Mü’minüñ dünyasında devletidür
17. Sevgil anı vü ālini sevgil
Çün ümīdüñ anuñ şefā’atidür
18. Sevdi Şiddīḳ u hem ‘Ömer sevdi
Vaż’-ı dīn anlaruñ ḥikāyetidür
19. Sevdi ‘Oşmān u hem ‘Alī sevdi
Ol çehār ümmetüñ sa‘ādetidür
20. Her biri varlıkımı aña virdi
Biri ḥōd bu dīnüñ ḥimāyetidür

---

12. ‘ināyetidür: ‘ibādetidür HM.

14. bil ki: bilsün B1, bilsen HM./ sevgü: anuñ B1.

15. bilüp: bilüben B1, HM.

17. sevgil: sevgil kim B1.

20. her: -B1.

21. Biri cānımı aña terk itdi
Birinüñ söylenen saḫāvetidür
22. Ol aşḫāb-ı ber-güzīde anuñ
Merḫūme ümmet anuñ ümmetidür
23. Tā ebed ḳāyim olan ol dīndür
Ki ‘amel ‘ilm anuñ şerī‘atidür
24. Cān içinde Muḫammed’i sevmek
Ol Müsülmānlıḡuñ ḫaḳīḳatidür
25. Çün Resül’i vü āli aşḫābını
Añduḳ ol bu ḫikāyet ḫil‘atidür
26. Añḡıl imdi Mışır melikin kim
Yūsuf’uñ taḫtidur ki milketidür
27. Bāḫını ṭāhir ol melik Zāḫir
Kim cihān ṭoṭolu şalābetidür
28. Şeref[i] şer‘i ḳāyim itdügidür
Ḳılıcı ehl-i faḳra da‘vetidür

---

21. -HM./ saḫāvetidür: şecā‘atidür B1.

23. ḳāyim: dāyim B1.// ‘amel ‘ilm: ‘amelin ‘ilm K2, ‘ilm ‘amel HM.

24-33. -HM.

24. ol: -B1.

25. resūli: resül B1.// ḫikāyet: kitāb B1.

27. birinci mısra: K2 ve HM nüshalarında “bāḫın u zāhir ol melik Zāḫir”, B1 nüshasında “bāḫın u zāhir ol melik Ṭāḫir” şeklinde yazılmasına rağmen, anlam gereği bu nüshaların yerine TIEM nüshasınının 2b sayfasındaki bu yazılış tercih edildi.

29. Çün anuñ ‘adli rûzigârında
Kurd u koyın kızınıñ ülfetidür
30. Kendü nefesine düşmeni meşgûl
Eyleyen pâdişâhuñ himmetidür
31. Biñ kezin biñ kılıçdan artuq iden
Heybetidür anuñ mehâbetidür
32. Kâdir ü pâdişâhâ sulţânâ
Ol melik kim ğazâ şanâ‘atıdur
33. Hâfızı Nâşırıdur ol melikûñ
Kim dîn ili ili vilâyetidür
34. Gör ne tâc issidür ol taht issi
Kim Hâlîl halvetinde hulletidür
35. Biş yıl oldı ki görmedi Gözsüz
Ol ki bu şi‘r anuñ feşâhatıdur
36. Yüzini gözsüze mi gösterür ay
Gözsüzüñ bî-hüde şikâyetidür

---

28. şerefi: sîreti K2, HM.

30. düşmeni: düşmânı B1.// pâdişâhuñ: pâdişâhı B1.

31. mehâbetidür: şalâbetidür K2.

33. nâşırıdur: nâşırı ol B1.

34. ol: ne B1.// kim Hâlîl: Hâlîl’i B1.

35. biş yıl oldı ki: biş oldı B1.

37. Yoksa ol şāh-ı hādīmü'l-ḥameyn
Gün gibi her seḥerde ṭal'atıdur

38. Devlet issi mülük kulları var
Naşr u fetḥ ü zafer gör rāyetidür

293.

Mef'ülü Mefā'ilün Fe'ülün

1. İy ṭā'ife-i cavḳete'n-nür
İy dīnleri dünyaları ma'mūr
2. İy ḥalk güzīdesi siz aşḥāb
Maḳbül siz olduñuz maḡfūr
3. Ḥoşnüd siz on kişiden Allāh
Hem Resül rāzı [vü] ḥalk meşkūr
4. Göñüller içinde ṭolusız siz
Dillerde şıfātuñuz mezkūr

37-38. -HM.

38. gör: -K2.

(293)

K2 231b, B1 6a, HM 182a.

*Bu şiir, Hz. Ali'nin dilinden söylenmiştir, şiirin 15. beyitten sonraki kısmı ise Darîr'in dilindedir. Pek çok sahabe Hz. Muhammed'in kızı Hz. Fatma'yla evlenmek için tâlip olduğu halde Hz. Ali, Hz. Fatma'ya tâlip olmamıştır. Sahabe bunun sebebini Hz. Ali'ye sorduğunda, Hz. Ali onlara bu şiir ile cevap verir.

1. ṭā'ife-i cavḳete'n-nür: Nüşhalarda “ṭā'ife-i laṭīf cavḳete'n-nür” yazılmasına rağmen, vezin gereği bu şekilde okunmuştur.

3. resül rāzı: rāzı resül B1.

5. Siz kim-idügüñüzi ilerü
Münzel kütüb içre oldı meşūr
6. Ben ilerü durmaduğum oldur
Kim olmışam iki dürlü ma‘zūr
7. Bir ol ki Resül heybetinden
‘Aqlum beni söylemege mi ıor
8. Bī-şerm kişi kim ol anda
Kendü bilüsine ola mağrūr
9. Degme sözi söylemege anda
Çanda ola olmayınca destūr
10. Bir ‘özr dağı budur iy aşhāb
Kim fāça vü faqr beyti mehcūr
11. Çıldı beni ol dilekden ayru
Ol ucdan oldı şirinüm şūr
12. Kābīn dilese Resül-i muhtār
Yoğdur yöremüzde fül-i meksūr

---

5. idügüñüzi: idügüñüz K2.// kütüb: kitāblar K2, HM.

6. oldur: ol-durur K2.

7. ki: kim K2./ heybetinden: heybetidür K2, HM.

8. ikinci mısra: çanda ola olmayınca destūr K2.

9. -K2, -B1.

10. budur: oldur B1.// vü: -K2, HM.

11. çıldı beni: çılmışdur K2, HM.

12. meksūr: meşkūr HM, mezkūr K2.

13. Bir aqçaya yitmedi gücüm kim
Hālūmi kılam anuñla mestūr
14. Uş rızq-ıçün ücrete yerışdüm
Olmışam iş işlemege me'cūr
15. Diñle bu sözi iy hıredmend
Tıođru söz işit ü diñleme zūr
16. Kim erlik-ile anuñ gibi bir
Gelmedi ne nāşır u ne manşūr
17. 'İlmi vü 'ibādeti vü 'aqlı
Erligi şecā'ati hō meşhūr
18. Anuñ kılcı kılcına kul
Sulţānları andan oldı mađhūr
19. Qayser kim olur kim heft iqlīm
Olmış-ıdı kistrā bile fađfūr
20. Ol kişi ki evliyā-yı kāmil
Mānend-i Sırrī Cüneyd [ü] Tayfūr

---

15. ıoğru: ıoğrı B1./ işit: işid B1.

16. ne nāşır u ne manşūr: bī-nāşır u manşūr B1.

17. meşhūr: manşūr K2, menşūr HM./ hō: hōd B1.

18. andan oldı: oldı andan B1./ kılcına: kulcına B1.// ikinci mısra: olmuş-ıdı kistrāy-[ı]la fađfūr HM.

19. bile: ile B1./ olur kim: olur u B1.// ikinci mısra: sulţānları andan oldı mađhūr HM.

20. kāmil: mükemmel B1.

21. Bařrī vü Cüneyd Őiblī vü Ma‘rūf
Zü’n-nün Őefik bin Manőūr
22. Hırka kamu andan aldı geydi
Ol virdi icāzet-ile menőūr
23. Erkān u Őerī‘at u ũarīkat
Görsetdi bu halkı kıldı mecbūr
24. Bu kamu ‘azizliğ-ıla ol Őāh
Eksüklik içinde hālini gör
25. Sen Őārūn tena‘‘umın idersin
Eydürsin ki gögsüm içidür Tūr
26. Tūr issi du‘āsı derde dārū
Saña sađ irerse ola rencūr
27. Yol tıfılına Şeyh ad urmağ
Őöyle ki siyāh ada kāfūr

---

21. birinci mısra: Bařrī vü Hābīb ü Őiblī Ma‘rūf B1.

22. ile: ki B1.

25. gögsüm: görsem B1.

26. irerse: iderse B1.

27. -B1.

294.

Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün

1. Diñle billāh bu 'acāyib sözi sen
Söz içinde añla derd-i sūzı sen
2. Söz ki sūzı olmadı ol söz degül
Göz ki bāṭın-bīn degüldür göz degül
3. Hāṣ ḳullaruñ işidüñ ḫālını
Muṣṭafā evlādınuñ aḫvālını
4. Gör ne dirlik dirilürlerdi alar
Ne iş üzre dirilürlerdi bular
5. Eydür-iseñ aşlı bilürler bular
Fer'i andan terk ḳıldılar alar
6. Gördiler cān 'ālemini āşikār
Ol sebebden ḳıldılar faḳr ihtiyār

---

(294)

K2 236a, B1 10b, HM 186a.

*Bu şiir, Darîr'in dilindedir. Hz. Ali ile Hz. Fatma'nın evlenmesine karar verilir. Bu şiir, düğün hazırlıklarının anlatıldığı bölümde geçmektedir.

1. K2 ve HM nüshasında birinci ve ikinci mısra yer değiştirmiştir./ añla: diñle B1./ derd-i: didi K2, HM.

2. -B1.

3. işidüñ: işitgil B1.

4. alar: anlar B1, bular HM.// ikinci mısra: fer'i andan terk ḳıldılar bular HM. / bular: alar K2.

5. -B1.// ikinci mısra: ne iş üzre dirilürlerdi alar HM.

6. cān 'ālemini: cān-ı 'ālem K2.// faḳr: faḳrı B1.

7. Biz bu mülki gördük ü bildük hemîn
Andan ötrü dünyayı kılduk güzîn
8. Eyle dime zinhār iy mü'temen
Gel cevābuñı Đarīr'den diñle sen
9. Pes inanmamış olursın avlına
Bilmemişsin kendü nedür avli ne
10. Ger inanduñsa Resül'üñ şer'ine
Aşlına yapış yapışma fer'ine
11. Mü'minüñ ğayba inanmadur işi
avlını ha kirtü şanmadur işi
12. Ol ki ur'ān avlına inandı ol
Sünnetin dutdı vü gitdi toğru yol
13. Mağbūn olası degüldür ol hümām
Çün ki ur'ān'dur aña her dem imām
14. Yoksa hücçet eydür-iseñ bī-meze
Pes saña itmedi aşşı mu'cize

---

8. iy: ey K2.

9. nedür: kimdür B1.

10. şer'ine: avlına K2, HM.

12. toğru: toğrı B1.

295.

Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün

1. Bārī senüñ bildüğüñ fikrüñ nedür
Neye hoşnüd olduñ u şükrüñ nedür
2. Bu tena'um yimek içmek 'ıyş u nüş
Budur ol kim bu görünendür nuķuş
3. Māl u mülk ü cāh u āsyāb u hüner
H̄āce [vü] mīr ü re'īs ü mu'teber
4. Hürmet ü 'izz ü vazīfe hüküm [ü] dād
Dut ki sulţān-ı selāţin Keyķubād
5. Āhir ölürsin hīç olursın ķamu
İtdüğüñ boynuña yıhılur ķamu
6. Ɔorķum oldur gidesin sen añsuzın
Gitmeseñ hōd iledürler geñsüzün
7. Dīn dīvānında aduñ isteyeler
Ɔorķum ol mü'min degüldür diyeler

---

(295)

K2 236b, B1 11a, HM 186a.

*Bu şiir, Darîr'in dilinden söylenmiştir. Bir önceki şiirden hemen sonra gelmektedir, arada nesir bölümü yoktur.

3-5. -B1.

6. Ɔorķum oldur gidesin sen: Ɔorķum oldur kim gidesin K2.// iledürler: iletürler B1.

7. Ɔorķum: Ɔorķum K2./ degüldür: degüldür K2.

8. Göreler çün kim çürükdür dirligün
Olmamış dīn ehli birle birligün
9. Şoñra hasret yidügün ne fāyide
Derd ü miñnet çekdügün ne fāyide
10. Ol Muḥammed ḥürmetiyçün yā Kerīm
Ehl [ü] āli ‘izzetiyçün yā Kerīm
11. Sünneti olsun bizüm yoldaşumuz
Dīnine şer‘ine fidā başumuz
12. Göñlümüzi sevgüsiyle ülfet it
Bize anuñ ḥürmetiyçün raḥmet it

296.

Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilün

1. Ol mezīd[ler] aña ḳandan olduğı
‘Aḳl-ı cüz’ī ḳanda şerḥ itsün anı
2. Nirede bişdi ḳarışdurıldı ol
Ḳaṭrede ‘ummānı gösterdi Ğanī

---

8. -B1./ çün kim: kim çün K2.

9. ikinci mısra: dünyā sevdüm didügün ne fāyide B1.

11. ikinci mısra: dīn [ü] şer‘ine fidādur başumuz B1.

12. sevgüsiyle: sevgü-ile B1.

(296)

K2 238a, -B1, HM 187b.

*Bu şiir, Darīr’in dilinden yazılmıştır. Hz. Fatma ile Hz. Ali’nin düğün yemeğinin mucize eseri olarak tükenmemesi üzerine söylenmiştir.

3. Zihî kudret kim güneşi kaçtreden
Gösterür illâ ki görür göz kaçanı
4. Kaçkı yoldan la'î rengi al ider
Nireden çolmuşdur altun ma'deni
5. Dağı anlardan yağıñ söz eydeyim
Diñle ger añlar olursañ sen seni
6. Endişeñ fikrũ ü tedbĩrũ kaçanı
Niredendür söyle sevindür beni
7. Cãn hayâtı kuvveti kaçandan dutar
Kim diri dutar hemişe bu teni
8. 'Aql u 'ilmi kaçandan öğretür 'aceb
Fikr nirde görsedür bunca feni
9. Añlağıl zinhār zinhār añlağıl
Kişi dimegil cihānda kevdeni
10. Ol ki ğayb hırmanını görmez gözi
Hem denĩdür kendü himmeti denĩ
11. Saña senden söyler-isem n'eyleyem
Añlamazsın yig durursın kim beni
12. Baña ma'rifet mi eydürsin diyü
Çevürürsin yüzi dönersin yöni

---

11. beni: teni K2.

13. Ben dahı yine sözüme döneyin
Çün ki çāḥ oldu sözümuñ ḥırmeni
14. Çün Resül-i zü'l-celāl ü zü'l-kemāl
Una qarışdurdı temri rūganı
15. Anı rū-pūş itdi ol rüşen-zamīr
Gözi olan görmeye mi rüşeni
16. Līkī halkuñ i'tikādı artdı uş
Çün ki ol mu'cizi gördiler yini

297.

Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün

1. Eydür iy Esmā benüm derdüm budur
Germ içümden ol dem-i serdüm budur
2. Āh idicek yüregüm derdi sızar
Yaş dökicek yaş-ıla kaygum yüzer
3. Korkaram baña ecel tiz irişe
'Ömrüme ḥavf u ḥalel tiz irişe

---

16. uş: -K2.

(297)

K2 241b, B1 16a, HM 189b.

*Bu şiir, Hz. Hatice'nin dilinden yazılmıştır. Cafer'in eşi Esmā, Hz. Muhammed'e Hz. Hatice'nin vasiyetinden bahsetmektedir. Buna göre bir gün Esmā, Hz. Hatice'yi ağlarken görür ve neden ağladığını sorar. Hz. Hatice de ona bu sözlerle cevap verir.

1. iy: ey K2.// dem-i serdüm: dahı serüm HM.

2. sızar: sınur B1, gider HM.// yüzer: iner B1, gider HM.

4. Fāṭıma küçük kıla ola yetim
Benüm içümde ‘azāb ola elim
5. Kız ‘ayāl öksüz anasuz kaldığı
Anasından ayru zārī kıldığı
6. Ol-durur analar oda yandığı
Derd ü hasret kınına boyandığı
7. Kim kıayura kim şefakkat eyleye
Ana yokdur diyüben kim söyleye
8. Dileğin kimdür aña getürici
Kimdür anuñ eksügin bitürici
9. Analu kıızlar göricek kız ‘ayāl
Boynın egüp yermüricek kız ‘ayāl
10. Bağrı taş-ısa kışinüñ deline
Yoksa öksüz çevre halkuñ eline
11. Eydür iy Esmā ümīdüm ol-durur
Hağ Rağımdür rahmeti key bol-durur

---

3. -B1./ baña ecel: ecel baña HM.

4. ikinci mısra: yanayum içümde ‘azāb ola elim HM.

5. anasuz: anasız B1./ kaldığı: kaldığın HM.// ikinci mısra: ol-durur analar oda yandığın HM.

6. -HM.

7. şefakkat: şefā‘at B1, HM.// ikinci mısra: ana yokdur derdin kime söyleye HM.

8. getürici: getürücü K2.// eksügin bitürici: eksügi yitürücü K2.

9-10. -B1.

11. iy: ey K2.

12. Ola kim kısmet ‘Alī’ nūndür Betül
Faṭma’yı ‘Alī’ye çift ide Resül
13. Ben vaşiyet iderem bu gün saña
Ol gice gerdek giceleri aña
14. Hıdmet idesin anı şaklayasın
Cān içinde ol cānı şaklayasın
15. ‘Özr ü ‘ayb üküş yitişür ‘avrata
Bir gün eylüge vü bir yıl miñnete
16. Tā ki yaluñuz bulunmaya Betül
Tā ki söylemeye nükte söz fuzül
17. Kim anuñ bağı yufkadur anasuz
Şem‘dür ol seyyide pervānesüz
18. Ana pervāne gibi yansa gerek
Kız işini anaya tansa gerek
19. Sen benüm kâyim-maḳāmum olasın
Ecrüñi Haḳ ḫazretinde bulasın

---

13. ikinci mısra: üç gice girdekçileri aña K2, olıcaḳ gerdek giceleri aña B1.

15-16. -B1.

16. nükte: -HM.

17. yufkadur: nāzıkdür HM.// şem‘dür: şem‘ ider B1.

298.

Mefā'īlün Mefā'īlün Fe'ūlün

1. Ne şerh ide kişi ol hāli kālī
Ki kāl ehli kaçan añlaya hāli
2. Ne vaşf itsün kişi ol hānedānı
Ki kimlerdür anuñ aşhābı āli
3. Çü sen şüret hayālinde zebünsın
Kaçan yüz göstere ma'nī hayāli
4. Aña kim āhıret mülki müselleme
Olupdur şanma sen ol lāübāli
5. Bu fānī mülke mülk midür diye ol
Çü bildi kim bu mülküñ var zevāli
6. Resül'üñ ehl-i beytini görenler
Uzatmadı alar dağı mağāli

---

(298)

K2 244a, B1 18b, HM 191b.

*Bu şiir Darîr'in dilinden söylenmiştir. Hz. Ali ve Hz. Fatma'nın evlilikleri bahsinde geçer. Darîr, Hz. Ali ve Hz. Fatma'dan pek çok keramet zuhur ettiğini, fakat bunları sözle anlatmanın güç olduğunu ifade eder.

1. hāli: hāl K2.// kaçan: nice B1.

2. aşhābı: aşhāb u B1.

3. hayālinde: hayālinden K2, HM.

4. mülki: milki B1.// olupdur: olar HM.

5. mülke: milki B1.// diye: diyen HM.// mülküñ: milküñ B1./ bildi: bildüñ HM.

6-7. -B1.

6. ikinci mısra: uzatmadılar anlar hıç mağāli HM.

7. Çü gördiler alaruñ dirliğini
Kula kullıķçınuñ nedür fi‘āli
8. Kāmu kāni‘ kāmı kıldığı tā‘at
Götürmişler hālāyıkdan su‘āli
9. Tena‘‘um terkini urmuş kāmı
Haşır döşediler şanma ki kālı
10. ‘Abā geydiler ü aç yüridiler
Görüñ ol şabrı vü ol ihtimāli
11. İştüñ ola Selmān vaşfını
İştüñ ola ‘Ammār’ı Bilāl’i
12. Ki nice faķr u fāķa çekdi anlar
Ne zaķmet gördiler ehli ‘ayāli
13. Sen eyle şanmağıl iy nefis kılı
Ki cem‘ itdüñ katuñda mülk ü mālı
14. Evüñ içinde hūrīler hārīler
Geyerler hoş bezerler zülfi hālī

---

7. kula kullıķçınuñ: kuluñ kullıķçısınıñ HM.

8. birinci mısra: kāmınuñ bildüği kıldığı şā‘at HM.

9. kālı: hālı B1.

10. şabrı vü: şabr u B1.

11. Selmān vaşfını: Müslümān vaşfını B1, Selmān-ı Parsī sen HM.// ola: mi B1.

13. iy: ey K2.// mülk: milk B1.

14. hārīler: hālılar K2.// ikinci mısra: geyürler yürürler hoş zülf ü hālī K2.

15. Hasedden kibr-ile hırş u hevādan
İçüñi kılmaduñ bir lahza hālī
16. Göresin kim dükeli arta qalır
Henüz boynuña yüklersin vebāli
17. Yanuñda qonşıların aç yaturlar
Üürsin sen dün ü gün yağ u balı
18. Harāmı isteyüben bulmazlar
Hō kimdür isteyen bulan helāli

299.

Mefā'ılün Mefā'ılün Fe'ülün

1. İşit iy i'tikādı pāk işitgil
Dürişgil dīn yolında bir iş itgil
2. Ne kim eydürsem ol hānedāndan
Göñülden aña inanğıl u cāndan

---

16. göresin: görürsin HM.

17. yanunda: yerüñde B1, yöreñde HM.

18. hō: hōd B1.

(299)

K2 249a, B1 25a, HM 195a.

*Bu şiir, Darır'in dilinden söylenmiştir. Bu şiirden önce Hz. Fatma'nın Yahudiler tarafından bir düğüne davet edilmesi hadisesi anlatılmıştır. Fatma'nın fakirliğini göstermek isteyen Yahudiler, onu düğünlerine çağırırlar. Hz. Muhammed de Fatma'ya düğünde giymesi için bir cennet hüllesi verir. Hz. Fatma'yı o kıyafetle gören Yahudi kadınları, şaşkınlık içinde kalırlar. Hz. Fatma onlara kıyafetinden parçalar keserek verir. Onun kestiği her parçanın tekrar bütün haline geldiğini gören pek çok Yahudi kadın, orada Müslüman olur.

1. iy: ey K2.

2. ikinci mısra: göñülden inanğıl aña cāndan K2, göñülden aña inan dağı cāndan HM.

3. Bu sözlerden dahı ol muğayyerdür
Hezārān biñ kezin biñ ol qadardur
4. Sen eyle şanma kim bu ‘aql işidür
Yā ol miqdār mıdur kim ‘aql işidür
5. Eger deryā senüñ içüñe şıgmaz
Ya ‘arş u kürsi hem avcuña şıgmaz
6. Sen eyle şanma iy ‘aqlına hoşnūd
Kim ola ‘arş u kürsi baħr-ı mefķūd
7. Çü mu‘ciz olıcağaz ħarķ-ı ‘ādet
Sen ol ‘ādetde qalduñ bī-sa‘ādet
8. Dilerseñ mu‘cizātın Muştafā’nuñ
Maķām-ı ‘ilmi ol kān-ı şafānuñ
9. Senüñ añladuğıñ ħāl nice ola
Olarla artuķ eydürsin tevellā
10. Bu kez sen mu‘cizi inkār idersin
Senüñ bildüğüñ-ile kār idersin

---

3. biñ kezin biñ: biñ ü biñ K2, HM.

4. şanma kim bu: şanmağıl kim HM.

5. içüñe: avcuña B1.// avcuña: içüñe K2.

6. iy: ey K2./ şanma: şanmağıl HM.// baħr-ı mefķūd baħra mefķūd B1, baħr-ı ma‘tūf HM.

7. olıcağaz: olıcaķ HM.

8. ikinci mısra: maķām-ı ‘ilmi ‘aqlı ol şıfātuñ K2, maķāmuñ ‘ilm ‘aqlın ol şafānuñ HM.

9. -HM./ añladuğıñ: ağladuğıñ B1.// ikinci mısra: olursa artuķ eydürsin qula K2.

10. mu‘cizi: mu‘cize B1, HM.

11. Ne bilmiş olasın iy bildügi kem
Ki nefsuñ ‘aql elinde oldı muhkem
12. Seni ‘aqluñ u hulkuñ kul idüpdür
Bilüden ‘aqluñı yoqsul idüpdür
13. ‘Aql yoqsul olur ‘ilm itmese ‘avn
Budur ol dünyada yoqsulca Fir‘avn
14. Eger dīn nūrı ‘aqla yār olursa
‘İnāyet Tengri’den ĩşār olursa
15. Anuñ ‘ilmi İlāhī ‘ilm oldı
Haqīkat haq nedür añladı bildi
16. İlāhī yār Hudāvendā Kerīmā
Bilici yarlıgayıcı Raḥīmā
17. Bize ‘avn u ‘ināyet yār itgil
Cehālet derdine tīmār itgil
18. Resūl’uñ şer‘ine vü sünnetine
Bizi rāğıb kııl anuñ milletine

---

11. -B1./ iy: ey K2.// muhkem: bu kelime K2 nüshasında “ḥatem”, HM nüshasında ise “ḥātim” şeklinde yazılmıştır. Her iki yazım da kafiyeye uymadığı için Millet Kütüphanesi No: AE Trh 314 nüshasındaki “muhkem” yazımını kullanmayı tercih ettik.

12. -B1.

13. -B1, -HM.

14. olursa: olsa B1.// olursa: olsa B1.

15. -HM.

16. -B1, -HM.

17. -HM./ birinci mısra: ilāhī bize ‘avnuñ yār itgil B1./ cehālet: ceraḥat K2.

300.

Fe‘ilātün Mefā‘ilün Fe‘ilün

1. Ol Müsülmān olan ḥatun kişiden
Gör ne diñler ne işidür küffār
2. Eydür iy ḳavm-i ehl-i küfr [ü] ḳalal
Nişe ḥaḳ dīne itdühüz inkār
3. Mu‘cize gördühüz inanmaduhüz
Ḳalduhüz şöyle münkir ü füccār
4. İlle çün ḥatm urıldı göñlüñüze
Sizden inkār ola gerek izhār
5. Gözi yoḳ kişi çün görmez nūrı
Degül ol kişi min-ulu’l-ebşār
6. Gözleri yoḳ ki gördüğünü bile
Ṭa‘ne urmaḳ-durur işi nāçār

---

(300)

K2 250b, B1 27a, -HM.

*Şiirin ilk beyti Darîr’in, sonraki beyitleri ise Müslüman olan Yahudi kadının dilinden söylenmiştir. Bu şiirden önce, bir Yahudi kadının, Hz. Muhammed’e oğlak eti pişirip içine zehir katarak Peygamber’in evine götürmesi, fakat mucize eseri olarak pişmiş etin konuşarak zehirli olduğunu söylemesi ve kadının da bunun üzerine Müslüman olması hadisesi anlatılmıştır.

1. ne diñler ne işidür: ne deñlü işidür B1.

2. nişe: niçün B1.

5. görmez nūrı: göremez nūr K2.

6. gördüğün: gördüğünü B1.// urmaḳ-durur: urmaḳdur B1.

7. Çün benüm gönümün gözi vardur
Gördüğüm sa‘ât eyledüm ikrār
8. Aydını ben qarañu nice diyem
Çün ki dünyā tolup-durur envār
9. Hāşşa bu hātem-i resül ki bugün
Muştafā müctebādur ol muhtār
10. Dağı kimdür anuñ gibi bedir ay
Aña beñzetme kimseyi zinhār
11. *Cāna cān ol-durur her dü cihān*
Ehli qamu ümīdi aña dutar
12. İy ‘aceb nişe añlamazsız siz
Bu qamu añlamağ-ıla zī-‘ār
13. *Halkı mı dağı halka beñzer anuñ*
Kim aña beñzedi bilür Kirdgār

---

7. -B1.

9. -B1.

10. ikinci mısra: -K2.

11. birinci mısra: Ele alınan nüshalarda bulunmadığı için SK Fatih No:4273 nüshasının 169a, SK Çelebi Abdullah No: 251 nüshasının 547b, Berlin Staatsbibliothek nüshası No: Ms Or Quart 1552/4 nüshasının 27a, TİEM nüshasının 51b sayfasından alınarak metne dâhil edilmiştir.

12. iy: nüshada “ey” şeklinde yazılmıştır.

12-19. -B1.

13. birinci mısra: K2 nüshasında “Halkı dağı halka beñzemez anuñ” şeklinde yazılmasına rağmen, bu yazı vezne uymadığı için TİEM nüshasının 51b varacağındaki okunuş tercih edilmiştir.

14. Ya bu h̄usn ü melāḥat eylemedi
Dünya içre kehāne vü seḥḥār
15. Ḥāṣā lillāh anuñ cemālinden
Kim ola min-cemā‘atü’l-eṣrār
16. Ḥayr-ı küllī Çalab aña virmiş
Anuñ-içündür ümmeti aḥyār
17. ‘Aklı ‘ilmi şerī‘atı ebedī
Kim resül viribidi anı Cebbār
18. Hele göñlüm dili baña eyidür
Mısmıl olduñ yürür-iken murdār
19. Etegin dutasını kişi buldun
Cāriye cān buldı ne‘am civār

301.

Mefā‘ilün Fe‘ilātün Mefā‘ilün Fe‘ilün

1. Zihī derün-ı şafā bu Muḥammed-i muḥtār
Zihī cemāl ü kemāl issi bu Resül-i emīn
2. Nişān vire mi kimesne cihānda õñ veyā şoñ
Nübüvvet issi bunuñ gibi mu‘ciz issi mübīn

---

(301)

K2 255a, B1 32a, HM 199a.

*Bu şiir, bir devenin ve keçinin dile gelerek, Hz. Peygamber’e hallerini anlatması hadisesine şahit olan sahabenin dilinden söylenmiştir.

1. zihī: zehī K2./ zihī: zehī K2./ bu resül-i emīn: bu resül iy yār B1.

3. Ne baħşīş ü ne ‘aṭādur ki Ḥaḳ aña virmiş
Zī-‘ilm ü ḥilm ü zī-aḥlāḳ ü zī-ṣabr ü temkīn
4. Yürür bu ḥaḳ arasında görür bu cevr ü cefā
Taḥammül kılar u epsem ṭurur kılor taḥsīn
5. Kimesne bir gün anuñ ol mübārek aḡzından
İṣitmedi biregü ḥaḳḳına yavuz nefrīn
6. Bu menzilet ki anuñ var bu ḳurb u bu ḥürmet
Anuñ gibi daḡı kim oldu ḥazretde yaḳīn
7. İlāhī ol Resül’üñ cāh ü ḥürmeti ḥaḳḳı
Bu gönümüzi anuñ nūrı birle kıldın
8. Anuñ risāletine çün ĩmān getürdük biz
Yine dilümüze ṣoñ demde eyle[gil] telḳīn
9. Darīr sīre kitābını tercüme kıldı
Velīkin lafzını tertīb kılmadı miskīn
10. Yoḳ-ıdı ‘ilmi ki sözde ‘ibāret ideydi
Tekellüf itmedi bildüklerini didi hemīn

---

2. -HM./ veyā: yā B1.

3. -B1, -HM.

4. -HM./ görür: gezer K2.// ikinci mısra: taḥammül ider-isem durur [u] kılor taḥsīn K2.

5. -HM.

6. -B1, -HM.

7. -HM./ bu: ki B1.

8-10. -B1, -HM.

302.

Mefā‘īlün Mefā‘īlün Mefā‘īlün Mefā‘īlün

1. Benem ol kâl-i âyet benem ol ehl-i hidâyet
Tâ ki qopunca kıyâmet benem hem hâkim ü maḥkûm
2. Benüm âyînum ü dînüm dutısar cümle cihânı
Benüm erkânım u şer‘üm olısar ‘âleme ma‘lûm
3. Qamu ikrâr kılupdur baña benden gelen öñdin
Ki benem hâtemi rüslüñ ü benem hâtm-ile maḥtûm
4. Baña Cibrîl qarındaş [u] yine oldur baña yoldaş
Bilüñ hâdim baña oldur u ben oldum aña maḥdûm
5. Beni her kim sever ise sever anı yaradan Hâq
Beni her kim [ki] sevmez ise cennetden ider maḥrûm
6. Benem ol şâhib-i Mi‘râc baña Allâh nûrıdur tâc
Yaradan eyle yaratdı qamulardan beni ma‘şûm

---

(302)

K2 256a, B1 33a, -HM.

*Bu şiir, Hz. Muhammed’in dilinden söylenmiştir. Bir koyun sürüsünün başındaki çocuk, Hz. Muhammed’e kim olduğunu sorar. Hz. Muhammed de ona peygamber olduğunu, insanları İslam’a davet ettiğini söyleyerek bu şiiri okur.

1. benem hem: nüshalarda “hem benem” şeklinde olmasına rağmen, vezin gereği bu şekilde düzeltilmiştir./ kâl: âl K2.

3. kılupdur: kılup K2.// ikinci mısra: ki benem hâtmî resülün hem benem hâtm-ile maḥkûm B1./ ü: nüshalarda “hem” şeklinde yazılmasına rağmen vezin gereği bu şekilde düzeltilmiştir.

4-9. -B1.

4. ü: nüshalarda “hem” şeklinde yazılmasına rağmen vezin gereği bu şekilde düzeltilmiştir.

5. ider: nüshalarda “iderler” şeklinde yazılmasına rağmen, vezin gereği bu şekilde düzeltilmiştir.

7. Benem ol ‘ālim ü ‘ādil ki amu zālīm ü kāfir
Ya anı marūm ider ya olur mū’min ü mazlūm
8. Beni daı grūbenin eyü yavuzı seerler
Bilinür merūm u mabūl seilür marūm u mezmūm
9. Ben ayı iki Őa itdüm ne kim itdümse a itdüm
Ne ‘aceb sylese ayvān baa ūn syledi mesmūm

303.

Fā‘ilātūn Fā‘ilātūn Fā‘ilūn

1. Eyle grdüm dir Resūl-i rabb-i dīn
Baa grsetdükde Cibrīl-i emīn
2. amu Mālīk’i amunu apusın
Aduı sā‘at amunu apusın
3. Hāviye amusı iinde yürir
Heybetinden grenū cismi erir
4. Degme bir ılan ki bir aa manend
Dimegil bu szūme sen ūn ü end

---

(303)

K2 258a, B1 34b, HM 201a.

*Bu Őiir, Hz. Muhammed’in dilinden sylenmiŐtir. Hz. Muhammed, koyunları otlatırken grdüü ocuu İslam’a davet eder. İsmi Ömer b. Zeyd olan bu ocuk, Mūslūman olmak iin iki Őart öne sürer. Öncelikle evlerinin yakınlarındaki bir vadide bulunan yılanın insanlara zulmettiini ve hayvanları öldürdüünü syleyerek Hz. Muhammed’den bu yılanı öldürmesini ister. İkinci olarak da kurumuŐ bir hurma aacını tekrar yeŐertmesini ister. Hz. Muhammed, yılanı öldürmek iin ocukla ve sahabesiyle beraber yola ıkar. Yılanı grünce onunla konuŐur ve onun cehennemden geldiini örenir. Bunun üzerine aqlına Mirac gecesinde grdüü cehennem gelir ve gözleri yaŐarak bu szleri syler.

5. Issıyı şovuk içinde saklamak
Ayrığı yavuk içinde saklamak
6. Kudret issi kadirün işidür ol
Münkir ü kâfir teşvîşidür ol
7. Kim diyeler oduñ işi ol-durur
Kamu münkîri ol oddur öldürür
8. Niçe oddan doriye hayvân bite
Niçe hayvânuñ içinden cân bite
9. Her kime od ire pişer köyinür
Şofra od kendüzünü yir söyünür
10. Kudrete inanmayan dir bu sözi
Hem bu dünya odını gördi gözi
11. Çün ki dünyânuñ şebâtı yok-durur
Hâşılınıñ iltifâtı yok-durur
12. Dünyanuñ yokdur beğası tîz giçer
Dünya odı dünya bigi tîz uçar

4-5. -B1, -HM.

6. -HM./ kadirün: pâdişâh B1.// kâfir: kâfirün K2.

7. -HM./ kim diyeler: diyeler kim B1.// ikinci mısra: kim kamu hayvânı ol od öldürür B1.

8. -B1, -HM.

9. -HM./ birinci mısra: her ne oda irişür köyinür B1.// ikinci mısra: hem bu dünyâ odını köyündürür B1.

10. -B1, -HM.

11. -HM.

13. Bākīdür anlara yok-durur fenā
Sağla şerrinden bizi yā Rabbenā
14. Āhīret çün bākī-dur[ur] hayr u şer
Kim olısar āhīretde iy püser
15. Cennetüñ ni‘metleri nūrdan biter
Cennet ehli kuvveti nūrdan dutar
16. Anda yoğdur gıce gündüz ay u gün
Issı sovuğ kış u yaz u dün ü gün
17. Tāze vü ter tā-ebed ‘ıyş u ma‘āş
Yımek içmek dā’imā geymek kumāş
18. *Ma‘nī milkinde muħalled dırlıgı*
İkiliksüzdür alaruñ birlıgı
19. Kimsenüñ ‘ağlı irişür mi aña
Ki niçe dūn aşıl eyide saña
20. Tamu odından dağı halkı ‘aceb
Yaradupdur ol ‘Azīm ü Ferd ü Rabb

---

12. -HM/ bigi: gibi B1.

13. -HM/ B1 nüshasında bu beyit ile 16. beyit yer değıştirmiştir./ anlara: anlarda K2.

14. -K2, -HM.

15. -HM./ nūrdan: bizden K2.

16-17. -B1, -HM.

18. Bu beyit ele alınan nüshalarda bulunmamaktadır. Bu sebeple SK Fatih No:4273 nüshasının 173b, TİEM nüshasının 67a sayfasından alınarak metne dâhil edilmiştir.

19-25. -B1, -HM.

21. Ȧamu ¼ahrınıñ temmũzı acıdur
Anuñ-içün çāšnĩsi hem acıdur
22. ¼ahr baħrınıñ kerānı yo¼-durur
İlle mü'mine ziyānı yo¼-durur
23. Şöyle kim nũrdan yaradur maħlũkāt
Nārdan daħı yaradur ço¼ Őıfāt
24. Nũrına yo¼dur zevāl ni nārına
Ne bilũrsiz nũrı nedũr nārı ne
25. Sen bu görinenden idersin ¼ıyās
Bilmez anı ille kim ¼udret-Őinās

304.

Mefā'ĩlũn Mefā'ĩlũn Fe'ũlũn

1. Saña yũz biñ Őũkr iy Bĩr ũ Bār ¼a¼
Senũñ 'avnuñ virũr işe revna¼
2. Benũm ne'm var kimem ben ne ¼iŐiyem
Ki kendũ iŐũme gũlem iŐıyam

---

(304)

K2 262a, B1 39b, HM 203b.

*Bu Şiir, Ömer b. Zeyd'in a¼zından sũylenmiŐtir. Hz. Muhammed'in yılanı öldũrdũgũnũ ve kuru hurma a¼acını yeŐertti¼ini gũren Ömer, Mũslũman olur. Ailesi ve kavmi onu dinden dũndũrmeye çalışsalar da o, İslamiyetten dũnmez. Bunun ũzerine babası tarafından a¼ susuz bırakılarak odaya zincirlerir. Fakat sabah kalktı¼ında kendini zincirlerinden kurtulmuş olarak bulur. Őstelik yanında bulunan hurma kũtũgũ yemiş vermiş ve dibinden de su çıkmıştır. Bunun ũzerine Allah'a Őũkrederek bu Şiiri okur.

1. birinci mısra: saña yũz biñ selām ide Bārĩ ¼a¼ HM.// ikinci mısra: senũñ 'iŐũñ virũr işe revna¼ HM, senũñ iŐũñ-durur işe revna¼ B1.

3. Dağı düne degin küfr ü dälâlet
Beni derpîç kılmış-ıdı cehâlet
4. Senüñ fażluñ irişdi iy Hudâvend
Ki oldum uş bugün ferhunde ferzend
5. Habîbüñ Muştafa'yı viribidüñ
Var ol azmışı yola oķı didüñ
6. Kaçan ben cāhili ol 'ārif-i Haķ
Oķıdı dīne ol dīni muhaķķaķ
7. Cehâletden aña ğavgā iderdüm
Dilerdüm mu'cizāt iĝvā iderdüm
8. Baña ol luţfi muţlak şabr iderdi
Benümle ķanda gidersem giderdi
9. Aña degin ki dīn bildürdi baña
Ben azmışı ķulavuzladı saña
10. Yaķīn bildüm ki raĥmet senden oldı
Baña 'avn u 'ināyet senden oldı

---

2. birinci mısra: benüm ne'm var kim ben ne kişiyem B1, HM.// ikinci mısra: ki kendü işüme göre kişiyem B1.

3. -B1./ cehâlet: ĥayâlât HM.

4. fażluñ: vaşluñ B1.

7. cehâletden: cehâletde K2, ĥacâletden B1.// mu'cizāt: mu'cize B1, HM.

8. gidersem giderdi: gitsem ol giderdi HM.// şabr iderdi: şabr it derdi B1, ĥayr iderdi HM.

9. ķulavuzladı: ķulaĝuzladı B1.

11. Aña olmış-ıdum rāzı i sulţān
Ki çekem dīn yolında bend ü zindān
12. Görürsem miḥnet ü derd ü belā ben
Ölürsem ḳahr elinde mübtelā ben
13. Otururdum bu zindān içre ḥāmūş
Velī faẓluñ ḥalāş itdi beni uş

305.

Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün

1. Sen ne ḥāl içinde olsañ yalvar ol Sübhān'a kim
Ḳayḡudan ḳurtara seni ol 'Alīm ü ol Ḥabīr
2. Çāresüz ḳalanlara hem çāre andandur yine
Aña ma'lūmdur ḳamu iş ol Semī' ü ol Başīr
3. Ḳarañu gice içinde ḳara yir altındaḡı
Ol ḳara ḳarıncayı görür yatur mı ya yürir
4. Göñlüñ içinde geçen endīşelerüñ ol bilür
Bundan artuḳçı-durur Ḥaḳ ol 'Aẓīm ol Kebīr

---

11. -B1./ bend: zecr K2.

12. -B1.

13. -B1.

(305)

K2 264a, B1 42a, -HM.

*Bu şiir, Darīr'in dilinden söylenmiştir. Müslüman olan Ömer b. Zeyd'in eli ayağı baḡlı bir şekilde bir deveye bindirilerek ölümüne terk edilmesi hadisesinin anlatıldığı bölümden sonra geçer.

1. ikinci mısra: K2 nüshasında bu mısra ile bir sonraki beytin ikinci mısraı yer deḡiştirmiştir.

2. birinci mısra: çāresiz ḳalanlara hem yine andandur cezā K2. // ikinci mısra: K2 nüshasında bu mısra ile bir önceki beytin ikinci mısraı yer deḡiştirmiştir.

5. Her ne müşkil hāl olsa yalvar u turgıl aña
Hağ dutar yine elüni andan artuğ yoğ naşır

306.

Mefā'ılün Mefā'ılün Fe'ülün

1. Senüñ 'ışkuñ ne tatludur Ḥabībī
Ki cān terkin baña yaqın kılpudur
2. Dinüñe girdüm illā seni sevmek
Baña dīnümde biñ kez dīn kılpudur
3. Senüñ 'ışkuñ yolında qanlar içmek
Baña Allāh n'ičün āyīn kılpudur
4. Senüñ nūruñ cemālūñ hürmetiyçün
Ki nūruñ 'ālemi aydın kılpudur
5. Eger bir günde biñ kez öldüreler
Şekerden Hağ baña şīrīn kılpudur
6. Bu gün ben bilürem ki ol İlāh'um
Baña sırr içre ne ta'yīn kılpudur

---

4. birinci mısra: gönül içinde geçen endişelerini bilür B1.

5. u: -B1.// Naşır: Başır K2.

(306)

K2 265b, B1 43b, HM 206a.

*Bu şiiri, Ömer b. Zeyd, Hz. Muhammed'e söylemiştir.

1. birinci mısra: ne tatludur senüñ 'ışkuñ ḥabībī B1, senüñ 'ışkuñ ne tatludur ḥabībī HM.

2. -HM./ biñ kez: yeñi B1.

3. -B1./ āyīn: enīs HM.

4. -K2.

5. -B1./ öldüreler: öldürürse: HM.

7. Senüñ sevgüñ baña cānlar bağışlar
Senüñ ‘ışkuñ beni reh-bīn kılpudur
8. Baña evvel sen itdüñ hayr u ihsān
Ki halk andan baña taḥsīn kılpudur

307.

Mefā‘ilün Mefā‘ilün Fe‘ülün

1. Zihī ‘ıyş u zehī ‘avn u ‘ināyet
Zihī baht u zehī ‘izz ü celālet
2. Zihī görmek zihī virmek zihī baht
Zihī devlet zihī tāc u zihī taht
3. Zihī kaldurmak ol düşmiş zelīli
Kim anuñ Muştafā oldı delīli
4. Zihī maḳbūl ki oldı ḥazretinde
Ki ḥidmet kılmayan hīç ḥidmetinde

---

6. -B1.

8. -B1./ birinci mısra: baña sen itdügüñ ol hayr u ihsān HM./ ki: bu HM.

(307)

K2 266a, B1 44a, HM 206b.

*Bu şiir, Darīr’in dilinden Ömer b. Zeyd’in ölümü üzerine söylenmiştir. Şiirde Ömer b. Zeyd’in durumu anlatılır.

1. birinci mısra: -HM./ zihī: zehī K2.// zihī ‘izz ü celālet: zihī ‘izz ü sa‘adet HM, zehī tāc u zehī taht K2.

2. zihī görmek zihī virmek: zehī virmek zehī görmek K2, B1.// zihī: zehī K2, B1./ tāc u zihī taht: ‘izz ü sa‘adet K2.

3. zihī: zehī K2.

5. Zihî menzîle irişmek sefersüz
Zihî geçmek deñizleri haşarsuz
6. Zihî ‘ilm ü ‘amel zî-dîn ü devlet
Ki buldı dünyada ol bî-meřakķat
7. Aña bî-renc genc oldı müyesser
Degül bî-genc renc oldı müyesser
8. Ne şa‘at kıldı ne zühd ü ‘ibâdet
Ne ‘ilm öğrenmege taşşıl hâcet
9. Anuñ taşşîli oldı cümle maşşül
Du‘â kılmadan oldı kamu maķbül
10. Ekin ekmedin ol taşlını biçdi
Gemisüz çok deñizler girdi geçdi
11. Anuñdur hil‘at aña ķutlu olsun
‘Azîzdür ‘izzet aña ķutlu olsun

---

4. zihî: zehî K2./ birinci mısra: zehî maķbül olmaķ hıdmetinde B1, zihî maķbül olmaķ hâzretine HM.// ikinci mısra: ki hıdmet kılmadı hıç hâzretinde B1, ki hıdmet kılmadın hıç hıdmetinde HM.

5. -B1./ zihî: zehî K2./ irişmek sefersüz: irmek hıç sefersüz HM.

6. zihî: zehî K2./ buldı: oldı B1.

7. -B1./ bî-renc genc: bî-genc renc K2.// ikinci mısra: degül bî-genc ü rence oldı müyesser HM.

9. oldı cümle: cümle oldı K2.// kılmadan: kılmadın HM.

10. -B1./ taşlını: daşlını HM./ ekmedin: ekmedi K2.// girdi: gördi HM.

11. -B1.

308.

Mefā'īlün Mefā'īlün Fe'ūlün

1. Çü tertīb oldı meclis-i müretteb
Duran ya oturan kamu mü'eddeb
2. Ğumeyr tonlar geyüben tãc urındı
Yüzün açdı degül bürqa' bürindi
3. Oturdu mesnedinde aya beñzer
Güzellik içre katı baya beñzer
4. Buyurdu ol 'acūza kim yürü var
Getür ol yigidi anda nazar var
5. Kiçi yaşlu kişide 'aql-ı kãmil
Dağı erlik ola hüşn-i şemâyil
6. Dağı aşlı ulu aşıldan ola
Gör ol hãşılı ne hãşıldan ola
7. Çü dāye Talha'nuñ katına geldi
Göricek Talha'yı ol dāye geldi
8. Ki iy yüzi mübārek tal'atı hūb
'Acebdür tãlib olmaz-ısa maṭlūb

---

(308)

K2 270b, -B1, HM 210a.

*Bu şiir, Darîr'in dilinden söylenmiştir. Abbas bin Mirdâs'ın kızı Gumeyre'nin konu edildiği bölümde geçer. Gumeyre'yle evlenmek isteyen pek çok kişi vardır, fakat Gumeyre bunları reddetmektedir. Hz. Ebû Bekir'in amcasının oğlu Talha b. Ubeydullah da Gumeyre'ye talip olur ve onu görmeye gider.

9. Ta‘accübdür ki beni güldürür uş
‘Aceb olmasa ay u gün der-âgüş
10. Bilürem servüñe sünbül ıolaşur
Benefşe şoşbetine gül ulaşur
11. Gel iy server şalın serve berāber
Güneşsin sen ol ay üzre berāber
12. Çü rüñından tene peygām geldi
Yüridi ıalha bī-ārām geldi
13. İllā bir haymetüñ açdurdı ol māh
Ki ıalha kendüden tız ola āgāh

309.

Mefā‘ılün Mefā‘ılün Fe‘ülün

1. Çü ıalha karşıdan ol aya bakmak
Diledi aya pervīn konşı olmak
2. Ne hübdur Leylī Mecnūn’la otursa
Dağı Veyse vü Rāmin konşı olmak

---

8. iy yüzi: ey yüzün K2.

11. iy: ey K2.

13. haymetüñ: çadırüñ HM.

(309)

K2 271a, -B1, HM 210a.

*Şiir, Darîr’in dilindedir. Bir önceki şiirden hemen sonra yer alır, arada nesir kısmı yoktur. Aynı konu işlenmektedir.

3. Gerek Ferhād isteye Şīrīn'i
Diler Ferhād'a Şīrīn kōnşu olmak

310.

Mefā'īlūn Mefā'īlūn Fe'ūlūn

1. Kaçan hūsni hayālīni ırakdan
Göricek hūb cemālīni ırakdan
2. Öginde Talha çok endīşe kıldı
Hamīyyet dahı gayret pīşe kıldı
3. Ki bu hūsnūñ çerisi çok çeridür
Çeri sulţānı kalbi içeridür
4. Sen olmasun bu şūha aldanasın
Bu kez ayrulık odında yanasın
5. Sen oğlansın bu düzgüne āyīne
Bağarsın hem cemālīnūñ ayına
6. Gözi kaçu yayından ata bir ok
Senūñ bağruña andan bata bir ok

---

(310)

K2 271b, -B1, HM 210b.

*Şiir, Darīr'in dilindedir. Bir önceki şiiirden hemen sonra yer alır, arada nesir kısmı yoktur. Aynı konu işlenmektedir. Talha'nın gözünden Gumeire'yi anlatır.

2. pīşe: nişe K2.

3. sulţānı: sulţānīnūñ HM.

6. kaçu: her iki nüshada da "kara" şeklinde yazılmasına rağmen, anlam açısından daha uygun olduğu düşünülerek SK Fatih No:4273 nüshasındaki "kaçu" yazılışı tercih edildi.

7. Dağı derdüñe dermān mı bulına
Lebi teg la‘l [ü] mercān mı bulına
8. Ya göz-ile kıla bir kez kirişme
Dağı eyde ki bu ĥüsne girişme
9. Beni sevdāyī eyleye bu şūĥlıķ
Bu varlıķdan baña yig ola yoķlıķ
10. Yañağları yañalını göricek
Yüzinüñ rengi alını göricek
11. Benüm ‘aqlum baña tedbīr ide mi
Ya göñlüm bağlanup ‘aqlum gide mi
12. Ya zülfi ĥalkasın çenber görürsem
Saçından saçılır ‘anber görürsem
13. Dutılam ol duzağa dānesüz ben
Düşem kuş gibi ağa dānesüz ben
14. Görürsem ġabġab-ı sīmīnin anuñ
Gözetsem şīve vü āyīnin anuñ
15. Yañılup söyleyimeyem sözümi
Delü olam yavu kılam özümi
16. Egerçi kul iden anuñ yüzidür
Yüzinden dağı bu fitne gözidür

---

9. yoķlıķ: nüshada “yoķluķ” şeklinde yazılmıştı.

17. Hezārān ğonca nāz-ile söz eyde
Mu‘ammā söyleye mermüz eyde
18. Güle gülşenleyin ol gül gibi yüz
Çü dili söyleye bülbül gibi söz
19. Anuñ elhānı hūb şavtı hurūşı
Yüregüñ kaynada qanımı cūşı
20. Yıha şabrum evin şeydā olam ben
Yağūd fī'l-ħāl āh idem ölem ben
21. Dutayım kendü öñümde gözümü
Durayım dirşüreyim kendüzümü
22. Ki gözdür mübtelā iden kişiyi
Belāya uğradan erkek dişiyi
23. Darīr'ün ħōd gözi yoğdur nedendür
Ki hūblar görkine ol mürtehendür

311.

Mefā'ülün Mefā'ülün Fe'ülün

1. Ğumeyr Talha'yı kim gördi ırakdan
Ki bir serv-i ħırāmān nev-cüvāndur

---

(311)

K2 272a, -B1, HM 210b.

*Şiir, Darīr'in dilindedir. Bir önceki şiirden hemen sonra yer alır, arada nesir kısmı yoktur. Aynı konu işlenmektedir. Gumeyre'nin gözünden Talha'yı anlatır.

2. Degül peykerde bir şekl-i müşekkel
Anuñ cānı vü cismi küllī cāndur
3. Melāḫat kānıdur bu nev-cüvān baḫt
Alardandur ki eydeler fülāndur
4. Bunuñ ḫüsni ḫasendür daḫı artuḫ
Budur kim erlig-ile pehlüvāndur
5. Kişinüñ ḫaşmeti eydür kişiyi
Kişinüñ fi‘li aña tercümāndur
6. Kılıç kabzasını dutmuş eliyle
Ki ya‘nī menzilüñ mühlik mekāndur
7. Gözin öñinde dutmuşdur mü’eddeb
Ki erlikden bu fi‘lüm bir nişāndur
8. Ğumeyre kendüye eydür bu erden
Benüm kırtıldıḫum igen gümāndur

312.

Mefā'īlün Mefā'īlün Fe'ūlün

1. Degül Talha eger Rüstem olursa
Ya Rüstem'den dahı muhkem olursa
2. Kaçan 'ışka irişürler kalurlar
Bilimezler n'iderler ne kılurlar
3. Ne arslanları kim 'ışk erneb itdi
Ne 'ākılleri şit ü şebşeb itdi
4. Degül mār ejdehāyı mūr ider 'ışk
Ya nice sağ kala çün zūr ider 'ışk
5. Kolu kuvvetlü kimdür dünyada 'ışk
Katı kıymetlü kimdür dünyada 'ışk
6. Güreşme 'ışk-ıla tiz başılırsın
Kurılma yay gibi tiz yasılırsın
7. Biz ancak 'ışkuñ adını işitdük
Degül kim 'ışka biz bir iş itdük

---

(312)

K2 273a, B1 50b, HM 211b.

*Bu şiir, Darîr'in dilinden söylenmiştir. Talha, Gumeyre'yi görmüş ve onunla konuşmuştur. Gumeyre ona hangi kabileden olduğunu sorduğunda, Talha hangi kabileyi söylerse söylesin Gumeyre'nin o kabileyi eleştireceğini düşünerek, Gumeyre'ye farklı farklı kabile isimleri söyler. Gumeyre onun söylediği her kabileyle ilgili hiciv beyitleri okur. Sonunda Talha, gerçek kabilesini söyleyince, Gumeyre onun bu hilesine kızarak Talha'yı yanından kovar. Talha, evine döndüğünde hasta olur, yemeden içmeden kesilir. Bu şiirde Talha'nın hali anlatılmaktadır.

3. şit ü şebşeb: şeydā vü sīb B1.

8. Ulular sözidür kim diñlemiřüz
Nařībümüzce sözden añlamıřuz
9. Sözi süz çekdi getürdi araya
Darır kimdür ki sözde süz araya
10. Kaçan ‘ışk-ıla Talha niçe urdı
Urış ‘ışk urdı vü derhāl yitürdi
11. Tīmār ister aña ma‘şuķ elinden
Söz işitmek diler ma‘şuķ dilinden
12. Buyurđı ‘abdine kim ol yaña var
Yine dermān baña ol yañadan var
13. Ki görgil ol dil-ārāmı gözetgil
Ne dir n’eyler ne işler key gözetgil
14. Yine baña gelüp şerh eyleyesin
Anuñ n’eyledüğini söyleyesin
15. Benüm derdüme dermān ola ol söz
Cānumdan yig baña cān ola ol söz

---

7. ‘ışka: ‘ışkı B1.

9. sözde süz araya: sözden araya B1.

10. urdı vü: urupdur B1.

12. -HM./ buyurđı ‘abdine: birbir ‘abdini K2.

13. ne dir: ne-durur B1./ key: gör B1.

14. baña: -B1.

15. yig: yeg K2./ cānumdan: ki cāndan B1.

313.

Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün

1. Talha eydür iy Ğumeyre ol yiter
Kim beni ħüsn-ile yağma eyledüñ
2. 'Aqlumı iletdüñ iy Leylî-şifat
Beni Mecnün gibi şeydā eyledüñ
3. Ben konuğ vardum ħatuña bir nefes
Sen seni benden müberrā eyledüñ
4. Tatlu dilüñden acı söz söyledüñ
Sögdüñ ü süridüñ rüsvā eyledüñ
5. Beni şayru kıldı ayrulıq odı
Sen düğünlerde temāşā eyledüñ
6. Sihr-ile anda dağı iy fitneci
Niçe dürlü şūr u ğavğā eyledüñ
7. Kim saña yüz urdı vü meyl eyledi
Kim sen anuñla muħābā eyledüñ

---

(313)

K2 275a, B1 52b, HM 213a.

*Talha, gittiği bir düğünden dönen Ğumeyre'nin yolunu keser ve ona karşı bu şiiri okur.

1. iy: ey K2.

2. iy: ey K2.

3. seni: beni B1.

4. -K2, -HM.

6. iy: sen K2, B1.

314.

Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün

1. Didi iy seyyid kim bu işleri
Bu 'acāyib ḥāl ü bu teşvīşleri
2. Kim 'ayāl ucından oldum ḥōr ben
İrte gice ağlaram uş zār ben
3. Nāmūsum gitdi vü 'ārum ḳalmadı
İl içinde i'tibārum ḳalmadı
4. Heybetümden ḳuş hevāda per döger
Ḳılıcumdan Ḳahramānlar der döker
5. Bu 'aceb degül mi kim bir tıfl-ı ḥurd
Baña gele göstere ol dest-i bürd
6. Ben daḥı iş işleyem bir ad-ıçun
'İbret ola biliş-içün yad-ıçun

---

(314)

K2 276b, B1 54b, HM 214a.

*Bu şiir, Gumeyre'nin babası Abbas'ın ağzından yazılmıştır. Düğün dönüşünde Gumeyre ve kafilesinin yolunu kesen Talha, birkaç kişiyle vuruşarak onları öldürmüş ve Gumeyre'yi alarak kendi kabilesine dönmüştür. Durumu öğrenen Gumeyre'nin kabilesi, Talha'nın kabilesi ile savaşmaya karar verir. Hz. Ebû Bekir araya girip işleri yoluna koymak için Gumeyre'nin babası ile konuşmak ister. Fakat Hz. Ebû Bekir'in dostu olan Mâlik b. Rebi'a onun yerine kendisinin gitmesinin daha iyi olacağını söyleyerek Abbas ile görüşmeye gider. Abbas'ın yanına gidip konuyu açtığında ise, Abbas ağlayarak bu şiiri okur.

1. -HM./ ḥāl ü: ḥālî B1./ iy: nüshada "ey" şeklinde yazılmıştı.

2. -HM.

3. i'tibārum: ihtiyārum B1.

4. -B1.

5. baña gele: kim baña B1.

7. Kim Benī Mürre uruğundan kişi
Dünyada oya mı irkek ya dişi
8. Uş eri dirdüm yarağum düzerem
Bulduğumuñ derisini yüzerem
9. Gerçi ben ocaldum iy melik henüz
Biñ yigitden ya‘nī dönderem mi yüz
10. Dir-idi bu sözleri ağlar-ıdı
Hayf odı yüregini tağlar-ıdı

315.

Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilün

1. Didi iy ‘Abbās hāzır ol bugün
Kim viribidi saña Resül bugün
2. Bir mübāriz kim nazıri yoğ-durur
Dünya hılkından amu artuğ-durur

---

6. birinci mısra: ben dağı bir iş işleyem ad-içün K2, ben dağı bir iş ılayım ad-içün HM.

7. -B1./ HM nüshasında bu ve sonraki beyit yer değıştirmiştir.

9. iy: ey K2.// ikinci mısra: biñ yigitden ya‘nī döndere mi yüz K2, biñ yigitden dönderem misin yüz B1.

(315)

K2 280a, B1 59a, HM 217a.

*Bu şiir Talha'nın dilinden yazılmıştır. Málík b. Rebî'a'nın arabuluculuğı ile Abbas, Talha'nın kabilesi ile savaşmaktan vazgeçmiş ve kızını Talha'ya vermiştir. Fakat Hz. Muhammed'in peygamberliğinden sonra Talha'nın ve kızı Gumeyre'nin Müslüman olmasına öfkelenerek, onlardan yüz çevirmiştir. Talha zekât toplamak için Abbas'ın kabilesine gelerek, Abbas'ın develeri ve koyunlarına el koyunca Abbas sinirlenir ve Talha'yı esir alıp zincire vurdurur. Bunun üzerine Hz. Muhammed, Hz. Ali, Hz. Ömer ve Hz. Osman ile bazı sahabesini Abbas b. Mirdâs'la konuşmaları için gönderir. Onların geldiğini haber alan Talha, sevinerek bu şiiri okur.

1. iy: ey K2, ol B1.

3.   Kılıcına kimse karşı mı tura
       Kimdür ol kim kendüyi aña ura
4.   Heybetini göricegiz bilesin
       Şol sâ'atda kendüzüne gelesin
5.   Çün ki geldi üstüne zevcü'l-Betül
       Oldı oğluñ kızuñ aña cümle kul
6.   Hîç bilür misiz 'Alî'yi kim-durur
       Erlik-ile 'äleme hâkim-durur
7.   Ulu kiçi kamu dirilüñ üşüñ
       Aşağa inüñ ayağına düşüñ
8.   Yoğsa gider milküñüz ü mālūñuz
       Top mükedder olısar aḥvālūñuz
9.   Ol kağan arslan bigi çün inraya
       Ejdehâlar heybetinden inreye
10.   Çün kılıca el ura Rüstem bigi
       Niçeleri öldüre Rüstem bigi

---

3. bu beyit, B1 nüshasında altıncı sıradadır./ birinci mısra: kılıç ile kim aña karşı durur B1./ kendüyi: kendüni K2./ ura: urur B1, HM.

4. ikinci mısra: şol sâ'at kim deng ü ḥayrân olasız B1.

5. aña cümle: cümle aña B1.

7. aşağı: aşağı B1.

8. yoğsa: yoğsa B1./ mükedder: muḥabbaḥ K2, B1.

9. -B1.

10. -B1./ bigi: gibi HM.

11. Sen anı sencileyin er şanmağıl
Yā aña beñzer dağı var şanmağıl
12. Bu anuñ erligidür kim söyledüm
Pehlüvānlıgını ben şerḥ eyledüm
13. Yoksa anuñ sırr-ı ḥālin kim bilür
Sırr içinde ḥāl ü ḳālin kim ḳılur
14. Hele sözüm işidürseñ yig-durur
Ögüdümle iş iderseñ yig-durur
15. *Ben saña didüm olurın her işüñ*
Didügümü işle ger kise başuñ

316.

Mefā‘īlün Mefā‘īlün Fe‘ūlün

1. Aña mı şükr ideyim kim küfürden
Beni ḳurtarduñ iy sen ‘ayn-ı raḫmet

11-13. -B1.

14. -B1./ yig: yeg K2.

15. Bu beyit ele aldığımız nüshalarda bulunmamaktadır. Bu sebeple SK Çelebi Abdullah No: 251 nüshasının 571b sayfasından alınarak metne dâhil edilmiştir.

(316)

K2 282b, -B1, HM 218b.

*Bu şiir, Abbas'ın dilinden yazılmıştır. Hz. Muhammed, Talha'yı Abbas'ın elinden kurtarmak için yola çıkar ve sahabenin yanına gelir. Bir mektup yazarak Abbas'ı dine davet eder ve mektubu Abbas'a ulaştırması için Hz. Ömer'i görevlendirir. Ömer, Abbas'ın yanına giderken, Abbas'ın askerleri dağdan Ömer'in üzerine taş yuvarlarlar. Ömer, bu taşlara Hz. Muhammed'in yüzüğünü tuttuğunda taşlar parçalanır ve Ömer'e isabet etmez. Bunu gören Abbas, Müslüman olur, Talha'yı da bırakır. Sonra Hz. Muhammed'in katına gelerek bu şiiri okur.

2. Beni küfrüñ qarañulıqlarından
İgen azdurmış-ıdı bu dalâlet
3. Ya ol şükri mi evvel eydeyim kim
Baña bağışladuñ cāh ü celâlet
4. Baña öz kendüzüñ geldüñ iy sultān
Kim idesin beni dīne delâlet
5. Yig oldur kim senüñ yoluña qurbān
Olam artuq ya eksük söz ne hâcet
6. Hele ‘ömrüm varınca işigüñde
Qılısaram düni gün istikâmet
7. Beni ayırma senden ayruq iy şāh
Ve illā başuma qopar kıyâmet
8. Senüñ qullıguñ ele girdüginde
Dağı kimdür kim isteye imâret
9. Baña ayruq ne māl qayusı ne cān
Dükeli yoluña olsun ‘azâmet
10. Çü dutdum etegüñ qomazam elden
Anuñ-içün getürmişem şahâdet

---

1. iy: ey K2.

3. şükri: şükürün K2.

4. iy: ey K2.

5. yig: yeg K2.

7. iy: ey K2.

317.

Mefā‘ilün Fe‘ilātün Mefā‘ilün Fe‘ilün

1. Anuñçün oldı ‘Alī’nüñ Emīr-i naḥl ismi
Ki bal aruları cümle leşker[i] oldı
2. Ta‘accüb itme ger kurd u kuş Süleymān’a
Muṭī‘ oldı yaḥūd leşkeri perī oldı
3. ‘Aceb budur ki Resül ḥazreti şahābīnūñ
Biri[si]ne göze göz kurd u kuş çeri oldı
4. Nicesi şerḥ ideyin ben anuñ yārānlarını
Ya ne sebebden alar ḥalk server[i] oldı
5. Birisi evvel Ebū Bekr-idi kim ol Şiddīk
Resül’e cān-ıla māl-ıla müşterī oldı
6. ‘Ömer çün ‘ömrini anuñ yolına şarf itdi
Anuñçün ümmetinūñ ol rehberi oldı
7. Resül ‘ışkına kurbān olmağa ‘Oşmān
Dürişdi oldı şehīd dünyadan berī oldı

---

(317)

K2 284b, -B1, -HM.

*Bu şiir, Darīr’in dilinden yazılmıştır. Müslümanlığı kabul eden Abbās, ailesi ile Hz. Muhammed’in yanında olmak ister. Hz. Muhammed de bunu kabul eder. Abbas, bal arısı yetiştirmektedir, Hz. Muhammed’e arılarını da yanında götürmek istediğini söyler. Bunun üzerine Hz. Muhammed, Hz. Ali’yi Abbas ile birlikte arıların bulunduğu mağaralara gönderir. Burada Hz. Ali, arılara Hz. Muhammed’in selamını söyleyerek, Hz. Muhammed’in onlara Abbas ile beraber göç etmeyi emrettiğini bildirir. Bunun üzerine arılar, Hz. Ali ve Abbas b Mirdās ile birlikte yola çıkarlar. Şiir, bu hadisenin üzerine söylenmiştir.

4. alar: nüshada “anlar” şeklinde yazılmasına rağmen, vezin gereği bu şekilde düzeltildi.

8. ‘Alī-dur[ur] ki anuñ ‘ilmini ‘ayān kıldı
Egerçi cümle şaḥābīden ol biri oldı
9. Muḥammed-ile muḥibb olanuñ işi oldur
Kim öldi şūret-ile ma‘nide diri oldı
10. Eger Resūl’i sevenlerden-iseñ iy miskīn
Anuñ [kıulı ki] Ḥüseyn’i Ca‘fer[i] oldı
11. Ḥüseyn ü Ca‘fer ü Ḥamza ki ehl-i āl-durur
Muḥabbetinüñ alar cümle mazharı oldı
12. Anı seven kişinüñ cān u mālı terk gerek
Baḥıl u mümsik olur şanma kim āli oldı

318.

Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilün

1. Eydür iy ana ne kıatı söyledüñ
Göñlümi maḥzūn [u] ğamgīn eyledüñ

---

8. şaḥābīden: nüshada “aşḥābından” şeklinde yazılmasına rağmen, vezin gereği bu şekilde düzeltildi.
10. ikinci mısra: K2 nüshasında “anuñ gibi Ḥüseynī Ca‘fer oldı” şeklinde yazılmıştır. Bu yazılış vezin ve anlam açısından kusurlu olduğu için, SK Çelebi Abdullah No: 251 nüshasındaki yazılış esas alındı.

(318)

K2 287a, B1 67a, HM 222a.

*Bu şiir, Mikdād bin Esved’in ağzından söylenmiştir. Emir Cābir isimli bir kimsenin Miyāse adlı bir kızı vardır. Miyāse yiğitliğiyle ünlüdür, kendisini meydanda yenebilecek biriyle evleneceğini söylemektedir. Kureyş kabilesinin önde gelenleri Miyāse’yi almak için yola çıkar. Maksatları, Miyāse’yi alarak onun kabilesi olan Kindeoğulları ile akrabalık bağı kurmak ve bu şekilde güç kazanmaktır. Mikdād bin Esved de Cābir’in kardeşinin oğludur. Küçük yaşta yetim kalmıştır. Miyāse’nin Kureyş kabilesinden gelenlerle muharebe edeceğini öğrendiğinde, o da meydana gitmek ister. Fakat annesi Mikdād’ı göndermek istemez. Ona yaşının küçüklüğünü ve yetimliğini hatırlatır. Bunun üzerine Mikdād bu şiiri söyler.

2. Bu yetimlik ne atı dūşvār-ı mış
Kim yetim olsa ne yavla h̄ār-ı mış
3. lse yig-ı mış yetim olunca tıfl
Günde biñ lür-ı mış lince tıfl
4. Yalımı ala gözi [hem] yaş olu
Derd-ile āh-ile bağı baş olu
5. Dostı vü yāri yetimūñ yoğ-ı mış
H̄i yetimūñ i‘tibāri yoğ-ı mış
6. İlle her kim ol yetim mālın yiye
Yidügince ol aña dostum diye
7. ün dükendi mālı ol aldı soña
Bu kez ldürmege aşd ider aña
8. Ulalup mālını da‘vī ılmasun
almadı mālı özi hem almasun
9. Yoqsul-ısa kim baar h̄öd yüzine
Yaş degül andur ki olar gözine

---

1. maḥzūn [u] amgīn: amgīn [ü] maḥbūs B1.

2. ne yavla h̄ār-ı mış: ne atı h̄ōrlar ı mış B1.

4. ala: atıca B1./ gözi: gördi K2./ olu: olar B1. // olu: olur B1.

5. birinci mısra: yetimūñ dostı vü yāri yoğ-ı mış B1.// h̄i yetimūñ: yetimūñ h̄i B1.

6. ille her kim: ola ol kim B1.// ol: ben B1.

7. -K2, -HM./ ider: nüshada “iderler” şeklinde yazılmasına rağmen, vezin gereği bu şekilde okunmuştur.

8. ulalup mālını: kim ulalur B1.

10. İlle ol yurtdan evüm göçdi benüm
Ol yetimlik mevsimüm geçdi benüm
11. Ben yetimlik defterini dürmişem
Erlik erkânına ben el urmuşam
12. Baña âlet at gereklüdür hemîn
Bu kemîne gör nice açar kemîn
13. Göresiz erlik-ile er kim imiş
Yig kim-imiş yâhû kemter kim-imiş
14. Kişiyе çün ‘avn idici Hâk ola
Endîşe itse kişi ahmağ ola
15. Sen baña atam silâhını getir
Dağı benden ‘ibret al heybet götür
16. Gör ki Rüstem kim-imiş İsfendiyâr
Gör müselleme kime olur bu diyâr
17. Kılıcumla Kâhramân’ı kahr idem
Sırrımı cümle cihâna cehr idem

---

9. Bu beyit, K2 nüshasında bir önceki beyit ile yer değiştirmiştir./ yoqsul: yoqsul B1.

10. -B1.

11. -HM.

12. -B1.

14. endîşe itse: endîşe çok itse K2.

15. -B1.

16. İsfendiyâr: nüshalarda “yâ İsfendiyâr” şeklinde yazılmasına rağmen, vezin gereği bu şekilde okunmuştur.

18. Çün dilîr olsa kişinüñ devleti
Atı ola vü silahı âleti
19. Erlik içinde kim olursa ol er
Taşdur ol hâşâ kim ola ol güher

319.

Mefâ'ilün Fe'ilâtün Mefâ'ilün Fe'ilün

1. 'Acebdür eger ol fâris-i yegâne bugün
Atuban urmaz-ısa oğını nişâna bugün
2. Egerçi nāmūsūm[1] şakladum bugüne degin
Zihî gâbînet eger vara rāygāna bugün
3. Zamān-durur ki zamāne benümle hemdem-idi
'Acebdür olmasa düşmen baña zamāne bugün
4. Zihî hayıflar eger bu belürsüz er fırsat
Bulup yiñerse beni düşmeñüz gümāna bugün

17-19. -B1.

(319)

K2 289a, B1 70a, HM 223b.

*Bu şiir, Miyâse'nin dilinden yazılmıştır. Miyâse'yle evlenmek isteyen kişiler meydanda toplanırlar. Fakat bu kişilerin sayıları çok olduğu için, aralarından en iyilerini seçebilmek önce birbirleriyle vuruşurlar. Mikdâd, hepsini yenerek Miyâse'nin karşısına çıkmaya hak kazanır. Fakat meydandakiler onun kim olduğunu bilmemektedirler. Miyâse bunun üzerine dâyesine ve yanındaki ulu kimselerin eşlerine bakarak bu şiiri okur.

1. atuban: atıban K2, HM./ oğını: oğını K2, oğunu HM.

2. nāmūsūm[1]: nāmūsı B1.// zihî: zehî K2, B1.

3. -B1.

4. zihî: zehî K2, B1./ hayıflar: hayıflu K2.

5. Ki kendüzümü yakın öldürürem ortada ben
Ne aşşı itmiş-[is]em varısar ziyāna bugün
6. Degüldür ol ki aña ben zebūn olam muhkem
Gerek ki ğarķ ola cismüm bulaşa ķana bugün
7. Ne kim cemā‘atümüz var-ısa melūl olalar
Huşūşa benüm-içün ķardeşüm Kināne bugün
8. Bile ulalduĝum [u] ķopduĝum ķavm cümle
‘Amūlarum ķamu ehlüm ata ana bugün
9. Ƙaçan ki beni göreler ķanuma bulaşmış
Gerek ki ķamu benümçün ķana boyana bugün
10. Olar ki ‘ışkum odına yanarlar-ıdı müdām
Gerek ki derd-ile ķasret odına yana bugün

---

5. ortada: bunda K2, HM.// ne aşşı: ne aşşı ki HM.

6. muhkem: maħkūm K2.

7. -B1.

8. -B1.

9. -B1.

10. ki: kim B1./ odına: odıyla B1.

320.

Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün

1. Eydür iy sultān-ı sultānān Çalab
Dükelinden sen ulu sultān Çalab
2. Gerçi cehl-ile yolumdan azmışam
Ayrığa dip baña kıyu kızmışam
3. Oğlanam 'aqlum bilüm eksük-durur
Şöyle bilmeze bu let kim yig-durur
4. Yaluñuz geldüm ğarĭblık illere
Ķo ki düşmişem ilümde dillere
5. Dost düşmen kim bile ne söylenür
Kim ol oğlan nire gitdi n'eylenür
6. Ne gelür anuñ elinden n'idiser
Şöyle sergerdān adına gidiser

---

(320)

K2 293b, B1 74b, HM 227a.

*Bu şiir, Mikdād b. Esved'in dilinden söylenmiştir. Miyâse'nin babası Câbir, kızı Miyâse'yi yenen ve onunla evlenmeye hak kazanan Mikdād'dan mehr ister. Fakat Mikdād'ın parası, malı mülkü yoktur. Bu yüzden İnan kırsasına giderek durumunu anlatıp, ondan mehr karşılığını istemeye karar verir. Kırsanın yanına gittiğinde, kısıra onun karşısına en seçkin askerlerini çıkarır ve onları yenip yiğitliğini kanıtlarsa, isteğini yerine getireceğini söyler. Mikdād, kırsanın yiğit askerlerini görünce bu şiiri söyler.

1. iy: ey K2./ sultānān: sultān B1, HM.

3. yig: yeg K2, B1.

5-6. -B1.

7. Ben çü bu sevdāya düşdüm bilmedin
Bu işüñ şoñını fikret kılmadın
8. Geldüm uş bu ejdehānuñ dāmına
Dutsağ oldum kim irem in‘āmına
9. Bilmedüm kim cānuma kaçd ideler
Kañ içenler kañuma kaçd ideler
10. Ben bu ‘ışkı bir sehel nesne didüm
Kendü haddümden ulu loğma yidüm
11. Hele düşdüm kendü düşen ağlamaz
Başı ağrır yazmağını bağlamaz
12. *Ben ne bilürem ki sensin reh-nümün*
Cümle yaradılmış emrüne zebün
13. Her bir işde biz saña sığınuruz
Çün ki Rabb elbet seni [biz] bilürüz
14. Dut elümi iy dutıcı elleri
İy mübeddel idici mübdelleri

---

7. B1 nüshasında bu beyit ile bir sonraki beyit yer değiştirmiştir./ çü: hō K2, HM.// kılmadın: kılmadum K2, HM.

8. dutsağ: dutsak B1.

9. içenler: içende B1.

11. -B1.

12. Bu beyit, ele alınan nüshalarda bulunmamaktadır. Bu sebeple SK Fatih No:4273 nüshasının 197b, TİEM nüshasının 146b sayfasından alınarak metne dâhil edilmiştir./ ben ne bilürem: anı bilürem TİEM.

13. -B1.

15. Bu  arañulı da kim ben  almışam
Hele aydınlığa y n m  ılmışam
16. Gönlüm içinde bir aydın var-durur
Şan ki küfr içinde bir d n var-durur
17. C numa bir  ayb  çoğu yitişür
Ol  o udan baña  oŐ zev  irişür
18. Hele ururam  z mi  l me
 l r-isem varmazam ben il me
19.   n ki ŐaŐ Őuyunda Ba d d' n yatam
Bir k hen zenb l eksildi dutam

321.

Mef ' l n Mef ' l n Fe' l n

1. Ola mı iy 'aceb ol gün ki Mikd d
Görine bu  a an aşlana beŐzer

---

14. -B1./ iy: ey K2. // iy: ey K2.

15. -B1.

16-17. -B1.

18. birinci mısra:  al  urdum  z mi ben  l me B1.// ölür-isem varmazam:  l ben varmazam B1.

19. birinci mısra:   n ki Ba d d' n Őuyuna yatam B1.

(321)

K2 296a, B1 78a, HM 229b.

*Bu Şiir, Miy se'nin dilinden söylenmiştir. Şiirin dördüncü beyti ve sorası ise Dar r'in s yleyiŐidir. Bu Şiirden önce anlatılan konu Őoyledir: Mikd d, kistr nın askerleri karşısında yiğitlik göstererek onun takdirini kazanır. Kısra, Mikd d'ı bir süre kendi sarayında tutarak onunla sohbet eder. Dört ay sonra istediği mehri verip onu gönderir. Ama bu s re içinde Mikd d'dan haber alınamadığı için C bir, Miy se'yi M lik b. Riy h'a verir. Mikd d yolda Miy se'nin d  n alayına rastlar ve alaydakileri öldürür. Hadiseye Şahit olan Miy se, d  n alayının yolunu kesen bu kişinin Mikd d olabileceğini düşünerek bu Şiiri söyler.

2. Bu er yigide ben Mikdād diyem
Velīkin bu atı sulāna bezer
3. Bu amet hāy u hūy bu resm ü āyīn
Bu kisrāya yaūd aana bezer
4. Yine gōñline gözi amz ider kim
Bu cānı key gözet ol cāna bezer
5. Cihāna o gele Rūstem velīkin
anı kim Rūstem-i Destān'a bezer
6. Muibb oldur ki mabūbın göricek
Dimeye urī vü Rıdvāna bezer
7. Ya saı sūnbüle ya serve boyı
Lebi la'le yaūd mercāna bezer
8. Pes ol bezetedüğüñ yig olmuş olur
Kim eydürsin gül-i andāna bezer
9. Gerek sevdüğüñ ola yig amudan
Ne are dūnyada 'ummāna bezer

---

1. iy: ey K2.

2. birinci mısra: bu er yigide ben Mikdād diye idüm B1, bu er yigide ben Mikdād diyeydüm HM.

4. ol: ol ki B1.

6. muibb: muabbet B1.// dimeye: diye kim B1.

8. yig: yeg K2, B1.

9. -B1./yig: yeg K2, B1.

322.

Mefā'īlün Mefā'īlün Fe'ülün

1. Sen ancak seni mi şandun dilâver
Cihândur bu cihânda gör neler var
2. Dağı senden şecâ'atlı kişiye
Şalâbetlü vü kuvvetlü kişiye
3. Şataşmaduğun- için iy fetâ sen
Şanursın sen seni kamudan ahsen
4. Ne deñlü seyl tünd ü tiz olursa
İrişdügi yiri vîrân kılsa
5. Deñize irişecek mağv olur seyl
Nitekim gündüz olsa mağv olur leyl
6. N' için kendüzüne ğarrâ olursın
Çü senden yige iricek kalursın

---

(322)

K2 297b, B1 80b, HM 230b.

*Bu şiir, Hz. Ali'nin dilinden söylenmiştir. Mikdâd, Miyâse'nin düğün alayının yolunu kestikten sonra, kabilenin önde gelenleri, Miyâse'den Mikdâd ile Mâlik arasında bir seçim yapmasını isterler. Miyâse, Mikdâd'ı seçer. Böylelikle Miyâse ve Mikdâd, kabileleri ile memleketlerine doğru yola çıkarlar. Hz. Ali de o esnada ehl-i beyti Mekke'den Medine'ye götürmektedir. Mikdâd, onların yollarını kesip mallarını almaya karar verir. Hz. Ali'ye yaklaşarak süngüsüyle ona vurmaya yeltenir; fakat Hz. Ali, Mikdâd'ın süngüsünü elinden çekip alır. Ona bu davranışının sebebini sorduğunda, Mikdâd başından geçenleri anlatır. Hz. Ali de tebessüm ederek ona bu şiirle cevap verir.

1. cihândur: cihândır K2.

3. iy: ey K2./ fetâ: yigit B1.

5. birinci mısra: deñize giricek mağv olur meyl B1.

6. iricek: irişecek B1.

7. Dağı oğlan kişisin ‘ađluñı dir
Saña senden biliglü gör neler dir
8. Yüri devlet saña bir ıapı açmış
Hümā kuşı senüñ üstüñden uçmış
9. Tāma‘ kıılma dağı artuğ i ferzend
Ki ferzīñüñ piyāde ola fīl-bend
10. Bizi sen añlamaduñ ki ne şırüz
Nedür dilkü peleng ü bebr ü bīrüz
11. Tođan kuş gibi gerçi ıarđa urduñ
Gözüñ aç gör ki ne řimurđa irdüñ
12. Bu ejderhā öñinde mūr olđıl
Emīre iricek me’mūr olđıl
13. Yaluñuz güçlü olmağ mıdur erlik
Ya girü kīne tolmağ mıdur erlik
14. Nađardur añlamađ bilmek firāset
Bu erlik didüğüñ erden řecā‘at
15. Yüri yoluña yoluñ ĥayr olsun
Sen olma bize düşmen ĥayr olsun

---

7. ikinci mısra: saña senden biliglü gör neler var K2, saña senden biliglü gör ne söz dir B1.

9. iy: ey K2.

10. birinci mısra: bizi añlamaduñ sen kim ne şırüz B1.

11. ıarđa urduñ: mūra irdüñ B1.

14. erden: andan K2, HM.

323.

Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün

1. Ben saña yüz urdum iy Rabbü'l-'ibād
Kim bilürsin sırrımı vü hālümü
2. Çün Semī'sin ü Başīrsin ü Hābīr
Pes saña 'arz ideyim aḥvālümü
3. Kāfir-iken tıtduñ elümi benüm
Sa'd kılduñ her bir işde kālümü
4. Devletümi [vü] kütümü arturup
Daḥı artuḳ 'izzümü iḳbālümü
5. Rūzī kılduñ baña cāh u menzilet
Cem' ü şeml itduñ ziyāde mālümü
6. Seni bilmez-iken iy dānā-yı sır
Böyle arturduñ benüm iclālümü

---

(323)

K2 300a, B1 83a, HM 232b.

*Bu şiir Mikdād'ın dilinden söylenmiştir. Hz. Ali ile vuruşmaya çalışıp yenilen Mikdād, Hz. Ali'nin kim olduğunu öğrenir. Ondan Müslümanlığı öğrenir ve Miyâse ile birlikte Müslüman olur. Mikdād ve Miyâse memleketlerine döndüklerinde, Miyâse'nin babası Cābir, onlara bir oyun oynar. Kızını Mâlik'e vermek istediği için, düğün gecesinde Mikdād'ı sarhoş edip zincire vurdurur ve Mâlik'i Miyâse'nin çadırına gönderir. Mikdād, kendine gelip olanları öğrendiğinde Allah'a yalvararak bu şiiri söyler. O, bu şiiri okuduktan sonra Hz. Ali yetişir ve Mikdād'ı kurtarır. Mikdād da Mâlik'i öldürerek Miyâse'yi geri alır.

1. iy: ey K2./ birinci mısra: ben yetīm saña yüz urdum didi iy Rabbü'l-'ibād B1.

2. pes: ben B1.

3. tıtduñ: dutduñ K2, HM.// kālümü: hālümü K2, HM.

7. Şimdi kim birliğüni bildüm senüñ
Hayra degşürdüñ benüm ef'älümi
8. Hāşā fazluñdan senüñ iy pādişāh
Kim kesesin perrümi vü bālümi
9. Zehrümi tiryāk itmişken benüm
Sirkeye degşürme şehd ü balumı
10. Beni mağbün itme nevmid eyleme
Çün ki hayr kılduñ istidlälümi

324.

Mefā'ülün Mefā'ülün Fe'ülün

1. Çün ol baħruñ pāyānın kimse bilmez
Hem ol bār-ı girānın kimse bilmez
2. Kim andan kim bir iki dāne ancağ
Eger olur-ısa qavvana ancağ
3. Teberrük ol deñizden al bu dürri
Küt eylen kuvvet eylen bu bürri

---

6. iy: ey K2.

7. kim: ki B1.// degşürdüñ: degşürdüm B1.

8. iy: ey K2.

9. sirkeye: şerrüñe B1.

10. -HM.

(324)

K2 304b, -B1, -HM.

*Bu şiir, Darîr'in dilinden söylenmiştir. Darîr, Hz. Muhammed'in ilmini, amelini, hâlini bu siyer kitabında anlatmanın mümkün olmadığını, kendi yaptığının yalnızca susamış gönüllere uçsuz bucaksız denizden bir parça su getirmek olduğunu belirterek bu şiiri söyler.

4. Çü kuvvet duta ‘aqluñ söz bilesin
Yol [u] yordamı çün oldur bilesin
5. Kaçan gāvvaş olasın baħra girgil
Kaçudan yürigil [ü] şehre girgil
6. Biliş bu söz-ile kim sūzı vardur
İçerüden içerü sözi vardur
7. Kişi kim tavul ünini işitmez
Biñ işitse birisiyle iş itmez
8. Kitābuñ mu‘teberliğin gözedür
Çürük baħş ider ü şekk söz uzadur
9. Ne merdi var bu gördük gözi görmez
Ne derdi var bu derde fehm[i] irmez
10. Niçe atlas kīsi içre tolu kalb
Niçe altuna balçık oldı qāleb
11. Niçe gencüñ içi genc-ile tolu
Niçe gencüñ içi renc-ile tolu

---

7. biñ: nüshada “yeg” şeklinde yazılı olduğu halde, anlam açısından bu şekilde okunması tercih edilmiştir.

325.

Mefā‘īlün Mefā‘īlün Fe‘ülün

1. Emīrū’l-mü’minīn şāh-ı Hudāvend
Ebū Sıbtayn ‘Alī-yi Murtażā’dur
2. Anuñ kavlı kamu ‘ilm ü edebdür
Anuñ fi’li kamu hilm ü hayādur
3. Fütüvvet kapısı andan açıldı
Anuñçün adı dillerde fetādur
4. Ğaraż issi eger Rüstem olursa
Ki bir Zāl derdine ol mübtelādur
5. Dürişmek halk ferahıyçün zi-miḥnet
Urışmaq nefis-içün halka belādur
6. Zemīme hulqını ol şāh-ı ma’nī
Ḥasen kılmışdı bu söz bī-riyādur
7. Çü ‘ilmüñ şehri kapusıdur ol şāh
Hayā vü hilm ü şabr anda bālādur

---

(325)

K2 308b, -B1, HM 239a.

*Bu şiir, Darīr’in dilinden söylenmiştir. Darīr, Hz. Ali’nin Peygamber sevgisi ile gönlünden kibri ve kini giderdiğini, gazap ve hışım ateşini söndürdüğünü söyledikten sonra bu şiiri verir.

4-6. -HM.

7. bālādur: biledür HM.

8. Keşāfetden kişi kim şāfī oldı
Anuñ göñli gözi şāfī şafādur
9. Keşīf ü cānı ağır kişi oldur
Ki hoş söyler şanur sözi haţādur
10. Cemī‘-i cünbüşi anuñ kolayıuz
Vefāsı küllī cevır-ile cefādur
11. ‘Alī’nüñ hulķı huyı n’olısardur
Çün anuñ pīri şeyhi Muştāfā’dur

326.

Mefā‘īlün Mefā‘īlün Fe‘ūlün

1. Ne heybet kórķu düşdi cānlarına
Ki nāgāh kaşd ola ĩmānlarına
2. Kim olmasun ire kahr-ı ĩlāhī
Fenā eyleye ya hışm-ı pādişāhī
3. Ol ışıkden ne işige varalar
Çün ol redd itdi kime yalvaralar

---

8. şāfī: şāf K2, B1.

9-10. -HM.

(326)

K2 310b, B1 96a, HM 241a.

*Bu şiir, Darīr’in dilinden söylenmiştir. Abdullah b. Cahş, haram aylarda bir kervanı basarak kervanbaşını öldürür ve ganimeti alarak döner. Hz. Muhammed, haram aylarda savaştığı için ona kızar. Bunun üzerine Abdullah b. Cahş ve yanındakiler pişmanlık duyarlar. Şiir, onların bu hallerini anlatır.

1-2. -K2, -HM.

4. Kaçan kim düşmeni bir kâfir oldu
Niçelerüñ 'itâbdan rengi şoldı
5. N'îçün destürsüz öldürdüñ anı dir
Şahâbî korhudan kendü etin yir
6. Şanasın [kim] aç aşlana şataşdı
Yağūd bir ejdehâ ağzına düşdi
7. Sen iy gümrâh karanlıқта kalmış
Niçe destürsüz iş 'ömrinde kılmış
8. Nice mazlūmlaruñ kanın içersin
Nice miskīnlerüñ 'aybın açarsın
9. Anı kim it didi itmezsın anı
Virürsın itme didüğine cānı
10. Müsellem bāri bilseñ kim nesin sen
Seni bir vezn kılsañ kim nesin sen
11. Bu kālībdan n'îçün olmuş bu şüret
Nireden dirilüp tölmiş bu şüret

---

3. B1 nüshasında birinci mısra ile ikinci mısra yer değiştirmiştir./ işükden: eşükden K2, B1./ işige: eşige K2, B1.

4. birinci mısra: kaçan dīn düşmeni kâfirler oldu B1./ ikinci mısra: -HM.

5. birinci mısra: -HM.

6. ikinci mısra: ya bir ejdehānuñ ağzına düşdi B1.

7. iy: ey K2.

10. -B1./ seni bir vezn: seni vaz B1.

11-12. -B1.

12. Ki bunca ni‘met aña aşadurlar
Tılsımı şöıra n’içün uşadurlar
13. Tıfil oğlancuğ aldar gibi iy hām
‘Aceb aldar seni dahı bu eyyām
14. Sen aña şöyle mağrūr olduğñçün
‘Amel kıılmağda mezdūr olduğñçün
15. Bu ğaflet seni derpīç eylemişdür
Kamu tedbīrūñi hīç eylemişdür
16. Eger sen seni bilseñ kim-idüğñ
Bilineydi neye hākim-idüğün
17. Anuñçün ‘ömrūñi zāyi‘ idersin
Bilimezsın ne geldüñ ne ğidersin

327.

Mefā‘īlün Mefā‘īlün Fe‘ūlün

1. Bize mağşūd hāşıl oldı ancağ
Hemāndur ‘ıyş u nūşumuz hemāndur

---

13. iy: ey K2./ aldar: iledür B1. // aldar: iledür B1.

14. şöyle: eyle B1.

16-17. -B1.

(327)

K2 317a, -B1, HM 244b.

*Bu şiir sahabenin dilinden yazılmıştır. Bedir Savaşı için yapılan hazırlıkların konu edildiği bölümde geçer. Şiirin son kısımlarında ise anlatım, Darîr’in dilindedir.

2. Resül'ün şöhetü vü hoş cemâli
Bize hem ol cihân hem bu cihândur
3. Bize tatlu sözin işitmek anuñ
Döşenmiş dürlü ni'met dürlü h̃ândur
4. Aña irmekdür aşşısı cihānuñ
Cihân aşşısı ansuz hep ziyândur
5. Kanā'at kıldı Resül'ün şahābı
Anuñ gibi kanā'at genc ü kândur
6. Çün ol cān oldu bu iki cihāna
Bizüm işümüz aña terk-i cāndur
7. Anuñ bir lahza yüzün görmege biñ
Şatu cān terk iderseñ rāyegāndur
8. Mübārizler ki her biri cihānda
Melikdür dünyada şāhib-ķırāndur
9. Sen anı kim bu kişidür diyesin
Ki Rüstem'den dağı yig pehlüvāndur
10. Alaruñ şimdi şoyından birisi
Bulmursa selāṭīn-i cihāndur
11. Yayan u yalın ayak yügrişürler
Alar kim erligi uş dāsītāndur

---

6. bu: vü K2.

12. Alaruñ gibi bir kişi cihāna
Ger ol řoñ geldi dirlerse yalandur
13. Bu dūnyā terkini urduklarıçūn
Ḳamunuñ adı gör ne cāvidāndur

328.

Mefā‘īlūn Mefā‘īlūn Fe‘ūlūn

1. Yaḳīn bildük ki raḫmet birle maḫlūk
Girürler uçmağa merḫūm u ma‘tūk
2. Bizüm ne ‘ilmümüz var ṫā‘atumuz
Ne ḫayrumuz velā ḫōd ṫāḫatumuz
3. Ne añladıbilürüz bilmegi biz
Ne bilürüz deñizi dilmegi biz
4. Aña nice yarar iş işleyevüz
Çü ḫāruz biz ne ḫār iş işleyevüz

---

(328)

K2 320b, B1 116b, HM 247b.

*Bu şiir, Darīr’in dilinden söylenmiştir. Bu şiirden önce, puta tapan yaşlı bir adamın Müslüman olması ve kavmini İslam’a davet etmesi üzerine, kendi kavmi tarafından öldürölmesi hikāyesi anlatılır. Bu kimse, Hz. Muhammed’in “amelsiz olarak cennete girecek kimselerin ilki” dediği kişidir. Darīr bu hikāyeyi anlattıktan sonra “Darīr bu arada bu ḫāle münāsib bir niçe beyt söyleyüpdür” diyerek bu şiirlere yer verir.

1. birinci mısra: yaḳīn bildük ki Ḳaḫḫ’uñ raḫmeti çok B1.
2. ḫayrumuz: ḫaylumuz K2, zıllumuz B1.
3. añladıbilürüz: añlayıbilürüz B1.
4. işleyevüz: işleyelüm B1.

5. Ne kim bizden gele bizüm gibidür
Şadef gerek ki anda gizleye dür
6. Bu eksük ‘aql-ıla ne tã‘at idem
Ne yoğdur anda kim aña ile dem
7. Anuñ ihsânına dut sen ümîdüñ
Dağı Qur‘ân‘ına dut sen ümîdüñ
8. Şeff‘ü‘l-mü‘minîn kimdür elin tut
Muhammed‘dür imâmü‘l-mürselîn tut
9. Elini dutmağ anı sevmek olur
Anı her kim severse mü‘min olur
10. Çü rahmet gencinüñ miftâhı oldur
Yazuk levhin silici mâhî oldur
11. Söz anuñdur yüz anuñdur iş anuñ
Hağ‘a lâyıq ‘ibâdet cünbiş anuñ

5-6. -B1.

9. dutmağ: dutmağ B1.

329.

Mefā‘īlün Mefā‘īlün Fe‘ülün

1. Senün cehdüñ qarınca cehdidür kim
Süleymān’a hediye aldı vardı
2. Șurāza dirşürür eyle ki ya‘nī
Nedür anda hediye aldı vardı
3. Zehī aħmak ki Nīl’e şu iledür
Ya ‘ummāna hediye aldı vardı
4. İřitmedüñ mi ol yazuklu Șulı
Ki ferzāne hediye aldı vardı
5. Zihī künde dimāğ ol zāhid-i ħām
Ki Sübhān’a hediye aldı vardı
6. Bir iki çürük endīşe vü bīzār
Ki Raħmān’a hediye aldı vardı
7. Yazuk suç yoklık eksüklik iletđi
Zi merdāne hediye aldı vardı

---

(329)

K2 320b, -B1, HM 247b.

*Bu şiir Darīr’in dilinden söylenmiştir. Bir önceki şiirden hemen sonra yer alır, arada nesir kısmı yoktur.

2. nedür: nüshalarda “nedür ki” şeklinde yazılmasına rağmen vezin gereği bu şekilde okunmuştur.

5. zihī: zehī K2.

6-7. -HM.

330.

Mefā'īlün Mefā'īlün Fe'ülün

1. Kim ol kemlikde kemlik hāşıl eyle
Deñize kaçreyi tiz vāşıl eyle
2. Etek dut bir etek dut bir etek dut
Uşan durma vü devlet tonını ut
3. Ol etek dutmayan mu'cib kişidür
Anuñ Nemrüd u Fir'avnlık işidür
4. Dalāletde kalıpdur terk it anı
Kim anuñ evveli āhiri kanı
5. Kişi pinhānlığını pişe itse
Öñini şonını endişe itse
6. Ola kim kırtıla ğark-āb içinden
Uyana bu ağırlık hāb içinden

---

(330)

K2 321a, -B1, HM 248a.

*Bu şiir Darîr'in dilinden söylenmiştir. Bir önceki şiirden hemen sonra yer alır, arada nesir kısmı yoktur.

6. -HM.

331.

Mefā'īlün Mefā'īlün Fe'ülün

1. Benī Hāşim Kureyş ü Şeybetü'l-ḥamd
Alar ḳamusı olduğı mükerrem
2. Resül'ün fażlıdur ol 'izz ü ḥürmet
Ki gördi ādem ü evlād-ı ādem
3. Degül ins ü melek bil 'arş u kürsi
Mu'azzez andan oldılar mu'azzam
4. Anuñ cāh u celāli cāvidāndur
Delīlsüz 'izz aña oldu müsellem
5. Hem andan şoñra evlādı vü āli
Olupdur ümmeti üzre muḳaddem
6. Ḥabīb oldur ḳarīb oldur muḥībb ol
Aşıl ḥöd ol-durur v'allāhü a'lem
7. Zihī maḥrūmdur anı sevmeyenler
Kim anı sevdi oldu aña maḥrem

---

(331)

K2 323b, -B1, HM 250a.

*Bu şiir, Darîr'in dilinden söylenmiştir. Darîr, Araplar arasında Kureyş'in, Kureyş içinde Benî Haşim'in, Benî Haşim içinde de Abdülmuttaliboğullarının izzetli olduğunu anlattıktan sonra bu şiiri söyler.

1. ikinci mısra: alar ḳamusı oldur 'izz-i mükerrem K2.

7. zihī: zehī K2.

8. Bi-ḥamdillilāh aña ümmet olduk
Ġanīmet gör bu şükri saña her dem
9. Anuñ etegini elden kıomasın
Ki yazuğ zaḥmına ol oldu merhem
10. Darīr her niçe kim gücüñ yiterse
Resül'ün medḥin it olma[đıl] epsem

332.

Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün

1. Ceng idem illā göreler cengümi
Dürlü dürlü bañumı āhengümi
2. Tā ben anuñla muḳābil olmayam
Mekke'ye dönmege mā'il olmayam
3. Çün Muhammed bir niçe dervīş-ile
Ceng idicek ehl-ile vuḥuş-ıla
4. Bir iki yoqsulları vü açları
Dirşürüben bir niçe muḥtāçları

---

8. aña: ki aña HM.

10. -HM.

(332)

K2 328a, -B1, HM 253b.

*Bu şiir, Hz Muhammed ile savaşmaya hazırlanan Ebû Cehl'in dilinden söylenmiştir. Abdülmuttalib'in torunu Cüheyem, rüyasında Utbe ve Şeybe'nin öldürüldüğünü, Ebû Cehl'in iki elinin ve iki ayağının kesildiğini ve gökten inen bir kişinin Ebû Cehl'e ateşten bir kamçı ile vurduğunu görür. Rüyasını Ebû Cehl'e anlattığında Ebû Cehl öfkelenerek bu şiiri söyler. Yedinci beyitten sonraki söyleyiş ise Darīr'e aittir.

1. bañumı: yengümi HM.

5. Sihrine tekye ura darta çerī
Ya'nī kuvvet isteyem kılam çeri
6. Kārübān urmağa çıkmışdur Nebī
Deve güdenlere öldürdem anı
7. Kıralum Yeşrib çerisini delim
Kıomayalum hīç birisini selīm
8. Kibr-ile tıldı Ebū Cehl-i la'īn
Cāhilūñ işi hemīşe kibr ü kīn
9. Ol yigidüñ düşine inanmadı
Hışm u kahr-ıla ölesin şanmadı
10. Şöyle oldı hāli Fir'avn'un dahı
Kahrı Kāhhār'uñ 'acebdür iy ahī
11. İlle Fir'avn kendüsi görürdi düş
Kim özine sözler eydürdi vuḥūş
12. Geh işidürdi hevādan dürlü ün
Geh asaḳorlardı anı ser-nigün
13. Geh muḥabbaḫ görđi düşler ol ḥasīs
İllā anlar kim olurlardı celīs

---

6. çıkmışdur: çıkmış-ıdı HM.

10. iy: ey K2.

11. ikinci mısra: kim özine şerler iderdi vuḥūş K2.

14. Aña eydürlerdi iy şâh-ı güzîn
Düş degül azğâş u ahlâmdur hemîn
15. Bu tabî‘at sūzı sevdâ gösterür
Rüşînelığı süveydâ gösterür
16. Āh bu yüzlekçi halkuñ şöhbeti
Haqqı bâtıl söylemekdür ‘âdeti
17. Tahtını vîrân iden sulţânlaruñ
Raht u bahtın yile viren hanlaruñ
18. Begleri düşmen kılan birbirine
Bâtıl iden sözini haq yirine
19. Vâkı‘ı gibi sözi haq söylemez
Yüz göre söyler haqa meyl eylemez
20. Egri söze çün kulağı öğrenür
Egrilikde ne gerekse söylenür
21. ‘Ākıbet ol egri sözler cânını
Qahr ider yile virür ĩmânını

---

14. iy: ey K2.

15. -HM.

16. yüzlekçi: ikiyüzlü HM.

19-20. -HM.

333.

Mefā‘īlün Mefā‘īlün Mefā‘īlün Mefā‘īlün

1. Erenlerdür ki her biri bir ejdehā gibi tırmiş
Muhammed yolına başın u cānını nişār eyler
2. ‘Amūsı Ḥamza durmuşdur kılıcına el urmuşdur
Urupdur baş u cān terkin ölümden iftiḥār eyler
3. ‘Ömer ‘ömrini terk itmiş göñülin aña berkitmiş
Yaluñuz ḥamle eyleser Ḳureyš’i tārümār eyler
4. ‘Alī’yi gördüm er anda neler var hey neler anda
Degül ādem dīv olursa ki zūrī dīvi zār eyler
5. Dilāver gördüm ol şīri ki bilmez durduğı yiri
Şanursız kim Ḳureyš’e ol çeri dip i‘tibār eyler
6. Kim eydür bizde er vardur ‘Alī’ye ol berāberdür
Uşatgıl ağzını anuñ ki fuḥş eydür fişār eyler

---

(333)

K2 331b, B1 120b, HM 257a.

*Bu şiir, Umeyr’in dilindedir. Hz. Muhammed ile savaşmaya hazırlanan Kureyš ordusu, içlerinden Umeyr b. Vehb’i, Hz. Muhammed’in ordusundaki asker sayısını öğrenip kendilerine haber vermesi için gönderirler. Umeyr, İslam ordusunun konakladığı yere gider ve döndüğünde Kureyš’in ileri gelenlerine Hz. Muhammed’in ordusunda üç yüz kadar asker bulunduğunu; fakat bu askerlerin hepsinin Hz. Muhammed için canlarını, başlarını vermeye hazır olduklarını söyler ve bu şiiri okur.

1. ejdehā: ejderhā HM.// başın u cānını: cānın u başını B1.

4. neler anda: neler var K2, neler var hey HM.

5. ikinci mısra: şanasın kim Ḳureyš’i ol çeriye i‘tibār eyler B1.

6. kim: kimi B1.// anuñ: yārun K2, HM.

7. o ol ma‘r f [u] meŐh r  g r ol miskinleri h r 
Atı yoğ u sil h  yok gelüpdür k r u z r eyler
8. Biz eyd rd k cih nda kim dil r-i pehl v n vardur
Cih nda erligi Rüstem yah d  sfendiy r eyler
9. Yalınca bir ‘Arab gelmiş dem rs z bir s n  almış
ureyş’i ahr idem diyü iinde iftik r eyler
10. ‘Acebden key ‘aceb işler ki bu gerd n-ı devr işler
anatsuz sereler gelmiş bu ‘an y  Őik r eyler

334.

F ‘il t n F ‘il t n F ‘ilün

1. amusı ‘al u ted r k isleri
Birbirinden yig ‘al [u] uŐları
2. Erliğ-ile her biri Ő hib-ır n
Her birisi key m b riz pehl v n
3. ‘ lm iinde her biri dery  gibi
L k h m Ő nuk-ı b -g y  gibi

---

7. yoğ u: yodur B1.

8. -B1.

9. dem rs z: dem rsiz B1.// diyü: dir: K2, B1.

10. ‘acebden: ‘acebdür K2.// anatsuz: anadsız B1.

(334)

K2 335a, B1 124b, HM 260a.

*Bu Şiir, Dar r’in dilinden yazılmıştır. Bedir Savaşında yer alan sahabeyi anlatır.

1. yig: yeg K2.

4. Kamu bilmek işlemek anlarda var
İlle kılmışlar sükûtı ihtiyâr
5. Gerçi nisbet halka kāmildür alar
Lîk tām'idür ü 'āmildür alar
6. Bir dağı vardır alaruñ kāmili
Kim 'ālemdede ol kodı her 'āmili
7. Ol kamunuñ 'ilmi anuñ 'ilmidür
Ol edeb ol hilm anuñ hilmidür
8. Ol güneş çün kim yüzini fâş ider
Niçe 'anqâları ol huffâş ider
9. Ilduzuñ ferî vü nûrı var-durur
Karañuda hoş zuhûrı var-durur
10. İlle gündüz gün yüzi gösterse hûb
Mağv olur güneş idince gurûb
11. **Mütü kable ente mütü** oluñuz
İleyümde ölü gibi oluñuz

---

4. ille: illā B1, HM.

5. alar: olar B1.// alar: olar B1.

6. alaruñ: olaruñ B1./ 'āmili: kāmili K2, HM.

7. -K2, -HM.

8. çün: -B1.

9. ilduzuñ: bildüñüz B1.

10. -HM.// gösterse: görsetdi K2.

11. **mütü kable ente mütü**: "Ölmeden önce ölünüz"

12. Tā ki amuuz baa yitiesiz
Benm-ile birlige bitiesiz
13. Eyle lmidi lmden n amu
Kim bilimezdi bu aldr iy ‘am
14. Cmle aabda bu m var diye ol
Epsem olma u edeb anlarda yol
15. Cmle g u h olmilar aa
Cz’ v kll g olmilar aa
16. l dir-ise birbirinden n lr
ayf ider ki ol lenden n lr
17. oyle mnkdd u mu‘ olmi amu
ıl-be-ıl cismi semi‘ olmi amu

335.

Fe‘iltn Mef‘iln Fe‘iln

1. ‘ibet gitdi kfr-ile ol mel‘n
Aı itmedi ol cellet aa

---

12. -HM./ bitiesiz: yitiesiz B1.

13. -HM./ iy ‘am: ol amu K2.

14. -HM.

15. -HM./ g u: gne B1.// cz’ v kll: czv czv K2.

16. -HM./ ayf ider: ayfur K2.

17. -HM.

(335)

K2 342b, B1 133b, HM 265a.

*Bu iir, Darr’in dilinden sylenmitir. Eb Cehl’in Bedir Savaında ldrlmesi ile ilgilidir.

2. Qaldı Öyle qarañulıqda ebed
Hilqat u huy-ıdı dalālet aña
3. Şunca kim anı da‘vet itdi Resul
Aşşı itmedi ol risālet aña
4. Her kimüñ qalb olur-ısa qalbi
Fā‘ide eylemez maqālet aña
5. Qara rengin kimsene döndüremez
Ne qadar harc olursa ālet aña
6. Şümdur cehl cehl eri meşüm
‘İlm-ile qılma istimālet aña
7. Şol yüzi bedir olan ayı görüp
Hāşıl olmadı vecd ü hālet aña
8. Gördi şakq-ı kamer kamer yüzden
Qısmet olmadı ol hidāyet aña
9. Göñli kör kişiyeye ögüt virme
Bī-delīl itmegil delālet aña

-
1. ol: -B1./ celālet: cehālet B1.
  3. -B1./ Şunca: Őunı HM.
  4. qalb: qalbi K2, HM.
  5. olursa ālet aña: olsa maqālet aña K2, olsa ālet aña HM.
  6. -K2, -HM.
  7. birinci mısra: Şöyle yüzi ay alını bedr görüp B1.
  8. olmadı: itmedi K2, HM.
  9. bī-delīl: bī-dīndür K2, HM.

10. Münkire ma‘nīden haber virmek
Arturur ayǵu vü melālet aña
11. Añlamaz kişiyi becid tıtma
Şoñra hāşıl olur hacālet aña

336.

Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilün

1. Tā kim Allāh hāzretinden emr-i merr
Gelmeyince söylemedi ol hālīl
2. Bekledi aşhābınuñ gōñlin kamu
Kendüzinden söylemedi āl u īl
3. Kendüligin ortada maħv eyledi
Muntazır oldu ki ine Cebrā‘īl
4. Göre Allāh emri nedür hūkmi ne
Nice haber ide gōñüllere Celīl

---

11. tıtma: dutma K2, HM.

(336)

K2 346b, B1 138a, HM 268a.

*Bu şiir, Dar‘r’in dilinden söylenmiştir. Bedir Savaşı sonrasında ele geçirilen ganimetin paylaşımı konusunda sahabe arasında ihtilaf çıkınca, sahabe, Hz. Muhammed’e müracaat eder ve onun emrini bekler.

1. hālīl: cemīl B1.

4-23. -K2, -HM.

4. ider gōñüllere: nüshada “ide kim gönder” şeklinde yazılmasına rağmen, mânâ gereği Berlin Staatsbibliothek No: 1552/4 nüshasının 143b ve TIEM nüshasının 281b varağındaki “ider gōñüllere” okunuşu tercih edilmiştir.

5. Çün ki emrini Hâk'a ışmarladı
Gör ki Hâk'dan o kâna oldu sebîl
6. Sen dahı emrünü ışmarla Hâk'a
Kalmayasın şöyle sergerdân zelîl
7. Her ki kendü bilmegin terk eyledi
Aña Allâh 'ilmi irişdi delîl
8. Kendüzin çün Allâh'a ışmarladı
Gör ne hullet buldı İbrâhîm Halîl
9. Anı yandurmadı Nemrüd'ün odı
Düşmân aña bulmadı hergiz sebîl
10. İy dirîgâ şad hezârân dürlü pend
Söylediler illâ haştumuz kalîl
11. Nişe şerbet siz[e] zehrîn âb olur
Şöyle kim Kıbtî'ye kan olurdı Nîl
12. Bir meşel eydem saña añlar-ısañ
Ger degülseñ 'aql 'illetden 'alîl
13. Bir uyuz fîl kulağında meger
Kışladı vü anı añlamadı fîl

14. Yaz olıcağ ol fıl[e] eydür uyuz
Sen esen al kim iderven ben raıl
15. Fıl eydür sen ne dirsın bilmezem
Beni senden key ferāgat ehli bil
16. Ben senüñ geldüğüñi añlamadum
Kim gidicek almaq istersin kesıl
17. Sen dağı iy nefsi[i] fıl ma'nı sözün
Uyuza beñzetdüñ iy ye'sü'l-bedıl
18. Ma'rifet hōmı mübārek hōn-durur
Yi bu hōndan olma nefsiñe baıl
19. Hāvz-ı Kevser kim virildi Amed'e
Bal u amr u süd degül ya selsebıl
20. Ma'rifetdür ma'rifetdür ma'rifet
Bu sözi pend idici ıldı sebıl
21. Ma'rifetdür 'aql[i] mest iden ne amr
Ma'rifetdür ıı şanmaz baıl
22. Ma'rifet de gör Darır'i n'eyledi
Kühl ıldı vü gözine çekdi mıl

---

14. ol file eydür uyuz: nüshada "ol uyuz file eydür" şeklinde yazılmasına rağmen vezin gereği bu şekilde düzeltildi./ iderven ben raıl: B1 nüshasında "idevüz bir cıl" şeklinde yazılmasına rağmen, anlam gereği TİEM nüshasının 282a sayfasındaki yazım tercih edildi.

23. Çün ma‘ānī ziynetin ʔamzurdılar
Kıldı göñlini [vü] cānımı fitīl

337.

Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilün

1. Bilmeyenler bildiler kim ol İlāh
Yoğ-iken varı var iden pādişāh
2. Fazl idüpdür bir avuç yoqsullara
Yitişür fazlı hemīşe kullara
3. Gökden inüpdür Kureyş’e ‘avn-içün
Nite indi Cebra’il Fir‘avn içün
4. Atını sürdi deñize Cebra’il
Yüridi ardınca Fir‘avn-ı zelīl
5. Ğarķ oldu bile kāmı leşkeri
Bedr üzre çün ki cem‘ oldu çeri
6. Gine indi Cebra’īl bir cem‘-ile
Cān-ıla diñle degül kim sem‘-ile

---

(337)

K2 351b, B1 145b, HM 271b.

*Bu şiir, Darīr’in dilinden söylenmiştir. Bedir Savaşında, meleklerin de İslam ordusunda yer alması anlatıldıktan sonra bu şiir yer alır.

1. bildiler: bilmedi B1.

2. yoqsullara: yoqsullara B1.// yitişür: yetişür K2, B1./ fazlı: fazlın K2.

3. inüpdür: indi B1.

6. gine: yine B1./ kim: ki B1.

7. Biñ ferişte bile indi ceng-içün
Ya'nī kāfirlerle bir āheng içün
8. Qahr iden müşrikleri anlar-ıdı
Ġāzilerle ol melekler yār-ıdı
9. Hem Resül toprağ aluban eline
Allāh adını götürür diline
10. Saçdı kāfirlere toprağ oldı toz
Cümlesinüñ gözlerine toldı toz
11. Toz u toprağdan qamusı kūr olup
Zār oldı cümlesi bī-zūr olup
12. Pes aları qahr kıldı tārümār
Anuñ-içün oldı her bir mūr mār
13. Qaşd kıldı anlara toprağ u taş
Oldılar qahr-ıla dünya içi fāş

---

7. bile: birle K2, HM.// kāfirlerle: kāfirlere K2, HM.

8. ol: o K2, B1.

9. götürür: götürürdi B1, götürüp HM.

11. ikinci mısra: zār olup qamu bī-zār oldılar B1.

12. aları: oları B1.// ikinci mısra: oldı her biri anuñçün mūr u mār HM.

13. ikinci mısra: oldı qahr-ıla bu dünya içi fāş K2, HM.

338.

Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün

1. İşid iy sözinden añlayan eri
Süzını dağı gözetgil sözünüñ
2. Söz yürek odınıñ içinden gelür
Od közi olmuş gözi şu gözinüñ
3. Ne 'aceb kim od şu içinde yanar
Çoğusından şemm idegör süzinüñ
4. Gör ki düten 'üd mıdur yoğsa tezek
Köynüdüdüğü ne gönül gözinüñ
5. Çün gönül göziyle göresin gözin
Astarını añlayasın yüzünüñ
6. Gör ki bāğın 'ilmi ne yüz gösterür
Çün bu zevkı virdi şevkı yüzünüñ

---

(338)

K2 355a, B1 150a, HM 274a.

*Bu şiir, Darîr'in dilinden söylenmiştir. Bu şiirden önce Hz. Muhammed'in, kızı Zeyneb'in eşi olan Ebû'l-Âs'a müşrik olmasına rağmen iltifat etmesi ve ona kendi eliyle yemek yedirmesi anlatılır. Sahabe, Hz. Muhammed'e bunun sebebini sorduğunda Hz. Muhammed "'Ayälüm Zeyneb'ün bunca vağt hem-şohbetidür, baña ta'alluğ kişi birle ta'alluğı vardur" demiştir.

1. iy: ey K2.

2. odınıñ: evinüñ K2, HM.// ikinci mısra: od gössüz olmuş gözi şol gözinüñ K2, HM.

3. kim od: od kim B1.// ikinci mısra: çoğusından şemm itgil süzinüñ K2.

4. ki: -B1.// köynüdüdüğü: süz kılduğı B1.

5. göresin: göresiz B1.

6. 'ilmi. 'ilm B1.

7. Bu apudan un ki un virdi bular
Ma'nisi birdur birinun yuzinun
8. 'Aqibet garq-1 fenā olmaq-durur
Bir nice gun su yuzinde yuzinun
9. Gicesinden sen ne sir aqlayasın
un guherin gormedun günduzinun
10. Sözüni aqladunuz Peygamber'un
Illā sözde maqsudi kenduzinun
11. Kim bilur un zahirin aqlamazuz
Ne bilevuz sözüni rumuzinun
12. Ol risalet güneşin ne bilelum
un nisanın bilmeduk yilduzinun
13. Şekkerun tadın sözü ol dada kim
Şurişe getüre süzi tuzinun
14. Bu Darir'un gözlerine tutiya
Eşeri ola ayağı tozinun

---

7. un virdi bular: un virürler K2, HM.

8. -K2, -HM.

9. ikinci mısra: gevherin un gormedun günduzinun B1.

11. un: kim B1./ sözüni: sözünun K2, HM.

13. -B1.

339.

Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün

1. Şa'd eytdi iy Resül-i mu'teber
İy işâretle iden şakḳ-ı kamer
2. İy bir avuç toprağ-ıla bir çeri
Sınduran āḫir zamān peygamberi
3. Ḳo anı kim gökden indi Cebrā'îl
Ḥaḳ ḳatındadır senüñ ḳadrüñ celîl
4. Biñ ferişteh daḫı atlu indiler
Her biri heybetlü vü ḳuvvetlüler
5. Heybet-ile kāfiri ḳorḳıtdılar
Gözleri öñinde heybet itdiler
6. İşi siz işledüñüz ü ad bizüm
'Adli siz eyledüñüz ü dād bizüm

---

(339)

K2 357a, B1 151a, HM 275b.

*Bu şiir, Sa'd b. Mu'az'ın dilinden Hz. Peygamber'e söylenmiştir. Bedir Savaşında Hz. Zeyneb eşi olan Ebû'l-Âs da esir düşmüştür. Herkes kendi esirini bedelini ödeyerek kurtarmaktadır, fakat Ebû'l-Âs'ın bedelini ödeyen çıkmamıştır. Bunun üzerine Hz. Zeyneb, babasına bir mektup gönderir ve annesi Hz. Hatice'den kalan gerdanlığı da içine koyar. Mektupta Ebû'l-Âs'ın bedeli olarak bu gerdanlığı gönderdiğini yazar. Hz. Peygamber üzülür ve gerdanlığı alıp Ebû'l-Âs'ı azat etmelerini söyler. Bunun üzerine sahabeden Sa'd b. Mu'az bu gerdanlığı kabul edemeyeceklerini belirterek bu şiiri okur.

1. K2 nüshasında bu beyit ile ikinci beyit yer değiştirmiştir./ birinci mısra: şî'r eytdi ol resüle mu'teber K2, HM.

2. iy: ey K2.

4. ikinci mısra: heybet-ile kāfiri ḳorḳıtdılar B1.

5. birinci mısra: her birisi ḫayli ḳuvvetlü indiler B1.

7. Biz kimüz ü neye irer elümüz
Yā ne añlaruz ne-durur bilümüz
8. Bir qarañulıqda qalmış qavm-ıduq
Dīn yolını yavu qılmış qavm-ıduq
9. Sen bizi haq dīne qulavuzladuñ
Egri yoldan togru yola izleduñ
10. Biz anuñ şukrini bilürisevüz
Āhirümüz hergiz olmaya yavuz
11. şukrini bilmeklik oldur iy Kerīm
İy ‘Aşuf u iy Ra’uf u iy Rařīm
12. Kim qul olavuz senüñ qullaruña
Virevüz emvāli yoqsullaruña
13. Biz senüñ ālüñe qurbān olavuz
Senüñ evlāduñ öñinde ölevüz
14. Bu mürüvvet midür iy fermān-revān
Kim bize aşşı ola saña ziyān

---

6. ü: -B1.

7. ü: -B1./ irer: irişür B1.// ne-durur: nedür B1.

8. yavu: yavı K2, B1.

9. togru: togrı B1.

11. iy: ey K2, yā B1./ iy: ey K2.

12. yoqsullaruña: yoqsullaruña B1.

14. iy: ey K2.// saña: aña K2, HM.

15. Hāşā li'llāh hūkm ü emr ü ad senüñ
Kul senüñ aşhāb senüñ evlād senüñ

340.

Mefā'îlün Mefā'îlün Fe'ülün

1. Hūşūşā kim benüm atam Resül'dür
Resül'dür hem imāmü'l-mürselîndür
2. Yaradılmışdan anuñ kadri 'ālī
Anuñ cāhı İlāhü'l-'ālemîndür
3. Anuñ yüzini görmek dīn ü dünyā
Anuñ hazretine irmek hemîndür
4. Hem aşl ol fer' biz ü el-aşl ol
Hem oldur ki emān ü hem emîndür
5. Anuñ yüzine bakmağdur sa'ādet
Sözi hūd rahmet ü habl-ı metîndür

---

15. aşhāb senüñ evlād senüñ: evlād senüñ aşhāb senüñ B1.

(340)

K2 358b, B1 153b, HM 277a.

*Bu şiir, Hz. Muhammed'in kızı Hz. Zeyneb'in dilinden söylenmiştir. Zeyneb'in azat edilen eşi Ebû'l-Âs, evine döner. Ama Hz. Peygamber, ondan evine döndüğünde Zeyneb'i kendisine göndermesini ister. Zira Müslüman olan bir kadının, Müslüman olmayan bir erkekle evlenmesini yasaklayan bir âyet inmiştir. Ebû'l-Âs bunu Zeyneb'e haber verdiğinde Zeyneb, babası Hz. Muhammed'in yanına gitmek için hazırlıklara başlar. Ebû Süfyân'ın eşi Hind, Hz. Zeyneb'e gelip bu yolculuğun sebebini sorunca, Zeyneb ona "Ev barç oğul kız dünya vü âhiret, Resül rızāsı katında hiç nesnedür" diyerek bu şiiri okur.

1. mürselîndür: müslimîndür B1.

4. -B1./ birinci mısra: HM nüshasında "hem ol hem faşillu hem uşlu", K2 nüshasında "hem ol uşlu faşillu hem aşillu" şeklinde yazılmasına rağmen, anlam gereği TIEM nüshasının 312a vараğındaki okunuş esas alınmıştır.

6. Kişiyel vire kim aña ire
İrişmek istemeyen key la'ındür
7. Hasıs ümmeti anuñ ol kişidür
Kim anuñ fi'li buhl u kibr ü kindür
8. Hāşu'l-hāş ol-durur Hağ hazretinde
Anuñçün ol şefi'ü'l-müznibindür
9. Aña irmek Hağ'a irmek-durur kim
Anı sevmek baña dünyā vü dindür
10. Kişi kim cüzvi ola Muştafā'nuñ
İrağ olmağ aña hayf u gabindür

341.

Mefā'ilün Mefā'ilün Fe'ülün

1. Ben andan çok mürüvvet gördüm iy kavm
Mürüvvet hem fütüvvet gördüm iy kavm

---

5. -B1.

6. kişiyel: kişi kim B1.// istemeye: isteme B1.

7. hasıs: yalan B1.// ikinci mısra: kim anuñ fi'li kibr ü kindür B1.

8. -B1.

9. irmek-durur kim: irmekdür iy Hind B1.

10. -B1.

(341)

K2 361b, B1 156b, HM 279a.

*Bu şiir, Ebû'l-Âs'ın dilinden söylenmiştir. Ebû'l-Âs, eşi Hz. Zeyneb'i Hz. Peygamber'in yanına gönderdikten sonra üzülür, kendisi de Müslüman olmaya karar verir. Kureys halkı ona neden Müslüman olduğunu sorduğunda, onlara bu şiirle cevap verir.

1. iy: ey K2.// iy: ey K2.

2. Yavuzlık itdüm eyelük itdi ol er
Yaķın bildüm ki oldur ھاķ peyāber
3. Teferrüc itdüm anda niçe işler
Ne işlerse Çalab emriyle işler
4. Ğarazsuz hükmi anda gördüm ancak
İlāhī ‘ilmi anda gördüm ancak
5. Dīni toĝru işi Allāh için pes
Ķavānīni vü āyīni mü’esses
6. Ķatında kibr ü zılm ü cevr yokdur
Ziyā-yı ‘ilm ü hilm ü şabr çokdur
7. Cefā kıılmaĝa müsta‘cel degül hīç
Ğarażçün olmadı kimseyle derpiç
8. Ben aña düşmen ü ol baña muhsin
Revādur kim olam ben aña mü’mīn
9. Anuñ tã‘atını gördüm ü hayrın
Temāşā kııldum anı daĝı ĝayrın
10. Dīn anuñdur u millet anuñ ancak
Rüsüm u şer‘ ü sünnet anuñ ancak

---

3. niçe: bunca B1.

5-8. -B1.

10. şer‘ ü sünnet: sünnet ü şer‘ B1.

11. Kālanı ‘ömri žāyi‘ eylemekdür
Dalāl u küfr sözün söylemekdür
12. Huşūşā şöhetü vü sözi anuñ
Ya gündüz gibi rüşen yüzi anuñ
13. *Ya aydın arı alını nūrı anuñ*
Kim oldur ‘aklı ‘akluñ cānı cānuñ
14. Degül mālum degül ki hānümānum
Fidā olsun aña başum u cānum

---

11. -B1.

12. birinci mısra: -B1.// ikinci mısra: Ele alınan nüshalarda bulunmamaktadır. Bu sebeple SK Fatih No:4273 nüshasının 245b, SK Çelebi Abdullah No: 251 nüshasının 632a, Berlin Staatsbibliothek No: Ms Or Quart 1552/4 nüshasının 165b, TIEM nüshasının 319b sayfasından alınarak metne dâhil edilmiştir. / yüzi: sözi SK Fatih No:4273.

13. birinci mısra: Ele alınan nüshalarda bulunmamaktadır. Bu sebeple SK Fatih No:4273 nüshasının 245b, TIEM nüshasının 319b sayfasından alınarak metne dâhil edilmiştir.// ikinci mısra: -B1.

14. -B1.

342.

Mefā‘īlün Mefā‘īlün Fe‘ülün

1. ‘Umeyr anda cevāba aǧzın açdı
Didi anlara birkaç söz müselsel
2. Doǧundurdı acı sözler ħün-ālūd
Ki iy gümrāh olan ħavm-i muǧaffel
3. Ķararmıř göñlüñüz ü ‘aǧluñuz yok
Anuñcün Ķalduñuz a‘mā vü aǧvel
4. Ne şerri bildüñüz ne ħayrı hergiz
Sözüñüz bāṭıl u mechül u mühmel
5. Eger ‘aǧl ehliseñüz sözi añlañ
İřidüñ söz müveccehdür mü’evvel

---

(342)

K2 364a, B1 159b, HM 280b.

*Bu şiir ‘Umeyr b. Vehb’in dilinden söylenmiştir. Umeyr, Bedir Savaşında müşriklerle birlikte savaşmıştır. Savaştan sonra kendisi memleketine döndüǧü halde, onun oǧlu Müslümanlara esir olmuştur. Bir gün Safvan b. Ümeyye ile sohbet ederken, “eǧer borcum olmasa, ehl ü ‘ayālim zāyi olmasa, gidip Muhammed’i öldürürdüm” der. Safvan da ona, “ben senin borcunu öder, çoluǧuna çocuǧuna bakarım, yeter ki sen gidip bu işi yap” diye cevap verir. Umeyr bu amaçla yola çıkar. Medine’ye geldiǧinde Hz. Ömer onu görür ve yakalayarak Hz. Muhammed’in katına getirir. Hz. Muhammed, Umeyr’e Medine’ye geliş sebebini sorar, Umeyr de oǧlunu esaretten kurtarmak için geldiǧini söyler. Fakat Hz. Muhammed, Umeyr’e inanmadıǧını söyleyerek, Safvan ile Umeyr arasında geçen konuşmayı aynen tekrarlar. Umeyr, Hz. Muhammed’in bu bilgileri vahiy yoluyla edindiǧini anlar ve Müslüman olur. Hz. Muhammed de onun oǧlunu esaretten kurtarır. Umeyr tekrar Mekke’ye döndüǧünde, Kureş uluları ona kızarlar. Umeyr de onlara karşı bu şiiri okur.

2. iy: ey K2.

4. ne ħayrı hergiz: hergiz ne ħayrı HM.// bāṭıl u mechül: mechül u bāṭıl B1.

5. birinci mısra: eger ehl iseñüz söz añlañuz siz B1.

6. Velī kör olana bu her ne kim dūn
Ne söyleyem idemez söze medħal
7. N'ıçün gözlü kişi görmeye günü
Şaħıħ ādem kıla kendüyi mu'tel
8. Eger eydür-[i]señüz sen nedendür
Ki bu vaħte deġin itdūñ muħayyel
9. Bizüm gibi iderdūñ dīne inkār
N'ıçün şimdi sen a'lemsin biz echel
10. Cevāb eydem size şāfī teg añlañ
Ki biz a'mā-idük mechel mufaşşal
11. İçümüz taşumuz ħarañu-y-ıdı
Başiretsiz ü cehl-ile muħaffel
12. 'İnāyet küħlini her kime kim Ĥaħ
Ĥılur rūzī olur gözi mükeħħel
13. Gözi açıldıġı oldur kişinūñ
Kim olur küfri İslām'a mübeddel

---

6. -B1.

7. kendüyi: kendüsi B1.

8. -B1.

9. dīne: dīnde K2, B1.

10. -K2, -B1.

11. taşumuz: daşumuz B1.// ü: -K2, -B1.

13. -K2, -HM.

14. *Baňa kühl-i ‘azîzî irdi Hâk’dan*
Egerçi kör idüm ben dağı evvel
15. *İlerü görür idüm Muştafâ’yı*
Göremez imişüm ben mu‘aṭṭal
16. *Bu kez kim gözüm açdum gördüm anı*
Kim ol peygamber-imiş halka mürsel
17. *Anuñ gibi dağı ‘âlemde yoğdur*
Ümîd idüp virenlere mü’emmel
18. *Kerîm imiş raḥîm imiş be-gâyet*
Mu‘azzam hem mübeccel hem mufaḍḍal
19. *Ḳamudan mertebi anuñ muraffa‘*
Ḳamu kâmil gelenlerden ol ekmel
20. *Aña gökden gelen Cebrâ’îl imiş*
Aña Furḳân imiş olan münzel
21. *Ben anuñ dînine girdüm inandum*
Döginüñ yumruğ-ıla siz kelkel

14-22. Bu beyitler ele alınan nüshalarda bulunmamaktadır. Bu sebeple SK Fatih No:4273 nüshasının 247a, Berlin Staatsbibliothek No: Ms Or Quart 1552/4 nüshasının 169b, TIEM nüshasının 324b-325a varaklarından alınarak metne dâhil edilmiştir.

14. dağı: bundan Berlin Staatsbibliothek No: Ms Or Quart 1552/4.

15. ikinci mısra: -TIEM.

16. gözüm açdum: göricegezin Berlin Staatsbibliothek No: Ms Or Quart 1552/4.

22. *Urışur mısuz işde ben yaluñuz*
Ölüm birdür mü'eccel ya mu'accel

343.

Mefâ'îlün Mefâ'îlün Fe'ülün

1. Haḩā anda kılırsız iy ulular
Anuñçün yig olur sizden alular
2. Ki siz bu kişiyi eksük görürsüz
Deñize gölcügez diyü girürsüz
3. Sehelce dilkü řanduñuz bu řiri
Siz anı yirdüñüz ol dutdı yiri
4. Anasuz atasuz öksüz dir-iken
Yüceldi gök gibi alçaķ yir-iken
5. Sizüñ 'aķluñuza ne uğramışdur
Siz aç kıavma kim o řaķ toğramışdur
6. Neden şöyle bilüsüz iş kılırsız
Yaramaz düzgün ü cünbiş kılırsız

---

(343)

K2 369a, -B1, HM 284b.

*Bu şiir, Sellâm b. Müşkem'in dilinden söylenmiştir. Ebü Süfyân, Bedir gazasından sonra tekrar ordu toplayıp Hz. Muhammed ile savaşmak ister ve iki yüz asker toplayarak Medine'ye doğru yola çıkar. Medine yakınlarına geldiğinde Sellâm b. Müşkem'e uğrayarak ona amacını anlatır ve Hz. Peygamber'in durumu ile ilgili bilgi ister. Sellâm b. Müşkem, onun bu fikrini beğenmediğini söyleyerek bu şiiri okur.

1. iy: ey K2.

2. bu: bir HM.

7. Dotalum bilmedin bir uğranıldı
Niçe serverlerüñüz toğranıldı
8. Neden size ol ögüt olmaz iy p̄ir
Ki kılduñ bu kolayşuz naħs tedb̄ir
9. Çererken bir kiçi ılduz bigiyken
Sözi ‘ilmi henüz mermüz bigiyken
10. Siz anuñla başa çıñımaduñuz
Yaluñuzken aña çoñımaduñuz
11. Bu kez kim oda yandurdı cihānı
Yiñer yılduzı şems-i āsümānı
12. Celādı ған-ıla mı ҡorқudursız
P̄ili tavşan-ıla mı ҡorқudursız
13. Saña ayruqsı söz eydeydüm illā
Hele dön şehrüñe ҡılğıl tevellā

---

6. bilüsüz: bilgisüz K2.

7-13. -HM.

8. iy: ey K2.

344.

Mefā'īlün Mefā'īlün Fe'ūlün

1. Anuñ kavlı dürüst ü 'ahdi şābit
Anuñ fi'li ḥasendür fikri şā'ib
2. 'Aceblerler iken anuñ işini
Görüñüz bir dahı andan 'acāyib
3. *Biz andan ġālibüz didi niçeler*
Olar maġlūb Muḥammed oldı ġālib
4. Çün ol maṭlūbı-durur cümle ḥalkuñ
Nedendür maṭlūb-iken oldı ṭālib
5. Sözi bütün kişinüñ işi saġdur
Dīni eksük kişinüñ adı kāzib
6. Ne idi Şiddīk'uñ ḥāşiyyeti kim
Anuñ gibi resüle oldı şāhib
7. Yitişdi Muştafā'ya bildi kimdür
'Ömer çün anı gördi oldı rāġib

---

(344)

K2 371b, -B1, HM 286a.

*Bu şiir, Darîr'in dilinden söylenmiştir. Benî Kaynuka isimli Yahudi kabilesine mensup kimseler, Hz. Muhammed'e, "Kureyşliler savaşmayı bilmedikleri için siz onları yendiniz, bizimle savaşsınız erlik nedir görürsünüz" derler. Hz. Muhammed bu sözlere kızar; fakat daha önceden Müslümanlarla Benî Kaynuka arasında ahd-i eman olduğu için bir şey demez. Darîr bu hikâyeyi anlattıktan sonra, Hz. Muhammed'in ahdini bozan bir kimse olmadığını söyler ve bu şiire yer verir.

3. Bu beyit ele alınan nüshalarda bulunmamaktadır. Bu sebeple SK Fatih No:4273 nüshasının 250a, Berlin Staatsbibliothek No: Ms Or Quart 1552/4 nüshasının 183b, TİEM nüshasının 356a sayfasından alınarak metne dâhil edilmiştir.

8. Resūli bildi Zî'n-nūreyn 'Oşmān
Anuñçün Hāḡ anı ḡılmadı ḡāyib
9. Anuñ şıdḡı sözinden açdı ḡaber
Kim oldu ağleb-i evlādı ḡālib
10. Daḡılar kim Resūl'i gördi sevdi
Egerçi gördiler bunca meşāyib
11. Daḡı döndermediler yüz Resūl'den
Unıdıldı 'acāyib ü ḡarāyib
12. Dārīr'üñ şerḡine mi şıḡa dırsin
Hezārān biñ ḡarāyib ü 'acāyib

345.

Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün

1. Ka'b tünd oldu ḡaḡıdı ol söze
Eydür iy ebleḡ kişiler yüz yüze

11-12. -HM.

(345)

K2 375b, B1 168b, HM 289a.

*Bu şiir, Ka'b b. Eşref'in dilinden söylenmiştir. Ka'b b. Eşref, Müslümanları hicveden ve müşrikleri Müslümanlarla savaşmaları için kışkırtan bir şairdir. Hz. Muhammed'in de isteḡiyle Muhammed b. Mesleme, Ebû Nâile, Abbād b. Bişr, Hâris b. Evs b. Mu'az ve Ebû Abs b. Cübeyr, Ka'b b. Eşref'i öldürmek için yola çıkarlar. Ebû Nâile, Ka'b'ın olduḡu kaleye yalnız başına girer. Ka'b onu görünce sevinir, çünkü Ebû Nâile de şairdir. Bir süre şiirden konuşurlar, sonra Ebû Nâile Ka'b'a "benim bir sırrım var, eḡer kimseye söylemezsen sana söyleyeyim" der. Bunun üzerine Ka'b b. Eşref bu şiiri okur.

1. iy: ey K2.

2. Uğraşıcak şöyle mi söyler sözi
Ya sözüñ bir mi iki midür yüzi
3. Şem‘ gibi söz cümle yüz-durur
‘Aql dahı key görıcı göz-durur
4. ‘Aql gözidür sözüñ yüzün gören
‘Aıldur sözüñ deñizine giren
5. ‘Aql bilür sözi ne yirden gelür
Ma‘nīsini ‘aql fehm eyler bilür
6. Saklayacak söz mi ya söyleyecek
Kaçacak söz mi ya meyl eyleyecek
7. Söz ola mı kim anuñla iş biter
Yoksa ol söz-ile cān u baş yiter
8. Temyīz anı ‘aql ider iy delü
Temyīzi yok kişi hayvāndan alu
9. Çün sözi sakla diyesin bir ere
Şuña beñzer kim emānet māl vire
10. Söz emīni māl emīninden delim
Yig gerekdür kim ola sözde nedīm

---

3. şem‘ gibi sūzı: sūz şem‘ gibi B1.

4. -HM.

5. -HM./ eyler: ile B1.

7. kim anuñla: ki ol söz-ile B1.// yoksa: yoħsa B1.

8. -B1, -HM.

11. Çün ki sen baña sözi saqla didüñ
Yine sözüñ kaygusın nite yidüñ
12. ‘Aqlum eksükligini bildüñ meger
‘Aklı eksük kişiye ne söz deger
13. Kim aña söz söyleyesin iy selīm
Çün sefih-dur[ur] u koḡ-dur[ur] le’im
14. Pes bilüre söylegil her bir sözi
Kim bilürüñ dört-durur görür gözi
15. İki göz dahı içinde var-durur
Anuñ-ıla ‘arif ü server-durur
16. Aña söz saqla dimek hācet degül
‘Ākile cāhil sözi ālet degül

346.

Mefā’ılün Mefā’ılün Fe’ülün

1. Bu varlık anda kim yoḡ-ıdı kamu
Yir ü gök ins ü cinn uçmaḡ u tamu

---

10. yig: yeg K2, B1./ sözde: söze B1.

11. -B1.

12. birinci mısra: ‘aklı eksük kişiye ne söz deger B1, HM.// ikinci mısra: kim aña söz söyleyesin iy selīm B1, ‘aql eksükligini bildüñ meger HM.

13. -B1, -HM.

14-15. -B1.

(346)

H2 1b, B2 1b, -Ç.

*Bu şiir, Darîr’in dilinden söylenmiştir. Yeni cildin ilk şiiridir.

2. Ne vücūd u ne melek ne melekūt
Ne işitmek ne söylemek ne sükūt
3. Ne necāt u ne sükūt ne harekāt
Ne ħurūc u ne derc u ne derekāt
4. Ne menāzil ne şābitāt u burūc
Ne aşāğa ne yüce hūbūt ‘urūc
5. Ne bu ol u ne ol ne bu sen ü ben
Ne nüfūs u ne ‘aql u ne cān u ten
6. Ne ol ard u ne öñ ne sağ u ne şol
Ne kıru ne deñiz ne iz ü ne yol
7. Ne heyūlā ne cevher ü ne ‘arāz
Ne taşavvur ne ‘illet ü ne ğarāz
8. Ne çü saḥ u ne ‘umḳ u tolu vü ‘arż
Ne mezāhib ne dīn ne sünnet [ü] farż
9. Ne nebī [vü] ne ḥadīş ü ne Kıur’ān
Ne ḍalālet [ü] ne fişḳ u ne şeyṭān

---

1. bu varlık anda kim yoğ-ıdı: nüshalarda “Anda kim yoğ-ıdı bu varlık kıamu” şeklinde yazılmasına rağmen vezin gereği bu şekilde düzeltilmiştir.// uçmaḳ: cinān H2.

3. sükūt: sükūn B2.

4. ne aşāğa ne yüce hebūt ‘urūc: ne aşāḳ u ne yüce hebūt u ‘urūc B2.

5. nüfūs u: nüfūs H2.

6. sağ u: sağ H2.// iz: ir H2.

8. vü: ne H2.// sünnet ü farż: sünnet farż H2.

9. ü: -H2.

10. Ne necs ne arı ne arām ne elāl
Ne ‘adāvet ne zılm u mūzd ü vebāl
11. Ne ŧerī‘at [u] ne küfr ü ne İslām
Ne arīkat ne ma‘rifet ne kelām
12. Ne yidi rūz u ne tođuz ubbe
Ne bu merkez [ne bu] on üç ubbe
13. Ne arār u ne devr ü ne deyyār
Ne diyār u ne deyr ü ne devvār
14. Var-ıdı ol adīm ü Berr ü Beķā
Mālīk-i bī-ŧerīk ü bī hem-tā
15. ādir ü Ber-kemāl ü Fā‘il-i tām
āhir ü Zü‘l-celāl ve‘l-İkrām

---

12. ne: ne-y-idi H2./ bu: bir B2.

13. u: -H2.// u: -H2.

14. bī-ŧerīk ü: bī-ŧerīk H2.

15. ādir ü ber-kemāl ü: ādir ber-kemāl H2.

347.

Mefā‘īlün Mefā‘īlün Fe‘ülün

1. Cihān içre atı meřhūr olupdur
Anuñ erligi ‘ālemde olupdur
2. řecā‘at birle anı yād iderler
açan kim vaşfımı bünyād iderler
3. Kim anuñ heybetinden söyler-ise
Yā anuñ şirligin şerh eyler-ise
4. Hālāyık orkusından an aşanur
Egerçi atline ılıç uşanur
5. Hālāyık gōñlini orkıtdı ol er
Ki erdür er dimeklik aña yarar
6. řalābet issi server ol opupdur
Ki hāluñ heybeti gōñlin apupdur
7. Daı dürlü anı şerh eylediler
Anuñ ‘alın u ‘ilmin söylediler

---

(347)

H2 11a, B2 6b,  686a.

*Bu řiir, bir Arap cariyenin dilinden Hz. Ali methidir. Hz. Peygamber, Hālīd b. Velīd’den beř gūndūr haber alamadığı Hz. Ali’yi bulmasını ister. Hālīd b. Velīd de bu amala yola ıkar. Yolda rastladığı bir cariyeye Hz. Ali’yi gōrüp gōrmediđini sorar. Cariye, Hz. Ali’yi tanımadığını, fakat yakın zamanda azametli bir yiğidin o yōreden getiğini söyler ve gōrdüđü kiři yi tarif eder. Hālīd b. Velīd, onun Hz. Ali olduğunu anlar.

2. H2 nüshasında birinci mısra ile ikinci mısra yer değiştirmiştir.

3. şirligin: şirligin B2.

5. ki: kim B2./ er dimeklik: odur milk .

8. Kim ol baħr-ı şafādur ma‘den-i ‘ilm
Hem ol kān-ı vefādur menba‘-ı ħilm
9. Ħūyı ħulķı anuñ şabrı vü şükri
Anuñ ‘aķlı vü ‘ilmi fehm ü fikri
10. Anı dirler ki ol söz söyleyicek
Ya bir müşkil sözi ħall eyleyicek
11. Ħalāyık fikrine ħayrān olurlar
Anuñ sırrına sergerdān olurlar
12. Çü bir cevher daħı var dirler anda
Çün ol deryādur u cevher var anda
13. Anuñçün didiler ħatı kerīmdür
Seħāvetle kerem anda delimdür
14. Degül kim at u ÷on u zer bağışlar
Eli deryā gibi gevher bağışlar
15. Dilinden dūr-feşān ider bu ħalkā
Ki ħatı bay-durur ol ‘ilme ħulķa
16. Elinden ħalkā ger ni‘met bağışlar
Derūnından daħı himmet bağışlar

---

9. ħūyı ħulķı: ħūy u ħulķ u H2.// fehm ü fikri: fehmi fikri Ç.

11-12. -H2, -B2.

14-15. -H2, -B2.

16. himmet: ni‘met Ç.

17. Biz işitdügümüz söz bu kadardur
Velî kadri anuñ key mu‘teberdür
18. Ne bilsün serçe ‘anķānuñ kemālin
Ya zerre āfītābuñ hūb cemālin
19. Anuñçün didi ol Aħmed şapusu
‘İlim şehri benem Hāydar şapusu

348.

Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilün

1. Didi kim bildüm ol Allāh bir
Oğlı kıızı yok nā’ib ü vezīr
2. Ol Muħammed hem resūli hem řulı
Āyīni muħkem anuñ şoğrı yolu
3. Ger Muħammed olmasaydı iy řaķī
‘İsī Meryem olmaz-ıdı bil řaķı

---

19. -Ç.

(348)

H2 17b, B2 9b, Ç 688b.

*Bu şiir, Hâlid b. Velîd’in dilinden söylenmiştir. Hz. Ali’yi aramak için yola çıkan Hâlid b. Velîd sonunda onu bulur. Hz. Ali, Sa‘d b. Mu‘az’a düğün hediyesi vermek için savaşın ganimet toplamaya gitmiştir. Hâlid b. Velîd de ona katılır. Beraber Seyf b. Mugîre’nin kalesine giderler. Hz. Ali, kalenin meliki Seyf’i yakalar ve onu Hâlid b. Velîd’e emanet eder. Hâlid b. Velîd, kendisini tanıyan Seyf’e Müslüman olduğunu söyleyerek bu şiiri okur.

1. birinci mısra: eytdi evvel bildüm Allāh bir H2, eytdi evvel bildüm ol Allāh bir B2. Allāh: ol Allāh B2.

3-5. -H2, -B2.

4. Çift idüp Hâk Meryem’i vire aña
Gerçegini söyledüm sözüm saña
5. Ol Muḥammed ḥaḳ resüldür bî-gümân
Sen dahı ĩmân getür bulğıl emân

349.

Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilün

1. Eytdi kim iy şâh-ı merdân [u] ‘Alî-yi Murtażâ
Hâḳ ta‘âlâdan senüñ şānuña geldi **hel etâ**
2. Kendü luṭfindan saña diyüp-durur Hâḳ arslanum
Hem ḥalâyıklar senüñ ḥaḳḳuñda didi **lâ fetâ**
3. Virdi Hâḳ ḳudret ḳılıcını elüñe şal diyü
Dĭn güneşi sa‘yuñ-ıla sinüñ olmışdur şafâ

---

(349)

H 24a, Alm 12b, Ç 690b.

*Bu şiir, Hz. Muhammed’in meddahı Hassân b. Sâbit’in dilinden söylenmiştir. Hz. Ali, Seyf b. Mugîre’yi yenmiş, pek çok askerini öldürmüş, fakat kaledeki kadınlara dokunmamıştır. Onun edebi karşısında Seyf b. Mugîre, Müslüman olur. Hz. Ali, Seyf’in ve Müslüman olan diğer kişilerin mallarını kendilerine bırakır, kâfir olarak ölenlerin mallarını ise ganimet olarak alır. Döndüğünde ganimetin beşte birini Hz. Muhammed’e, onda birini Hâlid b. Velîd’e, geri kalanını Sa’d b. Mu‘az’a verir, kendine hiçbir şey almaz. Hz. Muhammed, onun bu davranışını över. Orada bulunan Hassân b. Sâbit de bu hadise üzerine yerinden kalkarak bu şiiri okur.

1. eytdi: didi Ç./ kim: -H.// şānuña: şānuñda: Alm.// **hel etâ**: “Hakikatte (kesin, şüphesiz) geldi” (İnsan, 76/ 1).

2. birinci mısra: kendü luṭfindan saña Allâh diyüpdür arslanum Ç./ diyüp-durur: diyüpdür H.// ḥaḳḳunda: şānuña H./ **lâ fetâ** (lâ fetâ illâ Alî lâ seyfe illâ Zülfikâr): “Ali’den başka yiğit, Zülfikâr’dan keskin kılıç yoktur.”

3. şal: şalgıl Ç.// sinüñ: senüñ Alm.

4. Dünyada benlik kılan şol ‘āşī müşrikler ki var
Başın alduñ eyledüñ ‘ömürlerini hep hebā
5. İy Muhammed Muştafa güyegü idindüñ şīri
Kıldı luṭfını saña ḥaḳ Tañrı luṭfindan ‘aṭā
6. Her kişi kim seni seve baḥtlu cān anuñ canı
Vire Allāh uçmak içinde aña mülk-i beḳā
7. Her ki seni sevmeye bed-baḥt ola kendü la‘īn
Raḥmetinden bulmaya Ḥaḳ Tañrı’nuñ hergiz şafā
8. Kimüñ işidür deve yükler-ile altunları
Getüre bir kişiye vire zī-iḥsān u seḫā

350.

Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilün

1. Başladuḳ bir söz alduḳ [biz] dile
İnşā’allāh kim Çalab yarı kıla
2. Yine urduḳ bir ḡazā bünyādını
Dile alup evvel Allāh adını

---

4. birinci mısra: dünyāda benlik kılan görseñ gerek kāfirlerüñ Ç.// ikinci mısra: başın alduñ dīnin alduñ eyledüñ ‘ömrin hebā Ç.

5. idindüñ: eyledüñ B2.

6. her kişi kim: her ki H, Alm./ baḥtlu cān anuñ canı: baḥtlu cānı anuñ Ç.// Allāh: Ḥaḳ Ç./ beḳā: şafā Alm.

7. bed-baḥt ola kendü la‘īn: bedbaḥt ola küfr ü la‘īn H, ‘āşī vü bedbaḥt olur Ç.// şafā: şifā H.

8. -Ç./ yükler-ile: yükleri H.

(350)

H2 25a, -B2, -Ç.

*Bu şiir, Darîr’in dilinden söylenmiştir. Hısnu’l-ukkâb gazasının anlatıldığı bölümden önce yer alır.

3. Fażl-ı bismillāh'ir-raḥmāni'r-raḥīm
Eydüben 'avn ile didük yā Kerīm
4. Ben za'if ḳuluñ idesin fetḫini
Kim ḳılam her dem Ḥabīb'ũñ medḫini

351.

Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün

1. Ḳutlu olsun şavumuñ iy ulu
'Ömrüñ olsun dir ziyāde baḫtulu
2. Ḳamunuñ iy ulusı seyyidi dir
Dā'imā sağlıĝ-ıla sür 'ıydı dir
3. Zātü'l-envār hem elüñ olsun senüñ
Seni ḫoş ḫutsun şafā sürsün tenüñ

---

(351)

H2 36b, -B2, -Ç.

*Bu şiir, Beşîr b. Ubbâde'nin dilinden söylenmiştir. Kimsenin ulaşamadığı, sarp kayalıklar içinde bulunan kalede yaşayan bir kavim vardır. Bunlara hısnu'l-akabe halkı denir. Bu kavim, zâtü'l-envâr isimli bir ağaca tapmaktadır. Bayramlarında başka memleketlerdeki kâfirler de gelerek, o ağaca hediyeler sunar, dilek diler, kurban keserler. Hz. Peygamber, bu kavmin varlığını işitince altı sahabesini oraya gazaya gönderir. Bunlardan Ömer b. Ümeyye, yolda develerle misk, anber götüren yaşlı bir kadına rastlar. Kadından yüklerini bırakıp gitmesini ister, fakat kadın razı olmaz. Bir hile ile Ömer'i yakalar ve ellerini, ayaklarını bağlayarak, onu zâtü'l-envâra kurban olarak sunmak için götürür. Diğer bir sahabe olan Beşîr b. Ubbâde, Ömer'i bulamayınca onun esir edilmiş olduğunu düşünerek hısnu'l-akabeye gider. Orada kendini şair İbn Havlân olarak tanıtır. Çok sevdiği bir kölesiyle birlikte seyahat ettiği, fakat kölesinin onun atını, malını mülkünü alıp kaçtığı yalanını söyler. Böylelikle kaleye girer. Türlü türlü değerli taşlar ve kumaşlarla süslenmiş zâtü'l-envârı görür. Onu görünce Kur'an'dan bir âyet okur ve ağacın içinde bulunan şeytan, Kur'an sesini duyunca kaçıp cehenneme gider. Beşîr b. Ubbâde'yi kale halkının meliki olan Semâ' Ma'nın katına getirerek, onun şair olduğunu söylerler. Beşîr, ona karşı bu methi okur.

352.

Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün

1. Gördi kim bir ara yüzlü bed-güher
Pür sitem mel'un [u] bed-baht pür zarar
2. Gözleri kızarmış u dönmiş ana
Âdem ister kim anın içe ana

353.

Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün

1. Aña ıl kim a'atı Allâh-durur
Cümle hâlünü bilür âgâh-durur
2. Ol yaratdı insi vü cinni amu
Ol yaratdı hem dağı uçmağ amu
3. Yir ü gök andan olupdur otolu
Aña aparlar kim oldur hem ulu

---

(352)

H2 39a, -B2, -Ç.

*Bu şiir, Ömer b. Ümeyye'nin dilinden söylenmiştir. Kendini şair olarak tanıtan Beşîr b. Ubbâde'ye türlü ikramlar yapılmış, altın kemer, taç ve kıyafet verilmiştir. Bir zaman geçtikten sonra Ömer b. Ümeyye'yi esir alan yaşlı kadın gelir. Meliklerine, Ömer b. Ümeyye'yi esir ettiğini söyler. Melikin katına getirilen Ömer, bu hicvi okur.

(353)

H2 40a, -B2, -Ç.

*Bu şiir, Ömer b. Ümeyye'nin dilinden söylenmiştir. Ömer, onlara "Allah yerine bir ağaca tapıyorsunuz, ondan ne hayır ne de şer gelir" diyerek bu şiiri okur.

354.

Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün

1. 'Ömer eytdi ol ki yaratdı cihān
Yir ü gök andan ʔoludur bī-gümān
2. 'Ālem ü ādem yaradan ol-durur
Diler-ise dirgürür [ü] öldürür
3. Yirler ü cümle semāvāt u felek
Ol yaratmışdur ʔamu hūr u melek
4. Ādem ü Havvā'yı vü dīv ü perī
Bu yaratılmış ki vardur her biri
5. Demür [ü] ʔaş [u] ağaç her bir nebāt
Cümlesi andan bulurlardı hayāt
6. Her yaradılmışa rızqın ol virür
Hikmeti ʔadar anuñ ʔadrin bil[ür]
7. Yimez ü içmez [ü] yatmaz uyımaz
Kimseden ʔayğusı yok ğuşşa yimez
8. **Ḳulhüvallāhu aḥaddur hem ʔamed**
Ol Ġanīdür hergiz istemez meded

---

(354)

H2 40a, -B2, -Ç.

*Bu şiir, Ömer b. Ümeyye'nin dilinden söylenmiştir. Melik, Ömer'e senin Tanrı'nın vasıfları nedir, bir anlat da dinleyelim der. Ömer de bu methi okur.

9. **Lem yelid** oldur **ve lem-yuled** bilün
Yok-durur mánend aña āgāh oluñ
10. Didi **lem-yekün lehu küfven aḥad**
Ḥayy-durur ol Bākī-durur hem ebed
11. Bunca peygamberler öñdin geldiler
Cümlesi Ḥaḥ didiler Ḥaḥ aldılar
12. Bunlaruñ soñında geldi Muştafā
Tañrı'nuñ peygamberi şadr-ı şafā
13. Ol yaradılmışlaruñ yigregidür
Āḥiret sultān[ı] dünyā begidür
14. Diñi toğru Allāh aña yarıcı
Ḥalkı ol ṭamu odından ırıcı
15. Rehber olup uçmağa getürici
Dīn yolında dürlü güç götürici
16. Sen anı terk eyledüñ iy bed gümān
Bir ağaca bunca ṭaparsın revān
17. Kim kesicek ol ağacı tīz çürür
Ḥurd eger köklerini yirse çürür
18. Od uricaḥ yaḥar ḳomaz sağın
Yil esicek yire döker yaprağın

355.

Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün

1. Bunlaruñ ardınca geldi bir emīr
Heybet-ile eyle na'ra urdı bir
2. Lerzeye geldi şanasın kim cihān
Haşr olısar āhire irdi zamān
3. Eytdi mazharü'l-gā'ib ben emīn
Hağ yaratmadı benüm tek ber-zemīn
4. Ol güzīn kiş' ü Benī Ğālib benem
Ol 'Alī ibn Ebū Ṭālib benem
5. Kāl'a yıқан [u] niçe serkeşleri
Öldürüben kesmişem çok başları

---

(355)

H2 54a, -B2, -Ç.

*Bu şiir, Darīr'in dilinden başlar, Hz. Ali'nin dilinden devam eder. Hısnu'l-akabe meliki Semâ' Ma', Ömer'in söylediklerine çok kızar. Onu zâtül-envâra kurban etmek ister. Ama melikin amcasının oğlu Ebû'n-na'ce, Ömer'in zayıf olduğunu ve bu haliyle kurban edilmeye layık olmadığını söyler. Bu yüzden Ömer'in semirtilmesi ve bir süre sonra kurban edilmesine karar verilir. Melik, onu yakaladığı için çok sevinerek, bir gün Hz. Muhammed'i ve Hz. Ali'yi de yakalayıp öcünü almayı diler. Bu arada Beşîr'in Hz. Peygamber'in sahabesi olduğu ortaya çıkmıştır ve melik, kale içinde onu aramaktadır. Ebû'n-na'ce ise o gece rüyasında Hz. Muhammed'i görüp Müslüman olmuş ve kendisine bağlı yetmiş beş kişinin de Müslüman olmasını sağlamıştır. Beşîr ve Ömer'i kendi evinde saklar ve geri kalan kavimle orada savaşır. O sırada kaleye, başlarında Abdülkilâb olan müşrik ordusu gelir. Ordı orada konaklamak isteyince, melik buna sevinir. Başından geçenleri anlatır. Abdülkilâb da Ebû'n-na'ce ile melik arasında arabuluculuk yapmak ve Ömer'le Beşîr'i öldürmek ister. Bu sırada hatif sayesinde durumdan haberdar olan İslam ordusu yetişir. Mikdâd b. Esved, Hâlid b. Velid, Zübeyr b. Avvâm, Abbas b. Mirdâs gibi kişilerin yanı sıra Hz. Ali de bu ordudadır. Bu şiir, Hz. Ali methinde yazılmıştır.

6. Benven ol ŧir-i Hudā arslan-ı Hağ
Hel etā didi baña ender-varağ
7. Tañrı'nuñ emriyle geldüm bu yire
İnŧā'allāh kim Çalab furŧat vire
8. Kim ħarāb eyleyeven ħıŧnu'l-'aħāb
Zira kim eyle buyurdı Hağ Çalab

356.

Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün

1. Ben yine bir söz diyiserem saña
'Iŧħ-ıla bir dem ħulađ urđıl baña
2. İnŧā'allāh Hağ Çalab yarı ħıla
Hoŧ ħazāvātdur diyem dile gele
3. Aħıla göñlüñ gözüñ diñleyesin
Hem dağı ħađ ma'rifet añlayasın
4. Bu kitābuñ adı olmuŧdur siyer
Muŧfa'ā'dan kim rivāyetdür meger

---

6. **hel etā**: "Hakikatte (kesin, ŧüphesiz) geldi" (İnsan, 76/ 1).
(356)

H2 61a, -B2, -Ç.

*Bu ŧiir, Darır'in dilinden söylenmiŧtir. Bir önceki hikāye ŧöyle biter: İslam ordusu, kâfirleri kırar, bu mucizeyi gören Abdu'l-kilāb ve bin askeri Müslüman olur. Hz. Ali, o kavmin taptığı ağacı keser. Melikleri yine de Müslüman olmaz. Hz. Ali, meliki öldürecekken, melikin kendi oğlu babasını öldürür. Hz. Peygamber de o oğlana Abdu'l-aziz adını verir. Sonra Darır, yeni bir hikāyeye baŧlar. Bu hikāye "Ol ħazā ħikāyetin kim Pır Elvāh b. Ābid dirlerdi Resül ħazretine gelüp ŧikāyet itdüğin beyān ider" baŧlıđını taŧır. Bu ŧiir, baŧlıktan hemen sonra yer alır.

5. Rūḥına virgil şalavāt cān-ıla
Ben daḥı sōze girem bürhān-ıla

357.

Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün

1. Ol-durur Ḳayyūm [u] Ḥayy u dir Aḥad
Ne añā mevlūd gerekdür ne veled
2. Hem resül[dür] ol Muḥammed bī-riyā
Kim Ḥabībullah ḥatm-i enbiyā

---

(357)

H2 78b, -B2, -Ç.

*Bu şiir, Hz. Ali'nin dilinden söylenmiştir. Benî Neccâr kabilesine mensup Elvâh isimli yaşlı bir adam, Hz. Muhammed'e şikâyete gelir. Kendisi ve ev halkı Müslüman olan Elvâh'ın kabilesinin reisi Miskâl, Müslüman değildir. Elvâh, Müslüman olduğu için onun malını mülkünü, hanımını, oğlunu elinden alır. Bunu duyan Hz. Muhammed, Hz. Ali'yi Miskâl'in üzerine gönderir. Hz. Ali ve İslam ordusu, yolda Su'âl b. Sâil obasını görürler. Bu kavim, Müslüman bir kavimdir. Hz. Ali'nin ordusuna onlardan da üç yüz er katılır. Hz. Ali, yolda karşısına çıkan bir ejderhayla savaşıyor ve onu kılıcıyla ikiye böler, sonra bir aslana rastlar onu da öldürür. Yolda susuz kalırlar önlerine çıkan bir kalede su vardır. Bu kalenin meliki Mervân b Sâbık'tır. Hz. Ali, bu kaleyi fethetmek ister. Mervân ile savaşıyor ve Müslüman olmazsa onu öldüreceğini söyler. Mervân da ona "senin inandığın Allah kimdir, nasıldır bana anlat" der. Bunun üzerine Hz. Ali bu sözleri söyler.

358.

Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün

1. Eydür ol gönülüm alana iy 'aceb
Ne vaqıt irişem ola bir sebeb
2. Kim dügün idüp alam dir anı ben
İşüm ola dāyimā 'ıyş u țarab
3. Āh n'ola ele gire vaşl ola yār
Çoynum içinde ola ol qand leb
4. Hüb cemālinden gözüm ırmayadum
Tura-y-ıdum hizmetinde rüz u şeb
5. Hasretinden nice bir yanam anuñ
Niçeye degin çekem derd ü ta'ab

---

(358)

H2 83a, -B2, -Ç.

*Bu şiir, yolda giden bir atlının dilinden söylenmiştir. Hz. Ali'nin savaştığı Mervân, kabilesi ile birlikte Müslüman olur. Onlar da Hz. Ali'nin ordusuna katılırlar. Yolda cinlerin mesken tuttuğu vâdiyi gûldan geçerler. Hz. Ali, cinlerin bir kavgasını çözüme kavuşturur. Sonra Miskal'den haber alması için iki kişiyi gönderir. Bunlar Ömer b. Ümeyye ve Abdullâh b. Üneys'tir, ikisi de ayrı yollardan giderler. Ömer, gece giderken yetmiş deveyi güden bir atlı görür. O atlı, bu şiiri söylemektedir.

1. ikinci mısra: nüshada "ne vaqtin irişem ki ola bir sebeb" şeklinde yazılmasına rağmen, vezin gereği bu şekilde düzeltili.

359.

Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün

1. İy melikler ulusu cömerd kişi
Görmegil 'ālem içinde teşvīşi
2. Lāt [u] Uzzā yarıcuñ olsun senüñ
Dünyā içre görmesün zaḥmet tenüñ
3. Seni seven dāyimā kılsun düğün
Sevmeyenüñ karşusunda sen ögün

360.

Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün

1. Tengri birdür andan artuḫ Tengri yoḫ
Milki bī-pāyān anuñ ḫulları çoḫ
2. Ol Muḫammed[dür] resüli hem ḫulı
Āyini görklü anuñ toḫrı yolu

---

(359)

H2 86a, -B2, -Ç.

*Bu şiir, Abdullah b. Üneys'in dilindedir. Ömer, o atının atını kaybettiği ve sinirlendiği bir anda Hz. Peygamber'e küfrettiğini duyar ve onu öldürür. Onun kıyafetlerini giyer, devenin hevdecindekilere el koyar, sonra bir başka yere gelir. Bu yerde düğün yapılmakta, yemekler pişmekte, çalgılar çalmaktadır. Bu kabile Miskal'in kabilesidir. Abdullah, bu yere Ömer'den önce gelmiş, kendini şair olarak tanıtmıştır. Abdullah'ı, Miskal'in katına götürürler ve Abdullah, Miskal b. Fassâh'a karşı bu şiiri okur.

(360)

H2 95b, -B2, -Ç.

*Bu şiir, Müslüman olan kale halkı tarafından söylenmiştir. Ömer ve Abdullah tekrar Hz. Ali ve ordusu ile buluşur. Hz. Ali, sarp bir tepede yer alan ve Miskal'ın bütün malının mülkünün bulunduğu bir kaleden haberdar olunca, orayı fethetmek üzere yola çıkar. Hz. Ali, kaleye girip kendini tanıntınca, kale halkı, emirleri Melâim ile birlikte Müslüman olur ve bu beyitleri okur.

361.

Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün

1. Gice gitdi irte oldı bildiler
İki cānib yirlerinden tırdılar
2. Birbirine karşı urdılar kaçtar
Leşker içre gördi her bir nām-dār

362.

Fe'ülün Fe'ülün Fe'ülün Fe'ül

1. Şanasın koyun içine girdi kırt
Kılıç uruban kıldılar kara yurt
2. Bölük bölük idüp eri urdılar
Sağışsuz delim anda er kırdılar
3. Niçe varlık [u] at u tön saçdılar
Kim İslām yolına kamu kaçdılar

---

(361)

H2 100a, -B2, -Ç.

*Bu şiir, Darîr'in dilinden söylenmiştir. Miskâl'in kardeşi ve halkının bir kısmı Müslüman olmuş, kaledeki tüm hazinesine el konulmuş, hanımı, çocuğu esir edilmiştir. Miskal çaresiz bir haldeyken, askerlerinden Mesud b. Ubbâd, gayret edip asker toplayarak Müslümanlara karşı duralım der. O gece sabaha kadar uyumadan askerleri iki taraftan yürütürler.

(362)

H2 102a, -B2, -Ç.

*Bu şiir, Darîr'in dilinden söylenmiştir. Hz. Ali'nin ordusu ile Miskal'in ordusunun savaşını anlatır.

363.

Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün

1. Yine bir söze dahı kılduğ nazar
'Işq-ıla söyleyelüm toğru haber
2. Siyer-i Peyğamber-i faħr-ı cihān
Hoş naşihatler işidüp bisle cān
3. Rāviler ne kim rivāyet kıldılar
Bu kitāb içre hikāyet kıldılar
4. Ol kitāb adı siyerdür didiler
Kim rivāyet andan iderler meger

---

(363)

H2 105b, B2 13a, Ç 691a.

*Bu şiir, Darîr'in dilinden söylenmiştir. Bir önceki bölüm, Hz. Ali'nin ordusunun zaferi ile son bulur, Hz. Ali, Müslüman olmayan Miskal'i öldürür. Bu bölüm ise "Bu faşda Resül hazretine şallallāhu 'aleyhe ve sellem şeytān-ı mel'un-ı merdūd gelüp mescid içinde mübāhāşe kılduğın beyān ider." sözleriyle başlar, arkasından bu şiir yer alır.

**Bu şiir Ç nüshasında fā'ilātün fā'ilātün fā'ilātün fā'ilün vezni ile yazılmıştır. Bu sebeple, Ç nüshası bu şiir için edisyon kritiğe dāhil edilmemiştir. Bu nüshada şiir şu şekildedir:

1. Yine bir söze dahı çün başladuğ kılduğ nazar
'Işq-ıla söyleyelüm diñler-iseñ toğru haber
2. Kim bunı diñler-ise göz açubanı 'ışq-ıla
Ol şırātı geçiserdür göz açuban şevk-ıla
3. Siretini diñler-isen Muştafa'nuñ sen tamām
Cennete girüp [görürsin] niçe dürlü hoş maķām
4. Siresi peyğamberüñ kim ol-durur faħr-ı cihān
Hoş naşihatlar işidüp diñle[gil] sen bī-gümān

2. delim anda: nüshada "anda delim" şeklinde yazılmasına rağmen, vezin gereği bu şekilde yazdık.

4. didiler: mu'teber B2.

364.

Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün

1. Baqdı 'Abdullāh kim gözi kürdur
Qara yüzlü şüreti mehcürdur
2. Bir gözin İsmā'îl anuñ çıkarur
Çün ki la'net taşıla anı urur
3. Yidi kııl gördi yüzinde hem ol er
Ol dahı toñuz kıılı bigi meger
4. Hem toñuz bigi iki azusı var
Hîç kimesne olmasun anuñla yār
5. Koqar ağızı şanasın it ölüsi
Şerr ü fitne kıılmaq ol itüñ hūsı
6. Ol la'înuñ bir gözi a'ver-durur
Fitnesine uymayan key er-durur

---

(364)

H2 107a, B2 13b, Ç 691b.

*Bu şiir, Darîr'in dilinden yazılmıştır. Bir gün Hz. Muhammed mescidde otururken, kapıdan bir ses gelir ve "ey Allah resulü, içeri girip mübarek cemalini görmeye destur var mı?" der. Bunu duyan Hz. Peygamber tebessüm eder ve yanındakilere bu gelen kişinin şeytan olduğunu söyleyerek Abdullāh b. Mesûd'a onu içeri getirmesini emreder.

1. -Ç./ kim: ki B2.

2. -Ç./ İsmā'îl anuñ: nüshalarda "anuñ İsmā'îl" şeklinde yazılmasına rağmen, vezin gereği bu şekilde okundu.

3. hem ol er: hem anuñ H2.// bigi: gibi B2, Ç.

4. bigi: gibi B2.// kimesne: kimse H2.

5. -Ç.

6-7. -H2, -B2.

7. Fitnessi bol şekli çıyan bir la‘īn
Devlet anuñ olmaz-ısa kim qarīn

365.

Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilün

1. Sevmezem ‘ālimleri dir yā Resūl
Ben dürişüp yapduğumı yıkar ol
2. Bir daħı ol şabrı var dervīş ola
Ḥaḫ ta‘ālā ‘iṣḫıla dil-rīş ola
3. Hem bulardan daħı zaħmet görürem
Şöyle kim her günde biñ āh ururam

---

(365)

H2 110a, B2 15a, Ç 692b.

*Bu şiir, şeytanın dilindedir. Hz. Muhammed, mescide gelen şeytanla konuşur ona sorular sorar. Şeytan, Hz. Muhammed’in kendisinin en büyük düşmanı olduğunu söyler. Hz. Muhammed de başka neyi sevmezsin diye sorar. Şeytan da bu şiirle cevap verir.

1. ‘ālimleri dir: dir ‘ālimleri H2.// yapduğum: yapduğumı H2.

2. bir daħı ol: daħı ol kim Ç.

3. bulardan: belālardan H2./ görürem: göre H2.// ururam: iderem B2, ura H2.

366.

Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün

1. Şol ki cömerd ola aġyārum-durur
Kim baġīl olursa ol yārum-durur
2. Sevmezem hergiz ṭahāret kılalar
Dāyimā dün gün 'ibādet kılalar

367.

Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün

1. Her ki Ḥaġġ'ı bir bile seni resūl
Niyyet idüp ṭura abdest ala ol
2. Dünya fikrini getürmeye dile
Hem namāzını imām-ıla kıla
3. Eyle şaġıl beni şıtmalar ṭutar
Ṭaş-ıla başumı yancıban utar

---

(366)

H2 111a, B2 15a, Ç 693a.

*Bu şiir, şeytanın dilindedir.

**Ç nüshasında bu şiir dört beyittir. Fakat son iki beyit, fā'ilātün fā'ilātün fā'ilātün fā'ilün vezni ile yazıldığı için metne ekleyemedik. Bu beyitler şunlardır:

3. Düşmenümdür sevdi-y-ise her kişi kim ger seni
Sünnetüni ṭutmaz-ısa dost dutınur ol beni
4. Daġı şunlar kim şalātın kıluban vire zekāt
Daġı işi gice gündüz anuñ ola ḥasenāt

1. ol: ya Ç.

(367)

H2 111a, B2 15a, Ç 693a.

*Bu şiir, şeytanın dilindedir. Hz. Muhammed, "taharet kılıp ibadet eden kişilerin sana ne zararı var?" diye sorduğunda, şeytan bu şiirle cevap verir.

4. Bundan özge baña olmaz hem cefā
Kim namāzdan bulalar bunlar şafā

368.

Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün

1. Kim ribā yirse o-durur yārumuz
Dostumuz anlar-durur hem varumuz
2. Hem ögütçüm diñü diñleyen müdām
Yoldaşumdur her ki yir-[i]se ħarām
3. Fısq idüben ħatlı iden yārum benüm
Ķurbān olsun anlara cānum benüm
4. Birbirini ħovlayan yārüm-durur
Yoldaşum hem işüm [ü] varum-durur

---

3. sanğıl: olsa H2, şan B2./ beni sıtmalar: kim beni sıtma Ç./ tutar: dutar B2, tuta Ç./ niçüben: niçün H2./ utar: uta Ç.

4. -H2, -B2.

(368)

H2 114b, B2 17a, Ç. 694a.

*Bu şiir, şeytanın dilindedir. Hz. Muhammed, şeytana neleri sevdiğini sorar, şeytan da bu şiirle cevap verir.

1. yirse: yiye B2./ o-durur: oldur Ç.

2. diñü: diyü B2.

3-4. -H2, -B2.

369.

Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün

1. Şoḥbet itdügüm benüm iy ser-firāz
Kāhil olanlar ki kılmaya namāz
2. Ḥamr içenler ḳatı yoldaşum-durur
Riyā ehli daḫı ḳoldaşum-durur
3. Güyegümdür kim zinā itse baña
İt direm ögüt virürem ben aña
4. Germ iderem ol işe rāğıb olur
Öliceğiz şofra tevbesüz ölür
5. Şol kişiler kim livāṭa ideler
Yarın anda hep ṭamuya gideler
6. Yā Resūlallāh zinānuñ büyügi
Ol livāṭadur i mürseller begi
7. Tevbe itmedin eger bunlar öle
Ṭamuda yarın benüm-ile ola

---

(369)

H2 114b, B2 17a, Ç 694b.

*Bu şiir, şeytanın dilindedir. Hz. Muhammed, şeytana kiminle sohbet ettiğini sorar, şeytan da bu şiirle cevap verir.

2. yoldaşum-durur: yoldaşumdur H2.// riyā ehli: ehl-i zinā Ç./ ḳoldaşum-durur: ḳoldaşumdur H2.

4. öliceğiz: ölicecek B2.

5-8. -Ç.

8. Öliceğ İmān-ıla hem ölmeye
Dağı Tañrı'dan o raḥmet bulmaya

370.

Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün

1. Her yazuğ bil göñlümün ma'murıdur
İllā üç yazuğ gözümün nūrıdur
2. Bir ḥasūdlik biri kīn iy dīn-penāh
Biri bu kim yoḥsul ölse ide āh
3. Cümle işleyen günāh yārüm-durur
Cānum içindeki sulṭānum-durur

---

8. Tañrı'dan o raḥmet: o raḥmet Tengri'den H2.

(370)

H2 125b, B2 21b, Ç 697a.

*Bu şiir, şeytanın dilindedir. Hz. Muhammed, şeytana günahlardan en çok hangisini sevdiğini sorar, şeytan da bu şiirle cevap verir.

**Ç nüshasında bu şiir dört beyittir. Fakat son beyit, fā'ilātün fā'ilātün fā'ilātün fā'ilün vezni ile yazıldığı için metne eklemelik. Bu beyit şu şekildedir:

4. Huşuşıyla şürb ideler kılmayalar hem şalāt
Anlar ideler rüz-ı maḥşerde benümle irāt

1. yazuğ: nesne B2.

2. biri kīn iy dīn-penāh: biri kibr iden penāh Ç// ide: itse Ç./ dīn-penāh: diri şāh B2.

3. -H2, -B2.

371.

Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün

1. Halkı azdurmaḡ baña bu kız u māl
Hem baḡıllerden hoş olur işbu ḡāl
2. Görküm arturan benüm dir hışm u kīn
Dirliğüm kīn ü ḡaseddür yā Emīn
3. Raḡmet ü şādī ḡamāḡatum-durur
Kızbü ḡālüm kīn kerāmātum-durur
4. Hem benüm nūrum-durur ivmek işi
Key bahāmı arturur iven kişi
5. Ṭoḡrularum raḡm kılmayan olur
Hulḡı eyülüḡi bilmeyen olur
6. Ol kişiler kim olur göñli ḡara
Ol-durur kim yoluma ṫoḡru vara

---

(371)

H2 127b, B2 22b, -Ç.

*Bu şiir, şeytanın dilindedir. Şeytan, halka zulüm ve cefa etmek, onları incitmek ve azdırmak bana mutluluk verir der ve bu şiiri söyler.

1. kız u māl: tevḡır-i ḡāl H2.

2. u: -H2.

4. işi: kişi B2.

5. olur: durur H2.// olur: durur H2.

6. ṫoḡru: ṫoḡrı B2.

372.

Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün

1. İmdi sen dahı işit iy pāk dīn
Tutmağıl kibr ü ḥased hem bugz u kīn
2. Dāyimā fikri eyü kıl şanuña
Dīv-i dūn ḳaşd itmesün ĩmānuña
3. 'Aḳluñı dir ḥāṭıruñdan 'ucbı sil
Kibr-ile dolmaya cānuñ cehd kıl
4. Tā'atuñ-ıla unut iḥsānuñı
Dāyimā öginde tut 'işyānuñı
5. 'Aḳluñı dir fikrūñ-ile yarı kıl
Dile tevfiḳ Allāh'ũndan zārı kıl

---

(372)

H2 134a, B2 25b, Ç 699b.

*Bu şiir, Dar'ır'in dilinden yazılmıştır. Şeytan ve Hz. Muhammed'in karşılıklı konuşması bölümünün sonunda yer alır.

1. işit: işid B2.// tutmağıl: dutmağıl Ç.
2. dīv-i dūn: dīv ü dūn B2.
4. unut: unutma H2.
5. tevfiḳ: refiḳ H2.

373.

Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün

1. Bir daḥı sözden dilüm eyler beyān
Uyma 'aqla gel i mü'min sen uyan
2. Kim saña şerḥ eyleyem bir söz daḥı
Her sözinden bilesin yüz yüz daḥı
3. Diñler-iseñ bu sözi sen aşl-ıla
Şefkat ider küllüñüze nesl-ile
4. Bu siyer vaşfi-dur[ur] Peyğamber'üñ
Ḥatm-i mürsel ol yigāne serverüñ

374.

Mefā'ilün Fe'ilātün Mefā'ilün Fe'ilün

I

1. Dilüm bu gönüm elinden diler ḥikāyet ide
Ne gördi bildi ol ilde anı rivāyet ide
2. Ne ildür ol ne maḫāmdur kimüñ vilāyetidür
Anı bu ḥalk arasında diler ḥikāyet ide

---

(373)

H2 134a, B2 25b, Ç 699b.

*Bu şiir, Darîr'in dilindedir. Hz. Muhammed'in Benî Mustalik gazasını anlatan faslın başında yer alır.

1. uyma: dāyimā H2./ sen: -H2.

3. -H2, -B2.

4. birinci mısra: bu siredür vaşfidur peyğamberüñ B2, siresidür vaşfidur peyğamberüñ Ç.

(374)

K3 1b, A 1b, N 1b.

*Bu şiir, Darîr'in dilinden yazılmıştır. Bu cildin ilk şiiridir.

3. Diler ki ‘aqlı vü rûhı bu cism bendinden
Hâlâş eyleye ol illere delâlet ide
4. İlede rûhı bu nâ-cins şöhetinden üze
Ayıra ‘aqlı ‘ıķālden anı ferāgat ide
5. Bu ikilik ilidür birlik ili ol ildür
Ol illü şanma bu illerde hūy u ‘ādet ide
6. Kaçan ki şāh katında ‘azīz ola bir kıl
Hemīşe üns ola sulţān katında şöhet ide
7. Huşūşā ol kılı sulţān yakın kıla özine
Anuñla hemdem ü maḥrem ola maḥabbet ide
8. Hīç ola mı ki vara ol kıl ayrıla şehden
Sefih ü cimri kişi birle üns ü ülfet ide
9. Pes ol kişi ki Çalab ḥazretine yol buldı
Bu ḥalk şöhetini kaçan ol kanā‘at ide
10. Ma‘ānī ‘ālemine her kim ol nazār kıldı
Sen eyle şanma ki şüretde istiķāmet ide
11. Çü cānı ‘ālem-i ‘illiyyīne irişdi anuñ
Ne bāk cismini ger ḥalk anuñ melāmet ide

I/ 3. bendinden: bedeninden N.

I/ 7. kıla: ide N.

I/ 8. vara: gele A./ şehden: şāhdan N.

I/ 9. pes: yā K3, N.

12. Kişi ki añladı halkı vü Hâlik'ı bildi
Muqallid olmaya çün kim haqâyıķı bildi

II

1. Bil anı kim anı bilmekçün yaradılduñ
Çün anı bilmeyicek bildüğüñ kamu fânî
2. Seni sen anlamayıcıħ ki kimsin iy qāzî
Seni yaradanı qanda bilesin iy dānî
3. Qarayı tanıduñ aqdan nite ki yılduzı ıraqdan
Ne aşşı qamuyı bilmeñ çü bilmedüñ anı
4. 'Arazdan anlamışam cevheri diyen sensin
'Araz mısın yaħū cevher mi bilmegüñ qanı
5. Tenüñde cān revāndur revān nedür cān ne
Tenüñi bil qo revānı vü söyleme cānı
6. Hayāt-ı cisim nedendür beden neden tendür
'Azîz cism-i beşer-durur hōr hayvānî
7. Eger hayāt-ıladur 'izzetüñ n' içün hayvānî
Hayāt buldı degül 'izzî 'izz-i insānî

I/ 12. kim: ki N.

II/ 2. anlamayıcıħ: anlamayıcıħ A.

II/ 3. yılduzı: ılduzı N.// qamuyı: qapuyı K3.

II/ 4. cevher mi: cevheri N.

II/ 6. beşer-durur: beşerdür A, N./ hōr hayvānî: hōr u hayvānî K3, N.

II/ 7. hayvānî: hayvān K3, N.

8. Bu ‘izzet ü bu şeref kim sizüñle yoldaşdur
Bilindi kim dahı sır var sizüñle Rabbānī
9. San ol sırr-ı hafiden habersüz olmışsız
Ve illā eydür-[i]düñ kim mā a‘zamü’ş-şanı
10. Kime ki sırr-ı hafiden haber ‘ayān oldı
Beyān kıldı dili halka sırr-ı Sübhān’ı
11. Kişi diler-ise bu müşkili kıla āsān
Ki halk-ı Hālīk’ı bilmege ola erzānī
12. Duta etegini dīnūñ elini hem ‘ışkuñ
Bile hem ümmetini şıdquñ elini ‘ışkuñ

III

1. Resül[üñ] peyrevi ola vü dīn yolını vara
Seve Muhammed’i illā nice ki sevdi seven
2. Anuñ muhabbeti cārūbı gözgüsin gönlüñ
Siler süpürür anı şāf ider ü hūb u hasen
3. Anuñ muhabbeti yolına baş u cān terk it
Nite ki cān fidī eylediler Hüseyñ ü Hasan
4. Nite ki kıldı fidā baş u cān ‘Aliyyü’l-velī
Nite ki eyledi ‘Oşmān terk-i cān u beden

II/ 9. -K3, -N.

II/ 10. kime ki: san ol K3, N./ haber: aḥbār A.

II/ 11. kıla: ide N.

III/ 2. cārūbı: cārūsı K3.// şāf ider u: şāfī ider N.

III/ 3. -N.

5. ‘Ömer ‘ıyālını cānını dīne terk itdi
‘Atīķ vaķf itdi mālı vü cānı sırr u ‘alen
6. Bu dördi dahı şehīd oldılar anuñ yolına
‘Atīķ u ‘Ömer ü ‘Oşmān ‘Alī dilīr-i zamān
7. Ol ulular giçeliden bugünki güne degin
Resül yolına çoķdur fidī kılan cān u ten
8. Velī ki Mışr meliki vü şāh-ı şeh Berķūķ
İmām-ı a‘zam u sulţān-ı Mışr u Şām u Yemen
9. Muţī‘-i şer‘-i Muħammed muħıbb-i āl-i Resül
Şefīķ-ı halk hemīşe refīķ-ı ‘aķl u fıten
10. Ķatı dürişdi Ķatı tā ki şer‘i ķā’im ide
Severdi dīni vü ‘ilmi vü ehl-i ‘ilmi igen
11. Resüli sevdügi ĝāyet de sīresin anuñ
Buyurdı Gözsüz’e kim Türkī dilce söylemen
12. Hemīşe ma’nī dili cāna tercümān olsun
Hemīşe Mışr şehenşāhı kāmurān olsun

III/ 5. cānını: bu cānını K3.// itdi: idi A.

III/ 7. giçeliden: geceliden A.

III/ 11. dilce: dilince A.

375.

Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün

1.   Ḳayşer eytdi eylese iy hoş kişi
       Ol didüğüñ kişi key Rabbānīdür
2.   Enbiyā yolında yürür ol kişi
       Bu şıfatlar enbiyā erkānıdır
3.   Biz kitāb içinde bilmişüz yaķın
       Kim bu devrümüz anuñ devrānıdır
4.   Bu bizüm sizüñ elüñüzde degül
       Ḳaḳ ta'ālā buyruğı fermānıdır
5.   Siz anı cāzū diyü zu'm itdüñüz
       Cümle işleri anuñ Raḥmānīdür
6.   Put-perestsiz sizde 'ilm ü 'aḳl yok
       Añlamazsız anı kim Sübhānīdür

---

(375)

K3 4a, -A, N 4a.

*Bu şiir, Rum kayserinin dilinden söylenmiştir. Bedir Savaşı'ndan sonra İslam ordusu ile tekrar savaşa girmek isteyen Mekkeliler, Acem kisrasına, Habeş melikine ve Rum kayserine giderek onlardan yardım isterler. Rum kayseri kendisine gelen elçiye şu soruları sorar: "Peygamberlik davası ettiğini söylediğiniz bu kişi, sizin aranızda mı büyüdü, sireti nasıldı, ona uyan kişilerin sayısı arttı mı, onun dinine giren kişiler yoksulluğu mu sever yoksa zenginliği mi, onun katına gelen halayık ona selam mı verir yoksa secde mi eder?" Mekke ulusu Übeyy b. Halef, bu sorulara şöyle cevap verir: "O kişi bizim aramızda büyüdü, akıllı, bilgili, iyi huylu, doğru sözlü, emin ve sadıktı, ona uyan kişilerin sayısı arttı, onun dinine girenler yoksulluğu sever, onun katına gelen kimseler ona selam verir." Bu cevaplar üzerine Rum kayseri bu şiiri söyler.

3. biz: bu N./ bilmişüz: bulmuşuz N.

6. añlamazsız: añlamaz kim K3, N.

7. Ol şanemler kim taparsız dün [ü] gün
Ol cemî'î şan'at-ı şeytânîdür
8. Anuñ-içün añlamazsız dîni siz
Kim içüñüz bâtil işler kânıdur
9. Çün şî'arı faqr u miskînlîk-durur
Tâ'at u taqvâ anuñ bürhânıdur
10. 'Ākıbet hatmü'r-rüsül [hem] ol-durur
Münzel olan aña Hâk Kur'an'ıdur
11. Andan öñ münzel olan mensûh olur
Gerçi 'İbrîdür ü ger Süryânîdür
12. Devr anuñdur vaqt anuñdur hüküm anuñ
Bil ki dünyâ âhîret sultânıdur
13. Top ol ursun kim bu dünyâ kamu
Tâ kıyâmete degin meydânıdur
14. Ol kılıç peygamberidür bellü bil
Tumturâk u tañana keyvânıdur
15. Yaluñuz sizden dökilmez kan yire
Dökilen cümle tavâ-yif kanıdur
16. Bir kişinüñ kim bisâtı yir ola
Yidi kat gökler anuñ seyrânıdur

17. Cümle öñ gelenler eydürdi kim ol
Bu ululığa ‘azīm erzānīdür

376.

Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilün

1. Ne ‘aceb işdür bu bizüm işümüz
Turfe cünbişdür bu cünbişümüz
2. Bu taşta tengri diyü biz tıparuz
İrte gice taş ayağın öperüz
3. *Eydürüz bizi belādan şağlar ol*
Dīn budur dirüz ü toğru yol bu yol
4. Bu ne ma‘nīdür ki kendüzin bu taş
Sağlayımaz kendü özini bu taş

---

(376)

K3 7b, -A, N 7b.

*Bu şiir, taşradan gelen Arapların dilinden söylenmiştir. Dokuzuncu beyitten sonraki söyleyiş ise Übeyy b. Halef’e aittir. Uhud Savaşı’na hazırlanan müşrikler, savaşa putları Hübel’i de götürmeye karar verirler. Hübel’i bir devenin üstüne koyarak Vehb’e emanet ederler. Fakat şiddetli rüzgâr ve karanlık sebebiyle deve kaybolur. Kureyş kavmi dört bir yanı arayıp deveyi bulurlar. Deve, bir mugaylan ağacının altındadır, put da devenin üstünden düşmüştür. Kureyş kavmi, putlarını bulduklarına sevinirler. Dışarıdan gelen Araplar ise bu durum karşısında bu şiiri söylerler.

1. turfe: ele alınan nüshalarda “ne taş” şeklinde geçmekte ve bu haliyle mısra vezne uymamaktadır. Fakat SK Fatih No: 4272 ve SK Çelebi Abdullah No: 251 nüshalarında “ne taş” yerine “turfe” yazılmıştır. Vezne uygun olduğu için bu yazılış tercih edildi.

2. irte gice: gice irte N.

3. Bu beyit, ele alınan nüshalarda bulunmamaktadır. Bu sebeple SK Çelebi Abdullah No: 251 nüshasının 639b, SK Fatih No: 4273 nüshasının 258a, Berlin Staatsbibliothek No: Ms Or Fol 4169/3 nüshasının 178b, Berlin Staatsbibliothek No: Ms Or Quart 1552/4 nüshasının 202a, TIEM nüshasının 382b sayfasından alınarak metne dâhil edilmiştir.

5. Deveden düşer yire çün h̄ör olur
Biz bunı gül dir-iken bu h̄ār olur
6. Dest-ḡir oldur düşeni aldura
Yidüre ni‘met ü şükriñ aldura
7. Çün düşer düşdügi yirden durıamaz
Toprağ üstinden yüzin aldurıamaz
8. Pes nice tengri diyelüm biz aña
Çok kişi bu fikr-ile aldı taña
9. Halkı çün gördi Übeyy bin Halef
İ‘tikādı buncanuñ oldı telef
10. Eytdi sihrin gördüñüz mi Aħmed’üñ
Cāzūlığın añañuz Muħammed’üñ
11. Cāsūsı aña haber ılmış-durur
Bu şanem bileydügin bilmiş-durur
12. Sihr ıldı bu şanem üstine ol
Kim deve yolda giderken azdı yol
13. Ol arañuluğ u yiller esdügi
Develerüñ iplerini kesdügi

---

5. çün h̄ör olur: vü hoş olur K3.

6. aldura: alduran N.// ni‘met: ni‘metini N./ aldura: alduran N.

7. durıamaz: durmaz N.// aldurıamaz: aldurmaz N.

13. arañuluğ u: arañuluğı N.

14. Bu kamu sihri belâsıdur anuñ
Câzûlıqları cefâsıdur anuñ
15. Zîrâ bilür bu şanem kim idügin
Cümle halkuñ üzre hâkim idügin
16. Qahrı qatı hışm issidür bunuñ
Anda varduğı yetîmidür anuñ
17. Çün şanemden göreler od hamlesi
Qahr olur cümle çerisi cümlesi
18. Ol sebebden çâre eyler cânına
Bilmez ol kim qahr olısar qanına

377.

Mefâ'ilün Fe'ilâtün Mefâ'ilün Fe'ilün

1. Dükeli bir dil-ile didiler ki iy sultân
Bizüm dağı sözümeze qulağıñ ur iy şâh
2. Çü meşveret idüñüz diyü bize emr oldı
Bize ne ilhâm idüpdür işidüñ ol Allâh

---

17. cümlesi: küllîsi N.

(377)

K3 10a, -A, N 9b.

*Bu şiir, muhacir ve ensardan kimselerce Hz. Muhammed'e söylenmiştir. Yedinci beyitten sonraki söyleyiş ise Darîr'e aittir. Uhud Savaşı hazırlıkları sürerken, Hz. Muhammed şehrin içinde mi dışında mı savaşmak gerektiği hususunda sahabeyle görüş alışverişinde bulunur. Sahabe, Peygamber'e bu şiirle cevap verir.

2. bize: size N.

3. Bizüm dilegümüz oldur ki taşra ceng idevüz
Niçeme çoğ-ısa taşrağı kâfir ü gümrâh
4. Şehîd olanlaruñ ecrini sizden işideli
Şehîd olmağa yüz urmuşuz [biz] bî-ikrâh
5. Şehîd olmaduğumuza Bedir gazâsında
Hezâr hasret-ile fevt-içün kıluruz âh
6. Çıçalum urışalum düşmenümüz ile bugün
Ola ki hoşnüd ola bizden ol ‘azîm Allâh
7. İştigil iy gözi [vü] gönli uyanuq işitgil
Ki ya ‘nî rızkıını yiyen yimedi berg-i giyâh
8. Çü i’tikâd-ıla kavlına oldılar şâdıq
Ölüme karşı yügürdiler ol gürüh-ı sipâh
9. Kişi ki cânını terk itdi cismi kayura mı
Çü başı terkini urdı ne hâcet aña külâh
10. Dağı ulular añupdur ki Hamza ol günde
Tenine geymedi cevşen ölüme kıldı penâh
11. Şahâbî şordılar andan ki iy hizebr-i vegâ
Zirihi geymedüğüñ nişe kııl bizi âgâh

---

3. idevüz: idelüm N.// taşrağı: taşradağı N.

5. âh: aḥ dâd N.

8. yügürdiler: yüridiler N.

12. Yigitligünde zirih geymedin urıřmazduñ
Bugün bu pırlikle kılmaduñ zirhi āgāh
13. Cevābı Ĥamza’nuñ ol oldu bu kıamu ĥalkā
Ben ölümi şanur-ıdum kıılır kışiyi tebāh
14. Resül ĥazreti eyidür şehıd olan kışiyçün
Ki göz yumup açıcaķ kendüzin görür nāgāh
15. İrişmiş Allāh’a ol dem ol sa’ıd ü şehıd
Beķā maķāmı olur ol kışiye ĥalvetgāh
16. Hilāl gibi kışi inceldüğine ne kıayurur
Çü řoñra nūr-ıla toptolu bedr olur çün māh
17. *Ķayursun ol kim añā kıismet olmadı ĥayr iş
Doķındı kıara kilım[i] çü baĥtı oldu siyāh*
18. *Egerçi saña bugün ĥoř gelür bu řāk u şarab
Bu ĥāy [u] ĥūy [u] bu düzgün bu ululıĥ [u] cāh*
19. *Yaķında bellü ola kim gözünle göresin kı
Māl[i] mār-ımiş [u] anda o cāh kıarañu çāh*
20. *Ķarır pend-pezır bulıcaķ digil pendi
Egerçi ĥalk kıulak dutdı ĥāh ya na-ĥāh*

17-21. Bu beyitler, ele aldıĥımız nüşhalarda bulunmamaktadır. Bu sebeple SK Çelebi Abdullah No: 251 nüşhasının 641b, SK Fatih No: 4273 nüşhasının 259b, Berlin Staatsbibliothek No: Ms Or Quart 1552/4 nüşhasının 204b, TİEM nüşhasının 388b sayfasından alınarak metne dāhil edilmişlerdir.

17. çü baĥtı oldu: vü oldu baĥtı SK Fatih No: 4273.

20. -SK Fatih No: 4273.

21. *Söz añlar añlamaz ikisi bir midür maḥdüm*
Ya rūḥa bu kamu eşbāh ola mı eşbāh

378.

Mefā‘ilün Fe‘ilātün Mefā‘ilün Fe‘ilün

1. Zihī ‘acīb ḥikāyet zihī ğarīb süḥan
Ki bir yetīm bunuñ gibi düzgüne iriše
2. Dirile öksüz ü yoqsul ulala bir miskīn
Daḥı yine dönüben kendü kavmıyla ırıša
3. Ne tañsuk olmadı mı bu bizüm ḥikāyetümüz
Ki bizden ola yine hem bizüm-ile urıša
4. ‘Alem dike çeri dire o düzgün issi ola
Ya kişi gibi ulala vü ādeme qarıša
5. Ümīdi kesdük ayruḥ daḥı olası degül
Ki biz anuñ-ıla ya ol bizüm-ile barıša
6. Bu daḥı olası degül ki biz cemā‘atden
Anuñ berāberi ola egerçi yüz durıša

---

(378)

K3 13b, -A, N 13a.

*Bu şiir, Übeyy b. Halef'in dilinden söylenmiştir. Uhud Savaşı öncesinde Hz. Muhammed'in askerlerin saflarını sağlamaştırdığını gören Übeyy, bu duruma şaşırarak bunları söyler.

2. ırıša: urıša N.

3. yine hem: hem yine N.

5. ümīdi: ümīd K3.

379.

Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün

1. Gör bu dehrüñ devrini kim n'eyledi
Ya cihānuñ cevriini kim n'eyledi
2. Gör bu gerdūnuñ ne kej gerdişi var
Gör ne dürlü dürlü ma'kūs işi var
3. Gör bu çarhuñ çarhını ne kej döner
Anuñ-içün geh çıkar u geh iner
4. Rüstem'i bir Zāl zaħmı zār ider
Ĥamza'ya bir kıara mūrı mār ider
5. Nākes elinde zebūn eyler kesi
Şöyle kim oldu Muħammed 'ammusı
6. Aħdarıldı ancılayın ejdehā
Oldı anuñ daħı 'ömri müntehā
7. Gelmemiş oldu cihāna ol dilr
Anı daħı gör ki nice yutdı yir

---

(379)

K3 17a, -A, N 16a.

*Bu şiir, Darır'in dilinden söylenmiştir. Uhud Savaşı'nda Habeşli bir köle olan Vahş, Hz. Hamza'yı öldürmekle görevlendirilmiş ve ona bu görevini yerine getirirse azat edileceği sözü verilmiştir. Savaş esnasında Vahş, bir harbe darbesi ile Hz. Hamza'yı öldürür. Bu şiir, bu olayın üzerine söylenmiştir.

2. gerdūnuñ: kej dūnuñ K3./ gerdişi: gerdūnı N.

3. ne kej: neler K3./ geh çıkar u geh iner: kim çıkar u kim iner K3.

6. aħdarıldı: aķtarıldı N.

8. Ne olı uvvetl erdr bu lm
Kim ejdehlar eyler ştlm
9. ahramn' ahr bile ahr ider
Dehr ider bu amusn zehr ider
10. Ha lillh bu amu rev bo-dur[ur]
İi ol iler ki leb-hm-durur
11. An yaraur ki tadr issidr
'aciz oldur ol ki tebdr issidr
12. ldren ol yine diri ılan ol
amu fndr  b alan ol
13. Ge sebebden gr msebbib kim-durur
Malab kimdr  tlib kim-durur
14. Hukm anudur kim amuya hukm ider
Yo var u var yo ider gider

---

8. olı: av N.

12. : ki N.

380.

Mefā‘ilün Fe‘ilātün Mefā‘ilün Fe‘ilün

1.   Ḳanı şefîḳ u refîḳ ḳanı refîḳu’l-ḳalb
       Kim aña eşer ide bu ‘aceb ḥikāyet ü ḥāl
2.   Ḳanı yüregi yaralu ya gözi yaşlu kişi
       Kim işideydi neler gördiler cihānda ricāl
3.   Ḳanı ya ḳanda bulunur nerededür bir er
       Ki añlar ola ne söz söylediler ehl-i maḳāl
4.   Ne fi‘l-ile bile her kişi göricegez
       Ki şahşı bildürici degül ille ḥüy [u] ḥişāl
5.   Nite ki ḥulḳ [u] ḥüy-ıla Muḥammed-i muḥtār
       Bilindi kim idügi fi‘li birle ferrūḥ-fāl
6.   İşāret-ile ayı iki yardı ol sulṭān
       Bī-bu‘d u ḳurb-ıla Mi‘rāc ḳıldı bī-imhāl
7.   Ağaca gel didi geldi vü ḳopdı yirinden
       Aḳardı barmağı aralığından āb-ı zülāl

---

(380)

K3 23b, -A, N 22b.

*Bu şiir, Darîr’in dilinden söylenmiştir. Uhud Savaşı esnasında müşrikler, attıkları taşlarla Hz. Muhammed’i yaralarlar. Yaralı haldeki Hz. Peygamber, savaş alanında müşriklerce kazılarak üstü örtülen çukurlardan birine düşer. Talha b. Ubeydullah çukura iner ve Peygamber, onun sırtına basarak çukurdan çıkar. Yüzüne atılan taşlar sebebiyle Hz. Peygamber’in zırhı yanağına batmış ve onu yaralamıştır. Ebû Ubeyde, Peygamber’in yüzüne batan zırh halkasını dişleriyle çıkarır. Bu hal karşısında sahabe şaşkınlığa düşer.

2. ya: -N.

5. kim-idügi: kimdügi K3.

8. Aña muṭī‘-idi ṭopraq u od u yel-ile ū
Sözin işidür-idi ḳamusı ūḥūr u cibāl
9. Aña çeri olur-ıdı melā’ike gökden
Bulıdı gölge kemişür-idi söyler-idi ğazāl
10. Bu ḳamu menzilet ü ‘izzet-ile ol server
Görün ne vāḳı‘alar gördi ne ‘aceb aḥvāl
11. Şıdı dişini anuñ taş-ıla urup kāfir
Bu söz için ki çirā yok-durur ne ḳıl u ne ḳāl
12. Yarıldı alnı yañağı tudağı ol günde
Bulaşdı ḳana ol aydan güneşden arı cemāl
13. Yüridi bir yaña kim yüzünüñ ḳanın sile
Gör imdi neye şataşur işid [ü] ‘ibret al
14. Yıķıldı ol ḳuyuya kim gice ḳazılmış-ıdı
Urışmış varmış [u] çok ḳılmış-ıdı [ol] ḳıtāl
15. Ża‘īf [ü] zaḥm yimiş [ü] hem iki zirih geymiş
Çü düşdi ol çuḳura zilzālet-idi zilzāl

---

7. aralığında: aralarından N.

8. ṭopraq u od u yel-ile ū: ṭopraq u od u yil ü ū N.

9. buldı: bulutu N.

13. ‘ibret: ‘ibreti N.

14. ḳazılmış-ıdı: ḳazmış-ıdı N.

15. zilzālet-idi zilzāl: zelzālet-i zelzāl N.

16. *Ayağı Talha ’nuñ arkasına başup çıkdı*
‘Alī elini dutup çekdi yukaru derhāl
17. *Gel imdi gönli uyanuğ gözi kulağı açuğ*
Bu fikr ‘aqlumuzuñ ayağına oldu ‘ıķāl
18. *Kačan kim eyledi Mi‘rāc ol hāşsu’l-hāşş*
Neden hafif-idi aña bu kamu şüfl-i şifāl
19. *Çü bir çukurdan anuñ gibi cehd-ile çıkmak*
Kıl işbu müşkili hall iy muhallil-i eşkāl
20. *Anuñçün oldu bu kamu cihān içindeki kim*
Nicesi kāfir elinde anı kıılır pāymāl
21. *Sebeb nedür ki bisātı ayağı altında*
Bisāt-ı üns-idi şimdi nedür bu istidlāl
22. *Bu ol Resül-i Hağ ’dur hāş-ı hazret-i Hağ*
Ki kurb-ı kāfina irdi vü kııldı isticlāl
23. *N’içün bulaşdı kanına vü düşdi kuyuya ol*
Ziyān mı eyledi kimseye ya iletmi mi māl

16-36. Bu beyitler ele aldığımız nüshalarda bulunmamaktadır. Bu sebeple SK Çelebi Abdullah No: 251 nüshasının 653a, SK Fatih No: 4273 nüshasının 269a, TİEM nüshasının 421b sayfasından alınarak metne dâhil edilmişlerdir.

17. ayağına: atna SK Fatih No: 4273.

18. şüfl-i şifāl: kıatl u kıtāl SK Fatih No: 4273.

19. çü: bu SK Fatih No: 4273.

20. -TİEM/ birinci mısra: senüñçün oldu bu kamu dīn aña gör kim SK Fatih No: 4273.

21. -TİEM/ bu istidlāl: içdi zülāl SK Fatih No: 4273.

22. birinci mısra: bu ol resül-dur[ur] kim ü hāş-ı hazret-i Hağ SK Çelebi Abdullah No: 251.

24. *Cihānda anuñ adı yahşı hulkı miskīnlik*
Cihānda eylemiş-idi ol illā yahşı fi'āl
25. *Ol işi işlemedi dünyāda Resūl-i mübīn*
Kim āhiretde anuñ boynına ol ola vebāl
26. *'Aceb n' için [aña] irdi bu zecr ü cefā vü elem*
Ta'accüb itdügümüzden ötürüdür bu su'āl
27. *Bu tañsuk işleri tañladuğumuz içündür*
Ki fikr de gönül içinde ne yavuz dutdı hayāl
28. *Birinçe didi belānuñ işid ma'nisi nedür*
Birinçe didi ki irşād fi'lini fa'āl
29. *Buña dir azuñ içinde tamām gösterdi*
Hem anda oldu Resūl'e risālet istikmāl
30. *Dağı muvāfaqat itdi özinden öñ gelene*
Hem ola soñra gelenlere bu belālar bal
31. *Taḥammülünü vü şabrını gösterdi Çalab*
Ki hulkı tiz oluban dutmadı gönlinde melāl

---

23. iletđi mi māl: itdi mi kāl SK Çelebi Abdullah No: 251.

24. adı: işi SK Çelebi Abdullah No: 251.// eylemiş-idi: işlemedi SK Fatih No: 4273.

26. bu zecr ü cefā vü elem: çün bir cefā vü elem SK Fatih No: 4273.

27. içündür: niçün SK Fatih No: 4273.// ne yavuz dutdı hayāl: zebün dutdı bir hayāl SK Fatih No: 4273.

28. nedür: dir SK Çelebi Abdullah No: 251.

29. birinci mısra: buña rüz içinde tamām gösterdi di SK Fatih No: 4273.

31. gösterdi: gösterür SK Fatih No: 4273.// melāl: vebāl SK Çelebi Abdullah No: 251.

32. *Bular hayāl nazardur ki didi ehl-i ‘uḳūl*
Olar ki aşlını bildi dimek olara helāl
33. *Olar ki aşlı görürler ü sırrı gözlerler*
Bular ki sırrını bizüm gibiye dise muḫāl
34. *Irak andan ya tarlığanmaḫ ol işden*
Meşel-durur bu ki eydürüz eyle şanma mişāl
35. *Anuñ gibi kişiye irişür-iseñ iy yār*
Kim ol içerü cihāna delīl ide bir dāl
36. *Ḍarīr’üñ aña selāmın irişdürigörgil*
Ki bu zelīle delīl ola ol u sen delāl

381.

Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilün

1. Cümle aşhāb ağladılar derd-ile
Yār u aḫbāb ağladılar derd-ile
2. Gördiler kim bir mübāriz ejdehā
Aḫdarılmış ‘ömri olmuş müntehā

---

33. bular: bunlar SK Fatih No: 4273.

34. meşel-durur: müşkil-durur SK Fatih No: 4273.

36. irişdürigörgil: irişdüregörgil SK Fatih No: 4273.// u sen delāl: şora delāl SK Fatih No: 4273.
(381)

K3 30a, -A, N 29a.

*Bu şiir, Darīr’in dilinden, Hz. Hamza’nın Uhud Savaşı’nda şehit edilmesi üzerine söylenmiştir.

1. aḫbāb: aşbāb N.

2. aḫdarılmış: aḫtarılmış N.

3. İşbu dem gavgâsı tölmişdi cihân
Kim-idi anuñ gibi bir pehlüvân
4. Naqş olurdı pençesin ursa taşā
Baş olurdı yumruğın ursa taşā
5. Kılıcından kimse kurtılmaz-ıdı
Hîç hünerde kendüz' utılmaz-ıdı
6. Atluya yögürüp irişür-ıdı
Kim-ıdı anuñla yirişür-ıdı
7. Gözlerine karşı halkı cavk cavk
Kovalardı gāh taht u gāh fevk
8. Kim-ıdı ol şire karşı şür iden
Gurruşına kendüyi mağrūr iden

382.

Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün

1. Ne kadar söyleyem anuñ vaşfını
Hamza gibi pehlüvānuñ vaşfını

---

4. taşā: yaşa N.

7. gözlerine: gözler neye N.

(382)

K3 30a, -A, N 29a.

*Bu şiir de Darîr'in dilinden aynı konu üzerine söylenmiştir. Bir önceki şiirden hemen sonra yer alır, arada nesir kısmı yoktur.

2. ‘Aql ne bile kim anı nicedür
Cismüñ añlaya mı cānuñ vaşfını
3. Diñlegil Gözsüz dilinden iy hasen
Diler-iseñ tercümānuñ vaşfını
4. Şi‘r içinde sihr ider sihr-i helāl
Söyler ol şāhib-ķırānuñ vaşfını
5. Āşikāre sözi añlamayana
Nice eydeler nihānuñ vaşfını
6. *Lā-mekān nüktelelerinden söyleme*
Söylegil sen bu mekānuñ vaşfını

383.

Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilün

1. Görđi ol sulţān [u] server hālını
Kim ne hāl içinde yatur ol esed
2. Cānuñ cevlanı ‘illiyyīn-durur
Gerçi ķana bulaşup yatur cesed

---

3. iy: yā N.

5. -N.

6. Bu beyit ele aldığımız nüshalarda bulunmamaktadır. Bu sebeple SK Çelebi Abdullah No: 251 nüshasının 656a, SK Fatih No: 4273 nüshasının 273b, Berlin Staatsbibliothek No: Mr Or Quart 1552/4 nüshasının 233b, TİEM nüshasının 442a sayfasından alınarak metne dâhil edilmiştir.

(383)

K3 31a, -A, N 29b.

*Bu şiir, Hz. Hamza'nın ölümü üzerine Safiyye Hatun'un dilinden söylenmiştir.

3. Eydür iy erlik içinde pehlüvân
Yoğ-ıdı mişlüñ cihānda iy esed
4. Hüblik içinde cemālün beñdeşi
Yoğ-ıdı saña müşābih bir aḥad
5. Sen yürürdüñ serv bigi boy-ıla
Aydan alın gösterüp ehl-i beled
6. Birbirinden şorar-ıdı k'iy fülân
Kim-durur ol mäh-peyker serv-ḳad
7. Sencileyin er ana toğura mı
Ya ḳazana mı daḫı vālid veled
8. Ne fütüvvetde vü mürvetde senüñ
Gibi bir daḫı göre mi eb ü ced
9. İy şecā'atde nazīri bī-nazīr
İy sehāvetde 'aḫāsı bī-'aded
10. Sen ol arslan-ıduñ iy hizebr-i dīn
Saña arslanum didi Rabb-i Şamed
11. Çün Resül'ün Hālīḳ'ün arslanısın
Saña Allāh'dan irişmişdür meded

---

5. bigi: gibi N.

6. serv-ḳad: servi ḳad K3.

9. -N.

10. Rabbü'ş-şamed: Rabb-i şamed K3.

12. Sini ol iklīme da‘vet kıldılar
Kim ol ilde cān qabūldür cism red
13. Kim bile ol ilde aşlanlık nedür
Çün ki zıdd ü nidd yoğ anda ‘add u had
14. Ol şıfat anda yine ma‘lüm olur
Aña qanda fehm irişür nīk ü bed
15. Nīk ü bedden ol yañadur ol bilād
Nīk ü bed mülki tolu mekr-i hased
16. *Bu Darīr ol yig kim ola leb-hamūş*
Cidde hezl eydür bu qavm hezle cedd

---

12. sini: seni N.

13. aslanlık: arslanlık N.

15. mülki: milki N./ mekr-i hased: mekr ü hased N.

16. Bu beyit, ele aldığımız nüshalarda bulunmamaktadır. Bu sebeple SK Çelebi Abdullah No: 251 nüshasının 656b, SK Fatih No: 4273 nüshasının 274a, Berlin Staatsbibliothek No: Ms. Or. Quart nüshasının 234b, TİEM nüshasının 434a sayfasından alınarak metne dâhil edilmiştir.

384.

Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün

1. 'Ākıbet rüsvāy oldı ol zelīl
Zengi kanda olduğı vardur cemīl
2. Bir iki gün kalb yalduzlandı hoş
Altunum ben didi vü özlendi hoş
3. Çün mehekke çaldı şarrāf oldı fāş
Kanda cevher olıyardur katı taş
4. 'Āriyet mi dinlenür kimse dini
Kaysere taht ola mı dilkü ini
5. Bir münāfık kim iki yüzlü-durur
İki dillüdür iki sözlü-durur
6. İkilik kaçan anı dirlige çor
Muştafā birle bile birlige çor

---

(384)

K3 37a, -A, N 34b.

*Bu şiir, Dar'ın dilinden yazılmıştır. Abdullah b. Übeyy b. Selül, Hazrec kabilesinin lideridir. Görünüşte Müslümanlığı kabul etmiş, fakat küfürden kurtulamamış, münafık olmuştur. Önceleri Hz. Peygamber'den ve sahabeden büyük hürmet görür, cuma hutbelerinde söz alarak Hz. Peygamber'i över. Fakat Uhud Savaşı'nda beraberindeki üç yüz kişi ile birlikte savaşmak yerine şehre dönmeyi tercih eder. Savaş bittikten sonra bir cuma günü yine mescidde söz almak isteyince, diğer Müslümanlar onu susturarak, onun Hz. Muhammed'den söz etmeye layık olmadığını söylerler. Bunun üzerine Abdullah b. Übeyy, mescidden çıkmak zorunda kalır.

3. taş: daş N.

5. iki dillüdür: iki dillü vü N.

7. Kimdür anuñ içi taşu bir degül
Kimdür eyden ol kişi kâfir degül
8. Çün kim anuñ dīnde gizlü işi var
Bil kim anuñ küfr-ile teşvīşi var
9. Mü'min oldur kim içi arı ola
Ol Müsülmān dīni dīnde arı ola
10. Kankı er kim 'āşī vü fāsıkdur ol
Ol muṭī' den yig ki münāfıkdur ol
11. Göñli düşmenlik-dur[ur] diliyle dost
Dīn-ile düşmen-durur il-ile dost
12. Dil-ile öger seni göñli söger
Kaçğıl andan kim yüze karşı öger
13. İllā temyīz ehli kanı iy şerīf
Kim münāfıķ birle olmaya ħarīf
14. Kim dirilürse münāfıķ dirligin
Göresin ögerler anuñ dirligin
15. Yine ħürmetde vü manşıb issi ol
Mü'minüñ kanı şu vü ħavvāsı ol

---

8. ikinci mısra: -N.

9-13. -N.

14. ögerler anuñ: anuñ ögerler K3.

385.

Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün

1. Ol maḳām-ı ḥuld Firdevs-i na'īm
Bir bilen Allāh'ı andadur muḳīm
2. Haḳ ta'ālā birligin bilenlere
Mü'min olup ḳullıḡın ḳılanlara
3. Āhiretde cenneti va'd eyledi
'Afv idem dip raḥmeti va'd eyledi
4. Her ki müşrikdür muvaḥḥid olmadı
Mü'min olup toḡru dīni bulmadı
5. Anuñ-içündür bu tehdīd ü 'azāb
Eydiser **yā leytenī küntü türāb**
6. Her ki dünyāda Müsülmān olmadı
Mü'min olup ehl-i īmān olmadı
7. Āhiretde oda yanısar müdām
Ṭamu içinde göriser intikām

---

(385)

K3 40a, -A, N 37a.

*Bu şiir, Ka'b b. Mâlik'in söyleyişi ile başlar, Ka'b ile kızı Reyhâne arasındaki karşılıklı konuşma olarak devam eder. Bir gün Ka'b b. Mâlik namaz kılariken, Ve'l-fecr suresini okur. Kızı Reyhâne, bu surede geçen na'im cennetinde kimlerin olacağını sorar. Ka'b da ona bu şiirle cevap verir.

3. va'd: "va'de" şeklinde harekelenmesine rağmen vezin gereği "va'd" şeklinde düzeltilmiştir.

5. **yā leytenī küntü türāb**: "keşke toprak olsaydım." (Nebe Suresi 78/ 40)

8. Eydür iy baba saña andan bu söz
Kim baña cāndur [u] yig cāndan bu söz
9. Buncılayın cāna yarar söylemek
Dün ü gün ‘ış-ıla ā‘at eylemek
10. Yoğ-ıdı sende neden oldu bu hāl
şevk u zevk u ā‘at u atlu maāl
11. Ka‘b eytdi saña iy Reyhāne ben
Eydeyim bir hoş hikāyet diñle sen
12. ‘Ālem ehlini yaradan Bir ü Bār
ullarından ıldı birin iħtiyār
13. Anı mürsel viribidi halkına
K’üdeye halkı[nı] ol toğru dīne
14. Kim baña [ol] emn yolını göstere
Ben açıca vardum ol Peyđamber’e
15. Zīrā anuñ vaşfin işitmiş-idüm
Hāřřa anuñ gibi iş itmiş-idüm
16. ün ki gördüm ol ay alın[lu] eri
Bildüm oldur Tengri’nüñ peyđamberi

---

8. ikinci mısra: ki irdi cān u göñlüme benüm bu söz N.

12. ullarından: ullarına N.

16. alın[lu]: almı N.

17. Göricek ol gün yüzi gündüz gibi
Kendü ay aşhâbıdur ılduz gibi
18. Çün ki gördüm ol cemâli cümle nür
Hürmet ü ‘izzet ü yâri hoş huzûr
19. Ulu seyyidler biliglü ulular
Göñli yahtulu ezel bahtulular
20. Dînine girmişler ol peygamberüñ
Himmeti taşu yara her bir erüñ
21. Ben kim olam bir zelîl ü bir haķîr
Dîñ içinde bay anlar ben faķîr
22. Resûli gördüm ki îmân getürem
Çün ki getürdüm Müsülmân oturam
23. Ol arada haķ dîne haķdur didüm
Cümle halkuñ hâlîķi Haķ’dur didüm
24. Çün şahâdet ‘arz kıldum Hâzrete
Ėarķ oldum ol arada raħmete
25. Bir niçe gün şöhet olayın didüm
Anuñ-ıla ülfet olayın didüm

---

21. ü: -N.// bay anlar ben faķîr: bay ben Ėâyet faķîr N.

25. olayın: olayım N.// olayın: olayım N.

26. Bir göreyin kim derūnı nicedür
Gündüzi hoş illā düni nicedür
27. Gördüm anı içi taşu cümle nūr
Gündüzi niceyse gice ol huzūr
28. Şöyle aḥbārı rivāyetdür sözi
Bil ki ‘ālemlere raḥmetdür özi
29. Epsem otursa sükūtı heybeti
Teng iderdi cümle nokṭa fethatı
30. Kim-idi anda kelecı söyleyen
Ya kelecı kıılmağa meyl eyleyen
31. Kavlı ḥaḳ buyruğı toğru işi ‘adl
Durduğı oturduğı cünbişi ‘adl
32. Barmağıyla gökde ayı iki yarar
Ağzı yarı cümlesi rence yarar
33. Şağrağından şu dökilür göl olur
Ne dir-ise Ḥaḳ katında ol olur
34. Şöyle kapdı gönlümü benüm dağı
Kim unıtdum kendüzümü iy aḥī

---

29. sükūtı: sükūmı K3.

31. durduğı: şurduğı N.

386.

Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün

1. İy ulu Ḥallāk u Rezzāk u Ḥabīr
Ḳādir ü Ḳayyūm u Ḳuddūs u Şamed
2. Birligüñ bildük senüñ iy Bir ü Bar
Añladuğ kim saña yoğ **küfven aḥad**
3. İy Kerīm ü iy kerem issi melik
Buñ deminde bize eylegil meded
4. Daḥı kime yalvaralum iy Vedūd
Daḥı kimi eyleyelüm biz sened
5. Ben za'ife miskīn atam hem za'if
İy Ḳavī sen ḳıl yine bu cem'i redd
6. Anı revā görme kim Reyhâne'ye
El şuna ol mel'ün [u] merdūd-ebed

---

(386)

K3 42b, -A, N 39a.

*Bu şiir, Ka'b'ın kızı Reyhâne'nin dilindendir. Reyhâne, babasının İslam dini ve Hz. Muhammed hakkında anlattıklarını duyduktan sonra Müslüman olur. Benî Âmir kabilesinin reisi Reyyân b. Amr, hem Ka'b b. Mâlik'in hem de kızı Reyhâne'nin Müslüman olduğunu duyunca, Ka'b'ı ateşe attırmak ister, Reyhâne gelerek Reyyân'a yalvarır. Reyyân b. Amr, Reyhâne'yi görünce onu sever ve Ka'b'ı serbest bırakır. Fakat bu sefer de Reyhâne ile evlenmek ister. Ka'b, kızını bir kâfire vermek istemediği için, kızıyla birlikte kaçarak Hz. Muhammed'in yanına sığınmaya karar verir. Kaçtıklarını haber alan Reyyân, onların peşinden asker gönderir. Reyhâne, peşlerindeki askerleri görünce Allah'a yalvararak bu şiiri söyler.

1. Ḥabīr: 'Alīm N.

3. deminde: yirinde N.

4. kimi: kime N.

6. kim: bu N.

7. Cānuma şükranedür iy Hâk Çalab
Kim saña qurbān idem cān u cesed
8. İlle ārzū Aḥmed'i görmek-durur
Kim iki cihānda oldur mu'temed

387.

Fe'ülün Fe'ülün Fe'ülün Fe'ül

1. Kişinüñ ki gönli qaradur ḥabīş
Dilinden gelen sözleri acıdur
2. Anuñ kim ḥalīmdür gönüli selīm
Sinesi ḥabīşüñ oq omacıdur
3. Sözüden bilinür kişi n'idügi
Gönül yüklerinüñ bu söz bācıdur
4. Erüñ sen sözüden eri añlağıl
Egerçi [ki] dervīş ü ya ḥācıdur
5. *Kişidür diyen kim saña kamu ḥalq*
Yüzün görmege kamu muḥtācıdur

---

7. şükranedür: şükrandur N.// cān u sened: cānum sened N.

8. ārzüm: ārzü K3.

(387)

K3 45b, -A, N 42a.

*Bu şiir, Darîr'in dilinden söylenmiştir. Bu şiirden önce Benî Hüzeyl kabilesinden Hâlid b. Süfyân el-Hüzeylî adlı bir kişinin, Hz. Muhammed'in putlarla mücadele ettiğini ve yeni bir din kurduğunu duyarak onunla savaşmak için ordu toplayıp Medine'ye gelmesi anlatılır.

3. sözüden: şerrinden K3.

388.

Fe‘ülün Fe‘ülün Fe‘ülün Fe‘ül

1. ‘Aceb mekr baħrı ne deryā-dur[ur]
Ki ‘özri bilinmez anuñ ğāyeti
2. Kimesne mi vardur ki mekr anda yoħ
Ĥöd oldur cihānuñ ulu ādeti
3. Ĥīle pīşesi mekri endīşesi
Ki işde ki yoħdur erüñ tākati
4. Ben eydimezem kim kimüñdür ĥīle
Ya mekr-ile eyler bu cem‘iyyeti
5. Ne ĥīlet kılupdur ki sünnet kılur
Ne mekr elīf idüpdür idince ülfeti
6. Ne ĥīlet ĥavāle kılupdur bu şāh
Ki kullar kılurlar aña tã‘atı
7. Ĥalāyıkda ĥīlet ü mekr olmasa
Mükerrer göreler midi miħneti

---

5. Bu beyit, ele aldığımız nüshalarda bulunmamaktadır. Bu sebeple SK Çelebi Abdullah No: 251 nüshasının 669a, Berlin Staatsbibliothek No: Ms Or Quart 1552/4 nüshasının 253b sayfasından alınarak metne dâhil edilmiştir.

(388)

K3 48a, -A, N 43b.

*Bu şiir, Darîr’in dilinden söylenmiştir. Bu şiirden önce sahabeden Mâlik b. Şakrâ’nın babasının hikâyesi anlatılır. Şakrâ, hileleriyle meşhur bir kimsedir. Darîr de hile ve mekr ile ilgili olarak bu şiiri söyler.

5. kılur: nüshalarda “kılupdur” yazılmasına rağmen vezin gereği bu şekilde okunmuştur.

8. Senüñ mekrüñ oldur saña kul ola
Anuñ dağı saña budur ħīleti
9. Sen ol kim göre kim senüñ mekrüñi
Saña ‘ādet itdi yavuz ‘ādeti
10. Meger ol kişide ħīlet yok-durur
Kim anuñ ziyāde-durur himmeti
11. Dilerseñ mekirden ırağ olasın
İrişmeye saña bu mekr āfeti
12. *Ĥīlesüz kişiyile duruñ oturuñ*
Mek[i]rsüz kişiyile idüñ şöĥbeti
13. *Sen imdi muhaddiş yaluñuz otur*
Yile virmegil sen ‘azīz fūrřatı
14. *Ĥīlesüz [ü] mekrsüz göremediler*
Bu dünyā içinde eri ‘avratı
15. *Otur ĥalvetüñde sen ol saña yār*
Ki dünyāya deger anuñ sā‘ati

12-13. Bu beyitler ele alınan nüshalarda bulunmamaktadır. Bu nedenle SK Fatih No: 4273 nüshasının 287b, Berlin Staatsbibliothek No: Ms Or Quart 1552/4 nüshasının 257b sayfasından alınarak metne dâhil edilmiştir./ sen ‘azīz: nüshada “azīz sen” şeklinde yazılmasına rağmen, vezin gereği bu şekilde okundu.

12. idün: kılon Berlin Staatsbibliothek No: Ms Or Quart 1552/4.

14-21. Bu beyitler ele alınan nüshalarda bulunmamaktadır. Bu sebeple SK Çelebi Abdullah No: 251 nüshasının 672a, SK Fatih No: 4273 nüshasının 287b, Berlin Staatsbibliothek No: Ms Or Quart 1552/4 nüshasının 257b, TİEM nüshasının 515b-516a sayfasından alınarak metne dâhil edilmiştir.

16. *Sen ol ħalvetiler gibi olma kim*
Mek[i]rden ħileden tolu ħalveti
17. *Gider mekr fikrin ħilet tedbirin*
İkisi yirine koğıl ħulleti
18. *Çü mekr ü ħileden irtelenmedüñ*
Neyedür yaluñuzluđuñ zaĥmeti
19. *‘Avām ortasında acı sözi sen*
İşidüp götürmek yig andan ħatı
20. *Ki ħalvetde otura nefis ola put*
Dağı ħalka eyde tapuñ ol putı
21. *Ĥarābātī olsam ola mı Ģarīr*
Nite kim sen öldüñ bulup rāĥatı

389.

Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilün

1. *Diñlegil aĥvālüm iy ‘ākil melik*
Ķamulardan ‘ārif ü ‘ādil melik

---

18. neyedür yaluñuzluđuñ: niçün yaluñuz bir niçe SK Çelebi Abdullah No: 251.

19. götürmek yig: getürmegil SK Fatih No: 4273.

20. otura nefis ola: o da nefis ide SK Çelebi Abdullah No: 251.

(389)

K3 52a, -A, N 47b.

*Bu şiir, sahabeden olan Abdullah b. Üneys’in dilinden söylenmiştir. Hâlid b. Süfyân el-Hüzeylî, İslam ordusuyla savaşmaya hazırlanınca, Hz. Muhammed de Abdullah b. Üneys’i Hâlid b. Süfyân’ı öldürmesi için görevlendirir. Abdullah b. Üneys, Hâlid b. Süfyân’ın memleketine geldiğinde, kılık değiştirerek kendini yaşlı bir şair olarak tanıtır. Bu şekilde Hâlid b. Üneys’in hâcibine gelir. Hâcib, ona geliş sebebini sorduğunda Abdullah, durumunu bu şiirle ifade eder.

2. Bir nazār kııl hālūme aḥvālūme
Bir ҡulağ urğıl benüm aqṽālūme
3. Bu ne ṭālī‘dür ‘aceb iy hoş-ḥiṣāl
Kim kıılır avc-ı ḥaṣīṣe intikāl
4. Gör bu dehrüñ çarḥını devrānını
Yā bu sitārelerüñ seyrānını
5. Bir zamān olur ‘azīz ü muḥterem
Bir zamān daḥı zelīl ü rızkı kem
6. Bir zamān olur tüvānā vü dilīr
Yiri yırtar şöyle kim bir nerre şīr
7. Bir zamāndan ılduzına ihtirāk
İrişüben ṭākatını kııldı ṭāk
8. Gitdi güci kuvveti oldu za‘īf
Gitdi luṭfi ҡaldı bir cürmi keşīf
9. Bu ne şūrīde vü tīre baḥt olur
Kim döner üstine taḥtı baḥt olur
10. Bir niçe gün biner aña taḥt ider
Taḥtını taḥta kıılır bed-baḥt ider

---

1. ‘ākıil: sultān N.

2. aqṽālūme: aḥvālūme N.

9. tīre: şeydā N.

10. biner aña: bildürür ü K3.

11. Mūm gibi demür elinde nerm-iken
Devleti ‘aqlı başında germ-iken
12. Bir tabanca urur aña devleti
Dīv olur devlet aña urur leti
13. Ol birini düşmiş-iken kaldırur
Cümle halka hüküm ü buyruk kıldurur
14. Mülk ü māl u memleket issi kıılır
Ne ziyān itdi vü ne aşşı olur
15. *Sözi söz olur işi hüküm[i] revān*
Pehlüvān olur degülken pehlüvān
16. *Ol aқа aқdur dir-ise yanalar*
Bu қaraya aқ dise inanalar
17. *Su yuқaru aқа vü yaғmur göge*
Yaғdı dise cümle halk anı öge

---

12. let: ket N.

13. ikinci mısra: Ele aldığımız nüshalarda bulunmamaktadır. Bu sebeple SK Çelebi Abdullah No: 251 nüshasının 676b varağından, SK Fatih No: 4273 nüshasının 291b varağından, Berlin Staatsbibliothek No: Ms Or Fol 4169/3 nüshasının 232b, TİEM nüshasının 529b sayfasından alınarak metne dâhil edilmiştir.

14. Ele aldığımız nüshalarda bulunmamaktadır. Bu sebeple SK Çelebi Abdullah No: 251 nüshasının 676b, SK Fatih No: 4273 nüshasının 291b, TİEM nüshasının 529b sayfasından alınarak metne dâhil edilmiştir.

15-27. Ele aldığımız nüshalarda bulunmamaktadır. Bu sebeple SK Çelebi Abdullah No: 251 677a, SK Fatih No: 4273 nüshasının 291b, Berlin Staatsbibliothek No: Ms Or Fol 4169/3 nüshasının 232b, Berlin Staatsbibliothek No: Ms Or Quart 1552/4 nüshasının 265a, TİEM nüshasının 530a-b sayfasından alınarak metne dâhil edilmiştir.

16. dise: dir-ise Berlin Staatsbibliothek No: Ms Or Fol 4169/3.

18. *Bu anuñ ‘aksin dir-ise sögilür
Haq sözi söyleme diyü dögilür*
19. *Bu ne kısmetdür ‘aceb iy hoş kişi
Çün ki birdür işleden işbu işi*
20. *İrişimez ‘aql anuñ maqşūdına
Kim ne bilür qaşdı ne maqşūdı ne*
21. *Pes havāle kılma işi ılduza
Ol ki ılduz düzdi işi ol düze*
22. *Sa‘d u naḥsı yaradan bilür işi
Zīra ol virdi kamuya cünbişi*
23. *Sa‘dı naḥs ider ü naḥsı sa‘d ider
Kullarından bir kulinı va‘d ider*
24. *Ildurum gök gürlegi yağmur u qar
Anuñ elinde komışdur Kirdigār*
25. *Sürmek ol bulutları cem‘ eylemek
Karañuda ılduzı şem‘ eylemek*

---

17. - Berlin Staatsbibliothek No: Ms Or Fol 4169/3.

18. sögilür: sögeler SK Fatih No: 4273, seveler Berlin Staatsbibliothek No: Ms Or Fol 4169/3./
dögilür: dögeler SK Fatih No: 4273, Berlin Staatsbibliothek No: Ms Or Fol 4169/3.

21. ılduz: yılduz Berlin Staatsbibliothek No: Ms Or Fol 4169/3.

22. ol: cünbişi SK Çelebi Abdullah No: 251.

23. sa‘d ider: ider sad Berlin Staatsbibliothek No: Ms Or Fol 4169/3./ va‘d ider: ider va‘d Berlin
Staatsbibliothek No: Ms Or Fol 4169/3.

24. ıldurum: yıldurum Berlin Staatsbibliothek No: Ms Or Fol 4169/3.

26. *Bir k ulından bunca fi‘l iŖled r ol*
Gök yir ola yir   gök dir-ise ol
27. *Sen seni ismarlağıl ol H lik’e*
Ni‘meti çok rağmeti bol H lik’e
28. *Cem‘ olasın fikr ni dirŖuresin*
 uvvet ni ‘acz içinde göresin
29. * oyasın n’eydeduği  urtulasın*
Belki cümle varuğı  urtarasın

---

25. -Berlin Staatsbibliothek No: Ms Or Fol 4169/3.

26. - Berlin Staatsbibliothek No: Ms Or Fol 4169/3./ dir-ise: dise SK Fatih No: 4273.

28. Ele aldığımız nüshalarda bulunmamaktadır. Bu sebeple SK Fatih No: 4273 nüshasının 291b, Berlin Staatsbibliothek No: Ms Or Quart 1552/4 nüshasının 265a, T EM nüshasının 530b sayfasından alınarak metne d hil edilmiŖtir.

29. Ele aldığımız nüshalarda bulunmamaktadır. Bu sebeple SK Çelebi Abdullah No: 251 nüshasının 677a, SK Fatih No: 4273 nüshasının 291b, Berlin Staatsbibliothek No: Ms Or Quart 1552/4 nüshasının 265a, T EM nüshasının 530b sayfasından alınarak metne d hil edilmiŖtir./ varuğı:  z ni Berlin Staatsbibliothek No: Ms Or Quart 1552/4.

390.

Mefā‘īlün Mefā‘īlün Fe‘ūlün

1. Zīrā ‘aqluñ göñülün tercümānı
Bu dildür söyleyen ‘ilm ü ma‘ānī
2. Göñül içinde ne gizlü güher var
Ya ‘aqluñ fikri ne-durur nihānī
3. Anı dildür beyān iden bu halka
Dil olmasa kim ideydi beyānı
4. Anuñçün kişiyi sözinden añla
Didiler bildürür şahşı lisānı
5. Kaçan dilde naşīhat ma‘nī söyler
İşidürler bilürler kimdür anı
6. Sefāhat hem-çü sögmek söylese dil
Göñül körlerinüñ oldur nişānı

---

(390)

K3 53b, -A, N 48a.

*Bu şiir, Abdullah b. Üneys’in dilinden söylenmiştir. Abdullah b. Üneys, Hâlid b. Süfyân el-Hüzeylî ile görüşebilmek için yalan söyler. Hâcibe gençliğinde hatayla bir kişiyi öldürdüğünü, o kişinin çocuğunun da büyüünce kan pahası olarak kendi eşi ve çocuklarını tutsak aldığını anlatır. Onları kurtarmak için paraya ihtiyacı olduğunu ve bunun için Hz. Muhammed’e gittiğini, fakat İslam dinine girmediği için Hz. Muhammed’in kendisine yardım etmediğini söyler. Hâlid b. Süfyân el-Hüzeylî ile görüşmek ister. Hâcib de ancak namlı bir yigidin, iyi bir şairin ya da Hz. Muhammed’e daima söven bir İslam düşmanının melikin yanına girebileceğini söyler. Abdullah b. Üneys, yaşlandığı için yiğitliğinin kalmadığını söyleyerek, Hz. Muhammed’e sövmenin de iyi bir davranış olmadığını, zira ulu kişileri hicvetmenin hoş bir şey olmadığını dile getirir ve bu şiiri okur.

7. Nemīme ğaybet ü ğamz ü ya bühtān
Ĥazīn iste içinde hem yılanı
8. Dilinden dāyimā oldur dökilen
Ol ilden oldur anuñ armağanı
9. Dilersin bu şıfatlu cāhili sen
Kim-idügin göresin gör fülānı
10. Ki ne cimridür ü bed-baĥt yüz­süz
Ki ne ħulmaş-durur u fitne kānı
11. Ĥabīş ü iki yüz­lü iki dillü
Dīnin dūnyāya şatmış cümle cānı
12. Ögünmek lāf urmakdur işi pes
Diler kim cehl-ile duta cihānı
13. Hele sen ma‘rifet issini şerĥ it
Ĥo gitsün ol bī-ġayret ħaltabānı
14. *Sefīhūñ kendü gibi hem-nişīni*
Doñuz kim yine kāfirdür çübānı

14-20. Bu beyitler, ele aldığımız nüshalarda bulunmamaktadır. Bu sebeple SK Çelebi Abdullah No: 251 nüshasının 678a ve 678b varaklarından, SK Fatih No: 4273 nüshasının 292b, Berlin Staatsbibliothek No: Ms Or Fol 4169/3 nüshasının 234a, Berlin Staatsbibliothek No: Ms Or Quart 1552/4 nüshasının 268a, TİEM nüshasının 534a sayfasından alınarak metne dâhil edilmiştir.

14. doñuz kim yine kāfirdür çübānı: bayık kāfir-durur ĥübānı SK Fatih No: 4273, bayık kāfir-durur ĥınzır çobanı Berlin Staatsbibliothek No: Ms Or Fol 4169/3.

15. *anı ol kim maalet dke dili*
Ola ma‘rifetüñ ol tercümānı
16. *Yidüre cān dāsını dilinden*
Müşerref eyleye kevn ü mekānı
17. *İde ‘aluñ [u] cānuñ cevherin şer*
Yaını arta vü ekse gümānı
18. *Bu Gözsüz nişe böyle söylegendür*
Bilür kim sözüñ üküşdür yalanı
19. *Bu halk anuñ sözini diñlemezler*
Nişe artu ider zār u figānı
20. *Çü anı an-ıla yumak gerekdür*
Su-y-ıla yuyıcılar anı anı

16-19. - Berlin Staatsbibliothek No: Ms Or Fol 4169/3.18. / ikinci mısra: bilür sözüñ üküşdür ziyānı
SK Fatih No: 4273.

19. nişe: nite Berlin Staatsbibliothek No: Ms Or Quart 1552/4.

20. - Berlin Staatsbibliothek No: Ms Or Quart 1552/4.

391.

Fe‘ülün Fe‘ülün Fe‘ülün Fe‘ül

1. Kim eydür kim anı bilürem tamām
Ya vaşfin u şerhin kılrām tamām
2. Takıyydur nakıyydur razīdür vefī
Sahīdür sehīdür senīydür şafī
3. Cemāli celīdür ü kadri celīl
Ki **tā ha** vü **yāsīn** habīb ü halīl
4. Ne tatlu sözi var ne kıtlu yüzi
Ne gökde toğupdur anuñ ılduzı
5. Beşerdür dir-isem beşer fehm ola
İşiden beşerse beşer fehm ola
6. Taşı söyledür ü ayı şak ider
Ne buyruğ kim ider kamu hağ ider
7. Anuñ gibi ‘izzetlü hürmetlüdür
Ezelden sa‘ādetlü devletlüdür

---

(391)

K3 55a, -A, N 49b.

*Bu şiir, Abdullah b. Üneys’in dilinden söylenmiştir. Hâcibin sunduğu üç seçenekten ikisini yani yiğitlik göstermek ile Hz. Muhammed’e sövmek seçeneklerini yapamayacağını belirten Abdullah b. Üneys, üçüncü seçenek olan şiir söylemeyi kabul eder. Bu şekilde melik Hâlid b. Süfyân’ın karşısına çıkar. Hâcibe anlattıklarını ona da anlatır. Hâlid, ondan Hz. Muhammed’i anlatmasını ister. Abdullah da Hz. Muhammed’in yüzünün güzelliğini, huyunun iyiliğini anlatır ve bu şiiri okur.

1. ikinci mısra: ya vaşfinı şerhini kılrām tamām N.
2. vefī: revī N.
3. celīldür ü: cemīldür ki N.

8. Ki üstinde ebr aña sayvān olur
İşiginde derbān keyvān olur
9. Yüzünüñ güneşi tolinmaz güneş
Yüzünüñ nūrından bilinmez güneş
10. Uşanmaz kişi şöhetinden anuñ
Ki hīç gitmesem dir қatından anuñ
11. Erenler ki vardur қatında қamu
Mübāriz eren hizmetinde қamu
12. Anuñ teg dilīrler ki her bir eri
Қoparur қapusın yıқar Ғayber’i
13. Birisi Ebū Bekr-i Şiddīқ-durur
Ki işi vü yoldaşı tevfiқ-durur
14. ‘Ömer’dür biri pehlüvānı anuñ
Kim erlik şecā’at nişānı anuñ
15. Üçincisi ‘Oşmān-ı ‘Affān-durur
Kim ol cāmi’-i şeml-i Қur’ān-durur

---

14. şecā’at nişānı: nişānı şecā’at N.

392.

Fe‘ülün Fe‘ülün Fe‘ülün Fe‘ül

1. O dördüncüsü yār u qarındaşı
Hizebr-i veğādur ‘Alī’dür ‘Alī
2. Mürüvvet eyesi saḥī vü kerīm
Şücā‘ ü fetādur ‘Alī’dür ‘Alī
3. İricı urıcı vü öldürici
Uşol Murtażā’dur ‘Alī’dür ‘Alī
4. Vaşīdür vefīdür velīdür ‘Alī
Maḥall-i vefādur ‘Alī’dür ‘Alī
5. Kōlı kuvveti vü kōlı heybeti
Kātı ejdehādur ‘Alī’dür ‘Alī
6. Cihān ḥalkı düşmen[i] olsa özin
İdici rehādur ‘Alī’dür ‘Alī

---

(392)

K3 55b, -A, N 49b.

*Bu şiir, Abdullah b. Üneys’in dilinden söylenmiştir. Bir önceki şiirin devamıdır, arada nesir kısmı yoktur. Farklı nazım şekli ile yazıldığı için ayrı olarak ele alındı.

1. yār u: yārı N.

5. birinci mısra: kōlı kuvvetīdür ü kavī heybeti N.

6. idici rehādur: K3 nüshasında “urıcı rehādur”, N nüshasında “urıcı ejdehādur” şeklinde yazılmıştır.

Bu okuyuşlardan ilki anlam, ikincisi vezin açısından sıkıntılıdır. Bu sebeple SK Fatih No: 4273 nüshasında yer alan “idici rehādur” yazımı tercih edildi.

393.

Fe‘ülün Fe‘ülün Fe‘ülün Fe‘ül

1. Çerisi k̄amusı dil̄irler-durur
Urış günleri olsa şirler-durur
2. *Çü d̄in yolına h̄ānümān terk idüp*
Ya ehl-i ‘ıyāl baş u cān terk idüp
3. Ölümünden kayurmaz k̄amu leşkeri
Gerekse cihān olsa cümle çeri
4. Biri bir çeriye berāber-durur
Ki Rüstem’den artuk yigin er-durur
5. Kim ayruķ anuñla başa çıkısar
Urışan anuñla evin yıķısar

---

(393)

K3 55b, -A, N 50a.

*Bu şiir, Abdullah b. Üneys’in dilinden söylenmiştir. Bir önceki şiirin devamıdır, arada nesir kısmı yoktur. Farklı nazım şekli ile yazıldığı için ayrı olarak ele alındı.

2. Bu beyit, ele aldığımız nüshalarda bulunmamaktadır. Bu sebeple SK Çelebi Abdullah No: 251 nüshasının 680b, SK Fatih 4273 nüshasının 293a, Berlin Staatsbibliothek No: Ms Or Fol 4169/3 nüshasının 236b sayfasından alınarak metne dāhil edilmiştir.// çü: - SK Fatih No: 4273, - Berlin Staatsbibliothek No: Ms Or Fol 4169/3./ idüp: ider SK Fatih No: 4273, Berlin Staatsbibliothek No: Ms Or Fol 4169/3.// ya ehl-i ‘ıyāl: ‘ıyāl u māl SK Fatih No: 4273, Berlin Staatsbibliothek No: Ms Or Fol 4169/3./ idüp: ider SK Fatih No: 4273, Berlin Staatsbibliothek No: Ms Or Fol 4169/3.

4. ikinci mısra: Ele aldığımız nüshalarda “Rüstem-i Destāndan yig er-durur” şeklinde yazılmasına rağmen, bu haliyle vezne uymuyordu. Bu sebeple TIEM nüshasının 539a varağındaki yazım tercih edildi.

394.

Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün

1. Eydür iy kavm-ı celîl-i muhterem
Ceng idüp cümle şehîd oluñ direm
2. Dutkun olunca şekâvet ehline
Şehîd olup hem sa'îd oluñ direm
3. Dutuban hõd diri kıomazlar bizi
Andan ötrü nâ-bedîd oluñ direm
4. Uruñuz öldürüñüz hem ölüñüz
Bu ölümden müstefîd oluñ direm
5. Bu merîdlere zebûn olunca biz
Ölüme cümle mürîd oluñ direm

---

(394)

K3 59b, A 6b, N 52b.

*Bu şiir, Âsım b. Sâbit'in dilinden söylenmiştir. Bir önceki hikâye şu şekilde biter: Abdullah b. Üneys, bir bahane ile Halîd b. Süfyân'ı bir mağaraya götürür ve öldürür. Sonra onun kıyafetlerini ve atını alarak geri Hz. Muhammed'in yanına döner. Halîd b. Süfyân'ın öldürülmesi üzerine, Benî Hüzeyl kavmi de Hz. Muhammed'i öldürmek için plan yapar. Bu amaçla Hz. Muhammed'in yanına aralarından kırk kişiyi gönderirler. Bu kişiler Müslüman gibi davranarak Hz. Muhammed'in yanına gider ve Hz. Muhammed'den kendi kavimlerinde bulunan Müslümanlara İslam dininin kurallarını öğretecek kimseler göndermesini isterler. Hz. Muhammed de altı sahabesini onlarla beraber gönderir. Bunlar, Âsım b. Sâbit, Mersed b. Ebî Mersed, Zeyd b. Desine, Hubeyb b. Adıyy, Abdullah b. Tarık, Halîd b. el-Bekir'dir. Yolda Recî suyu yakınında konakladıklarında, Benî Hüzeyl askerleri silahlarıyla onların karşısına çıkar. Sahabeye, "ya bizimle savaşın ve ölün ya da sizi esir alalım" derler. Âsım b. Sâbit, sahabeye dönerek bunları söyler.

2. dutkun: dutğun A.

5. olup hem: oluban N./ merîd: mürted K3, N.

6. Erlik-ile ad çıkardunuz kamu
Yene fahl oluñ ferīd oluñ direm
7. Dīn yolında çün ziyāde olduñuz
Dağı artuqça mezīd oluñ direm

395.

Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilün

1. Baş götürdi Zeyd eydür iy haref
Şüm nefsiñ ‘aqluñı kılmış telef
2. İy dirīgā dāll olmıssız kamu
Karañulıq içre qalmıssız kamu
3. Fehmüñüzi fikrüñüz güm eylemiş
Sizi iblīs kendüye düm eylemiş
4. Hīç bilür misin ne herze söyledüñ
Sen seni halk içre ahmaq eyledüñ

---

6. yene: gine K3, N.

7. -A, -N.

(395)

K3 60b, A 8a, N 53b.

*Bu şiir, Zeyd b. Desine'nin dilinden söylenmiştir. Sahabe, savaşıma karar verir. Bu sırada Âsım, Mersed ve Hâlid şehit olur. Diğer üç sahabe ise esir düşer. Esirleri, develerle Mekke şehrine götürürlerken, kılıcıyla karşı koymaya yeltenen Abdullah b. Târik'ı taşıyarak şehit ederler. Kalan iki sahabeyi ise esir olarak satarlar. Safvan b. Ümeyye, Zeyd'i satın alır ve öldürmesi için kuluna verir. Zeyd öldürülmek üzereyken, Safvan ona "sen oğlundan kızından ayrı bir şekilde öldürülürken Muhammed'in sağ salim evinde oturması mı senin için yeğdir, yoksa senin evinde sağ salim oturman ve Muhammed'in öldürülmesi mi yeğdir?" diye sorar. Zeyd ona bu sözlerle cevap verir.

1. kılmış: kıлма N.

4. misin: misiz A.

5. Bir degül biñ cānum olsa her birin
Dağı emr itse baña cān-āferīn
6. Kim fidā kı́l Muştafā'ya cānuñı
İllā saķla dīnuñı ĩmānuñı
7. Günde ol biñ cān-ıla biñ kez beni
Öldürürlerse fidā kı́lam teni
8. Dağı yüz biñ biñ benüm bigi beşer
Ölür olur-ise fī nāri's-saķar
9. Dek Resūl'ūñ bir kı́lı eksilmesün
Dünya durduķça Muħammed ölmesün
10. Ol esen olsun ölen biz olalum
Biz anuñ dīni yolında ölelüm
11. Ol güneşdür biz anuñ bir zerreşi
Ol deñizdür biz anuñ bir ķaķresi
12. Ķaķre eksilse deñize ne ziyān
Zerre olmasa güneş gündür hemān
13. Müşkil oldur güneşe ire zevāl
Zerreler olmasa ne kı́l var ne ķāl

---

8. -N.

9. dek: tek A, N.

12. deñize: güneşe K3, A.// güneş gündür hemān: ne kı́l vardır ne ķāl K3, güneşe ne ziyān N.

13. -K3, -N.

14. Rāzıyam ben günde biñ kezin ölem
Dek Muḥammed'e irişmesün elem

396.

Mefā'ilün Fe'ilātün Mefā'ilün Fe'ilün

1. Anuñ cemāline eksüklik olmasın hergiz
Ki anuñ yüzi cihānı münevver itmişdür
2. Muḥammed'i bu yir-ile gök üzre ol sulṭān
İmām u şāhib ü sālār u server itmişdür
3. Anuñ cemāli sizüñ gönlüñüz gözgüsine
Kaçan görine sizi Haq mükedder itmişdür
4. Egerçi cennet içinde şarāb-ı Kevşer var
Velī ki ağzı yarın şimdi Kevşer itmişdür
5. Anuñ risāleti şerhini kim kıla taqrır
Ki nişe kanlu kılıcı muḳadder itmişdür

---

14. biñ kezin: ger biñ kez N.// dek: tek A, N.

(396)

K3 60b, A 8b, N 54a.

*Bu şiir, Zeyd b. Desine'nin dilinden söylenmiştir. Bir önceki şiirin devamı niteliğindedir, arada nesir kısmı bulunmamaktadır.

1. eksüklik olmasun hergiz: hergiz zevāl olmasun K3, N.// anuñ yüzi: nüshalarda "yüzi anuñ" şeklinde yazılmasına rağmen vezin gereği düzeltilmiştir./ ikinci mısra: kim ol cihānı münevver itmişdür A.

2. bu: -H, -N./ yir-ile gök: yir ü gök A.

4. kevşer var: kevşerdür K3, N.// ağzı yarın şimdi kevşer: ağzı yarın şehd ü şekker K3, ağzı yarından şehd-i şekker N.

5. ki: baña K3, N./ kanlu: katl A.

6. Ne görsedür kim ölüm yig olur bu dirlikden
Ne ‘ilme ta‘līm [ü] ne derse ezber itmişdür
7. Ki biz cihān u cānuñ terkin[i] ururuz uş
Şehīd olana di[ye]ler Rabb maḥzar itmişdür
8. Bu rızqumuzu daḥı cennetinde ol Rezzāk
Bize yidürmek-içün ṭayr aḥzar itmişdür
9. N’içün biz olmayavuz şıdḳ-ıla aña ḳurbān
Ki göñlümüzi küfürden muṭahhar itmişdür

397.

Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilün

1. Ol cihānuñ cānıdur hem cāna cān
Olmasa ol cān olmazdı cihān
2. Dīnümüñ şükrānesidür bu ölüm
Saçu cān saçmaḳdur aña iy ulum
3. Yine aşşı biz iderüz iy ḥakīm
Cism alur cennet bağışlar ol ḥalīm

---

6. görsedür: gösterür N./ kim ölüm yig olur: baña ölüm yig K3, N.// birinci mısra: ne ‘ilm ta‘līm ü ne dersin ezber itmişdür K3, N.

7. cihān u cānuñ: cihānuñ u cānuñ K3, cihānuñ cānuñ A.

8. ṭayr: ṭayn u K3.

(397)

K3 61a, A 9a, N 54a.

*Bu şiir, Zeyd b. Desine’nin dilinden söylenmiştir. Bir önceki şiirin devamı niteliğindedir, arada nesir kısmı bulunmamaktadır.

1. cānıdur: -A.// cihān: dü cihān K3.

4. Hâk yine cismümüzi cevher kıılır
Tâ ki cism ü cân ebed bâkî kıılır
5. Pes fidâ olsun hezârân cân u baş
Cânlar u başlar hûd anda cümle lâş
6. Fânînüñ bâkî kıatında kıadri yok
Lîki mu‘tîdür anuñ ihsânı çok

398.

Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilün

1. Eydür iy ehl-i Harem yüz biñ şükür
Kim benüm nefsum Hâk’a kıurbân olur
2. Yâ şanur mısız ölümden kıor kıaram
Yâ benüm nefsume bîm-i cân olur
3. Belki rencüme şifâ irer bugün
Derdüme bugün benüm dermân olur

---

3. hâlîm: kerîm A

5. cân u baş: baş cân N.

(398)

K3 62b, A 11b, N 55b.

*Bu şiir, Hubeyb b. Adıyy’in dilinden söylenmiştir. Zeyd şehit edildikten sonra, Hubeyb de esir olarak Huceyr b. Ebî İhab’a satılır. Huceyr, Hubeyb’i zincirleterek bir eve kapatır ve aç susuz bırakır. Fakat Hubeyb’in kaldığı karanlık yer, nurla aydınlanır ve önüne yemesi için üzüm salkımları gelir. Hubeyb’in bu şekilde ölmeyeceğini anlayınca, darağacı kurarak Hubeyb’i asmaya götürürler. Hubeyb, abdest alıp namaz kıdıktan sonra bunları söyler.

3. irer: ider N.// bugün benüm: benüm bugün N.

4. Cān zindāndan bugün bulur Һalāş
Nefse cānum Һul-iken sultān olur
5. Yoldaşum ĩmān u ĩslām'dur benüm
Hem-nişĭnüm mūnisüm Һur'ān olur
6. Bu dĭn ũstinde olanuñ cānını
Һabz idici Һabza-i Raħmān olur
7. Һün şehĭd olur kişi şanmañ kim ol
Һalan ölenler-ile yeksān olur
8. Her Һaçan cismin şehĭdüñ gömdiler
Һaħ'dan anuñ cānına fermān olur
9. Kim yine in cismüñe olğıl diri
Ol dem Allāh'dan aña iħsān olur
10. Öldi dimeñ ol kişiyi kim anuñ
Öldüğünde yoldaşı ĩmān olur

---

9. olğıl diri: olur diril N.// ol dem: oldum N.

399.

Mefā'īlün Mefā'īlün Fe'ūlün

1.   Karıdır dīni yok 'aqlı hō hīç yok
       Velī gönlinde vesvāsī igen çok
2.   Bu cisme 'aql ider dā'im müdārā
       Āhır 'aql-ıla Eflātūn u Dārā
3.   Başardılar cihānı cānı anlar
       Düzetdiler kamu erkānı anlar
4.   Hakīm oldu biri hikmet başardı
       Melik oldu biri devlet başardı
5.   Anuñ kim 'aqlı yokdur 'adli yokdur
       Temīzi yok kişinüñ 'aqlı yokdur
6.   Kişi kim hayrı şerden küfri dīnden
       Seçebilmez gümānını yakīnden

---

(399)

K3 66b, A 18b, N 58a.

*Bu şiir Darīr'in dilinden söylenmiştir. Hubeyb'in şehit olduğu haberi Hz. Muhammed'e ulaşır. Hz. Muhammed bunun üzerine Amr b. Ümeyye'yi yanına çağırır ve ona Mekke şehrine gidip Ebû Süfyân, Huceyr b. Ebî İhab ve Osman b. Mâlik'ten hangisini ele geçirirse öldürmesini söyler. Amr, yola çıkmışken ardından bir sahabe gelir ve Peygamber'in selamını getirdiğini söyler ve Ebû Süfyân'ı öldürmemesini, çünkü Hakk'ın onunla başka maslahatı olduğunu haber verir. Amr kabul eder. Yolda ensardan Hammâd b. el-Harîs isimli biriyle karşılaşır, Hammad da onunla beraber gitmek ister. Amr, Hammad'a kendisinin cahiliyye devrinde at hırsız olduğunu söyleyerek başından geçen bir olayı anlatır. Bir gün Amr, çok güzel bir atı çalmak için yola çıkar, fakat atın sahibi Amr'ı görür. Bunun üzerine bütün halk onu yakalamak için üstüne üşüşür. Amr kaçarak yaşlı bir kadının çadırına girer. Yaşlı kadın, Amr'ı saklar ve onu başka bir at hırsız ile karıştırarak pek çok soru sorar. Amr, komşuların seslerini duyup onu yakalamalarından korksa da yaşlı kadın hiç susmadan konuşur.

5. 'adli: dīni N.

7. Aña âdem dime ger mâlı boldur
H̄as̄ıs ü cāhil ü bed-baht oldur
8. Dini bile virür dünyā başarur
Ḳurur dīn naḥlı ol şanur yeşerür
9. Bu ‘aql eksükligi igen ziyāndur
Ki nāḳış ‘aqla merḥūmlıḳ gümāndur
10. Cihāna gör ne-y-içün geldi âdem
Anuñçün ‘aqlı oldı aña hem-dem
11. Anuñ kim ‘aqlı kem âdem degül ol
Anuñ kim ‘ilmi yoḳ ‘âlim degül ol
12. Acı sözi ağır şoḫbeti vardur
Anuñ kim nefis-ile ülfeti vardur
13. Ḳaçan ‘aql eksük ü nefis artuḳ olsa
Ol âdem var olunca yig yoḳ olsa
14. Güneşdür illā meksūf olupdur
Anuñçün cehl-ile ma‘ruf olupdur
15. Anuñ dostı yene kendü gibi kem
Aña düşmān olanlar ‘âḳil âdem

---

8. ḳurur: ḳurır N.

9. merḥūmlıḳ: merḥūmluḳ A.

14-18. -K3, -N.

16. Degül ‘āqıl kim ‘aql andan yiye küt
İçi boş daşı bir berkilü tabüt
17. Ya ‘ilm ehli degül kim dīn bilesin
Ya ħilm [ü] ‘ilm ya temkīn bilesin
18. Anuñ bigi kişi cömerd olamaz
Baħıl nāmerd olur ol merd olamaz
19. Qamu eksüklik ol ‘aql eksügidür
Ki la‘li taş-durur dir ü taşı dür
20. İraq yürü sen ol ma‘rūf kişiden
Hem aqsaqdan u kelden kör kişiden

---

19. taş-durur: daş-durur A./ dir ü taşı dür: zeber taş-durur N.

20. ma‘rūf: ma‘zūr K3, N./ u kelden: gelenden N.

400.

Fe‘ilātün Mefā‘ilün Fe‘ilün

1. Gördiler kim cemī‘i ol aşhāb
Dünyadan şöhet ihtiyār itmiş
2. Çarh-ı ğaddār aları dahı kamu
Ġadr kılmış u tārümār itmiş
3. Sunķuri serçeler zebūn itmiş
Şīrleri dilküler şikār itmiş
4. Her biri şanlarına ğarķ oluban
Cennete dünyayı nişār itmiş

---

(400)

K3 72b, A 29b, N 63a.

*Bu şiir, Darīr’in dilinden söylenmiştir. Önceki hikāye řu şekilde biter: Amr’ın, yaşı kadının evinde olduğu anlaşılınca Amr, halktan kendisine bir at vermelerini ve kendilerinin de kırk adım uzakta atları ile beklemelerini ister. Onlara “Eđer yakalayabilerseniz beni öldürmenize razıyım” der, halk da bu teklifi kabul eder. Ata bindiği anda Amr’ın hızına kimse yetişemez, böylelikle o halkın elinden kurtulmuş olur. Amr, Hammād’a bu hikāyeyi anlatarak, kendisine yoldaş olmak istiyorsa bunu göz önüne almasını ister. Hammad ısrar edince, onu yoldaşlığa kabul eder. Mekke’ye giderler. Amr burada Huceyr’i ve Osman b. Mālik’i öldürür. Hubeyb’in cesedini darağacından alarak Mekke şehrinin dışında bir yere defneder. Bu şiirin yer aldığı bölümde ise, Bi’r-i Maune hadisesi anlatılır. Ebū Berā, Hz. Peygamber’in yanına gelerek ondan sahabenin bir kısmını kendi kavmine göndermesini ister. Hz. Muhammed de kabile reislerine yazdığı mektuplarla beraber başlarında Münzir b. Amr’ın olduğu kırk sahabeyi Necid bölgesine gönderir. Sahabe, Bi’r-i Maune’de konaklar. Haram b. Milhān, Hz. Peygamber’in yazdığı mektubu Āmir b. Tufeyl’e verirken öldürülür. Āmir b. Tufeyl, Benī Süleym’den de asker toplayarak sahabenin üstüne yürür. Bu sırada Amr b. Ümeyye, Bi’r-i Maune’de konaklayan sahabeyi görür. Yoldaşı Münzir b. Muhammed el-Ensarı ile birlikte sahabenin yanına vardığında bu manzarayla karşılaşır.

1. şöhet: N nüshasında “şoĥbet” kelimesinin üzerine ayrıca “uzlet” yazılmıştır.

3. itmiş: kılmış A.

4. cennete dünyayı: cānını dünyaya A.

5. Ancılayın ölüme râzı olup
Şehîd ölmege iftiḥār itmiş
6. Toprağa bulanup yatur kamu
Rûzilerini zamâne zâr itmiş
7. Her biri dirliginde ol ölümi
Yeg ölümdür diyü şümâr itmiş
8. Daḥı cânın Ḥaḳ'a fidâ kılmış
Tenini ḥ'ār u ḥâksâr itmiş
9. Cismini kana toprağa bulamış
Zâhirini zelîl ü ḥ'ār itmiş
10. İlle kim bâḫınını cümlesinüñ
Ḳurb-ı ḳonşılığında câr itmiş
11. Câhın u mertebesin arturmuş
Her birin bir büzürg-vâr itmiş
12. Söylemişdür Darîr Türkî dilin
Seci'ni şî'rine şî'âr itmiş
13. Ḥâş u 'âm añlasun diyü sözi
'Âmîler gibi iḥtişâr itmiş

---

6. -K3, -N.

9. -N./ toprağa: doprağa A.

10. câr: cäre A.

12. ikinci mısra: A nüshasında sehven bir önceki beytin ikinci mısraı yazılmıştır.

13. sözini: sözi K3, A.

14. Feşār kendüsi söyler ol deyyūs
Kim diye Gözsüz'e feşār itmiş
15. Tercüme kıldı ne ziyān itdi
Bir hışın kal'a-y-ıdı şār itmiş

401.

Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün

1. Mü'min oldur kim münāfiķ olmaya
Kim münāfiķ kavlı şādık olmaya
2. Sen iki yüzlü kişi iy dīn eri
Şanma anlar aldadı peygamberi
3. Biz Müsülmānuz saña inanmışuz
Ĝaflet uyķusından uş uyanmışuz
4. Kāfire daħı anı dirler-idi
Küfr kayģusın bile yirler-idi
5. İki dillü iki sözlü kişiler
Anda bunda iki yüzlü kişiler

---

(401)

K3 75b, A 99a, N 65b.

*Bu şiir, Darīr'in dilinden söylenmiştir. Hz. Muhammed, Benî en-Nadīr kavmine karşı sefer düzenler. Bu sırada münafıklar, onlara yardım teklifinde bulunur ve onlar da bu teklife inanırlar.

2. kişi: kişiden A.

4. yirler-idi: yerler-idi A.

5. sözlü: yüzlü K3, N./ kişiler: kişiden A.// kişiler: kişiden A.

6. Alar bu zamānuñ münāfıklarıdur
Halkuñ anlar naḥs u fāsıklarıdur
7. Kim saña dost ola gele yaldana
'Aklı eksük kişi aña aldana
8. Dilkülük-ile dirilen er degül
Dünya vü dīn ehline yarar degül
9. Kişinüñ içi vü taşu bir gerek
Sırrı sātir kendü şāhib-sır gerek
10. Halkı aldayan kişi er olmaya
Her zağaldur işi arı olmaya
11. Bilür-idi ol Resül-i müctebā
Ġāfili bilmez degüldi Muştafa
12. Bilür-idi ol münāfıklar işin
Tanır-ıdı her birinüñ cünbişin
13. İlle ḥilmi setr iderdi anları
Enbiyānuñ bol olur iḥsānları

---

6. Bu beyit A nüshasında yedinci beyittir./ u: -K3, A.

7. saña: gele K3, N./ gele: sana K3, N.

8. dilkülük: dilkilük K3, N.// dünya: dīne A.

10. arı: A./ ki: -N.

11. -K3.

13. ḥilmi: ḥüsni N.

14. Sen münāfıkdan ırağ ol iy ḥācī
Çün ki anuñ fitne ıoludur içi
15. Şabr u ḥilm-ile çü def^ç idemedüñ
Şoḥbetinden daḥı nef^ç idemedüñ
16. Terkin urğıl ancılayın kişinüñ
Ḥāşılı zerğ u riyādur işinüñ

402.

Müstef'ilün Müstef'ilün Müstef'ilün Müstef'ilün

1. Allāhü ekber ol Ḥabīb kim eyde anuñ vaşfını
Dil şerḥin ider mi anuñ 'aql anı añlar mı 'aceb
2. Ḥulqın u ḥüyını mı anuñ büyın u boyın mı anuñ
Biz kañkısn şerḥ idelüm kim olmaya terk-i edeb
3. Cāh u celālinden anuñ ya ḥüb cemālinden anuñ
Ol tālib-i maṭlüb-iken maṭlüb anı kıldı taleb
4. Ol şādıku'l-va'dü'l-emīn Maḥbüb-ı Rabbi'l-'ālemīn
Artuğ ne vaşf idem anı çün varlığa oldur sebeb

---

14. -A./ ḥācī: 'amī N.

(402)

K3 79b, -A, N 69a.

*Bu şiir, Dañır'in dilinden söylenmiştir. Hz. Muhammed övgüsüdür. Benî Muharib ve Benî Salebe kabilelerinin Medine'ye doğru yola çıktıkları anlatıldıktan sonra bu şiire yer verilir.

1. ol: iy N.// añlar: añladı K3.

2. anuñ büyın: büyın N.

5. Düşmenleri kalduran ol Hâk kulluğın kılduran ol
Dünyâda vü ‘uqbâda hem server anı kıldı Çalab
6. Sırrı aña söyledi Hâk eñ öñdin ol aldı sebak
Dersinde dil diye şadağ kılmadı cünbiş iki leb
7. Andaki evvel cân-ıdı Ma‘bûdı ol cânân-ıdı
Ne yıl var-ıdı vü ne ay ne kış u yaz u rüz u şeb
8. Kim bile anda kim-ıdı ya kimlere hâkim-ıdı
Ya ‘ışk-ıken ne işdedi ne dürlü iderdi tarab
9. Andan ki nür iklîmine indi huzûr iklîmine
Kaldı zamânlar bî-zamân bî-gıll u gışş u bî-gâzab
10. Andan ki yâr oldı ‘aql iline eyledi naķil
‘Aql-ıla mu‘kal olıcağ ‘aql-ı küll ad oldı laķab
11. Şoñra zuhûra geldi zât bağlandı bu cism ü cihân
Çün gördi dehrüñ cevrini zâta yitişdi bî-ta‘ab
12. Anda mücerred zât-ıdı bî-cevr ü bî-âfât-ıdı
Çün hiss ü renge mübtelâ oldı belâya muķarreb
13. Ol ‘âlem-i rûhânîden bu ‘âlem-i cismânîye
Çün naķl kıldı ol Habîb çok çekdi keyd-ile kezeb

---

5. ‘uqbâda hem: hem ‘uqbâda N.

6. eñ öñdin ol aldı: öñdin hem ol aldı N.

7. anda ki: andan ki N.

14. ‘Ulvide ‘ālī himmeti süflīde ‘āşī ümmeti
Ol himmet-ile ümmetin yarlıgadı luṭf issi Rabb
15. Her kim ki cānı pāk-ise ‘aḳlı anuñ derrāk-ise
Şarrāf oldu añladı mis kim-durur yāhū zeheb
16. Şiddīḳ yāri Aḫmed’i bildi ‘Ömer Muḫammed’i
Anlar ki añlamadılar Bū Cehl oldu Bū Leheb
17. Çün cümleñüñ aşlıdur ol fer‘ aña ḳandan bula yol
Ya kāfir ü müşrik aña ḳandan olur ehl-i neseb
18. ‘Aḳluñ [u] cānuñ cānı ol ḥöd varlıguñ erkānı ol
Andan olupdur maḥlūḳāt cümleye oldur cedd ü eb
19. Anuñ sīresinden Ḍarīr bir niçe söz söyledi pes
Ṭola gerek-durur Rūm u Şām Mışr-ıla Baḡdād Ḥaleb
20. Bu ma‘rifet ṫāsına ol şaldı bir iki ka‘beteyn
Leclāc-ısañ Gözsüz-ile şatranc oyna bir nedeb

---

16. añlamadılar: añlamadılardı N.

403.

Fa'ılātün Fā'ilātün Fā'ilün

1. Ol 'Arab geldi ilerü söyledi
Gördügin işitdügin şerh eyledi
2. Eydür iy kavm-i celîl ü muhterem
İşidüñ añañ ki ben ne eydürem
3. Ben didüğüm gibi vardum anlara
Hem yürüdüm karşı Müsülmānlara
4. Gördüm ol Peyğamber'i kim isterem
Tā kim aña dest-i bürdüm gösterem
5. Gördüm oturmuş yaluñuz ol ulu
İlla heybetden şalābetden tolu
6. Kimse yüzine baķabilmez kıya
Şanmañuz bu mülki ol size kıya

---

(403)

K3 82b, A 109b, N 71b.

*Bu şiir, Hz. Muhammed'i öldürmek isteyen Arap'ın dilinden söylenmiştir. İslam ordusu ile müşriklerin ordusu karşılaşırlar. Bu sırada müşrik ordusundan bir Arap, gizlice Müslümanların tarafına geçerek Hz. Muhammed'i öldürmek ister. Hz. Muhammed'i tek başına bulur. Hz. Muhammed'in dizi üzerinde bir kılıç vardır. Arap, kılıca bakmak istediğini söyler, Hz. Muhammed de kılıcı ona verir. Ve Arap, o kılıç ile Hz. Muhammed'i öldürmeye kalkışır. Fakat nübüvvet heybeti ona engel olur, aklı başından gider. Hz. Muhammed'e kendisinden korkup korkmadığını sorar. Hz. Muhammed de korkmadığını söyler. Arap, Hz. Muhammed'i öldüremeden kavminin yanına döner ve olanları onlara bu sözlerle anlatır.

3. hem: -K3, -N./ karşı: nüshalarda "karşı ben" şeklinde yazılmasına rağmen vezin gereği "karşı" olarak düzeltilmiştir.

4. kim: ki K3, N.

6. baķabilmez: baķamaz A.

7. Rüstem'i bir zür-ıla ol zâr ide
Ger gücinden zerrece izhâr ide
8. Ejdehâları qarınca eylemiş
Tağları kıl gibi ince eylemiş
9. Şol cihâna şıgmayan erenleri
Kendüzini key ulu görenleri
10. Emrine münkâd kılmışdur muṭî'
Cümlesin ḥâzî' u ḥâşî' ü vazî'
11. Bir işârâta küyerler cümlesi
Kim olardan göresiz od ḥamlesi
12. Gördi bini kim varuram ḳaşdına
Ḳorḳu heybet düşmedi hîç üstine
13. Hîç tağayyür olmadı deprenmedi
Kendü ilkin söz dimedi dınmadı
14. Çün ki çevre görmedüm hîç kimse iç
Dizi üstinde urılu bir ḳılıç
15. Yürüdüm ḳatına geldüm ol erüñ
Ol ki ḥatmidür ḳamu peygamberüñ

---

10. cümlesin: cümlesi A.

11. işârâta: işârete A.// göresiz: göresin N.

12. bini: beni A.

13. tağayyür: tağyîr K3, N.// dınmadı: tınmadı N.

14. çevre: cevre A.

16. Kılıcın diledüm andan görmege
Belki anuñla anı öldürmege
17. Kılıcını bî-dirîğ şundi baña
Ben taña kaldum ‘azîm andan yaña
18. Aldum u çekdüm kılıcı bî-dirîğ
Kim kılâm ol aḥteri der zîr ü mîḥ
19. Ancılayın daḥı fırsat mı bulam
Öldürem gidem direm yâḥūd ölem
20. Yürüdüm kaşd itdüm anı urmağa
İllâ kanı ‘aql ilerü ṭurmağa
21. Geldi heybet ṭoldı hem içüm taşum
Ne ayağum varı bildüm ne başum
22. Düşmek istedüm yine dutdum özüm
Kaşdum oldur kim yañılmayam sözüm
23. Kendüzümi söze meşğül eyledüm
Kılıcı depretdüm ü kolayladum

---

15. ikinci mısra: ol ki zammı vardır ol peygamberüñ A.

20. ṭurmağa: durmağa A.

21. ṭoldı hem içüm taşum: ṭoldı hem içüm daşum A, hep ṭolu içüm taşum N.// varı bildüm: varabildüm N.

22. dutdum: ṭutdum N.

23. depretdüm: ditretedüm K3, A.

24. Didüm iy Aḥmed nitedür ŧimdi iŧ
Saña aŧŧı ide mi yad u biliŧ
25. ‘Ārif ü ma‘rūf ol ŧadr-ı ŧudūr
ŧöyle kim oturmuş-ıdı bā-ḥuzūr
26. Hīç tağayyūr olmadın eydür ‘Arab
Gördüğüñden ḳork ŧaklağıl edeb
27. Sen beni öldüribilmezsin yūri
Sağ esen ḳavmuña ḳarıŧğıl diri
28. Ḥāfızum Allāh-durur ŧaklar beni
Ne iŧe geldüñ bilürem ben seni
29. Sen daḫı bildüñ ki senden gelmez iŧ
Bāri yūri kendü ḳavmuña ḳarıŧ
30. Ḳılıcını ḳınına ḳatdum yine
Dönüben uŧ size cān atdum yine

---

24. aŧŧı ide mi: aŧŧı mı ider A, N.

26. olmadın: olmadı N. // u: -K3, -A.

27. ḳarıŧğıl diri: ḳavıŧğıl diri A, ḳavıŧğıl yūri N.

28. durur: -dur A.

29. kendü: gid A.

30. yine: yene A.// dönüben: dönerem N.

404.

Mefā'īlün Mefā'īlün Fe'ülün

1. Ne tatlu dirlik itdi ol Resül kim
Zi-hoşnüd oldı andan yaradan Hâk
2. Günâh şadr olmadı andan haţâ iş
Cihânda ma'şüm ol oldı muhaqqâk
3. Anuñ fi'line didiler muşahhih
Anuñ kavlına didiler muşaddâk
4. Kaçan ehl-i cemâ'at sünnet ola
Anuñ şer'ine her kim kim duta dağ
5. Kim-idügin Resül'i ol bilür kim
Hissi 'aqlı teni cāndan ide fark
6. Anuñ 'ilmi deñizinden bir incü
Çıkarmağa niçe cānlar olur ğark
7. Egerçi cismi yirde yatur illā
Ayağı toprağıdur çarh-ı ezrak

---

(404)

K3 84a, A 112b, N 73a.

*Bu şiir, Darîr'in dilinden söylenmiştir. Hz. Muhammed'in konuşmasının tatlılığı, huyunun iyiliği, çevre ve cefaya sabrı anlatıldıktan sonra bu şiire yer verilir.

3. didiler: dediler A.// didiler: dediler A.

4. her kim kim: her kim ki A.

5. ikinci mısra: his ü 'aql u teni cānı ide fark N.

7. toprağıdur: doprağıdur A./ çarh-ı ezrak: çarha ezdağ K3, A.

8. Dağı ol dünyaya gelmemiş-idi
Ki dīni heybetiçün dikdi sancak
9. Kamu ğark u fenā olmuşlar-ıdı
Eger dīni degülmissedydi zevrak
10. Saña ol bes ki yüregi içinde
Yir itdi sevgüsü gönlüñde muṭlak
11. Anuñ şevkı şarābından olan mest
Çıkar dār üstine eydür **Ene'1-Hak**
12. Kaçan kim barmağıyla bir işāret
Kılup gökdeki ayı eyledi şak
13. Niçe 'aql issini deng itdi mecnūn
Bu hikmetden hakīmler oldı aḥmak
14. Muḥammed birle milk oldı eşref
Bu dünyā dīni birle dutdı revnak
15. Darīr gönlüñ gözi gördügi-içün
Sözüñ sūzından oldılar müzevvaḥ
16. İdeli tercüme bu hoş kitābı
Niçe uyur gönüller oldı uyaḥ

---

8. heybet-içün dikdi: ceysi-içün dikildi A.

9. degülmissedydi: degülmisedydi A.

12. kim: ki N.

14. eşref: müşerref K3, N.

15. sözüñ: sözi A.

17. İrişmez kimse bu düzgüne ayruk
Gerekse yüz kez ursunlar mu'allak

405.

Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün

1. Her biri bir seyyid idi kavmına
Bilür-idi kendü nedür kavmı ne
2. Ulu-y-ıdı anda kim yokdı alu
Çün alu geldi kamu oldu ulu
3. Gice her bir ılduz ayam dir yürir
Çün güneş toğar kamu yüzün bürir
4. Seyl eger tağdan gijıldayup aqar
Qayalar ahtarur u tağlar yıqar
5. İlle çün kim deñize gelür girür
Kendüzini 'aciz ü miskîn görür
6. Her şahābī bir emīr-idi kebīr
Niçe biñ kişiye ol-ıdı emīr

---

17. irişmez: erişmez A.

(405)

K3 143a, A 263a, N 122a.

*Bu şiir, Darîr'in dilinden söylenmiştir. Benî Mustalık gazasının anlatıldığı bölümde yer alır. Hz. Muhammed, muhacir ve ensardan herkesi çağırır, onlar da gelerek Peygamber'in etrafında toplanırlar.

2. alu: ulu A.// alu: ulu A./ ikinci mısra: N nüshasında yanlışlıkla bir sonraki beytin ikinci mısraı yazılmıştır.

3. birinci mısra: -N.

4. tağlar: evler A.

7. İlle çün kim ol uluya irdiler
Muştafâ'nuñ ululıgın gördiler
8. amu eli bağlu ul oldu aña
Gördiler oldur ulu öñden şoña
9. Seyyid ü sālār u server ol-durur
Şāhib-i mihrāb u minber ol-durur
10. Bir kişi kim gök anuñ seyrānidur
Pāsubānı gökleriñ keyvānidur
11. Aya şak ol dir ü şak olurdı ay
amu şa'b işler olur aña olay
12. Çün ferişterler aña ullı ılır
Cebrā'ıl anuñla uçamaz alır
13. Kimdür ol kim ol Resül'e ul degül
Ol ğanī atında bir yosul degül
14. Hāzretinde amu hāmūş oldılar
Nut anuñdur ayruđı gūş oldılar
15. Hele iy Gözsüz güneşden söyleme
Gözlüler gibi günü şer eyleme

---

6. niçe biñ: kendüzin N.

7. -A./ ille: illā N.

8. oldur ulu: uludur ol A.

11. birinci mısra: aya şak ol der yarılır bütün ay A.// olur aña olay: aña olay olur N.

13. yosul: yosul A, N.

16. Nīl şuyın ibriķ lülesinden iķen
Hey kaçan dükediser anı kaçan
17. Tercüme kııl zāhir işlerin anuñ
Sırrına kaçanda irer ‘aķluñ senüñ

406.

Mefā‘īlün Mefā‘īlün Mefā‘īlün Mefā‘īlün

1. Zihī şābir zihī şādık zihī haķ sözlere nātıķ
Zihī hūķ issi hilm issi kim oldur şāhib-i temkīn
2. Zihī sultān zihī haķan ki hīç kılmadı nā-haķ kaçan
Zihī sālār u server kim degüldür mu‘cīb ü hūdbīn
3. Kim aña kaçd kılsaydı anuñ kaçdını bilseydi
Aña dutmaz-ıdı hergiz gönüli iķre buğz u kīn
4. Bulanmaz baķr-ıdı şāfī degüldi mükşir ü lāfī
Kefādur kāfehā kāfī aña ad **Tā hā** vü **Yāsīn**
5. Anuñ sırrını kim bildi anuñ şerhını kim kıldı
Anuñ ķurbıdur **ev-ednā** anuñ seyrānı ‘illiyyin

---

15. gibi: bigi A.

16. ibriķ: ayruķ A.// ikinci mısra: A nüshasında bir sonraki beytin ikinci mısraı ile bu mısra yer değiştirmiştir./ hey: her N.

17. ikinci mısra: A nüshasında bir önceki beytin ikinci mısraı ile bu mısra yer değiştirmiştir.

(406)

K3 147b, A 270b, N 126a.

*Bu şiir, Darīr’in dilinden söylenmiştir. Hz. Muhammed övgüsüdür.

1. zihī: zehī A./ haķ: çoķ A.// zihī: zehī A./ hilm: ‘ilm A./ şāhib-i temkīn: şāhibü temkīn K3.

2. zihī: zehī A.// zihī: zehī A.

4. bulanmaz: bulunmaz K3, N.

6. Ol erkānı kim ol düzdi bu şāfuñ dürdini süzdi
Olası degül ayruksı dağı ol düzdüğü āyın
7. Selāṭīnler ki hōd-bīndür anuñ katında miskīndür
‘Azīz ü muḥterem kimdür katında yoqsul u miskīn
8. Kayurma iy günāh issi seḥerde āh ü zār issi
Ḳamu ḥayr işleyenlerden sini isdeyiser pīṣīn
9. Eger paydağ gibi toğru yürürseñ ferzīn olursın
Sen iy ferzāne-i ferruḥ yürime egri çün ferzīn
10. Red olma [sen] kabūl olğıl gönülden ‘ışka kul olğıl
Ki ‘ışk ola saña rehber olasın sen dağı reh-bīn
11. Gönülden dünyayı terk it Resūl’uñ sevgüsün berkit
Bu ma‘nī sözini berk it nice kim kıldılar telkīn
12. Bu ḥalkuñ ḥayr u şerrinden saña aşşı ziyān yoğdur
Degül ḥayr ehl-i şer olma ki ḥalk itmeyeler nefrīn
13. Eger Ḥaḳ ḥazretinde ḥaş olursañ saña ne kayğı
Ḥalāyık nefrīn iderse yāḥūd eyleyeler taḥsīn

---

5. sırrını: sözini N.

7. yoqsul: yoḥsul A, N.

8. āh ü zār issi: zār ü āh issi A, āh ü zār issin N.// sini: seni A, N./ isdeyiser: isteyiser N.

9. ferzin: ferzen A.

13. yāḥūd: yāḥū A.

14. Darîr'i çün darîr itdûñ za'îf itdûñ ü pîr itdûñ
İlâhî aña 'afv itgil işidenler diñüz âmîn
15. Niçe kayğu niçe şâdi bu bendûñ yok mı âzâdı
Bize bir tekvîn irşâdın idüñüz bes yiter telvîn

407.

Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün

1. Her kimüñ kim dîni eksükdür habîş
Söylemegil aña Qur'an u hadîş
2. Kim anuñ Qur'an işidür sem'i yok
Karañudur göñli içre şem'i yok
3. Çün ki dîn nûrından aydın olmadı
Hayr işitmek demek âyîn olmadı
4. Ğaybet ü yalandur anuñ sözleri
Halk 'aybını gözedür gözleri

---

14. diñüz: diye N.

15. bes: pes N.

(407)

K3 151b, A 185b, N 130b.

*Bu şiir, Darîr'in dilinden söylenmiştir. Hz. Âişe'ye münafıklar tarafından iftira atılması hadisesinin anlatıldığı bölümde yer alır. Hz. Muhammed, Benî Mustalik gazasına çıkarken yanında Hz. Âişe'yi de götürür. Bir yerde konaklar ve ardından tekrar yola çıkmak için hazırlık yaparlar. Bu sırada Hz. Âişe, gerdanlığını kaybettiğini fark eder ve bulmak için biraz uzaklaşır. Geri döndüğünde herkesin gitmiş olduğunu görür. Kafiledekiler Hz. Âişe'nin olmadığını fark etmezler. Hz. Muhammed, yolculuk esnasında Hz. Âişe ile konuşmak için onun devesinin yanına geldiğinde durumu fark eder. Bu sırada Safvan b. Mu'attal isimli sahabe göçün sonunda yürüdüğü için, Hz. Âişe'yi görür ve onu devesine bindirerek kafileye ulaştırır. Fakat bu durum, Hz. Âişe ile Safvan b. Mu'attal arasında bir yakınlık olduğu dedikodusuna yol açar.

5. İŖi Ŗerr ü Ŗür-ıla ıan eylemek
Yāhū mü'minlere bühtān eylemek
6. Ol münāfıķdur eger biñ hacc ide
Yalın ayak yūriye haccā gide
7. Ger duta oruı u ya ııla namāz
Sen añā ne sır sōylegil ne rāz
8. Ol muħanneŖdür iki āletlūdūr
Er-durur 'avrat gibi ħāletlūdūr
9. Ne baıarsın Ŗūretine Ŗekline
Bir gör āħir Ŗūreti ne Ŗekli ne
10. Naıdı yile virmiŖ olan kiŖinūñ
Nūrı yoıdur tã'atınūñ iŖinūñ
11. Ŗoħbeti serddūr sözi tıatsuz olur
ıavlı daħı 'ahdi bünyādsuz olur
12. Yūzinūñ Ŗuyı dōkilmiŖdür anuñ
ıün bili fiŖka bükilmiŖdür anuñ
13. Ben ululardan iŖitmiŖem Ŗaħıħ
Ol kiŖiler kim ıılur fi'l-i ıabıħ

---

10. -A.

11. serddūr: Ŗerdūr K3, serd ü A.

14. Ol ki erdür ‘avrat işin işler ol
Cehd id anuñ şöhetinden ırağ ol
15. Kim anuñ göñlinden aydınlık gider
Ben âdem dir dişiler fi‘lin ider
16. Yok hayâ yüzinde vü göñlinde nür
İşi yalan söylemek bühtân ü zür
17. Gider andan gayret ü deyyūs olur
Şöyle cāhil ġāfil ü bed-baht olur
18. Ol münāfıqlardan olur bu ferīķ
Kim açılmışdur bulara bu tarīķ
19. Çün münāfıķ oldu vü halkuñ öñi
Cümle rüsvāy u muħanneşdür şöñi

408.

Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilün

1. Ol kayursın kim i Ĥumeyrā anuñ
Müşkilini ħall idici kim-durur

---

14. id: it A, N.

19. vü: ol A.

(408)

K3 153b, A 189a, N 132a.

*Bu şiir, Ümmü Rümân’ın dilinden söylenmiştir, şiirin onuncu beytinden sonra Darîr’in söyleyişine geçilir. Hz. Ayşe, insanların kendi arkasından söyledikleri sözler sebebiyle üzgündür. Ümmü Rümân, insanların onu kıskandıkları için böyle sözler söylediklerini ifade ederek, ona üzülmemesini salık verir.

1. kim i Ĥumeyrā: iy Ĥumeyrā kim A, N.

2. Sen kayurma kim Resül-i zü'l-celâl
Hüccet-i Qur'ân-ıla muhkem-durur
3. Ol bilür belkim aña bildürdiler
Maşlahatçün gerçi ol epsem-durur
4. Nice seni zaḥm içinde şaklaya
Çün ki ḥalkuñ zaḥmına merhem-durur
5. Şöyle renc içinde mi kıoya seni
Ol ki derde rence Ḥaḳ'dan em-durur
6. Seni yad eyleye mi ol hoş ḥişâl
Çün ki ol yadlar-ıla maḥrem-durur
7. Āḥir ol sır issi settârü'l-'uyüb
Kim kıamudan 'âlim ü a'lem-durur
8. Çün ki sen toḡrusın Allāh'uñ-ıla
Nişe sende bunca hemm ü ğam-durur
9. Bildüre peyğamberine Ḥaḳ Çalab
Şubḥ irişe gerçi bu aḥşam-durur
10. Çün bilürsin kim bilür sırruñı Ḥaḳ
N'içün işüñ nevḥa vü mâtem-durur
11. Kıaç bu ḥalkuñ şoḥbetinden iy ulu
Cümle dīvdür şekli tek âdem-durur

---

9. gerçi: çün ki N.

12. Ejdehādur ḥūrī didüğüñ ḥarīf
Dost şanma ḥulķı dūzaḥ-dem-durur
13. Her kimi kim derde dermāndur didüñ
Gördüñ anuñ şoḥbetini sem-durur
14. Çün gidersin dünyadan ‘üryān u zār
Dut ki mülküñ cümle-i ‘ālem-durur
15. Şoñra zārī birle gider dünyadan
Zür içinde her kim ol Rüstem-durur
16. Çün ekildi cehl toḥmı ‘ām-içün
Kaç ‘āmdan gerçi ḥāll-i ğam-durur
17. Ḥām ḳaldı ol kişi kim ḳāmeti
Dünya ehli ḥidmetinde ḥam-durur
18. Söyle Gözsüz ol Resül’üñ sīresin
Kim yaradılmışdan ol ekrem-durur

---

14. dünyadan: dünyādan N.

16. ḥall-i ğam-durur: ḥāl ü ‘ām-durur K3.

18. sīresin: sīretin A.

409.

Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün

1. Zīra ol Şiddīka Ümmü'l-mü'minīn
Gör kimünledür enīs ü hem-nişīn
2. Gör kimün göñlinde yir itmiş-durur
Sır sözün gör kimden işitmiş-durur
3. Şāhib-i vahy-ıla hem-şoḥbet-durur
Anuñ-ıla Muşafā ülfet-durur
4. Ol Ebū Bekr-i taḳīnün kızıdur
Ümmü Eyyüb bir şaḳīnün kızıdur
5. Ol Ḥabīb'ün kim muḥibbidür İlāh
Ḳamu maḥlūkāt anı ḳılmış penāh
6. Sırr-ı sırrın ol bilüpdür her işüñ
Sākini kimdür bilüpdür cünbişüñ
7. Göñli sırlar bildügiyçün cüş ider
İlle bilmezem neden ḥāmüş ider

---

(409)

K3 157b, A 196a, N 135b.

*Bu şiir, Darîr'in dilinden söylenmiştir. Ebû Eyyûb, Hz. Aişe hakkında söylenenlerin yalan olduğunu düşünür. Hanımı Ümmü Eyyûb'a da Hz. Âişe'nin kendisinden daha üstün bir hanım olduğunu söyler. Hanımı da bunu kabul eder.

1. ol Şiddīk'a: Şiddīk'a ol A.

4. kızıdur: kızıl-durur N.

5. ḥabībün: ḥabībe N./ penāh: nigāh N.

6. sırr-ı sırrın: sır sözünü K3, A.

8. Genc miftāhını aña virdiler
İllā gelür borcu müflisden diler
9. Bu ne fi‘l-i bāzgūnedür ‘aceb
Kim deñiz ũu kaçreden ide taleb
10. Ne ‘aceb sözdür ki söyler bu Đarīr
Ki bilinmez ũoyı ũoylar bu Đarīr
11. ‘Arũı vü ferũi bu kamu varlığı
Cümle aıılığı vü cümle tarlığı
12. Cümle ‘ulvī cümle süflī ħāl ü kāl
Cümle ‘aklı ‘ilm ü ‘ıũkı bī-maĥal
13. Bu kamuũın bir vücūda dirdiler
Anuñ adını Muĥammed urdılar
14. Sen anuñ kañkı birin bildüñ ola
İsteyüp andan nesin bulduñ ola
15. Anı kimdür öñ gelen ũoñ bilmedi
Kimse anuñ kıymetini kılmadı

---

7. cūũ: nūũ A.

8. -K3, -N.

10. ũoyı ũoylar: ũözi söyler N.

11. ikinci mısra: cümle aıuıılığı cümle tarlığı A, N.

12. ikinci mısra: -N.

13. urdılar: kıodılar N.

16. Anı ol bildi kim ol olmuş-durur
Kendü maḥv ol kendüye ṭolmuş-durur
17. Yoksa sen senüfle ṭolmuşsın nite
Ḳargā dilinden kaçan bülbül öte
18. Sen anı sev sini sevme iy ḥarīf
Ol bahārdur sen ḥazānsın ḥarīf
19. Yine söz üstine git Gözsüz yiter
‘Āmı gümrāh eyleme daḥı beter
20. Bilmeze sen bildüremezsın sözi
Gözsüze gör dimegil görmez gözi

410.

Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilün

1. Eytdi yā Allāh şükür olsun saña
Böyle kılduñ luṭf [u] iḥsānuñ baña

---

17. yoḳsa: yoḳsa N.// öte: ola N.

18. sini: seni A, N.

19. beter: biter K3, yiter N.

(410)

H2 142a, B2 29a, Ç 702a.

*Bu şiir, Hz. Âişe'nin dilindedir. Söylentiler Hz. Muhammed'in Hz. Âişe'den uzaklaşmasına sebep olur. Hz. Âişe de babası Hz. Ebû Bekir'in evine gider. Bir süre sonra Hz. Muhammed, bu hadisenin aslımı öğrenmek için Hz. Ebû Bekir'in evine gelir ve Hz. Âişe'ye eğer böyle bir günah işlediysen tövbe et der. Hz. Âişe, günah işlemediğini söyler. O sırada Hz. Muhammed'e Hz. Âişe'nin suçsuzluğunu kanıtlayan vahiy gelir. Hz. Âişe de sevinerek bu şiiri okur.

1. yā: iy Ç.// luṭf: -H2.

2. Ol maḳāmda görmezem dir ben beni
Yād idersin āyet-ile sen beni
3. Didi ben ḳandan u ḳandan bu maḳām
Kim bu luṭfi ḳılduñ iy Rabbü'l-enām
4. Sen Kerīm'sin ḳullara luṭfuñ delim
Ben ḳuluñı eyledüñ saĝ u selīm
5. Gıtdi ĝuşşam şād eyledüñ beni
İrişür ḳullara luṭfuñ iy Ğanī
6. Halk dilinden beni eyledüñ berī
Şādmān itdüñ yine Peyĝamber'i

411.

Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün

1. Aĝzın açup söze geldi hoş nihād
Hak ta'ālā birligini ḳıldı yād
2. Bir-durur hem evvel āḫir hem ebed
Aña ne mevlūd olupdur ne veled

---

4. -H2, -B2.

5-6. -Ç.

(411)

H2 142b, B2 29a, Ç 702a.

*Bu şiir, Darîr'in dilinden bir beyit ile başlar, Hz. Muhammed'in dilinden devam eder. Gelen vahiy, Hz. Muhammed'i de sevindirmiştir. Bilâl'e halkı mescide çağırmasını emreder ve mescidde bunları söyler.

1. açup: açdı H2.

2. hem: -Ç./ hem ebed: ol ebed Ç.

3. K̄amu ‘ālem halkınuñ Hallāk’ıdur
Şāni‘idür kamunuñ Rezzāk’ıdur
4. Eylemişdür beni H̄atm-i mürselīn
Cümle peygamberlere kıldı güzīn
5. Böyle ihsān eyledi ol Z̄ü’l-celāl
Arılar virdi baña çüft helāl
6. Cümle mü’minler anası arıdur
Zīrā H̄aḡ peygamberinüñ yāridur
7. Arı toḡmuñ ḡāşılı arı olur
Arılara H̄aḡ Çalab yarı kılur
8. Āyet-ile gör ne ihsān eyledi
Ḳayḡudan ḡurtardı şādān eyledi

412.

Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilün

1. Bir daḡı sözden beyān idem saña
‘Işḡ-ıla bir dem ḡulaḡ urḡıl baña

---

4. ḡatm-i mürselīn: ḡatmü’r-mürselīn Ç.

7-8. -Ç.

8. şādān: şād H2.

(412)

H2 144a, B2 30a, Ç 703a.

*Bu şiir, Darīr’in dilinden söylenmiştir. Benî Abbās ulusu Esced b. Guveyleme gazasını anlatan faslın başında yer alır.

1. urḡıl: ur sen Ç.

2. Siyerinden şerh idem Peygamber'ün
Hâtm-i mürsel ol yigâne serverün
3. Yâ İlâhî ol Habîbüñ hürmeti
Cümle mü'minlere eyle rahmeti
4. Raḥmetinüñ ḥaddi yok pâyânı yok
Cümle umar kullaruñ 'isyânı çok
5. Bir gâzâvat hem ser-âgâz idelüm
Ol siyerden biz yine şâz idelüm
6. Vaşf-ı ḥâlün bu gâzâvat şerhidür
'Işık-ıla diñle bunu iy sözi dür

413.

Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün

1. Tañrı oldur kim yok yirde-iken var eyledi
Kudretinüñ şun'ımı halk içre izhâr eyledi

---

2. siyerinden: sîresinden Ç.

3. eyle: eyler Ç.

4. -H2, -B2.

5-6. -Ç.

(413)

H2 146a, B2 30b, Ç 703b.

*Bu şiir, bir kurdun dilinden söylenmiştir. Benî Abbas Araplarından olan Gaylân b. Âmir, bir gün Hz. Muhammed'in mescidine gelerek kendini tanıtır ve koyun otlatırken başından geçen bir hadiseyi nakleder. Buna göre, koyununun birini kurt kapmıştır. Kurdun peşinden gidip ona "yâ mel'un şakî canavar niçün benüm koyunumu kapduñ kaçdun" diye sorar. Kurt da ağzındaki koyunu bırakıp insan gibi cevap vererek "yâ şakî mel'un sensin kim Allâh'ı kırsın, kim seni ol yaratdı ve seni yokdan ol var eyledi, varursın gice vü gündüz bir cânsız şaneme taparsın, seni yaradani kırsın" der ve bu sözleri söyler.

2. amu malkta rızın kesmeyp oldur viren
ullarınun itduğı ayrını errini gren
3. Ağzuma girmiş oyunu tz yine birağduran
Baa dil virp feşhat birle dağı syleden
4. Baa rız eylemeyp yidrmeyen ol oyunu
Aa apđıl kim odur ayy u Tvna v Ğan
5. Baa saa rız viren hem ol-durur Rezzk'umuz
Cmlemzi yaradan hem ol-durur allk'umuz
6. Sen şanursın cmlemzi yaradan şanem-dur[ur]
Bunu byle ann iden insn degl ayvn-durur
7. Ol şanem nedr ki sen aa aparsın dn  gn
Ol şameddr apacağun ol-durur reyb'l-menn

---

1. birinci mısra: tarı oldur kim sizi yoğ yirden var eyledi . /yirde-iken: dir iken H2.// eyledi: eyleyen B2.

2. ayrını errini: ayrın u errin B2, .

3. -./ syleden: syledren H2.

4. -./ yidrmeyen ol oyunu: ol oyunu yidrmeyen B2.// odur: oldur B2./ Ğan: adr H2.

5-6. -H2, -B2.

7. -.

414.

Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün

1. Çok şükür dir yā Resül-i nām-dār
Kim yine gördüm cemālũñ āşikār
2. Gitmiş-idi şanki gevdemden cānum
Kılmaz-ıdum hergiz ārām u qarār
3. Seni gördüm yine cān buldum 'ayān
Yine dirgürdi beni Perverdigār
4. Çok şükr kim Hāḡ dilek virdi baña
Kılmadı yirümde beni ḡōr u zār
5. Yine şaldı ḡazretũne geldüm uş
Cānumı şükrāne ideyin nişār
6. Tīḡ u ram öñünde cānā ḡalmayam
ḡatl idem kāfirler idem tārumār

---

(414)

H2 151a, B2 32b, Ç 704b.

*Bu şiir, Sa'd b. Mu'âz'ın dilinden söylenmiştir. Gaylân b. Âmir, kurtla olan konuşmasını anlattıktan sonra, kendisinin de bu olaydan sonra Müslüman olduğunu söyler ve kendi kavminin reisi olan Esced b. Guveyleme'nin Hz. Muhammed ile savaşmaya hazırlandığını haber verir. Bunun üzerine Hz. Muhammed sefer hazırlıklarına başlar. Sahabeyi toplar, fakat Sa'd b. Mu'âz'a şehirde kalmasını söyler. Sa'd buna çok üzülür. Onun bu üzüntüsü üzerine, Hz. Muhammed'e Sa'd'ı da gazaya götürmesi yönünde haber gelir. Sa'd'a adam gönderilerek çağrılır. Hz. Peygamber'in karşısına gelen Sa'd bu şiiri okur.

1. cemālũñ: ḡayālũñ B2.

4. yirümde beni: beni yirümde Ç.

7. Hâzretüñde zî-şafâ kırbân olam
Tâ ki hoşnûd ola benden Kırdigâr

415.

Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün

1. Eydür iy cānı arı görklü şifât
Buncılayın kim kılpudur mu'cizât
2. Bunca halka bir içim şudan hemân
Ölmiş-iken içeler âb-ı hayât
3. Buncılayın kimse şu gördüğü yok
Lezzetine mât olur kand u nebât
4. Cān u gönülden seni her kim seve
Hâşıl olur aña nūr-ı beyyinât
5. Âyini erkānı tođru dīni hūb
İşi zühd ü tã'at u şavm u şalât
6. Her ki bilmez Hâkk'ı bir seni resül
Bulmayısar şamu odından necât

---

(415)

H2 153a, B2 33b, Ç 705b.

*Bu şiir, Hassan b. Sâbit'in dilinden söylenmiştir. Gazaya giden ordu, yolu şaşırır ve susuz kalır. Hz. Muhammed, bir kırbadan su içer ve o kırbaya ağzındaki suyu tekrar doldurur. Mucize eseri olarak kırba tamamen dolar, sahabenin hepsi o suyla susuzluklarını giderirler. Bu hadise üzerine Hassan b. Sâbit bu şiiri söyler.

1. cānı: cānum H2, B2.

2. halka: halkı H2.

4. nūr-ı beyyinât: nūr u beyyinât H2.

5. erkānı: erkān H2./ dīni: zātı Ç./ şavm u şalât: şavm şalât H2.

7. Ol cehennemde gerek sūzān ola
Cānına yoldaş ola Lāt u Menāt
8. İy vücūdı arı ‘izzetlü Resūl
Kim senūñ işūñ olupdur mu‘cizāt

416.

Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilün

1. Eytdi sensin bellü ol ḥatm-i resūl
Āyīnūñ görklü [vü] hem dīnūñ uşul
2. Tengri peygamberleri mürsellersi
Her biri kim geldiler şāhib-ķabūl
3. Biribirine vaşīyyet ķıldılar
Gösterüp ümmetlerine ṭoĝru yol
4. Geliserdür didiler bir muḥterem
Ḥatm-i mürsel olısar devletlü ķul

---

6. birinci mısra: her ki Ḥaķķ’ı bilmeye seni resūl Ç.// bulmayısar: bulmaya ol Ç.

8. -Ç.

(416)

H2 155b, B2 34b, Ç 706a.

*Bu şiir, bir rahibin dilinden söylenmiştir. Hz. Muhammed ve ordusu gaza için yolculuklarına devam ederlerken, uzaktan bir kilise görürler. Hz. Ali, kiliseye gider ve rahip ile konuşarak ona kendini tanıtır. Rahip orada Müslüman olarak, Hz. Peygamber’in yüzünü görmek istediğini söyler. Hz. Ali onu alıp Hz. Peygamber’in yanına götürür. Rahip, Hz. Peygamber’e secde eder. Hz. Muhammed, “bana neden secde ediyorsun, secde yalnızca Allah’adır” der. Rahip de onu sınamak için secde ettiğini söyleyerek “bu davranışından senin gerçek peygamber olduğunu anladım” der ve bu şiiri okur.

1. eytdi: didi Ç./ bellü: -Ç.

2. mürsellersi: vü mürsellersi B2.

3. ṭoĝru: ṭoĝrı B2, Ç.

5. Bî-gümân sensin didi ol haq resûl
Şekk ü şübhe qalmanı dir bende ol

417.

Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün

1. Gitdi dün gördiler irteden cemāl
Turdı ol dem bañ namāz virdi Bilāl
2. Ulu kiçi işidüben bildiler
Cem' olup irte namāzın kıldılar
3. Çün namāzdan fāriğ oldılar bular
Her birisi atlara oldı süvār
4. 'Azm idüben göçdi aşhāb-ı güzīn
Gördi nāgāh kāfirūñ bunlar tozın

---

5. birinci mısra: bî-gümân ol haq resûlsin sen didi Ç./ sensin didi: didi sensin B2.// dir bende: bende dir Ç./ qalmanı: -B2.

(417)

H2 158b, B2 36b, Ç 707a.

*Bu şiir, Darîr'in dilinden söylenmiştir. Gazaya çıkan İslam ordusu Dahna adlı bir menzilde konaklar. O gece sabaha kadar orada beklerler.

1. dün: gün H2.

3-4. -Ç.

418.

Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün

1. Sürdi arslan gibi ol meydāna at
Kim azā anı göricek oldu mat
2. Hoş nazar idüp yüridi ağ u ol
Aldı başından dizine odı ğol
3. Ol yegāne na'ra urdı ra'd-vār
aydar-ı kerrār benem dir nām-dār
4. Eytdi kim benven 'Alī-i īr-i ner
Kim baña Hađ'dan-durur feth ü zafer
5. Eylemişem niçe müşrikler helāk
İtmişem varlıkların zīr ü zeber
6. Ol Muammed'dür güzīn-i enbiyā
Enbiyā sultānidur āh-ı beşer
7. Anuñ-içün yaradılmışdur cihān
Böyle buyurur kelām-ı Hağ haber

---

(418)

H2 167b, B2 40b, Ç 710a.

*Bu şiir, Darīr'in dilinden söylenmiştir, üçüncü beyitten itibaren ise Hz. Ali'nin kendi dilinden kendini anlattığı görülür. Esced b. Guveyleme ile İslam ordusu karşılaşır. İslam ordusundaki erler, büyük kahramanlıklar gösterir. Esced'in oğlu dahi öldürülür. Bunun üzerine Esced savaş meydanına çıkarak, karşısına er diler ve kendisiyle savaşmak için meydana gelen sahabenin hepsini şehit eder. Sonra karşısına Hz. Ali'yi ister. Hz. Ali, onunla savaşmak için meydana çıkar.

3. nām-dār: āşikār Ç.

4. eytdi: didi Ç./ benven 'Alī-yi īr-i ner: benem 'Alī vü īr ü ner H2, benem 'Alī-yi īr-i ner Ç.

8. H azretine okudı All ah anı
K abe kavseyne irişdi ser-te-ser
9. Ulu kişi göz-ile gördi ‘ay n
Ol yeg ne eyledi şakku’l-kamer
10. ‘Ammusı oğlı benem anuğ g z n
İmdi kanı var mıdur kim gelsün er
11.   n ba na H k didi arslanum ‘Al 
  n ba na H k’dan olup-durur naz r
12. Kim-durur ba na mu  bil göreyin
Eyleyen varlığını z r   zeber
13. Gele ba na ceng-ile karşu  ura
Nicedür erlik cih n içre göre

---

7. buyurur: buyurdı  .

8. -H2.// **k abe kavseyn** (K abe kavseyni ev-edn ): “İki yay aralığı kadar yahut daha az (kaldı)” (Necm, 53/ 9).

10. anuğ g z n: g z n anuğ H2.// ikinci mısra: eyleyem varlığuğ[1] z r   zeber H2, Kanı ba na bir mu  bil gelsün er  .

11-12. -H2, - .

13. göre: gire  .

419.

Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün

1. Eyle haykırdı Emīrū'l-mü'minīn
Şandılar gökler yıkıldı ber-zemīn
2. Yoḥsa yirler ser-te-ser oldu şikāf
Yāḥūd oynadı yirinden kūh-ı Qāf
3. Nice atlar ürküben andan kaçır
Şarsılup ayak[1] eline saçır
4. Çün Guveylem 'aqlını virdi añā
Diledi kim kendüyi atdan ata

420.

Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün

1. Biribirine qarıldılar tamām
Qarışup cenge tururlar her maqām

---

(419)

H2 172a, B2 42b, Ç 711b.

*Bu şiir, Darîr'in dilindedir. Esced'le vuruşan Hz. Ali, bir ara atının başını çevirir, Esced onun kaçtığı sanır ve arkasından gider. Ama Hz. Ali aniden dönerek Esced'e karşı haykırır.

1. ber-zemīn: zīr-i zemīn Ç.

3-4. -H2, -B2.

(420)

H2 182b, B2 47b, Ç 714a.

*Bu şiir, Darîr'in dilinden söylenmiştir. İslam ordusu, Esced'in ordusunu yenmiş, Hz. Ali, Esced'i öldürmüştür. Hz. Muhammed de Kays b. Mürre isimli bir pehlivanla vuruşarak onu esir etmiştir. Sonradan Kays, İslam düşmanlığı yapmayacağına, âsi olmayacağına ant verince Hz. Muhammed onu azat eder. Fakat Kays sözünde durmaz, kavmi ile beraber tekrar savaş hazırlıklarına başlar. Hz. Muhammed de bunun üzerine askerlerine "o kavmin içine karışın, hiçbirine aman vermeyin" der.

1. qarıldılar: qarışdılar H2.// maqām: zamān H2.

2. Na‘ralar belürdi ҡopdı dār ü gār
Gökyüzine ıķdı feryād u nefir
3. Kimi ҡılıç kimi süñü sürdiler
Niçe atluları yire urdılar
4. Kimisi atdan düşüp ıķmış cānı
Kiminüñ zaħmı ulu aķar ҡanı
5. Kiminüñ ҡolı gider kimnüñ eli
Kiminüñ başı gider yavuz ħāli
6. Kimisi atdan yıķılmışdı be-ħāk
At ayağında ҡalup olmış helāk
7. Ancılayın ceng ҡıldılar ‘azīm
Yire urdılar kāfirlerden delim
8. Süññiler ancılayın ҡılmışdı ceng
Yir yüzini ҡılmış-ıdı sürĥ reng
9. Tengri arslanı ‘Alī zevcü’l-Betül
Girmiş-ıdı er iine sağ u şol

---

2. belürdi ҡopdı: ҡopdı belürdi H2.

3. kimi ҡılıç: kimi ҡılıç u B2.

4. ulu: olur Ç.

5. eli: budı Ç.// ikinci mısra: kiminüñ boynına geçdi ħüdi Ç.

6. yıķılmış: yıķılmışdı B2.

7. ceng ҡıldılar: ҡıldılar ceng Ç.

9. Tengri: Tañrı B2.// er: ceng Ç.

10. Her ne yire irişürse pehlevān
İrdüğine virmedi hergiz amān
11. Niçenüñ tenden alurdi cānını
Başını kesüp dökerdi anıanı
12. Anuñ-içün oldı Emīrū'l-mü'min
Tengri arslanum didi aña hemīn

421.

Mefā'īlün Mefā'īlün Fe'ūlün

1. Anuñçün kim 'Alī meřhūr olupdur
Anuñ erligi dünyāya olupdur
2. řecā'at birle anı yād iderler
açan kim vaşfını bünyād iderler
3. Kim anuñ heybetinden söyler-ise
Ya anuñ řīrligin řerħ eyler-ise

---

10. virmedi hergiz: virmez-idi hīç .

12. -./ Tengri: Tañrı B2./ aña: -H2.

(421)

K3 160b, A 201b, N 138a.

*Bu şiir, Benî Humeyr kabilesinden bir kadının dilinden söylenmiştir. Hz. Ali ve Ammār b. Yâsir, bir su kenarında konaklamış askerleri görürler. Orada bulunan bir kadına yaklaşarak o askerlerin kimin askeri olduğunu sorarlar. Kadın da Tavk b. Sabbâh'ın askeri olduklarını, Hz. Muhammed'in ordusuna karşı savaşmaya hazırlandıklarını söyler. Kadın da Hz. Ali'ye kim olduğunu sorar. Hz. Ali, Kureyş'ten, Abdulmuttaliboğullarından olduğunu söyleyince, kadın ona "o zaman sen Ali'sin" der. Hz. Ali, ona nasıl bildiğini sorduğunda, kadın bu sözlerle cevap verir.

1. dünyāya: dünyāda K3.

4. Hālāyık qorqusından qan qaşanur
Egerçi qatline qılıç qaşanur
5. Hālāyık gönlünü qorqıtdı ol er
Kim erdür er dimeklik aña yarar
6. Şalābet issi server ol qopupdur
Ki halkuñ heybeti göñlin qapupdur
7. Dağı dürlü anı şerh eylediler
Anuñ ‘aqlın u ‘ilmin söylediler
8. Kim ol baqr-ı şafādur ma‘den-i ‘ilm
Hem ol kân-ı vefādur menba‘-ı hilm
9. Hūyı hulqı anuñ şabrı vü şükri
Anuñ ‘aqlı vü ‘ilmi fehm ü fikri
10. Anı dirler kim ol söz söyleyicek
Ya bir müşkil sözi hall eyleyicek
11. Hālāyık fikrine hayrān olurlar
Anuñ sırrına sergerdān olurlar
12. Hō bir cevher dağı var dirler anda
Çün ol deryā-durur gevher var anda

---

7. dürlü: dirler K3.

8. hilm: ‘ilm A.

9. huyı hulqı anuñ: hūyı anuñ dağı A.// fehm ü fikri: fehmi fikri A.

10. kim: ki N.

12. hō: çü K3, N./ var dirler: vardılar A.

13. Anuñcün didiler atı kerĩmdür
Seavetle kerem anda delimdür
14. Degül kim at u on u zer baılar
Eli deryā bigi gevher baılar
15. Dilinden dür niār ider bu alkā
Ki atı baydur ol ‘ilme vü ula
16. Elinden alkā ger ni‘met baılar
Derūnından daı himmet baılar
17. Biz iitdügümüz söz bu adardur
Velĩ adri anuñ key mu‘teberdür
18. Ne bilsün sere ‘anānuñ kemālin
Ya zerre güneuñ ol üb cemālin

422.

Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilün

1. Ol baın kesen nie gürbüz erüñ
Ol apusını oparan ayber’üñ

---

14. bigi: gibi N.

18. güneuñ ol: āfitābuñ A.

(422)

H2 189a, B2 50a,  716a.

*Bu iir, Benĩ Humeyr kabilesine mensup aynı kadının dilinden söylenmitir. Kadın hemen kendi kavmine koar ve Hz. Ali’nin geldiini haber vererek bu iiri okur.

1. gürbüz erüñ: gürbüzlerüñ H2.2. mancınıa: mancılıa H2.// gök üzre: gökde B2.

2. Mancınığa koyup atan kendüzin
İrmeyüp gök üzre yürüyen güzîñ
3. Kuş gibi ol Hayber üstine konan
Feth idüben cümle kavumu kıran
4. ‘Amr bin Vedd’uñ dutup başın kesen
İledüben Hayber üstine aşan
5. Niçe uluları öldürüp kıran
Ol kağan arslan ‘Alî-durur ıran
6. Niçe dīvleri helāk itmiş-durur
Kim budur devrinde ol şāhib-kırān

423.

Mefā‘īlün Mefā‘īlün Fe‘ūlün

1. Zihī cem‘-i mübārek cavķe’n-nūr
Ki olmuş cümle peygamber nedīmi
2. Zihī merhūm u devletlü cemā‘at
Ki Aḥmed’dür ḳamusınuñ kelīmi

---

3. cümle kavumu: kavumu cümle Ç.

4. iledüben: iledüp ol H2.

5. ıran: eren B2.

6. -Ç.

(423)

K3 162b, A 205a, N 139b.

*Bu şiir, Darîr’in dilinden söylenmiştir. Hz. Ali ve Ammar, Hz. Peygamber’in yanına gelirler. Seferlerini ve kimlerle savaştıklarını anlatırlar. Tavk b. Sabbâh’ı da yanlarında tutsak olarak getirmişlerdir. Tavk, Hz. Muhammed’i ve sahabeyi görür.

3. Alaruñ kim Muḥammed hemdemidür
N'iderler daḥı firdevs ü na'îmi
4. Yazuqlar derdinüñ oldur devâsı
Küfür rencinüñ ol-durur ḥekîmi
5. Kişi kimse severse anı sevsün
Anı sevmeyen âdem seve kimi
6. Anuñ ḥaş ümmeti ol Bū'l-Ḥasan'dur
Ki terk itmiş ola ḥulq-ı zemîmi
7. Anuñ-[i]çün var itdi varlığı Ḥaḳ
Anuñçün yine ḥayy ider remîmi
8. Muḥibbiyçün anuñ cennet yaratdı
Aña münkir içün düzdi caḥîmi
9. Kim anuñ 'ilmi ḥavzından şu içmez
İçer yüregi zaḳḳum u ḥamîmi
10. Selîm olgıl ḥalîm olgıl kerîm ol
Ki sevmez Muştafâ illâ kerîmi
11. Elifle ehl olgıl iy Müsülmân
Gidergil cehlüñ ucındaḡı cîmi

---

4. oldur: ol-durur A.

6. -N.

7. ḥayy: ḥaḳ K3, N.

8. muḥibbiyçün: muḥabbetiçün A.

12. Nite ki leyletü'l-Esrā Muhammed
Bir oldı dörd iken tarḥ itdi mīmi
13. İṣāret birle kıldı ayı dü nīm
Belürdi mi bir olduḡda dü nīmi
14. Göñüller Ka'besinde ṭā'if ol kim
Süheyl-i 'ıṣḡ ider reng-i edīmi
15. Darīr'ün göñlini kıldı mu'aṭṭar
Eselden berü ol ravza nesīmi
16. Zelīl-idi 'azīz oldı cihānda
Ögelden berü ol ḡulḡı 'azīmi
17. Resül'ün sīresin ṣerḡ itdi ayruḡ
Dirüp divṣürmedi zeri vü sīmi

---

12. leyletü'l-Esrā: leyletü'l-Esrāda K3, N.// oldı: itdi A.

13. olduḡda: olduḡda A./ belürdi mi: bilür dümi N.

14. ider: ide A.

16. ögelden berü: añıldı berü K3, ögüldi yāri N.

17. -A.

424.

Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün

1. Derd-ile āh itdi eydür 'ammum oğlu nām-dār
Hasret-ile fūrkatuñ kıldı beni uş hūr u zār
2. Vuşlatuñ elüme gire diyü dutmışam ümīd
Kim olaydum senüñ-ile gice gündüz der-kenār
3. Uş firāk oldı naşībüm bir zamān āh ideyin
N'ola giderse tenümden cānum ideyin nişār
4. Her zamān yola baқardum gele diyü ben seni
Çün elüme girmedüñ kıldum yine uş intizār
5. Bu düğün baña düğün oldı içümde işler uş
Maḥrüm oldum tā kıyāmet ağlaram ben zār u zār
6. Bunda ger maḥrüm olursam ğam degül yarın baña
Ḥaşr olam senüñ-ile zīrā ki sensin baña yār

---

(424)

H2 204a, B2 56b, Ç 720a.

*Bu şiir, Naıme'nin dilinden söylenmiştir. Hz. Muhammed, Tavk'ı İslam'a davet eder. O da Müslüman olur. Ardından dönüp yine kavmine gelir. Tavk, amcası Mukaddem'in kızı Naıme ile nişanlıdır. Fakat Mukaddem, müşriktir, kızını Müslüman olan Tavk'a vermek istemez, Emrude b. Seriyeye verir. Bunu duyan Tavk, atına binip düğün yerine gelir. Naıme de zaten Emrude ile evlenmek istememektedir, āh ederek bunları söyler.

1. ḥasret-ile: ḥasretüñle Ç./ kıldı beni uş: uş kıldı beni Ç./ u: -H2.
2. dutmışam: tütümüşam B2.// gice gündüz: gice vü gündüz H2.
3. oldı: -Ç./ āh ideyin: āh eyledüm Ç.// ikinci mısra: ne kılayım gitdi cānumdan benüm şabr u qarār Ç./ giderse: giderme H2.
4. gele diyü ben seni: gelesin diyü Ç.// ikinci mısra: irmedüm işde bugün geçdi ḥadden intizār Ç.
5. birinci mısra: işbu kıldı kim yoluña cānumı terk eyleyem Ç.// ikinci mısra: maḥrüm oldum uş kıyāmet günine kıldı dīdar Ç.

7. Beni yārumdan ayıran dünyāda sağ olmasun
Görmesün eyelük yüzini dāyim olsun şermsār
8. Ger ölürsem ḥasretüñden dünyāda yā ibn-i ‘amm
Ölmegil sen dünyāda çok yıllar olgıl pāydār
9. Baña ḳabr olsun bu gerdek ḳutlu daḫı olmasun
Baña el yoḳamasun dünyāda her bir nābekār
10. Baña yas olsun o düğün ṫonlarum daḫı kefen
Ḳoynuma girince benüm her ḥasīs ü bī-vaḳār

425.

Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilün

1. Girdi arslan gibi ara yire ol
Zü'l-feḳār[1] çalar-ıdı sağ u şol
2. Her kimüñ başına irerse yara
Yire dek eyler-idi iki para

---

6. birinci mısra: bunda ölüp ger bu dem maḫrüm olursam ğam degül Ç.// ikinci mısra: yarın anda ele gire inşā'allāh vaşl-ı yār Ç. / ki: -H2.

7. -Ç./ dünyāda: dünyādan H2.

8. ḥasretüñden dünyāda: bugün derdüñ-ile Ç.

9. -Ç./ ḳabr: ḥabs H2.

10. -H2, -Ç.

(425)

H2 220a, B2 63a, Ç 724a.

*Bu şiir, Darîr'in dilinden söylenmiştir. Tavk, Naîme'yi Emrûde'nin elinden kurtarır. Tavk'ın Müslüman olduğunu öğrenen Naîme de Müslüman olur. Emrûde ve kavmi silahlanıp, Tavk ile savaşmaya gelirler. Tavk günlerce tek başına savaşır. Sonra zora düşer ve Hz. Ali'yi anar. Zaten Allah, Cebrâil ile vahiy göndererek Hz. Muhammed'e Tavk'ın halini bildirmiştir. Hz. Ali, Tavk'a yardıma giderek savaş meydanına girer.

1. çalar-ıdı: şalar-ıdı B2, çaldı-ıdı Ç.

3. Her kimi çalsa bilinden nām-dār
İki bölerti anı mişl-i hıyār
4. Her kimüñ ırup çalardı boynını
Başını alup yañıldur oynını
5. Her kimi çalsa muharref bir yolın
Başı-y-ıla alur-ıdı bir qolın
6. Kimini alup atar gökden yaña
Zü'l-fekārı qarşu tutardı aña
7. Toqınup iki päre düşer yire
Ne diyelüm kâfiri kırdı yire
8. Yüzini yüz biñ qovardı her yaña
Qarşu turımazdı kimsene aña
9. Dem-be-dem na'ra ururdu dīni pāk
İşiden anı yıgılurdu be-hāk
10. Biri birisine dir andan saqın
Cānuñ al kaç varmağıl aña yaqın

---

2. yara: yıra B2.

5. -H2, -B2.

6. alup: alur H2.// tutardı: dutardı H2, B2.

7. toqınup: doqınup Ç.// ikinci mısra: birin alup urdıydı hem yire Ç./ Bu beyitten sonra Çelebi nüshasında “Dokunup ikisi dağı bile ölür/ Tamuya irer cezāsını bulur” beyti bulunur. Fakat bu beyit sadece Ç nüshasında bulunduğı ve yedinci beyitle aynı anlamı taşıdığı için, bütünlüğü bozmamak adına metne eklenmedi.

8. yüzini: yüz Ç.

9. -H2 -B2.

11. Buncılayın şır cengi görmedüñ
Eyledügi gibi bañı görmedüñ
12. Od mıdur ol kime irerse yaçar
Ol belā boynına yidüp ip taçar
13. Tavķ eyle gördi ‘Alī’nüñ özin
Eydür aḥsent bārekallāh dir güzīn
14. Eylece kıldı rivāyet rāvīler
Ol kitāb içre ki adıdur siyer
15. Tengri’nüñ gelsün bulara raḥmeti
Bu kitāb-ıla iderüz şoḥbeti

426.

Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilün

1. ‘Aķlı eksük kişi aldanur söze
Gözlü kişi gün diye mi ılduza

---

10. dir: dirler H2.// varmağıl aña: aña varma Ç.

11. -H2, -B2.

12. ol: -Ç.// yidüp ip: ip yidüp Ç./ taçar: daçar B2.

13. aḥsent: aḥsend B2./ dir: dīn Ç.

15. Tengri’nüñ: Tañrı’nuñ B2.

(426)

K3 91a, A 31b, N 79a.

*Bu şiir, Darır’in dilinden söylenmiştir. Hendek Savaşının anlatıldığı bölümde geçer. Bu şiirden önce, Yahudilerin Kureyşliler ve diğer Arap kabilelerine giderek onları sözleriyle aldatıp Hz. Muhammed’e karşı birlikte savaşmaya ikna etmeleri anlatılır.

1. ılduza: yıldız A.

2. Ādemī oldur ki temyīzi ola
‘Aklı her işde kılavuzı ola
3. Çün ki temyīzi bulunmaya erüñ
Farkı yok katında taşuñ gevherüñ
4. Baqırı altundan ayırmayan er
Kendüzini ‘aql-ıla dirmeyen er
5. Küfre tiz aldanur ol bī-dīn kişi
‘Ākıbet-endişlik olur dīn işi
6. Ol kişi kim kim ne dir-ise uya
Halkı sözi birle duta vü kıoya
7. Kendüzi bilmeye kendünüñ işin
Dāyimā ayruğa yordura düşün
8. Ol muqalliddür sen aña er dime
Anda Allāh’a yarar iş var dime
9. Şöyle kim bir niçe söz-ile Cühüd
Aldadı ol cem‘ī ol kıavmı Yahüd
10. Uydılar inandılar anlar dağı
Yayı gezlediler atdılar oğı

---

3. bulunmaya: bulunmaya A.// gevherüñ: cevherüñ A.

4. dirmeyen: dermeyen A.

7. kendüzi: kendüzin N.// yordura: yordurur A.

9. söz-ile: sözle N.// aldıadı ol: aldıadı o N.

10. gezlediler: gözlediler A./ oğı: oğı A.

11. Bir kişi gözsüz [ü] görmez bir yiri
Bir kişi dek aña disüñ kim yüri
12. Kıyu olsa ol ya uçurum kıya
Çün gözi yok toğru yolını kıya
13. Vara ol kıyuya bırağa özin
Çün ki Allāh açmadı anuñ gözin
14. Söze uyan kişi gözsüz kişidür
Göñli gözsüz kişi yüzsüz kişidür

427.

Mefā'ılün Mefā'ılün Fe'ülün

1. Sen iy sālār-ı sulţān-ı mu'azzam
Katuñda biz kıamu yoksul u elgen
2. Seni maşşuş kıldı Hāķ ta'ālā
Yir ehlinden gök ehlinden sen aşsen
3. Senüñ 'aķluñ-durur 'aķl-ı kül iy şāh
Bizüm cüzvī ma'āşī 'aķl-ı pür zan

---

(427)

K3 93a A 68b, N 80b.

*Bu şiir, Sa'd b. Muaz ve Sa'd b. Ubāde'nin dilinden söylenmiştir. Hz. Muhammed, sahabeye Yahudi ve Arapların işbirliği yaparak büyük bir ordu ile üzerlerine geldiklerini haber verir ve ne yapılması gerektiği hakkında onların fikirlerini sorarlar. Onlar da Hz. Peygamber'e bu sözlerle cevap verirler.

1. yoksul: yoşsul N.

4. Senüñ vaḥy-ıladur sözüñ kelecüñ
Bizüm nefsanîdür fikr-i müfetten
5. Saña ögredicidür Ḥaḳ ta‘ālā
Yitişür bize daḥı ‘ilm senden
6. Ḳanı baḥr-ı muḥîṭ ü ḳanı ḳatre
Ḳanı ‘aḳl u ḳanı cān u ḳanı ten
7. Ne nisbetdür Süleymān-ıla bir mūr
Kim eyde Muştafā birle sen ü ben
8. Saña Ḥaḳ ‘ilmîni ta‘lîm ḳıldı
Bize Ḥaḳ ‘ilmîni ta‘lîm idesen
9. Tek anı ḥalkā bir irşād idersin
Ki ola emr sözi sünnet ü fen
10. Bu ḥalkā meşveret ḳılmaḳ ṭarîkın
Dilersin ‘âdet idesin müberhen
11. Ve illā bir ḳarıncadan kim eyde
Ki yarı isteye ef‘î vü evren
12. N’içün muḥtâc ola Cibrîl uyara
Ne sır vardur bu işde yaḥşı bilmen
13. Velî anı bilürüz kim muṭî‘üz
Dimezüz emrüñe bizler lem ü len

---

5. yitişür: yetişür A.

14. Senüñ fermānuña fermānuz iy dost
Tutaruz buyruǵuña kamu gerden
15. Senüñ buyruǵuña boyun dutanlar
Bulur havf u haşardan cümle me'men
16. Saña cāhil kişiler münkir olur
Seni aşmaq kişi bilmez ya kevden
17. Yine bu müşkili sen ĥall idersin
Ne var dil biz idersevüz çü süsen

---

13. velī: belī A.

14. țutaruz: dutaruz N.

17. biz: -A.

428.

Mefā'īlün Mefā'īlün Fe'ülün

1. Āhir bu ol Resül-i müctebādur
Ki ol hem murtażādur muştafādur
2. Hem ol ol Muştafā'dur kim geçen gün
Bir avuç hurmayı gör n'eyledi dün
3. Yidürdi niçe biñ halkı toyurdu
Ne hurma luţfi vü hulķı toyurdu
4. Kazılmaz taşı şu birle kıllur müm
Sen anuñ himmetinden artuķ iş um
5. Bu işlerden daħı artuķçı işler
Dilerse göz yumup açınca işler

---

(428)

K3 96a, A 74a, N 83b.

*Bu şiir, Câbir b. Abdullah'ın hanımının dilinden söylenmiştir. Müşrik ordusunun yola çıktığını öğrenen Hz. Peygamber, sahabetiyle istişare ederken Selmân-ı Fârisî, hendek kazmayı teklif eder. Hz. Muhammed de bu fikri kabul eder. İslam ordusu şehrin etrafına hendekler kazmaya başlar. Hendekler kazılırken, Hz. Muhammed, bir sahabenin kızının eteğinde tuttuğu hurmaları görür. O hurmaları alarak kendi ridası üzerine koyar ve hendek kazmak için çalışan bütün askerlere ikram eder. Askerlerin hepsi hurmadan yer, fakat Hz. Peygamber'in mucizesi ile hurmalar bereketlenir, azalmaz. Askerler başka bir gün su bulabilmek için toprağı kazarlarken, sert bir taşa denk gelirler. Hz. Muhammed mucize göstererek o taşı yumuşatır. Bir gün de sahabeden Câbir, evine giderek beslediğı bir koyunu kesip etini fırına koyar, hanımına da biraz arpa ekmeğı yapmasını söyler. Sonra tekrar Hz. Muhammed'in yanına gelerek onu evine yemeğe çağırır. Hz. Muhammed davete icabet eder; ama bütün İslam ordusunu da Cabir'in evine davet eder. Bütün ordu yola çıkar. Câbir sadece Hz. Muhammed'in geleceğini varsayarak bu teklifte bulunmuştur, bu kalabalığı görünce onlara ikram edecek bir şeyi olmadığını düşünerek endişe eder. Câbir önden yürüyerek evine gelir ve hanımına endişesini bildirir, hanımı da ona bu sözlerle cevap verir.

1. resül-i müctebādur: resül muhābbetidür A, N.

4. kazılmaz taşı: kazılmış daşı A.

6. Ne müşkil aldı kim all itmedi ol
Sen aña Şıd-ıla dek mu‘tekid ol
7. Şu iner barmağı aralığından
ayurma ni‘metin az varlığından
8. Anuñ himmeti azı gsterr ok
Anuñ sırrı dutupdur mmetin ok
9. Kimi kim dn nrı ok utmamıŐdur
Bu dny hırŐını unıtmamıŐdur
10. Yri ol pdiŐhı getr eve
Ki ol himmet-ile alkını seve
11. Anuñla genc mifthı biledr
Dek anuñ azretinde Şıd-ıladur
12. Gresin rızuñı kim nice artar
Nice setr eyler  aybuñı rter
13. Neye irer elñ bilmez mi ol Őh
Tađayyr olma gnlñ ılma b-rh

---

6. dek: tek A.

7. ni‘metin: ni‘metn K3.

8. ok: doç A.

9. ok: doç A./ utmamıŐdur: dutmamıŐdur A.

10. ki: kim A, N./ seve: Őava A, N.

11. dek: tek A.

12. rızuñı: rızını N.

13. olma: itma A./ ılma: olma A.

14. Ne kim eydürse ol şāh sen anı tut
Kaḫavī himmetlü ol sen olma fertüt

429.

Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün

1. 'Āḫıbet azdurdı anı ol ḫabīṣ
Yār u yoldaş yavuzı mel'un olur
2. Her ki vesvās ehline yoldaş ola
Āḫiretde dünyada maḡbün olur
3. Kim müvesvis kişi birle olsa yār
Çok peşimānlık görür maḡzün olur
4. Sen dirilme illā kim temyīz-ile
Kim mümeyyizler işi mevzün olur
5. Fitne idici kişiden ol ırāḫ
Biñ kişi bir fitneden meftün olur

---

14. kim: -A./ tut: it A, dut N.

(429)

K3 99b, A 80a, N 86b.

*Bu şiir, Darır'in dilinden söylenmiştir. Kureyş ve Gatafan kabilelerini savaşa ikna eden Hayy b. Ahtab, Benî Kureyza kabilesini ikna edemez. Bunun üzerine Benî Kureyza'nın reisi Ka'b b. Esed ile görüşmeye gider. Ka'b, ona Hz. Muhammed ile ahd etmiş olduğunu söyler ve onunla görüşmek istemez. Hayy b. Ahtab ısrar ederek kaleye girdiğinde, Ka'b ona Hz. Muhammed'den çok iyilik gördüğünü, bu sebeple ona düşmanlık etmeyeceğini bildirir. Hayy b. Ahtab, herkesin Hz. Muhammed'e karşı birleştiğini, Hz. Muhammed ile aralarında ahd olan bazı kabilelerin de anlaşmalarını bozduklarını söyler ve şimdiye kadar ahde bağlı kalmalarının güçsüz olmalarından kaynaklandığını, ama artık çok sayıda asker ile İslam ordusunu köşeye sıkıştırdıklarını anlatır. Bu sözlerle Ka'b b. Esed'i yoldan çıkararak Hz. Muhammed ile olan anlaşmasını bozdurur.

6. Nāķıřu'l-‘aķlı saña ķılma ĥarīf
Dūn himmetle oturan dūn olur
7. Yig-ile durġıl oturġıl didiler
‘Aķlı ‘āķil kiřiden efzūn olur
8. İlle ‘āķil kişi[yi] bil kim-durur
Kim niçeler ‘āķil ü mecnūn olur
9. ‘Āķil ol degül ki ‘ārı faĥr ider
Yāĥū mālı cem‘ ider Ķārūn olur
10. Yā varur taĥşīl ü cāhı ceĥd ider
‘Āķıbet Fir‘avn-ıla maķrūn olur
11. ‘Āķil oldur kim mūmeyyizdür fiřen
Necmi sa‘d u řālī‘i meymūn olur
12. řoñra ‘aķlı ‘ıřķa irüren kişi
Milki anuñ gerdiř-i gerdūn olur
13. Daĥı nesne örtülü ķalmaz aña
‘İlim aña keřf çün zū’n-nūn olur

---

7. yig-ile: yeg-ile A./ didiler: dediler A.

8. kim-durur: kim olur N.

9. ‘ārı: ‘ārdan A./ ki: kim A, N.

430.

Mefā'īlün Mefā'īlün Fe'ülün

1. Eger şirk ehlinüñ oldur dilîri
Benem hüd şirlerüñ fahlı vü şîri
2. Benüm aşlum mükerrerdür mükerrer
Baña erlik müsellemdür müsellem
3. Baña Hâk'dan 'aţâdur bu şecâ'at
Nübüvvet heybetinden istiţâ'at
4. Resül'ün hâzretinde epsemüz biz
Kuluz sulţân katında epsemüz biz
5. Anuñ buyruğıla deprenesiz yig
Mu'allimden işi ögrenesiz yig
6. Ve illâ haykürsam bir kezin ben
Ya gürz-ile urursam bir kezin ben
7. Degül 'Amrüd dağı tağ ahtarıla
Ola şayru kamu şağ ahtarıla

---

(430)

K3 102b, A 86a, N 89b.

*Bu şiir, Hz. Ali'nin dilinden söylenmiştir. Müşriklerin ordusundaki en yiğit kişi olan Amr b. Abdud, kendisiyle savaşması için er dileyince, Hz. Ali, onun karşısına çıkmak ister.

1. benem: benüm A./ şîri: sırrı A.

2. A nüshasında bu beyit ile bir sonraki beyit yer değiştirmiştir.

5. -K3, -N.

7. dağı tağ: tağ K3, dağ A./ 'Amrüd: 'Amr bin Abdüd K3, A.

8. Eger ben dest-i bürdüm gösterürsem
Ya tağa kayaya gürzüm urursam
9. Yıkıla tağ u kayalar uşana
Peleng ü şîrler ü hem kan kaşana
10. Bu genci gizlü dutmağ-çun harābam
Şüreyyāyam egerçi Bū Türāb'am
11. Nübüvvet heybetinden epsemüz biz
V'egerni ejdehādan muhkemüz biz
12. İşāret ider-ise bu Peyamber
Göresin kim mü'eyyeddür muzaffer
13. Kaçan destürü ola Muştafā'nuñ
Derisin iki yırtam ejdehānuñ
14. Güneşüñ çehresine pençe uram
Yüzine Merrîhüñ tapanca uram
15. Ğırivümden tola gulğul cihāna
Bu yirler şu yirine kana kana
16. Hele destürüñ-ıla ben varayım
Bu kāfir ne kişidür ben göreyim

---

11. muhkemüz: maḥkūmuz K3.

14. -N.

16. -A.

17. Göreler erligün erdemi neymiş
Kişi urmağ u öldürmek niceymiş
18. Taña kıalsun kıamu barmağ götürsün
Müslmānlar kıamu tekbīr getürsün

431.

Mefā'īlün Mefā'īlün Fe'ūlün

1. Yüri şabruñ çuqalın geygil evvel
Ki şabr iden muzafferdür hemīşe
2. Süküt itmek ilerü şabr iletmek
Erenlerde muqarrerdür hemīşe
3. Süküt u şabrdur dīnün şī'ārı
Kimün şabrı yoğ ebterdür hemīşe
4. Sen evvel şabr u hīlmi pīşe kılgıl
Ki hulqı hoş tüvāngerdür hemīşe
5. Kimün tīz olsa hulqı nefsi zālim
Şafā bulmaz mükedderdür hemīşe

---

17. urmağ: urmağ A.

(431)

K3 111b, A 209b, N 96a.

*Bu şiir, Dar'ın dilinden söylenmiştir. Hz. Ali, Amr'ı öldürür. Hendek Savaşı'nda bir ay kadar süren kuşatmanın sonucunda müşrikler geri çekilirler. Bu şiir ise Benî Kureyza gazasının anlatıldığı bölümde yer alır. Yahudi cemaati, Hz. Muhammed hakkında kötü sözler söylerler, ama Hz. Ali onların dediklerini Hz. Muhammed'e söyleyemez.

4. u: -K3, -A.

5. tīz olsa hulqı: hulqı tīz olsa A.

6. Cefāya cevre şabr iden kişiler
Fütüvvetde tamām erdür hemīşe
7. Selīm olan ḥalīm olan erenler
Kūdūretten muṭahhardur hemīşe
8. Kimūñ kim kem-durur ‘ucbı vü kibri
Anuñ nefsi müsahḥhardur hemīşe
9. Olar kim şehvetine ḫul olupdur
‘Azīz olmaz muḥaḫḫardur hemīşe
10. Anuñ kim göñli gözi kör olupdur
Ma‘ānī diñlemez kerdür hemīşe
11. V’eger diñlerse añlamaz ne dirsın
Ḥar aṭlas ḫul-ıla ḫardur hemīşe
12. Sözüñ sūzı olıcaḫ ter görinür
‘Aceb söz kim igen terdür hemīşe
13. Gözinüñ nūrı yoğ-ısa Ḍarīr’üñ
Velī göñli münevverdür hemīşe
14. Alar kim derdi dürdinden içüpdür
Yüzi rengi muza‘ferdür hemīşe

---

6. ikinci mısra: K3 ve N nüshalarında sehven bir sonraki beytin ikinci mısraı yazılmıştır.

7. birinci mısra: -K3, -N.

8. kimūñ: anuñ K3, N.// anuñ: aña K3, N.

11. diñlerse: diñlese A.

12. -A.

15. Sen iy derd issi gel bu dürdi içgil
Ki bu şekker mükerrerdür hemîşe

432.

Mefâ'îlün Mefâ'îlün Fe'ülün

1. Hemîşe ehl-i inşâfuñdur ol iş
Ki her kim itse bir bî-şer' cünbiş
2. Gerek munşif ola ol cünbişine
Peşimân ola ol yavuz işine
3. Mubaşşır oldur ol kim kendüzinüñ
Gözede göre 'aybını özinüñ
4. İşinüñ bile şayrusın u şağın
Bile kim nice başmışdur ayağın
5. Sözinde kankı sözidür haţâsuz
İşinde kankı işidür haţâsuz

---

14. -A./ dürdinden: derinden N.

15. -A.

(432)

K3 114a, -A, N 98b.

*Bu şiir, Darîr'in dilinden söylenmiştir. İslam ordusu, Benî Kureyza kalesini kuşatmıştır. Kaledeki Yahudilerin yardımına kimse gelmez. Onlar da Hz. Muhammed'den Ebû Lübabe'yi göndermesini isterler. Çünkü o kavmin Ebû Lübabe ile aralarında dostluk vardır. Hz. Muhammed, Ebû Lübabe'yi gönderdiğinde, Yahudiler ağlayarak kendilerine yol göstermesini isterler, ona "eğer aşağı inerek Muhammed bize ne yapacak" diye sorarlar. Ebû Lübabe, diliyle bir şey söylemez, ama eliyle işaret ederek boğazlarının kesileceğini anlatır. Sonra yaptığından pişman olur ve kaleden çıkarak Medine'ye mescide gider. Kendini bir direğe bağlar, yemez içmez, sadece ibadet eder ve Allah'tan affını diler.

6. Ne fi'l itdi ki ol fi'li ḥasendür
Bilen oldur ḳabīhi Bū'l-Ḥasan'dur
7. Kimüñ baḥtı cüvāndur 'aqlıdur pīr
Bilür ḳanḳı işinde var taḳşīr
8. İşüñ ḥayrına şükri yār eyler
Ḥaṭā işlere istiḡfār eyler
9. Ḥaṭā şanmaz şavābdur dir ḥaṭāsuz
Görür Hindü'yı eydür sen ḥaṭāsız
10. Zī-aḥmaḳ ḡayrı öz göre özi ḡayr
Hemīşe şār-ı şer görür şanur ḥayr
11. Ḳaradan aḡı tanımaz zī gözsüz
Göre göre eşer ḳılmadı hīç söz
12. Kör oldur kim ögüt sözi işitmez
Kör oldur görüp ögrenüp iş itmez
13. Görür 'aybını ḥalḳuñ kendünüñ yok
Cihān ḥalḳından anuñ 'aybıdur çok
14. İlāhī 'izzetüñ ḥaḳḳıyçun iy Ḥaḳ
Bizi 'aybumuz üzre ḳılma aḥmaḳ

---

7. baḥtı: 'aqlı K3.

10. -N.

15. Bizi kendüzümüzden ğāfil itme
Gidicek dünyadan ğāfil iletme
16. Bize dīn nūrını yoldaş kılgıl
‘İnāyetden bu cem‘e baş kılgıl
17. Çü ‘avn ola ‘ināyet rehberümüz
Resūlden hem şefā‘at rehberümüz
18. Ziyānı cümle mü’minūñ olur sūd
Çün ola ‘ākıbet kamuya maḥmūd

433.

Mefā‘īlün Mefā‘īlün Fe‘ūlün

1. Oturmuşdur müşerref ol mükerrerem
Kamu aşḥāb dirilmişler kıyāma
2. ‘Azīz ü muḥterem iki cihānda
Zīrā kim lāyık oldur ihtirāma
3. Aña ‘izzet kılur ehl-i semāvāt
Aña güneş gelür her gün selāma

---

(433)

K3 118a, A 220a, N 102a.

*Bu şiir, Darīr’in dilinden söylenmiştir. Benî Kureyza Yahudileri teslim olurlar. Aralarından Müslüman olanlar bağışlanır. Diğerleri boyunlarına ip bağlanarak meydana getirilirler. Hayy b. Ahtab, öldürülmek üzere boynunda ip ile ortaya getirildiğinde Hz. Muhammed’in izzetle karşısında oturduğunu görür.

2. kim: ki N.

3. ikinci mısra: aña her gün gelür güneş selāma A.

4. İmām oldur kamu maḥlūk me'mūm
Degül mü'min ki uymaz ol imāma
5. Kime degdi bu ḳurbet aña degdi
Kim irdi ol irişdügi maḳāma
6. Sa'ādet ol-durur kim aña degdi
Anuñ sa'yinden irdi ḥāşa 'āma
7. Zihī sulṭān ki ceyšidür melā'ik
Anuñçün baḳmadı ḥayl ü ḥıyāma
8. Bisāt-ı üns aña çün taḥt oldı
Ḳayurmaz tâcı oldıysa 'imāme
9. N'ider ol çadırı ya sāyebānı
Çün aña gölge ḳılmıřdur ğamāme
10. Semāvāt ehline serverdi ol řāh
Henüz yirde açılmadan Tihāme
11. Anuñ olmiş-ıdı mağrib ü maşrık
Egerçi gitdi ḥükm itmedi řām'a

---

4. ki: kim A.

5. ḳurbet: ḳurbet ki K3.

6. degdi: irdi K3, N.

7. ḥayl ü ḥıyāma: ḥayle ḥıyāma A.

8. aña çün taḥt oldı: oldı aña çün taḥt A.// ḳayurmaz: ḳayırmaz K3, A.

10. Tihāme: yemāme A.

11. mağrib ü maşrık: ez-řarḳ u tâ-ğarb K3, N.

12. Hēlāli terk ider anı sevenler
Nite meşgūl ola anlar harāma
13. Severüz anı dirler an ierler
İnanmañuz bu bir nie liyāma
14. Yürürler halkı aldarlar söz-ile
Ki biz zühd issiyüz ehl-i kerāme
15. anı bir puhte kim añlaya hāmı
açan puhte kişiler uya hāma
16. Elif toğru-y-ıdı egri degüldi
Egildi ün elif ulaşdı lāma
17. Yüriyen egri bi[r]le egri olur
İrürmez nāışı nāış tamāma
18. Dilin dek dutsa Gözsüz kendüye yig
açan beñzeye ol ehl-i kelāma

---

13. an: anı K3, and A.// liyāma: yemāna N.

16. ulaşdı: olaşdı N.

17. bi[r]le: ile A.

18. dilin dek dutsa: dilin dutsa yeg A, dilin tek dutsa N./ yig: -A.

434.

Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün

1. Gördi yazılmış bitide derd ü āh
Min ḥazīnin bākīyin vā ḥasretāh
2. İy oğul katı unıtduñ bizi sen
Ayrılıqdan biz helāk ü sen esen
3. Āh u derd ü ḥasret oldı işümüz
Bağrumuzuñ qanıdur göz yaşumuz
4. Nice oğul diyem ü āh eyleyem
Qorqaram āh-ı seḥergāh eyleyem
5. Qorqaram āhum seḥerde kār ide
Saña bir zaḥm ura sini zār ide
6. Bu ne erlikdür ki biz ata ana
Derdüñ-ile ḥasret odına yana
7. Sen revā görür misin iy hoş ḥişāl
Kim atasın oda yandura 'ayāl

---

(434)

K3 127a, A 234b, N 109b.

*Bu şiir, Darîr'in dilinden söylenmiştir. Bu şiirde, Hz. Ebû Bekir'in oğlu Abdurrahman'a gönderdiği mektup konu edilir.

1. **min ḥazīnin bākīyin vā ḥasretāh**: "Üzülüp ağlayan kimseye yazık."

4. qorqaram: qorqaram K3, N.

5. sini: seni A.

8. Çün benüm bağrumda ayrulık odı
Yana dün gün baña ne rāhat ƙodı
9. Sen mürüvvet görmegil kim ben ƙazın
Gice gündüz hem enin ü hem ƙanin
10. Vālideñ miskinün eydür iy veled
Anı añ kim saña bağrumdı sened
11. Yüregüm yasdanmış-ıduñ bir zamān
Cānum içinde sen-idün tatlu cān
12. Şoñra saña süd iderdüm ƙanımı
Cānuña ƙurbān iderdüm cānumı
13. Zaĥmetün çekdüm ulalınca senün
Ölür-idüm ƙoĥuñ alınca senün
14. Sen beni şöyle unıtduñ iy ‘ayāl
Ben senün derdüñden olmışam ĥayāl
15. Anañuñ ĥali anuñ bigi ƙanin
Ben atañ ĥōd gice vü gündüz ƙazın
16. Sen şanursın kim seni unıtmışuz
Yā senün sevgüñi biz terk itmişüz

---

9. hem enin ü hem ƙanin: hem ƙanin ü hem enin A.

10. miskinün: miskine K3, A.

11. yasdanmış: yastanmış A.// tatlu: datlu A.

13. ulalınca: ola mı ben K3.

15. bigi: gibi N.// gice vü gündüz ƙazın: gice gündüz uş enin K3, N.

17. Hāşā lillāh sen bizi incitmegil
Ata anayuz bizi terk itmegil
18. Ben ‘azīz-idüm hemīşe muhterem
Māl u ni‘met hışmet-ile muhteşem
19. Şimdi dīn-ile dahı oldum ‘azīz
Çün ki haqqı bātılı kıldum temīz
20. Muştafā bini yaqīn kıldı Haq’a
Çün ki bātılı kodum uydum haqa
21. Sen dahı haq dīne uyğıl mü’min ol
Hüsni zan itgil bu dünyā muhsin ol
22. Sen foğullık ider olduñ iy veled
Senden itdiler gile ehl-i beled
23. Niçe küfr-ile geçiserdür günüñ
Niçe gāfil olısar ayuñ günüñ
24. Şerrüñ irişdi Müsülmānlara çok
Senden artuq bizde hīç şirk ehli yoq
25. Qorqaram incine senden bu Habīb
Saña Haq’dan qahr irişe naşīb

---

19. kıldum: kodum N.

20. bini: beni A.

21. mü’min: tezyīn K3, N.

22. -K3.

23. gāfil: efil A.

26. Ger gönülden Hakk'a bir söz söyleye
Haq seni mel'un u matrüd eyleye
27. Tiz yitiş Peygamber'e gönlini al
Yiter olduñ put-perest ü bed-fi'al

435.

Mefā'ilün Mefā'ilün Fe'ülün

1. Bu ol Peygamber-i mürsel-durur kim
Nübüvvet bunda hatm oldu i gāfil
2. Beşerde bir şer olmayınca olmaz
Velî şersüz beşer bu oldu hāşıl
3. Bu ol Peygamber-i āhîr zamāndur
Ki dîn-içün mücāhiddür muqātil
4. Dilinde dīninüñ kavlı vü fi'li
Elinde rümhı vü seyfi hamāyil

---

25. iriše naşîb: eriše kim naşîb A.

26. matrüd: merdüd A.

27. yitiş: yetiş A.

(435)

K3 135b, A 250a, N 116a.

*Bu şiir, Necaşî melikinin dilinden Amr b. Âs b. Vâil'e karşı söylenmiştir, Hz. Muhammed övgüsüdür. Hâlid b. Velîd ve Amr b. Âs'ın Müslüman olmasının anlatıldığı bölümde yer alır. Amr b. Âs, Hz. Muhammed'e karşı yardım istemek için Necaşi melikinin yanına gider. Orada Hz. Muhammed'in elçisi olarak bulunan Amr b. Ümeyye'yi görür ve melikten Amr'ı kendisine teslim etmesini ister. Amacı onu öldürmektir. Bunu duyan melik, sinirlenerek ona vurur ve ardından Hz. Muhammed'i över.

5. Bunuñ peygamber-ıduğına Tevrît
İçinde çok dinilmişdür delâyl
6. Dağı münzel kütübler içre şerhi
Üküşdür diñlegil kim eyde kıyil
7. Hõ ne şerh ü beyân hâcetdür aña
Göricek anı tîz añladı ‘âkil
8. Sözi tatlu yüzi kıtlu işi sağ
Mü’eddeb muhterem hem ‘aklı kâmil
9. Hüyı ‘aklı ‘azîm ü gönli yumşak
Hulâşa hilkat ü hem hüb şemâyl
10. Zihî gözsüz gönüli karanu kim
Göre ol mâhı vü olmaya mâyl
11. Ne fehmi nâkış u kevden kişidür
Ki göre anda bunca hoş haşâyil
12. İnanmaya ki ol Hâk’dan resüldür
Senüñ gibi ola yâ İbn-i Vâyil
13. Özüñi ‘ârif ü ‘âkil şanursın
Velî cāhilsin ü ya ehl-i cāhil

---

9. ‘aklı: hulķı A.// hulâşa: hulâşî A./ hilkat: hilkatı A.

11. anda bunca: bunca anda N.

12. ki: kim A./ Hâk’dan: çokdan N.

13. yâ ehl-i cāhil: cāhil ü cāhil A.

14. Anuñ gibi nübüvvet issi mürsel
Arañuzda ҡopa ‘ārif ü fāzıl
15. Aña Cibrīl dili birle ine vaħyi
Öñince yügürür anuñ Mikā’ıl
16. Anuñ ҡurb-ı maķāmı **ķābe ҡavseyn**
Hemān bir mīm-idi ortada ħāyil
17. Çü mir‘āc itdi ol Esrā gicesi
Қatı ħasret yidi anda ‘Azāzıl
18. Kim anuñ ümmetin yarlığayısar
Eger ‘āmil ola vü ħayr-ı ‘āmil
19. Geyiserdür rızā teşrīfın Aħmed
Olısar raħmet ü ‘afv-ıla nāzil
20. Ґureyş-idi ҡamudan ħoş ҡabīle
N’içün oldılar eşrār-ı ҡabāyil
21. Eger siz düşmen olduñuzsa ille
Muħibbidür evāħir hem evāyil

---

14. gibi: bigi A.

16. **ķābe ҡavseyn** (Kābe kavseyni ev-ednā): “İki yay aralığı kadar yahut daha az (kaldı)” (Necm, 53/9).

17. mi‘rāc itdi: mi‘rāc-ı K3, N.// ħasret yedi: ħasret-idi K3, N.

18. eger: aña N.

19. rızā: şefā‘at N.

21. ille: illā N.// hem: ü A.

22. Aña ĩmān getür olma muḳallid
Giçürme ‘ömrüñi ‘āṭıl u bāṭıl
23. Ḥayıfdur sen seni maḥrūm idesin
Olasın küfr-ile aña muḳābil
24. Gide dünyā vü āḥiret elüñden
Ne mes’ül olısar anda ne sā’il
25. İşüñ ḳan ağlamak ola hemīşe
Hemān kisbdür yiter bunca temāşil

436.

Fā’ilātün Fā’ilātün Fā’ilātün Fā’ilün

1. Niçeye degin olısar bende inkār u cühūd
Vaḳtidür kim tevbe idem terk idem inkārumı
2. Niçeye degin ḳalayım baḒlu küfrüñ bendine
Vaḳtidür kim yād idem dāyım istiḒfārumı

---

22. muḳallid: muḳayyed A.

25. kisbdür: besdür A, N.

(436)

K3 137b, A 253b, N 117b.

*Bu şiir, Halid b. Velid’in dilinden söylenmiştir. Amr b. Âs, melikin Müslüman olduğunu anlar ve onun yanında kendisi de Müslüman olur. Fakat melikin huzurundan çıkınca yoldaşlarına Müslüman olduğunu söylemez. Onlara melikin Hz. Muhammed ile dost olduğunu, bu yüzden kendilerine yardım etmeyeceğini, asker vermeyeceğini söyler. Memleketine döndüğünde Müslüman olduğunu sadece Osman b. Talha’ya söyler. İki beraber Hz. Muhammed’in yanına gitmeye karar vererek yola çıkarlar. Yolda Hâlid b. Velid ile karşılaşır. Halid b. Velid de Hz. Muhammed’in hak peygamber olduğuna inanmıştır, onlara bu sözleri söyler.

2. Bu beyit A nüshasında üçüncü sırada yer almaktadır./ ḳalayım: ḳılayım K3.// ikinci mısra: vaḳtidür tevbe idem terk idem inkārumı A.

3. Niçeye degin arañu ala gönlüm küfr-ile
Vaqt oldu ramet-ile n r ide n rumı
4.  b-ı ayv n emesinden s k  olmudur ab b
Kim eri‘at erbetinden n  id n g ft rumı
5. G r n z bu ‘ilm avzın kim anı Kever-durur
oñra  iretde daı göresiz enh rumı
6. Nie ben  r de-baht [ki] oluram usuz gine
Ya‘n  n m sum ımazam beklerem ben ‘ rumı
7. Z - m u b mam ki terkin urmazam v r nen n
Bülbül olup istemezem ol g l   g lz rumı
8. Dilerem kim varam ol sult na ul olam aña
D nine girem g rem kim kim-durur d nd rumı
9. Tevbe idem m ‘min olam d nine girem anuñ
Bu zem me ulı oyam deg rem gird rumı
10. Aa bin m daı gözüm göstere d n m yolın
Cebr ide bu meskeneti bildüre Cebb rumı

---

3. birinci mısra: vaqt oldu kim ‘in yet ‘avn u yoldaum ola A.// ikinci mısra: vaqt oldu kim ‘in yet ‘avn u yoldaum ola K3, vaqt oldu kim ‘avn ide yoldaumı N.

4. emesinden s k : emesine b k  K3, A.

5. oñra  iretde:  iretde oñra N./ enh rumı: env rumı A.

6. -A./ oluram usuz gine: oldum usuz yine N.

7. g l   g lz rumı: g l-i g lz rumı N.

8. kim-durur ol: kimdür ol A.

10. bin m: benüm A.// bu meskeneti bildüre: bu misk ni buldura A.

11. Giderem kim cānumı terk idem anuñ yolına
Anuñ-içün terk kıldum ilümi vü şārumı

437.

Mefā‘īlün Mefā‘īlün Fe‘ülün

1. Ne diyem ben size kim añlayasız
Hemān tut kim işidüp tañlayasız
2. Kimesne tıfla söz añladıbilmez
Tıfıl ‘aqluñ işin hōd fehmi kılmaz
3. Ya ‘ākil olmayınca tıfldur hām
Ne bilsün kim nedür sırr u serencām
4. Bu sözden ayru bir söz dağı vardur
Bu gözden ayru bir göz dağı vardur
5. Bu ‘aqluñ dağı bir ‘aqla nihāndur
Bu cāna ol didügüm ‘aql-ı cāndur
6. Kimüñ ol ‘aqlı yoğdur cānı yoğdur
Anuñçün dīni vü ĩmānı yoğdur

---

(437)

K3 164b, A 125b, N 141b.

*Bu şiir, Hâlid b. Velîd’in dilinden söylenmiştir. Hz. Muhammed, sahabesi ve askerleri ile beraber Mekke’yi ziyarete gittiğinde Kureyşliler, Hâlid b. Velîd’e neden Müslüman olduğunu sorarlar. O da bu sözlerle cevap verir.

1. diyem: deyem A.// tut: dut A.

2. hōd: -A.

5. ‘aqla: ‘aqlı A.

7. Bu gözden içerü bir göz dağı var
Bu sözden içerü bir söz dağı var
8. Kim ol göz gördüğü ma'nî yüzidür
Ol iç söz didüğüm ma'nî sözidür
9. Nite kim gözsüze gör dise olmaz
Fehimsüz fehm bulara irimez
10. Kimüñ ol 'aqlı vü ol gözi yoğdur
Anuñ dîn ehli-y-ile sözi yoğdur
11. Zîrâ ol göz-durur kim gözedür dîn
Hudâ'dan 'aql ol-durur Hudâ-bîn
12. Çü sizde ancılayın 'aql u göz yoğ
Kuru kapsız özüñüz içre öz yoğ
13. Anuñçün gördüğüñüz añlamazsız
Koyup götürdüğüñüz añlamazsız
14. Hele baña 'ināyet Hāğ'dan irdi
Muğill-idüm hidāyet Hāğ'dan irdi

---

6. vü: -A.

9. olmaz: görmez A.// ikinci mısra: fehimsüz fehm bul sözlere girmez K3, fehimsiz yolsuza fehm girmez N.

11. -A.

12. sizde: sözde K3./ 'aql u göz: 'aqluñuz N.// öz: kap A.

14. 'ināyet: hidāyet N.// muğill-idüm: muğillidür K3, muğill idem A.

15. Ola kim sizde dağı vardur ola
Müsülmān olmağı yarardur ola
16. Dağı vaqtına mevķūfdur ola ol
Olur mü'min kaçan ol eyde kim ol
17. Dağı artuğ dimek işitmek olmaz
Kişi buyruksızın iş itmek olmaz
18. Görelüm şabr-ıla bir hoş serencām
Yine encām olur bu 'ömr ü eyyām

438.

Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün

1. Eydür iy sālār u sulţān-ı haşem
Kim ne bilür kıymetüñi iy şerīf
2. Sen ne raħmetsin bilimez sini ĥalk
Sen laşıfsin sini ne bilsün keşīf

---

18. bir: bu A.// yine: nite A./ 'ömr ü eyyām: 'ömre eyyām K3, 'ömri eyyām A.
(438)

K3 167a, A 131a, N 143b.

*Bu şiir, Naciye b. Cündüb'ün dilinden Hz. Muhammed'e hitaben söylenmiştir. Şiirin sonunda, Darır'in anlatımına geçilir. Hz. Muhammed, Kabe'yi ziyaret etmek ister; fakat Kureyşliler, savaş için geldiğini düşünerek Hz. Muhammed'i Mekke'ye sokmazlar. Hz. Muhammed de Kureyş kabilesine uğramadan başka bir yoldan şehre girmeye karar verir. Yolda bir su kuyusunun yanında konaklar. Fakat kuyunun suyu çekilmiştir. Hz. Muhammed Naciye b. Cündüb'e bir ok verir ve o oku kuyunun dibine saplamasını ister. Naciye böyle yaptığında kuyudan su çıkar. Bu hadise üzerine Hz. Muhammed'e karşı bu sözleri söyler.

1. u: -N.

2. sini: seni A.// sini: seni A.

3. Yine sen bildüresin sini meger
Kim ne ʔāhirsin ü ʔayyīb ü laʔīf
4. Sen münezzeh bizden ü biz mübtelā
Sen elīf biz lām gibi saña elīf
5. Biz mükedder-ḥāl ü şāfī ḥāl sen
Biz perīşān ü şaḳīl ü sen ḥafīf
6. Sen cihāndan fāriḡ ü cāndan berī
Biz esīr-i loḡma vü rehn-i raḡīf
7. Ne ḳavī himmet virüpdür Ḥaḳ saña
Kim ḳavīler ḳamu ḳatuñda za‘īf
8. İy şerīf ü iy ḥanīf ü iy münīf
İy zarīf ü iy laʔīf [ü] iy ‘afīf
9. Ne ‘ibāret birle sini şerḡ idem
Ben şovuḳ aḡızlu çün berd ü ḥarīf
10. Gözsüz’üñ oldur ümīdi iy Ḥabīb
Kim muḥibler cem‘ine ola redīf

---

3. Bu beyit K3 nüshasında ikinci sıradadır./ yine: yene A./ sini: seni A.// ikinci beyit: kim ne ʔayyibsin ne ʔālibsin laʔīf A, kim ne ʔabībsin ne ʔālibsin laʔīf N.

4. gibi: bigi A.

5. ḥāl sen: ḥālsin K3.

6. ikinci mısra: biz esīre loḡma vir ya‘nī raḡīf K3, N.

7. za‘īf: münīf K3, N.

8. laʔīf: nazīf A.

10. ola: oldı A.

439.

Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün

1. Baş götürdi didi siz iy kavm-i dūn
Ne 'aceb olduñuz katı tünd huzūn
2. Bī-şefakkat katı bī-rahm olduñuz
Ṭa'n urıçı şāhib-i zaḥm olduñuz
3. Derde dermān zaḥma merhem sizde yok
İllā kibr ü kīn ü fitne sizde çok
4. Halkı sizūñ gibi hāzim şanmañuz
Şerri çün her yaña 'āzim şanmañuz
5. Bekleñüz endāze ḥadden çıkmañuz
Halka şer itmege dāyim çokmañuz
6. Bu Muḥammed size ne şerr eyledi
Tengri'den peygamberem dip söyledi

---

(439)

K3 169a, A 135a, N 145b.

*Bu şiir, Huleys b. Alkame'nin dilinden söylenmiştir. Hz. Muhammed'in yolunu değiştirip Kureyşlilerin olmadığı taraftan Mekke'ye doğru yol aldığını duyan Kureyşliler, şüphelenerek casus gönderirler. Çünkü Hz. Muhammed'in ve yanındakilerin sadece Kabe'yi ziyaret için geldiğine inanmamaktadırlar. İçlerinden Huleys b. Alkame'yi Hz. Muhammed ile konuşup niyetini öğrenmesi için gönderirler. Huleys, kurban edilmek için getirilen develeri görünce, onların sadece ziyaret için geldiğini anlar ve Hz. Muhammed ile konuşmadan geri döner. Kureyşlilere bu durumu anlattığında Kureyş halkı onunla alay eder, Huleys de sinirlenerek bu sözleri söyler.

** SK Çelebi Abdullah No: 251 nüshasının 728a varlığında bu şiirin son beyti şu şekildedir:

Yüz çevürdüm sizler-ile hem muşāhib olmazam

Uşda anlar uşda sizler arañuza girmezem

Fakat bu beytin vezni fā'ilātün fā'ilātün fā'ilātün fā'ilün olduğu için metne eklemedik.

4. -A, -N.

7. Sizi Tengri'evine da'vet kıldı ol
Da'vıü'l-ħaħka nübüvvet kıldı ol
8. Daħı ne suç işledi vü n'eyledi
Size Tengri'den ü dīnden söyledi
9. Daħı size ne ziyān itmiş-durur
Mülk anuñ size koyup gitmiş-durur
10. Seyyid oldur u anuñdur şehri ü yir
Terk idüp ğurbetde varmış ħahr yir
11. Ķamuñuzdan aşl-ıladur ulu ol
Ol iş olur her işe kim eyde ol
12. Ĥāş-ı Ĥazretdür du'ası red degül
Bizcileyin yazuğı bī-ħad degül
13. Ger iñildeye vü nāliš eyleye
Ĥaħħ'a yüz duta vü derdin söyleye
14. Sizi helāk eyleye iy ħavm-i dūn
Gögi yir ide vü yiri ser-nigūn
15. Daħı artuħ işlere ħādir-durur
İllā ħilm issi-durur şābir-durur

---

6. ikinci mısra: Tengri'den ü dīnden söyledi N.

7. -N./ Tengri'evine: yaradana A.// da'vıü'l-ħaħka: da'vı ancak A.

8. -N.

11. aşl-ıladur ulu ol: aşl-ıla oldur ulu A.

16. Geldi Ka‘be’ye ziyāret eyleye
Gelmedi kim sizi ğāret eyleye
17. Siz aña māni‘ olursız yol degül
Ol şanu kim siz şanursız ol degül
18. Ben sizüñle ‘ahd ü peymān itmişem
Çanda dirseñüz çeri eylemişem
19. Çün benüm teşhar kılursız sözüme
Tıfl bigi gülişürsüz yüzüme
20. Ben dağı bildüğüm işe başlayam
Arañuzdan bini taşra taşlayam
21. Dağı bini leşkere baş bilmeñüz
Sizüñ-ile yār u yoldaş bilmeñüz

---

16. kim sizi: sizi ki N.

17. sanu: sözi K3, N.

19. bigi: gibi N.

20. işe: işi N.// bini taşra taşlayam: daşra beni daşlayam A.

21. bini leşkere: beni çeriye A.

440.

Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün

1. Ya'nī eydür iy 'Ömer 'aqluñı dir
Her ki 'aķıldür aña bir söz kifāf
2. Ol Resūl-i müctebādur Muştafā
Ol ulü'l-'azim nebīdür bī-ħilāf
3. Bizden ol artuķ bilür her bir işi
Biz anuñ dürdi vü oldur şāf-ı şāf
4. Biz kamu süflī vü 'āciz ķalmışuz
'Ulvī oldur 'ulvīden 'ālī maţāf
5. Ol Süleymān'dur u biz ķarıncalar
Serçecüklerüz ü ol sīmurġ-ı Ķāf
6. Ne bilürüz biz anuñ endīşesin
Kim diyevüz bu ne fe'dür ol ne ķāf
7. Ħaķ ta'ālā remz-ile söyler aña
Ħā vü mīm ü ķa vü hā yā sīn ü kāf

---

(440)

K3 175a, A 145b, -N.

*Bu şiir, Hz. Ebû Bekir'in dilinden Hz. Ömer'e hitaben söylenmiştir. Şiirin sonunda Darîr'in söyleyişine geçilir. Mekkeliler, Hz. Muhammed'in şehre girmesine izin vermeyince sulh imzalanır. Hz. Ömer, Hz. Ebû Bekir'e neden sulh ettikleri kâfirlerin sözlerinin üstün, Müslümanların sözlerinin alçak, değersiz olduğunu sorar. Hz. Ebû Bekir de ona, Hz. Peygamber'in Allah'ın emri ile işlediğini, onun sırrını kendilerinin anlayamayacağını söyler.

4. maţāf: muţāf K3.

7. Ħā: -K3.

8. Añladuñ mı Haq aña ne söyledi
Bilimezsın yüz olursañ mū-şikāf
9. Çün iremezler anuñ tedbīrine
Ol sebebdendür kılurlar ih̄tilāf
10. Kimse anuñ sırrına mı irişür
Ne qadar halk-ıla itse itilāf
11. ‘İlm gözgüsini kimse görmesün
Diyü ümmiliğın itmişdür ğilāf
12. Her ki teslīm oldı emrine anuñ
Muştılañuz aña eydün **lā-tehāf**
13. İ‘tirāz iden kişiler işine
Şanmañ aña idiserlerdür mu‘āf
14. Gözsüz’e peygamberüñ sevgüsüdür
Kim gözine kuḥl-ı dārū oldı şāf

---

8. mı: kim A.// yüz: biñ A.

12. **lā-tehāf**: korkma (Neml 27/10).

441.

Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün

1. Her ne kim gelür kişiye hayr u şer
Hayrı hayr u şerri şer şanur beşer
2. Anı bilmez kim niçe şer şandığı
Şer şanup andan kaçup uşandığı
3. Hayr andan hāşıl olısar aña
Hağ sözidür şanma ben direm saña
4. Niçe hayr ola didüğüñ işleri
Hağğ'a yarar didüğüñ cünbişleri
5. Göresin şoñra şamusı şer olur
Şer didüğüñden hayır işler gelür
6. Çün her işüñ n'eydüğini Hağ bilür
Kimse yoğdur kim işi muṭlağ bilür
7. Pes Hağğ'a ısmarlağıl sen işüñi
Eksük eyle fikrüñi teşvīşüñi

---

(441)

K3 175b, A 154b, N 150a.

*Bu şiir, Hz. Muhammed'in dilinden başlar, Dar'îr'in dilinden devam eder. Hz. Ömer, aynı sözleri Hz. Muhammed'e de söyler. Hz. Muhammed de ona Bakara suresinden "ve asâ en tekrahû şey'en ve huve hayrun lekum, ve asâ en tuhibbû şey'en ve huve şerrun lekum vallâhu ya'lemu ve entum lâ ta'lemûn" (Olur ki, siz bir şeyden hoşlanmazsınız; oysa o, hakkınızda hayırlıdır. Olur ki, siz birşeyi seversiniz; ama o, sizin hakkınızda bir fenalıktır. Allah bilir, siz bilmezsiniz. Bakara/ 216.) âyetini okur ve bu sözleri söyler.

8. Çün neyi neye gerekdür ol bilür
Gün içinde kün diyü emr ol kıılır
9. Od içinde şuyı gizler hikmeti
Şudan od gösterür anuñ kudreti
10. Anı kim devlet şanur zilletdür ol
Let şanup kaçduğumuz devletdür ol
11. Ol sebebden Aḥmed-i mürsel Ḥaḳ'a
Yalvaruban didi iy Ḥayy u Bekā
12. Her neyi kim görürem şöyle ki var
Eyle göstergil baña iy Kırdigār
13. Taşı taş göster şuyı şu odı od
Şu didüğüm olmasun od iy Vedūd
14. Ḳorḥaram gül didüğüm ola diken
Mazu göstere baña alma diken
15. Mür gördüğüm nesene mār ola
Yār şandüğüm kişi ağıyār ola

---

9. gizler: gizlü K3, A.

11. Ḥaḳ'a: aña A.

13. taşı: daşı A.

14. ḳorḥaram: ḳorḳaram N.// ikinci mısra: sâz kesde baña almadı kesen A, mazu gösterem baña olma ken N.

15. ola: olur N.// ola: olur N.

16. Şol üyezdür didügüm ‘anķā ola
Yā ‘aşā şandugum ejderhā ola
17. Cümle yaratduğunu iy Zü’l-celāl
Ol haķīkat haķ mıdur yāhūd hayāl
18. Baña anı şöyle göstergil didi
Ol ki ķamu ‘ālemün yigi idi
19. Pes kimüz biz ben ya sen iy hoş kişi
Kim bilimezler kişilerden işi
20. Sen saña gel ‘aķluñı dir başuña
Ta‘na urma yāruña yoldaşuña
21. Şol ne işler işbu n’eyler dimegil
Ėaybet idüp yāruñ etin yimegil
22. Ola kim red itdügün ola ķabül
Haķ ķatında ola ol güzide ķul
23. Taş şanasın güher ola kıymeti
Seni taş eyleye yāruñ himmeti
24. Var taşarruf ķılma anuñ işine
Çün ki bilmezsin bu halkuñ işi ne

---

16. ejderhā: ejdehā A.

18. göstergil: bildirgil A./ şöyle: söyle N.// yigi: bigi K3, N.

19. bilimezüz: bilimezler K3, N.

22. ola: -A.

23. yāruñ: anuñ A.

25. Gözsüz'e beñzet gözüñi yum yüri
Hak Çalab'uñ buyruğını um yüri
26. 'Aybuñı görgil gözetme ayruğı
İşbudur Allāh ta'ālā buyruğı

442.

Mefā'ılün Mefā'ılün Fe'ülün

1. Gel imdi ol sa'ādetlü eri gör
Ne erlik idiser ol serveri gör
2. Çün anuñla 'ināyet yār oldı
Du'ā birle icābet yār oldı
3. Nice aslan gibi iñramasun ol
Resül eyde Hak'a aña mu'ın ol
4. Kişiy kim du'ā kıla Muhammed
Elin tut dise Allāh'ına Aħmed

---

24. anuñ: halkuñ K3, A.

25. beñzet: beñzer A.// ikinci mısra: -A.

26. ikinci mısra: -A.

(442)

K3 181b, A 171b, N 155b.

*Bu şiir, Darır'in dilinden söylenmiştir. Hayber'in fethi bölümünde yer alır. Hz. Muhammed ve İslam ordusu Hayber'e gelir. Hayber'in üçü viran, toplam on iki kalesi vardır. Bunlardan Vatih ve Sülalim, diğerlerine göre daha zorlu kalelerdir. Vatih kalesinde yiğitlikleriyle meşhur Merhab ve Yâsir isimli iki Yahudi vardır. Bunlar İslam ordusu, kale önünde geldiğinde, erliklerini göstermek için kaleden çıkarlar. Merhab öne çıkarak, karşısına er ister. Hz. Muhammed de dua ederek Muhammed b. Mesleme'yi gönderir.

2. icābet: icāzet N.

3. aslan: arslan A./ iñramasun: iñramaya N.

4. tut dise: dut diye A, dut dise N.

5. Dağı düşmek mi vardur ol kişiye
Gerek güneş gibi yüzi ışıya
6. Gerek himmeti tağı yire yıka
Āhı odı garīmin oda yaħa
7. Dağı kimse aña karşı mı durur
Cihānuñ ħalkına kendüzin urur
8. Kayurmaz dağı ölümden ol ādem
Çü himmet anuñ-ıla oldı hem-dem
9. Kişinüñ kim ola yoldaşı himmet
Du‘ā itmegi ola işi himmet
10. Dağı ol kişi açar mı arar mı
Ya dūn himmet kişi işe yarar mı
11. Du‘ādan her ki yüz dönderdi kaçdı
Yaķın bil dünyadan murdār göçdi
12. Du‘ā vü himmet ider eri altun
Du‘āsuz kişilerüñdür yiri tun

---

5. düşmek mi: düşmen ki K3.// gibi yüzi ışıya: bigi işi yüriye A.

6. yaħa: yaħa A, N.

7. durur: тұrur N.// kendüzin: kendüyi K3, kendüsi N.

8. kayurmaz: kayırmaz K3, A.// oldı: ola K3, N.

9. itmegi ola işi: itmek ola vü A.

11. göçdi: geçdi K3, N.

12. du‘ā vü himmet: du‘ā-yı himmet N.// yiri: yeri A./ du‘āsuz: du‘āsız N.

13. Anuñ göñlinde yir eyle du‘ā al
Ki bed-baht ider eri mekr-ile āl
14. Gözet senden yig eri tut etegin
Deginmişe iriş sen dahı degin
15. Dime kimdür deginmiş bilimezem
Çün isterem ol eri bulımazam
16. Kimi kim er budur dırem haķıķat
Velī mutlak budur şāhib-kerāmet
17. Görürem bir yaramaz-dur[ur] ol er
Bir işi yok cihānda Haķķ’a yarar
18. İşi zerķ-ıla zilletdür hemīn bes
Hasīs [ü] ma‘şiyet issi ve nākes
19. Bilimezem anuñ bigi bir eri
Kim ola dünyāda dünyāsı arı

---

13. yir: yer A.

14. tut: dut A, N./ etegin: etegi A.// iriş: eriş A.

15-19. -K3, -N.

443.

Mefā‘īlün Mefā‘īlün Fe‘ülün

1. Bu Gözsüz’den işit anuñ cevābın
Kaçan kim kaçd idesin gizlü kāna
2. Dilerseñ gence urasın kendüzüñ
Anuñcün çok düşersin sen ziyāna
3. Kim istersin anı bāzār içinde
Kaçan genc isteyen baqar dükāna
4. Yiri gencüñ vīrān yirlerde olur
‘İmāretde şanup düşme gümāna
5. Pes ol sır gencini ki ol velīdür
Olupdur halk içinde bī-nişāne
6. Harāb itmiş özin ol genc için ol
Sen anı ne bilesin iy yegāne
7. Ki sinüñ şöhetüñ aña ziyāndur
Sözüñ sevgüñdür aña tāziyāne
8. Çün Allāh-durur anuñ rāz-dārı
Senüñle neye söyleşsün fesāne

---

(443)

-K3, A 172b, -N.

*Bu şiir, Darîr’in dilinden söylenmiştir. Bir önceki şiirin devamı niteliğindedir. Farklı nazım şekli ile yazıldığı için ayrı şiir olarak ele alındı.

9. Deñiz ol necs mi olur ayruķ
Aña gök ‘ālemidür āşiyāne
10. Sen ol tācir degülsin kim bilesin
Ki bu balçıkda drre bahā ne
11. Görürsin tıynı görmezsin dīni
Ki ol görünmeye ehl-i cihāna
12. Anuñ yavuz işi perde olupdur
Ki ol görünmeye ehl-i cihāna
13. İse bulaşduğı-y-içün altuna
Vire mi anı kimse rāyigāna
14. Sen evvel ķalp zerendda inanma
Ki anuñ içi dāmdur daşı dāne

444.

Mefā‘īlün Mefā‘īlün Fe‘ln

1. Dağı bir ol ki sen hem ‘ayb-bīnsin
‘Ayıb görenler-ile hem-nişīnsin
2. ķaçan ğaybları grebilesin
Gözetme ‘aybı tā ğaybı bilesin

---

(444)

-K3, A 173a, -N.

*Bu Şiir, Darīr’in dilinden söylenmiştir. Bir nceki Şiirin devamı niteliğindedir. Farklı nazım Şekli ile yazıldığı iin ayrı Şiir olarak ele alındı.

3. Kaçan ‘aybın gözedürsin bu halkuñ
Göremez kendü ‘aybın zeşt bu halkuñ
4. Seni eyü şanursın halkı yavuz
Hemîşe eyle şanur hulķı yavuz
5. Çü sende buncılayın bed hişaller
Görinür cünbüşüñden bed fi‘aller
6. Kaçan hâş kıllara yoldaş olasın
Çü bu hisset hūy-ile fâş olasın
7. İrişdüğüne gördüğüne er di
Gühere daş dime daşa güher di
8. Bu Gözsüz’den igen tırfa nişāndur
Ki gözsüzdür dili dür-feşāndur
9. Nedendür göñli uyanuķdur anuñ
Sözi uyaķlıķa danuķdur anuñ
10. Anuñçün kim dirilmedi müzevver
Olupdur lâ-cerem göñli münevver
11. Daķı her ere kim irdi eyitdi
Budur didi Hızır’ı anı şandı

---

8. gözsüzdür: nüshada “gözsüz-durur” şeklinde yazılmasına rağmen vezin gereği bu şekilde okunmuştur.

12. Uşanmadı erenler hizmetinden
Hem eksük olmadı eren katından

445.

Mefā‘ilün Fe‘ilātün Mefā‘ilün Fe‘ilün

1. Bu ol ‘ināyet-i Hāḡ’dur ki her kime irişür
Za‘ife kuvvet olur ḡulı pādişā eyler
2. Ne erlik [ü] ne mübārizlik olur iy aşḡāb
Ki bu imām bu seyyid ü bu fetā eyler
3. Ya cinn ü ins arasında kim işledi bu işi
Anı kim erlik-ile şimdi Murtażā eyler
4. Ki niçe didi ‘Alī ortada bahāne-durur
Bu işi mu‘ciz-ile bil ki Muştafā eyler
5. ‘Alī’den işlenen işler yaḡīn Resül işler
Rū-puş için ‘Alī’yi anda muḡtedā eyler

---

(445)

K3 184a, A 178b, N 157b.

*Bu şiir, Darîr’in dilinden söylenmiştir. Merhab ve Yâsir öldürülür. Yine de Vatih ve Sülalim kaleleri Müslümanlarca ele geçirilemez. Hz. Peygamber, Vatih kalesinin başında dururken, ordusundan seçtiği kişileri Sülalim’e gönderir. Uzun süren kuşatmaya rağmen iki kale de alınmaz. Bunun üzerine Hz. Muhammed, Hz. Ali’yi Sülalim kalesine gönderir. Hz. Ali, iki yüz kişiyle tek başına savaşır. Hayber’in kapısını koparır. Bunu gören kale halkı dağılır. Hz. Ali de ganimetleri ve esirleri alarak Hz. Muhammed’in huzuruna gelir. Olaya şahit olanlar, Hz. Ali’nin savaştaki halini Hz. Muhammed’e anlatırlar.

2. mübārizlik: mübārizlik A.

3. şimdi: işbu A.

4. ki: nüshalarda “kim” şeklinde yazılmasına rağmen, vezin gereği bu şekilde okunmuştur.

6. Bu cümle fetḥ ü zafer mu‘cizāt birle biter
Kim eyle bilmez-ise fikrini ḥaṭā eyler
7. Birinçesi didiler iy şaḥābīler işidüñ
Size ḥōd eyle dimek sözde iḳtizā eyler
8. Ki her çı dünyada ḥayr işlene vü fetḥ olına
‘Alī ya ğayrı ol işlere iḳtidā eyler
9. Kemāli cümle işüñ mu‘cizātı birle biter
Eger şaḥābī ḳamu cān virür vefā eyler
10. Ne kim Resül’den ilerüki enbiyā itdi
Sen eyle mi şanur-ıduñ kim enbiyā eyler
11. Nite ki odı Ḥalīl itdi kendüye gülzār
Nite ki Mūsā[ya] ‘aşāsın ejdehā eyler
12. Degül mürsel ulü’l-‘azm işledükleri işler
Daḥı vilāyet-ile ne kim evliyā eyler
13. Ḳamusı öñ gelen ü şoñ yitişen ulular
Ne itdiler n’idiserler ki ol hümā eyler
14. Çü ḳamu yaradılan ‘ışḳına yaradıldı
Pes andan ayru kederleri kim şafā eyler

---

6. mu‘cizāt birle biter: mu‘cizāt-durur anuñ A.

10. enbiyā: ümmete A.

12. -K3, -N.

13. yitişen: geleni N.

14-15. -K3, -N.

15. Muḥammed'üñ-dur[ur] ol cāh ol celālet [ü] ḳadr
Degül kim altun ide [ol] misi kimyā eyler
16. Muḥammed idi iden daḫı işleri düzeden
Sen eyle şanma kim bir daḫı kethüdā eyle
17. Demüre cezb bağışlar ki miğnatıs çeker
'Aceb mi durur eger kāhı kehrübā eyler
18. Niceme cürmüñ-ile kendüzüñe cevr itdüñ
Şanursın ki senüñ cürmüñe cefā eyler
19. Şefā'atına anuñ tut ümīdüñi kesme
Ki şer [ü] şümlıgınuñ derdine devā eyler
20. Anuñ çü ḫulḳı azīm-durur [u] ḫilm[i] bī-ḫaddür
Darīr 'āşī anuñ-içün ilticā eyler
21. Anuñ kemīne kerāmātı oldur iy miskīn
Kimüñ ki āhı var Allāh'a āşınā eyler

---

16. -A./ düzeden: düzen N.// kim: ki A.

18. -A./ cürmüñ-ile kendüzüñe: cüdüñ-ıla kendüñe ki N.

19. tut: dut A, N.

446.

Mefā'ilün Fe'ilātün Mefā'ilün Fe'ilün

1. Çün ol Resül [ki] hulkı-y-ıla añılmıŝdur
Nicesi 'ucb-ıla kibr ola kendüden cārī
2. Kaçan ki viribidi anı Hağ Resül-i mübîn
Ki da'vet eyle[ye] İslām'a cümle küffārı
3. İmān u şun'-ıla hulk eyledi yoldaşı
Ki ilk hilm-ile şayd ide ehl-i inkārı
4. Ŝefiğ olduğı-içün ŝāfi' oldı ol muhtār
Rağīm olduğı-içün rağm oldı girdārı
5. Lağif cismi vü cānı [vü] şerif zāt[ı] ŝifātı
Bülend himmet[i] [vü] fikr[i] vü şabr u şükr şi'ārı
6. Çün ol Habīb'i ŝafā birle Muŝtafā kıldı
Mükedder ilden anuñ cismin eyledi arı
7. Pes ol lağif ü ŝafādan gelen lağif gelür
Lağif ü ŝāfīleruñ hulk[ı] luğf olur kārı

---

(446)

-K3, A 279b, -N.

*Bu şiir, Darır'in dilindedir. Hayber kalelerini kuŝatırken, Hz. Muhammed'in yanına Hayber Yahudilerinden birinin çobanı gelir ve Hz. Muhammed'den kendisine İslām'ı öğretmesini ister. Hz. Muhammed de ona kelime-i ŝahadeti öğretir. Darır, Hz. Muhammed'in kimseyi hor görmediğini söyler ve onda kibir, büyülenme yoktu der.

8. Sözüni söyleyicek datlu datlu söylerdi
Ki kaygulu kişiyi şād iderdi güftārı
9. Otursa şem‘ bigi cem‘[i] rüşen eylerdi
Yürise ‘aql [u] gönül nūrı-y-[ı]dı reftārı
10. Sözüni diñlese bir kişünün kulağ tutup
İşidür-[i]dı ne kim okur-[ı]sa ol kārī
11. Cevāb eydür-[i]dı her ne kim su’āl itse
Melül kılmadı hergiz cihānda deyyārı
12. Dağı eline kılıç almadın niçe yıllar
Keserdi hilm bıçaqları birle zünnārı
13. Haķārī görmedi yoħsulları vü miskīni
‘Azīz[ī] gördi diyen kendüye ħarīdārı
14. Kişi ki Tengri[yi] sevdi Resūl’i vü dīni
Ĥaķār görmeñ anı [ki] oldı ħalk muħtārı
15. Çü i‘tikādı dürüst oldı Tengri’ye dīne
‘Azīz kıldı anı dünyāda [Allāh] Bārī
16. ‘Azīz şanma bu cāh issi māl issilerni
Kim anda anlar olısar ħalāyıkuñ ħārı
17. Biliser anda bu cāh issi çāha düşdügini
Biliser ol dağı kim kuçdı māl diyü mārı

18. İñiler apularında [vü] alk zār eyler
Ne o ol alayırsardur [u] ılısar zārı
19. ü fahr u ‘āruñ ol illerde ıymeti yodur
Yeg oldur terk idesin bunda fahrı vü ‘ārı
20. arİR anuñun olupdur aİR [ü] örā bugün
Kim anda ‘izzeti olanlar olısar cārı
21. Sınulı-ıla dirildi bu dūnyā iinde
Ümīdi ol kim anı cebr ıla Cebbār’ı

447.

Mefā‘İLün Mefā‘İLün Fe‘ULün

1. Sa‘ādetdür kişiye gōsteren iş
řekāvetden opar her dūrlü teřvīř
2. Ezelden ün sa‘īd olur alāyık
řekāvetden ba‘īd olur alāyık

---

20. olanlar: nüshada “olanlaruñ” řeklinde yazılmasına ramen, vezin gerei bu řekilde dūzeltildi.
(447)

-K3, A 276b, -N.

*Bu řiir, DarİR’in dilinden sōylenmiřtir. Safiyye binti Huyey ile Hz. Muhammed’in evliliklerinin anlatıldıı bōlümde yer alır. Hz. Muhammed Safiyye binti Huyey ile evlendiinde Ebū Eyyūb, adırın kapısında bekler. Hz. Muhammed sabah olunca, ona bu davranıřının sebebini sorar. Ebū Eyyūb, Safiyye’nin daha yeni Müslüman olduunu, üstelik Müslümanların daha önce Safiyye’nin eřini, babasını, kavmini öldürdüklerini sōyler ve “belki iinde kin tutmuřtur, size zarar vermek isteyebilir diye dūřündüm” der. Hz. Muhammed onun niyetini öğrenince, Ebū Eyyūb’a dua eder. Hz. Muhammed, Hayber’den dōnerken de ona dua etmiř, hatta Mekke’den Medine’ye geldiinde onun evinde misafir olmuřtur. Bütün bunlar Ebū Eyyūb’un ne kadar saadetli, bahtlı olduunu gōstermektedir.

3. Öñ öñdinki nazardur ‘ināyet
Bu şimdi olduğı şāhib-sa‘ādet
4. Du‘ā-yı hayr iderler ol ere kim
Kim ola nefsi üzre ‘aqlı hākım
5. Gözi var-ıdı [hem] gördi ezelden
Velī gözsüz ‘illetden sebelden
6. Du‘ā ol ağrıyan göze devādur
Erenler eli aña tūtiyādur
7. Şakī oldur gözi yiriyle yokdur
Niceme gözleri şimdi açuğdur
8. Aña ot mı devā mı aşşı eyler
Süzükmişe du‘ā mı aşşı eyler
9. Anı kim redd kıldı Hāk ta‘ālā
Arada sedd kıldı Hāk ta‘ālā
10. Kim ol yaña varası yolu yokdur
Niceme ‘ilmi çok zihni açuğdur
11. Yügürür illā ki girü ıalupdur
Ne aşşı arıasın Hākı’a kılupdur
12. Yakın geldüm şanur [mı ki] ol aımağ
Ki bu‘de’l-maşrıķın oldı mine’l-hāk

13. Velî ol kim ezelde oldı maqbûl
Kabûl oldı kabûl oldı kabûl ol
14. Gerek bir harf ‘ilmi bilmesün ol
Gerek yatsun [u] tã‘at kılmasun ol
15. Ki maḥşûlî kamu ḥāşıldur anuñ
İgen ma‘bādını vāşıldur anuñ
16. Özin gerçi ḥarāb itmişdür ol er
Velî gizlü-durur ol genc-i gevher
17. Anuñ miftāḥı gencine nazardur
Anuñ dermānı rencine nazardur
18. Nazar iksīri zer ider misini
Siler altunı yüzinden isini
19. Nazardur daşı la‘l iden misi zer
Nazar alamayan hīç olmadı er
20. Anuñ kim vardur evvelden naşībi
Hemīşe kuṭbdur anuñ raḳībi
21. Bilür kuṭb anı kim maqbûl kimdür
Şaḳī kim mücrim ü maḥzûl kimdür
22. Egerçi sen bu sözi añlamazsın
Sen ol kuṭbı görüben diñlemezsın

23. Ol añlar seni ırakdan göricek
Bilürsin sen seni haq bildüricek
24. Nişanı ol ki anları sevesin
Yüzün görmege anlaruñ ivesin
25. Göricegez velī şād olasin
Eger öl dise öñinde ölesin
26. Hūd inkār itmek aña qandan ola
Aña münkir olan ya benden ola
27. Qaçan sende olursa zerrece derd
Gerek kim sini hıç sevmeye nā-merd
28. Delıldür ol ki sen ol nāledensin
Melül olma ki sen şağ [u] esensin
29. Dağı kırqmağıl endişe yimegil
Ne olam n'eyleyem n'idem dimegil
30. Dek ol şıdquñı i'tikāduñı [dut]
Muhabbet yolına bünyāduñı dut
31. Bu kez [kim] elüñi dutmaq nicedür
Sa'ādet topını utmaq nicedür

448.

Mefā‘īlün Mefā‘īlün Fe‘ülün

1. Şanur mısız kim ol pādişāhdur
Kim anuñ devleti ‘izzi tebāhdur
2. Ya aña daħı eksüklı[k] mi vardur
Ya şanursız anı bir sehel erdür
3. Ol Allāh’uñ ulu peygamberidür
Çamu serverlerüñ ol serveridür
4. Yaradılmış ħalāyıkıñ yigidür
Āhiret sulţānı dūnyā begidür
5. Anuñ yoğdur ziyān[1] vü zevāli
Anuñ dūnyā ıolar evlād u āli
6. Nedür Ĥayber nedür Mışr nedür Şām
Cihānı dutmaga bağlandı iħrām
7. Cihānı ser-te-ser dutısar ol şāh
Kimüñ ‘ağlı ola andan ola āğāh
8. Anuñ şabrı vü şükri ħulķı ħilmi
Deñizdür hey anuñ ‘ağlı vü ‘ilmi

---

(448)

-K3, A 285b, -N.

*Bu şiir, Hz. Abbas’ın dilinden söylenmiştir. Haccac b. İlat’ın hikâyesinin anlatıldığı bölümde yer alır.

9. Zebūn olup size ŧulḥ itdūgi ol
İŧinden yine dōnūp gitdūgi ol
10. Ne bilūrsiz kim [ol] ne fikr idūpdūr
Ne maŧlaḥat bulup dōnūp gidūpdūr
11. Kaçan emr iriŧe aña nihānī
Yūri eglenmeden dutgıl cihānı
12. Gōz açup yumduĝuñdan daḥı tīz ol
Cihāna itdūriser rüst-e-ḥīz ol
13. Cihān ḥūkmine fermān ola ol dem
Anuñ emriyle yūrigil ol derhem
14. Velī ol maŧlaḥatlar bilūr iŧde
Gōrinūr maŧlaḥat iŧleri iŧde
15. Dutupdur Ḥayber’i fetḥ eylemiŧdūr
Yahūd içinde çok cerḥ eylemiŧdūr
16. Kırupdur çok Cūhūd almıŧdur eli
Mūsūlmānlıĝa āli kılmıŧ āli
17. Görūñ ne āl-ile Ḥaccāc sizden
Gōñildi māl-ıla Ḥaccāc sizden
18. Temalluḡ kıldı ḥulķıyla ḥusıyla
Sizi aldadı doĝan uyķusıyla

---

16. kılmıŧ: nūshada “kılmıŧdur” ŧeklinde yazılmasına raĝmen, vezin gereĝi bu ŧekilde okunmuŧtur.

449.

Mefā'īlün Mefā'īlün Fe'ülün

1. Senüñ tedbīrünü terk it sen iy pīr
Ki taqdīri Hāq'un tebdīl olmaz
2. Ne kim evvel kılpudur ol kılpudur
Dağı artuqçı kal [u] kı̄l olmaz
3. Ne daş olur bu Nīl şuyı ne toprak
Hem ol daş-ıla toprak Nīl olmaz
4. Anı kim kıldı münzel Muştafa'ya
Dağı bir kişiye tenzīl olmaz
5. Olıcağ 'İsā adlu er cihānda
Velī gönline vaḥy İncīl olmaz
6. Eger kimse dise Hāq kudretinden
N'ičün bī-hāşıla taḥsīl olmaz
7. Çün ol kādir iy işine hoşnūd
Niçe dirsın ki üyez fīl olmaz
8. Dilerse gögi yirde yiri gök[de]
Çün anuñ buyruğı ta'ḫīl olmaz

---

18. doğan: nüshada "ol doğan" şeklinde yazılmasına rağmen, vezin gereği bu şekilde okunmuştur.
(449)

-K3, A 299a, -N.

*Bu şiir, Darîr'in dilinden söylenmiştir.

9. Cevāb işitgil iy ‘ākīl Dārīr’den
Ki ḥalli müşkilüñ ta‘cīl olmaz
10. Yaratmak kendü bigi bir dahı ol
Yiter mi ḳudreti ki bil olmaz
11. Eger yok dir-iseñ ‘ācızlık olur
Kemālde ḳudreti tekmīl olmaz
12. Velī mişleyni ḳılmaḳlık muḥāldür
Ki mişl-i mümteni‘ temşīl olmaz
13. Pes ol kim enbiyā gösterdi n’eydi
Çün ol vaşluñ sözi tafşīl olmaz
14. Olacak işe emr olupdur evvel
Yeñi ay ola yeñi yıl olmaz
15. Küyer her bir emri vaḳtına kim var
Güneşsüz şelci gör taḥlīl olmaz
16. Degül ‘ādet kim şu od ola od şu
Kim iblīs durişüp Cibrīl olmaz
17. V’eger olsa dahı taḳdīr idüpdür
Ki ne taḳşīr ü ne taṭvīl olmaz

450.

Mefā'īlün Mefā'īlün Fe'ülün

1. Senüñ benüm gibi mi kişidür ol
Saña emr oldu kim aña muṭî' ol
2. Bilür ol kamumuzuñ n'olasını
Kimüñ tîz kazılır ya giç sini
3. Aña ma'lüm olupdur kamu işler
Sen ĩmîn ol iş issi işin işler
4. Biz aña kullık için yaradılduk
Biz yoḥsul ol bay için yaradılduk
5. Anuñ bildüğini kim bildi ayruḳ
Anuñ kıldüğünü kim kıldı ayruḳ
6. Bizi göndermedin bilmişdi ḥâli
N'içün andan idersiz siz sū'âli
7. Daḫı artuḳ kişi gerekmededi
Bizümle çok kişi gerekmededi

---

(450)

K3 188a, A 314b, N 161b.

*Bu şiir, Abdullah b. Revâha'nın dilinden söylenmiştir. Hz. Muhammed övgüsüdür. Mute savaşının anlatıldığı bölümde yer alır. Hz. Muhammed, Hâris b. Umeyre'yi Busra melikine elçi olarak gönderdiğinde, Şurahbil b. Amr el-Gassânî onu öldürür. Bunun üzerine Hz. Muhammed, onun üzerine asker gönderir. İslam ordusu, düşman askerinin sayısının çok olduğunu görünce endişe eder. Abdullah b. Revâha ise onlara bu sözleri söyler.

1. gibi: bigi A./ mi kişidür: kişi midür N.

3. ĩmîn: emîn A.

4. -K3, -N./ ikinci mısra: bu mısradaki vezin aksamaktadır.

8. Hōd öñdin viribiye-y-idi ol şāh
Her işüñ āhirinden oldur āgāh
9. Size bir hoş naşīhat eydeyim ben
Bu müşkil ḥallini şerḥ ideyim ben
10. Yürüñ korkmañ ġazāya varalum biz
Yaradan Allāh'a yalvaralum biz
11. Turalum ol kamu küffāra karşı
Yüz uralum yüce Cebbār'a karşı
12. Turişalum şalīb ehli dīniyle
Urişalum biz ol dīn düşmeniyle
13. Ya oldur kim muzaffer fer olavuz
Zafer ola bizüm-ile kulavuz
14. Şıyavuz düşmeni maḥzūl idevüz
Kimin ḳahr [u] kimini ḳul idevüz
15. Şalīb ehli kamu maḳhūr olalar
Muḫammed ümmeti manşūr olalar

---

8. āhırından: āhırında A./ oldur: oldı A, N.

9. eydeyim: söyleyem A.

10. ḳorkmañ: toğru N.

11. turalum: duralum A.

12. turişalum: durişalum A.

13. ikinci mısra: -K3, -N.

14. ikinci mısra: -K3, -N.

16. Ya oldur kim şehīd ola amumuz
Āhiretde sa'īd ola amumuz

451.

Mefā'īlün Mefā'īlün Fe'ūlün

1. Zihī devletdür ol merhūme ümmet
Ki dīn yolında biz urbān olavuz
2. Eger ana bulaşup yataviz biz
Göresiz anda ne aan olavuz
3. Neye beñzedeyim kim n'olavuz biz
Kemīne ul-iken sultān olavuz
4. aya vü aş u prağ ola cismi
Bir oğurda varavuz cān olavuz
5. Siz eyle şanmañuz ölenler-ile
Ölevüz biz dağı yeksān olavuz
6. Çün ol ādir Çalab'uñ buyruğını
Dutup fermānına fermān olavuz

---

(451)

K3 188b, A 315a, N 161b.

*Bu şiir, Abdullah b. Revāha'nın dilinden söylenmiştir. Bir önceki şiirin devamı niteliğindedir. Arada nesir kısmı bulunmamaktadır. Farklı nazım şekli ile yazıldığı için ayrı şiir olarak ele alındı.

1. zihī: zehī A./ ol: iy A.

4. toprağ: toprağ A.// cān: ħān A.

5. -N.

6. dutup: utup A.

7. Uravuz dūnya terkin ōlmedin biz
‘Īmāret olmadın vīrān olavuz
8. Oğul kıız terk idevüz dīn yolına
Ĥānümāndan kamu ‘uryān olavuz
9. ‘Ayāl u māl u ‘ōmri terk idūben
Muṭī‘-i şer‘ ü hem Qur‘ān olavuz
10. Göresiz Ĥaḫ ḫatında menzilümüz
Ki ḫāş-ı rahmet-i Raḫmān olavuz

452.

Mefā‘īlün Mefā‘īlün Fe‘ūlün

1. Bu iki dürlü devletden birisi
Bu iki dürlü ḫāletden birisi
2. Bize ruzī olırsardur iy aşḫāb
Ki sızsiz ol Ḥabībullāha aḫbāb
3. Ya ōlmekdür şahādet birle cümle
Ya manşūruz sa‘ādet birle cümle

---

9. idūben: idevüz K3, N.
(452)

K3 188b, A 315b, N 162a.

*Bu şiir, Abdullah b. Revāha'nın dilinden söylenmiştir. Bir önceki şiirin devamı niteliğindedir. Arada nesir kısmı bulunmamaktadır. Farklı nazım şekli ile yazıldığı için ayrı şiir olarak ele alındı.

1. devletden: āletden K3, N.// ḫāletden: fırsatdan A.

2. K3 ve N nüshalarında birinci ve ikinci mısra yer değiştirmiştir.

4. İki göñüllü olmañ bir oluñuz
Muṭî‘-i emr ü hem taq̄dîr oluñuz
5. Bu cismi ḥaḳ yola ḳurbān ḳıluñuz
Bu cismi ğarḳ-ı ḥāk ü ḳan ḳıluñuz
6. Kim aduñuz ola dillerde mezkūr
Āhiretde daḥı ma‘rūf u meşhūr

453.

Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilün

1. Dile alduḳ uş yine bir ḥoş maḳāl
Muştafā’nuñ siyerinden vaşf-ı ḥāl
2. Kim ne ḳıldı ol Resūl-i bā-şafā
Ḥaḳ ta‘ālā emrine ḳıldı vefā
3. Ḥaḳ’dan idi aña çün in‘ām-ı dīn
Ol getürdi ‘āleme İslām[1] dīn
4. Bu ḳarañu dünyāyı nūr eyledi
Küfr[i] yıḳdı dīn[i] ma‘mūr eyledi

---

5. bu: çü K3, N.// ikinci mısra: bu cismi ğarḳ u ḥāk ü ḳan ḳıluñuz A.

6. ola aduñuz: aduñuz ola K3, N.

(453)

H2 225a, B2 65a, Ç 725b.

*Bu şiir, Darîr’in dilindedir. “Bu faşl Resūl ‘aleyhi’s-selām Mekke’ye varmaḳ talebin itdüğin beyān ider” başlığından hemen sonra yer alır.

1. uş: -H2, -Ç.// siyerinden: sîresinden Ç.

3-4. -H2, -B2.

454.

Mefâ'ilün Fe'ilâtün Mefâ'ilün Fe'ilün

1. Cevâb eydür atasına eydür iy gâfil
'Azîz fazlı kıllur kişiyi degül nesebi
2. Nite ki Nūh nebīnūñ bir oğlu oldu şaķī
Ḥalīl atası küfür ehli oğlu oldu sa'dī
3. Gör aşşı kıldı mı Nūh oğluna nübüvvet-i Nūh
Ziyān kıldı mı hergiz Ḥalīl'e kāfir ebi
4. Kişiyi fazl-ı İlāh olıcaķ n'ider aşlı
Kaçan ki redd ideler aşşı mı ider nesebi
5. Ḥod aşla baķar-ısañ aşl-ı aşlı Aḥmed'dür
Ki añla sözümi etemm degülsin aḥī şabī
6. Ḳureyş'e 'izz ü şeref neden olduğın bilgil
Ki kendülere muṭī' itdiler ķamu 'Arab'ı

---

(454)

K3 193a, A 331b, N 165b.

*Bu şiir, Ümmü Habîbe'nin dilinden söylenmiştir. Huzâ'a Araplarının sultanı Budeyl b. Varaka el-Huzâî, Hz. Muhammed'in yanına gelir. Benî Bekr'in kendi kavimlerini kırıp Mekke'ye kaçtığını ve Mekkeliler ile ittifak ettiklerini söyler. Hz. Muhammed de Mekke üzerine asker göndermeye karar verir. Mekkeliler, Budeyl'in Hz. Muhammed'in yanına gittiğini öğrenince, Hz. Muhammed'in kendileri ile savaşmasından korkarak Ebû Süfyân'ı sulh yapmak için Hz. Muhammed'e elçi gönderirler. Ebû Süfyân, Medine'ye geldiğinde önce kızı Ümmü Habîbe'nin yanına gider. Ümmü Habîbe, babasını içeri aldıktan sonra, Hz. Muhammed'in yattığı yatağı kaldırarak götürür. Ebû Süfyân alınarak "o yatak benden değerli mi" diye sorar. Kızı da yatağın değil, yatağın üzerinde oturanın ondan değerli olduğunu söyler ve bu şiiri okur.

2. şaķī: seyfi K3, süflī N.// sa'dī: nebī A.

3. ebi: anı A, N.

4. n'ider: nedür N.// nesebi: ḥasebi K3, N.

7. Resül[üñ] nūrına ‘izzet iderdi ‘izzet iden
Degüldür nūrı anuñ kimseden hafı vü habı
8. Quşşā vü ‘Abdümenāf gör ne hüküm iderlerdi
Unıtma Hāşim’i vü oğlu ‘Abdu’l-muṭṭalib’i
9. Dağı ataları ecdādı ‘izzet issi kamu
Ne idi anlara ol ‘izzet olmağın sebebi
10. Yoğ-ıdı kimsesinüñ dağı ilden artuqçı
Güci vü mülki vü mālı vü ‘ilmi vü edebi
11. Kamu Muḥammed-içün-idi anlara ‘izzet
Ve ille halkdur anlar dağı bu halk gibi
12. Sen anuñ-[ı]la kaçan bir olursın iy aḥmaḳ
Unıtduñ ola Ebū Cehl ü Ebū Leheb’i
13. Alar dağı dir-idi anı kim sen eydürsin
Ne aşşı itdi alara mırı (?) vü lec ü lebi
14. Sen anları görüben ‘ibret algıl iy gāfil
Vallāhī sen dağı olduñ pelīd ü ḥār u gābī
15. Senüñ ‘ayālünem uş benüm sa‘ādetüm gör
İnandum ol Resül’e olmadum saḳar ḥaṭabı

---

7. degüldür: degül ki A.

10. mālı vü ‘ilmi: mālı ya ‘ilmi A.

12. Ebū Cehl: Ebū Cehl’i A.

13. eydürsin: dirsın K3, N./ alar: olar N./ anı: -A.

16. Henüz ‘avratam iy p̄ir sen h̄öd er kişisin
H̄atun kişiden olur artuḡ er kişi rütebi
17. Yüri İmān getür ol Muştafā’ya ol mü’min
Kim ola zürriyetüñ cümle seyyid ü çeledi
18. Hükümet ide vilāyetlere senüñ ālüñ
‘İraḡ’ı Şām’ı dutalar sevāh̄il-i Haleb’i
19. Yüri şahābilerin görgil ol Habīb’üñ kim
Nicesi ‘ıyşı ḡamu terk idüp-durur ṡarabı
20. Ḳamusı h̄üsninüñ ihsānına es̄ir olmuş
Ḳulaḡı gözi açuḡ cümle huşḡ her dü lebi
21. Ne māl u mülk ḡamı anlara ne duz u ṡavar
Unıtdılar ḡamu s̄imi vü aṡlası zehebi
22. Tena‘‘umın cihānuñ ḡamusı terk itdi
Dükelcügi ḡüt idüpdür şemeri vü ruṡabı
23. Saña ‘aceb gelür ola bu söyledüḡüm söz
Ḳaçan ki mü’min olasın bilesin ol ‘acebi

---

17. mü’min: mūnis A.

18. dutalar: ṡutalar A.

21. mülk: mülki N./ duz: rüz N.

23. ikinci mısra: -N.

455.

Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilātün

1. Gördiler yirde görindi bir güneş
Gökdeki gündən bunuñ revnağı hoş
2. Zīra gök günü gözüñ nūrın kıpar
Kişi baksa ol güne gözin kıpar
3. İllā her kim bu güneş yüzün görür
Göñlini gündüz gününden götürür
4. Güneşe çok baksa göz gözsüz olur
Ol yüzi görende yüz biñ göz olur
5. Gördiler kim geldi bir ay bedr olup
Zāhir ü bāṭın anuñ nūrı toplup
6. Degül ol ay gibi kim noqşanı var
Bu ayuñ ol aya çok ihsanı var
7. Ol yüzüñ nūrı nūrından aldı ay
Yüzine karşı turıcaq tıldı ay

---

(455)

K3 196a, A 337b, N 168b.

*Bu şiir, Darîr'in dilinden söylenmiştir. Hz. Muhammed, Mekke'ye sefer düzenlemeye karar verir ve Müslüman kabilelere mektup yazarak gaza için asker talep eder. Askerler, Medine'ye gelirler. Askerlerin beyleri, Hz. Muhammed'in katına geldiklerinde onu böyle görürler.

2. günü: nūrı N.//güne: nūra K3, N.

3. yüzün: yüzi K3./ göğinden: gününden A.

4. çok: çün K3.// yüzi: nūrı A./ göz: nūr A.

6. gibi: bigi A./ noqşanı: nefsanı K3, N.

8. Görmese nūrın bedir olmaz hilāl
Yañağından oldu gülüñ rengi al
9. Tuḡağındandır ḡayāt-ı tayyībāt
Sözlerinden cānlara degdi ḡayāt
10. Gözler anuñ gözleridür bī-gümān
Daḡı gözlerüñ adı gözdür hemān
11. Anı kim görmek gerekdi gördi ḡaḡ
Gördi diyicek anı eydüñ şadaḡ
12. Ben ne bildüm kim neyī şerḡ eyleyem
Ya Resül'üñ sözlerinden söyleyem
13. Söylenenden söylerem bir niçe söz
Bilmezem ma'nīsın adınuñ henüz
14. Çün Resül'üñ gördiler iḡdāmını
Görmeyenler işidenler nāmını
15. Ṭal'atına ḡamu ḡayrān ḡaldılar
Cānların yolına ḡurbān ḡıldılar

---

7. ṭoldı: doldı A.

8. olmaz: olur A.

9. tuḡağındandır: tuḡağından A.

456.

Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün

1. Eytdi kim kırsaruz kâfirleri
Arıdsaruz bulardan yirleri
2. Ancılayın eyleyevüz şūr-ı ceng
Dāsītān ola cihānda ser-serī
3. Eyleyevüz putlarını ħurd u ħām
Hīç bütün qalmaya 'ālemde biri
4. Puta tapanlara ide[lüm] ölüm
Kim biri 'ālemde qalmasun diri
5. Vāy aña kim Allāh'a ikrārı yok
Vāy aña kim sevmeye Peygamber'i
6. Allāh'a düşmen olan 'āşī-durur
Her yaradılmışuñ oldur ebteri

---

(456)

H2 257a, B2 78a, Ç 737a.

*Bu şiir, Ka'b b. Mâlik'in dilinden söylenmiştir. Kavmi, Hz. Peygamber'in nereye gittiğini bilmeden ona uyarlar. Ka'b b. Mâlik, nereye gittiklerini gizliden öğrenmek için Hz. Muhammed'in yanına gelir ve bu şiiri okuyarak onun tepkisini ölçmek ister. Ka'b "kırsaruz kâfirleri" deyince Hz. Muhammed tebessüm eder, Ka'b da böylelikle Mekke'ye savaşmaya gittiklerini anlar.

1. arıdsaruz: arıdırsaruz H2.

2. -H2, -B2.

3. Allāh'a: Allāh H2.

4. -H2, -B2.

6. birinci mısra: Allāh'a 'āşī olan düşmen-durur Ç./ Allāh'a: Allāh H2./ 'āşī-durur: 'āşīdür H2.

7. Bahtulu kim aña ikrār eyledi
Ol ola kim bellü bilgil dīn eri

457.

Mefā‘ilün Fe‘ilātün Mefā‘ilün Fe‘ilün

1. Mübārek ağzın[1] açdı vü söyledi ‘Abbās
Ki iy re’īs-i Kureyş ü sen iy Ebī Süfyān
2. Bilge bilici kişisin ü key müdebbirsin
Niçe yıl oldı ki sensin bu Mekke’de sulţān
3. Söz añlamak işi tedbīr-ile başarmaqlık
Re’īs kişilerüñdür bu rütbet ü erkān
4. Ne ol yaña bu yaña başuñı örü kılduñ
Kim ola kayşer ü fağfūr u kistrā vü hağan
5. Bu Muhammed [ü] bu Aħmed çatında anlar kim
Durur ki sen varup anlara eydesin efġān
6. Bugün melikler ü sulţānlaruñ şehensāhı
Hağ anı kıldı aña virdi devlet ü devrān

---

7. eyledi: eyleye Ç.// bilgil: haķīkat Ç.

(457)

K3 199a, A 347b, N 171b.

*Bu şiir, Hz. Abbas’ın dilinden Ebû Süfyān’a hitaben söylenmiştir. Ebû Süfyān, Hz. Muhammed’in Mekke fethi için hazırladığı ordusunu görünce, askerin çokluğuna şaşırır. “Ben de kaysere ve kistraya gidip asker isteyeyim” der. Hz. Abbas da ona bu sözlerle karşılık verir.

4. ne: ya N./ örü: urur N.

5. -K3, -N.

7. Bugün bu dünyada sulţāndur āhıretde dağı
Ululıg-ıçün aña geldi yarlıg u fermān
8. Hazīnesidür anuñ yidi baħr u yirdeki genc
Çerisi vaħş-ıla ıayr u melā'ik ins-ile cānn
9. Ay-ıla güneş anuñ ħükmine musaħħhardur
Yidi gök üzre vü 'arş üzre eyledi seyrān
10. Nübüvvet issi risālet eyesi oldur ħağ
Ki mu'cizāt[1] aña bes delāyil ü bürhān
11. Dükeli dīnleri mensūħ eyledi dīni
Şerī'atın anuñ ħāyim eyledi Ķur'ān
12. Sehel işārātı anuñ ayı iki yardı
'Aceb mi ancılayın ere ħul ola insān
13. Kemīne ħullarınuñ ħullarına ħul oldı
Hezār Sām u Nerīmān u Rüstem-i Destān
14. Resüldür illā melikler gibi yürir yortar
Silāħ u seyf ü sinān geydügi ħazz u ħaftān
15. Şecā'at ehli anuñ ħazretine cem' oldı
Sa'ādet ıopını urdı vü şundılar çevgān

---

7. ululıg-ıçün: ululuğ-ıçün A.

10. eyesi: esāsı K3, N.

11-13. -A.

14. silāħ u: silāhı K3.

15. -A.

16. Hele cihān meliki bugün ol-durur bī-şekk
Segirdime giren oldur anuñ-durur meydān
17. Benüm ögüdüm işidür-iseñ sözüm tutğıl
Urınma başuñı cehl-ile taşa iy nādān
18. Ve illa gice günüñ derd-ile vü āh-ile zār
Ne çāre bulasın ayruķ ne derdüñe dermān

458.

Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün

1. Eydür iy ebleh senüñ 'aķluñ kanı
Nişe fehmüñ fikrüñ olmışdur denī
2. Sende 'aķl eksükligi bāķī henüz
Saña ma'nī olmadı sāķī henüz
3. Gerçi dīne girdüñ iķrār eyledüñ
Sanmağıl kim 'aķlı bīdār eyledüñ
4. Dağı añlamaduñ ol sultānı sen
Ehl-i tensin ne bilesin cānı sen

---

16. -A./ bugün ol-durur: ol-durur bugün N.

17. -A./ tutğıl: dutğıl N.

18. -A./ ve illah: vallāhī N.

(458)

K3 200b, A 356b, N 173b.

*Bu şiir, Hz. Abbas'ın dilinden söylenmiştir. Ebû Süfyân, İslam ordusunun kendi önünden geçişini görünce Abbas'a dönüp üzülerək "Muhammed ne ulu bey oldu" der. Hz. Abbas da kızarak bunları söyler.

1. fehmüñ fikrüñ: fikrüñ fehmüñ A.

5. Bu Muḥammed muṣṭafādur müctebā
Müntehādur murtażādur muḳtedā
6. Bu ulu peygamberidür Tengrinüñ
Bu ḥalāyık ‘askeridür Tengrinüñ
7. Kim-durur begler melikler dünyada
Kim bu itdügi işi anlar ide
8. Buña gök ehli çeri olur kamu
Kanda uyırsın kalıpsın iy ‘amū
9. Vaḥş u tayr u cinni vü ins cümle Hāḳ
Bunuñ emrinde ḳodı Rabbü’l-felāk
10. Bu melāyık cümle anuñ emrine
Muntażırdur kim göreler emri ne
11. Od u yil ü şu vü toprak ḳurd u ḳuş
Fehm ü fikr ü cān u cism [ü] ‘aḳl u hüş
12. Cümle leşkerdür aña ol pādişāh
Anı ulu ḳul yaratmışdur İlāh
13. Kāmu yaradılmış aña yārdur
Andan ulu bil hemīn Cebbārdur

---

6. Tengri’nüñ: Tañrı’nuñ A.// Tengri’nüñ: Tañrı’nuñ A.

8. buña: bu A.// kalıpsın: ḳanırsın A, ḳalursın N.

9. birinci mısra: vaḥşı ve tayrı ve cinn ü ins[i] Hāḳ A.// bunuñ: anuñ A.

10. bu: bel K3, gök A.

12. leşkerdür: leşkerden A.

14. Cümle maḥlūkātuñ oldur yigregi
Āḥiret sulṭānidur dünyā begi
15. Şimdiye degin ki şabr itdi Nebī
Enbiyānuñ eyle olur mezḥebi
16. Kim işi şabr-ıla işler enbiyā
Evliyā vü etḳıyā vü aşfiyā
17. İşlerini şabr-ıla işlediler
Her bir işe emr-ile başladılar
18. Mekke fetḥi bir sehel işdür aña
Şanma dünya fetḥ[i] teşvīşdür aña
19. Ol gice Resūl ki Mi‘rāc eyledi
Ḥaḳ ta‘ālā birle sözler söyledi
20. Yaradılmışı ḳamusın gördi ol
Bilmedügi sözi Ḥaḳ’dan şordı ol
21. Ol ki ‘arşa kürsiye başdı ḳadem
Anuñ öñinde nedür dünya ‘adem

---

13. bil hemīn Cebbār’dur: Cebbār’dur yārdur A.

14. yigregi: yegregi A.

16. ikinci mısra: aşfiyā vü etḳıyā vü evliyā A.

20. yaradılmışı: yaradılmışın N.

21. ki: -A.// ‘arşa: ‘arşı A./ anuñ öñinde nedür: nedür öñinde anuñ K3.

459.

Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün

1. Sırları hergiz gönülden geçmedin
Hîç kimesne söze ağzın açmadın
2. Bilür anuñ niyyetini fikrini
Dillere getürmedin ol zikrini
3. amu ol azrete mal'üm-durur
Anı eyle bilmeyen meyšüm-durur
4. Ol münezzehdür ki yatmaz uyımaz
ullara ni'met virür kendü yimez
5. Anuñ emriyle urur bu gök ü yir
Yok-durur anuñ şeriki oldı bir
6. Gelün imdi meyšüm olmañ iy şaı
a'ı bir bilün Muhammed hem aı

---

(459)

H2 260b, B2 80a,  738a.

*Bu şiir, Hz. Peygamber'in amcası Abbas'ın dilinden söylenmiştir. Ebû Süfyân, Muhammed'in tanrısı gece uyur, gece işlediğimiz işleri bilmez deyince Abbas, Allah'ın her şeyini bildiğini, yatmaktan uyumaktan münezzeh olduğunu söyler ve bu şiiri okur.

2. anuñ: aña ./ niyyetini fikrini: niyyetini vü fikrini B2.// ol: -.

3. amu: amusı H2, ./ ma'lüm-durur: ma'lümdür H2, .// eyle: öyle .

4. -./ yimez: yemez H2.

5. -.

6. -H2, -B2.

460.

Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün

1. Tengri yoqdur andan artuq Allāh ol
Hayy u Qayyūm u Tüvānā şun'ı bol
2. Bekleyen oldur kamu yiri gögi
Uyımaz elden virüp 'aqlı ögi
3. Yā Ebū Süfyān sen anı bilmedüñ
Cehli qoyup ādemī-zād olmaduñ
4. Gel bu ahmaqlığı cāhıllığı qo
Olmağıl bedbaht u inkāruñı qo
5. Kimseye öykün ki pür nūr olasın
Varacağıñ yirde rāḫat olasın

---

(460)

H2 261a, B2 80a, Ç 738b.

*Bu şiir, Abbas'ın dilinden söylenmiştir. Abbas, Ebū Süfyān'a Allah'ın yatmayıp uyumadığını Kur'an'da kendisinin bildirdiğini söyler. Ebū Süfyān da Abbas'tan o kısmı okumasını ister. Abbas, Kur'an'daki âyeti okuduktan sonra anlamını bu şiirle açıklar.

1. Tengri: Tañrı B2./ Allāh: illā Ç./ qayyūm u: qayyūm H2.
2. yiri gögi: yir ü gögi B2./ 'aqlı ögi: saḫv-ı ögi B2.
3. sen anı: hergiz Ç.
5. kimseye öykün ki: kimseneye uy ki Ç.

461.

Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün

1. Eytdi urtıldum ölümde ben hemān
Şādılığla avmuma varam revān
2. Beni ol putlar ölümde urtarur
Devlet anuñ anlaruñ yüzün görür
3. Cādū yüzinden bugün urtılmışam
Eyle bil dünyāda sulţān olmuşam
4. Ben girü ol dīnūme döndüm didi
Putlarum Hāına inandum didi
5. Yine Mekke begliğı elümedür
Bunu diyüp gider ol mel'ūnı gör

---

(461)

H2 276a, B2 86b, -Ç.

*Bu şiir, Ebū Süfyān'ın dilinden söylenmiştir. Abbas, İslam ordusu hakkında bilgi almak için casusluğā gelen Ebū Süfyān'ı görerek, Hz. Peygamber'in yanına getirir. Hz. Peygamber onu İslam'a davet eder, Ebū Süfyān kabul etmez. Hz. Ali onu öldürmek ister. Kurtuluş yolunun olmadığını fark eden Ebū Süfyān, Müslüman olmayı kabul ettiğini söyler ve halkının yanına gidip onları da İslam'a davet etmek istediğini bahane ederek oradan ayrılır. Yolda kendi kendine giderken, gerçekte İslam dinine girmediğini, hālā putları taptığını gösteren bu şiiri okur.

2. anuñ: anuñ kim B2.

5. yine: girü B2.

462.

Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün

1. Eytdi kim 'Abbās-ı Mirdās-ı emīr
Benven ol cem' eyleyen çok çeri dir
2. Muştafā 'ışkına yola girmişem
Kāfir ile varup idem dār [u] gīr
3. İy niçe başlar kesüp kanlar dökem
Niçeleri eyleyem hōr u esīr
4. Dīn yolına cānumı kurbān kılam
Çün ki Allāh bilürem dir bir
5. Ol Muḥammed kim Resūlullāhdur
Ḥatm-ı mürseldür ü hem oldur kebīr
6. Feth olısar yüzine her bir maḳām
Ümmeti ṭolsa gerek her mülk ü yir

---

(462)

H2 278b, B2 87b, Ç 744b.

*Bu şiir, Abbas b. Mirdās'ın dilindedir. Ebû Süfyân'ın peşinden giden Abbas, onun okuduğu şiiri duyar. Hz. Peygamber'in emriyle Ebû Süfyân'ın başından tülbendini alıp ikiye ayırır ve yarısını boynuna, yarısını da eline bağlar. Hz. Muhammed, Ebû Süfyân'ın İslam ordusunun geçişini görmesini istemiştir, bu yüzden Abbas onu Peygamber'in istediği yere götürür. Ordu geçerken Abbas b. Mirdās, Ebû Süfyân'a karşı bu methi okur.

1. birinci mısra: eytdi 'Abbās ibn Mirdās emīr B2, didi 'Abbās ibn Mirdās o emīr Ç.// benven ol cem' eyleyen: benven ol kim cem' kıldum Ç./ çeri: eri B2.

2. -H2, -B2.

3. eyleyem: eyleyen H2.

4. -H2, -B2.

5. kim: hem Ç./ Resūlullāhdur: Resūl Allāh'uñdur H2.// ü: -H2./ oldur: ḥaḳdur Ç.

7. Ne belā idiserüz müşriklere
Putların uşadisaruz bir ü bir

463.

Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün

1. Kıldı a'lā zihī Rabbü'l-'ālemīn
Küfri aluban yirine virdi dīn
2. Karañulıķ içre biz qalmış-ıduķ
'Aqlumuz şeytān qılmışdı kemīn
3. Nāgehān irdi sa'adet güneşi
Nūr virdi 'aql gözine hemīn
4. Kıldı ümmet bir kişiye Hāķ bizi
Arı dinlü toğru ħatm-i mürselīn
5. Muştafā vü müctebā vü murtażā
Ol Muħammed şādıķu'l-va'dü'l-emīn
6. Ümmetin diledi Hāķ'dan ol saħī
Terk qıldı atasın u anasın

---

7. bir bir: bir ü bir B2.

(463)

H2 279b, B2 88a, Ç 745a.

*Bu şiir, Mikdād b. Esved'in Ebû Süfyân'ın önünden geçerken okuduğu şiirdir.

1. birinci mısra: zihī rahmet qıldı Rabbü'l-'ālemīn Ç.// küfri aluban: küfrümüzi aldı Ç.

2. şeytān: şeytāna B2./ qılmışdı: itmişdi Ç.

3. -H2, -B2.

4. qıldı: itdi B2./ ħatm-i mürselīn: ħatmü'l-mürselīn Ç.

7. Şıysaruz putlar ehlini kırıp
Åşikāre olısar ‘ālemde dīn

464.

Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilün

1. Eytdi kim benven ‘Alī zevcu’l-Betül
Şāh-ı merdān benven ü ‘amm-ı Resül
2. Ben kıoparmışam kıapusın Hıyber’üñ
Kim benem güyegüsi Peyğamber’üñ

---

6. -Ç.

7. -H2, -B2.

(464)

H2 282b, B2 89a, Ç 747a.

*Bu şiir, Hz. Ali’nin Ebü Süfyān’ın önünden geçerken okuduğı şiirdir.

**Ç nüshasında bu şiir bulunmakla beraber mesnevi nazım şekli ile yazılmamıştır. Bu sebeple fark olarak göstermeyip şiiri aynen veriyoruz:

1. Didi kim benven ‘Alī zevcu’l-Betül
Şāh-ı merdān ibn-i ‘amm-ı ol Resül
2. Ben kıoparmışam kıapusın Hıyber’üñ
Merhab’ı ben öldüreyin ol fuzül
3. ‘Amr ibn Vedd la’ın bed-gümān
Benüm elümde helāk olmuşdur ol
4. Bedr ğazāsında neler itmişem
Tīğ urup müşriklere der-sağ u şol
5. Çün ‘ināyet kııldı bize Kırdigār
Emr kııldı hem Resüle luşfi bol
6. Saña virdüm didi ‘ālem fetħini
Anuñ-içün leşker alup şıtdı yol
7. Ka’be’yi putlardan arıda vara
Eyleye müşriklerini büd u kıul
8. Anı peyğamber bilen Allāh’ı bir
Olmaya kim ĩmān iderse kıabül
9. Geç[is]er cümle kıılıçdan ser-te-ser
Lāt [u] ‘Uzzā’ya virenlerdür ğöñül

3. Yaluñuz aldum Şecāre al‘asın
ırmışam kāfirlerini amusın
4. ‘Amr ibn Vedd-i la‘īn ü bed-gümān
Benüm elümde helāk oldu i cān
5. Bedr azvında neler eylemişem
Tīĝ urup müşriklerini ırmışam
6. Niçe dirnekleri itdüm tārümār
Benüm elümde ölüpdür Zü‘l-umār
7. Her açan elüme alam Zü‘l-ikār
Seksenin kāfirlerüñ ol dem ırar
8. Çün ‘ināyet ıldı Allāh[um] bize
ılalum dīn ‘ışına bunda azā
9. Arıdavuz Ka‘be’yi putlar gide
Pes adumuz ala bizüm dūnyāda
10. Feth-i Mekke bize ola yādigār
Söylene āır olunca rūzigār

---

4. ü: -H2.

6. benüm: kim benüm B2.

465.

Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün

1. Sancağ öñinde gelür şadr-ı şafā
Ol cihān faħrı Muħammed Muştafa
2. Düldülüñ üstine olmuşdur süvār
Yüzi mişl-i mäh dü-penç ü çihār
3. Vālih olur yüzine Rıdvān u ħür
Göge dikilmişdi yüzindeki nür
4. Yüzi günine ħacīldür gül anuñ
Ḳul yazılur saçına sünbül anuñ
5. İki gīsūları şan kim misk-idi
Misk anuñ rāyiħasından ħuşk-idi
6. Ḳul yazılur tūbā anuñ boyına
Ḳul yazılurlar melekler ħūyına

---

(465)

H2 283a, B2 89b, Ç 748a.

*Bu şiir, Darîr'in dilinden söylenmiştir. Hz. Muhammed'in geçişinin anlatıldığı bölümde yer alır.

1. öñinde: elinde B2.

3. mişl-i mäh: mişl ü mähı H2.// u: -H2.

5. -H2, -B2.

466.

Mefâ'îlün Mefâ'îlün Mefâ'îlün Mefâ'îlün

1. Şaňa yarî kılan her dem Hüdâ'dur yâ Resûlallâh
Dilegüñ Tañrı katında revâdur yâ Resûlallâh
2. Ki **mâ zâğa'l-başar** 'aynuñ yüzüñe **ve'd-đuhâ** eydür
Cemâlün ayı güneşden ziyâdur yâ Resûlallâh
3. Ezeldendür saňa rif'at Çalab'dan 'izzet ü devlet
Saňa bu fetḥ-ile nuşret 'aṭâdur yâ Resûlallâh
4. *İçüñde ğill u ğışş yokdur şafâ vü luṭufuñ çokdur*
Görüben seni sevmeyen a'mâdur yâ Resûlallâh
5. *Güzînsin kamu şâhlara adın menşüb câhlara*
Şefâ'atuñ günâhlara şifâdur yâ Resûlallâh
6. Kabîleñ Benî Hâşim'dür senüñ gibi eyit kimdür
Seni sevmeyenüñ ḥâli ḥaṭâdur yâ Resûlallâh

---

(466)

H2 283b, B2 89b, Ç 748a.

*Bu şiir, Hassan b. Sâbit, Ammâr b. Yâsir, Abdullah b. Üneys'in dilindedir. Hz. Muhammed'in önünde bu methiyeyi okuyarak yürürler.

1. Tengri: Tañrı B2.

2. **Mâ zâğa'l-başar**: "(Muhammed'in) gözü şaşmadı" (Necm, 53/ 16-18)./ **ve'd-đuhâ**: "Kuşluk vaktine and olsun" (Duhâ, 93/1-5)// ikinci mısra: -H2. (H2 nüshasında sonraki varak eksiktir.)

3. ikinci mısra: -H2, -B2.

4. -H2, -B2.

5. birinci mısra: -H2, -B2.

6. -H2/ senüñ gibi eyit: eyit senüñ gibi Ç.

7. Kamu cānlar cānı sensin nebīler sulṭānı sensin
Seni sevenlerüñ cānı şafādur yā Resūlallāh

467.

Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün

1. Bugün ol gündür didi ol nerre şır
Cenge girüp eyleyevüz dār u gır
2. İy niçelerüñ alavuz cānını
Boynını urup dökevüz ıanını

---

7. -H2.

(467)

H2 286a, B2 91b, Ç 750a.

*Bu şiir, Sa'd b. Ubbāde'nin dilinden Hz. Muhammed methidir. Hz. Muhammed, ordusuyla Mekke'ye girmek üzeredir. Mekke halkı, Müslüman olmaya yanaşmayarak onunla savaşmaya karar verirler.

**Ç nüshasında bu şiir mesnevi nazım şekli ile değil, gazel nazım şekli ile yazılmıştır. Bu sebeple fark olarak göstermeyip şiirin tamamını burada veriyoruz:

1. Bugün ol gündür didi ol nerre-şır
Cenge girüp eyleyevüz dār u gır
2. Ancılayın idevüz iş nāgehān
Niçeleri idevüz hōr u haķır
3. Şıyuban putları idevüz tārumār
Aña ıapanları idevüz esır
4. İy niçelerüñ alavuz cānını
Ola cānma cehennem milki yir
5. Virmeyevüz hıç birisine emān
Dimeyevüz bu cūvāndur yā bu pır
6. Gide zulmet ü miyān rūşen ola
Çün ola bize imān nūrı münır
7. Raḫmet ide Haķ ğazā eyleyevüz
Hep helāk ola Kureş ola esır

1. gündür: gün-durur B2.

3. Virmeyevüz h̄iç birisine amān
Eytmeyevüz ya bu p̄irdür ya cüvān
4. Gide z̄ulmet d̄ünyā hem r̄ušen ola
Yiryüzi İslām-ıla gülšen ola
5. Ola çün ĩmān bize nūr-ı mübīn
Feth̄ idevüz Mekke'yi iy Müslimīn
6. Raḥmet ide Ḥaḫ ḡazā eyleyevüz
Kāfire dürlü cezā eyleyevüz
7. Hem helāk ola Ḷureyş ehli ḵamu
Yirleri ola d̄ukelinüñ ṭamu

468.

Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün

1. Eydür iy ḥüsn-ile sen z̄ībā ḥabīb
'İşḵ derdine senüñ vaşluñ ṭabīb

---

3. eytmeyevüz: dimeyevüz H2. / bu: -B2.

6. ide: -H2.

7.ehli: ehl H2.

(468)

K3 204b, -A, N 177a.

*Bu şiir, Fuzala'nın dilinden söylenmiştir. İslam ordusu Mekke'ye girer. Hz. Muhammed yalnız başına Kabe'yi tavaf ederken, Mekke halkından Fuzala isimli biri, Hz. Muhammed'i öldürmek ister. Hz. Muhammed onun niyetini anlar ve yanına giderek elini onun göğsünü koyar. Bunun üzerine Fuzala'nın kalbine hidayet erer ve Peygamber'i öldürmekten vazgeçer. Geri dönüp evine doğru giderken, sevgilisinin sokağından geçer. Fuzala'nın sevgilisine olan aşkı, bütün Mekke şehri tarafından bilinmektedir. Çünkü Fuzala günde birkaç kez sevgilisinin kapısına gelir, onunla konuşur, bir gününü bile onu görmeden geçirmez. Ama o gün, sevgilisinin sokağından geçer ve onun yüzüne bile bakmaz. Bu durum, sevgilisine ağır gelir. Fuzala'yı çağırarak sebebini sorar. Fuzala da Hz. Muhammed ile aralarında geçen hadiseyi anlatır.

2. 'Işkuña ben mübtelā olmış-ıdum
Dāyimā derdüñ-ile ʔolmuş-ıdum
3. Gice gündüz sen-idüñ fikrüm sözüm
Senden artuḡ kimse görmezdi gözüm
4. Şöyle yaḡma ʔılmış-ıduñ sen beni
Ölür-idüm görmesem bir gün seni
5. Gözlerüñ şol siḡri ʔılmışdı baña
Kim ʔılurdum cānumı ʔurbān saña
6. Beñlerüñ yaḡmalamışdı cānumı
Leblerüñ içerdi her dem ʔanımı
7. Baḡlu boynum zülfüñüñ zencīrine
Deng ʔalmışdum anuñ tedbīri ne
8. Kim n'ideydüm n'eyleyeydüm çāre ben
Olmış-ıdum çāresüz bī-çāre ben
9. Ben şanurdum seni sensin cāna cān
Seni görmesem ölürdüm bī-gümān
10. İllā Allāh gör ne iḡsān eyledi
İşümüñ düşvārın āsān eyledi
11. Ben bugün kaşd eyledüm Muḡammed'e
Vardum-ıdı zaḡm uram ol Aḡmed'e

12. Buldum anı ol ʔavāf eyler-iken
Sırrını Sübhān'ına söyler-iken
13. Yürüdüm kim dest-i bürdüm gösterem
Bildi kim ben anı urmağ isterem
14. Elini gögsümüñ üstinde ʔodı
Sākin oldı nefsumüñ şol dem odı
15. Gitdi göñlümden ʔarañulıq benüm
Nūra ğarq oldı benüm cānum tenüm
16. Göñlüme göz virdi gördüm ol eri
Kim ol-imiş Haq Çalab peygamberi

469.

Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün

1. Baña bir hüsn-ile görindi Habīb
Kim cemī'-i hüsnî kāsîd eyledi
2. Andan artuq kişi ne kim sevdise
'Ömri zāyī' fikri fāsîd eyledi
3. Şekl anuñdur görk anuñdur hüsn anuñ
Maqşad-iken anı kāsîd eyledi

---

(469)

K3 205a, -A, N 177b.

*Bu şiir, Fuzala'nın dilinden söylenmiştir. Hz. Muhammed övgüsüdür. Bir önceki şiirin devamı niteliğindedir, arada nesir kısmı bulunmamaktadır.

4. Ol Muḥammed Aḥmed ü Maḥmūd idi
Hem Ḥamīd itdi vü Ḥāmid eyledi
5. Çün ki ma‘şūḳ-ı ḥaḳīḳī oldı ol
Şöhre kıldı anı şāhid eyledi
6. ‘Āşıkıdur cümle maḥlūḳāt anuñ
İlle iblīsı ki ḥāsıd eyledi
7. Ādem’üñ şulbına naḳl itdükde ol
Nūrına emlāki sācid eyledi
8. Her ki sevdi ol Muḥammed ḥüsnini
Cümleden cānını zāhid eyledi

470.

Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilün

1. Şöyle ḳapıldum ben anuñ ‘ışḳına
Kim bilimezem daḥınuñ ‘ışḳı ne
2. Kimseye kim ol cemālin göstere
Yüz güneşden aydın alın göstere
3. Anı ḳoyup daḥı ayruḡı seven
Sevdügi ḥūrī olursa sevme sen

---

(470)

K3 205a, -A, N 177b.

*Bu şiir, Fuzala'nın dilinden söylenmiştir. Hz. Muhammed övgüsüdür. Bir önceki şiirin devamı niteliğindedir, arada nesir kısmı bulunmamaktadır.

4. Boynını urmağ gerekdür ol erüñ
Kim yüzini sevmeye peygamberüñ
5. K'eytdi ol kim ben saña hayrân-ıdum
Dün [ü] gün sevgüñde sergerdân-ıdum
6. Şimdi ma'sûkum benüm Aḥmed-durur
Göñlüm içindeki Muḥammed-durur
7. Sen daḡı benden ümîdüñ kes hemîn
Ol fesâda mûla' olma pes hemîn

471.

Mefâ'ilün Fe'ilâtün Mefâ'ilün Fe'ilün

1. Saña ne vaşfin idem bu Muḥammed'üñ iy emîr
Ki vaşfi şerḡi anuñ dil-ile beyân olmaz
2. Anı bizüm gibi bir kişi mi şanursın sen
Ki mekr ü ḡilet ider göñli bî-gümân olmaz
3. Degüldür eyle ḡaḡa fikr idersin iy Şafvân
Resül olan kişinüñ ḡasreti cihân olmaz

---

4. gerekdür: gerek-durur N.

(471)

K3 206a, -A, N 178b.

*Bu şiir, Umeyr b. Vehb'in dilinden söylenmiştir, son beyit Darîr'in dilindedir. Mekke fethedildikten sonra, Safvan b. Ümeyye Cidde'ye gidip oradan Habeş ülkesine geçmek için yola çıkar. Safvan b. Ümeyye, onun arkasından yetişerek, kendisine şefaathçi olduğunu, Hz. Peygamber'in de ona eman verdiğini söyler ve bunun nişanesi olarak Hz. Peygamber'in imamesini verir. Safvan buna rağmen, onun sözüne inanmaz, "meliklerin hilesi çok olur" der. Umeyr de ona bu sözlerle cevap verir.

1. emîr: mîr K3.

4. Anuñ dilegi dahı uludur degül denī
Ki H̄aḡ resūli bu mülk içre kāmūrān olmaz
5. Yūri gidelüm ḡazretine eymenme
Saña çoğ aşşı olur anda h̄iç ziyān olmaz
6. Neyi ki didi didüğine ol vefā eyler
Bilürsin anı kim ol ḡavlına yalan olmaz
7. ‘İmāme viribidi emn-içün nişān saña
Yazuḡlu kişiyē ancılayın nişān olmaz
8. Senūñle bir nazarı vardur ol H̄abīb’üñ sır
Sen anda varmasañ ol sır saña ‘ayān olmaz
9. Kişi kim endīşe eyleye ḡorḡa cānından
Ol erlik idesi yirlerde ḡahramān olmaz
10. Sen i’tikād-ıla himmet-i bülend ḡāşıl kııl
Kim ol işe dürişen işi imtiḡān olmaz
11. Ḍarīr sev anı ger kimse sevmek isterseñ
Kim anı sevmeyen ādem ‘azīm-i şān olmaz

---

5. çoğ: çok N.

9. ḡorḡa: ḡorḡa N.

11. ‘azīm-i şān: ‘azīmü’ş-şān N.

472.

Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün

1. İy yüzi ay u güneşden yahtulu
Dünyadan öñdin ezelden bahtulu
2. İy sa'adet issi sulţān-ı zamān
El-amān ü el-amān ü el-amān
3. Güce şataşduķ bize feryād iriş
Zulmı götür dād eyle dād iriş
4. Sen ki raħmetsin bu 'ālem halkına
Sen bilürsin dünya nedür halkı ne
5. Zılm-ıla tıolup-durur yidi cihān
'Adlũñ-ile tıoldı il emn ü emān
6. Sen mi buyurduñ bizi kıatl itmege
Mālumuz yağma kıılup iletmege
7. Hāşā ol yüzden ki halka yüz gere
Kimin eyü kimini yavuz göre

---

(472)

K3 207b, -A, N 180a.

*Bu şiir, Mekkeli bir tutsağın dilinden söylenmiştir. Hz. Muhammed, Uzza'yı yıkmak için Halid b. Velid'i gönderir. Uzza halkı, Uzza'nın olduğu yerin kapısına bir kılıç asarak dağa kaçarlar. Uzza'nın o kılıçla kendini savunacağını düşünürler. Halid b. Velid gelip kılıcı alır, Uzza'yı yıkar, sonra da halkın sığındığı dağın yamacına gider. Uzza halkı teslim olur. İslam askerleri, hepsinin boynuna ip geçirir, kimisini öldürür. Bu sırada tutsaklardan biri kaçarak Hz. Peygamber'in katına gelir ve bunları söyler.

3. zulmı: zulm N.

7. gere: göre N.

8. Ol gice kim ođduñuz ulm oldı kem
‘Adluñuz ıldı cihānı üştülem
9. İy münevver aydan alınlu Ĥabīb
İy raķīb ü iy arīb ü iy muķıbb
10. İy Şefi‘ ü iy Őefiķ u iy refiķ
Dağı kim vardur bize senden Őefiķ
11. Bize ulm oldı bizi ıl iftiķād
Dād eylegil bize iy mır dād

473.

Mefā‘ilün Fe‘ilātün Mefā‘ilün Fe‘ilün

1. açan ki Mekke’yi feth itdi ol Resül-i mübın
Oturdu Mekke’de bir niçe gün arār itdi
2. Göñülleri içine orğudan oyıldı od
Yoğ oldı kerr ü ferı cümleññ firār itdi
3. Diyār-ı Mekke’de cümle ‘Arab abılelerin
Resül heybeti ağıtdı tārümār itdi

---

8. cihānı: cihānda K3.

(473)

K3 208a, -A, N 180b.

*Bu Şiir, Darır’in dilinden söylenmiştir. Hz. Muhammed, tutsaktan o sözleri işitince hemen Halíd b. Velíd’i çağırır. Halíd, o zamana kadar Hz. Peygamber’in emri olmadan yetmiş Arap’ı kılıçtan geçirmiştir. Hz. Muhammed o Arapların kan pahalarını verir. Kalan Uzza halkı Müslüman olur. Mekke’nin fethedildiği haberi her yere yayılır.

1. ki: kim N.

2. N nüshasında bu beyit ile alttaki beyit yer değişirmiştir./ orğudan: orğudan N.// yoğ: yoğ N.

4. İşitdiler ki ıureyş'i igen zebŭn itdi
Benem diyen kişileri esİR ũ zār itdi
5. Kimesne nuřķı mı oldu anuñ ileyinde
Ki heybeti şamusını zelİL ũ hŭār itdi
6. Bu vehm ũ velveleden ğulgule cihān şoldı
Ki Aĥmed enbeteullāh bŭzŭrg-vār itdi
7. YetİM şaldı faķİR oldu niçe yıllar
řoñında Ĥaķ anı ğor nice iĥtiyār itdi
8. Degŭl ki Mekke eger dŭnya mŭlki mŭlki ola
Sen eyle şanma ki dŭnyāya i'tibār itdi
9. Resŭl leyletŭ'l-Esrā[da] kim eyledi mi'rāc
İřitdŭk ola kim ol ğoklere ğŭzār itdi
10. Burāķ'a ıuds'e deĝin bindi Mekke'den el-ĥaķ
ıanadı ũzre bu kez CibrİL ũstŭvār itdi
11. ačan ki Sidre'ye iriřdi řaldı Cebrā'İL
Bu kez Raĥīm anı Refref'e sŭvār itdi
12. Ne dŭrlŭ dŭrlŭ vilāyet ma'āni mŭlkinde
Teferrŭc itdi teferrŭcin iĥtiřār itdi

---

5. ileyinde: vilāyetinde N.

6. enbeteullāh: beytullāh N.

10. el-ĥaķ: ancaķ N.// CibrİL: Cebrā'İL N.

11. ki: kim N.

13. Anuñ himmeti atında bu yaradılmış kim
Sehel nesene görindi vü tîz güzâr itdi
14. Çü gördi nârı vü nûrı [vü] cenneti hûrı
Muayyed olmadı [vü] terk-i nûr u nâr itdi
15. Ben anı isteyeyim diyü kim bu varlığı
Yoğ-iken eyledi yoğdan bu mülki var itdi
16. Çü ‘arşu kürsiye almadı ol Habîbullâh
İlâhın istedi ayruğunu nişâr itdi
17. açan ki kendü gibi terk ıldı ol Şiddîk
Cemî‘-i varlığını gör ne yâr-ı gâr itdi
18. ‘Ömer çün kendüligin terk ıldı dîn yolına
Gör anı dahı nice kendüzine yâr itdi
19. Çü dîn yolında adem urdı Şiddîk’la ‘Oşmân
Bu rûh u [bu] cesed terkin âşikâr itdi
20. ‘Alî’yi gör kim anuñ ‘ışına neler ıldı
Egerçi şâhib-i düldül ü Zü’l-fikâr itdi
21. abûl ılmadı hergiz cihân ululığını
Kim eydür-ise abûl eyledi fişâr itdi

---

13. nesene: nişâne N.

20. ıldı: kılur N.

22. Daḥı kim ancılayın ol Resül'i sevdıyse
Bu dünya cāhına mālına atı 'ār itdi
23. Darır'i gör ki anuñ sevgüsinde şulb olup
Bu dünya varlığını külli ihtikār itdi
24. Yüridi ilden ile siresin söylemege
Darır adı[nı] vü gözsüzligi şı'ār itdi

474.

Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün

1. Ha ta'alā birliğine yo gümān
Şun'idur her bir yaradılmış hemān
2. Ne şeriki vü naziri var anuñ
Şāni'idür cümlesi cism ü cānuñ
3. Enbiyāyı ol yaratmışdur güzīn
avlını toğru ılıp gökçek sözün

---

22. sevdıyse: severse N.

23. sevgüsünde sulb olup: sevgüsünden alib olup N.

(474)

H2 315a, B2 102b,  760b.

*Bu şiir, Hz. Muhammed'in dilinden söylenmiştir. İslam ordusu Mekkelilerle savaşıarak onları yener. Hz. Muhammed, Kābe'ye girer ve putları yıkar. Mekke'nin fethinden sonra, pek çok Arap kabilesi Müslümanlığı kabul eder. Bununla birlikte, Müslümanlığı kabul etmeyen kabileler de vardır. Bunlar birleşerek İslam ordusu ile savaşımaya hazırlanırlar. Hz. Muhammed, bu durumdan haberdar olunca, Bilāl-i Habeş'iye, ezan okuyarak Müslümanları biraraya toplamasını emreder. Ardından minbere çıkar ve bu tevhidi okur.

1. birliğine: buyruğına H2.// hemān: 'ayān .

2. cism ü cānuñ: cismüñ cānuñ .

3. -H2, -B2.

4. Anlaruñ kim da‘vetine uydılar
Toğru āyīn dīn ü erkān tıydılar
5. Bildiler ol Allāh’uñ birliğini
Aña lāyık kıldılar dirligini
6. Her biri ħūrī vü ğılmān buldılar
Ol Çalab’dan fażl u iĥsān buldılar
7. Ol ‘ināyet issi Rabbü’l-‘ālemīn
Ol yaratdı beni ĥatmü’l-mürselīn
8. A‘zamī dīni baña bildürdi Ħaķ
Luṭfi-y-ıla eyle bildürdi sebaķ
9. Dinüñe kim ‘aşı oldu göresin
Ķatl idüp boynını anuñ urasın

---

4. anlaruñ kim: devlet anuñ H2, B2./ ikinci mısra: her biri ħūrī vü ğılmān buldılar H2.

5. -H2, -B2.

6. birinci mısra: toğru iken dīn ü erkān tıydılar H2.

7. -H2, -B2.

8. ikinci mısra: tıfıla virürler-idi hem sebaķ H2, B2.

9. boynını anuñ: anuñ boynını H2.

475.

Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün

1. Kim ğazāya varuruz işbu zamān
Ol Resūlullāh bile faħr-ı cihān
2. Kāfirūñ hem başlarını kesevüz
İltüben Mekke şārında asavuz
3. Niçeleri eyleyevüz hōr u zār
Ol 'Alī kaçan ki şala Zū'l-fikār

---

(475)

H2 318a, B2 103b, Ç 762a.

*Bu şiir, Hâlid b. Velîd'in dilinden söylenmiştir. Ordunun Huneyn Savaşına gitmesini anlatır.

**Ç nüshasında bu şiir mesnevi ile değil, gazel nazım şekli ile yazılmıştır. Bu sebeple fark olarak göstermeyip şiirin tamamını burada veriyoruz:

1. Kim ğazāya varuruz işbu zamān
Kesevüz başlar dökevüz yire kan
2. Ne belā eyleyevüz müşriklere
'Ālem içinde kim ola dāsītān
3. Niçeleri eyleyevüz hōr u zār
Niçelerden alısaruz bāş u cān
4. Hāğ resūli devletinde pāk dīn
Feth ü nuşret bulısaruz bī-gümān
5. Sizi anuñ ümmeti kıldı güzīn
Tīğ uravuz anuñ öñinde hemān
6. Ne kadar kim ehl-i küffār olsa çok
İrmeye Hāğ 'avn-ıla bize ziyān
7. Eyleyevüz cümlesini tārūmār
Alavuz oğlı kıızı [vü] hānümān

1. faħr-ı cihān: faħru cihān B2.

2. şārında: metinde "şehirinde" şeklinde yazılmasına rağmen, vezin gereği bu şekilde okunmuştur.

3. niçeleri: niçelerin H2.

4. Niçelerüñ başına gele zevāl
Niçelerüñ mālı ola pāymāl
5. Hāḡ resūli devletinde pāk dīn
Tīḡ uraruz anuñ öñinde hemīn
6. Eyleyevüz cümlesini tārümār
Çün bize yarı kıla Perverdigār
7. Alavuz oḡul u kız u ḡānümān
İledevüz Mekke şehrine revān

476.

Mefā‘īlün Fe‘ilātün Mefā‘īlün Fe‘ilün

1. Zihī sa‘ādet ü iḡbāl zihī Resūl-i emīn
Ki ‘avnı oldu İläḡ’uñ aña ḡarīn ü mu‘īn
2. Ki dīn ḡılıcını virdi eline didi ki ur
Ne yirde kim ola dīn düşmeni ḡasūd [u] la‘īn
3. Seni Resūl bile vü beni İläḡ bile
Virem gerek aña nuşret yaḡīn içinde yaḡīn

---

4. mālı: māl H2.

7. -H2.

(476)

H2 321a, B2 104b, Ç 763b.

*Bu şiir, Semāt b. Zeyd’in dilinden söylenmiştir. Semāt b. Zeyd, Hz. Muhammed’in ordusunda bulunan bir askerdir. Cin taifesinin çeşitli suretlere bürünerek, İslam ordusuna yardım etmek amacıyla gazaya geldiğini görünce sevinerek bu şiiri okur.

1. zihī: zehī H2.

2. -H2, -B2.

4. Gerek kim her yaradılmış saña kıla yarumı
Yüriye leşkerüñ ola gerek yesār [u] yemīn
5. Şükür ki göz-ile gördük bugün müyesser anı
Kılıç ura ileyüñde Çalab viribidi çın
6. Yine helāk olısdur öñünde müşrikler
Yine cehennem içinde gerek ki hōr [u] hazīn
7. İki cihānda bizümdür sa‘ādet ü devlet
Bugün ğazā kıluruz uş Resül öñinde hemīn
8. Çü fetḥ-i Mekke olupdur bize naşīb-i ezel
Şükür ki virdi bize ḥil‘at-ı sa‘ādet ü dīn

---

3. yaķın içinde yaķın: içinde yaķın H2.

4. -H2, -B2.

5. göz-ile: -H2, -B2./ müyesser anı: müyesser eyledi Haķ H2, B2.

6. -H2, -B2.

7. hemīn: -B2.

8. -Ç.

477.

Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün

1. Buncılayın nesne gördüm ben 'ayān
Dürlü şüretler ki olmuş hep revān
2. Kimi ejderhā kimi arslan gibi
Kimi bebr ü gergedān kimi yılan
3. Kimi kuş başlu kimi kurd başludur
Eytdi kim girçek-durur şanmañ yalan
4. Sözümi dutuñ bulardan kurtuluñ
Ol Muḥammed'e getürüñüz ĩmān
5. Ger ĩmāna gelmeyesiz dir bilüñ
İşüñüz bitmiş bilesiz bu zamān

---

(477)

H2 326b, B2 106b, Ç 765b.

*Bu şiir, Necya'nın dilinden söylenmiştir. Hz. Muhammed'in ordusu, Huneyn'e gelir. Müşrik ordusunun başında Mâlik b. Avf, Urve b. Mes'ûd, Düreyd b. Sımme vardır. Mâlik, ordu yaklaştığında Müslüman askerinin sayısını öğrenmek için, Necya isimli kölesini bir tepeye çıkarır. Uzağı çok iyi görebilen Necya, İslam ordusunun çok kalabalık olduğunu söyleyerek, onların sancaklarını ve önde gelen erlerini tarif eder. Ay yüzlü ve kanatlı kişilerle gergedan, aslan, kaplan gibi hayvanların da orduda olduğunu haber verir. Zira melekler ve cinler de ordudadır. Mâlik, ondan gördüklerini kimseye anlatmamasını ister. Bunların hepsinin sihir olduğunu söyler. Necyâ da gördüklerinin gerçek olduğunu dile getirerek bu şiiri okur.

1. ki: hep B2./ devān: revān B2.

2. kimi arslan: kimisi arslan B2.

3. birinci mısra: kimi kurd başlu kimi kuş başludur B2, kimi kuş başlu vü kurt başlu kimi Ç.// eytdi: didi Ç./ girçek-durur: gerçektür H2.

4. -H2, -B2.

6. Cānlaruñuzı cehenneme şala
Ol Resül-i Hāşimī faħr-ı cihān
7. Hāşimī [vü] Ebṭahī [vü] Medenī
Ol Muħammed'dür gelen dir pāk cān
8. Anuñ-[1]la kimse başa varmadı
Siz daħı ıturmazsız anuñla hemān
9. Dīnine ikrār idüñ ol serverüñ
Bulasız anuñ kılcından emān
10. Ger Müsülmān olmayasız bellüdür
Sizi kıra ol 'Alī şāhib-kırān
11. Bundan artuğ çāre yoğ-durur bilüñ
Vaşf-ı ħāli [ben] size itdüm 'ayān
12. Bāķī size ne gerek-ise kıluñ
Ĥāhi dīn dutuñ ħāhi dutuñ gümān

---

6. cehenneme: cehennemde B2.// ikinci mısra: -H2, -B2.

7. birinci mısra: -H2, -B2.// pāk: pāk ü H2, B2.

8. -H2, -B2.

9. bulasız: tā bulasız H2.

10. -Ç.

11. -H2, -B2.

12. kıluñ: bilüñ B2.// ikinci mısra: ol Resülüñ didügi yirde oluñ H2, B2.

478.

Mefā'īlün Mefā'īlün Fe'ülün

1. Ger İskender olursa er ya Dārā
Gerekdür aña tedbīr ü müdārā
2. Yaluñuz güç-ile mülk ele girmez
Anı kim 'aql görür göz görmez
3. Cihān-gīr olmaz illā hīlet issi
Müdārā ehli vü tedbīr eyesi
4. Kerīm olsa gerek andan dilīr ol
Çü cem' oldı bular yūri dilīr ol
5. Bu işlerden birisi kem olursa
Dutamaz mülki ger Rüstem olursa
6. Müdārāsuz u tedbīrsüz kişiler
Piyāle gibi ırağdan ışılar
7. Sehelce taş doқınsa tīz uşanur
Yüreksüz kişi hōd қorқar uşanur

---

(478)

K3 210a, -A, N 183b.

*Bu şiir, Darīr'in dilinden söylenmiştir. Düreyd b. Sımme, Mâlik'e kadın ve çocukların savaş sırasında uzakta olmalarının daha iyi olacağını söyler. Mâlik ise gayrete getirmek için askerlerini çocukları, köleleri, malları, mücevherleri ile meydana göndermek istemektedir. Düreyd, bu tedbirin eksik bir tedbir olduğunu ifade eder.

2. kim: -K3.

6. kişiler: kişi nöker N.

8. ‘Adū aldamağa ħīlet gerekdür
Keremden erlige ālet gerekdür
9. Güce görmek güç-ile iş bitürmek
Aña tīz vāqi‘ olur baş yitürmek
10. Kişiyе çün ki ‘aql olmaya yoldaş
Başı ayağ olur u ayağı baş
11. Kime kim ‘aqlı yoldaş ola vü yār
Ne kim ister-iseñ ol kişide var
12. Kerem ‘ākıl kişiler işi olur
Ki ‘ākıl er müdebbir kişi olur
13. Müdārā issi çok işler bitürür
Yine ħīletle çok düşmen yitürür
14. Ne biter cāhilūñ cem‘iyyetinden
Dīne eksüklik olur şöhetinden
15. Dīnūñ aydınlığı ‘aql-ıladur pes
Anuñçün cehl eyesi oldı nā-kes
16. Çün anuñ ‘aqlı eksükdür ü dīni
Anuñçün artadurur kibr ü kīni

---

11. kim: ki N.

13. ħīletle: ħikmetle N.

16. ü: -K3.

17. Һudāvendā bizi ‘āķiller-ile
Muşāhib eylegil ‘ādiller-ile
18. Ki cāhil şoĥbeti şūmdur kişiyе
Anuñ dostlığı mezmūmdur kişiyе

479.

Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilün

1. Үurun ehl-i ĩmān u ĩslām dir
Һudā’dandur iĥsān u in‘ām dir
2. İdelüm bu dīn yolında biz ğazā
Bulavuz yarın anda ikrām dir
3. Sizüñ-içün bezene uçmağ u ĥūr
Ger ki bunda қазanasız nām dir
4. Eyü adla dünyadan [siz] gidesiz
Bulasız cinān içre ārām dir

---

17. eylegil: eyle N.

(479)

H2 327b, B2 107a, Ç 766b.

*Bu şiir, Hz. Muhammed’in dilinden, ordusunda bulunanlara hitaben söylenmiştir.

1. Үurun: Үurun iy Ç.// Һudā: Таñrı Ç.

2. -Ç./ yolına: yolında B2.// anda: -H2./ ikinci mısra: bu mısrada vezin aksamaktadır.

3. -Ç./ uçmağ: nüshadalarda “ol uçmağ” şeklinde yazılmasına rağmen, vezin gereği bu şekilde okundu./ ger ki: nüshadalarda “eger” şeklinde yazılmasına rağmen, vezin gereği bu şekilde okundu.

4. -H2, -Ç./ ikinci mısra: bu mısrada vezin aksamaktadır.

480.

Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün

1. Hudā çün ki sizden rāzı ola
Hāzretinden çamuñuz raḥmet bula
2. Gelün imdi eydelüm dīn ğayretin
Göresiz yārın anda Hāḳ ḥāzretin
3. Ecrüñüz zāyi' ider degüldür ol
Kendü ider kendüye taḳşır ḳul

481.

Mefā'ülün Mefā'ülün Fe'ülün

1. Yine gör ğayret issinüñ işini
Ki ne dürlü yine ḥıfz itdi anı
2. Egerçi döndi 'Oşmān oğlu Şeybe
Varur kim iş bitüreydi nihānī

---

(480)

H2 327b, B2 107a, Ç 766b.

*Bu şiir, Hz. Muhammed'in dilinden, ordusunda bulunanlara hitaben söylenmiştir. Bir önceki şiirin devamı niteliğindedir, arada nesir kısmı yoktur.

1. birinci mısra: Hāḳ ta'ālā hem size rāzı ola Ç.// ol: o B2./ ḥāzretinden çamuñuz: çamuñuz ol ḥāzretde H2, B2.

2. -H2, -B2. / ikinci mısra: bu mısradaki vezin aksamaktadır.

3. -H2, -B2.

(481)

K3 212a, A 391a, N 185b.

*Bu şiir, Darîr'in dilinden söylenmiştir. Huneyn Savaşı esnasında Hz. Peygamber'in yalnız kaldığını gören Osmanoğlu Şeybe, Hz. Peygamber'i öldürmeye kasteder.

1. yine: yine A.

2. varur: vara N.

3. Giderdi kim Resül'i öldüreydi
Gör aña n'itdi emr-i āsumānī
4. İrişdi yüregine bir elem kim
Çıkayazdı teninden tatlu cānı
5. Dikildi gögsine bir katı sancu
Ki fikri fehmi oldu kamu fānī
6. Ögi uşşı başından oldu zāyil
Yıkıldı yire toñdı tende kanı
7. Kaçan 'aklı yine başına geldi
Gözin açdı vü gördi ol zamānı
8. Yaķın bildi kim ol Resül-i Haķ'dur
Anuñladur Haķ'uñ emn ü emānı
9. Anı şaklayıcı Haķ'dur ta'ālā
Giderdi Şeybe gönünden gümānı
10. Peşīmān oldu itdügi işine
Kaçan kendü de gördi ol nişānı
11. Haķıķat bildi kim Aħmed resüldür
Degül cāzū vü kāhin adı şanı

---

4. irişdi: erişdi N.

5. gögsine: yüregine K3, N./ fikri fehmi: fehmi fikri K3, N.

7. yine: yene A.// zamānı: ziyānı K3, A./ gözin: gözi A.

11. adı şanı: ad u şanı A.

12. Nübüvvet heybeti düşdi içine
Gözine ıar kıldı bu cihānı
13. Aña berkitdi i'tikādını kim
Bunuñ dīni ıutar devr-i zamānı
14. Anuñ āyīni cāvidān ıalısar
İki cihānuñ oldur kāmurānı
15. Anuñ meddāıları içinde Gözsüz
Olupdur Türkī sīre tercümānı
16. Bu gülşen güllerini ıoıula kim
Teferrüc idesin bu būsitānı
17. Bu bülbülüñ fığānın işidicek
Bilesin kim ne söylemiş lisānı

482.

Mefā'ılün Mefā'ılün Fe'ülün

1. Egerçi münkirüz sevmezüz anı
Velīkin ol ıutısardur cihānı

13-17. -A.

(482)

K3 214b, -A, N 188a.

*Bu şiir, Benî Hevazın ulularının dilinden söylenmiştir. İslam ordusu Huneyn seferinden zaferle döner. Pek çok ganimet ve esir alınmıştır. Bu esirlerin arasında Hz. Muhammed'in sütanesi olan Halîme'nin kızı da vardır. Hz. Muhammed, Halîme'nin kızına biraz para verir ve onu bir deveye bindirerek tekrar memleketine gönderir. Halîme'nin kızı memleketine dönerken, yolda Benî Sa'd kavminden askerleri görür. Onlara kendi hikâyesini anlatır ve onların da esir alınan hanımlarının ve çocuklarının paylaşırılmadığını, Hz. Muhammed'in kendilerinden haber beklediğini söyler. Benî Hevazın uluları da şaşırarak birbirlerine bu sözleri söylerler.

2. Muqarrer olısdur dünya aña
Qafa urdı bu dünyā baña saña
3. Nice bu silüñ öñin bend kıldı
Bu bahrı qahr-ıla derbend kıldı
4. Qaçan hışmı gözin açdı cihāna
Bir avuç toprağı saçdı cihāna
5. Cihān yıkıldı başumuza ol dem
Ne od yağıldı başumuza ol dem
6. Bir avuç toprağı çün cārī itdi
Evümüz mālumuz yağmaya gitdi
7. Dağı göz mi açabildük cihānda
Oğul kız kaygusu mı qaldı cānda
8. Qaçan kim Mekke'yi fetḥ itdi ol mīr
Velī 'afv itmege kılmadı taqşır
9. Yavuzlıq eyleyene eyelük itdi
Geçen geçdi gidenler dağı gitdi

---

5. yağıldı: yağıldı N.

6. itdi: kıldı N.

483.

Mefā'ilün Fe'ilātün Mefā'ilün Fe'ilün

1. Sen eyle şanma kim ancılayın yaradılmış
Halāyık içre selīm ü halīm ādem ola
2. Ola kişi kim anuñ hūyı hulkı ola laṭif
Velīkin ancılayın sözi toğru er kim ola
3. Şanur mısın kim anuñ mekr ü hīlet işi-durur
Anuñ gibi [ki] degül şanma mekre mülzem ola
4. Hāḳīkat oldı kim ol Hāḳ resūli mürseldür
Cihānda şanma kim kimseye özinden a'lem ola
5. Alar ki cāzū-durur dirler anı ya kāhin
Meger ki eyle diyen ebleh ola ebkem ola
6. Kehāne sihr didükleri bir sehl işdür
Degül ki seyyid ü sālār-ı her dü 'ālem ola

---

(483)

K3 215a, -A, N 188b.

*Bu şiir, Huneyn Savaşında mağlup olan ve sonra Hz. Muhammed'e iman getiren askerlerin dilinden söylenmiştir. Halīme'nin kızının anlattıklarını duyan Benî Hevazın uluları, Hz. Muhammed'in katına gelerek Müslüman olurlar. Diğer mağlup askerler de iman ederler. Hz. Muhammed onların da ailelerini serbest bırakır. Bu askerlerin bir kısmı Mâlik b. Avf'a, Hz. Muhammed'in vasıflarından bahsederek onu bu sözlerle överler.

2. hūyı hulkı: hulkı hūyı N.

3. işi: iş mi N./ degül: -N.

4. cihānda: cihānın N.

5. ebleh ola ebkem ola: ebleh ebkem ola N.

7. Kim eydür anı ki cāzū cihān melīki ola
Ya her ki kāhin-ise amulardan ekrem ola
8. Kehāne ehli olur dūnya ehlin aldayıcı
ayāli cāzūlīguñ bir nefes ya bir dem ola
9. Kim ola sencileyin cem‘ kıla bunca eri
Nie dilīr ü muaddemlere muaddem ola
10. Sınıdı yūz kiisinden anuñ bu cümle eri
Senūñ gibi melik u heybetinden epsem ola

484.

Fā‘ilātūn Fā‘ilātūn Fā‘ilūn

1. Yine ıldı bir beyānuñ fikrini
Dile alup böyle ıldı zikrini
2. Kim siyerdür Mutafā’nuñ vaf-ı hāl
Kim bu resme ıldılar erh-i maāl
3. İy Hudāyā ol erenler hūrmeti
Kim bular sūrdi gōñūlden ‘illeti

---

10. sınıdı: sınıdı N./ bu: -N.

(484)

H2 350b, B2 115b,  778a.

*Bu iir, Darīr’in dilinden sōylenmitir. İslam ordusu Huneyn’de zafer kazanır. Mekke’yi de fethetmi olan Hz. Muhammed, Medine’ye dōnmeye karar verir.

2. birinci mısra: sīresidür Mutafā’nuñ vaf-ı hāl .// ıldılar erh-i maāl: ıldılar-ıdı maāl H2, B2.

3. bular: bunlar H2.

4. Kim Resûl'e ümmet oldılar varı
Raḥmetüñden bize daḥı kııl yarı
5. Rāviler kim bu kitābı düzdiler
Bir araya cem' idüben yazdılar
6. Adını anuñ Siyer eylediler
Muştafā'dan hoş ḥaber eylediler
7. Hoş ğazāvatlar-durur toĝru şaḥīḥ
Tatlu sözlerdür içi taşu melīḥ
8. Rāviler irsün Ḥaḳ' uñ Rıdḩvānına
Sen daḥı digil ki raḥmet cānına

485.

Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün

1. Aĝzın açdı söylemege ḥüb nihād
Kıldı Allāh' uñ ululıĝını yād

---

4. ümmet oldılar: oldılar ümmet Ç.

5-6. -Ç.

7. -Ç./ toĝru: toĝru H2.

8. -Ç./ ki: -H2.

(485)

H2 354b, B2 117a, Ç 779b.

*Bu şiir, Hz. Peygamber'in dilinden söylenmiştir. Benî Cüzâm kavminin Müslüman olduğunu duyan Arafıl kayseri öfkelenir ve askerlerine o kavmi kırmaları için emir verir. Kayserin askerleri, gece baskını yaparak kadınları, çocukları esir edip dönerler. O kavimden Sa'd b. Süheyl, hanımı ile birlikte Hz. Muhammed'e bu hali anlatmaya gider. Hz. Muhammed, üzülerək, halkı mescide toplar ve minbere çıkararak bunları söyler.

2. Didi kim oldur **Hüvallahü Aḥad**
Ḥayy u Ḳayyūm **Hüvallahü's-Şamed**
3. Kimse andan toğmadı ol kimseden
Kimse bilmez kim anuñ aşlı neden
4. Cümle yaradılmışuñ ḥallākı ol
Ol yaratduğı cihānda şun'ı bol
5. Cümle peygamber ki geldi ḥaḳ-durur
Āyīni erkānı hem muṭlaḳ-durur
6. Cümlesi ḥaḳ aldılar ḥaḳ virdiler
Ḥaḳ ta'ālā rahmetine irdiler
7. Beni Allāh kıldı ḥatm-i mürselīn
Toğru yola şadıḳu'l-va'dü'l-emīn
8. A'zam-ı dīn[i] baña bildürdi Ḥaḳ
Didi yol azmışlaruñ ḥāline baḳ
9. Kıldı Ḥaḳ Peygamber-i seyf beni
Didi server eyledüm ḥalḳa seni

---

2. -H2, -B2.

3. birinci mısra: kimseden toğmadı ne kimse andan B2./ ol kimseden: kimseden ol Ç./ ikinci mısra: -
Ç./ kim: ki B2.

4. birinci mısra: -Ç./ Ḥallāk'ı: Ḥallāk'ıdur B2./ şun'ı: şun' H2.

5-6. -H2, -B2.

7. beni Allāh kıldı: kıldı Allāh beni Ç./ toğru: toğrı Ç.

8-9. -H2, -B2.

10. Halka benüm birliğüm bildür didi
Tā'atın kamu baña kıldur didi
11. Her ki senüñ emrüñe girmezse gör
Kılıc-ıla didi anuñ boynın ur

486.

Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün

1. Yazdı kim iy kavm küfrüñüz şaluñ
Bir bilüñ Allāh'ı İslām'a gelüñ
2. Aña ne mevlüd olupdur ne veled
Evvel [ü] āhir anuñ milki ebed
3. Şāni'idür her yaratılmışuñ ol
Ol yaratduğı cihānda şun'ı bol
4. Şun'a şāni'-i dīn olur la'neti
Bī-gümān olur cehennem āleti
5. 'İsī Allāh'uñ kulu peygamberi
Kullarına viribidi rehberi

---

11. ki: kim B2.// anuñ: -B2.

(486)

H2 369b, B2 122b, Ç 788b.

*Bu şiir, Hz. Muhammed'in Rum kayserini dine davet etmek için yazdığı mektuptur. Hz. Muhammed'in buyurduklarını, Hz. Ali yazar.

2. -H2, -B2.

4-8. -H2, -B2.

6. Halka ol Hax birligin[i] bildüre
Tā'atını cümle aña kıldura
7. Dağı Meryem Allāh'ıñ kırnağıdur
Böyle bilmeyen anı key tığidür
8. Ne ki peygamber gelüpdür bildiler
Halk[ı] Hax yolına da'vet kıldılar
9. Beni Allāh itdi hatm-i mürselīn
Ne ki peygamber gelüpdür evvelīn
10. Gelecegüm anlara bildürdi Hax
Ulu kiçi şöyle bildürdi sebağ
11. Devr geçe çün ola āhir zamān
Ola bir peygamberi anda 'ayān
12. Kim 'Arab'dan çopa peygamber ola
Hatm-i mürsel key ulu server ola
13. Ol Muḥammed ibn-i 'Abdullāh ola
Her yaradılmışlara ol şāh ola
14. Her kim anuñ şer'ini hükmin tuta
Manşür ola dīni dünyādan uta

---

9. beni Allāh itdi: beni kıldı Allāh Ç./ şun'ı: şun' H2.

10. -H2, -B2.

11. peygamberi: peygamber H2.

12. key: ki H2.

13. -H2, -B2.

15. Dutmayanlar h r [u] hem ma h r ola
Ha  ta‘ l  ra metinden d r ola
16. Ol ola Pey amber-i seyf g z n
Da‘vet ide halka ge ure sözin
17. Her ki emrin tutmayan ser-te-ser 
Virmeye hergiz em n boynın ura
18. Her kit b içre  g pd r adumı
Niçe yirlerde idüpdür y dumı
19. Ol eyitd kleri pey amber menem
Halkı yola o uyan rehber menem
20. İmdi ol yoz fikr n z terkin kılun 
Birliğini Ha  ta‘ l nun bilün
21. Andan artu  Ta rı yo dur dahu bir
Emr-ile  a‘imdir anun gök [ ] yir
22. Hem anun pey amberi bilün  z m
 on bu az nlu u hem tutun sözüm

---

14. kim: ki B2.

15. -H2, -B2.

17. -H2, -B2.

18. eyd pd r: kılupdur H2, B2.

19. menem: benem B2,  ./ menem: benem B2,  .

20-21. -H2, -B2.

22. pey amberi: pey amber H2./ bu: -H2, B2./ az nlu u hem tutun: az nlu unuz dutun sözüm  .

23. Kim çeri çeküp varam senden yaña
İş kılam siz[e] ki kalasız taña
24. Uş sebab oldu aramızda bize
Ol şehīd olanlar ki vardı size
25. ‘Ömr āhīr olmuş-ıdı öldiler
Haq ta‘ālādan sa‘adet buldılar
26. İmdi destūr oldu Allāh’dan baña
Didi var ‘azm eyle sen andan yaña
27. Eyleyem ulu gāzā anda idem
Yola gelmeyenünüz cümle kıram
28. Esīr idem ‘avrat u etfāluñuz
Cümle alam rūzuñuz u māluñuz
29. Hep kilīsālaruñuz yıkam tamām
Yirine mescid yapam her bir maqām
30. İmdi ĩmān getürün olmañ haqīr
Ulu kiçi eydüñüz kim Tengri bir
31. Hem eydün ki Muḥammed haq resūl
‘Arz kıldum işde budur togru yol

23-25. -H2, -B2.

24. vardı: metinde “vardılar” şeklinde yazılmasına rağmen, vezin gereği bu şekilde okundu.

27. -H2, -B2.

29. -H2, -B2.

30. Tengri: Tañrı B2.

32. Ben size şerhin didüm toğrı yoluñ
Yoğ dir-iseñüz bu dem ĥāzır oluñ
33. Ne ĥadar er direbilürsüz dirüñ
Uşda varuram cevābumı virüñ
34. Benven ol Tengri ĥabībi Muştafa
Kim içüm taşum ŧolup-durur şafa
35. Rūĥına bir ĥoş şalavāt virelüm
Söze andan başlayuban girelüm

487.

Mefā'ilün Fe'ilātün Mefā'ilün Fe'ilün

1. Görür misiz ki neler ĥıldılar münāfıĥlar
Bīhūde sözler-ile ĥıldılar 'Alī'yi melül

31-32. -H2, -B2.

33. uşda: uşta B2.

34. -Ç./ Tengri: Tañrı B2.// ŧolup-durur: ŧolupdur B2.

35. -Ç./ başlayuban: başlayalum H2.

(487)

K3 222b, -A, N 196b.

*Bu şiir, Darır'in dilinden söylenmiştir. Rum kayseri, İslam dinine girmeyi kabul etmemiş, savaşmaktan çekinmeyeceğini bildiren bir mektup göndermiştir. Hz. Muhammed, bunun üzerine ordu toplayarak Tebuk seferi için hazırlıklara başlar. Bu sırada münafıklar bir mescid inşasına girişirler. Amaçları, sahabeyi teker teker bu mescide çağırarak, onları İslam'dan soğutmaktır. Mescid-i Dırar olarak bilinen bu mescid, sefer vakti geldiğinde tamamlanmış olur. Başlarını Abdullah b. Übeyy b. Selul'un çektiği münafıklar, Hz. Muhammed'e gelerek mahsul toplama vakti geldiği için sefere katılmak istemediklerini söylerler. Hz. Muhammed de onlara izin verir. Hz. Ali'yi naib ve imam bırakarak şehirden ayrılır. Münafıklar, Hz. Ali'nin şehirde kalmasından hoşlanmazlar. Hz. Muhammed'in Hz. Ali'den incindiği, bu sebeple böyle bir gazaya onu götürmediği dedikodusunu çıkarırlar. Hz. Ali, söylenenleri duyar ve üzülür.

2. Resül birle ortasına fitne sözün
Bırakdılar ki ‘Alī’den melül ola Resül
3. ‘Alī gibi kişiyi fitne yoldan iledicek
‘Aceb mi seni yoldan iledür-ise foğül
4. Resül-idi ki münāfık sözine uymadı pes
Kalan ħalāyıkı yoldan iletđi aldadı ğül
5. Kaçan velīyi münāfık sözi melül idicek
Seni ya bini melül itse olmağıl melül
6. Ya şabr eyle münāfık kişilerüñ sözine
Ya ‘uzlet id ü ma‘āni sözine ol meşğül
7. Oturma durma bu dünya[da] ħalāyık birle
Ki ‘ām şoĥbeti var ‘akluñı kılur mechül
8. Eger şorarlar-ısa kim pes enbiyā vü rüsül
N’içün ‘avām-ıla kıldı bular ħurüc u duĥül
9. Cevāb vir ki alar da‘vet itmege geldi
Delālet itmege ħalkı be-ħazret-i medlül
10. Mübeddel eylediler ħalk küfrini dīne
Komadılar ki ħala ħalkı küfr-ile maĥzül

---

2. ki ‘Alī’den: ‘Alī’den ki N.

4. ki: -N.// ħalāyıkı: ħalāyığı N.

5. behlül: melül N.

8. kim: ki N.

9. alar: olar N.

11. Senüñ dahı var-ısa himmetüñde ol kuvvet
Ki halkı cehl civārından idesin ma‘zül
12. Çü himmetüñ tağı yazıya ahtarur ayruķ
Ne kişiden ola endīşe saña iy maḥlül
13. Yüri bu himmet-ile halk ortasında yüri
Sen iy ṭabīb ḳoma halkı yüriye ma‘lül
14. Kačan ki göñli deñizi bu Gözsüz’üñ kaynar
Ṭal imdi söz deñizine vü [dir] dürden mechül
15. Söz eydicek kişi maḥfil içinde şöyle gerek
Ki sâ’il eyle şana kendüdür yine mes’ül

488.

Mefā‘ilün Fe‘ilātün Mefā‘ilün Fe‘ilün

1. Bize Resül-i İlāh ol ‘İsī-yi Rūḥullāh
Ḥaber anuñ gibi virdi ki bu Muḥammed’dür
2. Benüm şoñumda ḳopısar ‘Arab diyārında
Resül-i mürsel adını şorarsañ Aḥmed’dür

---

14. ki: kim N.

15. kendüdür yine: yine kendüdür N.

(488)

K3 224a, -A, N 197b.

*Bu şiir, Yuhanna bin Rube’nin dilinden söylenmiştir. İslam ordusu Tebük kalesine yaklaşır. Melik Yuhanna bin Rube, casus göndererek, gelen ordunun Hz. Muhammed’in ordusu olduğunu öğrenir. Yuhanna, âlim bir kişi olduğu ve münzel kitapları okuduğu için Hz. Muhammed’in hak peygamber olduğunu bilmektedir, halkına da Hz. Muhammed’i bu sözlerle anlatır.

3. Anuñ şerī‘atı dāyım ü devleti dīni
Hemīşe oldı ola tā ebed mü’ebbeddür
4. Göresin ümmetin anuñ ne şālih ümmetdür
Muẓaffer ümmet ü manşūr u hem mü’eyyeddür
5. Sa‘ādeti ezelīdür ü devleti ebedī
Sa‘īd ü sa‘d u sa‘ādetden Aḥmed es’addur
6. Kim aña irse ya anuñ cemālini görse
Dīnine milletine girmez-ise mürteddür
7. Ne kim nişān virüpdür Mesīḥ bu kişiden
Ḳamusı yirlü yirince degül biri reddür
8. Dimişdi mu‘cizi bī-ḥad ola cihān içre
Didügi gibi bunuñ mu‘cizātı bī-ḥaddür
9. Dimişdi ümmeti erliklü pehlüvānlar ola
Didügi gibi ḥarīf birisinüñ de şaddur
10. Ḳalanı bigi bunuñ dīni şer‘i eskimeye
Hemīşe āyīni şer‘-ile mücelleddür
11. Nicesi eydem anuñ şerḥini size küllī
Kim añlaya kim anuñ şerḥi bī-ḥadd ü ‘addur
12. Ne kim ‘ulūm dinildiye ‘aqlī vü naqlī
Anuñ ‘ilmi vü ‘aḳ[ı]lı ḳatında bir meddür

13. Ay alnı nūrını gördi kim oldu ince hilāl
Güneş anuñ yüzi nūri atında feraddür
14. Sen eyle Şanma ki ben kendü ‘indiyātumdan
Size haber virürem bī-rivāyet mesneddür
15. Cemī‘i münzel olan kütüb içinde añıldı
Siz anı hezl Şanursız [u] ille ol ceddür
16. Ne kim gök ehli yir ehli bilge bilür amusı
Anuñ bilüsi atında Şanasın ebceddür
17. Egeri atadur Ādem velī ki cisme durur
Ve illā cān cihānında amuya ol ceddür
18. Birine Gözsüz’e eydür sözinde hūsn añmaz
Meger ki hūсни atında hayāl ü ya haddür
19. Tudaı[nuñ] dadı derde devā-durur irse
Ya sīnesi semen ü boyı serv-i hoş-addür
20. Bunuñ gibi söze dirsın ola hayāl-engīz
Yüri yüri ki Şovuk sözlerüñ saña seddür
21. Kişi ki Amed’i sevmez Aad anı sevmez
Dimegil ādem aña ol hemān dīv-i deddür

---

13. nūrını: yüzini N.

17. atadur: atamdur N.

18. hayāl ü: hayāli N.

22. Kimesne Һüsni-şinās yoқdur ola anuñçün
Bir iki yüzüz ü gözsüz-ile mu‘arbeddür
23. Ve illā Һüsni-i kemāl issi seyyid-i kevneyn
Ki görk ü Һüsni-ile ol-dağı yirde evhaddur
24. Anı sevene dağı Һüsni ü hadd ü hāl neye
Anuñ muhibbi olan Һamudan mücerreddür
25. Meger ki sevmez ola ol Һabīb’i ol nā-ehl
Ki dağı naqş u nigāra özi muqayyeddür
26. Sev ol Һabīb cemālin aña muhibb olğıl
Ki Һüsni görki anuñ tā ebed muhalleddür
27. Alar ki sevdük anı didiler muqallīd-vār
Kim anı taqlīd-ile sevdi kör ü mürmeddür
28. Sen anı ‘ışq-ıla sev aña cānuñı terk it
Gör imdi Һüsni saña nicesi mü’ekkeddür
29. Severse kimse Resūl’i seve anı yaluñuz
Ha erdür erdür ü erdür yolında müfreddür

---

26. muhalleddür: mücelleddür N.

27. alar: olar N.

489.

Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün

1. İlle kim bilür ki ne söz söyledi
Kankı rāzın Hāzrete 'arz eyledi
2. Ne didi işitdi anı kim bilür
Cān dili söyledi cānı kim bilür
3. Hāş-ı Hāzret bil ki hāşu'l-hāşdur ol
Her neye kim ol dir-ise olur ol
4. Dilegi hāşıl du'āsı müstecāb
Kuldur illā arada yokdur hicāb
5. Ol ki bī-çün 'āleminde maḥv olur
Maḥv içinde şaḥv bulur şaḥv olur
6. Bildi ne kim didi işitdi kamu
Ol işitdügiyle iş itdi kamu
7. Bu benüm bilmekligümdür iy kişi
Yoksa anuñ daḥı ayrukdur işi

---

(489)

K3 226b, -A, N 200b.

*Bu şiir, Darfır'ın dilinden söylenmiştir. Sefer esnasında Hz. Muhammed, yollarının üstünde bir su sızıntısı olduğunu söyler ve askerlerine "kimse benden önce oraya gitmesin, eğer giderse de benden önce o suyu içmesin" der. Fakat orduda bulunan münafıklardan dördü, önceden giderek suyu içer, tulumlarına doldurup yürümeye devam ederler. Hz. Muhammed, o yere vardığında abdest alacak kadar suyu zor bulur. Abdestini aldıktan sonra dua eder.

6. işitdügiyle: işitdükle N.

7. yoksa: yoḥsa N.

8. Ol güneşden zerre degülem henüz
Ol deñizden kaçre degülem henüz
9. Zerre ne bilsün güneş nice'ydügin
Kaçre ne bilsün deñizi n'eydügin
10. Bārī ol sultān tutupdur yüz Haq'a
Eydür iy Sübhān u iy Hayy u Bekā
11. Saña ma'lümdur benüm hālüm nedür
Bilmezem bildürem ahvālüm nedür
12. Çün ki 'ālimsin kamu sır işlere
Muştılıkdur bu sözüm siz işlere
13. Çün bilürsin rahmet it bu kullara
İy Ğanī bahşāyiş it yohsullara
14. Hāzrete karşı duruban hāzreti
Şu diledi kim içeler ümmeti
15. Müstecāb oldu du'āsı ol zamān
Gök gürülde gibi şu geldi hemān
16. Ol gürüldü yir içinden gürledi
İşidenler heybetinden derledi

---

9. nice'ydügin: nice'ydügi N.// n'eydügin: n'eydügi N.

10. tutupdur: dutupdur N.

11. -K3.

12. 'ālimsin: 'ālim K3.

13. -K3.

17. Gürledi Şu ıkđı ağdı ağladı
Şöyle kim ھاıkıñ yolını bağladı

490.

Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün

1. Yā İlāhī ıkullara luıfuñ delim
Çok günāh var her birümüzde 'azīm
2. Kendü luıfuñdan dilerüz rahmeti
Kul senüñdür hem Muıammed ümmeti
3. Ol Resül'ün ĥürmetiyçün yā İlāh
Luıf irürgil 'afv kıl bizden günāh
4. Őoñ ġazāsın seyyidüñ Faıru'l-enām
Uş Tebuk ġazāsını kıldıığ tamām
5. Vaşl olduğını kılalum beyān
Kim ne luıf itdi anuñla müste'an
6. Hem daıı ĥatm olısar-durur siyer
Ol Resül'den kim virür görklü ĥaber

---

17. ağdı: ağdı N.

(490)

H2 396a, B2 132a, -Ç.

*Bu Şiir, Darır'in dilinden söylenmiştir. İslam ordusunu gören Rum ordusu, kısa süre içinde geri çekilir. Hz. Muhammed, tekrar Medine'ye döner. Tebuk gazasına katılmayan Ka'b, Hz. Muhammed'in yanına gidip özür diler. Fakat Hz. Muhammed onun özrünü kabul etmez, ondan kırk gün evinde oturup tövbe etmesini ister. Bir müddet sonra Hz. Muhammed Ka'b'a, Allah'ın onun suçunu bağışladığını müjdeler. Bu Şiir, bu hikāyeden sonra yer alır.

3. ol: o H2.// irürgil: idiver H2.

491.

Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilün

1. Eytdi hey hey münkir oldum ben Resül’ün hâline
Ol sebebden baña bildürdiler ol sır hâlini
2. Ben haṭā kıldum ki münkir oldum anuñ fi‘line
Aña Allāh bildürüpdür mescidüñ aḥvâlini
3. Ḥaḫ ta‘ālādan Resül’e ma‘lüm olmayınca iş
Kendüzinden nite redd ide bu ḥaḫ ef‘âlini
4. Ol ki bilür sırrını ehl-i semāvātuñ kamu
Nite bilmez ehl-i küfrüñ ḥîletini hâlini
5. Fā‘il ü muḥtâr kimdür bildüñ-ise fi‘lini
Sevmedüğüñ sevmemek olur anuñ fa‘‘âlini
6. Bu fülân ḫulı-durur ol hem fülân ḫulı diyen
Pes nişe sevmez ol aḫmaḫ ma‘rifet ḫavvâlini

---

(491)

K3 227b, -A, N 201b.

*Bu şiir, bir sahabenin dilinden başlar, Darîr’in dilinden devam eder. Hz. Muhammed ve İslam ordusu, Tebuk seferinden dönerler. Medine’ye geldiklerinde münafıklar, Hz. Muhammed’i yaptıkları mescide davet ederler. Fakat Hz. Muhammed, onların davetlerine icabet etmez ve yaptıkları mescidin mescid-i nifak olduğunu söyler. Münafıklar, mescidi nifak için yapmadıklarını, zaruretten yaptıklarını söyleseler de, Hz. Muhammed iki sahabesine emrederek mescid-i dırarı yıktırır. Sahabeden biri bu manzarayı görünce içinden, Hz. Muhammed’in onları böyle rüsva etmesine gerek yoktu diye geçirir. Fakat o gece rüyasında mescidin yerinde çöplük olduğunu görür. Çöpler yanmakta ve dumanı sahabenin genzini yakmaktadır. Korkuyla rüyasından uyanır ve işin aslını anlayarak bu sözleri söyler.

1. hâline: fi‘line N.

2. fi‘line: hâline N.

7. Sen kıyās itme anı kim ol kıyāsdan taşradur
Mişli yokdur kanda taşvīr idesin emşālını
8. Ol ki aşl oldur u maķşūd bilmeyicek ‘aql u cān
Pes ne aşşı bildügi ayruġınıñ i‘lāmını
9. Çün ki bilmeklik anı bilmek-durur iy hoş kişi
Anı bil kim bilesin ‘ilmin ü hem a‘mālını
10. Sev Resūl’i sūnnetin tūt şer‘i emrinde yūri
Sev kāmı aşhābını zūrriyyetini ālini
11. Sev Ebū Bekr’i kim ilkin Muştafā’yı sevdi ol
Atasın oġlın dīne terk itdi ‘Ömer hālını
12. Sev üçinci yāri kim ‘Oşmān-ı zinnūreyndür ol
Ol düzetdi dīn yolınıñ resmini iclālını
13. Sev ‘Alī’yi sev ‘Alī’yi sev ‘Alī’yi iy ‘azīz
Kim bezeyesin muḥabbet kuşı perr ü bālını
14. Ol emīrū’l-huldı ya‘nī ki fikr arusınıñ
Tā ki ‘ilmi tatluluġı yi ki oġul balını
15. Sev Resūl’üñ ālini vü ehlini evlādını
Andan ehl-i ‘ilmini dervīşini abdālını

---

8. i‘lāmını: i‘lālını K3.

9. ‘ilmin ü hem a‘mālını: ‘ilmini vü a‘mālını N.

10. tūt: dut N.

11. dīne: -N.

12. ol: -K3.

16. anda-y-ısa elüni dutan muhabbetdür hemİN
Çün muhabbet yok-durur biñ secde itsün alını
17. Meşgöl olma degme fānī nesnenüñ aygusına
Ha ta‘ālā sevmedi sevgüsü istibdālını

492.

Mefā‘ilün Fe‘ilātün Mefā‘ilün Fe‘ilün

1. Kimesne kim otura Muştafā Muhammed-ile
Daı kimesne ile n’içün otura ol hām
2. Resül şobetine irişen kişilere şor
Ki her kim anı severse ola mı ayruğa rām
3. Anuñ cemālını ıble ılan kişi ayru
ıla mı daı kişileri kendüzine imām
4. Kişi kim teşnedür anuñ zülālını ister
Sīrāb itmez anı ger ier-ise yüz cām
5. Güneşe aya anı beñzededen haā eyler
Ki aya güne yüzü nūrı virdi nūr iy hümām

---

(492)

K3 234b, -A, N 208b.

*Bu şiir, Hz. Ömer’in dilinden söylenmiştir. Halid ve Abdurrahman, Kays’ın eline esir düşer. Bunun üzerine Hz. Ömer, elçi olarak Kays’ın yanına gider. Devrin artık Hz. Muhammed’den yana olduğunu söyleyerek, onlara neden Hz. Muhammed’e yüz tutmadıklarını sorar.

1. n’içün: nice N.

6. Sözi alāveti anuñ [u] ulķı atlılığı
Şuya mı asret ider bizi ya yimege a‘ām
7. Biz eyle sevgüsine mübtelā olup dururuz
Kim andan ayruya bir laħza dutmazuz ārām
8. Kiçiden anuñ-ıla hem bile ulalanlar
Ĥūyını ulķını anlar kıılır Őerħi tamām
9. Ĥaber virürler anuñ ol güneş cemālinden
Ki nice üsnine ayrān-ıdı bu āş u bu ‘ām
10. Selīmdür ü alīmdür ü hem mü’eddebdür
Kimesne andan işitmedi fuħş u nā-fercām
11. Emīn ü Őādık-ıdı adı alk arasında
Ulaldı sīreti yahşı vü kıopmadı bed-nām
12. Dükeli alk bilür-ıdı ki ol resül olısar
Ki kıullarına Ćalab’dan ol olısar peygām
13. Kıo Zü’l-fikār sözün diñle gör ki ‘Ukāşe
Kılıcı Őındı ğazā eyler-ıken ol žargām
14. Resül azretine geldi vü kıılıç diledi
Ki iy Resül-i İlāh v’iy ulāşa ayr-ı enām

---

7. ya: ne K3.

8. Őerħi: Őerħin N.

15. Kılıç elümde uşandı baña kılıc virgil
Görün ne bahşış ider ne ‘atā vü ne ikrām
16. Öñinde bir ağacuñ pāresi yatur yirde
Buyurdı kim götür al işde ol saña şamşām
17. Eline aldı odun pāresin kılıç oldu
Urışdı tā kim ölince zī-mu‘acciz ü in‘ām
18. Henüz risāletinün hil‘atini geymeden ol
Aña gölge kemişdi hevādan indi gamām
19. Cihāna geldügi gice işitmedüñüz mi
Nicesi yire dökildi yüzün koyu aşnām
20. Dağı dün-idi kim ayı iki kesek kıldı
Halāyık anı şanurdı kıyāmet oldu kıyām
21. Sözi uzatmayalum bil ki ol Resül-i mübīn
Cihāna geleli günden zamāna tutdı nizām
22. Kimün ki ‘ākıbeti hayr olmak ister-ise
Resül ‘ışkı ışiginde kul yazıla müdām
23. Bu taşra mu‘cizidür kim görindi bu halka
Vallāhi sırrını anuñ ne fehm ide efhām

---

16. al işde: işde al K3.

18. hil‘atini: hil‘atin K3.

21. tutdı: dutdı N.

22. olmağ: olmak N.

24. Anı ne dil diyebilür ne hōd kulağ işidür
Bir iki harf ulaşdı mürekkebi oldı kelām
25. Ve ille hālını anuñ ne şerh idebilürüz
Ya sırrı sevgüsini yaza mı bilür aqlām
26. Bizüm bilümüz ol oldı ki bildük anı Resül
İmān getürdük aña dīnümüz oldı İslām
27. Darīr istedügi dünya içre hasreti bu
Ki şoñra hatm olıcağ hayr ola aña encām

493.

Mefā'ılün Mefā'ılün Fe'ülün

1. Nedür Rüstem nedür Güderz nedür Giv
Kim añalar bu pehlevān katında
2. Şuñı beñzer ki bir yıldız nūrını
Añalar bu meh-i tábān katında
3. Nite kim dahı kişileri añmağ
Revā mı Rüstem-i Destān katında

---

24. kulağ: kulağ N.

26. aña dīnümüz oldı: aña oldı dīnümüz N.

(493)

K3 236b, -A, N 210b.

*Hz. Ali'nin savaştaki halini gören askerlerin dilinden söylenmiştir. Hz. Ali övgüsüdür.

1. Güderz: Güzer K3.// kim: ki N./ pehlevān: pehlivān N.

4. Eger Rüstem ü ger İsfendiyār'ı
N'ıçün aña kişi bu han katında
5. Çü Haydar devri vü devrānıdur kim
Tıfıl-durur bugün Keyvān katında
6. Yarar kim ol kamu küffārı cem'ī
Kurāza olalar bu kān katında

494.

Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün

1. Eydür iy nādān ebleh kavmsız
Cem'-i bī-temyīz ü bī-tedbīr ü rāy
2. 'Aqluñuz eksükligidür kim size
Getüriser veyl ü vešt ü vāy vāy
3. Siz mi 'ilm ü 'aql eyesisiz yāhūd
Māliki bin 'Avf 'aqla 'ilme bay
4. Her ne iş kim işledi oñdı işi
Her ne tedbīr itdise geldi kolay
5. Māl dökdi cem' eyledi çerī
Hāy u hūdan dünya tıldı hūy u hāy

---

(494)

K3 238b, -A, N 212b.

*Bu şiir, Urve b. Mesud'un dilinden söylenmiştir. Hz. Muhammed, Urve b. Mesūd'u Benî Sakif'i dine davet etmesi için Tâif'e gönderir. Urve, Benî Sakif'e bu sözlerle öğüt verir.

4. geldi: oldı N.

6. N'eyledi n'itdi ne iş başardı ol
Sizi hōd anuñ atında yoęa řay
7. Bir bōlūgi hōd erinuñ biz-idūk
Yılduzuz biz Māliki bin 'Avf ay
8. Ayı gōkde ıldı Aħmed iki şak
Yir hō nedūr bir bōlūk ĥayvāna cāy
9. Dīn tedārūkini itmek iy 'Arab
řanmañuz kim bislenūr bir iki řay
10. Dīn ılıcın eline alalıdan
řındı sūñūler ne oę aldı ne yay
11. Ne kepenek örtünürsiz dir baña
ün ki gedi ış u yağmur ar u ay
12. Dünyayı gerek duta āf'dan āf'a
Hōd nedūr āl-i řaīf ü āl-i řayy
13. Geluñ īmān getürüñ mü'min oluñ
Yoksa cümleñüz olur bī-ser ü pāy
14. Muřafā birle müdārā eylemek
'Aldur illā ki 'al-ı reh-nümāy

---

13. yoksa: yoħsa N.

14. 'aldur: 'āildür N.

15. Yumruğını kimse bize mi urur
Serçe eydebile mi benem hümāy
16. Çün cihānı ol müsahħar idiser
Herze ne söyler bir iki zār ħāy

495.

Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilün

1. Her kime kim dīne destūr oldısa
Göñline ĩmān nūrından ıoldısa
2. Küfrini terk ider ol mü‘min olur
Dīne vü İslām’a tiz mūķın olur
3. Ħaķ ta‘ālā kime kim dīn bildürür
Aña ıoğru dīn yolını buldurur
4. Līkin ol ħalkuñ henüz ‘aķlı tamām
Olmadığından ķılımazlar ķıyām
5. Çün ki ‘aķlı küfr-ile bislediler
Her ne kim dir-ise küfr eslediler

---

16. zār: ħār N.

(495)

K3 239a, -A, N 213a.

*Bu şiir, Darır’ın dilinden söylenmiştir. Urve b. Mesud, bunları söyleyince Benî Sakif kavmindekiler kızır ve ona ok atarlar. Urve b. Mesud şehit olur. Benî Sakif kavmi, Hz. Muhammed bu hadiseyi duyarsa üzerimize asker gönderir, hepimizi öldürtür diye düşünerek iman etmeye, tövbe edip Müslüman olmaya karar verirler.

5. eslediler: işlediler N.

6. Ol sebebden kıldı ekşer işleri
Kim yaraymaz dīne cünbişleri
7. Şimdi ĩmān nūrı oldu ‘aqla eş
Şulha döner kıanda kim vardur şavaş

496.

Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilün

1. Bilesiz Mekke şerefdür āşikār
Ulu kiçi her yaradılmış ki var
2. Ne ki buyruğıdur Allāh’uñ kıluñ
Tengri evi kıonşılarısız bilüñ
3. İрте gice dāyimā Kıur’ān oķuñ
Kıur’ān-ıla şeytānuñ boynın toķuñ
4. Dāyimā tesbīh-ile zıkr eyleñüz
Dāyimā hem eylüğe fikr eyleñüz
5. Hem namāz kıluñ daķı oruç dutuñ
Fi‘l-i şeytānı bu oyunda utuñ

---

6. kııldı: kıaldı N.

7. vardur: varsa N.

(496)

H2 397a, B2 132b, -Ç.

*Bu şiir, Hz. Muhammed’in dilinden söylenmiştir. Hz. Muhammed, veda haccına gider. Yemen’den yola çıkan başka bir kabile de Hz. Muhammed’in kafilesine katılır. Hz. Muhammed, o topluluğa hitaben, “size birkaç vasiyetim olacak, bu nasihatlerimi tutan saadet bulur” der ve bunları söyler.

2. Tengri: Tañrı B2.

3. toķuñ: doķuñ B2.

6. Emr-i ma'rûf nehy-i münker idüñüz
Emir dutup ƣođru yolca gidüñüz
7. Oğrı [vü] ƣarāmī olmañ zinhār
Hem zinā ƣılmañ dir iy ƣavm-ı kibār
8. Biribirüñüze bıçak çekmeñüz
Ĥilmi ƣoyup kibr toğmın ekmeñüz
9. Ĥamrı içmeñ hem dağı yimeñ ƣarām
Ƙatl-ı nefis itmek yavuz işdür tamām
10. Dağı müşriklere yardım ƣılmañuz
Anları sizüñ-ile yār bilmeñüz
11. Ataya anaya 'āşī olmañuz
Ĥaybet ü bühtān mesāvī ƣılmañuz
12. Olmañuz ģammāz hem zılm itmeñüz
Hem yetīm mālın yiyüben yatmañuz

---

5. dutuñ: ƣutuñ B2.

6. ƣođru: -B2.

7. birinci mısra: ođru olmañuz ƣarāmī zinhār B2.

9. ģamrı: ģamr H2.

497.

Mefā'ilün Fe'ilātün Mefā'ilün Fe'ilün

1. Nite ki yite gücüñ sev Resül-i muhtârı
Ki her ki sevdi Resül'i sever anı Allâh
2. Kimüñ ki gönli içinde Resül sevgüsü var
Sen eyle şanma ki şeytân ide anı gümrâh
3. Egerçi sürçe yolında haţâ vü yazuĥ ide
Resül'i sevdügiçün yarlıĥar anı Allâh
4. Cemî'-i 'ilm ü 'amel hâşılı anı gördüm
Kim ol Hâbîb'i seve sevdügiçün eyleye âh
5. Egerçi 'ilm bilüp biñ yıl eyler-ise 'amel
Nebî şefâ'atini tutmaz olur-ısa tebâh
6. Hâsîs gide [bu] cihândan ölicecek ola pelîd
Doĥındı baĥt-ı kilîmi iki cihânda siyâh
7. Kişi kim 'ilm ü 'amel kılmaga kıla taĥşîr
Olursa kim-idüğinden Muĥammed'üñ âĥâh

---

(497)

K3 240a, -A, N 214a.

*Bu şiir, Darîr'in dilinden söylenmiştir. Hz. Muhammed övgüsüdür. Veda haccının anlatıldığı bölümde yer alır.

1. ki: kim N.

3. yazuĥ: yazıĥ K3.

5. tebâh: penâh K3.

8. Muḥabbeti kemerin bağlar-ısa biline ol
Urına ol kişi başına bahtuvār külāh
9. Kişi çü sevdügiyle kopısar kıyāmetde
Muḥammed'i sevene muştıla geh ü bī-gāh
10. Çü sevgü bildük anuñ cānibinden oldu saña
Ki kehrübā gibidür ol Ḥabīb ü sen bir kāh
11. Seni ezelde ol üstād sevdi cezb itdi
Kim anı sevmez-ise anı ol kıılır ikrāh
12. Sev anı ālini aşḫābını gönülden sen
Ki cennet ola yirüñ olmaya qarañu çāh
13. Anuñ muḥabbeti olduğı kişilerde nişān
Tevāzu' ehli olur istemez celālet ü cāh
14. Anuñçün oldu bu varlık anuñdur aḥz u 'aṭā
Ra'ıyyet oldu yaradılmış aña oldur şāh
15. Zihī melik kim anuñçün bisāṭ[1] yirlerdür
Qurıldı gökler anuñçün zī-ḥayme vü ḥargāh
16. Darīr suçlu olal[1]dan öginde fikr budur
Kim anuñ etegine el ura şefā'at-ḥāh

---

9. bī-gāh: bī-geh K3.

14. N nüshasında bu beyit ile bir sonraki beyit yer değiştirmiştir.

498.

Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün

1. Eydür iy kullarınuñ sırrın bilen
Suçlarını 'afv idüp rahmet kılan
2. İy tazarru' ehlinüñ aḥvālını
Gözeden gören ḳamunuñ ḥālını
3. İy ḡanī ḳamu yaradılmışdan ol
Biñ cihān olur dir-iseñ bir kez ol
4. İy n'ideyim diyü ḳalmışlar için
Çok ḥaḫā vü cürm ḳılmışlar için
5. İy yol itürmişlere yol gösteren
İy ḥacīl ḳalmışlaruñ ḡöñlin gören
6. Raḫmeti 'afvı deñizin taşduran
Maḡfiret ḳılmaḡa ḥaddin aşduran
7. Ol Ḥabīb'üñ ḥürmetiyçün iy Raḫīm
'İlmi vü ḥilmi ḥaḫıyçün iy Ḥakīm

---

(498)

K3 241a, -A, N 215a.

*Bu şiir, Galib b. Abdullah'ın dilinden söylenmiştir, şiirin onuncu beytinden sonra Darîr'in söyleyişine geçilir. Müslümanlar Benî Milhan kavmi ile savaşp onları yenerler. Ganimetleri alıp geri dönerlerken, Benî Milhan tekrar asker toplayıp peşlerinden gelir. Galib b. Abdullah, gelen askerin sayısının çokluğunu görünce Allah'a böyle yalvarır.

8. Ben zelîli haclet-ile yakmağıl
Yapmış-iken gönülüm evin yıkmağıl
9. Bini mağbûn eyleme dutğıl elüm
Tut yolını düşmenüñ açğıl yolum
10. Bini yoldaşlarum-ıla kıl halâş
Harcı kılma bini hâş it hâş-ı hâş
11. Ol şahâbî çün ki nâliš eyledi
Gör ki Allâh emri ne iş eyledi
12. Şol dem içinde irişdi seyl tîz
Kim kayaları kılurdu rîze-rîz
13. Seyl şuyı taldı ol vādî içi
Kim unıtdı kendüzin ulu kiçi
14. Qaldı ol kâfir çerisi ol yaña
Bu Müsülmânlar kamu batdı taña
15. Kim bu ne kudret-durur iy Zü'l-celâl
Kimse bilmez kim bu ne sırdur ne hâl
16. Gürlemedi gök ü yağmur yağmadı
Göge hiç yağmur bulıdı ağmadı

---

9. düşmenüñ: düşmānuñ N.

10. harcı: çarh N.

11. eyledi: işledi N.

12. şol: ol N.

15. kim: ki K3.

17. Nirden irişdi bu şular cem‘ olup
Kim aęar vādīnūñ ięi řu řolup
18. udrete deng oldu cümle ‘aql [u] hūř
Kim ne yirden seyl eyledi ĥurūř
19. aldı kāfirler urınu ol yaña
Girdi mü‘minler sevinü bu yaña

499.

Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilün

1. Evvelūñ ol evvelidür bī-gümān
Āĥirūñ hem āĥiridür cāvidān
2. Ol yaratdı cümle peygamberi ĥaķ
oğru yoldan anlara virdi sebaķ
3. Her ne kim emr eyledi bildüm didi
Ben daĥı ancılayın ıldum didi
4. Baña emr eyledügin Rabbü’l-enām
Çok şükr yirine getürdüm tamām

---

16. bulıdı: buludı N.

17. şular: şu N.

18. ne yirden: nireden N.

(499)

H2 404a, B2 135a, -Ç.

*Bu şiir, Hz. Muhammed’in dilindedir. Hz. Muhammed, hastadır. Mescide gidip minbere ıkarak bunları söyler.

5. Ümmetüm hakkında in‘ām eyledi
Beni ululadı ikrām eyledi

500.

Mefā‘ilün Fe‘ilātün Mefā‘ilün Fe‘ilün

1. Hāķīkat oldı kim ol dīn diregi naķl idüben
Bizi zelīl ü hāķīr kendüden yetīm idiser
2. Bizi bu hāşret odında ‘azāb içinde koyup
Nedāmet āh ü fiġān derdine nedīm idiser
3. Degül ki kamu ‘ālem hālāyıkına gerek
Fırāķı ayrulıġı odını ‘amīm idiser
4. Dirīġ görklü Resül’den kim ayrılısaruz
Bize şefaķķat anuñ gibi daġı kim idiser
5. İllā ki gitmeye bu dünyadan Resül-i mübīn
V’eger giderse ‘azābı bize elīm idiser
6. Muġammed-ile cihān cennet idi daġı na‘īm
Çün ol gide bize bu cenneti caġīm idiser

---

5. beni: bini B2.

(500)

K3 246a, -A, N 220a.

*Bu şiir, Hz. Ebû Bekir’in dilinden söylenmiştir, son beyit ise Darîr’in dilindedir. Hz. Ebû Bekir, Hz. Muhammed’in odasına girer, onu ölüm döşeğinde kendinden geçmiş bir halde götür ve ağlayarak dışarı çıkar. Onu gören ashâbı Hz. Peygamber’in halini sorar. O da bu sözlerle cevap verir.

4. kim: -N.

5. dünyadan: dünyādan N.

7. Bu mülk mîmi-y-idi Aḥmed'üñ yaḳîn bilüñüz
Çü mülki ḳodı hemîndür ki tarḥ-ı mîm idiser
8. Bu fânî 'âlem anuñ yiri şuyı degül-idi
Ḥaḳ aña mülk-i ebed 'âlem-i ḳadîm idiser
9. Maḳâmı maḳ'ad-ı şıdḳ idi ḥöd ezelde anuñ
Yine maḳâmına iledüben muḳîm idiser
10. 'Azîz-idi aña 'izzet ḳılımadı bu ḥaḳ
'Azîz 'izzetini yine ol 'Aẓîm idiser
11. Siz anı öldi diyüp ne hevāya meşḡulsız
Kim ol size yir [ü] şü cennet-i na'îm idiser
12. Şorarl-ısa Ḍarîr'e ümîdüñ anda nedür
Şefā'ati Nebî'nüñ raḥmet-i Raḥîm idiser

501.

Mefā'ilün Fe'ilätün Mefā'ilün Fe'ilün

1. Ke'enne diledi ol cihānı yaradan Ḥaḳ
Ki sevgülü ḳulını ilede cihānından

---

8. -K3.

11. diyüp: diyü N.// şü: şuyı N.

(501)

K3 243a, -A, N 217a.

*Bu şiir, Ḍarîr'in dilinden söylenmiştir. Hz. Muhammed'in vefatının anlatıldığı bölümde yer alır. Hz. Muhammed'in hasta olduğu halk ve askerler tarafından duyulur.

2. Cihān ten-idi cihānuñ ol-ıdı cānı hemīn
Ne kıymet ola ten ayru olsa cānından
3. Cihān u kevn ü mekān hoşlığı Resūl-iledür
Resūl olmasa giç kevn-ile mekānından
4. Anuñçün itmedi ārām kimesnenüñ göñli
Bu fānī dünya içinde anuñ kırānından
5. Kim ol Ḥabīb cihāndan gidicegez ayruķ
Muķīm olmağı kim geçüre gümānından
6. İşitdiler dirilen ġāziler çeri cümle
Üzildi her birinüñ yüregi nihānından
7. Göñülleri bu řanuķlığı virdi kim Resūl gider
Dükeli gözi yaçın dökdi bağı rānından
8. Zīrā bir iki kezin söylemiş-idi kendü
İşitmiş-idi řaḥābī anuñ lisānından
9. Ki bir dağı gelesi degülem bu ḥacca bilüñ
Vidā‘-i ḥac diyü söylemiş-idi řānından
10. Ulu řaḥābiler şöyle bī-ḥod oldu kamu
Ki biri bilmez-idi kim geçerdı yanından
11. Olar bilür-idi kim eksilür giden kimdür
Ne bilür ol ki yimedi nevāle ḥānından

---

3. resūl-iledür: resūlūñdür N.

12. Geçüp-dururlar-ıdı düzgün ü tecemmülden
Geçüp dururlar-ıdı dünya hānümānından
13. Anuñçün añladılar bildiler anı kimdür
Kaçan bulıcağızın bildiler nişānından
14. Olardur kim çatı buñaldılar işidicegez
Ki hasta oldu Resül emr irişdi hanından
15. Çatı yatur didiler çatı hāli süst oldu
Ne dirsın ol tene kim ayrıla revānından
16. Bir niçe fikr ider-idi ki bu mükemmel ‘aql
Zemāni yig göre mi kim giçe zamānından
17. Tesellī eyler-idi halk bu hayāller ile
Tefekkür özge haber virdi imtiḥānından
18. Bu dünya hāli n’ola çün kim ol çıka taşra
Bu halk[un] hāli n’ola zārı vü fiğānından
19. İlahī görmeyelüm ol günü ki biz Resül’ün
Elini ayru görevüz atı ‘inānından
20. Hele ḥalāyıkā teşvīş ḥāşıl oldu ‘azīm
Fülāna bilmedi kim söyledi fülānından

---

14. olardur: olar N.

19. atı: anı K3.

21. Darîr darra şataşdı bu yire çün irdi
Ki derdi yiñilenür gönli tercümânından
22. Ne şerhe şığası sözdür velî ki bir sūzdur
Yürek yalıñı yalabır odı duḡânından

502.

Fe‘ilâtün Mefâ‘ilün Fe‘ilün

1. Gör ki ne derd ü renc geldi aña
Kim Ḥabîbüm didi cihân issi
2. Anuñ-içün yaratdı ḥalkı kamu
Ol cihân yaradıcı cân issi
3. Ölüm ağrısı şöyle tutdı anı
Kim tuta kanlusını kan issi
4. Kamu aşḥâbına ḥaber irdi
Kim ol melik-i rāyegân issi
5. Beli bükildi ol yārānlaruñ
Oldılar zār-ıla fiḡān issi

---

22. yalıñı: yalımı K3.

(502)

K3 244a, -A, N 218a.

*Bu şiir, Darîr’in dilinden söylenmiştir. Hz. Muhammed, ölüm döşeğindedir. Sahabe etrafında toplanarak, onun isteklerini yerine getirirler.

3. tutdı: dutdı N.// tuta: duta N.

5. yaranlaruñ: erenleruñ N.

6. Gör Ebū Bekr hālını n'oldı
Ya 'Ömer 'adl-i bī-kerān issi
7. Gör ki ne hāle girdi ol 'Oṣmān
İşidicek kim ol beyān issi
8. Șatı hasta yatur ki dil virmez
Āh gitdi didi zamān issi
9. 'Alī'den Şordılar nitedür hāl
Eydür iy kavm-i āsümān issi
10. Bizi andan yetīm komağ ister
Emr oğın atdı ol kemān issi
11. Hāşımı hāş hazrete iledür
Gitdi ol baht-ı cāvidān issi
12. Ahtarıldı sa'ādetüñ diregi
Gitdi ol cāh ü hānümān issi
13. Ol mekāndan yuğaru mülk issi
Lā-mekāndan yüce mekān issi
14. Ol haqīkat Őerī'at issi Nebī
Ol ledün söyleyen lisān issi

---

9. hālün: hāl K3.

10. komağ: komağ N.

11. cāvidānī: cāvidān N.

12. diregi: diregin N.

15. Hāk ta‘ālādan ol Resūl-i mūbīn
Kullara ŧerh ü tercümān issi
16. Ma‘rifet mülki içinde genc issi
Sır içinde mekīn mekān issi
17. Bī-niŧān illeri gören server
Gider uŧ kalmaz ol niŧān issi
18. El-vedā‘ el-vedā‘ Resūl-i İlāh
El-amān el-amān emān issi
19. El-firāk el-firāk iy derd-i kati
Gülŧenin bozdi būsitān issi
20. Kankı bir dāsītānını eyde
Muŧafā’nuñ bu dāsītān issi

503.

Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilün

1. İy dirīgā dir nebīler serveri
Kalmadı miskīnlerüñ peygamberi
2. Faħrı-y-ıdı biz yetīm miskīnlerüñ
Hayra iriŧdük anuñla serserī

---

16. mekīn mekān issi: mekīn ü mekān issi N.

17. illeri: illerin N.

(503)

H2 418b, B2 140a, -Ç.

*Bu ŧiir, Hassān b. Sābit’in dilindendir. Hz. Muhammed’in vefatı üzerine yazılmıŧ bir mersiyedir.

3. Oda yanduk̄ ulu kiçi cümlemüz
Ayrılıp olduḡ sa‘ādetden berī
4. Daḡ tıtuḡ kimdür ‘ayıblayan bizi
Aḡladuḡumçün Resūl-i mihteri
5. Ulu kiçi hep añā uymış-ıduḡ
Ḳulaḡa sem‘-idi hem gözüñ feri
6. Kāşki biz bu güne irmeyeydük
Görmeyeydük gitdüḡin ol mehteri
7. Kim yir altında seni gizlediler
Ṭopraḡ örtüp gitdiler Peyḡamber’i
8. N’eyleyelüm n’idelüm Ḥaḡ emridür
Bizden aldı sen şefī‘ü’l-maḡşeri
9. Nūruñ-ıla cümle dıñlanmış-ıduḡ
Küfr ḡarañusından olmışduk berī
10. Çün kıyāmetde ḡamu nefsī diye
Sen şefā‘at idesin mücrimleri

---

2. biz: dir H2.

4. daḡ: ṭavḡ H2.// aḡladuḡum: aḡladuḡumuz B2.

5. uymış-ıduḡ: uymış-ıduñ H2./ feri: nüshada “nūrı” şeklinde yazılmasına rağmen, kafiye gereḡi bu şekilde düzeltildi.

7. yir: yer B2.

9. ḡarañusından: ḡarasından H2.

504.

Mefā'ilün Fe'ilātün Mefā'ilün Fe'ilün

I

1. Gönildi dünya sarāyından ol Hābīb-i İlāh
Ölümi iki cihān üzre ihtiyār itdi
2. Yıķıldı dünya çün dünyadan güzer kıldı
Dükeli düzgünü dirnegi tārümār itdi
3. Ne şanular ki şanurlar-ıdı halāyıkılar
Cemī'i şanusı şandukın inkisār itdi
4. Büridi burka'ını yine ol güneş yüzine
Cemāli gülşeninüñ güllerin nişār itdi
5. Cihān gözgüsine şayķal urmış-ıdı şafā
Velī ne aşşı çü reng urdı vü gubār itdi
6. Cihān cemāline bir çeşme zaķm irdi 'aceb
Ki dünya halkına ķamu anı i'tibār itdi
7. Cihāndan eksile az iş midür Resül-i mübīn
'Aceb ne sırr diyü iş ki Kırdigār itdi
8. İletdi virdügi raķmetini hażretine
Ne bilelüm kim anuñ-ıla nice ķarār itdi

---

(504)

K3 247b, -A, N 223a.

*Bu şiir, Darîr'in dilinden söylenmiştir. Hz. Muhammed'in vefatını anlatır.

I/ 2. itdi: oldı K3.

I/ 6. çeşme: çeşm N.// dünya: dünyā N.

9. Ne hāş itmiş ola gör bize iletmiş ola
Kim anuñ ümmetini böyle intizār itdi
10. Büzürg-vār-ıdı Aḥmed Muḥammed-i muḥtār
Ola ki eyledi [ol] dahı yigüzürg-vār itdi
11. Yüregi ḥalḫuñ aña yandı kim tiz ayrıldı
Sehel zamānda ünsini iḥtişār itdi
12. Fiğān bu çarḫuñ elinden mi ideyim yoḫsa
Her işüñ aşlını gözle bu çarḫı san yoḫsa

II

1. ‘Aceb bu çarḫ işini añlamamışdı öñdin
Ki kıldı rengin[i] evvelden āsümān ezraḫ
2. Ulu muşibet idi ḥalḫa Muştafā ölümü
‘Aceb mi geyür-ise ṭonını cihān ezraḫ
3. Ya nişe ḫırḫaların gök kıldı dervişler
Kıla mı cübbesini şüfī-yi rāygān ezraḫ
4. Қақан ki cānı cihānuñ cihāndan eksildi
Cihān yiridür eger geyse cāvidān ezraḫ
5. Gümānum oldı ki gök ehli kamu gök geydi
‘Aceb mi geydi-y-ise ḫūr u Rıdvān ezraḫ

I/ 8. qarār: firār K3.// raḫmetini: raḫmeti N./ virdügi: viribidügi K3.

I/ 10. eyledi: iletđi K3.

I/ 11. iḥtişar: iḥtiyār N.

II/ 1. kıldı: kıla N.

6. Resül gülşeninüñ gülleri dökildiği gün
Döşedi bāğ u bahār üstine ḥazān ezrağ
7. [Ki] Resülullāh cānını idicek teslīm
Figān taldı cihān geydi ins ü cānn ezrağ
8. Bükildi billeri ḥalkuñ dökildi ḳan yaşlar
Ṭamarlar içre ḳurıdı vü oldı ḳan ezrağ
9. Çağurdı ‘Āiše Şiddīḳ’a urdı gül yüzini
Ki şöyle zaḥm-ıla oldı gülüstān ezrağ
10. Figān u ğulğule düşdi ḥalāyıḳa şol dem
Kim oldı āh dütüninden leb ü dehān ezrağ
11. Ğırīv ḳıldı ‘ayāli vü ehli aşḥābı
Ḵarardı dünya kim oldı zemīn ü zamān ezrağ
12. Figān bu çarḥuñ elinden mi ideyim yoḳsa
Her işüñ aşlını gözle bu çarḥı san yoḳsa

III

1. İşitdi ḥalḳ Resül’üñ vefāt itdüğini
Uğındı ḥalḳ cemī’i oturdılar epsem
2. Bili bükildi ḳamusımuñ oldı ṭāḳati ṭāḳ
Dutıldı dilleri kim ḳamu oldılar ebkem

II/ 12. gözle bu: gözleyü K3.

III/ 2. N nüshasında bu beyit ile alttaki beytin ikinci mısraları yer değıştirmiştir.

3. İřiden oldu iřitdügi yirde bī-ťāķat
Nefes ıtıldı vü söyleyimez urımaz dem
4. Güci üzildi ķamunuñ vü bağrı ıoğrandı
Kimüñ ne ťāķati var kim ilerü başa ķadem
5. Ƙaçan dirildi ħalāyıķuñ uşı başlarına
Ƙurıldı yas u ıtıldı Resül-iķün mātem
6. Fiğān u zārılığa başladı ħalāyıķlar
Ki iy Resül-i İlāh ħulāşa-i benī Ādem
7. Senüñle oldu henüz cihān u cān cümle
Çü gitdüñ uş ķarañu ķaldı yine bu ‘ālem
8. Hezār vāy bize iy dağı [vāy] hezār vāy
Ki gitdi mūnis ü muĥsin ü müřfik muhterem
9. Ƙıtıldı dīn güneşi devlet ayı ıtolundu
Kesildi vaĥy zihī kim ķazā-durur mübrem
10. Ƙatı ziyānılıđ-ıdı öldügi Resülümüzüñ
Kimesne görmedi hīç bundan acı vü elem
11. Ĥasan Ĥüseyn göriceķ kim ağladı ceddin
Dökildi yaşı degül kim ıtolu ıtamla vü nem

III/ 3. ıtıldı: dutıldı N.

III/ 8. muĥterem: maĥrem K3./ ki: çü K3.

III/ 9. ıtıldı: dutıldı N.

12. İkisiniñ gözi yaşından iki kaçre hemin
Dökilse yidi tamunuñ ‘azābı söne direm
13. Figān bu çarhuñ elinden mi ideyim yoksa
Her işüñ aşlını gözle bu çarhı san yoksa

505.

Mefā‘ilün Fe‘ilātün Mefā‘ilün Fe‘ilün

1. İşit işit bu ‘aceb sözlere kulağ urğıl
Ki nice toprağ-ıla gizlediler ol güheri
2. Güneşdür ol ki gice gizlenür degül yılduz
Kamerdür illā güneş nūrı gizledi kameri
3. ‘Aceb degül mi ki ‘arş üzresine çıkmış-iken
Bisāt-ı nūr-ıdı şimdi yir altı oldı yiri
4. ‘Aceb degül mi ki mecmū‘-ı yaradılmışdan
Yig ola nişe yir eyleye kendüzine yiri
5. Anuñ maķāmı-iken **ķābe ķavseyni ev-ednā**
N’içün yir altına toprağa ķodılar ol eri

---

(505)

K3 250b, -A, N 226a.

*Bu şiir, Darîr’in dilinden söylenmiştir. Hz. Muhammed’in kabre konulması anlatıldıktan sonra bu şiir verilir.

1. kulağ: kulağ N.

4. nişe: nite N.

5. **ķābe ķavseyn** (Kābe kavseyni ev-ednā): “İki yay aralığı kadar yahut daha az (kaldı)” (Necm, 53/9).

6. Kaçan kim ancılayın rüsül seyyîdini ölüm
Yirini yirde kıla diñle bu ‘aceb haberı
7. Yā senüñ ne-dur[ur] işüñ i dünyāya mağrūr
Çün ol Hābīb yire girdi ayruğa ne giri
8. Nice hüner şatasın yāhūd er benem diyesin
Ölüm deminde kime aşşı eyledi hüneri
9. Ya erlik-ile kim eyledi çāre ölmemege
Olar ki dünya tolu virdi mālı dirdi çeri
10. Kaçan kim irdi ecel çavuşı çağurdı katı
Ki iy hayāli çürük gir bu yire yat çüri
11. Ne çāre saña çerüñden ya dirdüğüñ mālдан
‘Ayāl u māl u tavar senden oldı cümle berī
12. Ölenleri görüben ‘ibret almaduñ hergiz
Ölüm uyarmaz olur ahmaķı vü kör ü keri
13. Gör ol iki cihānuñ seyyidi vü sulţanı
Hulāşa kullaruñ oldur bigi vü mu‘teberi
14. Anuñ-içün yaradıldı bu yirler ü gökler
Anuñçün itdi bu mülki vü berri vü baħrı

---

7. ya: -K3./ dünyaya: dünyāya N.

8. eyledi: itdi N.

9. dünya: dünyā N.

11. dirdüğüñ mālдан: dirlik mālūñdan N.

12. kör ü keri: köri keri N.

15. Anuñ ululıgını bilmek-içün oldı kamu
Eger melekdür eger vaḥş u ṭayr u ins ü perī
16. Ol ol Resül-i İläh'dur ki yoldaşı Cibrīl
İlerü varsa biraz köynür-idi bāl ü peri
17. Kimesne evcine anuñ irişmedi hergiz
Yaluñuz oldı anuñ ol maḳāmlara seferi
18. Ol irdügi yire 'aḳluñ irişmedi hergiz
Nicesi gördi vü bildi bilinmedi eşeri
19. Niçe firāset-ile itdiler riyāzetler
Dürişdiler ki meger keşf ideler bu sırrı
20. Kimesne bilmedi anı ki nice vaşl oldı
Nicesi ikiligi terk idüp buldı biri
21. Nicesi benligini maḥv kıldı Ḥāzretde
Kim ide şerḥ anı ya kimüñ ola ḳadarı
22. Bu kamu 'izz ü şeref ḳurb u menzilet birle
Ki gün yüzi günü oldı gül oldı alnı deri
23. Görüñ ölüm nite ḥükm itdi anuñ üzerine
Dimedi kim budur ol maḥlūḳāt müfteḫarı

---

16. ol ol: ol K3.

23. nite: nice N.

24. Çü cān acısını çekdi vü gördi öldüğünü
Sen ölmegi unıdursın meger ne cānavarı
25. Unıtma ölmegi ‘aqluñı başuña dirgil
Diri qalurmısa kimse Resül qalaydı diri
26. Darır bildi [kim] ölür ille bî-‘amel qaldı
Yarağı olmaduğına yanadurur cigeri
27. Ümīdi ol ki Resül’uñ şefā‘atine ire
Göre ki ümmetinüñ ol-durur muhteķārı

506.

Mefā‘ilün Mefā‘ilün Fe‘ülün

1. Cihānda ger gedā vü ger melikdür
Bu dünyā bir nazār bir gölgelikdür
2. Cihān gölge-durur zāyil olıcı
Zevāle tiz irer gölgenüñ ucu

---

24. cānāveri: cān-veri N.

27. muhteķārı: muhtaşārı N.

(506)

H2 419b, B2 140b, -Ç.

*Bu şiir, Darır’in dilindendir.

2. olıcı: olucu H2.// irer: irür H2.

ALTINCI BÖLÜM

6 SEÇME SÖZLÜK

A

- ağleb** : en galip, en kuvvetli. (193/4, 344/9)
aḥlām : rüyalar, düşler. (332/14)
aḥmer : kırmızı, kızıl. (278/6)
aḥsem : ağırbaşlı, vakur. (59/1)
aḥtarıl- : yıkılmak, ölmek. (430/7, 502/12)
aḥvel : şaşı, biri iki gören. (253/III-3, 342/3)
aḥyār : iyi ve faziletli olanlar. (300/16)
aḥz : alma, kabul etme. (176/6)
aḥzāb : kıtalar, kütleler. (AE 50/4)
alāyık : alakalar, ilgiler. (85/5)
alar : onlar. (334/5, 337/12 vd.)
aldağuç : aldatıcı, hilekâr. (258/2)
a‘lem : en bilen. (59/8, 204/16 vd.)
alu : âciz, aşağı. (79/2, 134/2 vd.)
‘amdā/‘amden : isteyerek ve bilerek. (286/4)
‘amīm : umuma ait, umumi. (500/3)
‘anā : zahmet, sıkıntı. (32/8, 204/3, 255/13)
añdurı : andırıcı, yadigâr. (126/1)
‘an-ḳadīm : eskiden. (166/13)
‘anūd : inatçı, dikbaşlı. (262/7)
arı : temiz, saf. (61/5, 126/26 vd.)
‘āriyet : ödünç, eğreti. (384/4)
arḳuncaḳ : sessizce, yavaşça, hafifçe. (263/10)
aruğ : zayıf, güçsüz. (287/4)
aşamm : sağır, işitmez. (48/2)

aşnām	: putlar. (492/19)
aşşı	: fayda, yarar. (29/2, 54/8 vd.)
aşat-	: yedirmek, doyurmak. (326/12)
‘aţan	: kuyu. (274/6)
‘atū	: kibirli. (272/11)
‘aţūf	: ziyade esirgeyici, sevgisi olan. (339/11)
āveng	: aşağı sarkan şey, asılmış şey.
a‘ver	: bir gözü kör. (243/8)
ayağına özini şal-	: ayağına kapanmak. (41/16)
ayruk	: başka, farklı. (61/6, 120/1 vd.)
ayrukşısı	: başka, farklı. (268/39, 406/6 vd.)
āz	: hırs, tamah. (246/2)
azmış	: yoldan çıkmış, yolunu şaşırılmış. (171/12, 304/5 vd.)
azğāş u ahlām	: karışık rüyalar. (332/14)

B

bağal	: koltuk. (280/8)
baḥıl	: cimri, nâkes. (225/7, 317/12 vd.)
baḥşāyiş	: merhamet. (489/13)
ba‘īd	: uzak, ırak. (86/2, 447/2)
baş	: yara. (239/2, 318/4)
bay	: zengin, varlıklı. (215/9, 261/13 vd.)
bāz	: doğan, şahin. (26/3, 217/16 vd.)
bāzgūne	: başaşağı, ters. (228/2, 409/9)
bebr	: kedigillerden yırtıcı bir hayvan. (322/10, 477/2)
becid	: çok, fazla. (102/5, 237/2 vd.)
bedīl	: bedel, karşılık. (336/17)
bed-likā	: kötü yüzlü, çirkin. (255/1)
bed-nām	: kötü adlı, adı kötüye çıkmış. (205/4, 492/11)
behīm	: hayvan. (225/12)

beñdeş	: eş, benzer. (383/4)
ber-güzide	: seçkin, mümtaz. (196/10, 261/12 vd.)
berkit-	: sağlamaştırmak, kuvvetlendirmek. (194/11, 277/5 vd.)
berñil	: rüşvet. (199/2, 199/4)
beyyināt	: deliller, tanıklar. (415/4)
bidāyet	: evvel, başlangıç. (83/14, 292/10)
bī-ķarār	: sabit olmayan, yerinde durmayan. (23/2)
bī-meze	: tatsız tuzsuz. (294/14)
bīr	: dilaver./ kuyu. (322/10, 59/6)
biregü	: birisi. (301/5)
bī-ķa‘m	: tatsız, lezzetsiz. (187/7)
biti/bitig	: yazılmış şey, mektup, belge. (256/5, 434/1 vd.)
buñl	: cimrilik, bahıllık. (240/1, 340/7 vd.)
buk‘a	: yer, toprak. (78/1)
būm	: baykuş. (436/7)
burıl-	: bükülmek, dönmek. (278/13)
buñlān	: bātıllık, boşluk. (278/21)
būrr	: buğday. (324/3)
büzürg-vār	: büyük, ulu kimse. (135/1, 504/I-10 vd.)

C

cāh	: mevki, makam. (60/3, 65/2 vd.)
cāmid	: cansız. (273/4, 290/17).
cārūb	: süpürge. (374/III-2)
cāvidānī	: sonsuz, ebedî. (125/10)
cavķ	: çok, fazla. (381/7, 423/1 vd.)
cebel	: dağ. (268/17)
cebīn	: alın. (98/11, 150/1)
ced	: ata, dede. (82/1, 383/8 vd.)
cedd	: ciddilik. (488/15, 383/16 vd.)

cehr	: açıkça, yüksek sesle söyleme. (318/17, 142/4)
celīs	: dost, arkadaş. (240/4, 332/13)
cerre	: su kabı, bardak, küp. (256/9)
ceyš	: asker, ordu. (433/7)
cīfe	: leş. (272/7)
cūd	: cömertlik, el açıklığı. (58/7, 236/7)
cugđ	: baykuş. (286/20)
cüz'ī	: az, pek az. (296/1, 334/15)

Ç

çāh	: çukur, kuyu. (377/19, 446/17 vd.)
çaķ-	: anlatmak, ifşa etmek. (120/21)
çav	: şöhret, ün. (161/2 291/12)
çavla-	: ün almak. (261/7)
çerer-	: göz açılıp parlamak. (343/9)
çetr	: çadır. (278/4)
çevzin-	: dönmek dolaşmak. (268/14)
çeynem	: çiğnenecek kadar. (284/2)
çezil-	: çözülmek. (278/14)
çıkış-	: başa çıkmak. (210/20)
çīz	: nesne, şey. (271/6)
çūn u çend	: nasıl ve ne kadar. (303/4)
çüst	: çabuk, çevik. (215/4)

D

daķ	: özür, kusur. (404/4)
dār u gīr	: kavga, savaş. (467/1)
đarīķ	: mezar, kabir. (19/6)
dart-	: çekmek. (130/2, 203/9 vd.)
dārū	: ilaç. (48/7, 117/8 vd.)

degme	: her, her bir. (114/1, 126/37 vd.)
dek	: sessiz, sakin. (433/18)
dek tüt-	: sessiz olmak. (433/18)
deng	: hayran, şaşkın, sersem. (213/7, 241/2 vd.)
depreniş	: hareket, kımıldama. (16/5, 70/24)
der	: ter. (505/22)
derekāt	: en aşağı katlar. (346/3)
derhem	: karışık, muztarip. (133/1)
derīçe	: pencere. (257/10)
dermānde	: bîçare, âciz. (97/6)
derpīç	: sarmak, dolaşmak, karışmak. (304/3, 326/15 vd.)
dest-gīr	: elinden tutan, yardımcı. (97/6, 166/10 vd.)
Deyyān	: Tanrı. (3/2)
deyyār	: kimse, fert. (346/13, 446/11 vd.)
dil-ārā	: gönül alan, güzel. (235/15, 312/13)
dil-āvīz	: gönül çeken, güzel. (136/8)
dilīr	: cesur, yiğit. (13/6, 93/8 vd.)
dil-rīş	: yüreği yaralı. (365/2)
diñū dinle-	: hafifçe konuşulan sözlere kulak vermek. (368/2)
dirgür-	: diriltmek, hayat vermek. (354/2, 414/3)
dir-	: toplamak, bir araya getirmek. (423/17)
dirşür-	: bir araya getirmek. (2/4, 329/2 vd.)
döri-	: türemek, meydana gelmek. (303/8)
döy-	: dayanmak, tahammül etmek. (19/17, 85/4)
dūn	: alçak, aşağı. (248/8, 429/6 vd.)
dur-/tūr-	: kalkmak, ayağa kalkmak. (268/38, 271/6 vd.)
dutruğ	: ateş tutuşturacak çerçöp. (272/2)
dühül/dühl	: davul. (280/8)
düğün	: düğün/ düğüm. (245/24, 424/5 vd.)
düm	: kuyruk. (395/3)

dün	: dün/ gece. (303/16, 183/11 vd.)
düpdüz	: baştanbaşa, tamamen. (54/4, 155/7 vd.)
düriş-	: çalışmak, çabalamak. (224/13, 234/1 vd.)
düşvār	: zor, güç. (260/2, 318/2)
düzgün	: tertip, düzen. (46/12, 233/5 vd.)

E

ebkem	: söz söylemeye muktedir olmayan. (48/2, 504/III-2 vd.)
ebrār	: hayır sahipleri, iyiler, doğrular. (169/8, 268/47)
ebrās	: baras hastalığına yakalanan, vücudunda beyaz lekeler peyda olan. (214/11)
echel	: en cahil. (124/1, 342/9)
ecmel	: en güzel. (170/2)
ecr	: sevap. (377/4, 480/3)
edīm	: satıh, yüzey. (25/5, 423/14)
ednā	: en aşağı. (210/1, 286/14)
edyān	: dinler. (283/15)
efhām	: zihinler, anlamalar. (492/23)
efī	: yılan. (85/13, 268/27 vd.)
efzal	: daha faziletli, en faziletli. (81/2)
e'imme	: imamlar. (274/27)
ekse-	: eksiltmek, azaltmak. (390/17)
elā	: iyilik, yarar. (280/1)
elgin	: garip, âciz. (285/10)
elhān	: nağmeler. (310/19)
elīf	: ülfet olunan./ munis ve mü'telif olan kimse. (260/5, 260/6 vd.)
em	: deva, çare. (230/III-1, 4)
emcek	: meme. (271/11)
emlāk	: melekler. (184/1, 496/7)
emr-i merr	: nâzil olunan buyruk. (336/1)

en‘ām	: merkepler, eşekler. (133/14, 250/10)
enbāz	: ortak, eş. (276/3)
enfās	: nefisler. (253/I-8)
engüşteri	: yüzük. (283/17)
enseb	: en münasip. (193/12)
epsem	: sessiz, sakin. (63/11, 331/10 vd.)
erneb	: tavşan. (193/9, 263/7 vd.)
ervāh	: ruhlar. (19/2)
esbāb	: sebepler. (143/18, 278/18)
esle-	: dinlemek, kulak vermek. (34/10, 157/7 vd.)
eşheb	: aslan. (193/10)
eşrār	: kötülük edenler. (269/4, 300/15 vd.)
etemm	: daha iyi. (454/5)
eṭḡā	: itaatsiz, asi. (286/17)
eṭḡiyā	: Allah korkusuyla günah işlemekten çekinenler. (458/16)
evāyil	: evveller. (73/8, 84/7 vd.)
eymen-	: korkmak, çekinmek. (272/3, 287/8 vd.)
ezīn	: bundan, bunun gibi. (160/24)

F

fācir	: kötü huylu, günahkâr. (219/9)
fāka	: fakirlik, yoksulluk. (58/8, 289/13)
fāriḡ	: vazgeçmiş, çekilmiş. (142/13, 175/3)
fāris	: binici, atlı. (124/16, 319/1)
faşl	: ayırmak, bölmek, bölen. (148/3, 149/7)
fāş ol-	: meydana çıkmak, açığa çıkmak. (19/14, 444/6)
fer	: nur, aydınlık. (56/4, 334/9 vd.)
fer‘	: bir aslın neticesi. (76/8, 294/10 vd.)
ferḥunde	: mübarek, kutlu, uğurlu. (261/9, 304/4 vd.)
feriḡ	: bölük, fırka, cemaat. (234/9, 407/18)

ferkad	: kuzey kutbuna yakın, daima bulunduğu yerden doğan ve batan iki yıldızdan her biri. (488/13)
ferruḥ	: uğurlu, kutlu. (261/9, 270/6 vd.)
ferzend	: oğul, çocuk. (304/4, 322/9 vd.)
ferzīn	: satrançta vezir. (285/7, 406/9 vd.)
feşār/fişār	: sıkıcı, sıkın. (400/14)
fevvāre	: fiskiye. (19/7)
fisk	: hak yoldan çıkma, ahlaksızlık. (346/9, 368/3 vd.)
firişte/ferište	: melek. (76/10, 234/7 vd.)
futa	: futa, peştamal. (268/28)
fuccār	: günahkârlar. (268/50, 300/3)
fūls	: para. (293/12)
fütāde	: düşmüş, çıkmış. (91/7)
fütüvvet	: yiğitlik, mertlik. (279/8, 325/3 vd.)

G

ḡabīn	: akıl zayıflığı, aptallık, aldatıcılık. (340/10)
ḡamāme	: bulut. (433/9)
ḡam-güsār	: dert ortağı. (235/5)
ḡamz	: kaş gözle işaret etme. (217/11, 321/4 vd.)
ḡāret	: yağma, çapul. (147/8, 217/12 vd.)
ḡenc	: hazine, define. (187/4, 277/9 vd.)
ḡeñez	: kolay, basit. (119/5, 284/19)
ḡeñezlik	: kolaylık, sühulet. (135/8, 181/9)
ḡeñsüzün	: istemeyerek, gönülsüzce. (295/6)
ḡerdiş	: dönüş, dönme (379/2, 429/12 vd.)
ḡerdūn	: felek, dünya. (183/11, 379/3 vd.)
ḡerm	: sıcaklık, hararet. (297/1)
ḡerm it-	: isteklendirmek. (369/4)
ḡılāf	: kılıf. (440/11)

ğijilda-	: gıcırdamak. (405/4)
gil	: çamur, balçık. (212/8)
gile	: şikâyet, yanma yakılma. (243/15, 434/22)
-gîr	: tutan. (127/5, 166/10 vd.)
girdâr	: meşguliyet, iş adet. (436/9, 446/4)
girîz	: kaçma, kaçan. (265/8)
giyâh	: bitki, nebat, ot. (377/7)
gökçek	: güzel, hoş. (72/6, 474/3)
gönel-/gönül-	: yönelmek, yüzünü çevirmek. (265/1, 222/7 vd.)
görk	: güzellik. (72/6, 106/3 vd.)
görklü	: güzel. (91/8, 490/6 vd.)
gözü	: ayna. (176/3, 396/3 vd.)
ğül	: şeytan. (487/4)
ğulgüle	: şamata, bağırişip çağırışma. (68/7, 473/6 vd.)
ğurâb	: karga. (104/9)
ğülef	: kırmızı gül. (260/8)
ğüm eyle-	: kaybetmek, kaybettirmek. (395/3)
ğümân	: zan, sanı. (319/4, 354/16 vd.)
ğümrâh	: yolunu şaşırılmış, doğru yoldan ayrılmış. (326/7, 409/19 vd.)
ğünü	: kıskançlık, haset. (30/4)
ğüvegü	: damat. (66/1, 464/2 vd.)

H

ğabîr	: haberli, Allah. (32/2, 305/1 vd.)
ğabl	: ip. (278/11, 340/5)
ğacîl	: utanmış, mahcub olmuş. (111/14, 285/7 vd.)
ğaclet	: utanma, şaşırma. (498/8)
ğadenk	: ok. (236/1)
ğâdiş	: yeni ortaya çıkan. (254/2, 273/10)
ğafîfü'r-rûh	: hoşsohbet. (238/19)

ḥā'ib/ ḥāyib	: mahrum, ümitsiz. (344/8)
ḥalāvet	: tatlılık, şirinlik. (492/6)
ḥamīm	: kaynar, çok sıcak şey. (423/9)
ḥamr	: şarap. (272/14, 496/9 vd.)
ḥarīdār	: satın alan. (446/13)
ḥarīf	: sonbahar, hazan. (260/8, 438/9 vd.)
ḥarīf	: herif, adi ve bayağı adam/ teklifsiz dost. (410/18, 429/6 vd.)
ḥarḳ	: muhalif. (81/7)
ḥasāret	: zarar, ziyan. (230/I-7)
ḥaşem	: maiyet, hizmetli. (438/1)
ḥaṭab	: odun. (454/15)
ḥaṭar	: tehlike. (93/1, 209/3 vd.)
ḥātem	: en son. (48/6, 252/5 vd.)
ḥātemü'r-rüsül	: en son peygamber, Hz. Muhammed.(161, 166/10 vd.)
ḥāviye	: yedinci tabakada bulunan cehennem. (303/3)
ḥayme/ ḥaymet	: çadır. (308/13, 497/15)
ḥayrū'l-ümem	: ümmetlerin hayırlısı. (42/3)
ḥāy u hūy	: vaveyla, gürültü, şamata. (321/3, 494/5)
ḥazer	: sakınma, kaçınma. (33/2, 264/1 vd.)
ḥazū	: alçak. (272/3)
ḥübūṭ	: iniş, yer. (346/4)
hemz	: dürtme. (217/11)
herze	: boş laf, saçma söz. (183/4, 289/17)
hevāmm	: akrep, yılan, böcek gibi haşere. (268/20)
hezl	: alay, şaka. (383/16, 488/15)
ḥisset	: cimrilik, hasislik. (444/6)
ḥizb	: kısım, bölüm. (177/17)
ḥubb	: sevgi, muhabbet. (17/12, 274/3)
ḥuffāş	: yarasa. (334/8)
ḥullet	: içten sevgi, dostluk. (292/34, 388/17)

hulūd	: daimi, ebedî. (262/10)
hūn-ālūd	: kana bulanmış. (342/2)
hurrem	: sevinçli, güleryüzlü. (16/5)
hurüş	: coşma, gürültü, telaş. (152/2, 498/18 vd.)
hūşe	: salkım. (243/8)
hübel	: Kâbe'deki en büyük put. (218/7)
hüccet	: delil, vesika. (179/9, 232/3 vd.)

I

‘ilāvet	: baş, boyun. (220/13)
iñra-	: kükremek. (152/2, 217/17 vd.)
ırış-	: çalım satmak, övünmek. (378/2)
ır-	: ayırmak, bölmek. (425/4)
ıssı	: sıcak. (252/24, 303/5)
ıştıfā	: seçme, seçkinlik. (176/3)
ışıq	: miğfer. (48/8)
ışı-	: gülümsemek/ aydınlanmak (304/2, 442/5)

İ

iclāl	: yücelik, ululuk. (214/3, 232/7 vd.)
icmā‘	: topluluk, birlik. (46/12)
igen	: çok, pek fazla. (48/10, 92/3 vd.)
iğvā	: azdırma, yolunu şaşırtma. (304/7)
iḥkām	: sağlamaştırma, muhkem hale getirme. (78/13)
iḥtifā	: saklanma, gizlenme. (176/4, 251/9 vd.)
iḥtilāṭ	: karışmak, katışmak. (260/5)
iḥtimāl	: tahammül, sabır. (106/4, 298/10 vd.)
ihtirāk	: yanma, tutuşuğ yanma. (389/7)
iḥyā	: diriltme, canlandırma. (172/13)
ikiledin	: ikinci kez. (258/10)

ikrāh	: tiksınme, iğrenme. (17/1, 377/4)
iktidā	: tābi olma, uyma. (118/1, 265/9 vd.)
ilerü	: evvelki, eski. (25/8, 174/9 vd.)
iley	: huzur, kat. (135/7, 274/29 vd.)
ilki	: küçük çalılık. (217/15)
illiyiñ	: cennetin en yüksek tabakası. (100/2, 374/11)
ilt-	: götürmek, ulaştırmak. (62/III-11, 104/7 vd.)
imādü'd-dīn	: dinin direği. (153/5)
'indiyyāt	: birinin kendi görüşüne, inancına dayanan düşüncesi. (488/14)
inkisār	: kırılma. (504/I-3)
in-	: akmak. (265/3)
iñre-	: ses vermek, çınlamak. (315/9)
intihā	: sona erme, bitme. (227/4, 253/II-11)
inzār	: sonunun fena olacağını bildirerek korkutma. (268/49)
irti'āş	: titreme, sarsılma. (256/11)
īşār	: ikram, cömertlikle verme. (186/1, 268/51 vd.)
issi	: sahibi. (191, 192/1 vd.)
istibşār	: müjde alma. (169/3)
istidlāl	: delil ile anlama. (380/21)
istimālet	: gönül çekme. (51/5, 335/6)
istiṭā'at	: takat, güç yetirme. (430/3)
işrāk	: güneşin etrafı ışıklandırması. (143/3)
ittişāl	: ulaşma, kavuşma. (66/32, 253/I-1)
'ivāz	: bedel, karşılık. (195/4)
iv-	: acele etmek. (124/13, 145/8 vd.)

K

ka'b	: tavla zarı. (402/20)
ķabā'il	: kabileler. (53/2)
kābīn	: güveyinin geline verdiği para, ağırlık. (293/12)

ḳabz et-	: tutmak. (17/11, 398/6)
kāfehā	: ona yetti. (406/4)
ḳağan	: kükremiş, kızmış. (315/9, 321/1)
kāh	: saman çöpü. (445/17)
kāhil	: olgun, erişkin. (369/1)
ḳā'il	: söyleyen, diyen. (108/2)
ḳaḳı-	: öfkelenmek, kızmak. (268/34, 345/1 vd.)
ḳāl	: söz, laf. (141/7, 298/1 vd.)
ḳalb	: sahte. (183/16, 214/16 vd.)
ḳalı	: halı. (298/9)
ḳalīl	: az, pek az. (166/14, 238/20 vd.)
ḳalpgāh	: ordunun merkezi. (24/5)
ḳamer-muşavver:	ay suretli. (24/1)
kān	: maden. (138/5, 190/9 vd.)
ḳana ḳan ḳoyıl-	üzüntülere gark olmak. (41/12)
ḳançaru	: nereye. (50/2)
ḳand	: şeker. (85/8, 358/3 vd.)
ḳāni'	: kanaat eden, azla yetinen. (124/11, 298/8 vd.)
ḳaravul	: gözcü, nöbetçi. (35/2)
ḳarğa-	: lanet okumak. (240/7)
ḳasame	: yemin, ant. (258/7)
ḳatı	: çok, iyice, sert. (62/II-10, 237/1 vd.)
ḳavvāl	: çok söyleyen, geveze. (491/6)
ḳay	: yağmur. (494/11)
ḳayu	: kaygı, tasa. (245/15, 316/9 vd.)
ḳayur-	: kaygılanmak. (36/2, 97/14 vd.)
kebūd	: mavi. (262/12)
kefā	: kâfi olmak. (406/4)
kej	: eğri. (379/2, 3)
keleci	: söz, laf. (70/11, 223/12 vd.)

kelkel	: göğüs. (342/21)
kemīn	: çok az./ pusu. (63/5, 463/2 vd.)
kemīne	: âciz, hakir. (445/21, 451/3 vd.)
kemiş-	: koymak, bırakmak. (104/8, 168/4 vd.)
kemter	: daha aşağı, hakir, hor. (68/4, 98/13 vd.)
kenīs	: kilise. (240/8)
kenişt/ künişt	: Mecusi ateşkedesi. (240/8)
ker	: sağır. (56/6, 146/11)
kesek	: parça, kıta. (271/6, 492/20 vd.)
keşīr	: çok, bol. (166/14, 238/20 vd.)
kesr	: kırma, kırılma. (48/12, 105/15)
kevden	: ahmak, akılsız. (296/9, 274/28 vd.)
kevn ü mekân	: varlık, kâinat. (390/16, 501/3 vd.)
key	: çok, pek çok. (12/8, 22/4 vd.)
keyd	: hile, oyun. (264/6, 402/13)
ķıdem	: başlangıcı olmayacak kadar eksiklik. (77/5)
ķıf	: bardak, kadeh. (62/II-7)
ķılāde	: gerdanlık. (91/9)
ķımāţ	: sargı, örtü. (62/III-3)
ķırnak	: cariyeye. (486/7)
ķıs ‘alā hezā	: buna göre kıyas et. (286/28)
ķıtāl	: savaş, harp. (19/7, 38/3 vd.)
ķiçi	: küçük. (132/13, 315/7 vd.)
ķīr	: katran. (225/4)
ķirişme	: naz, işve. (310/8)
ķirtü	: gerçek. (294/11)
ķiş	: din, mezhep. (161/7)
ķişver	: ülke, memleket. (283/2)
ķoĥ	: içi çürük. (345/13)
ķolaylu	: düzgün, münasip. (270/7)

ƙoldaş	: yardımcı, arkadaş. (140/12, 369/2 vd.)
ƙop-	: doğmak, ortaya çıkmak. (10/2, 12/16 vd.)
ƙovla-	: gammazlık etmek. (368/4)
ƙörligine	: rağmen, inadına. (126/7)
ƙöyün-	: yanmak, tutuşmak. (41/5, 505/16 vd.)
ƙuç-	: kucaklamak. (39/2, 230/I-5 vd.)
ƙufl	: kilit. (160/9)
ƙulū	: yağlı, büyük yufka. (272/7)
ƙurāza	: kırıntı. (329/2)
ƙurb	: yakınlık, yakın olma. (66/32, 98/9 vd.)
ƙurş	: yuvarlak, tekerlek biçiminde. (166/16)
ƙūt	: yiyecek. (52/7, 399/16 vd.)
ƙühen	: yıpranmış, eski. (160/8, 320/19 vd.)
ƙümmel	: kâmiller, olgunlar. (252/5)
ƙünde	: kalın kafalı, anlayışsız. (329/5)
ƙünün	: bir şeyi gizleme. (164/8)
ƙüy-	: beklemek, sabretmek. (238/6, 403/11)

L

lā-şekk	: şüphesiz, kuşkusuz. (55/8, 214/13)
lā-şey	: değersiz. (133/6)
lebīb	: akıllı, zeki. (182/6, 202/15 vd.)
lec	: yanak. (454/13)
ledün	: Allah yanı. (78/12, 502/14)
lehv	: oyun, eğlence, faydasız iş. (70/20)
le'īm	: alçak, aşağılık. (345/13)
leken	: şamdan. (274/25)
lem ü len	: Arapçada olumsuzluk bildiren edatlar. (427/13)
lerze	: titreme, sarsılma. (355/2)
let	: dayak, kötek. (320/3, 389/12)

lu‘b : oyun, eğlence. (70/20)

M

māc : toz. (162/3)

ma‘dilet : adalet, insafılık. (12/16)

ma‘dūd : sayılı, belli. (227/7)

mağfūr : günahları bağışlanmış. (19/4, 62/13 vd.)

mağmūm : gamlı, kederli. (235/16)

mağrib : batı. (80/27, 255/17 vd.)

mahbūr : haberli. (19/2)

māhī : mahveden, yok eden. (328/10)

maḥzūl : hor, hakir. (450/14, 487/10)

maḥ‘ad-ı şıdk : takva erbabının cennetteki makamı. (500/9)

maḥhūr : kahrolmuş, Allah’ın gazabına uğramış. (293/18, 486/15 vd.)

maḥrūn : yakın, kavuşmuş. (429/10)

mār : yılan. (312/4, 379/4 vd.)

maṭāf : tavaf edilen yerler. (440/4)

maṭiyye : binek hayvanı. (274/6)

maṭrūd : kovulmuş, tard edilmiş. (434/26)

ma‘tūk : azat olunmuş, serbest bırakılmış. (328/1)

ma‘zūl : azledilmiş, kovulmuş. (71/5)

mecbūr : kırıldıktan sonra bütünlenmiş, gönlü alınmış. (275/1, 293/23 vd.)

me‘cūr : ecir ve sevabı verilmiş. (293/14)

medḥal : giriş, kapı. (342/6)

mefkūd : kayıp, yok, olmayan, bilinmeyen. (58/8, 299/6)

mehmūm : endişeli, düşünceli. (273/3)

mekīn : oturan, yerleşen. (502/16)

mekkār : hileci, hilekâr. (240/2, 268/33)

meksūf : aydınlığı tutulmuş. (399/14)

mektūm : gizli, saklı. (214/16)

melce'	: sığınılacak yer. (208/1)
melîh	: güzel, şirin. (62/2, 484/7)
melzüm	: lüzumlu kılınmış. (214/15)
memât	: ölüm. (55/2, 254/13)
mensüh	: hükümsüz bırakılmış. (252/11, 283/15 vd.)
menşür	: ferman. (19/12, 212/6 vd.)
merdüd	: reddolunmuş, geri çevrilmiş. (58/6, 79/1 vd.)
merîd	: inatçı. (394/5)
merķūm	: yazılmış, adı geçmiş. (160/17)
mermüz	: anlatılmış, ima edilmiş. (282/1, 343/9 vd.)
mersüm	: resmolunmuş, yazılmış. (160/17)
meşâyib	: musibetler, felaketler. (344/10)
mesâvî	: kötülükler, fenalıklar. (496/11)
mesdūd	: kapanmış, kapalı. (58/12)
mesmūm	: zehirli. (302/9)
mesrūr	: sevinçli, mutlu. (62/I-15)
mestūr	: örtülü, kapalı. (19/14, 62/I-6 vd.)
meşūr	: satırlanmış, yazılmış, çizilmiş. (66/10, 293/5 vd.)
meşķūr	: şükredilmiş, övülmüş. (293/3)
metrūk	: terk edilmiş. (232/11)
mev'ūd	: vâdedilmiş. (227/5)
mezîd	: artma, çoğalma. (120/16, 394/7 vd.)
mezmūm	: yerilmiş, zemmedilmiş. (214/2, 302/8 vd.)
mırı	: konuşmak. (265/4)
mısmıl	: temiz, pak. (300/18)
miftāh	: anahtar. (328/10, 428/11 vd.)
mihter	: ulu, büyük. (283/1, 503/4 vd.)
min-nār	: ateşten. (268/37)
mis	: bakır. (402/15, 447/19 vd.)
mu'accel	: acele olunmuş. (253/III-14, 342/22)

mu‘arbed	: kavgacı, huysuz. (488/22)
mu‘arrif	: tarif eden, bildiren. (77/7, 253/II-10 vd.)
mu‘aṭṭal	: kullanılmaz, bırakılmış. (81/4, 105/1 vd.)
mubaşşır	: gören, gözeten, bakan. (197/2, 432/2 vd.)
muḍill	: doğru yoldan çıkarıcı. (437/14)
muḡaffel	: gaflete tutulmuş. (105/1, 124/1 vd.)
muḡakḡar	: hakir tutulmuş. (431/9)
muḡalled	: daimi, sürekli, ebedî. (230/I-6, 488/26 vd.)
muḡallil	: çözümleyen, tahlil eden. (380/19)
muḡannes	: kadın tabiatlı. (407/8, 19)
muḡarrık	: harekete getiren, oynatan. (152/4)
muḡaşşal	: elde edilmiş, hâsıl edilmiş. (253/III-6)
muḡtebes	: kapanıp kalan. (291/6)
muḡteceb	: örtülü, saklanan. (263/6)
muḡaddem	: önde gelen, önceki. (125/3, 483/9 vd.)
muḡaffel	: kilitli. (81/6, 342/11)
muḡallid	: taklitçi. (205/2, 435/22 vd.)
muḡarrıb	: yaklaştıran, yakınlaştıran. (25/7)
mūḡın	: şüphesiz bilen. (495/2)
muḡırr	: ikrâr eden, vardır diyen. (193/12, 292/11)
muḡtebes	: iktibas edilmiş, aktarılmış. (143/2)
muḡtedā	: iktidâ edilen, uyulan. (255/7, 445/5 vd.)
mūla‘	: istekli. (470/7)
mūnis	: canayakın, ünsiyetli. (62/I-10, 235/16 vd.)
munşif	: insaflı, insaf eden. (267/7, 432/2)
munṭamıs	: belirsiz olan. (256/20)
muşaddak	: tasdik olmuş, gerçekliği bildirilmiş. (174/1, 404/3)
muşahḡar	: ele geçirilmiş. (253/I-2, 457/9)
mū-şıkāf	: kılı kırk yaran, inceden inceye araştıran. (440/8)
muştıla-	: müjdelemek. (107/17, 440/12 vd.)

muṭahhar	: temizlenmiş, arıtılmış. (161/6, 396/9 vd.)
muṭayyeb	: taltîf olunmuş. (193/3)
mu'tell	: illetli, hasta, sakat. (81/5)
muṣallel	: gölge altında bulunan. (253/III-13)
mübâriz	: dövüşe kalkışan, saldıran, savaşçı. (315/2, 327/8 vd.)
müberhen	: ispat edilmiş, âşikâr. (427/10)
müberrâ	: temiz çıkmış, aklanmış. (313/3)
mübeşşir	: müjdecî. (59/9)
mübeyyin	: bildiren, açıklayan. (98/2)
mübrem	: kaçınılmaz, önlenemez. (255/14, 504/III-9)
mücedded	: yenilenmiş, yepyeni. (290/4)
mücelled	: ciltlenmiş. (488/10)
mücmel	: kısaca anlatılmış. (253/I-5)
müctebâ	: seçilmiş, seçkin. (221/1, 463/5 vd.)
müdarâ	: yüze gülme, dost gibi görünme. (13/7, 478/6 vd.)
müdebbir	: tedbirli, düşünceli. (219/9, 457/2 vd.)
mü'eccel	: ileriye bırakılmış, ertelenmiş. (253/III-14, 342/22)
mü'ekked	: sağlamlaştırılmış. (488/28)
mü'evvel	: tabir edilmiş, tevîl edilmiş, başka mana verilmiş. (253/III-1, 342/5)
müftehîr	: övünen, iftihar eden. (288/6)
müheyyâ	: âmâde. (172/8, 286/21)
mühlik	: öldürücü, öldüren, helak eden. (311/6)
mükellel	: taçlı, taçlanmış. (253/III-9)
mükşir	: çoğaltan, çok olan. (2/3, 253/II-15)
mültebis	: benzeyen. (256/20)
mümedded	: uzatılmış. (290/5)
mümeyyiz	: seçen, temyiz eden. (429/4, 11)
mümsik	: cimri, nâkes. (126/32, 317/12)
mün'im	: nimet veren. (260/3)
münkad	: boyun eğen, inkıyad eden. (290/10)

münkeşif	: tutulan, tutulmuş. (167/2)
mürâyî	: ikiyüzlü, riyakâr. (253/II-3)
mürmed	: göz hastalığı olan. (488/27)
mürsel	: gönderilmiş, resul. (62/III-7, 81/3 vd.)
mürtecâ	: umulmuş, ümit edilmiş. (255/7)
mürüvvet	: yiğitlik, mertlik.(8/1, 197/4)
müsebbib	: sebep olan. (143/18, 379/13)
müsellem	: teslim edilmiş, verilmiş. (318/16, 253/I-2)
müselmel	: silsile halinde, zincirleme. (253/III-10, 342/1)
müsta'cel	: acele, hemen yapılması gereken. (341/7)
müstağfir	: tövbe, istiğfar eden. (111/4)
müstağrak	: batmış, gark olmuş. (129/2)
müstakîm	: doğru, düz. (57/3, 273/29)
müstażâ	: ziyalanan, ışıklanan. (143/4)
müstecâb	: dileği kabul olunmuş. (489/4, 15 vd.)
müstemir	: uzayıp giden. (261/2)
müstenîr	: nur alan, parlak, ışıklı. (166/1)
müstevlî	: istila eden, yayılan. (219/2)
müşa'şâ	: parlak, nurlu. (89/2)
müşekkel	: şekil verilmiş. (120/15, 311/2)
müşîr	: işaret eden. (127/9, 235/7)
mütaba'at	: birinin yolundan gitme. (238/27)
mü'temen	: güvenilir, emin. (294/8)
müvecceh	: makbul, münasip. (342/5)
müvekkel	: vekil tayin edilen. (120/15)
müvesvis	: kuruntu eden, vesveseli. (429/3)
müzd	: karşılık, mükâfat. (253/III-11, 346/10)

N

nâ-bedîd	: görünmez, belirsiz. (394/3)
-----------------	-------------------------------

nābekār	: yaramaz, hayırsız. (424/9)
nağam	: nağmeler, ezgiler. (66/14)
naḥs	: uğursuz, şom. (187/2, 401/6)
nākes	: cimri. (70/12, 379/5 vd.)
nākış	: eksik, noksan. (209/4, 219/7 vd.)
nakıyy/ nakī	: temiz, pak. (391/2)
nakīb	: bir kavmin reisi ya da vekili. (76/13, 288/1)
nāliş	: inleme, inleyiş. (284/4, 498/11 vd.)
nām u neng	: ad ve ün. (175/3)
naşr	: üstünlük, zafer. (292/38)
nāşır	: yardımcı, yardım eden. (63/7, 218/6 vd.)
nāsūr	: eski yara. (4/3)
necāt	: kurtulma, kurtuluş. (19/7, 110/5 vd.)
necis	: pis, kirli. (76/12, 272/1)
nedeb	: nerd oyununda heft üzerine dav çekme. (402/20)
nedem	: pişmanlık, nedamet. (48/16)
nef	: fayda, yarar. (401/15)
nefrīn	: ilenç, lanet okuma. (301/5, 406/13 vd.)
nehb	: yağma, çapul. (198/7)
nemīme	: dedikoduculuk. (390/7)
nerm	: yumuşak. (389/11)
nerre şīr	: erkek aslan. (64/2, 467/1 vd.)
neseb	: soy, nesil. (454/1, 4 vd.)
nevḥa	: ölüye yüksek sesle ağlama. (408/10)
nevmīd	: ümitsiz. (17/8, 323/10)
nezr	: adak. (40/4)
niçeme	: her ne kadar. (25/8, 93/8 vd.)
nihād	: huy, tabiat. (66/35, 485/1 vd.)
nīk-nām	: iyi adlı. (17/9, 229/9 vd.)
niyābet	: naiplik, vekâlet. (156/6)

nizār	: zayıf, arık. (239/18, 268/40)
nuḥās	: bakır. (214/16)
nuḫl	: meze, çerez. (238/16)
nuṣret	: yardım, başarı, üstünlük. (63/2, 82/5 vd.)
nüfūs	: nefisler, canlar, ruhlar. (283/19)
nümūzec	: örnek, numune. (253/I-2)

O

oḫt	: vakit, çağ. (41/3)
oḫu-	: çağırarak, davet etmek. (221/6, 486/19 vd.)
omaç	: hedef. (216/8, 387/2)
oñar-	: yola koymak. (171/12)
oñmak	: iyi hale gelmek, düzelmek. (276/6, 494/4)
oy vir-	: sözünü etmek, bahsetmek. (200/2)

Ö

ög	: akıl, zihin. (2/4, 63/10 vd.)
ögren-	: alışmak. (332/20)
örü tūr-	: ayağa kalkmak, ayakta durmak. (133/3, 271/8)
özlen-	: öz hale gelmek, koyulaşmak. (384/2)

P

pāsubān/ pāsbān:	gece bekçisi. (405/10)
pāyende	: sürekli, daimi. (90/2, 229/6)
pāymāl	: ayak altında kalmış, çiğnenmiş. (380/20, 475/4 vd.)
peleng	: panter, kaplan. (322/10, 430/9)
pelīd	: murdar, pis. (268/58, 454/14 vd.)
penāh	: sığınılacak yer. (377/10, 409/5)
peşşe	: sivrisinek. (263/7, 238/16)
pey	: ardı sıra. (10/4)

peymān	: yemin, ant. (439/18)
pişvā	: reis, önde giden. (118/1)
piyāle	: kadeh. (478/6)
puḥte	: olgun. (253/II-11, 433/15 vd.)
püser	: oğul. (303/14)

R

raġif	: yufka, pide. (438/6)
raḥt	: at takımı. (101/1, 252/20 vd.)
ra'ūf	: esirgeyen, bağışlayan. (60/4, 159/6 vd.)
rāyet	: sancak. (292/38)
rāygān	: bol bol, çok, bedava. (319/4, 504/II-3)
remīm	: çürümüş. (225/13, 423/7)
rencūr	: hasta, sıkıntılı, rahatsız. (19/11, 293/26 vd.)
reybü'l-menūn	: dünya hadiseleri. (413/7)
ribā	: faiz. (368/1)
riyāset	: reislik, başkanlık. (233/3, 286/32 vd.)
ru'b	: korku. (269/1)
rūgan	: yağ, revgan. (296/14)
rumūz	: remizler, işaretler. (62/III-11, 160/18 vd.)
rū-pūş	: yüz örten. (296/15, 445/5)
ruṭab	: hurma. (454/22)
rūzī	: rızık, nasip. (66/15, 247/10 vd.)
rūmh	: kargı, süngü. (435/4)
rūmmānī	: narçiçeği rengi. (114/6)
rūsteḥīz	: kıyamet. (284/10)

S

şa'b	: güç, zor. (405/11)
şaçu	: saç, hediye, armağan. (117/3, 274/15 vd.)

sa'd	: kutlu, uğurlu. (187/2, 210/11 vd.)
sādāt	: seyyitler, ulular. (42/1)
şâğınç	: düşünce, endişe. (269/11)
şâğımıcı	: iyi düşünen. (12/15)
şâğış-	: saymak. (210/3)
saḥī	: cömert, eliaçık. (391/2, 392/2 vd.)
şahv	: ayılma, ayıklık, kendine gelme. (489/5)
şā'ib	: yanlışsız, doğru. (344/1)
saḫām	: hastalık, illet. (48/11)
saḫār	: cehennem, tamu. (395/8, 454/15)
şakīl	: ağır, sıkıntılı. (238/19, 438/5)
saḫīm	: yanlış, doğru olmayan. (225/16)
sākit	: sessiz, suskun. (280/4, 285/3)
şalābet	: sağlamlık, manevi kuvvet. (89/3, 292/27 vd.)
sālār	: reis, kumandan, baş. (47/4, 125/1 vd.)
şa'leb	: tilki. (193/6)
şalīb	: haç. (42/4, 182/5)
şalīb ehli	: Hıristiyan. (450/12, 450/15)
sālūs	: ikiyüzlü, riyakâr. (246/6, 291/17)
sāmī	: yüksek, yüce. (17/8)
şāmit	: susan, sessiz. (109/1)
şamşām	: keskin kılıç. (492/16)
şanç-	: sokmak. (248/1)
şanicı	: düşünen. (12/15)
saṭvet	: saldırma, birinin üstüne şiddetle sıçrama. (88/5)
şavt	: ses, sadâ. (221/14, 310/19 vd.)
şayd	: av, avlanma. (193/13, 262/6 vd.)
şayd it-	: avlamak. (26/2, 193/13 vd.)
şayḫal	: cilalayan, parlatan. (504/I-5)
sayvān	: pervaz, güneşlik. (25/5, 263/9 vd.)

şayru	: hasta, alil. (54/9, 231/6 vd.)
sebak	: ders. (267/6, 474/8 vd.)
sebel	: bulanık görmeye yol açan bir göz hastalığı, göze perde inmesi. (165/4, 447/5)
sebū	: şarap kabı. (272/14)
sehl/sehel	: kolay, basit, sade. (260/2, 269/6 vd.)
sehv	: yanlış, doğru olmayan. (230/II-2)
sekit-	: sakinleştirmek. (177/4)
şelc	: kar. (449/15)
selm	: selametlik, güven. (276/5)
sem	: zehir. (408/13)
sem‘	: kulak. (337/6, 407/2 vd.)
semī‘	: duyan, işiten. (323/2, 334/17)
şemīn	: kıymetli, değerli. (14/2, 283/21)
semir-/semri-	: şişmanlamak, semirmek. (204/6, 204/8)
semūm	: sıcak rüzgâr. (225/6)
senī/senīy	: yüce, ulu. (274/12, 391/2)
serencām	: başa gelenler, vaka. (17/11, 437/3 vd.)
ser-firāz	: baş yükselten, diğerlerinden üstün. (229/1, 369/1)
ser-nigūn	: başaşağı. (332/12, 439/14)
şı-	: kırmak/ yenmek. (380/11, 264/3 vd.)
şindu	: makas. (256/12)
şınıġ-	: bozulmak, yenilmek. (53/5)
şinuk	: kırık, kırılmış/ alçak, kötü (275/1, 97/15)
şiyānet	: koruma, himaye. (144/2)
sihām	: ok. (216/8)
sīrāb	: suya kanmış. (492/4)
sīrişte	: yoğurulmuş. (234/7)
sitīz	: çekişme, kavga etme. (291/4)
siyādet	: seyyitlik. (156/2)

şoğıl-	: suyu çekilmek. (107/10, 107/12)
şoyla-	: araştırmak/ ululamak. (409/10)
sögil-	: kızartmak, kebab etmek./ küfredilmek. (185/10)
söyin-	: sönmek. (38/7, 303/9)
şu	: utanma duygusu, ar. (33/11)
şu‘bān	: büyük yılan. (157/6)
sūd	: fayda, yarar. (432/18)
şudūr	: meydana çıkma. (222/5, 403/25)
sūfār	: delik. (268/32)
şulb	: zürriyyet. (66/7, 469/7 vd.)
sūz	: yakıcılık, dert, acı. (41/13, 312/9 vd.)
sücūd	: secde etme. (58/10, 273/18 vd.)
sūñü	: süngü. (494/10)
sūrḥ	: kırmızı, kızıl. (420/8)
sürük-	: sürülmek, kovulmak. (58/6)
süst	: gevşek, ilgisiz. (215/11, 274/14)
süzükmiş	: sapmış. (447/8)

Ş

şāf	: ilaç. (440/19)
şāfī	: şifa veren. (342/10)
şāfi‘	: şefaath eden. (446/4)
şa‘īr	: arpa. (166/16)
şakī	: habis, kötü huylu. (70/13, 212/1 vd.)
şebşeb	: muzdarip. (312/3)
şecā‘at	: yiğitlik, yüreklilik. (391/14, 279/7 vd.)
şecer	: ağaç. (209/3)
şemā‘il	: huylar, tabiatlar. (132/5)
şeml	: topluluk, toplama. (323/5, 391/15)
şerer	: kıvılcımlar. (105/5)

şerîr	: fesatçı, kötü. (142/14)
şermsâr	: utangaç, mahcup. (245/25, 424/7)
şetâret	: sevinç, mutluluk. (230/I-4)
şî'âr	: alamet, ayırdedici işaret. (46/3, 48/13 vd.)
şîr-i ner	: erkek aslan. (193/6, 418/4 vd.)
şîven	: yas, matem. (37/1)
şuğl	: meşgul olacak şey, iş. (253/II-5)
şuhh	: bahıllık, cimrilik. (86/1, 238/27)
şüm	: uğursuz, şom. (87/2, 126/28 vd.)
şür	: tuzlu, tuzlu ve çorak yer/ şamata gürültü. (293/11, 381/6 vd.)
şürîde	: perişan, karışık. (389/9, 436/6)
şürîş	: kavga, karışıklık. (19/16, 339/13)
şümâr et-	: saymak, varsaymak. (400/7)
şürüh	: şerhler, açıklamalar. (253/I-3, 253/III-2)

T

ta'ab	: sıkıntı, zahmet. (223/5, 358/5 vd.)
ta'accüb	: şaşırma, hayret etme. (140/1, 184/1 vd.)
tabanca	: tokat, sille. (389/12)
tabl	: davul. (43/2, 48/13 vd.)
tahlîl	: cüz cüz ayrılmak. (449/15)
tâ'if	: tavaf eden. (423/14)
tâka	: takat, güç. (283/1)
takıyy/takî	: günahattan, haramdan kaçınan kimse. (391/2)
tâm'i	: tamah eden. (334/5)
tamîs	: kör. (240/7)
tam-	: damlamak. (30/2, 172/4 vd.)
țamu	: cehennem. (202/23, 272/15 vd.)
tañla-	: şaşırma./dinlemek. (105/2, 263/1)
țan-	: danışmak. (297/18, 258/8)

ṭaḥṣuk/ṭaḥṣıg	: acayip, tuhaf, garip. (288/10, 139/2)
ṭapşur-	: ulaştırmak, eriştirmek. (282/14, 282/15)
ṭapu	: huzur, makam. (347/19)
tārāc	: yağma. (162/7)
ṭarḥ	: atma, kovma. (213/6, 423/12)
ṭarī	: taze, taravetli. (278/6)
ṭarlıgan-	: mustarip olmak, kederlenmek. (380/30)
ṭarriku	: “yol açın” anlamında emir. (272/12)
ta‘vīz	: kötülöklere karşı muska. (269/3)
tażarru‘	: yalvarma, yakarış. (54/1, 498/2)
te‘atṭuş	: susamak. (282/9)
tebāh	: viran, harap. (377/13, 497/5 vd.)
tecebbür	: kibirlenme. (53/2)
tecemmül	: süs, gösteriş. (501/12)
tefāvüt	: birbirinden farklı olma. (201/1)
tekebbür	: kibir gösterme. (53/2, 136/7 vd.)
tekessür	: çoğalma, artma. (136/7)
tekye ur-	: dayanmak. (332/5)
telbīs	: hile, oyun. (6/3)
temalluk	: kendine hâkim olma. (448/18)
temerrüd	: dikbaşlılık ve inat. (286/17)
temmüz	: harareti sıcak. (303/21)
temr	: hurma. (296/14)
tencīm	: yıldız ilmi ile uğraşma. (25/4)
tennür	: fırın, tandır. (19/7)
tergīb	: isteklendirme, rağbet ettirme. (223/9)
terken	: bir çeşit ok. (236/1)
teşne	: susamış, çok istekli. (250/14, 492/4)
teşrīf	: libas, hilat. (286/10, 435/19)
tīre	: karanlık, kara. (389/9)

tok-	: vurmak, çarpmak. (496/3, 425/7)
ton	: elbise, giysi. (120/3, 133/11 vd.)
toyla-	: yedirip içirmek, beslemek. (62/I-14, 117/9)
tu'm	: taam, yemek. (136/6)
tu'me	: lokma, azık. (163/2)
tufeyl	: küçük çocuk. (100/7)
tuğyān	: taşkınlık, azgınlık. (83/3)
tuş ol-	: rastlamak, erişmek. (140/10)
tünd	: sert, şiddetli, haşin. (133/5, 322/4 vd.)
türāb	: toprak. (286/14)
tüvānā	: güçlü, kuvvetli. (389/6, 413/4)

U

'ubūr	: geçmek. (253/5)
uçuc	: sebep, vesile. (286/18, 314/2 vd.)
'ucb	: kendini beğenmişlik. (276/7, 286/28 vd.)
uçmağ/uçmak	: cennet. (202/25, 230/I-3 vd.)
ud	: kaygı, tasa. (289/23)
'ufūnet	: pis koku. (274/18)
uğranıl-	: üstüne varmak, birden saldırmak. (343/7)
ulal-	: büyümek, yükselmek. (202/11, 319/8 vd.)
ulū'l-ebşār	: basiret sahipleri. (268/53)
ulū'l-elbāb	: akıl sahipleri. (268/53)
uruğ	: ırk, sülale, aşiret. (314/7)
uşfūr	: serçe. (193/10)
usūd	: aslanlar. (262/6)
uşat-	: parçalamak. (187/1, 333/6)
ut-	: yenmek, oyunda kazanmak. (73/9, 496/5)
util-	: yenilmek. (381/5)
uyāğ	: uyanık. (70/25)

uz : usta, mahir, tecrübeli. (121/1)

Ü

ümem : ümmetler. (48/6)

ün : ses, sadâ. (68/11, 338/7 vd.)

üstüvâr/sütüvâr : kapamak, kapanmak, bağlamak, berkitmek. (268/11, 473/10 vd.)

üş- : toplanmak, bir araya gelmek. (79/6, 289/16 vd.)

üştüüm/üştüem: kavga, gürültü. (379/8, 472/8)

üyez : sivrisinek, at sineği. (1/4, 441/16)

üz- : koparmak, kesmek/ tükenmek. (278/11, 504/III-4)

V

vâlih : şaşırılmış, şaşkın, hayran. (117/12, 231/2 vd.)

vefi : vefalı. (127/7, 391/2 vd.)

velîme : ziyafet, düğün yemeği. (115/2)

vesâvis : kuruntular, vesveseler. (211/3)

veşen : kirli. (207/13)

vezn : tartma, ölçme. (254/4, 326/10)

vildân : kullar, köleler. (62/II-3)

viribi- : göndermek, irsal etmek. (202/18, 220/2 vd.)

Y

yahtulu : nurlu, aydınlık. (47/9, 273/39 vd.)

yal : yele. (83/5)

yalabı- : parlamak, parıldamak. (501/22)

yalım : derece, rütbe, itibar. (318/4)

yalñ : alev. (501/22)

yalın- : yaltaklanmak. (43/2)

yañal : kırmızı, pembe, pembeleşmiş. (310/10)

yancı- : çekip sıkıştırmak. (367/3)

yar	: ağızdan taşan tükrük. (385/32)
yarağ	: hazırlık. (258/10, 314/8 vd.)
yarı	: yardım. (160/7, 279/4 vd.)
yarıcı	: yardımcı. (177/1, 354/14 vd.)
yarlığa-	: affetmek, suç bağışlamak. (268/59, 402/14 vd.)
yasdan-/yastan-	: dayanmak, yaslanmak. (268/25, 434/11)
yatlu	: kötü, uğursuz, fena. (101/3)
yavlağ	: pek, çok. (194/6, 268/50 vd.)
yavuk	: yakın. (303/5)
yavu	: başıboş, sahipsiz, yitik. (71/10, 71/11)
yavu kıl-	: yitirmek, kaybetmek. (278/9, 310/15 vd.)
yavuz	: kötü, fena. (121/3, 195/3 vd.)
yazuğ /yazuk	: günah, cürm. (143/12, 331/9 vd.)
yek	: şeytan. (162/3)
yekser	: bir baştan bir başa, tamamen. (283/25)
yenābī‘	: kaynaklar, pınarlar. (153/7)
yeng	: şekil, usul, biçim. (213/7)
yerfür-	: sızlanmak, yakınmak. (297/9)
veyni	: hafif, ağır olmayan. (274/18)
yıklık it-	: birinin evinde çağrısız yatıya, yemeğe kalmak. (34/10)
yırıtış-	: birbirine karşı böbürlenmek. (245/18)
yigin	: üstün, kuvvetli. (105/13, 393/4 vd.)
yigren-	: iğrenmek, tiksilmek. (262/11)
yoka-	: el sürmek, dokunmak. (424/9)
yort-	: yol yürümek. (457/14)
yufka	: ince. (297/17)
yun-	: yıkanmak, temizlenmek. (34/9)
yurdu	: iğne deliği. (64/2)
yüfür-	: koşmak. (41/9, 433/15 vd.)
yümn	: uğur, bereket. (285/6)

yüri- : gezmek/ ayrılmak, uzaklaşmak. (305/3, 185/1 vd.)
yüzlekçi : yüze gülerek ağızdan söz alan, söz taşıyan. (332/16)

Z

zağal : huysuz, tembel. (401/10)
zā'il : sona eren, zeval bulan. (34/8, 506/2 vd.)
zayf : misafir, konuk. (275/2)
zebūn : zayıf, güçsüz, âciz. (164/2, 379/5 vd.)
zecz : eziyet, sıkıntı. (238/9, 267/3 vd.)
zehre : yiğitlik, cesaret. (239/14)
zehūḳ : boş, beyhude. (278/17)
zelāl : hakirlik, aşağılık. (165/7)
zelīl : hakir, alçak. (19/21, 57/5 vd.)
zemin : kötürüm. (271/5)
zerendūd : altın yaldızlı. (443/14)
zerḳ : ikiyüzlülük, riyakârlık. (246/6, 401/16 vd.)
zevāl : zâil olma, sona erme. (141/4, 506/2 vd.)
zevi'l-'uḳūl : akli olanlar. (76/11)
zevraḳ : kayık. (404/9)
zih : yay kirişi. (261/1)
zihī/zehī : ne güzel, ne hoş. (190/1, 261/1 vd.)
zillet : hakirlik, alçaklık. (12/6, 442/18 vd.)
zīr ü zeber : altüst.(30/4, 418/5)
zişt : çirkin. (240/6)
zişt-rū : kötü yüzlü, çirkin. (255/1, 272/1)
zu'm : zan, sanı. (375/5)
zunūn : zanlar, sanılar. (164/12)
zūr : kuvvet, güç/ yalan, yalan söz. (333/4, 293/15)
züll : alçalma/ alçakgönüllülük. (136/7)
züvvār : ziyaretçiler, konuklar. (268/44)

YEDİNCİ BÖLÜM

7 DİZİN

A

‘Abbās, 940, 1195
‘Abbās-ı Mirdās, 1203
‘Abdu’l-muṭṭalib, 1190
‘*Abdullāh*, 436, 1017
‘Abdullāh oğlu, 815
‘Abdurrahman, 636
‘Abdümenāf, 1190
Ādem, 415, 417, 568, 603, 711, 877, 1008, 1213,
1246
Aden, 848
Aḥad, 472, 723, 1012, 1246
Aḥmed, 458, 460, 468, 469, 477, 478, 480, 487,
496, 502, 525, 559, 575, 583, 620, 628, 634,
649, 650, 651, 652, 681, 688, 699, 702, 705,
721, 723, 741, 763, 764, 790, 792, 801, 839,
850, 890, 979, 1003, 1033, 1056, 1091, 1121,
1150, 1163, 1165, 1189, 1195, 1211, 1213,
1214, 1218, 1231, 1244, 1245, 1246, 1258,
1268, 1276
Aḥmedī, 792, 793, 794
Aḥmed-i Emīn, 667
‘Āiše, 1277
‘Alī, 400, 401, 412, 561, 609, 610, 839, 860, 896,
910, 941, 944, 945, 960, 972, 1029, 1042, 1069,
1114, 1115, 1117, 1118, 1121, 1127, 1171,
1172, 1205, 1219, 1222, 1226, 1242, 1243,
1252, 1272
‘Alī ibn Ebū Ṭālib, 1010
‘Alīm, 425, 494, 507, 561, 735, 926
‘Ālimü’l-esrār, 826
‘Aliyy-i Murtażā, 1004
‘Alīyyü’l-Murtażā, 679
‘Aliyyü’l-velī, 1028

Allāh, 397, 408, 410, 440, 453, 494, 498, 499, 508,
550, 553, 561, 598, 599, 628, 659, 665, 683,
687, 688, 689, 692, 697, 708, 719, 722, 723,
724, 737, 745, 747, 799, 818, 837, 844, 845,
854, 859, 883, 892, 899, 920, 927, 977, 978,
988, 1003, 1005, 1007, 1009, 1024, 1034, 1035,
1036, 1047, 1051, 1077, 1085, 1091, 1101,
1115, 1128, 1129, 1165, 1168, 1173, 1180,
1185, 1194, 1201, 1203, 1206, 1211, 1221,
1236, 1237, 1238, 1239, 1241, 1251, 1260,
1262, 1265

Allāh’uñ peygamberi, 743

Āmine, 468, 472

Āmine Ḥatun, 465

‘Ammār, 912

Āmne, 501

‘Amr bin Vedd, 1121

‘Amr ibn Vedd, 1206

‘Arab, 438, 491, 540, 578, 614, 699, 751, 770, 771,
805, 879, 973, 1088, 1091, 1189, 1217, 1239,
1244, 1258

‘Arabca, 472

‘Atīk, 553, 637, 657, 666, 829, 833, 1029

Aṭūf, 985

Ayāz, 714

‘Azāzīl, 719, 1150

‘Azīm, 550, 923, 926, 1268

‘Azīz, 759

B

Bağdād, 762, 952, 1087

Baḥīra, 589, 591, 606

Bākī, 1009

Bār, 924

Bārī, 1175

Baḥḥa, 462
Başır, 425, 441, 926, 956
Başrî, 902
Bedir, 1035
Bedr, 980, 1206
Beḳā, 506, 1000, 1163, 1249
Benī Ğalib, 1010
Benī Hāşim, 513, 614, 652, 968, 1208
Benī Mürre, 940
Berḳūḳ, 1029
Berr, 1000
Betül, 910, 941, 1117, 1205
Bilāl, 665, 666, 912, 1113
Bîr, 924
Bir ü Bar, 1052, 1055
Bū Bekr, 658
Bū Cehl, 661, 711, 720, 749, 782, 834, 878, 879,
1087
Bū Leheb, 749, 839, 1087
Bū Tūrāb, 1137
Bu'l-Ḥasan, 1141, 1122
Buraḳ, 1218

C

Ca'fer, 751, 945
Cebbār, 467, 559, 598, 628, 637, 737, 830, 918,
1152, 1176, 1185, 1198
Cebra'îl, 475, 658, 689, 730, 821, 868, 977, 980,
984, 992, 1095, 1218
Celîl, 759, 977
Cemşîd, 619
Cibrîl, 467, 476, 631, 636, 759, 920, 1130, 1150,
1183, 1218, 1281
Cibrîl-i emîn, 718, 921
Cühüd, 1128, 1181
Cüneyd, 413, 901, 902

Ç

Çalab, 332, 407, 435, 461, 467, 474, 477, 493, 512,
518, 543, 602, 605, 616, 618, 632, 669, 723,
724, 918, 950, 988, 1005, 1011, 1026, 1043,
1056, 1086, 1101, 1107, 1186, 1208, 1221,
1224, 1254

D

Dānā-yı rāz, 850
Dārā, 880, 1078, 1227
Ḍarîr, 409, 413, 527, 529, 532, 610, 624, 696, 730,
742, 762, 780, 794, 796, 825, 833, 849, 858,
862, 904, 919, 934, 937, 969, 979, 983, 996,
1036, 1044, 1048, 1059, 1082, 1087, 1093,
1098, 1104, 1123, 1139, 1173, 1176, 1183,
1215, 1220, 1256, 1263, 1268, 1271, 1282
Ḍarîr[î], 698
Dāvūd, 476, 738
Dāvūd-ı Ṭāî, 413
Deyyān, 396

E

Ebî Süfyān, 1195
Ebî Ṭalib, 878
Ebṭahî, 1226
Ebū Bekir, 1103
Ebū Bekr, 944, 1252, 1272
Ebū Bekr-i Şiddîḳ, 1068
Ebū Cehl, 499, 582, 628, 653, 688, 690, 691, 719,
818, 857, 970, 1190
Ebū Eyyüb, 850, 852
Ebū Eyyüb-i Enşārî, 850
Ebū Leheb, 1190
Ebū Ṭalib, 753, 757
Ebū Sibtayn 'Alî-yi Murtażā, 959
Ebū Süfyān, 857, 1201
Eflāṭūn, 232, 496, 526, 578, 1078
Emîn, 472, 473, 631, 724, 736, 1023, 1254

Emîn-i vaḥy-i Allāh, 849
Emîr-i naḥl, 944
Emîrû'l-mü'min, 1118
Emîrû'l-mü'minîn, 959, 1116
Es'ad, 811
Esmâ, 908, 909
Evs, 874

F

Fâ'il-i tām, 1000
Fahru'l-enām, 1250
Fars, 882
Fārûk, 399, 849
Faṭma, 910
Ferd, 923
Ferhād, 932
Fil kavumu, 505
Fir'avn, 505, 685, 733, 844, 915, 967, 970, 980,
1135
Furkân, 869, 992

G

Ġaffār, 833
Ġafûr, 650
Ġanî, 440, 546, 1008, 1106, 1109, 1249
Gîv, 1256
Gözsüz, 406, 445, 462, 471, 521, 563, 577, 621,
626, 714, 780, 818, 875, 898, 1029, 1046, 1066,
1083, 1087, 1095, 1102, 1105, 1144, 1156,
1161, 1165, 1168, 1170, 1232, 1244, 1246
Ġumeyr, 930, 934
Ġumeyre, 935, 938
Ġuveylem, 1116
Güderz, 1256

H

Habeş, 687
Ḥabîb, 409, 418, 458, 460, 492, 493, 494, 495, 500,
530, 553, 574, 575, 588, 590, 596, 598, 599,

618, 622, 623, 631, 658, 673, 686, 697, 716,
727, 730, 732, 736, 745, 746, 748, 753, 763,
770, 819, 834, 836, 845, 852, 867, 885, 896,
925, 968, 1006, 1085, 1086, 1103, 1108, 1147,
1152, 1156, 1174, 1191, 1212, 1215, 1217,
1247, 1262, 1263, 1264, 1269, 1271, 1280

Ḥabîb Mâlik'ün oğlu, 711

Ḥabîbî, 656, 927

Ḥabîb-i aḳdem, 831

Ḥabîb-i İllāh, 666, 1275

Ḥabîbullāh, 332, 447, 467, 493, 758, 836, 1012,
1187, 1219

Ḥabîbü'l-ḳulûb, 853

Ḥabîr, 425, 441, 926, 956, 1055

Ḥaccâc, 1181

Ḥadîce, 597, 598, 756

Ḥadîce Ḥatun, 757, 758

Ḥaḳ, 396, 398, 399, 403, 404, 407, 409, 410, 424,
425, 432, 435, 439, 440, 443, 444, 457, 458,
461, 463, 472, 476, 477, 484, 493, 494, 498,
499, 500, 503, 506, 514, 515, 516, 529, 532,
542, 549, 550, 552, 558, 559, 563, 564, 565,
583, 587, 597, 601, 602, 605, 616, 622, 628, 632,
635, 636, 640, 642, 644, 646, 648, 650, 651,
655, 657, 658, 661, 663, 666, 668, 669, 673,
677, 678, 679, 680, 687, 689, 693, 694, 697,
700, 708, 713, 715, 718, 723, 725, 731, 732,
733, 737, 740, 745, 746, 748, 752, 753, 755,
761, 764, 782, 785, 803, 809, 812, 818, 839,
841, 843, 845, 853, 854, 855, 859, 860, 862,
876, 880, 896, 909, 910, 919, 920, 924, 925,
926, 927, 947, 965, 978, 984, 987, 991, 992,
996, 1004, 1009, 1011, 1019, 1030, 1031, 1042,
1051, 1053, 1054, 1056, 1074, 1076, 1077,
1082, 1086, 1092, 1097, 1101, 1106, 1107,
1110, 1111, 1114, 1115, 1122, 1129, 1130,
1136, 1141, 1147, 1148, 1149, 1154, 1156,
1158, 1160, 1161, 1162, 1163, 1165, 1167,
1171, 1174, 1177, 1182, 1187, 1188, 1195,
1198, 1199, 1200, 1204, 1210, 1218, 1220,

1221, 1230, 1231, 1236, 1237, 1239, 1240,
1249, 1251, 1253, 1259, 1268, 1273, 1274
Ḥaḵ Çalab, 1165, 1212
Ḥaḵ peygamberi, 1107
Ḥaḵ resûli, 702, 838, 1215, 1223, 1234
Ḥakîm, 440, 598, 602, 650, 735, 1264
Ḥaleb, 1087, 1191
ḥalîfe-i muḥtâr, 398
Ḥâlîk, 558, 780, 842, 845, 885, 893, 1027, 1047,
1063
Ḥalîl, 397, 412, 419, 505, 760, 898, 1172, 1189
Ḥalîl-i İbrâhîm, 418
Ḥalîl-i Kirdigâr, 843
Ḥalîm, 507, 561, 650
Ḥalîme, 502, 787
Ḥallâc, 624, 715
Ḥallâk, 418, 477, 556, 598, 761, 1055, 1107, 1109
Ḥamîd, 460, 1213
Ḥâmid, 460, 1213
Ḥamza, 717, 945, 972, 1035, 1036, 1038, 1045
Ḥanzale, 857
Ḥarem, 422, 424, 438, 448, 1076
Ḥasan, 1028, 1278
Ḥasîb, 494
Ḥâşim, 1190
Ḥâşimî, 421, 717, 1226
ḥâtem-i resûl, 917
ḥâtem-i rûsûl, 875
ḥâtemü'r-rûsl, 603, 631, 680
ḥâtemü'r-rûsl-i nübüvvet, 677
ḥâtemü'r-rûsûl, 622, 623
ḥatm-i enbiyâ, 1012
ḥatm-i risâlet, 515
ḥatm-i rûsûl, 791
ḥatmü'r-rûsûl, 1031
Ḥavvâ, 1008
Ḥavz-ı Kevşer, 979
Ḥaydar, 1003, 1114, 1257
Ḥayy, 506, 1009, 1012, 1109, 1163, 1201, 1237,
1249
Ḥayber, 1068, 1205, 1120, 1121, 1180, 1181

Ḥayrû'l-râzîkîn, 546
Ḥazrec, 874
Ḥazret, 439, 494, 526, 549, 550, 612, 667, 724,
731, 753, 790, 791, 837, 865, 1053, 1158, 1200,
1248, 1249, 1281
Ḥızır, 1170
Ḥicâz, 533, 879
Ḥindü, 1141
Ḥîrâ, 821, 822
Ḥoten, 848
Ḥudâ, 455, 456, 458, 557, 774, 849, 876, 1011,
1154, 1208, 1229, 1230, 1235
Ḥudâvend, 454, 623, 768, 799, 915, 925, 1229
Ḥumeyrâ, 1100
Hübel, 719
Ḥüseyn, 945, 1028, 1278

I

'İraḵ, 1191

İ

İbn Yemîn, 874
İbn-i Ḥalef, 664
İbn-i Selûl, 854
İbn-i Vâyil, 1149
İbrâhîm, 609, 711, 738, 843
İbrâhîm Ḥalîl, 978
'İbrî, 1031
İlâh, 402, 410, 439, 441, 478, 479, 530, 534, 543,
544, 546, 548, 626, 634, 647, 650, 653, 668,
675, 680, 690, 692, 712, 789, 842, 858, 873,
915, 919, 927, 960, 980, 986, 1103, 1108, 1189,
1198, 1219, 1223, 1250, 1270
İlâhü'l-'âlemîn, 546
imâmü'l-mürselîn, 526, 846, 965, 986
İncîl, 478, 760, 789, 867, 1182
'İsâ, 623, 738, 844, 865, 867, 1182
'İsâ-yı rûḥullâh, 478
'İsî, 412, 1003, 1238

‘İsī’bn-i Meryem, 462
‘İsī-yi Rūḥullāh, 1244
İsfendiyār, 947, 973, 1257
İskender, 868, 1227
İslām, 82, 410, 497, 617, 634, 647, 696, 704, 753,
785, 831, 991, 1077, 1174, 1188, 1229, 1238,
1256, 1259
İsmā’īl, 1017

K

Ka‘b, 996, 1052
Ka‘be, 424, 449, 453, 454, 465, 469, 472, 502, 524,
615, 654, 714, 766, 1123, 1159, 1206
Kaḍīm, 1000
Kaḍīr, 895
Kaḍīr, 871, 894, 1000, 1055
Kaḍ, 1116, 1160, 1258
Kaḥhār, 505, 832, 970
Kaḥīr, 871, 1000
Kaḥramān, 939, 947, 1039
Kaḥrūn, 902, 1135
Kaḥvī, 1055
Kaḥşer, 868
Kaḥyūm, 712, 1012, 1055, 1201, 1237
Kebīr, 926
Kelīm, 334, 412, 419, 440, 462, 477, 478
Kelīmullāh, 440
Keḥīm, 418, 440, 463, 547, 550, 561, 650, 768, 895,
906, 915, 1006, 1055
Keḥşer, 1074, 1152
Keyḥubād, 905
Keyvān, 489, 1257
Kināne, 949
Kirdgār, 917
Kirdigār, 1111, 1163, 1275
kitāb-ı meşūr, 412
Kaḥdūs, 1055
Kaḥds, 1218

Kaḥr’ān, 416, 488, 528, 620, 689, 734, 748, 811,
904, 965, 1031, 1068, 1077, 1098, 1101, 1187,
1196, 1260
Kaḥreyş, 481, 498, 514, 609, 614, 617, 649, 653,
698, 699, 750, 753, 760, 764, 810, 856, 858,
968, 972, 973, 980, 1150, 1189, 1195, 1210,
1218
Kaḥşşā, 1190

L

Lāt, 1014, 1112
Lebīb, 495
Leclāc, 625, 1087
Leylī, 931, 938
Loḥmān, 578

M

Ma‘būd, 460, 635, 722, 739, 1086
Maḥbūb, 552
Maḥbūb-ı Rabbi’l-‘ālemīn, 1085
Maḥmūd, 460, 714, 1213
Mālik, 333, 921
Māliki bin ‘Avf, 1257, 1258
Maḥşūr, 413
Ma‘rūf, 413, 902
Mecnūn, 931, 938
Medenī, 1226
Medīne, 438, 846, 848, 852, 854, 880
Mekke, 431, 438, 462, 469, 482, 492, 497, 498,
505, 760, 810, 845, 846, 969, 1195, 1199, 1202,
1206, 1210, 1217, 1218, 1222, 1223, 1224,
1233, 1260
Menāt, 1112
Merrīḥ, 1137
Meryem, 1003, 1004, 1239
Mesīḥ, 1245
Mışır, 404, 408, 537, 897
Mışır, 402, 574, 685, 1029, 1087, 1180
Mikā’īl, 718, 1150

Mikdād, 952, 953
Mu'iz, 857
Muḥammed, 397, 409, 412, 419, 440, 452, 456,
458, 460, 461, 462, 469, 470, 472, 477, 478,
479, 487, 496, 502, 504, 511, 532, 534, 539,
550, 559, 582, 593, 603, 618, 620, 627, 649,
652, 653, 663, 673, 678, 679, 681, 686, 699,
705, 721, 722, 723, 738, 753, 763, 786, 801, 806,
811, 840, 862, 863, 868, 870, 890, 896, 897,
906, 918, 945, 965, 969, 972, 995, 1003, 1004,
1005, 1012, 1014, 1028, 1029, 1033, 1038,
1040, 1073, 1074, 1087, 1093, 1104, 1114,
1122, 1123, 1157, 1165, 1173, 1185, 1190,
1195, 1198, 1200, 1203, 1204, 1207, 1211,
1213, 1214, 1225, 1226, 1241, 1244, 1250,
1253, 1262, 1263, 1267, 1276
Muḥammed ibn-i 'Abdullāh, 476, 477, 1239
Murtażā, 649, 1069, 1171
Mūsā, 462, 477, 505, 623, 738, 844, 867, 1172
Mūsā ibn 'Imrān, 477
Muşhaf, 760
Mūsī, 440
Muştafā, 450, 451, 455, 458, 466, 478, 486, 530,
532, 549, 557, 580, 597, 648, 669, 673, 678,
679, 703, 723, 749, 753, 757, 763, 764, 768,
794, 796, 801, 818, 822, 837, 887, 896, 903,
914, 925, 928, 960, 987, 992, 995, 1005, 1009,
1011, 1049, 1073, 1084, 1095, 1103, 1122,
1130, 1132, 1137, 1147, 1160, 1171, 1174,
1182, 1191, 1203, 1207, 1235, 1236, 1242,
1252, 1253, 1258, 1273, 1276
Mühelhel, 565, 574
Mün'im, 547
Münezzeh, 546
Müslümān, 812
Müsülmān, 480, 668, 669, 671, 672, 691, 764, 782,
801, 858, 865, 1051, 1053, 1083, 1088, 1122,
1138, 1147, 1155, 1181, 1226, 1265
Müşterī, 737, 867

N

Nāci, 714
Nāşır, 898
Nebī, 447, 465, 510, 549, 561, 609, 644, 669, 682,
686, 708, 712, 734, 751, 853, 858, 970, 1160,
1199, 1262, 1268, 1272
Nebiyye, 551
Nemrūd, 412, 711, 843, 967, 978
Nerīmān, 1196
Nīl, 966, 978, 1096, 1182
Nufeyl, 804
Nūh, 412, 419, 655, 760, 843, 1189

O

'Oşmān, 399, 560, 638, 640, 896, 944, 996, 1028,
1029, 1219, 1272
'Oşmān oğlı Şeybe, 1230
'Oşmān-ı 'Affān, 1068
'Oşmān-ı zinnüreyne, 1252

Ö

'Ömer, 399, 400, 412, 560, 667, 668, 669, 670, 671,
674, 896, 944, 972, 995, 1008, 1029, 1068,
1087, 1160, 1219, 1252, 1272

P

Perverdigār, 780, 1110, 1223
Peyamber, 622, 1137
Peyğamber, 475, 486, 609, 635, 680, 685, 702, 727,
800, 852, 853, 983, 1016, 1025, 1052, 1088,
1106, 1108, 1148, 1194, 1205, 1237, 1240, 1274

R

Ra'uf, 463, 848, 985
Rabb, 675, 923, 951, 1047, 1075, 1087, 1106

Rabbānī, 1028, 1030
Rabbenā, 803
Rabb-i kadīr, 632
Rabbü'l-‘ālemīn, 649, 1204, 1221
Rabbü'l-‘ibād, 956
Rabbü'l-enām, 1266
Rabbü'l-felāk, 1198
Raḥīm, 413, 418, 440, 463, 547, 550, 561, 598,
650, 848, 871, 915, 985, 1218, 1264, 1268
Raḥmān, 403, 528, 871, 966, 1030, 1077, 1187
Raḥmānū'r-raḥīm, 735
Raḥmeten li'l-‘ālemīn, 525
Raḥmet-i Raḥmān, 710
Raḥmetü'l-‘ālemīn, 867
Raḥīm, 873
Rāmin, 836, 931
Rāzık, 780, 842
Refref, 1218
Resül, 397, 398, 402, 408, 409, 410, 412, 417, 440,
443, 445, 448, 452, 459, 461, 462, 465, 471,
472, 487, 490, 491, 493, 494, 497, 504, 508,
522, 523, 526, 527, 530, 533, 543, 552, 561,
582, 590, 598, 617, 618, 623, 626, 627, 629,
633, 636, 643, 644, 647, 648, 649, 654, 660, 666,
668, 669, 670, 673, 674, 679, 680, 686, 690,
692, 693, 695, 696, 697, 698, 700, 702, 704,
705, 706, 707, 711, 712, 713, 714, 718, 726,
736, 741, 742, 743, 752, 753, 755, 756, 757,
760, 762, 763, 770, 773, 774, 794, 796, 797,
798, 812, 817, 818, 822, 827, 828, 829, 833,
835, 837, 838, 846, 847, 848, 852, 854, 855,
856, 857, 861, 865, 873, 876, 878, 881, 890,
897, 899, 900, 904, 908, 911, 915, 918, 919,
940, 944, 945, 963, 968, 969, 976, 981, 984,
986, 995, 996, 1018, 1028, 1029, 1036, 1043,
1047, 1053, 1073, 1084, 1092, 1095, 1097,
1101, 1102, 1110, 1112, 1123, 1132, 1136,
1142, 1160, 1165, 1171, 1172, 1174, 1175,
1188, 1190, 1193, 1196, 1199, 1205, 1214,
1217, 1218, 1220, 1223, 1224, 1226, 1231,
1236, 1243, 1244, 1247, 1250, 1251, 1252,

1253, 1254, 1255, 1256, 1262, 1267, 1269,
1270, 1273, 1274, 1275, 1277, 1278, 1282
Resül-i Ḥaḳ, 663, 1042, 1231
Resül-i Ḥudā, 879
Resül-i İlah, 710, 825, 1244, 1254, 1273, 1278,
1281
Resül-i Mekkī, 791
Resül-i mu‘azzam, 849
Resül-i muhtār, 559
Resül-i rabb-i dīn, 921
Resülullāh, 863, 1021, 1203, 1208, 1209, 1222,
1277
Reyhāne, 1052, 1055
Rezzāk, 546, 598, 1055, 1075, 1107, 1109
Rıdvan, 332, 467, 743
Rikāne, 700, 701
Rühü'l-emīn, 527, 627
Rüm, 409, 534, 687, 711, 1087
Rüzbih, 867
Rüstem, 567, 772, 936, 941, 947, 953, 959, 963,
973, 1038, 1070, 1089, 1102, 1227, 1256, 1257
Rüstem-i Destān, 820, 953, 1196, 1256

S

Şa‘d, 984
Sa‘d bin Mu‘āz, 813
Şāfiyy, 418
Şāfiyye Ḥātūn, 718
Şafvān, 1214
Şāhib-i nübüvvet, 854
Şakīf, 1258
Sām, 1196
Şamed, 1047, 1055, 1109
Şāni‘, 556, 640, 1107
Saḫīl, 481, 501
Selma, 421, 422
Selmān, 866, 871, 882, 912
Semī‘, 425, 441, 515, 926, 956
Server, 724
Settār, 505, 759, 831, 872

Seyf, 679, 680
Seyyid-i kevneyn, 1247
Şiddîk, 400, 412, 527, 554, 559, 638, 657, 666, 822,
824, 826, 827, 828, 829, 830, 832, 833, 849,
896, 944, 995, 1087, 1219, 1277
Şiddîka, 1103
Şiddîk-ı Hâk, 824
Sırrî, 901
Sidre, 1218
Şuhf, 476
Sulţân-ı ‘uqbâ, 618
Sulţân-ı dîn, 554, 577, 603, 645, 658, 680, 748, 835
Sübhân, 454, 477, 489, 528, 547, 560, 588, 658,
700, 725, 737, 811, 832, 850, 926, 966, 1028,
1030, 1212, 1249
Süleymân, 399, 738, 782, 868, 944, 966, 1130,
1160
Sündüs, 465
Süryânî, 1031

Ş

Şâh, 564
şâh-ı dîn, 845
şâh-ı Hudâvend, 959
şâh-ı mağrib ü maşriq, 846
Şâm, 409, 534, 597, 1029, 1087, 1143, 1180, 1191
Şat, 952
Şecâre, 1206
Şeff‘ül-müznibîn, 517
Şefîk bin Manşür, 902
Şekür, 650
Şerîf, 462
Şeybe, 504, 1231
Şeybetü’l-ğamd, 455, 968
Şeyh Tayfûr, 413
Şiblî, 413, 902
Şîrîn, 932
Şît, 417

T

Ṭâif, 760
Ṭalha, 930, 931, 932, 934, 936, 937, 938, 1042
Ṭâlib, 750
Tañrı, 584, 629, 638, 713, 838, 1005, 1009, 1022,
1108, 1208, 1240
Ṭavîl, 508
Tavq, 1127
Ṭayfûr, 901
Ṭayy, 1258
Tebük, 1250
Tengri, 802, 845, 915, 1014, 1112, 1117, 1118,
1127, 1157, 1158, 1175, 1198, 1201, 1241,
1242, 1260
Tengri’nüñ peygamberi, 1052
Tersâ, 879
Tevrât, 476, 477, 760
Tevrît, 867, 1149
Tihâme, 533, 1143
Ṭür, 412, 466, 598, 902
Tükñâ, 482
Türk, 687
Türkî, 564, 1232
Tüväna, 1109
Tüväñâ, 1201

U

‘Ukâşe, 1254
‘Uqbe, 857
‘Umeyr, 858
Uzzâ, 1014

Ü

Übeyy bin Halef, 1033
Ümmü ‘Ammâr, 686
Ümmü Eyyüb, 1103
Ümmü Ma‘bed, 835
Ümmü Melcân, 438

Ümmü'l-mü'minîn, 597, 754, 1103
Üseyd, 811

V

Varqa, 602, 631
Vedüd, 461, 817, 1055, 1163
Velîd, 692
Veyse, 836, 931

Y

Yaḥyâ, 738
Yahüd, 854, 1128, 1181
Yahüdî, 804, 872, 876, 879, 880
Yemen, 481, 841, 847, 1029
Yeşrib, 422, 424, 438, 533, 810, 846, 847, 886, 970
Yezdicerd, 868

Yūsuf, 412, 574, 600, 789, 874, 897

Z

Zahîr, 897
Zâhir, 563
Zâl, 959, 1038
Zebûr, 476
Zengî, 711
Zerqa, 482, 501
Zeyd, 1072
Zi'n-nüreyn, 412, 996
Zü'l-celâl, 627, 647, 1107, 1164, 1265
Zü'l-celâl ve'l-İkrâm, 1000
Zü'l-ḥumâr, 1206
Zü'n-nün, 902

SONUÇ

XIV. yüzyıl, klasik Türk edebiyatının teşekkül etmeye başladığı bir yüzyıldır. Bu devirde Türkçe, şair ve nâsirlere tarafından işlenerek edebî bir dil haline gelmeye başlamıştır. Azeri sahasında Nesimî ve Kadı Burhaneddin; Anadolu sahasında ise Âşık Paşa, Gülşehrî, Ahmedî, Hoca Mesud, Ahmet Fakih, Şeyhoğlu Mustafa, Elvan Çelebi ve Erzurumlu Mustafa Darîr gibi müellifler çeşitli eserler kaleme almışlardır. Bu çalışmada XIV. yüzyıl şair ve nâsirlerinden Erzurumlu Mustafa Darîr'in **Sîretü'n-nebî** isimli eserindeki Türkçe manzumeler konu edilmiştir.

Çalışmamızın birinci bölümünde Darîr'in hayatı, edebî kişiliği ve **Sîretü'n-nebî** dışındaki eserlerinden bahsedildi. Bu bölümde Darîr'in hayatı hakkında kaynaklarda pek bilgi bulunmadığı için, eserlerinden yola çıkılarak hayatını aydınlatma yoluna gittik. Darîr'in doğum ve ölüm tarihi hakkında, ne eserlerinde ne de farklı kaynaklarda kesin bilgiye rastlayamadık. XIV. yüzyılda yaşadığı ve XV. yüzyılın başlarında öldüğü tahmin edilen şairin, **Sîretü'n-nebî**'sinde yer alan Farsça beyitler ve Mevlana'dan yaptığı alıntılar, onun iyi derecede Farsça bildiğini ortaya çıkardı. Darîr'in **Sîretü'n-nebî**'yi kaleme almadan önce Arapça siyer kitaplarını okuması ve bunları kaynak olarak eserini yazması, Arapçayı da çok iyi derecede bildiğini gösteriyordu. Birçok araştırmada dile getirilmesine rağmen, Darîr'in kadı olduğuna dair bir bulguya rastlanamadı. Aynı şekilde Mevlevî olduğunu kesin olarak kanıtlayacak bir veri de elde edilemedi. Fakat gerek **Sîretü'n-nebî** gerek **Fütûhu's-Şâm**'dan yola çıkarak onun Mevlânâ'nın **Mesnevî**'sini okuduğunu, bu eserden etkilendiğini ve Mevlevîliğe yakınlık duyduğu söylenebilir. Darîr'in 1377 yılında Mısır'a gittiği, 1388 yılında **Sîretü'n-nebî**'yi Memlûk sultanı Berkuk'a sunduğu, Berkuk tahttan indirildiğinde İskenderiye ve Karaman'a, 1392 yılında ise Şam'a, ardından da Halep'e gittiği, 1393 yılında Emir Çolpan'a **Fütûhu's-Şâm** adlı eserini sunduğu da onun kendi eserlerinden yola çıkarak edindiğimiz bilgilerdendir. Darîr'in şu an için bilinen eserleri **Kıssa-i Yûsuf**, **Sîretü'n-nebî**, **Yüz Hadis Yüz Hikâye** ile **Fütûhu's-Şâm**'dır. **Yüz Hadis Yüz Hikâye**'nin nüshalarında Darîr'in mahlasına rastlanmaması, **Kıssa-i Yûsuf**'ta ise mahlasın sadece bir beyitte geçmesi ve bu

eserlerin üsluplarının **Sîretü'n-nebî**'nin üslubu ile pek fazla örtüşmemesi, söz konusu eserlerin Darîr'e ait olmayabileceği ihtimalini doğurmaktadır. Darîr'e aidiyeti kesin olan **Fütûhu'ş-Şâm**'daki şiirlerle **Sîretü'n-nebî**'deki şiirler arasında ise gerek üslup ve söyleyiş gerek kelime kullanımı açısından benzerlikler bulunmaktadır.

İkinci bölüm, **Sîretü'n-nebî**'ye ve çalışmanın yazımında takip edilen yönteme ayrıldı. **Sîretü'n-nebî**'nin yazılış sebebi incelenirken, eserin yazılması emrinin sanılanın aksine Melik Ali Mansur tarafından değil, o sırada atabek olan Berkuk tarafından verildiği ortaya çıktı. Ayrıca eserin beş yılda tamamlandığına ilişkin genel görüşün doğru olmadığı, tarihî kronoloji ve Memlûk sultanlarının tahta geçiş yılları dikkate alındığında, eserin yazım sürecinin en az yedi yıl sürdüğü tespit edildi. Bu bölümde ayrıca Darîr'in **Sîretü'n-nebî**'yi yazarken kaynak olarak kullandığı Arapça siyerlerden bahsedildi. Bu siyerlerin manzum kısımları ile Darîr'in **Sîretü'n-nebî**'sindeki manzum kısımlar mukayese edildiğinde, bunların birbirleriyle örtüşmedikleri görüldü. Bir başka deyişle Darîr'in eserinde yer alan şiirlerin tercüme olmadıkları, bizzat kendisi tarafından kaleme alındıkları anlaşıldı. Darîr'in şiirlerine üslup yönünden bakıldığında onun atasözü, deyim ve halk söyleyişleriyle şiirini zenginleştirdiği, halka faydanın yanı sıra sanat endişesi de gözettiği; dil açısından değerlendirmeye gidildiğinde ise, eserlerinde sade bir Türkçe kullandığı ve nesir dilinin şiir diline göre daha sade olduğu görüldü. Ayrıca bu bölümde **Sîretü'n-nebî**'nin nüshaları hakkında bilgi verildi. Nüsha tavsifi çalışmaları esnasında, kütüphanelerde siyer ismiyle kayıtlı bulunan, fakat Darîr'e ait olmayan pek çok eserin kataloglarda Darîr'e ait görünmesi veya farklı isimlerle ve yazar ismi belirtilmeden kataloglanan bazı eserlerin gerçekte Darîr'e ait olması gibi sorunlarla karşılaşıldı. Eserin farklı dönemlerde istinsah edilen pek çok nüshasının bulunması ve bu nüshaların Türkiye'nin ve dünyanın çeşitli kütüphanelerine yayılması kesin nüsha sayısını tespit etmeyi zorlaştırdı. Buna rağmen eserin yüze yakın nüshasının bulunduğu söylenebilir.

Üçüncü bölümde şekil incelemesine yer verildi. Bu bölümde **Sîretü'n-nebî**'de yer alan şiirlerin en çok fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün vezniyle ve mesnevî nazım şekliyle

kaleme alındığı tespit edildi. Darîr'in aruzu kullanırken imalelere ve medli hecelere sıklıkla yer verdiği, zaman zaman aruz kusurları yaptığı gözlemlendi. Eserde yer alan şiirlerin kafiyelerinde Arapça, rediflerinde ise Türkçe kelime kullanımının yaygın olduğu ortaya çıktı.

Dördüncü bölümde ise muhteva açısından bir incelemeye gidildi. **Sîretü'n-nebî**, Hz. Peygamber'in hayatını anlatan dinî bir eser olduğu halde, eserde dinî şiirlerin yanı sıra öğüt ve sosyal eleştiri içerikli şiirlerin, gazaların anlatıldığı kahramanlık şiirlerinin ve aşkı konu alan lirik şiirlere de yer verildiği görüldü. Eser, özellikle Hz. Ali'nin anlatıldığı bölümlerde menakıbname, Darîr'in dilinden öğütlerin verildiği bölümlerde ise pendname hüviyetine büründü.

Beşinci bölüm, **Sîretü'n-nebî**'deki Türkçe manzumelerin metnine ayrıldı. Bu bölümde, eserde yer alan şiirlerin Latin harflerine aktarımı ve edisyon kritiği yapıldı. Ayrıca şiirleri, bağlamlarından ayırmamak amacıyla, her şiirin altında o şiirin yer aldığı bölüm ve anlattığı konu ile ilgili bilgi verildi. Edisyon kritiğe dâhil edilmeyen nüshalarda yer alan fazla şiirler ve beyitler de metne italik harflerle eklenerek mümkün olduğunca eksiksiz bir metin oluşturulmaya çalışıldı.

Sonuç olarak, bu çalışma ile Darîr'in **Sîretü'n-nebî**'deki şiirlerini okuyucuya toplu halde sunmaya gayret ettiğimizi, eksiklikleri olmakla beraber bu tezin konuyla ilgili çalışmalara fayda sağlamasını ümit ettiğimizi söylemeliyiz.

KAYNAKLAR

- Acar, Kenan: “Darîr’in “Sîretü’n-nebî”si Üzerinde Bir Stilistik Sentaks Denemesi”, **TDAY Belleten**, 1997, s. 343-353.
- Akdoğan, Yaşar: **Ahmedî Divanı** <http://ekitap.kulturturizm.gov.tr/dosya/128334/h/ahmedidivaniyasarakdogan.pdf>
- Altun, Nesrin: **Erzurumlu Darîr’in Fütûhu’ş-Şâm Tercümesi Giriş-Metin Açıklamalı Dizin**, MÜ SBE Doktora Tezi, İstanbul, 1996.
- Atalay, Mehmet: “Türk Edebiyatında Sîretü’n-nebeviyye”, **İslâmî Edebiyat**, Mayıs-Haziran 1994, s. 61-64.
- Ay, Ümran: **Münîrî (Öl. 1521?)’nin Manzum Siyer-i Nebî’si Cilt. 1 (İnceleme-Metin)**, MÜ Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, Doktora tezi, İstanbul, 2007.
- Ayan, Hüseyin: **Nesîmî, Hayatı, Edebî Kişiliği, Eserleri ve Türkçe Divanı’nın Tenkitli Metni**, C.1-2, Ankara, TDK Yay, 2002.
- Aytekin, Arif: “Bâbertî”, **DİA**, C. 4, İstanbul, 1991, s. 377-378.
- Banarlı, Nihad Sami: **Resimli Türk Edebiyatı Tarihi**, C. 1, İstanbul, MEB Yay., 2001.
- Bombaci, Alessio: **Histoire de la Litterature Turque Libraire**, Paris, 1968, s. 179.
- Buluç, Sadettin: “Şeyyâd Hamza’nın Beş Manzumesi”, **TDED**, C. 7, Sy. 1-2, 1956, s. 1-16.

- Coşan, M. Esad: **Hatiboğlu Muhammed ve Eserleri**, İstanbul, Server İletişim, 2008.
- Çorak, Reyhan: **Münîrî (Öl. 1521?)’nin Manzum Siyer-i Nebî’si Cilt. 2-3 (İnceleme-Metin)**, MÜ Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, Doktora tezi, İstanbul, 2010.
- Deniz, Sebahat: “Dübeyt (Dübeytî) Hakkında”, **Türk Kültürü İncelemeleri Dergisi**, Sy. 14, 2006, s. 77-100.
- Doğan, Muhammet Nur: “Erzurumlu Darir’in Edebî Yönü”, **Eski Şiirin Bahçesinde**, İstanbul, Alternatif Düşünce Yay., 2005, s. 56-68.
- Doğan, Özgür: **16. Yüzyıl Şairlerinden Derviş’in Mevlidi**, MÜ Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, Yüksek Lisans tezi, İstanbul 2007.
- Eckmann, Janos: “Memlûk Kıpçakçasının Oğuzcalaşmasına Dair”, **TDAY Belleten**, 1964, s. 35-41.
- “Memlûk-Kıpçak Edebiyatı”, Çev. Günay Karaağaç, **TDAY Belleten**, 1982-1983, s. 85-99.
- Edib Ahmet Yükneki: **Atebetü’l-hakâyık**, haz. Reşid Rahmeti Arat, Ankara, TDK Yay., 2006.
- Elmalı, Hüseyin: “Hassân b. Sâbit”, **DİA**, C. 16, İstanbul, 1997, s. 399-401.
- el-Shamani, Massad S. Ali: **Türk Edebiyatında Siyerler ve İbn Hişâm’ın Siyer’inin Tercümesi**, AÜ SBE Doktora tezi, Ankara, 1982.
- Emre: **Terceme-i Pendname-i Attâr**, haz. A. Azmi Bilgin, İstanbul, Enderun Yay., 1998.

- Erkan, Mustafa: **Sîretü'n-nebî (Tercümetü'z-Zarîr) Sözlük-İndeks**, AÜ SBE Doktora tezi, Ankara, 1986.
- “Darîr”, **DİA**, C. 8, İstanbul, 1993, s. 498-499.
- Erzurumlu Mustafa Darîr: **Yüz Hadis Yüz Hikâye**, haz. Selahattin Yıldırım, Necdet Yılmaz, İstanbul, Darulhadis Yayınları, 2007.
- Erzurumlu İbrahim Hakkı: **Mârifetnâme**, ter. Faruk Meyan, Bedir Yayınevi, İstanbul, 1999.
- Fleming, Barbara: “Memlûk Saray ve Garnizonlarında Edebî Faaliyetler”, Çev. Cengiz Tomar, **Türk Kültürü İncelemeleri Dergisi**, Sy. 12, 2005, s. 209-220.
- Hagen, Gottfried: “Some Considerations about the Tergüme-i Darir ve taqdimetü z-zahir, based on Manuscripts in German Libraries”, **Journal of Turkish Studies Türklük Bilgisi Araştırmaları**, Vol. 26/ 1, 2002, Pp 323-337.
- Hitti, Philip K.: **Siyâsî ve Kültürel İslam Tarihi**, Çev. Salih Tuğ, C. 4, İstanbul, Boğaziçi Yay., 1981.
- İbn Hişâm: **Siret-i İbn-i Hişam İslam Tarihi**, C. 1-4, ter. Hasan Ege, İstanbul, Kahraman Yay., 2006.
- İbn İshak: **Siyer-i İbn-i İshak Hz. Muhammed'in Hayatı**, haz. Muhammed Hamidullah, İstanbul, Düşün Yay., 2012.
- Karahan, Leyla: **Erzurumlu Darîr Kıssa-i Yûsuf (Yûsuf u Züleyhâ) İnceleme-Metin-Dizin**, Ankara, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Türk Dil Kurumu Yayınları, 1994.
- Erzurumlu Darir**, İstanbul, MEB, 1995.

- Koprıman, Kazım Yaşar: “Mısır Memlûkleri (1250-1517)”, **Türkler**, C. 5, Ankara, Yeni Türkiye Yay., 2002, s. 99-126.
- Mısır Memlûkleri Tarihi Sultan al-Malik al-Mu‘ayyad Şeyh al-Mahmûdî Devri (1412-1421)**, Ankara, TDK, 1989.
- Korkmaz, Zeynep: “Erzurum’lu Darîr ve Memlûk Türkçesi’nin Oğuzcalaşmasındaki Yeri”, **Şükrü Elçin Armağanı**, Ankara, Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yay., 1983.
- Kortantamer, Samira: “Memlûklarda Türk Kültürü”, **Prof. Dr. İsmail Aka Armağanı**, İzmir, Beta Basım Yayın, 1999, s. 173-190.
- Mansuroğlu, Mecdut: “Şeyyad Hamza’nın Beş Manzumesi”, **Oriens**, Vol. 10, No. 1, 1957, s. 48-70.
- Mevlânâ Celâleddîn: **Dîvân-ı Kebîr, Külliyyât-ı Şems-i Tebrîzî-i Mevlânâ Celâleddîn Muhammed b. Hüseyin Belhî-i Rûmî**, haz. H. Tevfik Subhânî, Tahran, Encümen-i Âsâr u Mefâhir-i Ferhengî, 1386.
- Mesnevî-i Ma’nevî**, haz. Reynold A. Nicholson, Tahran, İntişârât-i Hermes, 1382.
- Mesnevî**, Çev. Veled İzbudak, C. I-VI, İstanbul, MEGSB Yay., 1988.
- Necib Âsım: “Mısır’da Yazılmış Türkmence Kitap”, **Dârülfünûn Edebiyat Fakültesi Mecmuası**, Sene 1, Mart 1332, s. 54-62.
- Öz, Şaban: **İlk Siyer Kaynakları ve Müellifleri**, AÜ SBE Doktora tezi, Ankara, 2006.

- Öztoprak, Nihat: **Klasik Türk Edebiyatı'nda Manzum Yüz Hadisler**, Marmara Üniversitesi SBE Doktora tezi, İstanbul, 1993.
- Öztürk, Ali: “Türk Edebiyatında Manzum Siyerler”, **Hz. Muhammed ve Evrensel Mesajı Sempozyumu** (20-22 Nisan 2007), Çorum, İslamî İlimler Dergisi Yay., 2007, s. 213-216.
- Saraç, M. A. Yekta: **Klasik Edebiyat Bilgisi Biçim-Ölçü-Kafiye**, İstanbul, 3F Yay., 2007.
- Klasik Edebiyat Bilgisi Belagat**, İstanbul, Bilimevi Yay., 2001.
- Süleyman Çelebi: **Mevlid (Vesîlet-ün-necât)**, haz. Faruk K. Timurtaş, İstanbul, MEB Yay., 1990.
- Şeyhoğlu Mustafa: **Kenzü'l-Küberâ ve Mehekkü'l-Ulemâ Büyüklerin Hazinesi Âlimlerin Mihenk Taşı**, haz. Kemal Yavuz, İstanbul, Büyüyenay Yay., 2013.
- Tatçı, Mustafa: **Yunus Emre Divanı**, <http://ekitap.kulturturizm.gov.tr/dosya/1-128452/h/metin.pdf>
- Tekindağ, Şehabeddin: “Berkuk”, **DİA**, C. 5, İstanbul, 1992, s. 511-512.
- Berkûk Devrinde Memlûk Sultanlığı (XIV. yüzyıl Mısır tarihine dair araştırmalar)**, İstanbul, İÜ Edebiyat Fakültesi Yay., 1961.

- Top, Yılmaz: **Münîrî (Öl. 1521?)’nin Manzum Siyer-i Nebî’si (6-7. Cilt) (İnceleme-Metin)**, MÜ Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, Doktora tezi, İstanbul, 2011, s. 162.
- Uludağ, Süleyman: **Tasavvuf Terimleri Sözlüğü**, İstanbul, Kabalcı Yay., 2005.
- Yavuz, Kemal: “Erzurumlu Mustafa Darir Hayatı, Eserleri ve Siyerindeki Manzûmelerin Muhtevası”, **Milli Kültür**, Sy. 46, Eylül 1984, s. 37-40.
- “XIII-XVI. Asır Dil Yadigârlarının Anadolu Sahasında Türkçe Yazılış Sebepleri ve Bu Devir Müelliflerinin Türkçe Hakkındaki Görüşleri”, **Türk Dünyası Araştırmaları Dergisi**, S. 27, Faruk Timurtaş’a Armağan, 1983, s. 9-57.
- Âşık Paşa Garib-nâme (Tıpkıbasım, karşılaştırmalı metin ve aktarma)**, Ankara, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Türk Dil Kurumu Yay., 2000.
- Gülşehrî’nin Mantıku’t-tayr’ı (Gülşen-nâme)-Metin ve Günümüz Türkçesine Aktarma-**, C. I, Ankara, Kırşehir Valiliği Yayınları, 2007.
- “Erzurumlu Kadı Mustafa Darir ve Türk Kültür Hayatındaki Yeri”, **Anma Toplantıları (Hukuk Adanı ve Şair Kadı Darir Paneli)**, Erzurum, Erzurum Kalkınma Vakfı Yay., 2000, s. 127-149.
- Yavuz, Orhan: **Kansu Gavri’nin Türkçe Divanı (Metin-İnceleme-Tıpkıbasım)**, Konya, 2002.
- Yılmaz, Mehmet: **Edebiyatımızda İslamî Kaynaklı Sözler (Ansiklopedik Sözlük)**, Enderun Kitabevi, İstanbul, 1992.

Yiğit, İsmail:

“Memlûkler Dönemi (1250-1517) İlmî Hareketine Genel Bir Bakış”, **Türkler**, C. 5, Ankara, Yeni Türkiye Yay., 2002, s. 748-756.

“Kur’ân ve Sîretü’n-Nebî”, **Kur’ân ve Tefsir Araştırmaları II**, İstanbul, Ensar Neşriyat, 2001.

EKLER

EK 1: Millet Kütüphanesi Ali Emîrî Tarih No: 315 nüshası

1.

Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün

1. İmdi iy 'aqlı bütün aç gözüñi
Yavu kıılma unudup kendüzüñi
2. Her yaña tağıılma bir dem tut kulağ
Gözle bu dilüm neden eydür sebāk
3. Sīretidür ol güzīn peygamberüñ
Kim Muḥammed Muṣtafā ol serverüñ
4. Ḥağ 'ināyet eyleye Rabbü'l-enām
Ola bu kıışsa dağı bunda tamām
5. Tā Müsülmānlara zevğ-ı cān ola
Şādıka hem dīn-ile ĩmān ola
6. İy Müsülmānlar kamuñuz bilüñüz
Toğru söze öğredüñüz dilüñüz
7. Kim yalan sözden kışı bulmaz murād
Diñleyenüñ 'aqlını eyler kesād
8. Ḥāşıl olur hem yalan sözde günāh
'Ağluñı başuña devşür ol āgāh

---

(1)

AE 1b

*Bu şiir, şairin dilinden söylenmiştir. Bu cildin ilk şiiridir.

9. Sîresine bu dem oñat urğıl kulağ
Rağmet eyleye gümânsuz saña Hâk
10. İy Hudâyâ her ki bu meclisde var
Rağmetüñi bunlaruñla eyle yâr
11. İdelüm bir sözini size beyân
Sîresinden bu sözüñ diñle i cân
12. Bir dem eger diñleyesin cân-ıla
Tola göñlüñ dîn-ile İmân-ıla
13. İşit imdi ne kıılır peygamberüñ
Mu‘cizin şerh idelüm ol serverüñ

2.

Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilün

1. Söz kim evvel söyledi Fağr-ı cihân
Kıldı Allâh’uñ ululığın beyân
2. Hem Ağad’dur ortağı yoğdur eşi
Ne vezîri var anuñ ne beñdeşi

---

13. Nüşada “mu‘cizātuñ” şeklinde yazılmasına rağmen, vezin gereği bu şekilde düzeltildi.

(2)

AE 2b

*Bu şiir, şairin dilinden başlar, Hz. Muhammed’in dilinden devam eder. Benî Hüzeyle kabilesinden iki kişi Hz. Muhammed’in katına gelerek, kavimlerinin Müslüman olduğunu, fakat İslam dininin kurallarını bilmediklerini anlatırlar. Bu sebeple Hz. Muhammed’dan dinin erkânını öğretecek bir kişiyi kavimlerine göndermesini ister. Hz. Muhammed, sahabeyi etrafına toplar.

3. ‘Älem içinde yaratdı Ädem’i
Kıldı anuñla müşerref ‘älemi
4. Geldi bilinden anuñ bunca resül
Her birine virdi Allāh toğru yol
5. Tañrı hāzretinde maķbül oldılar
Her biri andan sa‘ādet buldılar
6. Halkı anlar Hāķķ’a da‘vet kıldılar
Sözlerine her ki rağbet kıldılar
7. Añladılar Allāh’uñ birliğini
Aña lāyık kıldılar dirliğini
8. Allāh’ı bir bildiler beni Resül
Buldılar İslām āyīn[i] toğru yol
9. Uymayanlar kāfir oldılar tamām
Alıslarlardur tamuda intikām
10. Hāķ ta‘ālā ‘avnı-y-ıla rağmet bulam
Āhır irüp hatm-i mürselīn olam
11. Rūzī kıldı dīn-i İslām[1] baña
Kıldı Allāh işbu in‘ām[1] baña
12. Her ki yoluma girüp dīnüm tuta
İki ‘ālemde gerek oynı uta

13. Feth-i nuşret anuñ ola der-cihān
Āhiretde aña milk ola cinān
14. Hūr u ğilmān bula[lar] köşk ü kuşūr
Dāyim ola ‘ıyşları ‘izz ü sürūr
15. Bilmeyedür her ki peygāmbirini
Ṭamuda ola anuñ milk [ü] yiri
16. Dünyada bulmadılar feth [ü] zafer
Bulmayup rağbet olalar kör ü ker
17. Āhiretde yirleri ola ṭamu
‘İbret alalar anı görüp ḳamu

3.

Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilün

1. Durdı [vü] çağurdı iy fahrü’l-enām
Ki iy ‘Āşım İbn Şābit ola hümām
2. Bu seferde şöyle görünür bize
Kim şehīd olısaruz cümle tamām
3. İy şaḫābīler size budur sözüüm
Çün ire bize bulardan intikām

---

(3)

AE 3b

*Bu şiir, Āsım’ın dilinden söylenmiştir. Hz. Muhammed, Āsım’ın önderliğinde on sahabeyi Benî Hüzeyle kabilesine gönderme kararı alır. Yolda giderken, bir karganın öttüğünü duyan Āsım, uğursuz bir iş olacağını anlar, ağlayarak arkadaşlarına Hz. Muhammed’i bir daha göremeyeceklerini söyler.

4. urtıla sizden eger kimse diri
İdesiz peyg mbere bizden sel m
5. Kim Őef 'atdan bizi unıtmaya
H zretinde H k' u  olavuz kıy m

4.

F 'il t n F 'il t n F 'ilün

1. Eytdi ma' mudur sa a iy Müste' n
UŞ Res l' u n yolına biz bir zam n
2. H k taŐŐir eylemed k dir a a
Dilerem ola 'in yet n ba a
3. Bir i m Şu virmege kıl yarı
Bu arada Şusuz  lmeyin b ri
4. Ol Res l' u n h rmetiy n iy A ad
Ra met n irg r ba a kıl ıl meded
5. Cümle çalmıŐlar meded senden bulur
Her ere senden dilek h Őıl olur

---

5. H k' u n: Nüshada "All h' u n" Şeklinde yazılmasına rağmen, vezin gereği bu Şekilde düzeltildi.

(4)

AE 4b

*Bu Şiir,  sım'ın dilinden söylenmiştir. Ben  Hüzeyle kavminden gelen kişilerin hile yaptıkları ve asıl amaçlarının Müslümanlardan intikam almak olduğu anlaŐılır. Hz. Muhammed'in on sahabesi ile Ben  Hüzeyle kavmi arasında savaş başlar. Savaş esnasında bir yudum su içmek isteyen, ama bulamayan  sım, Allah'a böyle yalvarır.

3. virmege: Nüshada "virmekden" Şeklinde yazılmasına rağmen, vezin gereği bu Şekilde okundu.

5.

Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün

1. Dīn yolında cānını virdi Hāḡ'a
Bu fenāyı terk idüp buldı beḡā
2. Ḳorḡuban çevürmedi dīnden yüzün
Rāzı oldu öldüreler kendüzün
3. Hāḡ dīn-ile var-ıdı çün birliḡi
Ölümi aldayuvirdi dirliḡi
4. Lā-cerem kim raḡmeten-li'l oldılar
Tengri emriyle sa'ādet buldılar

6.

Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün

1. Hāḡ ta'ālā birliḡin ḡıldı beyān
Daḡı ĩcād olmadın kevn ü mekān
2. Kendü varlıḡında Allāh var-ıdı
Eksüḡi yoḡ [u] ḡanı Cebbār-ıdı

---

5. senden dilek: Nūshada “dilek senden” şeklinde yazılmasına rağmen, vezin gereḡi bu şekilde okundu.

(5)

AE 6b

*Bu şiir, şairin dilinden söylenmiştir. Zeyd'in müşrikler tarafından şehit edilmesini anlatır.

(6)

AE 9b

*Bu şiir, şairin dilinden başlar, Hz. Muhammed'in dilinden devam eder. Hz. Muhammed ve sahabe, Benî Hūzeyle kavmine gönderilen sahabenin tamamının şehit olduğunu duyar ve üzülürler. Hz. Muhammed, bir münadi çağırarak, halkı mescide toplar ve bu sözleri söyler.

3. Evvel āhır kimse zıkrin kılmadı
Nitelin ğaddın anuñ bilmedi
4. Şun'ıdur her bir yaradılmış ki var
Bākī vü pāyendedür Perverdigār
5. Ben dağı anuñ kulu peygamberi
Viribidi kıllarında rehberi
6. Her ki Hakk'ı bir bile beni Resul
Hürı [vü] uçmak dıdarın bula ol
7. Böyle kılmışdur baña Allāh ğıtab
Ümmetün bulmak diler-ise şevāb
8. Göre dıdarum benüm cennet bula
Ol giredür sen buyurduğıña yola
9. Rağmetüm[i] ben aña rehber kılam
Ēazretümde ben anı server kılam
10. Her ki sözüñ tutmaz olursa bilem
Aña şamu odın erzānı kılam

7.

Mefā‘ilün Fe‘ilātün Mefā‘ilün Fe‘ilün

1. Bu ol ‘ināyet-i Hāḡ’dur ki her kime irişe
Za‘ife kuvvet olur ḡulı pādiŝāh eyler
2. Ne erlik [ü] ne mübārizlik olur iy aŝḡāb
Ki bu imām [u] bu seyyid bu ḡüb fetā eyler
3. Ya cinn ü ins arasında kim işledi bu işi
Anı kim erlik-ile şimdi murtaẓā eyler
4. Kimisi didi ‘Alī ortada bahāne-durur
Bu işi mu‘ciziyle bil ki Muŝtafā eyler
5. ‘Alī’den işlenen işler bilüñ Resül işler
Ṭapusıyçün ‘Alī’yi anda muḡtedā eyler
6. [Çü] cümle fetḡ ü zafer mu‘cizātı birle biter
Kim eyle bilmez-ise fikrini ḡaṭā eyler
7. Birinçesi didiler iy ŝaḡābīler iŝidüñ
Size ḡöd eyle dimek söz[i] iḡtizā eyler
8. Kemāli cümle iŝüñ mu‘cizātı birle biter
Eger ŝaḡābī ḡamu cān virür vefā eyler

---

(7)

AE 11a

*Bu şiir, aŝabın dilinden söylenmiştir. Hz. Ali’nin gittiḡi gazadan ganimet ile dönmesi anlatıldıktan sonra bu şiire yer verilir.

9. Ne kim Resūl'den ilerüki enbiyā itdi
Sen eyle mi şanur-ıduñ ki enbiyā eyler
10. Nite ki odı Halīl itdi kendüye gülzār
Nite ki Mūsā[ya] 'aşāsın ejderhā eyler
11. amusı öñ gelen [ü] şöñra yitişen ulular
Ne itdiler ya ne idiser ol hümā eyler
12. Muḥammed-idi iden daḥı işler düzeden
Sen eyle şanma ki bir daḥı kethüdā eyler
13. Muḥammed'üñ-dur[ur] ol cāh ol celālet amu
Degül kim altun ide [ol] misi kimyā eyler
14. Anuñ çü ḥulı azīm-durur [u] ḥilm[i] bī-ḥaddür
Darīr-i 'āşī anuñ içün aña ilticā eyler

8.

Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün

1. Eydür iy erliklü ulu pehlevān
Sencileyin gelmeyüpdür der-cihān

---

14. "Darīr 'āşī anuñ içün aña ilticā eyler": Bu kısım, nüshanın varaklarındaki karışıklık sebebiyle 88b varağında yer almaktadır.

(8)

AE 23b

*Bu şiir, Amr'ın dilinden başlar, Naim'in dilinden devam eder. Hz. Muhammed'in gönderdiği on sahabenin Benî Hüzeyle tarafından öldürüldüğünü duyan Amr, onların intikamını almak için sefere çıkar. Naim b. Eşheb, Amr'ı görür ve öldürmek için peşinden gider. Amr, hileye başvurarak kendisinin Amr olmadığını, şair olduğunu söyler ve bu şiiri okur.

2. Ol yüreklülük [ki] sende var güzîñ
Urıcağ dīvlere virmezsin emān
3. Atuña binüp depinicek ‘ayān
El-ħazer eydür fiğān eyler zamān
4. Şan ki Rüstem anuñ öñinde ħacîl
Yil gibi yola gir[er-i]se revān
5. Sen erenler serveri arı neseb
Saña beñzer daħı virmezler nişān
6. Erlik ü luţf [u] saħāvet sende çok
Şerħ ider vaşfuñı illerde şehān
7. Çün saña irdüm daħı ne guşşa ğam
Göñlüme irdi beşāretler hemān
8. Çün ‘Amr’uñ şi‘rin işitdi biraz
Yatdı atı şağrısına bir zamān
9. Ķahķahā-y-ıla igen çok güldi ol
Lāt [u] ‘Uzzā ħaķķıçün dir ol cüvān
10. Sen ‘Amr’sın fitne kılursın becid
Ķurtılasın giderüp benden gümān

---

8. çün: Nüşhada “çün ki” şeklinde yazılmasına rağmen, vezin gereği bu şekilde okundu.

9.

Mef'ülü Mefā'īlü Mefā'īlü Fe'ülün

1. İy gönülüm alan Sa'diyye Hatun-ı zamāne
Gelmedi senüñ gibi laṭīf işbu cihāna
2. Añsuzda yüzüñi gören iy serv-i hūbān
Firdevs[ī] bağından seni gelmiş hūr şana
3. Raḥm eyleyüben seni sevenüñ hālını şor
Fūrkatuñ odına niçe bir yaqıla yana
4. Fikrüm [ü] şağincum dün [ü] gün hūsn-i cemālüñ
Bağsa bu gözüm görse direm seni 'ayāne
5. 'Işkuñ eşeri gitmeye cānumdan ölince
Eyle mi şanursın seni seven tīz uşana
6. Vuşlat demidür gel irişelüm niçe fūrkat
Kullığa kabül eyle beni şalma yabana
7. İy gönülüm alan yaqma beni derd-ile ayruq
Ya[d] olma bilişüz aḥī bilür ata vü ana

---

(9)

AE 23a

*Bu şiir, Amr'ın dilinden söylenmiştir. Naim b. Eşheb'in amcasının kızı Sadiyye Hatun'un övgüsüdür.

10.

Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün

1. Şükr ol Allāh'a didi iy Resul-i pāk dīn
Yine geldük uş cemālūñ şağ esen gördük hemīn
2. Her ne kim sen diler-idüñ vardum anı işledüm
Anlaruñ kesdüm başını kim saña dutardı kīn
3. Ol Hübeyb[i] bin 'Adiyy'i aşıldığı yirden alup
Niçe başlar kesüben çanını dökdüm ber-zemīn
4. Dir peyümce irdiler öldürmege anda beni
Yigledi yine bulardan beni Rabbü'l-'ālemīn
5. Götürüp ol dem Hübeyb'i gelmişem bir hoş yire
Raḥmete çün vāşıl oldu Hübeyb'i kıldum defīn
6. Anda nuşret virdi Allāh her birin kıldum helāk
Uş yine şağ [u] esen ḥazretüñe oldum yaçın
7. Zī-sa'ādet kim cemālūñ gözlerüm gördi yine
Zī-sa'ādetlü keremlü ḥatm-i cümle mürselīn

---

(10)

AE 26b

*Bu şiir, Amr'ın dilinden söylenmiştir. Amr, türlü zahmetlerden sonra, yanında bir esir ile birlikte Hz. Muhammed'in katına gelir ve ona bu medhi okur.

4. bulardan beni: Nüşhada "beni bulardan" şeklinde yazılmasına rağmen, vezin gereği bu şekilde okundu.

11.

Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün

1. İy cihān fah̄rı nebīler serveri
Ḥatm-i mürselsin Ḥaḫ' uñ peygamberi
2. Sencileyin gelmedi hergiz beşer
Görklü āyīnlü yegāne dīn eri
3. Çün kıyāmetde ḫamu **nefsī** diye
Sen olırsarsın şefī'-i maḫşerī
4. Virdi çün kudret ḫılıcın Ḥaḫ saña
Kim ğazā ḫılup ḫırasın kāfiri
5. Her kim uyarsa saña devlet bula
Çün ki sensin toĝru yoluñ rehberi
6. Cehd idüp her kim tuta toĝru yolu
Dünyāda görmeye ol şūr u şeri
7. Her ki Ḥaḫḫ'ı bir bile seni Resūl
Ḥūr u cennet ḫulle bula her biri
8. Her ki saña tutmaya iḫrārını
Ṭamu içinde ola milki yiri

---

(11)

AE 28a

*Bu şiir, Amr'ın dilinden söylenmiştir. Hz. Muhammed övgüsüdür.

12.

Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilün

1. Başladuğ bir söz dağı alduğ dile
‘Aql u bilüm artura kuvvet vire
2. Var ümīdüm kim Çalab yarı kıla
Kim bu sözüm benüm āhire ire
3. Sīresidür hem Resül’ün bu dağı
Diñler-iseñ hoş hikāyetdür ağı

13.

Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilün

1. Pes ser-āğāz eyledi açdı lisān
Kıldı Allāh’ün keremlerin beyān
2. Kendü luğfindan kerīm ol ‘Alīm
Eyler ol mü’minlere luğfin delim
3. Fazlın öğdi kendinün ol mu‘teber
Kamu peygamberler üzre ser-te-ser

---

(12)

AE 33a

*Bu şiir, şairin dilinden söylenmiştir. Yeni faslın başında yer alır.

(13)

AE 33b

*Bu şiir, şairin dilinden söylenmiştir. Hz. Muhammed, Benî Hüzeyle üzerine gaza hazırlıklarına başlar. Halkı mescide çağırır ve onlara böyle hitap eder.

4. Cennete halkı harīş eyledi hep
Vire Haḡ mü'minlere [iḡsān] idüp
5. Kāfir olanlara ṭamu viriser
Cānları bunca 'azāba iriser
6. Şerḡ kıldı halk[1] ḡorḡutdı Emīn
Cümle mü'minler işitdiler hemīn

14.

Mefā'ilün Fe'ilātün Mefā'ilün Fe'ilün

1. Zihī sa'ādet [ü] iḡbāl ki saña yār oldu
Çü 'izz ü fetḡ [ü] zafer birle pāyidār oldu
2. Cihāna sen gelediden irişdi devlet [ü] baḡt
Ki dīn [ü] āyīn [ü] erkān[1] cümle var oldu
3. İki cihān senüñ ile müşerref oldu 'ayān
Şükür bize ki senüñ gibi şehriyār oldu
4. Zafer kılcın[1] virdi elüñe virdi Allāh
Yıḡıldı düşman[ın]uñ işi tārümār oldu

---

(14)

AE 34a

*Bu şiir, Hz. Ali'nin dilinden söylenmiştir. İslam askeri gazaya hazırlanmaktadır. Hz. Muhammed, Hz. Ali'ye bir sancak vererek onu ordunun önüne yerleştirir. Hz. Ali de, Hz. Muhammed'e karşı bu medhi okur.

15.

Mef'ülü Mefā'īlü Mefā'īlü Fe'ülün

1. El-minnetü li'llāh didi iy Hālīk-ı ekber
Kim sencileyin vir[ibi]di bize peyāamber
2. Āyīni arı görklü dīni şāh-ı yigāne
Allāh yolını gösterici kullara rehber
3. Sevgülü kılı Hāq Çalabu[ñ] arı neseblü
İy dīn[i] 'azīm [ü] pāk [ü] laţif görklü hūlu
4. Bu 'ālem [ü] ādem senüñ için yaradıldı
İy cümle nebīler güzīni pākīze server
5. Her kim seni sevdi Hāq aña kıldı 'ināyet
Kim düşmān olursa tapuña 'āciz [ü] ebter
6. Ümmetlerüñe virdi Çalab hūr-ı cinānı
Elvān yiye ni'metler içe āb-ı Kevşer
7. Her kim saña ikrārını kılmaya hāqīkat
Dünyādan ĩmānsuz gidiser münkir [ü] kāfir

---

(15)

AE 34b

*Bu şiir, Zübeyr b. Avvam'ın dilinden söylenmiştir. Hz. Muhammed, bir sancağı da Zübeyr'e verir. Zübeyr, Hz. Muhammed'e bu medhi okur.

16.

Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün

1. İy nebīler serveri iy nīk-nām
Biz kemīne cān-ıla saña gulām
2. Ol 'ināyet issi görklü pādişāh
Saña virmişdür 'ināyet iy hümām
3. Her ki dīnūñe gire ümmet ola
Yarın olısar yiri dārū's-selām
4. Göre Hāḡ dīdārını 'ayne'l-yaḡīn
Bula hūru'l-'ayn [u] ola şād u kām
5. Her ki bilmeye seni dir ḡaḡ Resūl
Ṭamuda ola aña milk ü maḡām
6. İrte gice yoldaş[ı] şeyṭān ola
İdeler cānına dürlü intiḡām
7. Zī-sa'ādet kim yoluñda cān vire
Bula raḡmetin Hāḡ'uñ ḡaḡ ola 'ām

---

(16)

AE 35a

*Bu şiir, Mikdād b. Esved'in dilinden söylenmiştir. Hz. Muhammed, bir sancağı da Mikdād'a verir. Mikdād, Hz. Muhammed'e bu medhi okur.

17.

Mefā'ilün Fe'ilātün Mefā'ilün Fe'ilün

1. Zihī ki kıldı 'ināyet bize bu dem Allāh
Çomadı gönülümüz içre zerrece ikrāh
2. Bu 'ālī hāzretüñe çün ki bizi kıldı ğulām
Dağı ne kaygu ne miḥnet bize ne derd ü āh
3. Ölince kılıç uralum dīnūñ yolında senūñ
Ki zerre deñlü bulunmaya yolumuzda günāh
4. Seni sevene hemīşe Çalab 'ināyet ider
Saña inanmayanūñdur hemīşe ḥāli tebāh
5. Ne šāh ki işüğüñ öpdi tapuña oldu ğulām
Ululığa irişüp buldı baht [u] 'izz-ile cāh

18.

Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün

1. Eydür iy šāh-ı Resül-ı mu'teber
Enbiyā šāhı kılan şakku'l-ķamer

---

(17)

AE 35a

*Bu şiir, Abbas b. Mirdās'ın dilinden söylenmiştir. Hz. Muhammed, bir sancağı da Abbas'a verir. Abbas, Hz. Muhammed'e bu medhi okur.

(18)

AE 35b

*Bu şiir, Sa'd bin Ubāde'nin dilinden söylenmiştir. Hz. Muhammed, bir sancağı da Sa'd'a verir. Sa'd, Hz. Muhammed'e bu medhi okur.

2. Tengri'nün sevdügi kul sulţān-ı dīn
Şıdkı bütün arı dinlü toğru er
3. Her ki saña ümmet oldu buldı baht
Kul-ısa şāh oldu buldı taht [u] fer
4. İki 'ālemde anuñdur 'izz ü cāh
Göre Hāķ dīdārın ola tāc-ver
5. Her ki saña dīnüñe ikrārı yok
Kāfir [ü] merdūd olısar bed-güher
6. Tamu içinde maķām[ı]dur anuñ
Dāyimā feryād idüp āvāz-ı ħar
7. Biz varup dīn düşmanın ķatl idelüm
Çün bizümdür Tengri'den fetĥ ü zafer

19.

Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün

1. Zī-sa'ādetlü emīnsin yā Resūl-i ħüb cemāl
Kim saña ķılmış 'ināyet ol Kerīm-i Zü'l-celāl
2. Çün ħabībüm didi saña Kādir [ü] Ferd [ü] Aĥad
Kābe kavseyn[e] irürdi seni Ĥayy-ı lā-yezāl

---

(19)

AE 36a

*Bu şiir, Ka'ka bin Amr'ın dilinden söylenmiştir. Hz. Muhammed, bir sancağı da Ka'ka'ya verir. O da Hz. Muhammed'e bu medhi okur.

3. Kim[e] virmişdür i sultānum kim[e] Hāḡ virdi
Hāşıl oldı ıapuda Allāh-ıla ḡurb-ı vişāl
4. Mu‘cizātuñ zāhir oldı çün senüñ şakḡu’l-ḡamer
Kim görüp sürdi niçeler göñli içinden zılāl
5. Her ki saña mü’min ola sünnī olur Müslümān
Her ki bilmez seni peygamber anuñ ḡanı helāl
6. ‘Işḡuña göñül virenler buldılar uçmaḡ u hūr
Sevmeyenler seni oldı ḡamu içre pāymāl
7. Zī-sa‘ādet kim diye saña Resül-i pāk dīn
Münkir olan yiri ḡamu bunda iderler ḡıtāl

20.

Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilün

1. Yazdı evvel ol be-nām-ı Kirdigār
Ne anuñ oḡlı ḡızı ortaḡı var
2. Bir ü Bār’dur andan artuḡ Tengri yoḡ
Milk[i] bī-pāyān anuñ ḡulları çoḡ

---

2. **ḡābe ḡavseyñ** (Kābe kavseyñi ev-ednā): “İki yay aralıḡı kadar yahut daha az (kaldı)” (Necm, 53/9).

3. taḡt u fer: Nüşada “fer ü taḡt” şeklinde yazılmasına raḡmen, kafıye gereḡi bu şekilde okundu.
(20)

AE 36b

*Bu şiir, Hz. Ali’nin yazdıḡı mektuptur. İslam ordusu, Benî Hüzeyle kavminin memleketinin sınırına geldiḡinde konaklar. Hz. Ali bir kalem ve kâḡıt olarak bu mektubu yazar.

3. Şun'ıdur her yaradılmış ser-te-ser
‘Arş [u] kürs ü cinn [ü] ins [ü] baħr [u] yer
4. Her ki Hakk'ı bir bile key erdür ol
Bilmeyenler müşrik ü kâfirdür ol
5. Ol yaratmışdur ne kim var enbiyâ
Kim cihâna geldi bunlar bî-riyâ
6. Halka Tengri birligin bildürdiler
Tâ'atını Tengri'ye kıldurdılar
7. Her kim anlaruñ sözünü tutdılar
Togru yol içinde oynı utdılar
8. Her birisi söyledi gerçek sözün
Muştafâ'yı kıldı anlara güzîn
9. Hatm-i mürsel kıldı Allâh ol eri
Bellü oldur enbiyâlar serveri
10. Şoñra yazdı kim bilesiz âşikâr
Ben 'Alî bin Tâlib-i nâm-dâr
11. Tengri arslanı 'Alî'yem pür hüner
Vaşfum işiden bırağur bâl u per
12. Kim neler işlemişemdür der-cihân
Bir kelîmedür dilek sizden hemân

13. Diyüben kırtılasız [dir] şîr-i Hâk
Gider[e]siz aradan küfr ü nifâk
14. Bu kelîmeyi diyiser çün tamâm
Pes elümden kırtılasızdur imâm
15. Ol kelîme budur kim eydesiz **eşhedü en lâ ilâhe**
İllallâh ve eşhedü enne Muhammeden ‘abduhu ve resûluhu
16. Diyesiz ikrâr idesiz az [u] çok
Tengri birdür andan artuğ Tengri yoğ
17. Hem Muhammed’dür anuñ peygamberi
Hem resûl kılıdur ol dîn serveri
18. Yoğsa böyle dimez-iseñüz hemân
Virmezem her biriñüze [ben] emân
19. Hem anı dağı gümânsuz bilüñüz
Hâk resûline gelüp ne kılduñuz
20. Böyle itmez her kim ol er kişidür
İtdüğüñüz bellü ‘avrat işidür
21. Hâk resûline hîle itdüñüz
Birkaç aşhâbm aluban gitdüñüz
22. Varup öldürdüñüz iy kavm-ı pelîd
Dîn yolında oldılar cümle şehîd

23. Hâk dilegi bu-y-ıdı 'azze ve cell
Anlara eyle yazılmışdı evel
24. Kim şahâdet mertebesin bulalar
Sizüñ elüñüzde şehîd olalar
25. Mağşüdum nedür bu sözden dir bilüñ
Ol ki Allâh[1] yaradanı kıluñ
26. Allâh'ı bir bilüñüz hem hâk resül
İşidüben sözümi olmañ foğul
27. Dağı ol yâri kim alup gitdiler
Hâk resüline bu işi itdiler
28. Anlaruñ siz qanlularını virüñ
İşidüñ ben didügüm söze girüñ
29. Dağı sözüm yok sizüñle bilesiz
Yok eger bunuñ hilâfin kılasız
30. Dimeñüz siz kim çerimüz çok-durur
Ol benüm öñümde çöpçe yok-durur

21.

Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün

1. Eytdi almışlara yardım ılıcı
Cümle kâfirlere uran kılıcı
2. Pehlevān kâfir başını alıcı
Puta apanları oda şalıcı
3. Putları şıyup kilîseler yıan
'Āřilerüñ cümle haından gelen
4. Ol ki uran nūr-ıla mescidleri
Bezeyici şıdı bütün dîn eri
5. Ol 'Alî'dür kim Emîrû'n-nahl olar
Ol Ebû Tâlib'üñ oğlı şîr-i ner
6. İlçi andan gelürem dir ol güzîn
Kim uluñuza 'ayān idem sözün

---

(21)

AE 37b

*Bu şiir, Câbir'in dilinden söylenmiştir. Hz. Ali, yazdığı mektubu Benî Hüzeyle kavmine vermesi için Câbir'i gönderir. Câbir'i gören Benî Hüzeyle kavmi, ona nereden geldiğini, kimin elçisi olduğunu sorarlar. Câbir böyle cevap verir.

22.

Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün

1. Saçı diken gibi oldu ser-te-ser
İki gözleri kanın döndi meger
2. Ağzı köpürdi şarardı ol la'în
Çakıyı hâciblere dir ol hemîn
3. Eytdiler kim hey edebsüz sen kişi
Ne sözüñdür itme bu resme işi

23.

Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün

1. Degme er gibi 'Alî'yi şanmağıl
Kendü erligüñe sen inanmağıl
2. Hele ben didüm naşîhatdur saña
Sen dağı tîz tüt cevābum vir baña

---

(22)

AE 38a

*Bu şiir, şairin dilinden söylenmiştir. Câbir, kavmin ulusunun yanına gelir ve “Allah’ın laneti, Allah’ın birliğini bilmeyip, Hz. Muhammed’e inanmayan kişinin üzerine olsun.” der. Bu söz, kavmin ulusu Teyyehan’ın hoşuna gitmez.

(23)

AE 38a

*Bu şiir, Câbir’in dilinden söylenmiştir. Hz. Ali’nin mektubunu okuyan Benî Hüzeyle kavmi reisi, sınırlenerek Câbir’e bu mektubu nasıl korkmadan ona verebildiğini sorar. Câbir de ona Hz. Ali’yi över.

24.

Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün

1. Tengri arslanı 'Alī ol pāk dīn
Leşkeri düzdi yasadı der-yemīn
2. Şağ yaña durdı Zübeyr bin 'Avvām
Biñ er-ile tutdı ol yirde maķām
3. Ƙodı Miķdād ibn-i Esved'i şola
Ol tarafda biñ er-ile ol ola
4. Dağı 'Abbās ibn-i Mirdās-ıla hem
Leşkerüñ ardına şaldı pür kerem
5. Ƙalpgāhda kendü tırdı ol hümām
Ol Ƙalan erenler anuñla tamām
6. Her biri kemişdi sāz u seleb
Süñüler Ƙılıçlar ellerinde hep
7. Her biri arslana beñzer tırdılar
Ceng içün kös naķķāre urdılar

---

(24)

AE 39b

*Bu şiir, şairin dilinden söylenmiştir. İslam ordusu ve müşrik ordusu birbirine karşı savaş düzeni alır.

25.

Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün

1. Eytdi Miḳdād ibn-i Esved benem ol
Hem Benī Künde ḳabīlem pür uşul
2. Bildüm Allāh birligini bī-gümān
Hem ḫabībīdür Muḫammed hem resul
3. Āyīni erkānı anuñ cümle ḫüb
Ḫalka oldur gösterici ṭoḡru yol
4. Aña Allāh'dan-durur fetḫ ü zafer
Ancılayın yok-durur 'izzetlü ḳul
5. Gelür Allāh'dan üzerine Cibrīl
Saña dir Ḫaḳ fetḫ ü nuşret virdi bol
6. Da'vet eylegil bu ḫalkı dīnūñe
Her ki sözüñ ṭutup eyleye ḳabul
7. Anlaruñ ola didi cennet ü ḫür
Olmaya zaḫmet görüp hergiz melul
8. Kim beni bir seni resul dimeye
Kāfir ü müşrik ola dir ol foḡul

---

(25)

AE 40a

*Bu şiir, Mikdād b. Esved'in dilinden söylenmiştir. Kendi dilinden kendi övgüsüdür.

5. birinci mısra: bu mısrada vezin aksamaktadır.

9. atlı idüp varlığı al saña elāl
avlumı tıt aldamasun seni ğül

26.

Fā‘ilātūn Fā‘ilātūn Fā‘ilūn

1. Tengri arslanı benem dir şır-i ner
İbn Ebū Tālīb dilāver mu‘teber
2. Ben ‘Alī’yem dir güzīn zevcu’l-Betül
İbn-i ‘ammı Muřtafā vü pür hüner
3. Tengri’dendür baña erlik nařīb
Virdi hem udret ılıcın dād-ger
4. anda kim dīn dūřmeni var atlı idem
Tamu iinde yiri ola saar
5. Ol Muammed’dür güzīn-i enbiyā
atm-ı mürseldür gümānsuz tāc-ver
6. Anuñ iündür ğazā ıldığumuz
Ehl-i kūfri atlı iderüz ser-te-ser
7. Her ki a’ı bir bile anı resül
Tengri’nüñ rametlü ulıdur ol er

---

(26)

AE 40b

*Bu şiir, Hz. Ali’nin dilinden söylenmiştir. Kendi ağzından kendi övgüsüdür.

5. mürseldür: nüshada “mürseldür ki” şeklinde yazılmasına rağmen, vezin gereği bu şekilde okundu.

8. Her ki aña i'tikādı olmaya
Tengri'nün 'āşī kılıdur bed-güher
9. Anları kıruñ didi ol Ferd Rabb
Ehl ola diyen aluñ dir sīm ü zer
10. Hāḫ ta'ālā hükmidür bu bilüñüz
Biz daḫı eyle kıluruz dir meger

27.

Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün

1. Yine bir sözden beyān idem saña
Cān-ıla bir dem kulağ ursañ baña
2. Sīresinden şerḫ idem Peygamber'ün
Tengri dostı ol şefi'-i maḫşer[ün]
3. Ol Ḥabībullāh [u] ol Ḥatm-i rüsül
Çün ğazā kıldı Benī Hüzeyl'e ol
4. Kıldı dört ay ol Medīne'de qarār
Tengri'nün peygamberi ol nām-dār
5. Zī'l-ka'de Zī'l-ḫicce vü Şevvāl yaḫīn
Hem Muḫarrem ayın oturdu hemīn

---

(27)

AE 42a

*Bu şiir, şairin dilinden söylenmiştir. Yeni faslın ilk şiiridir.

28.

Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün

1. Didi yā aşhāb beşāretdür size
Hak ta'ālā virdi uş fırsat size
2. Māl u ni'met Yahūdī'nün ki var
Sizlere virdi ğanīmet Kirdigār

29.

Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün

1. Sa'd bin 'Ubāde'ye didi ki sür
Erlik-ile sağ kola dur şola dur
2. Hem Mu'az ibn-i Cebel dur şol kola
Biñ er-ile virdi ki anda ola
3. Meyserede 'Amr bin Zübeyr'i kor
Sen dağı var leşkerünle anda tur
4. Sa'd bin Mālik'e dir iy pür kerem
Sen dağı meymenede tur didi hem

---

(28)

AE 45b

*Bu şiir, Hz. Muhammed'in sahabetiyle konuşmasıdır. Benî Nadir (Benî Nazır) gazasının anlatıldığı kısımda yer alır.

(29)

AE 46a

*Bu şiir, Hz. Muhammed'in dilinden söylenmiştir. Savaş düzeninin anlatıldığı bölümde yer alır.

5. Pes ‘Alī bin Ebī Ṭālib meger
Leşkerüñ şadrına tırdı şīr-i ner

30.

Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilün

1. Tengri’den kórkuñ didi tutmañ kīne
Kibri bir yaña kóyup girüñ dīne
2. Mūsā peygamber bilürsiz ol zamān
Tevrīt’üñ içinde ol kıldı beyān
3. Anuñ içinde ‘ayān itmişdür ol
Geliser āhir zamānda bir resül
4. Olısdur didi nesl-i İsmā‘īl
Çok geliserdür dir āyāt u delīl
5. Kāmu peygamberlere sultān ola
Hem kitāb[ın]uñ adı Furkān ola
6. Ol ola āhir zamān peygamberi
Hıtm-i mürsel enbiyālar serveri
7. Dīni haqdur āyīni togru ola
Halkı da‘vet kılsardur haq yola

---

(30)

AE 46b

*Bu şiir, Hz. Ali’nin dilinden Benî Nadir ve Benî Kureyza kavmine hitaben söylenmiştir.

3. geliser: Nüşhada “geliserdür” şeklinde yazılmasına rağmen, vezin gereği bu şekilde okundu.

8. Her kim irüp anı göre ol zamān
Getüre ol server öñinde ĩmān
9. Toğru peygamber bile Hağ' dan anı
Tamı odından āzād ola cānı
10. Bōyle dımedi mi Tivrīt' de ol er
Cümleñüz āhir bilürsüz ser-te-ser
11. İmdi ıal' añıza mađrūr olmañuz
İblıse uyup hacālet bulmañuz
12. İçüñüzde olmasun buğz [u] kīne
Sözümü kıluñ kabül girüñ dīne
13. Yoğsa ol Tengri resül hağkı-ıçün
Āyīni toğru yolu hağkı-ıçün
14. Cümleñüz öñümde ölür bilürem
Şanmañuz kim ihtiyātın kıluram
15. Hem kıluram yirlerüñüzi vīrān
Cümleñüze hem iriserdür kıran
16. Uş budur size sözüm dir işidüñ
Kankısın size gerekse iş idüñ

---

16. iş idüñ: Nüşhada "işleñ" şeklinde yazılmasına rağmen, vezin ve kafiye gereği bu şekilde okundu.

31.

Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün

1. Bir yañadan dahı İslām irdiler
Birbirine kırlup girdiler
2. Ancılayın eylediler dār u gār
Her yañadan kıpdı feryād [u] nefr
3. Yig erenlerün çıkardı na'rası
İşidenlerün şıdardı zehresi
4. At ayağından kızılup kıpdı toz
Tırdı gök yüzinde bulut [u] toz
5. Yıl urur tozı hevādan dökilür
Yine er üstine iner sökilür
6. Farq olmazdı yigitler pirden
Kıra atlu belürmez-idi kırdan
7. Eyle şan gündüz degüldi dün-idi
Hem arada ceng şüriş ün-idi
8. Öyle olınca şavaşa tırdılar
Ol Yahūdilere key tığ urdılar

---

(31)

AE 47a

*Bu şiir, şairin dilinden söylenmiştir. Yahudiler hamlede bulununca, İslam ordusu da karşı hamlede bulunur.

9. Üç yüz yitmiş Yahūdī bed-güher
Yire dökmişlerdi mekr ol gün meger
10. Yir yüzün tabl [u] ārāyiş urdılar
Kılmadılar ceng girü turdılar
11. Aḥşam oldı vardı tölündi güneş
Şāh-ı Rūm gitdi vü çün irdi Ḥabeş

32.

Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün

1. Eytdi birdür Ḥaḳ ta'ālā bī-gümān
Evvel āḥir yoḳ aña milk [ü] mekān
2. Ne aña mevlūd var [u] ne veled
Ol yaratdı ne ki var peydā nihān
3. Her yaradılmışuñ ol ḥallāḳıdur
Bāḳī vü pāyendedür ol cāvidān
4. Yüz yigirmi dört biñ ol peygamberi
Üç yüz on üç mürseli kıldı 'ayān

---

(32)

AE 47b

*Bu şiir, Cafer'in dilinden söylenmiştir. Yahudilerden biri meydana çıkıp er dileyince, karşısına Cafer çıkar ve bunları söyler.

2. peydā nihān: Nüşhada "peydā vü nihān" şeklinde yazılmasına rağmen, vezin gereği bu şekilde okundu.

5. Bunların ħatm-i gūzīni Muşţafā
Tengri'nūñ peygamberi Fahr-ı cihān
6. Anuñ için Ħaĸ yaratdı 'ālemi
On sekiz biñ 'ālemūñ faĸrı hemān
7. Her ki gelüp anuñ ümmeti ola
Bula yarın ħulle vü ħūr u cinān
8. Göre Ħaĸ dīdārını 'ayne'l-yaĸīn
İşide Ħaĸ lutfını bī-tercümān
9. Her ki bilmeye Resūlullāh anı
Bulmayısardur cehennemden emān

33.

Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün

1. Geçdi ol dün irte oldu āşikār
Turdı yirinden Resūl-i Kirdigār
2. Ħalk-ıla irte namāzın kıldılar
Ħaĸ ta'ālāya niyāz[in] kıldılar
3. Yine aşĸāb-ı Resūl şaff urdılar
Kāfire karşı muĸābil turdılar

---

(33)

AE 48b

*Bu şiir, şairin dilinden söylenmiştir.

34.

Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün

1. Gördi 'Alī'yi Nebī Faḥr-ı cihān
Tartmışdı iki gözlerini ḳan
2. Hāşimī ṭamarları ṭurmuş tamām
Dirdi Resūl aña berü gel ĩmām
3. Ṭurdu Resūl ḳatına geldi 'Alī
Ḥaḳ resūli eydür aña yā velī
4. Eytdi n'idersin eyā şīr-i gūzīn
Cenge anuñ[la] varur mısın yaḳın
5. Yā Resūlallāh varayım [ben] aña
Ḥoşdur anuñ ceng[i] destūr vir baña
6. Ni'mete irişse dir bir aç ādem
Eyledür dir cengi anuñ baña hem

---

(34)

AE 48b

*Bu şiir, şairin dilinden söylenmiştir. Yahudilerden biri, savaş meydanına er diler.

2. imām: Nüşhada "yā imām" şeklinde yazılmasına rağmen, vezin gereği bu şekilde okundu.

35.

Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün

1. Vardı mağrib ıtaına ıolındı gün
'Ālemi düpdüz ıaraluk ıtıdı dün
2. Ol gıce 'Alī ıaravul oldı hem
Bılesınce on er aldı pür kerem
3. İrteye degin yürütdıler erı
Uyumazdı sünnılerüñ leşkerı
4. Gıce gıtdı ırte oldı ıturdılar
Çadıırını Muştafā'nuñ gördıler

36.

Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün

1. Bır söze kılduk yıne uşda nazar
Naẓm-[ı]la şerhın kılalum ser-te-ser
2. Çün kım urduk bu sözüñ bünyādını
Evvel anduk dıilde Allāh adını

---

(35)

AE 49b

*Bu şiir, şairin dilinden söylenmiştir. Benî Kureyza kavmi kaçınca, Hz. Muhammed, kale kapısının önünde konaklar.

(36)

AE 53a

*Bu şiir, şairin dilinden söylenmiştir. Hendek Savaşı'nın anlatılacağı faslın başında yer alır.

3. Çün kıla Hâk Tengri āsān her sözi
Biline bunda nedür ma'nī yüzi
4. Söyleyevüz Muştafā aḥbārını
Şerḥ idevüz sīresi esrārını
5. Hıoş laḥīf sözdür işiden añlasun
Bir 'acāyibden leḥāyif diñlesün

37.

Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün

1. Şoñra yazdı ol Resūlullāh meger
Ehl-i şirk [ü] ehl-i tuğyāna ḥaber
2. Bilesiz dir toğru peygamber bizi
Da'vet iderem didi dīne sizi
3. Kim şahādetle Müsülmān olasız
Anı diyüp ehl-i ĩmān olasız
4. Olasız benüm kılicumdan emīn
Dir bu söze rāzı olasız hemīn
5. Cengümüz yok arada ḳardaşlaruz
Rāzı olup dimeyesiz böyle söz

---

(37)

AE 57a

*Bu şiir, şairin dilinden söylenmiştir. Müşrikler, Hz. Muhammed'e bir mektup gönderince, Hz. Muhammed de Hz. Ali'ye bu mektubu yazdırır.

6. Göresiz didi ne ola hālũñüz
Nice tuş olur size ef'ālũñüz

38.

Fā'ilātũn Fā'ilātũn Fā'ilũn

1. Didi iy dīn serveri şāhib-cemāl
Hāq resũli Muştafā tācũ'r-ricāl
2. Dīn kılıcın çũn ki alduñ elũñe
Feth ü nuşret virdi saña Zũ'l-celāl
3. Yũri cenginde ola devlet saña yār
Kıldı senũñçũn feriştehler kıtāl
4. Eyledi dũşmanlaruñı hep helāk
Kırılıp õñũñde buldılar zevāl
5. Hem Uhud'da nuşretũñ arturdı Hāq
Bulmadı fırsat saña kavm-ı đalāl
6. Niçelerũñ alduñ anda cānını
Size şādī anlara geldi melāl
7. Kim saña dũşman ise hoş olmasun
Her ki dost oldu saña şavdı vebāl

---

(38)

AE 57a

*Bu şiir, Hassan b. Sabit'in dilinden söylenmiştir. Hz. Ali mektubu tamamlayınca, Hassan b. Sâbit bu medhi okur.

8. Cennete gire bula uçmağ u hūr
Cennetüñ ni‘metleri aña helāl
9. Düşmanuña idiser cevr ü cefā
Tamu içinde maqām-ı lā-yezāl

39.

Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilün

1. Eyledi Hağ kendü luğfindan selām
Eytdi kim şöyle didi Rabb’ül-enām
2. Ben vireyim aña feth ü nuşreti
Bulmayısar aña kimse fırsatı
3. Aña vü ümmetine dir dār u gir
Tā kıyāmet virmişüz feth [ü] zafer
4. Fikr-i fāsiddür münāfıklar kıılır
Ne olısar işi bunlar ne bilür
5. Bu nişāneye kıılır çün Cebrā‘ıl
Böyle buyurdı hem āyāt-ı delİL

---

(39)

AE 57b

*Bu şiir, şairin dilinden söylenmiştir. Hz. Muhammed, mektubu gelen elçi ile gönderdiğinde, münafıklar Hz. Muhammed’in yanına gelip, müşriklerin ordusunun çok kuvvetli olduğunu söyler ve Peygamber’e mektubu neden daha yumuşak bir dille yazmadığını sorarlar. Hz. Muhammed, bu duruma üzülür. O sırada Cebrâil, ona Allah’ın selamı ile gelir.

2. ger: Nüşhada “eger” şeklinde yazılmasına rağmen, vezin gereği bu şekilde okundu.

40.

Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün

1. Eydür iy 'Ālim Yaradan Müste'ān
Kādir ü Ḥallāk u Ḥayy Cāvidānī
2. Ger şular olsa mürekkeb ser-te-ser
Yazıcı olsa yaradılmış beşer
3. Her yaradılmış ağaç olsa kalem
Her yazıcı bulsa biñ yıl 'ömr hem
4. Meşgül olup yazar-ısa şubḥ u şām
Allāh'ıñ 'ilmini kılmaya tamām
5. Her ki anı bile vü vara yol
Luṭf u iḥsān kıla ol kıla bol
6. Vire uçmağını göstere cemāl
Gelmeye fūrkat bula dā'im vişāl
7. Kim Ḥaḳ'ı bir bilmeye beni resül
Kāfir ü mel'un [u] merdūd ola ol
8. Mü'min olanlar eli çün kim ire
Ḥaḳ buyurdu kim o küffarı kıra

---

(40)

AE 57b

*Bu şiir, Hz. Muhammed'in dilinden söylenmiştir. Hz. Muhammed, halkı mescide toplar ve bunları söyler.

8. o: nüshada "ol" şeklinde yazılmasına rağmen, vezin gereği bu şekilde okundu.

9. Hem ğazāmuzdan yola ola sa‘īd
Kāfir elinde olan ola şehīd
10. Virmez ise her ki bu hükme boyun
Aña şeytān oynamış ola oyun
11. Tāmu içinde bula dā’im ‘azāb
Eyleye aña zebānīler ‘ikāb
12. Ne ki peygamber gelüpdür da‘vete
Halkı da‘vet eyledi ol Hāzrete
13. Allāh’ı bir bileler anı resūl
Uyalar aña varalar toĝru yol
14. Uymayanlar kāfir ü bedbaht ola
Tāmu içinde ‘azābı saht ola
15. Geldi soñ da‘vet baña irdi hemīn
Beni kıldı cümle Hātm-i mürselīn
16. Dīn-i İslāmı baña bildürdi Hāķ
Luķf baña şöyle bildürdi sebaķ
17. Ayruĝuñ kavmı didi millet-durur
Saña uyanlar güzīn ümmet-durur
18. Beni bir bile didi seni resūl
Anlara göstermiş ola toĝru yol

19. Dāyimā saña şalavāt vireler
Dīn-i İslāma ħalāvet vireler

41.

Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün

1. Lāt'a 'Uzzā'ya şıgınup ħālā dir
Uş ata bindüm yola girdüm dilīr
2. Ol Muħammed'e varup karşı turup
Nice kılduğum göreler dār u gīr
3. Ne anı koyam ne ħōd aşħābını
N'itdügüm göreler anda bir bir
4. Ol belāyı eyleyem bu gün aña
Her maķāmda söyleyeler şāh u mīr
5. Aña vü aşħābına şol iş kılam
Bulmaya hergiz turacak milk ü yir

---

(41)

AE 58b

*Bu şiir, Ebû Süfyân'ın dilinden söylenmiştir. Hz. Muhammed'in gönderdiği mektubu alan müşrikler, öfkeye kapılırlar. Ebû Süfyân eline sancak alarak atına biner ve bu şiiri okur.

42.

Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün

1. Eydür iy peygamberi Hakk' uñ Emīn
Saña gelmişdür ezelden fetḥ-i dīn
2. Saña Allāh'dan-durur 'izz ü şeref
Eylemişdür seni Hatm-i mürselīn
3. Zī-sa'ādet kim saña vire göñül
Cānı rahmetle Hakk'a ola qarīn
4. Āhiret milkinde aña Hakk vire
Uçmağ uñ ni'metlerin çok hūr-i ĩn
5. Kim [ki] Hakk'ı bilmeye seni resūl
Ṭamu ālāt[1] ola girer la'īn
6. Āhiret sultānı 'ālem serveri
Zerrece yok ḥāṭıruñda kibr ü kīn
7. Ṭurmuşuz öñüñde emrüne muṭī'
Kalmayavuz cān[-ıla] başa hemīn

---

(42)

AE 59b

*Bu şiir, Hassan b. Sâbit'in dilindedir. Hz. Muhammed övgüsüdür.

3. ikinci mısra: nüshada "Cānı Hakk'a rahmet-ile ola qarīn" şeklinde yazılmasına rağmen, vezin gereği bu şekilde okundu.

43.

Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün

1. Cābir'e Hātun didi kim iy er
Çok şükr kim ol Resül-i mu'teber
2. Ululayup evüñe geldi senüñ
Zî-sa'âdet saña Hâk'dan baht u fer
3. Bil ki Allâh saña virdi 'izz ü cāh
Yine luḡf itdi saña Allâh meger
4. Uş ḡa'āmuñdan ḡoyındı bunca aç
Mu'cizātından Resül ḡayru'l-beşer
5. Bu kerāmet kim olup-dur[ur] saña
Kimseye olmuş degüldür bu hüner
6. Neye şorarsın baña sen iy ulu
Şormağıl oğlanlaruñdan sen ḡaber

---

(43)

AE 61b

*Bu şiir, Cābir'in hanımının dilinden, Cābir'e hitaben söylenmiştir. Hz. Muhammed'in gösterdiği mucize sonucunda, Cābir'in kestiği bir koyunla bütün bir ordu doyar. Hz. Muhammed, Cabir'den oğullarını çağırmasını ister. Cābir de hanımına gelip, oğullarının nerede olduğunu sorar.

44.

Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün

1. Eytdi kim iy Ḥayy u Ḳayyum-ı Ebed
Ḳudretüñe ne beyān vardur ne ḥad
2. Bu yaradılmış ḳamu kevn ü mekān
Ḳudretüñ izhārıdur cümle 'ayān
3. İy 'ademden 'ālemi var eyleyen
Ādemi 'ālemde izhār eyleyen
4. Çün ki beni ḳullığa ḳıldıñ ḳabül
Yüzüm urup diledüğüm senden ol
5. Ḥazretüñden ben ḳula iḥsān ola
Ol iki ma'şüm yine cānlu ola
6. Luṭf it eksükligüme baḳmağıl
Cābir'üñ yüregın oda yaḳmağıl

---

(44)

AE 62a

*Bu şiir, Hz. Muhammed'in dilinden söylenmiştir. Cābir'in iki oğlu fırına düşüp ölmüştür. Hz. Muhammed, bunu duyunca çok üzülür. Onların kıyafetlerini alır ve Allah'a böyle dua eder.

45.

Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün

1. Tengri arslanı benüm dir pehlevān
'Ammusı oğlı resülün pāk cān
2. Ol resüldür Hāşimī zeynü'l-beşer
Tengri'nün peygamberi şāhib-ķırān
3. Ol Hābībullāh Hātmü'l-mürselīn
Oldı dīn erkānı anuñla 'ayān
4. Dir **le-'amrük** tācına ol Kirdigār
Ve'd-đuhā eydür yüzine Müste'ān
5. Eytdi **levlāk** olmasuñ yā Muştafā
Olmaz-ıdı ser-te-ser milk ü cihān
6. Senüñ için oldı varlık āşikār
Toldı nūruñdan ķamu kevn ü mekān
7. Şöyle kıldı luţfını Allāh aña
Bilesiz anı i ķavm-i bed-gümān

---

(45)

AE 65a

*Bu şiir, Hz. Ali'nin dilinden söylenmiştir. Hz. Muhammed övgüsüdür.

4. **le-'amrük**: "Ömrüne andolsun ki" (Hicr 15/ 72). / **ve'd-đuhā**: "Kuşluk vaktine and olsun" (Duhâ, 93/1-5).

5. **levlāk** (levlāke levlāk lemâ halaktu'l-eflāk): "Sen olmasaydın felekleri (kâinâtı) yaratmazdım."

8. Allāh'ı bir bilüñüz anı resül
Tā kılıcumdan bulasız siz emān
9. Yoḥsa anuñ nūrı ḥaḳḳıyçün bu gün
Birüñüze virmezem hergiz emān
10. Cümleñüzi ḳatlı iderem ḥōr u zār
Söylenür 'ālem içinde dāsitān

46.

Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün

1. Gice gitdi irte çün oldı yaḳın
Ṭurdu yirinden Bilāl-i pāk dīn
2. Çıḳdı bekledi ser-āḡāz eyledi
Ṭaḡ u ṭaş anuñla āvāz eyledi
3. Çün didi **Allāhu ekber** nīk-nām
İşidicek her yaradılmış tamām
4. Hep ta'ālāllāh getürdiler
Gök yüzindeki melāyıklar bile
5. Anı kāfırlar işidüp oldı māt
Her birinden eyle şan gitdi ḥayāt

---

(46)

AE 66b

*Bu şiir, şairin dilinden söylenmiştir. Savaşla geçen günün bitip, yeni günün başlamasını konu alır.

6. Ulu kiçi ehl-i ĩmān buldılar
Turdılar irte namāzın kıldılar

47.

Fe‘ülün Fe‘ülün Fe‘ülün Fe‘ül

1. Dir iy enbiyā şeh̄r sulṭānı sen
Ki şāhib-mürüvvet saḫāvet kāmı sen
2. Senüñçün cihānı Çalab kıldı var
Senüñçün yaradıldı bil anı sen
3. Sa‘ādet kılcım saña virdi Hāḫ
Ki müşrikler ider-idüñ fānı sen
4. Egerçi ki geldi delim enbiyā
Fazīletde alar ten [ü] cānı sen
5. Saña Hāḫ ta‘ālā beni kıldı ḫul
Temāşā ḫıl işbu za‘īf cānı sen
6. ‘Aṭādur Çalab’dan benüm erligüm
Velı̄ yine ḫılduñ bu iḫsānı sen

---

(47)

AE 69a

*Bu şiir, Hz. Ali’nin dilinden söylenmiştir. Müşrik ordusundan yiğit bir asker, savaş meydanına gelip er diler. Hz. Ali, onun karşısına çıkmak ister.

1. ikinci mısra: bu mısrada vezin aksamaktadır.

4. ki: Nüşhada “kim” şeklinde yazılmasına rağmen, vezin gereği bu şekilde okundu.

6. yine: Nüşhada “yine sen” şeklinde yazılmasına rağmen, vezin gereği bu şekilde okundu.

7. Kim ola ki baña muḳābil ʔura
Baña çün didüñ Tengri arslanı sen

48.

Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün

1. Virdi saña fetḥ ü nuşret dir Ğanī
Tā varup öldüresin ol mel'ūnı
2. Derlemişdi ol zamān anda Resūl
Pes mübārek gönlegin çıkardı ol
3. Anı geydürdi 'Alī'ye bil ḥaber
Dir şaḥābī ol Resūl-i mu'teber
4. Aluban gönlegi geyerken emīr
Cennetüñ ḳoḥusı aña geldi dir
5. Hem çuḳalın daḥı virdi ol Resūl
Geydi anı daḥı dir zevcu'l-Betül
6. Ḥaḳ'dan aña olmış-ıdı fetḥ-i bāb
Başına şardı 'imāme [ol] seḥāb
7. Zū'l-fiḳārın biline bağladı hem
Ḥamza ḳalḳanın ele aldı behem

---

(48)

AE 69a

*Bu şiir, Hz. Muhammed'in dilinden söylenmiştir. Hz. Muhammed de Hz. Ali'ye dua eder ve bunları söyler.

8. Hem ışığın dağı başa urdı ol
El götürüp hem du‘ā kıldı Resül
9. ‘Alī’yi ışmarladum yā Hāķ saña
Yā İlāhī dir ‘ināyet kıl aña
10. Dir ‘Alī’ye dönüben iy nām-dār
Tengri’ye ışmarladum ben seni var

49.

Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilün

1. Dir ‘Alī aña ki iy mel‘ün-ı dūn
Ķo bu cāhil sözin olduñ [sen] zebūn
2. Gel bu er meydānıdur tīg uralum
Nuşreti Hāķ kime virür görelüm
3. Sen hō mağlūb olduñ uř gördüm seni
Yoķ-durur kırtılmağūñ ıřit beni
4. Yāhūd İmān getüresin işbu dem
Ķurtılasın benden olmadın ‘adem

---

(49)

AE 71a

*Bu şiir, Hz. Ali’nin dilinden söylenmiştir. Hz. Ali savaş meydanında bir müşrik ile savaşmaktadır. Müşrik, Hz. Ali’ye “sen meydandan çekil, başka biri bana karşı gelsin” deyince, Hz. Ali ona bunları söyler.

3. dir: Nüşhada “didi” şeklinde yazılmasına rağmen, vezin gereğı bu şekilde okundu.// yitmiş biñ:
Nüşhada “yitmiş altı biñ” şeklinde yazılmasına rağmen, vezin gereğı bu şekilde okundu.

50.

Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün

1. Bu yañadan ol 'Alī-yi nām-dār
Oldı ol dem atın'Ömer'ün süvār
2. Baş büküp kalkan bürüdi şīr-i ner
Zü'l-fikārı eline aldı ol er
3. Allāh'a ısmarladum dir özini
Urdı yitmiş biñ ere kendüzini
4. Belki aḫzāb leşkeridür iy hümām
On sekiz biñ oḫ atıcı var tamām
5. On toḫuz biñi kılıç urur kamu
Uş yigirmi üç biñi urur süñü
6. Pes 'Alī na'ra uruban ra'd-vār
Şaḡ u sol yürüdi çekdi Zü'l-fikār
7. Zü'l-fikārı şalduḡınca pehlevān
Od çıkar-ıdı ucından bil 'ayān
8. Ol ki küffār ehli-y-idi bed-güher
Baḡ[a]mazlardı aña karşı meger

---

(50)

AE 72a

*Bu şiir, şairin dilinden söylenmiştir. İslam ordusu, müşrik ordusunu hezimete uğratar. Bir Müslüman, yüz kâfire karşı savaşmaktadır.

9. El götürüben du‘ā kıldı Resül
Tengri’den nuşret diler ol ulu kul
10. Hācetin kıldı revā Perverdigār
Bir yaña aşhāb ne deñlü ki var
11. Ehl-i küffārı kırar anlar kılıç
Öñlerine birisi turmazdı hıç
12. Dağıdur dört biñ melā’ik mu‘teber
‘Alī öñince urışurdı meger
13. Sağ u soldan çün ururlardı kılıç
Kesilür başlar görünmez kimse hıç
14. Bir kāmışa nice kim od düşe bol
Ancılayın kıldı aşhāb-ı Resül
15. Buyurur peygamber-i şāhib-kırān
Açdılar hendek kapuların revān

---

10. kıldı revā: Nüşhada “revā kıldı” şeklinde yazılmasına rağmen, vezin gereği bu şekilde okundu.

51.

Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün

1. Biri varur öldürür ardaşını
Ođlınuñ atası kesdi başını
2. Oğlı ılıç urur öldürür ata
Zaħm urur biri oturamaz ata
3. Yıılıur andan yir üstine gelür
Başılıur olur ayaklarda alur
4. İrişür ılıç urur birine bir
Āh ne ıldıuñ sen bu derdi baña dir
5. Kimi görür gök yüzinde nāgehān
Yıldırım gibi ılıç oynar revān
6. Öldürüp iki pāre ılıur anı
Ol sā'at amuya işmarlar cānı
7. Bil[i]mez-[i]di ılıç uranı kim
Ancılayın bunlara olmışdı bīm

---

(51)

AE 73a

*Bu şiir, şairin dilinden söylenmiştir. Savaş biter ve müşrik ordusu dağılır. Fakat Allah, müşriklere bir ders daha vermek amacıyla onların konakladıkları yere, meleklerini gönderir. Melekler, müşriklere “Hz. Muhammed ve ordusu geldi, ne duruyorsunuz” diye seslenir. Bunun üzerine, ortalık mahşer yerine döner, müşrikler ne yaptıklarını bilmeden birbirlerini kırarlar.

8. Uzun itdi ol dūni Rabbū'l-enām
Kim bular biribirin kıra tamām

52.

Fā'ilātūn Fā'ilātūn Fā'ilūn

1. Eytdi kim benüm dir 'ammusı Resūl
Kim beni ol kendüye kıldı qabūl
2. Kızını virdi baña kıldı kerem
Uş benüm oldı adum zevcū'l-Betūl
3. Tengri luḡfidur yine Allāh baña
'Avn kıldı vü 'ināyet ola bol
4. Fetḥ ü nuşret virdi ben kıla Çalab
Baña küffārı helāk it didi ol

53.

Fā'ilātūn Fā'ilātūn Fā'ilūn

1. Başladı bir söz daḡı geldi dile
İnşā'allāh Allāh 'ināyet kıla

---

(52)

AE 74b

*Bu şiir, Hz. Ali'nin dilinden söylenmiştir. Hz. Fâtıma'ya karşı okuduğu kendi methidir.

1. dir: Nüşhada "didi" şeklinde yazılmasına rağmen, vezin gereği bu şekilde okundu.

(53)

AE 75a

*Bu şiir, şairin dilinden söylenmiştir. Yeni faslın ilk şiiridir.

2. Dilüme āsān kıla her bir sözi
Görine gözüme her ma‘nī yüzi
3. Söyleyem Peygamber’üñ aḥbārını
‘Işık-ıla başdan başa esrārını
4. Ol ğazā kim Ḥayber’e kıldı Resül
Söyledüğümüz size ‘ışık-ıla ol

54.

Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilün

1. Çün yarındası oluban gitdi şām
Turdı ğazāler yirinden hep tamām
2. Ulu kiçi aldılar abdest namāz
Anlara kıldı imāmet ser-firāz
3. Kıldı çün irte namāzını Resül
Oldı Allāh’dan ḥācetleri kabül
4. Sağ u şol bakdı Resüller serveri
Eydür ol ğuşşam gideren er қanı
5. Gözümüñ nūrı ciğerüm pāresi
Қamu müşkillerde işüm çāresi

---

3. Allāh: Nüşada “kim Allāh” şeklinde yazılmasına rağmen, vezin gereği bu şekilde okundu.
(54)

AE 82b

*Bu şiir, şairin dilinden söylenmiştir. Savaşla geçen günün ardından, yeni bir gün başlar.

55.

Mefā‘īlün Mefā‘īlün Fe‘ülün

1. Muḥammed’dür nebīler ḥatmi server
Bu ḥalkuñ yigregi ḥulķı güzīn er
2. Didi **levlāk** aña ol Ḥaķ ta‘ālā
Ne luṭf olur zihī Allāhu ekber
3. Aña geldi ḥaķīķat dīn-i İslām
Ṭutisar ümmeti ez-baḥr u tā-berr
4. Yārenleriyle aṣḥābı ṣafādur
Ebū Bekr ü ‘Ömer ‘Oṣmān u Ḥaydar
5. Seven peygamberi āṣḥābını hem
Ol ola mü’minīn tā-be-maḥṣer
6. Kim anı bilmeye Tengri resūli
Yarın yiri od ola bunda kāfer
7. Bu dīne ṣekk getürenler zī-bed-baḥt
‘Āṣīdūr müṣrik ü münkir [ü] ebter

---

(55)

AE 86a

*Bu şiir, Hz. Ali’nin dilinden söylenmiştir. Hz. Ali, Hayber gazasında Merhan isimli ünlü pehlivanı öldürür ve ardından Hz. Muhammed’e övgü mahiyetinde olan bu şiiri okur.

2. **levlāk** (levlāke levlāk lemâ halaktu’l-eflāk): “Sen olmasaydın felekleri (kâinâtı) yaratmazdım.”

56.

Fe‘ülün Fe‘ülün Fe‘ül

1. Saña didi arslanum Allāh çün
Saña fetḥ olısar bu Ḥayber ‘Alī
2. Dir iy pehlevān u hüner-ver ‘Alī
İ zevcu’l-Betül [u] i server ‘Alī
3. Güzīn ‘ammusı oğlu peygamberüñ
Kıran kāfiri ol dilāver ‘Alī
4. Bu İslām āyīn[i] vü erkān-ı dīn
Senüñ ile bulmuş-dur[ur] fer ‘Alī
5. Didi ‘ilm şehri benem çün Resül
Bu şehrüme olmuş-dur[ur] der ‘Alī
6. Seni her ki sevdi zihī bahtulu
Seni sevmeyenler kör ü ker ‘Alī

57.

Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilün

1. Çün ‘ināyet eyledi Rabbü’l-enām
Oldı bu kışşa daḥı bunda tamām

---

(56)

AE 86a

*Bu şiir, Hassân b. Sâbit’in dilindedir. Hz. Ali övgüsüdür.

(57)

AE 89b

*Bu şiir, şairin dilinden söylenmiştir. Benî Kureyzâ hikâyesinin anlatılacağı faslın başında yer alır.

2. Feth-i Hayber'leri kıldı Mustafâ
Girdiler 'ahdine itdiler vefâ
3. Kendü luğfindan irürse Hağ eger
Eydevüz bir kışşa dahı nazar
4. Tâ Müsülmānlara zevk-ı cān ola
Şādıka hem dīn-ile ĩmān ola
5. İy Müsülmānlar kamuñuz bilüñüz
Toğru söze öğredüñüz dīnüñüz
6. Kim yalan sözden kişi bulmaz murād
Diñleyenüñ 'aqlını eyler fesād
7. Hāşıl olur hem yalan sözden günāh
'Aqluñı başuña dir olma tebāh
8. Sīresine Muştafā'nuñ ur kulak
Rağmet eyleye gümānsuz saña Hağ
9. Kim resūlidür Hağğ'uñ sevdük kulı
Ol 'ayān itdi bizi toğru yolu
10. İy Hudāyā her ki bu mağfilde var
Rağmetüñi bunlaruñla eyle yār
11. Eydelüm bir söz yine size beyān
Sīresindendür bu söz gelsün 'ayān

12. Bir dem eger diñleyesin cān-ıla
Tola göñlüñ dīn-ile ĩmān-ıla

13. İşit imdi ne kıılır peygamberüñ
Sĩresin şerh idelüm ol serverüñ

14. Kim cihān-ı küfr ü zulumetden yürü
Dīn [ü] ĩmān u erkān[ı] kıorı

58.

Mefā‘ilün Fe‘ilātün Mefā‘ilün Fe‘ilün

1. Zihī sa‘ādet [u] devlet zihī Resül-i Emīn
Ki ‘avn-ı Hāķ’ dur anuñla aña kıarın [u] mu‘īn

2. Eline fetħ ü zafer kıılıcını çün virdi
Ki müşrikleri kıra [vü] ‘ayān ide-y-idi dīn

3. Gerek ki fetħ ola ‘ālem elinde Aħmed’üñ
‘Ayān ide dīn-i İslām[ı] ol Resül-i Emīn

4. Kim anı Tengri resüli bilüp dīnine gire
Bula sa‘ādet [ü] devlet yaķın içinde yaķın

---

(58)

AE 91b

*Bu şiir, Mikdād b. Esved’in dilinden söylenmiştir. Hz. Muhammed, sefere çıkacak orduyu yanına toplar. Sancaklardan birini Mikdād’a verir. Mikdād da Hz. Muhammed’i bu sözlerle över.

2. müşrikleri kıra: Nüşhada “kıra müşrikleri” şeklinde yazılmasına rağmen, vezin gereğü bu şekilde okundu.

5. Vire hem Hax ta'ālā aña cenneti yarın
Ebed maqām içinde süre şafāylayın
6. Kim anı bilmeye peygamberi ol Allāh' uñ
Qalup cehennem içinde yaqıla yana hemīn
7. Hele yolında turup 'ışq-ıla qılıç uralum
Bize şefā'at ide çok günāhdan ide emīn

59.

Fe'ülün Fe'ülün Fe'ülün Fe'ül

1. Dir iy kân-ı devlet [ü] şafā vü vefā
Hābībi Çalab' uñ güzīn Muştafā
2. Senüñ gibi 'ālemde ādem qanı
Getürmedi Allāh senüñ gibi enbiyā
3. Qarañuya cümle cihān garq-ıdı
Senüñ ile buldı bi-küllī şafā
4. Küfür zulmetinden çün ayrıldı halk
Olalı tapuñ Hax yola reh-nümā

---

5. Hax ta'ālā: Nüşada "Allāh" şeklinde yazılmasına rağmen, vezin gereği bu şekilde okundu.

(59)

AE 92a

*Bu şiir, Abbas b. Mirdās'ın dilinden söylenmiştir. Hz. Muhammed, ona sancak verdiğiinde bu medhi okur.

2. ikinci mısra: bu mısrada vezin aksamaktadır.

5. Muhācirle ensār kim var tamām
    Ḳul olup ṭapuña virürler rızā
6. Oğul kız ile biñ cān baş-ıla
    Cemālūñ nūrına olavuz fedā
7. Zihī devlet anuñ saña ḳul ola
    Ne kim ‘ömr sensüz geçürse hebā

60.

Fe‘ülün Fe‘ülün Fe‘ülün Fe‘ül

1. Dir Allāh ḥabībīsiz [ü] hem resül
    Ḳamu dīnūñ [ü] āyīnūñ der-uşül
2. Ḳamu enbiyānuñ güzīn serveri
    Senūñ gibi bulmuş degül kimse yol
3. Ṭapuñ gibi server nebī gelmedi
    ‘İnāyetlü devletlü elṭāfi bol
4. Seni her ki sevdi işi oldı sağ
    Saña ‘āşī ol sağ işi oldı şol

---

5. enşār: nüshada “enşāruñ” yazılmasına rağmen, vezin gereği bu şekilde düzeltildi.

(60)

AE 92a

*Bu şiir, Ammâr b. Yâsir’in dilinden söylenmiştir. Hz. Muhammed, kendisine sancak verdiğinde ona karşı bu medhi okur.

2. güzīn: Nüshada “güzīni” şeklinde yazılmasına rağmen, vezin gereği bu şekilde okundu.

4. ol: Nüshada “ola” şeklinde yazılmasına rağmen, vezin gereği bu şekilde okundu.

5. Anuñ gibi kıldı seni Hâk güzîñ
Cihân şâhları hep işigüñde kul
6. Yarın âhiretde şefâ‘at senüñ
Sözüñ Hâk ta‘âlâ katında kabûl
7. Şahâbilerüñ saña cân-ıla yâr
Birüñ i‘tikâdı saña süst degül

61.

Fe‘ülün Fe‘ülün Fe‘ülün Fe‘ül

1. İ dîn serveri vü şeh-i mürselîn
Hâk’uñ sevgülü kulısın pâk dîn
2. Kerem ma‘deni vü şefâ‘at kânı
Yaradılmışa sen güzîñ ü emîn
3. Gelüp toğru yoluñı her kim tuta
Hâk’uñ rahmetine ol ola yakın
4. Saña her kim inanmaya [ola] dūn
Ola halk içinde pelîd ü la‘în
5. Şafâ buldı senden kamu enbiyâ
Ne kim geldiyse evvelîn âhirîn

---

(61)

AE 92b

*Bu şiir, Abdullah b. Revâhâ’nın dilinden söylenmiştir. Hz. Muhammed, kendisine sancak verdiğiğinde ona karşı bu medhi okur.

6. Yaradılmış oldu senüñçün tamām
Senüñle şerīfdür felekle zemīn
7. Senüñ şer‘üñ kıldı cihān’ arı
Zihī baht [u] devlet cihān āferīn

62.

Fe‘ülün Fe‘ülün Fe‘ülün Fe‘ül

1. Şükür Tengri’ye sen resülsın Hābīb
Ṭabīb [ü] ḥabīb [ü] nesīb [ü] raḳīb
2. Cihāna senüñ teg nebī gelmedi
Faşīḥ [ü] naşīḥ [ü] melīḥ [ü] ḥaṭīb
3. Seni raḥmet itdi cihān milkine
Semī‘ [ü] ‘Alīm [ü] Raḥīm [ü] Mucīb
4. Hāḳ’uñ sevdügi iy sa‘ādetlü ḳul
Ḥalīl [ü] cemīl [ü] yetīm [ü] ḡarīb
5. Şafā vü vefā vü şifādur ṭapuñ
Saña Tengri’ dendür sa‘ādet naşīb

---

(62)

AE 92b

*Bu şiir, Zübeyr b. Avvām’ın dilinden söylenmiştir. Hz. Muhammed, kendisine sancak verdiği on karşı bu medhi okur.

1. Tengri’ye: Nüşhada “Hāḳ Tengri’ye” şeklinde yazılmasına rağmen, vezin gereği bu şekilde okundu.

2. teg: Nüşhada “gibi teg” şeklinde yazılmasına rağmen, vezin gereği bu şekilde okundu.

6. Seni her ki can [u] gönülden seve
Ola rahmetine Hâk'ũñ ol qarîb
7. Senün Hâk ta'âlâ oqur medhũñi
Nice vaşf [u] şerhũñ [ide ki] edîb

63.

Fe'ülün Fe'ülün Fe'ülün Fe'ül

1. Dir iy cümle halka güzîñ şehriyâr
Sa'âdetlü kulı Hâk'ũñ nâm-dâr
2. Çü kendü nûrından yaratdı seni
Hâbîbüm dimişdür saña Kirdigâr
3. Başuña **le-'amrük** urup tâcuñı
Senũñ ile bilgil Hâk'ũñ luţfi yâr
4. Dağı didi **levlâk** eger olmasañ
'Ayân olmaz-ıdı ne kim cümle var
5. Senũñ için olupdur 'ayân nihân
Bu 'izzet ki kıldı saña Bir ü Bâr

---

(63)

AE 93a

*Bu şiir, Hz. Ali'nin dilindedir. Hz. Muhammed, kendisine sancak verdiğinde ona karşı bu medhi okur.

3. **le-'amrük**: "Ömrüne andolsun ki" (Hicr 15/ 72). // bilgil: Nüşhada "bilgil oldı" şeklinde yazılmasına rağmen, vezin gereği bu şekilde okundu.

4. **levlâk** (levlâke levlâk lemâ halaktu'l-eflâk): "Sen olmasaydın felekleri (kâinâtı) yaratmazdım."

6. Seni kim severse maḳāmı na‘īm
Bulup ḫulle vü ḫū[rī] göre dīdār
7. Ḥaḳ’ı bir [ü] seni resül bilmeyen
Cehennem içinde ola yiri nār

64.

Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilün

1. Eytdi kim iy Ḥatm-i mürsel dīn eri
Ḥaḳ ta‘ālānuñ güzīn peygamberi
2. **Ve’d-ḍuḫā** yüzlü sa‘ādetlü nebī
Görklü ḳulı Allāh’uñ dīn serveri
3. Senüñ için oldı bu varlık tamām
Yir ü gök [ü] ‘arş [u] ferş ins [ü] perī
4. Her ki seni sevdi buldı ‘izz ü baḫt
Oldı ol cümle erenler mefḫarı
5. Senden ötrü Ādem’e virdi şeref
Buldı raḫmet tevbe oldı rehberi
6. Virdi Nūḫ’a hem senüñ için necāt
Kim ṭufāndan ḳurtılup buldı ferī

---

(64)

AE 93a

*Bu şiir, Hassân b. Sâbit’in dilinden söylenmiştir. Hz. Muhammed övgüsüdür.

2. **ve’d-ḍuḫā**: “Kuşluk vaktine and olsun” (Duhâ, 93/1-5).

7. Senüñ için oldu İbrāhīm Ḥalīl
Yağmadı Nemrūd odı ol mihteri
8. İsmā‘īl kurbānı senden ötrü hem
Oldı maqbūl oldu ölmekden berī
9. Hem Süleymān’a senüñçün virdi baht
Eline girdi anuñ engüşteri
10. Zī sa‘ādet kim tapuñda turmuşuz
Varuban fetḥ eyledüñ uş Ḥayber’i
11. Tapuña ‘ālem gerek ki fetḥ ola
Mağrib ü maşrık be-cümle ser-serī

65.

Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilün

- 1.İRte oldu qalması dutdı ḥayāl
Turdı şubḥı bañladı ol dem Bilāl
2. Cümle aşḥābı Resūl’üñ bildiler
Cem‘ olup irte namāzın kıldılar
3. Mü‘min [ü] kāfir süvār oldu ata
Geldiler iki yañadan ğayrete

---

(65)

AE 94a

*Bu şiir, şairin dilinden söylenmiştir. Benî Kureyza gazasının anlatıldığı bölümde yer alır. Ordular, savaş düzeni alırlar. Sabah olur.

66.

Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün

1. Didi kim benüm 'Alī-yi nām-dār
Hem güyegüsi Resül-i Kirdigār
2. Ol Muḥammed Hāşimī zeynü'l-beşer
Çıldı şun'ından anı Perverdīgār
3. Virdi çün aña risālet tahtını
Da'vet eyle didi ḥalkı dīne var
4. Her ki beni bir bile seni resül
Raḥmet idem didi aña Bir ü Bār
5. Kim senüñ emrüñe fermān olmaya
Çatl idüp kıl varlığını tārümār
6. Virdi Ḥaḳ kudret kılıcın[ı] aña
Kim adı ma'lüm [u] meşhūr Zü'l-fikār
7. Baña virdi ol kılıcı Muştafā
Hem 'amūsı oğlıyam hem bende-vār

---

(66)

AE 95b

*Bu şiir, Hz. Ali'nin dilinden söylenmiştir. Hz. Ali, savaş meydanında Dâvûd b. Şube isimli yiğit bir müşrik askerini öldürür ve ardından Hz. Muhammed'e bu medhi okur.

1. hem güyegüsi: Nüşhada "hem resül güyegüsi" şeklinde yazılmasına rağmen, vezin gereği bu şekilde okundu.

67.

Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün

1. Eydür iy Tengri resüli hüb şifât
Sevmeyenler seni bulmasun hayât
2. Her işüñ kim idesin bürhândur
Zâhir olur sende ulu mu'cizât
3. Cümle müşkil işleri âsân kıılır
Viribir Allâh saña gökden âyât
4. Cümle mü'minler şapuñdan buldılar
Her birisi 'ilm-i şuhf-ı beyyinât
5. Saña vü dīnüñ yolına cān fedā
Himmetüñ olsun baña yarağ [u] yat

68.

Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün

1. Bismillāhi'r-rahmāni'r-rahīm
Hürmeti haqqı ki fazlıdur delim

---

(67)

AE 98a

*Bu şiir, Hz. Ali'nin dilinden söylenmiştir. Hz. Muhammed övgüsüdür.

(68)

AE 102b

*Bu şiir, Hz. Ebû Bekir'in, oğlu Abdurrahman'a yazdığı mektuptur. Abdurrahman b. Ebû Bekir'in Müslüman olmasının anlatıldığı bölümde yer alır.

2. Kimseden evvel zaḥmet bulmadum
Hīç yaramaz işde daḥı olmadum
3. Şefkatüm kavmuma igen çok-durur
Kimseye hergiz ziyānum yok-durur
4. Şimdi ‘izzüm şerefüm çok artdı hem
Ol Resül’ün ḥürmetiçün pür kerem
5. Bellü bilgil illā bağrum baş-durur
Senün için iki gözüm yaş-durur
6. İy gözümüñ nūrı [vü] cānum cānı
Şöyle dilerem didi senden anı
7. Tañrı’dan kork u resülinden utan
Kıo bu ḥasretligi dir gel baña sen
8. Kıo bu bātıı dīn[i] puta şapmağıı
Tıoğru İslām dīnine gir şapmağıı
9. Anuñ için eylerem āgāh seni
Ol Resül katında bilürsin beni
10. ‘İzzetümi ḥürmetümi dir ‘ayān
Kim niçe sever beni ol pāk cān
11. Gerçi kim aşḥāb anuñ katında çok
Ammā [ki] ‘izzetlü benden kimse yok

12. Sen añagör ki gelenleri didi
Varlığını añuban alduñ didi
13. İy ciger-güşem esirge beni dir
Küfr[i] sen terk eyleyüben dīn[e] gir
14. Kim bu peygamber-durur muṭlaḳ didi
Da‘veti İslām dīne [vü] ḥaḳ didi
15. Oḳudı Mi‘rācı Ḥaḳ kıldı kerem
Ḳābe kavseyn[e] urupdur ol ḳadem
16. Söyledi Allāh-ıla bī-tercümān
Münzel olmışdur aña Ḳur‘ān beyān
17. Küfr ḳarañulıḡın [iy] oḡul götür
Gel Resül öñinde ḥoş ĩmān götür
18. Terk it ol bīhūde şer teşvīşleri
Şal göñülden dürlü bid‘at işleri
19. Daḡı anañ çoḳ selām eyler saña
Ḥasretüñ kār eylemişdür bil aña
20. Atañ anañ rāzı olduḡı dīne
Sen daḡı gel gir didi ṭutma kīne

---

15. urupdur: Nüşada “urup-durur” şeklinde yazılmasına rağmen, vezin gereği bu şekilde okundu.//
ḳābe kavseyn (Kābe kavseyni ev-ednâ): “İki yay aralığı kadar yahut daha az (kaldı)” (Necm, 53/ 9).

21. Sence bizde ‘aql yoq mı ola
İnşā’allāh cān [u] dil rāzı ola
22. Āhiretde senden ayru olmayam
Hem [bu] dünyā içre hasret qalmayam
23. Dağı hasretlik ola dirler bize
Cān u dilden qatı müştākuz size
24. Didiler hīç bizi yād itmez misin
Gelüb[en] halkuñı şād itmez misin
25. Gel gir İslām dīnine iy nīk-nām
Yüzüñi görelüm aḥī şubḥ [u] şām

69.

Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilün

1. Eydür Allāh[um] yüz ururam saña
Kendü luṭfuñdan ‘ināyet kıl baña
2. Muştafā’nuñ yüzi şuyı ḥaqqıçün
Rif’atı vü ḥulqı ḥūyı ḥaqqıçün

---

(69)

AE 109a

*Bu şiir, Hz. Ali’nin dilindedir. Hz. Ali, Hz. Muhammed’in yanına gelerek, Ammar b Zeyd’i İslam’a davet etmek için yola çıkmak istediğini söyler. Hz. Muhammed de kabul eder ve onu Hz. Ebû Bekir ile beraber gönderir. Ammar’ı bulduklarında, Ammar, Hz. Ali’nin erliğini sınar. Ona bir ağaç gösterir ve o ağacı yerinden sökebilirse, onun dediği her şeyi yapacağını söyler. Hz. Ali, ağacın yanına gelerek dua eder.

3. Bu ağacı ben koparam kendüzüm
Bunların katında ağ eyle yüzüm

70.

Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün

1. Zihī sa'adet anuñ kim dīnūñe gire senūñ
'Ayāl [u] māl [u] tavar hem yoluña vire senūñ
2. Gerek ki dünyā müsahhar ola saña ebedī
Neye şunar-[ı]sañ ol demde elūñ ire senūñ
3. Zihī ki sevgülü kuldur seve seni cāndan
Zihī şakī vü la'in ki dīnūñi yire senūñ
4. 'İnāyet-[ı]di baña Haq ta'ālā luftından
Ki tapuña gelüp urdum yüzümi yire senūñ

71.

Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün

1. Bir yire cem' eyleyüp 'aql u başar
Eyledük bir kışşa dahı [kıl] nazār

---

(70)

AE 109b

*Bu şiir, Ammâr b. Zeyd'in dilinden söylenmiştir. Hz. Ali, Ammar'ın gösterdiği ağacı yerinden söküncü, bunu gören herkes Müslüman olur, Hz. Ali'ye hürmet ederek onu evlerinde konuk etmek isterler. Fakat Hz. Ali, Hz. Muhammed'in yanına dönmesi gerektiğini söyler. Ammar da, Hz. Muhammed'i görmek istemektedir. Hz. Ali ile birlikte Hz. Muhammed'in katına gelirler. Ammar, Hz. Muhammed'e bu medhi okur.

(71)

AE 110a

*Bu şiir, şairin dilinden söylenmiştir. Hâris b. Ömer kıssasının anlatılacağı bölümde yer alır.

2. Kim Muḥammed Muṣṭafā aḥbārıdur
Sıresinüñ şerḥinüñ esrārıdur
3. Tā ki mü'minler işidüp şād ola
Ḳayḡu fikrinden gönül āzād ola
4. Bu beyān bize Ḥaḳ'ıñ in'āmıdur
Hem 'Amr Ma'dī girüp İslāmīdür
5. Ol Resül'e niçesi urdı yüzün
Oldı ol ḥazretde aşḥāb-ı güzīn

72.

Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün

1. Nāme böyle yazdurur Faḥru'l-enām
Allāh adın yazdılar evvel be-nām
2. Ortaḡı yoḳdur anuñ ne beñdeşi
Ne vezīri var anuñ ne ḥöd eşi
3. Vāḥid ü Settār'dur Ḥayy u 'Alīm
Evvelidür evvelüñ oldur muḳīm

---

3. gönül: Nüşhada "gönlümi" şeklinde yazılmasına rağmen, vezin gereği bu şekilde okundu.

(72)

AE 110b

*Bu şiir, şairin dilinden söylenmiştir. Hâris b. Ömer adlı Necaşi meliki, Hz. Muhammed'in peygamberliğini ilan ettiğini ve ordusu ile pek çok yeri fethettiğini duyar. O, bizim memleketimizi de almadan, biz onun üzerine asker gönderelim diye düşünür. Bu haberi duyan Hz. Muhammed, sahabeyi mescide çağırarak, onları durumdan haberdar eder. Haris b. Ömer'i İslam'a davet etmeye ve onun vereceği cevaba göre hareket etmeye karar verirler. Bu şiir, Hâris'e gönderilen mektuptur.

4. Evvel [ü] āhir aña yok [öñ ü] soñ
Her mededsiz bulur andan görse yol
5. Hem Muḥammed'dür resūli hem ulı
Āyīni görklü anuñ toğru yolu
6. 'Aluñuz var-ısa oş fikr idüñ
Allāh'ı bir bilüben toğru gidüñ
7. Tengri'nüñ peygamberine inanuñ
Fikr ılmañ yavuz [u] ayr şanuñ
8. Biz ne kim Allāh dir anı iderüz
Ol ne kim buyursa aña giderüz
9. Lā-cerem Allāh bize nuşret virür
Her ne iş kim utaruz fırsat virür
10. İmdi sizde 'al [u] bilü var-ısa
Küfri oyup ehl-i ĩmān oluñuz
11. Yoħsa ger bu küfre mağrür olasız
Her ne olsa yine sizden bilesiz

73.

Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün

1. Sencileyin yoğ yegāne pehlevān
Geşt idüp isterler-[i]se der-cihān
2. Heybetüñe kim senüñ karşı ıtıra
İstemez ola meger cismine cān
3. Şükr [ü] minnet kim bizümle yārsız
Kim ilede oynı bizden bu zamān
4. Hıç kayđu görme iy şāhib-kırān
Dāyimā olđıl cihānda şādumān
5. Senüñ ile bulavuz fırsat tamām
Kesevüz başlar dökevüz yire ılan

---

(73)

AE 112b

*Bu şiir, Amr b. Ma'di'nin dilinden söylenmiştir. Hâris b. Ömer, Müslüman olmayı reddedince, Hz. Muhammed sefere çıkar. Hâris, İslam ordusunun yaklaşmakta olduğunu öğrenir ve Hz. Ali'ye denk bir yiğit sayılan Amr b. Ma'di'den yardım ister. Amr b. Ma'di, Hâris'in katına gelerek ona karşı bu medhi okur.

74.

Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün

1. Didi iy yegāne yigit bellü bil
Kāmetin direm şorarsañ mu'tedil
2. Ol kadar hüsñ [ü] melāḥat k'anda var
Ne uzundur ne kısa ol şehriyār
3. Kimsene vaşf idemez şerḥe vara
Levni igen dahı ne aḳ ne ḳara
4. Ol kadar aḳdur ki māyil ḳızıla
Vaşfını şerḥini yitür kim bile
5. Nūrınunñ alnından ay şu'le alur
Anı görüp 'aḳl [u] cān ḥayrān olur
6. İki gözleri ḥalāvetlü-durur
Cümle sözleri ḥalāvetlü-durur

---

(74)

AE 113b

*Bu şiir, Huzeyfe'nin dilinden söylenmiştir. Yemen melikinin Amr b. Ma'dî ile anlaştığını öğrenen Hz. Muhammed, Huzeyfe'yi onlardan haber getirmesi için müşriklerin yanına gönderir. Amr, Huzeyfe'yi görür, onun İslam askeri olduğunu anlar ve ona Hz. Muhammed'in vasıflarını sorar. Huzeyfe bu şiirle cevap verir.

1. ikinci mısra: nüshada "Didi iy yegāne yigit bellü bil/ Ol kadar hüsñ [ü] melāḥat k'anda var" şeklinde yazılmıştı. Kafîye gereği takdim-tehir yapıldı.

2. birinci mısra: nüshada "Ne uzundur ne kısa ol şehriyār/ Kāmetin direm şorarsañ mu'tedil" şeklinde yazılmıştı. Kafîye gereği takdim-tehir yapıldı.

7. Kaşları beñzer hilāle āşikār
Yüzi üstinde kiçicük burnı var
8. Şan ki barmaqlar gümüşden çün qalem
Şāh-ı hūbāndur nice şerhin kılam
9. Dişleri aq incüye beñzer tamām
Eyle şan kim boynı anuñ sīm-i hām
10. Elleri eyle şanasın kim harīr
Beñzer ol billūra barmaqları dir
11. Hem ayaklar[1] kiçi ol serverüñ
Na‘lın-ıla yürüycek ol erüñ
12. Qavm içinde izi yoqdur şanasın
Taşa görseñ iz ider inanasın
13. Hep yaradılmış [ki] isterlerse yoq
Şöyle virmiş hulq Allāh aña çoq
14. Olmaya ādemde müşfik bellü bil
Ancılayın ‘ālī himmet hānde dil
15. Ger anı şerh eyleyem tā yevm-i dīn
İdemeyem vaşfinuñ biñde birin

---

13. virmiş: Nüşada “virmişdür” şeklinde yazılmasına rağmen, vezin gereği bu şekilde okundu.

75.

Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün

1. Eydür ögünmegil iy lāf-süvār
Dime [kim] sencileyin kimdür ki var
2. Devletinde Muştafā'nuñ bu zamān
Kimseler ol[m]a[z] cihānda nām-dār
3. Oyun ola cengüñ anlara senüñ
Ancılayın kim kıllalar kār u zār
4. Zīra bilürler Haq'uñ birliğini
Hem Resül ki Haq muhtār[ı] kibār
5. Anuñ içün nuşr u kuvvet buldılar
'Avn kılmışdur bulara Kirdigār
6. Şimdi gösterdem saña erlik nedür
Söylene her yirde devr-i rüzigār
7. Hele ben geldüm bu gün cengüñe uş
Key er-iseñ gel berü ol pāyidār

---

(75)

AE 116a

*Bu şiir, Hz. Ali'nin dilindedir. Savaş başlar ve Amr, pek çok Müslümanı şehit eder. Sonunda Hz. Muhammed'in karşısına çıkarak Hz. Ali'yi meydana çağırır. Hz. Ali, Hz. Muhammed'in izni ile meydana çıkar ve bu şiiri okur.

76.

Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün

1. Bil ki ne kışşa olur bunda beyān
Saña H̄alid bin Velid'ũñ pāk dīn
2. H̄alid [ũ] 'Amr ibn-i 'Āŝ İslāmını
Nice bildiler H̄aḳ'ũñ in'āmını
3. Sīresini idelüm ŝerḫ ü beyān
'İŝḳ-ıla söyleyüben ḫalka 'ayān
4. İşidüp mü'minler anı ŝād ola
Ṭamu odından cān[1] āzād ola
5. Allāh'a kılduḳ tevekkül yine ḫoŝ
Vire luṭfindan baña ol 'aḳl u hūŝ
6. Söyleyem yine sīreden vaşf-ı ḫāl
Bir 'acāyib söz-durur bir ḫoŝ maḳāl
7. Ŝerḫ idem Allāh kıla in'āmını
Saña H̄alid bin Velīd İslāmını
8. Hem daḫı 'Amr bin 'Āŝ ol mu'teber
Eydem İslāmın nite oldu ḫaber

---

(76)

AE 124a

*Bu şiir, şairin dilinden söylenmiştir. Bir önceki hikāye, Amr'ın Müslüman olmasıyla biter. Bu şiir ise, Amr b. 'As ve H̄alid b. Velid'in Müslüman olmalarının anlatıldıḫı faslın başında yer alır.

1. bil ki: Nüshada "bilgil" şeklinde yazılmasına raḫmen, vezin gereḫi bu şekilde okundu.

77.

Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün

1. Budur ol peygamber-i seyfi ki var
Kendü luṭfindan aña Perverdigār
2. Viribidi yā Muḥammed bil didi
Ṭoḡru yol[a] ḥalkı da'vet kıl didi
3. Her ki beni bir bile seni resül
Ṭamu odından didi ḳurtıldı ol
4. Her ki bu da'vete uymaz gör didi
Ḳatl idüp boynını [anuñ] ur didi

78.

Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün

1. Şol kişi kim Çalab[1] nuşret vire
Neye şunarsa eli fi'l-ḥāl ire

---

(77)

AE 125b

*Bu şiir, Necaşi melikinin dilinden söylenmiştir. Amr b. Âs, Necaşi melikine gelip Hz. Muhammed'e karşı yardım istediğinde, melik Hz. Muhammed'i bu sözlerle över.

1. budur: Nüşhada "bu-durur" şeklinde yazılmasına rağmen, vezin gereği bu şekilde okundu.

3. didi ḳurtıldı: nüşhada "ḳurtıldı didi" şeklinde yazılmasına rağmen, vezin gereği bu şekilde değiştirildi.

(78)

AE 126a

*Bu şiir Halid b. Velid'in dilinden söylenmiştir. Necaşi melikinin yanından çıkan Amr'ın, Hz. Muhammed'e olan düşmanlığı ve kini son bulur. Onun katına gidip Müslüman olmak ister. Fakat beraber geldiği arkadaşlarına bunu söylemez. Memleketlerine dönerlerken, yolda Halid b. Velid'i görür. Hâlid de Müslüman olmaya karar vermiştir.

2. Kimse aña nice virmeye boyun
Ya anunl' oynayup utmaya oyun
3. H̄arb-i H̄endek'de didi ol pāk dil
Dem-be-dem gelür baña dir Cebrā'il
4. H̄aḡ ta'ālā çün haber vire aña
Yā Muḡammed nāzırum diyü saña
5. Ma'lūm oldı ol Muḡammed ḡaḡ-durur
Tengri'nūñ peyḡamberi muḡlaḡ-durur
6. Gösterüpdür bunca mu'cizler 'ayān
Ol H̄aḡ'uñ peyḡamberidür bī-gümān
7. Ol-durur āḡir zamān peyḡamberi
H̄atm-i mürsel dīn yolınuñ rehberi
8. Niçelerden daḡı işitdük ol er
Kim 'Arab'dan ḡopa ol ḡayru'l-beşer
9. Benī H̄āşim'den ḡopa Mekkī ola
Müttaḡī vü dīn eri Mekkī ola
10. Budur ol kim didilerdi āşikār
Her ne kim şerḡ eylediler anda var
11. Varuram aña Müsülman olmaḡa
Dīne girüp ehl-i īmān olmaḡa

12. Allāh[a] birdür diyem anı resūl
Niçe bir azgunlığı idem kabūl

79.

Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün

1. utlu oldu dir bize işbu sefer
Bellü oldu a bize virdi zafer
2. Yoldaş oldu baña devlet dir bu gün
Sencileyin bir yegâne gürbüz er
3. Pehlevānlığıñ yavuz olısar
Geliser küfr ehline senden zarar
4. Ben dağı senüñ ile 'izzet bulam
Ol Resūlullāh öñinde baht-ver
5. a bizi urtarırdur tamudan
Cennet ü ħūrī viriser dād-ger
6. uralum anuñ öñinde cān-ıla
atlı delüm oynayalum cān [u] ser
7. Kim bize hoşnüd ola Allāh Resūl
Eyleye ol a bize rahmet nazār

---

(79)

AE 126b

*Bu şiir, Amr b. Âs'ın dilinden söylenmiştir. Amr, Hâlid'in sözlerini duyduktan sonra, kendi başından geçenleri Hâlid'e anlatır. Beraber Hz. Muhammed'in huzuruna gidip Müslüman olmaya karar verirler.

80.

Fā'ilatün Fā'ilatün Fā'ilün

1. Yā Resūlallāh saña olsun selām
İy sa'ādet issi iy 'ālī maḳām
2. Sencileyin kimdür iy Faḥr-ı cihān
Ḥatmisin cümle nebīlerüñ tamām
3. Ol sa'ādet kim saña oldı naşīb
Kime virmişdür daḥı Rabbü'l-enām
4. Vird'elüñe fetḥ ü nuşret kılıcın
Ur diyü küffāra tā devr-i kıyām
5. Her ki senüñ dīnüñi kıla ḳabūl
Görmeye ṭamu içinde intikām
6. Her ki Tengri bir diye seni resūl
Cennete ol gire ola şād u kām
7. Virdi luṭfindan hidāyet Ḥaḳ bize
Ḥazrete geldük ki olavuz ḡulām
8. Suçumuzu 'afv kıl iy pāk cān
Ḳoma bizi cāhil [ü] bed-baḥt [u] ḥām

---

(80)

AE 127a

*Bu şiir, Hâlid b. Velîd'in dilinden söylenmiştir. Hâlid ve Amr, Hz. Muhammed'in huzuruna gelirler. Hâlid, Hz. Muhammed'e karşı bu medhi okur.

9. İşüğüñe gelmişüz yüz urmağa
Küfri [vü] şirki birağduğ ve's-selām
10. Ol şeķāvet kim bizümle var-ıdı
Ḥamdulillāh kıldı ref' iy nīg-nām
11. Şimdi uş geldük Müsülmān olmağa
Ḥazretüñe ehl-i İmān olmağa

81.

Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün

- 1.İRte oldı yine gönildi Ḥabeş
Rüşen oldı yine çün toğdı güneş
- 2.İki leşker yirlerinde tırdılar
Şaff tıtuban yine meydān kırdılar
- 3.Yine Ḥālid bin Velīd sürdi revān
Girdi meydāna yegāne pehlevān
- 4.Ol tıraydatdı yürüdi sağ u şol
Şundı başından eline aldı gül
- 5.Medḥ-ile kendüzini bir dem öger
Kāfire puta tapanlara söger

---

(81)

AE 133b

*Bu şiir, şairin dilinden söylenmiştir. Hālid b. Velīd, bir müşrik askeri ile çarpışır, fakat ikisi de birbirini yenemez. Ertesi gün olur.

6. Na‘ra urdı yine küffârdan yaña
Dir ğarîmüme degür gelsün baña
7. Kim pelîd bin Muġîre ol la‘îñ
Yine gelsün ceng idelüm hemîñ

82.

Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilün

1. Eytdi benem ol ‘Alî-yi pehlevân
Muştafâ peygamber-i âhir zamân
2. Ol Muḡammed’dür ki Ḥaḡ kıldı güzîñ
Anı kıldı ḡâtem-i peygamberân
3. ‘Işkına kıldı yaradılmış tamâm
Yir ü gök [ü] ‘arş u kürsi ins ü câññ
4. Ben anuñ ‘ammusı oġlı şîr-i Ḥaḡ
Hem güyegüsi ‘Alî şâḡib-ķırân
5. ‘Amr bin Zü’l-ḡumâr’ı ol devân
Başın alup ḡanın aķıtdum revân
6. Merḡab’ı öldürdüm aldum Ḥayber’i
Niçelerüñ eyledüm baġrını ḡan

---

(82)

AE 133b

*Bu şiir, Hz. Ali’nin dilinden söylenmiştir. Kendi dilinden kendi övgüsüdür.

7. Uş size şaldı beni peygamberüm
Kim helāk idem kamuñuzı hemān
8. Eydesiz meger ki Tengri bir-durur
Hem resūlidür Muḥammed bī-gümān
9. El çekem sizden idesiz dīn ḳabūl
Ḳurtulup bulasız elūmden emān

83.

Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün

1. Yine bir sözden beyān itsem saña
Cān-ıla bir dem ḳulağ ursañ baña
2. Eyidem ol Tengri'nüñ peygamberin
Evliyā faḫrı nebīler serverin
3. Anda kim 'izz ü şeref bulmuş-ıdı
Rūzigārında anuñ ḳılmış-ıdı
4. Sīresinden 'ışḳ-ıla eydem saña
Cān-ıla bir ḫoş şalavāt vir aña

---

8. ki: Nūshada "kim" şeklinde yazılmasına rağmen, vezin gereği bu şekilde okundu.

(83)

AE 135b

*Bu şiir, şairin dilinden söylenmiştir. Yeni faslın başındaki şiirdir.

84.

Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün

1. Ben eyitdüm bu gögi yılduzları
Ay [u] günü [vü] gice gündüzleri
2. Tağlar u yazılar u iniş yokış
Yā nice gelür gider bu yay u kıış
3. Yā bu yılduzlar ki gökde seyr ider
Tolanur ay dün gelür gündüz gider
4. Bunları gördüm döner [ü] turmaz
Didüm elbet bunı döndürici var
5. Hem yaradıcı didüm var bunları
Andan olur bunlaruñ düzgünleri
6. İşbu fikri ider-[i]ken kendüzüm
Nāgehān bir uyhuuya varmış gözüm
7. Uyhu içinde görürem bu düşi
Bir uzun kāmätlü hūb yüzlü kişi

---

(84)

AE 136a

*Bu şiir, Gatafan kabilesinden bir Arap'ın dilinden söylenmiştir. Bu kişi, Hz. Peygamber'in yanına gelir ve Müslüman olduğunu dile getirir. Bir gece gökyüzüne baktığında neler düşündüğünü bu sözlerle Hz. Muhammed'e anlatır.

5. didüm var: Nüşhada "var didüm" şeklinde yazılmasına rağmen, vezin gereği bu şekilde okundu.

8. Hem muraşsa‘lar yeşil ʔonlar geyer
Baña dir ʔur gör daħı yatmış öru
9. İşbu fikr[i] kim diyüp ʔılduñ zamır
Fikiruñ budur ki ʔılduñ anı dir
10. Yaradıcı vardur anları ebed
Şun‘ı bī-ħad Ĥayy u Ĥayyūm [u] Aħad
11. Dāyimā **lā ilāhe illallāh** digil
Hem **Muħammeden resūlullāh** digil
12. ʔamu odından ki āzād olasın
Tengri‘den luʔf u sa‘ādet bulasın

85.

Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilün

1. Kāğıda yazdı ki ol-durur ʔadīm
Fażl-ı **bismillāhi‘r-raħmāni‘r-raħīm**
2. Bitide ʔıldı anı soñra beyān
Kim benüm adum Muħammed‘dür ‘ayān

---

(85)

AE 137a

*Bu şiir, Hz. Muhammed’in Hz. Ali’ye yazdirdığı mektuptur. Gatafan kabilesinden gelen Arap, Müslüman olduğu için hanımının ve oğullarının öldürüldüğünü, kendisinin de zulüm yaparak şehirden kovulduğunu anlatır ve Hz. Muhammed’den yardım ister. Hz. Muhammed de Hz. Ali’den bir mektup yazarak Gatafan kabilesinin reisi Aremrem b. Musallat’ı dine davet etmesini ister.

3. Bil ‘Aremrem sen ki Allāh’dur Aḥad
Aña ne mevlūd olup [u] ne veled
4. Şun‘ıdur her bir yaradılmış anuñ
Var-ısa ‘aqluñ eger didi senüñ
5. Küfri şirki ço ĩmān getür aña
Ol virüpdür cümle varlığı saña
6. Ben anuñ peygamberiyem hem ıulı
Kullarına gösterem toğru yolu
7. İşidüp ger sözümi kıla kabül
Tengri’yi bir bilür [ü] beni resül
8. Şıdķ-ıla **lā ilāhe illallāh** diye
Hem **Muḥammeden resülullāh** diye
9. Tamunuñ odından āzād olasın
Hulle vü ħūrī vü cennet bulasın
10. Yok dir-iseñ er vireyim hemān
Leşkerüm çok dip inanma bu zamān

---

5. küfri şirki: Nüşada “küfrüñi vü şirküñi” şeklinde yazılmasına rağmen, vezin gereği bu şekilde okundu.

86.

Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün

1. Yā Resūlallāh saña olsun selām
Kaldı dīdār ber-қыyāmet dir tamām
2. Kıldı mı maħrūm 'aceb Allāh beni
Görmeyem dünyāda ayruқ [ben] seni

87.

Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün

1. Görđi kim bir қара yüzlü bed-güher
Bed fi'āl mel'ün [u] bir āhen ciger
2. Gözleri kızarmış [u] dönmiş қана
Ādem ister kim içüp қanın қана

---

(86)

AE 138b

*Bu şiir, Zeyd'in dilinden söylenmiştir. Hz. Muhammed'in mektubunu iletme üzere yola çıkan Zeyd, kâfirler tarafından yaralanır.

(87)

AE 145b

*Bu şiir, şairin dilinden söylenmiştir. Sefere çıkan Ömer b. Ümeyye, bir kadın tarafından hileyle esir edilir. Kadın onu, melikin yanına getirir. Ömer, o meliki görünce böyle düşünür.

88.

Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün

1. Aña kııl tã'at kim ol Allāh'dur
Cümle hālũnden ol āgāhdur

89.

Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün

1. 'Ömer eytdi ol ki yaratdı kalem
Yaradup ādem düzetdi çün 'ālem
2. Yidi yir yaratdı hem yidi felek
Tamu uçmağ hūr bu ğilmān felek
3. Ādem ü hayvān [u] hem dīv [ü] perī
Bu yaradılmış ki vardur her biri
4. Taş u āhen dağı eşcār [u] nebāt
Her biri andan bulur didi hayāt
5. Her yaradılmışa rızkın viren ol
Hikmet[i] çok kudret[i] ni'met[i] bol

---

(88)

AE 145b

*Bu şiir, Ömer b. Ümeyye'nin dilinden söylenmiştir. Ömer, o halka ağaca tapmak yerine, Allah'a tapmak gerektiğini söyler.

(89)

AE 146a

*Bu şiir, Ömer b. Ümeyye'nin dilinden söylenmiştir. Melik Sema' Ma', Ömer'den kendi Tanrı'sının vasıflarını sorar. Ömer böyle cevap verir.

6. Yimez ü içmez ü yatmaz uyumaz
Kimseden kaygısı yok güşşa yimez
7. **Ol hüve'l-Allāhdur vallāhü'ş-Şamed**
Lem yelüd oldur u **lem yuled** Aḥad
8. Cümle peygamber cihāna geldiler
Cümlesi ḥaḳ virdiler ḥaḳ aldılar
9. Cümlesi ḥaḳ dir bulurlar toğru yol
[Resülidür] Allāh' uñ görklü kul
10. Bunlaruñ soñında geldi Muştafa
Tengri'nüñ peygamberi cānı şafa
11. Anı Allāh kıldı Ḥatm-i mürselīn
Ol resüldür evvelīn ü āḥirīn
12. Bu yaradılmışlaruñ oldur yigi
Āḥiret sulṭānidur dünyā begi
13. Dīni toğru vü Allāh aña yarıcı
Cümle müşkil işleri oñarıcı
14. Rehber olup cennete getürici
Dīn yolında dürlü güç götürici
15. Cümle mü'minlere yol gösterici
Şağına rehber şolın gösterici

16. Sen anı oduñ didi iy bed-gümān
Bir ağaca uş aparsın bu zamān
17. Kim kesicek ol ağacı tīz urur
urıyıcak kokleri dağı ürür
18. Od urıcak yanar [u] omaz sağın
Yil esicek yire doker yaprağın

90.

Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilün

1. Bunlaruñ ardınca irdi bir emīr
Heybet-ile şoye na‘ra urdı bir
2. Lerzeye girdi şanasın bu cihān
Haşr olısar āħire irdi zamān
3. Didi mazharu’l-‘acāyib ben Emīn
Hağ yaratmadı benüm teg ber-zemīn
4. Ol güzīn kişi(?) Benī Ğālib benem
Ol ‘Alīyy bin Ebī ālib benem

---

(90)

AE 151a

*Bu şiir, şairin dilinden söylenmiştir. Hz. Ali övgüsüdür.

91.

Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün

1. Āhîr oldı bu sū'āl u bu cevāb
Eydelüm vallāhu a'lem bi'ş-şavāb
2. Sīresidür bu Resül'ün mu'teber
Bunda bu kışşa tamām oldı meger
3. İnşā'allāh yarı kıla Müste'ān
Bir dahı şerh-i sīre ola beyān
4. Sīresinden ol güzīn peygamberün
İdevüz şerhin beyān ol serverün
5. 'Avn kıla [vü] vire her dem fetħini
Kılavuz şerh ol resülün medħini
6. 'Işq-ıla ümmetleri işideler
Kamusı hep saña taħsīn ideler
7. İnşā'allāh 'afv ide bizden günāh
Ol cihān halkın yaradan pādişāh
8. Bu söze 'aql [u] bilü virgil yine
Bir beyānuñ şerħine girgil yine

---

(91)

AE 153a

*Bu şiir, şairin dilinden söylenmiştir. Sema' Ma'nın kalesi alınır, Hz. Muhammed ve İslam ordusu geri dönerler.

9. İnşā'allāh ol Çalab sağlıķ vire
Bu sözüüm dahı tamāma ire

92.

Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün

1. Ol-durur dir Hıyy u Qıyyüm [u] Aħad
Ne añna mevlüd olupdur ne veled
2. Oğlı kıızı yok-dur ortağı eşi
Ne veziri var anuñ ne beñdeři
3. Hem resülidür Muħammed bī-riyā
Ol Hıbıbullāh-ı ħatm-i enbiyā

93.

Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün

1. Eydür ol gönülüm alanı ben 'aceb
Görmege ola ne vaktın sebeb
2. Kim düğün idüp alayıdum anı
Dün [ü] gün [benüm] işüm ola ħarab

---

(92)

AE 159a

*Bu şiir, Hz. Ali'nin dilinden söylenmiştir. Hz. Ali, fethetmek istediği kalenin meliki Mervan'ı İslam'a davet eder. Mervan da ondan kendi Tanrı'sının vasıflarını sorar. Hz. Ali ona böyle cevap verir.

(93)

AE 160b

*Bu şiir, yoldan geçen bir atlının dilinden söylenmiştir. Ömer, yolda giderken bir atlının bu şiiri okuyarak geçtiğini görür.

3. Āh ola mıydı baña geh vaşl-ı yār
 oynum içinde ola ol and leb
4. Hūb cemālinden gözüm ırmayadum
 Egleneydüm hı̇zmetinde rūz u şeb
5. Niçe bir asret odına yanayım
 Niçe bir görem didi [ben] renc ü ta‘b

94.

Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilün

1. Şanasın oyun içine girdi urd
 orudan bulmaz kāfir urası yurt
2. aldı girü her biri bölük bölük
 Girmege açup bul[ı]mazlar delük

---

(94)

AE 166b

*Bu şiir, şairin dilinden söylenmiştir. Hz. Ali'nin ordusu ile Miskal'in ordusu arasındaki savaşı anlatır.

EK 2: Őirlerin Yer Aldığı Nüshalar

BİRİNCİ CİLTTEKİ ŞİİRLER

Şiirin tezdeki sırası	Yer aldığı nüshalar																								
	TSMK Koşular No: 1001	SK Fatih No: 4272	İÜ TY No: 2384	Millet Ktp. AE Şerriyye No: 720	Millet Ktp. AE Tarih No: 313	SK Çelebi Abdulah No: 251	SK Fatih No: 4271	SK Tercüman No: 15	SK Fatih No: 4403/1	SK Hacı Mahmud No: 4491/4	Milli Ktp. Yz B No: 41/1	Milli Ktp. Yz B No: 640	Berlin Staats bibliothek No: 4169/1	Berlin Staats bibliothek No: 1552/1	Berlin Staats bibliothek No: 943	Berlin Staats bibliothek No: 1087	Berlin Staats bibliothek No: 3372	Berlin Staats bibliothek No: 1846	TSMK Hazine No: 1221	Milli Ktp Yz A No: 2800	Konya Bölge Yazma Eserler Ktp No: BY 3691	Konya Bölge Yazma Eserler Ktp No: BY 1037	Konya Bölge Yazma Eserler Ktp No: KAST 403	Koyunoğlu Ktp. No: 13642	Mevlana Müzesi Ktp. No: 5212
1.	X	X	X	-	-	X	-	-	X	-	-	X	X	X	-	X	-	-	-	-	X	X	X	-	-
2.	X	X	X	-	-	X	-	-	X	-	-	X	X	X	-	X	-	-	X	-	X	X	X	-	-
3.	X	X	X	-	-	X	-	X	X	-	-	X	X	X	-	X	-	-	X	-	X	X	X	-	-
4.	X	X	X	-	-	X	-	X	X	-	-	X	X	X	-	X	-	-	-	-	X	X	X	-	-
5.	X	X	X	-	-	X	-	X	X	-	-	X	X	-	-	X	-	-	-	-	X	X	X	-	-
6.	X	X	X	-	-	X	-	X	X	-	-	X	X	X	-	X	-	-	X	-	X	X	X	-	-
7.	X	X	X	-	-	X	-	X	X	-	-	X	X	X	-	X	-	-	-	-	X	X	X	-	-
8.	X	X	X	-	-	X	-	X	X	-	-	X	X	X	-	X	-	-	X	-	X	X	X	-	-
9.	X	X	X	-	-	X	-	X	X	-	-	X	X	X	-	X	-	-	X	-	X	X	X	-	-
10.	X	X	X	-	-	X	-	-	X	-	-	X	X	X	-	X	-	-	X	-	X	X	X	-	-
11.	X	X	X	-	-	X	-	X	X	-	-	X	X	X	-	X	-	-	X	-	X	X	X	-	-
12.	X	X	X	-	-	X	-	X	X	-	-	X	X	X	-	X	-	-	X	-	X	X	X	-	X
13.	X	X	X	-	-	X	-	-	X	X	-	X	X	X	-	X	-	-	X	-	X	X	X	-	X
14.	X	-	X	-	-	X	-	-	X	-	-	-	-	X	-	X	-	-	-	-	-	X	X	-	X
15.	X	X	X	-	-	X	-	-	X	X	-	X	X	X	-	X	-	-	X	-	X	X	X	-	X
16.	X	X	X	-	-	X	-	X	X	-	-	X	-	X	-	X	-	-	-	-	-	X	-	-	X
17.	X	X	X	-	-	X	X	X	X	-	X	X	X	X	-	X	X	-	X	X	X	X	X	-	X
18.	X	X	X	-	-	-	X	-	X	-	-	X	X	X	-	-	-	-	-	-	X	X	X	-	X
19.	X	X	-	-	-	X	X	X	X	-	X	X	X	X	-	X	X	-	X	X	X	X	X	-	X
20.	X	X	X	-	-	X	X	X	X	X	-	X	X	X	-	X	X	-	-	-	X	X	X	-	X
21.	X	X	X	-	-	-	X	X	X	-	X	X	X	X	-	X	X	-	X	-	X	X	X	-	X
22.	X	X	X	-	-	X	X	X	X	-	X	X	X	X	-	X	X	X	X	X	X	X	X	-	X
23.	X	X	X	-	-	X	X	X	-	-	-	X	X	X	-	X	-	X	X	X	X	X	X	-	X
24.	X	X	X	-	-	-	X	X	X	-	X	X	X	X	-	X	X	X	-	-	X	X	-	-	-
25.	X	X	X	-	-	X	X	X	X	-	X	X	X	-	-	X	X	-	X	X	X	X	X	-	-
26.	X	X	X	-	-	X	X	X	X	-	X	X	X	X	-	X	X	X	X	X	X	X	X	-	X
27.	X	X	X	-	-	X	X	X	X	-	X	X	X	X	-	-	X	X	X	-	X	X	-	-	X
28.	X	X	X	-	-	-	X	-	X	-	-	X	-	X	-	X	-	X	X	-	-	X	X	X	X
29.	X	X	X	-	-	X	-	X	X	-	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X
30.	X	X	X	-	-	-	X	-	X	-	-	-	X	-	-	X	-	X	-	-	X	X	X	X	X
31.	X	X	X	-	-	X	X	X	X	-	-	X	X	X	-	X	-	-	X	-	X	X	X	-	X
32.	X	X	X	X	-	-	X	X	X	X	-	X	X	X	X	X	X	-	X	X	X	X	X	X	X

33.	X	X	X	X	-	X	-	X	X	-	-	X	X	X	-	X	-	-	X	-	X	X	X	X	X
34.	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	X	-
35.	X	X	X	X	X	X	X	X	X	-	X	X	X	X	X	X	X	-	X	X	X	X	X	-	X
36.	X	X	X	-	-	X	X	X	X	-	-	X	X	X	-	X	X	X	X	-	X	X	X	X	X
37.	X	X	X	X	-	X	X	X	X	-	-	X	X	X	X	X	-	X	X	-	X	X	X	X	X
38.	X	X	X	X	X	X	-	X	X	-	-	X	X	X	X	X	-	-	X	-	X	X	X	X	X
39.	X	X	X	-	-	X	X	X	X	X	-	X	-	X	-	X	-	-	X	-	-	X	X	X	X
40.	X	X	X	-	-	X	X	X	X	-	X	X	X	X	-	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X
41.	X	X	X	X	-	X	X	X	X	-	X	X	X	X	-	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X
42.	X	X	X	X	X	X	X	X	X	-	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X
43.	X	X	X	X	-	X	X	X	X	-	X	X	X	X	-	X	X	-	X	X	X	X	X	X	X
44.	X	X	X	X	X	X	X	X	X	-	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X
45.	X	X	X	X	-	X	-	-	X	-	-	X	X	X	-	-	-	X	X	-	X	X	X	X	-
46.	X	X	X	X	X	X	-	X	X	-	X	X	X	X	X	-	X	X	X	X	X	X	X	X	-
47.	X	X	X	X	X	X	-	X	X	X	X	X	X	X	X	-	X	X	X	-	-	X	X	X	-
48.	X	X	X	-	-	X	-	X	X	-	X	-	X	X	-	-	X	X	X	X	X	X	X	X	X
49.	X	X	X	-	-	X	-	X	X	X	-	-	X	X	-	-	-	-	X	X	X	X	X	X	X
50.	X	X	X	X	-	X	-	X	X	X	-	X	X	X	-	-	-	X	X	-	X	X	X	X	X
51.	X	X	X	X	X	X	-	X	X	X	-	X	X	X	X	-	-	X	X	-	X	X	X	X	X
52.	X	X	X	X	-	X	-	X	X	-	-	X	X	X	-	-	-	-	X	-	X	X	X	X	X
53.	X	X	X	X	-	X	-	X	X	-	-	X	X	X	-	-	-	-	X	-	X	X	X	X	X
54.	X	X	X	-	-	X	-	X	X	-	-	X	X	X	-	-	-	X	X	-	X	X	X	X	X
55.	X	X	X	X	X	X	-	X	X	X	-	X	X	X	X	-	-	-	X	-	X	X	X	X	X
56.	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	X	-	-	X	-	-	-	-	-
57.	X	-	X	X	-	X	X	X	X	-	-	-	-	X	-	-	-	-	X	-	-	X	X	X	X
58.	X	-	X	X	-	X	X	X	X	-	X	-	-	X	-	-	X	-	X	X	-	X	X	X	X
59.	X	X	X	X	X	X	X	X	X	-	X	X	X	X	X	-	X	-	X	X	X	X	X	X	X
60.	X	X	X	X	-	X	-	X	X	-	X	X	X	X	-	-	X	-	X	X	X	X	X	X	X
61.	X	X	X	-	-	X	X	X	X	-	X	X	X	X	-	-	X	X	X	X	X	X	X	X	X
62.	X	X	X	X	X	X	X	X	X	-	X	X	X	X	X	-	X	X	X	X	X	X	X	X	X
63.	X	X	X	X	-	X	X	X	X	-	X	X	X	X	-	-	X	-	X	-	X	X	X	X	X
64.	X	X	X	-	-	X	X	X	X	-	-	-	X	X	-	-	-	-	X	-	X	X	X	-	X
65.	X	X	X	-	-	X	X	X	X	-	-	X	X	X	-	-	-	-	X	-	X	X	X	X	X
66.	X	X	X	-	X	X	-	X	X	-	-	X	X	X	X	-	-	-	X	-	X	X	X	X	X
67.	X	X	X	-	-	X	-	X	X	-	-	X	-	X	-	-	-	-	X	-	-	X	X	X	X
68.	X	X	X	-	-	X	-	X	X	-	-	X	X	X	-	-	-	-	X	-	X	X	X	X	X
69.	X	X	X	-	-	X	-	X	X	-	-	X	-	X	-	-	-	-	X	-	-	X	X	X	X
70.	X	X	X	-	-	X	-	X	X	-	-	X	X	X	-	-	-	-	X	-	X	X	X	X	X
71.	X	X	X	-	X	X	-	X	-	-	-	X	X	X	X	-	-	-	X	-	X	X	X	X	X
72.	X	X	X	-	-	X	-	X	-	-	-	X	X	X	-	-	-	X	X	-	X	X	X	X	X
73.	X	X	X	-	X	X	-	X	-	-	-	X	X	X	X	-	-	-	X	-	X	X	X	X	X
74.	X	X	X	-	-	X	-	X	X	-	-	X	X	X	-	-	-	-	X	X	X	X	-	X	X
75.	X	X	X	-	-	X	-	X	X	-	-	X	-	X	-	-	-	-	X	-	-	X	-	-	X
76.	X	X	X	-	X	X	-	X	X	-	-	X	X	X	X	-	-	-	X	-	X	X	-	X	X

77.	X	X	X	-	X	X	X	X	X	-	-	X	X	X	-	-	-	X	X	-	X	X	-	X	X
78.	X	X	X	-	X	X	X	X	X	-	-	X	X	X	X	-	-	-	X	-	X	X	-	X	X
79.	X	X	X	-	X	X	X	X	X	-	-	X	X	X	X	-	-	-	X	-	X	X	-	X	X
80.	X	X	X	-	X	X	-	X	X	-	-	X	X	X	X	-	-	-	X	-	X	X	-	X	X
81.	X	X	X	-	-	X	-	X	X	-	-	X	X	X	-	-	-	-	X	-	X	X	-	-	X
82.	X	X	X	-	-	X	-	X	X	-	-	X	X	X	-	-	-	-	-	-	X	X	-	X	X
83.	X	X	X	-	-	X	-	X	X	-	-	X	X	X	-	-	-	-	X	X	X	X	-	X	X
84.	X	X	X	-	-	-	-	X	X	-	-	X	X	X	-	-	-	X	-	-	X	X	X	-	X
85.	X	X	X	-	-	X	-	X	X	-	-	X	X	X	-	-	-	X	X	X	X	X	X	X	X
86.	X	-	X	-	-	-	-	-	X	-	-	-	-	X	-	-	-	X	-	-	-	X	-	-	X
87.	X	X	X	-	-	X	-	X	X	-	-	X	-	X	-	-	-	X	X	-	-	X	-	-	X
88.	X	X	X	-	-	X	-	X	X	-	-	X	X	X	-	-	-	X	X	-	X	X	-	-	X
89.	X	X	X	-	-	X	-	X	X	-	-	X	X	X	-	-	-	X	X	-	X	X	X	X	X
90.	X	X	X	-	-	X	-	X	X	-	-	X	X	X	-	-	-	X	X	X	X	X	X	X	X
91.	X	X	X	-	X	X	-	X	X	-	-	X	X	X	X	-	-	X	X	-	X	X	X	X	X
92.	X	-	X	-	-	X	-	X	X	-	-	X	-	X	-	-	-	X	-	-	-	X	X	X	X
93.	X	X	X	-	-	X	-	X	X	-	-	X	-	X	-	-	-	X	X	-	-	X	X	X	X
94.	X	X	X	-	-	X	-	X	X	-	-	X	X	X	-	-	-	X	X	-	X	X	X	X	X
95.	X	X	X	-	-	X	-	X	X	-	-	X	X	X	X	-	-	X	X	X	X	X	X	X	X
96.	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	X	-	-	-	-	-	X	-	-	X	-	-	-	-	
97.	X	X	X	-	-	X	-	X	X	-	-	X	X	X	X	-	-	X	X	X	X	X	X	X	X
98.	X	X	X	-	-	X	-	X	X	-	-	X	X	X	X	-	-	X	X	-	X	X	X	-	X
99.	X	X	X	-	X	X	-	X	X	-	-	X	-	X	-	-	-	X	X	-	-	X	X	X	X
100.	X	X	X	-	-	X	-	X	X	-	-	X	X	X	X	-	-	X	X	-	X	X	X	X	X
101.	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	X	-	-	-	-	-	X	-	-	-	-	-	-	-	
102.	X	X	X	-	-	X	-	X	X	-	-	X	X	X	X	-	-	X	X	X	X	X	X	X	X
103.	X	X	X	-	-	X	-	X	X	-	-	X	X	X	-	-	-	X	X	X	X	X	X	X	-
104.	X	X	X	-	-	X	-	X	X	-	-	X	-	X	-	-	-	X	X	-	-	X	X	X	-
105.	X	X	X	-	-	X	-	X	X	-	-	X	X	X	X	-	-	X	X	X	X	X	X	X	-
106.	X	X	X	-	-	X	-	X	X	-	-	X	X	X	-	-	-	X	X	-	X	X	X	-	-
107.	X	X	X	-	-	X	-	X	X	-	-	X	X	X	X	-	-	X	X	-	X	X	X	X	-
108.	X	X	X	-	-	X	-	X	X	-	-	X	X	X	-	-	-	X	X	-	X	X	X	-	-
109.	X	X	X	-	-	X	-	X	X	-	-	X	X	X	X	-	-	X	X	-	X	X	X	X	-
110.	X	X	X	-	-	X	-	X	X	-	-	X	X	X	-	-	-	X	X	X	X	X	X	X	-
111.	X	X	X	-	-	X	-	X	X	-	-	X	X	X	X	-	-	X	X	X	X	X	X	X	-
112.	X	X	X	-	-	X	-	X	X	-	-	-	X	X	-	-	-	X	X	-	X	X	X	X	-
113.	X	X	X	-	-	X	-	X	X	-	-	X	X	X	X	-	-	X	X	-	X	X	X	X	-
114.	X	X	X	-	-	X	-	X	X	-	-	X	X	X	X	-	-	X	X	X	X	-	X	X	-
115.	X	X	X	-	-	X	-	X	X	-	-	X	-	X	-	-	-	-	X	-	-	-	-	X	X
116.	X	X	X	-	-	X	-	X	X	-	-	X	-	X	-	-	-	X	X	-	-	-	-	X	X
117.	X	X	X	-	-	X	-	X	X	-	-	X	X	X	X	-	-	X	X	X	X	-	X	X	-

İKİNCİ CİLTTEKİ ŞİİRLER

Şiirin tezdeki sırası	Yer aldığı nüshalar																												
	TSMK Hazine No: 1222	SK Fatih No: 4272	TDK Ktp. No: B 46	Millet Ktp. AE Şeriyeye No: 720	SK Çelebi Abdull ah No: 251	Millet Ktp. AE Tarih No: 313	Arkeoloji Müzesi Ktp. No: 464	Milli Ktp. No: Yz B 203	Milli Ktp. No: Yz B 41/1	Milli Ktp. No: Yz B 41/2	Berlin Staats bibl. No: 4169/2	Berlin Staats bibl. No: 1552/2	Berlin Staats bibl. No: 871	Berlin Staats bibl. No: 1099	Berlin Staats bibl. No: 3372	Berlin Staats bibl. No: 1846	Konya Bölge Yazma Eserler Ktp. No: BY 3691	Konya Bölge Yazma Eserler Ktp. No: BY 6503	Koyun oğlu Ktp. No: 13642	Atatürk Kitaplığı Muallim Cevdet No: 31	TSMK Koğuşlar No: 1001	İÜ TY No: 2384	SK Fatih No: 4271	SK Terc. No: 15/1	SK Fatih No: 4403 /1	Berlin Staats bibl. No: 4169/1	Berlin Staats bibl. No: 943	Konya Bölge Yazma Eserler Ktp No: KAST 403	Mevlana Müzesi Ktp. No: 5212
118.	X	X	X	-	-	-	X	-	X	-	X	X	X	X	X	X	X	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
119.	X	X	X	-	-	-	X	-	-	-	X	X	X	X	-	X	X	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
120.	X	-	X	-	-	-	X	-	-	-	X	X	-	X	-	X	X	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
121.	X	-	X	-	-	-	X	-	-	-	X	X	-	X	-	X	X	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
122.	X	X	X	-	-	-	X	-	-	-	X	X	-	X	-	X	X	X	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
123.	X	-	X	-	-	-	X	-	-	-	X	X	-	X	-	X	X	X	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
124.	X	X	X	-	-	-	X	-	X	-	-	-	-	-	X	X	X	-	X	-	X	X	X	X	X	X	X	X	X
125.	X	X	X	-	-	-	X	-	X	-	-	-	-	-	X	X	X	-	X	-	X	X	X	X	X	X	X	-	X
126.	X	X	X	-	-	-	X	-	X	-	-	-	-	-	X	X	X	-	X	-	X	X	X	X	X	X	X	-	X
127.	X	X	X	-	-	-	X	-	-	-	-	-	-	-	-	X	X	-	-	-	X	X	X	X	X	X	X	-	X
128.	X	X	-	-	-	-	X	-	-	-	-	-	-	-	-	X	X	-	X	-	X	X	X	X	X	X	X	-	-
129.	X	X	-	-	-	-	X	-	-	-	-	-	-	-	-	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	-	-
130.	X	X	-	-	-	-	X	X	-	-	-	-	-	-	-	X	-	X	-	X	X	X	X	X	X	X	-	-	-
131.	X	X	-	-	-	-	X	X	X	-	-	-	-	-	X	X	X	X	X	-	X	X	X	X	X	X	X	-	-
132.	X	X	-	-	-	-	X	X	X	-	-	-	-	-	X	X	X	X	X	-	X	X	X	X	X	X	X	-	-
133.	X	X	-	-	-	-	X	X	X	-	-	-	-	-	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	-	X
134.	X	X	-	-	-	-	X	X	-	-	-	-	-	-	-	-	X	-	X	X	X	X	X	X	X	X	-	-	-
135.	X	X	X	-	-	-	X	X	X	-	X	X	X	X	X	X	X	X	X	-	-	-	X	-	-	-	-	-	-
136.	X	X	X	-	-	-	X	X	-	-	X	X	X	X	-	X	X	-	X	-	-	-	X	-	-	-	-	-	-
137.	X	X	-	-	-	-	-	X	-	-	X	X	X	X	-	X	X	X	X	-	-	-	X	-	-	-	-	-	-
138.	X	X	X	-	X	-	X	X	X	-	X	X	X	X	X	X	X	X	X	-	-	-	X	-	-	-	-	-	-
139.	X	X	X	-	X	X	X	X	X	-	X	X	X	X	X	X	X	-	-	-	-	X	-	-	-	-	-	-	-
140.	X	X	-	-	X	-	X	X	X	-	X	X	X	X	X	X	X	X	X	-	-	-	X	-	-	-	-	-	-
141.	-	X	-	-	X	-	X	X	X	-	X	X	X	X	X	X	X	X	-	-	-	-	X	-	-	-	-	-	-
142.	X	X	X	-	X	X	X	X	X	-	X	X	X	X	X	X	X	X	-	-	-	-	X	-	-	-	-	-	-
143.	X	X	X	-	X	-	X	X	X	-	X	X	X	X	X	X	X	X	X	-	-	-	X	-	-	-	-	-	-
144.	-	X	X	-	X	-	X	X	-	-	X	X	X	X	X	X	X	X	-	X	-	-	-	-	-	-	-	-	-
145.	X	X	X	-	X	X	X	X	-	-	X	X	X	X	X	X	X	X	X	-	-	-	X	-	-	-	-	-	-
146.	X	X	X	-	X	-	-	X	-	-	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	-	-	-	-	-	-	-	-	-
147.	X	X	X	-	X	-	-	X	-	-	X	X	X	X	X	X	X	-	-	X	-	-	-	-	-	-	-	-	-
148.	-	X	X	-	X	-	-	X	-	-	X	-	X	X	X	X	X	-	X	-	-	-	X	-	-	-	-	-	-
149.	X	X	X	-	X	-	-	X	-	-	X	-	X	X	X	X	X	-	X	-	-	-	X	-	-	-	-	-	-

150.	-	X	X	-	X	-	-	X	X	-	X	X	X	X	X	X	X	-	-	X	-	-	X	-	-	-	-	-	-
151.	X	X	-	-	X	-	-	X	-	-	X	X	X	X	-	X	X	X	-	-	-	-	X	-	-	-	-	-	-
152.	-	X	-	-	-	-	-	X	-	-	X	X	-	X	-	X	X	-	-	-	-	-	X	-	-	-	-	-	-
153.	X	X	-	-	X	-	-	X	X	-	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	-	-	X	-	-	-	-	-	-
154.	X	X	X	-	X	-	-	X	-	-	X	X	X	X	-	X	X	X	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
155.	X	X	X	-	X	-	-	X	X	-	X	X	X	X	X	X	X	X	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
156.	X	X	X	-	X	-	-	X	X	-	X	X	X	X	X	X	X	X	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
157.	X	X	X	-	X	-	-	X	X	-	X	X	X	X	X	X	X	X	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
158.	-	X	X	-	-	-	-	X	X	-	X	-	-	X	-	X	X	-	-	X	-	-	-	-	-	-	-	-	-
159.	-	X	X	-	-	-	-	X	X	-	X	X	X	X	X	X	X	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
160.	X	X	X	-	X	-	-	X	X	-	X	X	X	X	X	X	X	X	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
161.	X	X	-	-	X	-	-	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
162.	X	-	X	-	X	-	-	X	-	-	X	X	X	X	-	X	X	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
163.	X	X	-	-	X	-	-	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
164.	X	X	-	-	-	-	-	X	-	X	X	X	X	X	-	X	X	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
165.	-	X	X	-	X	-	-	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
166.	X	X	X	-	X	-	-	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
167.	X	X	X	-	X	-	-	X	X	X	X	X	-	X	X	X	X	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
168.	X	X	X	-	X	-	-	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
169.	X	X	X	-	X	-	-	-	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
170.	X	X	X	-	X	-	-	X	-	X	X	X	-	X	-	X	X	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
171.	X	X	X	-	X	-	-	X	-	X	X	X	X	X	X	X	X	X	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
172.	X	X	X	-	X	-	-	X	-	X	X	X	X	X	X	X	X	X	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
173.	X	X	X	-	-	-	-	X	-	-	X	X	-	X	X	X	X	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
174.	X	X	X	-	X	-	-	X	-	-	X	X	X	X	X	X	X	X	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
175.	X	X	X	X	X	-	-	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
176.	X	X	X	-	-	-	-	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
177.	X	X	X	X	X	-	-	X	X	X	X	X	-	X	X	X	X	X	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
178.	X	X	X	X	X	-	-	X	X	X	X	X	-	X	X	X	X	X	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
179.	X	X	X	X	X	-	-	X	X	X	X	X	-	X	X	X	X	X	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
180.	X	-	X	X	X	-	-	X	X	-	X	X	-	X	X	X	X	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
181.	X	-	X	X	X	-	-	X	X	X	X	X	-	X	X	X	X	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
182.	X	-	X	-	-	-	-	-	X	X	X	X	-	X	X	X	X	X	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
183.	X	-	-	X	X	-	-	X	X	X	X	X	-	X	X	X	X	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
184.	X	-	X	X	X	-	-	X	X	X	X	X	-	X	X	X	X	X	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
185.	X	-	X	X	X	X	-	X	X	X	X	X	-	X	X	X	X	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
186.	X	-	X	X	X	-	-	X	X	X	X	X	-	X	X	X	X	X	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
187.	X	-	X	X	X	-	-	-	X	-	X	X	-	X	X	X	X	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
188.	-	-	X	-	X	-	-	X	X	-	X	-	-	X	X	X	X	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
189.	X	-	X	X	X	-	-	X	X	-	X	X	-	X	X	-	X	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
190.	X	-	X	X	X	-	-	X	X	-	X	X	-	X	X	X	X	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
191.	X	-	X	X	X	-	-	X	X	-	X	X	-	X	X	X	X	X	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
192.	X	-	X	X	X	-	-	-	X	-	X	X	-	X	X	X	X	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
193.	X	-	X	-	X	-	-	X	-	-	X	X	-	X	-	X	X	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-

ÜÇÜNCÜ CİLTTEKİ ŞİİRLER

Şiirin tezdeki sırası	Yer aldığı nüshalar											
	TSMK Koğuşlar No: 992	Eskişehir İl Halk Ktp. No: Hk 624	NYPL Spencer No: Ms 3	İÜ Ktp. No: TY 1552	Millet Ktp. AE Şerriyye No: 720	Berlin Staatsbibliothek No: 1552/3	SK Çelebi Abdullah No: 251	Milli Ktp. No: Yz A 3887	Milli Ktp. No: Yz B 377	SK Fatih No: 4273	SK Hacı Mahmud No: 4301	Millet Ktp. AE Tarih No: 313
221.	X	X	X	X	X	X	-	X	X	X	X	X
222.	-	X	X	X	X	-	-	-	-	-	X	-
223.	X	X	X	X	X	-	-	X	X	X	X	-
224.	X	X	X	X	X	X	-	X	X	X	X	-
225.	X	X	X	X	X	X	-	X	X	X	X	-
226.	X	-	X	X	X	X	-	X	X	X	X	-
227.	X	-	X	X	X	X	-	X	X	X	X	-
228.	X	-	X	X	X	-	-	X	X	X	X	-
229.	X	-	-	-	-	-	-	X	-	X	-	-
230.	X	-	X	X	X	X	-	X	X	X	X	X
231.	X	-	-	-	-	-	-	X	-	X	-	-
232.	X	X	X	X	X	X	-	X	X	X	X	-
233.	X	X	X	X	X	-	-	X	X	X	X	-
234.	X	X	X	X	X	X	-	X	X	X	X	-
235.	X	X	X	X	X	X	-	X	X	X	X	-
236.	X	X	X	X	X	-	-	X	X	X	X	-
237.	X	X	X	X	X	-	-	X	X	X	X	-
238.	X	X	X	X	X	-	-	X	-	X	X	-
239.	X	X	X	X	X	-	X	X	X	X	X	X
240.	X	X	-	X	X	X	-	X	X	X	X	-
241.	X	X	X	X	X	X	-	X	X	X	X	-
242.	X	X	X	X	X	X	-	X	X	X	-	-
243.	X	X	X	X	X	-	-	X	X	X	X	-
244.	X	X	X	X	X	-	-	X	-	X	X	-
245.	X	X	X	X	X	-	-	X	X	X	X	-
246.	X	X	X	X	X	-	-	X	X	X	X	-
247.	X	X	X	X	X	X	-	-	X	X	X	-
248.	X	X	X	X	X	X	-	X	X	X	X	-
249.	X	X	X	X	X	X	-	X	X	X	X	-
250.	X	X	X	X	X	X	-	X	X	X	X	-
251.	X	X	X	X	X	X	-	X	X	X	X	-
252.	X	X	X	X	X	X	-	-	X	X	X	-
253.	X	X	-	X	X	X	-	-	X	X	X	-
254.	X	-	X	X	X	X	-	-	X	X	X	-
255.	X	X	X	X	X	X	-	-	X	X	X	-
256.	X	X	X	X	X	X	-	-	X	X	X	-

257.	X	X	X	X	X	-	-	-	X	X	X	-
258.	X	X	X	X	X	X	-	-	X	X	X	-
259.	-	-	-	X	X	-	-	-	-	-	-	-
260.	X	X	X	X	X	X	-	-	X	X	X	-
261.	X	X	X	X	X	X	-	-	X	X	X	-
262.	X	X	X	X	X	X	-	-	X	X	X	-
263.	X	X	X	X	X	X	-	-	X	X	X	-
264.	X	X	X	X	X	X	-	-	X	X	X	-
265.	X	X	X	X	X	X	-	-	X	X	X	-
266.	X	X	X	X	X	X	-	-	X	X	X	-
267.	X	X	X	X	X	X	-	-	X	X	X	-
268.	X	X	X	X	X	X	-	-	X	X	X	-
269.	X	X	X	X	X	X	-	-	X	X	X	-
270.	X	X	X	X	X	X	-	-	X	X	X	-
271.	X	X	X	X	X	X	-	-	X	X	X	-
272.	X	X	X	X	X	X	-	-	X	X	X	-
273.	X	X	-	-	X	X	-	-	X	X	X	-
274.	X	X	-	X	X	X	-	-	X	X	X	-
275.	X	X	X	-	-	-	-	-	-	X	X	-
276.	X	X	X	X	X	X	-	-	X	X	X	-
277.	X	X	X	X	X	X	-	-	-	X	X	-
278.	X	-	-	-	-	-	-	-	X	X	X	-
279.	X	X	X	X	X	X	-	-	-	X	X	-
280.	X	-	-	-	X	-	-	-	X	X	X	-
281.	X	X	X	X	X	X	-	-	X	X	X	-
282.	X	X	X	X	X	X	-	-	X	X	X	-
283.	X	X	X	X	X	-	X	-	X	X	X	-
284.	X	X	X	X	X	X	-	-	X	X	X	-
285.	X	X	X	X	X	X	-	-	X	X	X	-
286.	X	X	X	X	X	X	-	-	X	X	X	-
287.	X	X	-	X	-	X	-	-	X	X	X	-
288.	X	X	X	X	-	X	-	-	X	X	-	-
289.	X	X	X	X	-	-	-	-	X	X	-	-
290.	X	X	X	X	-	X	-	-	X	X	-	-
291.	X	X	X	X	-	X	-	-	X	X	X	-

DÖRDÜNCÜ CİLTTEKİ ŞİİRLER

Şiirin tezdeki sırası	Yer aldığı nüshalar								
	TSMK KoşuŖlar No: 992	Berlin Staatsbibliothek No: 4169/3	SK Hacı Mahmud No: 4301	Millet Ktp. AE Tarih No: 314	SK Fatih No: 4273	SK Çelebi Abdullah No: 251	Berlin Staatsbibliothek No: 1552/4	TIEM No: 1974	Millet Ktp. AE Şeriyye No: 1287/2
292.	X	X	X	X	X	-	X	X	-
293.	X	X	X	X	X	X	X	X	-
294.	X	X	X	X	X	X	X	X	-
295.	X	X	X	X	X	X	-	X	-
296.	X	-	X	-	X	-	X	X	-
297.	X	X	X	X	X	X	X	X	-
298.	X	X	X	-	X	X	X	X	-
299.	X	X	X	X	X	X	X	X	-
300.	X	X	-	X	X	X	X	X	-
301.	X	X	X	-	X	X	X	X	X
302.	X	X	-	-	X	X	-	X	-
303.	X	X	X	-	X	X	X	X	-
304.	X	X	X	-	X	X	X	X	-
305.	X	X	-	-	X	X	X	X	-
306.	X	X	X	-	X	X	X	X	-
307.	X	X	X	-	X	X	X	X	-
308.	X	-	X	-	X	X	X	X	-
309.	X	-	X	-	X	X	X	X	-
310.	X	-	X	-	X	X	X	X	-
311.	X	-	X	-	X	X	X	X	-
312.	X	X	X	-	X	X	X	X	-
313.	X	X	X	-	X	X	X	X	-
314.	X	X	X	-	X	X	X	X	-
315.	X	X	X	-	X	X	X	X	-
316.	X	-	X	-	X	X	X	X	-
317.	X	-	-	-	X	X	X	X	-
318.	X	X	X	-	X	X	X	X	-
319.	X	X	X	-	X	X	X	X	-
320.	X	X	X	-	X	X	X	X	-
321.	X	X	X	-	X	X	X	X	-
322.	X	X	X	-	X	X	X	X	-
323.	X	X	X	-	X	X	X	X	-
324.	X	-	-	-	X	X	-	X	-
325.	X	-	X	-	X	-	-	X	-
326.	X	X	X	-	X	X	X	X	-
327.	X	-	X	-	X	X	X	X	-
328.	X	X	X	-	X	X	X	X	-
329.	X	-	X	-	X	X	-	X	-

330.	X	-	X	-	X	X	-	X	-
331.	X	-	X	-	X	-	-	X	-
332.	X	-	X	X	X	X	X	X	-
333.	X	X	X	X	X	X	X	X	-
334.	X	X	X	-	X	X	X	X	-
335.	X	X	X	X	X	X	X	X	-
336.	X	X	X	-	X	X	X	X	-
337.	X	X	X	X	X	X	X	X	-
338.	X	X	X	-	X	-	-	X	-
339.	X	X	X	X	X	X	X	X	-
340.	X	X	X	X	X	X	X	X	-
341.	X	X	X	X	X	X	X	X	-
342.	X	X	X	-	X	-	X	X	-
343.	X	-	X	X	X	X	X	X	-
344.	X	-	X	-	X	-	X	X	-
345.	X	X	X	-	X	-	X	X	-

BEŞİNCİ VE ALTINCI CİLTTEKİ ŞİİRLER

Şiirin tezdeki sırası	Yer aldığı nüshalar											
	TSMK Hazine No: 1223	Berlin Staatsbibliothek No: 1989	SK Çelebi Abdullah No: 251	TSMK Koğuşlar No: 993	Atatürk Kitaplığı Muallim Cevdet No: 31	SK Nuruosmaniye No: 3347	Konya Bölge Yazma Eserler Ktp. No: BY 3757	Berlin Staatsbibliothek No: 4169/3	Millet Ktp. AE Tarih No: 314	SK Fatih No: 4301	Berlin Staatsbibliothek No: 1552/4	TIEM No: 1974
346.	X	X	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
347.	X	X	X	-	-	-	-	-	-	-	-	-
348.	X	X	X	-	-	-	-	-	-	-	-	-
349.	X	X	X	-	-	-	-	-	-	-	-	-
350.	X	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
351.	X	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
352.	X	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
353.	X	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
354.	X	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
355.	X	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
356.	X	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
357.	X	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
358.	X	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
359.	X	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
360.	X	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
361.	X	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
362.	X	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
363.	X	X	X	-	-	-	-	-	-	-	-	-
364.	X	X	X	-	-	-	-	-	-	-	-	-
365.	X	X	X	-	-	-	-	-	-	-	-	-
366.	X	X	X	-	-	-	-	-	-	-	-	-
367.	X	X	X	-	-	-	-	-	-	-	-	-
368.	X	X	X	-	-	-	-	-	-	-	-	-
369.	X	X	X	-	-	-	-	-	-	-	-	-
370.	X	X	X	-	-	-	-	-	-	-	-	-
371.	X	X	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
372.	X	X	X	-	-	-	-	-	-	-	-	-
373.	X	X	X	-	-	-	-	-	-	-	-	-
374.	-	-	X	X	X	X	-	-	-	-	-	-
375.	-	-	X	X	-	X	-	X	X	X	X	X
376.	-	-	X	X	-	X	-	X	X	X	X	X
377.	-	-	X	X	-	X	-	-	X	X	X	X
378.	-	-	X	X	-	X	-	-	X	X	X	X
379.	-	-	X	X	-	X	-	X	-	X	X	X
380.	-	-	X	X	-	X	-	-	X	X	-	X
381.	-	-	-	X	-	X	-	-	X	X	X	X

382.	-	-	X	X	-	X	-	-	X	X	-	X
383.	-	-	X	X	-	X	-	X	-	X	X	X
384.	-	-	X	X	-	X	-	X	X	X	X	X
385.	-	-	X	X	-	X	-	X	X	X	X	X
386.	-	-	X	X	-	X	-	X	X	X	X	X
387.	-	-	X	X	-	X	-	X	X	X	X	X
388.	-	-	X	X	-	X	-	-	-	-	X	X
389.	-	-	X	X	-	X	-	X	X	X	X	X
390.	-	-	X	X	-	X	-	X	X	X	X	X
391.	-	-	X	X	-	X	-	X	X	X	X	X
392.	-	-	X	X	-	X	-	X	X	X	X	-
393.	-	-	X	X	-	X	-	X	X	X	-	-
394.	-	-	-	X	X	X	-	-	-	-	-	-
395.	-	-	-	X	X	X	-	-	-	-	-	-
396.	-	-	-	X	X	X	-	-	-	-	-	-
397.	-	-	-	X	X	X	-	-	-	-	-	-
398.	-	-	-	X	X	X	-	-	-	-	-	-
399.	-	-	-	X	X	X	-	-	-	-	-	-
400.	-	-	-	X	X	X	-	-	-	-	-	-
401.	-	-	-	X	X	X	-	-	-	-	-	-
402.	-	-	-	X	-	X	-	-	-	-	-	-
403.	-	-	-	X	X	X	-	-	-	-	-	-
404.	-	-	-	X	X	X	-	-	-	-	-	-
405.	-	-	-	X	X	X	-	-	-	-	-	-
406.	-	-	-	X	X	X	-	-	-	-	-	-
407.	-	-	-	X	X	X	X	-	-	-	-	-
408.	-	-	-	X	X	X	X	-	-	-	-	-
409.	-	-	-	X	X	X	X	-	-	-	-	-
410.	X	X	X	-	-	-	-	-	-	-	-	-
411.	X	X	X	-	-	-	-	-	-	-	-	-
412.	X	X	X	-	-	-	-	-	-	-	-	-
413.	X	X	X	-	-	-	-	-	-	-	-	-
414.	X	X	X	-	-	-	-	-	-	-	-	-
415.	X	X	X	-	-	-	-	-	-	-	-	-
416.	X	X	X	-	-	-	-	-	-	-	-	-
417.	X	X	X	-	-	-	-	-	-	-	-	-
418.	X	X	X	-	-	-	-	-	-	-	-	-
419.	X	X	X	-	-	-	-	-	-	-	-	-
420.	X	X	X	-	-	-	-	-	-	-	-	-
421.	-	-	-	X	X	X	X	-	-	-	-	-
422.	X	X	X	-	-	-	-	-	-	-	-	-
423.	-	-	-	X	X	X	X	-	-	-	-	-
424.	X	X	X	-	-	-	-	-	-	-	-	-
425.	X	X	X	-	-	-	-	-	-	-	-	-

426.	-	-	-	X	X	X	-	-	-	-	-	-
427.	-	-	-	X	X	X	-	-	-	-	-	-
428.	-	-	-	X	X	X	-	-	-	-	-	-
429.	-	-	-	X	X	X	-	-	-	-	-	-
430.	-	-	-	X	X	X	-	-	-	-	-	-
431.	-	-	-	X	X	X	-	-	-	-	-	-
432.	-	-	-	X	-	X	-	-	-	-	-	-
433.	-	-	-	X	X	X	-	-	-	-	-	-
434.	-	-	-	X	X	X	-	-	-	-	-	-
435.	-	-	-	X	X	X	-	-	-	-	-	-
436.	-	-	-	X	X	X	-	-	-	-	-	-
437.	-	-	-	X	X	X	X	-	-	-	-	-
438.	-	-	-	X	X	X	X	-	-	-	-	-
439.	-	-	X	X	X	X	X	-	-	-	-	-
440.	-	-	-	X	X	-	X	-	-	-	-	-
441.	-	-	-	X	X	X	X	-	-	-	-	-
442.	-	-	-	X	X	X	X	-	-	-	-	-
443.	-	-	-	-	X	-	-	-	-	-	-	-
444.	-	-	-	-	X	-	-	-	-	-	-	-
445.	-	-	-	X	X	X	X	-	-	-	-	-
446.	-	-	-	-	X	-	-	-	-	-	-	-
447.	-	-	-	-	X	-	-	-	-	-	-	-
448.	-	-	-	-	X	-	-	-	-	-	-	-
449.	-	-	-	-	X	-	-	-	-	-	-	-
450.	-	-	-	X	X	X	X	-	-	-	-	-
451.	-	-	-	X	X	X	X	-	-	-	-	-
452.	-	-	-	X	X	X	X	-	-	-	-	-
453.	X	X	X	-	-	-	-	-	-	-	-	-
454.	-	-	-	X	X	X	X	-	-	-	-	-
455.	-	-	-	X	X	X	X	-	-	-	-	-
456.	X	X	X	-	-	-	-	-	-	-	-	-
457.	-	X	-	X	X	X	X	-	-	-	-	-
458.	-	-	-	X	X	X	X	-	-	-	-	-
459.	X	X	X	-	-	-	-	-	-	-	-	-
460.	X	X	X	-	-	-	-	-	-	-	-	-
461.	X	X	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
462.	X	X	X	-	-	-	-	-	-	-	-	-
463.	X	X	X	-	-	-	-	-	-	-	-	-
464.	X	X	X	-	-	-	-	-	-	-	-	-
465.	X	X	X	-	-	-	-	-	-	-	-	-
466.	X	X	X	-	-	-	-	-	-	-	-	-
467.	X	X	X	-	-	-	-	-	-	-	-	-
468.	-	-	-	X	-	X	X	-	-	-	-	-
469.	-	-	-	X	-	X	X	-	-	-	-	-

470.	-	-	-	X	-	X	X	-	-	-	-	-
471.	-	-	-	X	-	X	X	-	-	-	-	-
472.	-	-	-	X	-	X	X	-	-	-	-	-
473.	-	-	-	X	-	X	X	-	-	-	-	-
474.	X	X	X	-	-	-	-	-	-	-	-	-
475.	X	X	X	-	-	-	-	-	-	-	-	-
476.	X	X	X	-	-	-	-	-	-	-	-	-
477.	X	X	X	-	-	-	-	-	-	-	-	-
478.	-	-	-	X	-	X	X	-	-	-	-	-
479.	X	X	X	-	-	-	-	-	-	-	-	-
480.	X	X	X	-	-	-	-	-	-	-	-	-
481.	-	-	-	X	X	X	X	-	-	-	-	-
482.	-	-	-	X	-	X	X	-	-	-	-	-
483.	-	-	-	X	-	X	X	-	-	-	-	-
484.	X	X	X	-	-	-	-	-	-	-	-	-
485.	X	X	X	-	-	-	-	-	-	-	-	-
486.	X	X	X	-	-	-	-	-	-	-	-	-
487.	-	-	-	X	-	X	X	-	-	-	-	-
488.	-	-	-	X	-	X	X	-	-	-	-	-
489.	-	-	-	X	-	X	X	-	-	-	-	-
490.	X	X	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
491.	-	-	-	X	-	X	X	-	-	-	-	-
492.	-	-	-	X	-	X	X	-	-	-	-	-
493.	-	-	-	X	-	X	X	-	-	-	-	-
494.	-	-	-	X	-	X	X	-	-	-	-	-
495.	-	-	-	X	-	X	X	-	-	-	-	-
496.	X	X	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
497.	-	-	-	X	-	X	X	-	-	-	-	-
498.	-	-	-	X	-	X	X	-	-	-	-	-
499.	X	X	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
500.	-	-	-	X	-	X	X	-	-	-	-	-
501.	-	-	-	X	-	X	X	-	-	-	-	-
502.	-	-	-	X	-	X	X	-	-	-	-	-
503.	X	X	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
504.	-	-	-	X	-	X	X	-	-	-	-	-
505.	-	-	-	X	-	X	X	-	-	-	-	-
506.	X	X	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-

ÖZGEÇMİŞ

1984 yılında İstanbul'da doğdu. İlk ve ortaöğrenimini İstanbul'da tamamladıktan sonra, 2002 yılında İstanbul Üniversitesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü'nde lisans eğitimine başladı. 2006 yılında hem Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü'nden hem de Çift Anadal Programı ile kayıtlı olduğu Sanat Tarihi Bölümü'nden mezun oldu. Aynı sene İstanbul Üniversitesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, Eski Türk Edebiyatı Anabilim Dalı'nda Yüksek Lisans Programı'na girmeye hak kazandı. 2009 yılında Yüksek Lisans eğitimini tamamlayarak, aynı Anabilim Dalı'nda Doktora eğitimine başladı. 2006 yılının Aralık ayından beri, İstanbul Üniversitesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, Eski Türk Edebiyatı Anabilim Dalı'nda Araştırma Görevlisi olarak vazife yapmaktadır.